قبلہ و کعبہ ! جب سے ہندوستان میں ریل جاری
ہوئی ہے مسافروں کی شکایتیں بھی اوسی وقت
سے شروع ہیں گویا یہہ اور وہ دونوں ہمزاد ہیں
غریب ہندوستانیوں کو جو جو مصیبتیں اوٹھانی
پڑتی ہیں اونکا بیان کہانتک کیا جائے
جو بیچارے پڑھے لکھے نہیں یا کچھہ مقدور نہیں
رکھتے وہ تو فقیر درویش بر جان درویش پر عمل
کرکے صبر کر رہتے ہیں جو صاحب کچھہ ذرا تمیز
رکھتے ہیں کر تو وہ بھی کچھہ نہیں سکتے ہاں اخبار
کے ذریعہ سے کبھی کبھی اپنے دل کا بخار نکال لیتے
ہیں - فقط انہیں شکایتوں کو جو اخبار میں
درج ہو چکی ہیں جمع کیا جاوے تو یقین ہے اوسکی
ضخامت تاریخ عالم سے بھی بڑھ جائے جب
اتنی واویلا پر بھی صاحبان ریل اپنی زیادتی سے

بابو صاحب کہا ہیں تو ہی ہوں جو ریل
کے آنے سے پہلے آپ سے باتیں کرتا رہا ہوں
اور اپنے آنے کا سبب ظاہر کر چکا ہوں مگر
کسی نے ایک بھی نہ سنی اور سہارنپور سے دلی
تک کا کرایہ اوس سے وصول کر لیا - میں نے
یہہ معاملہ بچشم خود دیکھا ہے - میں تعجب کرتا ہوں
کہ سہارنپور تک کا کرایہ اوس سے کس قانون
سے لیا گیا اگر افسر سٹیشن کے نزدیک ثابت
ہو چکا تھا کہ اس شخص کو کرایہ عین کرنا منظور ہے
تو ملتان سے دہلی تک جہاں سے ریل سوار
ہوئی تھی کرایہ کیوں نہ لیا گیا اور اس بات کا
کوئی ثبوت اونکے پاس نہ تھا کہ وہ ضرور سہارنپور
ہی سے سوار ہوا تھا - ایسی بے آئینیوں سے
معلوم ہوتا ہے کہ ملازمان ریلوی خواہ مخواہ
لوگوں کو تنگ کرنا چاہتے ہیں -

نہ دیں تو گارد میں بیٹھے ہیں - سفر نمونہ سقر
ہے تو میرے نزدیک یہی سفر ہے - یہہ بھی میں
جانتا ہوں کہ افسران اعلے کو ایسی نیت یا دہیان
ہرگز منظور نہیں صرف کارکنوں کی یہہ مہربانیاں
ہیں مگر یہہ کہنا بھی نازیبا نہیں کہ یہہ بے فرنزل
کی چشم نمائی کی ضرور حاجت رکھتی ہیں - بڑی
تنخواہ والے اہل کار تو ایک طرف ادنے سقوں
کو دیکھیے تو اونکا دماغ بھی آسمان پر ہے پانی
دینا تو درکنار بولنے کی روادار نہیں ہوتے -

مرگ دل ست آن سخن بے اثر
کز رگ الماس ندارد خبر

کول کا بڑا بول

(اسکے لئے سائین ٹیفک سوسائٹی و کوہ نور
لاہور دیکھنا چاہیے)

دخل در معقولات کرنا اظہار لیاقت مین سمجہین
ہماری شایستہ تحریر کے قابل ہون ۔ لیکن یہہ ضرور نہین کہ انکے لئے ہم اپنی وضع بگاڑین اور انکے مزاج کے موافق اپنی تہذیب سے کنارہ کرین یہہ کیا تو دنیا مین بہت سے عدو عقل طبعی رعایت کا استنار کرینگے پہر ہمین خدا جانے کس کس کی خاطر کرنی پڑیگی اسلئی جو کچہہ کہنا ہے ہم نہایت ادب سے کہتے ہین

ای سخن سخت در آویختہ　　خون معانی بفسق ریختہ
ای رقم فہم نہ صاحب رقم　　گوش شماری و زبان نیز ہم
باش کہ آتش بجہر اغنت زنم
بشنو قیامت بد ماغت زنم

بجنس اس سے کہ ہم اپنی بیگناہی ثابت کرین مولوی صاحب کی تحریر کا مطلب سنادین ۔ شروع مین تو وہ کابل و کشمیر کا جہگڑا ہے جسکے لئے خود کو نور و لوح محفوظ کو دیوان کشمیر کا خط چہاپکر بہیجین

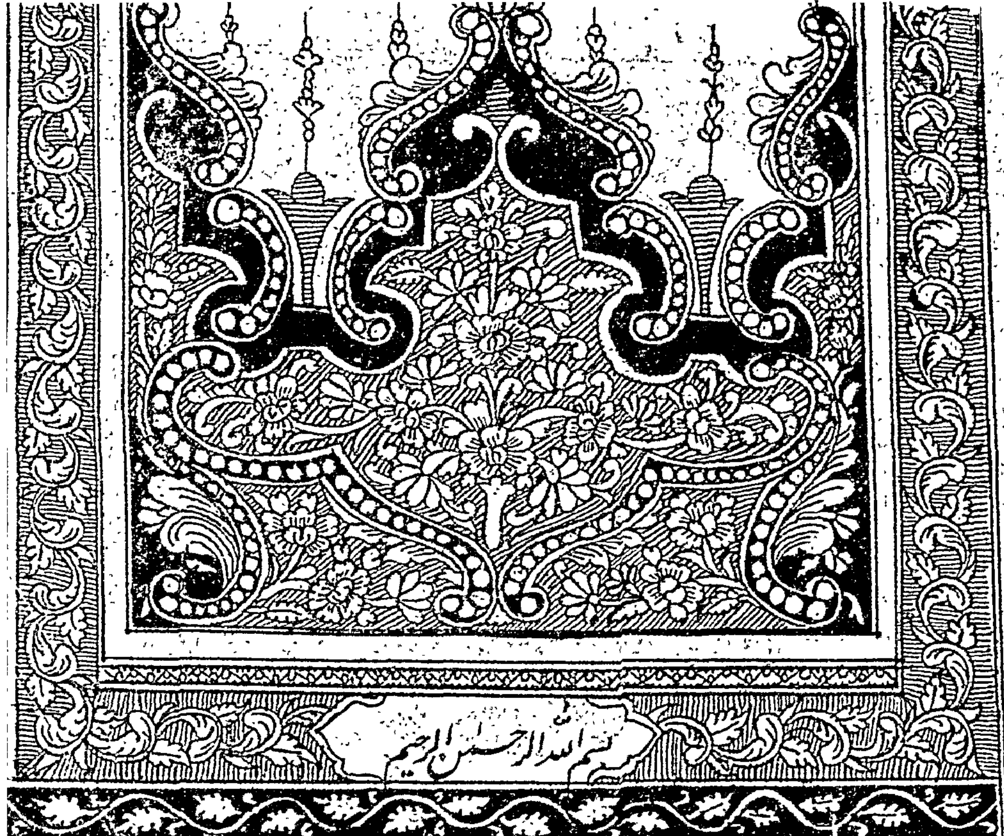
مولوی صاحب نے یہہ کیا سمجہکر کہا کہ ایسے مضمونون سے اخبار کی وقعت جاتی رہتی ہے ؟ کیا پنجابی کے سر سے یہہ نہین دکہایا کہ خبرون وغیرہ کے ساتہہ لٹریچر کی خوبی بھی اس پرچہ مین ہے ؟ یہہ بہی نہین تو جناب سید احمد خانصاحب کا قول بہی یاد نہین رہا کہ دل سے نکلنی والی اور دل مین بیٹھنے والی بول چال مین کوشش کیجائے ۔ اگر جناب نے اس چہیڑ سے پہلے اونہین ملاحظہ کیونکہ کہئے

بہ شہری بن سکندران سازکردم　　کہ باستان شتر آورکردم
زبانی بہت آہنگ دل است این　　ورق گردانی رنگ دل است این
جراحت زار عشق ستاین قم　　صدای تیغ می آید قلم نیست
سماع از دو جدول ہے ترا نہم　　دل از کیفیت دل ہے ترا نہم

اور نہین تو ہئے تلون مضامین کی ہو داد دیدی کہ مولوی صاحب ہٹ دہرمی کو چہوڑ دین

یہا تک تو لب لباب سے ظرافت آمیز ہے ضروری فایدی یہہ بہی رہگئی ۔ اب دو گہڑی شعر و شاعری مین لیجئے ۔

محمد حسین صاحب کی تعریف سے معلوم ہوا کہ دونون مولوی ہین لیکن قبلہ ! ہمنے مولویت سی کب انکار کیا تہا ۔ ہمنے تو یہی کہا تہا کہ وہ شاعر نہین ہین اور اب آپکی تحریر کہلا رہی ہے کہ آپ بہی بے بہرہ ہین اور ساتہہ ہی اسکے یہہ بہی کہے دیتے ہین کہ دونون ایسے ہی رہین گے ۔ یہہ ہمنے تب اسلئی نہین کہا کہ آپکی طبیعت کا حال ہمین معلوم نہ تہا ۔ اب جو کچہہ آپنے لکہا اگر سچ ہے تو شاعری کی طرف سے ہمیشہ کو اطمینان ہے ۔ اس معاملہ مین ہم زیادہ اسلئی نہین لکہتے کہ جو شخص ایسے لمبی لمبی مضامین جو پنجابی مین چہپی نہ سمجہا تو یہان کیا سمجہہ سکیگا ؟
ہان اگر مولوی صاحب سمجہنے کی قوت ثابت کر دکہائین

نعمتهای حضرت باری جل مجده بیرون از حد احصاست لیکن که زیاده تر از جمیع نعمتها بعد نعمت ایجاد و رزق توان
دانست بعثت انبیاست حضرت باری جل جلاله سرگشتگان بادیهٔ ضلالت را بالسنهٔ تراجمهٔ انبیا علیهم الصلوات
والتسلیمات هدایت نمود و بحقوق خود و احکامیکه مصالح ایشانرا بآن منوط ساخته بود بزبانهای ایشان شناسا نمود
تا بمقامات قرب و وصل شوند و از عذاب قبر و حشر خلاص یابند بتخصیص بعثت حضرت خاتم الانبیا علیه الصلوات
والتسلیمات بلا حصر و لا انتها که باقامت ملة سمحة و ضجعه بیضا مبعوث شد و دعوة او احمر و اسود و مشارقه و مغاربه را
در گرفت حضرت باری علوم بسیار و معارف بیشمار بتصریح روایت یا باشارت و دلالت بواسطهٔ ذات شریف نفیش
القا فرموده و امت او را بهترین امم و سنت او را بهترین سنن و علوم او را صایب ترین علوم و معارف او را
کشاده ترین معارف شناخت خداوندا چنانکه ما را محض فضل خود بشرف تصدیق این وسیلهٔ عظمی مشرف ساخته
بکمال اتباع آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم ظاهرا و باطنا میسر گردان و چنانکه ما را بطرقی از علوم و معارف این جل الله
الاکبر سربلند نموده فهم معانی آنها بوجه تحقیق دون تقلید و عمل بر حسب آن بغیر افراط و تفریط روزی نما و آنحضرت را
صلی الله علیه وسلم بمواهبیکه در ذهن ما نمی گنجد آنرا تو دانی و بس مخصوص فرما و ما را در جملهٔ تابعان و پیروان و محبان
آنحضرت صلی الله علیه وسلم محشور گردان و رواة علم و حمله دین که علم آنحضرت را صلی الله علیه و آله وسلم بما رسانیده اند
یا راه فهم و درایت معانی بر ما سهل ساختند باجر جمیل و ثواب جزیل مشرف ساز انک قریب مجیب و

بسم الله الرحمن الرحیم
الحمد لله الذی انزل علی عبده الکتاب قیما و جعله احکاما ... للعالمین ... ودعانا الی الله باذنه وهادیا و اماما ... امته خیر امة اخرجت للناس و افضلها ...

۲

۵۲/۶

اما بعد میگوید فقیر الی رحمة الله الکریم ولی الله بن عبد الرحیم العمری نسبا الدهلوی وطنا این فقیر را مدتی بسبب اختلاف مذاهب فقها وکثرة احزاب علماء وکشیدن هرکسی بجانبی تشویشی روی داد زیرا که التعیین طریقی برای عمل ضرورت است وتعیین بغیر ترجیح سفسطه ووجوه ترجیح بسیار تا اقوام را در تقریر وجوه ترجیح اجمالا وتفصیلا اختلاف فاحش لسن هر جانب دست و پا زد و فائده ندید واز هرکسی استعانتی نمود حاصلی بدست نیامد بعد ازان بتضرع تمام بحضرت باری جل مجده متوجه شد وگفت لئن لم یهدنی ربی لاکونن من القوم الضالین انی وجهت وجهی للذی فطر السموات والارض حنیفا وما انا من المشرکین پس اشارة بکتاب موطا که تالیف امام همام حجة الاسلام مالک بن انس است واقع شد ورفته رفته آن اشارة در خاطر فاتر شاخ و برگ آورده از جمله آن شاخ و برگ یکی آنست که بتحقیق معلوم شد که امروز هیچ کتابی از کتب فقه اقوی از موطا نیست زیرا که افضلیة کتابی بنسبت کتابی یا از جهة فضل مصنف باشد یا از جهة التزام صحت یا از جهة شهرت احادیث آن یا از جهت قبول جمهور اهل اسلام آنرا یا از جهة حسن ترتیب واستیعاب مقاصد مهمه مانند آن واینهمه جهات در موطا موجودند بنسبت جمیع کتب موجوده بر وجه ارض اما فضل مصنف باید دانست که امروز در دست مردمان هیچ کتابی نیست که مصنف آن از تبع تابعین باشد غیر موطا وهیچ کتابی نیست که اهل حدیث متفق باشند بر جلالة قدر مصنفش مانند موطا زیرا که در وزن مالک در زمان تبع تابعین از چندی بیش نبودند ازان هیچ یک کتاب باقی نمانده است واز ائمه فقه امروز هیچ کتابیکه خود ایشان تصنیف کرده باشند بدست مردمان نیست الا موطا شافعی گفته است اذا ذکر العلماء فمالک النجم وما احد امن علی فی علم الله من مالک وقتیکه ذکر علماء کرده شود پس مالک ستاره ایست درخشنده در آسمان واین تشبیه از جهة علو منزلة وظهور نور کرده است ونیست هیچکس که منت او بر من زیاده باشد از مالک در علم خدا ونیز گفت مالک وابن عیینة القرینان اذا هما لذهب علم الحجاز مالک وسفیان بن عیینة قرین یکدیگرند یعنی در علم وقوة حدیث اگر نبودندی گم شدی علم حجاز ونیز گفت شافعی العلم یدور علی ثلثة مالک بن انس وسفیان بن عیینة ولیث بن سعد علم میگردد بر سه کس مالک بن انس وسفیان بن عیینة ولیث مصری وقال سفیان بن عیینة فی حدیث یوشک ان یضرب الناس اکباد الابل یطلبون العلم فلا یجدون عالما اعلم من عالم المدینة نری انه مالک بن انس در حدیث آمده است که آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم فرمود نزدیک است که بزنند مردمان جگرهای شتران را یعنی سفر کنند بر شتران وآنها را بعنف روان کنند طلب کنند علم را پس نیابند

ومقاما ولم یزل یلهم من شاء فی کل طبقة من استنباطهم ما خفی من احکام الدین الهاما ونهاهم عن التفرق فی اصول الدین وجعل تفرقهم فی الفروع رحمة والعلماء وکلما تحیر عامتهم فی اختلاف السلف راعهم خاصتهم کیف یحکمون

۳

عالمیکه داناتر باشد از عالم مدینه گفت سفیان بن عیینه مارا نموده میشود که آن عالم مالک بن انس است وقال
ایضا رحم الله مالکا ما کان اشد انتقاد مالک للرجال رحم کناد خدای مالک را چه بسیار بود سره را
از ناسره ممتاز ساختن مالک مردمان وقال ایضا کان مالک لا یبلغ من الحدیث الا صحیحا
ولا یحدث الا عن ثقات الناس وما ادری المدینة الا ستخرب بعد موت مالک بود مالک رفع میکرد
از حدیث مگر صحیح را و حدیث نمی کرد مگر از معتمدان ونمی بینم مدینه را مگر که خراب خواهد شد بعد موت مالک
وقال عبد الرحمن بن مهدی ما بقی علی وجه الارض احد امن علی حدیث رسول الله صلی الله
علیه وآله وسلم من مالک بن انس باقی نمانده است برروی زمین هیچکس امین تر بر حدیث آنحضرت
صلی الله علیه وآله وسلم از مالک بن انس وقال ایضا ما اقدم علی مالک فی صحة الحدیث احدا
مقدم نمی کنم بر مالک در صحت حدیث هیچکس را وقال ایضا سفیان الثوری امام فی الحدیث ولیس
بامام فی السنة والاوزاعی امام فی السنة ولیس بامام فی الحدیث ومالک بن انس امام فیهما
جمیعا سفیان ثوری امام است در حدیث ونیست امام در سنت واوزاعی امام است در سنت ونیست
امام در حدیث ومالک بن انس امام است در هر دو باب همه یکجا حافظ ابن صلاح را از معنی این کلام
سوال کردند پس گفت سنت اینجا ضد بدعت است پس گاهی آدمی عالم میباشد بحدیث و عالم نمی باشد
بسنت مؤلف گوید شرح این کلام بسطی میطلبد باید دانست که سلف در استنباط مسائل وفتاوی بر دو وجه
بودند یکی آنکه قرآن وحدیث وآثار صحابه جمع میکردند واز انجا استنباط مینمودند واین طریقه اصل
راه محدثین است و دیگر آنکه قواعد کلیه که جمعی از ائمه تنقیح وتهذیب آن کرده اند یاد گیرند بی ملاحظه
ماخذ آنها پس هر مسئله که وارد می شد جواب آن از همان قواعد طلب می کردند واین طریقه اصل راه
فقهاست وغالب بر بعض سلف طریقه اولی بود وبر بعض آخر طریقه ثانیه واشاره بهمین معنی است
آنکه گفته اند که حماد بن ابی سلیمن اعلم ناس بود بمسائل ابراهیم نخعی یعنی بقواعد کلیه که وی در فتاوی
تهذیب وتنقیح کرده بود وچون امام مالک در مؤطا از قواعد مقرره اهل مدینه بسنت تعبیر میکند جائیکه
میگوید السنة التی لا اختلاف فیها عندنا کذا وکذا عبد الرحمن بن مهدی هم بهمان اصطلاح رفته است و گفته
است که سفیان ثوری در کوفه امام بود در نقل حدیث وآثار صحابه باسانید صحیحه واقامت لفظ حدیث
وتفریق آنها در ابواب فقه واستحضار احادیث در هر بابی و اوزاعی امام بود در معرفت قواعد

ثم قال الامام او تغیر الناس علی السنة من الفوائد تکشف بالخاصة عن العامة ظاهرا ولا یزال طائفة منهم قائمین علی الحق ... ولا یزال علی ... کل خلف ... ینفون عنه تحریف الغالین وانتحال المبطلین ... الا الله ...

کلیه سلف در هر بابی از ابواب فقه و مالک امام است در هر دو باب و ثبوت امامتی پیش مشتغلان بفن حدیث
در ظهور کالشمس فی رابعة النهار است وقال ایضا ما رایت اعقل من مالک ندیدم دانا تر از مالک وقال
یحیی بن سعید القطان و یحیی بن معین مالک امیر المؤمنین فی الحدیث امام مالک بادشاه مسلمانانست
در حدیث وقال ابن معین کان مالک من حجج الله علی خلقه بود مالک از حجتهای خدایتعالی بر خلق او
وقال ابن وهب لولا مالک واللیث لضللنا اگر نمی بود مالک ولیث گمراه میشدیم وقال ابن قدامة
کان مالک احفظ اهل زمانه بود مالک حافظ ترین اهل عصر خود و پرسید عبد الله بن احمد بن حنبل
پدر خود را من اثبت اصحاب الزهری کیست حافظ ترین صحاب زهری قال مالک بن انس
فی کل شیء گفت مالک بن انس حافظ ترین اهل عصر است در هر چیز چه در حدیث زهری و چه غیر آن
وقال البخاری اصح الاسانید مالک عن نافع عن ابن عمر صحیح ترین اسانید این اسناد است
مالک عن نافع عن ابن عمر ابو نعیم در حلیه آورده است که امام مالک گفت نخفتم هیچ شبی مگر که دیدم
آنحضرت را صلی الله علیه وسلم باید دانست که امام مالک پسر انس بن مالک بن ابی عامر بن عمرو
بن الحارث الاصبحی است ابو عامر صحابی جلیل القدر است حاضر شد در غزوات همراه آنحضرت صلی الله
علیه وسلم الا غزوه بدر و مالک از کبار تابعین است و از علمای ایشان و او یکی از جمله آنچهار کس
است که بر داشتند عثمان را بوقت شب بسوی قبر او در آن هنگامه و فتنه که هیچکس این امر نتوانست
کرد روایت میکند از حضرت عمر و حضرت عثمان و ابو سهیل نافع بن مالک عم امام مالک از
ثقات تابعین است امام مالک از وی بروایت بسیار دارد و امام مالک متولد شد در سنه ثلث
وتسعین یعنی نود و سه و بعضی گفته اند در نود و حامل شد مادر او باو سه سال و بود مالک دراز قامت
بزرگ سر موی سر نداشت بغایت سفید رنگ مائل بسرخی بود سفید شده سر و ریش او و اکثر
اخذ حدیث او از اهل مدینه است و علم را دست بدست از ایشان گرفت نخست علم فقه
و فتاوی دوران میکرد بر حضرت عمر و وی واسطه عقد بود درین باب و بعد
از آن بر فقهای صحابه مثل ابن عمر و عائشه و ابن عباس و ابو هریره و انس و جابر دوران کرد
و ایشان مرکز دائره آمدند و بعد از ایشان این کار دایر بر فقهای سبعه افتاد مانند سعید بن المسیب
و عروه و سالم و قاسم و بعد از ایشان بر زهری و یحیی بن سعید و زید بن اسلم و ربیعه ابی الزناد و نافع و بعد از ایشان دایر شد بامام

لو شاء لبث له ملکا [illegible] قادیکا [illegible] واشهد ان سیدنا وحبیبنا محمدا عبده ورسوله الذی آدم ومن دونه تحت لوائه حین یقوم للشفاعة ثناها + صلی الله علیه وعلی آله واصحابه وعلی امته اجمعین
۵

امام مالک شد و حدیث و آثار ایشان تدوین فرمود و آنچه از سینه بسینه منتقل میشد در بطون قراطیس ودیعت نمود
و اهل آفاق از جمیع امصار بسوی او متوجه شدند چه در نقل حدیث و چه در فتاوی و سرآمد همه شد در وقت خود
و شهرت عظیم یافت که هیچکس در آن شهرت و قبول نزدیک باو و مشابه او نبود و مدلل میدید باین ریاست و دیانت
در مدینه مکرمه که روح عالم است و دل امصار مکث فرمود بعد از آن روز یکشنبه مریض شد و بیست و دو روز مریض ماند
و بروز یکشنبه دهم ربیع الاول و بعضی گفته اند چهاردهم ربیع الاول سنه تسع و سبعین و مائة بدار القرار انتقال فرمود
سحنون گفت عمر امام مالک هشتاد و هفت سال بود و در مدینه مشرفه در منصب اجتهاد و افتا شصت سال
مکث فرمود انتهی پس در این مدت از اطراف و جوانب مسائل پیش او می آمدند و جواب با صواب می فرمود
چنانکه شاعری در مدح وی گفته **شعر** یدع الجواب فلا یراجع هیبة ❊ والسائلون نواکس
الاذقان ❊ ادب الوقار و عز سلطان التقی ❊ فهو المطاع و لیس ذا سلطان ❊ یعنی می گذارد
جواب را در حالیکه سائلان بر سینه افگنده باشند زنخهای خود یعنی جای گفتگو نماند پس گفت و شنود کرده نشود با او
از جهت هیبت و آن هیبت ادب و بردباری و عزت پادشاهی تقوی است پس وی فرمان برداری
کرده شده است و نیست صاحب پادشاهی و عمر بن سعد الانصاری شبی که امام مالک انتقال فرمود
در خواب دید که گوینده میگوید **شعر** لقد اصبح الاسلام زعزع رکنه ❊ غداة ثوی الهادی لدی
ملحد القبر ❊ امام الهدی ما زال للعلم صاینا ❊ علیه سلام الله فی آخر الدهر ❊ هر آینه گشت اسلام
باین صفت که جنبش داده شد اساس او در صباحی که جای گرفت راهنمای عالم نزدیک لحد قبر امام هدایت
همیشه نگاهدارنده علم بود بر وی سلام خدا باد تا آخر زمان و باید دانست که مدینه مشرفه در زمان او پیشتر
از زمان متاخر این شهر مرجع فضلا و محط رحال علما بوده است و چنانکه تقریر کردیم زمانی بعد زمانی
مفتیان عظیم الشان که همه عالم را قبله توجه علم ایشان بود پیدا میشدند و در آخر همه این کار و بار بر امام مالک افتاد
و امام مالک وارث آن همه شد چنانکه اشیای محسوس را کسی از دست کسی میگیرد و گرفتن او بدست خودش
محسوس میشود و وی آنچه یاد گرفته بود در کتاب درج فرمود و طوایف عالم بکتاب او رجوع کردند و مذهب امام شافعی
فی الحقیقت تفصیل کتاب اوست و امام محمد را سرمایه فقاهت در مبسوط علم اوست با لجمله این چهار امام اند
که عالم را علم ایشان احاطه کرده است امام ابو حنیفه و امام مالک و امام شافعی و امام احمد این دو امام متاخر
شاگرد امام مالک بودند و مستفیدان از علم او و در عصر تبع تابعین نبودند مگر ابو حنیفه و امام مالک آن یک شخص است

حاز من السعادة سهاما
اما بعد فیقول الفقیر الی
رحمة الله الکریم احمد المدعو
بولی الله بن عبد الرحیم الدهلوی
وطنا العمری نسبا
عفی الله عنه ان علم الفقه
بسلفه الصالحین ... واوسعها
اشرف العلوم وانفعها و اصح کتب الفقه
کتاب الموطا
واشهرها واقدمها واجمعها

کہ رؤس محدثین مثل احمد و بخاری و مسلم و ترمذی و ابوداؤد و نسائی و ابن ماجه و دارمی یک حدیث از وی در
کتابهای خود روایت نکرده اند و رسم روایت حدیث از وی بطریق ثقاة جاری نشد و آن دیگر شخصی است که
اہل نقل اتفاق دارند بر آنکه چون حدیث بروایة او ثابت شد بذروهٔ اعلی صحت رسید اما التزام صحت پس
شافعی گفته ما علی ظهر الارض کتاب بعد کتاب الله اصح من کتاب مالک نیست بر روی زمین کتابی بعد کتاب الله
صحیح تر از کتاب مالک و در روایتی ما وضع علی الارض کتاب هو اقرب الی القرآن من کتاب مالک
و در روایتی دیگر ما فی الارض بعد کتاب الله اکثر ثوابا من موطا مالک گفت حافظ مغلطائی اول
من صنف الصحیح مالک اول کسیکه تصنیف کرد صحیح را مالک است گفت حافظ ابن حجر کتاب مالک
صحیح عنده و عند من تقلده علی ما اقتضاه نظره من الاحتجاج بالمرسل والمنقطع وغیرهما کتاب مالک
صحیح ست نزدیک مالک و نزدیک کسی که تقلید مالک کرده ست بر مذهبی که اقتضا کرده ست او را نظر امام
مالک و آن مذهب استدلال ست بمرسل و منقطع و غیر آن یعنی علما مختلف اند در عمل بمرسل و منقطع پس
امام مالک و ابوحنیفه و اکثر علمای تبع تابعین بصحت عمل بآن رفته اند و نزدیک ایشان قول حضرت عمر
و مانند آن دلیل می تواند شد و اتفاق جمعی از تابعین مدینه دلیل میتواند شد پس امام مالک بر حسب مقتضای
اصل خود رفته و این علل قادح در صحت حدیث نزدیک او نیستند پس موطا همه آن برای مالک و ابوحنیفه
و سایر تبع تابعین صحیح باشد سیوطی زیاده کرده ست بر حافظ ابن حجر و گفته است که مرسل و منقطع حجت ست
نزدیک مالک و سایر آنانکه موافق اویند درین مسئله و همچنین حجت شد نزدیک ما وقتیکه معتضد باشد بروایة
مرفوعه یا موقوف صحابی و در موطا هیچ مرسل نیست مگر که معتضد ست بروایات مرفوعه بهمان لفظ یا بمعنی
آن پس صواب آنست که گفته شود که موطا صحیح ست نزدیک جمیع فقیر گوید اہل کتب ستّه و حاکم و مستدرک
سعیها کرده اند در وصل مرسل مالک و رفع موقوف وی گویا اینهمه شروح موطا اند و متممات آن و هیچ
موقوف و اثر تابعی نیست مگر آنرا ماخذی هست از کتاب و سنت چنانکه درین شرح خواهی دید و ابن عبدالبر
کتابی تصنیف کرده ست در وصل ما فی الموطا من المرسل و گفت جمیع آنچه در موطا ست از بلغه و عن الثقة
عنده و مانند آن شصت و یک حدیث ست و همه آن مسند ست از غیر طریق مالک الا چهار حدیث که نا معلوم ست
ماخذ آن و الله اعلم یکی انی لا انسی ولکن انسّی دیگر ان رسول الله صلی الله علیه و اله وسلم
آری اعمار الناس الحدیث سیوم قول معاذ آخر ما اوصانی رسول الله صلی الله علیه وسلم و

وقد اتفق السلف والخلف ... اعظم من الله
الرحمة على العمل به والاجتهاد
في روايته ودرايته والاعتناء
بشرح مشكلاته ومعضلاته
والاهتمام باستنباط معانيه
ولتشييد مبانيه ومن نتيجة
من اهمهم ... الانصاف
من نفسه علم ... ان الموطا
عمارة مذهب مالك واساسه
وعمارة مذهب الشافعي ...

وَقَدْ وَضَعْتُ رِجْلِي فِي الْغَرْزِ أَنْ قَالَ حَسِّنْ خُلُقَكَ لِلنَّاسِ چهارم إِذَا أَنْشَأَتْ بَحْرِيَّةً ثُمَّ تَشَاءَمَتْ فَتِلْكَ عَيْنٌ غُدَيْقَةٌ فقیر گوید واین احادیث اگر باین الفاظ واین هیأت ثابت نشد پس معناش صحیح ست واین مبحث اگر خدا خواسته ست در جاے خود مذکور گردد انشاء الله تعالی اما شهرت موطا پس از امام مالک موطا را جمع غفیر از بزرگ فریق روایت کرده اند از بادشاهان رشید وامین ومامون بلکه گفته اند مهدی وهادی نیز روایت کرده اند واز مجتهدین شافعی ومحمد بن الحسن بلا واسطه واحمد عن عبد الرحمن بن مهدی جماعات عنه وابو یوسف عن رجل عنه واز محدثان جماعتیکه حصر آنها میسر نیست واز اصحاب مالک یحیی بن یحیی مصمودی وابن قاسم وقعنبی واز صوفیه ذو النون مصری وغیر آن وا از اهل مصر وشام وعراق ویمن وخراسان همه روایت کرده اند ونسخ موطا زیاده از سی نسخه ست شیخ ابن عبد البر کتاب تمهید ومستذکار را بر دوازده نسخه نهاده که اشهر آن واقوی اند قاضی عیاض گفته اعتنا کرده نشده ست بهیچ کتابی مانند آنکه اعتنا کرده اند بموطا پس از متقدمین شرح کرده ست اورا ابن عبد البر در تمهید ومستذکار وابو الولید بن صفار در کتاب موعب وجمعی کثیر را نام برده ست ودر بیان تحریف مشارق قاضی عیاض کتابی عجیب ست وبعض برای او مسند تصنیف کرده اند وبعض در اسماء الرجال وصل منقطع آن سخن گفته اند وبعد از آن زمانی نگذشت که جماعه از علما متعرض شرح وبیان یا روایة واسناد آن نشده تا آنکه این فقیر روایت کرده آن را از بعض اهل مکه مسلسلاً

وحصل من هيئة التحفة وصاحبه وتلامذته وعنده المذاهب بالنسبة للموطأ كالشرح له من وهو منها بمنزلة اللحية من الغصون وان الناس وان كانوا من فتاوى بالتحقيق وتسليم وتقريبهم ما اصطلحهم الشرح ولا تأتي لهم المذهب الا بما سعى في ترتيبه

8

واجتهاد في تمهيده وقال الشافعي ليس احد امن على دين الله من مالك وعلم ان اصحاب الكتب المصنفة في السنن كصحيح مسلم وسنن ابي داود والنسائي

مسلسلا بقراءة الجميع او سماعه الی مالک بغیر
الانقطاع و هیچ کتابی از کتب اهل عصر مالک امروز یافته
نمی شود چه جامع تسلسل سماع و اما قبول اهل اسلام آنرا پس
اهل مذهب مالک خود عمل ایشان بر آنست و اصل مذهب
شافعی و سرمشق اجتهاد او موطا مالک است در بعض جاها تعقب
کرده ست و در ترجیح روایات اختلاف نموده ست و محمد را
در مبسوط و غیر آن سرمایه فقاهت موطاست و الا آثاریکه
از امام ابوحنیفه روایت کرده ست جمیع مسائل فقه را کفایة
نمی کند و در موطا بسیار جا میگوید و بهذا نقول و
به کان یقول ابوحنیفة و اما تلقی اصحاب کتب ستة آنرا
بقبول پس اظهر از آن ست که گفته شود بخاری تا وقتیکه از
مالک متصل مرفوع یابد عدول نمی کند از وی بروایت غیر وی
مگر آنکه بشرط خود نیابد پس شواهدی آرد برای او و در بسیاری
از مواضع آثار موطا را استشهاد میکند باشارات حدیث
و ایماآت آن اما ترتیب و استیعاب پس باید دانست که
در عصر صحابه و تابعین رسم تدوین علم نبوده است
تا آنکه عمر بن عبدالعزیز خلیفه شد و بفقهای عصر خود نوشت
که سنن آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم و آثار حضرت عمر رضی الله
عنه بنویسند ابن شهاب ابتدای آن کرد لیکن بغیر ترتیب
و تبویب بعد از آن کبار اهل طبقه ثالثة بتصنیف و تبویب مشغول شدند
پس ربیع بن صبیح و سعید بن عروبه طرفی از علم تدوین کردند
بعد از آن امام مالک تدوین احکام فقه نمود در جمیع ابواب
فقه تکلم نمود و انچه قوی بود از احادیث مرفوعه

ما قبول اهل اسلام آنرا

۹۰

ما ترتیب و استیعاب

اہل حجاز جمع نمود بعد ازان شرح کرد آنرا بمراسیل وبلاغیات واقوال صحابہ وفتاوی تابعین وابن جریج بمکہ واوزاعی
بشام وسفیان ثوری بکوفہ وحماد بن سلمہ ببصرہ وہشیم بواسط ومعمر بیمن وابن مبارک بخراسان وجریر بن عبد الحمید برے
قریب ہمین وضع تصانیف پرداختہ اند ونزدیک بآنتین تصنیف مانید دستور شد واحادیث آنحضرت صلی اللہ علیہ
وآلہ وسلم منفرد ساختند از آثار وغیر آن وامام مالک در موطا قریب دہ ہزار حدیث جمع کردہ بود بعد ازان روز بروز نظر
میکرد وآنرا کم میساخت تا اینقدر باقیماند وابو حاتم رازی را گفتہ شد کہ موطا را چرا موطا گفتہ اند گفت شیء قد صنفہ
ووطاہ للناس حتی قیل موطا مالک بن انس این موطا چیزیست کہ تصنیف کرد وممہد ساخت آنرا برای
مردمان تا آنکہ گفتہ شد او را موطا مالک وچون مالک در احکام فقہ کتابی مرتب ساخت وبنام او موطا نہاد جماعہ دیگر نیز
بتصانیف پرداختند پس گفتہ شد بامام مالک تو نفس خود را در محنت انداختہ بودی بتصنیف این کتاب حالا مردمان
امثال آن ساختند فرمود خواہید دانست کہ مقبول نخواہد شد ازین تصانیف مگر آنچہ بآن وجہ اللہ ارادہ کردہ باشند پس
بعد زمانی نام ونشانی از آن کتب شنیدہ نشد گویا در چاہ انداختہ شد آنہا را ومالک روزی از مطرف بن عبد اللہ پرسید
کہ مردمان چہ میگویند در موطا من گفت الناس رجلان محب مُطرٍ وحاسدٌ مفتر مردمان دو قسم اند
بعض دوست مبالغہ کنندہ ست در ثنا وبعض حسد کنندہ افترا نمایندہ پس گفت مالک ان مُدَّ بک عمر فستری ما یرید
اللہ بہ اگر دراز کردہ شود در حق تو عمر را خواہی دید آنچہ ارادہ کردہ ست خدا تعالی باو وابو بکر ابہری گفتہ جملہ آنچہ در
موطا موجود ست از آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم وصحابہ وتابعین ہزار وہفتصد وبیست حدیث ست مسند ازانہا
ششصد حدیث ومرسل دوصد وبیست ودو وموقوف ششصد وسیزدہ واز قول تابعین دوصد وہفتاد وپنج و
ابن حزم گفتہ شمار کردم آنچہ در موطا ست پس یافتم از مسند پانصد وچند حدیث وسیصد وچند مرسل واللہ اعلم بحقیقة الحال
بالجملہ این فقیر درین شرح حرص تمام نمودہ ست بر آنکہ مرتب سازد احادیث موطا را بر ترتیب کتب فقہ چنانکہ خواہی دید
وسعدون را در مدح موطا قصیدہ ایست بغایت لطیف کلام خود را در مدح موطا بآن ختم کنم قصیدہ اقول لمن یروی الحدیث
ویکتب ٭ ویسلک سُبُل الفقہ فیہ ویطلب ٭ میگویم کسی را کہ روایت حدیث میکند ومی نویسد آنرا ومیرود در راہہای
فقاہت وطلب میکند اجتہاد را ٭ اِنِ احْبَبْتَ اَنْ تُدْعَی لَدَی الحق عالمًا ٭ فَلَا تَعْدُ مَا تحوی من العلم یثرب ٭
اگر خواہی کہ خواندہ شود ترا نزدیک خدا تعالی عالم پس تجاوز مکن از آنچہ حاوی آن شدہ ست مدینہ منورہ از علم احادیث وآثار ٭
اَنَتْرُكُ دارًا كان بين بيوتها ٭ يَرُوحُ ويَغْدُو جبرئيلُ المُقرَّبُ ٭ آیا ترک میکنی دار الہجرہ را کہ در میان خانہای او وقت
شام می آمد ووقت صبح می آمد جبرئیل مقرب ٭ ومات رسول اللہ فیہا وبعدہ ٭ بسُنَّتِهِ صحابةٌ قد تادَّبوا بہ ورفعات وفات

قصیدہ مدح موطا

رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم دران دار الهجرة وبعد از آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم اصحاب آنحضرت بسنته او ادب پذیر شدند

وفرق شمل العلم فی تابعیهم ❊ وکل امرء منهم له فیه مذهب ❊ وپراگنده کرده شد علمیکه مجموع بود در میان صحابه تابعین

وهر مردی را از تابعین دران علم مذهبی بود فخلصه بالسبل للناس مالک ❊ ومنه صحیح فی المجتبی واجرب ❊ پس

خالص ساخت علم را دین ایشانرا مختلف برای مردمان امام مالک از علم دو قسم پیدا شده بود تندرست وقت دست سائیدن و

بمرض خارش مبتلا شده فابدا بتصحیح الروایة داءه ❊ وتصحیحها فیه دواء مجرب ❊ پس ظاهر کرد مرض علم را امام مالک

بسبب آنکه بصحت حکم کرد در روایة را وبصحت حکم کردن آن روایت در علم دوای مجربست ❊ ولو لم یلح نور الموطا لمن سری

بلیل عماه ما دری این یذهب ❊ واگر ظاهر نمی شد نور موطا برای کسیکه وقت شب رفت در شبکوری خود هرگز ندانستی که کجا میرفت

فبادر موطا مالک قبل فوته ❊ فما بعده ان فات للحق مطلب ❊ پس شتاب کن بسوی موطا مالک پیش از آنکه بدست تو

نیاید پس نیست بعد موطا اگر بدست نیاید برای حق مطلبی ❊ ودع للموطا کل علم تریده ❊ فان الموطا الشمس والعلم کوکب ❊

بگذار بسبب شغل موطا هر علمیکه خواسته آنرا پس هر آئینه موطا آفتابست وسائر علم ستاره است ❊ هو الاصل طاب الفرع منه

لطیبه ❊ ولم لا تطیب الفرع والاصل طیب ❊ موطا اصل است در علم خوش شده است فروع علم احکام بجهت خوبی موطا

پس چرا خوش نشود فروع حال آنکه اصل او خوش است ❊ هو العلم عند الله بعد کتابه ❊ وفیه لسان الصدق بالحق

معرب ❊ موطا همانست علم مقبول نزدیک خدا تعالی بعد کتاب الله که قرآن عظیم است ودر موطا زبان راستی با مور واقعی خبر

دهنده است ❊ لقد اعربت آثاره ببیانها ❊ فلیس لها فی العالمین مکذب ❊ هر آئینه اظهار کرده اند آثار موطا به بیان واضح

خویش احکام شرع را پس نیست او را در عالمها هیچ دروغ دارنده ❊ ومن اجل ذا اهل الحجاز تفاخروا ❊ بان الموطا بالعراق محبب ❊

واز جهت همین اهل حجاز مفاخرت کرده اند بر جمیع اقطار این سنت که موطا در عراق دوست داشته شده است واعتبار آن مشتهر

داشته اند ❊ ومن لم یکن کتب الموطا ببیته ❊ فذلک من التوفیق بیت مخیب ❊ وهر که ننوشت موطا را در خانه خود

پس آن خانه خانه ایست محروم از توفیق ❊ التعجب منه اذ علا فی حیوته ❊ تعالیه من بعد المنیة اعجب ❊ ای تعجب

میکنی از مالک بسبب آنکه بلند شد قدر او در حیات او وبلند قدری او بعد از مرگ عجیب ترست ❊ جزی الله عنا فی موطاه مالکا

بافضل ما یجزی اللبیب المهذب ❊ جزا دهاد خدا تعالی از جانب ما مالک را در موطا او بهترین آنچه جزا داده میشود دانای

آراسته شده را ❊ لقد احسن التخلیص فی کل ما روی ❊ کذا فعل من یخشی الاله ویرهب ❊ هر آئینه نیک کرد خالص کردن

از خاک در هر چه روایت کرد همچنین است کار کسیکه بترسد از خدا و هراسان میباشد ❊ لقد فاق اهل العلم حیا ومیتا ❊ فاضحت

الامثال للناس تضرب ❊ هر آئینه فائق شد بر اهل علم در حالیکه زنده بود ودر حالیکه مرده بود پس شد زدستانها بامام مالک زده

اراد انه بین السبیل وتناوله الناس ... علی کل حال بما استنبط منه مذاهب العلماء واحکام الی مالک من القرآن

١١

العظیم قال ابو الفقیه من حفظه وعرف تفسیره ... من معرفته ... فی کل باب من هذه الشافعیة والحنفیة

میشود درمیان مردمان هرکرا خواهند معلم وصف کنند گویند مالک حضر خود ست وما فاقهم الا بتقوی وخشیه
واذا کان یرضی فی الله ویغضب ٭ فایق نشد بر عالمان مگر بتقوی خدا تعالی وترس او وسبب آنکه از امیر
میشد بر آخذ او غضب میکرد بر آخذ افلا زال یسقی قبره کل عارض ٭ منبثق ظلت عزالیه تسکب ٭ پس همیشه
کرآب میدهد قبر او را هر ابر باب بسیار جاری که هست دهان شکهای او ریزان دا زان شاخ و برگ یکی آنست که بیقین
معلوم شد که طریق اجتهاد و فقه یعنی معرفة احکام شرعیه از ادلیه تفصیلیه امروز مسدود ست الا از یک وجه که موطا امیر
در وصل مرسل آن و ماخذ اقوال صحابه و تابعین بشناسد و نظر مجتهدانه که تحدید مفهوم الفاظ و تطبیق دلائل و تبیین رکن
و شرط و ادب و تخلص بقواعد کلیه جامعه مانعه و معرفت علل احکام و تعمیم و تخصیص احکام برحسب علل مانند آنست اختیار کند
و تعقبات شافعی و غیر ان در نظر دارد و بعد از ان جهد کند بعلم احکام الهی و یقین یا غالب رای حاصل کند بدلالت دلائل
بران مسائل تفصیل این مجمل آنست که اجتهاد در هر عصر فرض بالکفایه هست و مراد از اجتهاد اینجا نه اجتهاد مستقل است
مثل اجتهاد شافعی که در معرفت تعدیل و جرح رجال و معرفت لغت و مثل آن محتاج بشخصے دیگر نبود و همچنین در اجتهاد مجتهد
مسبوق بارشاد کسی بل معرفت احکام شرعیه از ادلیه تفصیلیه و تفریع و ترتیب مجتهدانه اگرچه بارشاد صاحب مذهبی
بوده باشد و آنکه گفتیم اجتهاد در هر عصر فرض ست بجهة آنست که مسائل کثیرة الوقوع غیر محصور اند و معرفت احکام الهی در آنها
واجب و آنچه مسطور و مدون شده ست غیر کافی و در آنها اختلاف بسیار که بدون رجوع با دلهٔ اصل اختلاف آن نتوان کرد و طرق
آن تا مجتهدین غالباً منقطع پس بغیر عرض بر قواعد اجتهاد راست نیاید و آنکه گفتیم که امروز طریق اجتهاد مسدود ست الا
از یک جهت بسبب آنست که صرف احادیث جمیع احکام را کفایت نمیکند لابد هست از آثار صحابه و تابعین و حالا هیچ کتابی که
مخدوم باشد و نظر مجتهدانه در ان کرده باشند طبقه بعد طبقه غیر موطا نیست و این امر محتاج بدلیل نیست نزدیک کسیکه کتب ماثوره
که اصول شرع اند شناخته باشد و نظر مجتهدانه و تکلم علما در ان دانسته باشد و ساده لوحان زمان ما که ازین جانب بکلی
معرض اند مانند صفت مهاری در بینی خود محکم کرده اند نمیدانند که کجا میروند کار و بار ایشان دیگر ست و ایشان از فهم این
امور مکلف نتوان کرد خلق الله للحروب رجالا ٭ ورجالا لقصعة و ثرید ٭ باجمله ملاحظه این امور شوق زد تا
موطا را و لا و شرح آن ثانیا پیدا کرد و در شرح ترتیب و تبویب مسائل فقهیه برحسب ترتیب کتب فقه و ذکر آیات متعلقه
بهر باب و شرح غریب و ترجمه هر حدیثی و بیان اختلاف فقها در هر مسئله بوجود آمد و تحدید الفاظ وارده در نصوص و
استخراج علة هر حکمی و تخلص بواسطه آن بقواعد کلیه جامعه مانعه و تعقب شافعی و غیر ان که غوامض اسرار اجتهاد ست ذکر کرده شد
و در وصل مرسل و ماخذ اقوال صحابه و تابعین که از غوامض علوم محدثین ست نیز ذکر کرده شد و اگر اهل زمان بفهم این غوامض نرسند

وآنرا غنیمت نشمارند گله نیست زیرا که از غوامض مجتهدین و غوامض محدثین هر دو معرض و متغافل اند و للناس فیما یعشقون مذاهب و لا یزال عدوٌ لما جهل باید دانست که امام مالک بنای فقه بر حدیث آنحضرت صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم نهاده است که مسند باشد یا مرسل ثقاة بعد از آن بر قضایای حضرت عمر و بعد از آن بر فتوی ابن عمر و عمل او و بعد از آن بر فتاوی سائر صحابه و فقهای مدینه که سعید بن المسیب و عروة بن الزبیر و قاسم و سالم و سلیمن بن یسار و ابو سلمه و ابوبکر بن عبد الرحمن بن الحارث بن هشام و ابوبکر بن عمرو بن الحزم و عمر بن عبد العزیز الخلیفه و مانند ایشانست اما اختیار قضایای حضرت عمر پس از جهت آنست که رای ایشان موافق وحی و کتاب بود غالبا و آنحضرت صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم خبر دادند از رویای خود که آنحضرت صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم لبن خوردند و بقیه خود را بعمر دادند و تعبیر آن علم بود و بر عمر قمیصی سابغ دیدند و تعبیر آن علم بود از جهت آنست که غالبا قضایای حضرت عمر مجمع علیه صحابه میشدند و اما عمل ابن عمر پس سبب آن اختیار نمود که اکابر صحابه باستقامت او و وقوف او در آن باب بر سائر صحابه گواهی داده اند از انجمله قول حذیفه لقد ترکنا رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم یوم توفی و ما منا احد الا و غیر عما کان علیه الا عمر و عبد الله بن عمر هر آئینه گذاشتیم آنحضرت را صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم روزیکه متوفی شد حال آنکه نیست از جمله ما هیچکس الا تغیر کرد از آن وضع که بر آن بود مگر عمر و عبد اللہ بن عمر قال مالک بن انس و قال ابن شهاب لا نعدل عن رای ابن عمر فانه قام بعد رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم ستین سنة فلم یخف علیه شئ من امر رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم و اصحابه عدل مکن از رای ابن عمر پس هر آئینه وی اقامت کرد بعد آنحضرت صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم شصت سال پس پوشیده نماند بروی چیزی از حال آنحضرت صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم و اصحاب او و عائشه رضی اللہ عنها گفت ما راینا الزم للامر الاول من عبد الله بن عمر ندیدیم لازم تر امر اول را یعنی سنت آنحضرت را صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم از عبد اللہ بن عمر و محمد بن حنیفه گفته کان ابن عمر خیر هذه الامة بود ابن عمر بهترین این امت سعید بن جبیر گفت دیدم ابن عمر و ابو هریره و ابو سعید و غیر ایشان را کانوا یرون انه لیس احد منهم علی الحال التی فارق علیها رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم غیر ابن عمر این جماعه از صحابه میدیدند که نیست هیچکس از ایشان بر آنحال که مفارقت کرده بود آنحضرت را صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم بر آن غیر ابن عمر و جابر گفت اذا سرکم ان تنظروا الی اصحاب محمد صلی الله علیه و سلم لم یغیروا و لم یبدلوا فانظروا الی عبد الله بن عمر ما منا احد الا غیر وقتیکه خوش وقت کند شما را که به بینید بسوی اصحاب آنحضرت صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم آن اصحاب که تغیر و تبدیل نکرده اند پس به بینید بسوی عبد اللہ بن عمر نیست از ما هیچکس مگر که تغیر کرده و ابو جعفر گفته لم یکن من اصحاب رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم اذا سمع من رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم حدیثا احذر ان لا یزید فیه و لا ینقص

صریح صحیح و ما بینه من ما مست الیه الحاجة فی معانیه اللغویة من شرح غریب و ضبط مشکل او معانیه الفقهیة من بیان علة الحکم و اقسامه ١٣ و تاویل الاحادیث عند الفریقین و نحو ذلک و لم اتعرض لذکر من اخرج الحدیث من اصحاب الاصول الستة لان اکثرهم ... العلماء ...

ولا ولا من ابن عمر نبود بیچکس از اصحاب آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم و قتیکه می شنید حدیثی از آنحضرت صلعم ترسان تر
از آنکه زیاده کند یا نقصان نماید از ابن حجر نافع گفت لو رایت ابن عمر یتتبع آثار رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم لقلت
هذا المجنون اگر میدید ابن عمر را چون پیروی آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم میکرد میگفتی این مجنون است و جعفر بن محمد عن ابیه عن
جده علی بن الحسین روایت میکنند که علی بن الحسین میگفت که ابن عمر زاهد ترین قوم است و صائب ترین ایشان از روی رای
انتهیٰ آثار در مستدرک حاکم مذکور است و یکی از آثار استقامت ابن عمر عدم مداخلت اوست در فتن با حضرت مرتضیٰ علی بیعت
کرد بآن شرط که با هیچ مسلمانی قتال نکند و حضرت مرتضیٰ باین معنی رضا داد و از جهت از محاربات اجتناب تخلف نمود نافع نقل کرد
است که ابن عمر داخل شد در کعبه پس شنیدم او را که در سجده میگفت قد تعلم ما یمنعنی من مزاحمة قریش علی هذه الدنیا
الا خوفک هر آینه میدانی که منع نمیکند مرا از مزاحمت قریش برین دنیا مگر خوف تو و سبب اختیار اقوال تابعین مدینه آنست که
مدینه روح بلاد و دل امصار بوده است و علما از ما بعد زمان در انجا میرفتند و آرای خود را برای اهل مدینه عرض میکردند لیکن
نزدیک اهل مدینه علوم منقح بودند که نزدیک غیر ایشان نبودند و مشایخ مالک همه از اهل مدینه اند الا شش کس ابو الزبیر از اهل مکه
و حمید طویل و ایوب سختیانی از اهل بصره و عطا بن عبد الله از اهل خراسان و عبد الکریم از اهل جزیره و ابراهیم بن ابی عبله
از اهل شام باید دانست که امام مالک حدیث عبد الله بن عمر عن النبی صلی الله علیه وآله وسلم غالبا روایت میکند عن نافع
عن ابن عمر و عن عبد الله بن دینار عن ابن عمر و گاهی ابن عمر روایت میکند عن عمر عن النبی صلی الله علیه وآله وسلم و حدیث
عائشة عن النبی صلی الله علیه وسلم غالبا روایت میکند عن ابن شهاب عن عروة او عن قاسم عن عائشة و عن هشام بن عروة
عن ابیه عن عائشة و عن عبد الرحمن بن القاسم عن ابیه عن عائشة و عن یحیی بن سعید عن عمرة عن عائشة و عن ابی الرجال
عن امه عمرة عن عائشة و حدیث ابی هریرة عن النبی صلی الله علیه وآله وسلم عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی هریرة و عن
العلاء بن عبد الرحمن عن ابیه عن ابی هریرة و عن ابن شهاب عن سعید بن المسیب و عن ابی سلمة و عن ابی بکر بن عبد الرحمن
بن الحارث بن هشام عن ابی هریرة و یحیی بن سعید عن سعید بن المسیب عن ابی هریرة و سهیل بن ابی صالح عن ابیه عن
ابی هریرة و عن سمی عن ابی صالح عن ابی هریرة و سعید بن ابی سعید عن ابیه عن ابی هریرة و حدیث انس عن النبی صلی الله
علیه وآله وسلم عن ابن شهاب عن انس و عن ربیعة بن ابی عبد الرحمن عن انس و عن اسحق بن عبد الله بن ابی طلحة عن
انس و عن حمید عن انس و عن عبد الله بن ابی بکر عن انس و حدیث جابر عن النبی صلی الله علیه وآله وسلم عن ابی الزبیر عن جابر و عن جعفر
بن محمد عن ابیه عن جابر و عن وهب بن کیسان عن جابر و عن محمد بن المنکدر عن جابر و حدیث ابی سعید الخدری عن عمرو بن یحیی المازنی
عن ابیه عن ابی سعید و عن محمد بن یحیی بن حبان عن ابی سعید و حدیث سهل بن سعد عن ابی حازم عن سهل را امام مالک با بن اسناد

عنه واعفو ناعنه عما
منی بان مسند الدارمی
انما صنف لاسناد
لا بترتیب الموطا و فیه
بالغاية من الكفی و
هو شیء لحق ان فو
ذلك فتنا لا بواب

۱۴

التحریر جمعا لشتیت
ملاءة المرجوة و هو
لطبائع جامدة طال ما
و ارشاد الی طرف
من الکلیات طال ما انتراکت
من العلم
وارجو من فضل الله
وسامحته ان یکفف

قریب پانصد حدیث روایت کرده است و آن احادیث اصح و اقوی حدیث آنحضرت است صلی الله علیه و آله و سلم در مشارق و مغارب
زمین امام مالک از حضرت مرتضی و عبد الله بن عباس کم روایت کرده است و هارون رشید از سبب آن استفسار کرد فرمود لم یکونا
ببلدی و لم الق رجالهما یعنی نبودند در شهر من و ملاقات نکردم با یاران ایشان مع هذا بعض احادیث از ایشان روایت میکند
عن ابن شهاب عن عبد الله و الحسن ابنی محمد بن علی عن ابیهما عن علی بن ابی طالب و عن ابن شهاب عن عبید الله بن عبد الله بن
عتبة بن مسعود عن ابن عباس و عن زید بن اسلم عن عطاء بن یسار عن ابن عباس اما احادیث مرسله پس شیوخ مالک
دران بسیار اند اجل ایشان ابن شهاب عن الفقهاء السبعة عن النبی صلی الله علیه و آله و سلم و ابن شهاب عن النبی صلعم و زید بن اسلم
عن عطاء بن یسار عن النبی صلی الله علیه و آله و سلم و زید بن اسلم عن النبی صلی الله علیه و آله و سلم و یحیی بن سعید عن سعید بن المسیب
عن النبی صلی الله علیه و آله و سلم و یحیی بن سعید عن النبی صلی الله علیه و آله و سلم و صفوان بن سلیم عن النبی صلی الله علیه و آله و سلم
و هشام بن عروة عن ابیه عن النبی صلی الله علیه و آله و سلم و جعفر عن ابیه عن النبی صلی الله علیه و آله و سلم و امام مالک گو یا شیخ
و کتب جماعه مطالعه کرده و آنرا بلاغات مالک بلغنا ان النبی صلی الله علیه و آله و سلم تعبیر کرده و اما آثار حضرت عمر پس روایه میکند عن نافع
عن ابن عمر عن عمر و عن زید بن اسلم عن ابیه عن عمر و عن زید بن اسلم عن عمر و عن نافع عن اسلم عن عمر و عن یحیی بن سعید
سعید بن المسیب عن عمر و عن یحیی بن سعید عن عمر و عن اسحق بن عبد الله عن انس عن عمر و آثار عبد الله بن عمر عن نافع
عن ابن عمر و عبد الله بن دینار عن ابن عمر و آثار حضرت عائشه عن هشام عن ابیه عن عائشة و یحیی بن سعید عن عمرة
عن عائشة و اما اقوال فقهای مدینه پس اقوال سعید بن المسیب عن ابن شهاب و یحیی بن سعید عن سعید بن المسیب
ابن شهاب عن سالم و ابی بکر و زید بن اسلم عن عطاء بن یسار و عبد الرحمن بن القاسم عن ابیه و یحیی بن سعید عن ابی
سلمة و ورای ایشان جمعی هستند از علمای علم که بآن کثرت و وفور روایت نکرده اند بلکه ده بیست حدیث از اقوال تابعین
یا مرویات ایشان روایت کرده اند مثل سالم بن ابی النضر مولی عمر بن عبید الله و داود بن حصین و عبد الرحمن بن
حرملة الاسلمی و یزید بن رومان و حمید بن قیس المکی و ابو الاسود محمد بن عبد الرحمن عن عروة و علقمة بن ابی علقمة و زید
بن خصیفة و ثور بن زید الدیلی و محمد بن عمرو بن حلحلة الدیلی و موسی بن عقبة و محمد بن ابی مریم و جمعی غیر ایشان که امام
مالک بتقریبی از ایشان روایت کرده یا استاذان ایشان بتقریبی از ایشان روایت کرده اند چنانکه گویند سخن از سخن و
بعضی احادیث واقع شد و با فقهای سبعه استفتا کرده مالک از ایشان آن فتوی را نقل کرد بغیر آنکه در مرتبه مشیخه مالک باشند
قسمی دیگر هست که امام مالک مختار خود را و فقهای سبعه معمول در مدینه را تقریر میکند و میگوید السنة عندنا کذا و کذا شافعی
افاده فرموده است که آن اجماع نیست بلکه مختار مالک و شیوخ او ست پس فقیر ازین قسم آنچه موافق جمهور بوده است درین مختصر

ان یکون هذا الکتاب جامعا لخمسة انواع من الاحکام مرعی العمل من لدن ان بلغتهم من الائمة الکبار واختار مناهجهم الکتاب من نصوص الکتاب وما انتبه من الاحادیث

۱۵

المستفیضة او القویة المرویة فی الاصول فی کل باب وما اتفق علیه جمهور الصحابة والتابعین وما استنبط بالاجتهاد من الفقهاء المجتهدین

ذکر کرد و رانچه مخصوص بود بمالک از ذکر آن اعراض نمود و بالجمله میخواهم که احوال رجال اسانید مالک که در کلام مختصر عرض نمایم
تا قاری بر بصیرة باشد از اسانید مالک از تفاصیل حال انکه قلیل الوقوع اند اعراض نمودن انسب می نماید عبد الله بن عمر
یکی از مکثرین است در روایة حدیث و یکی از فقها که مدار فتاوی در عصر صحابه بروی بود و بر استقامة او جمعی کثیر از صحابه
گواهی دادند و در فتنه داخل نشد و خلافت را بسبب آنکه منجر میشود بقتال مسلمین قبول نکرد و فضائل او بیش از حد حصاست
اول مشاهد او خندق است بعد از ان صحبت آنحضرت را صلی الله علیه وسلم در جمیع مغازی لازم گرفت در عمر هشتاد و چهار
و یا هشتاد و شش سالگی سنه ثلث و سبعین بدار القرار شتافت رضی الله عنه سالم بن عبد الله بن عمر یکی از فقهای
مدینه و متورعان و ثقات است از پدر بزرگوار خود بسیار روایت کرده سنه ست و مائة ۱۰۶ بدار القرار رفت محمد بن مسلم بن
عبد الله بن شهاب الزهری یکی از فقهای اسلام و محدثین است و مشار الیه در جمیع فنون شرعیه اول کسی است که کتابة حدیث
کرد و احادیث طویله بدون می متفق علیه نمیشود عمر بن عبد العزیز گفت لا اعلم احدا اعلم بسنة ماضیة منه و وی
حافظ حدیث است در اسلام عدد مشائخ او در حدیث و عدد راویان از وی نتوان احصا کرد در عمر هفتاد و دو سالگی سنه اربع
و عشرین و مائة انتقال کرد نافع بن سرجس مولی عبد الله بن عمر یکی از ثقات محدثین است و حدیث عبد الله بن عمر را چه مرفوع
و چه موقوف مدار بروی است و مالک اکثار کرده است در روایة از وی مالک گفت اذا سمعت حدیث نافع عن ابن عمر لا ابالی
ان لا اسمعه من احد سنه سبع عشر و مائة ۱۱۷ و قیل سنه عشرین و مائة ۱۲۰ انتقال کرد سرجس بفتح سین مهمله و سکون
را و کسر جیم عبد الله بن دینار مولی عبد الله بن عمر از ثقات تابعین مدینه است سنه سبع و عشرین و مائة ۱۲۷ یا سنه اثنی و ثلثین و مائة
انتقال کرد حضرت عائشه ام المومنین بنت ابی بکر الصدیق رضی الله عنها فقیهه حافظه کثیرة الحدیث بود در شجاعت و سخاوت
و فصاحت و علم و تقوی از مردان گوی مسابقت ربوده بود سنه سبع و خمسین یا سنه ثمان و خمسین ۵۸ انتقال نمود عروة بن الزبیر
یکی از فقهای مدینه کثیر الحدیث و الفتوی است و از ثقات و متورعین بود سنه اربع و تسعین ۹۴ انتقال کرد قاسم بن محمد بن
ابی بکر الصدیق رضی الله عنه یکی از ثقات فقهای مدینه و از متورعین تابعین است سنه احدی و مائة ۱۰۱ انتقال نمود عمرة بنت
عبد الرحمن الانصاریه در تربیت حضرت عائشه بوده است و صاحبه فقه و حدیث و از وی پسرش ابو الرجال محمد بن عبد الرحمن
روایت کرده است سنه ثلث و مائة انتقال نمود یحیی بن سعید بن قیس الانصاری القاضی ثقه ثبت است امام مالک از وی
بسیار روایت کرده است مرفوع و موقوف سنه اربع و اربعین و مائة متوفی شد هشام بن عروة بن الزبیر ثقه فقیه است
اکثر روایة او از والد او است مرفوعا و موقوفا سنه خمس و اربعین و مائة ۱۴۹ یا ست و اربعین و مائة متوفی شد در عمر هشتاد و هفت
سالگی عبد الرحمن بن القاسم ثقه جلیل است ابن عیینه گفت کان افضل زمانه سنه ست و عشرین و مائة متوفی شد ابو هریره در سیم

وعلى قضى المجال في بعض المواضع وان اوثق الكتب في باب من فرعيت في ذلك الكتب كتاب الموطأ المعتبر عند اهله وفي بعضها ان اذكر حديثا واحدا مرتين فان كان بالتوارد

۱۶

فيها والاسقط الاسناد في موضع وقلت في موضع الاختلاف بالاتصال باسناده كذا وكذا وقد استوعبت احاديث الموطأ وآثاره في هذه النسخة وما كان من قوله من السنة كذا او كان استنباطا

ونسب وی اهل نقل مختلف اند بسیار ترین صحابه ست در روایة حدیث واسانید صحیحه که بسیار احادیث او را بهم رسیده است دیگر [illegible] اسلام
در خیبر بخدمت آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم رسید و از آن باز ملازم سعادت صحبت بود در سفر و حضر سنه پنجاه و هفت متوفی شد
و غیر این نیز گفته اند عمر او هشتاد و هشت سال سعید بن المسیب قریشی مخزومی سید التابعین ست و جامع در فقه و حدیث
و زهد و عبادت و ورع اعلم ناس بود بحدیث ابی هریره و قضایای عمر سنه ثلث و تسعین متوفی شد ابو سلمة بن عبد الرحمن
بن عوف یکی از فقهای مدینه ست و از ثقات و مفتیان ست سنه اربع و تسعین متوفی شد اعرج نام وی عبد الرحمن بن
هرمز ست ثقه ثبت ست از حملهٔ علم در مدینه منوره اکثر روایة او از ابو هریره ست سنه سبع عشرة و مائة متوفی شد ابو الزناد
نام وی عبد الرحمن بن ذکوان ست فقیه ست و ثقه در حدیث سنه ثلثین و مائة متوفی شد ابو صالح سمان نام او ذکوان ست
ثقه ثبت ست جلب می کرد زیت را بکوفه از همین جهت زیات و سمان گویند سنه احدی و مائة متوفی شد سهیل بن ابی صالح
صدوق ست در آخر عمر حفظ او متغیر شده بود از همین جهت بخاری بجز مقرون بغیر او یا معلق روایت نمی کند سمی مولی ابی بکر
بن عبد الرحمن بن الحارث بن هشام ثقه صدوق ست سنه ثلثین و مائة انتقال کرد ابو سعید المقبری کیسان ثقه ثبت ست
سنه مائة انتقال کرد از موالی بود نزدیک مقبره مدینه ساکن می شد از همین جهت مقبری گویند سعید بن ابی سعید از مشاهیر اهل
مدینه ست و ثقات ایشان در آخر عمر اختلاط پیدا کرد و ائمه قبل از اختلاط روایت کرده اند سنه ثلث و عشرین و مائة انتقال
نمود انس بن مالک انصاری از مکثرین در روایة ست ده ساله بود که سعادت خدمت آنحضرت صلی الله علیه وسلم
اختیار کرد و ده سال بر خدمت مقید شد و بیست ساله بود که واقعه ناگزیر آنجناب علیه الصلوة والسلام پیش آمد مورد
عنایات بسیار شده بود و دعاها در حق وی مستجاب گشته در نود و نه سالگی متوفی شد و بسبب طول عمر صغار
تابعین نیز از وی روایت کردند اسحق بن عبد الله بن ابی طلحة الانصاری از ثقات تابعین مدینه ست قال الواقدی کان
مالک لا یقدم علیه احدا مالک بروی مقدم نمی کرد هیچکس را سنه اربع وثلثین ومائة متوفی شد ربیعة بن ابی عبد الرحمن
المعروف بربیعة الرای یکی از فقهای مدینه ست خوض در مسائل تلطیف و استنباط بر وی غالب بود
از این جهت او را بر اسمی نسبت کردند حمید بن ابی حمید الطویل تابعی کثیر الحدیث است
سنه ثمان واربعین و مائة در گذشته قال الاصمعی لم یکن طویلا ولکن کان طویل الیدین
عبد الله بن محمد بن ابی بکر بن عمرو بن حزم الانصاری المدنی القاضی ثقه ست
سنه خمس و ثلثین ۱۳۵ و مائة برفت ابو سعید الخدری سعد بن مالک بعد از احد در جمیع مشاهد
حضرت صلی الله علیه وآله وسلم حاضر شد و حدیث بسیار روایت کرد سنه ثلث او اربع و ستین

متوفی شد عمرو بن یحیی بن عمارة المازنی ثقه است بعد ثلثین[130] و مائه برفت محمد بن عبد الله بن عبد الرحمن بن ابی صعصعة
الانصاری المازنی ثقه است از اهل مدینه سهل بن سعد الساعدی در زمان وفات آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم پانزده ساله بود
وهو آخر من مات من الصحابة فی المدینة سنة احدی[91] و تسعین متوفی شد ابو حازم سلمة بن دینار ثقه عابد است از سهل بن سعد
روایت کند در خلافت منصور متوفی شد جابر بن عبد الله الانصاری السلمی بفتحتین صحابی ابن صحابی در نوزده غزوه با آنحضرت
آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم حاضر شد در سن نود و چهار سالگی سنه سبعین متوفی شد ابو الزبیر المکی محمد بن مسلم بن تدرس
بفتح تاء مثناة و سکون دال مهمله و ضم را مولی الاسدیین صدوق است سنه ست[126] و عشرین و مائه برفت از دنیا بسبب تدلیس که
در وست بخاری ازوی روایت نکرده علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب رضی الله عنه ملقب است بزین العابدین شرف
سیادت و عبادت و فقاهت جمع کرده بود قال الزهری ما رایت قرشیا افضل منه سنه ثلث[93] و تسعین برفت
از دنیا محمد بن علی بن الحسین ابو جعفر الملقب بالباقر مثل پدر بزرگوار شرف سیادت و علم جمع کرده بود از جابر و از پدر خود
روایت کند سنه صد[110] و ده و چند برفت از دنیا جعفر بن محمد بن علی بن الحسین ابو عبد الله الملقب بالصادق فقیه است و
امام و شریف صاحب مناقب بسیار سنه ثمان[148] و اربعین و مائه برفت از دنیا وهب بن کیسان مولی قریش از ثقات
مدینه سنه سبع[127] و عشرین و مائه برفت محمد بن المنکدر تابعی جلیل است سنه ثلث[103] و مائه برفت حسن بصری یکی از فقهاء و عباد
تابعین است و مناقب او اشهر از آن است که احتیاج بیان داشته باشد سنه[116] ست و عشر و مائه برفت از دنیا ایوب
بن ابی تمیمة کیسان السختیانی بفتح السین المهملة بعدها معجمة ثم مثناة ثم تحتانیة و بعد الالف نون نسبت است بعمل جلود
ثقه است از کبار فقهاء و عباد سنه احدی[131] و ثلثین و مائه برفت عطاء بن عبد الله الخراسانی مولی المهلب ثقه است سنه
خمس و ثلثین و مائه برفت عبد الکریم بن ابی المخارق بضم میم و بخاء معجمه جزری الاصل نزیل مکه ثقه است سنه[126] ست و عشرین
و مائه برفت محمد بن علی ابن ابی طالب المعروف بابن الحنفیة عالم ثقه است عابد عبد الله و حسن پسران وی اند زهری ایشان را
قرین یکدیگر می آرد عبید الله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود فقیه ثقه است از اهل مدینه کثیر الروایة از ابن عباس سنه اربع و
تسعین[94] برفت عطاء بن یسار فاضل صاحب مواعظ و عبادت است سنه اربع و تسعین برفت زید بن اسلم مولی عمر عالم
ثقه است مالک در تعظیم او مبالغه کردی سنه ست و ثلثین و مائه برفت صفوان بن سلیم مولی بنی زهرة ثقه عابد است سالم
ابی النضر مولی عمر بن عبید الله القرشی ثقه ثبت است سنه تسع و عشرین و مائه برفت داود بن الحصین ثقه است سنه
خمس و ثلثین و مائه برفت محمد بن عبد الرحمن ابو الاسود یتیمی بود که عروه پرورش داد او را ثقه است سنه سی[130] و چند و مائه
برفت علقمة بن ابی علقمة بلال مولی عایشه ثقه است سنه سی[130] و چند و مائه برفت ثور بن زید الدیلی بکسر دال مهمله بعدها تحتانیه

لجمیع ما فی الموطأ لکروایة یحیی بن یحیی ابن
یحیی بن یحیی المصمودی
الاندلسی رحمه الله تعالی
بحمد الله و السعود
الشیخ محمد وفد الله قرأت منی علیه
المکی المالکی
من اوله الی الآخر و بعض سماعه
بجمیعه علی شیخی الحسن الحکیم
الشیخ حسن بن علی العجیمی

ثقه ست سنه ۱۳۵ خمس وثلثين ومائة برفت محمد بن عمرو بن حلحلة الديلي بمهملتين بينهما ساكنة ثقه ست موسی بن عقبة بن ابی
عیاش بتحتانیه ومعجمه مولی آل الزبیر در مغازی امام ست سنه ۱۴۱ احدی واربعین ومائة برفت واز طبقه شیوخ یحیی بن سعید
محمد بن ابراهیم بن الحارث التیمی ست ثقه ست او را افراد ست سنه ۱۲۰ عشرین ومائة برفت
باید دانست که استدلال بحدیث آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم چه مسند وچه مرسل یا موقوف حضرت عمر وعمل عبد الله بن عمر
اخذ بفتاوی صحابه تابعین مدینه خصوصا که جمعی مجتمع شده باشند اصل مذهب مالک ست پس مالک باعتبار اصل خود محتاج
آن نیست که مرسل را اسنادی بیان کند یا موقوف عمر وعمل عبد الله بن عمر را ماخذی بیان نماید لیکن چون موافقت جمهور
محدثین که قائل بفرق اند درمیان مسند ومرسل منظور ست می باید که وصل مرسل بیان کنم بصناعت اعتبار وشواهد
وهمچنین ماخذ اقوال صحابه از ایمارات کتاب وسنت یا قیاس بر منصوص کتاب وسنت واین بصناعت شرعیه استحضار تتبع کتاب
وسنت بالطافت ذهن حاصل شود وانچه خدای تعالی فتح کند درین باب خواهی دید در شرح ان شاء الله تعالی باید دانست که
فرق ست درمیان محدث ومجتهد پس منصب محدث روایت حدیث ست وتمیز تحریف از غیر آن وشرح غریب
دلالة عبارت که باعتبار لغت بوده باشد ومعرفة اسماء الرجال جرحا وتعدیلا وضبطا لمشکله وحکم بصحت وضعف
واعتبار وشواهد را دیدن وحکم باستفاضه یا غرابت کردن ومبهم را التسمیه نمودن ومانند آن وچون محدث اینجا رسید
بدو حفظ وضبط واتقان ترقی نمود ومنصب مجتهد تحدید الفاظ وارده ست که اشتباه دران واقع شود وتعیین
رکن وشرط وادب هر چیزی وتعیین ندب یا وجوب در صیغ داله بر امر وتعیین کراهیة یا حرمت در صیغ داله بر منع
وعلة هر حکمی بتعلیل آن مع اطلاق وتقیید حکم بر حسب آن ومعرفت قیود اتفاقی واحترازی دران واستخراج قاعده
جامعه مانعه بنظر آن اطلاق وتقیید واحتراز واتفاق وبرآوردن اقوال مخرجه ونقل کردن آن از بابی بباب وتفریع
مسائل که واقع شوند بر احکام مذکوره بدرج فی العموم باقتضاء وایما وقیاس والتزام ومانند آن واگر ادله متخالفه جمع
شوند منفصل کند میان آنها بتطبیق وجمع یا نسخ یکی یا ترجیح یکی وچون عالم این امور را احاطه کرد واز اول احکام
تا آخر آن بنظر مجتهدانه شرح فرمود مجتهد مطلق شد در دین وفتوی او صحیح شد وتقلید از وی برخاست اگرچه درین
صناعت اعتماد بر کسی داشته باشد وبشاگردی کسی یا تتبع کتاب دحاصل نموده باشد وفقیر را این معنی بتتبع ام که مصنف
شافعی ست در دل بحرکت آمد ودرین باب از شرح السنه نیز معونة تمام یافته شد وکتب فقه شافعیه نیز اعانه کردند
بهر تقدیر هر چند استادی ظاهر درین تفتیش منت بر من نهاده ست اما این کتب با مدد غیبی در خاطر شاخ وبرگ آورد
ذلک تقدیر العزیز العلیم وچون این صناعات در زمان ما غرابت تمام دارد لابد ست از انکه در مبدء کلام ایمائی

والشیخ عبد الله بن سالم البصری المکی قالا اخبرنا الشیخ ابراهیم
الکردی سماعا من لفظه فی ...
بقراءته بجمیعه علی الشیخ احمد النخلی ...
19
بجمیعه علی الشیخ احمد بن خلیل
بقراءته بجمیعه علی النجم الغیطی
بسماعه بجمیعه علی الشرف عبد الحق بن محمد السنباطی

بشرح آن کرده شود اما تحدید الفاظ پس مبنای آن چهار چیز ست قسمت و مثال و تجرید مفهوم و تتبع دلائل شرعیه اما
قسمت پس عبارت ست از اخذ اعم از شیء شامل او را و نظایر او را و شمردن آنچه مندرج اند دران و تفتیش بوجه فرق
درمیان شیء مطلوب و هر نظیر او و هر فرق را قیدی نهادن که اعم بمنزله جنس باشد و قیود بمنزله فصل و مثال عبارت
از استحضار جزئیاتی ست که در استعمالات لغت بران اطلاق کنند بقدر طاقت و تجرید مفهوم عبارت ست از قطع
لازم وجود و لازم عقل بوجدان ذهن نزدیک تعلق علم تابان بازا آنهمه را سبر کردن و از استحضار اطلاقات برمحک
زدن و تتبع دلائل شرعیه به تتبع حکم شرع ست بوجود حکم نزدیک بعض قیود دون بعض پس اینهمه امور را باید ملاحظه
کردن و تحدیدی جامع مانع امتثال نمودن و حکم را بران حدا داره فرمودن مثال قسمت خروج از وطن گاهی تفرج
ببساتین میباشد و گاهی بهیمان با عدم تعیین مقصد و گاهی سفر بسوی مقصدی و فرق در تفرج و سفر آنست که
تفرج دلالت میکند بر قرب مقصد و سهولة رجوع و این معنی در سفر نیست و در هیمان و سفر فرق عدم تعیین مقصد
و تعیین آنست و مثال مثال جده تا مکه سفر ست و عسفان تا مکه و ذات النصب تا مدینه سفر ست و علی هذا القیاس
و مثال تجرید مفهوم خف ملبوس ست در رجل نه از ثوب بلکه از ادیم و مانند آن و بودن فوق الکعبین یا الی الرکب
اثری نمی کند زیرا که محل فرض غسل رجلین ست پس مشغول بودن محل فرض باید قطع نظر از حال مافوق و
مثال تتبع دلایل شرع متمتع حج جمع ست درمیان عمره و حج در اشهر حج لقوله تعالی فمن تمتع بالعمرة الی الحج و
بودن ناسک از اهل آفاق بدلیل قوله تعالی ذلک لمن لم یکن اهله حاضری المسجد الحرام والله اعلم بالصواب
اما تعیین رکن و شرط پس مبنای آن تتبع نصوص و اشارات شرع ست و استقراء مواضعیکه در شرع آن را
بآن شیء مسمی کنند و تفتیش اجزا و شروط آن و تجرید آن مفهوم که در ذهن گنجیده از آنچه بحسب عادة بآن لاحق شده
بوجوه و دلایلی که میسر آید اما تتبع نصوص و اشارات شرع پس مثال آن لا صلوة لمن لم یقرأ بفاتحة الکتاب
و تحریمها التکبیر و تحلیلها التسلیم ارجع فصل فانک لم تصل ثم قال اذا قمت الی الصلوة الخ لا تقبل صلوة
احدکم حتی یتوضاء دعهما فانی ادخلتهما طاهرتین و اما استقراء پس آنست که از شارع و حملهٔ شرع افراد وضوء و نماز
و حج برهبند و از انجمله قدریکه متفق علیه ست برکشند و آنچه بحسب عادة بآن لاحق شده ست تمیز نمایند بدلیل آن مثلا در زمان
آنحضرت صلعم شد و نحر و شبری نبود و عقل دلالت میکند که این خارج ست از امور حج و بودن و نبودن آن اثری ندارد همانا حکم
خروج ست از وطن آنحضرت صلعم در مدینه چهار رکعت گذارد و در ذی الحلیفه دو رکعت و حضرت سه میل اثری ندارد و مناط حکم خروج ست از وطن
و نظیر استقراء و تجرید امور عرفیه آنست که عجمی در عرب میرود و در مادر و نماز و رمضان آنها می شنود پس میفهمد که ما ثبت و تا آن

هر چند کسی تصریح نکرده باشد وگاهی درینجا غلط نیز میکنند پس بار مخصوص کار علین و بر میگیر چون عادت استعمال آنست
بعد ازان بضرب از فکر می شناسد که آب بحر را نیز شامل ست و اما معرفت علة حکم پس باید دانست که خدا تعالی
خواست که مرضی خود را از نامرضی اطلاع دهد و فعل هر مکلفی در شرائع تصریح نتوان کرد پس لا بد ست از عنوانیکه
حکم را بان دایر کنند از وصف مکلفین یا وصف مایقع علیه الفعل وگاهی آن وصف مرکب باشد از قیود شتی بعض
در مکلف یا مایقع علیه الفعل و بعض در غیر آن وقید گاهی استثنا باشد وگاهی غیر آن پس آن وصف علة حکم گویند که
حکم ایجاب یا ندب یا اباحة یا کراهیة یا حرمة بر آن اداره کنند و مراد از علیة بلیش ازین نیست مثال وصف مکلف
من ادرك صلوة وهو عاقل بالغ مطیق غیر حائض وجب ان یصلیها ومن شهد الشهر وهو عاقل
بالغ مطیق غیر مسافر ولا مریض ولا حایض وجب ان یصومه ومن ملك نصابا وحال علیه الحول
ولیس علیه دین یحیط بالنصاب او ینقصه وجب ان یزکیه ومن کان مسافرا جاز له القصر والافطار
ومثال وصف مایقع علیه الفعل یحرم شرب الخمر ویحرم اکل الخنزیر ویحرم اکل کل ذی ناب من السباع ویحرم نکاح الامهات
ومثال وصف المکلف ومایقع علیه الفعل جمیعًا یحرم علی الرجال لبس الذهب والحریر ولا یحرم علی النساء و باز شناختن
علت از میان اوصافیکه در نص هستند کار مهم ست از کارهای اجتهاد و مبنای آن تتبع دلائل شرع و سبر و حذف
وتنقیح مناط و معرفت مناسبة عقلیه و استقراء مواضع حکم و عدم حکم و تجرید علت از اوصافیکه بحسب عادت بان ملحق
شده اما تتبع دلائل شرعیه پس مثال آن الزانیة والزانی فاجلدوا پس در حدیث غیر محصن را بآن ملحق کردند و زانی
محصن را رجم قرار دادند السارق والسارقة فاقطعوا از حدیث معلوم شد لا قطع الا فی ربع دینار و مثال سبر و حذف
وتنقیح مناط البر بالبر ربوا الخ پس جمیع اوصاف برا واحدًا بعد واحد تامل کردیم هر یکی قابل علیة نشد الا مطعوم
مقتات مدخر مقدر وثمنیة در ثمنین باز تتبع دلایل شرعیه گاهی بنص باشد مانند کل مسکر حرام وگاهی باشارة
وایما و اقتضا و بیان آن طول دارد و چون علت حکم درست شد بیان قاعده جامعه مانعه بادنی عنایتی میتوان کرد اما معرفت
رضا و سخط پس صیغ الرضا و سخط و حب و بغض و رحمت و لعنت و قرب و بعد و نسبة فعل مرضیین مثل ملائکه و انبیا و اهل جنت
و غیر مرضیین مثل شیاطین و منافقین و اهل نار و امر و نهی و بیان جزای مترتب بر فعل و تشبیه بمحمود در عرف مانند
مسك و مذموم دران مانند قی کلب و اهتمام آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم بفعل آن و اجتناب ازان نزدیک حضور
دواعی آن اما تمیز در رضای موکد که وجوب نامند و رضای غیر موکد که ندب نامند و در سخط موکد که حرمت نامند و سخط غیر موکد که کراهیت نامند پس تتبع دلائل
شرعیه باشد مانند طرق شجاعا اقرع و مانند قول صدقة الفطر در زکوة بتسمیه شارع آنرا زکوة الفطر و قول فقهای صحابه مانند قول حضرت عمر که سجده تلاوت

واجب نیست وقول حضرت مرتضی وابن عمر وعبادة بن الصامت که وتر واجب نیست وتامل درحال مقصد که تکمیل طاعتی است یا سد ذریعه اثم یا وقار وحسن سمت پس عین موکد باشد یا داخل ست در رکن از ارکان اسلام یا مثنی از کبایر پس معرکه باشد واما اقوال مخرجه پس اثبات حکم ست در نظیر مسئله مثلا چون دیدم که شارع تحری را در توجه بقبله معتبر داشته است قول مخرج از ان در باب اشتباه اوانی ما طاهر با غیر طاهر واشتباه ثیاب طاهره با غیر طاهره وهمچنین در جمیع شروط صلوٰة کشیده بردیم وتفریع آنست که مسئله وارد شود که بعینه آنرا در اصول مذهب خود نمی یابیم پس اگر نظیر آن مسئله مصرح یافتیم حکم آن منتخب گردانیدیم واگر عمومی یافتیم دران عموم درج نمودیم وبملازمت ومنافات امور مصرحه دلیل گرفتیم یا بایما واقتضا وفحوا فهم کردیم فحوا مثل فهم حرمت ضرب از لا تقل لهما اف واقتضا مانند آنکه عتقت ولعب برسعق ملک دلالت میکند وعلیت بر تطهرت وایما دلالت مفهوم واستثنا وغایه وعدد وشرط ووصف است واین مباحث زیاده از انست که تفصیل آن درین مقدمه گنجایش کند لیکن مَا لَا يُدْرَكُ كُلُّهُ لَا يُتْرَكُ كُلُّهُ اکار سته ایم ایهم مقدمات اجتهاد واستنباط است که در جزم باموری شرعیه بکار آید نه جدلی مرا که علم شرع نیست بلکه علماء دنیا آنرا برای رواج بازار خود اختراع کردند وقال النبي صلى الله عليه وآله وسلم مَنْ اَحْدَثَ فِي اَمْرِنَا هٰذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ باید دانست که این فقیر کتاب موطا روایت کرده است از شیخ ابو طاهر مدنی وشیخ تاج الدین قلعی وسید عمر بن احمد عقیل ابن بنت شیخ عبد الله بن سالم البصری ثم المکی بسماع لبعض واجازة باقی بعد ازان بر شیخ وفد الله المغربی المکی المولد والمنشا همه آن خواند واینجا بر همین اسنا دا خیر اکتفا می کند که مسلسل ست بسماع جمیع والله یقول الحق وهو یهدی السبیل

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

الحمد لله الذی بنعمته تتم الصالحات وعلى فضله المعول فی جمیع الحالات وصلى الله على خیر خلقه محمد وآله وصحبه اجمعین **اما بعد** فیقول الفقیر الى رحمة الله الکریم احمد المدعو بولی الله بن عبد الرحیم الدهلوی وطنا العمری نسبا عفی الله عنه والحقه بسلفه الصالحین **اخبرنا** بجمیع ما فی الموطا روایة یحیی بن یحیی المصمودی الاندلسی رحمه الله تعالى رحمة واسعة الشیخ محمد وفد الله المکی المالکی قراءة منی علیه من اوله الى اخره بحق سماعه لجمیعه على شیخ الحرم المکی الشیخ حسن بن علی العجیمی والشیخ عبد الله بن سالم البصری المکی قال قالا اخبرنا الشیخ عیسى المغربی سماعا من لفظه فی المسجد الحرام بقراءته لجمیعه على الشیخ سلطان بن احمد المزاحی بقراءته لجمیعه على الشیخ احمد بن خلیل بقراءته لجمیعه على النجم الغیطی بسماعه لجمیعه على الشرف عبد الحق بن محمد

اخبرنا عم والدی عبید الله بن یحیی سماعا قال اخبرنا والدی یحیی بن یحیی اللیثی المصمودی سماعا عن امام دار الهجرة مالک بن انس رضی الله عنه الا ابوابا ثلثة من اخر الاعتکاف فعن زیاد بن عبد الرحمن عن الامام مالک بن انس رحمه الله تعالى

السنباتسماعاعن جميعه على ابی الحسن بن محمد بن ایوب الحسنی النسابة سماعا بجمیعه علی عمه ابی محمد الحسن بن ایوب النسابة سماعا علی ابی عبد الله محمد بن جابر الوادیاشی

عن ابی محمد عبد الله بن محمد بن هارون القرطبی سماعا عن محمد بن عبد الرحمن بن عبد الحق الخزرجی القرطبی

سماعا عن ابی عبد الله محمد بن فرج مولی بن الطلاع سماعا عن ابی الولید یونس بن عبد الله بن مغیث

الصفار سماعا عن ابی عیسی یحیی بن عبد الله سماعا قال اخبرنا عم والدی عبید الله بن یحیی سماعا قال

اخبرنا والدی یحیی بن یحیی اللیثی المصمودی سماعا عن امام دار الهجرة مالک بن انس سماعا الا ابوابا

ثلاثا من اخر الاعتکاف فعن زیاد بن عبد الرحمن عن الامام مالک بن انس رحمه الله تعالی

کتاب الصلوة

باب الصلوات الخمس احد ارکان الاسلام ولا یجب علی المکلف من الصلوة شئ غیر الخمس وکذلک الصوم ولا یجب منه شئ غیر رمضان وکذلک الزکوة نمازهای پنجگانه یکی از ارکان اسلام است و واجب نمی شود بر مکلف از قسم نماز چیزی بجز این پنج نماز وجمعه بجای ظهر است پس داخل باشد در نمازهای پنجگانه وهمچنین روزه یکی از ارکان اسلام است وواجب نمی شود بر مکلف از قسم روزه چیزی غیر رمضان وهمچنین زکوة **مالک** عن عمه ابی سهیل بن مالک عن ابیه انه سمع طلحة بن عبید الله یقول جاء رجل الی رسول الله صلی الله علیه وسلم من اهل نجد ثائر الراس یسمع دوی صوته ولا نفقه ما یقول حتی دنی من رسول الله صلی الله علیه وسلم فاذا هو یسال عن الاسلام فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم خمس صلوات فی الیوم واللیلة قال هل علی غیرهن قال لا الا ان تطوع قال رسول الله صلی الله علیه وسلم وصیام شهر رمضان فقال هل علی غیره قال لا الا ان تطوع قال وذکر رسول الله صلی الله علیه وسلم الزکوة فقال هل علی غیرها قال لا الا ان تطوع قال فادبر الرجل وهو یقول والله لا ازید علی هذا ولا انقص منه فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم افلح ان صدق طلحه گفت آمد مردی بسوی آنحضرت صلی الله علیه وسلم از اهل نجد پریشان سر شنیده میشد آواز خفی غیر مفهوم وفهمیده نمی شد چیزی که میگفت تا آنکه نزدیک آمد از رسول الله صلی الله علیه وسلم پس ناگاه وی سوال می کرد از اسلام پس فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم یکی از ارکان اسلام پنج نماز است در روز وشب گفت آیا بر من واجب است غیر این پنج نماز فرمودند نه لکن ترا میرسد که نفل کنی گفت رسول الله صلی الله علیه وسلم ودیگر از ارکان اسلام روزه گرفتن ماه رمضان است گفت آیا بر من واجب است غیر رمضان فرمود نه لکن ترا میرسد که نفل کنی گفت طلحه وذکر کرد آنحضرت صلی الله علیه وسلم زکوة را پس گفت آیا بر من واجب است غیر این فرمود نه لکن ترا میرسد که نفل کنی گفت طلحه پس پشت گردانید آن مرد واو میگفت قسم بخدا زیاده نکنم برین قدر

قوله ثم فی الحدیث دلیل علی ان صلوة الوتر وصلوة العید تطوع وهو قول الشافعی ووافقه ابو یوسف ومحمد فی الوتر وهو ظاهر کلام مالک وعلیه محمد فی العید حیث قال اذا اجتمع عیدان فالاولی سنة وعند ابی حنیفة واجبتان وقوله افلح ان صدق معناه انه لا یؤخذ بترک غیر الفرض

٢٣

ولم يكنهم از آن پس گفت رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم رستگار شد این مرد اگر راست گفته است مترجم گوید ازین معلوم شد که هر که بر فرائض اکتفا کند و نفل بعمل نیارد از اهل نجات است اگرچه در نوافل طاعات علو درجات و رضای حضرت واهب العطیات بسیار است والله اعلم

باب وجوب الوضوء والغسل والتيمم لمن اراد الصلوة وهو محدث او جنب باب در بیان واجب شدن وضو و غسل و تیمم مر کسی را که خواهد نماز گذاردن را حالانکه او محدث است یا جنب قال الله تعالى يا ايها الذين امنوا اذا قمتم الى الصلوة فاغسلوا وجوهكم وايديكم الى المرافق وامسحوا برءوسكم وارجلكم الى الكعبين وان كنتم جنبا فاطهروا وان كنتم مرضى او على سفر او جاء احد منكم من الغائط او لامستم النساء فلم تجدوا ماء فتيمموا صعيدا طيبا فامسحوا بوجوهكم وايديكم منه ما يريد الله ليجعل عليكم من حرج ولكن يريد ليطهركم وليتم نعمته عليكم لعلكم تشكرون ○ ای مسلمانان چون برخیزید بسوی نماز پس بشوئید رویهای خویش را و دستهای خویش را تا آرنج و مسح کنید سرهای خویش را و بشوئید پایهای خویش را تا شتالنگ و اگر باشید با جنابت پس غسل کنید و اگر باشید بیمار یا مسافر یا بیاید یکی از شما از خلا جا یا مساس کرده باشید زنان را پس نیابید در سفر آب را پس قصد کنید بر زمین پاک پس مسح کنید بر رویهای خویش و بدستهای خویش از آن زمین پاک نمیخواهد خدا تعالی که بر شما مشقتی ولیکن میخواهد که پاک سازد شما را و تمام کند نعمت خود را بر شما تا بود که شما شکرگذاری کنید **مالك** عن زيد بن اسلم ان تفسير هذه الاية يا ايها الذين امنوا اذا قمتم الى الصلوة فاغسلوا وجوهكم وايديكم الى المرافق وامسحوا برءوسكم وارجلكم الى الكعبين ان ذلك اذا قمتم من المضاجع يعني النوم مالک از زید پسر اسلم روایت کرد که وی گفت تفسیر این آیه یا ايها الذين امنوا الاية اینست که وجوب وضو ثابت میشود وقتیکه برخیزید از خوابگاه مراد میدارم نوم را یعنی مراد اینست که نوم ناقض وضوست مترجم گوید اصح اینست که تفسیر اذا قمتم اذا اردتم است در لغت عرب اراده را بالقیام تعبیر میکنند خصوصا وقتیکه الی صلوة داشته باشد پس غرض اینجا بیان شرطیه وضوست صحت نماز را یعنی چون قصد ادای نماز باشد وضو کنید تا نماز شما صحیح باشد و حدیث لا تقبل صلوة احدكم حتى يتوضأ اوضح است درین معنی **مسئله** از منطوق آیه چهار رکن وضو فهمیده شد و از نیت در جمیع طاعات لابد است لقوله تعالى وما امروا الا ليعبدوا الله مخلصين له الدين يعني مخلصين له العبادة و اخلاص خالص کردن عبادت است از شرک در یاد عادت و اینمعنی بدون نیت صحیح صورت نه بندد و لقوله صلى الله عليه وآله وسلم انما الاعمال بالنيات و وضو عبادتیست از اعظم عبادات مکفر ذنوب و مقرب بجناب حضرت حق پس در وضو فرضی دیگر پیدا شد خواه رکن باشد خواه شرط و امام شافعی از ترتیب ارکان اربعه و در آوردن مسح ما بین مغسولات و عدول از ترتیب اصلی کلام فرضیه ترتیب فهم میکند و اتباع خلف سلف را و حکایات وضوء آنحضرت صلعم دلالت کرد که هیچ وضو در اسلام بغیر ترتیب منقول نشد که محکوم بصحت بوده باشد و ترتیب مرعی است در صلوة و حج و هر چه در آن اجزاء کثیره بهم آمده این مقدمات فهم ایشان را در بالا ساخت بالجمله باوجود اینهمه مجتهد فیه است ابو حنیفه بسنیت آن قائل است **مسئله**

نیت در اصل قصد فعل است و هیچ عاقل هیچ عمل بدون قصد نمی کند خواه برای خدا باشد یا برای دنیا و چون امر جلی است
شرع تصریح ایجاب آن نفرموده بلکه مراد اینجا از نیت کردن عمل برای خداست بوجهی که ریا و شرک و عادة در آن
نباشد باز تنقیح این قول کنیم که عمل کردن برای خدا تعالی چیست البته معنیش آن نیست که خدا تعالی را نفعی حاصل
شود بلکه تا حاصل شود قرب او و بجهة امتثال امر او یا بجهة تحصیل موعودی که خدا تعالی بران عمل مقرر فرموده است
از درجات جنة و خلاص از نار یا معنی که لازم آن باشد مثل رفع حدث که لازم قرب است یا استباحت طاعتی
که مشروط است بآن مثل صلوة و طواف و مس مصحف که لازم امتثال امر الهی است یا ادای فرض که بتفصیل
امتثال امر است ازینجا باید دانست که نسبت بحضرت حق ضروری ست بهر وجهی ازین وجوه که باشد
و اگر نیت کرد یکی ازین وجوه و نیت کرد با آن تبرد را صحیح ست و مقارنت عرفی با عمل ضروری ست اگرچه
فصلی بوده باشد و برا اقول **مسئله** حد غسل نزدیک جمهور اسالة ماء بر عضو ست بوجهی که تقاطر پیدا شود
زیرا که رش و غسل و مسح همه داخل اند در ملاقات کنانیدن ماء بعضو و فرق در غسل و مسح باسالة ماء است
و در رش و غسل بتقاطر و جمعی دلک را در غسل قید معتبر دانند و صناعة تجرید مفهوم آنرا ازهم بپاشد زیرا که
دلک که در غسلت الثوب مفهوم در وضوء متوارث سلف هرگز نقل نکرده اند غرض در غسل والا باین سهولت
۲۵ و آسانی میسر نمی آمد و در حدیث حضرت عائشه آمده است فافاض علی جلده الماء **مسئله** حد وجه
طولا ما بین منابت شعر الرأس غالبا و اسفل الذقن و ما بین الاذنین عرضا و سببش آنست که رأس و
و وجه و اذنین و ما تحت الفم هر یکی عضوی ست مباین عضو دیگر اگرچه هر عضو ازین اعضا مشتمل است
بر اعضای بسیار و ملتحی را اگر لحیه او خفیف ست غسل بشره فرض ست و اگر کثیف ست واجب شود
غسل ظاهر لحیه و عن ابی یوسف بیاض معترض بین الاذن و الشعر خارج ست از حد وجه قلت
هو الظاهر فی صاحب اللحیة الکثیفة و قید غالبا برای اخراج صلع ست و الله اعلم **مسئله**
غسل یدین تا مرفقین فرض ست بالمعنے که مرفقین داخل حکم غسل باشد و همچنین ست حال
در کعبین اجماع جمهور امت و ظاهر لفظ شاهد آن ست و اگر بعض دست کسی بریده باشد
تفریع کردند که فرض ست غسل باقی **مسئله** اگر کسی گوید که یک دست و یک پا
شستن فرض ست و شستن دست و پای دیگر واجب زیرا که مقابله جمع
بجمع مقابله واحد بواحد تقاضا می کند

[illegible]

این سخن را بر روی او باید زد که مخالف اجماع است مسئله اقل فرض مسح نزدیک شافعی مسمای مسح است ببشره راس را یا شعری که متصل اوست یعنی آنکه مسترسل نباشد زیرا که امر طلب مسح است و مسح مصدر است صادق می آید بر هر قلیلی که اسم مسح بران جاری است و مالک مسح تمام سر را فرض گفته است و نظر بر مسمای راس کرده و حنفیان بقدر ثلاث اصابع یا ربع راس تقدیر کرده اند و ازین همه اقوال قول شافعی اقوی مینماید و در مسح بیده الحایط نفهمیدن استیعاب حائط شاهد اوست بر مالک و قول حنفیان مدخول است که ثلاث اصابع تقدیر است بر آن زیرا که هیچ اصل شرعی ندارد و مقدم راس و لفظ ناصیه که در فعل آنحضرت صلی الله علیه وسلم آمده دلالت بر ربع راس نمیکند و اگر کند ثبوت فعل مستلزم نفی جواز اقل نیست و حکایه اجمال آیت و بیان حدیث مغیره آنرا مدخول است بعدم صدق حد اجمال بران بلکه مطلق است و عامله باطلاق خود یا خاص است مخصوص بنوع و خاص مبین است احتیاج بیان ندارد مسئله وظیفه رجلین غسل است نه مسح چنانکه شیعه میگویند بدلیل آنکه وضو امر کثیر الوقوع است هر مسلمانی آنرا پنج بار هر روز میکند و از امور حسیه است که اجتهاد را در دانستن آن دخل نیست پس صحابه از آنحضرت صلی الله علیه وسلم غسل رجلین آموختند و تابعین از صحابه و تبع تابعین از تابعین وهکذا الی یومنا هذا و تشکیکات در مثل این امور انکار ضروریست و در آیه وارجلکم بنصب و جر هر دو خوانده اند در صورت نصب خود ظاهر است و در صورت جر جمعی جواب داده اند که اعراب مجاور گرفته است مانند عذاب یوم الیم و جحر ضب خرب و جمعی دیگر گفته اند که المسح فی کلام العرب یکون غسلا و یکون مسحا و فی مواهب الرحمن لو ضره غسل شقوق رجلیه اجری الماء علی ظاهر الدواء قلت و بها اقول مسئله و ان کنتم جنبا فاطهروا مربوط بما قبل است یعنی چون اراده نماز کنید پس لازم است غسل اگر جنب باشید پس شرطیه غسل صحت نماز را ازین آیه فهمیده شد مسئله ماده جنب دلالت بر بعد میکند و چون جماع در مواضع بعیده و مستوره میشود جنب بمعنی جامع اطلاق کردند و جمعی گفته اند که مرد قریب الجماع بعید است از عبادات تا آنکه غسل کند از این جهت جنب گفتند و غسل جنابه شرعیه قدیمه است که ملة ابراهیمی بران جاری شد حالا در حد جامع یا نفع جماع سخن باید گفت که آیا انزال در انجا شرط است یا نه و این مبحث خواهد آمد مسئله کسیکه محتلم شد نیز در حکم مجامع داخل است باحادیث صحیحه و اجماع و چون احتلام را خواهیم که منقح کنیم قید نوم بر منجرد زیرا که چون عادت جاریست بخروج منی بعد خواب احتلام گفتند و الا نوم ناقض غسل نیست و شرطیه نوم علة غسل را نیز معقول المعنی نه پس شافعی خروج منی را علة ساخت شهوة باشد یا نه و ابوحنیفه قید شهوة زیاده میکند و حد منی و مذی و فارق در آنها چیست بیشتر خواهد آمد و اگر منی از مخرج غیر معتاد برآمد مثل صلب شافعیان تفریع کرده اند وجوب غسل را و نزدیک فقیر بعید مینماید و این مبحث و تنقیح اکل و شرب و حمل آن بر دخول در جوف نیز خواهد آمد و این تنقیحها که گفته اند دل از آن

قول شافعی اقوی مینماید

درقلم است

در قلق ست بلکه اظهر آن می نماید که شارع امور کثیرة الوقوع را حکمی مقرر فرموده ست و نادر الوقوع را علت نساخته و اگر
اصل تنقیح تسلیم کنیم این تفریعها را گنجایش تسلیم نیست **مسئله** اطهار مبالغه ست در طهارت و مراد ازان اسالهٔ آب ست
بر جمیع بدن باجماع و جمعی تمسک کرده اند بآن در وجوب مضمضه و استنشاق در غسل دون الوضوء و آن ضعیف است
زیرا که معنی مبالغه در استیعاب جمیع بدن ظاهر شد پس لازم نیاید ظهور آن در اشتراط مضمضه و استنشاق **مسئله**
وان کنتم مرضی او علی سفر متعلق ست بما قبل یعنی چون اراده نماز کنید و از وضوء و غسل مانعی پیدا شود شرط صحت نماز
تیمم ست **مسئله** نخست بیان اسباب عدول از وضوء و غسل به تیمم میفرماید وان کنتم مرضی مرضی جمع مریض است مانند
جریح و جرحی و مریض در عرف کسی است که مرضی که در عرف ازان حسابی بردارند داشته باشد نه مثل خدشه و بثره و
انشقاق رجل و مانند آن و مریض را بجز انقدر تشخیص نتوان کرد و از اقتضای آیت معلوم میگردد که وجه ترخیص در حق
مرضی ضررست و این اصح ابلغه فی فهم مخصوص بمجتهد نیست پس در حد ضرر بحث افتاد شافعیان گفتند مرض یخاف معه من استعماله علی منفعة العضو
وکذا البطوء البرء او الشین الفاحش فی عضو ظاهر و حنفیان گفتند تیمم مریض خاف شدة المرض او بطوء البرء باستعماله کالمحموم وذی الجدری و ظاهر
انست که ضرر نیز حواله بعرف ست **مسئله** او علی سفر سفریکه در قصر صلوة و افطار صوم معتبرست ایا در تیمم شرط ست یا نیست ظاهر از احادیث و آثار انست
که ذکر سفر تصویر و تقریب ذهن ست بعدم وجدان ما چنانکه ذکر سفر در مسئله رهن مقتضای آیه نیز همان ست زیرا که فلم تجدوا ما اشعار ست ۲۷
بانکه مدار حکم عدم وجدان آب ست و آیا داخل بلد و خارج آن برابرست فقهاء مختلف شدند بنا بر آنکه عدم وجدان ما در بلد
نادر الوقوع ست فقیر گوید و این فرق نزدیک امعان فکر مدخول ست زیرا که علة ترخص به تیمم عدم وجدان ما ست یا سفر
یا عدم وجدان ما فقط و عدم وجدان ما با بودن خارج بلد امریست که علیت آن از قران و سنت مفهوم نمیشود و چون
لازم شد که علة عدم وجدان ما باشد ندرة وقوع و کثرة وقوع فرق نمیدهد چنانکه چون علة ربوا متحقق شد بیع گندم بجو
نسیه بوجهیکه گندم را زیاده از جو بگیرد و آن از حوادث قلیلة الوقوع ست یا بوجهی که جو زیاده باشد و آن از حوادث
کثیرة الوقوع ست باهم فرق نمیکند و همچنین چون مقرر شد که سفر علة قصر و افطار ست حوادث قلیلة الوقوع مثل سیر یک
میل در وقت شب در محفه در غایه رفاهیه مانع علیة او نیست پس چون علة چیزی ثابت شد حکم بران دائر باشد چه
نادر و چه کثیر حکم یافته شود یا نه آری ندرة وقوع را در مشروعیة علة و اسباب نزدیک شارع اثری هست همانا محلی عدم
قضای متیممی که در بلد تیمم کرده باشد از همین سبب اختیار کرده ست خلافا للمنهاج **مسئله** او جاء احد منکم من الغائط تا نهایت
بیان اسباب وجوب تیمم میفرماید نزدیک اراده صلوة بوجود اسباب عدول از وضوء و غسل به تیمم غائط زمین نرم را گویند
و مراد اینجا قضای حاجت بشری و بول ست که غالبا در چنین زمین نرم میباشد چون تلفظ بصریح این الفاظ نکرده بود

عدول فرمود بکنایه در یح ملحق ست باین و باجماع امت و حدیث صحیح **مسئله** از سوق کلام فهمیده شد که این چیز با سبب وضو
یا غسل بوده است و بضرورة عدول کرده شد به تیمم و خدا تعالی جمع کرد در میان موجب وضو و موجب غسل ترتیبا ذکر
وضو و غسل پس مجیئ از غایط و آنچه ملحق باوست ناقض وضوست و ناقض تیمم نیز و بران اجماع منعقد شده است **مسئله** از
سوق کلام ظاهر شد که ارتفاع سبب ضروری که مرخص تیمم است قبل از ادای صلوة تجدید طهارة بوضو و غسل واجب میکند
و بعد از شروع اختلاف کرده اند و آن مسئله مجتهد فیه است **مسئله** او لامستم النساء ملامست در اصل بمعنی دست رسانیدن
است بایکدیگر و استعمال غالب در جماع دارد و ازان کنایه کرده میشود پس حضرت عمر و ابن مسعود حمل کردند بر دست رسانیدن
بغیر جماع و برین تفسیر لازم آمد که لمس را ناقض وضو دارند و نزدیک ایشان آیه از نیابة تیمم و غسل ساکت باشد پس مذهب
ایشان همین بود و عبد الله بن عباس حمل کرد بر جماع پس لازم آمد که آیة از دلالة بنقض لمس مر وضو را ساکت باشد
و دلالت کند بر نیابة تیمم از غسل و مذهب ابن عباس همین بود و ابن عمر مذهبی دیگر داشت که به نیابة تیمم از غسل و نقض وضو
از لمس مراة هر دو قائل بود گویا لمس را اعم از جماع و مس داشته است پس خدا تعالی لمس را موجب تیمم ساخت بامعنی که اگر
در صلوة جماع متحقق شود نائب غسل خواهد بود و اگر در صلوة لمس متحقق گردد نائب وضو خواهد بود و این توجیه خلل است
لعدم صحت جمع بین الحقیقة والمجاز و بین معنی المشترک و ممکن است که ابن عمر تمسک کرده باشد باثار حضرت عمر و ابن
مسعود در دست رسانیدن و بحدیث عمرو بن العاص و عمار و عمران در نیابت غسل از تیمم و چون صحابه مختلف شدند و ماخذ
اقوال ایشان از کتاب و سنت ظاهر شود تامل در ماخذ باید کرد و ازان جهت باب ترجیح باید کشاد پس آنچه راجح مینماید حمل
ملامسة بر جماع است زیراکه نیابت تیمم از غسل ثابت شد و از کلام معجز بعید مینماید که اشاره کند به نیابت از طهارت صغری
و اهمال فرماید نیابت را از طهارة کبری باوجود ثبوت آن و از حضرت عائشه حدیثی در عدم نقض قبله وضو را نقل
کرده اند هرچند در امان گفتگو دران کشاده کرده باشند لکن از مرجح بودن یکی از دو احتمال آیه می افتد **مسئله**
فلم تجدوا ماءً ظاهر آنست که متعلق بسفر است زیراکه وجدان ماء با مرض مانع تیمم نیست و محتمل که مراد عدم قدرة باشد
زیراکه وجدان مریض مانند لا وجدان است **مسئله** فقها را از تاثیر عدم وجدان ماء و ترخص به تیمم و از تاثیر ضرر در صورة
مرض فهم کرده اند که عدم وجدان ماء بسبب فقد آله استقا از دلو و رشا یا عدم امکان وصول بماء از جهت عدو و سبع محل حصر
است و تضرر بسبب حرکة بسوی ماء یا استعمال آن ملحق است بمرض و همچنین مشغول بودن بحاجت ضروری از عطش و غیر آن **مسئله**
وجدان ماء مختلف است زیراکه در مسکن بنی آدم و معبر ایشان هیچ زمینی نیست که آنجا آب یافته نمی شود نزدیک باشد یا دور اگرچه یک
مرحله باشد لکن عدم وجدان ماء در عرف جائی اطلاق کنند که یافت آب شاق باشد و دران حرجی نمایان بود زیاده از آنچه

مسافران هر روز مقاساة میکنند پس عابر راه اگر از قافله دور افتد و وصول بقافله بحرج تمام میسر آید یا قافله بجد او نرسد
میتوان گفت لم یجد ماء و منازل تا جائیکه اهل قافله از انجا آب می آرند و خارج بلد تا جائیکه متعارف آب آوردن ست از انجا
واجد ماء ست و تحدید بمیل تقدیر برای ست و دل ما از تقدیر برای در غایة قلق ست زیرا که تشریعی جدید میشود مسئله ماء
در عرف اطلاق کرده میشود بر ماء مطلق و اگر مولی عبد خود را گوید که احمل الیّ ماء بماء مطلق متمثل میشود نه مقید مانند ماء ورد پس
در مطلق و مقید سخن افتاد شافعیان گفتند هو ما یقع علیه اسم الماء بلا قید والمتغیر مستغنی عنه کزعفران تغیر المنع اطلاق اسم
الماء لیس بمطلق بخلاف التغیر الیسیر الذی لا یمنع اطلاق الاسم و بخلاف التغیر بمثل مکث و طین و طحلب و حنفیان گفتند هو الباقی
علی اوصافه خلقته کماء السماء والعیون والآبار والبحار والغدران وان انتن بطول المکث او تغیر مما لا ینفک عنه کالتراب و
اوراق الاشجار الا ما غلب علیه غیره ثم اختلفوا فی تفسیر الغلبة فقیل غلبة الاجزاء بحیث لا یسیل و قیل اختلاف اللون و لا ماء
عصر من شجر او ثمر و قول اول مبنی ست بر جاده تتبع لغت و تا ممکن باشد آنرا نتوان گذاشت مسئله اگر ماء مطلق نیابد لازم آید
عدول تیمم اگرچه نبیذ یا لبن موجود باشد بنص قرآن زیرا که نبیذ ماء نیست بمعنی که تقریر کردیم مسئله از فحوای آیت معلوم
میشود که طهارت آب شرط صحت وضو و غسل است زیرا که فرمود وان کنتم جنبا فاطهروا و صاحب لغت بغیر آنکه مجتهد باشد
میفهمد که غرض در وضو و غسل تطهیر ست و از علوم فطریه انسان ست که آبیکه مخلوط باشد بنجاست از وی تطهیر نیاید پس طهارت
آب شرط صحت وضو و غسل شد مسئله ثالثا بیان صفت تیمم میفرماید فتیمموا تیمم در اصل بمعنی قصد آمده ست پس اگر به نهر و
افتد و تمرغ کند و بعد از ان نیت نماید یا نقع بوی رسد بعد از ان دست بمالد صحیح نباشد و جمعی از ان فهم کرده اند وجوب
نیت در تیمم و آن ضعیف ست زیرا که نیت معتبر در شرع گردانیدن عمل ست برای خدا و مفهوم از آیت قصد صعید طیب ست
نه از گردانیدن عمل لله و قصد عمل از عاقل جدا نشود اخلاص باشد یا ریا و آن قصد امر ضروری ست تکلیف شرع را بآن حاجت
نیست پس درین استدلال خطا ظاهر ست بلکه مستند وجوب نیت حدیث انما الاعمال بالنیات و آیة وما امروا الا لیعبدوا الله
مخلصین له الدین ست مسئله صعیدا طیبا صعید در لغت تراب را گویند و آنچه ذهن بغیر تحمل ادراک میکند عدم اطلاق صعید ست
بر زرنیخ و نوره و سحاقة خذف و نقع و حجر و طیب طاهر را گویند پس شرط پیدا شد قصد و بودن تراب یا رمل و طهارة آن
مسئله فامسحوا بوجوهکم وایدیکم منه ظاهر آیة استیعاب وجه و یدین ست الا آنچه شاق باشد مانند
تحت لحیة الخفیفة و از سیاق آیة فهم کرده میشود که مسح یدین تا مرفقین باید زیرا که در کلام عرب بدون تعیین
قیود ذکر کرده نه در جای دیگر بران اعتماد کرده میشود و جمعی از حدیث عمار و ابن عباس پی برده اند که تا کوع کفایت
میکند و ظاهر اول ست مسئله منه دلالت میکند بر نقل چیزی از تراب باعضا پس اگر نقل نکرد مثل آنکه

دست یکی بر تراب بنهد و یکی بردارد جائز نبود مسئلہ آیۃ از ضربۃ و ضربتان ساکت ست نقل تراب و مسح باید خواه ضربہ باشد
خواه ضربتان چنین گفتہ اند کہ از فلم تجدوا سبق طلب مفهوم میگردد پس طلب آب برای هر تیممی لازم باشد وفیہ نظر زیرا کہ فلم تجدوا
بر سبق غالب رای بعدم وجدان دلالت میکند خواه بطلب باشد خواه باخبار صدوق خواه بنوعی از اجتهاد و لازم استصحاب
این غالب رای ست لاغیر مسئلہ اختلاف کرده اند کہ تیمم طهارة ضروریست یا طهارت مطلقہ و نزدیک فقیر نزاع لفظی ست
زیرا کہ ضروریست بمعنی آنکہ مشروعیۃ آن نزدیک فقدان آب ست و طهارت مطلقہ ست بمعنی آنکہ موثر ست در اباحۃ صلوة
وغیر آن بشرع ستانف پس عامل بتیمم مطیع ترنیست از متوضی بلکہ هر یکی در منطان خود مطیع ست پس تفریعاتی کہ بر ضرورت
تیمم کرده اند بابر مامحل بحث ست مانند لا یتیمم لفرض قبل وقت فعل و تیمم لکل فرض و ینوی استباحۃ الصلوة
لا رفع الحدث مسئلہ ما یرید الله لیجعل علیکم من حرج ولکن یرید لیطهرکم ولیتم نعمتہ علیکم این آیۃ
اصل ست در مسح بر جبائر و عصائب و در دوائیکہ بر شقوق رجل مالد و مانند آن و اسقاط شرط طهارت عند العصب و در حکم
سلسل البول و انفلات الریح والله اعلم

باب فضل الوضوء

باب در بیان فضیلت وضو ما لک

عن سهیل بن ابی صالح عن ابیہ عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیہ وسلم قال اذا توضأ العبد المسلم
او المؤمن فغسل وجهہ خرجت من وجهہ کل خطیئۃ نظر الیها بعینہ مع الماء او مع اخر قطر الماء او نحو ۳۰

هذا فاذا غسل یدیہ خرجت من یدیہ کل خطیئۃ بطشتها یداه مع الماء او مع اخر قطر الماء حتی یخرج

نقیا من الذنوب رسول الله صلی الله علیہ وسلم فرمود چون وضو کند بنده مسلمان یا گفت بنده مومن درین شک
راویست پس بشوید روی خود را بر آید از روی او هر گناهی کہ بسوی او نظر کرده بود بچشمهای خویش یعنی هر گناهی کہ
حاصل شده از نظر بسوی حال غیر حلیلہ بر می آید همراه آب یا گفت همراه آخر چکیدن آب یا گفت کلامی دیگر هم معنی این
شک راویست پس چون بشوید دو دست خود را بر آید از دو دست او هر گناهیکہ گرفتہ ست او را دو دست او یعنی حاصل شده
است از گرفتن بدست بر می آید همراه آب یا گفت همراه آخر چکیدن آب تا حدیکہ بر می آید این بنده مومن صاف شده از
جمیع گناهان و در روایۃ بغوی زیاده ست کہ فاذا غسل رجلیہ خرج کل خطیئۃ مشتها رجلاه مع الماء او مع اخر
قطر الماء یعنی پس چون شوید دو پای خود را بر آید هر گناهی کہ رفتہ ست بسوی آن دو پای او یعنی حاصل شده ست
از مشی با آب یا با آخر چکیدن آب باید دانست کہ خروج خطایا استعاره ست برای حصول مغفرت نزدیک غسل عضو
نہ آنکہ خطایا فی الحقیقۃ جسمی ست کہ با آب مخلوط میشود و میرود و این را در قرآن و حدیث و کلام عرب نظائر بسیار ست و نیز باید دانست
کہ اکثر علما تخصیص کرده اند این خطایا را بصغائر بدلیل حدیث صحیح الصلوات الخمس والجمعۃ الی الجمعۃ و رمضان الی رمضان کفارات لما بینهن

ما اجتنب الکبائر و این حدیث دو معنے دارد یکی آنکه ما اجتنب الکبائر خارج باشد مخرج مستثنا گویا میفرماید الا الکبائر دیگر آنکه
این فضل کسی است که اجتناب کبائر کرده باشد پس مرتکب کبیره را این فضل نیست و آن معنے اخیر نزدیکتر است بآیت ان تجتنبوا
کبائر ما تنهون عنه نکفر عنکم سیئاتکم الآیه و این را مخصص گفتن در باب مکفرات اقعد است و نووی میل بوجه اول
کرده است والله اعلم

باب یجب الوضوء من المذی

واجب میشود وضو بسبب برآمدن مذی **مالک** عن ابی النضر عن مولی عمر بن عبید الله عن سلیمان بن یسار عن المقداد بن الاسود ان علی بن ابی طالب
امره ان یسال رسول الله صلی الله علیه وسلم عن الرجل اذا دنی من اهله فخرج منه المذی ماذا علیه قال علی
فان عندی ابنة رسول الله صلی الله علیه وسلم وانا استحیی ان اسأله قال المقداد فسألت رسول الله صلی الله علیه
وسلم عن ذلک فقال اذا وجد ذلک احدکم فلینضح فرجه بالماء ولیتوضأ وضوءه للصلوة مقداد بن الاسود
گفت که حضرت علی بن ابیطالب امر کرد مرا که بپرسم برای او از رسول الله صلی الله علیه وسلم حکم مردیکه چون نزدیک شود بزن خود
یعنی قبله و معانقه کند برآید از ذکر وی مذی چه چیز واجب شود بر این شخص یعنی غسل واجب شود یا وضو گفت حضرت علی اینست
نزدیک منست دختر رسول الله صلی الله علیه وسلم و من شرم میدارم که این مسئله از آنحضرت بپرسم گفت مقداد پس سوال کردم از
آنحضرت صلی الله علیه وسلم حکم این شخص پس فرمود چون بیاید مذی کسی از شما باید که بیفشاند بر فرج خود آب را و باید که
وضو کند مانند وضو خود برای نماز **مالک** عن زید بن اسلم عن ابیه ان عمر بن الخطاب قال انی لاجده یتحدر منی
مثل الخریزة فاذا وجد ذلک احدکم فلیغسل ذکره ولیتوضأ وضوءه للصلوة یعنی المذی حضرت عمر گفت هر آئینه
می یابم که این چیز فرود می آید از من مانند دانه بلور پس اگر بیابد آنرا کسی از شما پس باید که بشوید ذکر خود را و باید که وضو کند مانند
وضو خود برای نماز مراد میداشت ازین اشاره مذی **مالک** عن زید بن اسلم عن جندب مولی عبد الله بن
عیاش المخزومی انه قال سألت عبد الله بن عمر عن المذی فقال اذا وجدته فاغسل فرجک وتوضأ
وضوءک للصلوة جندب گفت سوال کردم عبد الله بن عمر را از حکم مذی گفت چون بیابی آنرا بشوی فرج خود را و وضو کن مانند
وضو خود برای نماز فلینضح بکسر الضاد مسئله مذی بفتح میم و اسکان ذال معجمه بر لغت اصح و اشهر و غیر این نیز منقول است آبی
سفید تنک لزج که نزدیک شهوة بر می آید و در خروج آن شهوة و دفق نمی باشد و بعد از آن در عضو جولیة تکسر و فتور نمی شود
و گاهی احساس بخروج آن نمی شود و در زنان مذی بسیار میباشد بنسبت رجال مسئله و حکم مذی عدم وجوب غسل است
باجماع و وجوب وضو بر آن خواه گوئیم تنقیح او جاء احد منکم من الغائط خروج من السبیلین است معتاد باشد یا غیر معتاد
یا گوئیم مخصوص است بمعتاد و در منصوره هم حکم مذی و استحاضه بدلیل مستانف ثابت میشود و سابقا اشاره کرده شد که تنقیح

لم فلیت
یتحدر ای ینزل الخرزة بالراء المهملة قبل المعجمة الجوهرة قال ابن الاثیر شبهه بها فی الصفاء
قال من اهل العلم اذا خرج من احد الفرجین شیء ینقض به الطهر سواء کان عینا او ریحا وسواء کان معتادا او غیر معتاد لان المذی غیر معتاد

۳۱

علل عمر را زفته ست که در حد ذاتی داخل میشود مسئله دیگر حکم مذی نضح فرج ست و مراد از نضح اینجا غسل ست بدلیل روایت دیگر
ذکره و قول عمر فلیغسل فرجه از فرج قدریکه مذی بآن رسیده باشد واین ظاهر ست پس اگر غیر فرج آلوده شود آنرا نیز میباید
و اگر بعض ذکر آلوده شود بعض آخر را شستن لازم نیست مسئله غسل ذکر بطریق وجوب ست پس استنجا بحجر در مذی مشروع
بالطریق استحباب یا خارج بر حسب عادة بلاد اقوی نزدیک فقیر اول ست واقتصار بر حجر در معتاد آمده ست پس تنقیح آن
که شامل مذی و دم استحاضه باشد دل ازان در قلق ست **باب ما یروی من الرخصة فی ترک الوضوء من المذی** باب
خبر یکه بروایت کرده شد از رخصت در ترک وضو بسبب خروج وذی **مالک** عن یحیی بن سعید عن سعید بن المسیب انه
سمعه ورجل یسأله فقال انی لاجد البلل وانا اصلی فانصرف فقال له سعید لو سال علی فخذی ما انصرفت حتی اقضی
صلوتی یحیی بن سعید گفت شنیدم از سعید بن المسیب دران حالیکه شخصی ازوی سوال میکرد و گفت سائل بر آینه من
مییابم تری را در حالیکه نماز میگذارم پس آیا باز گردم از نماز یعنی آیا ترک کنم نماز را و بوضو مشغول شوم پس جواب داد
سعید ابن المسیب این سائل را گفت اگر بر ران من شود وذی جاری ازان من باز نگردم تا آنکه بآخر رسانم نماز خود را **مالک**
عن الصلت بن زبید انه قال سألت سلیمان بن یسار عن البلل اجده فقال انضح ما تحت ثوبک بالماء واله عنه گفت
صلت سوال کردم از سلیمان بن یسار حکم تری که می یابم آنرا پس گفت بفشان بر آنچه در زیر جامه تست آب را یعنی بفشان
بر فرج خود آب و تغافل کن ازان تری مترجم گوید رضی الله عنه جمهور علما بعد از خروج وذی یقیناً رخصت ترک وضو نداده اند
و لیکن کرده اند بانکه وضو منتقض میشود از بول اجماعاً و وذی نیز قطره ایست از بول و بغوی تاویل کرده ست این دو
حدیث را که مراد آنست که شک ناقض وضو نیست پس اگر وسوسه بخاطر رسد که تری از سر ذکر بر آمده ست بآن التفات
نکند و نماز خود را بآخر رساند و تعبیر باین طور از جهت مبالغه ست و از جهت منع شبه سائل یا بلیغ وجوه **باب** تجدید
الوضوء علی من نام مضطجعاً لا علی من نام قاعداً واجبست وضو بر کسیکه خواب کرد و بپهلو زده و واجب نیست بر کسیکه
خواب کرد نشسته مالک اسناده ان تفسیر هذه الایة یا ایها الذین آمنوا اذا قمتم الی الصلوة الآیة ان ذلک اذا قمتم من المضاجع
یعنی النوم تفسیر این آیه یا ایها الذین آمنوا اذا قمتم الخ اینست که وجوب وضو ثابت میشود وقتیکه بر خیزید از خوابگاه مراد
میدارد بنوم را یعنی مراد آنست که نوم ناقض وضو ست **مالک** عن زید بن اسلم مولی عمر ان عمر بن الخطاب
قال اذا نام احدکم مضطجعاً فلیتوضأ حضرت عمر رضی الله عنه گفت چون بخواب رود کسی از شما بر پهلو خفته پس باید که
وضو کند **مالک** عن نافع ان ابن عمر کان ینام جالسا ثم یصلی ولا یتوضأ عبد الله بن عمر بخواب میرفت نشسته باز نماز میگزارد
و وضو نمیکرد و ماخذ این دو اثر احادیث مرفوعه ست از آنجمله حدیث ابی داؤد والعینان وکاء السه فمن نام فلیتوضأ

قلت تعقب بالنقض بالمذی والمولی لا نقض بالاجماع وعلیه اکثر اهل العلم وقال البغوی یحتمل ان یکون معناه المبالغة فی دفع الشك عن القلب

قلت قال الشافعی النوم ینقض الوضوء الا نوم ممکن مقعدته وقال ابو حنیفة لا ینقض الا نوم مضطجعا او قائما او ساجدا ومستندا الا وضوء علیه ومضطجعا حتی یا نیم مضطجعا

حلقه دبر را گویند و حدیث ابی داؤد انما الوضوء علی من نام مضطجعا و فی اسناده ضعف و حدیث مسلم و شافعی ابی داؤد
کان اصحاب رسول الله صلی الله علیه وسلم ینتظرون العشاء فینامون قعودا حتی تخفق رؤسهم ثم یصلون ولا یتوضؤن مسلم
چون علة نقض نوم زوال عقل است بدلیل الغیشان و کار السه پس غیر نوم مثل اغماء و سکر نیز ناقض شد و تنقیح مسئله آنست که زوال
عقل ناقض وضوست مسئله تنقیح نوم قاعدا نزدیک شافعی آنست که تمکین مقعد بوده باشد پس کسیکه مزیل باشد و در میان مقعد
و زمین فرقی باشد تمکین حاصل نشد و تنقیح نوم مضطجعا آنست که تمکین مقعد نباشد هر حال که باشد پس دلیل ازین و ذکر اضطجاع تنبیه است
و تصویر استرخای اعضاء و نزدیک ابی حنیفه راکع و ساجد بر وجه سنت حکم قاعد دارد و شکلی که بزوال تکیه بیفتد حکم مضطجع دارد
و جمعی تنقیح آن خواب گران و خواب سبک نهاده اند و اول اقوی مینماید زیرا که حدیث فانه اذا اضطجع استرخت مفاصله
صریح است در علیة استرخاء و چون اظهر و اشهر در هیأت نوم استرخاء اضطجاع و استلقاست آنرا بر روی کار آوردند
و حصر را بآن متوجه ساختند **باب** یجب الوضوء من مس الفرج واجب میشود وضو بسبب دست رسانیدن بفرج

مالک عن عبد الله بن ابی بکر بن محمد بن عمرو بن حزم انه سمع عروة بن الزبیر یقول دخلت علی مروان بن الحکم
فتذاکرنا ما یکون منه الوضوء فقال مروان ومن مس الذکر الوضوء فقال عروة ما علمت ذلک فقال مروان بن الحکم
اخبرتنی بسرة بنت صفوان انها سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول اذا مس احدکم ذکره فلیتوضأ عروة ۳۴
بن الزبیر گفت داخل شدم بر مروان بن الحکم پس با یکدیگر مذاکره کردیم در موجبات وضو پس مروان گفت از مس ذکر وضو
واجب میشود و عروه گفت من این را ندانسته ام پس گفت مروان بن الحکم خبر داد مرا بسره بنت صفوان که وی شنید از
رسول الله صلی الله علیه وسلم که میفرمود چون دست رساند یکی از شما بذکر خود پس باید که وضو کند **مالک** عن
اسمعیل بن محمد بن سعد بن ابی وقاص عن مصعب بن سعد بن ابی وقاص انه قال کنت امسک المصحف
علی سعد بن ابی وقاص فاحتککت فقال سعد لعلک مسست ذکرک قال قلت نعم فقال
قم فتوضأ فقمت فتوضأت ثم رجعت مصعب پسر سعد ابن ابی وقاص گفت که من
نگاه میداشتم مصحف را بر سعد بن ابی وقاص یعنی مصحف را بدست میگرفتم و در وی نظر
می کردم تا در محل اشتباه بر وی فتح کنم یعنی لقمه دهم پس درین اثناء خاریدم بدن خود را پس سعد
گفت شاید تو دست رسانیده بذکر خود گفت مصعب گفتم آری گفت برخیز و وضو کن پس برخاستم
و وضو کردم پس باز آمدم یعنی مصحف گرفتم **مالک** عن نافع ان عبد الله بن عمر کان یقول اذا مس
احدکم ذکره فلیتوضأ می گفت عبد الله بن عمر چون دست رساند کسی از شما بذکر خود

پس باید که وضو کند مالک عن هشام بن عروة عن ابیه انه کان یقول من مس ذکره فقد وجب علیه الوضوء
میگفت عروه هر که دست رسانید بذکر خود پس واجب شد بروی وضو مالک عن ابن شهاب عن سالم بن عبد الله
قال رأیت ابی عبد الله بن عمر یغتسل ثم یتوضاء فقلت یا ابت ما یجزیک الغسل من الوضوء فقال بلی
احیانا امس ذکری فاتوضأ گفت سالم بن عبد الله دیدم پدر خود عبد الله بن عمر را که غسل میکرد باز وضو میکرد
گفتم ای پدر آیا کفایت نمی کند ترا غسل بجای وضو گفت آری میکند ولکن در بعض اوقات دست میرسانم در اثنای غسل
بذکر خود پس وضو میکنم مالک عن نافع عن سالم بن عبد الله انه قال کنت مع عبد الله بن عمر فی سفر
فرأیته بعد ان طلعت الشمس توضاء ثم صلی قال فقلت له ان هذه الصلوة ما کنت تصلیها فقال انی
بعد ان توضأت لصلوة الصبح مسست فرجی ثم نسیت ان اتوضأ فتوضأت وعدت لصلوتی
گفت سالم بودم با پدر خود عبد الله بن عمر در سفری پس دیدم او را که بعد از آنکه آفتاب برآمد وضو کرد و نماز گذارد پس گفت سالم
گفتم او را این نماز نیست که تو میگذاردی آنرا گفت هر آینه من بعد از آنکه وضو کردم برای نماز صبح دست رسانیدم بفرج خود باز فراموش
کردم که باز وضو کنم پس حالا وضو کردم و عود کردم برای نماز خود یعنی اعاده کردم مترجم گوید رضی الله عنه تعقب کرده اند برین
جماعة مثل سفیان ثوری و محمد بن الحسن بحدیث حسن که طلق بن علی روایت کرد ان رجلا سال رسول الله صلی الله علیه وسلم عن رجل
مس ذکره ایتوضا فقال هل هو الا بضعة منک یعنی که مردی سوال کرد از رسول الله صلی الله علیه وسلم از حکم کسیکه دست رساند بذکر
خود آیا وضو کند گفت نیست ذکر الا قطعه از بدن تو یعنی وضو کردن لازم نیست و باثار حضرت علی و ابن مسعود و ابن عباس
حذیفه و ابو درداء و عمار و سعید بن المسیب و حسن بصری که از مس ذکر وضو لازم نمیشد نزدیک ایشان و جواب داد بغوی ازین
تعقب بآنکه حدیث بسره متاخر است زیرا که ابوهریره آنرا روایت کرده است و او متاخر الاسلام است و طلق بن علی اول زمن
هجرت بخدمت آنحضرت آمده بود و این فقیر را درین جواب نظر است اولا بطریق معارضه که از حدیث طلق بن علی چنان مفهوم
میشود که قبل از آن حکمی از آنحضرت صلی الله علیه وسلم رفته بود یا شبهه نزدیک سائل قائم شده بود دال بر وجوب وضو پس ظاهر
اینست که حدیث طلق ناسخ حدیث دیگر است وثانیا بطریق مناقضه که اگر این استدلال صحیح باشد پس مثل این جاری
میتوان کرد در باب ترک وضو مما مست النار که ابوهریره حدیث وجوب وضو مما مست النار روایت کرده است و بر آن
عمل میکرد و حال آنکه قدوم ابوهریره بعد واقعه خیبر بود و سوید بن النعمان روایت کرد که در راه خیبر آنحضرت صلی الله علیه وسلم مما مسته النار
خوردند و نماز گذاردند و وضو نکردند پس می بایست که حدیث ابوهریره را ناسخ آن میگفتند و اینچنین نیست باتفاق و علاوه
کرد بسیار بود که ابوهریره از سائر صحابه تقدیم روایه میکرد و جمعی از علماء گفته اند میتواند بود که در حدیث مرفوع مس فرج کنایه از بول باشد

قلت قال الشافعی الوضوء من مس الفرج ببطن الکف او بطون الاصابع وقال ابو حنیفة مس الفرج لا ینقض واحتج بقوله صلی الله علیه وسلم هل هو الا بضعة منک

چنانچه استنجا و مجیئ از غائط کنایت میشود فقیر گوید میتواند بود که این امر شرعی که لازم باشد بر خاص و عام نیست بلکه بیان مصلحتی است
پس جمعی از متورعان صحابه آنرا لازم گرفتند و جمعی دیگر لازم نگرفتند و دلالت میکند برین مدعا که وضوء شرعی کثیر الوقوع است
پس بعید مینماید اختلاف اجلای صحابه در مثل این امور اما اختلاف در تورعات و مثل آن در صحابه شایع بود بلکه جمهور برخصت
میل میکردند **باب الوضوء من قبلة المرأة وجسها** باب در بیان حکم وضوء از قبله زن و دست رسانیدن مرد بزن

مالک عن ابن شهاب عن سالم بن عبد الله عن ابیه عبد الله بن عمر انه کان یقول قبلة الرجل امرأته وجسها
بیده من الملامسة فمن قبّل امرأته او جسها بیده فعلیه الوضوء عبد الله بن عمر میگفت که قبله کردن مرد زن خود را
و مس کردن او را بدست خود از ملامسه است یعنی در قول خدا تعالی او لامستم النساء داخل است پس هر که قبله کند زن
خود را یا مس نماید او را بدست خود بروی وضوء واجب میشود **مالک** انه بلغه ان عبد الله بن مسعود کان یقول من قبلة
الرجل امرأته الوضوء عبد الله بن مسعود میگفت از قبله کردن مرد زن خود را وضوء لازم میشود **مالک** عن ابن شهاب
انه کان یقول من قبلة الرجل امرأته الوضوء ابن شهاب میگفت که از قبله کردن مرد زن خود را وضوء لازم میشود گوید مترجم
تعقب کردند بر مالک جمعی بحدیث عروة عن عائشة عن النبی صلی الله علیه وسلم انه قبل بعض نسائه ثم خرج الی الصلوة ولم یتوضأ
قلت من هی الا انت فضحکت قبله کرد رسول خدا صلی الله علیه وسلم بعض زنان خود را بعد از ان بر آمد بنماز و وضوء نکرد عروه گفت
گفتم نیست آن زن مگر تو پس عائشه بخندید و جواب داده اند ترمذی وغیر آن که اسناد این حدیث متصل نیست و تحقیق آنست که
منشاء اختلاف درین مسئله اختلاف ایشان ست در تفسیر قوله تعالی او لامستم النساء پس حضرت عمر و ابن مسعود حمل کردند آنرا
بر دست رسانیدن بنساء بغیر جماع و برین تفصیل لازم آمد که لمس را ناقض وضوء دارند و نزدیک ایشان آیة از نیابت تیمم
از غسل ساکت باشد پس مذهب ایشان همین بود و عبد الله بن عباس حمل کرد بر جماع پس لازم آمد که آیت از دلالت بنقض
لمس مر وضوء را ساکت باشد و دلالت کند بر نیابت تیمم از غسل پس مذهب ابن عباس همین بود و ابن عمر مذهبی ثالث پیش گرفت
که لمس اعم است از جماع و مس پس خدا تعالی لمس را موجب تیمم ساخت باین معنی که اگر در صورت جماع متحقق گردد نائب غسل خواهد بود
و اگر در صورت مس متحقق گردد نائب وضوء خواهد بود پس ابن عمر قائل بود به نیابت تیمم از غسل و قائل بود بنقض مس مرأة
وضوء را در اینجا صحیح تر قول ابن عباس است که در قرآن عظیم در مواضع بسیار ملامسه و مس از جماع کنایت آمده است و استدلال
دیگران باین آیه ناهض بر خصم نیست اذا جاء الاحتمال بطل الاستدلال و چون در اقوال صحابه اختلاف واقع شود در ماخذ
ایشان از کتاب یا سنت معلوم باشد تامل در ماخذ باید کرد تا رجحان بعضی بر بعض ظاهر شود و ظاهر ابو حنیفه درین مسئله مذهب
ابن مسعود و ابراهیم نخعی را بهمین سبب گذاشته است با وجود اتباع او ایشان را در سائر مواضع و این حدیث اگرچه ضعیف باشد ترجیح

م
قلت قال الشافعي ينقض بلمس الرجل المرأة وضوءهما وقال ابو حنيفة لمس المرأة لا يوجب الوضوء واحتج له بحديث عن النبي صلى الله عليه وسلم انه قبّل ولم يتوضأ وفيه نظر وبان المراد بالملامسة الجماع

۳۵

قلت قال الشافعی خروج النجاسة ... وقال ابو حنیفة ...

یکتا ویل آیة را بر تاویل دیگر کفایت میکند زیرا که نزدیک اجتماع هر دو قوت میگیرد و مذهب حسن بصری و سفیا
علام نقض نیست **باب** الوضوء من القئ بیان حکم وضو بسبب قے **مالک** انه رای ربیعة بن ابی عبد الرحمن
یقلس مرارا وهو فی المسجد فلا ینصرف ولا یتوضأ حتی یصلی مالک دید ربیعه بن عبد الرحمن که قی
آب را چند بار را و در مسجد بود پس باز نگشت بخانه خود و وضو نمیکرد تا آنکه نماز میگذارد یعنی باز نمیگشت تا وقتیکه
گذارد و بعد از آن بخانه رفت قال یحیی وسئل مالک عن رجل قلس طعاما هل علیه الوضوء قال لیس علیه وضوء
ولیمضمض من ذلک ولیغسل فاه گفت یحیی بن یحیی سوال کرده شد مالک از شخصی که قی کرد طعام را آیا واجب شود
بروی وضو گفت نیست بروی وضو باید که مضمضه کند از قی و بشوید دهان خود را **باب** الوضوء من الرعاف
والحجامة بیان حکم وضو از خون که از بینی سیلان کند و از حجامت **مالک** انه بلغه ان عبد الله بن عباس
کان یرعف فیخرج فیغسل الدم عنه ثم یرجع فیبنی علی ما قد صلی عبد الله بن عباس صاحب رعاف میشد پس
از مسجد پس می شست خون را از خود و باز رجوع می کرد و بنا می کرد بر آنچه گذارده بود از نماز یعنی آنچه قبل از رعاف
کرده بود محسوب میساخت و باقی را تمام میکرد و **مالک** عن عبد الرحمن بن حرملة الاسلمی انه قال رأیت
سعید بن المسیب یرعف فیخرج منه الدم حتی تختضب اصابعه من الدم الذی یخرج من انفه ثم یصلی ولا
یتوضأ عبد الرحمن گفت دیدم سعید بن مسیب را که صاحب رعاف میشد پس خارج میشد از وی خون تا حدیکه رنگین میشد انگشتها
از خونیکه برمی آمد از بینی او باز نماز میگذارد و وضو نمیکرد و **مالک** عن عبد الرحمن بن المجبر انه رای سالم بن
عبد الله یخرج من انفه الدم حتی تختضب اصابعه من الدم الذی یخرج من انفه ثم یصلی ولا یتوضأ عبد الرحمن بن مجبر دید
سالم بن عبد الله را که برمی آمد از بینی او خون تا حدیکه رنگین میشد انگشتهای او از خونیکه برمی آمد از بینی او باز نماز میگذارد
و وضو نمیکرد و **مالک** عن نافع ان عبد الله بن عمر کان اذا رعف انصرف فتوضأ ثم رجع فبنی ولم یتکلم بود ابن عمر
چون رعاف میشد او را باز میگشت و وضو میساخت باز رجوع میکرد و پس بنا میکرد و سخن نمیگفت یعنی آنچه قبل از رعاف کرده بود در حساب میشمرد و باقی
تمام میکرد و **مالک** عن یزید بن عبد الله بن قسیط اللیثی انه رای سعید بن المسیب رعف وهو یصلی فاتی حجرة ام سلمة زوج النبی صلی الله علیه
وسلم فاتی بوضوء فتوضأ ثم رجع فبنی علی ما قد صلی یزید بن عبد الله دید سعید بن مسیب را که صاحب رعاف شد و او نماز میگذارد پس آمد
بحجره ام سلمه زوجه آنحضرت صلعم پس آورده شد پیش او آب وضو پس وضو کرد و باز رجوع کرد بمسجد پس بنا کرد بر آنچه گذارده بود و قال
مالک الامر عندنا انه لا یتوضأ من رعاف ولا من دم ولا من قیح یسیل من الجسد ولا یتوضأ الا من حدث یخرج من ذکر
او دبر او نوم گفت مالک حکمی که مقرر است نزدیک یعنی علماء مدینه و از صحابه و تابعین آنست که وضو کرده نمی شود

قلت قال الشافعی الرعاف والحجامة لا ینقضان الوضوء وقال ... بطل الصلوة ... من ینبغی ... من الوضوء ... وهذا قول ... وقال ابو حنیفة ...

ازقول

از رعاف و نه از خون و نه از ریمی که سیلان کند از جسد وضو کرده نمی شود الا از حدثی که بر می آید از ذکر یا دبر یا از نوم مترجم گوید
تمسک کرده است محمد بن الحسن باین دو اثر بر دو مسئله یکی آنکه دم سائل ناقض وضو است دیگر آنکه اگر کسی را بغیر اختیار حدثی
پیش آید در اثنای نماز باید که وضو کند و بنا کند بر نماز خود و آنچه که خوانده است در حساب شمارد و باقی ادا کند و در زمان وضو کردن
رفت سخن نگوید و جواب داده اند که مراد از وضو اینجا تنظیف است و غسل دم نه وضوی شرعی دلیل برین تاویل آنکه صحیح شده است
از ابن عمر انه قال فیمن احتجم لیس علیه الا غسل محاجمه گفت ابن عمر در باب کسیکه حجامت کرد نیست بروی واجب
الا شستن مواضع حجامت و همچنین محفوظ از مذهب سعید بن المسیب عدم انتقاض وضو است و این فتوی گواه تاویل
دارد که ابن عمر و سعید بن المسیب وضو کرده باشند برای معالجه رعاف زیرا که شستن روی و اطراف باز میدارد
رعاف را و همچنین حدیث ابو درداء ان النبی صلی الله علیه وسلم قاء فافطر و توضأ دلالت نمیکند بر موجبیة قی
وضو را زیرا که آن برای معالجه قی بود و شستن روی و اطراف باز میدارد و دفع میکند غثیان را تا آنکه معتاد
دیگر پیش آمد و رفت نه بجهة انتقاض وضو بود بلکه برای دفع نجاست و آن مسلم است و محمد بن الحسن روایت کرده
از عبدالرحمن بن المجبر روایت سابق را باین عبارت انه رای سالم بن عبدالله بن عمر یدخل اصبعه فی انفه او اصبعیه
ثم یخرجها و فیها شیء من دم فیفتله ثم یصلی ولا یتوضأ یعنی دید سالم بن عبدالله را که در بینی آورد انگشت خود را به بینی خود
باز بر می آورد آنرا و در آن انگشت چیزی از خون بود پس میمالید بانگشت آن خون را پس نماز میگذارد و وضو نمیکرد
و حمل کرده است آنرا بر آنکه دم سائل نبود و چون دم سائل نباشد لازم نمی آید و این خلاف روایت مشهوره است
و در روایت مشهوره است که سابقا گذشت یخرج من انفه دم حتی تختضب اصابعه و این لفظ تاویل مذکور را قبول نمی کند
والله اعلم و بالجمله چنان متبادر میشود که ارجح مذاهب در موجبات وضو مذهب حسن بصری است وضو از ما خرج من
السبیلین و از نوم میشکند و از لمس مراة و مس ذکر و قی و رعاف نمی شکند والله اعلم باید دانست که شریعت عام افراد
انسان دیگر است و مصلحت نفوس ایشان و مفسد نفوس ایشان دیگر و شارع هر دو علم افاده فرموده است و بر فقها گاهی یک علم
با علم دیگر مشتبه میگردد پس شریعت چیزیست که در ملاء اعلی بر ایشان مکتوب شد ایشان را بآن مکلف ساختند خواه واجب خواه حرام یا خواه سنت
موکد و مکروه موکد و سوای آن چیزها بسیار است که در تهذیب نفوس یا تلویث نفوس دخل دارد لکن حکمت سیاست مقتضی آن نیست که بر ایشان
مکتوب گردد و مثل این چیزها بعض اصحاب بآن عمل میکردند و بعضی عمل نمیکردند و بر همین اصل قرره باید آورد مسئله مس ذکر و لمس مراة و رعاف و قی و قهقهه
والله اعلم باب ترك الوضوء مما مسته النار یعنی ترک کردن وضو از چیزیکه رسیده آنرا آتش یعنی چیزی که باتش پخته شده است

مالك عن زيد بن اسلم عن عطاء بن يسار عن عبد الله بن عباس ان رسول الله صلى الله عليه وسلم اكل كتف شاة

ثم صلے ولم یتوضا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم خورد شانہ بزی باز نماز گزارد و وضو نکرد مالک عن یحیی بن سعید عن بشیر

بن یسار مولی بنی حارثہ عن سوید بن النعمان انہ اخبرہ انہ خرج مع رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم عام خیبر حتی اذا کانوا بالصہباء

وہی ادنی خیبر فنزل رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم فصلے العصر ثم دعا بالازواد فلم یؤت الا بالسویق فامر بہ فثری

فاکل رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم واکلنا ثم قام الی المغرب فمضمض ومضمضنا ثم صلے ولم یتوضا برآمد سوید

بن النعمان ہمراہ آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم سال خیبر یعنی درسالیکہ غزوہ خیبر واقعشد تا وقتیکہ رسیدند بصہبا و آن موضعیست

ازجاہا متصل بخیبر یعنی توابع خیبر پس فرود آمد آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم پس گذارد نماز عصر را باز طلب کرد توشہا را پس

حاضر کردہ نشد مگر سویق پس حکم فرمود بدرست ساختن آن پس نمناک کردہ شد پس خورد آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم

خوردیم ما باز برخاست بسوی نماز مغرب پس مضمضہ کرد آنحضرت صلعم و مضمضہ کردیم ما باز نماز گذارد و وضو نکرد

مالک عن محمد بن المنکدر ان رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم دعی لطعام فقرب الیہ خبز ولحم فاکل منہ

ثم توضا ثم صلے ثم اتی بفضل ذلک الطعام فاکل منہ ثم صلے ولم یتوضا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم را طلبیدہ شد

برای طعامی پس نزدیک گردانیدہ شد بآنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم نان و گوشت پس خورد ازان طعام باز وضو کرد و

نماز گذارد و بعد ازان آوردہ شد پیش آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم آنچہ باقیماندہ بود ازان طعام پس خورد و بعد ازان نماز گذارد

و وضو نکرد مالک عن ابی نعیم وہب بن کیسان انہ سمع جابر بن عبد اللہ الانصاری یقول رایت

ابابکر الصدیق اکل لحما ثم صلے ولم یتوضا جابر گفت دیدم حضرت ابوبکر الصدیق را کہ خورد گوشت را بعد ازان نماز

گذارد و وضو نکرد مالک عن محمد بن المنکدر وعن صفوان بن سلیم انہما اخبراہ عن محمد بن ابراہیم

بن الحارث التیمی عن ربیعۃ بن عبد اللہ بن الہدیر انہ تعشی مع عمر بن الخطاب ثم صلے ولم یتوضا ربیعہ بن

عبد اللہ طعام شام خورد ہمراہ حضرت عمر بن الخطاب بعد ازان نماز گذارد حضرت عمر بن الخطاب و وضو نکرد مالک

عن ضمرۃ بن سعید المازنی عن ابان بن عثمان ان عثمان بن عفان اکل خبزا ولحما ثم مضمض وغسل یدیہ

ومسح بہما وجہہ ثم صلے ولم یتوضا حضرت عثمان خورد نان و گوشت باز مضمضہ کرد و شست دو دست خود را

و مسح کرد بدو دست روی خود را بعد ازان نماز گذارد و وضو نکرد مالک انہ بلغہ ان علی بن ابیطالب وعبد اللہ

بن عباس کانا لا یتوضان مما مست النار حضرت علی بن ابیطالب و عبد اللہ بن عباس وضو نمیکردند از خوردن

چیزیکہ رسیدہ است بآن آتش یعنی چیزیکہ بآتش پختہ شدہ است مالک عن یحیی بن سعید انہ سال عبد اللہ بن

عامر بن ربیعۃ عن الرجل یتوضا للصلوۃ ثم یصیب طعاما قد مستہ النار ایتوضاء قال رایت ابی یفعل ذلک ۳۸

وتصلي ولا يتوضأ يحيى بن سعيد سوال کرد عبد الله بن عامر را از حکم کسیکه وضو کرده باشد برای نماز بعد ازان برسد

بطعامیکه رسیده است او را آتش یعنی تناول کرد طعام پخته را آیا وضو بکند گفت دیدم پدر خود را که عامر بن ربیعه باشد میکرد همین کار یعنی

و نماز میگذارد و وضو نمیکرد **مالك** عن موسى بن عقبة عن عبد الرحمن بن زيد الانصاري ان انس بن مالك

قدم من العراق فدخل عليه ابو طلحة و ابي بن كعب فقرب لهما طعاما قد مسته النار فاكلوا منه فقام انس فتوضأ

فقال ابو طلحة و ابي بن كعب ما هذا يا انس اعراقية فقال انس ليتني لم افعل وقام ابو طلحة و ابي بن كعب فصليا ولم يتوضأ

انس بن مالك قدوم کرد از عراق پس داخل شدند بروی برای ملاقات ابو طلحه و ابی بن کعب پس نزدیک ساخت بایشان عزیز طعامی

که رسیده بود آنرا آتش پس هر سه خوردند پس برخاست انس پس وضو کرد پس گفتند ابو طلحه و ابی بن کعب چیست این خصلت ای

انس آیا این خصلت عراقیه است یعنی از عراق آوردی آنرا یعنی در شریعت خود نیست پس آیا آنرا از عراق آموخته پس گفت

انس ای کاش نمیکردم اینکار را و برخاستند ابو طلحه و ابی بن کعب پس نماز گذاردند و وضو نکردند باید دانست که ابو هریره و عمر بن

عبد العزیز میگفتند که وضو واجب میشود بخوردن طعامیکه او را بآتش پخته باشند و تمسک میکردند بحدیث آنحضرت صلی الله علیه و سلم توضأوا

مما مست النار و نزد جمهور صحابه و تابعین خلاف اینست چنانکه امام مالک تفصیل بیان فرمود پس قطع مخالفت بین الحدیثین

بیکی از دو وجه تواند بود یا اینست که حدیث توضأوا مما مست النار منسوخ باشد باین احادیث یا محمول باشد بر غسل و تنظیف که

معنی لغوی وضو است والله اعلم **باب** آخر فيما لا يجب منه الوضوء باب در بیان چیزیکه واجب نمیشود وضو از استعمال آن

مالك عن نافع ان عبد الله بن عمر حنّط ابنا لسعيد بن زيد وحمله ثم دخل المسجد فصلى ولم يتوضأ

مترجم گوید در نسخه که پیش فقیر است از روایت یحیی بن یحیی المصمودی حنّک مسطور است و در روایت محمد بن الحسن حنّط مذکور است و در

خط قدیم طا و کاف مشتبه میشد یعنی روایت اول اینست که عبد الله بن عمر تحنیک کرد یکی فرزند سعید بن زید را یعنی خرما

خائیده در دهان طفل نو متولد شده ریخت جهت تبرک و برداشت او را یعنی در بر خود بعد ازان داخل شد بمسجد پس نماز گذارد

و وضو نکرد و بروایت دیگر آنست که عبد الله بن عمر حنوط مالید در بدن یک فرزند سعید ابن زید و حنوط آن خوشبو را گویند که در بدن

مرده استعمال میکنند یعنی سعید بن زید را فرزندی مرده بود عبد الله بن عمر حنوط در بدن او مالید بعد ازان نماز گذارد

و وضو نکرد و از روایت اول مستفاد می شود که برداشتن طفل نو متولد شده و دست رسانیدن باو موجب وضو و شستن

دست نیست و از روایت دیگر مستفاد میشود که حنوط مالیدن در بدن مرده و برداشتن جنازه موجب وضو نیست و درین

مسئله بعضی خلاف داشتند و جمهور بعدم وجوب وضو رفته اند والله اعلم و آیین روایت ثانیه که حنط باشد محفوظ است نزد یک بخاری

باب يكفي الاستنجاء بثلثة احجار کفایت میکند برای استنجا سه سنگ **مالك** عن هشام بن عروة عن ابيه ان

قلت عامة اهل العلم على ان الوضوء مما مست النار منسوخ وتأول بعضهم على غسل اليد والفم قال قتادة من غسل فقد توضأ

[illegible]

استقلالا لها من العراق نظرا الى اهل المدينة

قلت فيه في اصلنا حنك بالكاف وفي رواية حنط وايهما له فقه في الجنائز وعليه عامة اهل العلم

رسول الله صلی الله علیه وسلم عن شیء من الاستطابة فقال اولا یجد احدکم ثلثة احجار پرسیده شد آنحضرت صلی الله علیه وسلم
استنجا بیرون مقعد یا مبنا با یکی از شما سه سنگ یعنی سه سنگ کفایت میکند بشرط حصول نقا مترجم گوید استطابه در لغت
یعنی طهارت و مراد از ان در عرف تبییر است بعد غایط و بول آب یا حجر و مچنین استنجا را ابو داود و نسائی از حدیث روایت کرده
بطریق سلیمن ترد پس گفته عن عدد و عن ثلثه مسئله واجبست ازاله نجاستی که بسبب تغوط و بول حاصل شود بیکی از دو چیز
آب یا حجر اما آب پس مستفادست از حدیث غسل دم حیض چنانکه بیاید اما حجر پس مستفادست از حدیث جمع در میان حجر
ست مسئله ذکر حجر بجهت بیان دست والا کلوخ و چیا کهنه در حکم اینست پس تعمیم کرد حجر را بجامد قالع اما جامد پس ماخذ آن استعمال
احجارست دون الحل و مضی اختلاف در تثلیث نزدیک عارف بلغته واما قالع پس ماخذ آن فحوای او لا یجد احدکم ثلثة احجار
و مانند اینست که عارف لغت میفهمد که غرض از ان ازاله نجاستست پس قصیبا املس کفایت نکند مسئله واجبست که سنگ استنجا غیر
محترم باشد اما طاهر پس ماخذ آن نهی آنحضرت صلعم از رجیع که بعضی آنرا بروث و بعضی تفسیر کرده اند و بعضی بسنگی که بکبار
بآن استنجا کرده شده باشد اما غیر محترم پس ماخذ آن نهی آنحضرت صلعم از استنجا باستخوان بعلة آنکه طعام جن ست پس مطعوم
انس بطریق اولی و آنچه انتفاع معتد به بآن متوقع است مانند جامه نو در ان حکم داخل باشد مسئله شرط القا حجر آنست که
نجاست خشک نشده باشد والا غرض استنجا که ازاله نجاستست متحقق نشود و انتقال نکند از مخرج بغیر آن و ماخذ آن آنست که
شارع شرع فرموده استنجا را در موضع معلوم نه در سائر بدن و تجاوز نشده باشد نجاستی دیگر غیر خارج از سبیلین
استنجا برای خارج از سبیلین است نه برای غیر آن مسئله از لفظ او لا یجد احدکم ثلثة احجار مفهوم میشود که اول استنجا ثلثه
احجارست و حدیث سلمان نهانا رسول الله صلی الله علیه وسلم ان نستنجی باقل من ثلثة احجار اوضح است در نعیین تثلیث
ثلث مسحات است پس اگر حجر کبیر باشد و بسه طرف آن مسح کنند جایز باشد و شرط کفایت ثلثه احجار انقا است و آن مفهوم
فحوای کلام ست پس اگر ثلثه احجار استعمال کنند و انقا حاصل نشود زیاده باید کرد بر ثلثه

باب یستحب الایتار فی الاستنجا

مستحب است استعمال عدد وتر در استنجا

مالک عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم
قال اذا توضأ احدکم فلیجعل فی انفه ماء ثم لینتثر ومن استجمر فلیوتر رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود چون وضو کند
یکی از شما باید که داخل کند در بینی خود آب را باز بیفشاند و هر که استنجا کند باید که عدد طاق استعمال نماید مترجم گوید استحباب الایتار
معنی کلام آنست اگر نقا بوتر حاصل شود بران اقتصار نماید و اگر بغیر وتر حاصل شود یکی را زیاده کند تا ایتار متحقق گردد
مسئله در حدیث نهی آمده است از تخلی در موضعی که وقوع نجاست در ان موجب ایذای مردمان باشد مانند
آنکه متحدث ناس طریق ایشان و زیر شجره مثمره و از استنجا بدست راست از فعل آنحضرت صلی الله علیه وسلم و در بعض از بلا

[illegible marginal notes]

بوجهی که آواز خارج نشنوند و بوی آن احساس نکنند و استتار بقدر دو ثلث ذراع یا زیاده و ازان و گفتن نزدیک دخول خلا

اللهم انی اعوذ بک من الخبث والخبائث و نزدیک خروج غفرانک معلوم شده **باب** یستحب الاستنجاء بالماء من غیر

وجوب مستحب ست استنجا به آب از غیر وجوب **مالک** عن یحیی بن سعید انه سمع سعید ابن المسیب سئل عن الوضوء

من الغائط فقال انما ذلک وضوء النساء یحیی بن سعید شنید از سعید بن المسیب که سوال کرده شد از وضو بسبب

غائط یعنی استعمال آب بسبب قضاء حاجت پس گفت جز این نیست که استنجا بآب وضوء زنان ست **مالک** عن

یحیی بن محمد بن طلحة عن عثمان بن عبد الرحمن ان اباه حدثه انه سمع عمر بن الخطاب یتوضأ بالماء وضوءً

لما تحت ازاره عبد الرحمن شنید از عمر بن الخطاب که وضو میکند عمر بآب وضو کردن برای آنچه زیر ازار او بود یعنی می شست

ذکر و دبر خود را قال یحیی سئل مالک عن غسل الفرج من البول والغائط هل جاء فیه اثر فقال بلغنی ان بعض من مضی

کانوا یتوضؤن من الغائط وانا احب غسل الفرج من البول گفت یحیی بن یحیی مصمودی که سوال کرده شد مالک از

شستن فرج بسبب بول و غائط آیا آمده ست درین باب اثری گفت رسیده ست خبر بمن که بعض سلف می شستند

از غائط و من دوست میدارم که بشویم فرج را از بول مترجم گوید از هر دو اثر حاصل شد که استنجا با حجار کفایت میکند و استعمال

آب و شستن ذکر و دبر از آب زیاده تر ست در نظافت و تطهیر **باب** النهی عن استقبال القبلة واستدبارها عند قضاء

الحاجة واختلافهم فی ذلک در بیان نهی از رو برو نشستن بجانب قبله و یا پشت بقبله کردن نزدیک ادای حاجت و

بیان اختلاف علما درین باب **مالک** عن اسحاق بن عبد الله بن ابی طلحة عن رافع بن اسحاق مولی لآل الشفاء

وکان یقال له مولی ابی طلحة انه سمع ابا ایوب الانصاری صاحب النبی صلی الله علیه وسلم وهو بمصر یقول والله

ما ادری کیف اصنع بهذه الکرائیس وقد قال رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا ذهب احدکم لغائط او لبول فلا

یستقبل القبلة ولا یستدبرها بفرجه رافع بن اسحاق شنید از ابو ایوب انصاری وا و دران وقت بمصر بود

که میگفت قسم بخدا نمیدانم که چگونه کار کنم باین خلا جاها و حال آنکه آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرموده است

چون برود کسی از شما برای غائط یا برای بول پس باید که روی نکند بقبله و باید که پشت ندهد بسوی قبله بفرج خود

یعنی این خلا جاها در مصر بوجهی بنا شده بودند که هر که آنجا برای قضاء حاجت بنشیند رو بقبله یا پشت بقبله بنشیند

پس ابو ایوب میگفت نمیدانم که چه کار کنم درین خلا جاها کرایس بیای تحتیه کنیف یعنی جای ضرور و جمع کرابیس

و کرناس بنون نیز همین معنی وارد **مالک** عن نافع عن رجل من الانصار ان رسول الله صلی الله علیه وسلم نهی

ان یستقبل القبلة لبول او لغائط رسول خدا صلی الله علیه وسلم منع فرمود از آنکه یا روی بقبله نشیم وقت بول

قلت معنی الوضوء ههنا الغسل والتنظیف وعلیه عامة اهل العلم

٨١

یا نائیہ **مالک** عن یحیی بن سعید عن محمد بن یحیی بن حبان عن عمه واسع بن حبان عن عبد الله بن عمر انه
کان یقول ان ناسا یقولون اذا قعدت علی حاجتک فلا تستقبل القبلة ولا بیت المقدس قال عبد الله بن
عمر لقد ارتقیت علی ظهر بیت لنا فرایت رسول الله صلی الله علیه وسلم علی لبنتین مستقبلا بیت المقدس
ابن عمر گفت ہر آئینہ بعض مردان میگویند کہ چون بنشینی بر حاجت خود پس روی بقبلہ مکن و روی بطرف بیت المقدس مکن یعنی پشت
بقبلہ مکن کہ این مستلزم روی کردن بجانب بیت المقدس است بنسبت ساکنان مدینہ گفت ابن عمر ہر آئینہ برآمدم بر پشت خانہ
از آن خویش پس دیدم آنحضرت را صلی اللہ علیہ وسلم بر دو خشت خام روی بجانب بیت المقدس کردہ برای قضاء حاجت خود
مترجم گوید در قطع اختلاف میان این دو حدیث علماء مختلف اند حنفیہ گفتند نہی برای تنزیہ است وفعل برای اباحت وصلیۃ این
ارجح است نزدیک فقیر و شافعیہ گفتند نہی برای تحریم است وفعل مخصص آنست در صحراء پس اگر در بنیان باشد حرام نشود مترجم را
درین قول نظر است زیرا کہ ظاہر از کلام ابن عمر انکار بر مقالہ ناس است مطلقا نہ انکار بر تحریم در بنیان فقط وظاہر از کلام
ابو ایوب عموم نہی است در صحراء و در بنیان و جمعے گفتند نہی منسوخ است بفعل بالجملہ مارا باستقراء معلوم شدہ است کہ صحابہ
بر احتیاط و مستحبات اتفاق نداشتند بلکہ جمعی احتیاط را محکم گرفتہ بودند و جمعی برخصت میل کردہ و ازین جہت میان ایشان
مناظرہ و مخالفہ می گذشت و این مسئلہ نیز از فروع ہمین اصل است **باب** جواز البول قائما وان کان خلاف الاولی
جائز است بول کردن ایستادہ اگرچہ خلاف اولی است **مالک** عن عبد اللہ بن دینار انہ قال رایت عبد اللہ بن عمر
یبول قائما عبد اللہ بن دینار گفت دیدم ابن عمر را کہ بول می کرد ایستادہ ماخذ فعل ابن عمر عمل آنحضرت است صلعم در بعضے حالات
چنانچہ حذیفہ روایت کردہ است مترجم گوید قد صح ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال لا تبل قائما آنحضرت صلعم فرمود بول مکن
ایستادہ و ہمین است مذہب جمہور فقہاء **باب** صفۃ الوضوء بیان طریقہ وضوء کہ بچہ ترتیب باید کرد **مالک** عن عمرو
بن یحیی المازنی عن ابیه انه قال لعبد الله بن زید بن عاصم وهو جد عمرو بن یحیی وکان من اصحاب رسول الله
صلی الله علیه وسلم هل تستطیع ان تریني کیف کان رسول الله یتوضأ قال عبد الله بن زید نعم فدعا بوضوء فافرغ علی یدیه
فغسل یدیه مرتین مرتین ثم مضمض واستنثر ثلاثا ثم غسل وجهه ثلاثا ثم غسل یدیه مرتین مرتین الی المرفقین ثم مسح راسه
بیدیه فاقبل بهما وادبر بدأ بمقدم راسه ثم ذهب بهما الی قفاه ثم ردهما حتی رجع الی المکان الذی بدأ منه ثم غسل
رجلیه یحیی گفت عبد اللہ بن زید صحابی را آیا میتوانی کہ بنمائی مرا کہ چگونہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم وضوء میکرد عبد اللہ گفت آری
پس طلب کرد آب وضوء پس ریخت آب بر دست خود و در روایت بغوی آمدہ علی یدہ الیمنی یعنی بر دست راست خویش پس شست
دو دست خود را دو دو بار بعد ازان مضمضہ کرد و بینی افشاند یعنی بعد آب رسانیدن ببینی سہ بار باز شست روی خود را سہ بار

قلت قد صح ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال لا تبل قائما وعلیہ عامۃ اهل العلم والنهی للتادیب

قلت کان اوقع فی روایۃ یحیی بن یحیی انہ قال لعبد اللہ والصواب روایۃ الاکثر ان رجلا قال لعبد اللہ وضمیر ہو راجع الی الرجل وعمرو هو ابن یحیی بن عمارۃ بن ابی حسن وعمرو بن ابی حسن ہو عم ابیہ فی قول سماہ جدا لانہ عم ابیہ وعلی هذا جاء لهذه قولان اهل العلم فی صفۃ الوضوء تفصیل فی بعض التفاصیل کما سیأتی

بازشست دو دست خود را تا آرنج دو دو بار باز مسح کرد سر خود را بدو دست خود بجانب پیش آورد دو دست خود را بجانب قفا
کشید آنها را شروع کرد بمقدم سر خود یعنی نخست دو دست را بر صدغین بر ناصیه نهاد بعد ازان برد دو دست خود را بسوی
قفا خود بعد ازان باز آورد هر دو را تا آنکه رسید بهمان جا که ازان جا شروع کرده بود بعد ازان شست دو پای خود را
مترجم گوید ازین حدیث معلوم شد که غسل یدین پیش از داخل کردن آن در ظرف آب سنت است نزدیک خواب باشد یا نه
و دو بار شستن کفایت میکند بلکه یکبار نیز کفایت میکند و سه بار کمال سنت است و نیز معلوم شد که مضمضه و استنشاق
و استنثار سنت است و در اینجا استنشاق را مذکور نکرد ظاهر پیش فقیر آن می نماید که چون استنشاق برای استنثار
است و مطلوب اصلی همان است اکتفا کرده شد بذکر استنثار از استنشاق و اینجا ثلثا ثلثا نگفته است پس متبادر است
که وصل کرد میان مضمضه و استنشاق یعنی یک غرفه گرفت و بعض آنرا در دهان داخل کرد و بعض آنرا در بینی باز یک غرفه دیگر
گرفت و هر دو چیز کرد و در غرفه سیوم همچنان این در بعض روایات صریح آمده است بالجمله وصل و فصل هر دو درست است
مودی از سنت است قال یحیی سمعت مالکا یقول فی الرجل یتمضمض و یستنثر من غرفة واحدة انه لا باس بذلک یحیی گفت
شنیدم از مالک که میگفت در باب شخصیکه مضمضه و استنثار کند از یک غرفه که هیچ باک نیست و نیز معلوم شد که تثلیث
غسل وجه کمال سنت است و دو بار دست شستن نیز مودی است از سنت و نیز معلوم شد صفت مسح و آنکه سنت
استیعاب سر است بمسح و نیز معلوم شد که وظیفه رجلین غسل است نه مسح و در روایت بغوی از طریق ابو مصعب مذکور است
ان رجلا سال عبد الله بن زید المازنی و هو جد عمرو ابن یحیی همان روایت صحیح است و در روایت یحیی بن یحیی و اکثر رواة
موطا تحریفی رفته است که انه سال عبد الله بن زید المازنی و هو جده زیرا که این عبارة ادا میکند که عبد الله جد عمرو باشد لا برادر امه
و آن خلاف واقع است و گفته اند نام این سائل عمارة بن ابی حسن المازنی است و او جد عمرو است مسئله تسمیه در اول وضوء و تخلیل
لحیه و اصابع و اطالة غره و تحجیل و موالاة و گفتن بعد از وضوء اشهد ان لا اله الا الله وحده لا شریک له و اشهد ان محمدا عبده و رسوله
اللهم اجعلنی من التوابین و اجعلنی من المتطهرین اینهمه سنتهاست که در احادیث عملا و قولا ثابت شده **باب** تجب النية في
الوضوء والغسل واجب است نیت کردن در وضوء و غسل قال الله تعالی وما امروا الا لیعبدوا الله مخلصین له الدین
و روی مالک باسناده فی غیر روایة یحیی ان رسول الله صلعم قال انما الاعمال بالنيات **باب** يسن غسل اليدين قبل
ادخالهما الاناء سنت است شستن هر دو دست پیش از آنکه داخل کرده شود آنها را در ظرف آب **مالک** عن ابی
الزناد عن الاعرج عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال اذا استيقظ احدكم من نومه فليغسل يده
قبل ان يدخلها في وضوئه فان احدكم لا يدري اين باتت يده فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم چون بیدار شود یکی

قوله قال اهل العلم يجب النية في الوضوء والغسل والتيمم وسائر العبادات وقال ابو حنيفة يجب في التيمم ولا يجب في الوضوء والغسل والنية القصد الى الشئ وهي تقليب رهي نيتنا عن امور في اعمال البين ان تعزى الشئ الذي تقصده وان تعلم انك مامور به وان تطلب موافقة الامر فيكون تعبدا

قوله ٣٣ قال اكثر اهل العلم غسل اليدين الى الكوعين ثلثا في ابتداء الوضوء سنة سواء قام من نوم اولا غير انه ان قام من نوم لا يغمس يده في الاناء حتى يغسلها ولو غمس قبل الغسل ولا يعلم نجاسة يكره ولا يفسد

ازشما از خواب خود پس باید که بشوید دست خود را پیش از انکه در آورد آنرا در آب وضوی خود پس هر آئینه کسی از شما نمیداند که کجا شب گذرانیده دست او یعنی احتمال دارد که بنجاست رسیده باشد یا بوسخ رسیده باشد که طبع از ان متنفر شود والقا آن حاصل نگردد **باب** یستحب الاستنشاق والاستنثار من غیر وجوب مستحب است آب در بینی رسانیدن و افشاندن بینی از غیر تاکید **مالك** عن ابن شهاب عن ابی ادریس الخولانی عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال من توضأ فلیستنثر ومن استجمر فلیوتر فرمود رسول خدا صلی الله علیه وسلم هر که وضو کند باید که بیفشاند بینی خود را و هر که استنجا کند بسنگ باید که عدد طاق را نگاه دارد قال یحیی سئل مالك عن رجل نسی ان یمضمض او یستنثر حتی صلی قال لیس علیه ان یعید صلوته ولیمضمض او لیستنثر لما یستقبل ان کان یرید ان یصلی گفت یحیی پرسیده شد از مالك حکم مردیکه فراموش کرد مضمضه کردن را یا بینی افشاندن تا آنکه نماز گذارد گفت مالك نیست لازم بروی که اعاده کند صلوة خود را و باید که مضمضه کند یا بیفشاند بینی را برای آینده اگر خواهد که نماز گذارد **مسئله** مبالغه در مضمضه و استنشاق مسنون است الا در حق صائم **باب** یسن السواك مسنون است سواک کردن **مالك** عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال لولا ان اشق علی امتی لامرتهم بالسواك فرمود آنحضرت صلعم که اگر خوف آن نبودی که مشقت دهم امت خود را هر آئینه امر میکردم ایشانرا بمسواک **مالك** عن ابن شهاب عن حمید بن عبد الرحمن بن عوف عن ابی هریرة انه قال لولا ان یشق علی امته لامرهم بالسواك مع کل وضوء ابو هریره گفت اگر خوف آن نبودی که آنحضرت صلی الله علیه وسلم مشقت دهد امت خود را البته امر فرمودی ایشانرا بمسواک با هر وضو مترجم گوید از ینجا معلوم شد که مسواک با وضو فضل دارد و لازم نیست **مسئله** تنقیح کرده اند سواک بهر خشبی که ازاله وسخ دندان کند اگرچه خرقه از ثوب باشد الا اصبع خود زیرا که آنحضرت صلی الله علیه وسلم و اصحاب با وجود اصبع طلب سواک میکردند و بهترین سواک سواک اراک است از جهت اتباع **مسئله** سواک بعرض باید کرد نه بطول و سواک مستحب است نزد تغیر دهان و صحیح آنست که صائم را مکروه نیست اگرچه بعد از زوال باشد زیرا که حدیث فانهم یمسون وخلوف افواههم اطیب عند الله من ریح المسك تخصیص مساجب عادت است و آن کنایه است از کمال محبوبیت صائم نه اشاره بابقاء خلوف و این از تتبع موارد استعمال روشن تر میشود **باب** یجب الترتیب فی الوضوء واجب است رعایت ترتیب در وضو قال یحیی سئل مالك عن رجل توضأ فنسی فغسل وجهه قبل ان یمضمض او غسل ذراعیه قبل ان یغسل وجهه فقال اما الذی غسل وجهه قبل ان یمضمض فلیمضمض ولا یعد غسل وجهه واما الذی غسل ذراعیه قبل وجهه فلیغسل وجهه ثم لیعد غسل ذراعیه حتی یکون غسلهما بعد وجهه اذا کان فی مکانه او بحضرة ذلك سوال کرده شد از مسئله وضو کرد

قلت قال الشافعی المضمضة والاستنشاق سنتان فی الوضوء والغسل جمیعا وقال ابو حنیفة فرضان فی الغسل سنتان فی الوضوء قال یحیی سمعت مالکا یقول فی الرجل یتمضمض ویستنثر من غرفة واحدة انه لا بأس بذلك قال الشافعی الفصل والوصل فیهما جائزان وقال ابو حنیفة الفصل سنة ... وحدیث عبد الله بن زید کما رواه البخاری دلیل الوصل

قلت ... قال الشافعی ... فی الوضوء ...

پس فراموش نمود پس شست روی خود را پیش از انکه مضمضه کند یا شست دو دست خود را پیش از انکه بشوید روی خود را
پس گفت مالک اما کسیکه شست روی خود را پیش از انکه مضمضه نماید پس باید که مضمضه کند و اعاده نکند شستن روی
خود را و اما آنکه شست دو دست خود را پیش از شستن روی خود پس باید که بشوید روی خود را باز اعاده کند شستن
دو دست خود تا آنکه باشد شستن آنها بعد شستن روی وقتیکه باشد در همان مکان یا نزدیک آن مکان بالجمله ترتیب
نزدیک شافعی در اعمال وضو فرض ست بر منصوص قرآن و نزد حنفیان سنت ست **باب** یستحب مسح الاذنین بماء جدید
مستحب است مسح کردن دو گوش بآب نو **مالك** عن نافع ان عبد الله بن عمر کان یاخذ الماء باصبعیه لاذنیه عبد الله
بن عمر میگرفت آب بدو انگشت خود برای مسح دو گوش خود ماخذ فعل ابن عمر حدیث مرفوع ست که بیهقی و حاکم تصحیح آن
کرده اند عن عبد الله بن زید قال رایت رسول الله صلی الله علیه وسلم یتوضاء فاخذ لاذنیه ماء خلاف الماء الذی اخذ لرأسه
اما حدیث الاذنان من الراس اگر صحیح باشد دلالت میکرد بر کفایت مسح اذنین از مسح راس و این خلاف اجماع ست **باب**
لا یکفی المسح علی العمامة والخمار حتی یمسح الشعر کفایت نمیکند مسح بر عمامه و معجر تا آنکه مسح کرده شود بر موی سر **مالك**
انه بلغه ان جابر بن عبد الله الانصاری سئل عن المسح علی العمامة فقال لا حتی یمسح الشعر بالماء جابر سوال کرده شد
از مسح بر عمامه پس گفت کفایت نمیکند تا آنکه مسح کند موی سر را بآب **مالك** عن هشام بن عروة ان اباه عروة بن
الزبیر کان ینزع العمامة و یمسح راسه بالماء عروه بر میداشت عمامه از سر و مسح میکرد سر را بآب **مالك** عن نافع
انه رای صفیة بنت ابی عبید امرأة عبد الله بن عمر تنزع خمارها و تمسح علی راسها بالماء و نافع یومئذ صغیر نافع دید
صفیه زن عبد الله بن عمر را که بر میداشت معجر خود را و مسح میکرد بر سر خود بآب و نافع آن روز صغیر بود مترجم گوید از ین
آثار مفهوم میشود آنست که مسح بر عمامه و خمار تنها کفایت نمیکند و این آثار از صورتیکه ناصیه را مسح کند و تمام نماید مسح را
بر عمامه ساکت ست والله اعلم مسئله در حدیث مسلم ثابت شده ست که آنحضرت صلی الله علیه وسلم در سفری مسح بر ناصیه کرده
و بر عمامه اتمام فرمودند پس هر وقتیکه عسیر شود رفع عمامه مستحب است اکمال مسح بر عمامه **باب** اطالة الغرة والتحجیل
بیان استحباب زیاده از قدر مفروض شستن پیشانی و دست و پا **مالك** باسناده ان النبی صلی الله علیه وسلم
قال فی امته انهم یاتون یوم القیمة غرا محجلین من الوضوء آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرمود در حق امت خود که بیایند
روز قیامت در حالتیکه پیشانی ایشان و دست و پای ایشان سفید باشد بسبب وضو **باب** الاستیعاب
و وجوب غسل الرجلین در بیان اکمال وضو و تاکید شستن هر دو پا **مالك** انه بلغه ان عبد الرحمن بن ابی بکر
دخل علی عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم یوم مات سعد بن ابی وقاص فدعا بوضوء فقالت له عائشة یا عبد الرحمن اسبغ الوضوء

قلت قال الشافعی
... یاخذ لهما ماء جدید
وهما عضوان یجب لهما
وقال ابو حنیفة هما
من الراس یمسحان
مصفی ١٢

قلت قال احمد
یجزی المسح علی
العمامة والخمار حتی
لم یمسح علی الراس وقال
الشافعی الفرض ادنی
ما یطلق علیه اسم
المسح وقال ابو حنیفة
مسح ربع الراس وقال
مالک مسح جمیع
الراس ١٢

فانی سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول ویل للاعقاب من النار عبد الرحمن بن ابی بکر داخل شد بر عائشه
زوجه آنحضرت صلی الله علیه وسلم روزیکه مرد سعد ابن ابی وقاص پس طلب کرد آب وضو پس گفت حضرت عائشه او را ای
عبد الرحمن اسباغ کن یعنی کامل کن وضو را زیراکه هر آئینه من شنیدم از حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم که میفرمود وای باد
پاشنهارا از آتش یعنی اگر کامل نکند غسل رجلین را و پاشنه خشک ماند آتش دوزخ حلول خواهد کرد مترجم گوید باید دانست
که اسباغ دو نوع است فرض و سنت اسباغ فرض استیعاب موضع غسل است و اسباغ سنت در تفسیر آن اختلاف واقع
شده بعض بالقا از دلک و بعض بدلک وغیر آن تفسیر کرده اند و بعض باطاله غره و تحجیل و بعضی به تثلیث والله اعلم

باب یجوز المسح علی الخفین جائز است مسح بر موزها

مالک عن ابن شهاب عن عباد بن زیاد وهو من ولد المغیرة
بن شعبة عن ابیه المغیرة بن شعبة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم ذهب لحاجته فی غزوة تبوک قال المغیرة فذهبت
معه بماء فجاء رسول الله صلی الله علیه وسلم فسکبت علیه الماء فغسل وجهه ثم ذهب یخرج یدیه من کمی جبته فلم
یستطع من ضیق کمی الجبة فاخرجهما من تحت الجبة فغسل یدیه ومسح براسه ومسح علی الخفین وفی الحدیث قصة
مغیره بن شعبه گوید که آنحضرت صلی الله علیه وسلم رفت برای حاجت خود بصحرا در غزوه تبوک گفت مغیره پس می بردم همراه
آنحضرت صلی الله علیه وسلم آب را پس آمد آنحضرت بعد قضاء حاجت از خلا جا پس ریختم بر آنحضرت صلی الله علیه وسلم آب پس شست
روی خود را پس شروع کرد که برآرد دو دست خود را از دو آستین جبه خود پس نتوانست برآوردن بسبب تنگی آستینهای جبه پس برآورد
هر دو دست از زیر جبه یعنی دو دست خود را از طرف سینه خود کشید و دو آستین جبه از دو دست وا کرد پس شست دو دست خود را و مسح کرد بر سر خود و مسح
کرد بر دو موزه خود مترجم گوید از ین حدیث معلوم شد که اگر کسی بر کسی آب ریزد در وقت وضو جایز است و اگر کسی آب طهارة برای
کسی بردارد درست است و معلوم شد که در سفر و مانند آن جبه تنگ آستین پوشید جایز است و نیز معلوم شد که مسح موزه مشروع است
و در وقت اجتماع شروط نایب غسل رجلین میتواند شد و این حدیث اجماعی از ائمه حدیث مثل نسائی وغیر آن روایت کرده اند
از طریق اصحاب زهری عن زهری و در روایت ایشان واقع شده عن عباد بن زیاد عن عروة بن المغیرة عن ابیه المغیرة بن
شعبة و قال النسائی لم یذکر مالک عن عروة بن المغیرة و علما گفته اند که درین حدیث یحیی بن یحیی را وهم واقع شده زیراکه عباد
بن زیاد برادر عبید الله ابن زیاد است و از ولد مغیره بن شعبه نیست مترجم گوید در اصل واقع شده بود عن عباد بن زیاد عن
عروة وهو من ولد المغیرة بن شعبة عن ابیه این موافق روایة شافعی و مسلم است از ابن جریج لیکن از ان لفظ عن عروة ساقط شده
از نسخه یحیی بن یحیی و ابن وهب او را بهمین طریق مذکور روایت کرده یا آنکه امام مالک گاهی در سند خود میگفت عن ابن شهاب
عن عباد بن زیاد عن المغیرة چنانچه ظاهر کلام نسائی است و گاهی میگفت عن ابن شهاب عن ابن المغیرة بن شعبة عن ابیه

قوله ... الرجلین ... اهل الحق وهو المنقول من فعل النبی صلی الله علیه وسلم واصحابه والاسباغ منه واجب وهو الاستیعاب ومنه مستحب وهو الاطالة او التثلیث او الغرة والتحجیل قوله روی هذا الحدیث النسائی وغیره

قوله من اصحاب الزهری عن الزهری عن عباد بن زیاد عن عروة بن المغیرة عن ابیه المغیرة بن شعبة قال النسائی لم یذکر مالک عروة بن المغیرة قال العلماء وهم یحیی بن یحیی فی هذا الحدیث لان عباد بن زیاد هو اخو عبید الله بن زیاد لیس من ولد مغیرة بن شعبة قوله کان فی الاصل عن عباد بن زیاد عن عروة وهو من ولد المغیرة بن شعبة عن ابیه موافقا لما رواه الشافعی ومسلم عن ابن جریج فسقط لفظ عن عروة من نسخة یحیی بن یحیی او کان علی الصحیح ابن وهب یقول عن ابن شهاب عن عباد بن زیاد کما قال الشافعی تارة یقول عن المغیرة کما هو ظاهر کلام النسائی وتارة یقول عن ابن شهاب عن ابن المغیرة بن شعبة عن ابیه کما نقل القاضی عیاض عن الباجی

چنانچه

چنانچه قاضی عیاض از بخاری نقل کرده است پس یحیی بن یحیی این هر دو را واحد دانسته عباد بن زیاد را از ولد مغیره مقرر کرد

و دعا کردند برای او و مسح بر راس کرد. **مالك** عن نافع ان عبد الله بن عمر بال فی السوق ثم توضأ و غسل وجهه و یدیه و مسح براسه ثم دعی

لجنازة لیصلی علیها حین دخل المسجد فمسح علی خفیه ثم صلی علیها نافع گفت که عبد الله بن عمر بول کرد در بازار باز

وضو کرد و شست روی خود را و دو دست خود را و مسح کرد سر خود را باز طلبیده شد بسوی جنازه تا نماز گذارد بران وقتیکه در آمد

بمسجد پس مسح کرد بر دو موزه خود و بعد ازان نماز گذارد. **مالك** عن سعید بن عبد الرحمن بن رقیش الاشجعی

انه قال رایت انس بن مالك اتی قباء فبال ثم اتی بوضوء فتوضأ فغسل وجهه و یدیه الی المرفقین و مسح براسه و مسح

علی الخفین ثم جاء المسجد فصلی سعید بن عبد الرحمن گفت دیدم انس بن مالک که بیامد بقبا و قبا موضعیست از عوالی مدینه

پس بول کرد پس آورده شد پیش او آب وضو پس وضو کرد پس شست روی خود را و دو دست خود را تا آرنج و مسح کرد بر سر خود

و مسح کرد بر دو موزه بعد ازان بیامد بمسجد پس نماز گذارد **مسئله** حد خف ساتر موضع فرض ست که ممکن باشد تتابع مشی دران بسافر را

در حاجات خود و نزد یک حط و ترحال و غیر آن و منسوجی که منع نفوذ آب نکند مانند پایچه تا به جامه و نبات و نه جرموق که خفی بالای

خفی دیگر پوشند و ملبوس در قدم چند قسم است خف و نعل و جورب و جرموق و یکی را بر دیگری استعمال می کنند پس نعل ساتر

تمام قدم نیست تا شتالنگ پس بقیاس این صفت نقصی پیدا شد در حد خف و ستر ساق بالای شتالنگ لغو است زیرا که

فرضیه غسل را بران موضع راه نیست پس در حد ساتر موضع فرض گفتیم تا بر تمام قدم و الغای ساتر ساق دلالت کند و جورب

از جامه و نبات و مانند آن میباشد و بیشتر آن جسمی ست که نفوذ آب را منع نکند پس احتراز کردیم ازان و جرموق خفی ست که بالای

خف پوشند پس ازان نیز احتراز کردیم و چون در افراد اختلافیکه در میان مسلمین شائع بوده است چه سلف و چه خلف نظر کردیم

امکان مشی دران صفت لازم یافتیم و چون امکان مشی متفاوت ست بحسب لطافت خف و کثافت آن چنانکه در نعال می بینیم که

از نعل متر فهین طاقت مشی است کرده و سی کروه که اهل بدو میروند کجا پس قدر یکه اهل رفاهیت ازان منفک نیستند

بنا کردیم پس این حد مترتب شد و خفی که از نمد ساخته شده و اسفل او را بچرم کثیف گرفته باشند حکم خف دارد **باب** بیان شرط

المسح علی الخفین ان یکون ادخل رجلیه فیهما وهما طاهرتان شرط است در مسح کردن بر دو موزه آنکه داخل کند هر دو

پای خود را دران و حالانکه هر دو پای بر طهارت باشند. **مالك** عن نافع و عبد الله بن دینار انهما اخبراه ان عبد الله

بن عمر قدم الکوفة علی سعد بن ابی وقاص وهو امیرها فرآه عبد الله بن عمر یمسح علی الخفین فانکر ذلك علیه فقال له

سعد سل اباك اذا قدمت علیه فقدم عبد الله بن عمر فنسی ان یسال عمر عن ذلك حتی قدم سعد فقال اسالت

اباك فقال لا فساله عبد الله بن عمر فقال عمر اذا ادخلت رجلیك فی الخفین وهما طاهرتان فامسح علیهما قال عبد الله

۱۸ **قلت** قال عامة اهل العلم المسح علی الخفین جائز بشرطه و فی الحدیث دلیل علی انه لا یکره الاستعانة بالغیر فی صب الماء

۱۹ و فی اثر ابن عمر دلیل علی ان الموالاة لیس بواجبة علیه فی الوضوء رقیش مصغر آخره معجمة

وان جاء احد منا من الغائط قال عمر نعم وان جاء احدكم من الغائط عبد الله بن عمر داخل شد بكوفه بر سعد بن ابی وقاص
واو امیر کوفه بود پس دید که سعد مسح میکند بر دو موزه پس انکار کرد این را بر سعد پس گفت او را سعد بپرس ازین
مسئله پدر خود را چون داخل شوی بروی پس قدوم کرد عبد الله بن عمر و فراموش کرد که سوال کند حضرت عمر را
ازین مسئله تا وقتیکه آمد سعد پس گفت آیا تو سوال کردی پدر خود را گفت نه پس سوال کرد عبد الله پدر خود را پس گفت
حضرت عمر چون داخل کنی دو پای خود را در دو موزه حالانکه دو پای تو پاک باشند پس مسح کن بر دو موزه عبد الله گفت
اگرچه آمده باشد کسی از ما از خلا جا گفت عمر آری مسح کند اگرچه آمده باشد از خلا جا قال یحیی سئل مالك عن رجل غسل قدميه

ثم لبس خفيه ثم استانف الوضوء قال لينزع خفيه ثم ليتوضأ وليغسل رجليه پرسیده شد مالک از حکم کسیکه شست
دو پای خود را بعد ازان پوشید دو موزه خود را بعد ازان ابتدا کرد وضو را گفت مالک برآرد هر دو موزه را باز وضو
کند باز بشوید هر دو پای خود را زاد الحفاظ والفقهاء التوقيت بيوم وليلة للمقيم وثلاثة ايام بلياليها للمسافر لحديث
علی رضی الله عنه زیاده کردند حفاظ حدیث وفقهاء تعیین وقت را در جواز مسح بر موزه یک شب و روز برای مقیم و سه
شبانه روز برای مسافر بروایت حضرت علی کرم الله وجهه مترجم گوید ظاهر از لفظ طاهرتان انست که طهر شرعی که کمال
وضوست اراده کرده اند پس مسح موزه صحیح نبود مگر آنکه بر وضو تمام پوشیده باشند وجمعی گفته اند که اگر یک پای را
در وضو شست و موزه پوشید بعد ازان پای دیگر شست و موزه دیگر پوشید مسح صحیح است واین هم
محتمل است والله اعلم وامام مالک توقیت بیک شبانه روز در حق مقیم وسه شبانه روز در حق مسافر قبول
نکرد زیرا که مذهب وی آنست که مدت مسح را هیچ توقیت وتقدیر نیست بلکه او را میرسد که مسح موزه کند تا وقتیکه
غسل لازم نشد وتعقب کرده اند حفاظ حدیث وفقهاء امصار بحدیث حضرت علی رضی الله عنه كان رسول الله
صلى الله عليه وسلم يامرنا ان يمسح المقيم يوما وليلة والمسافر ثلثا اخرجه مسلم آنحضرت صلعم میفرمود ما را که مسح کند مقیم یک شبانه روز
ومسافر سه شبانه روز وجواب داده اند از جانب امام مالک که خزیمه بن ثابت همین حدیث روایت کرده است ودر آخر
گفته ولو استزدناه لزادنا ورد کرد بغوی این جواب را که قول خزیمه ولو استزدناه لزادنا ظنی است از وی
پس جایز نیست ترک یقین یعنی ترک صریح حدیث باین ظن مترجم گوید محمل کلام خزیمه اینست که توقیت
بر سبیل وجوب نبود بلکه بر سبیل ندب واختیار فضل امور وحال دلالت میکرد که اگر کسی از آنحضرت صلی الله
علیه وسلم زیاده طلب مینمود البته بزیادت امر میکرد پس ظن نباشد بلکه حمل کلام آنحضرت صلی الله علیه وسلم
بر مدت زیاده فهم است بنسبت سایر روایات وبا سایر روایات مخالفتی ندارد پس ممکن که تقدیر

قلت قال الشافعي يمسح اذا كان الوضوء عند اللبس وقال ابو حنيفة تعمل بالحديث وروى الحفاظ التوقيت بيوم وليلة للمقيم وثلاثة ايام بلياليها للمسافر من حديث علي رضي الله عنه ٨ اكثر اهل العلم على التوقيت وابتداء المدة من وقت الحدث بعد اللبس [illegible] وذهب مالك الى انه لا تقدير لمدة المسح [illegible]

یک شبانروز در حق مقیم و سه شبانروز در حق مسافر سنت موکد باشد و نظیر آن تقدیر نماز عصر ست بمثلین و تقدیر نماز عشا ست
بثلث شب و تقدیر صدقه فطر ست پیش از نماز عید معهذا در عمل از حدیث توقیت تجاوز نباید کرد و جمهور که بتوقیت قائل اند
مختلف اند در ابتداء مدت ثوری و ابوحنیفه و شافعی گفته اند ابتداء مدت از اول حدثی ست که بعد لبس خفین حادث شود و احمد
و اسحق گفته اند که ابتداء مدت از اول مسح ست و هر دو محتمل ست والله اعلم **باب** صفة المسح على الخفين بیان طریق
مسح بر هر دو موزه **مالک** عن هشام بن عروة انه رای اباه یمسح علی الخفین قال وکان لا یزید اذا مسح علی الخفین علی ان یمسح ظهورهما
ولا یمسح بطونهما هشام دید پدر خود عروه را که مسح میکرد بر هر دو موزه گفت هشام که عروه زیاده نمیکرد چون مسح موزه کرد
بر آنکه مسح میکرد بر پشت پای و مسح نمیکرد جانب پائین پایها **مالک** انه سال ابن شهاب عن المسح علی الخفین کیف هو
فادخل ابن شهاب احدی یدیه تحت الخف والاخری فوقه ثم امرهما مالک سوال کرد ابن شهاب را از مسح بر دو موزه که
چگونه است آن پس در آورد ابن شهاب یکی از دو دست خود زیر خف و یکی را گذاشت بالای خف بعد ازان کشید هر دو
دست را مترجم گوید در صفت مسح دو روایت مختلف آمده چنانکه روایت کردیم همه جائز ست و واسع مسئله حدیث
حضرت مرتضی علی رضی الله عنه که لو کان الدین بالرای الخ ترجیح میدهد قول عروه را پس اختیار ما همان ست که
کفایت میکند مسمای مسح بر اعلای خف قلیل باشد یا کثیر بقیاس آنچه در مسح راس گفتیم اما قید اعلی پس ماخوذ ست از
اتفاق مسلمین بر صحت اقتصار مسح بر اعلی دون الاسفل **باب** اذا جاوز الختان الختان وجب الغسل انزل
او لم ینزل چون بگذرد موضع ختنه مرد از موضع ختنه زن واجب شود غسل انزال واقع شود یا نشود **مالک**
عن ابن شهاب عن سعید بن المسیب ان عمر بن الخطاب وعثمان ابن عفان وعائشة زوج النبی صلی الله علیه
وسلم کانوا یقولون اذا مس الختان الختان فقد وجب الغسل حضرت عمر و حضرت عثمان و حضرت عائشه زوجه
آنحضرت صلی الله علیه وسلم میگفتند چون برسد موضع ختنه مرد بموضع ختنه زن را آن کنایه ست از ادخال
سر ذکر مرد در فرج زن پس واجب شد غسل **مالک** عن ابی النضر مولی عمر بن عبید الله عن ابی سلمة بن
عبد الرحمن بن عوف انه قال سالت عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم ما یوجب الغسل
فقالت هل تدری ما مثلک یا ابا سلمة مثل الفروج یسمع الدیکة تصرخ فیصرخ
معها اذا جاوز الختان الختان فقد وجب الغسل ابو سلمه گفت سوال
کردم از عائشه رضی الله عنها چه چیز واجب میکند غسل را گفت آیا میدانی که
صفت تو چیست ای ابوسلمه مثل تو مانند چوزه مرغ ست که می شنود از خروس

قلت قال الشافعی مسح اعلی الخف فرض ومسح اسفله سنة وقال ابو حنیفة لا یمسح الا الاعلی

قلت اکثر اهل العلم علی هذا ان من جامع امرأته فغیب الحشفة وجب الغسل علیهما وان لم ینزل والختان موضع القطع من ذکر الغلام وفرج الجاریة ١٢

کہ بانگ میکند پس وی نیز بانگ میکند مراد آن ست کہ ابوسلمہ در وقت سوال بالغ نبود و محتاج بتحقیق این مسئلہ نہ لکن چون از مردان شنید کہ درین مسئلہ بحث میکنند وی نیز سوال کرد عائشہ گفت چون تجاوز کند موضع ختنہ مرد از موضع ختنہ زن واجب شود غسل **مالک** عن یحیی بن سعید عن سعید ابن المسیب ان اباموسی الاشعری اتی عائشۃ زوج النبی صلی اللہ علیہ وسلم فقال لہا لقد شق علی اختلاف اصحاب رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فی امر انی لاعظم ان استقبلک بہ فقالت ما ہو ما کنت سائلا عنہ امک فسلنی عنہ فقال الرجل یصیب اہلہ ثم یکسل ولا ینزل فقالت اذا جاوز الختان الختان فقد وجب الغسل فقال ابوموسی الاشعری لا اسال عن ہذا احدا بعدک ابدا ابوموسی اشعری آمد نزدیک عائشہ پس گفت او را ہر آئینہ دشوار شدہ است بر من اختلاف صحابہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در مسئلہ کہ امر عظیم میدانم یعنی حیا میکنم از ان کہ روبروی تو گویم آنرا پس گفت عائشہ چیست آن مسئلہ کہ سائل میشدی از ان مادر خود را پس سوال کن مرا از ان پس گفت ابوموسی مرد میرسد بزن خود باز اکسال میکند و انزال نمیکند پس گفت عائشہ چون تجاوز کرد موضع ختنہ مرد از موضع ختنہ زن واجب شد غسل گفت ابوموسی سوال نکنم ازین مسئلہ ہیچکس را بعد از تو ہرگز یعنی مرا تسکین حاصل شدہ نماند **مالک** عن یحیی بن سعید عن عبد اللہ بن کعب مولی عثمان بن عفان ان محمود بن لبید الانصاری سال زید بن ثابت الانصاری عن الرجل یصیب اہلہ ثم یکسل ولا ینزل فقال زید یغتسل فقال لہ محمود ان ابی بن کعب کان لا یری الغسل فقال لہ زید ان ابی بن کعب نزع عن ذلک قبل ان یموت محمود ابن لبید سوال کرد زید بن ثابت را از حکم مردیکہ جماع کند با اہل خود پس اکسال نماید و انزال نکند پس گفت زید غسل بکند پس گفت او را محمود ہر آئینہ ابی بن کعب غسل واجب نمیدید پس گفت او را زید ہر آئینہ ابی بن کعب رجوع کرد ازین مذہب پیش از آنکہ بمیرد **مالک** عن نافع ان عبد اللہ ابن عمر کان یقول اذا جاوز الختان الختان فقد وجب الغسل میگفت عبد اللہ بن عمر چون تجاوز کند موضع ختنہ مرد از موضع ختنہ زن واجب شود غسل مترجم گوید تنقیح کردند مجاوزۃ ختان از ختان را بدخول حشفہ یا قدر آن در فرج قبل باشد یا دبر فرج آدمی باشد یا فرج بہیمہ اصل این تنقیح آنست کہ ختان لفظ مصدر است لا بد اینجا محل ختنہ مراد داشتہ اند باز ذکر ختان بر حسب عادت است پس جماع متعلق باز نیکہ او را خفض نکردہ اند ہمین حکم دارد و این را عارف لغت میفہمد زیرا کہ دوران حکم بر اقتضای شہوت با خروج منی ست ختنہ را دران دخلی نیست پس آن کنایت است از حشفہ و کسیکہ حشفہ او مقطوع باشد قدر حشفہ در حق وی حکم حشفہ دارد مثل آنچہ بتحریر منودیم و مجاوزۃ کنایت از دخول است اعم از انکہ تمام داخل شود یا نہ و چون اقامت حشفہ مقام انزال منی بجہت آنست کہ انزال امریست خفی پس سبب او را بجای او نصب کردند و حکم را بران ادارہ فرمودند یا لحق کردند این اقتضای شہوت را با قضای شہوتیکہ در صورت انزال میباشد بہر تقدیر عارف لغت می شناسد کہ قبل و دبر در ین

قلت علی ہذا اکثر اہل العلم ان من جامع امراتہ فغیب الحشفۃ وجب الغسل علیہما وان لم ینزل ٥٠ والختان موضع القطع من ذکر الغلام وفرج الجاریۃ

وفرق ندارد در فرج بهیمه و آدمی یکسان ست والله اعلم **مسئلہ** اگر گوییم علت قضاء شهوت جماع ست بر کسیکه لواطت کرده باشند غسل واجب شود موافق قاعده والا بطریق احتیاط بوجوب حکم کرده اند

باب اذا احتلم و وجد البلل اغتسل و غسل ثوبه

و هنگامیکه کسی محتلم شود و دریابد تری را غسل بکند و بشوید جامهٔ خود را

مالک عن هشام بن عروة عن ابيه عن يحيى بن عبد الرحمن بن حاطب انه اعتمر مع عمر بن الخطاب في ركب فيهم عمرو بن العاص وان عمر بن الخطاب عرس ببعض الطريق قريبا من بعض المياه فاحتلم عمر وقد كاد ان يصبح فلم يجد مع الركب ماء فركب حتى اذا جاء الماء فجعل يغسل ما رآى من ذلك الاحتلام حتى اسفر فقال له عمرو بن العاص اصبحت ومعنا ثياب فدع ثوبك يغسل فقال عمر بن الخطاب واعجبا لك يا عمرو بن العاص لئن كنت تجد ثيابا اوكل الناس يجد ثيابا والله لو فعلتها لكانت سنة بل اغسل ما رأيت وانضح ما لم أر

یحیی بن عبد الرحمن بن حاطب عمره کرد بهمراه عمر بن الخطاب در میان جمعی از شتر سواران که در جمله ایشان عمرو بن العاص بود و هر آینه عمر بن الخطاب آخر شب برای استراحت نازل شد در بعض طریق نزدیک بعض آبها یعنی حوضها یا چشمها پس محتلم شد عمر و نزدیک شده بود که بوقت صبح در آید پس نیافت با سواران آب را پس سوار شد تا آنکه رسید تا آب پس شروع کرد شستن آنچه دید از اثر آن احتلام تا آنکه بوقت روشن در آمد پس گفت او را عمرو بن العاص صبح کردی و با ما جامهای دیگر ست پس بگذار جامهٔ خود را تا شسته شود پس گفت عمر ای عجب از حال تو ای عمرو بن العاص اگر تو بیابی جامها را آیا همه مردم بیابند جامها والله اگر چنین کنم سنت شود بلکه بشویم آنچه دیدم و آب بفشانم بر آنچه ندیدم مترجم گوید مستحب ست که بر مواضع شبه آب افشانند و ازین حدیث مفهوم میشود که منی نجس است وهو الاصح **مسئلہ** ماخذ اثر حضرت عمر در وجوب غسل حدیث مرفوع ست که ام سلیم از احتلام سوال کرد و آنحضرت صلی الله علیه وسلم او را بر تشبیه داده فتوی بوجوب غسل داده اند پس این حدیث باقتضاء دلالت میکند بر وجوب غسل نزدیک احتلام و احادیث مرفوعه بسیار شاهد همین ست و در غسل ثوب حدیث عائشه که می شست منی را از جامهٔ آنحضرت صلی الله علیه وسلم و محل آن بر وجوب شستن و قیاس بر آنچه از مخرج بر می آید مثل بول و مذی و این قیاس بالاولی ست **مسئلہ** احتلام و یافتن بلل را تنقیح کرده اند بخروج منی از طریق معتاد او یا غیر معتاد او نزدیک شافعیه بخروج منی از طریق معتاد با شهوة نزدیک حنفیه و این قول ثانی اقوی ست نزدیک این فقیر زیرا که رویت مقتضیات انزال و توهم لغو ست بحدیث مرفوع که دلالت میکند بر آنکه اگر نیافت بلل را غسل لازم نمی آید اگر چه یاد دارد چیزی و توهم نیز لغو ست زیرا که سببیت آن یا شرطیت آن غسل را معقول نیست پس باقی نماند الا خروج منی بشهوة از طریق معتاد و بلل لفظ عام ست شامل بول و ودی و مذی و منی و مراد اینجا نیست الا منی زیرا که در کلام عرب بلفظ عام تعبیر میکنند و مراد از آن چیزی خاص باشد بدلیل سابق کمن الذی الوضوء

قلت على هذا اكثر اهل العلم ان غسل الجنابة يجب باحد الامرين اما بادخال الحشفة في الفرج او بخروج الماء الدافق من الرجل والمرأة والمراد بالبلل المني فان رأى البلل ولم يتيقن

٥١

انه مني لم يجب الغسل عليه عند اكثر اهل العلم وقال الشافعي مني الآدمي ليس بنجس وتاويل الغسل عنده انه كان تنظيفا ولذا لو نضح ما لم ير فيه شيئا وقال ابو حنيفة نجس لكن يطهر الثوب من يابسه بالفرك

وجوب الغسل مسئله تمیز در میان منی و مذی و ودی ضرورست پس صفات هر یکی بحسب استقرا بیان کرده میشود منی سفید است ثخین شبیه بشکوفه
شود منی بجهیدن بالذت یا شبق بخروج او بالوی عجین اگر منی رطب باشد و بوی بیاض بیضه اگر خشک باشد و مذی تنک
زرد رقیق و قت برخاستن عضو میست و رقیق تر است از منی و بوی عجین یافته نمیشود و ودی قطره است از بول مسئله منی ادمی
طاهر است نزدیک شافعی بحدیث شیخین عن عائشة انها کانت تحک المنی عن ثوب رسول الله صلی الله علیه وسلم ثم یصلی فیه
و نجس است نزدیک ابی حنیفه و مالک غیر آنکه ابو حنیفه میگوید فرک یابس کفایت میکند و مالک میگوید کفایت نمیکند و قول
نزدیک فقیر قول مالک است زیرا که شستن عمر ثوب را در ضیق وقت با این اهتمام دلالت میکند بر نجاست و اما حدیث
کانت تحک معنیش نزدیک فقیر تحک ثم اثناء الغسل مثل قرص و حت در حدیث غسل دم زیرا که اکثر طرق این حدیث
مشتمل اند بر غسل و طرق شاذه را بر همان معنی حمل باید کرد والله اعلم مسئله نضح محلی که یقین در ان نجاست معلوم
نیست و شبهه است در احادیث بسیار آمده و چاره نیست از قول باستحباب آن والله اعلم مسئله اقل غسل نیت
رفع حدث اکبر که موجب غسل شده است یا استباحت چیزی که محتاج است صحت او بغسل مثل صلوة یا ادای فرض
چنانکه در وضو گذشت و تعمیم بدن باسالت آب شعر و بشره همه را باید رسانید و حنفیان مضمضه و استنشاق را در غسل
فرض گفته اند و جواب از استدلال ایشان گذشت اما نیت پس ماخذ آن بحدیث انما الاعمال بالنیات و اما تعمیم ۵۲
ماخوذ از لفظ غسل است از نظر در مفهوم که عرب نزدیک استعمال لفظ حاصل میشود مسئله از سنن غسل ازاله قذری یا نجسی
است که بر بدن باشد در اول غسل از منی و رطوبت فرج و غیر آن و تعهد معاطف مانند شکن بغل و شکم و دلک بدن و تتبع
قطعه مخلوط بمشک در فرج داخل کند بعد غسل حیض مسئله بسبب حدث اکبر حرام میشود قراءة قرآن بحدیث ترمذی لا یقرأ الجنب
والحائض شیئا من القرآن وفی اسناده مقال له شواهد باب اذا نسی الجنب فصلی ولم یغتسل ان یذکر فی الصلوة
استأنف او بعدها اعاد ولو بعد ذهاب الوقت چون فراموش کند جنب پس نماز گذارد حالانکه غسل نکرده است اگر یاد
کرد در اثنای صلوة از سر نو ابتدا کند و اگر یاد کرد بعد فراغ ازان اعاده نماید نماز را اگرچه بعد گذشتن وقت باشد مالک
عن اسمعیل بن ابی حکیم ان عطاء بن یسار اخبره ان رسول الله صلی الله علیه وسلم کبر فی صلوة من الصلوات ثم اشار الیهم
بیده ان امکثوا فذهب ثم رجع وعلی جلده اثر الماء رسول الله صلی الله علیه وسلم تکبیر گفت در نمازی از نمازها بعد
ازان اشاره کرد بسوی مقتدیان بدست خود که بر جای خود ساکن باشید پس رفت بخانه بعد ازان رجوع کرد
و بر بدن او اثر آب بود مترجم گوید این حدیث را حمل کرده است محمد بن الحسن بر سبق حدث در صلوة و بنا کردن بر صلوة
بعد وضو و شیخین بخاری و مسلم این حدیث را بطرق بسیار نقل کرده اند بعض آن مصرح است که آنحضرت صلعم

غسل بود و آنحضرت آنرا فراموش کرده بودند بعد تکبیر بیاد آمد و ندلس رجوع کردند بخانه مبارک و غسل نمودند و استیناف کردند

مالک عن هشام بن عروة عن ابيه عن زبيد بن الصلت انه قال خرجت مع عمر بن الخطاب الى الجرف فنظر فاذا هو قد احتلم وصلى ولم يغتسل فقال والله ما اراني الا وقد احتلمت وما شعرت وصليت وما اغتسلت قال فاغتسل وغسل ما رای فی ثوبه ونضح ما لم یره واذن واقام ثم صلی بعد ارتفاع الضحی متمکنا زبید بن الصلت گفت برآمدم همراه عمر بن الخطاب بسوی جرف و جرف موضعی ست نزدیک مدینه مشرفه پس نظر کرد حضرت عمر پس ناگاه مطلع گردید که محتلم شده است و نماز گذارده ست و غسل نکرده یعنی منی در جامه خود یافت پس گفت قسم بخدا نمی بینم خود را مگر محتلم شده ام و ندانسته ام نماز گذارده ام و غسل نکرده ام گفت زبید بن الصلت پس غسل کرد و شست آنچه دید در جامه خود یعنی از منی و آب زد بر آنچه ندید یعنی بر انجا که اثر منی ندید و اذان گفت و اقامت گفت بعد از ان نماز گذارد بعد بلند شدن گرمی آفتاب باطمینان و آهستگی نه بشتابی و سبکی

مالک عن اسمعيل بن ابي حكيم عن سليمان بن يسار ان عمر بن الخطاب غدا الى ارضه بالجرف فوجد في ثوبه احتلاما فقال لقد ابتليت بالاحتلام منذ وليت امر الناس فاغتسل وغسل ما رای فی ثوبه من الاحتلام ثم صلى بعد ان طلعت الشمس عمر بن الخطاب وقت صبح رفت بسوی زمین خود که در جرف بود پس دید در جامه خود اثر احتلام را گفت هر آئینه من مبتلا شدم باحتلام از آن زمان که مرا متولی امور مسلمانان کرده اند یعنی مرا خلیفه ساخته اند حاصل اینست که احتلام از خوردن طعام چرب پیدا میشود زیرا که سبب آن زیادة تولد منی ست باوجود [illegible] پس غسل کرد و شست آنچه دید در جامه خود از اثر احتلام و نماز گذارد بعد از آنکه بر آمد آفتاب

باب اذا رای فی ثوبه احتلاما ولا یذکر شیئا راه ما ذا یفعل چون به بیند در جامه خود اثر احتلام و یاد ندارد هیچ خوابیکه دیده باشد چه کار کند قال یحیی قال مالک فی رجل وجد فی ثوبه اثر احتلام ولا یدری متی کان ولا یذکر شیئا راه فی منامه قال لیغتسل من احدث نومة نامها فان کان قد صلى بعد ذلك النوم فليعد ما كان صلى بعد ذلك النوم من اجل ان الرجل ربما احتلم ولا يرى شيئا ويرى ولا يحتلم فاذا وجد في ثوبه ماء فعليه الغسل وذلك ان عمر بن الخطاب اعاد ما كان صلى لاخر نومة نامها ولم يعد ما كان قبله گفت مالک در باب شخصی که یافت در جامه خود اثر احتلام و نمیداند که کی شد احتلام و یاد ندارد چیزیکه دیده آنرا در خواب خود گفت باید که غسل کند از آخر خوابی که خفته ست با آن خواب و باید که اعاده کند آنچه گذارده ست بعد ازین خواب بسبب آنکه مرد گاهی محتلم میشود و در خواب نمی بیند چیزی و گاهی در خواب می بیند و محتلم نمیشود پس چون بیابد در جامه خود منی را لازم ست بر وی غسل کردن و حکم اینست بدلیل آن که

قلت وعلى هذا اهل العلم في الجنب اذا صلى ناسيا

الجرف موضع قريب من المدينة ۱۲

قلت وعليه اهل العلم

۵۳

حضرت عمر اعاده کرد آنچه گذارده بود بعد آخر خوابی که خفته بود و آن خواب را اعاده نکرد آنچه پیش از خواب گذارده بود **باب** اذا رأت
مالک عن ابن شهاب عن المرءة مثل ما یری الرجل اغتسلت چون بہ بیند زن مانند آنچه می بیند مرد باید که غسل کند
عروة بن الزبیر ان ام سُلیم قالت لرسول الله صلے الله علیه وسلم یا رسول الله المرءة ترى في المنام مثل ما یری الرجل اتغتسل
فقال لها رسول الله صلی الله علیه وسلم نعم فلتغتسل فقالت لها عائشة اُفٍّ لك وهل ترى ذلك المرأة فقال لها
رسول الله صلی الله علیه وسلم تربت یمینك ومن این یکون الشبہ ام سلیم التماس کرد بجناب آنحضرت صلے الله علیه وسلم
یا رسول الله زن می بیند در خواب مانند آنچه می بیند مرد آیا غسل بکند پس فرمود آنحضرت صلے الله علیه وسلم اورا آری باید که غسل
بکند پس گفت ام سلیم را حضرت عائشه دلتنگ شدم از تو آیا می بیند این قسم خواب را زن پس گفت آنحضرت صلعم ای عائشه خاک
آلوده باد دست راست تو و این کلمه تنبیه است بر جهل و سفه نه دعای بد والله اعلم و از کجا پیدا شد مشابهت یعنی مشابهت در میان
والده و ولد نمی شود مگر از جهت وجود منی در بدن مرأة و چون منی در بدن مرأة موجود است استبعاد احتلام وجهی ندارد و بعد از علم
مالک عن هشام بن عروة عن ابیه عن زینب بنت ابی سلمة عن ام سلمة زوج النبی صلے الله علیه وسلم
انها قالت جاءت ام سلیم امرأة ابی طلحة الانصاری الی رسول الله صلے الله علیه وسلم فقالت یا رسول الله ان الله
لا یستحیی من الحق هل علی المرأة من غسل اذا هی احتلمت قال نعم اذا رأت الماء آمد ام سلیم زن ابو طلحه انصاری
بسوی آنحضرت صلے الله علیه وسلم پس گفت یا رسول الله هر آئینه خدا تعالی شرم ندارد از سخن راست آیا بر زن غسل است چون
منی خواب بیند فرمود آری وقتیکه بیند آب منی را مترجم گوید از ین حدیث معلوم شد که اعتماد بر رویت آب است نه بر دیدن
خواب و در ین حدیث اختلاف کرده اند جمعی گفته اند هر آبیکه باشد حتی ودی موجب غسل است بجهت عموم لفظ ما و محققین بر آنند
که از آب منی را اراده کرده اند و آنحضرت صلعم بلفظ آب کنایه کرده اند از منی زیرا که صریح ذکر وی مکروه داشتند **باب** صفة
الغسل بجه وضع باید کرد غسل **مالک** عن هشام بن عروة عن ابیه عن عائشة ام المؤمنین ان رسول الله
صلی الله علیه وسلم کان اذا اغتسل من الجنابة بدأ فغسل یدیه ثم توضأ کما یتوضأ للصلوة ثم یدخل اصابعه فی الماء
فیخلل بها اصول شعره ثم یصب علی رأسه ثلاث غرفات بیدیه ثم یفیض الماء علی جلده کله مرویست از حضرت
عائشه رضی الله عنها که آنحضرت صلے الله علیه وسلم چون غسل میکرد از جنابة شروع میکرد باین کیفیت که می شست دو دست
خود را باز وضو میکرد چنانکه وضو می کرد برای نماز باز در می آورد انگشتان خود را در آب پس داخل میساخت آنها را در میان
بیخهای موی خود و بعد از آن میریخت بر سر خود سه غرفه بدو دست خود و بعد از آن جاری می کرد آب را بر بدن خود همه آن
مالک عن نافع ان عبد الله بن عمر کان اذا اغتسل من الجنابة بدأ فافرغ علی یده الیمنی فغسلها ثم غسل فرجه

قلت وعلی هذا اهل العلم

ثم مضمض واستنثر ثم غسل وجهه ونضح في عينيه ثم غسل يده اليمنى ثم غسل يده اليسرى ثم غسل راسه ثم اغتسل
فافاض عليه الماء عبد الله بن عمر چون غسل میکرد از جنابت شروع میکرد باین کیفیت که میریخت بر دست راست خود
آب را پس می شست آنرا باز می شست فرج خود را بعد ازان مضمضه میکرد و استنثار می نمود بعد ازان می شست روی
خود را و آب میزد بر هر دو چشم خود بعد ازان شست دست راست خود را بعد ازان شست دست چپ خود را بعد ازان
شست سر خود را باز غسل کرد پس جاری ساخت بر خود آب را **مالک** انه بلغه ان عائشة ام المؤمنين
سئلت عن غسل المراة من الجنابة فقالت لتحفن على راسها ثلاث حفنات من الماء ولتضغث راسها بيديها
سوال کرده شد حضرت عائشه را از کیفیت غسل زن از جنابت پس گفت باید که دو دست خود پر کرده ریزد بر سر خود سه بار
آب را باز باید که برهم کند و بمالد موی سر خود را بدو دست خود مترجم گوید ازینجا معلوم شد که یکی از سنن غسل شستن دو
دست ست قبل ادخال انا و شستن فرج و هر جا که منی رسیده باشد و وضو کردن و اگر کسی موی داشته باشد بدو دست
آب گرفته در میان بیخ موی رساند یعنی موی را بعض بمالد بعد ازان جاری کند آب را بر تمام بدن باستیعاب و سه بار
جاری کردن تمام سنت ست باقی ماند آنکه آب زدن بر دو چشم نزدیک جمهور سنت نیست بلکه باهستگی دست تر بر دو چشم
بمالد و نضح مذهب ابن عمر ست فقط دیگر آنکه نقض ضفائر یعنی باز کردن گیسوها بافته در حق زنان ضرور نیست بلکه
رسانیدن آب بر بیخ موی کافیست دیگر آنکه شستن پایها در بعض روایات در اثنای وضو واقع شده ست
و در بعضے روایات عقب غسل و هر یکی را وجهی ست **باب** اذا اراد الجنب ان ینام او یطعم قبل الغسل استحب له الوضوء
چون اراده کند جنب که بخواب رود یا طعام خورد پیش از غسل مستحب ست او را وضو کردن **مالک** عن عبد الله
ابن دینار عن عبد الله بن عمر انه قال ذکر عمر بن الخطاب لرسول الله صلی الله علیه وسلم انه تصيبه جنابة من الليل
فقال له رسول الله صلی الله علیه وسلم توضأ واغسل ذكرك ثم نم ذکر کرد حضرت عمر بحضور آنحضرت صلی الله علیه وسلم که
میرسد او را جنابت در بعض اوقات شب یعنی در انحالت غسل میسر نمیشود و الله اعلم پس گفت او را رسول الله صلی الله علیه وسلم
وضو بکن و بشو ذکر خود را بعد ازان بخواب رو **مالک** عن هشام بن عروة عن ابيه عن عائشة زوج النبي صلی الله
علیه وسلم انها كانت تقول اذا اصاب احدكم المراة ثم اراد ان ينام قبل ان يغتسل فلا ينم حتى يتوضأ وضوءه للصلوة
حضرت عائشه رضی الله عنها میگفت چون برسد یکی از شما بزن خود یعنی جماع کند بعد ازان خواهد که بخواب رود پیشتر ازانکه
غسل نماید پس باید که بخواب نرود تا آنکه وضو کند مانند وضو خود برای نماز **مالک** عن نافع ان عبد الله بن عمر
كان اذا اراد ان ينام او يطعم وهو جنب غسل وجهه ويديه الى المرفقين ومسح براسه ثم طعم او نام عبد الله بن

قلت وهذا قول اكثر اهل العلم والوضوء في الغسل سنة ١٢

قلت وعليه اهل العلم ١٢

عمر چون میخواست که بخواب رود یا طعام خورد حالانکه با جنابت میبود می شست روی خود را و دو دست خود را تا آرنج و مسح میکرد

بر سر خود و بعد ازان میخورد یا بخواب میرفت مترجم گوید در حدیثی دیگر نزدیک ابی داود و محمد بن الحسن آمده است که آنحضرت

صلے الله علیه وسلم بخواب میرفت حالانکه جنب میبود بغیر آنکه دست رساند بآب و ازین حدیث معلوم میشود که امر برای

استحباب است نه برای وجوب و اثر عبد الله بن عمر دلالت میکند که اگر تمام وضو میسر نشود هر چه میسر شود بکند **باب** لا باس

بعرق الجنب باک نیست بعرق جنب یعنی عرق نجس نیست **مالك** عن نافع ان عبد الله بن عمر کان یعرق فی الثوب

وهو جنب ثم یصلی فیه عبد الله بن عمر عرق میکرد در جامه حالانکه جنب میبود باز نماز میگزارد در آنجامه **باب** لا یمس المصحف

محدث ولا جنب مساس نکند مصحف را کسیکه بی وضو باشد و نه جنب **مالك** عن عبد الله بن ابی بکر بن حزم ان فی

الکتاب الذی کتبه رسول الله صلے الله علیه وسلم لعمرو بن حزم ان لا یمس القرآن الا طاهر بود در مکتوبیکه آنحضرت صلعم

نوشتند آنرا برای عمرو بن حزم یعنی تا عمرو بن حزم ببرد بسوی اقبال یمن والله اعلم این کلمه که دست نرساند بقرآن مگر پاک

یعنی از جنابت و حدث مترجم گوید در تحریم مس محدث مصحف را اتفاق است بعد ازان اختلاف کردند در مس بواسطه جامه

یا محمل بعلاقه یا ابر و ساو جمعی منع کرده اند نظر بغرض متکلم که تعظیم و اکرام قرآن است و درین غرض همه صور برابر است

و جمعی جایز داشته اند نظر بلفظ مس و آنچه غیر مس است حدیث ازان ساکت است و ابهم محتمل است **باب** یجوز للمحدث ان

یقرأ القرآن من ظهر القلب دون الجنب والحائض جایز است خواندن قرآن از بر یعنی از یاد خود محدث را بغیر نظر در مصحف

در حالتی که بغیر وضو باشد نه جنب و نه حائض **مالك** عن ایوب بن ابی تمیمة السختیانی عن محمد بن سیرین ان عمر

بن الخطاب کان فی قوم وهم یقرؤن القرآن فذهب لحاجته ثم رجع وهو یقرأ القرآن فقال له رجل یا امیر المؤمنین

اتقرأ ولست علی وضوء فقال عمر من افتاك بهذا امسیلمة بود حضرت عمر بن الخطاب در میان قومی و ایشان

میخواندند قرآن را پس رفت حضرت عمر برای حاجت خود بعد ازان باز آمد و او میخواند قرآن را پس گفت او را شخصی

یا امیر المومنین آیا میخوانی قرآن را و نیستی با وضو پس گفت عمر که فتوی داد ترا باینحکم آیا مسیلمه کذاب فتوی داد

یعنی از شریعت محمدی نیست علیه الصلوة والتسلیمات والله اعلم **باب** قدر ماء الغسل باب در بیان

مقدار آب غسل **مالك** عن ابن شهاب عن عروة بن الزبیر عن عائشة ام المؤمنین ان رسول الله

صلے الله علیه وسلم کان یغتسل من اناء وهو الفرق من الجنابة مروی است از حضرت عائشه

که آنحضرت صلے الله علیه وسلم غسل میکردند از آوندیکه وی فرق بود از جهت جنابت فرق بفتحتین اوندیست

که سه صاع را گنجایش کند و آن بحساب صاع مدینه شانزده رطل است مترجم گوید که این تقدیر

ه۱ قلت ای هذا قول العلماء ۱۲

ه۲ قلت وعلی هذا اهل العلم ۱۲

ه۳ قلت وصح انه صلی الله علیه وسلم کان یغتسل بالصاع الی خمسة امداد قال الهمام العلم الرفق فی استعمال الماء مستحب

ه۵ والاسراف مکروه الفرق والصاع لیس علی معنی التقدیر حتی لا یجوز اکثر منه ولا اقل بل بقدر ان لا یدخل فی حد السرف ۱۲

برای

برای تعیین و تحدید نیست زیراکه ابدان بنی آدم متفاوت اند و حالت قصد ازالهٔ درن و تبرید وغیر آن مختلف پس گاهی آنحضرت صلی الله علیه وسلم بسه صاع غسل میکردند وگاهی بکمتر ازان حتی که در حدیث متفق علیه واقع شده کان صلی الله علیه وسلم یغتسل بالصاع الی خمسة امداد وکان یتوضأ بالمد غسل میکرد آنحضرت صلی الله علیه وسلم بیک صاع تا پنج مد و وضو میکرد بیک مد صاع نزدیک اهل مدینه پنج رطل و ثلث رطل است و مد ربع صاع را گویند و آن بحساب صاع مدینه یک رطل و ثلث رطل خواهد بود

باب ماء البحر طهور آب دریای شور پاک کننده است

مالك عن صفوان ابن سليم عن سعيد بن سلمة من آل بني الازرق عن المغيرة بن ابي بردة وهو من بني عبد الدار انه اخبره انه سمع ابا هريرة يقول جاء رجل الى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال يا رسول الله انا نركب البحر ونحمل معنا القليل من الماء فان توضأنا به عطشنا أفنتوضأ من ماء البحر فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم هو الطهور ماؤه الحل ميتته ابوهریره گفت که آمد شخصی نزد آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس گفت یارسول الله هرآینه ما سوار میشویم بر دریا و برمیداریم با خود آب اندک پس اگر وضو کنیم بآن تشنه مانیم پس آیا وضو بکنیم بآب دریا پس گفت آنحضرت صلی الله علیه وسلم دریا پاک کننده است آب او و حلال است مرده او یعنی ماهی را بی ذبح میتوان خورد

باب الحياض لا تنجس بورود السباع ودخول قوائمها التي لا تخلو عن النجاسات حوضها نجس نمیشود بآب خوردن جانوران درنده و درآمدن پایهای ایشان در آب که خالی نیستند از نجاسات

مالك عن يحيى بن سعيد عن محمد بن ابراهيم بن الحارث التيمي عن يحيى بن عبد الرحمن بن حاطب ان عمر بن الخطاب خرج في ركب فيهم عمرو بن العاص حتى وردوا حوضا فقال عمرو بن العاص لصاحب الحوض يا صاحب الحوض هل ترد حوضك السباع فقال له عمر بن الخطاب يا صاحب الحوض لا تخبرنا فانا نرد على السباع وترد علينا حضرت عمر برآمد یعنی بارادهٔ سفر و جمعی از شتر سواران که درمیان آن جمع بود عمرو بن العاص تا آنکه وارد شدند بر حوضی پس گفت عمرو ابن العاص صاحب حوض را ای صاحب حوض آیا وارد میشود بر حوض تو جانوران درنده پس گفت او را عمر بن الخطاب ای صاحب حوض خبر مده ما را زیراکه هرآئینه ما وارد حوض میشویم عقب درندها و درندها وارد میشوند عقب ما یعنی امریست معلوم ما بالقطع و مانع طهارة نمیشود مترجم گوید معلوم است به یقین که حیاض حجاز غدیر کبیر نمی باشد و نه عشر در عشر و نیز معلوم است که حفره و سبو را حوض نمی گویند و نیز معلوم است که بوقوع نجاسته که تغییر نکند طعم یا بو یا رنگ آب را حکم او مانند حکم دخول قوائم سباع است پس حاصل شد

قوله فلت وعليه اهل العلم في جواز الوضوء بماء البحر ١٢

قوله فلت قال الشافعي الماء الذي لا ينجس بوقوع النجاسة ما لم يتغير بالقلتين مالم يتغير الماء بحيث اذا بلغ الماء قلتين لم يحمل خبثا وقال قلتاهما خمس قرب وقال مالك رطل ... بقلال هجر وقدرهما خمس مائة رطل وقدرة الحنفية بالغدير الكبير الذي لا يتحرك جانب منه بتحريك الآخر والعشر في العشر ١٢

٥٧

ازین حدیث که وقوع نجاست غیر مغیره احد اوصاف در آب کثیر آن آب را نجس نمی گرداند و مذهب مالک آنست که آب کثیر بنجاست
غیر مغیره احد اوصاف نجس نمی شود بخلاف ما قلیل لیکن تقدیر نکرده است کثیر را و آنرا برآنچه مفهوم شود از لفظ حوض و جابیه
و دون حفره وا نامیگذارد و شافعی تقدیر کرده است ماء و قله بحدیث اذا بلغ الماء قلتین لم یحمل خبثا بغوی گفته است
نقل کرده است شافعی از ابن جریج این حدیث را و دران روایة گفته است بقلال هجر هجر بفتحتین نام دهی است گفت ابن
جریج من دیده ام قلال هجر را یک قله ازان وسعت میکند دو قربه را یا دو قربه و چیزی بالای آن بعد ازان شافعی مقابله
کرده است به پنج قربه یاران او گفته اند پنج قربه پانصد رطل میباشد مترجم گوید این تقدیر نیز بتخمین راجع میشود عند التحقیق
زیرا که قله گاهی کلان میباشد و گاهی خورد چنانچه ابن جریج تصریح کرد و از شی لازم نیست که نصف قربه اخذ کرده شود
مگر بنا بر احتیاط و قربه نیز متفاوت میباشد آنرا بر صد رطل حمل کردن خالی از تحکمی نیست پس اصح اقوال همان قول
اول است و آن اشبه است بمذاهب سلف در تفویض بعض مفاهیم الفاظ از عرف و لغت و حدیث قلتین تقریب آن مفهوم است
بازمان تحدید زیرا که هرچه دون قلتین باشد در حد اوانی و حفره داخل است و هرچه فوق قلتین باشد چون در
زمین معتدل الانخفاض بود حوض و جابیه میتوان گفت و جمعی بمالک نسبت کرده اند که فرق ندارد آب کثیر و آب
قلیل و این خلاف قول مالک است در موطا قال یحیی و سئل مالک عن رجل جنب وضع له ماء یغتسل منه فنسی فادخل اصبعه
فیه لیعرف حر الماء من برده قال مالک ان لم یکن اصاب اصابعه اذی فلا اری ذلک ینجس علیه سوال کرده شد مالک را
از حکم مردی با جنابت که نهاده شد برای او آب که غسل کند پس فراموش کرد که او را جنابت رسیده است پس داخل کرد
انگشت خود را در آب تا باز شناسد گرمی آب را از سردی آن آب گفت مالک اگر نرسیده باشد بانگشتهای او ناپاکی
نمی بینم که این فعل نجس میکند آب را بر ضرر این شخص پس مفهوم ان لم یکن اصابه دلالت میکند که اگر نجاستی حقیقیه بدست
او رسیده باشد نجس میکند برودی آب وی اوفی رسالة ابن ابی زید و قلیل الماء ینجسه قلیل النجاسة و بغوی گفته است
تقدیر کرده اند بعض اصحاب الرای ماء کثیر را که بوقوع نجاست غیر موثره نجس نشود بآنکه باشد ده در ده و این تحدیدیست
که باصطلاح از اصول شرع رجوع میکند و بعض آخر تقدیر کرده اند بآنکه باشد غدیر عظیم بحیثیکه جنبانیده شود بجانب آن و
در جنبش نیاید جانب دیگر و این حد نهایت در جهالت است بجهت اختلاف احوال جنبش دهندگان در قوة و ضعف انتهی
والله اعلم و تحقیق درین مسئله آنست که درینباب سه حدیث مروی شد یکی حدیث قلتین که در مسئله حیاض فلوات وارد
شده است اذا کان الماء قلتین لیس یحمل الخبث و این حدیث بمفهوم مخالف خود دلالت میکند بر آنکه ماء دون قلتین
حمل خبث مینماید دیگر حدیثی که در بیر بضاعه وارد شده است ان الماء طهور لا ینجسه شیء و آن بعموم خود دلالت میکند

بر طهارت

برطهارت جمیع میاه اگرچه مورد آن فوق قلتین است سیوم حدیث لا یبولن فی الماء الدائم الذی لا یجری ثم یغتسل به و این حدیث دلالت میکند باقتضاء بر آنکه ماء راکد نجس میشود ببول و لهذا از غسل در آن منع کرده اند و مفهوم مخالف بر آنکه حکم ماء جاری خلاف حکم ماء راکد ست پس مالک در قول مشهور قائلست بآنکه ماء قلیل نجس نمی شود بوقوع نجاست در وی تا وقتیکه متغیر نشده است بجهت عموم ان الماء طهور لا ینجسه شیء و شافعی حدیث قلتین را پیش گرفته است بعضی گفته که حدیث بیر بضاعه مخالف حدیث قلتین نیست زیرا که بیر بضاعه ماء کثیر بود که وقوع این اشیاء او را متغیر نمی ساخت مترجم گوید فیه نظر زیرا که استدلال بعموم لفظ است نه بخصوص واقعه و اگر گویند این عموم خاص است بقلتین و ما فوق آن گوئیم قدر یکه مفهوم مخالف بران دلالت میکند آنست که حکم ما دون قلتین غیر حکم قلتین است اگرچه آن مغایرت بکراهیة یکی و عدم کراهیة آخر باشد یا مقید بودن یکی بالقید دون الآخر و ابو حنیفه ماء جاری را خاصیتی می نهد که بمخالطه نجس نجس نمی شود مترجم گوید بناء فهم آن از حدیث ماء راکد بر آنست که علت نهی تنجیس ماء راکد است بقرینه ثم یغتسل به و نهی متعلق باشد بمجموع این دو فعل و در این هر دو مقدمه بحث است بلکه حق آنست که علت نهی ایذای بنی آدم و استحقاق لعن ست بسبب تخبیث بالفعل اگر فی الحال متغیر گردد یا بسبب تنجیس بعد حینے اگر فی الحال متغیر نکند زیرا که چون این شخص فتح باب کند دیگران اقتدا کنند باو و امر منجر گردد بتغیر و تنجیس و بحقیقت نهی از مجموع بول و غسل نیست بلکه از کل واحد بدلیل حدیث ابی داود لا یبولن احدکم فی الماء الدائم و لا یغتسل فیه من الجنابة و در روایة دیگر منع از وضو نیز آمده و حکمت نهی تکدیر ماء است و ایراد در معرض تنفر طبایع سلیمه ساختن پس آنچه اقرب بتحقیق مینماید آنست که اینجا دو علت است هر دو مؤثر تغیر بنجاست و مخالطه بنجاست پس تغیر او را نجس میسازد قطعا و مخالطه مکروه میسازد بکراهیة شدیده که جز بضرورة نباید مرتکب شدن آن آب قلیل را اختلاف کثیر و هو قول ابن حاجب و القلیل بنجاسة المشهور مکروه و قیل نجس یعنی ماء قلیل که مخلوط باشد بنجاسة مشهور از مذهب مالک آنست که مکروه است و بعضے گفته اند که نجس است و اینجا مفهوم مخالف حدیث قلتین و مفهوم مخالف قول مالک عموم حدیث ان الماء طهور را شیء پیدا کردند والله اعلم

۵۹

له قلت وعلیه اکثر اهل العلم ۱۲

باب جواز الوضوء مع النساء در بیان جایز بودن وضو با زنان

مالک عن نافع ان عبد الله بن عمر کان یقول ان کان الرجال و النساء فی زمان رسول الله صلی الله علیه وسلم لیتوضؤن جمیعا ابن عمر میگفت که هر آئینه بودند مردان و زنان در زمان آنحضرت صلی الله علیه وسلم وضو میکردند با یکدیگر یعنی هر مردی با زن خود یا با محرم خود در یک صفحه وضو میکردند

باب اذا خلت الحائض الجنب بماء هل یجوز الغسل بذلک چون مخلی شود زن حائض یا جنب بآبی یعنی وضو کرد یا غسل نمود آیا جایز است غسل کردن بآن آب که باقی مانده باشد از وی

مالک عن نافع ان عبد الله بن عمر کان یقول لا باس

بان يغتسل بفضل المراءة مالم تكن حائضا او جنبا عبد الله بن عمر میگفت هیچ باک نیست از آنکه غسل کند بآب پس ماندهٔ زن مادام که نباشد این زن حائض یا با جنابت مترجم گوید جمعی از علما مثل احمد و اسحق قائل اند بآنکه مکروه ست وضو کردن بآب پس ماندهٔ زن و عبد الله بن عمر بآن رفته ست که منهی ست وضو کردن بآب پس مانده از وضوی زن حائض یا با جنابت نه زن محدثه وتعقب کرده اند حفاظ حدیث هردو مذهب را بحدیث حسن ترمذی ونسائی که میمونه میگوید جنب شدم من و رسول الله صلی الله علیه وسلم پس غسل کردم از جفنه یعنی پیاله کلان و باقی ماند در جفنه بقیه از آب پس آمدند آنحضرت صلی الله علیه وسلم تا غسل کنند ازان جفنه گفتم هرآئینه من غسل کرده ام ازین جفنه پس غسل کرد آنحضرت صلعم و فرمود هرآئینه آب بروی جنابت نباشد والله اعلم

باب سؤر الهرة طاهر

پس خورده گربه پاک ست **مالك** عن اسحق بن عبد الله بن ابی طلحة الانصاری عن حمیدة بنت ابی عبیدة بن فروة عن خالتها كبشة بنت كعب بن مالك وكانت تحت ابن ابی قتادة انها اخبرتها ان ابا قتادة دخل عليها فسكبت له وضوءًا فجاءت هرة لتشرب منه فاصغى لها الاناء حتى شربت قالت كبشة فرآني انظر اليه فقال أتعجبين يا ابنة اخي قالت فقلت نعم فقال ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال انها ليست بنجس انما هي من الطوافين عليكم او الطوافات بود کبشه زن پسر ابوقتاده وی خبر داد که ابوقتاده داخل شد بر کبشه پس ریخت کبشه برای او آب وضو در آوندی پس آمد گربه تا بنوشد ازان آب پس کج ساخت ابوقتاده برای گربه آوند را تا آنکه بنوشید گفت کبشه پس دید مرا ابوقتاده که می نگرم بسوی او پس گفت آیا التعجب میکنی ای دختر برادر من کبشه گفت پس گفتم آری التعجب میکنم پس گفت ابو قتاده هرآئینه رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود هرآئینه گربه نیست نجس هرآئینه وی از ذکور طواف کنندگان ست بر شما یا از اناث طواف کنندگان ست یعنی اگر گربه نر ست در طوافین داخل است و اگر ماده ست در طوافات درین حدیث یحیی بن یحیی را دو جا وهم واقع شده یکی آنکه در روایت یحیی بن یحیی حمیده بکسر میم و فتح حای مهمله ست و صواب آنست که اکثر رواة موطا ذکر کرده اند حمیده بتصغیر دوم آنکه یحیی بن یحیی بنت ابی عبیده ابن فروه گفته و آن وهم ست صواب آنست که ابو مصعب وغیر وی اکثر رواة موطا گفته اند بنت عبید بن رفاعه والله اعلم خطابی گفته ست کلمه انها من الطوافین علیکم او الطوافات دو وجه دارد یکی آنکه مراد از طوافین و طوافات غلامان و کنیزکان باشند که پیوسته در خانه برای خدمت می آیند و میروند دیگر آنکه مراد سائلان باشد که بر دروازهای مردمان گردند و سؤال میکنند بهر تقدیر تشبیه ست گربه را با آدمیان در طهارت سؤر

قال مالك لا بأس به الا ان ترى على فمها نجاسة گفت مالک هیچ باک نیست پس خورده گربه را مگر آنکه ببینی

قلت [illegible] بنت ابی عبیدة بن فروة [illegible] الموطا بنت عبید بن رفاعة قال اکثر اهل العلم سؤر الهرة طاهر الا ابا حنیفة قال مکروه ومعنى قوله انها من الطوافين عليكم او الطوافات على قول ابي حنيفة ان الهرة [illegible] ان كان حكمها تقتضي ان يكون سؤرها نجسا لكنها تطوف وتدخل في المضائق فالحرج [illegible] وعلى هذا يكون سؤر سائر السباع نجسا وعلى قول الشافعي [illegible] علل [illegible]

در دهان او نجاستی مترجم گوید شافعی وغیر او از فقهای محدثین حمل کرده اند بر گربه یوز و روباه و خر از زیرا که لحم گربه
حرام ست و دهن او و پنجه او متنجس است پس چون این را در گربه اثری پیدا نشد حکم سائر سباع و حمار نیز همان
باشد بخلاف سگ که نجاسته آن اغلظ است پس محمول نباشد بر گربه و ابوحنیفه تخصیص کرده است طهارة سور را
بگربه و کلمه انها من الطوافین علیکم او الطوافات بیان فارق دانسته زیرا که آن اشاره است بحرج در تحفظ
از سور هره و آن معنی در سائر سباع یافته نمی شود بالجمله نزدیک جمیع علما این حکم مخصوص است بصورتیکه
نجاست بر دهن گربه ظاهر نباشد اگر نجاسته بر دهن گربه ظاهر دیده شود نجس ست **باب** سؤر الکلب
نجس یغسل منه الاناء سبعا پس خورده سگ ناپاک ست شسته شود از وی آوند را هفت بار **مالک**
عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال اذا شرب الکلب فی اناء
احدکم فلیغسله سبع مرات رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود چون بنوشد سگ در آوند کسی از شما باید که
بشوید آنرا هفت بار مترجم گوید شافعی و شیخین از طرق دیگر روایة کرده اند این حدیث را و در ان روایة زیاده
است این کلمه اولیهن او اخراهن بالتراب نخستین این هفت بار یا آخرین این هفت بار شستن باشد
بخاک یعنی بعد آلوده کردن بخاک بشوید اول باشد یا نباشد پس نزدیک فقهاء محدثین اگر سگ ولغ کند در
آوندی که در آن آب باشد یا مائع دیگر آن چیز را باید ریخت و آن آوند را هفت بار باید شست یکبار از ان
مکدر بخاک کرده و شافعی حمل کرده است خوک را بر سگ و جمهور حمل نکرده اند زیرا که عرب مخالطت داشتند
با کلاب پس شرع بهفت بار شستن فرمود از لعاب آن تا منع باشد ایشانرا از نزدیکی کلاب و این معنی
در خوک یافته نمی شود والله اعلم مسئله تنقیح کرده ولغ را بملاقات چیزی از کلب بول باشد یا لعاب یا عرق
یا عضوی از اعضا زیرا که لحم کلب اطیب اعضا او ست پس حال اعضای دیگر بطریق اولی مانند آن باشد
و معنی ولغ رسیدن لعاب ست و عرق نیز مانند او ست و بول انجس از وی **باب** کیف یغسل دم الحیض چگونه
شسته شود خون حیض **مالک** عن هشام بن عروة عن ابیه عن فاطمة بنت المنذر بن الزبیر عن اسماء
بنت ابی بکر الصدیق انها قالت سألت امرأة رسول الله صلی الله علیه وسلم فقالت ارأیت احدانا
اذا اصاب ثوبها الدم من الحیضة کیف تصنع فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا اصاب ثوب احدیکن الدم من
الحیضة فلتقرصه ثم لتنضحه بالماء ثم لتصلی فیه اسماء بنت ابی بکر گفت سوال کرد زنی از آنحضرت صلعم پس گفت آیا دیدی
یکی از ما وقتیکه برسد جامه او را خون از حیض چگونه کار کند پس گفت آنحضرت صلی الله علیه وسلم چون برسد جامه

قوله فالت قال به اکثر اهل العلم وقال الشافعی اذا شرب ... سبعا الا ... بالتراب ... سباع ... الکلب ... الخنزیر ... الشرع

قوله فلت قال یحیی عن هشام بن عروة عن ابیه والصواب وهو وهم والصواب اسقاط لفظ عن ابیه القرص هو ان تقبض على موضع النجاسة بالاصبع وتغمزه غمزا جیدا ودلکه حتی ینحل ما تشربه من

٦١

الدم والمراد بالنضح هو الغسل وفیه دلیل علی ان العدد فی غسل نجاسة غیر الکلب لیس بشرط فی النجس المرئیة بل یجب زوال عینها واثرها والیه الاشارة بالقرص و النضح وهو ان ینقع ذهاب اثره فینبغی عنه وفی غیر المرئیة ان یغلب علی الظن زوالها قال فی الهدایة ...

کسی از شما خون حیض باید که بدو انگشت بفشرد و بمالد اثر آن بعد از آن آب زند بروی بعد از آن نماز گذارد و در اینجا مترجم گوید یحیی بن یحیی را درین حدیث وهم واقع شده و آن آنکه گفته است عن هشام بن عروة عن ابیه عن فاطمة و صواب اسقاط لفظ ابیه است چنانچه عبد الله بن سلمة وغیر وی اکثر رواة موطا نقل کرده اند والله اعلم باید دانست قرص و نضح اینجا اشاره است بمعالجه در رفع عین نجاست پس چون عین نجاست زائل شد جامه طاهر گشت و سه بار شستن شرط نیست نزدیک جمهور و در حکم حیض است جمیع نجاسات عینیه مثل روث و بول و عذره مسئله اگر نجاستی عین باشد واجب است ازاله عین او و طعم او و هرچه میسر شود از ازاله سائر اوصاف از لون و ریح و همین است معنی قرص و نضح و لازم نیست استعمال صابون مانند آن و اگر عین نباشد مانند بولی که خشک شده باشد پس ریختن آب بروی و اجتهاد در زوال آن کفایت میکند

باب ما جاء فی البول قائما وغیره

باب تطهیر الارض من البول بصب ذنوب من الماء بول چون برسد بزمین پاک میشود بریختن یک دلو از آب

مالک عن یحیی بن سعید انه قال دخل اعرابی المسجد فکشف عن فرجه لیبول فصاح الناس به حتی علا الصوت فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم اترکوه فترکوه فبال ثم امر رسول الله صلی الله علیه وسلم بذنوب من ماء فصب علی ذلک المکان درآمد اعرابی بمسجد پس گشاد ازار خود را از فرج خود تا بول کند پس آواز دادند او را مردمان تا آنکه بلند شد آواز پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم بگذارید او را پس بگذاشتندش پس بول کرد بعد از آن امر فرمود آنحضرت صلعم باوردن دلو پر آب پس ریخته شد بر آن مکان مترجم گوید او را برای آن بگذاشتند تا از قطع بول بوی ضرر نرسد و مواضع بسیار از مسجد نجس نکند و از اینجا معلوم شد که اگر بول یا خمر بزمین برسد تطهیر آن بریختن آب است تا آنکه غالب آید بروی مثل غالب آمدن یک دلو بر بول یک شخص و بعد از آن احتیاج نقل تراب یا برآوردن غسالة بطرفی خارج ضرور نیست و از ابو قلابه و ابو حنیفه نقل کرده اند که زمین پاک میشود بخشک شدن و آن منافی این حدیث نیست زیرا که تطهیر بهر دو صفت میتواند شد و این حدیث مرسل است بخاری و بغوی آن را وصل کرده اند از طریق یحیی بن سعید عن سعید بن المسیب عن ابی هریرة

باب یطهر الثوب من بول الصبی الذی لم یطعم بالطعام

پاک میشود جامه از بول طفلیکه هنوز طعام نخورده است بآب زدن

مالک عن هشام بن عروة عن ابیه عن عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم انها قالت اتی رسول الله صلی الله علیه وسلم بصبی فبال علی ثوبه فدعا رسول الله صلی الله علیه وسلم بماء فاتبعه ایاه آورده شد پیش آنحضرت صلعم طفلی را پس بول کرد بر جامه آنحضرت صلعم پس طلبید آنحضرت صلی الله علیه وسلم آب را پس تابع بول ساخت آن آب را یعنی آب بروی ریخت

مالک عن ابن شهاب عن عبید الله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود عن ام قیس بنت محصن انها اتت بابن لها صغیر لم یاکل الطعام الی رسول الله صلی الله علیه وسلم فاجلسه رسول الله صلی الله علیه وسلم فی حجره فبال علی ثوبه فدعا رسول الله

قال الشافعی اذا اصاب الارض بول او غیره من النجاسة المائعة فصب علیها الماء حتی غلبها طهرت والغسالة طاهرة اذا لم یکن فیها تغییر ولکنها لا تطهر [illegible] علی الماء وعند الحنفیة الغسالة نجسة والارض لا تطهر بصب الماء حتی تزول عنها الغسالة

صلی الله علیه وسلم بماء فنضحه ولم یغسله ام قیس آورد پسر خوردی از آن خود که طعام نخورده بود پیش آنحضرت صلی الله علیه
وسلم پس نشاند او را آنحضرت صلی الله علیه وسلم در بر خود پس بول کرد بر جامهٔ آنحضرت صلعم پس طلبید آنحضرت آب پس آب زد
در جامه و نه شست آنرا مترجم گوید نضح جاری کردن آبست برفق و آهستگی و غسل آنجا مالیدن و فشردن است بر قول بعضی
و بول طفل مذکر که هنوز طعام نخورده باشد نجس است ولیکن پاک میشود بآب زدن بغیر مالیدن و افشردن بخلاف بول طفل
انثی و بخلاف طفل که طعام میخورد پس ثوب از این هر دو بغیر مالیدن و افشردن پاک نشود والله اعلم مسئله معنی حدیث نزدیک
شافعی آنست که رش اندا ختن آبست بوجهی که عام و غالب شود در موضع بول بغیر سیلان و نزدیک غیر او چنانکه
خطابی اشاره کرده است نضح امرار آبست بر محل بول برفق از غیر مرس و دلک و در غسل رش و دلک هر دو بباید داول اوّل
واقوی است مسئله در بول صبی و صبیه که تغذی بطعام میکند لا بد است از غسل پس تحنیک بتمر مثلا و تناول سفوف
برای مداوات و تناول طعام قلیل بدون اعتماد غذا بران داخل تغذی بطعام نیست **باب** طین الشارع المتیقن
نجاسته یعفی عنه عما یتعذر الاحتراز عنه غالبا گل راه عام که بیقین دانسته شود ناپاکی آن عفو است آنچه احتراز از آن
متعذر است از روی گمان غالب **مالك** عن محمد بن عمارة عن محمد بن ابراهیم عن ام ولد لابراهیم
بن عبد الرحمن بن عوف انها سالت ام سلمة زوج النبی صلی الله علیه وسلم فقالت انی امراة اطیل ذیلی وامشی فی
المكان القذر قالت ام سلمة قال رسول الله صلی الله علیه وسلم یطهره ما بعده ام ولد ابراهیم بن عبد الرحمن بن
عوف سوال کرد ام سلمه زوجه آنحضرت را صلی الله علیه وسلم پس گفت هر آئینه من زنی ام که دراز میکنم دامن خود را و راه
میروم در مکانی ناپاک گفت ام سلمه که گفت آنحضرت صلی الله علیه وسلم پاک میکند آن دامن را مکانیکه بعد از مکانی قذر باشد
یعنی اگر بدامن کسی نجاست راه رسد و بعد از آن بزمین دیگر رغبار دیگر مخلوط شد خشک گردد بفرک یا تنباثر پاک میشود
و این عفو است بسبب حرج چنانکه شستن تن و جامه از خون جراحت عفو است نزدیک مالکیه بسبب حرج و چنانکه نجاست
رطب خفت رسیده باشد بفرک پاک میشود نزدیک حنفیه و مالکیه بسبب حرج و چنانکه آب مستنقع در طرق اگرچه دران نجاست
باشد عفو است نزدیک مالکیه بسبب حرج و هیچ فرق نمی یابیم در میان خون جراحت و ماء مستنقع نجس که بثوب برسد و در میان
دامنی که باو نجس رطب برسد و بزمین دیگر مخلوط شده متناثر شد یا مفرک گردد والله اعلم و جمهور فقهاء بانحدیث قائل
شده اند قال ابن حاجب فی المختصر والمشهور ان ذیل المرأة المطال للستر تصیبه رطب النجاسة لا یطهر بما بعده و از اینجا معلوم میشود
که در مذهب مالک روایة غریبی هست بعفو این نجاست و دران روایت تخصیص کرده اند ذیل را بآنچه برای ستر باشد
ظاهر است سبب تقیید باین قید آنست که عاصی مستحق رخصت نیست چنانکه در باب اکل میته و تیمم و افطار و قصر تصریح کرده اند

سُلا قلت قال الشافعی ینضح من بول الغلام ما لم یطعم و یغسل من بول الجاریة وفیه البغوی بان بول الصبی نجس غیر انه یکتفی فیه بالرش وهو ان ینضح الماء علیه بحیث یصل الی جمیعه فیطهر من غیر مرس ولا دلك وقال ابوحنیفة یغسل منهما سواء

سُمه ویتجه ان یقال من جانب ابی حنیفة ان المراد بالنضح الغسل الخفیف وبالغسل المرس والدلك واصل المسئلة ان التطهیر انما یكون بازالة عین النجاسة واثرها وبول الجاریة اغلظ واثن فاحتیج الی زیادة المرس ١٢

سُه قلت فی المنهاج وطین الشارع المتیقن نجاسته یعفی منه عما یتعذر الاحتراز عنه غالبا ویختلف بالوقت وموضعه من الثوب والبدن وقال الطحاوی یعنی انه اذا اخذ الی ذرای البلاطی المدرار بانه ان الکثیر الفاحش لا بتم الصلوة فانه علیه طین بخاری ١٢

وفیه نظر فلذا ما یتفرع علیه البغوی گفته که حدیث در نجاست خشک است که متعلق شود بثوب بعد از آن تنها گردد
وفیه نظر زیراکه اکثر آنچه متعلق میشود مشی در مکان قذر نجاست رطب است تا وآن معلوم ست از عادة بقطع آنرا حرج
چیزیکه وجود آن بقطع معلوم ست یا غالب است از عموم تاویل بعید میباشد مسئلہ طین الشارع یطهره مابعده
نوعی از توسع ست در کلام ودر اصل مقتضا مقام آن بود که گویند هو معفو عنه اولا باس به لکن عدول
کردند از مقتضا مقام باسناد تطهیر بچیزیکه مطهر نجاست مبتوا ندشد پس دانسته شد که معفو عنه ست واین
ابلغ ست از اول **باب** سبب نزول التیمم وبیان سبب نازل شدن تیمم **مالک** عن عبدالرحمن
بن القاسم عن ابیه عن عایشة ام المؤمنین انها قالت خرجنا مع رسول الله صلی الله علیه وسلم فی بعض
اسفاره حتی اذا کنا بالبیداء او بذات الجیش انقطع عقد لی فاقام رسول الله صلی الله علیه وسلم
علی التماسه واقام الناس معه ولیسوا علی ماء ولیس معهم ماء فاتی الناس الی ابی بکر الصدیق فقالوا
الا ترى ما صنعت عائشة اقامت برسول الله صلی الله علیه وسلم وبالناس ولیسوا علی ماء ولیس
معهم ماء قالت عائشة فجاء ابوبکر ورسول الله صلی الله علیه وسلم واضع راسه علی فخذی قد نام فقال
حبست رسول الله صلی الله علیه وسلم والناس ولیسوا علی ماء ولیس معهم ماء قالت عائشة فعاتبنی ٦٢
ابوبکر وجعل یطعن بیده فی خاصرتی فلا یمنعنی من التحرك الا مکان راس رسول الله صلی الله علیه وسلم
علی فخذی فنام رسول الله صلی الله علیه وسلم حتی اصبح علی غیر ماء فانزل الله تعالی ایة التیمم فقال
اسید بن الحضیر ما هی باول برکتکم یا ال ابی بکر قالت فبعثنا البعیر الذی کنت علیه فوجدنا العقد تحته
گفت عائشه مادر مسلمانان که بیرون آمدیم همراه آنحضرت صلعم در بعض سفرها آنحضرت صلی الله علیه وسلم رفتیم تا وقتیکه
رسیدیم ببادیه که بیدا نام دارد یا بادیه که ذات الجیش نام دارد بشکست گلوبندی از آن من پس درنگ کرد
آنحضرت صلعم برای جستن آن ودرنگ کردند مردمان همراه آنحضرت صلی الله علیه وسلم ونبودند فرود آمده
بر آب ونبود همراه ایشان آب پس آمدند مردمان بسوی ابوبکر صدیق پس گفتند ایا نمی بینی چیزی را که
بعمل آورد عائشه درنگ کنانید آنحضرت را ومردمان را ونیستند فرود آمده بر آب ونیست همراه ایشان
آب گفت عائشه پس آمد ابوبکر صدیق حالانکه آنحضرت صلی الله علیه وسلم نهاده بود سر مبارک خود را
بر ران من بخواب رفته پس گفت ابوبکر صدیق بند کردی آنحضرت را صلی الله علیه وسلم ومردمان را
ونیستند فرود آمده بر آب ونیست همراه ایشان آب عائشه گفت پس عتاب کرد مرا ابوبکر وشروع نمود

بخلانید دست خود را در تهیگاه من پس منع نمیکرد مرا از جنبیدن مگر بودن سر مبارک آنحضرت صلعم بر ران من خفت
آنحضرت صلی الله علیه وسلم تا وقتیکه صبح کرد بر غیر آب پس نازل ساخت خدا تعالی آیه تیمم را پس گفت اسید بن حضیر نیست
اینچه اول برکت شما ای اهل بیت ابوبکر یعنی از شما همیشه در مسلمانان برکات ظاهر شده آمده است پس برخیزانیدیم
اشتری را که من سوار بودم بر آن پس یافتیم گلوبند را زیر آن شتر **باب صفة التیمم** باب در بیان کیفیت تیمم مالک
عن نافع ان عبد الله بن عمر کان یتیمم الی المرفقین تیمم میکرد عبد الله بن عمر تا مرفقین یعنی مسح را تا آرنج میرسانید
ویکفین اکتفا نمیکرد وقال یحیی وسئل مالک کیف التیمم واین یبلغ به فقال یضرب ضربة للوجه وضربة لیدیه ویمسحهما
الی المرفقین گفت یحیی سوال کرده شد مالک که چگونه میباشد تیمم و تا کجا رسانیده شود آنرا پس گفت باید که بزند
دو ضربه یک ضربه برای روی خود و یکضربه برای دو دست خود و مسح کند دو دست را تا آرنج مترجم گوید در صفت
تیمم اختلاف کرده اند جمهور گفته اند تیمم دو ضربه است یکی برای روی و یکی برای دو دست تا آرنج و احمد و اسحق
گفته اند که تیمم یکضربه است برای وجه و کفین پس اختلاف در دو موضع است در عدد ضربه و در قدر ممسوح و تمسک
کرده است احمد و اسحق بحدیث عمار بن یاسر که آنحضرت صلی الله علیه وسلم او را فرمود انما یکفیک ان تضرب بکفیک الارض
ثم تمسح بهما وجهک وکفیک جز این نیست که کفایت میکند ترا این کار پس زند بر کف خود زمین را بعد از آن مسح کردن
دو کف روی خود را و دو کف دست خود را و این دو حدیث نزدیک من متعارض نیستند زیرا که فعل ابن عمر کمال
سنت است در تیمم و فعل آنحضرت صلی الله علیه وسلم اقل تیمم است چنانکه لفظ یکفیک بآن ارشاد میکند پس چنانکه
اصل وضو یکبار شستن اعضا معلوم است و کمال آن سه سه بار شستن و مسح اذنین و مضمضه و استنشاق
با ادا الحاق کردن است همچنان اصل تیمم یکضربه و مسح تا دو بند دست است و کمال آن دو ضربه و مسح تا آرنج و آنچه
جمعی اختیار کرده اند که اگر بیکضربه تیمم کند کفین را بر روی بمالد و اصابع را بر دو دست تا به تراب مستعمل تیمم واقع نشود
تحکم محض است و مخالف ظاهر حدیث عمار والله اعلم **باب اذا لم یجد الماء فی الحضر تیمم و صلی** چون نیابد آب را در وطن خود
تیمم کند و نماز گذارد مالک عن نافع انه اقبل هو وعبد الله بن عمر من الجرف حتی اذا کانا بالمربد نزل عبد الله فتیمم
صعیدا طیبا فمسح بوجهه ویدیه الی المرفقین ثم صلی باز آمد نافع و عبد الله بن عمر از موضعیکه جرف نام دارد
تا وقتیکه رسیدند بمربد یعنی جای نشستن شتران فرود آمد عبد الله از دابه خود پس قصد کرد زمین پاک را پس مسح کرد
بر روی خود و دو دست خود تا آرنج بعد از آن نماز گذارد مترجم گوید این اثر دلالت میکند که سفر شرط صحت تیمم
نیست بلکه اگر در حضر آب را نیابد تیمم کند بسبب بعد از شهر مثلا اگرچه بعد یک میل نباشد و همین است مذهب مالک

قوله وعلیه الشافعی و ابوحنیفة قالا التیمم ضربتان ضربة للوجه وضربة للیدین الی المرفقین ۱۲

قوله وعلیه اکثر العلماء انه یجوز التیمم لعدم الماء فی الحضر اذا لم یکن فی العمران ۱۲

مختصر ابن الحاجب کذلک الحاضر الصحیح یخشی فوات الوقت علی المشهور ولا یعید همچنین تیمم کند متوطن تندرست که میترسد از فوت شدن وقت بر قول مشهور پس اعاده نکند و قولیست از اقوال شافعی فی المنهاج یقضی المقیم المتیمم لفقد الماء قال المحلی وعلی المختار الثانی لا یقضی

باب المتیمم اذا وجد الماء لا یعید الصلوة التی صلیها بالتیمم

تیمم کننده چون بیابد آب اعاده نکند نماز را که گذارده است به تیمم

مالک عن عبد الرحمن بن حرملة ان رجلا سال سعید بن المسیب عن الرجل الجنب یتیمم ثم یدرک الماء فقال سعید اذا ادرک الماء فعلیه الغسل لما یستقبل مردی سوال کرد سعید بن المسیب را از حکم شخصی با جنابت که تیمم میکند باز می یابد آب را پس گفت سعید چون بیابد آب را بروی غسل لازم ست برای چیزیکه پیش می آید یعنی نماز آینده نه نماز گذشته مترجم گوید در صورتیکه در اثنای نماز آب یافت اختلاف کرده اند مالک و شافعی گفته نماز خود را تمام کند و برای نماز آینده وضو کند و ابو حنیفه گفت که نماز را قطع کند و وضو نماید و از سر نو نماز گذارد و این هم محتمل است

باب تیمم لکل صلوة

تیمم کند برای هر نماز قال یحیی وسئل مالک عن رجل تیمم لصلوة حضرت ثم حضرت صلوة اخری ایتیمم لها ام یکفیه تیممه ذلک فقال بل یتیمم لکل صلوة لان علیه ان یبتغی الماء لکل صلوة فمن ابتغی الماء فلم یجده فانه یتیمم پرسیده شد مالک از حکم شخصیکه تیمم کرد برای نمازیکه حاضر شده بود باز حاضر شد نماز دیگر آیا تیمم بکند یا کفایت کند او را همان تیمم او پس گفت مالک بلکه تیمم کند برای هر نماز زیرا که واجب بروی جستن آب برای هر نماز پس هر که جست آب پس نیافت آنرا پس هر آئینه او تیمم بکند مترجم گوید اختلاف کرده اند درین باب شافعی گفت چون تیمم کرد برای نماز فرض پس هر آئینه بگذارد آن نماز را بآن تیمم و بگذارد بآن تیمم نوافل را و تیمم کند برای نماز دیگر از فرایض تیممی دیگر و ابو حنیفه گفت کفایت میکند او را همان تیمم تا وقتیکه محدث نشده یا قادر نشد بر آب

باب من تیمم فوجد ماء وهو فی الصلوة لا یقطعها

کسیکه تیمم کرد پس یافت آب را حالانکه او در اثنای نماز است باید که قطع نکند نماز را قال یحیی قال مالک فی رجل تیمم حین لم یجد ماء فقام فکبر ودخل فی الصلوة فطلع علیه انسان معه ماء قال لا یقطع صلوته بل یتمها بالتیمم ولیتوضأ لما یستقبل من الصلوات قال یحیی وقال مالک من قام الی الصلوة فلم یجد ماء فعمل بما امره الله به من التیمم فقد اطاع الله عز وجل ولیس الذی وجد الماء باطهر منه ولا اتم صلوة لانهما امرا جمیعا فکل عمل بما امره الله عز وجل به وانما العمل بما امر الله به من الوضوء لمن وجد الماء والتیمم لمن لم یجد الماء قبل ان یدخل فی الصلوة گفت مالک در حق شخصیکه تیمم کرد وقتیکه نیافت آب پس برخاست و تکبیر گفت و داخل شد در نماز پس در اثنای نماز ظاهر شد بروی آدمی که با وی آبست حکم کرد مالک که قطع نکند نماز خود را بلکه تمام کند آنرا به تیمم و وضو کند برای چیزیکه پیش می آید از نمازها و گفت مالک کسیکه برخاست باراده نماز پس نیافت آب پس عمل کرد بچیزیکه امر کرد او را خدای تعالی بآن از تیمم کردن پس فرمان برداری کرد خدای عز وجل را و نیست کسیکه یافت آب را پاکتر از وی و نه تمامتر از وی از روی صلوة

(حاشیه) ۶۵ قلت وعلیه اکثر اهل العلم ان من صلی بالتیمم لعدم الماء فی السفر او لمرض ثم قدر علی استعمال الماء لا یعید الصلوة سواء کان الوقت باقیا او فائتا لکن یستحب لراجی الماء عندهم التاخیر الی آخر الوقت

۶۶ قلت یجوز له التیمم عند العذر کالحدث

۶۷ قلت قال الشافعی اذا تیمم لفرض صلی به النوافل ولا یصلی به فرضا آخر وقال ابو حنیفة یکفیه تیممه ذلک ما لم یحدث او یقدر علی الماء

۶۸ قلت قال الشافعی اذا وجد المتیمم الماء فی خلال الصلوة یتمها وقال ابو حنیفة ینتقض بالعذر

زیرا کہ آن ہر دو کس امر کردہ شدند ہمہ یکجا پس ہر کدام عمل کرد بآن چیز کہ امر کرد او را خدا تعالی بآنچیز و جز این نیست کہ عمل با نچہ فرمودہ

ست خدا تعالی آن آب را از وضو کردن مرکسی ست کہ یافت آب را و تیمم کردن برای کسیکہ نیافت آب را پیش از انکہ داخل شود در نماز

باب الحائض تکف عن الصلوة ولیس علیها قضاء حائض باز ماند از نماز و لازم نیست برو قضا کردن مالک

باسناده ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال فی المستحاضة فاذا اقبلت الحیضة فاترکی الصلوة فاذا ذهب

قدرها فاغسلی الدم عنک وصلی آنحضرت صلعم فرمود در حق مستحاضہ پس چون پیش آید حیض یعنی مدتیکہ پیش از ان حیض میشد

ترک کن نماز را پس وقتیکہ بگذرد قدر مدت حیض پس بشوی خون را از خویش و نماز گذار

باب الصفرة والکدرة فی

ایام الحیض حیض زردی و کدورة در ایام حیض در حکم حیض است مالک عن علقمة عن امه مولاة عائشة ام المؤمنین

انها قالت کان النساء یبعثن الی عائشة بالدرجة فیها الکرسف فیه الصفرة من دم الحیض یسألنها عن الصلوة

فتقول لهن لا تعجلن حتی ترین القصة البیضاء ترید بذلک الطهر من الحیضة زنان میفرستادند بسوی حضرت

عائشہ درجہ را دران درجہ پارچہ جامہ می بود دران پارچہ زردی از خون حیض سوال میکردند او را از جواز ادای نماز درجہ

حقہ ایست از خشب کہ زنان خوشبو و مثل آن دران نگاہ میدارند پس میگفت حضرت عائشہ آن فرستندگان را شتاب مکنید در

ادای نماز تا وقتیکہ ببینید قصہ سفید را ارادہ میکرد از قصہ پاکی از حیض قصہ گچ را گویند و آن کنایت است از سفید برامدن

پارچہ کہ در فرج نگاہداشتہ باشد بی آمیزش خون و بعض گفتہ اند کہ قصہ چیزیست سفید کہ در وقت انقضای حیض از فرج زن

برمی آید و ظاہر ازین کلام وجہ اول است پس ہرگاہ از فرج زن پارچہ سفید خالص برآید و آن بانقطاع دم و صفرة باشد

حیض او منقطع میشود و ہمچنین است مذہب فقہا کہ صفرة و کدرة در ایام حیض ملحق بحیض است و اگر بعد از انقضای عادت ظاہر

شود جماعہ برانند کہ حیض نیست و بہ قال احمد و نزد شافعی حیض است بشرطیکہ از پانزدہ روز تجاوز نکند و ابو حنیفہ گفتہ کہ

حیض است بشرطیکہ از دہ روز تجاوز نکند

باب ترک النظر الی الکرسف باللیل نظر نکنند زن حایض در شب بپارچہ کہ در

فرج در ایام حیض میدارد مالک عن عبد الله بن ابی بکر عن عمته عن بنت زید ابن ثابت انه بلغها ان النساء

کن یدعون بالمصابیح من جوف اللیل ینظرن الی الطهر فکانت تعیب ذلک علیهن وتقول ما کان النساء یصنعن

هذا خبر رسید بدختر زید بن ثابت کہ زنان نگاہبانی میکنند چراغہا را در وسط شب می بینند بسوی طہر و بود دختر زید بن ثابت

عیب میکرد این کار را بر ایشان و میگفت زنان نمیکردند این کار را شاید گوید باحتیاط در معلوم کردن ابتدای وقت طہر

حیض غرض شرعی متعلق است کہ اگر قبل از طلوع صبح ظاہر شدہ است نماز عشا برو واجب شود و معہذا در زمان آنحضرت

صلی الله علیه وسلم اینقدر تعمق نبود و بنا برانکہ در آخر حیض کاہی طہر می بیند و بیک ساعت باز خون رجوع می کند و آن ہمہ حیض است

تا آنکه حامل شود در ظن غالب که دم منقطع شد و باز عود نخواهد کرد از آن وقت حکم طهر کرده باشد چنانکه مریض از مرض
انتقال میکند بصحت تدریجا و بنای وجوب صوم نیست الا بر ظن غالب بر قیقت صوم که حاصل شده است والله حکم جمهور جلیلا گفته اند
که عیب از انجهت کرد که تکلف میکردند چه برآنکه لازم نبود بر ایشان زیرا که لازم نبود بر آنها تفحص طهر مگر وقتیکه برای نماز برخیز
برخیزند مترجم گوید قید لنظر زیرا که تفحص طهر در شب باتفاق لازم نیست تا عشا از وقت خود ادا نمایند اگر در وقت آن طهر یقین
معلوم کنند بلکه وجه عیب آنست که در میانه شب اینقدر تفحص ضرور نیست بلکه آخر شب قدریکه وسعت غسل و نماز داشته باشد
نیز کفایه میکند و این از لفظ جوف اللیل بر ظاهر است یا آنکه منظور در تفحص حال رنگ بود تا اگر زردی یا کدورت باشد حکم
طهری نیست پس عیب حقیقة متعلق بالنهای صفرة و کدورت است نه تفحص و تجسس دانستنی و در حدیث حضرت عائشه صدیقه
واقع شده اخرج الدارمی عن عمرة قالت کانت عائشة تنهی النساء لیلا فی الحیض و تقول انه قد یکون الصفرة والکدرة
یا آنکه قضا نماز عشا در صورت نزد وی لازم نبود از جهت عیب نمود و هو قول سعید بن جبیر بالفعل مذهب ابو حنیفه
آنست که قضا نماز عشا بر وی لازم است اگر در آخر وقت طاهر شد و نزدیک شافعی قضای مغرب و عشا هردو والله اعلم

باب ما تری الحامل حیض خونیکه حامله می بیند در حکم حیض است مالک انه بلغه ان عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم

۸ ۱۱ قالت فی المرأة الحامل تری الدم انها تدع الصلوة خبر رسید مالک را که حضرت عائشه فرمود در باب زن حامل که می بیند خون را
بگذارد نماز را یعنی باز ماند از نماز مالک انه سال ابن شهاب عن المراة الحامل تری الدم قال تکف عن الصلوة مالک سوال کرد
ابن شهاب را از حال زن حامل که می بیند خون را گفت باز ماند از نماز قال مالک وذلک الامر عندنا گفت مالک همین است
حکم مسلم و مقرر نزدیک ما یعنی نزدیک اهل مدینه مترجم گوید نزدیک ابو حنیفه آنچه حامل می بیند استحاضه است منع نمیکند نماز را
و نه روزه را زیرا که در شرع حیض را علامت برارة رحم از حمل مقرر کرده اند و آن مقتضی تنافی است میان حیض و حمل جواب
میگوییم تنافی مسلم است اما تنافی دو قسم میباشد تنافی غالبا و تنافی دائما و اینجا تنافی غالب متحقق است و آن علامت شدن را
کفایت میکند باب المستحاضة تصلی و تصوم و تتوضأ لکل صلوة مستحاضه نماز گذارد و روزه دارد و وضو کند برای
هر نماز مالک عن نافع عن سلیمان بن یسار عن ام سلمة زوج النبی صلی الله علیه وسلم ان امرءة کانت تهراق
الدماء فی عهد رسول الله صلی الله علیه وسلم فاستفتت لها ام سلمة رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال لتنظر الی عدد اللیالی والایام التی
کانت تحیضهن من الشهر قبل ان یصیبها الذی اصابها فلتترک الصلوة قدر ذلک من الشهر فاذا خلفت ذلک
فلتغتسل ثم لتستثفر بثوب ثم لتصل زنی خون روان کرده میشد از وی در عهد رسول الله صلی الله علیه
وسلم پس طلب فتوی نمود برای وی ام سلمة از آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس فرمود آنحضرت

قوله تحیض قال مالک والاوزاعی والثوری قال ابو حنیفة ... والشافعی فی الجدید کالبینتین الاظهر ... ۱۲

صلی الله علیه وسلم باید که به بیند شمار آن شبها و روزها که حایض میشد دران از هر ماهی پیش از آنکه برسد او را آنچه رسید حیض
یعنی پیش از آنکه مستحاضه شود پس باید که ترک کند نماز را قدر همان مدت از ماه و چون پس گذارد آن مدة را پس باید
که غسل کند بعد از ان بر فرج خود بندد پارچه را بعد از ان نماز گذارد **مالک** عن هشام بن عروة عن ابیه عن عائشة زوج
النبی صلی الله علیه وسلم انها قالت قالت فاطمة بنت ابی حبیش یا رسول الله انی لا اطهر افادع الصلوة فقال
لها رسول الله صلی الله علیه وسلم انما ذلک عرق ولیست بالحیضة فاذا اقبلت الحیضة فاترکی الصلوة فاذا ذهب
قدرها فاغسلی الدم عنک وصلی گفت فاطمه بنت ابی حبیش یا رسول الله هر آئینه من پاک نمیشوم پس آیا ترک کنم
نماز پس فرمود او را آنحضرت صلی الله علیه وسلم جز این نیست که این روان شدن خون رگیست و نیست حیض پس هرگاه
چون پیش آمد حیض یعنی مدتیکه پیش ازان حیض میشد ترک کن نماز را پس وقتیکه بگذرد قدر مدة حیض پس بشوی خون را
از خویش و نماز کن خطابی گفته است که معنی عرق آنست که علتیست حاصل شده از شگافته شدن رگها و نیست حیض معتاد
مترجم گوید تحقیق آنست که استحاضه و حیض هر دو از یک محل است لکن حیض موافق عادت نساست و بر طریقه که خدا تعالی
برای بندگان خود جبلت ساخته است و استحاضه خلاف عادت است حاصل شده از زنان بر طوبت و فساد او عیه پس
کنایت کرده شد از فساد اوعیه بتصدع عروق **مالک** عن هشام بن عروة عن ابیه عن زینب بنت ابی سلمة
انها رأت زینب بنت جحش التی کانت تحت عبد الرحمن بن عوف وکانت تستحاض وکانت تغتسل وتصلی
زینب دختر ابو سلمه گفت من دیدم زینب بنت جحش را که بود در نکاح عبد الرحمن بن عوف و او مستحاضه بود پس غسل میکرد
و نماز میگذارد مترجم گوید قاضی عیاض در مشارق الانوار گفته که ذکر زینب درین حدیث وهم است و زینب بنت
جحش هیچگاه در نکاح عبد الرحمن بن عوف نبود و آنکه در نکاح عبد الرحمن بود ام حبیبه بنت جحش خواهر زینب است
و در احادیث دیگر ذکر کرده شد حمنه بنت جحش مستحاض شده بود در عهد آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس بعض ائمه گفته
کرام حبیبه و حمنه هر دو بمرض استحاضه مبتلا شده بودند والله اعلم **مالک** عن هشام بن عروة عن ابیه انه قال
لیس علی المستحاضة الا ان تغتسل غسلا واحدا ثم تتوضأ بعد ذلک لکل صلوة گفت عروه نیست بر مستحاضه مگر
غسل کند یکبار بعد ازان وضو کند برای هر نماز **مالک** عن سمی مولی ابی بکر ان القعقاع بن حکیم و
زید بن اسلم ارسلاه الی سعید بن المسیب یسأله کیف تغتسل المستحاضة فقال تغتسل
المستحاضة من طهر الی طهر وتتوضأ لکل صلوة فان غلبها الدم استثفرت
قعقاع و زید بن اسلم هر دو فرستادند سمی را بسوی سعید بن المسیب تا سوال کند او را چگونه

قوله مستحاضا بالثلاثة والاستحاضة ان تستمر بالمرأة الدم بعد ايامها ... وقوله زينب بنت جحش وهم والصواب ان التي كانت تحت عبد الرحمن ام حبيبة بنت جحش ... قال ابو حنيفة المستحاضة ترجع الى عادتها ولا اعتبار بالتمييز وكذا مذهب الشافعي انه اعتبر التمييز لقوله صلى الله عليه وسلم فانه دم اسود يعرف وهو معنى قوله صلى الله عليه وسلم فاذا اقبلت الحيضة فاتركي الصلاة واعتبر العادة لحديث ام سلمة لتنظر الى عدد الايام والليالي ... كانت على العادة وتمييز يقدم التمييز وان لم يكن تمييز ترجع الى العادة ١٢

غسل کند مستحاضه پس گفت سعید بن المسیب غسل کند مستحاضه از یک طهر تا طهر دیگر و وضو کند برای هر نماز پس اگر غالب شود

بروی خون بربندد بر فرج خود پارچه را برای احتیاط از تلوث ثوب و مکان و سائر بدن **قال** مالک الامر عندنا

ان المستحاضة اذا صلت ان لزوجها ان یصیبها وکذلک النفساء اذا بلغت اقصی ما یمسک النساء الدم فان

رأت الدم من بعد ذلک فانه یصیبها زوجها وانما هی بمنزلة المستحاضة گفت مالک امریکه مقرر ست نزدیک ما آنست که

مستحاضه وقتی که نماز گذارد میرسد زوج او را که جماع کند با او و همچنین زن صاحب نفاس وقتیکه رسد آخر مدتی که نگاه میدارند

زنان خون را یعنی آخر مدتیکه از زنان صاحب نفاس خون جاری میشود پس اگر بیند خون را بعد ازین پس جماع کند با او زوج او

جز این نیست که وی مانند مستحاضه است مسئله ظاهر مذهب شافعی آنست که مستحاضه را از حیض بدو چیز میتوان شناخت یکی

عادت دوم تمیز لون اما عادت پس بدلیل حدیث ام سلمه لتنظر عدد الایام واللیالی و اما تمیز پس بدلیل قوله صلی الله علیه وسلم فانه دم

اسود یعرف ولهذا اذا اقبلت الحیضة فاترکی الصلوٰة هر دو را محمل است پس اگر زن را عادة و تمیز هر دو متحقق باشد تمیز مقدم

است در اعتبار و الاردت الی العادة و ابوحنیفه میگوید که بهر تقدیر مستحاضه را بعادت رد باید کرد والله اعلم مسئله شافعی

استقرا کرده است که اقل سن حیض نه سال است و اقل مدت او یک شبانه روز و اکثر او پانزده شبانه روز و اقل طهر در میان

دو حیض پانزده روز است و اینهمه استقرار شافعی است و دلیلی قوی درین باب یافته نمی شود **باب** الصلوات الخمس تکفر ما بینها

نمازهای پنجگانه زائل میکند صغائر را که در میان اینها باشند **مالک** عن هشام بن عروة عن ابیه عن حمران مولی عثمان بن

عفان ان عثمان بن عفان جلس علی المقاعد فجاءه المؤذن فاذنه بصلوٰة العصر فدعا بماء فتوضأ ثم قال والله لا

حدثنکم حدیثا لولا انه فی کتاب الله عز وجل ما حدثتکموه ثم قال سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول ما من

امرئ یتوضأ فیحسن وضوءه ثم یصلی الصلوٰة الا غفر له ما بینه وبین الصلوٰة الاخری حتی یصلیها قال یحیی قال مالک

اراه یرید هذه الآیة اقم الصلوٰة طرفی النهار وزلفا من اللیل ان الحسنات یذهبن السیئات ذلک ذکری

للذاکرین عثمان بن عفان نشست بر مقاعد و آن نام موضعیست که مردم آنجا می نشستند پس آمد پیش او مؤذن پس

خبردار کرد او را بنماز عصر پس طلب کرد حضرت عثمان آب را پس وضو کرد و بعد از آن گفت البته خواهم گفت با شما سخنی را اگر

نه آن بودی که مضمون وی در کتاب خدا تعالی است با شما نمی گفتم آنرا بعد از آن گفت شنیدم از آنحضرت صلی الله علیه وسلم که

میفرمود نیست هیچ شخصیکه وضو کند پس نیک کند وضوی خود را بعد از ان بخواند نماز را مگر آمرزیده شود برای او آنچه در میان

این شخص و در میان نماز دیگر باشد تا وقتیکه ادا کند آنرا گفت مالک گمان میکنم که حضرت عثمان اراده میکرد این آیه را اقم

الصلوٰة طرفی النهار الآیة یعنی برپا دار نماز را در هر دو طرف روز و در ساعات از شب هر آئینه نیکیها دور میکنند بدیها را این پند ست

قلت المراد من السیئات الصغائر لقوله تعالی ان تجتنبوا کبائر ما تنهون عنه نکفر عنکم سیئاتکم

پند پذیر نمازگانرا یعنی این آیت دلالت میکند بر مضمون حدیث پس محل استبعاد نماند و الا این حدیث را روایت نمی کردم
تا کسی انکار حدیث نکند مسئله واجب نمی شود نماز مگر بر مسلمان بالغ عاقل غیر حایض و نفسا پس اگر کافری مسلمان شد
لازم نیست بروی قضای نمازهای گذشته زیرا که آنحضرت صلی الله علیه وسلم و صحابه و تابعین رضی الله عنهم هر که مسلمان شد
او را تکلیف قضای نمازها گذشته نمیفرمودند و در مرتد تردد کرده اند فقیر گوید جمعی عظیم از عرب در ایام حضرت ابوبکر صدیق
مرتد شدند و باز مسلمان گشتند و آن واقعه مشهوره است و امر بقضا منقول نشد و الله اعلم و حدیث الاسلام یجبّ ما قبله شامل
است مرتد را و اگر صبی بالغ شد یا مجنون یا مغمی علیه بهوش آمد لازم نیست قضای نمازها بر آنها مسئله بر ولی لازم است
پدر باشد یا جد یا وصی امر کردن اطفال را چون بهفت سالگی برسند بنماز و تعلیم آن و چون بده سالگی رسند زدن
بر ترک آن بحدیث ابی داود و ترمذی مروا الصبی بالصلوة اذا بلغ سبع سنین و اضربوه علیها اذا بلغ عشر سنین **باب**

نزول جبرائیل علیه السلام و تعیینه اوقات الصلوة للنبی صلی الله علیه وسلم باب در بیان فرود آمدن جبرئیل علیه السلام
و معین ساختن او اوقات نماز را برای آنحضرت صلی الله علیه وسلم **مالک** عن ابن شهاب ان عمر بن عبد العزیز
اخر الصلوة یوما فدخل علیه عروة بن الزبیر فاخبره ان المغیرة بن شعبة اخر الصلوة یوما وهو بالکوفة فدخل
علیه ابو مسعود الانصاری فقال ما هذا یا مغیرة الیس قد علمت ان جبریل نزل فصلی فصلی رسول الله صلی الله
علیه وسلم ثم صلی فصلی رسول الله صلی الله علیه وسلم ثم صلی فصلی رسول الله صلی الله علیه وسلم ثم صلی فصلی رسول الله صلی الله علیه وسلم ثم صلی فصلی رسول الله صلی الله
علیه وسلم ثم قال بهذا امرت فقال عمر بن عبد العزیز اعلم ما تحدث به یا عروة او ان جبریل هو الذی اقام لرسول الله
صلی الله علیه وسلم وقت الصلوة قال عروة کذلک کان بشیر بن ابی مسعود الانصاری یحدث عن ابیه ابن شهاب

گفت که عمر بن عبد العزیز خلیفه عادل تاخیر کرد نماز را یک روزی پس در آمد بروی عروة بن الزبیر پس خبر داد او را که مغیره
بن شعبه تاخیر کرد نماز را یک روز و او در کوفه بود پس داخل شد بروی ابو مسعود انصاری پس گفت چیست ای مغیره آیا ندانسته
که جبرئیل علیه السلام فرود آمد پس نماز گذارد پس نماز گذارد رسول الله صلی الله علیه وسلم یعنی همراه جبرئیل بعد از آن نماز
گذارد جبرئیل پس نماز گذارد رسول الله صلی الله علیه وسلم بعد از آن نماز گذارد جبرئیل پس نماز گذارد رسول الله صلی الله علیه وسلم
بعد از آن نماز گذارد جبرئیل پس نماز گذارد رسول الله صلی الله علیه وسلم بعد از آن نماز گذارد جبرئیل پس نماز گذارد رسول الله
صلی الله علیه وسلم بعد از آن گفت باین وقت امر کرده شد ترا یعنی هر پنج وقت نماز را وقتی معین نمود پس گفت عمر بن
عبد العزیز تامل کن چه چیز را خبر میدهی ای عروه آیا جبرئیل همون است آنکه معین کرد برای آنحضرت وقت نماز را گفت عروه
همین طور بشیر بن ابی مسعود خبر میداد از پدر خود و این حدیث مختصر است جابر و ابن عباس آنرا بتمامه مذکور نموده اند

له قلت هذا حدیث مختصر کحدیث ابن عباس ۱۷ وجابر وغیرهما وفیه حجة الانکار علی تاخیر العصر ۱۲

وبعیان مترجم بشود اعتبار بتاخیر عصر وچون مقصود وعروه تذکیر آن حدیث بود وتمام ذکر نکرد بجهت شهرت آن در عقبات

باب الاوقات التی یستحب فیها اداء الصلوات الخمس وهی اوائل وقاتها باب در بیان اوقاتیکه مستحب است در آن ادای نماز پنجگانه و آن اوائل اوقات نمازهاست قال الله تعالى اقم الصلوة لدلوک الشمس الى غسق

اللیل وقرآن الفجر ان قرآن الفجر کان مشهودا فرمود خدای عزوجل برپا دار نماز را بر وقت زوال آفتاب تا ستیاه شدن شب

ولازم گیر قرآن خواندن وقت فجر را هر آئینه قرآن خواندن در وقت فجر هست حاضر شده یعنی ملائکه حاضر می شوند

مترجم گوید معنی الى غسق اللیل آنست که از وقت میل آفتاب از نیمروز تا عشا هیچ وقت خالی نیست پس نماز حکما ممتد است

از دلوک تا عشا ومراد از قرآن الفجر سوره طویله خواندن ست در نماز فجر مالک عن نافع ان عبد الله بن عمر کان

یقول دلوک الشمس میلها عبد الله بن عمر میگفت معنی دلوک شمس میل اوست یعنی از وسط سما جانب غرب

مالک عن داؤد بن الحصین قال مخبران عبد الله بن عباس کان یقول دلوک الشمس اذا فاء الفیئ وغسق اللیل

اجتماع اللیل وظلمته عبد الله بن عباس میگفت دلوک آفتاب وقتی ست که باز گردد سایه وغسق لیل بهم آمدن شب

با ظلمت خود مالک عن نافع مولی عبد الله بن عمر ان عمر بن الخطاب کتب الى عماله ان اهم امرکم عندی الصلوة

فمن حفظها وحافظ علیها حفظ دینه ومن ضیعها فهو لما سواها اضیع ثم کتب ان صلوا الظهر اذا کان الفیئ

ذراعا الى ان یکون ظل احدکم مثله والعصر والشمس مرتفعة بیضاء نقیة قدر ما یسیر الراکب فرسخین او ثلثة قبل غروب

الشمس والمغرب اذا غربت الشمس والعشاء اذا غاب الشفق الى ثلث اللیل فمن نام فلا نامت عینه فمن نام فلا نامت

عینه فمن نام فلا نامت عینه والصبح والنجوم بادیة مشتبکة حضرت عمر بن الخطاب نوشت بسوی عاملان خود که هر آئینه

مهم ترین کارهای شما نزدیک من نماز ست پس هر که نگاه داشت نماز را ومحافظة کرد بروی نگاه داشت دین خود را وهر که ضایع کرد

نماز را پس وی چیزیرا که غیر نماز ست ضایع کننده تر باشد بعد از آن نوشت که بگذارید نماز ظهر را وقتیکه باشد سایه قدر یکدست یعنی

سایه آدمی قدر یکدست او تا آنکه باشد سایه یکی از شما مانند قامت او وبگذارید نماز عصر را حال آنکه آفتاب بلند باشد سفید بی غبار

آنقدر که سیر کند شتر سوار دو فرسنگ یا سه فرسنگ پیش از غروب آفتاب وبگذارید نماز مغرب را چون غروب کند آفتاب وبگذارید نماز عشا را

وقتیکه غایب شود شفق تا سیوم حصه شب پس هر که بخواب رود یعنی پیش از نماز عشا پس آرام مباد چشم او را پس هر که بخواب رود

آرام مباد چشم او را پس هر که بخواب رود پیش از عشا آرام مباد چشم او را وبگذارید نماز صبح را حال آنکه ستاره ها ظاهر باشند در هم پیچیده

قال مالک الشفق الحمرة التی فی المغرب فاذا ذهبت الحمرة فقد وجبت صلوة العشاء وخرجت من وقت المغرب گفت

مالک مراد از شفق سرخیست که در موضع غروب آفتاب میباشد پس چون رفت سرخی لازم شد نماز عشا وبرآمدی از وقت مغرب مالک

قوله ممتدا الى الغسق ای الصلوة ممتدة حکما من الدلوک الى الغسق اذ لیس فیما بین ذلک وقت اجنبی ۱۲

۶۳

عن عمه ابی سهیل بن مالک عن ابیه ان عمر بن الخطاب کتب الی ابی موسی الاشعری ان صل الظهر اذا زاغت الشمس
والعصر والشمس بیضاء نقیة قبل ان تدخلها صفرة والمغرب اذا غربت الشمس واخر العشاء ما لم تنم وصل الصبح والنجوم
بادیة مشتبکة واقرأ فیها بسورتین طویلتین من المفصل عمر بن الخطاب نوشت بسوی ابو موسی اشعری که بگذار نماز ظهر را
وقتیکه میل کند آفتاب از وسط آسمان وبگذار نماز عصر را حالانکه آفتاب سفید بی غبار باشد پیش ازانکه درآید بوی زردی بگذار
مغرب را وقتیکه فرو رود آفتاب وتاخیر کن عشا را تا وقتیکه بخواب نرفته وبگذار نماز صبح را حالانکه ستارها ظاهر شده باشند در میان یکدیگر رفته
وبخوان در نماز صبح دو سوره دراز از مفصل یعنی سبع آخرین قرآن مالک عن یزید بن زیاد عن عبد الله بن رافع مولی
ام سلمة زوج النبی صلی الله علیه وسلم انه سأل ابا هریرة عن وقت الصلوة فقال ابو هریرة انا اخبرک صل الظهر اذا کان
ظلک مثلک والعصر اذا کان ظلک مثلیک والمغرب اذا غربت الشمس والعشاء ما بینک وما بین ثلث اللیل
وصل الصبح بغبش یعنی غلس عبد الله بن رافع سوال کرد ابو هریره را از وقت نماز پس گفت ابو هریره من خبر دهم ترا بگذار نماز
ظهر را وقتیکه باشد سایه تو مانند قامت تو وبگذار نماز عصر را وقتیکه باشد سایه تو دو مانند قامت تو وبگذار نماز مغرب را وقتیکه
فرو رود آفتاب وبگذار نماز عشا را در میان تو ودر میان سیوم حصه شب وبگذار نماز صبح را در غبش یعنی غلس غبش وغلس هردو
بمعنی سیاهی آخر شب است ظاهر نزدیک این بنده ضعیف آنست که مراد ابو هریره از مثل قامت مجموع فیئ زوال وسایه دیگر است پس
بحساب اهل مدینه در ایام شتا فیئ زوال قریب بچهار و پنج قدم خواهد بود بعد ازان چیزی تاخیر باید برای استعداد نماز پس بقامت آدمی
خواهد بود وهمچنین وقت مستحب برای نماز عصر فیئ زوال وسایه آدمی قریب بمثلین خواهد بود مالک عن یحیی بن سعید عن عمرة بنت
عبد الرحمن عن عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم انها قالت ان کان رسول الله صلی الله علیه وسلم لیصلی الصبح فینصرف النساء
متلففات بمروطهن ما یعرفن من الغلس هر آینه آنحضرت صلعم میگذارد نماز صبح را پس باز میگشتند زنان یعنی از مسجد
خود در چادرهای خود وشناخته نمیشدند ایشان بسبب سیاهی شب مالک عن سمی عن ابی صالح السمان عن ابی هریرة
ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال لو یعلمون ما فی التهجیر لاستبقوا الیه رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود اگر بدانند فضیلتیکه در اول
وقت تا جره برای ظهر است البته از یکدیگر پیشی میگرفتند بسوی آن مالک عن ابن شهاب قال عروة ولقد حدثتنی عائشة
زوج النبی صلی الله علیه وسلم ان رسول الله صلی الله علیه وسلم کان یصلی العصر والشمس فی حجرتها قبل ان تظهر روایت کرد
حضرت عائشة که آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم میگذارد نماز عصر را حالانکه ضوء آفتاب در چاه ودیوارهای حجره عائشه
میبود قبل ازانکه بالا رود بر دیوارها مالک عن اسحاق بن عبد الله بن ابی طلحة عن انس بن مالک انه
قال کنا نصلی العصر ثم یخرج الانسان الی بنی عمرو بن عوف فیجدهم یصلون العصر

گفت انس بن مالک که میگذاردیم ما نماز عصر را بعد از ان بر می آمد کسی از ما بسوی محله بنی عمرو بن عوف پس می یافت ایشان را که نماز

میگذاردند آن محله قریب میل ست از مسجد آنحضرت صلعم **مالک** عن ابن شهاب عن انس بن مالک قال کنا نصلی

العصر ثم یذهب الذاهب الی قباء فیاتیهم والشمس مرتفعة گفت انس بن مالک ما میگذاردیم نماز عصر را بعد از ان میرفت رونده

از ما بسوی محله قبا پس میرسید بایشان وهنوز آفتاب بلند میبود **مالک** عن عمه ابی سهیل بن مالک عن ابیه انه

قال کنت اری طنفسة لعقیل بن ابی طالب یوم الجمعة تطرح الی جدار المسجد الغربی فاذا غشی الطنفسة کلها ظل الجدار

خرج عمر بن الخطاب فصلی الجمعة قال ثم نرجع بعد صلوة الجمعة فنقیل قایلة الضحی مالک بن ابی عامر جد امام مالک گفت

میدیدم بوریائی خورد العرض یکذراع از ان عقیل بن ابی طالب روز جمعه انداخته میشد متصل دیوار مسجد که طرف غربست پس وقتیکه

می پوشید آن بوریا را همه آنرا سایه دیوار بر می آمد عمر بن الخطاب پس میگذارد نماز جمعه را گفت مالک بن ابی عامر بعد از ان

باز میگشتیم پس از نماز جمعه پس قیلوله میکردیم بجای قیلوله که پیش از نیمروز میباشد **مالک** عن عمرو بن یحیی المازنی عن

ابن ابی سلیط ان عثمان ابن عفان صلی الجمعة بالمدینة وصلی العصر بملل عثمان بن عفان گذارد نماز جمعه را بمدینه وگذارد

نماز عصر در جائیکه ملل نام دارد قال یحیی قال مالک وبینهما اثنان وعشرون میلا قال مالک وذلک للتهجیر وسرعة السیر

وگفت مالک مسافت درمیان مدینه وملل بیست و دو میل ست گفت مالک این صورة بسبب اول وقت گذاردن جمعه وسرعت سیر بوده است

مترجم گوید درینباب دو مطلبست اول بیان اوائل اوقات وآنچه درین آثار مذکور شد مذهب شافعی است وهمان ست مذهب ابو یوسف

وامام محمد وعلی قولهما الفتوی عند الحنفیة وابو حنیفه در روایت مشهوره مخالفت اینها کرده در اول وقت عصر وآنرا از بلوغ سایه چیز

بمقدار دو چندان آنچیز مقرر ساخته ودر اول وقت عشا وآنرا بعد غیبوبة شفق ابیض مقرر کرده وثانی بیان اوقات مستحبه پس

مستحب نزدیک جمهور فقهای محدثین تعجیل صلوات ست در اوائل اوقات آن الا آنچه بعد ازین بیاید ومعنی تعجیل آنست که در

اول وقت استعداد نماز کند وبعد از استعداد درمیان نصف اول وقت نماز گذارد پس در وقت فجر حضرت عمر فرموده والصبح و

النجوم بادیة مشتبکة وابو هریره گفت وصل الصبح بغلس وحضرت عائشه گفت فینصرف النساء متلفعات بمروطهن ما یعرفن

من الغلس واینهمه منطبق ست بر یک حد ودر وقت ظهر در یک روایت آمده از حضرت عمر صلوا الظهر اذا کان الفیئ ذراعا ودر روایت دیگر آمده

صل الظهر اذا زاغت الشمس واین هردو منطبق ست بر یک حد زیرا که زوال شمس از وسط سما بجز بودن فیئ یک ذراع کما ینبغی ظاهر

نمی شود وابو هریره گفت صل الظهر اذا کان ظلک مثلک واین نیز نزدیک ست باول زیرا که فیئ زوال فیئ آدمی چون هردو

بمثل آدمی رسد در صیف حد ابراد خواهد بود بنسبت اهل مدینه ودر شتا میانه نصف اول وقت خواهد بود ودر وقت عصر حضرت

عمر گفت وصل العصر والشمس بیضاء نقیة قدر ما یسیر الراکب فرسخین او ثلاثة قبل غروب الشمس وحضرت عائشه گفت کان یصلی

مطلب
اشتباک النجوم اختلاط بعضها ببعض اشتباک النجوم ای ظهورها جمیعا
التهجیر السیر فی الهاجرة والهاجرة نصف النهار والمراد فی الحدیث الصلوة عند زوال الشمس وفی
هذا الباب مطلبان احدهما اوائل الاوقات وما ذکر من ذلک هو مذهب
الشافعی وصاحبی ابی حنیفة وعلی قولهما الفتوی عند اصحابه وخالفهم ابو حنیفة فی اول وقت العصر فقال هو بعد ان یبلغ ظل کل شئ مثلیه وفی اول وقت العشاء فقال هو بعد ان یغیب الشفق الابیض والثانی بیان الاوقات المستحبة
قال الشافعی تعجیل الصلوات فی اول وقتها افضل الا العشاء فوقته المستحب ثلث اللیل والا الظهر فانه یستحب فی شدة الحر
وقال ابو حنیفة یستحب الابراد بالظهر الی ان یذهب الحر والعصر والعشاء الی ان یطول الظلمة

العصر والشمس فی حجرتها قبل ان تظهر وانس گفت کنا نصلی العصر ثم یذهب الذاهب الی قباء فیاتیهم والشمس مرتفعة وابو هریره گفت والعصر اذا

کان ظلک مثلیک واینهمه قریب اند بایکدیگر منطبق اند بر نماز گذاردن وقتیکه سایه آدمی غیر فی زوال از یک مثل زیاده شود تا برسد

بمثل ثانی بلکه اندکی از مثل ثانی هم زیاده تر گذرد مضائقه نیست و در وقت مغرب حضرت عمر گفت والمغرب اذا غربت الشمس وابو هریره

نیز مانند این گفت و در وقت عشا حضرت عمر فرمود والعشاء اذا غاب الشفق الی ثلث اللیل و در روایة دیگر گفت واخر العشاء ما لم تنم

واین نیز موافق ست باول زیرا که وقت نوم غالبا پیش از ثلث لیل میباشد و در روایة دیگر فرمود والعشاء اذا غاب الشفق

وابو هریره گفت ما بینک وبین ثلث اللیل پس وقت مستحب عشا ممتد ست از اول غروب شفق احمر تا سیوم حصه شب **باب**

استحباب الابراد بالظهر فی ایام الصیف در بیان استحباب داخل کردن ظهر را در وقت سردی در ایام تابستان **مالک**

عن زید بن اسلم عن عطاء بن یسار ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال ان شدة الحر من فیح جهنم فاذا اشتد الحر

فابردوا عن الصلوة وقال اشتکت النار الی ربها فقالت یا رب اکل بعضی بعضا فاذن لها بنفسین فی کل عام نفس

فی الشتاء ونفس فی الصیف رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود هر آئینه سختی گرمی از انتشار گرمی دوزخ ست پس چون

سخت شود گرمی پس در وقت سردی داخل شوید تاخیر کرده نماز را و فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم اظهار ملال کرد آتش بجناب

پروردگار خود پس گفت ای پروردگار من بخورد بعض من بعضی مرا پس اذن داد خدا تعالی آتش را به بر آوردن دو نفس در

هر سال یکدم در زمستان و یکدم در تابستان **مالک** عن عبد الله بن یزید مولی الاسود بن سفیان عن ابی سلمة

بن عبد الرحمن وعن محمد بن عبد الرحمن بن ثوبان عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال اذا اشتد الحر

فابردوا عن الصلوة فان شدة الحر من فیح جهنم وذکر ان النار اشتکت الی ربها فاذن لها فی کل عام بنفسین نفس

فی الشتاء ونفس فی الصیف[له] رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود چون سخت شود گرمی پس داخل شوید در وقت سردی

گذشته از ادای نماز پس هر آئینه سختی گرمی از انتشار گرمی دوزخ ست و ذکر کرد آنحضرت صلی الله علیه وسلم که اظهار ملال نمود آتش

بجناب پروردگار خود پس فرمان داد حضرت رب العزت او را در هر سال بدو دم یکدم در زمستان و یکدم در تابستان **مسئله** جمعی

تخصیص کرده اند ابراد را ببلد حار و جماعة مسجد که از جاها دور قصد کنند واصح نزدیک فقیر عموم آنست وحدیث شکونا الی رسول الله صلی الله

علیه وسلم حر الرمضاء فلم یشکنا محمول ست بر ابرادیکه از وقت بیرون کشد مترجم گوید معنی ابراد آنست که شدة گرمی رو بانحطاط آرد

وآن قریب بیک مثل میباشد بآن معنی که چون از نماز فارغ شود عنقریب سایه یک مثل گردد سوای فی زوال پس مستحب تاخیر ظهر است

تا آخر وقت در ایام شدة گرمی و در حدیث ابن مسعود وارد شده کان قدر صلوة رسول الله صلی الله علیه وسلم فی الصیف ثلثة

اقدام الی خمسة اقدام وفی الشتاء خمسة اقدام الی سبعة اقدام اخرجه ابو داود والنسائی و شیخ ابن عربی در قبس گفته که مراد ازین تحدید

له قلت قال الشافعی یبرد بها اذا کان امام مسجد ینتابه الناس من بعید وقال احمد یبرد بها فی الصیف مطلقا قال البغوی هو الاشبه بالاتباع ۱۲

۷۵

بعد از طرح سایه زوال است و در بینصورت مضمون این حدیث موافق است که ذکر کردیم **باب** اوقات الصلوة

باب در بیان اول و آخر وقت نماز **مالک** عن زید بن اسلم عن عطاء بن یسار انه قال جاء رجل الی رسول الله

صلی الله علیه وسلم فسأله عن وقت صلوة الصبح قال فسکت عنه رسول الله صلی الله علیه وسلم حتی اذا کان من الغد صلی الصبح

حین طلع الفجر ثم صلی الصبح من الغد بعد ان اسفر ثم قال این السائل عن وقت الصلوة فقال هآ انا ذا یا رسول الله

فقال ما بین هذین وقت آمد مردی بجناب آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس سوال کرد از وقت نماز صبح گفت راوی پس خاموش شد

از جواب وی آنحضرت صلی الله علیه وسلم تا وقتیکه در آمد در روز آینده و گذارد نماز فجر را وقتیکه طالع شد صبح صادق بعد ازان گذارد

نماز فجر در آینده بعد ازان که داخل شد در وقت روشنی بعد ازان فرمود کجاست سوال کننده از وقت نماز پس گفت سائل

من اینم یا رسول الله فرمود درمیان این دو حالت وقت است **مالک** عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی هریرة ان رسول

الله صلی الله علیه وسلم قال اذا اشتد الحر فابردوا عن الصلوة فان شدة الحر من فیح جهنم رسول الله صلی الله علیه وسلم

فرمود چون سخت شود گرمی در داخل شوید در وقت سردی تغافل کرده از نماز پس هر آئینه سختی گرمی از انتشار دوزخ است **مالک**

عن نافع ان عمر بن الخطاب کتب الی عماله صلوا الظهر اذا کان الفیء ذراعا الی ان یکون ظل احدکم مثله نوشت حضرت عمر بسوی عاملان

خود بگذارید نماز ظهر را چون باشد سایه بقدر یک دست تا آنکه بشود سایه یکی از شما برابر قامت او **مالک** عن ربیعة بن ابی

عبد الرحمن عن القاسم بن محمد انه قال ما ادرکت الناس الا وهم یصلون الظهر بعشی قاسم بن محمد گفت ادراک نکردم

مردمان را الا درین حالت که ایشان میگذارند نماز ظهر را در وقت عشی و عشی در عرف نزدیک بمثل را گویند **مالک** عن

العلاء بن عبد الرحمن انه قال دخلنا علی انس بن مالک بعد الظهر فقام یصلی العصر فلما فرغ من صلوته ذکرنا

تعجیل الصلوة او ذکرها فقال سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول تلک صلوة المنافقین تلک صلوة المنافقین

تلک صلوة المنافقین یجلس احدهم حتی اذا اصفرت الشمس کانت بین قرنی الشیطان او علی قرن الشیطان

قام فنقر اربعا لا یذکر الله فیها الا قلیلا علاء بن عبد الرحمن گفت داخل شدیم بر انس بن مالک بعد از ادای نماز ظهر

پس برخاست انس که میگذارد نماز عصر را پس وقتیکه فارغ شد از نماز خود ذکر کردیم شتابی نماز را یا او ذکر کرد پس گفت

شنیدم از آنحضرت صلی الله علیه وسلم که میفرمود اینست نماز منافقان اینست نماز منافقان اینست نماز منافقان که می‌نشیند

یکی از ایشان تا وقتیکه زرد شد آفتاب و باشد درمیان دو شاخ شیطان یا گفت بر آمد بر شاخ شیطان برخاست پس

بوسه زد چهار بار یاد نمیکرد خدا تعالی را درین رکعات مگر اندکی **مالک** عن هشام بن عروة عن ابیه ان عمر بن الخطاب کتب الی

ابی موسی الاشعری ان صل العصر والشمس بیضاء نقیة قدر ما یسیر الراکب ثلثة فراسخ وان صل العشاء

ما بین

مما بينك وبين ثلث الليل فان اخرت فالى شطر الليل ولا تكن من الغافلين عمر بن الخطاب نوشت بسوی ابو موسی اشعری

که بگذار نماز عصر را حالانکه آفتاب سفید بی غبار باشد آنقدر که سیر کند شتر سوار سه فرسنگ یعنی پیش از غروب و بگر نوشت که بگذار

نماز عشاء را درمیان خود و درمیان سیوم حصه از شب پس اگر تاخیر کنی تاخیر کن تا نیم شب و مباش از غافلان مترجم گوید

ابتدای وقت ظهر زوال شمس ست از وسط آسمان و آخر وقت او نست که باشد سایه هر چیزی مانند قامت آنچیز سوای فیء زوال

و برهمین منطبق ست ایراد و لفظ عشی و از انجا وقت عصر داخل میشود و آخر وقت عصر آنست که آفتاب زرد شود و تاخیر

از ان حالت حرام ست و از علامت منافقان ست الا نزدیک ضرورة چنانکه بیاید و اول وقت مغرب غروب آفتاب ست

و آخر آن غیبوبت شفق ست و یک قول شافعی و مالک آنست که آخر مغرب و اول او یکی ست و آنچه ما نخست ذکر کردیم اقوی

همان ست از روی دلیل و اول وقت عشا غیبوبت شفق ست و شفق نزدیک مالک و شافعی و ابو یوسف و محمد مفسر ست بحمرة

و نزدیک ابو حنیفه مفسر ست بسپیدی که بعد از حمرة ظاهر میشود و متاخرین اصحاب ابو حنیفه بر قول صاحبین فتوی

داده اند و آخر وقت اختیار نصف اللیل ست ولکن تا طلوع فجر اگر کسی بگذارد در حکم او ست نه در حکم قضا مانند عصر بعد از

صفرة و اول وقت صبح طلوع صبح صادق معترض ست و آخر وقت آن اسفار تام که بعد از ان طلوع شمس باشد بی فصل

والله اعلم **باب** يكره النوم قبل العشاء والحديث بعدها مکروه ست بخواب رفتن پیش از خواندن عشا و سخن گفتن بعد از

خواندن عشا **مالك** انه بلغه ان سعيد بن المسيب كان يقول يكره النوم قبل العشاء والحديث بعدها

سعيد بن المسيب میگفت مکروه ست خواب پیش از نماز عشا و سخن گفتن بعد از نماز عشا **مالك** انه بلغه ان عائشة زوج

النبي صلى الله عليه وسلم كانت ترسل الى بعض اهلها بعد العتمة فتقول الا تريحون الكتاب حضرت عائشه ام مومنین فرستاد

بسوی بعضی قبیله خود بعد عشا میگفت آیا راحت نمیدهید نویسندگان را یعنی فرشتگان را که نامه اعمال می نویسند **باب**

من ادرك ركعة من الصبح فقد ادرك الصبح ومن ادرك ركعة من العصر فقد ادرك العصر وكذلك سائر الصلوات وتحريم

التاخير بغير ضرورة الى هذا الحد هر که دریافت یکرکعت از نماز صبح هر آئینه وی دریافت نماز صبح را یعنی نماز او ادا ست

نه قضا و هر که دریافت یکرکعت از نماز عصر هر آئینه دریافت نماز عصر را و همچنین سائر نمازها ست و حرام ست تاخیر نماز

تا اینجد بغیر ضرورة **مالك** عن زيد بن اسلم عن عطاء بن يسار وعن بسر بن سعيد وعن الاعرج كلهم يحدث عن ابي هريرة

ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال من ادرك ركعة من الصبح قبل ان تطلع الشمس فقد ادرك الصبح ومن ادرك ركعة من العصر قبل

ان تغرب الشمس فقد ادرك العصر فرمود رسول الله صلعم هر که دریافت یکرکعت از نماز صبح پیش از انکه بر آید آفتاب هر آئینه وی ادراک

کرده ست نماز صبح را یعنی ادا کرده ست آنرا نه قضا و هر که دریابد یکرکعت از نماز عصر پیش از انکه فرو رود آفتاب

قلت قال الشافعي آخر وقت الظهر ان يكون ظل كل شيء مثله وآخر الوقت المختار للعصر ان يكون ظل كل شيء مثليه وقيل الى ان تصفر الشمس وآخر وقت الضرورة مغيب الشمس وفي المغرب له قولان الذي صححه اصحابه ان آخره قريب غيبوبة الشفق ولا يؤخر اليه ١٢ مسوی

لا بقدر ... وآخر الوقت المختار للعشاء ثلث الليل وقيل نصف ولا يفوت وقتها حتى يطلع الفجر والصبح قضاء ما لم يطلع الفجر وآخر الوقت المختار للصبح الاسفار ويتحقق العذر قريب طلوع الشمس ١٢ مسوی

قلت وعليه اكثر اهل العلم ١٢

هر آئینه وی دریافت نماز عصر را یعنی ادا کرده است نه قضا **مالک** عن ابن شهاب عن ابی سلمة بن عبد الرحمن عن ابی هریرة

ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال من ادرک رکعة من الصلوة فقد ادرک الصلوة فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم هر که دریابد

یک رکعت از نماز هر آئینه دریافت نماز را یعنی تمام نماز را بطریق ادا **مالک** عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلی الله

علیه وسلم قال الذی تفوته صلوة العصر کانما وتر اهله وماله فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم کسیکه فوت شود از وی نماز عصر گویا

نهب کرده شد اهل وی و مال وی یعنی اعمال صالحه وی حبط می شوند و ازین سبب او را ضرری لاحق میشود مثل ضرر نهب اهل و مال چنانکه

درحدیث دیگر آمده حبط عمله و مراد از فوت [؟] است که سابقا مذکور شد در حدیث حتی اذا اصفرت الشمس یعنی فوت شد از وقت

اختیار و این تفسیر در روایة اوزاعی درین حدیث مصرح واقع شده قال فیه وفواتها ان تدخل الشمس صفرة اخرجه ابو داود و بعضی علما

تاویل کرده اند این حدیث را و گفته اند لاحق میشود شخص را چون معائنه بکند ثواب کسیکه ادا کرده است نماز عصر را از اندوه و غصه آنچه لاحق میشود

کسی را که نهب کرده باشند اهل و مال وی و این تاویل بغایة بعید است و تحقیق آنست که این مسئله فرع مسئله احباط است و احادیث صحیحه

روایات کثیره دلالت بران میکنند فلا حاجة الی التاویل **مالک** عن یحیی بن سعید ان عمر بن الخطاب انصرف من صلوة

العصر فلقی رجلا لم یشهد العصر فقال ما حبسک عن صلوة العصر فذکر له الرجل عذرا فقال له عمر طففت حضرت عمر

بازگشت از نماز عصر یعنی فارغ شد از ان و بخانه بازگشت پس ملاقات کرد با شخصیکه حاضر نشده بود در نماز عصر پس گفت چه چیز بند کرد

ترا از نماز عصر پس ذکر کرد آن شخص پیش حضرت عمر عذری پس فرمود او را حضرت عمر ناقص کردی اعمال خود را **مالک** عن یحیی

٥١ بن سعید انه کان یقول ان المصلی لیصلی الصلوة وما فاته وقتها ولما فاته من وقتها اعظم وافضل من اهله وماله

یحیی بن سعید میگفت هر آئینه نماز گذارنده گاهی میگذارد نماز را حالانکه فوت نشده است از وی وقت آن نماز و هر آئینه آنچه

فوت شده است از وقت وی بزرگتر و زیاده تر بود از اهل او و مال او مترجم گوید هر که یک رکعت از نماز در وقت خود بجا آرد

و باقی خارج وقت او را حکم اداست در قصر صلوة و اتمام آن و ابو حنیفه در نماز صبح خلاف کرده است و آن ضعیف است و جمعی

تفریع کرده اند برین حدیث که اگر عذر معذور زایل شد و از وقت مقدار یک رکعة باقی مانده است او را لازم میشود آن نماز مانند

آنکه هوشیار شد مجنون یا بالغ شد صبی یا طاهر شد حایض و زیاده تر کرده اند جمعی و گفته اند که اگر قدر تکبیر احرام از وقت یافت

لازم میشود قضاء آن نماز و نزدیک فقیر درین تفریع نظر است زیرا که استطاعت شرط وجوب اداست و وجوب قضا متفرع

بر وجوب اداء و این چار رکعات اخیره قضاست که شارع تیسیرا و تفضلا در حکم ادا ساخته است و تابع جزئی که در وقت گذارده شد

نموده باقی ماند سوال و آن آنست که چون حال صلوة بر یک منوال است پس تخصیص فجر و عصر را باین مرتبه چنانچه در اکثر روایات

واقع شده سبب چه باشد علما گفته اند که این تخصیص را دو سبب است اول آنکه این دو نماز در دو طرف روز واقع اند و مصلی بعضی چون

له قلت عند الشافعي من صلى ركعة في الوقت والباقي خارج الوقت لا يكون كمن صلى الكل خارج الوقت ٨
وقال ابو حنيفة مثله في صلوة العصر خاصة وفي الحديث دليل على ان المعذور اذا زال عذره وقد بقي من الوقت مقدار ركعة يلزمه تلك الصلوة وعليه اكثر اهل العلم ١٢

نماز بگذارد و بعد از ان آفتاب برآید یا فرو رود و بیقین معلوم میکند که وقت برآمد پس اگر این حکم را در منصورت بیان میفرمود گمان فوت بیقین می انجامید بخلاف اواخر اوقات نماز های دیگر که انتهای آن باین وضوح و ظهور معلوم نمیشود دوم آنکه در احادیث صحیحه نهی واقع شده است از نماز درین دو وقت پس اگر این دو حکم را درینصورت بیان میفرمود گمان میشد که بسبب دخول این دو وقت نماز فاسد شده باشد والله اعلم

باب جمع العصرين والعشائين لمن به عذر

باب در بیان جمع کردن درمیان ظهر و عصر و جمع کردن درمیان مغرب و عشا در حق کسیکه او را عذری هست

مالك عن عبد الله بن عباس انه قال صلى رسول الله صلى الله عليه وسلم الظهر والعصر جميعا والمغرب والعشاء جميعا في غير خوف ولا سفر قال يحيى وقال مالك ارى ذلك كان في مطر نماز گذارد آنحضرت صلى الله عليه وسلم ظهر و عصر را یکجا و مغرب و عشا را یکجا در حالتیکه خوفی نبود و سفری نبود و گفت مالک که گمان میکنم که این جمع بود در هنگام باران مترجم گوید جمهور علما و محدثین بجواز جمع بین الصلوتین قایل شده اند در سفر و جمعی در مطر نیز و حسن بصری و عطا و احمد و اسحق مریض را نیز رخصت داده اند بلکه در غاية المنتهى مذکور است هر عذری که مثل مرض باشد در شدت و حرج ملحق است بمرض در جواز جمع و بغوی از محمد بن سیرین نقل کرده انه کان لا یری باسا بالجمع بین الصلوتین اذا کانت حاجة او شیء ما لم یتخذه عادة و بغوی این حدیث را روایت کرده است از طریق دیگر از جهة مسلم و غیر آن و زیاده کرده است دران روایت قال ابو الزبیر فقلت لسعيد بن جبير لم فعله قال سالت عبد الله بن عباس كما سالتني فقال لان لا يحرج احدا من امته بعد آن بغوی گفته است که این حدیث دلالت میکند بر جواز جمع بغیر عذر زیرا که تصریح کرده است که علت جواز اینست که حرج نباشد و باین قول قایل شده اند جمع قلیل از محدثین و اکثر علما بآن رفته اند که جمع بغیر عذر جایز نیست انتهى و مختار نزدیک فقیر جواز جمع است وقت عذر و عدم جواز بغیر عذر والله اعلم و علما در تاویل این حدیث اختلاف کرده امام مالک احتمال مطر ذکر کرده لکن روایت مسلم من غير مطر ولا سفر آنرا برهم میکند و اظهر نزدیک این بندهٔ ضعیف آنست که ابن عباس حکایة فعل آنحضرت صلى الله عليه وسلم کرده در غزوهٔ تبوک و معنی لفظ في غير خوف ولا سفر آنست که ابن ماجه ذکر کرده في السفر من غير ان يعجله شيء ولا يطلبه عدو و مراد از سفر حالت سیر است و از غیر سفر حالت نزول و اطمینان و بعضی رواة این حدیث لفظ بالمدینه را زیاده کرده اند و بعضی دیگر لفظ ثمانيا جميعا وسبعا جميعا و این تصرفات همه محمول بر وهم است که از نفی سفر بر خاست پس روایة بالمعنی کرد و دران بتحقیق وهم خود پرداخت و بهمین علت جمهور علما از عمل باین حدیث تقاعد کرده اند با وجود آنکه رواة این حدیث همه ثقات اند و قول ابن عباس لان لا يحرج احدا من امته هرگز دلالت بر نفی عذر ندارد زیرا که نفی حرج بتجویز جمع دلالت او متحقق می شود و لازم نیست که جمیع اقسام حرج و جزئیات آن منتفی شود اگر در حالت نزول رخصت جمع نمیداد نه حالت سیر را بالخصوص

قولہ

قلت ذهب اكثر العلماء الى انه لا يجوز الجمع بغير عذر لا اطلاقا ورخص الشافعي للمطر في الصلوتين ان يجمع بين الصلوتين اذا كان المطر قائما عند افتتاح الصلوة الاولى والفراغ منها ورخص احمد واختاره بعض الشافعية للمريض ان يجمع واختلفوا في تاويل هذا الحديث فقال بعضهم كان في مطر وبه قال مالك ويرده رواية مسلم من غير سفر ولا مطر

٧٩

وتحرير عندي ان ابن عباس اراد حكاية ما فعله النبي صلى الله عليه وسلم في التبوك من الجمع وقوله في غير خوف ولا سفر معناه ما بينه ابن ماجة فقال في السفر من غير ان يعجل بشيء ولا يطلبه عدو اي اراد بالسفر حالة السير واما من قال في حديثه بالمدينة وبقوله ثمانيا جميعا وسبعا جميعا فهو محمول على الوهم من لفظ السفر وروي بالمعنى وحقق وهمه بخبره العلة هي التي منعتهم من العمل على ظاهر الحديث مع كون رواته ثقات والله اعلم ١٢

باین رخصت میکردند نیز ضرورت گنجایش داشت لکن فی الجمله حرجی هم موجود بود چون رخصت جمع را در جمیع حالات بسفر تعمیم کردند حرج بکلی زائل شد والله اعلم مترجم گوید تفریع کرده اند جمعی بر جواز جمع در وقت ضرورة که اگر ادراک کرد از آخر وقت عصر قدر احرام لازم میشود بروی ظهر و عصر هر دو و همچنین اگر ادراک کرد قبل طلوع صبح صادق قدر احرام را لازم میشود بروی نماز مغرب و عشا زیراکه وقت این هر دو نماز یکی است در حالت عذر و فیه نظر زیراکه هر نماز را وقتی معین ساخته اند که وجوب نماز بران دائر می شود و در بعضی حالات قضا را تجویز داشته اند و آنرا در عدم اثم مثل ادا شمرده اند و چون این در نفس الامر قضا است که اثم از و رفع کرده اند وجوب قضا وجهی ندارد والله اعلم

باب من نام عن صلوة فليصلها اذا ذكرها

هر که بخواب رود و غافل شده از نمازی باید که بگذارد آنرا وقتیکه بیاد آرد آنرا

مالك عن ابن شهاب عن سعيد بن المسيب ان رسول الله صلى الله عليه وسلم حين قفل من خيبر اسرى حتى اذا كان من آخر الليل عرس وقال لبلال اكلأ لنا الصبح ونام رسول الله صلى الله عليه وسلم واصحابه وكلا بلال ما قدر له ثم استند الى راحلته وهو مقابل الفجر فغلبته عيناه فلم يستيقظ رسول الله صلى الله عليه وسلم ولا بلال ولا احد من الركب حتى ضربتهم الشمس ففزع رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال بلال يا رسول الله اخذ بنفسي الذي اخذ بنفسك فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم اقتادوا فبعثوا رواحلهم واقتادوا شيئا ثم امر رسول الله صلى الله عليه وسلم بلالا فاقام الصلوة فصلى بهم رسول الله صلى الله عليه وسلم الصبح ثم قال حين قضى الصلوة من نسي الصلوة فليصلها اذا ذكرها فان الله ٨٠
عز وجل يقول في كتابه اقم الصلوة لذكري

این حدیث مرسل است مسلم و ابو داؤد و ابن ماجه وصل کرده اند از طریق ابن وهب عن یونس عن ابن شهاب عن سعید بن المسیب عن ابی هریرة رسول الله صلی الله علیه وسلم وقتیکه رجوع کرد از خیبر وقت شب راه رفت تا وقتیکه داخل شد در آخر شب نزول فرمود آخر شب برای استراحت و گفت بلال را نگاهبانی کن برای ما نماز صبح را و بخواب رفت آنحضرت و بخواب رفتند اصحاب آنحضرت صلی الله علیه وسلم و نگاهبانی کرد بلال آنمانیکه مقدر شده بود برای او یعنی مدتی که خدا تعالی خواسته بود بعد ازان تکیه کرد بسوی شتر خود و روی خود کرده بود بسوی فجر پس غالب شد بروی دو چشم یعنی خواب آمد بوجهی که هر چند خواست که چشم خود را واکند نتوانست پس بیدار نشد آنحضرت صلی الله علیه وسلم و نه بلال و نه هیچ کس از شتر سواران تا آنکه افتاد عنو آفتاب پس مضطرب شد آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس گفت چیست این ای بلال پس گفت بلال یا رسول الله در گرفت مرا آنچه در گرفت ترا یعنی خواب برد مرا پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم جهار کشیده ببرید شتران خود را پس برخیزانیدند شتران خود را و جهار کشیده بردند مسافتی از راه بعد ازان فرمود آنحضرت

صلے اللہ علیہ وسلم بلال را پس اقامت نماز گفت پس گذارد با ایشان آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم نماز صبح بعد ازان فرمود
وقتیکہ تمام کرد نماز را ہر کہ فراموش کند نماز را پس باید کہ بگذارد آنرا وقتیکہ بیاد آرد آنرا زیرا کہ ہر آئینہ خدا تعالی میفرماید
در کتاب خود برپا دار نماز را وقت یاد کردن من یعنی اگر فراموش کنی باز بیاد تو آید کہ خدا تعالی مرا نماز فرمودہ است
زین نماز نگذارده ام ہمانوقت نماز را بگذار مترجم گوید ہمین ست مذہب فقہا و کسیکہ نماز را عمدا تفویت کند حکم او برنا
و نایم قیاس کرده اند و علما را در ینحدیث اشکال ست زیرا کہ در حدیث صحیح واقع شده ان عینی تنامان ولاینام
قلبی بعضے علما جواب داده اند بآنکہ آنحضرت را صلے اللہ علیہ وسلم دو حالت بود گاہی قلب ہم موافقت در نوم می کرد
و گاہی نہ و حالت اول نادر بود و حالت ثانی اکثری و این واقعہ با حالت اول مصادقت کرد و فیہ نظر زیرا کہ حالت اولی
ہرگز از احادیث و آثار ثابت نمی شود و اسناد آن بمجرد احتمالیکہ مخالف عمومات نصوص موہم نقیصہ در مرتبہ خاتم علی جہابہا
الصلوٰة والتحیہ باشد بغایت شنیع ست و بعض دیگر جواب داده اند کہ قلب ادراک نمیکند مگر وجدانیات را یا حسیات را
کہ متعلق بنفس آدمی است مثل حدث والم و فہم خطاب پس طلوع فجر کہ متعلق بچشم ست و موقوف بر تقلیب حدقہ از ین مبحث
خارج ست نوم عین خود مضمون صریح حدیث ست اگر گوئی ہرچند قلب مرئیات را بدون انفتاح عین ادراک نتواند کرد
لکن گذشتن زمان دراز را البتہ می شناسد گوئیم کہ این امر لازم نیست با یقظان کہ او را در امور مہمہ سہو واقع میشود
پس جایز ست کہ براعات مصلحت تشریع قضا سہوی را بر خاطر مبارک آنجناب القا کرده باشند یا قلب مبارک مشغول بتفکر
در آیات اللہ و مستغرق در ملاحظہ آنہا بوده باشد و بعضی جواب داده اند کہ اینوقت مستثنی بود از سائر اوقات لمصلحة التشریع
وہو الارجح واللہ اعلم باب ہل یکون للغشی حکم النوم آیا ہست بیہوشی را حکم خواب مالک عن نافع ان عبد اللہ بن عمر اغمی

علیہ فذہب عقلہ فلم یقض الصلوٰة قال مالک وذلک فیما نری واللہ اعلم ان الوقت ذہب فاما من افاق وہو فی وقت
فانہ یصلی بیہوش کرده شد عبد اللہ بن عمر پس رفت عقل وی پس قضا نکرد نماز را گفت مالک و این نکردن قضا
در انچہ مینماید ما را واللہ اعلم بسبب آنست کہ وقت رفتہ بود و اما کسیکہ ہوشیار شود در وقت پس ہر آئینہ وی نماز گذارد
مترجم گوید رضی اللہ عنہ وارضاه حمل غشی قلیل بر نوم و عدم حمل ہر دو محتمل ست چہ تشبیہ خود ظاہر ست و وجہ فرق
آنست کہ تکلیفات شرعیہ بر عقل دائر ست نائم مغشی علیہ را عقل نیست پس وجوب صلوٰة نباشد و شرع قضا نائم فرموده
بخلاف قیاس پس خاص باشد بمورد و ابن عمر عدم حمل را اختیار کرده واللہ اعلم مذہب شافعے آنست کہ اگر اغما بسبب
مرض یا امری مباح واقع شود ساقط میکند انچہ در حال اغما از دست رفتہ ست از نماز ہا و اگر
اغما بتناول مسکر بہم رسد قضا لازم ست و مذہب ابو حنیفہ آنکہ مدت اغما اگر بروز

قلت: قال الشافعي ان اغمي عليه لمرض او سبب مباح سقط عنه ما كان في حال اغمائه من الصلوٰة وان اغمي عليه بشرب محرم قضى وقال ابو حنيفة ان كان الاغماء يوما وليلة فما دون ذلك قضى وان زاد على ذلك لم يقض ولم يفرق بين الاسباب ۱۲

وشب کند یا کم ازین باشد قضا لازم است اگر زیاده از شب و روز باشد لازم نیست و در این باب فرقی نکرده والله اعلم باب

الصلوة الوسطى ای ما هی نماز وسطی کدام نماز است قال الله تعالی حافظوا على الصلوات والصلوة الوسطى وقوموا لله قانتين

فرمود خدا تعالی محافظت کنید بر نمازها و بتخصیص محافظت کنید بر نماز میانه و ایستاده شوید برای خدا دعا کنان یا قرآن خوانان

مالك عن زيد بن اسلم عن قعقاع بن حكيم عن ابي يونس مولى عائشة ام المؤمنين انه قال امرتني عائشة ان اكتب لها مصحفا ثم قالت اذا بلغت هذه الاية فاذني حافظوا على الصلوات والصلوة الوسطى وقوموا لله قانتين فلما بلغتها اذنتها فاملت على حافظوا على الصلوات والصلوة الوسطى وصلوة العصر وقوموا لله قانتين ثم قالت سمعتها من رسول الله صلى الله عليه وسلم ابو يونس گفت که فرمود مرا حضرت عائشه که بنویسم برای او مصحف را بعد ازان گفت چون برسی بدین آیه پس خبردار کن مرا حافظوا على الصلوات والصلوة الوسطى پس چون رسیدم بدین آیه خبردار کردم او را پس املا کرد بر من بدین طور حافظوا على الصلوات والصلوة الوسطى وصلوة العصر وقوموا لله قانتين بعد ازان گفت شنیدم این آیه را از آنحضرت صلعم

مالك عن زيد بن اسلم عن عمرو بن رافع انه قال كنت اكتب مصحفا لحفصة ام المؤمنين فقالت اذا بلغت هذه الاية فاذني حافظوا على الصلوات والصلوة الوسطى وقوموا لله قانتين فلما بلغتها اذنتها فاملت على حافظوا على الصلوات والصلوة الوسطى وصلوة العصر وقوموا لله قانتين عمرو ابن رافع را گفت می نوشتم مصحف برای حفصه ام المؤمنين پس فرمود چون برسی بدین آیه خبردار کن مرا حافظوا على الصلوات والصلوة الوسطى الاية پس چون رسیدم بدین آیه خبردار کردم او را پس املا کرد بر من بدین قسم حافظوا على الصلوات والصلوة الوسطى وصلوة العصر وقوموا لله قانتين

مالك عن داود بن حصين عن ابن يربوع المخزومي انه قال سمعت زيد ابن ثابت يقول الصلوة الوسطى صلوة الظهر زيد بن ثابت میگفت که نماز وسطی نماز ظهر است

مالك انه بلغه ان علي ابن ابي طالب وعبد الله بن عباس كانا يقولان الصلوة الوسطى صلوة الصبح خبر رسید بمالک که حضرت علی بن ابی طالب وعبد الله بن عباس میگفتند که صلوة وسطی صلوة صبح است مترجم گوید رضی الله عنه وارضاه که اختلاف کرده اند صحابه رضوان الله علیهم در نماز وسطی جمعی گفته اند نماز صبح است بقرینه آنکه خدای عز وجل میفرماید وقوموا لله قانتين و قنوت طول قیام یا قرائت را گویند و نماز صبح مخصوص است بآن لقوله تعالی وقرآن الفجر ان قرآن الفجر كان مشهودا و بسبب آنکه این وقت متوسط است میان لیل و نهار و جمعی گفته اند که نماز ظهر است زیرا که در میان روز ادا کرده میشود و جمعی گفته اند نماز عصر است و بحدیث مرفوع آنرا مسند کرده اند و حدیث حضرت عائشه معارض اوست زیرا که عطف دلالت میکند بر مغایرت و آنچه حضرت عائشه و حفصه املا کرده اند حرفی بود از حروف قرآن در رخصت حاصل شده است در قراءت بجمیع احرف و قبیصه بن ذویب گفته است که نماز مغرب است زیرا که بحسب مقدار اوسط و نماز عشاء را هیچکس از سلف وسطی نگفته است و بعضی متاخرین بآن قائل شده اند

قلت اختلفوا في الصلوة الوسطى فالاكثر على انها العصر وقيل الفجر وقيل الظهر

زیراکہ وسط ست درمیان دو نماز یکہ قصر کردہ نمیشود **باب** فضل صلوٰة الفجر والعصر باب دربیان فضیلت نماز صبح و نماز عصر

قال الله تعالیٰ وسبح بحمد ربك بالعشی والابكار و تسبیح گوی باستایش پروردگار خود را بیگاه و پگاه مراد خواندن نمازست قال

الله تعالیٰ وقرآن الفجر ان قرآن الفجر کان مشهودًا ولازم گیر خواندن قرآن فجر را هر آئینه خواندن قرآن فجر را حاضر میشوند فرشتگان

ومراد از خواندن قرآن فجر نماز فجرست زیراکہ قرأت طویله دران مسنون ست **مالك** عن ابی الزناد عن الاعرج

عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال یتعاقبون فیکم ملئکة باللیل وملائکة بالنهار ویجتمعون فی صلوة

العصر وصلوة الفجر ثم یعرج الذین باتوا فیکم فیسالهم وهو اعلم بهم کیف ترکتم عبادی فیقولون ترکناهم وهم یصلون

واتیناهم وهم یصلون رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود از پی یکدیگر می آیند یک جمع از فرشتگان در شب و یک جمع در روز

وباهم جمع میشوند در نماز عصر و نماز فجر بعد ازان بالا میروند آنکه شب گذرانیده بودند در میان شما پس سوال میکند ایشان را

خدا تعالیٰ واو دانا ترست باحوال بندگان خود چگونه گذاشتید بندگان مرا پس میگویند گذاشتیم ایشان را دران حال که نماز

میگذاردند و آمدیم بایشان دران حال که نماز میگذاردند **باب** بدء الاذان باب دربیان شروع شدن اذان **مالك**

عن یحییٰ بن سعید انه قال کان رسول الله صلی الله علیه وسلم قد اراد ان یتخذ خشبتین یضرب بهما لیجتمع الناس للصلوة

فاُرِیَ عبد الله بن زید الانصاری ثم من بنی الحارث بن الخزرج خشبتین فی النوم فقال ان هاتین لنحو مما یرید رسول الله

صلی الله علیه وسلم فقیل الا تؤذنون للصلوة فاتی رسول الله صلی الله علیه وسلم حین استیقظ فذکر له ذلک فامر رسول الله

صلی الله علیه وسلم بالاذان گفت یحیی بن سعید که خواسته بود آنحضرت صلی الله علیه وسلم که بسازد دو چوب که زده شود این هر دو را

یعنی آواز کرده شود باین هر دو بزدن یکی بر دیگری تا جمع شوند مردمان برای نماز پس نموده شد عبد الله بن زید را که از قبیله انصار

بود بعد ازان از بنی الحارث بن الخزرج بود که قبیله خزرج ست از میان انصار دو چوب در خواب پس گفت این دو چوب مشابه است

بآنچه اراده کرده است رسول الله صلی الله علیه وسلم پس گفته شد او را یعنی فرشته گفت آیا اذان نمیگوئید بنماز پس آمد عبد الله بن

زید پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم وقتیکه بیدار شد پس عرض نمود بجناب آنحضرت صلی الله علیه وسلم آن خواب را پس امر فرمود

آنحضرت صلعم باذان مترجم گوید اذان واقامت باجماع مسلمین از شعایر اسلام ست پس اگر اهل شهری اصرار کنند

بر ترک اذان واقامت سلطان را میباید که بآن جماعه قتال کند و در حدیث صحیح آمده کان اذا غزا قوما لم یکن یغیر علیهم حتی

یصبح فینظر فان سمع اذانا کف عنهم وان لم یکن یسمع اغار علیهم واگر شخصی بغیر اذان واقامت نماز گذارد اعاده بر وی واجب نیست

نزدیک جمهور علما و مذهب عطا ابن یسار و مجاهد بن جبیر آنست که اگر اقامت را فراموش کند اعاده نماز لازم میشود والله اعلم

باب فضل الاذان باب دربیان فضیلت اذان **مالك** عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی هریرة ان رسول الله

صلی اللہ علیہ وسلم قال اذا نودی للصلوٰۃ ادبر الشیطان له ضراط حتی لا یسمع النداء فاذا قضی النداء اقبل حتی اذا
ثوب بالصلوٰۃ ادبر حتی اذا قضی التثویب اقبل حتی یخطر بین المرء ونفسه یقول له اذکر کذا واذکر کذا لما لم یکن یذکر
حتی یظل الرجل ان یدری کم صلے ترجمہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمود چون بانگ گفته میشود برای نماز پشت میدهد
شیطان دران حال که او را ضراط ست تا آنکه نشنود بانگ نماز را پس چون تمام کرده میشود بانگ نماز را متوجه میشود
بسوی مصلے تا چون اقامت گفته شود باز پشت داده میگریزد تا چون آخر کرده شود اقامت را ابلیس می آید تا آنکه حایل
میشود درمیان مرد و نفس او می آید یعنی این مرد با نفس خود مقرر کرده بود که حدیث النفس را وجود نه دهد شیطان درمیان
نفس او می آید تا آن قرار داد را برهم زند میگوید شیطان فلان کار را یاد کن و فلان کار را یاد کن در حق کاری که
نخواست که یاد آن کند تا آنکه میشود مرد باین حالت که نمیداند چند رکعت گذارده ست مالک عن سمی مولی
ابی بکر بن عبد الرحمن عن ابی صالح السمان عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال لو یعلم الناس ما فی النداء
والصف الاول ثم لم یجدوا الا ان یستهموا علیه لاستهموا رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود اگر بدانند مردمان فضیلتی را که در بانگ
نماز و صف اول ست بعد ازان رغبت کنند بآن و مناقشه نمایند دران و نیابند طریق فیصل کردن مناقشه الا آنکه قرعه
زنند بر بانگ نماز و صف اول البته قرعه میزدند باب صفة الاذان والاقامة در بیان کیفیت بانگ نماز و اقامت
مالک عن عمه ابی سهیل بن مالک عن ابیه انه قال لا اعرف شیئا مما ادرکت علیه الناس الا النداء بالصلوٰۃ
مالک بن ابی عامر جد امام مالک گفت نمی شناسم چیزی ازان چیزها که یافتم بران مردمان را مگر بانگ نماز یعنی در هر چیزی تهاون و تغیر را
یافته است الا اذان که در زمان مالک بن ابی عامر همان اسلوب میگفتند که در زمان صحابه بود و قال یحیی سئل مالک عن تثنیة النداء والاقامة
فقال لم یبلغنی فی النداء والاقامة الا ما ادرکت الناس علیه فاما الاقامة فانها لا تثنی وذلک الذی لم یزل علیه اهل العلم ببلدنا
سوال کرده شد مالک را از دو دو بار گفتن کلمات اذان و اقامت پس گفت نرسیده است بمن در باب اذان و اقامت چیزی مگر آنچه یافتم
مردمان را بران اما اقامت پس هر آئینه وی دو دو بار گفته نمی شود و همین ست آنچه همیشه بوده اند بروی اهل علم در شهر ما مترجم گوید رضی الله
عنه وارضاه اهل حرمین و اهل شام و یمن و مصر متفق اند بر آنکه کلمات اقامت را یک یک بار باید گفت الا لفظ قد قامت الصلوٰۃ
که مینی آنرا دو بار گفته اند و در روایات ابو محذوره آمده است به تثنیه اقامت و آنچه معمول خاندان او بود تا زمان امام شافعی افراد
اقامت است والله اعلم و اما اذان پس بعض احادیث دلالت میکند بر ترجیع و بعضے بر غیر ترجیع و تحقیق نزدیک بنده آنست که اختلاف
در احرف اذان مثل اختلاف در احرف قرآن ست کلها شاف کاف و لهذا مالک متعرض ترجیح و غیر آن نشد باب استحباب
قول المؤذن الصلوٰۃ خیر من النوم فی نداء الصبح در بیان تشریع کلمه الصلوٰۃ خیر من النوم در اذان صبح مالک انه بلغه ان المؤذن

قلت أكثر أهل العلم على إفراد الإقامة إلا كلمة قد قامت الصلوٰة فإنها تثنى والشافعي قال بالترجيع في الأذان ولم يقل به أحمد وقال أبو حنيفة رحمه الله لا ترجيع في الأذان والإقامة مثنى مثنى

قلت وعليه أكثر أهل العلم

جاء عمر بن الخطاب يؤذنه لصلوة الصبح فوجده نائما فقال الصلوة خير من النوم يا امير المؤمنين فامره عمر ان يجعلها
في نداء الصبح خبر رسید بمالک که مؤذن آمد پیش عمر بن الخطاب خبردار میکرد او را برای نماز صبح پس یافت او را بخواب پس گفت
گفت نماز بهتر است از خواب ای امیر المؤمنین پس امر کرد او را حضرت عمر که داخل کند این کلمه را در اذان صبح مترجم گوید
رضی الله عنه و ارضاه که مستحب است در بانگ صبح زیادة الصلوة خیر من النوم دو بار و امام مالک ابتدای این کلمه از حضرت
عمر ذکر کرده است و در حدیث ابی محذوره آمده است که آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرمودند فان کان صلوة الصبح قلت الصلوة
خیر من النوم الصلوة خیر من النوم و احتمال دارد که مؤذن عمر ترک کرده باشد این کلمه را در نفس اذان و بعد از آن گفته
پس حضرت عمر امر کرد به دخال این کلمه در نفس اذان تا بر وجه سنت ادا شود **باب من صلی فی بیته جماعة تکفیه الاقامة**
کسیکه نماز گذارد در خانه خود با جماعت کفایت میکند او را اقامت قال یحیی سئل مالك عن قوم حضور ارادوا ان يجمعوا
مكتوبة فارادوا ان يقيموا ولا يؤذنوا قال مالك ذلك مجزئ عنهم وانما يجب النداء في مساجد الجماعات التي
يجمع فيها الصلوة سوال کرده شد مالک را از حکم جماعه حاضرین که اراده گذاردن نماز فریضه دارند بجماعه یعنی در خانه
پس خواستند که اقامت گویند و اذان نگویند گفت مالک آن اقامت کفایت کننده است از ایشان و جز این نیست که واجبست
اذان گفتن در مسجد نماز جماعات که بجماعت گذارده شود در آن مساجد نماز مترجم گوید همین است مذهب ابی حنیفه و ظاهر
مذهب شافعی آنست که اذان و اقامت هر دو برای وی مسنون است **باب فضل رفع الصوت بالاذان** باب در فضیلة
بلند کردن آواز در اذان **مالك** عن عبد الرحمن بن عبد الله بن عبد الرحمن بن ابي صعصعة الانصاري ثم المازني عن
ابيه انه اخبره ان ابا سعيد الخدري قال له اني اراك تحب الغنم والبادية فاذا كنت في غنمك او باديتك
فاذنت بالصلوة فارفع صوتك بالنداء فانه لا يسمع مدى صوت المؤذن جن ولا انس
ولا شيئ الا يشهد له يوم القيمة قال ابو سعيد اني سمعته من رسول الله صلى الله عليه وسلم
ابو سعید خدری گفت عبد الله را هر آئینه من می بینم ترا که دوست میداری رمه گوسفندان را و صحرا را
پس چون باشی میان رمه خود یا صحرای خود پس بانگ دهی بنماز پس بلند کن آواز خود را ببانگ زیرا که
هر آئینه نمی شنود تا آخر مسافت آواز مؤذن هیچ جن و نه آدمی و نه هیچ چیز مگر گواهی دهد برای مؤذن
روز قیامت گفت ابو سعید شنیدم این را از آنحضرت صلی الله علیه وسلم مترجم گوید جمهور اهل علم مستحب داشته اند
بلند کردن آواز را ببانگ شافعی گفته مگر در مسجدی که یکبار بجماعت نماز خوانده شده باشد و احتمال دارد دیگر جماعت
بیکنند مسنون است اذان لکن آواز بلند نکند **باب یستحب ان یقول السامع مثل ما یقول المؤذن** مستحب است

۸۴ فائدة وعليه ابو حنيفة وظاهر مذهب الشافعي انه يسن له الاذان والاقامة

[illegible] ۱۲

۸۵ فائدة وعليه اهل العلم يستحبون رفع الصوت بالاذان ما امكنه مالم يجهده قال الشافعي الا في المسجد وقعت فيه جماعة

مالک عن ابن شهاب عن عطاء بن یزید اللیثی عن ابی سعید الخدری رسول الله صلی الله علیه وسلم قال اذا سمعتم النداء فقولوا مثل ما یقول المؤذن رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود چون شنوید بانگ نماز را بگوئید مانند آنچه میگوید موذن مترجم گوید رضی الله عنه وارضاه در بعض احادیث وارد شده است که بجای حیعلتین لا حول ولا قوة الا بالله العلی العظیم بگوید و چون موذن قد قامت گوید سامع را باید که اقامها الله وادامها گوید چنانچه در حدیث مرفوع آمده.

مالک عن ابی حازم بن دینار عن سهل ابن سعد الساعدی انه قال ساعتان تفتح لهما ابواب السماء وقل داع ترد علیه دعوته حضرة النداء للصلوة والصف فی سبیل الله سهل بن سعد گفت دو ساعت ست که کشاده کرده میشود در ان دو ساعت دروازه های آسمان و کم دعا کننده باشد که رد کرده شود دعای او بحضور بانگ نماز و در صف جهاد در راه خدا مترجم گوید رضی الله عنه وارضاه در بعضے احادیث تعیین لفظ دعا وارد شده اللهم رب هذه الدعوة التامة الخ

باب یستحب الدعاء عقیب الاذان مستحب ست دعا کردن بخیر دنیا و آخرت بعد اذان

باب التاذین للصبح فی وقت السحر در بیان گفتن اذان برای نماز صبح در وقت سحر

قال یحیی وقال مالک لم یزل الصبح ینادی لها قبل الفجر فاما غیرها من الصلوات فانا لم نرها ینادی لها الا بعد ان یحل وقتها گفت مالک همیشه نماز صبح بانگ کرده میشود برای آن پیش از طلوع فجر صادق واما غیر صبح از نمازها پس هر آئینه ما ندیدیم که بانگ گفته می شود برای آن مگر بعد ازان که در آید وقت او مترجم گوید رضی الله عنه وارضاه مذهب شافعی همین ست و ابو حنیفه میگوید معتبر نیست بانگ پیش از طلوع فجر

باب یستحب للمسافر ان یؤذن من غیر توکید والاقامة اکد من الاذان مستحب ست مسافر را که اذان گوید از غیر تاکید یعنی سنت مؤکده نیست و اقامت فی الجمله موکد تر ست بنسبت اذان

مالک عن نافع ان عبد الله بن عمر کان لا یزید علی الاقامة فی السفر الا فی الصبح فانه کان ینادی فیها ویقیم وکان یقول انما الاذان للامام الذی یجتمع الیه الناس عبد الله بن عمر زیاده نمیکرد بر اقامة در سفر مگر در نماز صبح پس هر آئینه او ندا میکرد در نماز صبح و اقامت میگفت و میگفت اذان لازم ست برای امام که جمع میشوند پیش او مردمان

مالک عن هشام بن عروة ان اباه قال له اذا کنت فی سفر فان شئت ان تؤذن وتقیم فافعل وان شئت فاقم ولا تؤذن عروه گفت هشام را چون در سفر باشی اگر خواهی که اذان بگوئی و اقامت کنی بکن و اگر خواهی تنها اقامت گو و اذان مگو مترجم گوید همین ست مذهب علماء شافعی گفته ترک الاذان فی السفر اخف منه فی الحضر زیرا که در شرع سفر را خاصیتی نهاده اند که تخفیف عبادات میکند چنانچه در اباحة قصر وافطار وسقوط سنن تاثیر کرده

باب یستحب للمنفرد فی الفلاة ان یؤذن من غیر توکید مستحب است منفرد را در بیابان که اذان بگوید و موکد نیست

مالک باسناده عن ابی سعید الخدری انه قال فاذا کنت فی غنمک او بادیتک فاذنت بالصلوة فارفع صوتک بالنداء ابو سعید خدری گفت وقتیکه باشی تو در رمه گوسفندان خود یا در بادیه خود پس اذان بگو برای نماز پس بلند

۱؎ قلت قال اهل العلم الا فی الحیعلتین فیقول لا حول ولا قوة الا بالله ۱۲

۲؎ قلت وعلیه الشافعی وقال ابو حنیفة لا یحتسب بالاذان قبل طلوع الفجر ۱۲

۳؎ قلت وعلیه اهل العلم قال الشافعی ترک الاذان فی السفر اخف منه فی الحضر ۱۲

کل اول

کن آواز خود را **مالک** عن یحیی بن سعید عن سعید بن المسیب انه کان یقول من صلی بارض فلاة صلی عن یمینه وعن

شماله ملک فان اذن واقام الصلوة صلی وراءه ملائکة امثال الجبال سعید بن المسیب میگفت هر که نماز گذارد بزمین صحرا

نماز گذارد جانب دست راست او یک فرشته و جانب دست چپ او یک فرشته پس اگر اذان گوید و اقامت کند نماز گذارند پشت او

از فرشتگان جماعات بسیار مانند کوهها **باب** فی الاقامة للفائتة باب در بیان اقامت گفتن برای نماز فوت شده

مالک عن زید بن اسلم فی قصة التعریس وامر رسول الله صلی الله علیه وسلم بلالا ان ینادی بالصلوة او یقیم

مالک عن ابن شهاب عن سعید بن المسیب فی قصة التعریس ثم امر رسول الله صلی الله علیه وسلم بلالا فاقام الصلوة ترجمه بالا

گذشت و در روایت زید بن اسلم شک وارد شده است که آنحضرت بلال را باذان فرمودند یا باقامت و در روایة سعید بن المسیب

ذکر اقامت آمده است بغیر شک بالجمله اقامت موکدتر است و اذان نیز در حق فائته بدعت نیست والله اعلم مسئله ابو حنیفه

رحمه الله قائل است بانکه اذان و اقامت هر دو برای نماز قضا سنت است و همین است قول قدیم شافعی **باب** وجوب

استقبال الکعبة فی الصلوة باب در بیان فرضیة رو آوردن بجانب کعبه در نماز قال الله تعالی قَدْ نَرٰى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَآءِ

فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضٰىهَا فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوْا وُجُوْهَكُمْ شَطْرَهٗ ط هر آئینه ما می بینیم گشتن

روی ترا در جانب آسمان یعنی بتوقع نزول جبرئیل باستقبال قبله پس البته متوجه خواهیم ساخت ترا بقبله که رضامند شوی بآن

پس متوجه کن روی خود را بجانب مسجد الحرام و هر جا که باشید ای مسلمانان متوجه سازید روی خود را بجانب مسجد حرام مترجم گوید

قبله جهتی را گویند که در نماز روی بآن جهت باید کرد و در اول آنکه حضرت رسالت پناه صلی الله علیه وسلم بمدینه مشرف نزول

فرمود توجه بجانب بیت المقدس مینمود و آرزو میکرد که کعبه قبله وی باشد پس خدا تعالی تمنای آنحضرت صلی الله علیه وسلم روا ساخت

و آیة فرستاد که متوجه بجانب مسجد الحرام شود و مسلمانان در هر جا که باشند در شهرها یا در بیابانها یا در دریاها باید که در نماز روی

بمسجد الحرام کنند **مالک** عن عبد الله بن دینار عن عبد الله بن عمر انه قال بینما الناس بقباء فی صلوة الصبح اذ جاءهم

آت فقال ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قد انزل علیه اللیلة قرآن وقد امر ان یستقبل الکعبة فاستقبلوها وکانت

وجوههم الی الشام فاستداروا الی الکعبة عبد الله بن عمر گفت دران وقت که مردمان در مسجد قبا بودند در نماز صبح ناگهان آمد

بایشان آینده پس گفت هر آئینه رسول الله صلی الله علیه وسلم نازل شد بروی شب آیتی از قرآن و هر آئینه امر کرده شد آنحضرت را

صلی الله علیه وسلم که رو بکعبه کند پس شما رو بکعبه کنید و بود روی ایشان بجانب شام یعنی بیت المقدس پس بازگشتند بسوی کعبه در اثنای نماز

مالک عن یحیی بن سعید عن سعید بن المسیب انه قال صلی رسول الله صلی الله علیه وسلم بعد ان قدم المدینة ستة

عشر شهرا نحو بیت المقدس ثم حولت القبلة قبل بدر بدو ماه شش ماه این نماز گذارد آنحضرت صلی الله علیه وسلم بعد ازان که تشریف

۱۵ قلت هذا القول الجدید للشافعی

۱۶ قلت القول الجدید للشافعی انه یقیم لها ولا یؤذن وقال ابو حنیفة یؤذن ویقیم هو القول القدیم للشافعی

۸۷

۱۷ قلت القبلة هی الجهة التی یشترط استقبالها فی الصلوة فلما نزل فلنولینک قبلة ترضاها کان استقبال الکعبة شرطا فی الحدیث دلیل علی ان حکم النسخ لا یلزم الانسان قبل بلوغ الخبر الیه وعلی ان من صلی الی جهة باجتهاد ثم بان له یقین الخطاء فانه لا یعید وهو قول اکثر اهل العلم واصح قولی الشافعی ۱۲

آورد چه بیشتر شانزده ماه بجانب بیت المقدس بعد ازان تغیر داده شد قبله بسا بیش از غزوه بدر بدو ماه بر حسب حکم
رضی الله عنه وارضاه خدای عز وجل معین گردانید قبله برای ما کعبه را و معلوم است که مشاهده آن بجز حاضرین اهل بیت
در صورت عدم مشاهده بجز دلائل قطعیه یا قرائن ظنیه نتوان بر دو دلیل قطعی در هر حال میسر نیست پس بطریق
اقتضا فهمیده شد که در حال غیم واختفاء دلائل بقرائن ظنیه تمسک توان نمود و از قصه اهل قبا معلوم شد که تا وقتیکه
یا خبر حکمی از احکام شرعیه نرسیده دست ما خوذ نیستیم و نیز معلوم شد که اگر قبله بتحری مقرر کنیم و بعد ازان خطای آن
تحری بتعیین معلوم شد خواه در نماز خواه بعد ازان اعاده لازم نیست زیرا که حکم استقبال کعبه در شب نازل شده بود
و اهل قبا بگمان آنکه حکم سابق باقی است در یکرکعت استقبال بیت المقدس کردند و بعد خطای آن گمان
بتعیین ظاهر گردید پس توجه بکعبه کردند و بنا نمودند و استیناف نکردند والله اعلم **باب** قبلة من غاب عن مكة
جهتها قبله کسی که دور است از مکه طرف قبله است **مالك** عن نافع عن عمر بن الخطاب قال ما بين المشرق
المغرب قبلة اذا توجه قبل البيت عمر بن الخطاب گفت درمیان مشرق و مغرب قبله است چون روی آورده شود
بطرف خانه کعبه یعنی به نسبت اهل مدینه اگر مغرب را جانب دست راست گذاشته شود و مشرق را جانب دست چپ
و همین است معنی رو آوردن بخانه کعبه استقبال کعبه متحقق شد اگرچه درینجا جهات بسیار پیدا می شود که توجه بآن
ممکن است و قید اذا توجه قبل البيت احتراز است از آنکه پشت بجانب قبله کند و دست راست بسوی مشرق و دست
چپ جانب مغرب گذارد والله اعلم **مسئله** طلب معرفت قبله بچند وجه باشد ابصار و دلیل عقلی قطعی اخذ بمحاریب
سلف بنا کرده اند و قول صدوق که از یقین خبر دهد و اجتهاد بدلائل ظنیه و تقلید کسیکه باجتهاد قبله را شناخته باشد تا
وجه اول میسر باشد بغیر آن التفات نباید کرد و تا قول صدوق و اجتهاد میسر آید بتقلید بنا باید رفت و صحیح آنست که واجب نیست
تجدید اجتهاد برای هر نماز نزد الا نزد یکبار عروض شبهه که دلیل را برهم میزند **مسئله** اسهل طرق معرفت قبله که در سفر بکار آید آنست
که در مساجد یکه مسلمانان ثقه آنرا بر قبله راست کرده باشند در شهر و قصبات تا جره وقت کرده آفتاب بر بعض اجزاء فلک فرود و سایه را امتحان
کنند که از قبله بکدام جانب می افتد و آنرا یاد گیرند و در صحرا در حضور آفتاب بایستند و جائیکه سایه می افتد معین نمایند و بهمان جانب
سایه را یاد گرفته بودند استقبال بکنند و در وقت فجر و مغرب و عشا فجر صادق و طلوع و غروب آفتاب و شفق احمر را ملاحظه
نمایند که از قبله کدام جانب است و همان نسبت را در صحرا بکار برند و حکم آن مساجد تا وقتی میتوان برد که مسافت بعیده نشده
و چون ده منزل و دوازده منزل از آن مساجد دور رفته اند مساجد شهر دیگر را امتحان باید کرد **باب** تسقط فرضية القبلة عن
الخائف وعن المسافر المتنفل على الدابة ساقط میشود فرضیت استقبال قبله از شخصیکه ترسنده باشد از عدو یا غیر او و از مسافر یکه

قلت ای هذا بالنسبة الى اهل المدينة وقال الشافعي المطلوب بالاجتهاد عين الكعبة فان ان انه كان مخطئا بيقين وتيقن الجهة واحدة فلا اعادة ٨٨ عليه وقال ابو حنيفة المطلوب بالاجتهاد جهة الكعبة

نقل میگزارد بر دابہ مالک باسنادہ ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کان یصلی علی راحلتہ فی السفر حیث ما توجہت بہ
آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم نماز میگذارد بر شتر سواری خود در سفر بر طرفیکہ متوجہ میگردانید آن شتر آنحضرت را صلعم مالک باسنادہ
عن ابن عمر قال فان کان خوفا ہو اشد من ذلک صلوا رجالا قیاما علی اقدامہم او رکبانا مستقبل القبلۃ او غیر مستقبلیہا
ابن عمر گفت پس اگر خوف زیادہ تر ازین باشد بگذارند پیادہ روندہ و ایستادہ برپای خود یا سوار روبقبلہ شدہ یا غیر روبقبلہ شدہ

باب فضل الصلوۃ فی المسجد الحرام ومسجد النبی صلی اللہ علیہ وسلم باب در بیان فضیلت و مزیت ثواب نماز در مسجد کعبہ و مسجد آنحضرت
مالک عن زید بن رباح وعبید اللہ بن ابی عبد اللہ عن ابی عبد اللہ الاغر عن ابی ہریرۃ ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
قال صلوۃ فی مسجدی ہذا خیر من الف صلوۃ فیما سواہ الا المسجد الحرام رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمود یک نماز در مسجد من
بہتر از ہزار نماز ست در جائیکہ سوای آن باشد الا مسجد حرام یعنی بہتر ست از غیر مسجد حرام و مسجد حرام یا بہتر ست از وی
یا مساویست. باب ... مالک عن خبیب بن عبد الرحمن عن حفص بن عاصم عن ابی ہریرۃ او عن ابی سعید الخدری ان رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم قال ما بین بیتی ومنبری روضۃ من ریاض الجنۃ ومنبری علی حوضی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمود
میان خانہ من ومنبر من ہست مرغزاری ست از مرغزارہا بہشت ومنبر من ایستادہ ست برلب حوض من مالک عن
عبد اللہ بن ابی بکر عن عباد بن تمیم عن عبد اللہ بن زید المازنی ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال ما بین بیتی ومنبری
روضۃ من ریاض الجنۃ فرمود آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم مسافتی کہ میان خانہ من ومیان منبر من ہست مرغزاری ست
از مرغزارہای بہشت مترجم گوید رضی اللہ عنہ وارضاہ کہ باین سیاق احادیث دیگر نیز آمدہ ست الجنۃ تحت ظلال
السیوف عائد المریض علی مخارف الجنۃ ومراد ازان سیاق آنست کہ ہر کہ التزام کند عبادۃ درینمقام برسد بہ بہشت و برسد
بحوض کوثر ونظیر آن از کتاب اللہ انما یاکلون فی بطونہم نارا

باب لا تشد الرحال الا الی ثلثۃ مساجد باب نشود بار بستہ
بر بستہ شتران یعنی سفر کردہ نشود دیگر بسوی سہ مسجد مالک عن یزید بن عبد اللہ بن الہاد عن محمد بن ابراہیم بن
الحارث التیمی عن ابی سلمۃ بن عبد الرحمن عن ابی ہریرۃ قال لقیت بصرۃ بن ابی بصرۃ الغفاری فقال من این اقبلت فقلت من الطور
فقال لو ادرکتک قبل ان تخرج الیہ ما خرجت سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یقول لا تعمل المطی الا الی ثلثۃ مساجد
الی المسجد الحرام والی مسجدی ہذا والی مسجد ایلیا او بیت المقدس یشک گفت ابو ہریرہ ملاقات کردم با بصرہ بن ابی بصرہ
غفاری پس گفت مرا از کجا آمدی گفتم از طور گفت اگر در می یافتم ترا پیش ازان کہ
برآئی بسوی آن بیرون نمی آمدی بسوی آن یعنی ترا نمی گذاشتم کہ
بیرون می آمدی شنیدم از آن حضرت

قلت وعلیہ اکثر اہل العلم

قلت فیہ معنی ہذا الحدیث ان الصلوۃ فی ذلک الموضع والذکر فیہ یؤدی الی روضۃ من ریاض الجنۃ او من نہج العبادۃ عند المنبر یسقی من الحوض وقیل معناہ ان ما بین منبرہ وبیتہ حذاء روضۃ من ریاض الجنۃ

٨٩

قلت [illegible] الحدیث ان یکون شد الرحال الی غیرہا لمعنی القربۃ وتخصیص المکان منہی عنہ ولعل الحکمۃ فیہ الصد عما کان اہل الجاہلیۃ یفعلونہ من اختراع مواضع یعظمونہا برأیہم [illegible]

حضرت صلی الله علیه وسلم که سفر نموده پالان بکار برده نشود سوار بهار یعنی سفر کرده نشود مگر بسوی سه مسجد بسوی مسجد حرام یعنی مسجد که کعبه مکرمه درآن
واقع است وبسوی مسجد من که اینست وبسوی مسجد شهر ایلیا یا گفت بیت المقدس و هر دو یکی است بغوی گفته است تخصیص این
مساجد برای آنست که این مساجد انبیاست علیهم الصلوات والتسلیمات وما را امر کرده اند باقتدا بایشان پس اگر کسی نذر کند که
نماز گذارد در مسجدی ازین مساجد سه گانه لازم میشود که برود بآن مسجد ونماز گذارد آنجا پس اگر گذارد در غیر این مساجد خارج
نمی شود از عهده نذر خود واگر نذر کند که نماز گذارد در مسجدی سوای این مساجد سه گانه متعین نمیشود آن مسجد پس جایز است ویرا
که نماز گذارد در هر جا که خواهد مترجم گوید رضی الله عنه وارضاه تحقیق درینجا آنست که در جاهلیت سفر میکردند بمواضع متبرکه بزعم خود
پس آنحضرت صلعم سد باب تحریف فرمود و سفر را برای مواضع متبرکه غیر مساجد بقصد خصوصیت تبرک بآن مواضع منع فرمود تا امر جاهلیت
رواج نگیرد آیا نمی بینی که بصره غفاری نهی از شامل طور داشت وابوهریره را از طور منع کرد والله اعلم باب فضل القعود
فی المسجد لانتظار الصلوة والمشی الیه در بیان فضیلت نشستن در مسجد بجهت انتظار نماز وراه رفتن بسوی آن مالک
عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال ان الملائکة تصلی علی احدکم مادام
فی مصلاه الذی یصلی فیه مالم یحدث اللهم اغفر له اللهم ارحمه قال یحیی قال مالک لا اری قوله مالم یحدث الا الاحداث
الذی ینقض الوضوء رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود هر آئینه فرشتگان درود میفرستند بر یکی از شما تا وقتیکه در جای نماز که نماز گذارد ۹۰
خود است آنجا یکه نماز گذارده است درانجا تا وقتیکه محدث نشده است میگویند بار خدایا بیامرز او را بار خدایا رحم کن برو گفت مالک
نمی بینم یعنی قول وما لم یحدث مگر حدثی که می شکند وضو را مالک عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی هریرة ان رسول
الله صلی الله علیه وسلم قال لا یزال احدکم فی صلوة ما کانت الصلوة تحبسه لا یمنعه ان ینقلب الی اهله الا الصلوة
رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود همیشه هست یکی از شما در نماز تا وقتیکه نماز بند کرده است او را منع نمیکند از آنکه باز گردد بسوی اهل خود
مگر نماز مالک عن العلاء بن عبد الرحمن بن یعقوب عن ابیه عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال الا
اخبرکم بما یمحو الله به الخطایا ویرفع به الدرجات اسباغ الوضوء عند المکاره وکثرة الخطا الی المساجد وانتظار
الصلوة بعد الصلوة فذلکم الرباط فذلکم الرباط رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود آیا خبر ندهم شما را بعملی که
محو کند خدا تعالی بسبب آن عمل گناهان را وبلند کند بسبب آن عمل درجات را تمام کردن وضوست نزد مشقتها یعنی بسبب سردی
وبسیار گام زدن بسوی مسجد وانتظار نماز بعد یک نماز پس اینست رباط پس اینست رباط یعنی آنچه امر واقع شده است
در آیت یا ایها الذین آمنوا اصبروا وصابروا ورابطوا واتقوا الله لعلکم تفلحون ۝ و رباط در اصل مهیا داشتن اسپ است برای
جهاد است ومراد اینجا آنست که صبر کردن نفس بانتظار نماز نوعیست از جهاد باب لا یخرج الانسان من المسجد بعد النداء

الا ان یرید الرجوع بیرون نیاید هیچکس از مسجد بعد از اذان مگر وقتیکه اراده داشته باشد باز آمدن **مالک** انه بلغه ان

سعید بن المسیب قال یقال لا یخرج احد من المسجد بعد النداء الا احد یرید الرجوع الیه الا منافق ۹۱ سعید بن المسیب گفت

که گفته میشود بیرون نه براید کسی از مسجد بعد اذان مگر منافق مگر کسیکه خواسته باشد باز رجوع کردن یعنی برای تهیهٔ وضو یا ستنجا

برآید و میخواهد که رجوع کند بمسجد **باب** استحباب ان یصلے رکعتین عند دخول المسجد باب در استحباب آنکه دو رکعت نماز

گذارد وقتیکه داخل شود در مسجد **مالک** عن عامر بن عبد الله بن الزبیر عن عمرو بن سلیم الزرقی عن ابی قتادة

الانصاری ان رسول الله صلے الله علیه وسلم قال اذا دخل احدکم المسجد فلیرکع رکعتین قبل ان یجلس رسول الله

صلے الله علیه وسلم فرمود چون داخل شود یکی از شما بمسجد باید که بگذارد دو رکعت پیش از انکه بنشیند **مالک** عن

ابی النضر مولی عمر بن عبید الله عن ابی سلمة بن عبد الرحمن انه قال الم ار صاحبك اذا دخل المسجد یجلس قبل

ان یرکع قال ابو النضر یعنی بذلك عمر بن عبید الله ویعیب ذلك علیه ان یجلس اذا دخل المسجد قبل ان یرکع

قال یحیی قال مالك وذلك حسن ولیس بواجب ۹۲ ابو سلمه گفت بابی النضر آیا ندیدم صاحب ترا وقتیکه داخل میشود بمسجد می نشیند

پیش از انکه نماز گذارد و گفت ابو النضر مراد میداشت باین اشاره عمر بن عبید الله را و عیب میکرد این را بروی که می نشیند

وقتیکه داخل میشود بمسجد پیش از انکه نماز گذارد و گفت مالك این مستحب است و واجب نیست والله اعلم **باب** کراهیة البیع

والشراء واللغط والشعر وما فی معناه فی المسجد باب در مکروه بودن خرید و فروخت و کلام بیفائده و شعر خواندن و آنچه در

حکم آنست در مسجد **مالک** انه بلغه ان عطاء بن یسار کان اذا مر علیه بعض من یبیع فی المسجد دعاه فسأله ما معك

وما ترید فان اخبره انه یرید ان یبیعه قال علیك بسوق الدنیا فانما هذا سوق الآخرة عطاء بن یسار بود باین

صفت که چون میگذشت بروی بعض از انکه بیع میکنند در مسجد میطلبید او را پس سوال میکرد از چیزیکه با وی است و از چیزیکه

میخواهد پس اگر خبر میداد او را که وی میخواهد این چیز را بفروشد عطا میگفت لازم گیر بازار دنیا را پس جز این نیست که این مسجد

بازار آخرت است **مالک** انه بلغه ان عمر بن الخطاب بنی رحبة فی ناحیة المسجد تسمی البطیحاء وقال من کان یرید

ان یلغط او ینشد شعرا او یرفع صوته فلیخرج الی هذه الرحبة ۹۳ النشد رفع الصوت الانشاد رفع الصوت بالشعر عمر بن

الخطاب بنا کرد جای فراخ بی سقف در گوشه مسجد نامیده میشد او را بطیحا گفت هر که خواسته باشد که کلام لا یعنی گوید یا بآواز بلند

خواند شعر را یا بلند کند آواز خود را باید که برآید بسوی این رحبه **باب** کراهیة البزاق فی المسجد ونحو القبلة باب در مکروه بودن

آب دهن انداختن در مسجد بجانب قبله **مالک** عن هشام بن عروة عن ابیه عن عائشة زوج النبی صلے الله علیه وسلم

ان رسول الله صلی الله علیه وسلم رای فی جدار القبلة بصاقا او مخاطا او نخامة فحکه رسول الله صلے الله علیه وسلم

۹۱ قلت وعلیه اهل العلم وفی الهدایة انه من دخل مسجدا قد اذن فیه یکره له ان یخرج حتی یصلی الا اذا کان ینتظم به امر جماعة

۹۲ قلت وعلیه اهل العلم وهو عندهم علی الاستحباب

۹۳ قلت وعلیه اهل العلم

رسول الله صلی الله علیه وسلم دید در دیوار مسجد که بجانب قبله بود آب بینی را یا آب بینی را یا بلغمی را که از سینه برآمده بود
پس حک کرد آنرا باب کراهة دخول المسجد لمن اکل الثوم باب در کراهة داخل شدن مسجد کسی که سیر خورده است
مالک عن ابن شهاب عن سعید بن المسیب ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال من اکل من هذه الشجرة فلا یقرب
مساجدنا یؤذینا بریح الثوم رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود هر که بخورد از این درخت پس باید که نزدیک نشود مساجد ما
ایذا خواهد داد ما را ببوی سیر یعنی گفته است که همچنین اکل ثوم را از اعذار ترک جماعت گفته اند و بتحقیق این معذور
داشتن نیست بلکه زجر است اورا که از آنکه تناول کند ثوم را در وقتی که بمسجد بیاید برخصت باب جواز النوم فی المسجد
اذا لم یؤذ المصلین وجواز الاستلقاء واضعا احدی رجلیه علی الاخری اذا لم یخش انکشاف العورة باب در بیان
جائز بودن خواب در مسجد وقتیکه ایذا ندهد بنماز کنندگان را و رخصت دراز کشیدن در حالیکه نهاده باشد یکپای را
بر پای دیگر وقتیکه نترسد از ظاهر شدن عورت مالک عن ابن شهاب عن عباد بن تمیم عن عمه انه رای
رسول الله صلی الله علیه وسلم مستلقیا فی المسجد واضعا احدی رجلیه علی الاخری عم عباد دید آنحضرت را صلی الله علیه
وسلم که دراز کشیده بودند بر پشت خود در مسجد نهاده یکی از دو پای خود بر پای دیگر مالک عن ابن شهاب عن
سعید بن المسیب ان عمر بن الخطاب وعثمان بن عفان کانا یفعلان ذلک عمر بن خطاب وعثمان بن عفان میکردند ٩٢
این کار را یعنی استلقا در مسجد باین صفت که میگذاشتند یکپای را بر پای دیگر مترجم گوید رضی الله عنه وارضاه از اینجا
معلوم شد که استلقا ونوم در مسجد درست است واز احادیث دیگر معلوم شد که مشغول کردن مصلیان درست نیست
و در حدیثی دیگر آمده که آنحضرت صلی الله علیه وسلم نهی کرد از برداشتن یکپای بر پای دیگر وعلما در وجه تطبیق گفته اند
که عرب ازار غیر سابغ میپوشیدند پس در برداشتن یکپای بر پای دیگر خوف انکشاف عورت باشد ولهذا منع کرده شد
پس اگر خوف انکشاف عورت نباشد بآنکه ازار واسع باشد یا سراویل پوشیده باشد هیچ باکی نیست والله اعلم باب
لا تمنع النساء من المساجد اذا لم یکن خوف فتنة منع کرده نشود زنان را از دخول در مساجد وقتیکه نباشد بیم فتنه
مالک انه بلغه عن عبد الله بن عمر انه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا تمنعوا اماء الله مساجد الله
رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود منع مکنید کنیزکان خدا را یعنی مسلمات را از مساجد خدا مالک عن یحیی
بن سعید عن عمرة بنت عبد الرحمن عن عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم انها قالت لو ادرک
رسول الله صلی الله علیه وسلم ما احدث النساء لمنعهن المسجد کما منعت نساء بنی اسرائیل قال یحیی
بن سعید فقلت لعمرة او منع نساء بنی اسرائیل المسجد قالت نعم حضرت عائشه رضی الله عنها فرمود اگر دریافتی

آنحضرت

آنحضرت صلی الله علیه وسلم خصلتے را که پیدا کرده اند از زنان یعنی بیباکی و بی احتیاطی را البته منع میفرمود ایشان را
از دخول در مسجد چنانکه منع کرده شد زنان بنی اسرائیل را گفت یحیی گفتم عمره را آیا منع کرده شده بودند زنان بنی اسرائیل
از دخول در مسجد گفت آری **مالک** عن یحیی بن سعید عن عاتکة بنت زید بن عمرو بن نفیل امراة عمر بن الخطاب انها
کانت تستاذن عمر بن الخطاب الی المسجد فیسکت فتقول والله لاخرجن الا ان تمنعنی فلا یمنعها عاتکه زن عمر
بن الخطاب طلب اذن میکرد از عمر بن الخطاب تا برآید بسوی مسجد پس خاموش میشد پس میگفت عاتکه قسم بخدا که خواهم برآمد مگر
وقتیکه تو منع میکنی پس منع نمیکرد حضرت عمر او را مترجم گوید علما مکروه داشته اند زنان جوان را که در مساجد حاضر شوند
و متمسک ایشان حدیث حضرت عائشه است و رخصت داده اند که عجوز در فجر و مغرب و عشا برآید و بعضی در جمیع صلوات
رخصت داده اند والله اعلم **باب** التی ترید المسجد لا تمس طیبا باب در بیان آنکه زنیکه اراده دخول مسجد کند لازم است
بروی که استعمال خوشبوی نماید **مالک** انه بلغه عن بسر بن سعید ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال اذا شهدت
احدیکن صلوة العشاء فلا تمسن طیبا فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم وقتیکه اراده کند یکی از شما ای مسلمات
که حاضر شود نماز عشا را پس باید که استعمال نکند خوشبو را **باب** استحباب اتخاذ مساجد البیت باب در بیان استحباب
بنا ساختن مسجد در خانه **مالک** عن ابن شهاب عن محمود بن لبید الانصاری ان عتبان بن مالک کان یؤم قومه
وهو اعمی وانه قال لرسول الله صلی الله علیه وسلم انها تکون الظلمة والمطر والسیل وانا رجل ضریر البصر فصل یا رسول الله
فی بیتی مکانا اتخذه مصلی قال فجاءه رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال این تحب ان اصلی فاشار له الی مکان من البیت
فصلی فیه رسول الله صلی الله علیه وسلم عتبان بن مالک امامت میکرد قوم خود را و نابینا شده بود هر آئینه او بجناب رسالت مآب
صلی الله علیه وسلم عرض نمود که هر آئینه قصه اینست که میباشد تاریکی شب و باران و سیل و من مرد نابینا ام که نابینا است بصر من
پس نماز گذار یا رسول الله در خانه من بجائی تا بگیرم آن مکان را جای نماز گفت عتبان پس تشریف آورد آنحضرت
صلی الله علیه وسلم پس فرمود کجا دوست میداری که نماز گذارم پس اشاره کرد عتبان برای آنحضرت صلی الله علیه وسلم
بمکانی از خانه پس نماز گذارد در وی آنحضرت صلی الله علیه وسلم مترجم گوید مسجد البیت است مسجد و ار دیگر
هریکی مسجد نیست یعنی وقف نیست لکن مسجد البیت را حکم مسجد نیست در فضیلت جماعه و حرمت جماع و مسجد البیت را
حکم مسجد است در فضیلت جماعت و ظاهر آنست که در جماع نیز لکن مسجد نیست یحیی بن یحیی درین حدیث وهم کرده
بجای محمود بن الربیع الانصاری محمود بن لبید گفت والله اعلم **مالک** عن هشام بن عروة عن ابیه ان
رسول الله صلی الله علیه وسلم قال اجعلوا من صلوتکم فی بیوتکم رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود بکنید بعض نماز

خود را در خانهای خود یعنی نوافل **باب** کراهیة الصلوٰة فی اعطان الابل وجوازها فی مرابض الغنم باید دربیان کراهة
نماز در نشست گاه شتران وجایز بودن آن در نشست گاه گوسفندان **مالک** عن هشام بن عروة عن ابیه عن رجل من
المهاجرین لم یر به باسا انه سال عبد الله بن عمرو بن العاص أاصلی فی عطن الابل فقال عبد الله لا ولکن صل فی مراح
الغنم مردی سوال کرد عبد الله بن عمرو بن العاص را آیا نماز گذارم در نشستگاه شتران نزدیک حوض گفت عبد الله نه یعنی
جایز نیست ولکن نماز گذار در جای شب ماندن گوسفندان مترجم گوید مذهب جمهور فقها آنست که نماز در نشست گاه شتران
مکروه است و اعاده لازم نیست و جمعی قایل شدند بلزوم اعاده و در حدیث صحیح نهی وارد شده است از نماز گذاردن
در مقبره و حمام و مزبله و مذبح حیوانات و در میان شارع عام و بر پشت کعبه و غیر ازین هفت موضع تمام زمین محل نماز است
بخصوصیة موضع کراهتی حادث نمی شود آری طهارت مکان شرط است و مغصوبیت آن نیز موجب کراهة و نیز جایز است
نماز در بتخانهای کفار اگر صورتی در انجا نباشد و حضرت علی مکروه داشتند نماز را در خسف بابل و ازینجا معلوم شد که در مواضع
ملعونه داخل شدن و تقرب بعبادت کردن خوب نیست الله اعلم **باب** کراهیة اتخاذ القبور مسجدا باب دربیان کراهیة
مسجد ساختن مواضع قبور یعنی در گورستانها نماز کردن مکروه است **مالک** عن زید بن اسلم عن عطاء بن یسار
ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال اللهم لا تجعل قبری وثنا یعبد اشتد غضب الله علی قوم اتخذوا قبور انبیائهم مساجد
گفت آنحضرت صلی الله علیه وسلم بار خدایا مگردان قبر مرا بتی که عبادت کرده شود بسیار شد غضب خدای تعالی بر قومیکه قبور انبیاء خود را
مسجد گرفتند **باب** وجوب ستر العورة فی الصلوٰة باب در فرضیت پوشیدن عورة در نماز قال الله تعالی یا بنی
آدم خذوا زینتکم عند کل مسجد ای فرزندان آدم بگیرید لباس خود را نزدیک هر نمازی مسجد مصدر میمی است بمعنی سجود
و بسجود تعبیر میکنند نماز را و ازینجا معلوم میشود که لباس شرط صحة نماز است و حدیث جابر دلالت میکند بر انچه اقل لباسی که مرد را
در حالت نماز باید گذارد ازار است و معنی ازار آنست که ساتر بدن باشد از ناف تا زانو و حدیث ام سلمه دلالت میکند بر آنکه اقل لباس
که زن حره را می باید که در ان نماز گذارد خمار و کرته سابغ است و معنی خمار و کرته سابغ آنست که ساتر جمیع بدن باشد از موی
سر و ساعدین و عضدین و خدین و بطن و ظهر و عانه و سرین و فخذین و ساقین و کعبین و اوائل ظهور قدمین الا کفین
و وجه و اصابع رجلین و آنچه بآن نزدیک است والله اعلم مسئله حد ساتر لباسی است که مانع ادراک لون بشره گردد زیرا که در
ستر هر جامه که باشد از قطن و صوف و کتان و غیر آن کفایت میکند و در حدیث فرموده لعن الله الکاسیات العاریات
پس کسوتیکه مانع دیدن لون بشره نمی شود مانند جامه رقیق مهلهل النسج یعنی جامه که در میان خیوط او فصل باشد جایز
نیست پس بجا مذکور انتقال کرده شد و در طین و مار کدر تردد است زیرا که آنرا لباس نمیتوان گفت **باب** الصلوٰة فی

[1] قلت التمکن مبذرک الابل بحول الماء بعض الغنم محل جلوسها
[2] قلت السنة ما وارى عورتك ولو عباءة
[3] قاله مجاهد ان المساجد الصلوة العبادة بعم من الثياب واجدها عباءة

النور

الثوب الواحد باب در جواز نماز گذاردن در یک جامه مالک عن ابن شهاب عن سعید بن المسیب عن ابی هریرة ان

سائلا سأل رسول الله صلی الله علیه وسلم عن الصلوة فی ثوب واحد فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم او لکلکم ثوبان سائلی

سوال نمود از آن حضرت صلی الله علیه وسلم از نماز در یک جامه پس فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم آیا بدست هر کسی از شما دو جامه

هست یعنی هر کسی را دو جامه ممکن نیست پس اگر نماز در دو جامه لازم باشد حرج خواهد بود مالک عن هشام بن عروة عن

ابیه عن عمر بن ابی سلمة انه رای رسول الله صلی الله علیه وسلم یصلی فی ثوب واحد مشتملا به فی بیت ام سلمة واضعا

طرفیه علی عاتقیه عمر بن ابی سلمة دید رسول الله را صلی الله علیه وسلم که نماز میگذارد در یک جامه اشتمال کرده آنرا در خانه

ام سلمه نهاده هر دو طرف آن ثوب را بر دو منکب خود اشتمال اینجا آنست که یکجانب چادر را از زیر بغل راست برآرد و بر منکب چپ

اندازد و جانب دیگر را از بغل چپ برآرد و بر منکب راست اندازد مالک عن ابن شهاب عن سعید بن المسیب انه

قال سئل ابو هریرة هل یصلی الرجل فی ثوب واحد فقال نعم فقیل له هل تفعل انت ذلک فقال نعم انی لاصلی

فی ثوب واحد وان ثیابی لعلی المشجب سوال کرده شد ابو هریره را آیا نماز گذارد مرد در یک جامه گفت آری پس گفته شد او را

آیا تو میکنی این طور گفت آری هر آئینه من نماز میگذارم در یکجامه و هر آئینه جامهای من نهاده میباشد بر رسته پایه مالک انه

بلغه ان جابر بن عبد الله کان یصلی فی الثوب الواحد جابر نماز میگذارد در یکجامه مالک عن ربیعة بن ابی عبد الرحمن

ان محمد بن عمرو بن حزم کان یصلی فی القمیص الواحد محمد بن عمرو بن حزم نماز میگذارد در یک پیراهن باب کیف یصلی فی الثوب

الواحد چگونه نماز گذارد در یک جامه مالک انه بلغه عن جابر بن عبد الله ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال من لم یجد

ثوبین فلیصل فی ثوب واحد ملتحفا به فان کان الثوب قصیرا فلیتزر به رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود هر که نیابد دو جامه

پس باید که نماز گذارد در یک جامه مشتمل شده بآن یعنی جانبی را از زیر بغل راست برآورده بر کتف چپ اندازد و جانبی را از زیر

بغل چپ برآورده بر کتف راست اندازد و این احتراز است از اشتمال صما که جامه را در گلو گره زند و دو دست در میان جامه

پس اگر چادر بردارد کشف عورت لازم آید و اگر نه بردارد دو دست در میان او بسته باشد پس اگر جامه کوتاه باشد پس ازار

بندد آنرا باب اقل ما یجوز للمراة ان تصلی فیه اقل ثیابی که جائز است زن را نماز گذاردن در آن مالک عن

محمد بن زید بن قنفذ عن امه انها سالت ام سلمة زوج النبی صلی الله علیه وسلم ماذا تصلی فیه المرءة من الثیاب

فقالت تصلی فی الخمار والدرع السابغ اذا غیبت ظهور قدمیها مادر محمد بن زید سوال کرد ام سلمه را چه چیز است

نماز گذارد در وی زن از قسم جامهها پس گفت نماز گذارد در دامنی و کرته کامل وقتیکه پوشیده شود پشت قدمهای خود را مالک

انه بلغه ان عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم کانت تصلی فی الدرع والخمار حضرت عائشه نماز میگذارد در کرته و دامنی

مالك عن الثقة عنده عن بكير بن عبد الله بن الاشج عن بسر بن سعيد عن عبيد الله الخولانى وكان فى حجر ميمونة زوج

النبى صلى الله عليه وسلم ان ميمونة كانت تصلى فى الدرع والخمار وليس عليها ازار حضرت ميمونه نماز میگذارد در کرته و دامنی بوده

ازار مالك عن هشام بن عروة عن ابيه ان امراة استفتته فقالت ان المنطق يشق على افاصلى فى درع وخمار فقال

نعم اذا كان الدرع سابغا زنى سوال کرد از عروه پس گفت هر آئینه کمربند دشوار میشود بر من پس آیا نماز گذارم در کرته و دامنی

پس گفت عروه آری وقتیکه باشد کرته دراز یعنی از کعب پایان تر والله علم مسئله از آیة ولا یبدین زینتهن الا ما ظهر منها

مفهوم شد که لستر بالمبین ضرور ست نه ما ظهر و معنی ما ظهر ما ظهر فی العادت ست پس مراد ازان وجه و کفین باشد زیرا که ستر

عادت نیست بخلاف غیر آن و تنقیح خمار و درع سابغ و ساتر غیر وجه و کفین ست و همین ست مذهب علما که زن آزاد را حاجت

میشود به پوشیدن تمام بدن بغیر وجه و کفین و بعضی گفته اند که اگر پشت پا هم مکشوف باشد جائز ست نماز در هدایه گفته ست که هو الاصح

و اگر چیزی سوای وجه و کفین مکشوف باشد اعاده لازم ست نزدیک شافعی و ابو حنیفه گفته ست که اگر کمتر از ربع عضو مکشوف

باشد عضو ست و اعاده لازم نیست والله علم باب کراهية ان يصلى مغطيا فاه باب در کراهت آنکه نماز گذارد و پوشیده

دهان خود را مالك عن عبد الرحمن بن المجبر انه كان يرى سالم بن عبد الله اذا رأى الانسان يغطى فاه وهو

يصلى جبذ الثوب عن فيه جبذا شديدا حتى ينزعه عن فيه عبد الرحمن دید سالم بن عبد الله را وقتیکه می دید آدمی را

پوشیده دهان خود را حال آنکه نماز میگذارد میکشید جامه را از دهن او کشیدن سخت بقوت تا آنکه دور میکرد جامه را

از دهان او خطابی گفته ست که عادت عرب آن بود که در سفر پاره از دستار خود بر دهان می پیچیدند آنحضرت

صلی الله علیه وسلم ازین هیئت در نماز منع فرمود والله علم باب كراهية الصلوة فى ثوب يشغل المصلى

حسنه باب در کراهت نماز گذاردن در جامه که مشغول کند نماز گذارنده را حسن خود مالك عن علقمة بن

ابى علقمة ان عائشة زوج النبى صلى الله عليه وسلم قالت اهدى ابو جهم بن حذيفة لرسول الله صلى الله عليه

وسلم خميصة شامية لها علم فشهد فيها الصلوة فلما انصرف قال ردى هذه الخميصة الى ابى

جهم فانى نظرت الى علمها فى الصلوة فكاد يفتننى حضرت عائشه گفت رضی الله عنها که هدیه فرستاد

ابو جهم بن حذیفه برای آنحضرت صلی الله علیه وسلم خمیصه شامیه که او را علم بود خمیصه چادر لیست از خز یا صوف

که بر اطراف او علم باشد یعنی کناری بافته باشند پس حاضر شد آنحضرت صلی الله علیه وسلم دران خمیصه بنماز

پس وقتیکه بازگشت بعد فراغ از نماز فرمود حضرت عائشه را که رد کن این خمیصه بسوی ابو جهم پس هر آئینه من نظر کردم جانب

علم او در نماز پس نزدیک بود از آنکه مشغول گرداند مرا مالك عن هشام بن عروة عن ابيه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم لبس

قوله وعلى هذا اهل العلم على ان المرأة ان تغطى جميع بدنها فى الصلوة الا الوجه والكفين وقيل ان كان ظهر قدميها مكشوفا فصلوتها جائزة قال فى الهداية هو الاصح وقال الشافعى اذا انكشف شئ سوى الوجه واليدين فعليها الاعادة وقال ابو حنيفة اذا انكشف ربع العضو فعليها اعادة

قوله ... قال الخطابى كان من عادة العرب التلثم بالعمائم ... فنهوا عنه فى الصلوة

خميصة

خميصة شامية لها علم ثم اعطاها ابا جهم واخذ من ابي جهم انبجانية له فقال يا رسول الله ولم قال اني نظرت الى

علمها في الصلوة رسول الله صلى الله عليه وسلم پوشيد خميصه شاميه كه او را علم بود بعد ازان داد آن خميصه با بي جهم وگرفت

عوض آن از ابي جهم انبجانيه را ازان او پس گفت ابو جهم يا رسول الله چرا دگر كردي خميصه واختيار فرمودي انبجانيه را گفت

براي انيكه من نظر كردم بسوي علم اين خميصه در نماز انبجانيه جامه ايست ساده منسوب بانبجان يا بلنج نام شهريست مترجم گويد

ازين حديث معلوم شد كه نماز بمقارن حالتي ودر جامه و بمكاني گذاردن كه ظن اشتغال بآن وغفلت از اركان نماز

غالب باشد مكروه است ودر حديث شيخين واقع شده كه آنحضرت صلى الله عليه وسلم نماز گذاردند در جامه ابريشمي بعد از نماز

آنرا نزع كردند و فرمودند لا ينبغي هذا للمتقين والله اعلم باب استحباب اتخاذ السترة للمصلي في الصحراء ونحوها من غير وجوب

باب در استحباب ستره گرفتن كسيكه نماز ميكند در صحرا و مانند آن يعني در جائيكه گذر مردمان ميباشد مالك انه بلغه ان

عبد الله بن عمر كان يستتر براحلته اذا صلى عبد الله بن عمر ستره ميكرد بشتر سواري خود وقتيكه نماز ميگذارد مالك

عن هشام ابن عروة ان اباه كان يصلي في الصحراء الى غير سترة عروه نماز ميگذارد در صحرا بسوي غير ستره مترجم گويد

در احاديث امر كرده اند باقامت ستره در نماز چون در صحرا يا در گذرگاه مردم نماز خوانده شود واين امر بنا بر استحباب است زيرا كه عروة

بن الزبير بغير ستره در صحرا نماز گذارد ونيز از احاديث معلوم شده كه مستحب است نزديك بودن از ستره بوضعيكه درميان مصلي

وستره قدر سجود باشد تا بر مردم تنگي نشود ونيز معلوم شد كه ستره كم از موخره رحل كفايت نميكند وعلما تقدير كرده اند موخره رحل را

بآنكه در طول مقدار يكدست باشد ودر عرض مقدار يك انگشت زيرا كه انچه كم ازين است از دور ظاهر نميشود ودر حصول غرض ناقص باشد

وظاهر است كه خط كشيدن يا عصا و شمشير را در طول انداختن كفايت نميكند زيرا كه صحابه با وجود تيسر امثال اين قدر موخرة

الرحل التفتيش مينمودند واين دليل صريح است بر آنكه غير وي كفايت نميكند والله اعلم باب النهي عن المرور بين يدي المصلي

والاثم بذلك للمار باب در منع از گذشتن پيش روي نماز گذارنده وامر بدفع كردن گذرنده در اثناي نماز مالك عن ابي النضر

مولى عمر بن عبيد الله عن بسر بن سعيد ان زيد بن خالد الجهني ارسله الى ابي جهيم يسئله ماذا سمع من رسول الله

صلى الله عليه وسلم في المار بين يدي المصلي فقال ابو جهيم قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لو يعلم المار بين يدي المصلي ماذا

عليه لكان ان يقف اربعين خيرا له من ان يمر بين يديه قال ابو النضر لا ادري اقال اربعين يوما او شهرا او سنة

زيد بن خالد جهني فرستاد بسر بن سعيد را بسوي ابي جهيم سوال ميكرد از وي چه چيز شنيده است از آنحضرت صلى الله عليه وسلم

درحق گذرنده از پيش روي نماز گذارنده پس گفت ابو جهيم كه فرمود رسول عليه السلام اگر بداند گذرنده پيش روي نماز

كه چه وبال است بروي هر آئينه ميبود ايستادن او چهل دوره بهتر براي او از آنكه بگذرد پيش روي او

قلت الخميصة ثوب من خز او صوف معلم والانبجانية كساء غليظ منسوب الى منبج وهي مكسورة

قلت الباء ... وعليه اهل العلم

٩٧ قلت قال النووي اتفق اهل العلم على كراهة المرور بين يدي المصلي فمن ... فعل ذلك المصلي دفعه ... فان ابى فليقاتله ... المراد من المقاتلة ... لم يكن بين يديه سترة فليس له دفع المار

گفت ابونضر نمیدانم چهل روز گفت یا چهل ماه یا چهل سال **مالك** عن زيد بن اسلم عن عطاء بن يسار ان كعب الاحبار قال لو يعلم

المار بين يدي المصلي ماذا عليه لكان ان يخسف به خيرا له من ان يمر بين يديه كعب احبار میگفت اگر بداند گذرنده از پیش روی نماز

گذارنده که چه وبال است بروی هر آئینه می بود فرو رفتن زمین با او بهتر او را از آنکه بگذرد پیش روی او **مالك** عن زيد بن اسلم

عن عبد الرحمن بن ابي سعيد الخدري عن ابيه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال اذا كان احدكم يصلي فلا يدع

احدا ان يمر بين يديه وليدرأه ما استطاع فان ابى فليقاتله فانما هو شيطان رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمود وقتیکه نماز

میگذارد یکی از شما نگذارد هیچکس را که بگذرد پیش روی او و باید که دفع کند او را یعنی باشاره یا به تسبیح پس اگر ابا کرد یعنی باز نماند گذرنده

باید که جنگ کند با او پس جز این نیست که او شیطان است **مالك** انه بلغه ان عبد الله بن عمر كان يكره ان يمر بين يدي

النساء وهن يصلين مکروه میداشت عبد الله بن عمر که بگذرد پیش روی زنان در ان حال که ایشان نماز میگذارند **مالك**

عن نافع ان عبد الله بن عمر كان لا يمر بين يدي احد ولا يدع احدا ان يمر بين يديه عبد الله بن عمر نمی گذشت پیش روی

هیچکس یعنی نماز گذارنده و نمیگذاشت کسی را که بگذرد پیش روی او مترجم گوید اهل علم متفق اند بر آنکه گذشتن از پیش روی مصلی

مکروه است و اگر کسی بگذرد مصلی را میرسد که باشاره خفیفه دفع کند و در اول امر بر اشاره و تسبیح زیاده نکند و اگر از جانب گذرنده ابا

و لجاج ظاهر شود پس این را میرسد که عنف نماید و همین است مراد از مقاتله و ظاهر است که حقیقت قتل مراد نیست و تحکیم و حتی

که مصلی در مسجد نماز میگذارد یا در پس ستره و این گذرنده میخواهد که در میان مصلی و ستره بگذرد و اگر در پس ستره نباشد این

مبالغه در دفع گذرنده نمیرسد زیرا که تقصیر از جانب مصلی است بر تقدیر از این احادیث مستفاد شد که عمل یسیر مبطل نماز نیست

و نیز معلوم شد که اشاره و تسبیح و عنف عمل کثیر نیست الله اعلم **باب** الرخصة في المرور بين يدي الصف اذا اقيمت الصلوة

باب در بیان رخصت پیش روی رفتن صف وقتیکه استاده کرده شد نماز **مالك** عن ابن شهاب عن عبيد الله بن

عبد الله بن عتبة بن مسعود عن عبد الله بن عباس انه قال اقبلت راكبا على اتان وانا يومئذ قد ناهزت الاحتلام

ورسول الله صلى الله عليه وسلم يصلي للناس بمنى فمررت بين يدي بعض الصف فنزلت فارسلت الاتان ترتع ودخلت في الصف

فلم ينكر ذلك علي احد عبد الله بن عباس گفت پیش آمدم یعنی بحضور آنحضرت صلی الله علیه وسلم سوار شده بر ماده خری و من آن روز

نزدیک شده بودم باحتلام یعنی ببلوغ و رسول صلی الله علیه وسلم نماز میگذارد با مردمان در منی پس گذشتم از پیش روی بعض صف

پس فرود آمدم و بگذاشتم ماده خر را که چرا میکرد و داخل شدم در صف پس انکار نکرد بر من هیچکس **مالك** انه بلغه ان سعد

بن ابي وقاص كان يمر بين يدي بعض الصفوف والصلوة قائمة قال يحيى قال مالك وانا ارى ذلك واسعا اذا اقيمت الصلوة

وبعد ان يحرم الامام ولم يجد المرء مدخلا الى المسجد الا بين الصفوف سعد بن ابی وقاص میگذشت پیش روی بعضی صفوف

قلت قال البغوي اتفق اهل العلم على كراهية المرور بين يدي المصلي من غير ان يحصل للمصلي نقصه فان ... المراد من المقاتلة ... فان لم يكن بين يديه سترة فليس له دفع ... الناس

حال آنکه نماز استاده شده بود گفت مالک من می بینم این را جایز وقتیکه برپا کرده شود نماز و بعد از انکه تکبیر تحریمه گوید امام و بنا بدارد راه داخل شدن در مسجد مگر درمیان صفوف

باب لا يقطع الصلوة مرور شئ

نمی شکند نماز را گذشتن چیزی پیش روی مصلی خواه سگ باشد خواه زن حائض

مالك انه بلغه ان علی بن ابی طالب قال لا يقطع شئ الصلوة مما يمر بين يدى المصلى

علی بن ابی طالب گفت نمی شکند نماز را چیزی از انچه گذرد از پیش روی نماز گذارنده

مالك عن ابن شهاب عن سالم بن عبد الله ان عبد الله بن عمر كان يقول لا يقطع الصلوة شئ مما يمر بين يدى المصلى

عبد الله بن عمر میگفت نمی شکند نماز را هیچ چیز از انچه میگذرد پیش روی نماز گذارنده مترجم گوید اجماع مجتهدین ست بر آنکه گذشتن هیچ چیز نماز را قطع نمیکند و مذهب انس بن مالک و حسن بصری آن بود که گذشتن بعض خصوصا زن حائض گذشتن سگ خصوصا سگ سیاه و همچنین گذشتن خر قطع میکند نماز را لکن احادیث صحیحه دلالت کرد که هیچ چیز نماز را قطع نمی کند حضرت عائشه از خود نقل فرمود که درمیان آنحضرت صلی الله علیه وسلم و درمیان قبله می بود در هنگام نماز و همچنین حدیث ابن عباس دلالت کرد که سواره بر ماده خر از پیش صفوف گذشت و هیچکس انکار نکرد و همچنین حدیث فضل بن عباس در حق سگ والله اعلم

باب وجوب طهارة بدن المصلی وثوبه ومحل صلوته

باب در فرضیه پاک داشتن بدن نماز گذارنده و جامهٔ او و جای نماز او قال الله تعالی وثيابك فطهر والرجز فاهجر جامهای خود را پاک کن و نجاست را از خود دور کن وقال مالك باسناده قال رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا اصاب ثوب احدكن الدم من الحيضة فلتقرصه ثم لتنضحه بالماء ثم تصلي فيه ترجمه بالا گذشت مترجم گوید این حدیث بایار خود دلالت میکند بر آنکه پاکی جامه مقدمه نماز ست و در حدیث دیگر آمده ست که آنحضرت صلی الله علیه وسلم نماز میگذارد و نعل مبارک وی بنجاست رسیده بود و آنحضرت صلی الله علیه وسلم اطلاع نداشتند جبرئیل آمد و بران حال مطلع ساخت آنحضرت صلعم فی الحال نعل خود را بر تافتند و نماز را تمام فرمودند و ازینجا نیز معلوم شد که طهارة نعل مصلی و جامه و بدن او واجب است و درین باب دلیل صریحی یافته نمی شود بهمین ایمأت و عمومات اکتفا باید کرد و احمد و اسحاق گفته اند که اگر کسی نماز گذارد و در جامه او یا نعل او نجاست بود و او ندانست اعاده نماز بروی لازم نیست اگرچه اکثر از قدر درهم باشد بدلیل قصه اطلاع دادن جبرئیل بنجاست نعل و این قول قوی ست والله اعلم

باب من به جرح سائل يغتفر له ما يتعلق بجسده وثوبه من ذلك الجرح

کسیکه او را زخمی روان باشد عفو ست او را انچه متعلق میشود به بدن او و جامه او از آن زخم

مالك عن هشام بن عروة عن ابيه ان المسور بن مخرمة اخبره انه دخل على عمر بن الخطاب رضی الله عنه من الليلة التی طعن فيها فايقظ عمر لصلوة الصبح فقال عمر نعم ولا حظ في الاسلام لمن ترك الصلوة فصلى عمر وجرحه يثعب دما

درآمد مردی بر عمر بن الخطاب در ان شب که زخم رسانیده شده او را پس بیدار کرد عمر را برای نماز صبح پس گفت

٩٧ قلت وعليه اهل العلم

ج قلت فيه دليل ... قوله ثم تصلي فيه قبل الصلوة على ان ازالة النجاسة فيما ... سنة ... جائزة وعليه اهل العلم في النجاسة

ج قلت ٩٩ وعليه اهل العلم بعد ای سال والمشهور من مذهب الشافعي ان الدم القليل والقيح وموضع الفصد والحجامة ان كان ... يلزم سيلانه غالبا ... كالمستحاضة يجب غسله لكل فريضة ... العفو عن قليله ...

نعم البلوى ... العالمگیریة ... نکان مجال ... بجنس النشر ... تاثیرا فی الصلوة ... ...

حضرت عمر آری بر پیغمبر و نیست نصیب در اسلام کسی را که ترک نماز کند پس نماز گذارد حضرت عمر حالانکه زخم او جاری بود بخون

مترجم گوید مشهور از مذهب شافعی آنست که دامیل و قروح و موضع فصد و حجامت اگر خون از انجا دائما سیلان میکند پس در

حکم استحاضه است که شستن آن برای هر فرضیه لازم است و امام نووی اختیار کرده است عفو را از قلیل و کثیر لعموم البلوی

و در فتاوی عالمگیری مذکور است که اگر شخصی بحالی باشد که جامه اش بعد شستن قبل از انکه نماز گذارد بار دیگر نجس میشود

بروی شستن لازم نیست و الا لازم است والله اعلم **باب** یعتفر القلیل من النجاسة عفو کرده میشود قلیل را از نجاست

مالک عن عبد الرحمن بن المجبر انه رای سالم بن عبد الله یخرج من انفه الدم حتی تختضب اصابعه ثم یفتله

ثم یصلی ولا یتوضأ **ف** عبد الرحمن دید سالم بن عبد الله را که برمی آید از بینی او خون تا آنکه رنگین شد انگشتان او بعد از ان

در انگشتان میمالید خون را بعد از ان نماز گذارد و وضو نکرد و روایت کرده شده است از عروه رخصت در دم برغوث و با

و از سعید بن المسیب رخصت در خونیکه بانگشت برسد و جمعی از علما تقدیر کرده اند نجاست قلیل را بمقدار درم و همین است

مذهب سفیان ثوری و عبد الله بن مبارک و ابو حنیفه و در مذهب شافعی دو روایت است یکی آنکه قلیل و کثیر عفو است و دیگر

آنکه قلیل عفو است نه کثیر و قلت و کثرت بحسب عادت معتبر است والله اعلم **باب** لا یصلی وهو حاقب او حاقن نماز نگذارد

در آن حال که احتیاج غائط دارد یا احتیاج بول دارد **مالک** عن هشام بن عروة عن ابیه ان عبد الله بن ارقم كان

یؤم اصحابه فحضرت الصلوة یوما فذهب لحاجته ثم رجع فقال انی سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول اذا

اراد احدکم الغائط فلیبدأ به قبل الصلوة عبد الله بن ارقم امامت میکرد یاران خود را پس حاضر شد نماز روزی

پس رفت بسوی حاجت خود بعد از آن باز آمد پس گفت هر آئینه من شنیدم از رسول الله صلی الله علیه وسلم که

میفرمود وقتیکه اراده کند یکی از شما خلا جا را پس باید که ابتدا کند باد ای آن پیش از نماز **مالک** عن زید بن

اسلم ان عمر بن الخطاب قال لا یصلین احدکم وهو ضام بین ورکیه عمر بن الخطاب فرمود باید که نماز نگذارد

کسی از شما حال آنکه جمع کننده است در سرین خود را یعنی احتیاج دارد و در مدافعة آن حرج میکشد والله اعلم

باب تجب النیة فی ابتداء الصلوة فرض است نیت کردن در ابتدای نماز قال الله تعالی وما امروا الا لیعبدوا الله

مخلصین له الدین امر کرده نشده است ایشان را مگر تا آنکه عبادت کنند خدای را خالص کرده برای او عبادت را

و خالص کردن عبادت به نیت اضافه عبادت بجناب خدا تعالی باشد و قال النبی صلی الله علیه وسلم

انما الاعمال بالنیات جز این نیست که اعمال قائم اند به نیت و معتبر اند بر وفق نیت و این حدیث را

غیر یحیی بن یحیی از روات موطا جمعی کثیر روایت کرده اند از انجمله محمد بن الحسن و قتیبه و قعنبی مترجم گوید

قوله ... وعلیه اهل العلم ... قوله ... وعلیه اهل العلم

رضی الله عنه آنچه از دلایل معلوم میشود آنست که اضافه بخدا تعالی در نیت و قصد تقرب باین عمل فرض است تا از عادت
وریا و شرک امتیاز واقع شود و تعیین این عمل مانند آنکه ظهر است یا عصر است فرض است یا نفل است چهار رکعت است یا دو
رکعت لازم نیست بدلیل آنکه بعض صحابه نیت احد النسکین الحج و اما عمره و اما قران نمودند و بعد از استفسار از آنحضرت
صلی الله علیه وسلم التعیین کردند و آنحضرت صلی الله علیه وسلم تقریر فرمودند و عمره بجد هیئه بسیاری از علما سنت است
پس نیت متردد بوده درمیان فرضیة و نفلیة و بعض صحابه نیت حج کردند و نمیدانستند که صفة حج چیست بلکه آنرا
از فعل آنحضرت صلی الله علیه وسلم تلقی نمودند و هیچ فرق نیست درمیان حج و صلوة والله اعلم خلافا للمنهاج فی قوله
فان صلی فرضا وجب قصد فعله وتعیینه والاصح وجوب نیة الفریضة دون الاضافة الی الله تعالی و محل نیت قلبست
و نطق و عدم نطق بآن یکسانست **باب یجب تکبیرة الافتتاح** فرضست تکبیر ابتدائی نماز قال الله تعالی
وربك فكبر پروردگار خود را یاد کن بالله اکبر و معنی تکبیر در عرف شرع الله اکبر گفتن است وقال النبی صلی الله علیه وسلم
تحریمها التکبیر حرمی از نماز که غیر نماز را بر مصلی حرام میکند و شروع در نماز بآن واقع میشود تکبیر است وفی حدیث الرجل
المسیئ فی صلوته قال النبی صلی الله علیه وسلم اذا قمت الی الصلوة فاسبغ الوضوء ثم استقبل القبلة فکبر چون برخیزی بسوی
نماز پس کامل کن وضو را و متوجه گردان پس تکبیر بگو قال **مالك** فی الذی یصلی لنفسه فینسی تکبیرة الافتتاح انه ١٠١
یستانف صلوته وقال فی الامام ینسی تکبیرة الافتتاح حتی یفرغ من صلوته قال اری ان یعید ویعید
من کان خلفه الصلوة وان کان من خلفه قد کبروا فانهم یعیدون گفت مالك در باب شخصیکه نماز گذارد برای ذات
خود یعنی منفرد بود پس فراموش کرد تکبیر افتتاح را که وی استیناف کند نماز خود را و گفت مالك در باب امامیکه فراموش کند
تکبیرة افتتاح را تا آنکه فارغ شود از نماز خود گفت می بینم که اعاده کند امام و اعاده کنند آنانکه پس پشت او بودند
نماز را و اگر آنانکه پس پشت او بودند تکبیر گفته بودند نیز اعاده کنند **مسئله** معنی تکبیر در عرف الله اکبر گفتن است
پس تغییر یسیر مانند الله الاکبر ضرر نمیکند زیرا که اسم تکبیر در عرف آنرا متناول است بخلاف اکبر الله که در عرف آنرا تکبیر نگویند
و حنفیه تجویز کرده اند که اگر بجای الله اکبر الله اجل یا الله اعظم یا الرحمن اکبر یا خدای بزرگ تر گفت کفایت میکند **باب**
یجب القیام علی القادر فی الفریضة ورخص القعود فیها لمن لا یقدر فرض است قیام بر کسیکه قوت قیام دارد
در فریضه و رخصت داده شد نشستن در حق آنکه قدرت بر قیام ندارد قال الله تعالی وقوموا لله
قانتین بایستید برای خدا قرائت کنان و دعا گویان **مالك** عن هشام بن عروة
عن ابیه عن عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم انها قالت صلی رسول الله صلی

مسئله قال مصنفه وعلیه اکثر اهل العلم انه لا بد من التکبیر وقال ابو حنیفة اذا قال الله اجل او الله اعظم او الرحمن اکبر اجزاه

علیہ وسلم وھو شاک فصلی جالسا الحدیث نماز گذارد آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم حال آنکہ آنحضرت صلعم بیمار بود پس نماز گذاردند نشستہ

مالک عن ابن شہاب عن انس بن مالک ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم رکب فرسا فصرع عنہ فجحش شقہ الایمن

فصلی صلوۃ من الصلوات وھو قاعد الحدیث رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم سوار شدند بر اسپی پس افتادند از بالای

آن اسپ پس خراشیدہ شد جانب راست از بدن مبارک آنحضرت صلعم پس گذاردند نمازی از نمازہا وا نشستہ بود **مسئلہ** معنی

قیام نصب فقار ظہر وانتصاب فخذ و ساق ست وآن را صورتہای بسیار میتواند شد وحکم دران صورتہا اتباع عرف ست

پس اگر انحنا کند بجانب پیش یا خلف بوجہیکہ در عرف آنرا قیام گویند درست باشد والا نہ **مسئلہ** عجز از قیام متحقق میشود بلحوق مشقت

شدیدہ در اثنای صلوۃ یا بعد ازان چنانکہ می بینیم کہ مریضان را تواتر نفس وگرانی اعضا وبر ہمزدگی حواس می رسید ہمین نا

مرض یا دوران سر در سفینہ و مانند آن **مسئلہ** اگر از قیام عاجز شد نشستہ گذارد خواہ بر صفت جلسہ خواہ مربع واگر نشستن نیز

نتواند بر جنب خود نماز گذارد وروی بقبلہ کند وبر پہلوی راست خفتن بہتر است از پہلوی چپ پس اگر بر پہلو نیز نتواند خفتن

بر پشت خود غلطد ودو پای بجانب قبلہ کند **باب** یجوز ان یقعد القادر فی النافلۃ جایز ست نشستن در نماز نافلہ

کسی را کہ قوۃ بر قیام دارد **مالک** عن ابن شہاب عن السائب بن یزید عن المطلب بن ابی وداعۃ السہمی عن حفصۃ

زوج النبی صلی اللہ علیہ وسلم انہا قالت ما رایت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم صلی فی سبحتہ قاعدا قط حتی کان قبل وفاتہ

بعام وکان یصلی فی سبحتہ قاعدا ویقرأ بالسورۃ فیرتلہا حتی تکون اطول من اطول منہا گفت حضرت حفصہ ندیدم

آنحضرت را صلی اللہ علیہ وسلم در نماز نفل نشستہ ہرگز تا آنکہ شد پیش از وفات خود بیکسال پس نماز می گذارد در نفل خود نشستہ ومیخواند

سورہ را پس ترتیل میکرد آنرا تا آنکہ دراز تر میشد از سورہ کہ دراز تر بود **مسئلہ** اقوی آنست کہ بر پہلو خفتہ نیز نفل میتواند گذارد با وجود قدرت

بر قیام وقعود بحدیث شیخین من صلی قائما فہو افضل ومن صلی قاعدا فلہ نصف اجر القائم ومن صلی نائما فلہ نصف اجر القاعد ومراد

بنائم مضطجع ست **باب** یجوز فی النافلۃ ان یصلی جالسا فاذا بقی من القراءۃ شیء قلیل قام وقرأ ثم رکع جایز است

در نماز نفل کہ نشستہ بگذارد پس چون باقی ماند از قراءۃ اندک چیزی بایستد وبخواند بعد ازان رکوع کند **مالک** عن

ہشام بن عروۃ عن ابیہ عن عائشۃ زوج النبی صلی اللہ علیہ وسلم انہا اخبرتہ انہا لم تر رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یصلی صلوۃ اللیل

قاعدا قط حتی اسن فکان یقرء قاعدا حتی اذا اراد ان یرکع قام فقرأ نحوا من ثلثین او اربعین آیۃ ثم رکع از حضرت عائشہ

مرویست کہ ندید رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم گذاردہ باشد نماز شب نشستہ ہیچگاہ تا آنکہ معمر شد پس میخواند در حال پیری نشستہ

تا چون میخواست رکوع را می ایستاد پس میخواند قریب سی آیۃ یا چہل آیۃ باز رکوع میکرد **مالک** عن عبد اللہ بن یزید

ابی النضر مولی عمر بن عبید اللہ عن ابی سلمۃ بن عبد الرحمن عن عائشۃ زوج النبی صلی اللہ علیہ وسلم ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ

وعلیہ اهل العلم

وعلیہ اهل العلم

كان يصلي جالسا فيقرء وهو جالس فاذا بقي من قرأته قدر ما يكون ثلثين او اربعين اية قام فقرأ وهو قائم ثم ركع وسجد ثم صنع في ركعته الثانية مثل ذلك[1] رسول الله صلى الله عليه وسلم نماز میگذارد نشسته پس میخواند قراءة نشسته پس چون باقی میماند از قرءة او قدریکه باشد سی آیه یا چهل آیه می ایستاد پس قراءة میکرد ایستاده بعد ازان رکوع میکرد و سجده میکرد بعد ازان میکرد در رکعت دوم مانند آن **باب** فضل القائم على القاعد في النافلة باب در بیان فضیلت کسیکه ایستاده بگذارد نماز نفل بر کسیکه نشسته گذارد **مالك** عن اسمعيل بن محمد بن سعد بن ابی وقاص عن مولى لعمرو بن العاص او لعبد الله بن عمرو بن العاص عن عبد الله بن عمرو بن العاص ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال صلوة احدكم وهو قاعد مثل نصف صلوته وهو قائم رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمود نماز یکی از شما که نشسته گذارد مانند نصف نماز اوست ایستاده **مالك** عن ابن شهاب عن عبد الله بن عمرو بن العاص انه قال لما قدمنا المدينة نالنا وباء من وعكها شديد فخرج رسول الله صلى الله عليه وسلم على الناس وهم يصلون في سبحتهم قعودا فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم صلوة القاعد مثل نصف صلوة القائم[2] عبد الله بن عمرو بن العاص گفت هنگامیکه آمدیم ما بمدینه رسید ما را وبای سخت از تپ مدینه پس برآمد آنحضرت از خانه مبارک خود بر مردمان و ایشان نماز میگذاردند در نفل خود نشسته پس فرمود آنحضرت صلى الله عليه وسلم که نماز نشسته مانند نیمه نماز ایستاده است یعنی در ثواب **باب** جواز القعود في النافلة محتبيا او متربعا باب در جواز نشسته گذاردن نماز نفل بهیئت احتبا یا چهار زانو **مالك** انه بلغه ان عروة بن الزبير وسعيد بن المسيب كانا يصليان النافلة وهما محتبيان[3] عروه بن الزبیر و سعید بن المسیب گذاردند نماز نفل را در حالیکه ایشان محتبی بودند احتبا آنست که بر سرین بنشیند و هر دو ساق ایستاده دارد و چادر را بر پشت خود و ساقین بر بندد و یا دو دست را بجای چادر بندد **باب** يستحب رفع اليدين حذو المنكبين عند الافتتاح والركوع والقيام منه مستحبست برداشتن دو دست برابر دو دوش نزدیک تکبیر افتتاح و نزدیک رکوع و وقت قیام از رکوع **مالك** عن ابن شهاب عن سالم بن عبد الله بن عمر عن عبد الله ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان اذا افتتح الصلوة رفع يديه حذو منكبيه واذا رفع راسه من الركوع رفعهما كذلك ايضا وقال سمع الله لمن حمده ربنا لك الحمد وكان لا يفعل ذلك في السجود رسول الله صلى الله عليه وسلم وقتی که شروع می کرد نماز را بر میداشت دو دست خود را برابر دو کتف خود و وقتیکه بر میداشت سر خود را از رکوع بر میداشت دو دست خود را نیز همچنین و میگفت سمع الله لمن حمده ربنا لك الحمد یعنی شنید خدا تعالی کسی را که ستایش گفت او را ای پروردگار ما تراست ستایش و نمی کرد رفع یدین را در سجود **مالك** عن نافع ان عبد الله بن عمر

[1] قوله وعليه اهل العلم ١٢

١٠٣

[2] قوله نال اى اصاب الوعك هو الحمى وقيل المه ١٢

[3] قوله الاحتباء ضم الساق الى البطن بثوب او باليدين هذا جائز عند اهل العلم والمختار ان يجلس جلسة التشهد في الصلوة ١٢

كان اذا افتتح الصلوة رفع يديه حذو منكبيه واذا رفع رأسه من الركوع رفعهما دون ذلك عبد الله بن عمر وقتیکه
شروع میکرد نماز را بر میداشت دو دست خود را برابر دو دوش خود و وقتیکه بر میداشت سر خود را از رکوع بر میداشت
دو دست را فروتر از منکبین **مالك** عن يحيى بن سعيد عن سليمان بن يسار ان رسول الله صلى الله عليه وسلم

كان يرفع يديه في الصلوة رسول الله صلى الله عليه وسلم بر میداشت دو دست خود را در اثنای نماز مترجم گوید که در روایت
یحیی بن یحیی لفظ واذا ركع ساقط است واکثر رواة موطا ذکر کرده اند و همین است مذهب مالک فی اکثر اهل علم و بغوی
وغیر وی از طرق دیگر رفع یدین چهار جا ذکر کرده اند این سه موضع که مذکور شد و وقتیکه قیام میکند از دو رکعت یعنی
بسوی رکعت ثالثه و مالک و شافعی این چهارم را ذکر نکرده اند زیرا که بنا کرده اند بر حدیث ابن شهاب از سالم و در این
حدیث ذکر رابع نیست و اختلاف کرده اند در منتهای رفع یدین در بعضی احادیث الى المنكبين و در بعضی حتى
يحاذي اذنيه و در بعضی حتى يبلغ بهما فروع اذنيه و شافعی جمع میکرد در میان روایات بآنکه بر میداشت بوجهی که
ظهر کفین محاذی منکبین میشد و اطراف انامل محاذی اذنین زیرا که در حدیث وائل بن حجر آمده است حتى كانتا
بحيال منكبيه وحاذى بابهاميه اذنيه **باب** يسن ان يضع يمينه على شماله في القيام سنت است که بنهد دست راست
خود را بر دست چپ در حالت قیام **مالك** عن ابي حازم بن دينار عن سهل بن سعد الساعدي قال كان الناس

يؤمرون ان يضع الرجل اليد اليمنى على ذراعه اليسرى في الصلوة قال ابو حازم ولا اعلم الا انه ينمي ذلك
مرویست از سهل بن سعد الساعدی که مردمان را امر کرده میشد بآنکه بنهد مرد دست راست را بر ساعد چپ در نماز
گفت ابو حازم نمیدانم مگر آنکه سهل بن سعد رفع میکرد این حدیث را یعنی بآنحضرت صلی الله علیه وسلم **مالك**

عن عبد الكريم بن ابي المخارق البصري انه قال من كلام النبوة اذا لم تستحي فافعل ما شئت ووضع
اليدين احديهما على الاخرى في الصلوة يضع اليمين على اليسرى وتعجيل الفطر والاستيناء بالسحور عبد الكريم گفت
از کلام نبوت است این کلمه چون حیا نداری بکن هرچه خواهی و این کلمه را دو معنی گفته اند یکی آنکه چون حیا از آدمی مفقود شد
مانع برخاست پس میتواند هرچه خواهد بکند زیرا که اصل در تقوی و ورع حیاست و معنی دیگر آنکه در کاریکه مستوجب حیا
از خالق و مخلوق نیست هیچ باک نیست والله اعلم و مضمون کلمه دیگر نهادن دو دست است یعنی در حال نماز مابین
سینه و کمر یا بر کمر علی اختلاف المذهبین یکی را از دو دست بر دست دیگر بنهد راست را بر چپ و مضمون کلمه دیگر
تعجیل افطار است و درنگ کردن بطعام سحر در ایام صوم مترجم گوید رضی الله عنه و ارضاه که جمهور علما بوضع یمنی
علی الیسری قائل اند باز اختلاف کردند شافعی فوق ناف می نهد و ابو حنیفه زیر ناف و این همه واسع و جایز است **باب**

قلت سقط في رواية يحيى بن يحيى وجماعة لفظة واذا ركع وهي ثابتة عند الآخرين من رواة الموطأ وعند سائر اصحاب الزهري وبه قال اكثر اهل العلم انه يرفع يديه عند الافتتاح وعند الركوع والرفع منه وقال ابو حنيفة لا يرفع يديه الا في الافتتاح

قلت وعليه اكثر اهل العلم والتابعين ورأى الشافعي وضعهما فوق السرة وابو حنيفة تحتها

استحباب دعاء الافتتاح وغيره من ادعية الصلوة باب در مستحب بودن دعای افتتاح نماز وغیر او از دعاهای نماز قال یحیی

وسئل مالك عن الدعاء في الصلوة المكتوبة فقال لا باس بالدعاء فيها پرسیده شد مالک از دعای در نماز فرض

پس گفت هیچ باک نیست بدعا دران مترجم گوید که بسیاری از مالکیه گفته اند که دعای استفتاح نزدیک مالک مکروه ست واین

بغایت بعید ست با وجود صحت حدیث آن وانچه پیش این فقیر ظاهر میشاید آنست که دعا هاییکه در حدیث آمده ست همه مستحب است

ودر ادای او فضل ست اما متاکد نیست وصحابه بران التزام نداشته اند وهمین ست غرض امام مالک رح والله اعلم وهمان ست

حال تعوذ پیش از قراءة وذکر وبعد تشهد نیز ازین قبیل ست وفی الواقع ما بر هیچ دلیلیکه دلالت کند بر التزام اصحاب

در ورد او مطلع نشدیم پس از فضائل ست نه از شرائع متاکده وشافعی در دعای افتتاح بحدیث حضرت علی

تمسک کرده اند انی وجهت وجهی الخ وابوحنیفه بسوی حدیث حضرت عائشه وابوسعید خدری رفته سبحانك اللهم وبحمدك الخ

و بر همین بود عمل حضرت عمر وبغوی گفته ست که اختلاف علما در اذکار صلوة مثل دعای افتتاح وذکر رکوع وسجود وما بعد

التشهد بلکه در صیغ تشهد نیز از قبیل اختلاف مباح ست پس هریکی ذکر کرده ست آنچه صحیح شد نزد وی بدون آنکه

انکار نماید بر دیگری والله اعلم **باب** التعوذ در بیان خواندن تعوذ در نماز قال الله تبارك وتعالى فاذا قرأت

القرآن فاستعذ بالله من الشيطان الرجيم فرمود خدای عز وجل پس وقتیکه خواهی قرآن خواندن پس پناه طلب کن

بخدا از شیطان رانده شده مترجم گوید تعوذ در اول نماز نزدیک جمهور علما سنت ست ودر حدیث صیغه آن نیز وارد شده

اللهم انی اعوذ بك من الشيطان الرجيم من همزه ونفخه ونفثه ومشهور از قول مالك آنست که تعوذ نکند ومعنی آن مذکور شد

والله اعلم **باب** تجب قراءة فاتحة الكتاب في كل ركعة فرض ست خواندن سوره فاتحه در هر رکعة **مالك** عن

العلاء بن عبد الرحمن بن يعقوب انه سمع ابا السائب مولى هشام بن زهرة يقول سمعت ابا هريرة يقول سمعت

رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول من صلى صلوة لم يقرأ فيها بام القران فهي خداج هي خداج هي خداج غير تمام رسول الله

صلى الله عليه وسلم فرمود هر که بگذارد نمازی که نخوانده ست در وی ام القرآن را یعنی سوره فاتحه را پس آن نماز ناقص ست

آن نماز ناقص ست آن نماز ناقص ست غیر تمام ست از صلوة درین حدیث رکعة اراده کرده شده ست **مالك**

عن ابی نعيم وهب بن كيسان انه سمع جابر بن عبد الله يقول من صلى ركعة لم يقرأ فيها بام القران فلم يصل الا

وراء الامام جابر گفت هر که بگذارد رکعتی که نخوانده ست در وی ام القرآن پس وی نماز نگزارده ست الا پس پشت

امام یعنی اگر مقتدی در نماز سوره فاتحه نخواند نماز او درست می شود مترجم گوید نزدیک این بنده ضعیف اهل علم

بر مضمون این حدیث متفق اند زیرا که ابوحنیفه قراءة فاتحه را در هر رکعت از نفل ودر دو رکعت از فرض

قلت ١٠٦ ذهب الشافعي الى الافتتاح في دعاء الافتتاح الى حديث علي رضي الله عنه اني وجهت وجهي الخ وابو حنيفة الى حديث عائشة سبحانك اللهم وبحمدك الخ وقال مالك لا يقول شيئا من ذلك ومعنى قوله عندنا انه ليس بسنة لازمة واشار البغوي وغيره الى ان الاختلاف في اذكار الصلوة من دعاء الافتتاح ١٠٥ وذكر الركوع والسجود وما بعد التشهد بين الائمة من الاختلاف المباح فذكر كل احد عنده وليس احد ينكر ما عند الاخر ١٢

قلت وعليه اكثر اهل العلم وقال مالك لا يتعوذ وقد ذكرنا معنى قوله ١٢

قلت وعليه اهل العلم الا ان الشافعي يقول من لم يقرأ فاتحة الكتاب في كل ركعة فصلوته فاسدة وقال ابو حنيفة يجزئ قراءة الفاتحة في الركعتين الاوليين من الفريضة فمن لم يقرأها في الاوليين من الفريضة فصلوته ناقصة من غير فساد حتى اي ناقصة ١٢

واجب گفته و ترک واجب نقصان عظیم در نماز را یافت الا آنکه نماز در پیش وی فاسد نمی شود و شافعی قائل ست بآنکه بترک او نقصان
فاسد هم میشود مسئله جمعی گفته اند که وجوب سورهٔ فاتحه منجر میشود بسوی وجوب رعایت مخارج و تشدیدات و حرکات حروف
زیرا که وجوب فاتحه شامل ست اینهمه را و صحیح نیست تا وقتیکه شناخته شود که فلان کلمه میخواند درست ست بحدیث ابی داود که
آنحضرت صلعم بر آمدند بمسجد آنجا اعرابی و عجمی و شیخ کبیر همه قرآن میخواندند آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرمودند الحمد لله القرآن واحد
و الالسنة شتی بتصویب اینهمه و استهجان قومیکه تجوید قراءة کنند بقصد دنیا فرمودند و هیچ جا ثابت نشده است که آنحضرت
صلی الله علیه وسلم و صحابه ضبط مخارج و غیر آن کرده باشند با وجود دخول عجمیین و اعراب در اسلام مسئله کلمه کلمه از فاتحه اگر
جدا کنند بوجهیکه در عرف آنرا قراءة فاتحه نگویند نماز درست نشود و فصلی که اسم قراءة را نفی نکند ضرر نمیرساند و همچنین تخلل سکوت
اگر بوجهی باشد که اسم قراءة کل فاتحه را نفی کند قاطع قراءة اوست بخلاف آنکه نفی نکند مسئله اگر فاتحه نداند ذکر گوید بر قدر
که خواهد تعیین سبع آیات یا سبع انواع از ذکر و سندی قوی ندارد باب لا یقرأ بسم الله الرحمن الرحیم اذا افتتح
الصلوة نخواند بسم الله الرحمن الرحیم را وقتیکه شروع کند نماز را مالک عن حمید الطویل عن انس بن مالک
قال قمت وراء ابی بکر و عمر و عثمان فکلهم کان لا یقرأ بسم الله الرحمن الرحیم اذا افتتح الصلوة انس گفت ایستادم
پس پشت ابی بکر صدیق و عمر بن الخطاب و عثمان بن عفان یعنی اقتدا کردم بایشان پس همه ایشان نمیخواندند بسم الله الرحمن الرحیم را
وقتیکه شروع میکردند نماز را مترجم گوید رضی الله عنه و ارضاه ظاهر ازین حدیث آنست که نمیخواندند بسمله را بجهر و نه بخفیه و همین ست
مذهب امام مالک و جمعی تاویل کرده اند بآنکه نخواندند بوجهیکه مسموع شود پس دلالت کند بر نفی جهر نه بر نفی قراءة مطلقا و فقیر
هیچ دلیلی از فعل آنحضرت صلی الله علیه وسلم نیافته ام که دلالت کند بر خواندن بسم الله خفیه و در پیش شافعی خواندن بسمله
فرض ست زیرا که جزو فاتحه ست و بجهر بسمله در صلوة جهریه سنت ست و در پیش ابوحنیفه مسنون ست خواندن آن بطریق
اخفا در جهریه و سریه والله اعلم باب النهی عن منازعة الامام فی القراءة باب در منع از منازعت امام در خواندن قراءة
یعنی مقتدی را نباید که با امام قراءة قرآن کند مالک عن ابن شهاب عن ابن اکیمة اللیثی عن ابی هریرة ان رسول الله
صلی الله علیه وسلم انصرف من صلوة جهر فیها بالقراءة فقال هل قرأ معی منکم احد آنفا فقال رجل نعم انا یا رسول الله فقال
رسول الله صلی الله علیه وسلم انی اقول ما لی انازع القرآن فانتهی الناس عن القراءة مع رسول الله صلی الله علیه وسلم فیما
جهر فیه رسول الله صلی الله علیه وسلم بالقراءة حین سمعوا ذلک من رسول الله صلی الله علیه وسلم مرویست از ابوهریره که
رسول الله صلی الله علیه وسلم باز گشت از نمازی که جهر کرده بود در آن بقراءة پس فرمود آیا خوانده است با من کسی از شما
الحال پس گفت مردی آری من خوانده ام یا رسول الله پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم هر آینه من میگویم چیست مرا که

قلت قال العلامة لا یقرأ بالبسملة فان قرأها لم یجهر بها وقال ابو حنیفة یسن ان یقرأها سرا وقال الشافعی فرض هی من الفاتحة و یجهر بها فی الجهریة سنة

قوله منتفی اتفق اهل العلم على ان یجهر على الامام ... بیان ... وانما ...

نزاع کرده میشود بامن در قرارت یعنی تشویش میدید مراد در نماز بسبب خواندن قرارت خود پس باز ماندند مردمان از قرآن

خواندن با آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم در نمازیکه جهر میکرد آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم دران بقرارت وقتیکه شنیدند این را

از آنحضرت صلعم **باب** اِختَلَفَ السَّلَفُ فِی القِرَاءَةِ خَلْفَ الامام علی اقوالٍ ثالثها انہ یقرأ خلفہ فیما اسر فیہ

استحباباً دون ما جهر فیہ اختلاف کرده اند صحابه و تابعین در قرارت مقتدی پس پشت امام بر اقوال سویم آن اقوال است

که بخواند پس پشت امام در نمازیکه آهسته خوانده است در رکعات بطریق استحباب نه بطریق وجوب بخلاف نمازیکه بلند کرده است قرارة را

دران **مالك** عن نافع ان عبد الله بن عمر کان اذا سُئِلَ هَلْ یَقْرَأُ احدٌ خلفَ الامام قال اذا صلی احدکم خلف

الامام فحسبه قراءة الامام واذا صلی وحده فلیقرأ قال وکان عبد الله بن عمر لا یقرأ خلف الامام عبد الله بن عمر

وقتیکه سوال کرده میشد او را آیا بخواند کسی پس پشت امام جواب میگفت که چون نمازگذارد کسی از شما پس پشت امام پس کفایت

کننده است او را خواندن امام و چون نمازگذارد تنها پس باید که بخواند گفت نافع که عبد الله بن عمر نمیخواند پس پشت امام

مالك عن العلاء بن عبد الرحمٰن بن یعقوب انه سمع ابا السائب مولی هشام بن زهرة یقول قلت یا ابا هریرة

انی احیانا اکون وراء الامام قال فغمز ذراعی ثم قال اقرأ بها فی نفسك یا فارسی فانی سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم

یقول قال الله تعالی قَسَمْتُ الصَّلٰوةَ بینی وبین عبدی نصفین فنصفها لی ونصفها لعبدی ولعبدی ما سأل ابو السائب

گفت که گفتم ای ابو هریره هر آئینه من در بعض اوقات میباشم پس پشت امام یعنی دران حالت سوره فاتحه بخوانم یا نه گفت

پس گرفت ساعد مرا العبد ازان گفت بخوان آنرا در نفس خود ای فارسی یعنی آهسته بخوان تا غیر تو آنرا نشنود پس هر آئینه من شنیده ام

از آنحضرت صلعم که پیغمبر بود که فرمود خدا تعالی قسمت کردم نماز را در میان خود و در میان بنده خود دو حصه پس نیمه آن مرا است

و نیمه آن بنده مراست و بنده مراست آنچه سوال کرد یعنی هر کلمه از سوره فاتحه جواب میگویم پس فاتحه گویا مشترک است

میان من و میان بنده من ابو هریره از تسمیه آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم سوره فاتحه را نماز فهمید که فاتحه رکن لازم است

که در هیچ حال ساقط نمی شود و محتمل است که چون نماز را تقسیم کردند باین سوال جواب دانسته شد که این سوال و جواب

در نماز ضروریست **مالك** عن هشام بن عروة عن ابیه کان یقرأ خلف الامام فیما لا یجهر فیه الامام بالقراءة

عروه میخواند قراءة پس پشت امام در نمازیکه جهر نمیکرد امام دران بقرارة **مالك** عن یحیی بن سعید وعن ربیعة

بن ابی عبد الرحمٰن ان القاسم بن محمد کان یقرأ خلف الامام فیما لا یجهر فیه الامام بالقراءة قاسم بن محمد قراءة میخواند

پس پشت امام در نمازیکه بلند نمیخواند امام دران نماز **مالك** عن یزید بن رومان ان نافع بن جبیر بن مطعم کان

یقرأ خلف الامام فیما لا یجهر فیه الامام بالقراءة نافع بن جبیر قراءة میکرد پس پشت امام در نمازیکه جهر نمیکرد امام

له فوائد

قال الشافعی القراءة خلف الامام واجبة سواء جهر الامام او اسر فان امکنه ان یقرأ فی سکتات الامام فبها والا قرأ معه وقال مالك یقرأ فیما اسر فیه الامام ولا یقرأ فیما جهر وقال ابو حنیفة لا یقرأ اصلا فان قرأ کان مکروها

بقراءة ور وی قال یحیی وسمعت مالکا یقول الامر عندنا ان یقرء الرجل وراء الامام فیما لا یجهر فیه الامام بالقراءة
یترک القراءة فیما یجهر فیه الامام بالقراءة امام مالک میگفت امریکه مفتی به وسلم الثبوت ست نزدیک ما آنست که بخواند پس امام
امام در نمازیکه جهر میکند بقراءة دران نماز امام و ترک کند قراءة را در نمازیکه امام جهر میکند دران مترجم گوید که اختلاف کرده اند
ائمه در قراءة پس ثبت امام شافعی گوید که واجب ست قراءة سوره فاتحه خواه امام بلند بخواند خواه آهسته واگر ممکن شود مقتدی را
در سکتات امام خواندن بهتر ست والا با او بخواند. مالک گفت در نمازیکه جهر کند امام نخواند و در نمازیکه آهسته خواند مستحب است
خواندن وابوحنیفه قراءة با امام اصلا جایز نمیدارد والله اعلم **باب** یستحب التامین للامام والماموم مستحب است آمین گفتن
امام را و ماموم را **مالک** عن ابن شهاب عن سعید بن المسیب وعن ابی سلمة بن عبد الرحمن بن عوف انهما اخبراه
عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال اذا امن الامام فامنوا فانه من وافق تامینه تامین الملئکة
غفر له ما تقدم من ذنبه قال ابن شهاب کان رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول آمین رسول الله صلی الله علیه وسلم
فرمود وقتی که آمین گوید امام شما نیز آمین گوئید هر آئینه حال اینست هر که موافق افتاد آمین گفتن او آمین گفتن فرشتگان را
آمرزیده میشود آنچه پیش ازان گذشته ست از گناهان او گفت ابن شهاب که میگفت رسول الله صلی الله علیه وسلم آمین
مالک عن سمی مولی ابی بکر بن عبد الرحمن عن ابی صالح السمان عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم
قال اذا قال الامام غیر المغضوب علیهم ولا الضالین فقولوا آمین فانه من وافق قوله قول الملئکة غفر له
ما تقدم من ذنبه رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود وقتیکه بگوید امام غیر المغضوب علیهم ولا الضالین بگوئید آمین
پس هر آئینه حال اینست هر که موافق افتاد سخن او با سخن فرشتگان آمرزیده شد آنچه پیش ازان گذشته ست از
گناهان او **مالک** عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال اذا قال احدکم
آمین قالت الملئکة فی السماء آمین فوافقت احدهما الاخری غفر له ما تقدم من ذنبه رسول الله صلی الله علیه وسلم
فرمود وقتیکه گفت یکی از شما آمین میگویند فرشتگان در آسمان آمین پس اگر موافق افتاد یک کلمه با کلمه دیگر آمرزیده شد
او را آنچه پیش ازین گذشت از گناهان او مترجم گوید اختلاف کرده اند ائمه در جهر با آمین امام شافعی و امام احمد میگویند
جهر کند امام و جهر کنند مقتدیان و امام اعظم با خفا قائل ست و آمین بتخفیف میم سنت بمد الف و قصر آن نیز آمده معنی آن
اللهم اسمع واستجب یا کذلک فلیکن **باب** یستحب قراءة سورة طویلة فی صلوة الصبح مستحب است خواندن
سورة دراز در نماز فجر **مالک** عن هشام بن عروة عن ابیه ان ابا بکر الصدیق صلی الصبح فقرأ فیها
سورة البقرة فی الرکعتین کلتیهما ابوبکر صدیق گذارد نماز صبح را پس خواند در وی سورة البقره در دو رکعت هر دو

مالک عن هشام بن عروة عن ابيه انه سمع عبد الله بن عامر بن ربيعة يقول صلينا وراء عمر بن الخطاب الصبح

فقرأ فيها بسورة يوسف وسورة الحج قراءة بطيئة قال فقلت اذًا لقد كان يقوم حين يطلع الفجر فقال اجل عروه شنيد

از عبد الله بن عامر بن ربیعه که میگفت گذاردیم ما پس پشت حضرت عمر بن الخطاب نماز صبح را پس خواند دروی سوره یوسف

و سوره حج خواندن بدرنگ و آهستگی یعنی بترتیل و توقف گفت عروه پس گفتم قسم بخدا چون اینقدر میخواند البته ایستاده میشده

باشد وقتیکه طلوع میکند صبح صادق پس گفت آری مالک عن يحيى بن سعيد وربيعة بن ابي عبد الرحمن عن القاسم

بن محمد ان الفرافصة بن عمير الحنفي قال ما اخذت سورة يوسف الا من قراءة عثمان بن عفان اياها في الصبح من كثرة

ما كان يرددها فرافصه گفت یاد نگرفتم سوره یوسف را مگر از خواندن حضرت عثمان بن عفان آنرا در نماز صبح بسبب کثرت تکرار

آن مالک عن نافع ان عبد الله بن عمر كان يقرأ في الصبح في السفر بالعشر السور الاول من المفصل في كل ركعة بام القرآن وسورة

عبد الله بن عمر میخواند در نماز صبح در حال سفر ده سوره نخستین از مفصل یعنی سوره قاف والذاریات و طور را مانند آن در هر رکعتے

میخواند سوره فاتحه و یک سوره مترجم گوید رضی الله عنه و ارضاه قید سفر احترازی نیست بلکه اتفاقی است زیرا که عبد الله

بن عمر تا وقتیکه در مدینه و مکه بود حاضر میشد در جماعات فاقتدا میکرد بائمه را اتفاق امامت کردن در سفر می افتاد مالک

باسناده ان عمر بن الخطاب كتب الى ابي موسى الاشعري ان صل الصبح والنجوم بادية مشتبكة واقرأ فيها بسورتين

طويلتين من المفصل حضرت عمر نوشت بجانب ابو موسی اشعری که بگذار نماز صبح را دران حال که ستارها ظاهر و درهم پیچیده باشند

و بخوان دران دو سوره دراز از مفصل باب يقرء في اولى المغرب والعشاء وكذا في اولى الظهر والعصر من المفصل سورة

طويلة وقصيرة بحسب ما يتيسر بخواند در دو رکعت اول از نماز مغرب عشا همچنین در دو رکعت اول از ظهر و عصر از مفصل

سوره دراز یا سوره کوتاه موافق انچه میسر آید مالک عن ابن شهاب عن محمد بن جبير بن مطعم عن ابيه انه قال سمعت رسول الله

صلى الله عليه وسلم قرأ بالطور في المغرب جبیر بن مطعم گفت شنیدم آنحضرت را صلی الله علیه وسلم که خواند سوره طور در نماز مغرب

مالک عن ابن شهاب عن عبيد الله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود عن عبد الله بن عباس ان ام الفضل بنت

الحارث سمعته وهو يقرأ بالمرسلات عرفا فقالت له يا بني لقد ذكرتني بقراءتك هذه السورة انها لاخر ما سمعت

من رسول الله صلى الله عليه وسلم يقرأ بها في المغرب ام الفضل شنید عبد الله بن عباس را که میخواند

سوره المرسلات پس گفت ای پسرک من هر آئینه یاد دادی مرا بخواندن خود این سوره را

که وی آخر قراتی است که شنیدم آن را از رسول الله صلی الله علیه وسلم

میخواند آن را در مغرب مالک عن يحيى بن سعيد عن عدي بن

قوله قلت فاعطيهما اخرجه قال ابو عيسى واسحاق وغيرهما عندهم والحسن انتهى الى القوم اذا ثقل على القوم ان يقرا الفاتحة على طول القراءة طوال المفصل على بطول المفصل حديث عمر وقيه آكثر اهل العلم قوله كان يقرأ في الصبح في السفر اي انه كان يقرأ في السفر اتفاقا وذلك لان ابن عمر كان يقتدي بائمة المساجد اذا كان مقيما فلم يرد نافع ذلك منه الا في السفر ١٢

ثابت الانصاري عن البراء بن عازب انه قال صليت مع رسول الله صلى الله عليه وسلم العشاء فقرأ فيها بالتين والزيتون

براء بن عازب گفت گذاردم همراه آنحضرت صلے الله علیه وسلم نماز عشا را پس خواند در وی سوره والتین والزیتون مترجم گوید

مستحب داشته اند جمهور علما مقیم غیر معذور را که در صبح طوال مفصل خواند و در ظهر و عشا اوساط آن و در عصر و مغرب قصار آن

مفصل یک سبع ست از اسباع قرآن که صحابه احزاب خود را ازان اسباع نهاده اند و آنرا از سوره حجرات یا قاف تا آخر

قرآن قرار داده و طوال آن از قاف تا بروج ست و اوساط آن از بروج تا سوره زلزال و قصار آن تا آخر والله اعلم

باب جواز قراءة السورة في الثالثة والرابعة وجواز قراءة اٰية او ما دون السورة في الركعة وجواز الجمع بين

السورتين والسور في ركعة واحدة وانكان اكثر عمل النبي صلى الله عليه وسلم خلاف ذلك باب در جایز بودن خواندن سوره در رکعت

سوم و چهارم و جواز خواندن آیه و کمتر از سوره در یک رکعت و جواز جمع کردن در دو سوره و چند سوره در یک رکعت اگرچه اکثر عمل آنحضرت

صلے الله علیه وسلم خلاف این بود یعنے در ثالثه و رابعه نمیخواندند و کمتر از سوره نمیخواندند دو سوره یا سه سوره جمع نمیکردند مالک

عن ابي عبيد مولى سليمان بن عبد الملك عن عبادة بن نسي عن قيس بن الحارث عن ابي عبد الله الصنابحي انه قال

قدمت المدينة في خلافة ابي بكر الصديق رضي الله عنه فصليت وراءه المغرب فقرأ في الركعتين الاوليين

بام القرآن وسورة سورة من قصار المفصل ثم قام في الثالثة فدنوت منه حتى ان ثيابي لتكاد ان تمس ثيابه فسمعته

قرأ بام القرآن وبهذه الاٰية ربنا لا تزغ قلوبنا بعد اذ هديتنا وهب لنا من لدنك رحمة انك انت الوهاب ابو عبد الله

صنابحی گفت داخل شدم بمدینه در خلافت ابوبکر الصدیق رضی الله عنه پس گذاردم پس پشت او نماز مغرب پس خواند

در دو رکعت نخستین سوره فاتحه و یک یک سوره از سورتهای کوتاه مفصل بعد ازان استاد در رکعت سیوم پس نزدیک

شدم باو تا آنکه جامهای من نزدیک بود که برسد بجامهای او پس شنیدم او را که میخواند سوره فاتحه و این آیه ربنا لا تزغ

قلوبنا الاٰية مالك عن نافع ان عبد الله بن عمر كان اذا صلى وحده يقرأ في الاربع جميعا في كل ركعة بام القرآن

وسورة من القرآن وكان يقرأ احيانا بالسورتين والثلاث في الركعة الواحدة من صلوة الفريضة ويقرأ في الركعتين من المغرب

كذلك بام القرآن وسورة سورة عبد الله بن عمر چون میگذارد نماز را تنها میخواند در چهار رکعت همه آن در هر رکعتی سوره فاتحه

و سورتی از قرآن و در بعض اوقات میخواند دو سوره و سه سوره در یک رکعت از نماز فریضه و میخواند در دو رکعت اول از نماز مغرب

همچنین سوره فاتحه و یک سوره

باب قدر جهر الامام في صلوته باب در تعیین مقدار بلند خواندن امام در نماز خود

مالك عن عمه ابي سهيل بن مالك عن ابيه انه قال كنا نسمع قراءة عمر بن الخطاب عند دار ابي جهيم بالبلاط

مالک بن ابی عامر گفت که ما می شنیدیم قرائت عمر بن الخطاب را نزدیک خانه ابی جهیم ایستاده در زمین مفروش بسنگ

الاكثر اهل العلم على انه يسن في الصبح والظهر طوال المفصل والعصر والعشاء اوساطه والمغرب قصاره وقال ابو عيسى الترمذي ويروى عن اصحاب النبي صلى الله عليه وسلم والتابعين انهم قرءوا باكثر من هذا

قوله في كل خفض ورفع ... عن حسين ... ولعل ... التكبير ... الركعات ... الصلوة ... الشافعي

مترجم گوید رضی الله عنه وارضاه که جماعت بسیار می بود امام را می باید که تمام جماعه را بشنواند اگر تواند **باب** بیان التکبیر

في كل خفض ورفع سنت است الله اکبر گفتن در هر پست کردن و بلند کردن سر **مالك** عن ابن شهاب عن علي بن حسين

بن علي بن ابي طالب انه قال كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يكبر في الصلوة كلما خفض ورفع فلم تزل تلك صلوته حتى لقي الله

عز وجل از امام زین العابدین رضی الله عنه مرویست که رسول الله صلی الله علیه وسلم تکبیر میگفت در نماز هرگاه سر فرو می آورد

و هرگاه سر بالا میکرد پس همیشه این بود نماز آنحضرت صلی الله علیه وسلم تا آنکه ملاقات کرد با خدای عز وجل یعنی وفات یافت

یعنی در انتقال از قیام برکوع و از قومه بسجده و از سجده بجلسه و از جلسه بسجده الله اکبر میگفتند مترجم گوید الا انتقال از رکوع که

سابق از حدیث ابن عمر گذشت که در آنجا سمع الله لمن حمده ربنا ولك الحمد میگفتند فقط **مالك** عن ابن شهاب

عن ابي سلمة بن عبد الرحمن بن عوف ان ابا هريرة كان يصلي لهم فيكبر كلما خفض ورفع فاذا انصرف قال والله

اني لاشبهكم بصلوة رسول الله صلى الله عليه وسلم ابو هریره نماز میگذارد برای ایشان یعنی امامت میکرد برای ایشان نماز

پس تکبیر میگفت هر بار که سر بالا میکرد و هر بار که سر فرو می آورد پس چون باز میگشت از نماز میگفت قسم بخدا که من

شابه ترین شما ام بنماز آنحضرت صلی الله علیه وسلم **مالك** عن ابن شهاب عن سالم بن عبد الله بن عمر ان عبد الله

بن عمر كان يكبر في الصلوة كلما خفض ورفع عبد الله بن عمر تکبیر میگفت در نماز هر بار که سر فرو میکرد و هر بار که سر بالا

میکرد **مالك** عن ابي نعيم وهب بن كيسان عن جابر بن عبد الله انه كان يعلمهم التكبير في الصلوة قال فكان

يامرنا ان نكبر كلما خفضنا ورفعنا ابو نعیم روایت میکند که جابر بن عبد الله تعلیم میکرد ایشان را تکبیر گفتن در نماز گفت وهب

پس که جابر امر میکرد ما را که تکبیر گوییم هرگاه سر فرو کنیم و سر بالا کنیم مترجم گوید رضی الله عنه وارضاه که اتفاق کردند

ائمه بر این تکبیرها و آن بیست و دو تکبیر است در چهار رکعت و همه آنها سنت است مگر تکبیر اولی که آن فرض است منعقد نمیشود

نماز بدون آن **باب** يجب الاطمينان في الركوع والسجود فرض است اطمینان در رکوع و سجود **مالك** عن

يحيى بن سعيد عن نعمان بن مرة الانصاري ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال ما ترون في الشارب والسارق

والزاني وذلك قبل ان ينزل فيهم قالوا الله ورسوله اعلم قال هن فواحش وفيهن عقوبة واسوء السرقة الذي يسرق

صلوته قالوا وكيف يسرق صلوته يا رسول الله قال لا يتم ركوعها ولا سجودها رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود صحابه را

خطاب نمود چه چیز می بینید در حق نوشنده خمر و در حق دزد و زنا کننده و این سوال پیش از آن بود که نازل کرده شود

در حق ایشان حدود اصحابه عرض نمودند که خدا و رسول داناتر است فرمود این افعال گناه کبیره است و در این اعمال عقوبت

است و بدترین دزدی دزدی کسیست که دزدی میکند نماز خود را گفتند چگونه دزدی میکند نماز خود را یا رسول الله فرمود

الركوع والسجود والقيام ... في الركوع والسجود ... عن الركوع ... فصلاته فاسدة ... ابو حنيفة ... ان الطمانينة ... واجبة في الركوع والسجود وسنة في الاعتدال عن الركوع والسجود ... الصحيح

١١١ عند اصحابه ان الطمانينة غير واجبة وكذا الاعتدال بعد الركوع والجلوس بين السجدتين فالتشبيه بالسرقة عند الشافعي للتحريم وعند ابي حنيفة محمول على ... ١٢

تمام نمیکند رکوع او را وسجود او را مسئله اقل رکوع انحناست بوجهی که دو کف دست بدو رکبه برسد واین بجهت آنست که وضع یدین علی الرکبتین مسنون شد وبران عمل جاری گشت پس افراد رکوع همه انحنا بودند باین صفت وبجهت آنکه انچه قریب قیام باشد وی بقیام اشبه ست واقل اطمینان آنست که منفصل شود رفع راس از هوی اگرچه بزمانی قلیل باشد واکمال رکوع آنست که پشت وگردن هموار دارد وساقین را نصب کند ودو رکبه را بدو دست خود گیرد واصابع را متفرق سازد ونزدیک هوی تکبیر گوید ورفع یدین کند وذکری از اذکار ماثوره مانند سبحان ربی العظیم وسبحان الله بحمده بگوید وگفته اند که شرط رکوع وسجود آنست که قصد نکند بهوی غیر آن را مثلا از خوف چیزی رکوع کند یا بسجده افتد ودرین مسئله بحث ست مسئله اگر پشت در رکوع هموار نکرد وهمچنین در سجود یا ترک اطمینان نمود در رکوع وسجود یا در قومه وجلسه نزدیک شافعی نماز فاسد شد واصحاب ابوحنیفه مختلف اند مختار کرخی آنکه اطمینان در رکوع وسجود واجب است ودر قومه وجلسه سنت وهو الصحیح درایة ومشهور در فتاوی آنکه اطمینان در رکوع وسجود واجب نیست وهمچنین اعتدال بعد از رکوع ونشستن بین السجدتین والله اعلم

باب النهی عن قراءة القرآن فی الرکوع باب در منع مصلی از خواندن قرآن در رکوع **مالک** عن نافع عن ابراهیم بن عبدالله بن حنین عن ابیه عن علی بن ابی طالب ان رسول الله صلی الله علیه وسلم نهی عن قراءة القرآن فی الرکوع مختصر یعنی منع فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم از خواندن قرآن در رکوع

باب یستحب للامام ان یقول اذا رفع راسه من الرکوع سمع الله لمن حمده وللماموم ربنا لک الحمد مستحب است امام را که بگوید وقتیکه برمیدارد سر خود از رکوع سمع الله لمن حمده ومستحب است مقتدی را که بگوید اللهم ربنا لک الحمد **مالک** عن سمی مولی ابی بکر بن عبد الرحمن عن ابی صالح السمان عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال اذا قال الامام سمع الله لمن حمده فقولوا اللهم ربنا لک الحمد

٥٢

فانه من وافق قوله قول الملئکة غفر له ما تقدم من ذنبه رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود وقتیکه گفت امام سمع الله لمن حمده پس بگوئید اللهم ربنا لک الحمد زیرا که حال اینست هرکه موافق افتاد سخن او با سخن فرشتگان آمرزیده شد اول آنچه پیش ازان گذشت از گناهان او مترجم گوید که نزدیک امام اعظم اقتصار کند امام بر سمع الله لمن حمده ومقتدی بر ربنا لک الحمد وامام شافعی میگوید که امام ومقتدی هر دو جمع کنند سمع الله لمن حمده وربنا لک الحمد را مسئله وگفته اند در قومه لابد است از قیام واطمینان واگر سر را از ترس آوازی هولناک بردارد کفایت نکند ودرینجا بحث ست چنانکه گذشت

باب ترک القنوت فی صلوة الفجر وغیرها باب در بیان ترک قنوت در نماز فجر وغیر فجر **مالک** عن نافع ان عبدالله بن عمر کان لا یقنت فی شیء من الصلوة عبدالله بن عمر قنوت نمیخواند در چیزی از نماز یعنی نه در فجر ونه در غیر آن مترجم گوید ابو حنیفه

قلت مذهب العلماء کراهیة قراءة القرآن فی الرکوع والسجود والتسبیح والدعاء فی الرکوع والسجود سنة عند الاکثرین ۱۲

قلت وبه یقول ابوحنیفة ان الامام یقتصر علی سمع الله لمن حمده والماموم یقتصر علی ربنا لک الحمد وقال الشافعی یجمعان بینهما سواء ۱۲

[illegible] ابوحنیفة الی انه لا یقنت فی شیء من الفرائض ویقنت فی الوتر جمیع السنة ومعنی الحدیث انه کان لا یقنت عنده من الصلوة [illegible] الشافعی الی انه یقنت [illegible]

كفت قنوت نخوانده در چیزی از نمازهای فریضه ونخوانده در وتر تمام سال پس معنی حدیث نزدیک ما محمول بر همین است ونزد شافعی
خواندن قنوت در نماز فجر سنت است دون سائر فرائض وقنوت در وتر نیست نزدیک وی مگر در نصف آخر رمضان
ومحل قنوت در نماز صبح نزدیک شافعی بعد از رکوع است وعروه بن الزبیر قبل از رکوع قنوت میکرد واز انس بن مالک هر دو
روایت آمده ونزدیک شافعی در قنوت جهر باید کرد بحدیث ابو هریره ومقتدیان تامین گویند بحدیث ابن عباس ودر قنوت
وتر نیز اختلاف علماست مذهب عبد الله بن مسعود دوام قنوت است در وتر وهمین است مختار سفیان ثوری وابن
المبارک وائمه حنفیه وجماعه بآن رفته اند که در وتر قنوت نیست مگر در نصف آخر رمضان وهمین است مذهب مالک وشافعی
واقوی درین باب مذهب احمد واسحاق است که اگر نازله از نوازل بر مسلمین برسد قنوت در صبح خاصه ودر سائر صلوة
عامه مستحب است وقنوت وتر در آخر نصف رمضان متاکد است ودر تمام سال مستحب والله اعلم

باب یضع کفیه

علی ما یضع علیه الوجه فی السجود یعنی هر دو کف خود بر هر چیزی که می نهد بران روی خود را
در حال سجده وبیرون آرد آن هر دو کف را از هر دو آستین **مالک** عن نافع ان عبد الله بن عمر کان اذا سجد وضع
کفیه علی الذی یضع علیه وجهه قال نافع ولقد رایته فی یوم شدید البرد وانه لیخرج کفیه من تحت برنس له حتی
یضعهما علی الحصباء عبد الله بن عمر وقتی که سجده میکرد می نهاد دو کف خود را بر چیزیکه می نهاد بران روی خود را گفت
نافع وهر آئینه من دیدم ابن عمر را در روزیکه سخت بود سردی او در حالت که بر می آورد دو کف خود را از زیر برنسی از آن خود
تا بنهد آنرا بر سنگ ریزها **مالک** عن نافع ان عبد الله بن عمر کان یقول من وضع جبهته بالارض فلیضع کفیه علی
الذی یضع علیه جبهته ثم اذا رفع فلیرفعهما فان الیدین یسجدان کما یسجد الوجه عبد الله بن عمر میگفت هر که بنهد
پیشانی خود را بر زمین پس باید که بنهد دو کف خود را بر چیزیکه می نهد بران پیشانی خود را بعد ازان چون بردارد پیشانی را باید
بردارد دو کف را زیرا که هر آئینه دو دست سجده میکنند چنانکه سجده میکند روی **مسئله** حد سجده وضع هفت استخوان است
بر زمین جبهه ویدین ورکبتین واطراف قدمین بحدیث شیخین امرت ان اسجد علی سبعة اراب الخ ولا بد است
از اطمینان در سجده واز آنکه بر موضع سجود ثقل اعضا واقع شود واین قید بجبهه تحقیقا معنی وضع است ولا بد است
از ارتفاع اسافل برا عالی واین قید از لفظ سجود فهمیده میشود والا انبطاح باشد نه سجود والکمال آنست که تکبیر گوید
بغیر رفع یدین ونخست رکبتین را بر زمین نهد بعد ازان یدین را بعد ازان جبهه وانف را وذکری از اذکار ماثوره
بگوید وبباید که دو دست را نزدیک منکبین نهد واصابع خود بجانب قبله نشر کند وتفریق کند
میان رکبتین وبطن را از فخذین ومرفقین را از جنبین جدا دارد **مسئله** علما متفق اند

قوله ذهب طائفة من اهل العلم الى ان وضع الجبهة فی السجود واجب وان وضع الیدین والرکبتین والقدمین فواجبة والشافعی فی اظهر قولیه وذهب ابو حنیفة الى ان وضع الیدین سنة وعامة الفقهاء على ان کشف الیدین لیس بواجب ١٢ منه

بر وجوب وضع جبهه در سجود اما نهادن دو دست و دو زانو و دو قدم نزدیک شافعی واجبست و نزدیک ابوحنیفه وضع یدین
سنت است و نیز متفق اند برآنکه کشف هر دو دست و برآوردن آنها از آستین ضرور نیست **باب** المریض اذا لم
یستطع السجود اومأ برأسه ایماء مریض وقتیکه نتواند سجده کردن ایما کند بسر خود ایما کردن **مالک** عن نافع
ان عبد الله بن عمر كان يقول اذا لم يستطع المريض السجود اومأ برأسه ايماء ولم يرفع الى جبهته شيئا عبد الله بن عمر
میگفت وقتیکه نتواند بیمار سجده کردن باید که ایما کند بسر خود ایما کردن و نبردارد بسوی پیشانی خود چیزی یعنی خاک را تا آنچه
تا برآن جبهه رساند **مسئله** مریضیکه اشاره رکوع میکند او را می باید که محاذی کند جبهه را قدام رکبتین و اگر محاذی موضع سجود
گرداند بهتر باشد و اگر رکوع و سجود هر دو کند سجود می باید که اخفض باشد از رکوع **باب** صفة السجود در بیان کیفیت سجود
مالک عن يحيى بن سعيد عن محمد بن يحيى بن حبان عن عمه واسع بن حبان عن عبد الله بن عمر انه قال لعلك
من الذين يصلون على اوراكهم قال قلت لا ادرى والله قال مالك يعني الذي يسجد ولا يرتفع عن الارض يسجد
وهو لاصق بالارض عبد الله بن عمر گفت واسع ابن حبان را شاید تو از آن جماعه هستی که نماز میگذارند بر سرینهای خود گفت
واسع گفتم نمیدانم قسم بخدا گفت مالک مراد میداشت ابن عمر کسی را که سجده میکند و بلند نمی شود از زمین سجده میکند در آنحال که
متصل است بزمین **مترجم** گوید رضی الله عنه وارضاه سنت است که بردارد سرینهای خود را و اعتماد کند بر زمین **باب**
الجلوس بين السجدتين كجلسة الصلوة ولا يجلس على صدور قدميه الا لعذر و دقه بنشیند در میان دو سجده مانند نشستن
نماز و ننشیند بر مقدم دو قدم خود **مالک** عن صدقة بن يسار عن المغيرة بن حكيم انه راى عبد الله بن عمر
في سجدتين في الصلوة على صدور قدميه فلما انصرف ذكر له ذلك فقال انها ليست سنة الصلوة وانما افعل
من اجل اني اشتكي مغیره بن حکیم دید عبد الله بن عمر را که رجوع میکرد در میان دو سجده در نماز بر مقدم دو قدم خود پس وقتیکه
بازگشت از نماز ذکر کرده شد پیش او این مسئله پس گفت هر آینه این جلسه نیست سنت نماز و جز این نیست که میکنم این
بسبب آنکه بیمارم **مسئله** اقعاء در میان سجدتین یعنی نشستن بر صدور قدمین نزدیک ابن عمر مکروه است و نزدیک عبد الله
بن عباس سنت و عمل ائمه اربعه بر اول است و اطمینان درین جلسه فرض است لکن سنت آنست که قومه و جلسه را طویل کند **مسئله**
جلسه استراحت و ترک آن هر دو در حدیث آمده است و هر دو صحیح است **باب** صفة الجلوس في الصلوة بیان طریق نشستن
در نماز **مالک** عن عبد الرحمن بن قاسم عن عبد الله بن عبد الله بن عمر انه اخبره انه كان يرى عبد الله
بن عمر يتربع في الصلوة اذا جلس قال ففعلته وانا يومئذ حديث السن فنهاني عبد الله بن عمر وقال انما سنة
الصلوة ان تنصب رجلك اليمنى وتثني رجلك اليسرى فقلت له فانك تفعل ذلك فقال ان رجلي لا تحملاني

قلت وعليه أهل العلم

قلت وبه قال أهل العلم انه يسن أن يرفع عجيزته ويعتمد على الأرض

قلت والأكثر الفقهاء على كراهية الإقعاء وهو هنا أن يضع أليتيه على عقبيه ويجعل مستوفزاً غير مطمئن وأن السنة أن يجلس جلسة التشهد الأول

الشكاية المرض

عبيد الله حين ديد عبد الله بن عمر را كه چار زانو مى نشست در نماز وقتيكه مى نشست گفت عبيد الله پس نشستم همين طور من
آنروز نوجوان بودم پس منع كرد مرا عبد الله بن عمر و گفت جز اين نيست كه سنت نماز آنست كه استاده كنى پاى راست خود را
و بر بيجانى پاى چپ خود را پس گفتم اورا هر آئينه تو ميكنے اين را يعنى مى نشينى چار زانو پس گفت هر آئينه دو پاى من بر نمى دارند مرا
يعنے در استاده كردن حرج ميشود مالك عن يحيى بن سعيد ان القاسم بن محمد اراهم الجلوس في التشهد فنصب
رجله اليمنى وثنى رجله اليسرى وجلس على وركه الايسر ولم يجلس على قدميه ثم قال اراني هذا عبيد الله بن عبد الله
بن عمر وحدثني ان اباه كان يفعل ذلك قاسم بن محمد نمود بايشان صفت نشستن در وقت تشهد پس استاده كرد پاى راست
خود را و بيچانيد پاى چپ خود را و نشست بر سرين چپ خود و نه نشست بر قدم خود بعد ازان گفت نمود مرا اين جلوس
عبيد الله پسر عبد الله بن عمر و خبر داد مرا كه پدر او ميكرد همين طور مالك عن عبد بن دينار انه سمع عبد الله بن عمر و
صلى الى جنبه رجل فلما جلس الرجل في اربع تربع وثنى رجليه فلما انصرف عبد الله عاب ذلك عليه فقال الرجل
فانك تفعل ذلك فقال عبد الله بن عمر انى اشتكى نماز گذارد بر پهلوى عبد الله بن عمر مردى پس وقتيكه نشست آن مرد
بعد اداى چهار ركعت چار زانو نشست و بيچانيد دو پاى خود را پس وقتيكه بازگشت از نماز عبد الله بن عمر عيب كرد بر وى اين را
پس گفت آن مرد هر آئينه ميكنے تو اين كار را پس گفت عبد الله بن عمر هر آئينه من بيمارم مترجم گويد اختلاف كرده اند
علما در هيئت جلوس شافعى اختيار كرده است در تشهد اول كه نصب كند قدم يمنى و بنشيند بر يسرى و در تشهد آخر تورك يعنى قدم
يسرى را برآرد از زير ران تا اعتماد بران چپ بر سرين واقع شود و مالك در هر دو قعده تورك را اختيار كرده است و ابو حنيفه
نصب يمنى و جلوس بر يسرى در هر دو قعده اختيار نموده است و اين هر دو واسع و جايز است مسئله بهر صفت كه نشيند از تربع
و تورك و افتراش جايز باشد و اختلاف ائمه در سنيت است و اشبه آن مى نمايد كه مؤدى بر صفتى كه مروى شده است مؤدى سنت است

باب صيغ التشهد وكلها كاف شاف باب در بيان صيغهاى تشهد همه صيغها كافى وشافى است

مالك عن ابن شهاب عن عروة بن الزبير عن عبد الرحمن بن عبد القاري انه سمع عمر بن الخطاب وهو على المنبر يعلم الناس التشهد
يقول قولوا التحيات لله الزاكيات لله الطيبات الصلوات لله السلام عليك ايها النبي ورحمة الله وبركاته السلام علينا
وعلى عباد الله الصالحين اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمدا عبده ورسوله عبد الرحمن شنيد از عمر بن الخطاب
وا بر منبر بود مى آموخت مردمان را تشهد بقول خود كه بگوئيد التحيات لله الخ معنے اين كلمات آنست كه تحيات قوليه خدا راست
اعمال حسنه پاكيزه خدا راست پاكيزها از نماز خدا راست سلام بر تو باد اى پيغمبر و رحمت خدا و بركات او و سلام بر ما باد و بر بندگان
شايسته كاران خدا گواهى ميدهم كه نيست هيچ معبود غير الله و گواهى ميدهم كه محمد بنده خدا و رسول او است مالك عن نافع ان عبد الله

قوله فانت قال الشافعي يفعل في التشهد الاول مفترشا وهو ان يقعد على بطن قدمه اليسرى وينصب اليمنى وفي التشهد الآخر متوركا وهو ان يخرج رجليه فيضجعهما اليسرى وينصب اليمنى ويقعد على الارض وقال ابو حنيفة يقعد فيهما مفترشا وقال مالك يقعد فيهما على الارض متوركا تثنى رجله اى عطفها

١١٥

بر وجوب وضع جبهه در سجود اما نهادن دو دست و دو زانو و دو قدم نزدیک شافعی واجبست و نزدیک ابو حنیفه وضع یدین

سنت ست و نیز متفق اند بر انکه کشف هر دو دست و بر آوردن آنها از آستین ضروری نیست **باب** المریض اذا لم

یستطع السجود اومأ براسه ایماء مریض وقتیکه نتواند سجده کردن ایما بکند بسر خود ایما کردن **مالک** عن نافع

ان عبد الله بن عمر کان یقول اذا لم یستطع المریض السجود اومأ براسه ایماء ولم یرفع الی جبهته شیئا عبد الله بن عمر

میگفت وقتیکه نتواند بیمار سجده کردن باید که ایما کند بسر خود ایما کردن و نبردارد بسوی پیشانی خود چیزی یعنی خاک را یا چیزی

تا بر ان جبهه رساند **مسئله** مریضیکه اشارة رکوع میکند او را می باید که محاذی کند جبهه را بقدام رکبتین و اگر محاذی موضع سجود

گرداند بهتر باشد و اگر رکوع و سجود هر دو کند سجود وی باید که اخفض باشد از رکوع **باب** صفة السجود در بیان کیفیت سجود

مالک عن یحیی بن سعید عن محمد بن یحیی بن حبان عن عمه واسع بن حبان عن عبد الله بن عمر انه قال له لعلك

من الذین یصلون علی اوراکهم قال قلت لا ادری والله قال مالک یعنی الذی یسجد ولا یرتفع عن الارض یسجد

وهو لاصق بالارض عبد الله بن عمر گفت واسع ابن حبان را شاید تو از جماعه هستی که نماز میگذارند بر سر نهای خود گفت

واسع گفتم نمیدانم قسم بخدا گفت مالک مراد میداشت ابن عمر کسی را که سجده میکند و بلند نمی شود از زمین سجده میکند در اینحال که او

متصل ست بزمین مترجم گوید رضی الله عنه وارضاه سنت ست که بر دارد سرینهای خود را و اعتماد کند بر زمین **باب**

جلوس بین السجدتین لجلسة الصلوة ولا یجلس علی صدور قدمیه الا بضرورة بنشیند در میان دو سجده مانند نشستن

نماز و نه نشیند بر مقدم دو قدم خود **مالک** عن صدقة بن یسار عن المغیرة بن حکیم انه رای عبد الله بن عمر یرجع

فی سجدتین فی الصلوة علی صدور قدمیه فلما انصرف ذکر له ذلک فقال انها لیست سنة الصلوة وانما افعل هذا

من اجل انی اشتکی مغیره بن حکم دید عبد الله بن عمر را که رجوع میکرد در میان دو سجده در نماز بر مقدم دو قدم خود پس وقتیکه

باز گشت از نماز ذکر کرده شد پیش او این مسئله پس گفت هر آینه این جلسه نیست سنت نماز و جز این نیست که میکنم این را

بسبب آنکه بیمارم **مسئله** اقعاء در میان سجدتین یعنی نشستن بر صدور قدمین نزدیک ابن عمر مکروه ست و نزدیک عبد الله

بن عباس سنت و عمل ائمه اربعه بر اول ست و اطمینان درین جلسه فرض ست لکن سنت آنست که قومه و جلسه را طویل نکند **مسئله**

جلسه استراحت و ترک آن هر دو در حدیث آمده ست و هر دو صحیح ست **باب** صفة الجلوس فی الصلوة بیان طریق نشستن

در نماز **مالک** عن عبد الرحمن بن قاسم عن عبد الله بن عبد الله بن عمر انه اخبره انه کان یری عبد الله

بن عمر یتربع فی الصلوة اذا جلس قال ففعلته وانا یومئذ حدیث السن فنهانی عبد الله بن عمر وقال انما سنة

الصلوة ان تنصب رجلك الیمنی وتثنی رجلك الیسری فقلت له فانك تفعل ذلك فقال ان رجلی لا تحملانی

قلت ١ وعلیه اهل العلم ١٢

٢ قلت وبه قال اهل العلم انه یسن ان یرفع عجیزته ویعتمد علی الارض ١٢

٣ قلت واکثر الفقهاء علی کراهیة الاقعاء وهو هنا ان یضع الیتیه علی عقبیه

٤ قلت ویفعل مستوفیا غیر مطمئن وان السنة ان یجلس جلسة التشهد الاول ١٢

الشکایة المرض

عبد الله

عبید الله می دید عبد الله بن عمر را که چار زانو می نشست در نماز وقتیکه می نشست گفت عبید الله پس نشستم همین طور و من آنروز نوجوان بودم پس منع کرد مرا عبد الله بن عمر و گفت جز این نیست که سنت نماز آنست که استاده کنی پای راست خود را و بهبجانی پای چپ خود را پس گفتم او را هر آئینه تو میکنی این را یعنی می نشینی چار زانو پس گفت هر آئینه دو پای من بر نمیدارند مرا یعنی در استاده کردن حرج میشود **مالک** عن یحیی بن سعید ان القاسم بن محمد اراهم الجلوس فی التشهد فنصب رجله الیمنی وثنی رجله الیسری وجلس علی ورکه الایسر ولم یجلس علی قدمیه ثم قال ارانی هذا عبید الله بن عبد الله بن عمر وحدثنی ان اباه کان یفعل ذلک قاسم بن محمد نمود بایشان صفت نشستن در وقت تشهد پس استاده کرد پای راست خود را و بهبجانید پای چپ خود را و نشست بر سرین چپ خود و نه نشست بر قدم خود و بعد از ان گفت نمود مرا این جلوس عبید الله پسر عبد الله بن عمر و خبر داد مرا که پدر او میکرد بهمین طور **مالک** عن صدقة بن یسار عن المغیرة بن حکیم انه رأی عبد الله بن عمر یرجع فی سجدتین فی الصلوٰة علی صدور قدمیه فلما انصرف ذکر له ذلک فقال انها لیست سنة الصلوٰة وانما افعل هذا من اجل انی اشتکی **مالک** عن عبد الرحمن بن القاسم عن عبد الله بن عبد الله بن عمر انه کان یری عبد الله بن عمر

مالک عن عبد الله بن دینار انه سمع عبد الله بن عمر صلی الی جنبه رجل فلما جلس الرجل فی اربع تربع وثنی رجلیه فلما انصرف عبد الله عاب ذلک علیه فقال الرجل فانک تفعل ذلک فقال عبد الله بن عمر انی اشتکی نماز گذارد بر پهلوی عبد الله بن عمر مردی پس وقتیکه نشست آنمرد بعد از چهار رکعت چار زانو نشست و بپیچانید دو پای خود را پس وقتیکه بازگشت از نماز عبد الله بن عمر عیب کرد بر وی این طور نشستن را پس گفت آنمرد هر آئینه میکنی تو این کار را پس گفت عبد الله بن عمر هر آئینه من بیمارم مترجم گوید اختلاف کرده اند علما در هیئة جلوس شافعی اختیار کرده است در تشهد اول که نصب کند قدم یمنی و بنشیند بر یسری و در تشهد آخر تورک یعنی قدم یسری را برآرد و از زیر ران تا اعتماد در ان چپ بر سرین واقع شود و مالک در هر دو قعده تورک را اختیار کرده است و ابو حنیفه نصب یمنی و جلوس بر یسری در هر دو قعده اختیار نموده است و این هر دو وا بیع وجایز است **مسئله** بهر صفت که نشیند از تربع و تورک و افتراش جایز باشد و اختلاف ائمه در سنیة است و شبهه آن نمیاید که مؤدی بر صفتی که مروی شده است مؤدی سنت است

باب صیغ التشهد وکلها کاف شاف

باب در بیان صیغهای تشهد همه صیغها کافی و شافی است **مالک** عن ابن شهاب عن عروة بن الزبیر عن عبد الرحمن بن عبد القاری انه سمع عمر بن الخطاب وهو علی المنبر یعلم الناس التشهد یقول قولوا التحیات لله الزاکیات لله الطیبات الصلوات لله السلام علیک ایها النبی ورحمة الله وبرکاته السلام علینا وعلی عباد الله الصالحین اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمدا عبده ورسوله عبد الرحمن شنید از عمر بن الخطاب و او بر منبر بود می آموخت مردمان را تشهد بقول خود که بگوئید التحیات لله الخ معنی این کلمات آنست که تحیات قولیه خدا راست اعمال حسنه پاکیزه خدا راست پاکیزه نماز خدا راست سلام بر تو باد ای پیغمبر و رحمت خدا و برکات او سلام بر ما باد و بر بندگان شایسته کار ان خدای گواهی میدهم که نیست هیچ معبود غیر الله و گواهی میدهم که محمد بنده خدا و رسول او ست **مالک** عن نافع ان عبد الله

ف قال الشافعی یفعل فی التشهد الاول مفترشا وهو ان یقعد علی بطن قدمه الیسری وینصب الیمنی وفی التشهد الآخر متورکا وهو ان یخرج رجلیه فیضجع الیسری وینصب الیمنی ویقعد علی الارض وقال ابو حنیفة یقعد فیهما مفترشا وقال مالک یقعد فیهما علی الارض متورکا تثنی مجلة ای عطفها

١١٥

بن عمر كان يتشهد فيقول بسم الله التحيات لله الصلوات لله الزاكيات لله السلام على النبي ورحمة الله وبركاته السلام علينا
وعلى عباد الله الصالحين شهدت ان لا اله الا الله وشهدت ان محمدا رسول الله يقول هذا في الركعتين الاولين
ويدعو اذا قضى تشهده بما بدا له فاذا جلس في آخر صلوته تشهد كذلك ايضا الا انه يقدم التشهد ثم يدعو بما بدا له
فاذا قضى تشهده واراد ان يسلم قال السلام على النبي ورحمة الله وبركاته السلام علينا وعلى عباد الله الصالحين
السلام عليكم عن يمينه ثم يرد على الامام فان سلم عليه احد عن يساره رد عليه عبد الله بن عمر تشهد ميخواند پس
ميگفت بسم الله التحيات لله الخ ميخواند اين تشهد را در دو ركعت نخستين يعنى در قعده اولى ودعا ميكرد بانچه در خاطر او ميرسيد
وقتيكه تمام ميكرد تشهد خود را پس وقتيكه مى‌نشست در آخر نماز خود تشهد ميخواند همچنين نيز مگر آنكه مقدم ميكرد لفظ تشهد را
بعد از ان دعا ميكرد بانچه بخاطر او ميرسيد پس چون تمام ميكرد تشهد خود را وميخواست كه سلام دهد ميگفت السلام على النبي
ورحمة الله وبركاته الخ ميگفت السلام عليكم بجانب راست خود بعد از ان رد ميكرد بر امام پس اگر سلام ميگفت بر وى
كسى از جانب چپ او رد ميكرد بر وى يعنى جواب سلام ميداد مالك عن عبد الرحمن بن القاسم عن ابيه عن عائشة
زوج النبي صلى الله عليه وسلم انها كانت تقول اذا تشهدت التحيات الطيبات الصلوات الزاكيات لله اشهد ان لا اله
الا الله وحده لا شريك له وان محمدا عبده ورسوله السلام عليك ايها النبي ورحمة الله وبركاته
السلام علينا وعلى عباد الله الصالحين السلام عليكم حضرت عائشه ميگفت وقتيكه تشهد ميخواند التحيات الخ
مالك عن يحيى بن سعيد عن القاسم بن محمد انه اخبره ان عائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم كانت تقول
اذا تشهدت التحيات الطيبات الصلوات الزاكيات لله اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمدا عبده
ورسوله السلام عليك ايها النبي ورحمة الله وبركاته السلام علينا وعلى عباد الله الصالحين
السلام عليكم حضرت عائشه وقتيكه تشهد ميخواند ميگفت التحيات لله الخ مسئله همه صيغ تشهد موروثى از فرض است
واختلاف ائمه در اختيار است ودرين اختلاف هم دليلى قوى بهم نميرسد پس بايد گفت كه بهر صيغتى كه خواند موروثى
سنت است وعامل بمختار مسئله شافعى الفاظ مترادفه را حذف كرده اول تشهد گفته است واين معنى قريب است
بقاعده تنقيح مناط والله اعلم باب الاشارة بالمسبحة في التشهد باب در بيان صفت اشاره بانگشت مسبحه
در تشهد مالك عن مسلم بن ابي مريم عن علي بن عبد الرحمن المعاوي انه قال رآني عبد الله بن
عمر وانا اعبث بالحصباء في الصلوة فلما انصرفت نهاني وقال اصنع كما كان رسول الله
صلى الله عليه وسلم يصنع فقلت وكيف كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يصنع قال كان

قلت اختار ابو حنيفة تشهد ابن مسعود والشافعي تشهد ابن عباس ومالك تشهد عمر واختلافهم في الاختيار لا في الجواز

١١٦

اذا جلس فی الصلوٰة وضع کفه الیمنی علی فخذه الیمنی وقبض اصابعه کلها واشار باصبعه التی تلی الابهام

ووضع کفه الیسریٰ علی فخذه الیسریٰ وقال هکذا کان یفعل علی بن عبد الرحمن گفت دید مرا عبد الله بن عمر

ومن بازی میکردم بسنگ ریزها در نماز پس وقتیکه باز گشتم منع کرد مرا و گفت بکن چنانکه میکرد آنحضرت صلی الله علیه وسلم

گفتم چگونه می کرد رسول الله صلی الله علیه وسلم گفت چون می نشست در نماز می نهاد کف راست خود بر ران راست

و بند میکرد انگشتان خود را همه آن واشاره میکرد بآن انگشت خود که نزدیک با بهام ست و می نهاد کف چپ را

بر ران چپ خود و گفت ابن عمر اینچنین کرد آنحضرت صلی الله علیه وسلم **مالک** عن عبد الله بن دینار انه قال

رأی عبد الله بن عمر وانا ادعوا واشیر باصبعین اصبع من کل ید فنهانی **مسئله** مختار نزدیک شافعی آنست

که همه اصابع را جمع کند و بمسبحه اشاره نماید چنانکه ابن عمر نقل کرد و موضع اشاره قول الا الله است بحدیث مسلم و حجة

آنکه غرض از اشاره توحید ست تا قول و فعل معاضد یکدیگر واقع شود **باب** صفة الصلوٰة علی النبی صلی الله

علیه وسلم باب در کیفیت درود فرستادن بر آنحضرت صلی الله علیه وسلم **مالک** عن عبد الله بن ابی بکر بن محمد

بن عمرو بن حزم عن ابیه عن عمرو بن سلیم الزُرقی انه قال اخبرنی ابو حمید الساعدی انهم قالوا یا رسول الله

کیف نصلی علیک فقال قولوا اللهم صل علی محمد وازواجه وذریته کما صلیت علی ابراهیم وبارک علی محمد

وازواجه وذریته کما بارکت علی آل ابراهیم انک حمید مجید اصحاب گفتند یا رسول الله چگونه درود فرستیم بر تو

پس فرمود بگوئید اللهم صل علی محمد الخ **مالک** عن نعیم بن عبد الله المجمر عن محمد بن عبد الله بن زید الانصاری انه

اخبره عن ابی مسعود الانصاری انه قال اتانا رسول الله فی مجلس سعد بن عبادة فقال له بشیر بن سعد

امرنا الله ان نصلی علیک یا رسول الله فکیف نصلی علیک قال فسکت رسول الله صلی الله علیه وسلم

حتی تمنینا انه لم یسأله ثم قال قولوا اللهم صل علی محمد وعلی آل محمد کما صلیت علی ابراهیم وعلی آل ابراهیم وبارک علی محمد

وعلی آل محمد کما بارکت علی آل ابراهیم فی العلمین انک حمید مجید والسلام کما قد علمتم ابو مسعود انصاری گفت

تشریف آورد آنحضرت صلی الله علیه وسلم پیش ما در مجلس سعد بن عبادة پس گفت او را بشیر بن سعد که

امر فرموده ست ما را خدا تعالی بآنکه درود فرستیم بر تو یا رسول الله پس چگونه درود فرستیم بر تو

پس سکوت کرد آنحضرت صلی الله علیه وسلم تا آنکه آرزو کردیم ما که این سائل کاشکی سوال نمیکرد از آنحضرت صلعم

بعد از آن فرمود بگوئید اللهم صل علی محمد الخ وسلام همچنان صفت ست که دانسته اید مسئله جمهور اهل علم بر آنند که صلوٰة

گفتن بر آنحضرت صلی الله علیه وسلم مستحب ست در تشهد اخیر غیر واجب بسوی همین معنی دلالت میکند لفظ

۳۳ قلت اکثر اهل العلم علی استحباب الاشارة بالمسبحة الیمنی عند کلمة التهلیل عند قوله الا الله ویشیر وهو الصحیح من مذهب ابی حنیفة ذکره فی البدائع ۱۲ عامة

۳۴ قلت اهل العلم علی ان الصلوٰة علی النبی صلی الله علیه وسلم مستحبة فی التشهد الاخیر غیر واجبة والی هذا یشیر لفظ ابن عمر وعائشة فی باب التشهد وان التشهد الاول محذوفا وذهب الشافعی واحمد الی وجوبها فی التشهد الاخیر وان لم یصل لم تصح صلاته واستحبابها فی التشهد الاول ۱۲

ابن عمر و حضرت عائشه در باب تشهد و اما تشهد اول محل صلوة نیست امام شافعی تنها قائل ست بوجوب صلوة در تشهد آخر پس اگر درود
نفرستد نماز او صحیح نیست و در تشهد اول نزدیک شافعی مستحب ست مترجم گوید اقل صلوة اللهم صل علی محمد و آله و اکمل آن این صیغهاست
که مذکور شد و صلوة سنت ست نزد جمهور و فرض ست نزدیک شافعی و قول جمهور اقوی مینماید **باب** الدعاء قبل السلام
باب در جایز بودن دعا پیش از گفتن سلام **مالک** عن ابی الزبیر المکی عن طاؤس الیمانی عن عبد الله بن عباس
ان رسول الله صلی الله علیه وسلم کان یعلمهم هذا الدعاء کما یعلمهم السورة من القرآن یقول اللهم انی اعوذ بك
من عذاب جهنم واعوذ بك من عذاب القبر واعوذ بك من فتنة المسیح الدجال واعوذ بك من فتنة المحیا
والممات مرویست از عبد الله بن عباس که آنحضرت صلی الله علیه وسلم می آموخت صحابه را این دعا چنانچه می آموخت ایشان را
سوره از قرآن میگفت اللهم انی اعوذ بك الخ ترجمه این دعا اینست ای بار خدایا هر آئینه من پناه میگیرم بتو از عذاب دوزخ
و پناه میگیرم بتو از عذاب قبر و پناه میگیرم بتو از فتنه مسیح دجال و پناه میگیرم بتو از فتنه زندگانی و مرگ مترجم گوید که ابو داود
از ابو هریره روایت کرده ست اذا فرغ احدکم من التشهد الاخیر فلیتعوذ بالله من اربع یعنی چون فارغ شود یکی از شما از تشهد آخر
باید که پناه بگیرد بخدا از چهار چیز فذکر نحو من حدیث الباب و همین ست مختار علما که دعا پیش از سلام مستحب است **باب**
صفة السلام قال النبی صلی الله علیه وسلم وتحلیلها السلام چیزیکه حلال میکند بر مصلی بر آمدن از نماز و سخن گفتن سلام
است **مالک** عن نافع عن ابن عمر فی حدیث التشهد انه کان یقول السلام علیکم عن یمینه ثم یرد علی الامام فان
سلم علیه احد عن یساره رد علیه ابن عمر میگفت السلام علیکم بجانب راست خود بعد از آن رد میکرد بر امام پس اگر
سلام میکرد کسی بر وی از جماعه از جانب چپ او رد میکرد بر وی مترجم گوید اختیار امام مالک آنست که امام و منفرد یک تسلیمه گوید
السلام علیکم قصد کند بآن پیش روی خود بعد از آن بجانب راست سر خود را بگرداند و مقتدی یک تسلیمه همین اسلوب
بگوید دیگر بجانب امام پیش روی خود قصد بکند و اگر بجانب یسار کسی بر وی سلام بکند تسلیمه سیوم بجانب یسار گوید و این اقل
سلام است و اکمل آن بحدیث ترمذی عن عبد الله بن مسعود عن النبی صلی الله علیه وسلم انه کان یسلم عن یمینه وعن یساره
السلام علیکم ورحمة الله السلام علیکم ورحمة الله ولهذا جمهور علما بدو تسلیمه قائل شده اند در حق امام و منفرد و مقتدی
و بزیادت ورحمة الله والله اعلم **مسئله** اقل سلام السلام علیکم یکبار ست چنانکه ابن عمر میکرد و اکمل آن السلام علیکم ورحمة الله
بجانب راست و چپ التفات نموده **مسئله** ترتیب ارکان بوجهی که ذکر کرده شده فرض ست زیرا که چون رجوع کنیم بمفهوم
از لفظ صلوة و نماز یکه بغیر ترتیب کرده شود اطلاق لفظ صلوة بران راست نمی آید پس اگر سجود پیش از رکوع کند عمداً
نماز فاسد شود و اگر سهواً کند آنچه بعد متروک ست لغو ست و از همان متروک نماز خود را تمام کند و سجده سهو کند **باب** سجدات السهو

قلت اخرج ابو داود عن ابی هریرة اذا فرغ احدکم من التشهد الاخیر فلیتعوذ بالله من اربع فذکر نحوا من حدیث الباب وعلیه اهل العلم ان الدعاء قبل السلام مستحب

قلت عامة اهل العلم

118

علی انه یسلم تسلیمتین عن یمینه وعن یساره السلام علیکم ورحمة الله السلام علیکم ورحمة الله واخرج عن عبد الله بن مسعود عن النبی صلی الله علیه وسلم رواه ابو داود والترمذی وقال مالک یسلم الامام والمنفرد تسلیمة واحدة السلام علیکم تلقاء وجهه

من

التكبيرات ووضع اليمنى على اليسرى وتسبيحات الركوع والسجود والذكر في القومة والطمانينة فيها و

من الصلوة الى ايجهت شاء بازگردد مصلے از نماز بهر جانبی که خواهد **مالك** عن يحيى بن سعيد عن محمد بن يحيى
بن حبان عن عمه واسع بن حبان انه قال كنت اصلي وعبد الله بن عمر مسند ظهره الى جدار القبلة فلما قضيت
صلوتي انصرفت اليه من قبل شقي الايسر فقال عبد الله بن عمر ما منعك ان تنصرف عن يمينك قال فقلت
رايتك فانصرفت اليك فقال عبد الله فانك قد اصبت ان قائلا يقول انصرف عن يمينك فاذا كنت
تصلي فانصرف حيث شئت ان شئت على يمينك وان شئت على يسارك واسع ابن حبان گفت من نماز
میگذاردم و عبد الله بن عمر نهاده بود پشت خود را بدیوار قبله پس وقتیکه تمام کردم نماز خود را بازگشتم بسوی او بجانب چپ خود
پس گفت عبد الله بن عمر چه چیز منع کرد ترا از آنکه بازگردی بسوی راست خود گفتم دیدم ترا پس بازگشتم بسوی تو گفت عبد الله
هر آئینه تو نیک کردی هر آئینه گوینده میگوید که بازگرد بسوی جانب راست خود البته پس وقتیکه نماز میکنی بازگرد بهر جانبی که خواهی
اگر خواهی بجانب راست خود و اگر خواهی بجانب چپ خود **باب** الذكر بعد السلام در بیان ذکری که بعد از سلام مسنون است

مالك عن ابي عبيد مولى سليمن بن عبد الملك عن عطا بن يزيد الليثي عن ابي هريرة انه قال من سبح دبر كل
صلوة ثلثا وثلثين وكبر ثلثا وثلثين وحمد ثلثا وثلثين وختم المائة بلا اله الا الله وحده لا شريك له له الملك وله
الحمد وهو على كل شيء قدير غفرت ذنوبه ولو كانت مثل زبد البحر ابو هریره گفت هر که سبحان الله بگوید بعد هر نماز سی و سه
مرتبه و الله اکبر بگوید سی و سه مرتبه و الحمد لله بگوید سی و سه مرتبه و ختم کند صد را باین کلمه لا اله الا الله وحده الخ آمرزیده شود
گناهان او اگرچه باشند مانند کف دریا **باب** من سلم من ركعتين ساهيا اتم وسجد سجدتين بعد التسليم هر که سلام داد
بعد از دو رکعت در نماز سه گانی یا چهارگانی فراموش کرده باید که نماز خود را تمام کند و سجده کند دو سجده بعد سلام **مالك**
عن ايوب بن ابي تميمة السختياني عن محمد بن سيرين عن ابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم انصرف
من اثنتين فقال له ذو اليدين اقصرت الصلوة ام نسيت يا رسول الله فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم اصدق
ذو اليدين فقال الناس نعم فقام رسول الله صلى الله عليه وسلم فصلى ركعتين اخريين ثم سلم ثم كبر فسجد مثل
سجوده او اطول ثم رفع ثم كبر فسجد مثل سجوده او اطول ثم رفع مرویست از ابی هریره که رسول الله صلی الله علیه وسلم
بازگشت از دو رکعت نماز پس گفت او را ذو الیدین آیا کوتاه ساخته شد نماز را یا فراموش کردی تو یا رسول الله
فرمود آنحضرت صلعم آیا راست گفته است ذو الیدین پس گفتند مردمان آری پس برخاست آنحضرت صلی الله علیه وسلم
پس گذارد دو رکعت باقی مانده بعد از آن سلام داد و بعد از آن تکبیر گفت پس سجده کرد مانند سجود خود در نماز یا دراز تر از آن
بعد از آن سر برداشت باز تکبیر گفت پس سجده کرد مانند سجود در نماز یا دراز تر از آن بعد از آن سر برداشت

۱۱۹

مالك عن ابن شهاب عن ابي بكر بن سليمن بن ابي حثمة قال بلغني ان رسول الله صلى الله عليه وسلم ركع ركعتين من احدى صلوتي النهار الظهر او العصر فسلم من اثنتين فقال له ذو الشمالين رجل من بني زهرة بن كلاب اقصرت الصلوة يا رسول الله ام نسيت فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم ما قصرت الصلوة وما نسيت فقال له ذو الشمالين قد كان بعض ذلك يا رسول الله فاقبل رسول الله صلى الله عليه وسلم على الناس فقال اصدق ذو الشمالين فقالوا نعم فاتم رسول الله صلى الله عليه وسلم ما بقي من الصلوة ثم سلم ابو بكر بن سليمان گفت خبر رسيده است بمن كه رسول الله صلعم گزارد دو ركعت از يكى دو نماز آخر روز ظهر بود يا عصر پس سلام داد بعد از دو ركعت پس عرض كرد بجناب او صلعم ذو الشمالين مردى از بنى زهره بن كلاب آيا كوتاه ساخته شد نماز يا رسول الله يا فراموش فرمودى پس گفت آنحضرت صلعم نه كوتاه گردانيده شده است نماز و نه من فراموش نموده ام پس گفت او ذو الشمالين هر آئينه بوده است بعض آنچه مذكور شد يا رسول الله پس روى آورد آنحضرت صلعم بمردمان پس پرسيد آيا راست گفت ذو الشمالين گفتند آرى يا رسول الله پس تمام كرد آنحضرت صلعم آنچه باقى مانده بود از نماز بعد از آن سلام داد مالك عن ابن شهاب عن سعيد بن المسيب وعن ابي سلمة بن عبد الرحمن مثل ذلك ابن شهاب از سعيد بن المسيب و از ابو سلمة بن عبد الرحمن مانند اين روايت كرد قال

يحيى قال مالك وكل سهو كان نقصانا من الصلوة فان سجوده قبل السلام وكل سهو كان زيادة في الصلوة فان سجوده بعد السلام گفت مالك هر سهويكه نقصان است از نماز پس هر آئينه سجود او پيش از سلام است و هر سهويكه زياده است در نماز پس هر آئينه سجود او بعد از سلام است مترجم گويد درينجا تشهد و سلام براى سجده سهو مذكور نشده و مذهب جمهور همين است كه بعد سجده سهو تشهد و تسليم نيست والله اعلم **مسئله** آنحضرت صلى الله عليه وسلم سلام داد و آن قاطع صلوة است و فعل كثير كرد كه در صورت عمد ناقض صلوة است بعد از آن بياد آورد و اتمام نمود و سجده كرد پس دانسته شد كه فعل چيزى كه بعمد آن ناقض نماز است بطريق سهو موجب سجده سهو است **مسئله** گفته اند كه تطويل ركن قصير مثل قومه و جلسه بين السجدتين مبطل است و فيه نظر زيرا كه بعض صحابه روايت كرده اند كه قومه ركوع و سجده آنحضرت صلى الله عليه وسلم و ما بين السجدتين قريب سوا بوده است و بعضى صحابه چندان مى ايستاد در قومه كه حاضران گمان ميكردند كه سهو كرده است پس تطويل اين اركان فى الجملة مشروع است اگرچه سنتى كه جمهور بران رفته اند قصر آنهاست **مسئله** اگر تشهد اول را فراموش كرد و راست ايستاد و در آن حالت بياد آورد عود نكند و اگر راست نه ايستاده است عود كند اما اول پس بحكم حديث الامام الثانى پس بمفهوم آن و سجده سهو بكند بجهت عدم تمام قيام

باب من قام من ركعتين ولم يجلس ساهيا سجد سجدتين قبل التسليم هر كه بايستد بعد دو ركعت از سهو كه نه نشسته باشد

دو نہ نشیند نشستن نخستین فراموش کردہ باید کہ در آخر نماز سجدہ کند دو سجدہ پیش از سلام **مالك** عن ابن شہاب عن

الاعرج عن عبد اللہ بن بحینۃ انہ قال صلی لنا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم رکعتین ثم قام فلم یجلس فقام الناس معہ

فلما قضی صلوتہ ونظرنا تسلیمہ کبر ثم سجد سجدتین وھو جالس قبل التسلیم ثم سلم عبد اللہ بن بحینہ گفت

گذارد برای ما یعنی امامت کرد در نماز برای ما رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم دو رکعت پس استاد و پس ننشست پس استادند

مردمان ہمراہ او پس وقتیکہ تمام کرد نماز خود را و منتظر شدیم سلام گفتن او را تکبیر گفت بعد ازان سجدہ کرد دو سجدہ و او نشستہ بود

پیش از سلام بعد ازان سلام داد **مالك** عن یحیی بن سعید عن عبد الرحمن بن ہرمز عن عبد اللہ بن بحینۃ انہ

قال صلی لنا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم الظہر فقام فی اثنتین ولم یجلس فیہما فلما قضی صلوتہ سجد سجدتین

ثم سلم بعد ذلک عبد اللہ بن بحینہ گفت کہ گذارد برای آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم نماز ظہر را پس استاد از دو رکعت

و نہ نشست دران دو رکعت پس استادند مردمان ہمراہ او پس وقتیکہ تمام کرد نماز خود را سجدہ کرد دو سجدہ باز سلام داد بعد

ازین **مسئلہ** ازین حدیث علیۃ ترک قعدہ اولی یا تشہد او سجدہ سہو را فہمیدہ شد و اما ترک تشہد فقط پس بجہت

آنست کہ قعدہ مشروع نشدہ است مگر برای تشہد پس ترک وی احق است بعلیۃ و شافعیہ ترک قنوت و صلوۃ علی النبی صلی اللہ علیہ وسلم را

در قعدہ اولی باشد ترک قعدہ اولی و تشہد او ساختہ اند و چون نزد یک ما قنوت سنت قائمہ نیست و ہمچنین درود در قعدہ اولی

موکد نیست این مسئلہ بر قاعدہ ما راست نباشد **باب** من قام فی اربع ساہیا وصلی خامسۃ سجد سجدتین بعد التسلیم ہر کہ

بایستد در چہارم رکعت و گذارد رکعت پنجم را خواہ بعد از قعدہ آخرہ یا بغیر آن فراموش کردہ باید کہ سجدہ کند دو سجدہ بعد از سلام فیہ حدیث

الشیخین عن ابن مسعود قال یحیی قال مالك فیمن سہی فی صلوتہ فقام بعد اتمامہ الاربع فقرأ ثم رکع فلما رفع راسہ من رکوعہ ذکر

انہ قد کان اتم انہ یرجع فیجلس ولا یسجد ولو سجد احدی السجدتین لم ار ان یسجد الاخری ثم اذا قضی صلوتہ فلیسجد

سجدتین وھو جالس بعد التسلیم گفت مالک در باب شخصیکہ فراموش کرد در نماز خود پس استاد بعد تمام کردن خود چہار رکعت را پس قراءت کرد

باز رکوع کرد پس وقتیکہ برداشت سر خود را از رکوع خود یاد آورد کہ وی تمام کردہ بود نماز را باید کہ این شخص رجوع کند پس بنشیند و سجدہ نکند و اگر

درینصورت سجدہ کردہ باشد یکی از دو سجدہ نمی بینم کہ سجدہ دیگر کند بعد ازان چون تمام کرد نماز خود را باید کہ سجدہ کند دو سجدہ و او

نشستہ باشد بعد سلام دادن **مسئلہ** تنقیح کردہ اند این را بزیادہ رکعتی فما فوق آن در نماز بسہو پس درینصورت زیادہ را

کان لم یکن بکند و نظم صلوۃ را تمام نماید و سجدہ سہو کند **باب** من شک فی صلوتہ ہل صلی ثلاثا او اربعا فلیصل رکعۃ اخری ثم لیسجد

سجدتین قبل التسلیم ہر کہ شک کند در نماز خود کہ آیا گذاردہ است سہ رکعت یا چہار رکعت پس باید کہ مقرر کند او را سہ رکعت و باید کہ بگذارد

رکعت دیگر را بعد ازان باید کہ سجدہ کند دو سجدہ پیش از سلام **مالك** عن ابن شہاب عن ابی سلمۃ بن عبد الرحمن بن عوف عن ابی ہریرۃ ان رسول اللہ

الاخرة وقام الى الخامسة رجع الى القعدة ما لم يسجد وتشهد ثم سجد للسهو وان قيد الخامسة بالسجدة بطل فرضه ولو قعد في الرابعة ثم قام ولم يسلم عاد الى القعدة ما لم يسجد للخامسة وسلم ويسجد للسهو وان قيدها بالسجدة تم فرضه فيضم اليها ركعة اخرى لتكونا تطوعا فان لم يضم وقطع الصلوة لم يلزمه

121

القضاء

صلی الله علیه وسلم قال ان احدکم اذا قام یصلی جاءه الشیطان فلبس علیه حتی لا یدری کم صلی فاذا وجد ذلک احدکم
فلیسجد سجدتین وهو جالس رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود هر آئینه یکی از شما وقتیکه می ایستد در حالیکه نماز میگذارد شیطان
شیطان می آید پس مشتبه میکرداند بروی تا آنکه نمیداند که چه قدر گذارده است پس چون بیابد همچنین را یکی از شما باید که سجده کند
دو سجده و او نشسته باشد مالک عن زید بن اسلم عن عطاء بن یسار ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال اذا شک احدکم
فی صلوته فلم یدر کم صلی ثلثاً ام اربعاً فلیصل رکعة ولیسجد سجدتین وهو جالس قبل التسلیم فان کانت الرکعة
التی صلی خامسة شفعها بهاتین السجدتین وان کانت رابعة فالسجدتان ترغیم للشیطان رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود
وقتیکه شک کند یکی از شما در نماز خود پس نه دانست که چه قدر گذارده است آیا سه رکعت گذارده است یا چهار رکعت پس باید که بگذارد
یکرکعت دیگر و باید که سجده کند دو سجده و او نشسته است پیش از سلام پس اگر باشد رکعتی که گذارده آنرا رکعت پنجم شفع ساخته باشد
آنرا باین دو سجده و اگر باشد رکعت چهارم پس دو سجده خاک آلوده کردن است روی شیطان را مالک عن عمر بن محمد
بن زید عن سالم بن عبد الله ان عبد الله بن عمر کان یقول اذا شک احدکم فی صلوته فلیتوخ الذی یظن انه
نسی من صلوته فلیصله ثم لیسجد سجدتی السهو وهو جالس عبد الله بن عمر میگفت چون شک کند یکی از شما در نماز خود
پس باید که قصد بکند چیزی را که گمان میکند که فراموش کرده است از نماز خود پس باید که بگذارد آنرا بعد از آن سجده کند دو سجده ۱۳۴
سهو و او نشسته باشد مالک عن عفیف بن عمرو السهمی عن عطاء بن یسار انه قال سالت عبد الله بن عمرو بن
العاص وکعب الاحبار عن الذی یشک فی صلوته فلا یدری کم صلی ثلثاً ام اربعاً فکلاهما قالا لیصل رکعة اخری ثم لیسجد
سجدتین وهو جالس عطاء بن یسار گفت سوال کردم عبد الله بن عمرو بن العاص و کعب احبار را از شخصیکه شک میکند در نماز
خود پس نمیداند که سه رکعت گذارده است یا چهار رکعت پس هر دو گفتند باید که بگذارد رکعت دیگر را بعد از آن سجده کند دو سجده
و او نشسته باشد مالک عن نافع ان عبد الله بن عمر کان اذا سئل عن النسیان فی الصلوة قال لیتوخ احدکم
الذی یظن انه نسی من صلوته فلیصله عبد الله بن عمر وقتیکه سوال کرده میشد از نسیان در نماز میگفت باید که قصد بکند
یکی از شما چیزی را که گمان میکند که وی فراموش کرده است از نماز خود پس بگذارد آنرا مالک انه بلغه ان رجلا
سال القاسم بن محمد فقال انی اهم فی صلوتی فیکثر ذلک علی فقال القاسم امض فی صلوتک فانه لن یذهب عنک
حتی تنصرف وانت تقول ما اتممت صلوتی شخصی سوال کرد قاسم بن محمد را پس گفت هر آئینه من شک میکنم در نماز خود
پس بسیار میباشد این شک من پس گفت قاسم برو در نماز خود پس هر آئینه حال اینست که نخواهد رفت شک از تو تا آنکه
باز گردی و تو میگوئی که من تمام نکرده ام نماز خود را مالک انه بلغه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال انی لانسی او انسی

لا نسیَ رسول صلی الله علیه وسلم فرمود هر آئینه من فراموش میکنم یا گفت فراموشی انداخته میشود بر من تا راهی مقرر کنم برای امت
مسئله تشنیم کرده اند این را شک در رکنی در اثنای صلوة پس اگر شک حاصل شود در رکنی مثل رکوع و سجود آن رکن را بکنند
و سجده سهو دهد و شک بعد فراغ نماز موثر نیست و در حدیث که قبلین آمده است که در صورة شک تحری کند صواب را
وآنحضرت صلی الله علیه وسلم رجوع کردند بقول ذوالیدین و قول حضرت ابوبکر و عمر پس فهمیده شد که در صورت وقوع شک
مخرج سه چیز است اخذ باقل و تحری صواب و رجوع بقول ثقه والله اعلم و در هر صورة سجده سهو باید کرد و اقوی آن بنا است
که اگر در اثنای صلوة شک زایل شد سجده سهو لازم نگردد

باب العمل الیسیر لا یبطل الصلوة

عمل قلیل باطل نمیکند نماز را

مالک عن عامر بن عبد الله بن الزبیر عن عمرو بن سلیم الزرقی عن ابی قتادة الانصاری ان رسول الله صلی الله علیه وسلم کان یصلی وهو حامل امامة بنت زینب ابنة رسول الله صلی الله علیه وسلم ولابی العاص بن ربیعة بن عبد الشمس فاذا سجد وضعها واذا قام حملها

رسول الله صلی الله علیه وسلم نماز میگذارد و حالانکه او برداشته بود امامه دختر زینب او زینب دختر آنحضرت بود صلی الله علیه وسلم و امامه از صلب ابوالعاص بود یعنی وقتیکه سجده میکرد بر زمین می نهاد او را و وقتیکه قیام میکرد بر میداشت او را مترجم گوید همچنین گفت یحیی بن یحیی ولابی العاص بن ربیعة وصواب ابن ربیع است

مالک عن ابی النضر مولی عمر بن عبید الله عن ابی سلمة بن عبد الرحمن عن عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم انها قالت کنت انام بین یدی رسول الله صلی الله علیه وسلم ورجلای فی قبلته فاذا سجد غمزنی فقبضت رجلی فاذا قام بسطتهما قالت والبیوت یومئذ لیس فیها مصابیح

حضرت عائشه گفت که خواب میکردم پیش روی رسول الله صلی الله علیه وسلم و دو پای من در جانب قبله آنحضرت صلعم بود و وقتیکه سجده میکرد میگرفت مرا پس می بستم پای خود را پس وقتیکه می ایستاد میکشادم دو پای خود را گفت حضرت عائشه و خانهای آنروز نبود آنجا چراغها

مالک عن ابن شهاب عن ابی امامة بن سهل بن حنیف انه قال دخل زید بن ثابت المسجد فوجد الناس رکوعا فرکع ثم دب حتی وصل الصف

سهل بن حنیف گفت در آمد زید بن ثابت بمسجد پس یافت مردمان را در رکوع پس رکوع کرد و بعد ازان آهسته آهسته رفت تا آنکه رسید بصف

مالک انه بلغه ان عبد الله بن مسعود کان یدب راکعا

خبر رسید مالک را که عبد الله بن مسعود دبیب میکرد در رکوع یعنی میرفت

مالک عن یزید بن رومان انه قال کنت اصلی الی جانب نافع بن جبیر بن مطعم فیغمزنی فافتح علیه ونحن نصلی

یزید بن رومان گفت که من نماز میگذاردم بر پهلوی نافع بن جبیر پس میگرفت مرا پس میکشادم قراءة را برای او و حالانکه ما نماز میگذاردیم مترجم گوید رضی الله عنه وارضاه که اتفاق کرده اند علماء برانکه عمل یسیر مبطل نماز نیست در فتاوی عالمگیری مذکور است که اگر طفلی یا جامه را بر دوش خود برداشت نمازش فاسد نشود

۵۲ قلت اختلفوا فی ذلک فعند الشافعیة اذا شک صلی الثالث بنی علی الیقین وهو الاقل سواء کان شک فی الرکعة او سجدة وعند الحنفیة ان کان ذلک اول مرة سهی یستقبل الصلوة وان کان یعتبر له تحری

۵۳ قلت کذا قال یحیی بن یحیی ولابی العاص بن ربیعة والصواب ابن ربیع

۵۴ قلت اتفقوا علی ان العمل الیسیر لا یبطل الصلوة وفی العالمگیریة ان حمل صبیا او ثوبا علی عاتقه لم تفسد صلوته

ازی اگر در برداشتن چیزیکه بتکلف آنرا بردارد فساد نماز ست ودر منهاج مذکورست که کثرة عمل بعرف معلوم میشود دیکدو کام یا یکد
ضرب قلیل ست وثلاث در حد کثرت داخل میشود وهمچنین جستن خلاف عادة عمل کثیرست وحرکات خفیفه متوالیه مثل تحریک انگشتان
در تسبیح یا خاریدن بدن قلیل ست وصحیح نزدیک فقیر در حد کثرت وقلة انست که تامل کرده شود در افعال آنحضرت صلی الله علیه وسلم
در نماز مانند حمل امامه وغمز عائشه وفتح باب حجره ونزول از منبر وصعود بران پس انچه اهل عقل حکم کنند که کمترست ازان افعال
یا برابر انست آنرا قلیل گویند وانچه زیاده ازان باشد در حکم اکثر بود وانچه گفته اند که قلة وکثرة را دانسته می شود بعرف بغیر مقایسه
بافعال آنحضرت صلی الله علیه وسلم نزدیک فقیر صحیح نیست زیرا که قلة وکثرت در هر چیزی جدا باشد وعرف مختلف ست در هر چیز
پس قابل معیاریت نباشد **باب** اذا سلم علی المصلی لا یرد کلاما بل یشیر بیده وقتیکه سلام کرده شود بر مصلی جواب سلام ندهد
بسخن گفتن بلکه اشاره کند بدست خود **مالک** عن نافع ان عبد الله بن عمر مر علی رجل وهو یصلی فسلم علیه فرد الرجل کلاما
فرجع الیه عبد الله بن عمر فقال له اذا سلم علی احدکم وهو یصلی فلا یتکلم ولیشر بیده عبد الله بن عمر میگذشت بر مردی واو نماز میخواند
پس سلام کرد بروی پس جواب سلام داد آنمرد بسخن گفتن یعنی بزبان گفت وعلیکم السلام پس بازگشت بسوی او عبد الله بن عمر
پس گفت چون سلام داده شود بر یکی از شما واو نماز میگذارد پس باید که سخن نگوید وباید که اشاره کند بدست خود مترجم گوید
عبد الله بن عمر باعادهٔ نماز امر نکرد بلکه او را نهی کرد که دیگر در نماز سخن نگوید وهمچنین آنحضرت صلعم معاویه بن الحکم سلمی را منع فرمود
ازانکه سخن بگوید وامر باعاده نماز نفرمود وفقیر تا حال مطلع نشده ست بر دلیلی از دلایل شرعیه که دلالت کند بر وجوب اعاده
نماز از کلام وانچه هست دلالت میکند بر منع کلام فقط ودر عالمگیری مذکورست که اگر غیر امام خود را یک حرف یا زیاده بر ان
تعلیم کرد نماز فاسد شد مگر آنکه مراد این شخص تلاوت باشد نه تعلیم واگر بر امام خود فتح کرد پس صحیح انست که نماز فاسد نمیشود
بهیچ حال خواه نماز فرض باشد یا نفل وخواه بعد قرارة ما یجوز به الصلوة فتح کرده باشد یا قبل ازان ودر منهاج مذکورست که
اگر مصلی بنظم قرآن تکلم کند بقصد تفهیم فاسد نمی شود نماز او والا فاسد میشود مثلا شخصی کلمه یا یحیی خذ الکتاب بقوة بر زبان راند
وقصد قرارة قرآن نماید هیچ باکی نیست ونیز اجماع فقهاست بر آنکه اگر مصلی رد سلام کند نمازش باطل میشود واگر بدست
اشاره کند در مذهب امام اعظم جایز نیست ونزد غیر وی جایزست والله اعلم **باب** اذا نابه شئ مما یقتضی تنبیه الامام وغیره
فلیسبح الرجال ولیصفق النساء چون پیدا شود چیزی از جنس انچه اقتضا نماید خبردار ساختن امام یا غیر امام باید که سبحان الله
گویند مردان وباید که دستک نند زنان **مالک** عن ابی حازم بن دینار عن سهل بن سعد الساعدی ان رسول الله
صلی الله علیه وسلم ذهب الی بنی عمرو بن عوف لیصلح بینهم وحانت الصلوة فجاء المؤذن الی ابی بکر الصدیق فقال
اتصلی بالناس فاقیم فقال نعم فصلی ابو بکر فجاء رسول الله صلی الله علیه وسلم والناس فی الصلوة فتخلص حتی

قوله فلا یتکلم قال اکثر الفقهاء علی انه لا یرد السلام ویشیر بیده ولو رد باللسان بطلت صلاته وقال ابو حنیفة لا یرد السلام ولا یشیر بیده ١٢

وقف

وقف فی الصف فصفق الناس وکان ابوبکر لایلتفت فی صلوته فلما اکثر الناس من التصفیق التفت ابوبکر فرای
رسول الله صلی الله علیه وسلم فاشار الیه رسول الله صلی الله علیه وسلم ان امکث مکانک فرفع یدیه فحمد الله
علی ما امره به رسول الله صلی الله علیه وسلم من ذلک ثم استاخر حتی استوی فی الصف وتقدم رسول الله
صلی الله علیه وسلم فصلی ثم انصرف فقال یا ابابکر ما منعک ان تثبت اذ امرتک فقال ابوبکر ما کان لابن
ابی قحافة ان یصلی بین یدی رسول الله صلعم فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم مالی رایتکم اکثرتم من التصفیح
من نابه شیء فی صلوته فلیسبح فانه اذا سبح التفت الیه وانما التصفیح للنساء رسول الله صلی الله علیه وسلم رفت
بسوی قبیله بنی عمرو بن عوف تا صلح فرماید میان ایشان و وقت نماز در آمد پس آمد موذن بسوی ابوبکر الصدیق
پس گفت آیا نماز میگذاری با مردمان پس اقامت گویم یعنی آیا امامت میکنی پس گفت ابوبکر آری پس نماز شروع کرد
ابوبکر الصدیق پس آمد رسول الله صلعم و مردمان درمیان نماز بودند پس صفها را شگافته بر آمد آنحضرت صلی الله علیه وسلم
تا آنکه استاد در صف اول پس دستک زدند مردمان و حضرت ابوبکر التفات نمی نمود در نماز خود پس چون بسیار
کردند مردمان دستک زدن را التفات فرمود ابوبکر صدیق پس دید آنحضرت صلعم پس اشاره فرمود آنحضرت بسوی
حضرت ابوبکر که درنگ کن در جای خود پس برداشت حضرت ابوبکر دو دست خود را پس حمد گفت خدا تعالی را
بر چیزیکه امر فرمود او را بآن آنحضرت صلی الله علیه وسلم ازین کار یعنی بر تشریف داشتن به حمد گفت بعد ازان فرود آمد
تا آنکه برابر شد با مردمان در صف و پیش رفت آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس نماز گذارد و بعد ازان باز گشت
بر مردمان یعنی بعد انقضای نماز پس فرمود ای ابوبکر چه چیز منع کرد ترا ازانچه ثابت باشی در مکان خود وقتیکه
امر کردم ترا پس گفت حضرت ابوبکر آن مرتبه نبود ابن ابی قحافه را که نماز گذارد در پیش روی آنحضرت صلی الله علیه وسلم
پس فرمود رسول صلعم چیست مرا که دیدم شما را درین حالت که بسیار کردید دستک زدن را هر که پیش آید او را
چیزی در نماز او پس باید که تسبیح گوید پس هرآئینه حال اینست که وقتیکه تسبیح گوید آدمی التفات کرده شود بسوی او
و جز این نیست که دستک زدن مر زنان را خاص است مترجم گوید ازینجا معلوم میشود که اگر شخصی در بعض نماز خود
امام باشد و در بعض آخر مقتدی جایز است و نیز معلوم شد که جایز است مفارقت امامی و اقتدا با امام دیگر در اثنا
نماز و ازینجا دانسته شد که اگر ذکری بقصد تفهیم غیری بوده باشد مفسد صلوة نیست و تصفیق نیز مفسد صلوة نیست
و در حکم اوست اشاره مفهمه و گفته اند که تصفیق بضرب دست راست بر پشت دست چپ باید کرد والا نماز تباه شود
و این مسئله پیش فقیر صحیح نیست زیرا که در حدیث فلیصفق النساء واقع شد و تعیین هیئة تصفیق نکرده اند

و فی هذا الحدیث جواز ان یکون فی بعض صلوته اماما و فی بعضها ماموما و جواز الصلوة باماما بین
و فی هذا الحدیث جواز ان یحمد الله اذا حدث نعمة فی الصلوة و جواز الاشارة المفهمة و ان التصفیق فعل فعل فهو جواز ان یذکر الله تعالی فی الصلوة و یقرء القرآن و ینوی الزیادة و الذکر و ینوی مع ذلک اعلام شخص نحو ذکر البحری کل ذلک

باوجود آنکه شایع در تصفیق ضرب باطن دست راست ست بر بطن دست چپ نزدیک علم بیان خاطر بهمان طرف شایع منجر
میشود پس ترک بیان نزدیک حاجت بیان عموم ست والله اعلم و آنکه گفته اند که این هیئة لعب ست لا نسلم که مطلق لعب باشد
و در حکم ذکر ست نظم قرآن که مفهم باشد مانند یا یحیی خذ الکتاب بقوة اگر میداند که نظم قرآن ست و عدول از سائر کلام بجهت
آن کرده ست مسئله تنحنح و بکا و ضحک از جنس کلام نیست لیکن در حکم اوست پس اگر اکثار این چیز نماید بوجهی که عقلای

بانقطاع مجلس صلوة و نظم آن حکم کنند باطل شود **باب** لا تفسد الصلوة بالکلمة او الکلمتین اذا کانت خطأ او سهوا او لمصلحة
الصلوة فاسد نشود نماز بیک سخن یا دو سخن اگر باشد آن سخن که صادر شده باشد بخطا یا بسهو یا برای اصلاح نماز **مالک** عن

داود بن الحصین عن ابی سفیان مولی بن ابی احمد انه قال سمعت ابا هریرة یقول صلی رسول الله صلی الله علیه وسلم صلوة العصر فسلم فی رکعتین فقام

ذو الیدین فقال اقصرت الصلوة یا رسول الله ام نسیت فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم کل ذلک لم یکن فقال قد کان بعض ذلک

یا رسول الله فاقبل رسول الله صلی الله علیه وسلم علی الناس فقال اصدق ذو الیدین فقالوا نعم فقام رسول الله صلی الله علیه وسلم فاتم ما بقی
من الصلوة ثم سجد سجدتین بعد التسلیم وهو جالس ابوهریره روایت کرد که گذارد آنحضرت صلی الله علیه وسلم نماز عصر را
پس سلام داد در دو رکعت پس برخاست ذو الیدین و عرض نمود که آیا کوتاه ساخته شد نماز یا رسول الله یا فراموش
کردی پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم هیچ یکی ازینها نبوده ست پس گفت ذو الیدین هر آینه بوده ست بعض این
یا رسول الله پس متوجه شد آنحضرت بر مردمان پس فرمود آیا راست گفته ست ذو الیدین پس گفتند صحابه آری پس ایستاد
رسول الله صلی الله علیه وسلم پس تمام کرد آنچه باقی مانده بود از نماز بعد از آن سجده کرد دو سجده بعد سلام دادن و او نشسته بود
مترجم گوید رضی الله عنه بغوی از عطا و شعبی و اوزاعی و مالک و شافعی نقل کرده ست که کلام ناسی و جاهل باطل نمیکند نماز را و
اوزاعی نقل کرده ست که اگر تکلم کند بقصد سخنی که در وی مصلحة نماز ست چنانکه امام ایستاده باشد در محل نشستن پس او را
بگوید بنشین یا جهر کند در موضع اخفا پس گوید اخفا کن باطل نمیشود نماز و ابن حاجب گفته ست و اما الکلام عمدا لغیر
اصلاحها فیبطل قل او کثر و لاصلاحها لا یبطل مثل لم تکمل فیقول اکملت و مثل ان یسال فیخبر و جمعی که کلام عمدا مطلقا مفسد
صلوة گفته اند تکلف کرده اند بجواب آنکه ذهن سلیم آنرا قبول نمیکند پس بعض گفته اند این قصه پیش از تحریم کلام بود
در نماز بعد از آن منسوخ شد بغوی جواب داده ست که این قول باطل ست زیرا که تحریم کلام بمکه بود و این قصه ابوهریره
و عمران بن الحصین ذکر کرده اند و ایشان متاخر الهجرة اند و بعض گفته اند که کلام آنحضرت صلی الله علیه وسلم بسهو بود
و کلام ذو الیدین بر توهم نسخ و قصر صلوة بود و پس حکم او حکم ناسی باشد و کلام ابوبکر و عمر و سائر قوم بنا بر وجوب جواب آن
پیغمبر ست صلعم اگرچه در نماز باشد و آن مخصوص بآنحضرت ست صلعم **باب** جواز مسح الحصباء مسحا خفیفا

قلت اختلفوا فی هذا الحدیث فقال ابو حنیفة کلام الناسی یبطل الصلوة وهذا الحدیث کان قبل تحریم الکلام ثم نسخ فیه بحث لان تحریم الکلام کان بمکة وهذه القصة بالمدینة وقال الشافعی کلام الناسی لا یبطل الصلوة وکلام العامد یبطلها ولی

١٢٦

قلت وتاویل الحدیث عندی ان النبی صلی الله علیه وسلم کان ناسیا وانما کلامه علی نسیان فانه نبی ذی الیدین وکلام ذی الیدین علی توهم قصر الصلوة فکان حکمه حکم الناسی وکلام القوم کان جوابا للرسول صلی الله علیه وسلم والرسول لا تبطل الصلوة وقال ما لا یبطل...

واستحباب آن که باب در جواز دست رسانیدن بسنگریزها یعنی برای هموار کردن در نماز و مستحب نکردن این کار است

مالک عن ابی جعفر القاری انه قال رایت عبد الله بن عمر اذا اهوى ليسجد مسح الحصباء لموضع جبهته مسحا خفيفا ابوجعفر قاری گفت دیدم عبد الله بن عمر را چون فرو میشد تا سجده کند دست میرسانید سنگریزها را برای جای پیشانی خود دست رسانیدن سبک مالک عن یحیی بن سعید انه بلغه ان ابا ذر کان یقول مسح الحصباء فی الصلوة مسحة واحدة وترکها خیر من حمر النعم ابوذر غفاری می گفت دست رسانیدن بسنگریزها در نماز یکبار است و ترک آن بهتر است از گله شتران سرخ مترجم گوید ترک آنچه مشغول کند مصلی را از محافظت ارکان صلوة بهتر است لکن فاسد نمیکند نماز را تا وقتیکه عمل کثیر نباشد

باب استحباب ترک الالتفات فی الصلوة باب در مستحب بودن ترک توجه بجانب غیر قبله در نماز

مالک عن نافع ان عبد الله بن عمر لم یکن یلتفت فی صلوته عبد الله بن عمر التفات نمیکرد در نماز خود یعنی چپ و راست نمی نگریست مالک عن ابی جعفر القاری انه قال کنت اصلی و عبد الله بن عمر ورائی ولا اشعر به فالتفت فغمزنی ابوجعفر گفت نماز میگذاردم و عبد الله بن عمر پس پشت من بود و من ندانستم او را پس التفات کردم پس بدست گرفت مرا یعنی اشاره کرد تا که التفات مکن مترجم گوید التفات را سه مرتبه است اول آنکه بگوشه چشم نگرد و رخسار و گردن بحال خود باشد و این قسم التفات نه مکروه است و نه مفسد نماز بلکه از حضرت رسالت علیه الصلوة والسلام ثابت شده دوم آنکه رخسار خود را بگرداند بدون آنکه از استقبال قبله متحول شده باشد و این قسم حرام است و مبطل صلوة نیست سیوم آنکه التفات قبله برهم خورد و اکثر بدن از استقبال قبله منحرف شود و این قسم مبطل صلوة است

باب التاکید فی حضور الجماعة باب در بیان تاکید حاضر شدن بجماعت

مالک عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال والذی نفسی بیده لقد هممت ان امر بحطب فیحتطب ثم امر بالصلوة فيؤذن لها ثم امر رجلا فيؤم الناس ثم اخالف الى رجال فاحرق بيوتهم والذی نفسی بیده لو یعلم احدهم انه يجد عظما سمينا او مرماتين حسنتين لشهد العشاء رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود قسم بکسی که نفس من در دست قدرت اوست هر آئینه قصد کردم که بفرمایم جمع کردن هیمه پس جمع کرده شود و آنگاه بعد از آن بفرمایم بنماز پس اذان گفته شود برای نماز و بعد از آن بفرمایم شخصی را پس امامت کند مردمان را بعد از آن تخلف کنم از نماز متوجه شده بسوی مردمانی که حاضر نشده اند یا معنی آنست در غیبت این مردمان و بیخبری ایشان متوجه شوم بخانهای ایشان پس بسوزانم خانهای ایشان را قسم بکسیکه نفس من در دست قدرت اوست اگر بداند یکی از ایشان که وی خواهد یافت استخوانی چرب را یا دو استخوانی پهلو که نیک باشند البته حاضر شود بنماز عشا مسئله اقوی اقوال آنست که جماعت فرض بالکفایة

قلت وعليه اهل العلم وعليه كابتغاء عن ان ترك واحب ولا الصلوة ما يفسد الصلوة بكان عملا يسيرا ١٢ قلت وعليه اهل العلم والالتفات لا تفسد الصلوة مالم يتحول عن القبلة بجميع بدنه لحديث فلما اكثر الناس من التصفيق التفت ابوبكر فرأى رسول الله صلى الله عليه وسلم ١٢ مسوی قلت ابتغى الفلاح اليمين سنة عند الجمهور عند ان يقال لقد هممت ان آمر لا يدل على ترك الجماعة ... فلا ... ايضا ان يقال كان المتخلفون عن الجماعة هم المنافقين وكان ذلك علامة لهم فهم بذلك لانهم منافقون المرماة ما بين ظلفي الشاة بكسر الميم وفي وقت المرماة عظم بلا لحم والمراد التوبيخ على يجيبوا الى العشاء من منافع الدنيا ولم يجيبوا الى الصلوة ١٢

است بوجهی که شعار اسلام ظاهر شود مثلا در قریه صغیره یکجا و در کبیره چند جا زیرا که خدا تعالی فرمود واقیموا الصلوة ومعنی اقامت ترویج آن واظهار اوست وضبط کرده اند آنحضرت صلی الله علیه وسلم ترویج واظهار را باقامت جماعت ودر حدیث ابی داؤد آمده مامن ثلثة فی قریة او بدو لا تقام فیهم الصلوة الا استحوذ علیهم الشیطان ای غلب ودر حق هر کسی سنت مؤکده که ترک آن بی عذر مستحق ملامت میسازد وحضور مساجد نیز سنت مؤکده پس اگر در خانها بجماعت نماز گذارند بوجهی که مشهور گردد فرض بالکفایه ادا شد واستحقاق ملامت بر ترک عمارت مساجد باقی ماند وچون این حدیث بظاهر خود دلالت بر فرضیة جماعت دارد علما در توجیه آن اختلاف کرده اند ومی توان گفت که کلمه لقد هممت الخ دلالت بر تحریم ترک جماعت نمیکند زیرا که آدمی قصد چیزها میکند بجهت مصلحتی بعد از ان معارضی ظاهر میشود وآن مصلحت را بر هم میزند نیز میتوان گفت که متخلفان از جماعت در ان زمانه غیر از منافقان دیگری نبود وترک جماعت علامت نفاق بود پس این قصد بنا بر نفاق بود

باب الرخصة فی ترک الجماعة عند المطر باب در رخصت ترک کردن جماعت نزدیک باران

مالك عن نافع ان عبد الله بن عمر اذن بالصلوة فی لیلة ذات برد وریح فقال الا صلوا فی الرحال ثم قال ان رسول الله صلی الله علیه وسلم کان یامر المؤذن اذا کانت لیلة باردة ذات مطر یقول الا صلوا فی الرحال عبد الله بن عمر اذان داد برای نماز در شبی که صاحب سردی و باد بود پس گفت دانا و آگاه باشید بگذارید نماز را در خانها بعد از ان گفت هر آئینه رسول الله صلعم میفرمود مؤذن را وقتیکه میبود شب سرد و صاحب باران که بگوید الا صلوا الخ یعنی بگذارید نماز را در خانها در منهاج مذکورست که رخصت در ترک جماعت بهیچ حال نیست مگر بجهة عذر عام مثل باران یا باد تند وقت شب وهمچنین گل ولای بسیار یا عذر خاص مثل مرض ودر عالمگیری گفته که جماعت ساقط میشود باعذار چنانچه بر مریض ومقعد وامثال آنها واجب نیست وهمچنین ساقط میشود بباران وگل ولای وبه سردی شدید وتاریکی شدید

باب فضل الصلوة فی الجماعة باب در بیان فضیلة نماز گذاردن در جماعت

مالك عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال صلوة الجماعة تفضل صلوة الفذ بسبع وعشرین درجة رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود نماز گذاردن در جماعة زیاده است یعنی از جهة ثواب بر نماز یکه تنها گذارده شود به بیست وهفت مرتبه

مالك عن ابن شهاب عن سعید بن المسیب عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال صلوة الجماعة افضل من صلوة احدکم وحده بخمسة وعشرین جزءا رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود نماز گذاردن در جماعت زیاده ترست از نماز یکی از شما که تنها گذارد به بست وپنج جزء

باب فضل حضور الجماعة فی العتمة والصبح باب در بیان فضیلت حاضر شدن در نماز عشاء ونماز فجر

مالك عن عبد الرحمن بن حرملة الاسلمی عن سعید بن المسیب ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال بیننا وبین المنافقین شهود العشاء

قلت فی المنهاج لا رخصة فی ترکها یعنی الجماعة وان قلنا سنة الا بعذر عام کمطر او ریح عاصف باللیل وکذا الوحل الشدید علی الصحیح او خاص کمرض وفی العالمگیری وتسقط الجماعة بالاعذار حتی لا تجب علی المریض ١٢٨ والمقعد الی ان قال وتسقط بالمطر والطین والبرد الشدید والظلمة الشدید ١٢ ع

قلت الفذ بالذال المعجمة المشددة المنفرد ١٢

والصبح لا يستطيعونهما او نحو هذا رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمود علامت فارق درميان ما و درميان منافقان

حاضر شدن نماز عشا و نماز صبح ست منافقان نميتوانند آنرا يا كلمه گفت مانند اين **مالك** عن سمي مولى ابي بكر

بن عبد الرحمن عن ابي صالح السمان عن ابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لو يعلمون ما في العتمة والصبح لا

توهما ولو حبوا رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمود اگر بدانند مردمان فضيلتي را كه در نماز عشا و نماز صبح ست البته بيايند بجماعت

آنها اگرچه بر سرين خود غيژان باشند **مالك** عن ابن شهاب عن ابي بكر بن سليمان بن ابي حثمة ان عمر بن الخطاب

فقد سليمن بن ابي حثمة في صلوة الصبح وان عمر بن الخطاب غدا الى السوق ومسكن سليمن بين السوق والمسجد فمر على

الشفاء ام سليمن فقال لها لم ار سليمن في صلوة الصبح فقالت انه بات يصلي فغلبته عيناه فقال عمر لان اشهد

صلوة الصبح في الجماعة احب الي من ان اقوم ليلة عمر بن الخطاب نيافت سليمن بن ابي حثمه را در نماز صبح و عمر بن الخطاب

اول روز رفت بسوي بازار و خانه سليمن درميان بازار و مسجد بوده ست پس گذشت بر شفا مادر سليمان پس گفت

او را نديدم من سليمان را در نماز صبح پس گفت شفا هر آئينه او شب گذرانيد دران حال كه نماز ميگذارد پس غالب شد

بر وي هر دو چشم وي يعني بسبب طول قيام ليل وقت صبح بر وي خواب غلبه كرد پس فرمود حضرت عمر هر آئينه آنكه حاضر

شوم من نماز صبح را در جماعة بهتر ست نزديك من از آنكه استاده شوم يكشب يعني نماز تهجد گذارم تمام شب **مالك** عن

يحيى بن سعيد عن محمد بن ابراهيم عن عبد الرحمن بن ابي عمرة الانصاري انه قال جاء عثمان بن عفان الى صلوة العشاء فرأى

اهل المسجد قليلا فاضطجع في مؤخر المسجد ينتظر الناس ان يكثروا فاتاه ابن ابي عمرة فجلس اليه فسأله من هو فاخبره

فقال له ما معك من القران فاخبره فقال له عثمان من شهد العشاء فكانما قام نصف ليلة ومن شهد الصبح فكانما قام

ليلة عبد الرحمن بن ابي عمرة گفت آمد عثمان بن عفان بسوي نماز عشا پس كم ديد اهل مسجد را پس دراز كشيد در آخر مسجد

انتظار ميكرد مردمان را كه بسيار شوند پس آمد نزديك حضرت عثمان پسر ابي عمره پس نشست نزديك او پس سوال كرد

حضرت عثمان او را كه كيست پس ابن ابي عمره خبر داد او را پس فرمود حضرت عثمان چيست با تو از قرآن پس

خبر داد او را پس گفت حضرت عثمان او را هر كه حاضر شود بنماز عشا پس گويا كه قيام كرده ست نيم شب را

و هر كه حاضر شود نماز صبح را نيز پس گويا قيام كرده ست تمام شب را مترجم گويد رضي الله عنه وارضاه

كه در حديث تاكيد حضور جماعة در عشا و صبح واقع شده از ان جهة كه بر اهل كسالت و منافقان بسيار

دشوار ست پس شارع تاكيد بليغ فرمود درين دو نماز تخصيص تا زجر باشد اين مردمان را و در بعض

احاديث تاكيد نماز عصر نيز آمده از انجهة كه اكثر ناس اهل زراعة و تجارت و حرفه در عين تمام روز در كار ميكنند و در وقت عصر

له قلت تخصيص هاتين الصلوتين بالذكر لانهما اثقل على النفس ۱۲

۱۲۹

بنا نمی آید و بکفایت تعقیب کسل و درین وقت یا پیش از ان باند کی باز ازقائم شود و هیچ و شر او در میان آید پس چون وقت

اشتغال اکثر ناس بود تاکید کرده شد در اختیار اول وقت وحضور جماعت والله اعلم مسئله چون افراد جماعت را که در میان

مسلمین واقع میشود استقرا کنیم چند صفت بآن لازم می یابیم از انجمله متابعت امام است مأمومین در ارکان صلوة و این صفت

نفسیه است قطعا بجهة حدیث انما جعل الامام لیؤتم به الخ و از انجمله اتحاد مکان عرفا و قید عرف بجهة آنست که کثرت صفوف

و اتصال آنها بعید را قریب میسازد و حیلوله جدران قریب را بعید میگرداند و مسجد یک مکان است و فضا اگر عرف آنرا

مسافت قلیله شمارد اتحاد مکان متحقق شد والا نه گویا اصل در التزام این صفت ضروری بودن علم است بانتقالات

امام تا متابعت تواند کرد و بوجهیکه نزدیک سلامت سمع و بصر و عدم ظلمة مفرطه و صیحه مانعه از سماع آواز احوال امام را

دریابد یا احوال بعض صفوف و این صفت نیز نفسیه است یا لازم آنست و از انجمله آنست که زنان امامت مردان نمی کنند

و هیچ جا نقل یافته نشد که کرده باشند بلکه لزوم ستر آنها و تاخر ایشان از شرع مفهوم شد و آن دلالت میکند بر امتناع

امامت ایشان بخلاف امامت صبیان که در حدیث عمرو بن سلمه سلمی آمده و همچنین اقتدا المقتدی در شرع دانسته

نشده است و از انجمله نیت اقتدا است زیرا که موافقت بی قصد اقتدا اقتدا نمی شود و آیا موافقت در صفت صلوة

از فرضیه و نفلیه ضروریست یا نه حدیث معاذ که نماز عشا با آنحضرت صلی الله علیه وسلم میگذارد و بعد از ان امامت ۱۳۰

قوم خود میکرد پس معاذ را صلوة ثانیه نفل بود و قوم را فرض و مشروعیة اقتدا کسیکه منفرد نماز گذارده باشد با امام

اگر جماعت دریابد دلالت میکند بر سقوط این صفت و آیا موافقت در عدد رکعات ضروریست یا نه اثر حضرت عمر که در مکه

نماز قصر میخواند و بعد از ان میگفت یا اهل مکه اتموا صلوتکم فانا قوم سفر دلالت میکند بر سقوط این صفت و شافعی

ازینجا سقوط موافقت در قضا و ادا و سقوط موافقت در تعیین صلوة مانند ظهر یا عصر استنباط کرده است زیرا که اشتباه

آن و صفت سقوط اینها بطریق اولی فهمیده میشود و آیا تخالف امام و مأموم یا فضل امام در ادای شروط صلوة و ارکان آن

ضروریست یا نه آنحضرت صلعم در مرض اخیر قاعد بودند و قوم استاده و در حدیث آمده است که آنحضرت صلعم مسح کردند

بر خفین حالانکه امامت قوم وظیفه آنحضرت بود صلی الله علیه وسلم و لا بد در قوم جمعی کثیر غسل کننده رجلین بودند و ازینجا

اقتدا متوضی به متیمم و قائم بمضطجع فهمیده شد و جمعی صحت اقتدا سلیم صاحب سلس البول را نیز استنباط کرده اند و اگر

قاری امی که سوره فاتحه بوجهها نمیتواند خواند اقتدا کرد قول قدیم شافعی آنست که اگر مأموم فاتحه خوانده است درست

است زیرا که امی معذور است در حق نفس خود و مقتدی نماز خود را بجمیع ارکانها و شروطها تمام کرده است پس مثال این

بید اگر دیتقدی متوضی خلف ماسح خف و مقتدی قایم خلف قاعد و این قول قدیم نزدیک فقیر اقوی مینماید والله اعلم

و نیز بیین جا توان دانست که در صورت اقتدا شافعی بحنفی که مس فرج خود کرده است اقوی حکم بصحت صلاة وی است بخلاف اقتدا
شافعی [illegible] که فصد کرده است زیرا که باتفاق اهل اسلام بر مجتهد یکه باجتهاد خود کار کرده است و بعد ازان رجوع نموده
نماز کی ایشان گذشته ضروری نیست و همچنان قاضی حکم قاضی دیگر که مجتهد فیه باشد نقض نکند پس دانسته شد که شافعی حکم میکند ببطلان
نماز حنفی در حق حنفی پس شباهت پیدا کرد باقتدا متوضی بمتیمم و اگر معلومات ضروریه خود رجوع نمائیم لابد صحابه و تابعین
و هلم جرا در بسیار از نواقض وضو و صلوة بیکدیگر اختلاف داشتند و از اقتدای یکی بدیگری ممتنع نمی شدند پس جزم باید کرد
بصحت اقتدای شافعی بحنفی که مس فرج کرده است و اگر اقتدا کند بکافر یا جنب یا محدث و میداند درست نباشد زیرا که
بلاعب متناقض است در نیت و اگر نمیداند و بعد نماز دانست اگر امر ظاهر بود و تقصیر در تفتیش باو منسوب می شود مثل کافر
معلن امره اعاده کند زیرا که در حکم دانستن است و لهذا نادانستن احکام مشهوره شرع عذر نمی شود بخلاف احکام خفیه
و اگر امر خفی است مثل جنابه و حدث و نجاسة خفیه در ثوب و اثر حضرت عمر که بعد نماز کردن جنابت ظاهر شد خود اعاده کرد
و قوم را باعاده نفرمود نادلالت میکند بر عدم اعاده خواه فاتحه خوانده باشد خواه نه زیرا که خواندن فاتحه با امام در صحابه
شایع نبود و گویا اینقدر مغتفر است چنانچه در صورة یافتن امام را در رکوع ترک فاتحه مغتفر شد مسئله رخصت نیست در ترک
۱۳۱ جماعت مگر بجهة عذری برای تاکید که در حضور جماعت از شرع دانسته شد و لیله مطیره و ذات برد و ریح عذر است بحدیث
شیخین که آنحضرت صلی الله علیه وسلم در مثل آن امر فرمودند مؤذن را که بگوید الا صلوا فی الرحال و از قول ابن عباس معلوم شد
که قید لیله ضروری الرعایة نیست پس حکم روز همچنان است و جوع شدید بحدیث شیخین اذا حضر العشاء و اقیمت العشاء
فابدؤا بالعشاء و علة آن تضرر بجوع و توقان نفس بطعام است پس مخصوص باشد بشدت جوع و توقان نفس و عطش
در حکم آنست و ضرر ظالم بر نفس و مال مانند آن ضررست بلکه اقوی ازوی و مدافعت اخبثین بحدیث شیخین و موطا و اکل
ذی ریح کریهه بحدیث شیخین من اکل من هذه الشجرة المنتنة فلا یقربن مسجدنا مسئله حدیث مسلم دلالت میکند که
اقرأ احق است بامامت از اعلم بالسنته بعد ازانکه هر دو ما یجوز به الصلوة میتوانند و شافعی گفته است اهل عصر اول فقه با قراءة
قرآن تحصیل میکنند پس قاری نبود الا فقیه پس حدیث در اقرأ است از فقها که مستویین در فقه است و درین توجیه نظر است
زیرا که اعلم بالسنته را مرتبه نهاده اند بعد از اقرأ پس معلوم شد که گاهی در قراءة مساوی می بودند و در علم بالسنته متفاوت
پس تقدیم اقرأ بر اعلم اصح ظاهر میشود بجهة حدیث و غرض دران تشریف اقرأ است و تنویه بوی و والی در محل ولایت
خود احق است از اقرأ و افقه **باب** یجب اتباع الامام فی جمیع الحالات و نسخ قوله صلی الله علیه وسلم و اذا صلی جالسا
فصلوا جلوسا واجب است متابعت امام کردن در جمیع حالات و منسوخ شدن اینحدیث و اذا صلی جالسا فصلوا جلوسا

مالك عن ابن شهاب عن انس بن مالك ان رسول الله صلى الله عليه وسلم ركب فرسا فصرع عنه فجحش شقه الايمن
فصلى صلوة من الصلوات وهو قاعد وصلينا وراءه قعودا فلما انصرف قال انما جعل الامام ليؤتم به
فاذا صلى قائما فصلوا قياما واذا ركع فاركعوا واذا رفع فارفعوا واذا قال سمع الله لمن حمده فقولوا
ربنا لك الحمد واذا صلى جالسا فصلوا جلوسا اجمعون. رسول الله صلى الله
عليه وسلم سوار شد بر اسپی پس بیفتاد ازان اسپ پس خراشیده شد جانب راست آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس
گذارد نمازی از نمازها و او نشسته بود و گذاردیم ما پس پشت آنحضرت صلعم نشسته پس وقتیکه بازگشت از نماز
فرمود جز این نیست که مقرر کرده شده است امام برای آنکه اقتدا کرده شود باو پس وقتیکه نماز گذارد امام ایستاده
نماز گذارید شما نیز ایستاده و وقتیکه رکوع کند رکوع کنید و وقتیکه سر بردارد سر بردارید و وقتیکه گوید سمع الله
لمن حمده بگوئید ربنا لک الحمد و وقتیکه نماز گذارد نشسته پس نماز گذارید نشسته همه یکجا مالک عن هشام بن
عروة عن ابيه عن عائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم انها قالت صلى رسول الله صلى الله عليه وسلم وهو شاك
فصلى جالسا وصلى وراءه قوم قياما فاشار اليهم ان اجلسوا فلما انصرف قال انما جعل الامام ليؤتم به فاذا
ركع فاركعوا واذا رفع فارفعوا واذا صلى جالسا فصلوا جلوسا حضرت عائشه گفت که نماز گذارد آنحضرت صلی الله علیه وسلم
و او بیمار بود پس نماز گذارد و او نشسته بود و نماز گذاردند قوم ایستاده شده پس اشاره فرمود بسوی ایشان که
بنشینید پس وقتیکه بازگشت فرمود جز این نیست که مقرر کرده شد امام برای آنکه اقتدا کرده شود بوی پس وقتیکه
رکوع کند رکوع کنید و وقتیکه سر بردارد سر بردارید و وقتیکه نماز گذارد نشسته پس نماز گذارید نشسته مالک
عن هشام بن عروة عن ابيه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم خرج في مرضه فاتى المسجد فوجد ابابكر وهو قائم يصلي
بالناس فاستاخر ابوبكر فاشار اليه رسول الله صلى الله عليه وسلم ان كما انت فجلس رسول الله صلى الله عليه وسلم
الى جنب ابي بكر وكان ابوبكر يصلي بصلوة رسول الله صلى الله عليه وسلم وكان الناس يصلون بصلوة ابي بكر.
رسول الله صلی الله علیه وسلم برآمد از خانه خود در بیماری خود پس آمد بمسجد پس یافت ابوبکر را و او ایستاده بود نماز میگزارد
با مردمان پس فرود آمد ابوبکر پس اشارت فرمود بسوی آنحضرت صلی الله علیه وسلم که باش همان طور که
هستی پس نشسته آنحضرت صلی الله علیه وسلم نزدیک پهلوی ابوبکر و ابوبکر نماز میگذارد بنماز آنحضرت صلی الله
علیه وسلم یعنی اقتدا نمود بآنحضرت صلی الله علیه وسلم و مردمان نماز میگذاردند بنماز ابوبکر یعنی ابوبکر تکبیر
می شنوانید مردمان را النحوی گفته است ازینجا معلوم میشود که جایز است اقتدا بدو امام یکی بعد دیگری بآن معنی

ق قوله هو كذلك عند الجمهور انه يجب اتباع الامام في جميع الحالات وقوله اذا صلى جالسا فصلوا جلوسا منسوخ ... كان الناس يصلون بصلوة ابي بكر ... انه كان مسمعا لهم

اقتدا کند بامامی بعد ازان مفارقت کند ازوی واقتدا کند بدیگری فقیر گوید همچنین لاحق شدن امامی بقوم واقتدا
کردن بامام دیگر مسئله از حدیث مسلم مفهوم شد که وظیفه آنست که متاخر شود ابتدا از فعل ماموم از ابتدای فعل امام و
ومتقدم شود ابتدای فعل ماموم بر فراغ امام ازان پس اگر مقارنت کند ضرر نمیکند الا در تکبیر احرام زیراکه هنوز
امام در نماز داخل نشده که نیت اقتدا کند باو واگر تخلف کند تخلف اگر قلیل است یا بعذر است قطع اقتدا نمی شود واگر تخلف
کثیر بلا عذر کرده است تلاعب بصلوة متحقق شد پس نماز باطل میشود واگر بعذر تخلف کثیر کرده است نیت اقتدا
قطع کند ومنفرد شود در نماز خود **باب النهي عن ان يرفع راسه قبل الامام او يخفض** باب در بیان نهی ازانکه
سر خود را بردارد پیش از برداشتن امام سر خود را یا پست کند پیش از پست کردن امام **مالك** عن محمد بن
عمرو بن علقمة عن مليح بن عبد الله السعدي عن ابي هريرة انه قال الذي يرفع راسه ويخفضه قبل الامام فانما ناصيته
بيد شيطان ابو هریره گفت آنکه برمیدارد سر خود را وفرو می آرد سر خود را پیش از امام پس جز این نیست
که موی پیشانی او بدست شیطان است **قال مالك** فيمن سهى فرفع راسه قبل الامام في ركوع او سجود ان السنة
في ذلك ان يرجع راكعا او ساجدا ولا ينتظر الامام وذلك خطأ ممن فعله لان رسول الله صلى الله عليه وسلم
قال انما جعل الامام ليؤتم به فلا تختلفوا عليه وقال ابو هريرة الذي يرفع راسه ويخفضه قبل الامام فانما
ناصيته بيد الشيطان گفت مالک در حق شخصیکه سهو کرد پس برداشت سر خود را پیش از امام در رکوع یا در سجود که سنت
درین صورت آنست که رجوع کند در رکوع یا در سجود وانتظار سر برداشتن امام نکند واین خطاست از هر که بکند آنرا زیراکه رسول الله
صلی الله علیه وسلم فرمود انما جعل الامام لیؤتم به وابو هریره گفت آنکه بردارد سر خود را وفرو آرد آنرا پیش از امام پس جز این نیست
که موی پیشانی او بدست شیطان است مسئله رجوع بر رکوع یا سجود درین صورت مستحب است بر قول منصور ووارد نمی شود بروی که
زیاده رکنی کرده است زیراکه چون قصد کرد موافقت سنت وترک متابعت رکن اول لغو شد گویا بوجود نیامده مسئله
اگر پیش از امام دو رکن یا زیاده کرد بوجهی که اختلاف فاحش باشد نه مثل خطا قلیل پس ظاهر نزدیک فقیر انقطاع
اقتداست نه بطلان صلوة وفي المنهاج ولو تقدم بفعل كركوع او سجود ان كان بركنين بطلت وفيه نظر زيراكه
مفارقت امام جایز است وعمدا مخالفت فاحشه کردن با امام مفارقت امام است ومتضمن است نیت مفارقت را
یا نیت امری که لازم مفارقت است **باب على الامام ان يخفف في الصلوة** لازم است بر امام که سبک کند نماز
یعنی قیام ورکوع وسجود را **مالك** عن ابي الزناد عن الاعرج عن ابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه
وسلم قال اذا صلى احدكم بالناس فليخفف فان فيهم الضعيف والسقيم والكبير

من فائت
هذا الفعل منهي عنه عامة اهل العلم على ان صلوته مجزئة واكثرهم يأمرونه بان يعود الى السجود قال المالكية اذا ما رفع المقتدي راسه من الركوع والسجود قبل الامام ينبغي ان يعود ولا يصير ركوعين وسجودين ۱۲

۱۳۳

واذا صلى احدكم لنفسه فليطول ما شاء رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود چون نماز گذارد یکی از شما با مردمان یعنی امام
پس باید که سبک کند یعنی قیام و رکوع و سجود بسیار دراز نکند زیرا که هر آئینه درمیان ایشان ناتوانی هست و بیمار ست
و پیر کلان سال ست و چون نماز گذارد برای خود یعنی تنها پس باید که دراز کند هر قدر که خواهد **مسئله** معنی تخفیف اداء ارکان
و ابعاض ست و اتیان باذکار مسنونه متوسطه نه طویله و قراءة سوره از مفصل و در معنی منفرد ست جماعه محصورین که بتطویل
راضی باشند **باب** يقف الماموم الواحد على يمين الامام والاثنان خلفه بیان ایستادن یک مقتدی بجانب راست امام و دو کس
پشت او و سه مقتدی و چهار در حکم دو کس اند که پس پشت امام صف کنند **مالک** عن ابن شهاب عن عبيد الله بن عبد الله
بن عتبة بن مسعود عن ابيه انه قال دخلت على عمر بن الخطاب بالهاجرة فوجدته يسبح فقمت وراءه فقربني حتى
جعلني حذاءه عن يمينه فلما جاء يرفا تأخرت فصففنا وراءه عبد الله بن عتبه گفت داخل شدم بر عمر بن الخطاب در وقت
نیمروز پس یافتم او را که نفل میگذارد پس ایستادم پس پشت او پس نزدیک ساخت مرا تا آنکه ایستاده کرد مرا برابر خود بجانب راست خود پس
وقتیکه آمد یرفا باز پس رفتم پس صف بستیم پس پشت او **مالک** عن نافع انه قال قمت وراء عبد الله بن عمر في صلوة من
الصلوات وليس معه احد غيري فخالف عبد الله بن عمر بيده فجعلني حذاءه عن يمينه نافع گفت ایستادم پس پشت عبد الله بن عمر
در نمازی از نمازها و نبود با او هیچکس سوای من پس دراز کرد عبد الله بن عمر پس پشت خود دست خود را پس گردانید مرا برابر خود جانب راست
خود **مسئله** اخذ اثر این فعل آنحضرت صلی الله علیه وسلم در قصه اقتداء جابر و لحوق صخر و اشاره فرمودن آنحضرت صلی الله علیه وسلم
این هر دو را باید متاخر شوند در راه مسلم **مسئله** عادة مسلمین طبقه بعد طبقه آنست که ماموم بر امام مقدم نشود پس ساعی حتی باشد
یا متاخر و نقل کرده نشد که هیچ یکی از مقتدین در عهد آنحضرت صلعم و خلفای راشدین بر امام مقدم شده باشد پس ترک تقدم
آیا صفت نفسیه جماعت ست یا نه و اگر متقدم شود بر احتمال اول نماز باطل شود یا اقتدا باطل شود و نماز صحیح بود قول قدیم
شافعی آنست که صفت نفسیه نیست باستعمال صلی ورا الامام یا صلی خلف الامام در جای اقتدا بنابر شیوع این سنت ست
والتزام آن زیرا که تقدم یکی از این الفاظ مفهوم میشود و محذوف ست بدلیل قیام مقتدی واحد بر جنب امام و لباس ملوک
که شایع میشود و در افراد شی همه ایشان یافته میشود لیکن دلیل عقلی بر حذف آن دلالت نماید و قول جدید آنست که صفت
نفسیه ست و ترک آن نماز را باطل میگرداند و فیه نظر زیرا که بطلان اقتدا اگر نماز را باطل ساختی می بایست که ترک اقتدا البتة
اولی نماز را باطل گردانیدی و در حدیث شیخین ثابت شد که قوم ترک اقتدا با ابوبکر صدیق نمودند و اقتدا کردند با آنحضرت صلعم
باب التاكيد في تسوية الصفوف باب دربیان تاکید هموار ساختن صفها **مالک** عن نافع ان عمر بن الخطاب
كان يأمر بتسوية الصفوف فاذا جاؤه فاخبروه ان قد استوت كبر عمر بن الخطاب امر میفرمود براست کردن و هموار

قلت وهو قول عامة اهل العلم قال الحافظ في شرح المهذب ولا يستوفي الاكمل المستحب للمنفرد من طوال المفصل واوساطه وفي الاذكار لا يزيد على القراءة ثم بسط ... المستحبة ولا يستقصي ولكن يخفف على القوم ولكن يكون على التمام والاستحباب
قلت وهذا قول عامة اهل العلم

ساختن صفها پس وقتیکه می آمدند عزیزان نزدیک حضرت عمر و خبر میدادند او را که صف برابر و هموار شد تکبیر میگفت **مالک** عن ابی النضر مولی عمر بن عبید الله عن مالک بن ابی عامر ان عثمان بن عفان کان یقول فی خطبته قل ما یدع ذلک اذا خطب فاذا قامت الصلوٰة فاعدلوا الصفوف وحاذوا بالمناکب فان اعتدال الصفوف من تمام الصلوٰة ثم لا یکبر حتی یاتیه رجال قد وکلهم بتسویة الصفوف فیخبرونه ان قد استوت فیکبر مختصر حضرت عثمان میفرمود در خطبه خود و کم بود که بگذارد این را وقتیکه خطبه میخواند وقتیکه ایستاده شود نماز پس هموار سازید صفها را و برابر کنید کتفها را پس هر آئینه هموار ساختن صفها از تمامی نماز است بعد از آن تکبیر نمیگفت تا آنکه می آمدند پیش او مردمانی که گماشته بود ایشان را برای هموار ساختن صفها پس خبر میدادند او را که صفها برابر شدند پس تکبیر میگفت **مالک** عن عمه ابی سهیل بن مالک عن ابیه انه قال کنت مع عثمان بن عفان فقامت الصلوٰة وانا اکلمه فی ان یفرض لی فلم ازل اکلمه وهو یسوی الحصباء بنعلیه حتی جاءه رجال قد کان وکلهم بتسویة الصفوف فاخبروه ان الصفوف قد استوت فقال لی استو فی الصف ثم کبر مالک ابن ابی عامر گفت بودم من همراه عثمان بن عفان پس ایستاده نماز حال آنکه من سخن میگفتم با او درانکه مقرر کند سالیانه برای من پس سخن میگفتم با او و او هموار میکرد سنگریزه ها را بدو نعل خود تا آنکه آمدند جماعه که گماشته بود ایشان را بهموار ساختن صفوف پس خبر دادند او را که صفها برابر شد پس گفت مرا برابر شو در صف بعد از آن تکبیر گفت

باب فضل الصف الاول

در بیان فضیلت ثواب صف اول **مالک** عن سمی مولی ابی بکر بن عبد الرحمن عن ابی صالح السمان عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال لو یعلم الناس ما فی النداء والصف الاول ثم لم یجدوا الا ان یستهموا علیه لاستهموا رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود اگر بدانند مردمان فضیلتی را که در اذان و صف اول است بعد از آن مناقشه کنند و نیابند برای قطع مناقشه مگر آنکه قرعه زنند البته قرعه میزدند

باب الجنب یصلی بالقوم وهو ناس

باب در بیان آنکه جنب امامت کند قوم را حالانکه او فراموش کننده است جنابت را **مالک** عن یحیی بن سعید عن سلیمن بن یسار ان عمر بن الخطاب صلی بالناس الصبح ثم غدا الی ارضه بالجرف فوجد فی ثوبه احتلاما فقال انا لما اصبنا الودک لانت العروق فاغتسل وغسل الاحتلام من ثوبه وعاد لصلوته حضرت عمر نماز صبح گذارد با مردم باز رفت بسوی زمین خود که در جرف بود پس یافت در جامه خود اثر احتلام را پس گفت هر آئینه ما چون رسیدیم یعنی تناول کردیم پیه گداخته را نرم شدند رگها یعنی بسبب احتلام تناول ودک است پس غسل کرد و شست اثر احتلام از جامه خود و بازگشت بنماز یعنی قضا کرد مترجم گوید رضی الله عنه از قصه حضرت عمر معلوم شد که اگر قوم اقتدا کردند شخصی و بعد از نماز ظاهر شد که جنب بود اعاده صلوٰة بر قوم او واجب نیست زیرا که حضرت عمر امر نکرد قوم را باعاده صلوٰة و ذکر کرده

قلت فیه قول اهل العلم ان تسویة الصفوف سنة

قلت هو قول اهل العلم

قلت وفی بعض طرق هذا الحدیث عند غیر مالک تصریح انه اعاد ولم یأمر احدا بالاعادة وهو مذهب الشافعی ان الامام اذا بان جنبا او محدثا بعد ما صلی بالقوم فصلوٰة القوم صحیحة الا علی الامام ان یعید ومذهب الحنفیة انه یعید ویعیدون

کر قوم اعادہ نمودہ اند و ہمین است مذہب شافعی و نزد حنفیہ اعادہ نماز در ینصورت واجب است بر امام و بر قوم نیز **باب** یکرہ امامۃ

ولد الزنا مکروہ است امامت کسیکہ ولد الزنا باشد **مالک** عن یحیی بن سعید ان رجلا کان یؤم الناس بالعقیق فارسل

الیہ عمر بن عبد العزیز فنہاہ قال مالک وانما نہاہ لانہ کان لا یعرف ابوہ ہر آئینہ شخصی امامت میکرد مردمان را در وادی

عقیق پس آدم فرستاد بسوی او عمر بن عبد العزیز پس منع کرد او را از امامت گفت مالک غیر ازین نیست کہ باز داشت

او را از امامت بسبب آنکہ شناختہ نمیشد پدر او و مسئلہ ماخذ نہی عمر بن عبد العزیز از امامت این شخص حدیث صحیح ان منکم

منفرین است زیرا کہ در ینصورت تنفر لازم می آید **باب** اذا صلی وحدہ ثم ادرک مع الامام اعاد الصلوۃ

چون گذاردہ باشد نماز فرض را تنہا بعد ازان دریابد نماز را ہمراہ امام اعادہ کند نماز را **مالک** عن زید بن اسلم

عن رجل من بنی الدیل یقال لہ بسر بن محجن عن ابیہ محجن انہ کان فی مجلس مع رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم

فاذن بالصلوۃ فقام رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فصلی ثم رجع ومحجن جالس فی مجلسہ فقال لہ رسول اللہ

صلی اللہ علیہ وسلم ما منعک ان تصلی مع الناس الست برجل مسلم فقال بلی یا رسول اللہ ولکنی قد صلیت

فی اہلی فقال لہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اذا جئت فصل مع الناس وان کنت قد صلیت محجن بود در مجلس

با آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم پس اذان نماز گفتہ شد پس ایستاد آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم پس نماز گذارد و بعد ازان

بازگشت و محجن نشستہ بود بر مکان خود پس فرمود او را رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم چہ چیز منع کرد ترا از آنکہ نماز

گذاری ہمراہ مردمان آیا نیستی مرد مسلمان پس گفت محجن آری مسلمانم یا رسول اللہ لکن من نماز گذاردہ ام

در اہل خانہ خود پس فرمود او را رسول اللہ صلعم چون بیائی یعنی در مسجد پس نماز بگذار با مردمان اگرچہ نماز گذاردہ باشی

مالک عن عفیف بن عمرو السہمی عن رجل من بنی اسد انہ سأل ابا ایوب الانصاری فقال انی اصلی فی بیتی

ثم اتی المسجد فاجد الامام یصلی فاصلی معہ فقال ابو ایوب نعم صل معہ فان من صنع ذلک فان لہ سہم جمع

او مثل سہم جمع مردی از بنی اسد پرسید از ابو ایوب انصاری پس گفت ہر آئینہ من نماز گذاردہ ام در خانہ خود

بعد ازان می آیم بمسجد پس می یابم امام را کہ نماز میگذارد آیا نماز گذارم ہمراہ او پس گفت ابو ایوب آری نماز

بگذار ہمراہ او زیرا کہ ہر کہ بکند اینکار پس ہر آئینہ او را نصیبہ جماعت است یا گفت مانند نصیبہ جماعت است **مالک** عن

نافع ان رجلا سأل عبد اللہ بن عمر فقال انی اصلی فی بیتی ثم ادرک الصلوۃ مع الامام افاصلی معہ فقال لہ

عبد اللہ بن عمر نعم فقال الرجل ایتہما اجعل صلوتی فقال لہ ابن عمر او ذلک الیک انما ذلک الی اللہ یجعل ایتہما شاء مردی سؤال کرد

عبد اللہ بن عمر را پس گفت ہر آئینہ من نماز میگذارم در خانہ خود بعد ازان می یابم نماز را با امام آیا نماز گذارم

قلت: امامۃ ولد الزنا عند الحنفیۃ مکروہۃ ١٣٦

باامام او

همراه او پس گفت او را عبد الله بن عمر آری بگذار پس گفت آن مرد کدام یک از ان دو بگردانم نماز خود یعنی فرض کدام باشد و نفل کدام پس گفت او را ابن عمر آیا این مقرر کردن مفوض بسوی تست غیر ازین نیست که همین مفوض بخداست

میگرداند هر کدام را از ان دو که خواهد **مالك** عن يحيى بن سعيد ان رجلا سأل سعيد بن المسيب فقال اني اصلي في بيتي

ثم اٰتي المسجد فاجد الامام يصلي افاصلي معه فقال سعيد بن المسيب نعم فقال الرجل فايهما اجعل صلوتي فقال له

سعيد وانت تجعلها انما ذلك الى الله مردی سوال کرد سعید بن المسیب را پس گفت هر آئینه من نماز میگذارم در خانه خود

بعد ازان می آیم بمسجد پس می یابم امام را که نماز میگذارد آیا نماز گذارم با او پس گفت او را سعید بن المسیب آری بگذار

پس گفت آن مرد پس کدام یک از ان دو را بگردانم نماز خود پس گفت او را سعید بن المسیب آیا تو میکنی آن را جز این

نیست که این امر مفوض است بسوی خدا **مالك** عن نافع ان عبد الله بن عمر كان يقول من صلى المغرب او الصبح ثم

ادركهما مع الامام فلا يعد لهما عبد الله بن عمر میگفت هر که گذارده باشد نماز مغرب را یا نماز فجر بعد ازان در یابد آن را

با امام باید که اعاده نکند قال يحيى قال مالك ولا ارى باسا ان يصلي مع الامام من كان قد صلى في بيته الا صلوة المغرب

فانه اذا اعادها كانت شفعا گفت مالک نمی بینم هیچ باکی در آنکه نماز گذارد با امام کسیکه نماز گذارده باشد در خانه خود

مگر نماز مغرب زیرا که هر آئینه اگر این شخص اعاده کند مغرب را شفع خواهد بود و بغوی گفته است قول اکثر اهل علم آنست که اگر

تنها نماز گذارده باشد بعد ازان ادراک کند جماعت را بگذارد آن نماز را با جماعت هر نمازیکه باشد از نمازهای پنجگانه و همین

است قول حسن بصری و زهری و بهمین قایل اند شافعی و احمد و اسحق فقیر گوید عموم حدیث دلیل ایشان است و مرجح

مذهب ایشان و آنکه گفته اند که نماز مغرب شفع می شود مدخول است با آنکه مغرب یکی است ازین دو نماز لا علی التعیین

نه هر دو پس نماز فرض سه رکعت باشد و نفل سه رکعت و این مغتفر است در صورة عدم التعیین والله اعلم مسئله اگر

در جماعة نماز گذارد و بعد ازان جماعت دیگر دریافت آیا مستحب است او را اعاده دو وجه درین باب آمده است مسئله

می باید که این نماز دیگر را به نیت فرض ادا کند زیرا که سلف اختلاف کرده اند در آنکه کدام یک ازین دو نماز فرض واقع

میشود جمعی تفویض بجناب الهی نموده اند و گفته اند انما ذلك الى الله يجعل ايتهما شاء و جمعی گفتند اول از فرض واقع شود

و ذمه مصلی بسبب آن فارغ گشت پس ثانیه منوی اند شد الا النفل و درین قول نظر است زیرا که جایز است که نماز اول از فرض

واقع شده باشد موقوفا بآن معنی که اگر نماز ثانی اکمل از وی در وقت واقع نشود این نماز فرض است والا این نماز فرض باشد

و آن نفل پس بر هر تقدیر خلاف مقصود نشود مگر دران صورت که نماز ثانیه را به هیئت نماز اول گذارده باشد و اگر نیت

نفلیه کرده است محل اختلاف منوی اند شد **باب** لا يسعى الى الامام فما ادركت صلاة و ما فاتك فاتمه شتابیده دو

١٥ قلت عن الشافعي ان صلى الصلوة وحده ثم ادرك جماعة يصليها معهم اي صلوة كانت من الصلوات الخمس لحديث يزيد ان النبي صلى الله عليه وسلم بعد صلوة الصبح برجلين لم يصليا معه اذا صليتما في رحالكما الحديث وقال ابو حنيفة لا يعيد الصبح والعصر والمغرب

١٣٧

بسوی امام پس آنچه ادراک کرد و بگذارد و آنرا آنچه فوت شد تمام کند آنرا **مالك** عن العلاء بن عبد الرحمن بن يعقوب عن

ابيه واسحق بن عبد الله انهما اخبراه انهما سمعا اباهريرة يقول قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا ثوب بالصلوة

فلا تاتوها وانتم تسعون واتوها وعليكم السكينة فما ادركتم فصلوا وما فاتكم فاتموا فان احدكم في صلوة ما كان

يعمد الى الصلوة ابوهريره گفت که فرمود رسول الله صلعم وقتیکه اقامت نماز گفته شود پس میایید بسوی نماز شتابان و دوان

و بیائید بسوی نماز حالانکه با شما وقار است پس آنچه دریابید بگذارید و آنچه فوت شود از شما تمام کنید پس هر آئینه یکی از شما در نماز

است مادام که قصد میکند بسوی نماز **مالك** عن ابن شهاب عن عباد بن زياد وهو من ولد المغيرة بن شعبة عن ابيه

المغيرة بن شعبة قال فجاء رسول الله صلى الله عليه وسلم وعبد الرحمن بن عوف يؤمهم وقد صلى لهم ركعة فصلى رسول الله

صلى الله عليه وسلم الركعة التي بقيت عليهم ففزع الناس فلما قضى رسول الله صلى الله عليه وسلم صلوته قال احسنتم مختصر

مغیره بن شعبه گفت پس آمد رسول الله صلی الله علیه وسلم و عبد الرحمن بن عوف امامت میکرد مردمان را و حالانکه گذارده بود

برای مردمان یک رکعت پس گذارد رسول الله صلعم همراه عبد الرحمن آن رکعت که باقی مانده بود بر مردمان پس مضطرب شدند

مردمان پس چون تمام کرد آنحضرت صلعم نماز خود را فرمود خوب کردید شما **مالك** عن نافع ان عبد الله بن عمر سمع

الاقامة وهو بالبقيع فاسرع المشي الى المسجد عبد الله بن عمر شنید اقامت را و در بقیع بود پس شتاب رفت بسوی مسجد

مترجم گوید از لفظ فاتموا ظاهر میشود که مسبوق رکعتی که با امام می یابد اول نماز اوست و از ظاهر فصلى رسول الله صلى الله عليه وسلم

الركعة التي بقيت عليهم آنست که بر صفتی که عبد الرحمن میگذارد گذاردند و قعده نیز کردند و اگر ترک قعده میکردند راوی البته ذکر

میکرد آنرا **باب** اذا ادرك الامام في الركوع فكبر تكبيرة واحدة جاز وقتیکه دریابد امام را در رکوع پس تکبیر بگوید یک

تکبیر جائز است **مالك** عن ابن شهاب انه كان يقول اذا ادرك الرجل ركعة فكبر تكبيرة واحدة اجزأت عنه تلك التكبيرة

ابن شهاب میگفت چون دریابد شخصی امام را در رکوع پس تکبیر گفت تکبیره واحده کفایت میکند از وی آن تکبیره یعنی از تکبیر افتتاح

قال مالك وذلك اذا نوى بتلك التكبيرة افتتاح الصلوة گفت مالک این وقتیست که نیت بکند با این تکبیر افتتاح نماز را **مسئلہ**

وظیفه درین صورت آنست که دو تکبیره گوید یکی برای احرام و دیگر برای رکوع و اگر یک تکبیر گفت پس اگر نیت احرام کرده است

صحیح باشد و اگر نیت رکوع کرد نماز منعقد نگردد و اگر نیت هر دو کرده است فی المنهاج فان نواهما بتكبيرة لم ينعقد و تفقیر گوید متجه

است اگر گوئیم که از فرض کفایه میکند **باب** اذا فاتتك الركعة فاتتك السجدة وقتیکه فوت شود از تو رکوع فوت شده است

از تو سجود یعنی سجود را اعاده کند مسبوق اگرچه آنرا با امام ادراک کرده است **مالك** عن نافع ان عبد الله بن عمر كان

يقول اذا فاتتك الركعة فقد فاتتك السجدة عبد الله بن عمر میگفت وقتیکه فوت شد از تو رکوع پس هر آئینه فوت شده است

قال هو قول اهل العلم و في العالمكيرية المسبوق يقضي اول صلوته في حق القراءة و آخر صلوته في حق التشهد و في المنهاج وما ادركه المسبوق فاول صلوته و تحريمها و اسناد حديث المغيرة ۱۲ ع

قلت في العالمكيرية

۱۳۸

رجل ادرك الامام في الركوع فكبر تكبيرة حال قيامه ينوي بها تكبيرة الركوع لم يجز وينوي بها تكبيرة الافتتاح جاز ولغت الكبيرة الواحدة الركوع لا الافتتاح و تكبيرة نية في المنهاج و ان كبر للاحرام ثم للركوع فان نواهما بتكبيرة لم ينعقد و قيل ينعقد نفلا و ان لم ينو بها شيئا لم ينعقد على الصحيح قال المحلي و الثاني ينعقد فرضا ۱۲

ازو

از تو سجود مالكٌ انه بلغه ان عبد الله بن عمر و زيد بن ثابت كانا يقولان من ادرك الركعة فقد ادرك السجدة

عبد الله بن عمر و زید بن ثابت میگفتند هر که دریابد رکوع را با امام پس یافته است سجود را مالكٌ انه بلغه ان ابا هريرة

كان يقول من ادرك الركعة فقد ادرك السجدة ومن فاته قراءة ام القرآن فقد فاته خير كثير ابو هریره میگفت هر که

ادراک کرد دوست رکوع را پس هر آئینه ادراک کرد دوست سجود را و هر که فوت شد از وی قراءة سورة فاتحه در نماز پس فوت شد

از وی خیر بسیار مسئله ادراک رکوع با امام عبارة از ان ست که یکوقت هر دو متفق باشند در رکوع و اطمینان متحقق گردد

باب جهر المسبوق في الجهرية فيما يصلي لنفسه بلند خواند مسبوق قراءة را در نماز جهریه بر رکعتی که میگذارد بعد برای خود آنرا یعنی بر رکعتی که

دران منفرد ست مالكٌ عن نافع ان عبد الله بن عمر كان اذا فاته شيء من الصلوة مع الامام فيما جهر فيه الامام بالقراءة

انه اذا سلم الامام قام عبد الله فقرء لنفسه فيما يقضي وجهر عبد الله بن عمر وقتیکه فوت میشد از وی چیزی از نماز با امام

دران نماز یکه جهر کرده است دران امام بقراءة وقتیکه سلام میگفت امام بر میخاست عبد الله پس میخواند برای خود دران رکعتی که

قضا میکرد آنرا و جهر میکرد مترجم گوید که حکم مسبوق نزد حنفیه حکم منفرد ست مگر در چهار مسئله که هر یکی بجای خود مذکور شود ان شاء الله تعالی

باب يتشهد المسبوق فيما يكون شفعا للامام و وترا للمسبوق باید که تشهد خواند مسبوق در رکعتی که آن جفت ست بحساب

نماز امام و طاق ست بحساب نماز مسبوق مالكٌ انه سال ابن شهاب و نافعا مولى ابن عمر عن رجل دخل مع الامام

في الصلوة وقد سبقه الامام بركعة ايتشهد معه في الركعتين والاربع وان كان ذلك له وترا فقالا نعم ليتشهد معه

قال يحيى قال مالك وهو الامر عندنا مالک پرسید از ابن شهاب و نافع از حال شخصیکه داخل شد با امام در نماز حال آنکه

سبقت کرده بود از وی امام بیک رکعة آیا تشهد خواند همراه او در جلسه دو رکعت یا جلسه چهار رکعت اگرچه آن شفع در حق مسبوق

طاق ست پس گفتند هر دو آری باید که تشهد بخواند همراه او گفت یحیی گفت مالک همین ست امر مسلم الثبوت و مفتی به نزدیک ما

مالكٌ عن ابن شهاب عن سعيد بن المسيب انه قال ما صلوة يجلس في كل ركعة منها ثم قال سعيد هي المغرب

اذا فاتتك منها ركعة قال مالك وذلك سنة الصلوة كلها سعيد بن المسيب گفت کدام نماز ست که نشسته می شود در هر رکعت از ان

بعد از ان خود گفت سعید بن المسیب آن نماز مغرب ست وقتیکه فوت شود از تو همراه امام یک رکعة از ان گفت مالک و همچنین ست سنت نماز همه آن

اصل این مسئله همان ست که سابق تصویر کردیم که آنچه ادراک کرده شد همراه امام اول نماز ست لیکن متابعة امام در قعدهٔ و ما شند

آن باید کرد و همین ست مذهب فقهاء ما و در منهاج مذکور ست که چون ادراک کند یک رکعة را از مغرب باید که در رکعة دوم تشهد خواند

و در عالمگیری مذکور ست که چون ادراک کند یک رکعة از مغرب دو رکعة دیگر قضا کند و درمیان این دو رکعة هم قعده کند و یک

سه قعده گذارد و در هر رکعت فاتحه و سورة بخواند والله اعلم باب يقضي الفائتة قبل الوقتية قضا کند فائته نماز پیش از

١ قلت هو قول العلماء ١٢

٢ قلت في العالمكيرية حكم المسبوق حكم المنفرد فيما يقضي الا في اربع مسائل يأتين في مواضعها ١٢

٣ قلت هو قول العلماء وفي المنهاج

١٣٩

لو ادرك ركعة من المغرب تشهد في ثانيها وفي العالمكيرية لو ادرك ركعة من المغرب قضى ركعتين وفصل بقعدة فيكون ثلث قعدات وقرء في كل فاتحة وسورة ١٢

وقتیبہ مالك عن نافع عن عبد الله بن عمر انه كان يقول من نسي صلوة فلم يذكرها الا وهو مع الامام فاذا سلم الامام
فليصل الصلوة التي نسي ثم ليصل بعدها الاخرى عبد اللہ بن عمر میگفت ہر کہ فراموش کند نمازی را پس یاد نکرد
آنرا الا در آن حال کہ او ہمراہ امام ست پس چون سلام دہد امام باید کہ بگذارد نمازی کہ فراموش کردہ ست آنرا باز
بگذارد بعد از ان آن نماز دیگر را مترجم گوید ترتیب درمیان فوائت و وقتیات در پیش حنفیہ واجب است پس ادای وقتیہ
قبل از قضاء فائتہ در پیش ایشان جائز نباشد و نزدیک شافعی مستحب ست واللہ اعلم **باب** من ادرك ركعة من الصلوة
فقد ادرك الصلوة ہر کہ دریابد یکرکعت از نماز پس وی دریافت نماز را **مالك** عن ابن شهاب عن ابي سلمة بن عبد الرحمن
عن ابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال من ادرك ركعة من الصلوة فقد ادرك الصلوة رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم فرمود ہر کہ دریابد یکرکعت از نماز پس ہر آئینہ وی ادراک کردہ ست نماز را یعنی مثلا امام در نماز ظہر بود
و یکرکعت با او ادراک نمود پس لازم ست اتمام ظہر و اگر قعدہ اخیرہ ادراک کرد صرف کند آن تحریمہ را بہر چہ خواہد نفل
دوگانی یا چہارگانی مسئلہ ظاہر پیش فقیر آنست کہ این عبارت شامل ست آنرا کہ یکرکعت در وقت ادا کند و رکعت
دیگر خارج وقت و آنرا کہ یکرکعت ہمراہ امام ادا کند و رکعت دیگر تنہا پس اگر اقل از رکعت دریابد بعضی اند کہ نفل گرداند
زیرا کہ لفظ ادراک شامل ہر دو صورت ست و حاصل آنست کہ این لفظ محتمل وجوہ متعددہ ست احتمال اول آنکہ اگر نماز
یکرکعت در وقت و باقی از غیر وقت واقع شود تمام نماز اداست و قضا نیست و ہمین ست مذہب شافعی و حنفیہ بانیوجہ
قایل شدہ اند در عصر خاصہ احتمال دوم آنکہ از معذورین ہر کہ وقت یک رکعت یافت نماز تمام بر وی لازم شد
و این مذہب ابوحنیفہ ست و قولیست از اقوال شافعی احتمال سیوم آنکہ ادراک جماعت با دراک یکرکعت متحقق شود
و ہمین ست یک قول شافعی و نزدیک حنفیہ مدرک امام در تشہد نیز مدرک جماعت ست واللہ اعلم **باب** قصر الصلوة
في السفر در بیان کوتاہ ساختن نماز در سفر **مالك** عن ابن شهاب عن رجل عن آل خالد بن اسيد انه سال عبد الله بن عمر
فقال يا ابا عبد الرحمن انا نجد صلوة الخوف وصلوة الحضر في القرآن ولا نجد صلوة السفر فقال عبد الله بن عمر يا ابن اخي
ان الله بعث الينا محمدا صلى الله عليه وسلم ولا نعلم شيئا فانما نفعل كما رايناه يفعل شخصی از اولاد خالد بن اسید سوال کرد عبد اللہ
بن عمر را پس گفت یا ابا عبد الرحمن ہر آئینہ ما می یابیم نماز خوف و نماز حضر را در قرآن و نمی یابیم نماز سفر را پس گفت عبد اللہ بن عمر
ای پسر برادر من ہر آئینہ خدا تعالی فرستاد بسوی ما محمد را صلی اللہ علیہ وسلم و ما نمیدانستیم چیزی را پس غیر ازین نیست کہ ما می کنیم چنانکہ
دیدیم آنحضرت را صلعم کہ میکرد مترجم گوید قول ابن عمر صریح ست در آنکہ این آیہ در خوف ست نہ در سفر و معنی قصر در منصوص
ایماست در رکوع و سجود و قید سفر اتفاقی ست و مؤید این قول ست بنای آیہ و اذا کنت فیہم بر آیہ قصر بدون آنکہ

قلت ... في الموطا ... الترتيب بين الفائتة والوقتية ... وعند الشافعي مستحب ... قلت

من الصلوة في الوقت والباقي بعده لا يكون قضاء وهو الاصح عند الشافعية وقال ابوحنيفة بذلك في العصر خاصة والثاني ان من ادرك من المعذورين من الوقت قدر ركعة من الصلوة فقد وجبت عليه تلك الصلوة وهو مذهب ابي حنيفة وقول للشافعي والثالث ان الجماعة تدرك بركعة وهو وجه للشافعية وقال ابوحنيفة تدرك بالتشهد ايضا

١٤٠

قلت اتفقت الامة على جواز القصر في السفر واختلف المفسرون في قوله تعالى واذا ضربتم في الارض فليس عليكم جناح ان تقصروا من الصلوة فقيل الخوف وقيد السفر اتفاقي وقيل المراد من القصر الايماء في الركوع والسجود ...

ذکر خوف کنند و جمهور مفسرین بآن رفته اند که نزول آیه در سفر ست و قید خوف اتفاقی ست **باب** الرکعتان فی السفر تمام

غیر قصر دو رکعت در سفر تمام ست قصر نیست یعنی وظیفه سفر دو رکعت ست و بس آنکه اختیار ست در گذاردن چهار رکعت

و دو رکعت **مالک** عن صالح بن کیسان عن عروة بن الزبیر عن عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم انها قالت فرضت

الصلوة رکعتین فی الحضر والسفر فاقرت صلوة السفر و زید فی صلوة الحضر حضرت عائشه فرمود که فرض گردانیده شد

نماز دو دو رکعت در حضر و سفر پس برجای خود گذاشته شد نماز سفر را و زیاده کرده شد نماز حضر را مترجم گوید رضی الله عنه

حضرت عمر و حضرت علی و عبد الله بن عمر و جمعی از تابعین بآن رفته اند که قصر در سفر واجب ست و مالک نیز بآن رفته ست

مترجم گوید ازین حدیث لازم نمی آید که چهار رکعت گذاردن ظهر مثلا جائز نباشد بلکه امکان دارد که دو رکعت وظیفه سفر بود

از غیر قصر و معهذا چهار رکعت نیز مودی از فرض باشد چنانکه چون مسافر بمقیم اقتدا کند نماز را چهار رکعتی میگزارد والله اعلم مترجم

گوید ازین اثر معلوم میشود که قصر سفر بآیه فاقصروا نیست بلکه در اول دو دو رکعت میخواندند و آن در سفر باقی مانده است

و در حضر منسوخ شده مسئله وظیفه مسافر قصر ست باین حدیث و بفعل مستمر آنحضرت صلی الله علیه وسلم و جمهور صحابه و اگر اتمام کند

مسی است بجهة مخالفت سنت و آیا باین اساءة نماز او صحیح ست یا نه ظاهر آنست که صحیح باشد باثر عبد الله بن مسعود

که مذهب او قصر بود در منی و خلف حضرت عثمان اتمام میکرد و میگفت الخلاف شر و از جهة فحوای نصوص چنانکه مریض

که استعمال آب او را ضرر رسید مامور ست به تیمم و اگر وضو کند روا باشد زیرا که عدول به تیمم از جهة شفقت ست بروی

و همچنین اگر بروی بنت مخاض واجب شود و بدهد ناقه چهار ساله الطیب بنفس خود بدهد روا باشد **باب** المسافة التی اذا قصدها

المسافر حل له القصر در بیان مسافتیکه چون قصد کند مسافر آنرا حلال میشود او را قصر **مالک** عن نافع ان عبد الله

بن عمر کان یسافر الی خیبر فیقصر الصلوة عبد الله بن عمر سفر میکرد بسوی خیبر پس قصر میکرد نماز را **مالک** عن ابن

شهاب عن سالم بن عبد الله عن ابیه انه رکب الی ریم فقصر الصلوة فی مسیره ذلک قال یحیی قال مالک و ذلک

نحو من اربعة برد عبد الله بن عمر سوار میشد بسوی ریم پس قصر میکرد نماز را در ان رفتن خود گفت مالک و این مسافة نزدیک

بچهار برید ست **مالک** عن نافع عن سالم بن عبد الله ان عبد الله بن عمر رکب الی ذات النصب فقصر

الصلوة فی مسیره ذلک قال یحیی قال مالک و بین ذات النصب والمدینة اربعة برد عبد الله بن عمر

سوار میشد بسوی ذات النصب پس قصر کرد نماز را در ان رفتن خود گفت مالک میان ذات النصب و مدینه چهار برید

ست **مالک** انه بلغه ان عبد الله بن عباس کان یقصر الصلوة فی مثل ما بین مکة والطائف و فی مثل ما بین مکة

و عسفان و فی مثل ما بین مکة و جدة قال یحیی قال مالک و ذلک اربعة برد قال یحیی و قال مالک

٧٩

قولہ فلیس علیہ جناح معناه عند الحنفیة انه لا یکون فرض المسافر غیر رکعتین وان صلی اربعا ولم یقعد للتشهد بطلت صلوته وان قعد صلی اربعا والاخریان له نفلا وعند الشافعیة ان المسافر اذا قصر فی السفر فلیس علیه جناح ۱۲ ثم انه اذا صام مقیما یجوز له الصوم فانه یعید ما افطر اذا صام مقیما فان صلی اربعا کان کذلک فرضا وذلک کما ان الفرض فی حق المریض التیمم وان توضا جاز ۱۲

وذلك احب ما سمعت تقصر فيه الصلوة الی عبداللہ بن عباس قصر میکرد نماز را در مثل مسافتیکہ میان مکہ و طائف ست و مثل مسافتیکہ درمیان مکہ و عسفان ست و مثل

مسافتی کہ میان مکہ و جدہ ست و گفت مالک این مسافہ چہار برید ست گفت مالک این دوست ترمسافتی ست کہ شنیدہ ام کہ قصر

کردہ شود در وی نماز را نزدیک من **مالک** عن ابن شہاب عن سالم بن عبداللہ ان عبداللہ بن عمر کان یقصر الصلوة

فی مسیرة الیوم التام عبداللہ بن عمر قصر میکرد نماز را در سیر یکروز تمام یعنی در بیقدر کہ در یکروز تمام قطع شود **مالک** عن نافع

انہ کان یسافر مع عبداللہ بن عمر البرید فلا یقصر الصلوة نافع سیر میکرد ہمراہ عبداللہ بن عمر یک برید پس قصر نمیکرد نماز را

مسئلہ چون خواہیم کہ صفات نفسیہ مسافر را کہ اگر یکی از انہا نباشد شرعا او را مسافر نگویند و احکام سفر ثابت نشود بروی استنباط

کنیم لابد ست از تتبع قسمت و مثال استقراء افراد سفر و تفتیش مجال استعمالات اہل شرع اسم سفر را پس خروج از وطن بر چند قسم ست

کہ او را تنزہ و اصطیاد و خروج الی المحلة العتاد البساتین والمزارع گویند و آن با سفر مباینت دارد و قسمی ہست کہ او را ہیمان گویند

و آن نیز در اول حال مباین ست تا وقتیکہ بحد طول رسد پس آنرا سفر گویند پس تامل کردیم در فارق سفر و قسم اول یافتیم کہ آن طول

مسافہ ست و عدم امکان رجوع در ہمان روز یا در اول شب کہ بعد از وی ست نہ مقاسات لتعب زیرا کہ شکار کنندگان گاہی تعب

بسیار میکشند و در طلب صید گرد شہر بسیار میگردند کہ زیادہ باشد از چہار برید و اسم سفر بران جاری نیست و ہمچنین شخصی کہ قلبہ رانی

میکند و مسافران گاہی یک برید در اعتدال ہوا بر مراکب فارہہ میروند و بکمال رفاہ باین صفت قطع میکنند و چارہ نمی یابیم

از اطلاق اسم مسافر بران جماعہ پس طول مسافہ زیادہ از یک برید صفت نفسیہ سفر شود و فارق درمیان ہیمان و قصد سفر

تعیین مقصد ست پس قصد سفر تعیین مقصد نیز صفت نفسیہ سفر شد و سفر آنحضرت صلعم بسوی مکہ سفر بود و بسوی خیبر و تبوک

سفر بود و سفر عبداللہ بن عمر بسوی خیبر و بسوی ریم و بجانب ذات النصب سفر بود و قصر صلوة درین مواضع مینمود و ابن عباس

مابین مکہ و طائف و مکہ و عسفان و مکہ و جدہ قصر میکرد و ابن عمر بمسافہ یک برید قصر نمیکرد و درین امثلہ و مانند آن طول مسافہ

و قصد سفر و تعیین مقصد فہمیدہ شد باقی ماند آنکہ زیادہ از برید چہ قدر باید مالک و شافعی و احمد میل کردند باربع برد و تقدیر کردند

آنرا بدو مرحلہ یعنی سیر دو روز معتدل با احمال و اثقال و از سالم بن عبداللہ سیر یوم تام آمدہ ست پس در اول قصر جایز باشد

قطعا و ثانی نیز مذہب صحیح ست باعتبار اصول اگر کسی بآن رود انکار نتوان کرد **باب** انما یحل القصر اذا خرج من بیوت

القریة جز این نیست کہ حلال میشود قصر چون برآید از خانہای دیہ خود **مالک** عن نافع ان عبداللہ بن عمر کان اذا

خرج حاجا او معتمرا قصر الصلوة بذی الحلیفة عبداللہ بن عمر وقتیکہ بقصد حج یا عمرہ برمی آمد قصر میکرد نماز را در ذی الحلیفہ

و ذو الحلیفہ شش میل دور ست از مدینہ **قال** یحیی قال مالک لا یقصر الصلوة الذی یرید السفر حتی یخرج من بیوت القریة

ولا یتم حتی یدخل اول بیوت القریة او یقارب ذلک گفت مالک قصر نکند کسیکہ ارادہ سفر دارد تا آنکہ برآید از خانہای دیہ

قولہ قال ابو حنیفة مسیرة ثلثة ایام وفی العالمگیریة الصحیح انہ لا یشترط سیر کل الیوم الی اللیل فلو بکر فی الیوم مشی الی الزوال لم تزل بقیة مسافة و قال الشافعی اربعة برد و تقدیرھا ستة عشر فرسخا و بحجة و اھل ان ذوقیما ۴۸ میلا

منتفا ۴۸ ان قال الاوزاعی عامة الفقہاء یقولون مسیرة یوم تام ۱۲

قولہ قال العلماء اذا جاوز البنیان المصر قصر ۱۲

۵۲

وا تمام نکند تا آنکه داخل شود اول خانهای دیه یا بانزدیک شود بخانهای دیه یعنی اماکنی که از دیه محسوب میشود و در عرف درخارج آن قدم

است که تا آن مواضع بر آید و در المواضع مجتمع شوند چنانکه مرا لکش در وایت مرامی سهام مسئله ابتدای سفر کی متحقق شود پس نیت

سفر فقط کافی نیست چنانکه در سائر احوال الا در اقامت بشرطیکه اگر آن جا دلالت حال که نیت استلاش میکرد اند موجود

نباشد چنانکه اقامت برای حرب کفار و فتح قلعهای ایشان که درینصورت نیت فقط کافی نیست زیراکه آنحضرت صلی الله علیه وسلم

قصد حج داشتند و اسباب سفر آماده کردند معهذا نماز ظهر چهار رکعت گذاردند همچنان پس مسافر را تا سفر متغیر نماز او نیست

زیراکه آن نیز آماده کردن اسباب سفر است نه عین سفر پس لابد شد که نیت مقرون باشد بخروج از محل اقامت و همچنین

متحقق میشود بخروج از سور قریه اگر ورا آن عمارات نباشد و اگر باشد بخروج از عمارات و فی المنهاج فان کان وراءه یعنی السور

عمارة اشترط مجاوزتها فی الاصح قلت الاصح لا یشترط و درین تصحیح اخیر نظر است زیراکه آن سور منزله دیوارهای فاصله بین المحلات است

همچنین کلام در انتهای سفر که نیت اقامت در شهر بدون اقامت فائده نمیکند و اقامت بلد بوصول در آن بلد می باشد

باب المسافر اذا اجمع مکث اربع لیال اتم الصلوٰة مسافر چون عزم کند اقامت چهار شب در یکجا تمام کند نماز را عطاء الخ

عن عطاء الخراسانی انه سمع سعید بن المسیب یقول من اجمع اقامة اربع لیال و هو مسافر اتم الصلوٰة سعید بن المسیب گفت

هرکه عزم نماید اقامت چهار شب را و مسافر است تمام کند نماز را قال یحیی قال مالک و ذلک احب ما سمعت الیّ گفت مالک و این دوستتر

اقوال است که شنیدم آنرا نزد یک من مسئله پس چند قسم میباشد اقامت و مکث یسیر و مکث دیگر که نه اقامت است و نه مکث یسیر

پس مکث یسیر آنست که مسافر را هر روز پیش می آید از مکث لیله و بعض یومین یا یوم و بعض لیلتین و گاهی مکث زائد از این

باشد مثل مکث دو روز و سه روز در سفر حج ثابت شد که آنحضرت صلی الله علیه وسلم و صحابه در منی اکثر یوم نحر و یوم حادی عشر و ثانی

عشر و اکثر یوم ثالث عشر مکث فرمودند و قصر کردند نماز را پس معلوم شد که این مکث اسم سفر را بر نمیدارد و در حدیث صحیحین

آمده است که یقیم المهاجر بعد قضاء نسکه ثلثا ازینجا بطریق نحو معلوم میشود که اقامت زاید از ثلاث را در احکام شرعیه اثری

هست پس سعید بن المسیب مکث اربع لیال گفت و شافعی اقامت اربعة ایام کوامل و احمد به نیت نماز فرود آورده و نیت

مکث اینقدر نیز شرط است بحدیث ابن عمر که می آید و نیت مکث در موضع معین نیز شرط است زیراکه آنحضرت صلی الله علیه وسلم

داخل شدند بمکه بتاریخ پنجم ذی الحجة در اول نهار و هشتم بسوی منی بر آمدند و نهم در عرفات ماندند و دهم در منی آمدند و درین مدت

قصر میفرمودند پس اگر مکث در موضع معین شرط نبودی می بایست که نماز اقامت میگذاردند و ابوحنیفه نظر خود را دور تر

انداخت و گفت چون مکث یوم و یومین اسم سفر را بر نمیدارد و بالاتر از ایام در تقدیرات شرعیه مشهور است و بسا احکام که

منصف شرعیه ادران حکم تمام داده اند پس هرکه نیت اقامت پانزده روز یا زاید بران در شهری یا در دیهی دارد مقیم است و الا بر حکم سفر

سطر قلت قال الشافعی لو نوی اقامة اربعة ایام بموضع انقطع سفره بوصوله فی المنهاج ولا یحسب منها یوما دخوله وخروجه علی الصحیح وقال ابوحنیفة لا یزال علی حکم السفر

١٤٣

حتی ینوی الاقامة فی بلد او قریة خمسة عشر یوما ١٢

قلت واكثر اهل العلم انه يقصر ابدا مالم يجمع اقامة واختلفوا بعد الشافعي وطائفة من جهة وطائفة البغوي انه اذا لم يجمع الاقامة اقام بمكة على اربعة ايام وهو عالم على الاحرم والصلاة ان يكون في خوف اوحرب ليقصر وقد قصر رسول الله صلى الله عليه وسلم عام الفتح بحرب هوازن ستة عشر او ثمانية عشر يوما وله قول آخر موافق للجمهور

باقی است وشرط دیگر هم هست وآن صلاحیت مکان است برای اقامت پس اگر در صحرا نیت اقامت پانزده روز

کند متحقق نشود وسفر منقطع نگردد **باب** المسافر اذا لم یجمع مکثا قصر الصلوة مسافر چون عزم نکرد اقامت را قصر

در نماز **مالک** عن ابن شهاب عن سالم بن عبد الله ان عبد الله بن عمر کان یقول اصلی صلوة المسافر مالم اجمع مکثا

وان حبسنی ذلک اثنتی عشرة لیلة عبد الله بن عمر میگفت میگذارم نماز مسافر تا وقتیکه قصد اقامت نکرده ام اگرچه

بند کند مرا آن مکث دوازده شب **مالک** عن نافع ان ابن عمر اقام بمکة عشر لیال یقصر الصلوة الا ان یصلیها

مع الامام فیصلیها بصلوته عبد الله بن عمر اقامت کرد بمکه ده شب و قصر میکرد نماز را مگر آنکه بگذارد نماز را همراه امام

پس میگذارد بقدر نماز او مترجم گوید اکثر علما متفق اند بر آنکه چون مسافر را نیت اقامت نباشد و باتفاق در موضعی

درنگ کند حکم سفر از وی زایل نگردد گو تا آخر عمر منجر شود و شافعی را دو قول است یکی موافق جمهور و دیگر مختار بغوی آن

آنست که در صورت زیاده مکث بر چهار روز اتمام لازم است گو عازم خروج باشد مگر آنکه در خوف یا جنگ باشد و آنچه

در حدیث آمده که قصر رسول الله صلے الله علیه وسلم عام الفتح بحرب هوازن ستة عشر او ثمانیة عشر یوما آنرا بر صورت خوف

و حرب فرود می آرد والله اعلم **باب** صلوة المسافر خلف المقیم والمقیم خلف المسافر بیان کیفیت نماز مسافر پس پشت مقیم

و نماز مقیم پس پشت مسافر **مالک** عن نافع ان عبد الله بن عمر کان یصلی وراء الامام بمنی اربعا فاذا صلی لنفسه

صلی رکعتین عبد الله بن عمر میگذارد نماز پس پشت امام در منی چهار رکعت پس وقتیکه میگذارد برای خود یعنی تنها میگذارد

دو رکعت **مالک** عن ابن شهاب عن سالم بن عبد الله عن ابیه ان عمر بن الخطاب کان اذا قدم مکة صلی بهم رکعتین

ثم یقول یا اهل مکة اتموا صلوتکم فانا قوم سفر عمر بن الخطاب چون قدوم می آورد بمکه نماز میگذارد همراه اهل مکه دو رکعت

بعد از آن میفرمود ای اهل مکه تمام کنید نماز خود را هر آئینه ما قوم مسافرانیم **مالک** عن زید بن اسلم عن ابیه عن عمر بن الخطاب مثل

ذلک اسلم مولی عمر بن الخطاب از حضرت عمر نیز همین قصه را نقل کرد **مالک** عن ابن شهاب عن صفوان بن عبد الله

بن صفوان انه قال جاء عبد الله بن عمر یعود عبد الله بن صفوان فصلی لنا رکعتین ثم انصرف فقمنا فاتممنا آمد عبد الله

بن عمر عیادت میکرد عبد الله بن صفوان را پس نماز گذارد برای ما دو رکعت بعد از آن باز گشت پس ایستادیم ما پس تمام کردیم مسئله

اهل علم متفق اند بر آنکه هر یک از مسافر و مقیم را جائز است که اقتدا بدیگری کند پس اگر مقیم بمسافر اقتدا کند مقیم را باید که برخیزد و اتمام

نماید و اگر مسافر بمقیم اقتدا نماید اتمام بر وی لازم شود بجهت موافقت امام مسئله گفته اند که اگر بخطا اقتدا به متیمم واقع شود بر موتم

اتمام لازم می آید فقیر گوید درینجا نظر است بحدیث من ادرک رکعة فقد ادرک الصلوة و بمسئله اقتدا در نماز جمعه بلکه ظاهر آن مینماید

اگر یک رکعت با امام یافته است اتمام کند و الا قصر **باب** قضاء فائتة السفر بیان قضاء فائتة سفر قال مالک من ادرکته الوقت

قلت وعليه اهل العلم ان المقيم والمسافر يجوز اقتداء كل واحد منهما بصاحبه فان اقتدى المقيم بالمسافر اتم لنفسه وان اقتدى المسافر بالمقيم وعليه ان يتم لموافقة امامه

وهو في سفر فاخر الصلوٰة ساهياً او ناسياً حتى قدم الى اهله انه ان كان قدم على اهله وهو في الوقت فانه يصلى صلوٰة

المقيم وان قدم وقد ذهب الوقت فليصل صلوٰة المسافر لانه انما يقضي مثل الذي كان عليه قال مالك وهذا الامر

الذي ادركت عليه الناس واهل العلم ببلدنا گفت مالک هرکه دریافت وقت را وحال آنکه او در سفر است پس تاخیر کرد

نماز را بسهو یا بفراموشی تا آنکه داخل شد بسوی اهل خود حال اینست که اگر قدوم کرد برابل خود حالانکه او در وقت است

پس بگذارد نماز مقیم و اگر قدوم کرد و هر آئینه برآمد وقت پس باید که بگذارد نماز مسافر زیرا که غیر ازین نیست که او قضا میکند

مانند آنچه لازم بود بروی گفت مالک واین امریست که ادراک کردم من بران مردمان را و علما را در شهر خود مترجم گوید

اکثر علما بآن رفته اند که اگر فائته سفر را در اقامت قضا کند قصر نماید و اگر فائته اقامت را در سفر قضا کند تمام نماید

و یک قول شافعی آنست که اگر فائته سفر را هم در سفر قضا کند قصر نماید والا در جمیع صور اتمام کند و هو الاظهر عند اصحابه

باب جواز التنفل في السفر بیان جایز بودن نماز نفل در سفر **مالك** عن نافع عن عبد الله بن عمر انه لم يكن يصلي مع

صلوٰة الفريضة في السفر شيئاً قبلها ولا بعدها الا من جوف الليل فانه كان يصلي على الارض وعلى راحلته حيث ما توجهت به

عبد الله بن عمر نماز نمیگذارد و همراه نماز فرض در سفر چیزی یعنی سنن رواتب را نه پیش از آن و نه پس از آن مگر در وسط شب

پس هر آئینه وی نماز میگذارد گاهی بر زمین و گاهی بر شتر خود هر جانبی که متوجه میکرد آنرا شتر او **مالك** قال

بلغني عن نافع ان عبد الله بن عمر كان يرى ابنه عبيد الله بن عبد الله يتنفل في السفر فلا ينكر ذلك عليه

عبد الله بن عمر میدید پسر خود عبید الله را که نفل میگذارد در سفر پس انکار نمیکرد بروی **مالك** انه بلغه

ان القاسم بن محمد وعروة بن الزبير وابا بكر بن عبد الرحمن كانوا يتنفلون في السفر قاسم بن محمد و عروه بن الزبیر

و ابوبکر بن عبد الرحمن میگذاردند نفل را در سفر قال يحيى وسئل مالك عن النافلة في السفر فقال لا باس بذلك

بالليل والنهار وقد بلغني ان بعض اهل العلم كان يفعل ذلك سوال کرده شد مالک را از گذاردن نفل در سفر

پس گفت باک نیست بگذارد آنرا در شب و در روز هر آئینه خبر رسیده است بمن که بعض اهل علم میکردند آنرا

مترجم گوید اکثر اهل علم اختیار کرده اند تنفل را برای مسافر و در عالمگیری مذکور است که در سنن قصر نیست

و بعضی علما تجویز کرده اند مسافر را که ترک سنن کند و مختار آنست که در حالت خوف و استعجال ترک کند

و در حالت امن و قرار بجا آرد **باب** جواز التنفل على الدابة في السفر حيث ما توجهت به بیان گذاردن

نفل بر پشت سواری در سفر هر جانب که متوجه کند آن را به مصلی را **مالك** عن عمرو

بن يحيى المازني عن ابي الحباب سعيد بن يسار عن عبد الله بن عمر انه

قلت قول الاكثرين انه ان فاتت في السفر فاتم قصر وان فاتت في الحضر فيسافر اتم وهو قول للشافعي رجحه بعض اصحابه والقول الاظهر عند اصحابه لو قضى فائتة السفر في السفر قصر والا اتم في سائر الصور

قلت ١٤٥ اختار اكثر اهل العلم التنفل في السفر وفي العالمكيرية لا قصر في السنن وبعضهم جوز للمسافر ترك السنن والمختار انه لا ياتي بها في حال الخوف وياتي بها في حال القرار ١٢ من

قال رایت رسول الله صلی الله علیه وسلم یصلی وهو علی حمار وهو متوجه الی خیبر عبد الله بن عمر گفت دیدم رسول الله صلعم را
نماز میگذارد و او سوار بود بر دراز گوش و او متوجه بجانب خیبر بود **مالك** عن عبد الله بن دینار عن عبد الله بن عمر ان رسول
الله صلی الله علیه وسلم کان یصلی علی راحلته فی السفر حیث ما توجهت به قال عبد الله بن دینار وکان عبد الله بن عمر یفعل
ذلك رسول الله صلی الله علیه وسلم نماز میگذارد بر شتر سواری خود در سفر بهر جانبی که متوجه میگردانید آن شتر آنحضرت را صلعم گفت
عبد الله بن دینار و عبد الله بن عمر میکرد این کار را **مالك** عن یحیی بن سعید انه قال رایت انس بن مالك فی السفر
وهو یصلی علی حمار وهو متوجه الی غیر القبلة یرکع ویسجد ایماء من غیر ان یضع وجهه علی شیء یحیی بن سعید گفت دیدم
انس بن مالك را در سفر و او نماز میگذارد و بر دراز گوش بود و متوجه بود بطرف غیر قبله رکوع و سجود میکرد بطریق ایما بغیر آنکه بنهد روی
خود را بر چیزی مترجم گوید ادا نافله بر راحله جائز ست در سفر طویل و قصیر هر دو نزدیک شافعی خاص ست بطویل نزدیک مالك
و بغوی گفته ست باید که افتتاح نماز رو بقبله کند اگر آسان باشد و ایما سجود فرو تر باید از ایما رکوع و اوزاعی ماشی
بر اقدام را جائز داشته ست نماز با یما مسافر باشد یا غیر مسافر و همچنین سوار وقتیکه برآید از شهر خود برای بعض حاجات بایدد انست
که ابو حنیفه گفته ست که مصلی در کشتی مختار ست در قیام و قعود و فی المستدرك علی شرط الشیخین عن ابن عمر سئل النبی صلی الله علیه وسلم
کیف اصلی فی السفینة قال صل فیها قائما الا ان تخاف الغرق **مسئله** طول سفر آیا در تنفل بر دابه شرط هست یا نه در قول مشهور آنست
عدم اشتراط زیرا که در نفل توسع آمده ست و لهذا قادر بر قیام قاعدا و مضطجعا میتواند خواند **مسئله** استقبال قبله اگر سهل باشد
در ابتدای تحریمه مستحب ست و در سائر صلوة نی **مسئله** ماشی را بر راکب قیاس کرده اند و رخصت تنفل داده اند **مسئله** اکثر علما تجویز
کرده اند گذاردن وتر را بر دابه و در حنفیه جائز نیست **باب** المسافر یجمع بین الظهر والعصر والمغرب والعشاء
مسافر جمع کند در میان ظهر و عصر و همچنین در میان مغرب و عشا **مالك** عن داود بن الحصین عن الاعرج ان رسول الله
صلی الله علیه وسلم کان یجمع بین الظهر والعصر فی سفره الی تبوك رسول الله صلی الله علیه وسلم جمع میکرد در میان ظهر و عصر در سفر
خود بسوی تبوک **مالك** عن ابی الزبیر المکی عن ابی الطفیل عامر بن واثلة ان معاذ بن جبل اخبره انهم خرجوا مع رسول الله
صلی الله علیه وسلم عام تبوك فکان رسول الله صلی الله علیه وسلم یجمع بین الظهر والعصر والمغرب والعشاء قال فاخر الصلوة یوما
ثم خرج فصلی الظهر والعصر جمیعا ثم دخل ثم خرج فصلی المغرب والعشاء جمیعا الحدیث مختصر معاذ بن جبل خبر داد که صحابه
برآمدند با آنحضرت صلی الله علیه وسلم سال غزوه تبوک پس آنحضرت صلی الله علیه وسلم جمع میکرد میان ظهر و عصر و میان مغرب و عشا
معاذ گفت تاخیر کرد نماز را روزی بعد ازان از خانه برآمد پس گذارد نماز ظهر و نماز عصر همه یکجا بعد ازان در خانه شد باز برآمد
پس گذارد نماز مغرب و عشا همه یکجا **مالك** عن نافع عن عبد الله بن عمر قال کان رسول الله صلی الله علیه وسلم

له

قوله اتفق اهل العلم علی جواز اداء النافلة فی السفر متوجها الی الطریق ویجب ان ینزل لاداء الفریضة واکثرهم علی ان السفر الطویل والقصیر سواء وقال مالك لا یجوز الا فی سفر

۱۴۹

تقصر فیه الصلوة الی آخر ... العالمگیری ویستوی عندنا ابتداء الصلوة مستقبل القبلة وبین ان یفتتحها مستدبر القبلة واکثر هم علی انه یجب ایماء الوتر علی الراحلة قال الشیخ ... ۱۲

اذا عجل به السير يجمع بين المغرب والعشاء رسول الله صلعم چون شتابان میکرد اراده رفتن یعنی مقتضی آن میشد که تعجیل کند

جمع میکرد درمیان مغرب وعشا **مالك** انه بلغه عن علي ابن الحسين انه كان يقول كان رسول الله صلى الله عليه وسلم

اذا اراد ان يسير يومه جمع بين الظهر والعصر واذا اراد ان يسير ليلته جمع بين المغرب والعشاء مرویست از امام زین العابدین

که آنحضرت صلی الله علیه وسلم وقتیکه میخواستند که سیر کنند در روز خود جمع میکردند درمیان ظهر وعصر ووقتیکه میخواستند که سیر کنند

در شب خود جمع میکردند میان مغرب وعشا **مالك** عن ابن شهاب انه سال سالم بن عبد الله هل يجمع بين الظهر والعصر في

السفر فقال نعم لا باس بذلك الم تر الى صلوة الناس بعرفة ابن شهاب سوال کرد سالم بن عبد الله را یا جمع کرده شود درمیان

ظهر وعصر در سفر پس گفت آری هیچ باک نیست درین جمع آیا نمی بینی بسوی نماز مردمان در عرفات **مالك** عن يحيى بن سعيد

انه قال لسالم بن عبد الله ما اشد ما رايت اباك اخر المغرب في السفر فقال سالم غربت الشمس ونحن بذات الجيش

فصلى المغرب بالعقيق[له] یحیی بن سعید گفت سالم را چه قدر سخت که آن زیاده تر تاخیر باشد از الجمله که دیدی پدر خود را که تاخیر کرده

باشد مغرب را در سفر پس گفت سالم غروب شد آفتاب وما در ذات الجیش بودیم پس گذارد نماز مغرب در عقیق **مسئله** تفتیش

حقیقت جمع وارکان وشروط آن می باید کرد پس جمع این نیست که نماز اول را آخر وقت او گذارند ونماز دوم را اول وقت او

زیرا که این صورة جمع ست نه حقیقت آن وحمل احادیث برآن تاویل بعید ست که بتخطیه وتغلیط صحابه می کشد ودر بعض

احادیث جمع تقدیم آمده وآن صریح ست در جمع دو نماز در وقت یکی از انها پس این صفت نفسیه جمع پیدا شد وآنکه از بعض

صحابه جمع صوری روایة کرده اند با این مسئله تباین ندارد زیرا که التسهیل که سبب ترخیص ست در چند صورة میتواند بود وبملاحظه آن

رخصت متنوع می شود پس این نیز رخصت ست آن نیز رخصت ولفظ جمع دلالت میکند بر موالات عرفا وقید عرفا بجهة آنست که

فصل یسیر آنرا ضرر نمیدهد ودر بعض حدیث آمده که بین الصلوتین اناخه ابل وضع احمال آنها کرده اند وموالاة از استقرا

افراد جمع نیز مستفاد میشود حتی ترک رواتب متوارث شده پس صفت نفسیه دیگر پیدا شد وقضای نماز بعد القضای تحت او

دیگر ست وجمع دیگر ولهذا اسم قضا بر جمع مستعمل نشده پس فارقی می باید وآن فارق بجز نیت ترخص بجمع نمیتواند بود پس

این نیز صفت نفسیه پیدا شد پس در جمع تقدیم پیش از فراغ از نماز اول نیت لازم ست ودر جمع تاخیر پیش از انقضای وقت

اول وتقدیم نماز اول بر نماز ثانی از استقرای افراد مستنبط ست واگر رعایت ترتیب نکند جمع فقط نباشد بلکه تقدیم وتاخیر مع الجمع

وآن غیر جمع ست پس مشروعیة آن محتاج بدلیل باشد ولیس فلیس پس این شرط مشروعیة جمع پیدا شد وآیا شرط مشروعیة

آن سفر طویل ست یا مطلق سفر یا قصد سرعت سیر فقهارا درینجا اقوال ست وانچه برین بنده ظاهر میشود آنست که سفر طویل

محل نحصت ست سایر باشد یا نازل بحدیث معاذ لسبب آنکه شارع در بسیاری از ابواب نفس سفر را مظنه حرج ساخته او را

[له] قلت اكثر اهل العلم على جواز الجمع في السفر بين الظهر والعصر وبين المغرب والعشاء في وقت احدهما وقالت الحنفية لا يجوز ومعنى الحديث عندهم ان يؤخر احدى الصلوتين الى آخر وقتها ويعجل الاخرى في اول وقتها فيحصل الجمع صورة ١٢ ردوا ذلك عن علي وسعد بن ابي وقاص واما الجمع للحاج فمتفق عليه ١٢

رخصت بران فرموده است بغیر ملاحظه وجود تعب و ضروری بودن سرعت سیر و تحقق خوف و مانند آنها و جمع
در سفر قصر مشروط است بخوف یا سرعت سیر بحدیث عبد الله بن عباس که صلی رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم
الظهر والعصر ثمانیا جمیعا و قید ضرورة لاحق شده باجماع جمهور امت و لهذا جمع فی المطر و فی المرض مشروع شد
و یا جمع در عرفه بعلت سفر است یا بعلت حج قول سالم تائید احتمال اول میکند و علیه الشافعی باقی ماند آنکه امر
نفرمودن آنحضرت صلی الله علیه و سلم و صحابه و تابعین و علمهم جز اهل مکه را از اقتدا با امام مسافر که جمع می کند دلیل
جمع مقیمین بعلت حج میتوانند شد. **باب الجمع بین الصلوتین فی المطر** بیان جواز جمع در میان دو نماز بسبب باران

مالك عن نافع عن عبد الله بن عمر کان اذا جمع الامراء بین المغرب والعشا فی المطر جمع معهم عبد الله بن عمر
وقتیکه جمع میکردند امیران مدینه در میان نماز مغرب و عشا در باران جمع می کرد با ایشان **مسئله** ماخذ این
مسئله از حدیث مرفوع بروایت ابن عباس است با ملاحظه قید ضرورة **مسئله** قیام علت رخصت که مطر است
در ابتدای نماز دوم ضروری است زیرا که تقدیم آن بر وقت مقرر خود جایز نیست الا بعلت باران و اقوی تخصیص
آنست بصورتیکه متضمن حرج باشد پس بجماعة در مسجد یکه از خانهای دور باشد مخصوص است **باب صلوة
الخوف** بیان کیفیت نماز خوف قال الله فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا أَوْ رُكْبَانًا فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَاذْكُرُوا اللَّهَ كَمَا عَلَّمَكُمْ مَا لَمْ تَكُونُوا
تَعْلَمُونَ ۝ پس اگر ترسید یعنی از عدو و مانند آن پس روان بر پایهای خود نماز گذارید یا سواره پس چون
امین شوید پس یاد کنید خدا را چنانکه آموخته است شما را آنچه نمیدانستید قال الله تعالی و اذا ضربتم فی الارض
فلیس علیکم جناح ان تقصروا من الصلوة ان خفتم ان یفتنکم الذین کفروا ان الکفرین کانوا لکم عدوا مبینا ۝
و اذا کنت فیهم فاقمت لهم الصلوة فلتقم طائفة منهم معك و لیاخذوا اسلحتهم فاذا سجدوا فلیکونوا من ورائکم
ولتات طائفة اخری لم یصلوا فلیصلوا معك و لیاخذوا حذرهم و اسلحتهم سفر کنید در زمین پس نیست
برشما گناهی در آنکه کوتاه سازید از نماز یعنی طرح کنید از نماز بعض آنرا اگر ترسید از آنکه در بلا افگنند
شما را کافران هر آئینه کافران شما را دشمنان آشکارا اند و وقتیکه باشی تو ای پیغمبر میان ایشان پس قائم کنی
برای ایشان نماز را پس باید که بایستد جماعتی از ایشان همراه تو و باید که بگیرند سلاحهای خود را پس وقتیکه
سجده کنند باید که باشند آن جماعه دیگر پیش روی ایشان و باید که بیاید آن طائفه دیگر پس نماز گذارند
همراه تو و باید که بگیرند حذر خود را یعنی خود و سپر و زره و مانند آن و بگیرند سلاحهای خود را مترجم گوید رضی الله عنه
در آیة اول دو قید مذکور شد سفر و خوف و مذهب جمهور فقها آنست که نماز سفر دیگر است و آنرا خوف شرط نیست

قلت ذهب اکثرهم الی جواز الجمع فی المطر وشرط الشافعی من بینهم ان یکون المطر قائما وقت افتتاح الاولی و حالة الفراغ منها الی ان تقیم الثانیة وقالت الحنفیة لا یجمع ١٢

٨

ونماز

ونماز خوف دیگرست وآنرا سفر شرط نیست پس تطبیق آیة بقرارداد ایشان بیکی از دو وجه تواند بود یا اینست
که قید سفر اتفاقی ست وآیه در نماز خوف وارد شده وقصر اینجا نزدیک بعض آنست که یکرکعت گذارد و بر قول جمهور
آنست که در وقت ضرورة پیاده وسواره میتوان گذارد وبجای رکوع وسجود ایما میتوان کرد واینوجه اقوی است
نزدیک من واوفق ست بسیاق آیة که در خوف واقع ست باتفاق وآنجا قید خوف ذکر کرده نشد بجهة اعتماد بر قید
سابق وذکر سفر درینجا بجهة آنست که غالبا اینصورت در دار الاسلام واقع نمی شود پس غالباً مقرون بسفر خواهد بود
یا اینست که قید خوف اتفاقی ست وقید سفر احترازی ومراد از قصر دوگانه ساختن نماز چهارگانه ست وبهمین وجه
میل کرده اند جمهور مفسرین واستدلال کرده اند بر اتفاقی بودن قید خوف بحدیث مسلم که یعلی ابن امیه سوال کرد
از حضرت عمر پس گفت خدا تعالی ان تقصروا من الصلوة ان خفتم ان یفتنکم الذین کفروا فرموده ست ومردمان
امین شده اند پس جواب داد حضرت عمر تعجب کردم از انچه تو تعجب کردی پس سوال کردم از آنحضرت صلی الله علیه وسلم
پس فرمود صدقة تصدق الله بها علیکم فاقبلوا صدقته وفقیر میگوید این استدلال مدخول ست زیراکه ما میگوئیم معنی
جواب آنست که قصر مسافر شرع جدیدست وتخفیف ست ابتدا از خدا تعالی وهمین است توجیه قول ابن عمر که گذشت
۱۴۹ والله اعلم وآیة دوم منطبق میشود بر چند وجه یکی آنکه امام بگذارد تمام نماز با یک فریق وفریق دیگر روبروی عدو بایستند
بعد ازان دیگر بار تمام نماز با فریق دیگر گذارد وفریق اول مقابل عدو ایستند واین نماز آنحضرت ست صلعم در ذات الرقاع بروایة
جابر بن عبد الله دیگر آنکه امام با یک طائفه یکرکعة گذارد وبعد ازان برکعة دوم استاده شود پس این طائفه در اثنای قیام امام
رکعة دیگر را تمام کنند وسلام دهند ومقابله عدو شوند وطائفه دیگر آمده اقتدا کنند ورکوع را با امام دریابند وچون امام بتشهد
مشغول شود ایشان برخیزند ورکعة دیگر تمام کنند وهمراه امام سلام دهند وآن نماز آنحضرت ست صلعم در ذات الرقاع بروایة صالح
بن خوات عن سهل واین صلوتها دیگر هم میتواند بود والله اعلم وقید اذا کنت فیهم وحمل سلاح وحذر اتفاقی ست باجماع وقال الله تعالی فان خفتم
فرجالا اورکبانا فاذا امنتم فاذکروا الله کما علمکم ما لم تکونوا تعلمون پس اگر بترسید از دشمن پس نماز گذارید روان بر پایها
خود یا سواره یعنی بهر صفت که میسر آید استقبال قبله باشد یا نه وبجای رکوع وسجود ایما کنید والله اعلم پس چون ایمن شدید یاد نمائید خدا تعالی را
چنانکه آموخته ست شما را آنچه نمیدانستید یعنی چنانکه نماز اطمینان فرود آورده ست درین آیه دلیل است بر آنکه در حال مسابقه نماز ادا حسب
میشود وهمین ست مذهب شافعی ونزدیک ابو حنیفه در حالة مسابقه ومشی نماز نباید گذارد بلکه تاخیر باید کرد تا وقت امکان توقف
بحدیث خندق مالک عن یزید بن رومان عن صالح بن خوات [illegible] صلی مع رسول الله صلی الله علیه وسلم یوم ذات الرقاع صلوة
الخوف ان طائفة صفت معه وصفت طائفة وجاه العدو فصلی بالتی معه رکعة ثم ثبت قائما

واتموا لانفسهم ثم انصرفوا فصفوا وجاه العدو وجاءت الطائفة الاخرى فصلى بهم الركعة التى بقيت من صلوته

ثم ثبت جالسا واتموا لانفسهم ثم سلم بهم صالح بن خوات روايت كرد از كسيكه گذارد و بود همراه آنحضرت صلعم نماز خوف را در غزوه

ذات الرقاع كه يك طائفه صف بست همراه آنحضرت صلعم يعنے در نماز وصف بست طائفه ديگر روبروى عدو پس گذارد آنحضرت صلعم

با آن طائفه كه همراه او بود يك ركعة بعد ازان آنحضرت صلعم ايستاده ماند و ايشان نماز تمام كردند براى خود بعد ازان باز گشتند

وصف بستند روبروى عدو و آمد طائفه ديگر پس گذارد آنحضرت صلى الله عليه وسلم همراه ايشان ركعتى كه باقى مانده بود از نماز آنحضرت

صلى الله عليه وسلم بعد ازان نشسته ماند آنحضرت صلعم وايشان تمام كردند نماز را براى خود و بعد ازان سلام داد همراه ايشان

مالك عن يحيى ابن سعيد عن القاسم بن محمد عن صالح بن خوات الانصارى ان سهل بن ابى حثمة الانصارى

حدثه ان صلوة الخوف ان يقوم الامام ومعه طائفة من اصحابه وطائفة مواجهة العدو فيركع الامام ركعة و

يسجد بالذين معه ثم يقوم فاذا استوى قائما ثبت واتموا لانفسهم الركعة الباقية ثم يسلمون وينصرفون والامام

قائم فيكونون وجاه العدو ثم يقبل الاخرون الذين لم يصلوا فيكبرون وراء الامام فيركع بهم ويسجد ثم يسلم

فيقومون فيركعون لانفسهم الركعة الثانية ثم يسلمون سهل بن ابى حثمه انصارى روايت كرد كه نماز خوف اينست كه

بايستد امام براى نماز و همراه او طائفه از ياران او وطائفه ديگر روبروى دشمن باشند پس بگذارد امام يك ركعة وسجده كند ١٥٠

همراه آنانكه با وى اند بعد ازان بايستد پس وقتيكه راست ايستاد ايستاده ماند امام و تمام كنند آن طائفه براى خود ركعة

باقى مانده را باز سلام دهند و باز گردند و امام ايستاده ماند پس شوند روبروى دشمن بعد ازان بيايند آنانكه نماز نگذارده اند

پس تكبير گويند پس پشت امام پس ركوع كند وسجده كند همراه ايشان پس تر سلام دهد پس بايستند و بگذارند براى خود ركعة

دوم را بعد ازان سلام دهند قال مالك وحديث القاسم بن محمد عن صالح بن خوات احب ما سمعت الى فى صلوة الخوف

گفت مالك حديث قاسم بن محمد دوست تر است نزديك من در نماز خوف **مالك** عن نافع ان عبد الله بن عمر كان

اذا سئل عن صلوة الخوف قال يتقدم الامام وطائفة من الناس فيصلى بهم الامام ركعة وتكون طائفة منهم

بينه وبين العدو لم يصلوا فاذا صلى الذين معه ركعة استاخروا مكان الذين لم يصلوا ولا يسلمون ويتقدم

الذين لم يصلوا فيصلون معه ركعة ثم ينصرف الامام وقد صلى ركعتين فيقوم كل واحدة من الطائفتين فيصلون لانفسهم ركعة

ركعة بعد ان ينصرف الامام فيكون كل واحدة من الطائفتين قد صلوا ركعتين فان كان خوفا هو اشد من ذلك صلوا

رجالا قياما على اقدامهم او ركبانا مستقبلى القبلة او غير مستقبليها قال مالك قال نافع لا ارى عبد الله بن عمر حدثه

الا عن رسول الله صلى الله عليه وسلم عبد الله بن عمر وقتيكه پرسيده شد از نماز خوف ميگفت كه پيش رود امام وطائفه از مردمان پس بگذارد

همراه ایشان امام یک رکعت و باشند طائفهٔ دیگر از ایشان میان ایشان و میان عدو که هنوز نماز نگذارده اند پس وقتیکه گذارد همراه آنانکه همراه امام اند یکرکعت فرو تر آیند بجای آنانکه نماز نگذارده اند و سلام ندهند و پیش روند آنانکه نماز نگذارده اند پس بگذارند همراه امام یکرکعت بعد از آن باز گردد امام حالانکه گذارده است دو رکعت پس بایستد هر یکی از این دو طائفه پس بگذارند برای خویش یک یک رکعت بعد از آنکه باز گردد امام پس هر یکی از این دو طائفه گذارده باشد دو رکعت پس اگر خوف زیاده تر باشد از این بگذارند پیاده رونده استاده بر پای خود یا سوار در روی قبله شده و یا غیر روی قبله شده گفت نافع نمی بینم عبد الله بن عمر را که حدیث کرده باشد این را مگر از رسول الله صلی الله علیه وسلم **مالك** عن يحيى بن سعيد عن سعيد بن المسيب انه قال ما صلى رسول الله صلى الله عليه وسلم الظهر والعصر يوم خندق حتى غابت الشمس سعيد بن المسيب گفت نگذارد آنحضرت صلی الله علیه وسلم نماز ظهر و عصر را روز خندق تا آنکه غایب شد آفتاب مترجم گوید رضی الله عنه تا روز خندق نماز خوف مشروع نشده بود بعد از آن مشروع شد و صلوة الخوف را دو حالت است یکی آنکه در حالت قتال باشد پس باید گذارد بهر جهت که ممکن شود پیاده و سواره فرادی و جمع حنفیه و شافعی درین قدر متفق اند و در حالت مشی اختلاف دارند شافعیه تجویز میکنند و حنفیه بتاخیر میفرمایند و در حالت مباشرت قتال نیز اختلاف دارند شافعیه در طعنات و ضربات متوالیه معذور دارند و حنفیه منع میکنند دوم آنکه دشمنان در موضع خود قرار دارند لکن خوف هجوم ایشان غالب است حنفیه درین حالت روایهٔ ابن عمر را اصل ساخته اند خواه دشمن در جانب قبله باشد یا در غیر آن و شافعیه تفصیل کرده اند اگر دشمن در جانب قبله باشد موافق قصهٔ عسفان قوم را دو صف استاده کنند و با ایشان نماز گذارد و هر دو صف نوبت بنوبت سجده کنند و حراسته از دشمن نمایند و اگر در غیر جانب قبله باشد موافق قصهٔ بطن نخل دو بار نماز گذارد با هر طائفه نمازی یا بر طور قصهٔ ذات الرقاع رود و حدیث ابن عمر در پیش ایشان منسوخ است و حق آنست که این اختلاف از قبیل اختلاف مباح است و حدیث سهل بن ابی حثمه بظاهر قرآن اوفق است والله اعلم

باب التشديد على من ترك الجمعة بغير عذر در بیان ملامت کسیکه ترک نماید جمعه را بغیر عذر

مالك عن صفوان بن سليم قال مالك لا ادري اعن النبي صلى الله عليه وسلم ام لا انه قال من ترك الجمعة ثلث مرات من غير عذر ولا علة طبع الله على قلبه گفت مالک نمیدانم آیا این حدیث روایت کرده شد از آنحضرت صلعم یا نه هر که ترک کند جمعه را سه مرتبه سوای عذر و سوای مرض مهر می نهد خدا تعالی بر دل او **مسئله** صلوة جمعه لفظی ست که پیش از شریعت برای چیزی موضوع نبود و از استعمالات صاحب شرع و اصحاب و اتباع او فهمیده شد که آن نماز نیست خاص بکیفیهٔ مخصوصه پس جاری کرده شد از ملاحظهٔ آن خصوصیات که در افراد جمعه یافته شده و معرفت صفات نفسیه او نماز جمعه دو رکعت است در وقت ظهر با جماعت عظیمه از مسلمین در قریه یا در شهر و جمعه در شهر یکجا میباشد و والی یا نایب او امام بود و قبل از وی خطبه میخوانند که در عرف

۱۵۱

آنرا خطبه میگویند اما دو رکعت پس صفت نفسیه اوست بی شبهه اما وقت ظهر پس شرط جمعه است زیرا که بسیار حیثا که جمعه
فوت شدی و قضای بر صورت ظهر میکردند نه بر صورت جمعه و درین مسئله اتفاق امت مرحومه یا جمهور آن ظاهر میشود
اما جماعه پس لازم جمعه است و لفظ جمعه و عید و تشبیه بسبت یهود و احد نصاری بران دلالت مینماید بی شبهه در اکثر
اوقات جماعة عظیمه می بود و لهذا بیهقی از ابن مسعود نقل میکند انه صلی الله علیه وسلم جمّع بالمدینة وکانوا اربعین رجلا
واین عبارت دلالت بر اقلیت این جمع میکند و حال چنان بود زیرا که جمعات آنحضرت صلعم و اصحاب علیهم چرا ابتیست
میبودند از اربعین بدرجات بسیار و اما وجود اربعین ضروریست در انعقاد جمعه یا نه امام شافعی میگوید ضروریست
و فیه نظر زیرا که حدیث انفضاض دلالت میکند که نبودند آنجا در آخر خطبه و ظاهر از آن است که در اول نماز نیز
نگردد از ده تن پس انتفای صفت اربعین ثابت شد و احتمال عود ایشان بغیر فصل که در مصورت شافعیه پیدا
کرده اند مستندی ندارد بلکه ظاهر از سیاق آیه و سیاق قصه آنست که انفضاض برای اشترا متاع بوده است
و لهذا حق تعالی فرمود اذا راوا تجارة او لهوا الآیه و لهذا بیع و شرا در ین وقت ممنوع شد و آن فصل طویل است و خطبهای
آنحضرت صلی الله علیه وسلم طویل نبودند پس اجتماع عود بی فصل در خطبه یا در اول نماز بعید باشد پس ظاهر است
که در دیهی اگر دون اربعین جمعه خوانند نماز ایشان صحیح باشد و متخلفان آثم شوند و اما قریها یا شهر پس شرط جمعه است ۱۵۳
بجهة آنکه در زمان آنحضرت صلعم در مدینه جمعه می بود و با آنحضرت صلعم جمعی کثیر از اهل مکه در عرفه بودند ایشان را جمعه نفرمودند
و سفر اگر عدم جمعه در حق آنحضرت صلعم و اهل مدینه میتواند شد در حق اهل مکه علت نمی تواند شد الا بودن ایشان در صحرا
و اثر حضرت عثمان که اذن داد اهل بادیه را برجوع پیش از وقت جمعه و عمل مستمر مسلمین که در بادیه جمعه نیست نه در برّیه
و نه در اهل خیام و فارق میان اهل خیام و قریه وجود ابنیه است و در عوالی و قریه قلة متوطنان پس بر جمعی که
بر اجتماع ایشان اسم قریه توان اطلاق نمود جمعه واجب است صد کس باشند یا زیاده و در بعض احادیث اقل آن پنجاه کس
مرد عاقل بالغ حر آمده و اما آنکه در زمان آنحضرت صلعم و اصحاب در یک مسجد میخواندند منشاء آن تحقق جماعة عظیمه است که
در صورت تعدد جمعها میسر نمی باشد یا تبرک باقتدای آنحضرت صلی الله علیه وسلم و خلفای کرام و حرص بر استماع وعظ
ایشان و صفت نفسیه بودن آن معلوم نیست و بر تقدیر منشاء اول می باید که شهر عظیم که هر طرفی از وی مانند قریه
باشد آنجا تعدد جماعات جایز بود و اما امامت خلیفه یا نائب او پس امر مستمر بود و منشاء آن امر است بتقدم والی در محل
ولایة خود پس مخصوص باشد بحضور والی و بطریق استحباب باشد چنانکه تقدیم اقرا بر اعلم و سایر نظایر مسئله و اثر
حضرت علی که اربع الی الامام الخ محمول بر ندب تقدم والی در محل ولایة خود است اما خطبه پس در قرآن عظیم فاسعوا الی ذکر الله مذکور

در مدینه

و در حدیث شیخین آمده فاذا خطب الامام طووا الصحف ویستمعوا الذکر و مراد از ذکر خطبه است و عمل مستمر آنحضرت صلی الله علیه و سلم و صحابه
و علم حبا دلالت میکند بر ضروری بودن آن و عمل مستمر دلالت میکند که وظیفه جمعه دو خطبه است و چون خطب آنحضرت صلعم
و خلفای علم حبا ملاحظه کردیم تنقیح آن وجوه چند چیز است حمد و شهادتین و صلوٰة بر آنحضرت صلی الله علیه و سلم و امر بتقوی
و تلاوت آیتی و دعا برای مسلمین و مسلمات و عربی بودن خطبه اما حمد پس بجهت آنکه در حکایت خطبهای آنحضرت صلی الله علیه
و سلم آمده نحمد الله و اثنی علیه و در خطبه حاجت الحمد لله نحمده آمده و عمل مستمر مسلمین بران جاری شده و اما تشهد پس بجهت
بودن آن در خطبه حاجت و خطبه جمعه و ابو داؤد هر دو حدیث را روایت کرده و در حکایت خطبه آنحضرت صلعم مکرر آمده است
ثم تشهد و بجهت حدیث ترمذی کل خطبة لیس فیها تشهد فهی کالید الجذماء و بجهت آنکه تشهد بجای خطبه در کلام
اهل شرع آمده و اما صلوٰة پس بجهت وجوب صلوٰة نزد یاد نام آنحضرت صلی الله علیه و سلم و عمل مستمر مسلمین و امر بتقوی بجهت آنکه
در قرآن آنرا ذکر فرموده بمعنی تذکیر و بجهت آنکه عامی و جاهل همه میدانند که مشروعیة خطبه برای پند دادن است و تلاوة
بجهت آنکه در خطبه حاجت آمده ثم تقرء ثلث آیات و در حکایت خطبه جمعه آمده است تلاوة یا مالک لیقض علینا ربک و اما دعا
برای مسلمین و مسلمات بعمل مستمر مسلمین و عربی بودن نیز بجهت عمل مستمر مسلمین در مشارق و مغارب با وجود آنکه در
بسیاری از اقالیم مخاطبان عجمی بودند و اگر جمعه نه دریابد نماز ظهر لازم شود زیرا که آنحضرت صلی الله علیه و سلم روز جمعه در عرفات
وقوف فرمودند و ثابت شد که آنروز ظهر و عصر جمع نمودند و بر مسافر و عورت و عبد مملوک و مریض جمعه لازم نیست بحدیث
دارقطنی من کان یؤمن بالله والیوم الآخر فعلیه الجمعة الا امرأة او مسافرا او عبدا او مریضا و اگر ایشان جمعه خوانند مسقط
ذمه باشد بجهت آنکه وظیفه یوم جمعه است و رخصت داده شد ایشانرا بجهت مشقت ایشان پس اگر تحمل آن کنند بردا باشد
مانند مریض که وضو کند و آنانکه معذور اند در ترک جماعة معذور اند در ترک جمعه زیرا که جمعه بغیر جماعة نمیباشد پس رخصت که در ترک جماعت
رخصت است در ترک جمعه

باب لا جمعة فی العوالی ومن حضر المدینة منهم فله الرجوع قبل دخول الوقت

جمعه لازم نیست
در عوالی و کسیکه حاضر شود بمدینه از اهل عوالی پس میرسد او را بازگشتن بطرف عوالی پیش از آنکه وقت جمعه داخل شود

مالک عن ابن شهاب عن ابی عبید مولی بن ازهر قال شهدت العید مع عثمان بن عفان فجاء فصلی ثم انصرف
فخطب قال انه قد اجتمع لکم فی یومکم هذا عیدان فمن احب من اهل العالیة ان ینتظر الجمعة فلینتظرها ومن احب ان
یرجع فقد اذنت له ترجمه گفت ابو عبید حاضر شدم در روز عید همراه عثمان بن عفان پس آمد پس نماز گذارد بعد از ان باز گشت
و خطبه خواند و گفت هر آینه حال اینست که جمع شده است برای شما درین روز دو عید پس هر که خواهد از اهل عالیه انتظار کند
جمعه را پس باید که انتظار بکشد آنرا و هر که خواهد که رجوع کند پس رخصت دادم او را مسئله ماخذ قول حضرت عثمان عمل مستمر

قوله لاجمعة
اتفقوا علی انه لیس لاهل
العوالی جمعة وان العوالی
کما اجماعة وان الامام
ان حضر اهل العوالی
ثم اختلفوا فی المصر والجماعة
وشرط العصر عند ...
قال الشافعی ...
اجتمع فیها اربعون
رجلا احرارا مقیمین
۱۵۲
تجب علیهم الجمعة ولا
تنعقد الا باربعین رجلا
کذا الشافعی ...
وقال ابو حنیفة لا جمعة
الا فی مصر جامع ...
والوالی ...
...
وصحیحه ...
علیهم الجمعة ...
ابن ابی شیبة ...

انحضرت ست صلعم در ترک تکلیف اہل بدو با قامت جمعہ با حضور ایشان در بلد مسئلہ ازین اثر معلوم میشود کہ اگر شخصیکہ جمعہ از وے صحیح ست از شہر پیش از وقت روانہ شود جایز ست و اہل شہر و اہل بدو در منصورت یک حکم دارند زیراکہ بعد از حضور اہل بدو مانع برخاست پس مانند مریضی یا لنگے شد کہ بمسجد جامع در آید مسئلہ در کتب شافعیہ مذکور ست کہ انصراف مریض و لنگ در وقت نماز قبل از خواندن آن حرام ست و در سفر اہل شہر پیش از وقت جمعہ دو قول نقل کردہ اند قول قدیم جواز ست و قول جدید تحریم و قول قدیم ارجح می نماید زیراکہ علۃ جواز رجوع اہل بدو اگر بودن آن قبل از وقت ست می باید کہ اہل شہر را نیز خروج از محل جمعہ پیش از وقت روا باشد زیراکہ اہل بدو مساوی شدند در آنکہ اگر در شہر مکث کنند جمعہ واجب شود و اگر بر ایشان واجب نشود و اگر علۃ جواز آنست کہ در اصل از اہل جمعہ نبودند گو کہ الحال مانع برخاستہ ست پس باید کہ انصراف مریض و لنگ در وقت جمعہ پیش از خواندن جمعہ نیز جایز باشد

باب لا جمعۃ علی مریض ولا مسافر فان صلاها احد منهما وقعت عن الفرض وان اثم فیها جاز م حدیث مالک عن صفوان من ترک الجمعۃ ثلث مرات من غیر عذر ولا علۃ طبع الله علی قلبه واجب نیست جمعہ بر مریض و نہ بر مسافر و اگر گذارد آنرا یکی ازان دو واقع شود از فرض و اگر امامت کرد در نماز جمعہ جایز ست قال مالک اذا نزل الامام بقریۃ تجب فیها الجمعۃ والامام مسافر فخطب وجمع بهم فان اهل تلک القریۃ وغیرهم یجمعون معه قال یحیی وقال مالک وان جمع الامام وهو مسافر بقریۃ لا تجب فیها الجمعۃ فلا جمعۃ له ولا لاهل تلک القریۃ ولا لمن جمع معهم من غیرهم ولیتم اهل تلک القریۃ وغیرهم ممن لیس بمسافر الصلوۃ قال یحیی وقال مالک لا جمعۃ علی مسافر گفت مالک وقتیکہ نازل میشود امام در قریہ کہ واجبست در ان جمعہ و امام مسافر ست پس خطبہ خواند و جمعہ گذارد با اہل آن قریہ پس ہر آئینہ اہل آن قریہ و غیر ایشان نیز جمعہ میگذارند ہمراہ او و گفت مالک اگر جمعہ گذارد امام و حال آنکہ او مسافر ست در قریہ کہ واجب نیست دران جمعہ پس نیست جمعہ برائے او و نہ برائے اہل قریہ و نہ برای کسیکہ جمعہ گذارد با ایشان از غیر ایشان و باید کہ تمام کنند اہل آن قریہ و غیر ایشان ازان جماعہ کہ نیستند مسافر نماز را و گفت مالک نیست واجب جمعہ بر مسافر

باب بیس الغسل للجمعۃ مسنون ہست غسل برای جمعہ **مالک** عن صفوان بن سلیم عن عطاء بن یسار عن ابی سعید الخدری ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال غسل یوم الجمعۃ واجب علی کل محتلم رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود غسل روز جمعہ واجب ست بر ہر بالغ **مالک** عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال اذا جاء احدکم الجمعۃ فلیغتسل رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود چون بیاید یکی از شما بجمعہ باید کہ غسل کند **مالک** عن ابن شهاب عن سالم بن عبد الله انه قال دخل رجل من اصحاب رسول الله صلی الله علیه وسلم المسجد یوم الجمعۃ وعمر بن الخطاب یخطب فقال عمر ایۃ ساعۃ هذه فقال یا امیر المؤمنین انقلبت

قولہ جاء فی الحدیث تجب الجمعۃ علی کل مسلم الا امراۃ او صبی او مملوک وفی روایۃ زیادۃ او مریض واتفقوا علی انه لا جمعۃ علی مریض ولا مسافر ولا امراۃ ولا عبد وانه ان صلاها منهم احد سقط الفرض وعلی انه ان ام مریض او مسافر جاز وفی المنهاج وتنعقد خلف العبد والصبی والمسافر فی الاظهر اذا تم العدد بغیرهم وفیه ایضا لا جمعۃ علی معذور بمرخص فی ترک الجماعۃ وفی المالکیۃ یتم المطلب وفی الشافعیۃ بلا اختفاء من السلطان الظالم مسامحۃ ۱۲

من السوق فسمعت النداء فما زدت على ان توضأت فقال عمر الوضوء ايضا وقد علمت ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان

يأمر بالغسل درآمد مردی از صحابه آنحضرت صلعم بمسجد روز جمعه و عمر بن الخطاب خطبه میخواند پس گفت حضرت عمر کدام ساعت

این یعنی چرا تاخیر کردی پس گفت یا امیر المومنین بازگشتم از بازار پس شنیدم اذان را پس زیاده نکردم بر آنکه وضو کنم پس گفت

حضرت عمر وضو نیز محل انکار ست و هر آئینه دانسته که آنحضرت صلعم امر میفرمود بغسل **مالك** عن سعيد بن ابی سعيد المقبری

عن ابی هريرة انه كان يقول غسل يوم الجمعة واجب على كل محتلم كغسل الجنابة ابوهريره گفت غسل روز جمعه واجب ست بر هر بالغ

مانند غسل جنابة **قال** مالك من اغتسل يوم الجمعة اول نهاره وهو يريد بذلك الغسل الجمعة فان ذلك الغسل لا

يجزئ عنه حتى يغتسل لرواحه وذلك ان رسول الله صلعم قال فی حديث ابن عمر اذا جاء احدكم الجمعة فليغتسل گفت

مالک هر که غسل کند روز جمعه در اول روز خود و اراده کند بآن غسل جمعه را پس هر آئینه این غسل کفایت نمیکند او را از غسل جمعه زیرا که

آنحضرت صلے الله عليه وسلم فرمود در حديث عبد الله بن عمر اذا جاء احدكم الجمعة فليغتسل **قال** يحيى قال مالك ومن

اغتسل يوم الجمعة معجلا او مؤخرا وهو ينوی بذلك غسل الجمعة فاصابه ما ينقض وضوءه فليس عليه الا الوضوء

وغسله ذلك مجزئ عنه گفت مالک هر که غسل کند روز جمعه پیش از وقت یا بعد دخول وقت و او نیت میکرد بآن غسل جمعه را

پس رسید او را چیزی که میشکند وضو را او را پس لازم نیست بروی مگر وضو و غسل او کفایت کننده ست از غسل جمعه مترجم گوید

رضی الله عنه حفاظ حديث از ابن عباس و حضرت عائشه استحباب غسل جمعه روایه کرده اند و عمل جمهور صحابه و تابعین بر استحباب

ست پس قضا در هر دو حدیث وجوب و استحباب یکی از دو وجه تواند بود یا اینست که حدیث وجوب منسوخ باشد بحدیث استحباب و

بهمین ست میل ابن عباس یا اینست که مراد بوجوب تاکید و لزوم آن باشد اگرچه سنت بود والله اعلم **مسئله** غسل از

سنن هدی ست در حق کسیکه حاضر شود جمعه را و از سنن آداب ست در حق هر کسی حضور جمعه او را واجب باشد یا نه اما اول

پس بحدیث باب اذا جاء احدكم الجمعة فليغتسل و غسل الجمعة واجب على كل محتلم ای بالغ و حمل مطلق برین مقید و اما ثانی

پس بحدیث شیخین حق على كل مسلم ان يتنظف يوما من سبعة ايام و باتفاق فقها واجب نیست پس حق بمعنی مامور باشد

و باین تفصیل که کردیم خلاف درمیان دو قول فقها برخاست و دلیل هر یکی را محملی پیدا شد و همچنین ست قضا این بنده ضعیف

در اختلاف ایشان که آیا اگر کسی پیش از رفتن بجمعه غسل کند بوجهیکه باین غسل نماز جمعه نمیتواند خواند سنت ادا شود یا نه

پس میگوئیم که سنت تنظیف حاصل شد و سنت تعظیم صلوة حاصل نشد **باب** يستحب ان يلبس من احسن الثياب للجمعة

مستحب ست که بپوشد از بهترین جامها برای جمعه **مالك** عن يحيى بن سعيد انه بلغه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم

قال ما على احدكم لو اتخذ ثوبين لجمعة سوى ثوبی مهنته رسول الله صلے الله عليه وسلم فرمود چه زیان ست بر کسی از شما

قالت الفقهاء على استحباب الغسل يوم الجمعة واختلفوا في قوله عليه السلام واجب على كل محتلم فقيل منسوخ وقيل المراد التأكيد وفي المنهاج ووقت الغسل من الفجر وتقريبه من ذهابه افضل وفي الهداية غسل يوم الجمعة للصلوة وهو الصحيح وفي العالمكيرية لو اغتسل بعد الفجر ثم احدث وصلى الجمعة بالوضوء لا يكون مستنا

اگر مهیا کند دو جامه برای جمعه خود بجز دو جامهٔ خانگی که در محنت و کار پلید پوشد مسئله چون سنت غسل و لبس احسن ثیاب بجز

تطییب بجهة اجتماع ناس و عید بودن جمعه ست لابد آن آداب متعدی باشند بسوی عیدین **باب** یستحب التطیب و

التسوك بالجمعة مستحب ست خوشبو مالیدن و مسواک کردن برای جمعه **مالك** عن ابن شهاب عن ابن السباق ان رسول الله

صلی الله علیه وسلم قال فی جمعة من الجمع یا معشر المسلمین ان هذا یوم جعله الله عیدا فاغتسلوا ومن كان عنده طیب فلا یضره

ان یمس منه وعلیكم بالسواك رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود در جمعه از جمعها که ای گروه مسلمانان هر آئینه امروز

روزیست که گردانید او را خدا تعالی عید پس غسل کنید و هر که باشد نزد او خوشبو پس ضرر نمیکند او را آنکه بمالد از آن خوشبو

و لازم گیرید شما مسواک کردن را **مالك** عن نافع ان عبد الله بن عمر كان لا یروح الی الجمعة الا ادهن وتطیب الا

ان یكون حراما عبد الله بن عمر نمیرفت بسوی جمعه مگر آنکه روغن می مالید و استعمال خوشبو میکرد مگر آنکه محرم باشد **باب**

فضل التبكیر یوم الجمعة در بیان فضیلت اول وقت رفتن در روز جمعه **مالك** عن سمی مولی ابی بكر بن عبد الرحمن

عن ابی صالح السمان عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال من اغتسل یوم الجمعة غسل الجنابة ثم راح

فی الساعة الاولی فكانما قرب بدنة ومن راح فی الساعة الثانیة فكانما قرب بقرة ومن راح فی الساعة الثالثة فكانما قرب

كبشا اقرن ومن راح فی الساعة الرابعة فكانما قرب دجاجة ومن راح فی الساعة الخامسة فكانما قرب بیضة فاذا خرج

الامام حضرت الملئكة یستمعون الذكر رسول الله صلعم فرمود هر که غسل کند در جمعه مانند غسل جنابة بعد از آن برود در ساعت

نخستین پس گویا که قربان کرده است یک شتر را و هر که برود در ساعت دوم گویا که قربان کرده است یک گاو را و هر که برود

در ساعت سیوم گویا که قربان کرده است گوسفند شاخدار را و هر که برود در ساعت چهارم گویا که قربان کرده است ماکیان را

و هر که برود در ساعت پنجم گویا که قربان کرده است یک بیضه را پس وقتیکه برمی آید امام یعنی برای خطبه حاضر میشوند

فرشتگان می شنوند پند را مترجم گوید علما بحث دارند که مراد از ساعت در حدیث جزو دوازدهم روز است یا لحظه خفیفه

بر تقدیر اول وقت تبکیر از طلوع آفتاب باشد و بر تقدیر ثانی از وقت زوال ظاهر پیش فقیر وجه ثانی ست والله اعلم

باب السعی یوم الجمعة بیان سعی روز جمعه قال الله تعالی یا ایها الذین امنوا اذا نودی للصلوة من یوم الجمعة فاسعوا الی

ذكر الله وذروا البیع ذلكم خیر لكم ان كنتم تعلمون ٥ ای مسلمانان وقتیکه بانگ نماز داده شود روز جمعه پس سعی کنید

بسوی یاد کردن خدا تعالی یعنی بخطبه نماز و بگذارید خرید و فروخت را این بهتر ست مر شما را اگر میدانید **مالك**

انه سال ابن شهاب عن قول الله تعالی یا ایها الذین امنوا اذا نودی للصلوة من یوم الجمعة فاسعوا الی ذكر الله فقال

ابن شهاب كان عمر بن الخطاب یقرءها اذا نودی للصلوة فامضوا الی ذكر الله **مالك** ابن شهاب

قلت هو قول اهل العلم ١٢

قلت هو قول اهل العلم والله اعلم ١٢

١٥٦

ان هذه الساعات ساعات لطیفة بعد الزوال كالساعة التی یدور علیها حساب اللیل والنهار ١٢

از قول خدا تعالی یا ایها الذین آمنوا الآیة یعنی مراد از سعی شتابیدن رفتن است یا عزم کردن پس گفت ابن شهاب که
عمر بن الخطاب میخواند این آیه را باینطور اذا نودی للصلوة فامضوا الی ذکر الله قال یحیی قال مالک وانما السعی فی
کتاب الله عز وجل العمل والفعل یقول الله تعالی واذا تولی سعی فی الارض وقال تعالی واما من جاءک یسعی وهو یخشی
وقال عز وجل ثم ادبر یسعی وقال عز وجل ان سعیکم لشتی قال یحیی قال مالک فلیس السعی الذی ذکر الله عز وجل
فی کتابه بالسعی علی الاقدام ولا الاشتداد ولا الجری وانما عنی العمل والفعل گفت مالک جز این نیست که سعی در
کتاب خدا تعالی عمل و فعل است و سعی بمعنی عمل و فعل آمده است بدلیل قول خدا تعالی واذا تولی سعی فی الارض چون والی
شود مردمان شود سعی کند تا فساد افکند در زمین و گفت واما من جاءک یسعی گفت مالک پس نیست سعی که ذکر کرده است
خدا تعالی در کتاب خود سعی بر اقدام و نه دویدن و نه پویه پویه رفتن و جز این نیست که مراد داشته است عمل و فعل را
مسئله مستند صرف سعی بسعی قلب حدیث شیخین است اذا اتیتم الصلوة فعلیکم بالسکینة و توجیه قراءة فامضوا
نزدیک فقیر آنست که قرآن نازل شده است بر هفت حرف و همه متفق اند در معنی و فامضوا حرفی بود که حضرت
عمر آنرا میخواند پس لازم شد که فاسعوا بمعنی فامضوا باشد مسئله مراد از نودی اذان ثانی است زیرا که در زمان
آنحضرت صلی الله علیه وسلم و شیخین همین اذان بود که پیش خطیب میگویند و اذان اول در زمان حضرت عثمان پیدا
شده است پس حال نزول آیة دلالت میکند که مراد اذان ثانی است مسئله بر بیع قیاس باید کرد حرثه و اجاره و سائر
معاملات را که مانع حضور جمعه باشد پس آن نیز حرام است و چون معلوم است که غرض از تحریم بیع تحقق سعی است و دفع مانع
آن میباید که تحریم مخصوص باشد بکسیکه جمعه بر وی واجب است و اگر در اثنای رفتن بسوی جمعه با یکدیگر بیع کردند محتمل است
که نظر بلفظ وذروا البیع کنند و این جزئی را اجراء اکثر افراد گیرند و محتمل است که نظر بغرض کنند و مستثنی دارند **باب** النهی
عن تخطی الرقاب یوم الجمعة در بیان منع از گام نهادن بر گردنها روز جمعه **مالک** عن عبد الله بن ابی بکر بن حزم
عمن حدثه عن ابی هریرة انه کان یقول لان یصلی احدکم بظهر الحرة خیر له من ان یقعد حتی اذا قام الامام یخطب جاء
یتخطی رقاب الناس یوم الجمعة ابو هریره میگفت هر آئینه آنکه نماز بگذارد یکی از شما در حره بهتر است از آنکه بنشیند بخانه خود
تا چون استاد امام در خطبه آمد گام نهاده بر گردن مردمان مترجم گوید علما اجماع دارند بر کراهة این فعل و استثنا کرده اند
دو صورت را یکی آنکه امام باشد دوم آنکه در صف پیشین فرجه باشد و وصول بآن بدون تخطی ممکن نشود و سائر
ضرورات را برین قیاس باید کرد والله اعلم **باب** الجمعة خطبتان مجلس بینهما جمعه را دو خطبه است نشیند میان آنها
مالک عن جعفر بن محمد عن ابیه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم خطب خطبتین یوم الجمعة وجلس بینهما

قلت وفق العلماء انه یحرم الاشتغال بالبیع ونحوه بعد الاذان والمعتبر عند الحنفیة الاذان الاول وعند الشافعیة الاذان بین یدی الخطیب ۱۲

قلت هو قول اهل العلم قال المحلی الروضة الا اذا کان
۱۵۷
اما اذا کان بین یدیه فرجة لا یصلها الا بتخطی ۱۲

قلت اتفقوا علی ان الخطبة فرض فی الجمعة ثم اختلفوا فعند ابی حنیفة الفرض ذکر الله ولو تحمیدة او تهلیلة وشرطها ان تکون فی الوقت قبل الصلوة وعند الشافعیة یشترط خطبتان قبل الصلوة وارکانها خمسة تحمید الله والصلوة علی رسول الله صلی الله علیه وسلم والوصیة بالتقوی وهذه الثلاث فرض فی الخطبتین جمیعا وقراءة آیة فی احدهما والدعاء للمؤمنین فی الثانیة وهذه الخمسة عند الشافعیة من المسوی ۱۲

مروی ست از محمد باقر که رسول الله صلے الله علیه وسلم میخواند دو خطبه روز جمعه ونشست در میان آنها **مسئله** سنت ست که خطبه بر منبر خواند یا بر مرتفع اجمل آنحضرت صلے الله علیه وسلم وعمل مسلمین بعد از آنحضرت صلعم وجلوس بین الخطبتین بنا مثل سوره اخلاص بیان کرده اند ودر حدیث آمده که قصر خطبه علامة فقه رجل ست وخطبه استاده باید خواند بعمل مستمر آنحضرت صلے الله علیه وسلم وعمل مسلمین و بآیت وترکوک قائما **باب** جواز الاحتباء والامام یخطب در بیان جایز بودن احتبا در حالیکه امام خطبه میخواند **مالک** انه بلغه ان عبد الله بن عمر کان یحتبی یوم الجمعة والامام یخطب عبد الله بن عمر احتبا میکرد روز جمعه حالانکه امام خطبه میخواند مترجم گوید علة کراهته احتبا آنست که غالبا خواب می آرد پس اگر از جلب نوم مامون باشد مکروه نخواهد بود وفعل ابن عمر مشعر باین ست والله اعلم **باب** استحباب استقبال الناس بالامام وهو یخطب مستحب ست روبروی نشستن مردمان بطرف امام وحال آنکه او خطبه میخواند قال مالک السنة عندنا ان یستقبل الناس الامام یوم الجمعة اذا اراد ان یخطب من کان منهم یلی القبلة وغیرها گفت مالک سنت مقرره نزدیک ما آنست که روی آورند مردمان بطرف امام روز جمعه وقتیکه اراده کند خطبه خواندن را آنکه از ایشان نزدیک قبله باشد وآنکه بجانب غیر قبله باشد **باب** من اصابه عذر هل علیه ان یستاذن الامام فی الخروج کسیکه رسید او را عذری آیا واجبست بروی که استیذان نماید از امام در بر آمدن قال مالک ولیس علی من رعف واصابه امر لابد له من الخروج ان یستاذن الامام یوم الجمعة اذا اراد ان یخرج گفت مالک نیست لازم بر کسیکه خون از بینی او جاری شد یا رسید او را امری که ناچاری ست او را از بر آمدن آنکه رخصت طلبد از امام روز جمعه وقتیکه خواهد بر آمد مترجم گوید جمهور علما قایل اند بعدم وجوب استیذان وآیة واذا کانوا معه علی امر جامع لم یذهبوا حتی یستاذنوه محمول ست بر جهاد فقط وواحدی این آیة را مطلق داشته ست و هر طاعتی که باجتماع مشروع ست خروج از آن بدون اذن امام جایز نکرده مثل جمعه وعیدین وجهاد واستسقا وامثال آنها ونیز روایة کرده که استیذان در جمعه در عهد آنحضرت صلے الله علیه وسلم رایج بود وآنحضرت صلعم باشاره اذن میداد والله اعلم **باب** الانصات یوم الجمعة والامام یخطب مستحب است خاموش ماندن روز جمعه در حالیکه امام خطبه میخواند **مالک** عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی هریرة ان رسول الله صلے الله علیه وسلم قال اذا قلت لصاحبک انصت والامام یخطب یوم الجمعة فقد لغوت رسول صلے الله علیه وسلم فرمود وقتیکه بگوئی همنشین خود را خاموش شو حال آنکه امام خطبه میخواند پس هر آئینه کلام بیفائده کردی **مالک** عن ابن شهاب عن ثعلبة بن مالک القرظی انه اخبره انهم کانوا فی زمان عمر بن الخطاب یصلون یوم الجمعة حتی یخرج عمر بن الخطاب فاذا خرج عمر فجلس علی المنبر واذن المؤذنون قال ثعلبة جلسنا نتحدث فاذا سکت المؤذنون وقام عمر یخطب انصتنا فلم یتکلم منا احد ثعلبه گفت که مسلمانان در زمان

قلت ١٥ هذا قول الجمهور ... ١٦ قلت فلذلک قالوا واذا کانوا معه علی امر جامع لم یذهبوا حتی یستاذنوه محمول عندهم علی الجهاد واطلقه الواحدی فقال علی امر جامع ای علی امر طاعة یجتمعون علیها نحو الجمعة والنحر والفطر والجهاد واشباه ذلک وذکروا ان الاستیذان کان فی یوم الجمعة کان النبی صلی الله علیه وسلم ... النبی صلی الله علیه وسلم کان یاذن بالاشارة

١٥٨

عمر بن الخطاب نماز میگذاردند روز جمعه تا آنکه بر می آمد حضرت عمر پس وقتیکه بر آمد عمر و نشست بر منبر اذان گفتند موذنان
گفت ثعلبه می نشستیم سخن گویان با یکدیگر پس وقتیکه خاموش میشدند موذنان و می استاد عمر که خطبه خواند خاموش میشدیم
پس سخن نمی گفت از ما هیچکس قال ابن شهاب فخروج الامام یقطع الصلوة و کلامه یقطع الکلام گفت ابن شهاب
پس بر آمدن امام قطع میکند نماز را و کلام امام قطع میکند کلام را **مالک** انه سال ابن شهاب عن الکلام یوم
الجمعة اذا نزل الامام عن المنبر قبل ان یکبر قال ابن شهاب لا باس بذلک مالک سوال کرد ابن شهاب را از سخن
گفتن روز جمعه وقتیکه فرود آید امام از منبر پیش از آنکه تکبیر گوید گفت ابن شهاب هیچ باک نیست در آن **مالک** عن
ابی النضر مولی عمر بن عبید الله عن مالک بن ابی عامر ان عثمان بن عفان کان یقول فی خطبته قل ما یدع ذلک
اذا خطب اذا قام الامام یخطب یوم الجمعة فاستمعوا له و انصتوا فان للمنصت الذی لا یسمع من الحظ مثل ما
للمنصت السامع عثمان بن عفان میگفت در خطبهٔ خود کم بود که ترک کند این را وقتیکه خطبه میگفت چون بایستد امام
که خطبه خواند روز جمعه پس گوش نهید او را و خاموش باشید زیرا که هر آئینه خاموش شونده را که نمی شنود از ثواب مثل
آنست که خاموش شونده شنونده را باشد الحدیث مختصر **مالک** عن نافع ان عبد الله بن عمر رای رجلین
یتحدثان والامام یخطب یوم الجمعة فحصبهما ان اصمتا عبد الله بن عمر دید دو شخص را که با یکدیگر سخن میگفتند و
حال آنکه امام خطبه میخواند روز جمعه پس سنگریزه انداخت بسوی ایشان که خاموش شوید **مالک** انه بلغه ان
رجلا عطس یوم الجمعة والامام یخطب فشمته رجل الی جنبه فسال عن ذلک سعید بن المسیب فنهاه عن
ذلک وقال له لا تعد خبر رسید بمالک که مردی عطسه کرد در روز جمعه حال آنکه امام خطبه میخواند پس یرحمک الله گفت او را
شخصیکه بر پهلوی او بود پس سوال کرد ازین مسئله سعید بن المسیب را پس نهی کرد او را ازینکار و گفت او را که دیگر مکن
مسئله انصات سنت موکده ست در قول جدید شافعی و کلام مکروه بکراهت شدید و اگر حاجت ضروریه پیش آید مانند آنکه
اعمی در چاه می افتد کراهت مرتفع میگردد و فرضیست در قول قدیم و اگر شخص در اثنای خطبه سخن کند باید که انکار با شاره
کند نه بسخن چنانکه ابن عمر کرد و در رد سلام و تشمیت عاطس در اثنای خطبه اختلاف ست بعضے از علمای رخصت داده اند و جماعتے
مکروه داشته والله اعلم **باب** القراءة فی صلوة الجمعة در بیان قرائتی که ماثور ست از آنحضرت صلی الله علیه وسلم
در نماز جمعه **مالک** عن ضمرة بن سعید المازنی عن عبید الله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود ان الضحاک
بن قیس سال النعمن بن بشیر ماذا کان یقرأ به رسول الله صلی الله علیه وسلم یوم الجمعة علی اثر سورة
الجمعة قال کان یقرأ هل اتاک حدیث الغاشیة ضحاک بن قیس سوال کرد نعمان بن بشیر را چه چیز است

قوله قلت قال ابن الحاجب و یتخیر فی الاولی الجمعة و فی الثانیة هل اتاک او سبح اسم او المنافقون و قال الباجی من الروایة کان رسول الله صلی الله علیه وسلم یقرأ الجمعة والمنافقون فی وقت و سبح اسم و الغاشیة فی وقت کما فی صحیح مسلم

وعند الحنفیة یکره ان یوقت شیئا من القران لشیء من الصلوة و تفسیر هذا الکلام علی ما فی العالمگیریة انه اذا لم یجوز غیره و رای قراءة غیره مکروهة فاذا قرء للیسر او تبرکا بقراءته صلی الله علیه وسلم فلا کراهیة و ینبغی ان یقرء غیره احیانا لئلا یظن الجاهل ان غیره لا یجوز ۱۲

که میخواندند آنرا رسول الله صلی الله علیه وسلم روز جمعه بعد سورهٔ جمعه گفت میخواند هل اتاک حدیث الغاشیه مترجم گوید در مذهب
مالکیه و شافعیه مستحب است قرارة سورهٔ جمعه و منافقون و همچنین قرارة سبح اسم و غاشیه و حنفیه توقیت بعض قرآن را
ببعض صلوات مکروه داشتند و تفسیر کلام ایشان چنانچه محققان نوشته اند آنست که این کراهة در صورتی است
که بغیر آن نماز را جایز ندارد یا قرارة بغیر آن مکروه شمارد و اگر بجهة آسانی یا تبرکا بقراءة آنحضرت صلی الله علیه وسلم
التزام کند هیچ باک نیست لکن می باید که گاه گاه غیر آن را نیز خوانده باشد تا جاهلان آنرا رکن صلوة نشمارند والله اعلم

باب من ادرک رکعة من صلوة الجمعة فلیصل الیها اخری هرکه دریابد با امام از نماز جمعه یکرکعة پس باید که بگذارد
همراه او رکعة دیگر **مالک** عن ابن شهاب انه کان یقول من ادرک من صلوة الجمعة رکعة فلیصل الیها رکعة
اخری ابن شهاب میگفت هرکه دریابد از نماز جمعه یکرکعة پس باید که بگذارد با او رکعة دیگر قال مالک قال ابن شهاب
وهی سنة گفت مالک گفت ابن شهاب همین سنت است قال یحیی قال مالک وعلی ذلک ادرکت اهل العلم ببلدنا
وذلک ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال من ادرک من الصلوة رکعة فقد ادرک الصلوة گفت مالک که بهمین
قول یافتم اهل علم را در شهر خود و این بجهت آنست که آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرمود هرکه دریابد از نماز یکرکعة پس هر آینه
وی دریافته است نماز را البغوی گفته است هرکه یکرکعة کامله دریافت از جمعه وی ادراک کرده است جمعه را پس چون
امام سلام دهد ضم کند با او رکعة دیگر را و تمام شد جمعه و اگر ادراک نکرده است با او یکرکعت و داخل نشد در نماز مگر بعد از آنکه
سر برداشت امام از رکوع رکعة دوم پس فوت شد از وی جمعه و باید که بگذارد آنرا چهار رکعت زیرا که وی ظهر است و
همین است مذهب مالک و ثوری و شافعی مترجم گوید رضی الله عنه در حدیث حاکم آمده است من ادرک من صلوة الجمعة
رکعة فقد ادرک الصلوة و از روایة دیگر حاکم من ادرک من الجمعة رکعة فلیصل الیها اخری و از مفهوم این حدیث دانسته شد که
اگر دون یکرکعة دریافت جمعه را نه دریافته است پس ظهر ادا کند مستینا فا او بنا و نزدیک امام اعظم اگر تشهد امام را دریافت
دو رکعت گذارد و نماز جمعه ادریافت **باب** فضل یوم الجمعة والساعة التی ترجی فیها ومناظرة ابی هریرة وکعب
الاحبار وعبد الله بن سلام فی تعیینها باب در بیان فضیلة روز جمعه و فضل ساعتیکه امید داشته میشود برکات او را
در روز جمعه و مناظرهٔ ابوهریره و کعب احبار و عبد الله بن سلام در تعیین آن ساعت **مالک** عن ابی الزناد
عن الاعرج عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم ذکر یوم الجمعة فقال فیه ساعة لا یوافقها عبد مسلم
وهو قائم یصلی یسال الله شیئا الا اعطاه ایاه واشار رسول الله صلی الله علیه وسلم بیده یقللها رسول الله
صلی الله علیه وسلم ذکر کرد روز جمعه را پس گفت در آن روز ساعتیست که در نمی یابد آنرا بندهٔ مسلمان حال آنکه او استاده

ف قلت علیه اکثر اهل العلم انه ان ادرک رکعة کاملة اضاف الیها رکعة اخری وتمت جمعته وان لم یدرک رکعة
۱۶۰
صلی اربعا وقال ابو حنیفة ان ادرک الامام فی التشهد صلی رکعتین ۱۲

بامند

باشد نماز میگذارد سوال کند از خدا تعالی چیزی مگر که میدهد او را آنچیز و اشاره نمود آنحضرت صلعم بدست مبارک خود بیان قلت آن ساعت

میفرمود مالك عن يزيد بن عبد الله بن الهاد عن محمد بن ابراهيم بن الحارث التيمي عن ابي سلمة بن عبد الرحمن عن ابي هريرة انه قال خرجت

الى الطور فلقيت كعب الاحبار فجلست معه فحدثني عن التورية وحدثته عن النبي صلى الله عليه وسلم فكان فيما حدثته ان قلت

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم خير يوم طلعت عليه الشمس يوم الجمعة فيه خلق ادم وفيه اهبط وفيه تيب عليه وفيه مات وفيه

تقوم الساعة وما من دابة الا وهي مصيخة يوم الجمعة من حين تصبح حتى تطلع الشمس شفقا من الساعة الا الجن والانس وفيه ساعة

لا يصادفها عبد مسلم وهو يصلي يسال الله شيئا الا اعطاه اياه قال كعب ذلك في كل سنة يوم فقلت بل في كل جمعة

فقرأ كعب التورية فقال صدق رسول الله صلى الله عليه وسلم قال ابو هريرة فلقيت بصرة بن ابي بصرة الغفاري فقال من

اين اقبلت فقلت من الطور فقال لو ادركتك قبل ان تخرج اليه ما خرجت سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول لا تعمل المطي

الا الى ثلثة مساجد الى المسجد الحرام والى مسجدي هذا والى مسجد ايلياء او بيت المقدس يشك قال ابو هريرة ثم لقيت عبد الله بن سلام

فحدثته بمجلسي مع كعب الاحبار وما حدثته في يوم الجمعة فقلت قال كعب ذلك في كل سنة يوم فقال عبد الله بن سلام

كذب كعب فقلت ثم قرا كعب التورية فقال بل هي في كل جمعة فقال عبد الله بن سلام صدق كعب ثم قال

عبد الله بن سلام قد علمت اية ساعة هي قال ابو هريرة فقلت له اخبرني بها ولا تضن فقال عبد الله

بن سلام هي اخر ساعة في يوم الجمعة قال ابو هريرة فقلت وكيف تكون هي اخر ساعة في يوم

الجمعة وقد قال رسول الله صلى الله عليه لا يصادفها عبد مسلم وهو يصلي وتلك الساعة

لا يصلى فيها فقال عبد الله بن سلام الم يقل رسول الله صلى الله عليه وسلم من جلس مجلسا

ينتظر فيه الصلوة فهو في الصلوة حتى يصلي قال فقلت بلى قال فهو ذلك ابو هريره گفت برآمدم

بسوے کوه طور پس ملاقات کردم با کعب احبار پس نشستم همراه او پس حدیث نقل کرد پیش من از توریة

و حدیث نقل کردم من پیش او از رسول الله صلے الله علیه وسلم پس بود در آنچه ذکر کردم پیش او

آنکه گفتم فرمود رسول الله صلے الله علیه وسلم بهترین روز یکه طلوع کرده ست در آن آفتاب روز جمعه ست

و در روز جمعه آفریده شد آدم و در روز جمعه فرود آورده شد بزمین و در روز جمعه مهربانی کرده شد

بروی بعد از عتاب و در روز جمعه وفات یافت آدم و در روز جمعه خواهد برخاست قیامت و نیست

هیچ جنبنده مگر وی گوش نهاده ست روز جمعه از وقتیکه صبح می کند تا وقتیکه بر می آید آفتاب

از ترس قیامت مگر جن و آدمی و در جمعه ساعتی ست که نمی یابد آنرا بنده مسلمان حال آنکه او نماز میگذارد

لغات قال الباجي يستحب الاكثار من الدعاء يوم الجمعة رجاء ان
١٦١
يصادف ساعة الاجابة ١٣

سوال میکند از خدا تعالی چیزی مگر که میدهد او را آن چیز کعب گفت محل بودن این ساعت در هر سال یکروز ست پس گفتم بلکه در

هر جمعه ست پس خواند کعب توریت را پس گفت راست فرمود رسول صلی الله علیه وسلم گفت ابوهریره پس ملاقات کردم با بصره

بن ابی بصره غفاری پس گفت از کجا آمدی گفتم از طور پس گفت اگر می یافتم ترا پیش از آنکه برمی آمدی بسوی طور هرگز نمی آمدی

شنیدم از رسول صلعم که سفر مهیا آماده کرده نشود شتران را مگر بسوی سه مسجد بسوی مسجد حرام و بسوی مسجد من که اینست و بسوی ایلیا یا گفت مسجد

بیت المقدس گفت ابوهریره بعد از آن ملاقات کردم با عبدالله بن سلام پس ذکر کردم پیش او صحبت مجلس خود با کعب احبار و آنچه حدیث

روایت کرده بودم پیش او در باب روز جمعه پس گفتم در اثنای سخن که گفت کعب احبار محل این ساعت مرجوه در هر سال یکروز ست پس

گفت عبدالله بن سلام دروغ گفت کعب پس گفتم بعد از آن خواند کعب توریت را پس گفت بلکه آن ساعت در هر جمعه ست پس گفت عبدالله

بن سلام راست گفت کعب بعد از آن گفت عبدالله بن سلام هر آئینه من میدانم کدام ساعتیست آن گفت ابوهریره پس گفتم او را خبر ده مرا

باین ساعت و بخل مکن پس گفت عبدالله بن سلام آن ساعت آخر ساعتست از روز جمعه گفت ابوهریره پس گفتم و چگونه باشد این

ساعة مرجوه آخر ساعتی در روز جمعه و هر آئینه فرموده ست آنحضرت صلعم که نمی یابد آن ساعت را هیچ بنده مسلمان حال آنکه او نماز میگذارد

مگر که اجابت دعای او کرده میشود و این ساعت که تو نشان میدهی نماز کرده نمیشود در آن پس گفت عبدالله بن سلام آیا نفرموده است

آنحضرت صلی الله علیه وسلم هر که بنشیند بمجلسی که انتظار میکشد در آن مجلس نماز را پس او در نماز ست تا آنکه بگذارد آنرا گفت ابوهریره گفتم

آری فرمود گفت پس مراد همین ست **باب** النوافل المسنونة قبل الفرائض وبعدها در بیان نماز نافله که مستحب اند

پیش از فرائض و بعد فرائض **مالك** عن نافع عن ابن عمر ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يصلي قبل الظهر ركعتين و

بعدها ركعتين وبعد المغرب ركعتين في بيته وبعد صلوة العشاء ركعتين وكان لا يصلي بعد الجمعة حتى ينصرف فيركع

ركعتين رسول الله صلی الله علیه وسلم میگذارد پیش از ظهر دو رکعت و بعد از ظهر دو رکعت و بعد مغرب دو رکعت در خانه خود و بعد از

عشا دو رکعت و نماز نمیگذارد بعد جمعه تا آنکه باز میگشت بخانه پس میگذارد دو رکعت **مسئله** اکثر علما قایل اند بسنیة چهار رکعت

پیش از نماز ظهر و متمسک ایشان حدیث حضرت عائشه ست که مسلم آنرا ذکر کرده و در منهاج دو رکعت را تصحیح کرده و در ما بعد جمعه

اختلافست در پیش شافعی دو رکعتست و نزدیک ابوحنیفه چهار رکعت و بغوی گفته ست این از قبیل اختلاف مباح ست **باب**

استحباب ركعتي الفجر وتخفيفهما باب در سنت بودن دو رکعت که متصل نماز فجر باشد و سبک کردن آن **مالك** عن نافع عن

عبد الله بن عمر ان حفصة زوج النبي صلى الله عليه وسلم اخبرته ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان اذا سكت المؤذن عن الاذان

لصلوة الصبح صلى ركعتين خفيفتين قبل ان تقام الصلوة حضرت حفصه خبر داد عبدالله بن عمر را که رسول صلی الله علیه وسلم وقتی که

خاموش میشد مؤذن از اذان نماز صبح میگذارد دو رکعت پیش از آنکه ایستاده کرده میشد نماز **مالك** عن يحيى بن سعيد ان عائشة

قلت وعليه اهل العلم الا انه يصلي قبل الظهر عند الاكثر اربع ركعات لحديث مسلم عن عائشة وفي المنهاج تصحيح ركعتين قبلها واختلفوا فيما بعد الجمعة فقال الشافعي ركعتان وقال ابو حنيفة اربع قال البغوي هو من اختلاف المباح

۱۴۲

دیم

زوج النبی صلی اللہ علیہ وسلم قالت ان کان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لیخفف رکعتی الفجر حتی انی اقول اقرأ بام القرآن ام لا حضرت عائشہ فرمود ہر آئینہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم سبک میکرد دو رکعۃ فجر را تا آنکہ من در دل خود میگفتم ایا خواند سورۃ فاتحہ را یانہ

باب اذا اقیمت الصلوۃ ترک رکعتی الفجر وغیرهما من النوافل وقتیکہ ایستادہ کردہ شود نماز باید کہ ترک کند مصلی دو رکعۃ سنت فجر را وغیر آن از نوافل

مالک عن شریک بن عبد اللہ بن ابی نمر عن ابی سلمۃ بن عبد الرحمن انہ قال سمع قوم الاقامۃ فقاموا یصلون فخرج علیہم رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فقال اصلاتان معا اصلاتان معا وذلک فی صلوۃ الصبح فی الرکعتین اللتین قبل الصبح ابو سلمہ بن عبد الرحمن گفت شنیدند قومی تکبیر اقامت پس برخاستند کہ نماز بگذارند پس برآمد برایشان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم پس فرمود ایا دو نماز در یکساعت ایا دو نماز در یکساعت گذاردہ میشود واین قضیہ در نماز صبح بود دران دو رکعۃ کہ پیش از صبح بود **مسئلہ** ظاہر اینحدیث موافق مذہب شافعی ست وحنفیہ اینحدیث را حمل کردہ بر مخالطۃ متنفل مفترضین در صف واحد یا بوضعیکہ درمیان متنفل ومفترضین حایل نباشد وذکر کردہ اند کہ اگر اقامت نماز شد واین شخص سنت فجر نگذاردہ ست تامل کند اگر ظن غالب آنست کہ یکرکعۃ بجماعت خواہد یافت در ناحیہ مسجد یا باب مسجد سنت بگذارد والا موقوف کند

باب قضاء رکعتی الفجر بیان قضاء دو رکعۃ سنت فجر

مالک انہ بلغہ ان عبد اللہ بن عمر فاتتہ رکعتا الفجر فقضاهما بعد ان طلعت الشمس فوت شد از عبد اللہ بن عمر دو رکعت سنت فجر پس قضا کرد آنرا بعد از آنکہ طلوع کرد آفتاب

مالک عن عبد الرحمن بن القاسم عن القاسم بن محمد مثل الذی صنع عبد اللہ بن عمر عبد الرحمن روایت کرد از پدر خود قاسم بن محمد مانند آنچہ کرد عبد اللہ بن عمر یعنی در قضاے سنت فجر **مسئلہ** علت قضاء در دو رکعۃ سنت فجر آنست کہ مطلوب موقت ست پس این حکم شامل باشد سائر سنن موقتہ را وقضا نمودن آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم دو رکعت سنت ظہر را بعد از عصر شاہد آنست وہمین ست مذہب شافعی ودر عالمگیری مذکورست کہ چون سنن از وقت خود فوت شوند قضا نباید کرد مگر سنت فجر را کہ اگر ہمراہ فرض قضا شود تا وقت زوال قضا کردہ شود وبعد ازان قضا نباید کرد

باب لا باس بترک الروائب اذا صلی الفریضۃ وحدہ ہیچ باک نیست در ترک سنن روابتہ وقتیکہ بگذارد نماز فریضہ را تنہا یعنی تا کہ این روایت در جاجاتبت نہ در صورت انفراد

مالک عن ربیعۃ بن ابی عبد الرحمن ان عبد اللہ بن عمر کان اذا جاء المسجد وقد صلی الناس بدأ بالمکتوبۃ ولم یصل قبلہا شیئا عبد اللہ بن عمر بود باین صفت کہ وقتیکہ می آمد بمسجد حال آنکہ نماز گذاردہ بودند مردمان شروع میکرد بنماز فرض ونمیگذارد پیش ازان چیزی **مسئلہ** در عالمگیری مذکورست قیل لا باس بترک سنۃ الفجر والظہر اذا صلی وحدہ وقیل لا یجوز ترکہا بحال

باب الذکر المندوب الیہ فی کل یوم در بیان ذکر یکہ رغبت دادہ شد بسوی آن ہر روزی

مالک عن سمی مولی ابی بکر عن ابی صالح السمان عن ابی ہریرۃ ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال من قال لا الہ الا اللہ وحدہ

قلت هو قول اهل العلم

قلت ومعناه وعليه الشافعي والحنفية كراهية ان يصلي في الصف في الصلوة والقوم وهم في الصلوة او بحيث لا يكون بينه وبينهم حائل فلو وجد ... في صلوة الصبح ركعتي الفجر وهو يرجو ان يدرك ركعة مع الامام فانه يركعهما في باب المسجد ١٢

١٦٣

قلت في المنهاج ولو فات النفل الموقت ندب قضاؤه وفي العالمگيرية والسنن اذا فاتت عن وقتها لم يقضها الا ركعتي الفجر اذا فاتتا مع الفرض فقضى الى وقت الزوال وبعده لا يقضي عند ابي حنيفة وابي يوسف ١٢

قلت في العالمگيرية باس بترك سنة الفجر والظهر اذا صلى وحده وقيل لا يجوز تركها بحال ١٢

لا شريك له له الملك وله الحمد وهو على كل شئ قدير مائة مرة كانت له عدل عشر رقاب وكتبت له مائة

حسنة ومحيت عنه مائة سيئة وكانت له حرزا من الشيطان يومه ذلك حتى يمسى ولم يات احد بافضل

مما جاء به الا احد عمل اكثر من ذلك ابو ہریرہ گفت کہ فرمود رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ہر کہ بگوید لا الہ الا اللہ وحدہ

لا شریک لہ الخ در ہر روزی صد بار باشد او را این کلمات برابر دہ بردہ کہ آزاد کند و نوشتہ شود برای او صد حسنہ

و محو کردہ شود از وی صد سیئہ و باشد این کلمات پناہ او را از شر شیطان در ان روز تا آنکہ داخل شود در شام

و نیارد ہیچکس عملی را کہ بہتر باشد از انچہ این شخص آوردہ ست روز حشر الا کسیکہ عمل کردہ باشد زیادہ تر ازین

صد بار **مالک** عن سمی مولی ابی بکر عن ابی صالح السمان عن ابی ہریرۃ ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم

قال من قال سبحن اللہ وبحمدہ فی یوم مائۃ مرۃ حطت عنہ خطایاہ وان کانت مثل زبد البحر رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم

فرمود ہر کہ بگوید سبحان اللہ وبحمدہ در ہر روزی صد بار دور کردہ شود از وی خطا ہای او اگرچہ این خطاہا باشد

مانند کف دریا **باب** استحباب صلوۃ الضحی در بیان مستحب بودن نماز ضحی **مالک** عن ابن شہاب عن عروۃ بن

الزبیر عن عائشۃ زوج النبی صلی اللہ علیہ وسلم انہا قالت ما رایت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یصلی

سبحۃ الضحی قط وانی لاسبحہا وان کان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لیدع العمل بالشئ وہو یحب ان ۱۶۴

یعمل بہ خشیۃ ان یعمل بہ الناس فیفرض علیہم حضرت عائشہ گفت ندیدم آنحضرت را صلی اللہ علیہ وسلم کہ

گذاردہ باشد نافلہ ضحی را ہیچگاہ و ہر آئینہ من میگذارم آنرا و ہر آئینہ حال اینست کہ آنحضرت صلعم ترک میکرد عمل بچیزی حال آنکہ

وی دوست میداشت عمل کردن بآن بسبب ترس آنکہ بکنند آنرا مردمان پس فرض گردانیدہ شود بر ایشان **مالک**

عن زید بن اسلم عن عائشۃ ام المؤمنین انہا کانت تصلی الضحی ثمانی رکعات ثم تقول لو نشر لی ابوای ما ترکتہن

حضرت عائشہ میگذارد نماز ضحی ہشت رکعۃ بعد ازان می گفت اگر برانگیختہ شوند برای من پدر و مادر من ترک نکنم آنرا

مالک عن موسی بن میسرۃ عن ابی مرۃ مولی عقیل بن ابی طالب ان ام ہانی بنت ابی طالب اخبرتہ ان رسول اللہ

صلی اللہ علیہ وسلم صلی عام الفتح ثمانی رکعات ملتحفا فی ثوب واحد خبر داد ام ہانی بنت ابی طالب ابو مرہ را کہ رسول اللہ صلی اللہ

علیہ وسلم گذارد سال غزوہ فتح ہشت رکعۃ در پیچیدہ در یک جامہ **مالک** عن ابی النضر مولی عمر بن عبید اللہ ان ابا مرۃ

مولی عقیل بن ابی طالب اخبرہ انہ سمع ام ہانی بنت ابی طالب تقول ذہبت الی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم عام الفتح فوجدتہ

یغتسل وفاطمۃ ابنتہ تسترہ بثوب قالت فسلمت فقال من ہذہ فقلت ام ہانی بنت ابی طالب فقال مرحبا بام ہانی فلما فرغ من

غسلہ قام فصلی ثمانی رکعات ملتحفا فی ثوب واحد ثم انصرف فقلت یا رسول اللہ زعم ابن امی علی انہ قاتل رجلا اجرتہ فلان بن

حبیبۃ

هبيرة قال رسول الله صلى الله عليه وسلم قد اجرنا من اجرت يا ام هانئ وذلك ضحى ام هانی گفت رفتم بسوی رسول الله
صلی الله علیه وسلم سال فتح مکه پس یافتم او را که غسل میکرد و فاطمه دختر آنحضرت صلی الله علیه وسلم پرده کرده بود بروی بجامه گفت
ام هانی پس سلام کردم پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم کیست این پس گفتم ام هانی دختر ابیطالب پس فرمود مرحبا
ام هانی را پس وقتیکه فارغ شد از غسل خود بایستاد پس نماز گذارد هشت رکعت در پیچیده بیک جامه بعد از آن بازگشت
پس گفتم یا رسول الله گفت پسر مادر من که علی ابن ابیطالب است که وی خواهد کشت مردیکه من امان دادم او را فلان
پسر هبیره فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم ما امان دادیم کسی را که تو امان دادی ای ام هانی این واقعه متحقق شد
وقت ضحی مسئله اقل آن دو رکعت است بحدیث کل سلامی الخ و در احادیث صحیحه زیاده از هشت مذکور نیست و بیهقی
باسناد ضعیف دوازده نیز نقل کرده و وقت آن از ارتفاع و روشن شدن ضوء آفتاب است تا استواء و تاخیر
آن تا گرم شدن آفتاب افضل است و تطبیق در میان حدیث عائشه و احادیث دیگر آنست که حضرت عائشه نفی رویت
از خود کرده نه نفی صلوة بالکلیه پس شاید آنحضرت صلی الله علیه وسلم میگذارده باشد ضحی را در بعضی اوقات در مسجد والله اعلم

باب الافضل فی نافلة اللیل والنهار ان یکون مثنی مثنی بهتر است نافله شب و روز آنکه باشد دو دو رکعت **مالک**
انه بلغه ان عمر بن الخطاب کان یقول صلوة اللیل والنهار مثنی مثنی یسلم من کل رکعتین خبر رسیده است مالک را که حضرت عمر
میفرمود نماز شب و روز یعنی نافله دو دو رکعت است سلام دهد از هر دو رکعت قال یحیی قال مالک وهو الامر عندنا گفت مالک
و همین است امر مقرر نزدیک ما و همین است مذهب شافعی و نزدیک ابوحنیفه چهار چهار افضل است در ملوین و صاحبین
در روز مذهب ابوحنیفه اختیار کرده اند و در شب موافق شافعی رفته

باب الافضل للنافلة ان تکون فی البیوت
بهتر برای نماز نافله آنست که گذارده شود در خانها **مالک** عن ابی النضر مولی عمر بن عبید الله عن بسر بن سعید
ان زید بن ثابت قال افضل الصلوات صلوتکم فی بیوتکم الا الصلوة المکتوبة زید بن ثابت گفت که بهترین نمازهای شما
نمازیست که در خانهای خود بگذارید مگر نماز فریضه مترجم گوید رضی الله عنه غیر ازین نیست که این حکم برای خوف مداخله ریاست وگرنه
بگذارد هر جا که خواهد زیرا که مقرر است که آنحضرت صلعم میگذاردند نوافل را گاهی در مسجد و گاهی در خانه

باب جواز الجماعة فی النافلة جائز است گذاردن نماز نفل بجماعت **مالک** عن اسحاق بن عبد الله بن ابی طلحة عن انس بن مالک ان جدته
ملیکة دعت رسول الله صلی الله علیه وسلم لطعام فاکل منه ثم قال رسول الله صلی الله علیه وسلم قوموا فلاصلی لکم
قال انس فقمت الی حصیر لنا قد اسود من طول ما لبس فنضحته بماء علیه فقام رسول الله صلی الله علیه
وسلم وصففت انا والیتیم وراءه والعجوز من ورائنا فصلی لنا رکعتین ثم انصرف ملیکه

١٦٥

قلت ... عائشة عن رؤيتها ما انفت الصلوة بالكلية فلعلها كان يصليها في بعض الاوقات في المسجد

قلت ... وقال ابو حنيفة الشافعي وقال ... افضل

قلت ... كان النبي صلى الله عليه وسلم يصلي في البيوت تارة وفي المسجد تارة ... والصحيح ان كل ذلك سواء لكن الافضل ... من الرياء ... عند الشافعية التطوع قسمان قسم يسن فيه الجماعة وقسم لا يسن فيه

جده انس بن مالک دعوت نمود آنحضرت را صلی الله علیه وسلم برای طعامی پس تناول فرمود از آن طعام بعد از آن فرمود آنحضرت صلعم باستید تا نماز گذارم برای شما یعنی امامت کنم برای شما انس گفت پس برخاستم بسوی بوریای از آن ما که سیاه شده بود بسبب کثرت استعمال پس افشاندیم برو آب را پس ایستاد بر آن آنحضرت صلعم و صف بستیم من و یتیم که نام طفلی بود پس پشت آنحضرت و آن پیرزن پس پشت ما پس نماز گذارد آنحضرت صلعم برای ما دو رکعت بعد از آن بازگشت مسئله ازین حدیث و احادیث دیگر معلوم شده است که نماز نفل بجماعت خواندن مکروه نیست آری التزام مثل التزام آن در فرض عیدین و کسوف بدعت است و نزدیک شافعی تطوع دو قسم است یک قسم آنست که جماعت دران مسنون باشد مثل عیدین و تراویح و استسقا و کسوف دیگر آنکه جماعت دران مسنون نیست مثل رواتب اگر این قسم اخیر را هم بجماعت بگذارند نزدیک ایشان مکروه نیست و در پیش حنفیه ادای نوافل مکروه است چون بر سبیل تداعی و اجتماع باشد و اگر جمعی قلیل بلا اذان و اقامت در ناحیه مسجد بگذارند لا باس

باب صلوة الوتر سنة وليست بواجبة

نماز وتر سنت است و واجب نیست

مالک عن یحیی بن سعید عن محمد بن یحیی بن حبان عن ابن محیریز ان رجلا من بنی کنانة یدعی المخدجی سمع رجلا بالشام یکنی ابا محمد یقول ان الوتر واجب قال المخدجی فرحت الی عبادة بن الصامت فاعترضت له وهو رائح الی المسجد فاخبرته بالذی قال ابو محمد فقال عبادة کذب ابو محمد سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول خمس صلوات کتبهن الله تعالی علی العباد فمن جاء بهن لم یضیع منهن شیئا استخفافا بحقهن کان له عند الله عهد ان یدخله الجنة ومن لم یات بهن فلیس له عند الله عهد ان شاء عذبه وان شاء ادخله الجنة

شخصی از بنی کنانه که گفته میشد او را مخدجی شنید از مردی در شام که کنیت او ابو محمد بود میگفت هر آینه وتر واجب است گفت مخدجی پس رفتم بسوی عبادة بن صامت پس پیش روی آمدم او را و او میرفت بسوی مسجد پس خبر دادم او را بانچه گفت ابو محمد گفت عباده دروغ گفت ابو محمد شنیدم رسول الله صلی الله علیه وسلم که میفرمود پنج نماز ست که نوشته است آنها را خدا تعالی بر بندگان پس هر که بجا آورد آنها را ضایع نکرد از آنها چیزی را از جهت سبک پنداشتن حق آن باشد او را نزدیک خدا تعالی عهدی که داخل کند او را در بهشت و هر که بجا نیاورد آنرا پس نیست او را نزدیک خدا تعالی عهدی اگر خواهد عذاب کند او را و اگر خواهد داخل کند او را در بهشت

مالک انه بلغه ان رجلا سال عبد الله بن عمر عن الوتر اواجب هو فقال عبد الله بن عمر قد اوتر رسول الله صلی الله علیه وسلم واوتر المسلمون فجعل الرجل یردد علیه وعبد الله بن عمر یقول قد اوتر رسول الله صلی الله علیه وسلم واوتر المسلمون

شخصی سوال کرد عبد الله بن عمر را از وتر آیا واجب است پس گفت عبد الله بن عمر هر آینه وتر گذارده است آنحضرت صلعم و وتر گذارده اند مسلمانان پس شروع کرد آن مرد که مکرر سوال مینمود عبد الله بن عمر را و عبد الله بن عمر میگفت هر آینه وتر گذارده است رسول الله صلی الله علیه وسلم و وتر گذارده اند مسلمانان مترجم گوید رضی الله عنه

قوله قلت مذهب العلماء ان الوتر سنة سوى ابى حنيفة خاصة ١٦٦ فانه واجب على الصحيح عنده ١٢

مذهب

مذہب جمہور علما اینست کہ وتر سنت است مگر نزدیک ابو حنیفہ واجبست خاص نزدیک او ودلیل او درین باب حدیث صحیح است الا ان اللہ زادکم صلوۃ ہی خیر لکم من حمر النعم ولابدست کہ زائد از جنس مزید علیہ باشد تحقیقا لمعنی الزیادۃ وچون خبر احاد است از اثبات فرضیۃ قاصر آمد وجواب او از احادیث آنست کہ چون این نماز تابع عشاست در صلوۃ خمس داخل شد واللہ اعلم

باب جواز الوتر علی الدابۃ فی السفر باب در جایز بودن وتر بر جانور در حال سفر **مالک** عن ابی بکر بن عمر عن سعید بن یسار انہ قال کنت اسیر مع عبد اللہ بن عمر بطریق مکۃ قال سعید فلما خشیت الصبح نزلت فاوترت ثم ادرکتہ فقال لی عبد اللہ بن عمر این کنت فقلت لہ خشیت الصبح فنزلت فاوترت فقال عبد اللہ الیس لک فی رسول اللہ اسوۃ حسنۃ فقلت بلی واللہ قال فان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کان یوتر علی البعیر سعید بن یسار گفت سیر میکردم ہمراہ عبد اللہ بن عمر در راہ مکہ گفت سعید پس وقتیکہ ترسیدم از طلوع صبح فرود آمدم از دابہ پس وتر گذاردم بعد ازان دریافتم عبد اللہ بن عمر را پس گفت مرا عبد اللہ بن عمر کجا بودی گفتم ترسیدم از طلوع صبح پس فرود آمدم از دابہ و وتر گذاردم پس گفت عبد اللہ آیا نیست ترا با آنحضرت صلعم اقتدا نیک پس گفتم آری ہست قسم بخدا گفت ہر آئینہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وتر میگذارد بر شتر مترجم گوید اکثر علما بہمین حدیث وتر را بر دابہ تجویز کردہ اند و امام اعظم و صاحبین تجویز نمیکنند حالانکہ نزدیک صاحبین وتر ہم از جملہ سنن است

باب الوتر ان یصلی مثنی مثنی ثم یصلی واحدۃ توتر لہ ما قد صلی صفت وتر اینست کہ بگذارد دو دو رکعۃ بعد ازان بگذارد دیگر رکعۃ تا وتر گرداند این یکرکعۃ نماز یرا کہ گذاردہ است **مالک** عن نافع وعبد اللہ بن دینار عن عبد اللہ بن عمر ان رجلا سال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم عن صلوۃ اللیل فقال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم صلوۃ اللیل مثنی مثنی فاذا خشی احدکم الصبح صلی رکعۃ واحدۃ توتر لہ ما قد صلی شخصے سوال کرد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم را از نماز شب پس فرمود رسول اللہ صلعم نماز شب دو دو رکعۃ است پس وقتیکہ بترسد یکی از شما از طلوع صبح بگذارد یکرکعۃ دیگر تا وتر گرداند برای او نمازی را کہ گذاردہ است مترجم گوید رضی اللہ عنہ نزدیک جمہور اہل حدیث وتر در اصل نام رکعۃ اخیرہ است و او ہمہ نماز را وتر میگرداند پس اگر یازدہ رکعۃ وتر گذارد میشاید و گر نہ رکعۃ گذارد میشاید و اگر ہفت رکعۃ یا پنج رکعۃ یا سہ رکعۃ گذارد حتی شایدہ اکثر وتر را سیزدہ قرار دادہ اند و ادنی کمال نزدیک ایشان سہ رکعۃ است و نزدیک حنفیہ وتر سہ رکعت است لا یزید ولا ینقص

باب جواز الفصل بین الشفع والوتر والوصل بینہما جایز است جدا گذاردن دوگانہ از وتر و جمع کردن دران دوگانہ و وتر **مالک** عن نافع ان عبد اللہ بن عمر کان یسلم بین الرکعتین والرکعۃ فی الوتر حتی یامر ببعض حاجتہ عبد اللہ بن عمر سلام میداد درمیان دو رکعۃ و یکرکعۃ در نماز وتر تا آنکہ میفرمود ببعض کار ہا خود **مالک** عن عبد اللہ بن دینار ان عبد اللہ بن عمر کان یقول صلوۃ المغرب وتر صلوۃ النہار عبد اللہ بن عمر میگفت کہ نماز مغرب وتر نماز ہا روز است ازینجا فہمیدہ شد کہ صورۃ وتر ہا

قلت به قال اكثر اهل العلم وقال ابو حنيفة وصاحباه لا يصليها على الدابة لانها عندهم سنة عند صاحبيه كذا وقع في اصلنا عن ابي بكر بن عمر والصواب عن ابي بكر بن عمر ١٢

قلت فقول اكثرهم اقل الوتر ركعة واكثره احدى عشرة او ثلث عشرة وادنى الكمال ثلث وما زاد فهو افضل وعند الحنفية الوتر ثلث لا يزيد ولا ينقص ١٢

قلت فيه حجة للحنفية عليه ١٢

١٦٧

مسنونہ نماز مغرب بیا شود و این ست مذہب شافعی و نزدیک حنفیہ فصل جایز نیست **باب** جواز الوتر برکعة واحدة من غیر

شفع قبلہا در بیان جواز گذاردن وتر بیک رکعة از غیر شفع پیش ازان **مالك** عن ابن شہاب ان سعد بن ابی وقاص

کان یوتر بعد العتمة بواحدة سعد بن ابی وقاص وتر میگذارد بعد عشا بیک رکعة قال مالك ولیس علی ہذا العمل عندنا

ولکن ادنی الوتر ثلث گفت مالک نیست عمل بر ین حدیث نزدیک ما ولکن ادنی وتر سہ رکعت ست دو شفع و یک وتر مترجم گوید

اگر یک رکعة گذارد نزدیک شافعی بلا کراہیة جایز ست و نزدیک مالک مکروہ ست و نزدیک ابوحنیفہ اصلا جایز نیست

باب جواز نقض الوتر بان یشفعہا برکعة اخرے در جواز نقض وتر بآنکہ شفع گرداند آنرا بضم رکعة دیگر **مالك** عن نافع

انہ قال کنت مع عبد الله بن عمر بطریق مکة والسماء مغیمة فخشی عبد الله الصبح فاوتر بواحدة ثم انکشف الغیم

فرای ان علیہ لیلا فشفع بواحدة ثم صلی بعد ذلك رکعتین رکعتین فلما خشی الصبح اوتر بواحدة گفت نافع کہ

بودم ہمراہ عبد اللہ بن عمر در راہ مکہ و آسمان صاحب ابر بود پس ترسید عبد اللہ از طلوع صبح پس وتر گذارد بیک رکعة

بعد ازان زایل شد ابر پس دانست عبد اللہ کہ باقی ماندہ ست بروی شب پس آن یک رکعة را دوگانہ ساخت بضم

رکعة دیگر بعد ازان گذارد دو دو رکعة پس وقتیکہ ترسید از صبح وتر گذارد بیک رکعة مترجم گوید رضی اللہ عنہ برین عمل ست

مذہب شافعی و صحیح نیست بر قول ابی حنیفہ ففی العالمگیریہ لایجوز بدون نیة الوتر **باب** جواز الوتر اول اللیل

واخرہ جایز ست گذاردن وتر اول شب و آخر شب **مالك** عن یحیی بن سعید عن سعید بن المسیب انہ قال کان

ابو بکر الصدیق اذا اراد ان یاتی فراشہ اوتر وکان عمر بن الخطاب یوتر اخر اللیل قال سعید بن المسیب اما

انا فاذا جئت فراشی اوترت گفت سعید بن المسیب کہ حضرت ابو بکر وقتیکہ میخواست کہ بیاید بر بستر خود یعنی

برای خواب وتر میگذارد و حضرت عمر وتر میگذارد در آخر شب گفت سعید بن المسیب اما من پس چون می آیم بر فراش خود وتر

میگذارم **مالك** انہ بلغہ ان عائشة زوج النبی صلی الله علیہ وسلم کانت تقول من خشی ان ینام حتی یصبح فلیوتر قبل ان ینام

ومن رجی ان یستیقظ اخر اللیل فلیؤخر وترہ حضرت عائشہ میفرمود ہر کہ بترسد ازانکہ بخسپد تا آنکہ در صبح داخل شود باید کہ وتر بگذارد

پیش از خوابیدن و ہر کہ توقع دارد کہ بیدار خواہد شد آخر شب پس باید کہ تاخیر کند وتر را **باب** الوتر بعد طلوع الصبح باب در جواز گذاردن

وتر بعد طلوع صبح صادق **مالك** عن عبد الکریم بن ابی المخارق البصری عن سعید بن جبیر ان عبد الله بن عباس رقد ثم

استیقظ فقال لخادمہ انظر ما صنع الناس وہو یومئذ قد ذہب بصرہ فذہب الخادم ثم رجع فقال قد انصرف الناس

من الصبح فقام عبد الله فاوتر ثم صلی الصبح سعید بن جبیر گفت ہر آئینہ عبد اللہ بن عباس بخواب رفت بعد ازان بیدار شد

پس گفت خادم خود را ببین کہ چہ کردند مردمان ابن عباس در انوقت رفتہ بود بینائی او پس رفت خادم بعد ازان باز آمد پس گفت ہر آئینہ

ملہ قولہ اذ الایتار برکعة جائز عند الشافعی بلا کراہیة وکرہ عند مالك ولم یجز عند ابی حنیفة ۱۲

مکہ قولہ علیہ الشافعی وابو ... ۸ ... عن ابی حنیفة ... فی العالمگیریة ... بدون نیة الوتر ۱۲

مکہ قولہ وعلی ہذا اہل العلم

بلا گرفتہ

بازگشتند مردمان از نماز صبح پس ایستاد عبد اللہ ابن عباس پس وتر کرد بعد ازان گذارد نماز صبح را مالک انہ بلغہ
ان عبد اللہ بن عباس وعبادة بن الصامت والقاسم بن محمد وعبد اللہ بن عامر قد اوتروا بعد الفجر خبر رسید امام مالک را
کہ عبد اللہ بن عباس و عبادہ بن صامت و قاسم بن محمد عبد اللہ بن عامر گذاردہ اند وتر را بعد طلوع فجر مالک عن
ہشام بن عروة عن ابیہ ان عبد اللہ بن مسعود قال ما ابالی لو اقیمت صلوة الصبح وانا اوتر عبد اللہ بن مسعود گفت
پروا ندارم اگر گفتہ شود تکبیر نماز صبح و من وتر میگذارم مالک عن یحیی بن سعید انہ قال کان عبادة بن الصامت
یؤم قوما فخرج یوما الی الصبح فاقام المؤذن صلوة الصبح فاسکتہ عبادة حتی اوتر ثم صلی بہم الصبح عبادہ بن صامت
امامت میکرد گروہی را پس برآمد از خانہ خود روزی بسوی نماز صبح پس اقامت گفت موذن برای نماز صبح پس خاموش
کرد او را عبادہ تا آنکہ وتر گذارد بعد ازان گذارد با ایشان نماز صبح را مالک عن عبد الرحمن بن القاسم انہ قال سمعت
عبد اللہ بن عامر بن ربیعة یقول انی لاوتر وانا اسمع الاقامة او بعد الفجر یشک عبد الرحمن ای ذلک قال عبد الرحمن
بن قاسم گفت شنیدم عبد اللہ بن عامر را کہ میگفت ہر آئینہ وتر میگذارم و من شنوم اقامت یا گفت ہر آئینہ من وتر میگذارم
بعد فجر شک کرد عبد الرحمن کدام یک ازین دو لفظ گفت مالک عن عبد الرحمن بن القاسم انہ سمع اباہ القاسم بن محمد
یقول انی لاوتر بعد الفجر عبد الرحمن بن القاسم شنید از پدر خود قاسم بن محمد کہ میگفت ہر آئینہ وتر میگذارم بعد فجر قال
مالک وانما یوتر بعد الفجر من نام عن الوتر ولا ینبغی لاحد ان یتعمد ذلک حتی یضع وترہ بعد الفجر گفت مالک غیر ازین نیست
کہ بگذارد وتر را بعد فجر ہر کہ بخواب فوت از نماز وتر ونمی باید کسی را کہ بقصد تاخیر کند وتر را تا بنہد وتر خود را بعد فجر مترجم گوید
رضی اللہ عنہ معنی این آثار نزدیک شافعی آنست کہ وتر سنت موقتہ است و سنت است قضاء آن وقتیکہ فوت شود و نزدیک ابی حنیفہ
آنکہ واجب است و واجب میشود قضا بترک آن و لازم است رعایت ترتیب در میان وتر و نماز وقتیہ و نزدیک مالک آنکہ
این وقت یعنی طلوع فجر ضروریست برای وتر و قضا نیست وفی مختصر ابن الحاجب آخرہ یعنی الوتر الی طلوع الفجر والضروری
الی صلوة الفجر یعنی آخر وقت وتر تا طلوع فجر است و وقت ضروری وتر تا نماز فجر واللہ اعلم **باب** کیف کانت صلوة
النبی صلی اللہ علیہ وسلم باللیل بیان کیفیت نماز ہای آنحضرت صلعم کہ در شب میگذاردند **مالک** عن ابن شہاب عن عروة بن الزبیر
عن عائشة زوج النبی صلی اللہ علیہ وسلم ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کان یصلی من اللیل احدی عشرة رکعة یوتر منہا بواحدة
فاذا فرغ اضطجع علی شقہ الایمن حضرت عائشہ نقل کرد کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم میگذاردند در شب یازدہ
رکعت و وتر میفرمودند ازان یازدہ بیک رکعت پس وقتی فارغ میشدند دراز میکشیدند بر پہلوی راست خود مالک
عن ہشام بن عروة عن ابیہ عن عائشة ام المؤمنین انہا قالت کان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم

قولہ فلت ... معنی ہذہ الآثار عند الشافعی انہ سنة موقتة یسن قضاءہا اذا فاتت وعند ابی حنیفة انہ واجب یجب القضاء بترکہ
١٦٩
ویجب رعایة الترتیب بینہ وبین الوقتیة وعند مالک انہ وقت ضروری للوتر لیس بقضاء وفی مختصر ابن الحاجب وآخرہ یعنی الوتر الی طلوع الفجر والضروری الی صلوة الفجر ١٢

يصلي بالليل ثلث عشرة ركعة ثم يصلي اذا سمع النداء بالصبح ركعتين خفيفتين عروة بن الزبير نقل كرد از حضرت عائشه كه رسول الله
صلى الله عليه وسلم ميگذارد در شب سيزده ركعت بعد ازان ميگذارد وقتيكه مى شنيد اذان صبح را دو ركعت سبك **مالك** عن

مخرمة بن سليمن عن كريب مولى ابن عباس ان عبد الله بن عباس اخبره انه بات ليلة عند ميمونة زوج النبي صلى الله عليه وسلم
وهي خالته قال فاضطجعت في عرض الوسادة واضطجع رسول الله صلى الله عليه وسلم واهله في طولها فنام رسول الله صلى الله عليه
حتى اذا انتصف الليل او قبله بقليل او بعده بقليل استيقظ رسول الله صلى الله عليه وسلم فجلس يمسح النوم عن وجهه
بيده ثم قرا العشر الايات الخواتم من سورة ال عمران ثم قام الى شن معلق فتوضا منها فاحسن وضوءه ثم قام يصلي
قال ابن عباس فقمت فصنعت مثل ما صنع ثم ذهبت فقمت الى جنبه فوضع رسول الله صلى الله عليه وسلم يده اليمنى
على راسي واخذ باذني اليمنى يفتلها فصلى رسول الله صلى الله عليه وسلم ركعتين ثم ركعتين ثم ركعتين ثم ركعتين
ثم ركعتين ثم ركعتين ثم اوتر ثم اضطجع حتى جاءه المؤذن فصلى ركعتين خفيفتين ثم خرج فصلى الصبح عبد الله بن عباس شب گذرانيد
يك شب نزديك ميمونه زوجه آنحضرت صلى الله عليه وسلم و وى خاله ابن عباس بود گفت پس دراز كشيدم در پهناى بالين و
دراز كشيد آنحضرت صلى الله عليه وسلم واهل او در طول آن بالين پس بخواب رفت آنحضرت صلعم تا وقتيكه نيم شب گذشت
يا پيش ازان باندك زمانى يا بعد ازان باندك زمانى بيدار شد رسول الله صلى الله عليه وسلم پس نشست پس ماليد خواب را
از روى خود بدست خود بعد ازان تلاوة فرموده آيه كه آخر سورة آل عمران ست بعد ازان بايستاد بسوى مشكى آويخته شده
پس وضو كرد ازان پس نيك كرد وضوء خود را بعد ازان بايستاد كه نماز ميگذارد گفت ابن عباس پس استادم من پس
كردم من مانند آنچه كرد آنحضرت صلى الله عليه وسلم بعد ازان رفتم پس استادم نزديك پهلوى آنحضرت صلعم پس نهاد آنحضرت
دست راست خود را بر سر من و بگرفت گوش راست مرا مى ماليد آنرا پس گذارد آنحضرت صلعم دو ركعت باز دو ركعت باز دو ركعت
باز دو ركعت باز دو ركعت باز دو ركعت يعنى شش دوگانه بعد ازان دراز كشيد بر پهلوى خود بعد ازان وتر گذارد تا آنكه آمد
نزديك او مؤذن پس گذارد دو ركعت سبك بعد ازان برآمد پس گذارد نماز صبح مترجم گويد سر در تخصيص اين آيات بقرات
آنست كه اين آيات جامع اند در وعد و وعيد و مناجات پس اول بيدارى بقرات آن مشغول شد تا تنشيط باشد براى عبادت

مالك عن عبد الله بن ابي بكر عن ابيه ان عبد الله بن قيس بن مخرمة اخبره عن زيد بن خالد الجهني انه قال
لارمقن الليلة صلوة رسول الله صلى الله عليه وسلم قال فتوسدت عتبته او فسطاطه فقام رسول الله صلى الله عليه وسلم فصلى ركعتين
طويلتين طويلتين طويلتين ثم صلى ركعتين وهما دون اللتين قبلهما ثم صلى ركعتين وهما دون اللتين قبلهما ثم صلى ركعتين وهما دون اللتين قبلهما
ثم صلى ركعتين وهما دون اللتين قبلهما ثم صلى ركعتين وهما دون اللتين قبلهما ثم اوتر فتلك ثلث عشرة ركعة زيد بن خالد گفت مصمم كردم

قلت معنى الحديث عند الشافعي ان اكثر الوتر احدى عشرة او ثلث عشرة وكل ذلك وتر وعند ابي حنيفة ان الوتر ثلاث والثمان ركعات نافلة التهجد ١٧٠ في المالكية منتهى تهجده صلى الله عليه وسلم ثمان ركعات ويحتج على قولهم انها الركعة الاخرة وتر بسميت ان توشفعا لان الشفع بها تصلية وترا ١٢

در دل خود کہ البتہ بہ بینم امشب نماز آنحضرت صلعم را گفت پس تکیہ کردم آستان آنحضرت را صلعم یا چوب خیمہ آنحضرت صلعم را پس ایستاد
آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم پس گذارد دو رکعت دراز بغایہ دراز بغایہ دراز بعد ازان گذارد دو رکعت و آن کوتاہ تر بودند از دوگانہ کہ پیش
از وی بود بعد ازان گذارد دو رکعت و آن کوتاہ تر بود از دوگانہ کہ پیش از وی بود بعد ازان گذارد دو رکعت و آن کوتاہ تر بود از دوگانہ
کہ پیش ازان بود بعد ازان گذارد دو رکعت و آن کوتاہ تر بود از دوگانہ کہ پیش ازان بود بعد ازان گذارد دو رکعت و آن کوتاہ تر
بود از دوگانہ کہ پیش ازان بود بعد ازان وتر گذارد و اینہمہ سیزدہ رکعت بودند مترجم گوید رضی اللہ عنہ معنی احادیث نزدیک شافعی
آنست کہ اکثر وتر یازدہ یا سیزدہ رکعت ست وہمہ آن وتر ست و نزدیک ابو حنیفہ وتر سہ رکعت ست وہشت رکعت نافلہ تہجد
حضرت عائشہ گاہی یازدہ رکعت گفت وگاہی سیزدہ وحل اختلاف آنست کہ اول اخبار ست از صلوۃ معتاد آنحضرت صلعم
وسیزدہ رکعت زیادہ ست کہ در بعض اوقات واقع شد بر خلاف معتاد و اختلاف صحابہ در حکایہ صلوۃ اللیل بر اختلاف احوال
آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم فرود باید آورد واللہ اعلم **باب** الدعاء الذی کان رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم یدعوا بہ اذا
قام الی الصلوۃ من جوف اللیل در بیان دعائی کہ آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم دعا میکرد بآن وقتیکہ بر میخاست بسوی نماز در
وسط شب **مالک** عن ابی الزبیر المکی عن طاؤس الیمانی عن عبد اللہ بن عباس ان رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم کان اذا
قام الی الصلوۃ من جوف اللیل یقول اللہم لک الحمد انت نور السموات والارض ولک الحمد انت قیوم السموات والارض ولک ۱۷۱
الحمد انت رب السموات والارض ومن فیہن انت الحق وقولک الحق ووعدک الحق ولقاءک حق والجنۃ حق والنار حق والساعۃ حق اللہم
لک اسلمت وبک امنت وعلیک توکلت والیک انبت وبک خاصمت والیک حاکمت فاغفر لی ما قدمت وما اخرت
واسررت واعلنت انت الہی لا الہ الا انت عبد اللہ بن عباس روایت کرد کہ آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم چون بر میخواست بسوی نماز
در میانہ شب میگفت اللہم الخ معنے این دعا اینست ای بار خدایا تراست ستایش تو روشنی آسمانہا و زمینی و تراست ستایش
تو خبر گیرندۂ آسمانہا و زمینی و تراست ستایش تو پروردگار آسمانہا و زمینی و کسیکہ در آسمانہاست تو ثابتی و سخن تو ثابت ست
و وعدۂ تو راست ست و ملاقات تو راست ست و بہشت واقعی ست و دوزخ واقعی ست و قیامت واقعی ست بار خدایا برای تو
منقاد شدم و بتو ایمان آوردم و بر تو توکل کردم و بسوی تو رجوع کردم و بقوۃ تو با کفار خصومت کردم و بسوی تو رفع قضیہ
نمودم پس بیامرز مرا آنچہ پیش ازین کردم و آنچہ بعد ازین کردم آنچہ پنہان کردم و آنچہ آشکارا کردم تو معبود منی نیست ہیچ معبودی بجز تو
باب القصد فی العمل در بیان فضیلت میانہ روی کردن در عمل **مالک** عن اسمعیل بن ابی الحکیم انہ بلغہ ان
رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم سمع امرءۃ من اللیل تصلی فقال من ہذہ فقیل لہ ہذہ الحولاء بنت تویت لا تنام اللیل فکرہ رسول
اللہ صلے اللہ علیہ وسلم ذلک حتی عرفت الکراہیۃ فی وجہہ ثم قال ان اللہ تبارک وتعالی لا یمل حتی تملوا اکلفوا من العمل ما لکم بہ طاقۃ

رسول الله صلی الله علیه وسلم شنید وصف زنی را که نماز میگذارد در شب پس فرمود کیست آن زن پس گفته شد بحضرت صلی الله علیه وسلم این زن حولا دختر تویت است بخواب نمیرود در شب پس ناخوش نمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم آنرا تا آنکه شناخته شد ناخوشی در قیافهٔ آنحضرت صلعم بعد ازان فرمود هرآئینه خدا تعالی ملول نمی شود تا آنکه شما ملول نمی شوید یعنی ترک نمیکند ثواب را مگر نزدیک ملال ایشان پس اطلاق ملال بر طریق مشاکله است اختیار کنید از اعمال آن قدر که شما را بان طاقت باشد مالک عن هشام بن عروة عن ابیه عن عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال اذا نعس احدکم وهو فی الصلوة فلیرقد حتی یذهب عنه النوم فان احدکم اذا صلی وهو ناعس لا یدری لعله یذهب لیستغفر فیسب نفسه حضرت عائشه رضی الله عنها روایت کرد که آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرمود چون پینکی آید یکی را از شما حال آنکه او در نماز است باید که بخسپد تا آنکه ببرد ازوی خواب زیرا که هرآئینه یکی از شما وقتیکه نماز گزارد و او در پینکی است نمیداند شاید که قصد کند استغفار را پس دشنام دهد خود را یعنی بسبب غلبهٔ خواب تمیز نمیکند در میان طاعت و غیر آن پس بحقیقت طاعت بجا رسد باب احب العمل ما داوم علیه صاحبه دوست ترین عمل آنست که مداومت کند بران صاحب آن مالک عن هشام بن عروة عن ابیه عن عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم انها قالت کان احب العمل الی رسول الله صلی الله علیه وسلم الذی یدوم علیه صاحبه حضرت عائشه فرمود که بود دوستترین عمل نزدیک آنحضرت صلی الله علیه وسلم آنچه مداومت کند بروی صاحب وی باب من غلب علیه النوم عن حزبه حکم کسیکه غالب آید بروی خواب غافل شده از حزب خود مالک عن محمد بن المنکدر عن سعید بن جبیر عن رجل عنده رضی انه اخبره ان عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم اخبرته ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال ما من امرء تکون له صلوة بلیل یغلبه علیها النوم الا کتب الله له اجر صلوته وکان نومه علیه صدقة حضرت عائشه خبر داد که آنحضرت صلعم فرمود نیست هیچ شخصی که او را نماز مقرر باشد در شب غالب آید بروی دران نماز خواب مگر که مینویسد خدا تعالی برای او ثواب نماز او و باشد خواب او بروی صدقه باب من فاته حزبه من اللیل فلیقرأه فی النهار کسیکه فوت شد حزب او از شب پس باید که بخواند آنرا در روز مالک عن داود بن الحصین عن الاعرج عن عبد الرحمن بن عبد القاری ان عمر بن الخطاب قال من فاته حزبه من اللیل فقرأه حین تزول الشمس الی صلوة الظهر فانه لم یفته او کانه ادرکه حضرت عمر فرمود شخصی که فوت شد از وی وظیفهٔ او که مقرر کرده بود بر خود در شب پس بخواند آنرا وقتیکه زائل شود آفتاب تا نماز ظهر پس هرآئینه فوت نشد از آن حزب یا گویا که ادراک کرد آنرا مسئله در منهاج مذکور است و لو فات النفل الموقت ندب قضاءه باب بدء قیام لیالی رمضان در بیان قصهٔ ابتدا مشروع شدن شب خیزی در شبهای رمضان مالک عن ابن شهاب عن ابی سلمة بن عبد الرحمن بن عوف عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم کان یرغب فی قیام رمضان من غیر ان یأمر بعزیمة

ما قلت هو قول العلماء ١٢

مه قلت ١٤٢ ذا الهاجر لوفات النفل الوقت لانه قضاء ١٢

فیقول من قام رمضان ایمانا واحتسابا غفر له ما تقدم من ذنبه قال ابن شهاب فتوفی رسول الله صلی الله علیه وسلم والامر علی ذلک ثم کان
الامر علی ذلک فی خلافة ابی بکر وصدرا من خلافة عمر بن الخطاب ابوهریره روایت کرد که آنحضرت صلعم رغبت میداد مردمان را در شب خیزی
رمضان بغیر آنکه امر کند بتاکید پس میفرمود هر که شب خیزی کند در رمضان از سر ایمان و طلب اجرت آمرزیده شود برای گناهی
پیش ازان گذشت از گناهان او گفت ابن شهاب پس وفات یافت آنحضرت صلعم و حال برین منوال بود بعد ازان حال
بران منوال ماند در خلافة ابوبکر صدیق و اوایل از خلافت عمر بن الخطاب مالک عن ابن شهاب عن عروة بن الزبیر
عن عبد الرحمن بن عبد القاری انه قال خرجت مع عمر بن الخطاب فی رمضان الی المسجد فاذا الناس اوزاع متفرقون یصلی الرجل
لنفسه ویصلی الرجل فیصلی بصلوته الرهط فقال عمر والله انی لاراني لو جمعت هولاء علی قاری واحد لکان امثل فجمعهم علی ابی
بن کعب قال ثم خرجت معه لیلة اخری والناس یصلون بصلوة قارئهم فقال عمر نعمت البدعة هذه والتی ینامون عنها افضل
من التی یقومون یعنی آخر اللیل وکان الناس یقومون اوله عبد الرحمن بن عبد القاری گفت برآمدم همراه عمر بن الخطاب در رمضان
بسوی مسجد پس ناگهان مردمان فرقها مختلفه و متفرق بودند نماز میگذارد یک کس برای خود یعنی منفرد بود و نماز میگذارد مردی و نماز
میگذاردند بنماز او جمعی پس گفت عمر قسم بخدا که هر آئینه من نموده میشود که من اگر جمع کنم ایشان را بر یک قاری بهتر باشد پس جمع کرد
ایشان را بر ابی بن کعب گفت عبد الرحمن بعد ازان برآمدم همراه او شبی دیگر و مردمان نماز میگذاردند بنماز قاری خویش پس گفت
عمر بن الخطاب نیک بدعتست این و نمازیکه بخواب میروند تغافل کرده ازوی بهترست از نمازیکه ایستند درو یعنی نماز آخر
شب بهترست و مردمان می ایستادند از اول شب مالک عن ابن شهاب عن عروة بن الزبیر عن عائشة زوج النبی صلی الله
علیه وسلم ان رسول الله صلی الله علیه وسلم صلی فی المسجد ذات لیلة فصلی بصلوته ناس ثم صلی من القابلة فکثر الناس ثم
اجتمعوا من اللیلة الثالثة او الرابعة فلم یخرج الیهم رسول الله صلی الله علیه وسلم فلما اصبح قال قد رایت الذی صنعتم
فلم یمنعنی من الخروج الیکم الا انی خشیت ان یفرض علیکم وذلک فی رمضان مرویست از عائشه که آنحضرت صلی الله علیه
وسلم نماز گذارد در مسجد یکشب پس نماز گذاردند بنماز آنحضرت صلی الله علیه وسلم جمعی بعد ازان نماز گذارد آنحضرت صلی الله علیه
وسلم در شب آینده پس بسیار جمع شدند مردمان بعد ازان جمع شدند در شب سیوم یا در شب چهارم پس بیرون نیامد آنحضرت صلی الله علیه
وسلم بسوی ایشان پس وقتیکه صبح کرد آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرمود هر آئینه دیدم آنچه کردید پس منع نکرد مرا
از آمدن بسوی شما الا آنکه من ترسیدم ازانکه فرض کرده شود بر شما و این قصه در رمضان بود مالک
عن هشام بن عروة عن ابیه ان ذکوان ابا عمرو وکان عبدا لعائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم
فاعتقته عن دبر منها کان یقوم یقرأ لها فی رمضان ذکوان که کنیت او ابو عمرو بود و بنده بود ازان حضرت عائشه

پس مدبر ساخت او را حضرت عائشه و شب خیزی میکرد و میخواند برای عائشه در رمضان یعنی امامت او میکرد مترجم گوید این نماز

سنت موکده است نزدیک علما و مسنون ست در وی جماعت **باب** القیام باحدی عشرة رکعة مع طول القراءة در بیان

شب خیزی رمضان بیازده رکعة با درازی قراءة **مالك** عن سعید بن ابی سعید المقبری عن ابی سلمة بن عبد الرحمن

بن عوف انه سال عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم کیف کانت صلوة رسول الله صلی الله علیه وسلم فی رمضان فقالت ما کان

رسول الله صلی الله علیه وسلم یزید فی رمضان ولا فی غیره علی احدی عشرة رکعة یصلی اربعا فلا تسال عن حسنهن وطولهن

ثم یصلی اربعا فلا تسال عن حسنهن وطولهن ثم یصلی ثلثا قالت عائشة فقلت یا رسول الله اتنام قبل ان توتر

فقال یا عائشة ان عینی تنامان ولا ینام قلبی ابو سلمه بن عبد الرحمن سوال کرد حضرت عائشه را که چگونه بود نماز آنحضرت

در رمضان پس عائشه گفت آنحضرت صلی الله علیه وسلم زیاده نمیکرد در رمضان و نه در غیر رمضان بر یازده رکعة میگذارد چهار

رکعت پس مپرس از حسن آن و طول آن بعد از ان میگذارد چهار رکعة پس مپرس از حسن آن و طول آن بعد از ان میگذارد

سه رکعت گفت حضرت عائشه پس گفتم یا رسول الله آیا بخواب میروی پیش از انکه وتر بگذاری پس فرمود ای عائشه هر آئینه دو چشم من

بخواب میرود و دل من بخواب نمیرود **مالك** عن محمد بن یوسف عن السائب بن یزید انه قال امر عمر بن الخطاب ابی بن

کعب وتمیم الداری ان یقوما للناس باحدی عشرة رکعة وکان القاری یقرأ بالمئین حتی کنا نعتمد علی العصی من طول القیام

ما کنا ننصرف الا فی فروع الفجر سائب بن یزید گفت که امر فرمود عمر بن الخطاب ابی بن کعب و تمیم داری را که قیام لیل کنند

برای مردمان بیازده رکعت و میخواند قاری مئین را یعنی سورتهای که بقدر صد صد آیة بودند هر سورتی در رکعتی تا آنکه تکیه

میکردیم بر عصا بسبب طول قیام و باز نمیگشتیم مگر در اوائل فجر **مالك** عن عبد الله بن ابی بکر انه قال سمعت ابی

یقول کنا ننصرف فی رمضان فنستعجل الخدم بالطعام مخافة الفجر عبد الله بن ابی بکر گفت که شنیدم پدر خود را که میگفت

باز میگشتیم در رمضان یعنی بعد فراغ از نماز لیل شتابی میکردیم خادمان را در آوردن طعام از بیم طلوع فجر **باب** القیام

فی رمضان بثلاث وعشرین رکعة مع طول القراءة باب در بیان شب خیزی در رمضان به بیست و سه رکعت با درازی قراءة

مالك عن یزید بن رومان انه قال کان الناس یقومون فی زمان عمر بن الخطاب فی رمضان بثلاث وعشرین

رکعة مردمان قیام لیل میکردند در زمان حضرت عمر در رمضان به بیست و سه رکعت **مالك** عن داود بن حصین انه

سمع الاعرج یقول ما ادرکت الناس الا وهم یلعنون الکفرة فی رمضان قال وکان القاری یقرأ بسورة البقرة فی ثمانی

رکعات فاذا قام بها فی اثنتی عشرة رکعة رای الناس انه قد خفف داود بن حصین شنید اعرج را که میگفت ادراک نکردم مردمان را

مگر در حالت که ایشان لعن میکردند کافران را در رمضان یعنی قنوت میخواندند در وتر رمضان بدعا بر کافران گفت

سله قلت رواه محمد بن نصر احدی عشرة وثلث وعشرین
سله قلت ۱۷۴ هو ما ذهب الیه ... والخصیبة وعشرین رکعة تارة وثلث ... وثبت عند الفریقین ... قال العلماء ... البیهقی

اصح بود قاریکه میخواند سورهٔ بقره را در هشت رکعت پس اگر قیام لیل کردی بسورهٔ بقره در دوازده رکعت میدیدند مردمان که وی سبک
کرد نماز را مترجم گوید رضی الله عنه همین ست مذهب شافعیه حنفیه بیست رکعت تراویح ست و سه رکعت وتر نزد یک هر دو فرقه هکذا
قال المحلی عن البیهقی و سر در تعیین این عدد آنست که حضرت عمر بفراست منوره خود دریافت که آنحضرت صلعم در قیام سائر ایام ترغیب
فرموده و از فعل آنحضرت صلعم یازده رکعت ثابت شده و در قیام رمضان آن ترغیب را مؤکد بیان فرموده پس انسب دید که آن
عدد را مضاعف فرماید چون ملاحظه عدد در ترصغر بود یک رکعت دیگر افزود و لهذا امام احمد مخیر داشته ست در ادای یازده رکعت
و بیست و سه رکعت والله اعلم

باب استحباب اکثار التکبیر لیلة العید ویومه باب دربیان مستحب بودن بسیار گفتن تکبیر

در شب عید و روز عید قال الله تعالیٰ یرید الله بکم الیسر ولا یرید بکم العسر ولتکملوا العدة ولتکبروا الله علیٰ ما هدیٰکم ولعلکم
تشکرون ٥ میخواهد خدا تعالیٰ یعنی شروع میسازد برای شما آسانی و مشروع نمیسازد برای شما دشواری را و مشروع میسازد
که تمام کنید شمار روزه ها را و مشروع میسازد که بالله اکبر یاد کنید خدای را بشکر بر آنکه راه نمود شما را و تا بود که شما شکر کنید حاصل
آیه آنست که بعد انقضای رمضان تکبیر مشروع ست در شب و در روز مترجم گوید رضی الله عنه ازین آیه دانسته شد که ما موریم ما
باکثار تکبیر بعد انقضای رمضان تا انقضای نماز عید پس در منازل و طرق و مساجد و اسواق بعد صلوٰة بگویند و باید که
رفع صوت کنند و حنفیه گفته اند که رفع صوت در عید فطر نیست بجهت آنکه رفع صوت مخصوص است بجائیکه در حدیث آمده باشد
بنده ضعیف گوید که عید از شعائر اسلام ست و اظهار در شعائر اسلام مطلوب ست و لهذا اینجا جماعت مشروع شد حال آنکه
اصل نزدیک ایشان در غیر فرض ترک جماعت ست پس رفع صوت در عید و در مقدمات آن مشروع باشد بر اصل ایشان نیز
و از همین جا مسنون بودن زیادهٔ تکبیرات در نماز عید ثابت شد و آن صادق ست بزیادهٔ سه تکبیر در هر رکعتی چنانچه اهل کوفه
نقل کرده اند و بزیادهٔ هفت تکبیر در رکعت اولی و پنج تکبیر در رکعت ثانیه چنانچه اهل مدینه ذکر کرده اند و عمل اهل حرمین احق است
باتباع و از همین جا سلف صالح استنباط کرده اند زیادهٔ تکبیرات در خطبهای عید والله اعلم

باب یستحب الغسل لصلوٰة العید مستحب است غسل برای نماز عید

مالک عن نافع ان عبد الله بن عمر کان یغتسل یوم الفطر قبل ان یغدو الی المصلیٰ
عبد الله بن عمر غسل میکرد در روز فطر پیش از آنکه برود بسوی عیدگاه مترجم گوید رضی الله عنه ماخذ فعل ابن عمر قیاس عیدین ست
بر جمعه بجامع عید بودن و خوف ایذا برایحه کریهه پس طیب و لبس احسن ثیاب خود و گرفتن ناخن ازین قبیل باشد مقدمهٔ نماز عید
سنت مؤکد ست نه فرض اما اول بسبب مواظبت آنحضرت صلی الله علیه وسلم و خلفا و مسلمین و هلم جرا اما ثانی پس بحدیث موطا
و شیخین قیل هل علی غیرهن قال لا الا ان تطوع و ایا ارکان و شروط جمعه ارکان و شروط عید هستند یا نه اینجا دو رای
ست بلی آنکه آنحضرت صلی الله علیه وسلم چیزها می بسیار درین روز بعمل می آورد که هر یکی را منشائیست و هر یکی سنتی پس چیزیکه

قلت
فی ذکر التکبیر عقیب صوم رمضان اشارة الی انه یستحب لیلة العید ویومه
اکثار التکبیر وعند الخروج الی المصلی وروی ذلک عن جماعة من الصحابة و
التابعین وهو قول العلماء وعند ابی حنیفة لا یجهر فی الفطر بل یکبر وصل المصلی او یسر

۱۷۵

قلت
هو قول العلماء انه یستحب لصلوٰة العید ما یستحب لصلوٰة الجمعة من الغسل والتطیب ولبس احسن الثیاب

ترک کند آن سنت متروک شد و سنتهای دیگر از وی صحیح شدند و برانها اجر خواهد شد و رای دیگر آنکه مجموع این چیزها یک سنت
ست که آنحضرت صلی الله علیه وسلم بران مواظبت میفرمودند پس هرکه چیزی ازان ترک کرد آن سنت فوت شد میل شافعیه
اول در مسئلۂ عید و کسوف و اعتکاف و غیر آن و میل مالک و ابوحنیفه برای ثانی ست پس بر قول شافعی نماز گذاردن سنت
جداست که مشروع شد برای شکر ادای رمضان و مقاصد دیگر مانند آن و جماعة دران مشروع شد بجهت ظهور شعائر
اسلام و والی متقدم شد بجهت مشروعیة تقدم او در محل ولایت خود و در مصر و قری جماعة عید برپا شده نه در بدو زیرا که
مقصد ازین ظهور شعائر اسلام ست و آن بدون جماعة عظیمه میسر نمی آید و جماعة عظیمه در بدو ممکن نیست و تکبیرات مشروع شد
بجهت شکر ادای رمضان کما قال عز من قائل ولتکبروا الله علی ما هدیکم و خطبه مشروع شد بجهت پند دادن مسلمانان و تعلیم
سنن عید پس هر یکی سنتی دیگر ست اگر یکی را کرد و دیگری را ترک نمود بران معمول اجر خواهد یافت پس اگر جماعت نیافت
تنها نماز گذارد تا فضیلۂ نماز را دریابد و اگر تکبیرات فوت شد اعاده لازم نیست و نه تلافی آن بسجده سهو و وقت عید از بلند
شدن آفتاب ست تا استوا و فی المنهاج و وقتها بین طلوع الشمس و زوالها و فیه نظر زیرا که ماخذ وقت عمل مستمر آنحضرت صلی الله علیه وسلم
و خلفا و مسلمین ست و آن بعد ارتفاع بوده ست محلی در بیان گفته ست و قیل لا یدخل وقتها الا بارتفاع لینفصل عن
وقت الکراهة و دفع بانها ذات سبب بنده ضعیف گوید این مصادره است زیرا که ذات سبب بودن آن موقوفست بموقت
بودن آن بوقتیکه از طلوع آفتاب باشد و هنوز در تفتیش آن هستیم **باب** یاکل یوم الفطر قبل ان یغدو الی المصلی بخورد

مالک عن هشام بن عروة عن ابیه انه کان یاکل یوم الفطر قبل ان یغدو چیزی روز فطر پیش از آنکه برود بعیدگاه
عروه میخورد در روز فطر پیش از آنکه برود بعیدگاه **مالک** عن ابن شهاب عن سعید بن المسیب انه اخبره ان الناس کانوا یؤمرون
بالاکل یوم الفطر قبل الغدو ابن شهاب خبر داد سعید بن مسیب که هر آئینه مردمان را فرموده میشد که بخورند در روز فطر پیش از
برآمدن قال مالک ولا اری ذلک علی الناس فی الاضحی گفت مالک که نمی بینم این امر را لازم بر مردمان در عید اضحی **باب** وقت
الخروج الی المصلی یوم العید بیان وقت برآمدن بسوی مصلی روز عید **مالک** انه بلغه ان سعید بن المسیب کان یغدو الی
المصلی بعد ان یصلی الصبح قبل طلوع الشمس سعید بن المسیب میرفت بسوی مصلی بعد از آنکه نماز صبح بگذارد و پیش از طلوع
آفتاب قال مالک مضت السنة التی لا اختلاف فیها عندنا فی وقت الفطر و الاضحی ان الامام یخرج من منزله قدر ما یبلغ
مصلاه وقد حلت الصلوة گفت مالک گذشت سنت اسلام که در وی اختلاف نیست نزدیک ما در وقت عید الفطر و عید الاضحی
که امام برآید از خانه خود آنقدر بیگاه که برسد بعیدگاه خود حالانکه حلال شده نماز گذاردن یعنی آفتاب بلند شد بقدر یک نیزه
مترجم گوید رضی الله عنه وقت عید نزدیک جمهور علما از وقتیکه حلال شود نماز تا وقت زوال ست و مذهب شافعی آنست که بگاه تر

قوله قلت موقوف العلماء انه یستحب فی الفطر ان یاکل قبل الصلوة وفی الاضحی ان یمسک عن الاکل قبل الصلوة ۱۲

قوله قلت وقت العید عندهم من حین تحل الصلوة الی الزوال و مذهب الشافعی یبکر الناس ۱۷۴ لیاخذوا مجالسهم و یحضر الامام وقت صلوته و یعجل فی الاضحی و یؤخر فی الفطر و قیل فی المالکیة انه یستحب الابتکار و هو للساعی الی المصلی و فیها للوفیر ان یعجل الاضحی و یؤخر الفطر ۱۲

برآیند مردمان تا بگیرند جاهای خود و حاضر شود امام متصل وقت نماز خود و شتاب بگذارد و در عید ضحی تاخیر کند در فطر اندکے

نزدیک حنفی بهترست تعجیل در ضحی و تاخیر در فطر **باب** لا نداء ولا اقامة فی العیدین اذان و اقامت نیست در هر دو عید

مالک انه سمع غیر واحد من علمائهم یقول لم یکن فی الفطر و الاضحی نداء ولا اقامة منذ زمان رسول الله صلی الله علیه

وسلم الی الیوم قال مالک وتلک السنة التی لا اختلاف فیها عندنا امام مالک شنید از جمعی کثیر از علما از اهل مدینه نداز یک کس که

میگفتند نبود در نماز فطر و ضحی اذان و نه اقامت از ابتدای زمان آنحضرت صلی الله علیه وسلم تا امروز گفت مالک و همین ست سنتی

که خلاف نیست دران نزدیک ما **باب** الصلوة قبل الخطبة فی العیدین نماز پیش از خطبه ست در هر دو عید **مالک** عن ابن

شهاب ان رسول الله صلی الله علیه وسلم کان یصلی یوم الفطر و یوم الاضحی قبل الخطبة آنحضرت صلی الله علیه وسلم نماز میگذارد در روز فطر

در روز ضحی پیش از خطبه **مالک** انه بلغه ان ابا بکر و عمر بن الخطاب کانا یفعلان ذلک خبر رسید بمالک که حضرت

ابوبکر صدیق و عمر بن الخطاب میکردند همین کار یعنی نماز میگذاردند پیش از خطبه **مالک** عن ابن شهاب عن ابی عبید

مولی ابن ازهر انه قال شهدت العید مع عمر بن الخطاب فصلی ثم انصرف فخطب الناس فقال ان هذین یومان نهی رسول الله صلی الله علیه وسلم

عن صیامهما یوم فطرکم من صیامکم والاخر یوما تاکلون فیه من نسککم قال ابو عبید ثم شهدت العید مع عثمان بن عفان

فجاء فصلی ثم انصرف فخطب وقال انه قد اجتمع لکم فی یومکم هذا عیدان فمن احب من اهل العالیة ان ینتظر الجمعة فلینتظرها

ومن احب ان یرجع فقد اذنت له قال ابو عبید ثم شهدت العید مع علی بن ابی طالب وعثمان محصور فجاء ثم انصرف فخطب ابو عبید

گفت حاضر شدم روز عید همراه عمر بن الخطاب پس گذارد نماز بعد ازان بازگشت پس خطبه خواند مردمان را پس گفت هر آینه این

دو روز اند که نهی کرده است آنحضرت صلی الله علیه وسلم از روزه گرفتن دران روز فطر شما از صیام شما و دیگر روز یکه میخورید

گوشت ذبیحهای خود را گفت ابو عبید بعد ازان حاضر شدم بعید همراه عثمان بن عفان پس آمد پس نماز گذارد بعد ازان

بازگشت پس خطبه خواند و گفت هر آینه حال اینست که جمع شده اند برای شما درین روز دو عید یعنی جمعه و عید پس هر که

دوست دارد از اهل عوالی یعنی اهل دیهای متصل مدینه که انتظار کند جمعه را گو انتظار بکن آنرا و هر که خواهد که رجوع بکند

پس اذن دادم او را گفت ابو عبید بعد ازان حاضر شدم بعید همراه علی ابن ابی طالب و حضرت عثمان را محاصر

کرده بودند پس آمد پس نماز گذارد بعد ازان بازگشت پس خطبه خواند **باب** یکبر فی الاولی سبعا و فی الثانیة

خمسا قبل القراءة الله اکبر گوید در رکعت اول از نماز عید هفت بار و در رکعت ثانیه پنج بار پیش از

قراءة **مالک** عن نافع مولی عبد الله بن عمر قال شهدت الاضحی والفطر

مع ابی هریرة فکبر فی الرکعة الاولی سبع تکبیرات قبل القراءة وفی الاخری

قوله وعليه الشافعي انه يكبر في الاولى قبل القراءة سبعا سوى تكبيرة الافتتاح وفي الثانية قبلها خمسا سوى تكبيرة القيام وقال ابو حنيفة يكبر في الاولى سوى تكبيرة الاحرام قبل القراءة ثلثا وفي الثانية بعد القراءة ثلثا قبل تكبيرة الركوع ١٢

خمس تكبيرات قبل القراءة قال مالك وهو الامر عندنا نافع گفت حاضر شدم بعید ضحی وعید فطر همراه ابوهریره پس تکبیر گفت
در رکعت اول هفت تکبیر پیش از قراءة و در رکعت دوم پنج تکبیر پیش از قراءة گفت مالک همین ست امر مسلم ومفتی به نزدیک ما
مسئله ظاهر از ین کلام آنست که این سبع وخمس سوای تکبیر احرام وتکبیر قیام بود وعلیه الشافعی وگفت ابوحنیفه تکبیر گوید در رکعة اول
پیش از قراءة سه تکبیر سوای تکبیر احرام ودر رکعت دوم بعد قراءة سه تکبیر پیش از تکبیر رکوع **باب** من وصل الی المصلی قبل

انصرف الناس من الصلوة بیان حکم کسیکه رسید بمصلی حالانکه باز گشتند مردمان فارغ شده از نماز قال مالک فی رجل

وجد الناس قد انصرفوا عن الصلوة یوم العید انه لا یری صلوة فی المصلی ولا فی بیته وانه ان یصلی فی بیته او فی المصلی لم ار
بذلک باسا ویکبر سبعا فی الاولی قبل القراءة وخمسا فی الثانیة قبل القراءة گفت مالک در حق شخصیکه دریافت مردمان را ٥١
حالانکه باز گشتند فارغ شده از نماز روز عید هر آئینه او نمی بیند لازم نماز را در مصلی ونه در خانه خود هر آئینه آنشخص اگر گذارد نماز را
در خانه خود یا در مصلی نمی بینم هیچ باک وتکبیر گوید هفت بار در رکعة اول پیش از قراءة وپنج بار در رکعة ثانیه پیش از قراءة مترجم گوید
مشروع ست صلوة عید نزدیک شافعی جماعت را ومنفرد را وبنده را وزن ومسافر را وباید که خطبه نخواند منفرد وخطبه بخواند
امام مسافران ونزد ابوحنیفه واجبست نماز عید بر هر کسیکه واجبست بروی نماز جمعه ومشروط ست نزد ایشان برای نماز عید چیزیکه
مشروط ست برای نماز جمعه **باب** ما قرأ النبی صلی الله علیه وسلم فی العیدین بیان چیزیکه خواند نبی صلی الله علیه وسلم در دو عید
مالک عن ضمرة بن سعید المازنی عن عبید الله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود ان عمر بن الخطاب سأل ابا واقد اللیثی
ما کان یقرأ به رسول الله صلی الله علیه وسلم فی الاضحی والفطر فقال کان یقرأ بقاف والقران المجید واقتربت الساعة وانشق
القمر عمر بن الخطاب پرسید ابا واقد لیثی را چه بود آنچه آنحضرت صلعم میخواندند آنرا در روز ضحی ودر عید فطر پس گفت میخواندند سوره ٥٢
قاف واقتربت الساعة **باب** حکم التطوع قبل صلوة العید وبعدها در بیان حکم نافله پیش از نماز عید وبعد از آن **مالک**
عن نافع ان عبد الله بن عمر لم یکن یصلی یوم الفطر قبل الصلوة ولا بعدها عبد الله بن عمر نمیگذارد نماز روز عید فطر پیش از
نماز ونه بعد از نماز **مالک** عن عبد الرحمن بن القاسم ان اباه القاسم کان یصلی یوم الفطر قبل ان یغدو الی المصلی اربع
رکعات قاسم بن محمد میگذارد در روز فطر پیش از آنکه برود بمصلی چهار رکعت **مالک** عن هشام بن عروة عن ابیه انه کان یصلی
یوم الفطر قبل الصلوة فی المسجد عروه نماز میگذارد روز فطر پیش از نماز عید روز فطر در مسجد مترجم گوید رضی الله عنه ماخذ فعل ٥٣
حضرت ابن عمر اتباع عمل آنحضرت ست صلی الله علیه وسلم وماخذ دیگران استصحاب مشروعیة اصل صلوة ست ونیافتند دلیلی که
دلالت کند بر منع زیرا که نکردن آنحضرت صلعم در ینحالات دلالت بر کراهت نمی نماید ترک فعل خیر نزدیک حضور دواعی آن دلیل
کراهت میتواند شد پس از اختلاف ائمه دلیل ایشان ترک آنحضرت صلعم با عدم کراهت فعل معلوم شد ومذهب شافعی آنست که تطوع قبل از عید وبعد از آن

له قوله عند الشافعی تشرع صلوة العید جماعة وللمنفرد والعبد والمرأة والمسافر ولا یخطب المنفرد ویخطب امام المسافرین وعند ابی حنیفة تجب صلوة العید علی کل من تجب علیه صلوة الجمعة ویشترط لصلوة العید ما یشترط لصلوة الجمعة ١٢

١٧٨

٢ه قوله الجمعة ١٢ وقال الشافعی علیه ابی حنیفة ذکرنا قول ابی حنیفة وتفسیر قوله من قبل

٣ه قوله عند الشافعی لا یکره النفل قبلها للعید ولا بعدها عند ابی حنیفة یکره للامام والماموم فی المصلی ١٢

بحرام

غیر امام را مکروہ نیست و نزد حنفیہ امام و ماموم را در مصلے مکروہ ست **باب** یستحب اکثار التکبیر لیلۃ عید الاضحی و یومہا و یکبر یوم

النحر و ایام التشریق عقیب الصلوۃ مستحب ست بسیار گفتن اللہ اکبر شب عید اضحی و روز آنرا و تکبیر گوید روز نحر و روز ہای تشریق

بعد از نماز ہا قال اللہ تعالی لن ینال اللہ لحومہا و لا دماءہا و لکن ینالہ التقوی منکم کذلک سخرہا لکم لتکبروا اللہ علی ما

ھدیکم و بشر المحسنین نمیرسد بخدا گوشت قربانیہا و نہ خون آنہا بلکہ میرسد بوی پرہیزگاری از شما ہمچنین رام گردانید قربانیہا را

برای شما تا بہ بزرگی یاد کنید خدا را بشکر آنکہ راہ نمود شما را و بشارت دہ نیکوکاران را و قال اللہ تعالی و اذکروا اللہ فی ایام معدودات

و یاد کنید خدا را در چند روز شمردہ شدہ قال مالک الامر عندنا ان التکبیر فی ایام التشریق دبر الصلوۃ و اول ذلک تکبیر الامام

والناس معہ دبر صلوۃ الظہر من یوم النحر و اخر ذلک تکبیر الامام والناس معہ دبر صلوۃ الصبح من اخر ایام التشریق

ثم یقطع التکبیر قال والتکبیر فی ایام التشریق علی الرجال والنساء من کان فی جماعۃ او وحدہ بمنی او بالآفاق کلہا

واجب و انما یاتم الناس فی ذلک بامام الحاج و بالناس بمنی لانہم اذا رجعوا و انقضی الاحرام ائتموا بہم حتی یکونوا مثلہم فی

الحل فاما من لم یکن حاجا فانہ لا یاتم بہم الا فی التکبیر فی ایام التشریق قال مالک الایام المعدودات ایام التشریق

گفت مالک امریکہ مقرر و مسلم ست نزدیک ما اینست کہ تکبیر گفتن در روز ہای تشریق بعد نماز ہاست و اول وقت آن تکبیر گفتن

امام و مردمان با او بعد نماز ظہر ست از روز نحر و آخر آن تکبیر گفتن امام و مردمان با او بعد نماز صبح ست از آخر روز ہای تشریق

بعد ازان منقطع میشود گفتن تکبیر گفت مالک و تکبیر در روز ہای تشریق بر مردان و زنان ہر کسیکہ باشد در جماعت یا تنہا

در منی باشد یا در آفاق ہمہ آن واجب ست و غیر ازین نیست کہ اقتدا میکنند مردمان درین تکبیر گفتن بامام حاج و بمردمانی کہ

در منی باشند زیرا کہ ایشان وقتیکہ رجوع کنند و منقضی میشود احرام اقتدا کنند بایشان تا باشند مانند ایشان در حل اما کسانیکہ

حاج نباشند پس اقتدا نمیکنند بایشان مگر در تکبیرات ایام تشریق و گفت مالک مراد از ایام معدودات کہ در قرآن مذکور ست

ایام تشریق ست مترجم گوید ہمین ست ظاہر مذہب شافعی و برای نافلہ و فائتہ در پیش او تکبیر باید گفت و ہمچنین مرد و زن

ہمہ تکبیر گویند و نزدیک حنفیہ شروط وجوب تکبیر اقامت و مصر و فرض بودن صلوۃ و جماعۃ مستحبہ ست و ابتدای تکبیر بعد از صلوۃ

فجر ست از روز عرفہ و آخر تکبیرات تکبیر بعد از صلوۃ عصر ست از روز نحر نزدیک ابی حنیفہ و از آخر ایام تشریق ست نزدیک

صاحبین و معمول و مفتی بہ مذہب صاحبین ست و ہمین ست قول غیر مشہور شافعی و عمل شافعیہ ہمبرین ست و صفۃ تکبیر آنست

کہ بعد از نماز بلافصل بآواز بلند یکبار بگوید اللہ اکبر اللہ اکبر لا الہ الا اللہ واللہ اکبر اللہ اکبر وللہ الحمد **باب** الاضحیۃ

سنۃ قربانی سنت ست قال مالک الاضحیۃ سنۃ ولیست بواجبۃ و لا احب لاحد ممن قوی علی ثمنہا ان یترکہا

گفت مالک قربانی سنت ست و نیست واجب و دوست نمیدارم برای کسے از جماعت کہ قدرت میدارد بر بہای آن اینکہ ترک کند

قولہ ذکر التکبیر عند بیان فی ذکر الاشارۃ الی استحباب التکبیر فی ہذہ الایام المراد بہا التکبیر ولا یقال انہ لا یراد بہ ذکر عند النحر لانہ قد ذکر فی قولہ تعالی فاذکروا اسم اللہ علیہا والذی ذکرہ مالک ہو اشہر الاقوال و تکبیر عند الشافعی و تکبیر للنافلۃ والفائتۃ و عند الحنفیۃ شرط المرأۃ و اقامۃ

١٧٩

و مصر و مکتوبۃ و جماعۃ مستحبۃ و اولہ عقیب صلوۃ الفجر من یوم عرفۃ و اخرہ فی قول ابی حنیفۃ عقیب صلوۃ العصر یوم النحر و فی قول صاحبیہ عقیب صلوۃ العصر من اخر ایام التشریق فی العالمگیریۃ والفتوی والعمل فی عامۃ الامصار وکافۃ الاعصار علی قولہما وہو قول الشافعی وفی البحر والعمل علی ہذا وصفتہ

انرا مترجم گوید رضی الله عنه همین ست مذهب شافعی و نزد ابو حنیفه واجب ست **باب** التضحیة سنة کفایة لکل اهل بیت

قربانی سنت ست کفایت میکند برای هر اهل بیت **مالک** عن عمارة بن صیاد ان عطاء بن یسار اخبره ان ابا ایوب

الانصاری اخبره قال کنا نضحی بالشاة الواحدة یذبحها الرجل عنه وعن اهل بیته ثم تباهی الناس بعد فصارت مباهاة

ابو ایوب انصاری گفت ما قربانی میکردیم بیک بز ذبح میکرد آنرا مرد از خود و از اهل بیت خود بعد ازان تفاخر کردند مردمان

بعد ازان زمان پس قربانی مفاخرت شد **مالک** عن ابن شهاب انه قال ما نحر رسول الله صلی الله علیه وسلم

عنه وعن اهل بیته الا بدنة واحدة او بقرة واحدة قال مالک لا ادری ایتهما قال ابن شهاب ابن شهاب میگفت

نحر نکرد آنحضرت صلی الله علیه وسلم از خود و از اهل بیت خود مگر یک شتر یا یک گاو گفت مالک ندانم کدام لفظ

گفت ابن شهاب مترجم گوید مذهب شافعی آنست که شتر و گاو از هفت کس کفایة میکند و بز و گوسفند از یک کس و اگر

مضحی را مردم خانه باشند همه را ثواب سنة اضحیه حاصل گشت و همچنین هرکه در بدنه شریک گشت و سبع آنرا از خود کرد

پس اضحیه سنت کفایت ست بر هر اهل بیت و سنت عین ست بر انکسیکه بیت ندارد و حنفیه در صاحب بیت و

غیر آن تفصیل نکرده اند و تاویل حدیث نزد ایشان آنست که اضحیه واجب نیست مگر بر غنی و دران زمانه غالبا

اغنیا از اهل بیوت بودند پس نسبت اضحیه بنام اهل بیت مجاز ست بنا بر آنکه انتفاع اضحیه و مساعدت بران از ایشان ست

باب جواز اشتراک سبعة فی بدنة او بقرة ان کانوا اهل بیوت شتی درست ست شریک شدن هفت کس در

شتر قربانی و گاو قربانی و اگرچه اهل بیوت متفرق باشند **مالک** عن ابی الزبیر المکی عن جابر بن عبد الله انه قال

نحرنا مع رسول الله صلی الله علیه وسلم عام الحدیبیة البدنة عن سبعة والبقرة عن سبعة جابر بن عبد الله گفت نحر کردیم همراه

رسول الله صلعم سال غزوه حدیبیه شتر را از هفت کس و گاو را از هفت کس **باب** لا اضحیة عن الجنین لازم نیست قربانی از

جنین **مالک** عن نافع ان عبد الله بن عمر لم یکن یضحی عما فی بطن المرأة عبد الله بن عمر قربانی نمی کرد از بچه در شکم زن باشد

باب ما یتقی من الضحایا در بیان چیزیکه احتراز کرده شود و از وی از قربانیها یعنی قربانی آن نباید کرد **مالک** عن عمرو بن الحارث عن عبید بن

فیروز عن البراء بن عازب ان رسول الله صلی الله علیه وسلم سئل ماذا یتقی من الضحایا فاشار بیده وقال اربع وکان البراء بن عازب

یشیر بیده ویقول یدی اقصر من ید رسول الله صلی الله علیه وسلم العرجاء البین ظلعها والعوراء البین عورها والمریضة البین مرضها والعجفاء

التی لا تنقی براء بن عازب نقل کرد که آنحضرت صلعم سوال کرده شد از چه چیز احتراز کرده شود از قربانیها پس اشاره کرد آنحضرت صلعم بدست خود

و فرمود احتراز نموده میشود از چهار چیز و براء بن عازب اشاره کرد بدست خود و میگفت دست من کوتاه ست از دست آنحضرت

صلی الله علیه وسلم بز لنگ که ظاهر باشد لنگی او و بز یک چشم کور که ظاهر باشد کوری او و مریض که ظاهر باشد مرض او

قلت هذه اجماع الا ان بعض ... لا تجزي من الابل والبقر والغنم دون الثني من الابل ما استكمل خمس سنين ومن البقر ما استكمل سنتين وطعن في الثالثة والجذع من الضأن تجزي عندهم ولا تجزي مقطوع الاذن الا ان ابا حنيفة قال ان كان المقطوع اقل من النصف فيجزيه والثني عنده من الضأن والمعز ما استكمل سنة اذ طلع العرج والنقي ... اي لا نقي لها والنقي الشحم معناه

قلت معناه عند الحنفية انه لا تجوز التضحية حتى يصلي الامام ونائبه وهذا حكم اهل المصر

١٨١ واما اهل القرى فلهم ان يذبحوا بعد طلوع الفجر ومعناه عند الشافعية انه لا تجوز التضحية قبل ان ترتفع الشمس ... قدر رمح ويمضي قدر ما تصلى ركعتين خطبتين خفيفتين فان ذبح بعد ذلك جاز سواء صلى الامام او لم يصل

دبز لاغرکه مغز استخوان ندارد **مالك** عن نافع ان عبد الله بن عمر كان يتقي من الضحايا والبدن التي لم تسن والتي نقص من خلقها عبد الله بن عمر احتراز میکرد از قربانیها و شتران هدی چیزیکه دندان بر نیاورده و چیزیکه ناقص باشد خلقت او مترجم گوید رضی الله عنه اتفاق علما بر انست که این چهار چیز جایز نیست و جایز نیست از شتران و گاوان و بز سوای ثنی و ثنی از قسم شتر چیزیست که کامل نموده است پنج سال را و از گاو انچه تمام کرد دو سال و پا نهاد در سال سیوم و از بز و گوسپند انچه تمام کرد یک سال را و پا نهاد در سال دوم و جذع از گوسفند یعنی نوجوان که ششماهه باشد کفایت میکند و کفایت نمی کند انچه گوش بریده باشد مگر آنکه ابو حنیفه میگوید که اگر گوش بریده کم از نصف باشد جایز ست **باب** لا يضحي قبل انصراف الامام قربانی نکند پیش از فارغ شدن امام از نماز عید **مالك** عن يحيى بن سعيد عن بشير بن يسار ان ابا بردة بن نيار ذبح ضحيته قبل ان يذبح رسول الله صلى الله عليه وسلم يوم الاضحى فزعم ان رسول الله صلى الله عليه وسلم امره ان يعود بضحية اخرى فقال ابو بردة لا اجد الا جذعا فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم وان لم تجد الا جذعا فاذبحه ابو بردة بن نيار ذبح کرد قربانی خود را پیش از انکه ذبح کند انحضرت صلی الله علیه وسلم روز ضحی قربانی خود را پس گفت که رسول الله صلی الله علیه وسلم امر فرمود او را که عود کند بقربانی دیگر پس گفت ابو بردہ نمی یابم مگر بز نوجوان را پس فرمود انحضرت صلعم اگر نیابی مگر بز نوجوان پس ذبح کن آنرا **مالك** عن يحيى بن سعيد عن عباد بن تميم ان عويمر بن اشقر ذبح ضحيته قبل ان يغدو يوم الاضحى وانه ذكر ذلك لرسول الله صلى الله عليه وسلم فامره ان يعود بضحية اخرى عویمر بن اشقر ذبح کرد قربانی خود را پیش از انکه برود بمصلی روز عید ضحی و وی ذکر کرد این ماجرا را بحضور انحضرت صلی الله علیه وسلم پس امر فرمود او را که عود کند بقربانی دیگر مترجم گوید رضی الله عنه معنی این حدیث نزد ابو حنیفه آنکه جایز نیست قربانی کردن تا آنکه نماز گذارد امام یا نائب او و این حکم اهل مصر ست و اما اهل قری پس جایز ست ایشان را که ذبح کنند بعد طلوع فجر و نزد شافعیه آنکه جایز نیست قربانی کردن پیش از آنکه بلند شود آفتاب بقدر یک نیزه و بگذرد مدت ادای دو رکعت و دو خطبه خفیفه و اگر ذبح کرد بعد از ان جایز ست خواه امام بگذارد نماز را یا نگذارد **باب** تصح التضحية يوم النحر و يومين بعده جایز ست قربانی کردن روز نحر و دو روز دیگر بعد از ان **مالك** عن نافع ان عبد الله بن عمر قال الاضحى يومان بعد يوم الاضحى عبد الله بن عمر گفت حکم ضحی دارد دو روز بعد روز ضحی **مالك** انه بلغه عن علي بن ابي طالب مثل ذلك بامام مالک خبر رسید از حضرت علی بن ابی طالب مانند این مترجم گوید رضی الله عنه همین ست مذهب حنفیه و مذهب شافعی آنست که وقت ضحیه تا غروب آفتاب آخر ایام تشریق ممتد ست لحدیث الحاکم الدال علی ذلک **باب** سنة التضحية در بیان سنت قربانی کردن **مالك** عن نافع ان عبد الله بن عمر ضحى مرة بالمدينة قال نافع فامرني ان اشتري له كبشا فحيلا اقرن ثم اذبحه يوم الاضحى في مصلى الناس قال نافع

قلت وعليه الحنفية ... الشافعية ... انه يجوز ... الايام الثلاثة ... ثلاثة

فقعلت ثم حمل الی عبد الله بن عمر فحلق راسه حین ذبح الکبش وکان مریضا لم یشهد العید مع المسلمین قال نافع وکان عبد الله

بن عمر یقول لیس حلاق الراس بواجب علی من ضحی وقد فعله عبد الله بن عمر عبد الله بن عمر قربانی کرد یکبار در مدینه گفت نافع

پس امر کرد مرا که خرید کنم برای او گوسفندی تر شاخدار بعد ازان ذبح کنم او را روز ضحی در نمازگاه مسلمانان گفت نافع پس

کردم همچنان بعد ازان برداشته شد بسوی عبد الله بن عمر پس تراشید سر خود را وقتیکه ذبح کرده شد گوسفند و بود عبد الله بن عمر

مریض حاضر نشد در عید مسلمانان گفت نافع که عبد الله بن عمر میگفت نیست حلق کردن موی سر واجب بر هر که قربانی کند

هر آئینه کرد آنرا عبد الله بن عمر مترجم میگوید رضی الله عنه گوسفند نر بهتر است نزدیک علما اگرچه خصی هم مکروه نیست و ذبح در مصلے

بهتر است برای اظهار شعائر دین و مستحب است نزد شافعی برای کسیکه میخواهد قربانی کردن را که حلق سر نکند و ناخن نگیرد در عشره

ذی الحجه پس وقتیکه ذبح قربانی نحلق بکند سر خود را و بگیرد ناخن ها را و بروت خود را خلافا لابی حنیفة **باب** انتساخ النهی عن

اکل لحوم الضحایا بعد ثلثة در بیان منسوخ شدن حکم نهی از خوردن گوشت قربانیها بعد سه روز **مالک** عن ابی الزبیر

المکی عن جابر بن عبد الله السلمی ان رسول الله صلی الله علیه وسلم نهی عن اکل لحوم الضحایا بعد ثلثة ایام ثم قال بعد ذلک کلوا

وتزودوا وادخروا جابر بن عبد الله روایت کرد که آنحضرت صلعم منع فرمود از خوردن گوشت قربانی بعد سه روز بعد ازان فرمود

بخورید و توشه گیرید و ذخیره نمائید **مالک** عن عبد الله بن ابی بکر بن محمد بن عمرو بن حزم عن عبد الله بن واقد ان رسول الله

صلی الله علیه وسلم نهی عن اکل لحوم الضحایا بعد ثلثة ایام قال عبد الله بن ابی بکر فذکرت ذلک لعمرة بنت عبد الرحمن فقالت صدق

سمعت عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم تقول دف ناس من اهل البادیة حضرة الاضحی فی زمان النبی صلی الله علیه وسلم

فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم ادخروا الثلاث وتصدقوا بما بقی قالت فلما کان بعد ذلک قیل لرسول الله صلی الله علیه وسلم

لقد کان الناس ینتفعون بضحایاهم ویجملون منها الودک ویتخذون منها الاسقیة فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم

وما ذاک او کما قال قالوا یا رسول الله نهیت عن لحوم الاضاحی بعد ثلاث فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم انما نهیتکم من

اجل الدافة التی دفت علیکم حضرة الاضحی فکلوا وتصدقوا وادخروا یعنی بالدافة قوما مساکین قدموا المدینة

عبد الله بن ابی بکر از عبد الله بن واقد روایت کرد که رسول الله صلعم نهی فرمود از خوردن گوشت قربانیها بعد گذشتن سه روز گفت

عبد الله بن ابی بکر پس ذکر کردم این را پیش عمره بنت عبد الرحمن پس گفت عمره راست گفت یعنی عبد الله بن واقد گفت عمره شنیدم

از حضرت عائشه رضی الله عنها که میگفت برای سوال آمدند گروهی از اهل بادیه نزدیک روز عید اضحی در زمان آنحضرت صلی الله علیه وسلم

پس فرمود آنحضرت صلعم ذخیره کنید برای سه شب و صدقه دهید آنچه باقی ماند پس چون رسید وقتی بعد ازان گفته شد یا رسول الله

هر آئینه مردمان نفع می یافتند بقربانیهای خود و میگداختند از وی پیه و میساختند از وی مشکها را فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم

قلت الکبش الفحل احسن عند العلماء وان کان الموجوء لا یکره والذبح فی المصلی احسن اظهارا لشعار الدین ویستحب عند الشافعی لمن اراد التضحیة ان لا یمس شعره وظفره ١٨٣ فی العشر فاذا ضحی حلق راسه واخذ من اظفاره وشواربه خلافا لابی حنیفة رح

وچیست این سوال گفتند یا رسول الله منع فرمودی از گوشت قربانیها بعد سه روز یعنی از ذخیره آن پس فرمود آنحضرت صلعم
غیر ازین نیست که نهی کردم شما را از جهت جماعتی که بسوال آمدند بر شما نزدیک عید اضحی پس بخورید و صدقه دهید و ذخیره نهید مراد
میداشت بدافه قوم مساکین را که آمدند بمدینه **مالک** عن ربيعة بن ابي عبد الرحمن عن ابي سعيد الخدري انه قدم من سفر
فقدم اليه اهله لحما فقال انظروا ان يكون هذا من لحوم الاضاحي فقالوا هو منها فقال ابو سعيد الم يكن رسول الله صلى الله عليه وسلم
نهى عنها قالوا انه قد كان من رسول الله صلى الله عليه وسلم فيها بعدك امر فخرج ابو سعيد فسال عن ذلك فاخبر ان رسول الله
صلى الله عليه وسلم قال نهيتكم عن لحوم الاضاحي بعد ثلاث فكلوا وتصدقوا وادخروا ونهيتكم عن الانتباذ فانتبذوا وكل
مسكر حرام ونهيتكم عن زيارة القبور فزوروها ولا تقولوا هجرا يعني لا تقولوا سوء ربيعه بن ابي عبد الرحمن روايت کرد
که ابوسعید خدری آمد از سفری پس پیش اونهادند اهل خانه او گوشت را گفت احتیاط کنید در آنکه باشد این گوشت قربانیها آن
گفتند از همان قسم ست پس گفت ابوسعید آیا نهی نفرموده بود رسول الله صلعم ازوی گفتند هر آینه بوده ست از آنحضرت صلعم
بعد غیبت تو امری پس از خانه برآمد ابوسعید پس پرسید ازین ماجرا پس خبر داده شد که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود
نهی کرده بودم شما را از گوشت قربانیها بعد سه شب پس بخورید و صدقه دهید و ذخیره کنید و نهی کرده بودم از انداختن نبیذ
پس بیندازید نبیذ را و هر مستی آرنده حرام ست و نهی کرده بودم از زیارت قبور پس زیارت بکنید آنرا و مگوئید هجر یعنی کلام بد **باب**
صفة صلوة النبي صلى الله عليه وسلم عند الكسوف در بیان کیفیت نماز آنحضرت صلعم نزدیک گرفته شدن آفتاب **مالک** عن هشام
بن عروة عن ابيه عن عائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم انها قالت خسفت الشمس في عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم فصلى رسول الله
صلى الله عليه وسلم بالناس فقام فاطال القيام ثم ركع فاطال الركوع ثم قام فاطال القيام وهو دون القيام الاول ثم ركع
فاطال الركوع وهو دون الركوع الاول ثم رفع فسجد ثم فعل في الركعة الاخرة مثل ذلك ثم انصرف وقد تجلت الشمس فخطب
الناس فحمد الله واثنى عليه ثم قال ان الشمس والقمر ايتان من ايات الله لا يخسفان لموت احد ولا لحيوته فاذا رايتم
ذلك فادعوا الله وكبروا وتصدقوا ثم قال يا امة محمد والله ما من احد اغير من الله ان يزني عبده او تزني امته يا امة
محمد والله لو تعلمون ما اعلم لضحكتم قليلا ولبكيتم كثيرا حضرت عائشه گفت که گرفته شد آفتاب در زمان آنحضرت صلی الله علیه وسلم
پس نماز گذارد آنحضرت صلی الله علیه وسلم با مردمان پس قیام کرد پس دراز کرد قیام را بعد ازان رکوع کرد پس دراز کرد رکوع را
بعد ازان قیام کرد پس دراز کرد قیام را و او کم بود از قیام اول بعد ازان رکوع کرد پس دراز کرد رکوع را و او کم بود از رکوع اول
بعد ازان سر برداشت از رکوع پس سجده کرد بعد ازان کرد در رکعت دویم مانند این بعد ازان بازگشت حالانکه روشن شده بود
آفتاب پس خطبه خواند برای مردمان پس حمد گفت خدا را و ثنا گفت برو بعده فرمود هر آئینه آفتاب و ماه دو نشانند از نشانهای

فائدة
والعمل عليه عند اهل العلم جوزوا للبعض ان ياكل من اضحيته بعد ثلث الى ثلث بين السبر لبين الشبليه يجعلون منها الودك ويحملون اي يذيبون بالبحيرة ١٨٢ التيسير ١٢

خدا تعالی گرفته نمی شوند از جهة موت کسی و نه از جهة حیات کسی پس وقتیکه به بینید شما گرفته شدن را پس دعا کنید الله را و یاد کنید او را و صدقه بدهید بعد ازان فرمود ای امت محمد قسم بخدا که نیست هیچکس غیورتر از خدا برین گناه که زنا کند بندهٔ او یا زنا کند کنیزک او ای امت محمد قسم بخدا اگر بدانید آنچه میدانم من هر آئینه میخندید اندک و هر آئینه میگریستید بسیار

مالك عن زيد بن اسلم عن عطاء بن يسار عن عبد الله بن عباس انه قال خسفت الشمس فصلى رسول الله صلى الله عليه وسلم والناس معه فقام قياما طويلا قال نحوا من سورة البقرة قال ثم ركع ركوعا طويلا ثم رفع فقام قياما طويلا وهو دون القيام الاول ثم ركع ركوعا طويلا وهو دون الركوع الاول ثم سجد ثم قام قياما طويلا وهو دون القيام الاول ثم ركع ركوعا طويلا وهو دون الركوع الاول ثم رفع فقام قياما طويلا وهو دون القيام الاول ثم ركع ركوعا طويلا وهو دون الركوع الاول ثم سجد ثم انصرف وقد تجلت الشمس فقال ان الشمس والقمر آيتان من آيات الله لا يخسفان لموت احد ولا لحياته فاذا رأيتم ذلك فاذكروا الله قالوا يا رسول الله رأيناك تناولت شيئا في مقامك هذا ثم رأيناك تكعكعت فقال اني رأيت الجنة فتناولت منها عنقودا ولو اخذته لاكلتم منه ما بقيت الدنيا ورأيت النار فلم ار كاليوم منظرا قط افظع ورأيت اكثر اهلها النساء قالوا لم يا رسول الله قال يكفرن قيل ايكفرن بالله قال يكفرن العشير ويكفرن الاحسان لو احسنت الى احداهن الدهر كله ثم رأت منك شيئا قالت ما رأيت منك خيرا قط

عبد الله بن عباس روایت کرد که گرفته شد آفتاب پس نماز گذارد آنحضرت صلی الله علیه وسلم و مردمان همراه او پس قیام کرد قیام دراز نزدیک بسورهٔ بقره بعد ازان رکوع کرد رکوع دراز بعد ازان قیام کرد قیام دراز و آن کم بود از قیام اول بعد ازان رکوع کرد رکوع دراز و آن کم بود از رکوع اول بعد ازان سجده کرد پس قیام کرد قیام دراز و آن کم بود از قیام اول بعد ازان رکوع کرد رکوع دراز و آن کم بود از رکوع اول بعد ازان قیام کرد قیام دراز و آن کم بود از قیام اول بعد ازان رکوع کرد رکوع دراز و او کم بود از رکوع اول بعد ازان سجده کرد پس برگشت حال آنکه روشن شده بود آفتاب پس فرمود هر آئینه آفتاب و ماه دو نشانه اند از نشانهای خدا تعالی گرفته نمیشوند از موت کسی و نه از زندگانی کسی پس وقتیکه به بینید این گرفته شدن را پس یاد کنید خدای عز وجل را گفتند صحابه یا رسول الله دیدیم ترا که دست انداختی بچیزی درین مقام خود باز دیدیم که عقب عقب باز گشتی پس فرمود هر آئینه دیدم من بهشت را پس دست بردم بطرف خوشهٔ انگوری ازان و اگر میگرفتم آنرا هر آئینه میخوردید ازان تا آنکه باقی میماند دنیا و دیدم آتش را یعنی دوزخ پس ندیدم مانند امروز جای سخت هولناک و دیدم اکثر اهل آن زنان را گفتند بچه جهة یا رسول الله فرمود بکفران میآیند گفتند آیا کافر میشوند بخدا فرمود کفران میکنند شوهران را و کفر میورزند احسان را اگر نیکوکاری کنی بسوی یکی ازینها تمام عمر بعد ازان می بینید از تو چیزی یعنی ناخوش

سه قلت اتفقوا على ان صلوة الكسوف سنة ثم اختلفوا في كيفيتها فقال الشافعي يصلى ركعتين في كل ركعة ركوعان وقيامان وقال ابو حنيفة يصلى ركعتين كسائر الصلوات ١٢

طبیعة خود میگوید ندیدم از توضیح خبری و میگویم اصلا مترجم گوید رضی الله عنه که سابق اشارتی گذشت که در مثل اینمقام راه
میشوند یکی آنکه هر فعلی وکیفیتی سنتی ست پس اگر ترک سنتی کرد به سنتی دیگر ماجور خواهد شد و دیگر آنکه به خصوصیات جمع شده سنت ست پس
مدرک بعضی دون بعضی مدرک سنت نیست تا آنکه همه خصوصیات بجا آرد مثل جمعه که یک فرض ست و ارکان او خصوصیات
چندانند که آنحضرت صلی الله علیه وسلم مواظبت فرمودند وخلفاء راشدین هم جزا میل شافعی برای اول ست و فرق درمیان جمعه
و عید و کسوف آنست که صلوة جمعه فرض شد بصریح حدیث و آنرا در لغة موضوع له نبود پس باستعمالات اهل شرع رجوع کردیم
و خصوصیات لازمه ارکان او ساختیم بخلاف نماز عیدین و کسوف که استنان هر فعلی از خصوصیات بنص جدا یا بفعل آنحضرت
صلی الله علیه وسلم معلوم شد پس اقرب آنست که هر یکی سنتی جدا باشد پس کسیکه دو رکعت کسوف بشکل نماز صبح گذارد
و خطبه خواند اصل فاذا رایتم ذلک فصلوا را کار بسته ست و هر که دو دو رکوع و دو دو قیام در هر رکعتی گذارد و خطبه خواند کمال اتباع
نمود و سهم اوفی حاصل کرد و همچنین ست کلام در نماز استسقا لهذا نمازهای استسقا مختلف وارد شده اند بالجمله اکمل در نماز کسوف
آنکه قیام اول را طویل کند مانند سوره بقره و قیام ثانی اندکی کمتر از وی و قیام ثالث از قیام ثانی کمتر و رابع از ثالث کمتر
و همچنین ست حکم رکوعات پس در رکوع اول قدر صد آیة از سوره بقره تسبیح گوید و پایه پایه کم کند و در بعض روایات تطویل
سجدات نیز آمده و بعد از آن خطبه خواند و در حدیث خطبتان وارد شده اند و اگر دو خطبه خواند مانند جمعه بهتر باشد و در خطبه ١٨٥
بیان کند که آفتاب و ماه دو آیت اند از آیات خدا تعالی و ترغیب بر افعال خیر از صلوة و ذکر و صدقه و اعتاق کند و ظاهر آنست
که جهر کند در خسوف و کسوف هر دو بحدیث شیخین عن عائشة انه صلی الله علیه وسلم جهر فی صلوة الخسوف بقراءته و بجهر قیاس
بر عیدین بجامع ادای آن همه بجماعة عظیمه مقارن خطبه اما حدیث ترمذی عن سمرة لا نسمع له صوتا من جهة کثرة الصفوف
و لهذا لفظ اسر بالقراءة او لم یجهر نگفت بلکه عدم سماع خود بیان کرد و اما جمع شافعیه درمیان هر دو حدیث بآنکه اسرار در خسوف
قمر ست و جهر در کسوف شمس پس مدخول ست بآنکه ظاهر از حدیث حضرت عائشة آنست که حکایت همان قصه کسوف باشد که روایات
متعدده دران باب از حضرت عائشة منقول ست و استعمال خسوف بر شمس غیر قلیل ست **باب** صفة صلوة النبی صلی الله علیه
وسلم عند الاستسقاء بیان کیفیت نماز آنحضرت صلعم در استسقاء مالک عن عبد الله بن ابی بکر بن عمرو بن حزم انه سمع عباد
بن تمیم یقول سمعت عبد الله بن زید المازنی یقول خرج رسول الله صلی الله علیه وسلم الی المصلی فاستسقی وحول رداءه حین استقبل
القبلة عبد الله بن زید مازنی گفت که برآمد رسول الله صلعم بسوی مصلی پس استسقا کرد و برگردانید چادر خود را وقتیکه رو آورد بقبله
قال یحیی وسئل مالک عن صلوة الاستسقاء کم هی فقال رکعتان ولکن یبدأ الامام بالصلوة قبل الخطبة فیصلی رکعتین
ثم یخطب قائما ویدعو ویستقبل القبلة ویحول رداءه حین یستقبل القبلة ویجهر فی الرکعتین بالقراءة واذا حول الامام رداءه

جعل الذی علی یمینه علی شماله والذی علی شماله علی یمینه ویحول الناس اردیتهم اذا حول الامام رداءه ویستقبلون القبلة

وهم قعود سوال کرده شد مالک را از نماز استسقا که چند رکعت ست آن پس گفت دو رکعت ست ولکن ابتدا کند امام بنماز پیش از خطبه

پس بگذارد دو رکعت بعد ازان خطبه خواند ایستاده و دعا کند و روی بقبله آرد و بلند بخواند در هر دو رکعت قراءت را و وقتیکه بگرداند

امام چادر خود را بنهد چیزی را که بر دست راست اوست بر دست چپ و چیزی را که بر دست چپ اوست بر دست راست یعنی اطراف

ردا را باینوجه بگرداند و بگردانند مردمان چادرهای خود را وقتیکه بگرداند امام چادر خود را و بقبله آرند و حالانکه ایشان نشسته باشند

مترجم گوید رضی الله عنه همین ست مذهب شافعی و این نماز مانند نماز عیدست نزد وی تکبیر بگوید در اول رکعت هفت بار سوای

تکبیر احرام و در رکعت دوم پنجبار سوای تکبیر قیام بعد ازان بخواند دو خطبه و بگرداند ردا را و نزد ابوحنیفه نماز گذارده نشود وقت

استسقا بلکه دعا باید کرد مسئله اکمل در استسقا آنست که سه روز روزه گیرند و توبه کنند و وجوه خیر از صدقه و صله بجا آرند

بعد ازان روز چهارم بصحرا روند روزه گرفته و جامهای خانگی پوشیده بحدیث ترمذی از ابن عباس انگاه دو رکعت نماز گذارند

مانند عید بعد ازان دو خطبه خوانند و استغفار بسیار گویند و تحویل ردا کنند امام و ماموم همه و صورت تحویل در سنن ابی داود

وارد شده حول رداءه فجعل عطافه الایمن علی عاتقه الایسر وجعل عطافه الایسر علی عاتقه الایمن و در روایت دیگر از ابی داود آمده و

علیه خمیصة سوداء فاراد ان یاخذ باسفلها فیجعله اعلاها فلما ثقلت علیه ردها علی عاتقه و ازین روایت استحباب تنکیس نیز فهمیده اند ١٨٦

والله اعلم **باب** الدعاء عند الاستسقاء در بیان دعا که وقت استسقا مستحب خواندن آن **مالک** عن یحیی بن سعید

عن عمرو بن شعیب ان رسول الله صلی الله علیه وسلم کان اذا استسقی قال اللهم اسق عبادک وبهیمتک وانشر رحمتک واحی

بلدک المیت رسول الله صلی الله علیه وسلم وقتیکه استسقا میکرد این دعا میخواند اللهم اسق الخ یعنی ای بار خدایا آب بده بندگان

خود را و جانوران خود را و پراگنده کن رحمت خود را و زنده ساز شهر مرده خود را **باب** انزل القرآن علی سبعة احرف فرود آورده شد

قرآن بر هفت عبارة **مالک** عن ابن شهاب عن عروة بن الزبیر عن عبد الرحمن بن عبد القاری انه قال سمعت عمر بن الخطاب

یقول سمعت هشام بن حکیم بن حزام یقرأ سورة الفرقان علی غیر ما اقرؤها وکان رسول الله صلی الله علیه وسلم هو الذی اقرأنیها فکدت

ان اعجل علیه ثم امهلته حتی انصرف ثم لببته بردائه فجئت به رسول الله صلی الله علیه وسلم فقلت یا رسول الله انی سمعت هذا

یقرأ سورة الفرقان علی غیر ما اقرأتنیها فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم ارسله ثم قال اقرأ فقرأ القراءة التی سمعته یقرأ فقال

رسول الله صلی الله علیه وسلم هکذا انزلت ثم قال لی اقرأ فقرأتها فقال هکذا انزلت ان هذا القرآن انزل علی سبعة احرف

فاقرؤا ما تیسر منه عمر بن الخطاب گفت شنیدم هشام بن حکیم بن حزام را که میخواند سوره فرقان بغیر قرائتیکه میخواندم من آنرا

و رسول الله صلی الله علیه وسلم همون بود معلم من در آن سوره پس نزدیک بودم که شتاب کنم بروی بعد ازان مهلت دادم او را

تا آنکه

تا آنکه باز گشت یعنی از قراءة پس ازان بستم گردن او را بجادر او پس آوردم او را پیش آنحضرت صلعم پس گفتم یا رسول الله هر آئینه من
شنیدم این شخص را که میخواند سورهٔ فرقان را بر غیر وجهیکه آموختهٔ تو مرا آن سوره را بآن وجه پس فرمود آنحضرت صلعم بگذار او را
بعد ازان فرمود هشام را که بخوان پس بخواند همان قراءة که شنیده بودم که وی میخواند پس فرمود اینچنین فرود آورده شد این
سوره بعد ازان فرمود مرا که بخوان پس بخواندم آنرا پس فرمود اینچنین فرود آورده شد این سوره هر آئینه این قرآن فرود آورده شد
بر هفت عبارة پس بخوانید آنچه ازوی آسان باشد مترجم گوید رضی الله عنه که علما در تحقیق احرف سبعه اختلاف بسیار دارند آنچه
پیش این فقیر مقرر شده آنست که یک کلام را با رعایة ترتیب نظم عرب بچند وجه میتوانند ادا کرد در هر یکی حرفیست و این تعدد
گاهی بجهة اختلاف مخارج حروف تهجی باشد و گاهی بجهة مده و تفخیم و ترقیق و مانند آن و گاهی باستعمال الفاظ مترادفه مانند فاجروا ثم
یا مانند قل یا ایها الکافرون قل للذین کفروا قل لمن کفر و ذکر سبع بجهة بیان کثرت ست نه برای تحدید پس اختلاف قراء سبعه در
تلفظ بانچه مکتوبست در مصاحف عثمانیه نیز اختلاف احرف ست و اختلاف صحابه و تابعین در ادای کلمه بوجهی که محتمل مصاحف عثمانیه
نباشد نیز اختلاف احرف ست مانند فامضوا و فاسعوا و وصی ربک وقضی ربک و لم ییئس او لم یتبین و مانند و ما خلق الذکر و الانثی
والذکر والانثی و در همه صورت همه اختلافات را وجهی پیدا شد بخلاف آنکه ترتیب نظم کلام تغیر فاحش یابد که او را قرآن نتوان گفت
وکلامی باشد علیحده و دلیل بر آنکه ذکر سبعه بجهة تکثیر ست نه برای تحدید اتفاق ائمه ست بر قراءت عشره و هر قراءتی را ازین عشره 187
دو راویست و هر یکی بادیگری مختلف ست پس مرتقی شد عدد قراءة تا بیست والله اعلم **باب** تعاهد القرآن در خبر گرفتن یعنی
تکرار کردن آن تا فراموش نشود **مالک** عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال انما مثل صاحب
القرآن کمثل صاحب الابل المعقلة ان عاهد علیها امسکها وان اطلقها ذهبت عبد الله بن عمر روایة کرد که آنحضرت صلعم فرمود
غیر ازین نیست که صفت صاحب قرآن مانند صفت صاحب شتران بسته پاست اگر خبرگیران باشد بروی نگاه دارد آنرا و اگر
بگذارد آنها را بگریزند **باب** لا یجهر البعض علی البعض بالقرآن بلند نکند آواز را البعض بر آواز البعض بخواندن قرآن **مالک**
عن یحیی بن سعید عن محمد بن ابراهیم بن الحارث التیمی عن ابی حازم التمار عن البیاضی ان رسول الله صلی الله علیه وسلم خرج علی
الناس وهم یصلون وقد علت اصواتهم بالقراءة فقال ان المصلی یناجی ربه فلینظر بما ذا یناجیه به ولا یجهر بعضکم علی بعض
بالقرآن آنحضرت صلعم بر آمدند از خانه حالانکه صحابه نماز میگذاردند و بلند شده بود آوازهای ایشان بقراءة پس فرمود هر آئینه
مصلی مناجات میکند با پروردگار خود پس باید که تامل نماید که بچه چیز مناجات میکند با پروردگار خود و بلند نکند آواز بعض شما بر بعض
بخواندن قرآن **باب** یقرأ القرآن علی تؤدة وفقه ولا یعجل بخواند قرآن را باهستگی و فهمیدگی و شتابی نکند **مالک**
عن یحیی بن سعید انه قال قد کنت انا و محمد بن یحیی بن حبان جالسین فدعا محمد رجلا فقال اخبرنی بالذی سمعت من ابیک

فقال الرجل اخبرکی ابی انه اتی زید بن ثابت فقال له کیف تری فی قراءة القرآن فی سبع فقال زید حسن ولان اقرأه فی

نصف شهر او عشر احب الی وسلنی لم ذلک قال فانی اسئلک قال زید لکی اتدبره واقف علیه حفصی آمد پیش زید بن ثابت

پس گفت او را چگونه حکم مینمائی در قراءة قرآن در هفت شب پس گفت زید بن ثابت نیک ست و هر آئینه آنکه بخوانم

آنرا در نیم ماه یا در بیست شب دوست تر ست نزدیک من و سوال مکن از من برای چه سبب ست این گفت پس هر آئینه سوال

میکنم ترا گفت زید برای آنکه تدبر کنم او را و واقف شوم بر وی **باب** سجود القرآن سنة ولیس بواجب سجدهٔ قرآن سنت

ست واجب نیست **مالک** عن هشام بن عروة عن ابیه ان عمر بن الخطاب قرأ سجدة وهو علی المنبر یوم الجمعة فنزل

فسجد وسجد الناس معه ثم قرأها یوم الجمعة الاخری فتهیأ الناس للسجود فقال عمر علی رسلکم ان الله لم یکتبها

علینا الا ان نشاء فلم یسجد ومنعهم ان یسجدوا عمر بن الخطاب خواند آیهٔ سجده و او بر منبر بود روز جمعه پس فرود آمد

پس سجده کرد و سجده کردند مردمان با او بعد از ان خواند آن آیت را روز جمعهٔ دیگر پس آماده شدند مردمان برای سجده

پس گفت عمر سجده نمیکنم بر آهستگی خود باشید هر آئینه خدا تعالی فرض نکرده ست سجدهٔ تلاوة بر ما مگر آنکه ما خواهیم

پس سجده نکرد و منع کرد ایشانرا از انکه سجده کنند مترجم گوید رضی الله عنه که شروط صلوة شروط سجدهٔ تلاوة و سجدهٔ

شکر اند زیرا که سجده مناسبت تمام دارد بنماز بعض علما تشبیه داده اند آنرا بنماز در طریق ادا نیز پس تکبیر احرام و تکبیرهٔ

انتقال از قیام به سجود و تکبیرهٔ رفع راس و سلام امر کرده اند و بعض آخر تشبیه داده اند او را بسجدهٔ نماز پس تکبیر احرام و سلام

نفرموده اند مسئله سجدهٔ تلاوة مسنون ست قاری و مستمع را و متاکد میشود بسجود قاری **باب** لا یسجد الا طاهر سجده

نکند مگر باوضو وسئل مالک عمن قرأ سجدة وامرأة حائض تسمع هل لها ان تسجد قال مالک لا یسجد الرجل

والمرأة الا وهما طاهران سوال کرده شد امام مالک از شخصی که خواند آیهٔ سجده را و زنی حائض می شنود آیا لازم هست بر آن

زن که سجده کند گفت مالک سجده نکند مرد و نه زن مگر آنکه هر دو طاهر باشند **باب** الایات التی یؤمر بالسجود فیها واذا قرأها فی الصلوة

سجد فیها باب در بیان آیاتی که نقل کرده شده سجود در ان و وقتی که بخواند آیهٔ سجده را در نماز سجده کند در ان نماز **مالک** عن

عبد الله بن یزید مولی الاسود بن سفیان عن ابی سلمة بن عبد الرحمن ان ابا هریرة قرأ لهم اذا السماء انشقت فسجد فیها فلما

انصرف اخبرهم ان رسول الله صلی الله علیه وسلم سجد فیها ابو هریره خواند برای مردمان یعنی در نماز سورهٔ اذا السماء انشقت پس سجده کرد

دران پس وقتیکه باز گشت از نماز خبر داد ایشانرا که هر آئینه آنحضرت صلی الله علیه وسلم سجده کرده بود دران **مالک** عن نافع مولی

عبد الله بن عمر ان رجلا من اهل مصر اخبره ان عمر بن الخطاب قرأ سورة الحج فسجد فیها سجدتین ثم قال ان

هذه السورة فضلت بسجدتین مردی از اهل مصر خبر داد نافع را که عمر بن الخطاب خواند سورهٔ حج پس سجده کرد دران

قلت من مذهب الشافعی ان سجود القرآن سنة وقال ابو حنیفة واجب

قلت مذهب الشافعی وابو حنیفة انه یشترط لسجود التلاوة الطهارة واستقبال القبلة کما یشترط للصلوة

و دو سجده بعد ازان فرمود هر آئینه این سوره را فضل داده شده است بدو سجده **مالك** عن عبد الله بن دينار انه قال رأيت

عبد الله ابن عمر يسجد في سورة الحج سجدتين عبد الله بن دينار گفت دیدم عبد الله بن عمر را که سجده کرد در سوره حج دو سجده

مالك عن ابن شهاب عن الاعرج ان عمر بن الخطاب قرأ والنجم اذا هوى فسجد فيها ثم قام فقرأ بسورة اخرى عمر بن الخطاب

خواند سوره والنجم اذا هوى پس سجده کرد دران بعد ازان برخاست پس بخواند سوره دیگر مترجم گوید رضی الله عنه همگی آیات

سجود پانزده اند بحدیث ابی داود عن عمرو بن العاص دو در سوره حج و یک در اعراف و یک در رعد و یک در نحل و یک در بنی اسرائیل

و یک در مریم و یک در فرقان و یک در نمل و یک در الم تنزیل السجده و یک در صاد و یک در حم سجده و یک در نجم و یک در انشقت

و یک در اقرأ پس مالکیه سجدات مفصل را نشمرده اند و گویا مراد مالک آنست که استحباب سجدات مفصل مؤکد نیست و لهذا گفته

عزائم السجود احدی عشرة و نمیتواند بود که خود حدیث انشقت نقل کند و مطلق استحباب قایل نباشد و شافعیه سجده صاد را سجده

شکر قرار داده اند پس در غیر صلوة مستحب است و در صلوة حرام بحدیث نسائی سجدها توبة ونسجدها شكرا و فيه نظر زیرا که

ظاهر است که مقصود ازین سجده اقتدا آنحضرت داود و شکر بر قبول توبه ایشان هر دو باشد و حنفیه سجده دوم حج را اسقاط کرده اند

و حدیث ابی داود عن عمرو بن العاص و في الحج سجدتان حجت است بر ایشان **باب** خمس ساعات يكره الصلوة فيها

پنج ساعت است که مکروه است گذاردن نماز دران **مالك** عن زيد بن اسلم عن عطاء بن يسار عن عبد الله الصنابحي

ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال ان الشمس تطلع ومعها قرن الشيطان فاذا ارتفعت فارقها ثم اذا استوت قارنها

فاذا زالت فارقها فاذا دنت للغروب قارنها فاذا غربت فارقها ونهى رسول الله صلى الله عليه وسلم عن الصلوة

في تلك الساعات رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود هر آئینه آفتاب طلوع میکند در حالیکه با او بلندی سر شیطان است

پس وقتیکه بلند شد جدا میشود شیطان از وی بعد ازان چون در میان آسمان میرسد آفتاب بوی نزدیک میشود شیطان

پس چون فرود آمد آفتاب جدا می شود از وی پس وقتیکه آفتاب نزدیک میشود بغروب نزدیک میشود بوی شیطان

پس وقتیکه فرو رفت جدا میشود از وی و نهی کرد آنحضرت صلی الله علیه وسلم از نماز درین ساعتهای سه گانه **مالك**

عن هشام بن عروة عن ابيه انه قال كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول اذا بدا حاجب الشمس فاخروا الصلوة

حتى تبرز واذا غاب حاجب الشمس فاخروا الصلوة حتى تغيب رسول الله صلی الله علیه وسلم میفرمود چون پیدا شود

یک گوشه آفتاب پس موقوف کنید نماز را تا آنکه نیک برآید و چون غائب شود یک گوشه آفتاب پس موقوف

کنید نماز را تا آنکه غائب شود **مالك** عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله

صلى الله عليه وسلم قال لا يتحرى احدكم فيصلي عند طلوع الشمس ولا عند غروبها

قلت سجود القرآن اربعة عشر عند اكثر العلماء احدها سجدة صاد والسجدة الثانية من الحج عند الحنفية وعند الشافعية قال الشافعي سجدة ص سجدة شكر ليس من عزائم السجود ولا يسجد لها في الصلوة وقال احمد هي خمسة عشر ١٢

رسول الله صلعم فرمود قصد نکند یکی از شما که نماز گذارد نزدیک طلوع آفتاب و نه نزدیک غروب آن مالک عن عبد الله بن دینار عن

عبد الله بن عمر ان عمر بن الخطاب كان يقول لا تحروا بصلوتكم طلوع الشمس ولا غروبها فان الشيطان يطلع قرناه مع طلوع الشمس

ويغربان مع غروبها وكان يضرب الناس على تلك الصلوة عمر بن الخطاب میگفت قصد مکنید بنماز خود طلوع آفتاب و غروب آفتاب را

پس هر آئینه شیطان بر می آید دو جانب سر او همراه بر آمدن آفتاب و فرو میرود دو جانب سر او با فرو رفتن آفتاب و عمر بن الخطاب

میزد مردمان را برین نماز مالک عن محمد بن يحيى بن حبان عن الاعرج عن ابی هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم

نهى عن الصلوة بعد العصر حتى تغرب الشمس وعن الصلوة بعد الصبح حتى تطلع الشمس ابو هریره روایت کرد که آنحضرت صلعم

منع فرمود از نماز بعد عصر تا آنکه فرو میرود آفتاب و منع فرمود از نماز بعد صبح تا آنکه بر آید آفتاب و این ساعت چهارم و پنجم است

از ساعات پنجگانه که ممنوع است نماز گذاردن در آنها مالک عن ابن شهاب عن السائب بن يزيد انه رأى عمر بن الخطاب يضرب

المنكدر في الصلوة بعد العصر سائب بن یزید دید عمر بن الخطاب را که میزد منکدر را از جهت گذاردن نماز بعد عصر مترجم گوید رضی الله عنه

درین مسئله دو قول از صحابه مشهور است حضرت عمر رضی الله عنه مطلقاً منع میفرمود از گذاردن نفل درین ساعات و حضرت عائشه رضی

ذات سبب را جایز میداشتند و قول اول در صحابه اشهر بود و مستثنی گردانید امام شافعی نمازی را که برای وی سببی قائم شده

نماز در حرم مکه و نماز بوقت استوا در روز جمعه و نزدیک حنفیه سجده تلاوت و نماز جنازه اگر درین اوقات واجب شود ادا باید کرد

و اگر در وقت مباح واجب شود و بلا عذر تاخیر کرده شود جایز نیست والله اعلم باب صفة غسل الميت در بیان

کیفیت غسل میت مالک عن ايوب بن ابی تميمة السختياني عن محمد بن سيرين عن ام عطية الانصارية انها قالت

دخل علينا رسول الله صلى الله عليه وسلم حين توفيت ابنته فقال اغسلنها ثلثا او خمسا او اكثر من ذلك بماء وسدر واجعلن

في الآخرة كافورا او شيئا من كافور فاذا فرغتن فآذنني قالت فلما فرغنا آذناه فاعطانا حقوه فقال اشعرنها اياه يعني بحقوه

ازاره ام عطیه انصاریه گفت داخل شد بر ما رسول الله صلی الله علیه وسلم وقتیکه وفات یافت دختر او پس فرمود بشوئید او را سه بار

یا پنجبار یا زیاده تر ازین با آب و برگ درخت کنار و داخل کنید در غسل آخر کافور را یا گفت چیزی از کافور پس وقتیکه فارغ شوید

خبردار کنید مرا گفت ام عطیه وقتیکه فارغ شدیم خبردار کردیم آنحضرت را صلی الله علیه وسلم پس داد ما را حقو خود پس فرمود جامه متصل

بدن وی سازید این حقو را مراد داشت از حقو ازار را مترجم گوید رضی الله عنه غسل دادن میت و همچنین تکفین و نماز جنازه

و دفن فرض بالکفایه است زیرا که آنحضرت صلعم و صحابه و هلم جرا برآن مواظبت نمودند و غیر نماز عادت عرب بوده است و شبیه

بحتیان است و اقل غسل تعمیم بدن اوست بآب بعد ازاله نجاستی که با او باشد و این مفهوم از لفظ غسل است و اکمل غسل او است

بآب خواه سرد باشد خواه گرم بجهة عموم عامه احادیث سه بار و اگر زیاده از سه بار احتیاج باشد رعایت وتر نگذارد بحدیث باب

فکر استثنی الشافعی الصلوة التی لها سبب والصلوة فی حرم مکة والصلوة عند الاستواء یوم الجمعة وزاد الحنفیة صلوة الجنازة وسجدة التلاوة فی وقت مباح وأخرتا الی هذا الوقت فانه لا یجوز اداؤهما حینئذ

١٩٠

فی هذا الوقت

قوله فاذنّنی ... الحقوة معقد الازار ... علی الحقو ... لانه یریدها ... الشعار ما یلی الجسد ... باب غسل المیت ... وتکفینه والصلوة علیه ودفنه فرض علی الکفایة ... واجبات عند الشافعی ... عند ابی حنیفة ...

[illegible]

البتة

وابتدا کند بمواضع وضو و میامن او بحدیث صحیح عن ام عطیة استعمال سدر کند در سر و ریش و سایر بدن وصفت استعمال سدر آنست
که ورق سدر در ظرفی صغیر با آب مخلوط کنند و او را بمالند و بعد از آن بشویند و در غسلهٔ آخره قلیل کافور مخلوط سازند بحدیث باب
مسئله طریقه مستمره در میان مسلمین آنست که مردان امردان غسل دهند و زنان زنان و هر که اقدر باشد بر غسل احق است
و هیچ دلیلی از سنت بر تعیین احق بالغسل ثابت نشد و درین قصه آنحضرت صلی الله علیه وسلم الضاریات را بالغسل فرمود حالانکه
زنان قریش احق بودند واقرب بآنحضرت را اہل بیت غسل دادند و آنکه زن مرد مرده را نه بیند و غسل نه دهد اگرچه خوف فتنه
نباشد مستندی ندارد بلکه وجوب ستر به نسبت احیاست نه بنسبت اموات دلیلے میطلبد ولیس فلیس و اگر قیاس کنند بر احیا
قیاس مع الفارق است و ابوطلحه بنت آنحضرت صلعم را در قبر فرود آورده و فرود آوردن ناچار مس میکشد و اسماء بنت عمیس
غسل داد ابوبکر صدیق را و آنحضرت صلعم فرمودند حضرت عائشه را لو مت قبلی لغسلتک و کفنتک رواه ابن ماجه **باب** لا یجب
الغسل علی من غسل المیت ویجوز ان تغسل المراة زوجها واجب نمی شود غسل بر کسیکه غسل داده باشد میت را و جایز است
که غسل دهد زن زوج خود را **مالک** عن عبد الله بن ابی بکر ان اسماء بنت عمیس امرأة ابی بکر الصدیق غسلت
ابابکر الصدیق حین توفی ثم خرجت فسالت من حضرها من المهاجرین فقالت انی صائمة وان هذا یوم شدید البرد
فهل علیّ من غسل فقالوا لا اسماء بنت عمیس زوجه ابوبکر صدیق رضی الله عنه غسل داد حضرت ابوبکر صدیق را وقتیکه وفات یافت
بعد ازان برآمد از خانه پس سوال کرد جماعه را که حاضر او بودند از مهاجرین پس گفت هر آئینه من روزه دارم و هر آئینه
امروز روزی بغایت سرد است پس آیا بر من واجب است غسل گفتند نیست مترجم گوید رضی الله عنه که اتفاق دارند حنفیه
و شافعیه بر آنکه واجب نیست بر کسیکه غسل دهد میت را و نزد شافعی غسل سنت است و بهمین جانب اشاره می نماید
تصویر مسئله بانها صائمة الخ و اتفاق کردند بر آن که جایز است غسل دادن زن شوهر خود را و مختلف اند در آنکه شوهر غسل دهد
زن خود را حنفیه آنرا جایز ندارند مگر آنکه کسی نباشد بغیر زوج پس باید که تیمم کنانند او را و نزدیک شافعی جایز است لما روی
من غسل علی فاطمة رضی الله عنها و قوله صلی الله علیه وسلم لعائشة ان مت قبلی لغسلتک و کفنتک **باب** اذا ماتت
المرءة ولیس معها نساء ولا ذو محرم یتیمم وقتیکه بمیرد زنی و نیستند باوی زنان و نه صاحب محرمی تیمم کنانیده
میشود **مالک** انه سمع اهل العلم یقولون اذا ماتت المرءة ولیس معها نساء یغسلنها ولا من ذوی المحارم احد
یلی ذلک منها ولا زوج یلی ذلک یممت فمسح بوجهها وکفیها من الصعید قال مالک واذا هلک الرجل ولیس
معه احد الا نساء یممنه ایضا امام مالک شنید اہل علم را که میگفتند وقتیکه بمیرد زنی و نباشد باوی زنانیکه غسل دهند
او را و نه از محرمان یکی که متعهد شود غسل او را و نه شوهری که متولی غسل او شود تیمم کنانیده خواهد شد مسح کرده شود روی او را

قلت اتفقت الحنفية والشافعية على ان الغسل لا يجب على غاسل الميت وقال الشافعي هو سنة واليه يشير تصوير المسئلة بانها صائمة وان هذا اليوم شديد البرد ولم ينكره الحنفية واتفقوا على جواز غسل المراة زوجها واختلفوا في غسل الزوج امرأته فقالت الحنفية لا يجوز فان لم يكن الا الزوج تيممها وقال الشافعي يجوز لما روي من غسل علي فاطمة رض وقوله صلى الله عليه وسلم لعائشة لو مت قبلي لغسلتك وكفنتك رواه ابن ماجه ١٢

قلت اتفقت الحنفية والشافعية على ان المراة ان ماتت ولم يحضرها الا اجنبي تيممت وان مات الرجل ولم يحضره الا اجنبية تيممه واختلفوا في الزوج وقد ذكرناه وفي العالمكيرية ييممها الاجنبي بخرقة ... بالثوب ١٢

ودو کف او را از خاک گفت مالک وقتیکه پاک شود مرد ی و نباشد با او کسی مگر زنان تیمم کنانند او را نیز **باب غسل**

المیت فی القمیص بیان غسل دادن میت در پیراهن **مالك** عن جعفر بن محمد عن ابیه ان رسول الله صلی

الله علیه وسلم غسل فی قمیص امام جعفر از والد خود امام محمد باقر روایت کرد هر آئینه آنحضرت صلی الله علیه وسلم غسل داده شد

در پیراهن مترجم گوید مسنون ست نزد شافعی غسل میت در پیراهن بر خلاف حنفیه که نزد ایشان جایز نیست تاویل

عدم جواز بر قول ایشان تواند بود که گفته شود که این از خصایص آنحضرت ست صلی الله علیه وسلم والله اعلم **باب**

کفن السنة ان یلف فی ثلثة او یقمص ویؤزر ویلف وکفن الضرورة ما تیسر وان کان ثوبا واحدا کفن مسنون

در حق مردان آن ست که پیچیده شود در سه لفافه یا قمیص پوشانیده شود و ازار پوشانیده شود و پیچیده شود در جامه سیوم

وکفن ضرورة همان ست که میسر آید اگرچه یک جامه باشد **مالك** عن هشام بن عروة عن ابیه عن عائشة زوج

النبی صلی الله علیه وسلم ان رسول الله صلی الله علیه وسلم کفن فی ثلثة اثواب بیض سحولیة لیس فیها قمیص ولا عمامة

حضرت عائشه روایت کرد که آنحضرت صلی الله علیه وسلم کفن پوشانیده شد در سه جامه سفید منسوب بسحول که دیهی ست

بیمن وآن جامه از قطن خالص می باشد ونبود در ان سه جامه قمیص و نه عمامه **مالك** عن ابن شهاب عن حمید بن

عبد الرحمن بن عوف عن عبد الرحمن بن عمرو بن العاص انه قال المیت یقمص ویؤزر ویلف بالثوب الثالث وان لم

یکن الا ثوب واحد کفن فیه گفت عبد الرحمن بن عمرو بن العاص که میت را قمیص پوشانیده شود و ازار پوشانیده شود

و پیچیده شود بجامه سیوم و اگر نباشد مگر یک جامه کفن کرده شود در همان یک جامه مترجم گوید رضی الله عنه همین طور روایت کرد

یحیی بن یحیی عن عبد الرحمن بن عمرو وآن وهم ست وصواب عن عبد الله بن عمرو ست **مسئله** اقل کفن ستر عورت ست

یا ستر جمیع بدن ظاهر ثانی ست بحجت آنکه در حدیث بخاری می آید که چون مصعب بن عمیر شهید شد نیافتند مگر برده

کوتاه که اگر روی او را بپوشانیدند پایها او برهنه میشد و اگر پایهای او میپوشانیدند روی او برهنه میشد پس آنحضرت

صلی الله علیه وسلم فرمود روی او را بپوشید و بر پایهای او اذخر اندازید پس این دلیل کفن اذخر ساختن نزد یک قصر کفن دلالت

میکند که از ستر تمام بدن چاره نیست و اکمل در حق رجال یکی از دو صفت ست یا آنست که سه لفافه باشد پس اوسع و احسن آنها را

بگسترند و بعد ازان دوم و سیوم را بعد ازان به پیچید یکی را بعد دیگری و ابتدا همین کنند پس از جانب یسار بجانب یمین آرند

و بعد ازان از جانب یمین بر یسار بر بندند و همین ست رسم پوشیدن قبا در میان عرب بخلاف اهل هند که جانب یمین بالای

یسار میکشند و یا آنست که ازار و قمیص پوشانند دوخته باشد یا نادوخته با دخریص باشد یا بغیر آن زیرا که اکثر استعمال لفظ قمیص

بر مخیط مدخرص ست بعد ازان در لفافه به پیچید **باب** مجمر الکفن ویحنط للمیت خوشبو کرده شود کفن بمجمره و خوشبو لیده میشود

القرن الی القدم ... السنة ... الحنفیة ان ... علمه ... زیادة قمیص و ... لفافة ... ان یلف فی ثلثة ... اخرج الشافعی ... السنة ... رسلم ... بالنبی صلی الله علیه ... ان یقال ... الحنفیة ... یحمل غسل النبی ... قلت

بالحبیب ودخریص کمی ... ولفافة واستحسن المتاخرون زیادة عمامة للعالم وقال سفیان الثوری یکفن فی ثلثة اثواب لفائف وان شئت فی قمیص ولفافتین ... الحنفیة ان ... حدیث عائشة وعبد الله بن عمرو بان یکون ... ویؤزر

ویلف تفسیر ... قال یحیی بن یحیی عن عبد الرحمن بن عمرو وهم ... عن عبد الله ... الصواب ... سحولیة ... بن عمرو ... ثوب ابیض ... سحول قریة من ... وقیل ... الیمن ... ثیاب بیض نقیة من القطن ... ثلثة ثیاب ومعنی ... لیس فیها قمیص ... لیس فیها القمیص ... المعتاد مما یکون ... دخریص ... کلیات ... السنة ... اثواب

مالك

مالك عن هشام بن عروة عن اسماء بنت ابی بكر انها قالت لاهلها اجمروا ثيابی اذا مت ثم حنطونی ولا تذروا علی كفنی حناطا ولا تتبعونی

بنار اسماء بنت ابی بكر وصیت كرد اهل خود را كه بخور خوشبو كنید جامهای مرا یعنی كفن مرا وقتیكه بمیرم بعد از ان حنوط مالید در بدن من

ومپاشید بر كفن من حنوط را وازپی من مبرید آتش را مترجم گوید رضی الله عنه مستحب است بخور كردن كفن بعود پیش از گستردن و مستحب است

تحنیط و تحنیط آنست كه بر قطن حنوط نهند و منافذ میت را از منخرین واذنین وعینین والیتین بآن مسدود كنند و مكروه است

همراه جنازه بردن آتش را باب الافضل ان یمشی الناس امام الجنازة بهتر آنست كه بروند مردمان پیش پیش جنازه مالك

عن ابن شهاب ان رسول الله صلى الله عليه وسلم وابا بكر الصديق وعمر كانوا يمشون امام الجنازة والخلفاء هلم جرا وعبد الله بن عمر

رسول الله صلی الله علیه وسلم وابو بكر الصدیق وعمر بن الخطاب میرفتند پیش پیش جنازه و خلیفهای دیگر همچنین وعبد الله بن عمر نیز

مالك عن محمد بن المنكدر عن ربيعة بن عبد الله بن الهدير انه اخبره انه راى عمر بن الخطاب يقدم الناس امام الجنازة فی جنازة

زينب بنت جحش ربیعه دید عمر بن الخطاب را كه پیش پیش مردمان میرفت پیش جنازه در جنازه زینب بنت جحش مالك عن هشام

بن عروة انه قال ما رايت ابی قط يمشی فی جنازة الا امامها قال ثم ياتی البقيع فيجلس حتى يمروا عليه هشام گفت ندیدم پدر خود

كه رفته باشد در جنازه مگر پیش پیش او گفت بعد از ان می آمد به بقیع پس می نشست تا آنكه مردمان میگذشتند بروی مالك

عن ابن شهاب انه قال المشی خلف الجنازة من خطاء السنة ابن شهاب گفت رفتن پس جنازه از غلط كردن راه سنت است

مترجم گوید برین ست شافعی و حنفیه مشی در عقب جنازه افضل گفته اند اما سوار پس اتفاق كردند جمهور و گفتند برود عقب جنازه

باب حمل الجنائز الی المدينة در بیان برداشتن جنازها بسوی مدینه مطیبه مالك عن غير واحد ممن يثق به ان سعد بن

ابی وقاص وسعيد بن زيد بن عمرو بن نفيل توفيا بالعقيق وحملا الى المدينة ودفنا بها امام مالك روایت كرد از غیر واحد

یعنی از جماعه از انها كه اعتماد دارد بر صحت روایة آنها كه سعد بن ابی وقاص وسعید بن زید بن عمرو بن نفیل وفات یافتند در وادی

عقیق و برداشته شدند بسوی مدینه و دفن كرده شدند آنجا مسئله حرام است نقل میت بسوی شهر دیگر و قیل یكره الا

ان یكون بقرب مكة او المدينة او بيت المقدس شافعی علت این حكم شرف مكان دانسته و حكم را مطرد ساخته در مكه و بیت المقدس

بجهت احادیثی كه در فضل آنها وارد شده باب نسخ القيام للجنائز در بیان منسوخ شدن قیام برای جنازها مالك

عن يحيى بن سعيد عن واقد بن سعد بن معاذ عن نافع بن جبير بن مطعم عن مسعود بن الحكم عن علی بن ابی طالب

ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يقوم فی الجنائز ثم جلس بعد از حضرت علی بن ابی طالب

مرویست كه آنحضرت صلی الله علیه وسلم می ایستادند برای جنازها باز نشست بعد از ان باب یسرع

بالجنازة من غير خبب لا از عجله شتاب ببر د جنازه را بغیر دویدن و بغیر جنبش دادن

قلت وذهب الشافعی عليه و الحنفية الى ان المشی خلفها افضل كالراكب

قلت وعليه اكثر اهل العلم قال الشافعی هذا الحديث ناسخ للاول اذا رايتم الجنازة فقوموا لها

مالک عن نافع ان ابا هریرة قال اسرعوا بجنائزکم فانما هو خیر تقدمونه الیه او شر تضعونه عن رقابکم ابو هریره
گفت شتاب برید جنازهای خود را پس غیر ازین نیست که آن میت جای نیک است که می برید او را بسوی آن یا میت
شر است که می نهید او را از گردنهای خود **باب** لا یجلس احد حتی توضع الجنازة عن اعناق الرجال نشیند کسی تا آنکه
نهاده شود جنازه از گردن مردمان **مالک** عن ابی بکر بن عثمان بن سهل بن حنیف انه سمع ابا امامة بن سهل بن
حنیف یقول کنا نشهد الجنائز فما یجلس آخر الناس حتی یؤذنوا ابو امامه بن سهل بن حنیف گفت که حاضر شیدیم
جنازها پس نمی نشست آخر جماعه از مردمان تا آنکه اذن داده میشد ایشان را **باب** لا یتبع الجنازة بنار از پی
جنازه برده نشود آتش **مالک** عن سعید بن ابی سعید المقبری عن ابی هریرة انه نهی ان یتبع بعد موته بنار
ابو هریره منع کرد از آنکه از پی میت برده شود بعد موت او آتش قال یحیی سمعت مالکا یکره ذلک گفت یحیی شنیدم از مالک
مکروه میداشت این را **باب** لا یصلی علی الجنازة الا طاهر نماز نگذارد بر جنازه مگر طاهر یعنی با وضو **مالک** عن نافع
ان عبد الله بن عمر کان یقول لا یصلی الرجل علی الجنازة الا وهو طاهر عبد الله بن عمر میگفت نماز نگذارد مرد بر جنازه
مگر در ان حال که او طاهر باشد مترجم گوید رضی الله عنه ماخذ ابن عمر در شرطیه طهارة عموم حدیث لا یقبل الله صلوة احدکم الا بطهور
عمل مستمر مسلمین است و بر وضو قیاس باید کرد سائر شروط را مانند ستر عورة و استقبال قبله و طهارة ثوب **باب** یتقدم
الامام ویصف الناس خلفه ویکبرون اربع تکبیرات ولو علی القبر او الغائب پیش ایستد امام و صف زنند مردمان
پس پشت او و الله اکبر گویند چهار بار تکبیر گفتن اگر چه بر قبر میت باشد یا بر میت غائب **مالک** عن ابن شهاب
عن ابی امامة بن سهل بن حنیف انه اخبره ان مسکینة مرضت فاخبر رسول الله صلی الله علیه وسلم بمرضها قال
وکان رسول الله صلی الله علیه وسلم یعود المساکین ویسأل عنهم فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا ماتت
فآذنونی بها فخرج بجنازتها لیلا فکرهوا ان یوقظوا رسول الله صلی الله علیه وسلم فلما اصبح رسول الله صلی الله علیه وسلم
اخبر بالذی کان من شأنها فقال الم آمرکم ان تؤذنونی بها فقالوا یا رسول الله کرهنا ان نخرجک لیلا و نوقظک
فخرج رسول الله صلی الله علیه وسلم حتی صف بالناس علی قبرها وکبر اربع تکبیرات ابو امامه خبر داد ابن شهاب را که زنی مسکینه
بیمار شد پس خبر داده شد آنحضرت صلی الله علیه وسلم بمرض او و بود عادت شریف آنحضرت صلعم که عیادت میفرمود فقرا را
و استفسار مینمود از احوال ایشان پس فرمود آنحضرت صلعم وقتیکه بمیرد آن مسکینه خبر کنید مرا پس برآورده شد جنازه او
شبانگاه پس ناپسند داشتند که خبر دار کنند در آن وقت آنحضرت را صلی الله علیه وسلم پس وقتیکه در صبح داخل شد آنحضرت صلعم
خبر داده شد بآنچه واقع شد از حال وی پس فرمود آیا امر نکرده بودم شما را که خبر دار نمائید مرا بموت او گفتند یا رسول الله ناپسند داشتیم که

ـه قلت وعلیه اهل العلم ۱۲
ـه قلت في العالمکیریة واذا وضعت الجنازة علی الارض عند القبر فلا بأس بالجلوس وانما یکره قبل ان یوضع عن مناکب الرجال والافضل ان لا یجلس مالم یسو علیه التراب ۱۲
ـه قلت وعلیه اهل العلم وکان ذلک من عمل الجاهلیة ۱۲

۱۹۴

ـه قلت اجمع اهل العلم علی الطهارة قال لعد سائر الشروط فقال لعد یشترط لصلوة الجنازة الطهارة الحکمیة والحقیقیة وستر العورة واستقبال القبلة کسائر الصلوة الا ان ابا حنیفة قال جنب الولی لو کان جنبا لو خاف فوت الصلوة یتیمم ۱۲

قلت اما الجماعة فسنة بالاتفاق فينبغي الفرض بواحد واما التكبيرات اربع من سابع فرض الصلوة على الغائب بالاتفاق واما الصلوة على الغائب فصحيحة عند الشافعي سواء وقع الدفن قبل الصلوة او بعده ثم قيل يصلي على القبر الى ثلثة ايام وقيل الى ان يتفسخ وقيل يصلي ابدا وعند الحنفية لا يصلي على الميت من لم يصل عليه بعد الدفن ولا يصلي على الغائب

از خانه برآریم تراوقت شب بیدار رسانیم ترا پس آنحضرت صلعم برآمد تا آنکه صف گردانید مردمانرا و تکبیر گفت چهار تکبیر **مالك**

عن ابن شهاب عن سعيد بن المسيب عن ابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم نعى النجاشي للناس في اليوم الذي

مات فيه فخرج بهم الى المصلى فصف بهم وكبر اربع تكبيرات رسول الله صلى الله علیه وسلم خبر مرگ نجاشی بادشاه حبشه رسانید

بمردمان دران روز که بمرد و برآمد بمردمان بسوی عیدگاه پس صف ساخت ایشانرا و تکبیر گفت چهار تکبیره **مسئله** صفت صلوة جنازه

موافق ست با صفت صلوة مطلقه در نیت و قیام و قرارت و صلوة بر آنحضرت صلعم و سلام و بغیر ارکان صلوة تکبیرات

و دعا بر آمیت نیز منقول ست پس شافعی میل کرده ست بآنکه هر چیزیکه دران با صلوة مطلقه موافق ست بر طریق فرضیه بود بدلیل

حمل می بر صلوة مطلقه در شروط پس همچنین محمول باشد در ارکانی که دران موافق افتاده بخلاف مثل رکوع و سجود که عدم مشروعیت آن

بتواتر معلوم شد بنده ضعیف گوید فیه نظر زیرا که الفاظ حدیث در قرارة فاتحه من السنة ست و عمل ابن عمر ترک آنست و حمد و ثنا

بمستحب بودن آن و این دلیل بر عدم فرضیه میتواند شد و در فرضیه صلوة بر آنحضرت صلے الله علیه وسلم کلام سابق گذشت

فکذا ههنا و تکبیرات و دعا نیز رکن ست بجهة عمل مستمر مسلمین اما جماعت پس باتفاق سنت ست ساقط میشود فرض بگذاردن

یک کس اما تکبیرات اربع پس فرض اند باتفاق اما صلوة بر قبر پس نزد شافعی صحیح ست خواه دفن شده باشد پیش از صلوة یا بعد

صلوة و نزد حنفیه گذارده شود نماز بر قبر میتی که پیش از دفن بروی گذارده نشده تا زمانیکه گمان تفسخ نباشد و مقدر

کرده اند تفسخ را بثلثة ایام و اما صلوة بر غائب پس صحیح ست نزد شافعیه خواه باشد میت بر جهة قبله یا غیر جهة آن و جائز نیست

صلوة بر غائب نزد حنفیه و تاویل صلوة آنحضرت صلعم بر قبر نزدیک ایشان آنست که نماز نگذارده بودند بروی پیش از دفن

و بر نجاشی از خصوصیات آنحضرت صلعم شمرده اند والله اعلم **باب** الدعاء بين التكبيرات در بیان دعا بر نوره میان

تکبیرات **مالك** عن سعيد بن ابي سعيد المقبري عن ابيه انه سال ابا هريرة كيف تصلي على الجنازة فقال

ابو هريرة انا لعمر الله اخبرك اتبعها من اهلها فاذا وضعت كبرت وحمدت الله وصليت على نبيه ثم اقول اللهم

عبدك وابن عبدك وابن امتك كان يشهد ان لا اله الا انت وان محمدا عبدك ورسولك وانت اعلم به

اللهم ان كان محسنا فزد في احسانه وان كان مسيئا فتجاوز عن سيئاته اللهم لا تحرمنا اجره ولا تفتنا بعده

ابوسعید مقبری سوال کرد از ابوهریره که چگونه نماز میگذاری بر جنازه گفت ابوهریره بخدا قسم که من خبر دهم ترا عقب جنازه میروم

از خانه او پس وقتیکه نهاده میشود یعنی بر زمین الله اکبر میگویم و حمد میگویم خدا را عز و جل و درود میفرستم بر پیغامبر صلعم بعد از آن میگویم

اللهم عبدك ابن عبدك الخ ترجمه این دعا اینست که بارخدایا بنده تو و پسر بنده تو و پسر کنیزک تو گواهی میداد که نیست معبود

مگر تو تنها و گواهی میداد که محمد بنده تست و پیغامبر تو و تو داناتری بحال او اگر نیکوکار بود پس زیاده کن در نیکوکاری او

١٩٥ قلت بعد التكبيرة الاولى يأتي بالثناء عند ابي حنيفة ويقرء الفاتحة عند الشافعي وبعد الثانية يصلي على النبي صلى الله عليه وسلم وبعد الثالثة يدعو للميت بالاتفاق وليس بعد الرابعة دعاء عند الحنفية ويستحب عند الشافعي

واگر بدکار بود درگذر کن از بدیهای او ای بار خدایا محروم مگردان ما را از اجر او و مفتون مکن ما را بعد از و مترجم گوید

یعنی کرت و رحمت اسد و صلیت علی نبیہ آنست بعد تکبیر اول حمد گوید خواه سورهٔ فاتحه خواند خواه لفظ دیگر مثل سبحانک اللهم الخ و بعد

تکبیر ثانیه درود خواند و بعد تکبیرهٔ ثالثه دعا کند و ماخذ آن حدیث آنحضرت ست صلی الله علیه وسلم که فرمود بند دعا کنند برا

که ثنا بی کردی می بایست که حمد و ثنا می گفتی بعد از ان درود میفرستادی بعد از ان دعا میکردی که این ترتیب

اقرب ست باستجابت **باب هل یقرأ الفاتحة فی صلوة الجنازة** آیا واجب ست خواندن سورهٔ فاتحه در نماز جنازه

مالك عن نافع ان عبد الله بن عمر كان لا يقرأ فى الصلوة على الجنازة عبد الله بن عمر قرآن نمیخواند در نماز جنازه

مترجم گوید تعقب کرده شد بحدیث شیخین من السنة قراءة الفاتحة فی صلوة الجنازة پس نزد شافعی قراءة فاتحه فرض ست

و نزد حنفیه جائز نیست خواندن قرآن در نماز جنازه و اگر بخواند سورهٔ فاتحه بقصد دعا باکی نیست والا لا **باب التسليم**

بعد التكبيرات فى صلوة الجنازة سلام گوید بعد تکبیرات در نماز جنازه **مالك** عن نافع ان عبد الله بن عمر كان اذا صلى

على الجنائز يسلم حتى يسمع من يليه عبد الله بن عمر وقتیکه نماز میگذارد بر جنازه سلام میگفت تا آنکه می شنوانید کسانی را

که نزد او می بودند **باب المسبوق فى صلوة الجنازة كيف يفعل** مسبوق در نماز جنازه چه کار کند **مالك** انه سأل ابن

شهاب عن الرجل يدرك بعض التكبير على الجنازة ويفوته بعضه فقال يقضى ما فاته من ذلك امام مالک سوال کرد از

ابن شهاب مال مردیکه ادراک میکند بعض تکبیرات را بر نماز جنازه و فوت میشود او را بعض آن پس گفت ابن شهاب قضا بکند چیزی که

فوت شد او را از ان مترجم گوید رضی الله عنه فی المنهاج ما حاصله وقتیکه سلام داد امام تدارک کند مسبوق باقی تکبیرات را با اذکار

آن و فی العالمگیریة ما حاصلها چون بیاید مردی و حالانکه تکبیر گفته ست امام تکبیرهٔ اولی انتظار کند تا آنکه تکبیر ثانیه گوید و تکبیر گوید

با امام پس وقتیکه فارغ شد امام تکبیر گوید مسبوق تکبیری که فوت شد او را پیش از برداشتن جنازه مترجم گوید قول ابن شهاب که

یقضی ما فاته اشاره میکند بسوی آنچه در عالمگیریست **باب لا يصلى على الجنازة عند الطلوع والغروب ويصلى عليها بعد الفجر**

والعصر اذا صليتا لوقتهما نماز نگذارد بر جنازه وقت طلوع آفتاب و وقت غروب آن و نماز کند بر ان بعد نماز فجر و بعد نماز

عصر وقتیکه گذارده شود آنها را در وقت مختار آنها **مالك** عن محمد بن ابى حرملة مولى عبد الرحمن بن ابى سفيان بن حويطب

ان زينب بنت ابى سلمة توفيت وطارق امير المدينة فأتى بجنازتها بعد صلوة الصبح فوضعت بالبقيع قال وكان

طارق يغلس بالصبح قال ابن ابى حرملة فسمعت عبد الله بن عمر يقول لاهلها اما ان تصلوا على جنازتكم الآن واما ان تتركوها

حتى ترتفع الشمس محمد بن ابی حرمله روایت کرد که زینب بنت ابی سلمه وفات یافت و طارق امیر مدینه بود پس آورده شد جنازهٔ او بعد نماز

صبح پس نهاده شد در بقیع و طارق در غلس میگذارد نماز صبح را گفت ابن ابی حرمله پس شنیدم عبد الله بن عمر را که میگفت اولیای میت را

قلت في العالمكيرية ثلث ساعات لا تجوز فيها صلوة الجنازة اذا طلعت الشمس حتى ترتفع وعند الانتصاف الى ان تزول وعند احمرارها الى ان يغيب الا اذا وجبت في هذا الوقت

يا بنيست كه نماز كنيد بر جنازه خود الحال يا بايست كه بگذاريد تا بلند شود آفتاب **مالك** عن نافع ان عبد الله بن عمر قال يصلى

جنازة بعد العصر و بعد الصبح اذا صليتا لوقتهما عبد الله بن عمر گفت نماز گذارده شود بر جنازه بعد نماز عصر و بعد نماز صبح

وقتيكه گذارده شود آنها را در وقت مختار آنها مسلم اخذ قول ابن عمر درين مسئله حديث مسلم ست عن عقبة بن عامر ثلث

ساعات نهانا رسول الله صلى الله عليه وسلم عن الصلوة فيهن وان نقبر فيهن موتانا اجماع منعقد شد بر آنكه نسخ شد درين اوقات

مكروه نيست پس جائز نيست ازانكه معنى نقبر يصلى صلوة الجنازة باشد زيراكه نماز نزد يك دفن ميبود باز دو وقت ديگر را قياس نكرد

برين سه زيراكه اين سه اقوى اند و قياس ضعيف بر قوى درست نيايد **باب** يصلى على الجنازة في المسجد نماز گذارده شود بر جنازه

در مسجد **مالك** عن ابي النضر مولى عمر بن عبيد الله عن عائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم انها امرت ان يمر عليها

بسعد بن ابي وقاص في المسجد حين مات لتدعو له فانكر ذلك الناس عليها فقالت عائشة ما اسرع ما نسي الناس

ما صلى رسول الله صلى الله عليه وسلم على سهيل بن بيضاء الا في المسجد حضرت عائشه امر فرمود كه ببرند بر وى جنازه سعد بن

ابي وقاص را در مسجد وقتيكه بمرد تا دعا كند براى او پس انكار كردند مردمان بر وى اين را پس گفت حضرت عائشه چه شتاب فراموش

كردند مردمان نگذارد رسول الله صلعم نماز را بر سهيل بن بيضا مگر در مسجد **مالك** عن نافع عن عبد الله بن عمر انه قال صلي على عمر

بن الخطاب في المسجد عبد الله بن عمر گفت نماز گذارده شد بر عمر بن الخطاب در مسجد مترجم گويد اختلاف كردند در گذاردن نماز بر جنازه در مسجد

شافعيه بجواز آن قايل اند و ابو حنيفه گفته لا يصلى عليها في المسجد **باب** اذا اجتمعت جنائز الرجال والنساء جعل الرجال

مما يلي الامام اگر جمع شوند جنازهاى مردان و زنان يكجا گردانيده شوند مردان متصل با امام **مالك** انه بلغه ان عثمان

بن عفان و عبد الله بن عمر و ابا هريرة كانوا يصلون على الجنائز بالمدينة الرجال والنساء فيجعلون الرجال مما يلي

الامام والنساء مما يلي القبلة عثمان بن عفان و عبد الله بن عمر و ابو هريره ميگذاردند نماز بر جنازهاى مردان و زنان

پس ميساختند مردان را متصل با امام و زنان را متصل بقبله **باب** اللحد احب من الشق لحد درست تر ست از شق **مالك**

عن هشام بن عروة عن ابيه انه قال كان بالمدينة رجلان احدهما يلحد والآخر لا يلحد فقالوا ايهما جاء اول عمل عمله

فجاء الذي يلحد فلحد لرسول الله صلى الله عليه وسلم عروه گفت كه بودند دو شخص در مدينه يكى ازايشان لحد ميكافت

و ديگرى لحد نمى كافت پس صحابه مشورت كردند و گفتند هر كه ازين دو شخص بيايد نخستين بكند كار خود

پس آمد آنكه لحد مى كرد پس لحد كرد براى رسول الله صلى الله عليه وسلم **باب** دفن اثنين

في قبر جائز ست دفن كردن دو كس در يك قبر قال مالك لا باس ان يدفن الرجلان و

الثلاثة في قبر واحد من ضرورة ويجعل الاكبر منهما يلي القبلة

اما الوجوب ... والوقت وان كانت جنازة حاضرة قبل الوقت ... زينب حضرت ... الكراهة وعند الشافعي تكره الصلوة في هذه الاوقات الا الصلوة لسبب كفائتة فرض او نفل او صلوة جنازة ١٢

قلت وعليه الشافعي وقال ابو حنيفة لا يصلى عليها في المسجد ١٢

١٩

قلت وعليه اهل العلم ١٢

قلت وعليه اهل العلم ١٢

قلت هو قول اهل العلم انه يجوز عند الضرورة ١٢

گفت مالک هیچ باک نیست از آنکه دفن کرده شوند دو مرد و سه مرد دریک قبر از جهة ضرورة و گذاشته شود بزرگتر ایشان پیش قبله

باب مایقوله المصاب در بیان دعائیکه بگوید آنکسیکه مصیبت رسیده باشد او را

مالک عن ربیعة بن ابی عبد الرحمن عن ام سلمة زوج النبی صلی الله علیه وسلم ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال من اصابته مصیبة فقال کما امره الله عز وجل انا لله وانا الیه راجعون اللهم اجرنی فی مصیبتی واعقبنی خیرا منها الا فعل الله ذلک به فقالت ام سلمة فلما توفی ابو سلمة قلت ذلک ثم قلت ومن خیر من ابی سلمة فاعقبها الله رسوله صلی الله علیه وسلم فتزوجها

از ام سلمه مرویست که آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرمود هر که برسد او را مصیبتی پس بگوید چنانچه فرموده است او را خدای تعالی انا لله وانا الیه راجعون اللهم الخ مگر که بکند خدای تعالی با او آنچه طلب کرده است پس گفت ام سلمه وقتیکه وفات یافت ابو سلمه خواندم این دعا را وگفتم در دل خود که کیست بهتر از ابو سلمه پس عقب ابو سلمه داد او را خدای تعالی رسول خدا را پس تزوج کرد آنحضرت صلعم با ام سلمه

باب تحریم النیاحة علی المیت حرام است نوحه کردن بر میت

مالک عن عبد الله بن عبد الله ابن جابر بن عتیک عن عتیک بن الحارث بن عتیک وهو جد عبد الله بن عبد الله بن جابر ابو امه انه اخبره ان جابر بن عتیک اخبره ان رسول الله صلی الله علیه وسلم جاء یعود عبد الله بن ثابت فوجده قد غلب فصاح به فلم یجبه فاسترجع رسول الله صلی الله علیه وسلم وقال غلبنا علیک یا ابا الربیع فصاح النسوة وبکین فجعل جابر بن عتیک یسکتهن فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم دعهن فاذا وجب فلا تبکین باکیة فقالوا یا رسول الله وما الوجوب قال اذا مات

جابر بن عتیک خبر داد که آنحضرت صلعم آمد برای عیادت عبد الله بن ثابت پس یافت او را حالانکه مغلوب شده بود بسبب مرض پس آواز بلند کرد او را پس جواب نداد آنحضرت را بسبب بیهوشی پس انا لله وانا الیه راجعون خواند آنحضرت صلی الله علیه وسلم وگفت مغلوب گردانیده شده ایم ما بر تو یا ابا الربیع پس آواز بلند کردند زنان وگریه نمودند پس شروع کرد جابر بن عتیک که ساکت میگردانید آنها را پس فرمود آنحضرت صلعم بگذار ایشان را پس وقتیکه بمیرد پس نباید که گریه کند گریه کننده یعنی بطریق نوحه پس گفتند چه چیز است وجوب یا رسول الله فرمود وقتیکه بمیرد مترجم گوید رض که نوحه حرام است بالاتفاق وگریه یا رقت قلب ممنوع نیست وحرام است نوحه بذکر شمائل میت وهمچنین کوفتن سینه وخواندن

باب هل یعذب المیت ببکاء الحی علیه آیا عذاب کرده شود میت را بسبب گریه زنده بروی

مالک عن عبد الله بن ابی بکر عن ابیه عن عمرة بنت عبد الرحمن انها اخبرته انها سمعت عائشة ام المؤمنین تقول وذکر لها ان عبد الله بن عمر یقول ان المیت لیعذب ببکاء الحی فقالت عائشة یغفر الله لابی عبد الرحمن اما انه لم یکذب ولکنه نسی او اخطأ انما مر رسول الله صلی الله علیه وسلم بیهودیة یبکی علیها اهلها فقال انهم لیبکون علیها وانها لتعذب فی قبرها عمرة بنت عبد الرحمن

١٩٨

خبر داد کردہ شنید حضرت عائشه را که میگفت وذکر کرده شد پیش او که عبد الله بن عمر میگوید که میت را عذاب کرده میشود بسبب گریستن زندہ

پس گفت عائشه بیامرزد خدا تعالی عبد الرحمن را آگاه شو هر آئینه او دروغ نگفته است بقصد لکن فراموش کرده است یا خطا نموده

غیر ازین نیست که رسول صلی الله علیه وسلم گذشت بر یهودیه حالانکه میگریستند بروی اهل وی پس فرمود هر آئینه ایشان میگریند بروی

و وی را عذاب کرده میشود در قبر **باب** صدقة الاحياء عن الموتى تنفعهم صدقه دادن زندگان برای مردگان نفع میدهد ایشان را

مالک عن هشام بن عروة عن ابيه عن عائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم ان رجلا قال لرسول الله صلى الله عليه وسلم ان امي افتلتت

نفسها واراها لو تكلمت تصدقت افاتصدق عنها فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم نعم مردی گفت آنحضرت صلی الله علیه وسلم را

هر آئینه مادر من ناگهان قبض کرده شد روح او و گمان میکنم او را که اگر کلام میکرد بصدقه دادن میفرمود پس صدقه میدهم از جانب او

پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم آری **باب** دعاء الاحياء للموتى ينفعهم دعاء زندگان برای مردگان فائده میدهد

ایشان را **مالک** عن يحيى بن سعيد ان سعيد بن المسيب كان يقول ان الرجل ليرفع بدعاء ولده من بعده وقال بيديه

نحو السماء فرفعها سعید ابن المسیب میگفت هر آئینه مرد بلند گردانیده میشود درجه او بدعاء اولاد او پس از مردن او و اشاره کرد

سعید بن المسیب بدست خود بسوی آسمان پس بلند کرد آنها را **باب** استحباب زيارة القبور وانتساخ النهي عنها

دربیان مستحب بودن زیارت قبور و منسوخ شدن نهی آن **مالک** باسناده ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال

نهيتكم عن زيارة القبور فزوروها ولا تقولوا هجرا يعني لا تقولوا سوءا آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرمود نهی کرده بودم شما را

از زیارت قبور پس زیارت قبرها کنید و نگوئید کلام بیهوده مراد میداشت از هجر کلام بد **باب** ما يقول الزائر حين

بگوید زیارت کننده **مالک** باسناده ان رسول الله صلى الله عليه وسلم خرج الى المقبرة فقال السلام عليكم دار قوم مؤمنين

وانا ان شاء الله بكم لاحقون آنحضرت صلی الله علیه وسلم برآمد بسوی مقبره یعنی بقیع پس گفت السلام علیکم الخ ترجمه آن

اینست که سلامتی باد بر شما ای اهل دار گروه مومنان و هر آئینه ما اگر خدا خواسته است بشما پیوسته گانیم **باب** تحريم اتخاذ

القبور مساجد حرام است ساختن قبرها را مساجد **مالک** باسناده ان رسول الله صلى الله عليه وسلم اللهم لا تجعل قبري

وثنا يعبد اشتد غضب الله على قوم اتخذوا قبور انبياءهم مساجد آنحضرت صلعم فرمود بار خدایا مگردان قبر مرا بت که پرستش

کرده شود شدید باد غضب خدا تعالی بر قومیکه گرفتند قبرهای پیغامبران خود را مساجد **باب** القعود على القبور والتوسد

عليها دربیان نشستن بر قبور و تکیه دادن بر آن **مالک** انه بلغه ان علي بن ابي طالب كان يتوسد القبور ويضطجع عليها

علی ابن ابیطالب تکیه میکرد بر گورها و دراز میکشید بر گورها قال مالک انما نهي عن القعود على القبور فيما نرى للمذاهب گفت

مالک غیر ازین نیست که نهی کرده شده است از نشستن بر گورها در آنچه ما می بینیم برای قضاء حاجت **باب** تحريم النبش حرام است

له قلت وعليه اهل العلم
سه قلت وعليه اهل العلم
سه قلت في المنهاج وبنائه زيارة القبور للرجال وقيل وتكره للنساء وقيل تحرم وقيل تباح وعليه اهل العلم
سه قلت وعليه
سه قلت

199

اهل العلم في المنهاج و لا يصلى على قبر رسول الله صلى الله عليه وسلم بحال قال المحلى ولا قبر غيره من الانبياء
سه قلت تحريم مسلم لان يجلس احدكم على جمرة فتحرق ثيابه حتى تخلص الى جلده خير له من ان يجلس على قبر قال البغوي كره قوم من اهل العلم الجلوس على القبر وظاهر الخبر ورخص قوم من ... عليه وعليها ... عليه ... للحديث ... يبني على القبر او يقعد عليه او ... عليه ... الانسان من ... والاستناد و ... الاتكاء على القبر ... دفن ميت ۱۲

قلت ۱ لا اختلاف في تحريم اخذ كفن الميت من القبر واختلفوا في القطع اذا كان ضابطا قال الشافعي عليه القطع وقال ابو حنيفة لا قطع عليه واما النبش بغير ذلك ففي المنهاج ونبشه بعد دفنه للنقل وغيره حرام الا لضرورة كأن دفن بلا غسل او في ارض او ثوب مغصوبين او وقع فيه مال او دفن لغير القبلة وفي العالمگيرية ولا ينبغي اخراج الميت من القبر بعد ما دفن الا اذا كانت الارض مغصوبة او اخذت بشفعة ولو وضع الميت لغير القبلة لم ينبش وان وقع في القبر متاع ينبش ۱۲

مالك عن ابی الرجال محمد بن عبد الرحمن عن امه عمرة بنت عبد الرحمن انه سمعها تقول لعن رسول الله صلى الله عليه وسلم المختفي والمختفية يعني نباش القبور لعن کرد رسول الله صلى الله عليه وسلم مختفی و مختفیه را یعنی نبش کنندهٔ گورها را

مالك انه بلغه ان عائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم كانت تقول كسر عظم المسلم ميتا ككسره وهو حي حضرت عائشه میفرمود شکستن استخوان مسلمان دران حالیکه مرده ست مانند شکستن استخوان اوست دران حال که زنده است

باب الشهداء لا يغسلون ولا يصلى عليهم ويدفنون في ثيابهم شهیدان را غسل داده نمی شود و نماز گذارده نشود برایشان و دفن کرده شوند در جامهای خود

مالك انه بلغه عن اهل العلم انهم كانوا يقولون الشهداء في سبيل الله لا يغسلون ولا يصلى عليهم وانهم يدفنون في ثيابهم التي قتلوا فيها خبر رسید بامام مالک از اهل علم که ایشان می گفتند شهیدان در راه خدا تعالی غسل داده نشود ایشانرا و نماز گذارده نشود برایشان و دفن کرده شود ایشان را در جامها که کشته شده اند دران

مالك عن نافع عن عبد الله بن عمر ان عمر بن الخطاب غسل وكفن وصلى عليه وكان شهيدا رحمه الله عمر بن الخطاب را غسل داده شد و کفن پوشانیده شد و نماز گذارده شد بروی و بود شهید رحمت کناد او را خدا تعالی قال مالك وتلك السنة فيمن قتل في المعترك فلم يدرك حتى مات واما من حمل منهم فعاش ما شاء الله بعد ذلك فانه يغسل ويصلى عليه كما فعل بعمر بن الخطاب گفت مالک این سنت ست در حق کسی که کشته شد در معرکه پس یافته نشد او را تا آنکه مرد واما کسیکه برداشته شد او را از ایشان پس زنده ماند بعد ازان تا وقتیکه خواست خدا تعالی پس هر آئینه او را غسل داده شود و نماز گذارده شود بروی چنانکه کرده شد بعمر بن الخطاب مترجم گوید اتفاق کردند علما بر آنکه شهید یکه کشته شد در معرکه کفار غسل داده نشود او را و اختلاف کردند در نماز گذاردن بروی شافعی گوید نماز گذارده نشود بروی و نزد ابو حنیفه گذارده شود نماز بروی واما مرتث یعنی شخصیکه از معرکه زنده برآید و بعد ازان مرد پس غسل داده شود او را نزد حنفیه و این اظهر است نزد شافعیه واما مقتول باغیان را نزد حنفیه غسل نیست و نزد شافعیه اظهر آنست که غسل داده شود والله اعلم

كتاب الزكوة

باب اثم مانع الزكوة دربیان گناه کسی که ندهد زکوة را قال الله تعالى والذين يكنزون الذهب والفضة ولا ينفقونها في سبيل الله فبشرهم بعذاب اليم يوم يحمى عليها في نار جهنم فتكوى بها جباههم وجنوبهم وظهورهم هذا ما كنزتم لانفسكم فذوقوا ما كنتم تكنزون ٥ و آنانکه جمع می کنند گنجهای زر و نقره و خرج نمی کنند آن گنجها را در راه خدا تعالے یعنی زکوة نمیدهند ازان پس خبر ده ایشانرا بعذاب دردهنده روزیکه گرم کرده شود یعنی میده شود بران گنجها در آتش دوزخ پس داغ کرده شود بآن اطراف پیشانی ایشانرا و پهلوی ایشان را و پشتهای ایشانرا گفته شود این ست آنچه ذخیره می نهادید برای خویش پس بچشید عقوبت آنچه ذخیره می نهادید قال الله تعالى ولا

قلت ۲ اتفق العلماء على ان الشهيد ۲۰۰ المقتول في معركة الكفار لا يغسل واختلفوا في الصلوة عليه قال الشافعي لا يصلى عليه وقال ابو حنيفة يصلى عليه واما المرتث فيغسل عند الحنفية وهو الاظهر عند الشافعية واما مقتول البغاة فلا يغسل عند الحنفية والاظهر عند الشافعية انه يغسل ۱۲

ولا يحسبن الذين يبخلون بما آتاهم الله من فضله هو خيرا لهم بل هو شر لهم سيطوقون ما بخلوا به يوم القيمة ولله ميراث السموات والارض والله بما تعملون
خبير. باید که گمان نکنند آنانکه بخل میکنند بانچه عطا کرده است خدا تعالی ایشانرا از فضل خود این بخل را بهتر برای خویش بلکه این بدتر است برای
ایشان نزدیک است که بشکل طوق پوشانیده شود ایشانرا آنچه بخل کرده اند بآن روز قیامت یعنی آن مال را بصورت مار در گردن
ایشان اندازند و خدا راست پس گذاشته اهل آسمانها و زمین و خدا بآنچه میکنید داناست مالك عن عبد الله بن دينار عن ابي
صالح السمان عن ابي هريرة انه كان يقول من كان عنده مال لم يؤد زكوته مثل له يوم القيمة شجاعا اقرع له زبيبتان يطلبه حتى يمكنه
يقول انا كنزك. ابوهریره میگفت هرکه باشد نزد یک مال که زکوة آن ادا نمیکند مصور کرده میشود برای او روز قیامت آن مال را
ماری که موی سر او بسبب بسیاری سم زائل شده است مر او را دو خال است بشکل دانه مویز میجوید این شخص را تا آنکه دست یابد بروی
میگوید من گنج توام. مالك عن عبد الله بن دينار انه قال سمعت عبد الله بن عمر وهو يسأل عن الكنز ما هو فقال هو المال
الذي لا تؤدى منه الزكوة. عبد الله بن دینار گفت شنیدم عبد الله بن عمر را در احوال که سوال کرده میشد از کنز که چیست کنز که در
آیت وعید بران وارد شده پس گفت آن کنز مالیست که ادا کرده نشد از وی زکوة یعنی مراد از ولا ینفقونها فی سبیل الله ترک زکوة
ست و وعید بران گنج است که زکوة از وی ادا نکند مترجم گوید رضی الله عنه که اتفاق کرده اند علما که منع زکوة از کبائر است یعنی
لا ینفقونها مینماید از ان قدر یکه وعید گذاشته شده است آنرا و معنی بخلوا به بخل است که منع زکوة مقرر نماید باب ما جاء في
منع الزكوة. باب در جنگ کردن باکسی که نمیدهد زکوة را. مالك انه بلغه ان ابا بكر الصديق قال لو منعوني عقالا لجاهدتهم عليه
خبر رسید امام مالک را که حضرت ابوبکر صدیق فرمود که اگر نه دهند مرا یک رسن که بند کرده شود پای شتر جنگ کنم با ایشان برای همان یک
رسن. قال مالك الامر عندنا ان كل من منع فريضة من فرائض الله فلم يستطع المسلمون اخذها منه كان حقا عليهم جهاده
حتى ياخذوها منه. گفت مالک که امر مقرر نزدیک ما انست که هرکه نه دهد فرضی از فرائض خدا تعالی یعنی چهارپای که واجب شده است
در مال او پس نتوانستند مسلمانان گرفتن آن از وی واجب باشد بر ایشان جهاد او تا آنکه بگیرند آنرا از وی مسئله زکوة
فریضه محکمه است کافر میشود منکر او و جهاد کرده میشود باکسیکه منع نماید و نه دهد زکوة را. باب انواع الزكوة در بیان اقسام زکوة
مالك انه بلغه ان عمر بن عبد العزيز كتب الى عماله على دمشق في الصدقة انما الصدقة في الحرث والعين والماشية
خبر رسید مالک که عمر بن عبد العزیز نوشت بسوی عاملان خود که گماشته شده بودند بر دمشق در باب صدقه مضمون مکتوب
آنکه غیر ازین نیست که زکوة واجب میشود در زراعت و نقد که عبارت از زر و نقره باشد و مواشی مترجم گوید همین است
اتفاق علما که زکوة اموال بر سه قسم است و زکوة تجارات گرفته نمیشود مگر بحساب قیمت اما صدقه فطر پس آن زکوة سر است
باب الصدقة الذي لا تجب في اقل منه الزكوة در بیان مقدار چیزی که واجب نمیشود در وی زکوة از مال یعنی بیان

قوله ... العلماء ان صدقة الاموال على ثلاثة اقسام زكوة النقدين ... القيمة واما صدقة الفطر فهي صدقة الرؤس ١٢

نصاب اموال کرد رما دون آن زکوة واجب نشود مالک عن عمرو بن یحیی المازنی عن ابیه انه قال سمعت ابا سعید الخدری
یقول قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لیس فیما دون خمس ذود صدقة ولیس فیما دون خمس اواق صدقة ولیس فیما دون
خمسة اوسق صدقة ابو سعید خدری میگفت که فرمود آنحضرت صلعم نیست درکم از پنج شتر صدقه و نیست درکمتر از پنج اوقیه
صدقه و نیست درکم از پنج وسق صدقه مالک عن محمد بن عبد الله بن ابی صعصعة الانصاری ثم المازنی عن ابیه عن
ابی سعید الخدری ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال لیس فی ما دون خمسة اوسق من التمر صدقة ولیس فیما دون خمس اواق
من الورق صدقة ولیس فیما دون خمس ذود من الابل صدقة از ابو سعید خدری مرویست که آنحضرت صلی الله علیه وسلم
فرمود نیست درکم از پنج وسق تمر صدقه و نیست درکم از پنج اوقیه از نقره صدقه و نیست درکم از پنج شتر از شتران صدقه قال یحیی
قال مالک السنة التی لا اختلاف فیها عندنا ان الزکوة تجب فی عشرین دینارا عینا کما تجب فی مائتی درهم گفت مالک
سنتی که اختلاف نیست دران نزدیک ما آنست که واجب میشود زکوة در بیست دینار از ذهب خالص چنانکه واجب میشود در دو صد
درهم قال مالک ولیس فیما دون عشرین دینارا زکوة گفت مالک نیست درکم از بیست دینار ذهب خالص زکوة لغوی گفته
که وسق شصت صاع را گویند و صاع پنج رطل و ثلث رطل است و اوقیه چهل درهم را گویند و درهم یکی شش دانق است
و در حدیث آمده است الوزن وزن اهل مکة والمکیال مکیال اهل مدینة و ذود جماعه شتر را میگویند پس اگر نزد کسی کم از نصاب
باشد بروی زکوة لازم نیست و اگر زیاده از نصاب باشد اگرچه آن زیاده قلیل بود بحساب آن زکوة باید داد و اگر نیم نصاب از شتران
و نیم نصاب از بقر یا غنم یا تمر پس ضم کرده نشود آنرا باتفاق علما مسئله نصاب الفضة مائتا درهم والذهب عشرون مثقالا و
زکوتهما ربع العشر روی مالک فی حدیث ابی سعید لیس فیما دون خمس اواق صدقة و روی فی کتاب عمر و فی الرقة ربع العشر
قال مالک الامر عندنا انه تجب الزکوة فی عشرین دینار الخ و در درهمی که زکوة بدان معین شده اختلاف واقع شده است
حنفیان هفتاد حبه شعیره نوشته اند و شافعیان پنجاه و دو حبه شعیره و کسری و این اختلاف فاحش است که جمع آن توان کرد
و شعیره بلاد ما سبک اند چنانکه بران قرار داده اند درین دیار راست نمی آید پس این حساب را بگذاشتیم و حساب دیگر گرفتیم که
شش دانق است که اهل حرمین امروز دانق گویند بحذف قاف و وزن کردیم آن نیز مختلف برآمد بعضی نیم ماشه و بعضی نیم ماشه
و چهار حبه شعیر و بعضی نیم ماشه و شش حبه از ینجا دانسته شد که درهم سه ماشه است و کسری زیاده بر ربع ماشه یا دون از ان بقلیلے
یا زیاده و ازان بقلیلے و دینار یک مثقال است و نسبت درمیان مثقال و درهم آنست که ده درهم هفت مثقال میشود و در
مسئله چون دراهم در زمان آنحضرت صلعم متنوع بودند احتیاطا اخذ اقل است والله اعلم باب لا تجب فی مال زکوة حتی یحول
علیه الحول واجب نمی شود در هیچ مالی زکوة تا آنکه بگذرد در بروی یکسال مالک عن نافع ان عبد الله بن عمر کان یقول لا تجب

له قلت وعلیه عمل العلماء القسم الاول زکوة الزرع لا یشترط فیه النصاب عند ابی حنیفة ولم یوافقه صاحباه والوسق ستون صاعا والصاع عند الشافعی خمسة ارطال وثلث رطل بالبغدادی وعند ابی حنیفة ثمانیة ارطال بالبغدادی والاوقیة اربعون درهما والعنبر

فی الدرهم وزن سبعة اعنی یکون کل عشرة دراهم سبعة مثاقیل والذود فی الابل بمنزلة الرهط فی الناس ما بین الثلاث الی العشرة

فی مال زکوٰۃ حتی یحول علیہ الحول عبداللہ بن عمر میگفت واجب نمیشود در ہیچ مالی زکوٰۃ تا آنکہ بگذرد بروی یکسال **مالک**

عن محمد بن عقبۃ مولی الزبیر عن القاسم بن محمد ان ابابکر الصدیق لم یکن یاخذ من مال زکوٰۃ حتی یحول علیہ الحول از قاسم

بن محمد مرویست کہ ابوبکر صدیق نمیگرفت از ہیچ مال زکوٰۃ تا آنکہ بگذرد بروی یکسال **باب** کتاب عمر رضی اللہ عنہ فی الصدقۃ

بیان مضمون کتاب عمر رضی اللہ عنہ کہ درباب زکوٰۃ نوشتہ ست **مالک** انہ قرأ کتاب عمر بن الخطاب فی الصدقۃ قال فوجد

فیہ مالک خوانا کتاب عمر بن الخطاب را در صدقہ گفت پس یافتم در وی بسم اللہ الرحمن الرحیم ھذا کتاب الصدقۃ فی اربع وعشرین

من الابل فدونہا الغنم فی کل خمس شاۃ وفیما فوق ذلک الی خمس وثلثین بنت مخاض فان لم یکن بنت مخاض فابن

لبون ذکر وفیما فوق ذلک الی خمس واربعین ابنۃ لبون وفیما فوق ذلک الی ستین حقۃ طروقۃ الفحل وفیما فوق ذلک

الی خمس وسبعین جذعۃ وفیما فوق ذلک الی تسعین بنتا لبون وفیما فوق ذلک الی عشرین ومائۃ حقتان طروقتا الفحل

فمازاد علی ذلک من الابل ففی کل اربعین بنت لبون وفی کل خمسین حقۃ وفی سائمۃ الغنم اذا بلغت اربعین الی عشرین

ومائۃ شاۃ وفیما فوق ذلک الی مائتین شاتان وفیما فوق ذلک الی ثلثمائۃ ثلاث شیاہ فمازاد علی ذلک ففی کل مائۃ

شاۃ ولا یخرج فی الصدقۃ تیس ولا ھرمۃ ولا ذات عوار الا ماشاء المصدق ولا یجمع بین مفترق ولا یفرق بین مجتمع خشیۃ

الصدقۃ وماکان من خلیطین فانہما یتراجعان بالسویۃ وفی الرقۃ اذا بلغت خمس اواق ربع العشر یعنی یافتم مکتوب صدقہ در بیست

وچہار راس از شتران وانچہ کم از بیست وچہار باشد جنس شاۃ واجب میشود باین حساب کہ در ہر پنج راس یک شاۃ ست و در انچہ زیادہ

از بیست وچہار باشد تا سی وپنج بنت مخاض واجب میشود پس اگر نباشد بنت مخاض پس ابن لبون کہ نر ست بجای او باید گرفت

و انچہ زیادہ از سی وپنج باشد تا چہل وپنج بنت لبون واجب میشود و در انچہ زیادہ از چہل وپنج باشد تا شصت حقہ واجب میشود

کہ قابل ضراب نر باشد و در انچہ زیادہ از شصت باشد تا ہفتاد وپنج جذعہ واجب میشود و در انچہ زیادہ از ہفتاد وپنج باشد تا نود دو

بنت لبون واجب میشود و در انچہ زیادہ از نود باشد تا صد وبیست راس دو حقہ واجب میشود کہ قابل ضراب نر باشد پس انچہ زیادہ بر صد وبیست

باشد از شتران پس واجب آن باین حسابست کہ در ہر چہل راس بنت لبون ست و در ہر پنجاہ راس حقہ ست یعنی بر ہر دہ راس انتقال

باید کرد از بنت لبون بحقہ و از حقہ بہ بنت لبون و در ہر چرندہ در زمین از قسم غنم وقتیکہ برسد بچہل راس تا صد وبیست راس یک شاۃ

ست و در زیادہ ازان تا دو صد دو شاۃ و در زیادہ ازان تا سہ صد سہ شاۃ ست و در انچہ زیادہ باشد از سہ صد باین حسابست کہ در ہر صد راس

یک شاۃ باید گرفت و بر آوردہ نشود در زکوٰۃ فحل بز و نہ پیر کلان سال او نہ صاحب عیب مگر آنکہ خواہد صدقہ گیرندہ یعنی عامل خلیفہ بر صدقات و جمع کردہ نشود

درمیان متفرق و متفرق گردانیدہ نشود درمیان مجتمع بسبب ترس از زیان صدقہ و زکوٰۃ یکہ گرفتہ میشود از دو خلیط پس ہر آئینہ ایشان حساب کنند

بایکدیگر درمیان خویش برابری و در نقرہ وقتیکہ برسد بہ پنج اوقیہ چہارم حصہ از دہم حصہ مال یعنی چہلم حصہ **مالک** عن حمید بن قیس المکی

وعلیہ اہل العلم وھو مخصوص اتفاقا بالربح والنتاج اذا زاد علی النصاب فان حولہما حول الاصل ویزکیہ الربح فانہ یجب عند الثلثۃ وظاہر الحدیث العداد فی انتاء ان المستفاد فی اثناء الحول لا یضم مع نصاب من جنسہ وعلیہ الشافعی وقال ابو حنیفۃ یضم

۲۰ وان نقصان النصاب فی اثناء الحول یقطع الحول وعلیہ الشافعی وقال ابو حنیفۃ اذا کان النصاب کاملا فی طرفی الحول فنقصانہ فیما بین ذلک لا یسقط الزکوٰۃ

عن طاوس الیمانی ان معاذ بن جبل اتی بوقص البقر فقال لم یأمرنی فیه النبی صلی الله علیه وسلم بشیء ... اخذ من ثلثین بقرة تبیعا ومن اربعین بقرة مسنة واتی بما دون ذلک فابی

ان یأخذ منه شیئا وقال لم اسمع من رسول الله صلی الله علیه وسلم فیه شیئا حتی القاه فاسأله فتوفی رسول الله صلی الله علیه وسلم

قبل ان یقدم معاذ بن جبل طاوس یمانی روایت کرد که مر آینه معاذ بن جبل گرفت از سی راس گاو یکی تبیع واز چهل راس گاو

یک مسنه و آورده شد پیش معاذ کمتر از سی راس پس ابا کرد از آنکه بگیرد از آن چیزی و گفت نشنیده ام از رسول الله صلی الله

علیه وسلم در باب کمتر از سی راس چیزی توقف میکنم تا آنکه ملاقات میکنم با آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس سوال کنم از آنحضرت

صلی الله علیه وسلم پس متوفی شد آنحضرت صلعم پیش از آنکه بیاید معاذ بن جبل از یمن گفته است که بنت مخاض بچه ایست که

یکسال بر وی گذشت و داخل شد در سال دوم زیرا که مخض بمعنی حمل است مادر این بچه حامل میشود و بنت لبون بچه ایست

که دو سال بر وی گذشت و داخل شد در سال سیوم زیرا که مادر او صاحب شیر میشود و حقه بچه ایست که گذشت بر وی سه سال

و داخل شد در سال چهارم زیرا که وی قابل آن باشد که از فحل بار گیرد و جذعه بچه ایست که گذشت بر وی چهار سال

و داخل شد در سال پنجم لانها تجذع السن برای آنکه انداخت دندان او و تبیع بچه ایست که یکسال تمام کند و شهرت در مذهب

مالک نیست که دو سال تمام کرده باشد و مسنه آنست که گذشته باشد بر وی دو سال و داخل شد در سال سیوم و آنهم

مذهب مالک آنست که سه سال تمام کرده باشد مسئله زکوة انعام ظاهر از لفظ فی کل خمس شاة و مانند آن آنست که چه

اینقدر ابل جمع شوند در آن زکوة لازم شود از آن یک هر شخص یا از آن دو یا سه کس همین است مذهب شافعی و تائید میکند

همین را التسمیة که بحق المال در اثر حضرت ابو بکر صدیق رضی الله عنه پس این تسمیه تنبیه میکند که دوران زکوة بر اجتماع

مال است نه بر حال مالک لهذا بر مال صبی و مجنون نیز یا اهل مدینه واجب میشود و بر زرع صبی نیز و یک امر لازم حق آید زکوة

مصلحت در اداء حکم بر حال مال و بر حال مالک آنست که مصدق از نزد یک امام با حیا و وقری میرود و ادراک حقیقت حال

مالکان اطلاع نیست و در قول مالکان عمر را میرود و تحقیق حال متعسر میشود بخلاف رمها و گله ها که بر مشارع و مسارح جمع

و معرفت حال آنها میشاید و عنوان حاصل میشود و معنی اجتماع در اینجا اجتماعی است که بسبب آن همه یکی گله را گویند

میتوان گفت و این باتحاد مشرع یعنی جای آب خوردن و مسرح یعنی جائیکه از فنای قریه که در آن از میان خانها آورده

جمع میکنند تا همه را جمع کرده بمرعی می برند و مرعی یعنی چراگاه و مراح که جای آنها در وقت شب باشد و موضع حلب

راعی و فحل پس باتحاد این اشیا گله ها در یکی میباشد مسئله زکوة ماشیه را دو شرط قرار داده اند یکی گذشتن سال بر آن دوم گله در گله

واخذ آن حدیثی است که خواهد آمد لا زکوة فی مال حتی یحول علیه الحول لکن بچه از نصاب متولد شده است در سال سال او سال مادر است و

بدلیل آنکه حضرت عمر رضی الله عنه گفتند شمرده شود سخله را و ظاهر است که سخله یکسال نگذشته است بخلاف آنکه بدون نصاب بود با انضمام اولاد نصاب تمام شود

کہ سال او در حیوٰۃ از وقت تمام نصاب باید شمرد و بخلاف آنچہ منضم شود بمملوک بشرا یا ارث یا ہبہ سال او جدا حساب باید کرد

و یا در معنی نصاب جمع کرده شود یا نہ دو قول ست مثلاً ششصد شاہ مالک ست یعنی نصف بقرہ بود نہ ست و بعد از آن دہ راس دیگر خرید پس

چون سال گذرد زکوٰۃ سی لازم شود نہ زکوٰۃ چہل و چون ششصد شاہ دیگر گذشت آیا از ین دہ راس ربع مسنہ برآرد یا نہ نظر

بقیاس سال نہ برآرد و نظر بآنکہ اتفاق علما حاصل شد برآنکہ زیادہ از نصاب بحساب او زکوٰۃ برآرد و اگر ملک اثنای حول

زائل شود و باز عود کند و ہمچنین اگر از نصاب اثنای حول کم شود حساب از وقت ملک ثانی و تمام نصاب ثانیا میباید گرفت شرط

دیگر سوم ست کہ در کلا مباح چرا کند پس اگر کلا مملوک باشد آنرا سائمہ گویند یا معلوفہ دو وجہ آمده ست و اظہر نزد یک فقیر

رہ آنکہ معنی انبات ست اگر انبات کرده باشد نزدیک اشبہ شود و اگر نکرده شدہ بہ کلا مباح اشبہ شود و شرط سوم در غنم ماخوذ ست از لفظ

فی سائمۃ الغنم و در ابل و بقر بقیاس آن و گویا در ابل تصریح بآن نشده زیرا کہ ابل در عرب البتہ سائمہ میبود بخلاف غنم کہ بعض آن

در خانہ معلوفہ میبود پس اگر در اکثر سال علف میدہد بر وی زکوٰۃ واجب نیست و اگر علف میدہد قدری کہ بدادن آن ضرر نمایان نمی شود در

اوقات دیگر و صحرا میچرد زکوٰۃ واجب ست **باب** یعتد بالسخل ولا یاخذ الا الجذعۃ والثنیۃ شمار کنند بزغالہ و نگیرند در زکوٰۃ مگر جذعہ

وثنیہ **مالک** عن ثور بن زید الدیلی عن ابن لعبد اللہ بن سفیان الثقفی عن جدہ سفیان بن عبد اللہ ان عمر بن الخطاب بعثہ مصدقا

فکان یعد علی الناس بالسخل فقالوا تعد علینا بالسخل ولا تاخذ منہ شیئا فلما قدم علی عمر بن الخطاب ذکر ذلک لہ فقال

عمر نعم تعد علیہم بالسخلۃ یحملہا الراعی ولا تاخذہا ولا تاخذ الاکولۃ ولا الربی ولا الماخض ولا فحل الغنم وتاخذ

الجذعۃ والثنیۃ وذلک عدل بین غذاء الغنم وخیارہ قال مالک السخلۃ الصغیرۃ حین تنتج والربی التی قد وضعت

فھی تربی ولدھا والماخض ھی الحامل والاکولۃ ھی الشاۃ اللحم التی تسمن لتوکل عمر بن الخطاب فرستاد سفیان بن عبد اللہ

ثقفی را عامل ساختہ بر صدقات پس میشمرد بر مردمان بزغالہا را پس اصحاب مواشی گفتند میشماری بر ما بزغالہا را و نمیگیری از آنہا

چیزی پس وقتیکہ آمد پیش عمر بن الخطاب ذکر کرد این ماجرا را پیش او پس گفت عمر بن الخطاب آری میشماریم بر ایشان بزغالہ را اگر

بردارد آنرا شبان ولی نگیریم آنرا و نمی گیریم اکولہ را و نہ ربی را و نہ ماخض را و نہ گشن رمہ را و میگیریم یکسالہ و دو سالہ را و این یکسالہ

و دو سالہ میانہ ست در میان بہا ہای گوسفندان و میان بہترین گوسفندان گفت مالک سخلہ بچہ خورد را میگویند وقتیکہ از شکم مادر گرفتہ

میشود و ربی آنست کہ زائیده بچہ را پس او می پرورد بچہ خود را و ماخض حامل را گویند و اکولہ شاتی ست چاق برای خوردن گوشت کہ فربہ

کرده میشود تا خورده شود و تعبیری گفتہ جذعہ از گوسفند گیرند یا ثنیہ از بز و جذعہ آنست کہ یکسال بر وی گذشت و ثنیہ آنکہ دو سال بر وی گذشت و این

مذہب شافعی ست و در کتاب الرحمۃ مذکور ست کہ مالک میگوید جذعہ از ضان و معز میتوان گرفت **باب** النہی عن التضییق علی الناس فی

الصدقۃ باب منع از تنگ گرفتن بر مردمان در زکوٰۃ گرفتن **مالک** عن یحیی ابن سعید عن محمد بن یحیی بن حبان عن القاسم بن محمد

اے تری علیہا ای النبی فی بطنہا

۲۰۵

من البقرۃ التی طعنت فی الثانیۃ والمسنۃ التی طعنت فی الثالثۃ ۱۲ سلہ

قال علیہ الشافعیۃ لا یعتد بالصغیر والعیب ولا یؤخذ الا الجذعۃ والثنیۃ ومن اوساط المال وقال ابوحنیفۃ ادنی السن الذی یتعلق بہ وجوب الزکوٰۃ فی الغنم

بلغ من اوله الی هنا

عن عائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم انها قالت مُرّ على عمر بن الخطاب بغنم من الصدقة فرأى فيها شاة حافلا ذات ضرع عظيم فقال عمر بن الخطاب

ما هذه الشاة فقالوا شاة من الصدقة فقال عمر ما اعطى هذه اهلها وهم طائعون لا تفتنوا الناس لا تأخذوا حزرات المسلمين نكبوا عن الطعام

حضرت عائشه فرمود که گذرانیده شد بر عمر بن الخطاب رمه از صدقه پس دید در ان رمه بزی بسیار شیر صاحب پستان بزرگ پس گفت عمر

بن الخطاب چیست این بز پس گفتند این بزیست از زکوة پس فرمود حضرت عمر نداده اند این را مالکان و حال آنکه ایشان در اختیار خود بوده باشند

یعنی برضا داده باشند اینرا مبتلا مکنید مردمان را نگیرید نفائس اموال مسلمانان را بگذرید از طعام یعنی از شیردار مالک عن یحیى بن سعید عن محمد

بن یحیى انه قال اخبرني رجلان من اشجع ان محمد بن مسلمة الانصاري كان يأتيهم مصدقا فيقول لرب المال اخرج الي صدقة مالك فلا

يقود اليه شاة فيها وفاء من حقه الا قبلها محمد بن مسلمة می آمد پیش ایشان عامل زکوة شده پس میگفت صاحب مواشی را که بیرون کن

بسوی من زکوة مال خود را پس برنمی آورد بسوی او بزی که در وی تمامی حق او میبود مگر که قبول میکرد آنرا قال مالك السنة عندنا

والذي ادركت عليه اهل العلم ببلدنا انه لا يضيق على المسلمين في زكواتهم وان يقبل منهم ما دفعوا من اموالهم گفت مالک سنت مسلّمه

مقرره نزدیک ما و آنچه یافتیم بر آن ما اهل علم را در شهر خود آنست که تنگ گرفته نشود بر مسلمانان در زکوة ایشان و آنکه قبول کرده شود از

ایشان آنچه بدهند از اموال خود **باب** يضم بين المعز والضأن في تكميل النصاب جمع کرده شود میان بز و گوسفند برای تکمیل نصاب قال مالك

في الرجل يكون له الضأن والمعز انهما يجمع عليه في الصدقة فان كان فيهما ما تجب فيه الصدقة صدقت قال انما هي غنم كلها وفي كتاب عمر بن الخطاب

وفي سائمة الغنم اذا بلغت اربعين شاة شاة فان كانت الضأن اكثر من المعز ولم تجب على ربها الا شاة واحدة اخذ المصدق تلك

الشاة التي وجبت على رب المال من الضأن وان كانت المعز اكثر اخذ منها فان استوى الضأن والمعز اخذ من ايهما شاء قال

مالك في العراب والبخت والبقر والجواميس نحو ذلك گفت مالک در باب شخصیکه باشد او را گوسفند و بز که آنهمه را جمع کرده شود در روی

در صدقه پس اگر باشد در یں مجموعه قدری که واجب شود در وی زکوة بر آورده شود زکوة آن گفت مالک جز این نیست که آن غنم است

تمام آن و در کتاب عمر بن الخطاب آمده است و في سائمة الغنم اذا بلغت اربعين شاة شاة گفت مالک پس اگر گوسفند زیاده باشد از

بز و واجب نشده است بر صاحب او مگر یک شاة بگیرد عامل آن شاة را که واجب شده است بر صاحب مال از گوسفند و اگر بز اکثر باشد بگیرد از

از بز پس اگر برابر باشد گوسفند و بز بگیرد از هر جنس که خواهد گفت مالک در باب اشتران عربی و شتران بختی و گاو و گاومیش نیز همچنان

باب يجوز ان يسأل الامام اهل النقود هل عندكم ما تجب فيه الزكوة ويصدقهم فيما قالوا جائز است که سوال کند بادشاه ارباب

اموال نقد را آیا هست نزدیک شما قدریکه واجب شود در ان زکوة و تصدیق کند ایشان را در آنچه گویند مالك عن محمد

بن عقبة مولى الزبير عن القاسم بن محمد قال كان ابو بكر اذا اعطى الناس اعطياتهم يسأل الرجل هل عندك من مال

وجبت عليك فيه الزكوة فان قال نعم اخذ من عطائه زكوة ذلك المال وان قال لا اسلم اليه عطاءه ولم يأخذ منه شيئا

له قلت هو قول العلماء الثقات يؤخذ خيار السائمة

ع قلت هو قول الثقفي ١٢٠٣

تم الجزء

مرویست از قاسم بن محمد که ابو بکر صدیق وقتیکه میداد مردمان را عطاها ایشان سوال مینمود هر کسی را آیا نزدیک تو مالی هست که

در وی زکوة واجب شود پس اگر گفتی آری هست میگرفت از عطای او زکوة آن مال و اگر انکار کردی تسلیم مینمودی او را

عطا را و نگرفتی از ان چیزی **مالک** عن عمر بن الحسین عن عائشة بنت قدامة عن ابیها انه قال کنت اذا جئت

عثمان بن عفان اقبض عطائی سألنی هل عندك من مال وجبت فيه الزكوة قال فان قلت نعم اخذ من عطائی زکوة

ذلك المال وان قلت لا دفع الی عطائی قدامه گفت وقتیکه می آمدم پیش عثمان بن عفان تا قبض کنم عطای خود را

سوال میکرد مرا آیا هست نزدیک تو مالی که واجب شده باشد در وی زکوة گفت قدامه پس اگر میگفتم آری میگرفت از عطای من

و اگر لا میگفتم میداد عطا را بمن **مالک** عن ابن شهاب انه قال اول من اخذ من الاعطية الزكوة معوية ابن ابی سفیان

ابن شهاب گفت اول کسیکه زکوة گرفت از عطاها یعنی از سالیانها یا ماهیانها که از بیت المال برمی آید معاویه بن ابو سفیان

بود یعنی گرفتن زکوة از سالیانه و ماهیانه در وقتیکه کسی را داده شود بدعت است و سنت این است که بعد انقضای حول در دست

صاحب مال باید گرفت و الیه ذهب الشافعی بنده ضعیف گوید که گرفتن حضرت ابو بکر صدیق و حضرت عثمان زکوة را از

عطاها بجهت آن بود که نزد ارباب اموال مالی بود که بر وی حولان حول شده بود **باب** لا زكوة فی الحلی زکوة واجب نیست

در زیور **مالک** عن عبد الرحمن بن القاسم عن ابیه ان عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم کانت تلی بنات اخيها

يتامى فی حجرها لهن الحلی فلا تخرج من حليهن الزكوة حضرت عائشه متولی میشد دختران برادر خود را در ان حال که آن دختران

یتیمه میبودند در پرورش حضرت عائشه ایشان را زیور میبود پس برنمی آورد از زیور ایشان زکوة را **مالک** عن نافع ان

عبد الله بن عمر كان يحلی بناته وجواريه الذهب ثم لا يخرج من حليهن الزكوة عبد الله بن عمر زیور میپوشانید دختران خود را

و کنیزکان خود را از زر پس برنمی آورد از زیور ایشان زکوة را قال مالك من كان عنده تبر او حلی من ذهب او فضة لا ينتفع به

للبس فان عليه فيه الزكوة فی كل عام يوزن فيؤخذ ربع عشره الا ان ينقص من وزن عشرين دينارا عينا او مائتی

درهم فان نقص من ذلك فليس فيه زكوة وانما تكون الزكوة اذا كان انما يمسكه لغير اللبس فاما التبر والحلی المكسور الذی

يريد اهله صلاحه ولبسه فانما هو بمنزلة المتاع الذی يكون عند اهله فليس على اهله فيه زكوة قال مالك ليس فی

اللؤلؤ ولا فی المسك ولا فی العنبر زكوة گفت مالک کسیکه باشد پیش او زر غیر مسکوک یا زیور از زر یا نقره که نفع گرفته

نشود بآن از جهت پوشیدن و استعمال نمودن پس هر آئینه لازم است بر وی زکوة دران مال در هر سال وزن کرده شود

پس گرفته شود چهارم حصه از دهم حصه آن مگر آنکه ناقص شود وزن آن از بیست دینار خالص یا از دو صد درهم پس اگر کم شد

از ان چیزی پس نیست زکوة دران و جز این نیست که زکوة لازم است وقتیکه بند کند آنرا برای غیر پوشیدن اما زر غیر مسکوک

قلت قال الشافعی فی الاثر ابن شهاب ان العطاء فائدة ولا زكوة فيه حتى يحول عليه الحول ذكر قوله البيهقی فی سننه اقول وانما اخذ ابو بكر وعثمان من العطاء لما عندهم من النقود ما حال عليه الحول ۱۲ مصفی

قلت قال به الشافعی فی اظهر قوليه خصه بالمباح واما المحظور كالاوانی و كالسوار والخلخال للرجل فتجب فيه الزكوة بكل حال وعند الحنيفة تجب فی الحلی اذا كانت من ذهب وفضة دون النساء مخدوم ۱۲

۲۰۷

مزید شکسته که میخواهند بل آن درست ساختن آن و پوشیدن آن پس جز این نیست که آن بمنزلهٔ متاعی است که میباشد نزد صاحب خود
پس نیست لازم بر وجوب وی دران زکوة گفت مالک نیست واجب در مروارید و در مشک و عنبر زکوة مترجم گوید درین مسئله اقوال شافعی
آمده است و منشأ اختلاف اختلاف ایشانست دران که زکوة نقد بجوهر او است یا بمعنی که مشتمل است از استغنای انتفاع آن پس مالک
واجب شود بر حلی و بنزدیک ... اگر حلی غیر مباح باشد ... برای ... انتفاع ... است باب تجب الزکوة فی مال الصبی
واجب شود زکوة در مال صبی مالک انه بلغه ان عمر بن الخطاب قال اتجروا فی اموال الیتامی لا تأکلها الزکوة عمر بن الخطاب فرمود تجارت کنید
در اموال یتیمان تا فانی نکند آنرا زکوة مالک عن عبد الرحمن بن القاسم عن ابیه انه قال کانت عائشة تلینی انا واخا لی یتیمین فی حجرها
فکانت تخرج من اموالنا الزکوة قاسم بن محمد گفت حضرت عائشه متولی میشد مرا و برادر مرا از آنکه من که بودیم یتیم در پرورش او پس
بر می آورد از اموال ما زکوة مترجم گوید ... درین ... حکم ... است ... واجب ... شود ... است که زکوة
حق مال گفته اند پس ... تعلق ... بمال ... باشد ... صاحب مال ... در ... حدیث رفع القلم عن ثلثة الحدیث باب زکوة
مال ... بالدین لا زکوة علیه فی ذلک ... زکوة دران مال مالک عن یزید
بن خصیفة انه سأل سلیمان بن یسار عن رجل له مال وعلیه دین مثله أعلیه زکوة فقال لا یزید بن خصیفه سوال کرد
بن یسار را از حکم مردی که او را مالی باشد و بروی دین ... آیا بروی واجب است زکوة پس گفت سلیمان بن یسار نه
مالک عن ابن شهاب عن السائب بن یزید ان عثمان بن عفان کان یقول هذا شهر زکوتکم فمن کان علیه دین فلیؤد
دینه حتی تحصل اموالکم فتؤدون منها الزکوة حضرت عثمان میگفت این ماه زکوة شما است ... هر که ... دران
دران ... پس هر که باشد بروی قرضی پس باید که ادا کند قرض خود را تا خالص شود مال شما پس ادا کنید از آن اموال زکوة
قال مالک الامر الذی لا اختلاف فیه عندنا فی الرجل یکون علیه الدین وعنده من العروض ما فیه وفاء لما علیه من الدین
ویکون عنده من الناض سوی ذلک ما تجب فیه الزکوة فانه یزکی ما بیده من ناض تجب فیه الزکوة قال مالک واذا لم یکن
عنده من العروض والنقد الا وفاء دینه فلا زکوة علیه حتی یکون عنده من الناض فضل عن دینه ما تجب فیه الزکوة
فعلیه ان یزکیه گفت مالک امر ... مسلم ... نزدیک ما ... باشد ... دین و نزد وی ... از متاع
آنقدر است که ... دین او و نزد او ... نقد ... است که ... زکوة واجب شود
پس ... زکوة ... آنچه بدست او است از نقد گفت مالک اگر نباشد نزد وی ... از متاع و نقد الا قدر
ادای دین او پس زکوة واجب نیست بروی تا آنکه باشد نزد او از نقد زاید از دین او آنقدر
که واجب می شود در وی زکوة پس واجب است

وفی قول الشافعی انه تجب الزکوة فی المال الضمان ... لا تجب ... علیه ... من الدین ... عند مالک ... یجب الزکوة ...
بالشافعی ... الثالث ... فی النقد والعروض ... والماشیة والثمار

بروجهی که زکوة آن برآرد مترجم گوید رضی الله عنه درینجا سه قول مشهور ست دین منع میکند وجوب زکوة را مطلقا ومنع نمیکند مطلقا ومنع میکند در مال باطن یعنی نقد وعرض ومنع نمیکند در مال ظاهر یعنی ماشیه وزرع منظور اول قیاس منع دین ست از استطاعت حج ومنظور ثانی اطلاق نصوص وارده در باب زکوة ست ومنظور ثالث آنست که اموال ظاهره حقیقة نمو دارد واموال باطنه بدون تصرف دران نمو ندارد ومطالبه اهل دین ازان مانع میشود

باب من استحق مالا او كان ماله ضمارا كيف يزكي

هر که مستحق مالی شده یا باشد مال او غائب شده چگونه زکوة برآرد **مالك** عن محمد بن علقمة مولى الزبير انه سال القاسم بن محمد عن مكاتب له قاطعه بمال عظيم هل عليه فيه زكوة فقال القاسم ان ابا بكر الصديق لم يكن ياخذ من مال زكوة حتى يحول عليه الحول محمد بن علقمه سوال کرد قاسم بن محمد را از حکم مکاتبی ازان خود که مقرر کرد با او مال عظیم آیا بروی دران مال زکوة هست پس گفت قاسم هرآئینه ابوبکر صدیق نمیگرفت از هیچ مال زکوة تا آنکه بگذرد بروی یکسال **مالك** عن ايوب بن ابي تميمة السختياني ان عمر بن عبد العزيز كتب في مال قبضه بعض الولاة ظلما يامر برده الى اهله وتوخذ زكوته لما مضى من السنين ثم عقب بعد ذلك بكتاب ان لا توخذ منه الا زكوة واحدة فانه كان ضمارا عمر بن العزیز نامه نوشت در باب مالیکه قبض کرده بود اور ا بعض حاکمان بطریق ظلم امر میکرد برد آن مال بمالکان ونوشت که گرفته شود زکوة او از انچه گذشت از سالها بعد ازان عقب او فرستاد مکتوبی دیگر که گرفته نشود ازو مگر یک زکوة زیرا که او ضمار بود مترجم گوید رضی الله عنه که در صورت ودیعت زکوة لازم میشود ودر صورت مکاتبی که بمال عظیم مقاطعه کرده باشد زکوة لازم نمیشود پس درینصورت فارقی پیدا میباید کرد که حکم بران دائر باشد وآن فرق نزدیک شافعیه استقرار وتعین ست پس مال مکاتب مستقر نیست محتمل که عجز او ظاهر شود پس اگر نصاب سائمه را صداق زنی ساخت اگر تعیین آن سوائم نمود بودیعت اشبه ست زکوة لازم شود واگر تعیین نکرد بمال کتابت اشبه ست وضمار آنست که وصول با و متعذر باشد مثل مال مغصوب وضال ومجحود ودرین صورت سه قول مشهور ست واجب میشود برای جمیع اعوام گذشته لیکن دادن آن واجب نیست تا آنکه عود کند چون عود کند برای جمیع اعوام بدهد واجب نمیشود مطلقا وواجب میشود نزدیک یافتن زکوة یکسال فقط چنانکه ظاهر اثر عمر بن عبد العزیز ست منظور اول ظاهر شدن ملک ست بعد از یافتن ومنظور ثانی تعطل نماء او ست ومنظور ثالث خوف اجحاف مال ست اگر برای همه اعوام بدهد واگر دین دارد واین دین ماشیه ست یا غیر مستقر مانند مال کتابت زکوة لازم نمیشود واگر نقد ست در قول قدیم لازم نمیشود ودر جدید اگر موجل باشد یا حال باشد ومتعذر باشد اخذ او بجهة اعسار یا جحود مانند مغصوب ست واگر حال باشد ومتیسر ست اخذ او بمنزله ودیعت ست

باب زكوة اموال التجارة

در زکوة مالهای سوداگری **مالك** عن يحيى بن سعيد عن زريق بن حيان وكان زريق على جواز مصر في زمان الوليد وسليمن وعمر بن عبد العزيز

قلت مسئلة علل الشافعي عن زكوة الكتابة بانها غير مستقرة والعبد اسقاطها متى شاء واظهر تعليله في الباين الحال على من الباين فيه الزكوة وفي الضمار وفي الفعل وفي التعذر الباين الموجل يجب فيه لعله وان الحول كلها اذا وصل الاحكام وقال مالك عليه زكوة ٢٠٩ حول واحد مثل قول عمر بن عبد العزيز وعند ابي حنيفة لا تجب في الضمار ويجب في الدين اذا وصلت عن الايام الماضية ١٢

فذكر ان عمر بن عبد العزيز كتب اليه ان انظر من مر بك من المسلمين فخذ من ما ظهر من اموالهم مما يديرون به من التجارات من كل

اربعين دينارا دينارا فما نقص فبحساب ذلك حتى تبلغ عشرين دينارا فان نقصت دينار فدعها و لا تاخذ منها شيئا ومن

مر بك من اهل الذمة فخذ مما يديرون به من التجارات من كل عشرين دينارا دينارا فما نقص فبحساب ذلك حتى تبلغ عشرة دنانير

فان نقصت ثلث دينار فدعها و لا تاخذ منها شيئا و اكتب لهم بما تاخذ منهم كتابا الى مثله من الحول زريق عامل بود بر گذرگاه مصر در زمان ولید و سلیمان و عمر بن العزیز پس ذکر کرد که عمر بن عبد العزیز نوشت بسوی او که تامل کن هر کرا بگذرد در بر تو از مسلمانان پس بگیر از انچه ظاهر باشد از اموال ایشان از انچه میگردانند از تجارات از هر چهل دینار یک دینار پس انچه ناقص باشد بگیر بحساب آن تا آنکه برسد به بیست دینار پس اگر ناقص شد از بیست دینار یک سیوم حصه دینار پس بگذار او را و مگیر از وی چیزی و هر که بگذرد بر تو از اهل ذمه پس بگیر از انچه میگردانند آنرا از تجارات از هر بیست دینار دیناری پس انچه ناقص باشد بگیر بحساب آن تا آنکه برسد به ده دینار پس اگر ناقص باشد از ده دینار سیوم حصه دینار پس بگذار او را و مگیر از ان چیزی و بنویس برای ایشان انچه گرفته از ایشان نامه

تا مثل آن از سال مترجم گوید رضی الله عنه اصل درین باب حدیث ابو داود ست عن سمرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يامرنا ان نخرج الصدقة من الذي نعد للبيع و عمل مستمر مسلمین از زمان حضرت عمر رضی الله عنه که عاملان را برراهها می نشاندند و زکوة میگرفتند و شرط زکوة تجارة قیمت نصاب است از ذهب یا فضه و گذشتن یکسال چنانکه در نقد مذکور شد و ظاهر پیش بنده آنست که نصاب در تمام حول شرط است زیراکه حال مال تجارت در احادیث مضبوط نیست و حال او از حال نقد مستنبط است پس میباید که بروی حمل کنند و اگر چیزی قلیل از زمانی قلیل کم شود آنرا در عرف کم نمی شمارند چه در نقد و چه در تجارة و اگر شش ماه مالک نصاب نقد بود بعد از ان بآن نقد مال تجارت خرید کرد جمع کند هر دو را در حول چنانکه جمع کند نقد و مال تجارت را در نصاب زیراکه هر دو از یک جنس اند و زکوة آنها بر یک اسلوب است بخلاف آنکه شش ماه مالک نصاب سوائم بود بعد از ان مال تجارت خرید نمود و چون بمفهوم لفظ تجارت رجوع کنیم دانسته میشود که گرفتن مال است بمبادله بشرا یا مانند آن به نیت بیع یا حاصل کند ربح را زیراکه کسیکه بطریق ارث مال حاصل کرد یا بطریق هبه آنرا تجارة نمیگویند و قنیه دیگر است و تجارت دیگر و فرق در این هر دو به نیت تجارة است و قنیه بغیر نیت حاصل میشود و عرض تجارت بمجرد نیت قنیه برای قنیه می شود بمنزله سفر و اقامت و ظاهر آنست که ربح ملحق باصل مال است و همچنین اولاد حیوان که برای تجارة خرید کرده است بقیاس انچه در سوائم گفته شد و لابد است از تقویم و گاهی حال مختلف میشود باختلاف نقود یکه بآن قیمت کنند و ظاهر آنست که غالب نقد بلد را اعتبار کنند و در صورت تساوی نقود مخیر است و در متصور تها انفع للفقرا بهتر باشد و الله اعلم پس اگر از وقت خرید کردن به نیت تجارة یکسال گذرد و آن مال نقد شده است از ان نقد هر چه باشد بحساب آن زکوة برآرد و الا قیمت کند بغالب النقود در بلد از

فان

قلت يعني قوله ان انظر يأخذ من تاجره من المسلمين من مال التجارة اذا كان قيمته عشرين دينارا ربع عشره واختلفوا في مسألة الذمي فقال احمد يعقوب عمر بن عبد العزيز انه يؤخذ منه نصف ١٠ العشر ونصابه عند ابي حنيفة دنانير وقال يؤخذ منه نصف العشر ونصابه كنصاب المسلم كذا في الافصاح وفي الانوار وقال وفي الجزية ... باسم الصدقة والامام اجابهم اذا رضي بذلك ... يأخذ منهم من الابل شاتين ومن جنس ... دينار

فان نقصت ثلث دینار مفهوم میشود که قلت وزن که در رواج تسمیه دنانیر و دراهم ضرر نمیکند تاثیر ندارد و آن موجه ترست زیرا که
نصوص بلفظ خمسه اواق مثلا وارد شده اند پس اگر خمسه اواق باشد و اسم خمسه اواق بروی جاری بود زکوة واجب شود و اگر مال
تجارت سوائم باشند ظاهر است که مخیر باشد در ادای زکوة بحساب سوائم و بحساب تجارة **باب** لا زكوة الا فيما اكتسب بنحو
شراء مع نية التجارة واجب نیست زکوة مگر در مالی که کسب کرده است بقسم شرا با نیت سوداگری قال مالك السنة عندنا
التي لا اختلاف فيها انه لا يجب على الوارث زكوة في مال ورثه في دين ولا عرض ولا دار ولا عبد ولا وليدة حتى يحول
على ثمن ما باع من ذلك او اقتضى الحول من يوم باعه او قبضه گفت مالك سنتی که اختلاف نیست دران نزدیک ما اینست
که واجب نیست بر وارث زکوة در مالیکه وارث شد آنرا از در دین و نه در عین و نه در حویلی و نه در غلام و نه در کنیزک تا آنکه
بگذرد بر قیمت آنچه که فروخت از آن مال و بدست آورد یکسال از روزیکه فروخت یا قبض کرد **باب** يعتبر النصاب
في آخر الحول معتبر است نصاب مال در آخر سال قال مالك في رجل كانت له عشرة دنانير فاتجر فيها فحال عليها الحول
وقد بلغت عشرين دينارا انه يزكيها مكانه ولا ينتظر بها ان يحول عليها الحول من يوم بلغت ما تجب فيها الزكوة
لان الحول حال عليها وهو عنده عشرة دنانير ثم لا زكوة فيها حتى يحول الحول من يوم زكيت گفت مالك در حق مردیکه
باشد او را ده دینار پس تجارت کرد دران پس گذشت بروی یکسال و هر آئینه رسید به بیست دینار هر آئینه او زکوة آن
برآرد در همان وقت و انتظار نکند بآن که بگذرد بروی سال از روزیکه رسید بقدریکه واجب است بروی زکوة زیرا که گذشت
یکسال بروی و حالانکه نزد او ده دینار بوده بلکه اعتبار نصاب در آخر سال است بعد از آن نیست واجب دران دنانیر دادن زکوة
تا آنکه بگذرد یکسال از روزیکه زکوة آن داده شد **باب** قدر الصدقة فيما اخرجت الارض در بیان مقدار صدقه در چیزیکه
برآرد زمین **مالك** عن الثقة عنده عن سليمان بن يسار وعن بسر بن سعيد ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال فيما
سقت السماء والعيون والبعل العشر وما سقي بالنضح نصف العشر رسول صلعم فرمود در آنچه سیراب کرده است آنرا باران یا چشمها و
زمین سیراب بنفس خود دهم حصه است و در آنچه سیراب کرده است آنرا آب دادن شتران و گاوان بیستم حصه است قال مالك والسنة عندنا
في الحبوب التي يدخرها الناس ويأكلونها انه يؤخذ مما سقت السماء من ذلك والعيون وما كان بعلا العشر وما سقي بالنضح
فيه نصف العشر اذا بلغ ذلك خمسة اوسق بالصاع الاول صاع النبي صلى الله عليه وسلم وما زاد على خمسة اوسق ففيه
الزكوة بحساب ذلك گفت مالك حکم مقرر و مسلم نزدیک ما در دانهائی که ذخیره میکنند آن را مردمان و میخورند آنرا که گرفته شود
از آنچه سیراب کرده است آن را باران یا چشمها و آنچه باشد زمین سیراب بخود دهم حصه است و آنچه سیراب کرده شد بآب
دادن پس واجب است دران بیستم حصه وقتیکه برسد به پنج وسق بصاع نخستین که صاع آنحضرت است صلی الله علیه وسلم

٢١١

ونیز یکه زیاده از پنج وسق است پس دری زکوة بجاب آنست **باب الحبوب التی تجب فیها الزکوة وما لا تجب فیه** دربیان

آن دانها که واجب ست در ان زکوة دادن وانچه واجب نیست زکوة در وی قال مالك السنة التی لا اختلاف فیها

عندنا والذی سمعت من اهل العلم انه لیس فی شیء من الفواکه کلها صدقة الرمان والفرسك والتین وما اشبه ذلك

وما لا یشبهه اذا کان من الفواکه قال ولا فی القضب ولا فی البقول کلها صدقة ولا فی اثمانها اذا بیعت صدقة حتی

یحول علی اثمانها الحول من یوم بیعها ویقبض صاحبها ثمنها قال مالك والحبوب التی فیها الزکوة الحنطة والشعیر والسلت

والذرة والدخن والارز والعدس والجلبان واللوبیا والجلجلان وما اشبه ذلك من الحبوب التی تصیر طعاما

فالزکوة تؤخذ منها کلها بعد ان تحصد وتصیر حبا قال والناس مصدقون فی ذلك ویقبل منهم فی ذلك ما دفعوا

گفت مالک سنتی که اختلاف نیست دران نزدیک ما در انچه شنیدم از اهل علم اینست که واجب نیست در چیزی از میوها همه انواع

آن هیچ زکوة انار و شفتالو وانجیر وانچه مانند آن باشد وانچه مانند آن نباشد وقتیکه از قسم فواکه باشد گفت مالک نیست

در سپست و نه در تره ها همه انواع آن زکوة و نه در ثمنهای آن وقتیکه فروخته شود تا آنکه بگذرد بر قیمت آنها یک سال از آن روز که

فروخته است آنرا و قبض کند صاحب آن آن ثمن را گفت مالک آن دانهائیکه در وی زکوة واجب میشود گندم وجو وجو برهنه

وجواری وارزن و برنج وعدس وماش ولوبیا وسمسم است وانچه مشابه آن باشد از دانها که طعام میشود پس زکوة گرفته می شود

از همه آن بعد از آنکه درووه شود و دانه خالص گردد و گفت مالک مردمان را باور داشته شود دران مال قبول کرده شود

از ایشان انچه داده‌اند **باب خرص النخیل والکروم اذا طاب ثمرها** الا الزروع خرص کرده شود خرما و انگورها

وقتیکه قابل خوردن میشود میوهٔ آن و خرص کرده نشود زراعتها را قال مالك الامر المجتمع علیه عندنا ان النخیل تخرص

علی اهلها وثمرها فی رؤسها اذا طاب وحل بیعه ویؤخذ منه صدقة تمرا عند الجداد فان اصابت الثمرة الجائحة

بعد ان تخرص علی اهلها وقبل ان تجد فاحاطت الجائحة بالثمر کله فلیس علیهم صدقة فان بقی من الثمر شیء یبلغ

خمسة اوسق فصاعدا بصاع النبی صلی الله علیه وسلم اخذ منه زکوته ولیس علیهم فیما اصابت

الجائحة زکوة قال مالك وکذلك العمل فی الکروم ایضا گفت مالک امریکه اجماع واقع شده بران نزد ما است

که خرما خرص کرده شود بر صاحب آن حالانکه میوهٔ آن هنوز بالای درختان ست وقتی که قابل خوردن شود و حلال

گردد فروختن آن و گرفته شود زکوة آن تمر در وقت چیدن پس اگر رسید آن تمر را آفتی بعد خرص کردن بر صاحب آن

و پیش از آنکه گرفته شود از درختان پس احاطه کرد آفت بآن تمر تمام آنرا پس نیست بر ایشان واجب زکوة

پس اگر باقی ماند از تمر قدری که می رسد به پنج وسق یا زیاده بصاع آنحضرت صلی الله علیه وسلم گرفته می شود

ازان

ازآنقدر زکوة آن را و نیست بر صحابه شمار در چیزیکه رسید آفت زکوة دادن گفت مالک و همچنین ست حکم در انگور نیز
مترجم گوید رضی الله عنه که در حدیث ذکر تمر و زبیب آمده و در فواکه باتفاق علما زکوة واجب نیست پس میان فواکه و این
چیزها فارق میباید و امریکه جامع اینچیزهاست بوجهی که از فواکه ممتاز باشد آنست که درختی که ثمر او قوت میشود و یکسال باقیماند
و در حدیث حاکم ذکر حنطه و شعیر آمده ست و اتفاق علما حاصل شد بر آنکه در توابل و قضیب زکوة نیست پس فارق در میان
قبیلتین نیست الا حب مقتات مدخر مسئله صاع اهل مدینه پنج رطل بغدادی و ثلث رطل ست و رطل بغدادی صد
و سی درهم ست و درهم چنانکه سابقا گفتیم بحساب یازده ماشه و ربع ماشه ست و مجموع ماشهای رطل چهار صد و بیست
و دو و نیم بالا میشود و آن سی پیسه عالمگیری ست و دو نیم ماشه بالا که قریب پنج صد پیسه میباشد هر پیسه چهارده ماشه و صاع
دو و نیم سیر عالمگیر بیست و یازده پیسه بالا و دو وسق یکصد و شصت و یک سیر ست که بحساب این دیار چهار من و یک سیر میشود
و پنج وسق بیست من و پنج سیر عالمگیری باشد مسئله و چون بنای حساب بکیل ست و وزن بجز تقریب است نمی آید اینهمه تخمین
ست نه تعیین و از معرفت تحدید بالقطع یاس حاصل ست قال المحلی قال ابن الصباغ وغیره الاصل فی ذلک الکیل و انما
قدره العلماء بالوزن استظهارا و قال فی الروضة یختلف قدره وزنا باختلاف جنس ما یخرج کالذرة والحمص وغیرهما
والصواب ما قاله الدارمی ان الاعتماد علی الکیل بصاع معاير بالصاع الذی کان یخرج به فی عصر رسول الله صلی الله علیه وسلم
ومن لم یجده وجب علیه اخراج قدر یتیقن انه لا ینقص منه وعلی هذا فالتقدیر بخمسة ارطال و ثلث تقریب مسئله قدر نصاب اعتبار
کرده می شود در حال تمر و زبیب اگر تمر و زبیب میشود و الا در حال رطب و عنب اگر زیتون را نیز بگوئیم حال زیت اعتبار کرده
شود و یک جنس را بجنس دیگر ضم کرده نشود چنانکه نقد را السوائم جمع کرده نمیشود و یک نوع را بنوع دیگر ضم کرده شود
چنانکه ضان و معز و بختی و عراب را باهم ضم کرده میشود و هرچه در یکسال باشد باهم ضم کرده شود اگرچه جدا و یکی بعد دیگری
میباشد مسئله در انچه بباران سیراب شده باشد یا بسیل قنوات و نداوة ارض سیراب باشد عشر واجب ست و در انچه بنضح
یا دولاب یا آبی که او را خرید کرده ست سیراب شده باشد نصف العشر پس اگر بهر دو نوع متساوی سیراب کرده باشد سه ربع
عشر واجب شود و غالب و مغلوب بهمین حساب باید آورد زیراکه شرع تعیین کرد واجب را در حالتین و ازینجا حال مرکب
مستنبط میشود **باب** توخذ الزکوة من الزروع والنخیل عند الحصاد ولا ینتظر بها الی الحول گرفته شود زکوة از زراعتها
و درختان خرما وقت درودن و انتظار کرده نشود تا یکسال قال مالک فی قوله تعالی واتوا حقه یوم حصاده ان ذلک الزکوة
والله اعلم وقد سمعت من یقول ذلک گفت مالک در تفسیر قوله تعالی واتوا حقه یوم حصاده که مراد ازین حق
زکوة ست گفت مالک و شنیده ام از کسیکه میگفت این را مترجم گوید رضی الله عنه وارضناه واجب میشود ادای

مسئله فائده هو فعل اهل العلم

۲۱۳

زکوة نزد یک حصاد یعنی درودن و جایز میشود ادای زکوة نزدیک بدو صلاح و اشتداد حب تمر برای آنکه خرص در منقولات شرع
شده است و بخرص بر ذمۂ مالک مقرر میشود **مسئله** مسنون است خرص در تمر و زبیب نزدیک بدو صلاح تا آنکه یک خارص عادل
کند و قدر واجب بر مالک لازم کند و وی قبول نماید پس منقطع شود حق زکوة از عین مخروص و ثابت شود بر ذمه او و اگر بعد
هلاک مخروص دعوی کند اگر راست است قسم داده شود **باب** ما لا یوخذ فی الزکوة من اصناف التمر در بیان
چیزیکه گرفته نشود در زکوة از اقسام تمر **مالک** عن زیاد بن سعد عن ابن شهاب انه قال لا یوخذ فی صدقة النخل
الجعرور و لا مصران الفارة و لا عذق ابن حبیق و هو مثل الغنم تعد علی صاحب المال و لا یوخذ منه فی الصدقة ابن شهاب
گفت گرفته نشود در زکوة خرما جعرور را و نه مصران فاره را و نه عذق بن حبیق را گفت ابن شهاب این مانند رمه گوسفندان است
شمار کرده میشود بر صاحب مال گرفته نمی شود از وی در زکوة جعرور خرما خشک ریزه مصران الفاره خرمای تباه عذق بن
حبیق نوعی از خرمای تباه را گویند **باب** زکوة الزیتون در بیان زکوة زیتون **مالک** انه سال ابن شهاب عن الزیتون
قال فیه العشر مالک سوال کرد ابن شهاب را از زکوة زیتون پس گفت ابن شهاب در وی عشر است قال مالک و انما یوخذ
من الزیتون العشر بعد ان یعصر و یبلغ زیتونه خمسة اوسق فما لم یبلغ زیتونه خمسة اوسق فلا زکوة فیه قال مالک و الزیتون
بمنزلة النخل ما کان منه سقته السماء و العیون او کان بعلا ففیه العشر و ما کان یسقی بالنضح ففیه نصف العشر گفت مالک
و جز این نیست که گرفته میشود از زیتون دهم حصه بعد از آن که افشرده شود و برسد زیتون او به پنج وسق پس آنچه نرسد زیتون او
به پنج وسق پس زکوة نیست در آن گفت مالک و زیتون بمنزله درختان خرما است چیزیکه سیراب میکند از وی باران و چشمها
یا زمین سیراب پس در وی دهم حصه است و آنچه سیراب کرده میشود با آب دادن پس در آن بیستم حصه است **باب** لا زکوة
فی الرقیق و الخیل و العسل واجب نیست زکوة در بردها و گله اسپ و در شهد **مالک** عن عبد الله بن دینار عن سلیمن
بن یسار عن عراک بن مالک عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال لیس علی المسلم فی عبده و لا فی فرسه
صدقة ابو هریره روایت کرد که آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرمود نیست بر مسلمان در بنده او و نه در اسپ او هیچ زکوة
مالک عن عبد الله بن دینار انه قال سالت سعید بن المسیب عن صدقة البراذین فقال سعید و هل
فی الخیل من صدقة عبد الله بن دینار گفت که سوال کردم سعید بن المسیب را از زکوة براذین یعنی اسپان ترکی پس گفت
سعید آیا در گله اسپ زکوة میباشد **مالک** عن ابن شهاب عن سلیمن بن یسار ان اهل الشام قالوا لابی عبیدة
بن الجراح خذ من خیلنا و رقیقنا صدقة فابی ثم کتب الی عمر بن الخطاب فابی عمر ثم کلموه ایضا فکتب الی عمر فکتب
الیه عمر ان احبوا فخذها منهم و اردد ها علیهم و ارزق رقیقهم قال مالک معنی قوله و اردد ها علیهم یقول علی فقرائهم

مرویست از سلیمان بن یسار که هر آئینه اہل شام گفتند ابو عبیده بن الجراح را که بگیر از گله اسپان ما و برده ها ما زکوة را پس
قبول نکرد ابو عبیده بعد ازان نوشت بجانب عمر بن الخطاب پس قبول نکرد حضرت عمر بعد ازان سخن گفتند با ابو عبیده پس نوشت
حضرت عمر پس نوشت حضرت عمر در جواب او که اگر خواهند این را پس بگیر آنرا از ایشان یعنی بطریق استحباب و باز گردان بر ایشان
و قوت بده غلامان ایشان را یعنی غلامانی که تصدق بکنند و در بیت المال رسانند گفت مالک معنی قول حضرت عمر وارددها
علیهم اینست که میگوید رد بکن بر فقرا ایشان **مالک** عن عبد الله بن ابی بکر بن عمرو بن حزم انه قال جاء کتاب من
عند عمر بن عبد العزیز الی ابی بکر و هو بمنی ان لا یاخذ من العسل و لا من الخیل صدقة عبد الله بن ابو بکر گفت آمد مکتوبی از
پیش عمر بن عبد العزیز بسوی ابو بکر بن عمرو و او در منی بود باین مضمون که نگیرد از شهد و نه از گله اسپان هیچ زکوة مترجم گوید
رضی الله عنه که لازم نیست زکوة در برده ها اگر برای تجارت نباشند و اما اسپ و شهد پس زکوة نیست دران نزد و نزدیک
شافعی وقتیکه برای تجارت نباشند و گرفته میشود زکوة از گله اسپان نزد ابو حنیفه و تاویل حدیث نزدیک او اینست
وقتیکه اسپ برای غزا باشد لازم نیست اما وقتیکه برای نسل باشد پس لازم ست در وی زکوة نزد ابو حنیفه و نیز زکوة لازم است
بر عسل نزد او وقتیکه باشد در زمین عشر والله اعلم **باب** زکوة الرکاز در بیان زکوة رکاز **مالک** عن ابن شهاب عن سعید
بن المسیب و عن ابی سلمة بن عبد الرحمن بن عوف عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال فی الرکاز الخمس رسول الله
صلی الله علیه وسلم فرمود در رکاز پنجم حصه است قال مالک الامر الذی لا اختلاف فیه عندنا والذی سمعت اهل العلم
یقولون ان الرکاز انما هو دفن یوجد من دفن الجاهلیة ما لم یطلب بمال و لم یتکلف فیه نفقة و لا کبیر عمل و لا مؤنة فاما
ما طلب بمال و تکلف فیه کبیر عمل فاصیب مرة و اخطئ مرة فلیس برکاز گفت مالک حکمی که اختلاف نیست دران نزدیک ما
و آنچه شنیده ام از اہل علم که میگفتند اینست که رکاز مال مدفون ست که یافته شود از مدفونهای جاهلیة که طلب کرده نشود بمال
و کشیده نشود دران مؤنة خرج را و نه زیاده عمل و اما آنچه طلب کرده شود بمال کرده شود در وی عمل بسیار پس یافته شود یکبار و یافته نشود
بار دیگر پس آن رکاز نیست مترجم گوید رضی الله عنه اختلاف دارند علما در تفسیر رکاز اظهر اقوال شافعی موافق تفسیر مالک است
و ابو حنیفه گفته است که معدن هم رکاز است و یک قول شافعی موافق این مذهب است و نیز اختلاف دارند در مصرف
خمس رکاز ابو حنیفه میگوید مصرف آن مصرف خمس فئ است و شافعی گوید مصرف آن مصرف زکوة است یعنی اصناف
ثمانیه که در آیة انما الصدقات للفقراء مذکور شده اند و مراد از رکاز در اظهر اقوال شافعی نقدیست که
در جاهلیت دفن کرده شده باشند پس اگر اہل اسلام دفن کنند و کسی بیابد اگر مالک او معلوم
باشد ازان او خواهد بود و الا حکم لقطه خواهد گرفت و در ملک رکاز شرط است که در خرابه یابد در زمینی که

قوله زکوة فی الرقیق الا اذا کان للتجارة عند اهل العلم و الفرس و العسل عند الشافعی لا زکوة فیها و قال ابو حنیفة تجب فی الخیل

٢١٥

فی تفسیر الرکاز له قول ان المعدن من الرکاز او بمنزلة الرکاز و علیه ابو حنیفة و المراد بالرکاز علی اظهر اقوال الشافعی هو الدفن الجاهلی من النقد و اما الاسلامی فان علم مالکه فله و الا فلقطة

خمس الفئ ۱۲ مصرفه مصرف الزکوة عند الشافعی و عند ابی حنیفة مصرف خمس الرکاز

خود آنرا احیا کرده باشد بیابد و اگر در ملک شخصی یافت از آن همان شخص ست و اگر در مسجد یا شارع عام یافت حکم لقطہ گرفت

واللہ اعلم **باب زکوٰۃ المعدن** دربیان زکوٰۃ کان **مالک** عن ربیعۃ بن ابی عبد الرحمٰن عن غیر واحد ان رسول اللہ صلی اللہ

علیہ اقطع لبلال بن الحارث المزنی معادن القبلیۃ وھی من ناحیۃ الفرع فتلک المعادن لا یؤخذ منہا الی الیوم الا

الزکوٰۃ رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم جدا فرمود برای بلال بن حارث مزنی معادن قبلیہ را و آن از ناحیہ فرع ست پس آن

معادن گرفتہ نمی شود از وی تا امروز مگر زکوٰۃ مترجم گوید رضی اللہ عنہ آنچہ نزدیک فقیر ظاہر میشود دانست کہ معادن قبلیہ از

ذہب و فضہ بنود والا اہل تاریخ متعرض آن میشدند و این فرع نزدیک ست بمدینہ خفای حال او بعید مینماید یا کہ از سائر منطبعات

مثل سرب یا آہن یا غیر منطبع مانند مغرہ و نورہ و این اخیر اقرب می نماید واللہ علم پس قول احمد راجح ست کہ واجب میشود

در ہر معدن برابر ست کہ منطبع باشد یا غیر منطبع و اختلاف کردند در قدر واجب از معدن بر سہ قول خمس مانند رکاز و

ربع عشر مانند نقود و قول ثالث تفصیل ست اگر بتعب حاصل میشود مانند نقد ست و اگر بغیر تعب حاصل شود مانند رکاز ست

فقیر گوید لفظ الا الزکوٰۃ محتمل بر سہ جہ میتواند شد اگر بمعنے خمس باشد پس منظور حصر ست بہ نسبت تمام گرفتن و اگر ربع العشر

باشد منظور حصر ست بہ نسبت خمس و اقرب در معدن ذہب و فضہ حمل او بر رکاز ست یا ادخال او در لفظ رکاز **قال مالک**

ارى واللہ اعلم ان لا یؤخذ من المعادن مما یخرج منہا شیء حتی یبلغ ما یخرج منہا قدر عشرین دینارا عینا او مائتی درہم فاذا

بلغ ذلک ففیہ الزکوٰۃ مکانہ وما زاد علی ذلک اخذ منہ بحساب ذلک ما دام فی المعدن نیل فان انقطع عرقہ ثم جاء

بعد ذلک نیل فہو مثل الاول تبتدأ فیہ الزکوٰۃ کما ابتدأت فی الاول قال مالک المعدن بمنزلۃ الزرع یؤخذ منہ مثل

ما یؤخذ من الزرع یؤخذ منہ اذا خرج من المعدن من یومہ ذلک ولا ینتظر بہ الحول کما یؤخذ من الزرع اذا حصد العشر

ولا ینتظر بہ ان یحول علیہ الحول گفت مالک منودہ میشود مرا و جدا نا تر ست آنکہ گرفتہ نشود از کانہا از چیزیکہ بر آوردہ شود

از آنہا زکوٰۃ تا وقتیکہ برسد آنچہ بر آوردہ می شود ازان کانہا بقدر بست دینار زر یا بقدر دو صد درہم از سیم پس

چون برسد باین قدر پس باشد در وی زکوٰۃ بجای معدن خود و آنچہ زیادہ شود بران گرفتہ شود ازان بحساب آن

تا وقتیکہ در کان یافتی یابند یعنی تا وقتیکہ زر و سیم می بر آید واللہ علم پس اگر تمام شد رگ آن کان یعنی بجائی و سیم

خاک بر آمد و مادہ کہ برای ذہب و فضہ مستعد بود بانتہا انجامید چنانچہ در معدن آبدیدہ میشود واللہ علم باز آمد بعد از ان

یافتنی پس این یافت مثل اول ست از سر گرفتہ شود زکوٰۃ او را چنانچہ از سر گرفتہ شد در اول گفت مالک کان

بمنزلہ زراعت ست گرفتہ شود ازان مانند آنچہ گرفتہ میشود از زراعت گرفتہ شود ازان در روزی کہ بر آید

از کان و انتظار کردہ نشود دران گذشتن سال را چنانچہ گرفتہ میشود از زراعت ہنگامیکہ درو کردہ می شود

قلت وہو قول الشافعی فی الذہب والفضۃ و قال ابو حنیفۃ الخمس فی کل جوہر یذوب و ینطبع کالحدید والنحاس قال الشافعی فی تحریر معادن القبلیۃ فی قول الحجازیین ما یثبتہ اہل الحدیث ولو اثبتوہ لم یکن فیہ روایۃ عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم الا اقطاعہ و اما الزکوٰۃ فلیست مرویۃ عنہ قال البیہقی کما قال الشافعی ذکرنا لیس فی روایتہ عن الدراوردی و کانت فی سنۃ اتوہ قبلہا ذلک الزکوٰۃ فعندہ الی الیوم من المعدن خمس و ہو مختلف فی قول الشافعی ففی قول زکوٰۃ ربع العشر فی النسبۃ الی الکل و الخمس اذا ملکہ حال علیہ الحول الثانی یؤخذ منہ الزکوٰۃ وہو قول من الحرمین

۱۰۶

دهم حصه را وانتظار کرده می شود دران گذشتن سال را **باب** کراهیة اشتراء الصدقة دربیان مکروه بودن خرید نمودن آنچه خود صدقه داده باشد **مالک** عن زید بن اسلم عن ابیه انه قال سمعت عمر بن الخطاب وهو یقول حملت علی فرس عتیق فی سبیل الله وکان الرجل الذی هو عنده قد اضاعه فاردت ان اشتریه وظننت انه بایع برخص قال فسالت عن ذلک رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال لا تشتره وان اعطاکه بدرهم واحد فان العائد فی صدقته کالکلب یعود فی قیئه عمر بن الخطاب گفت سوار کردم شخصی را بر اسپی اصیل در راه خدا تعالی وآن شخص که اسپ نزد یک او رفت ضایع کرده بود آن اسپ را پس قصد کردم که خرید کنم او را ازان شخص و گمان کردم که وی بفروشد آنرا بقیمت ارزان پس سوال نمودم ازین ماجرا آنحضرت را صلی الله علیه وسلم پس فرمود خرید مکن آنرا اگرچه بدهد ترا بیکدرهم زیرا که عود کننده در صدقه خود مانند سگ عود کننده در قی خود است **مالک** عن نافع عن عبد الله بن عمر ان عمر بن الخطاب حمل علی فرس فی سبیل الله فاراد ان یبتاعه فسال عن ذلک رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال لا تبتعه ولا تعد فی صدقتک عمر بن الخطاب سوار کرد بر اسپی در راه خدا تعالی پس خواست که خرید کند آنرا پس سوالی کرد ازین مسئله آنحضرت را صلی الله علیه وسلم پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم خرید مکن او را وعود مکن در صدقه خود **باب** زکوة الفطر فریضة وعلی من تجب وکم مکیلتها وما جنسها زکوة فطر فرض است و بر کدام شخص واجب میشود و چه قدر است پیمانه او و چیست جنس او **مالک** عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم فرض زکوة الفطر من رمضان علی الناس صاعاً من تمر وصاعاً من شعیر علی کل حر او عبد ذکر او انثی من المسلمین رسول الله صلعم فرض کرد زکوة فطر از رمضان بر مردمان یکصاع از تمر یا یکصاع از جو بر هر آزاد یا بنده مرد یا زن از مسلمانان **مالک** عن زید بن اسلم عن عیاض بن عبد الله بن سعد بن ابی سرح العامری انه سمع ابا سعید الخدری یقول کنا نخرج زکوة الفطر صاعاً من طعام او صاعاً من شعیر او صاعاً من تمر او صاعاً من اقط او صاعاً من زبیب وذلک بصاع النبی صلی الله علیه وسلم ابو سعید خدری گفت برمی آوردیم زکوة فطر را یکصاع از طعام یعنی از گندم یا یکصاع از جو یا یکصاع از خرما یا یکصاع از قروت یا یکصاع از مویز واین پیمانه بصاع آنحضرت صلی الله علیه وسلم **مالک** عن نافع ان عبد الله بن عمر کان لا یخرج فی زکوة الفطر الا التمر الا مرة واحدة فانه اخرج شعیرا عبد الله بن عمر بر نمی آورد در زکوة فطر مگر خرما را الا یکبار پس هر آئینه بر آورد جو را **مالک** عن نافع ان عبد الله بن عمر کان یخرج زکوة الفطر عن غلمانه الذین بوادی القری وبخیبر عبد الله بن عمر بر می آورد زکوة فطر از

فائدة: وعليه اهل العلم فی الحدیث ان صدقة الفطر فرض وعلیه الشافعی وقال ابوحنیفة واجبة وفیه انها تجب علی الغنی والفقیر وعلیه الشافعی وقال ابوحنیفة لا تجب الا علی من یملک نصابا وان لم یکن نامیا وفیه انها تجب علی الصغیر والمجنون ومن لم یطق الصوم وعلیه اکثر اهل العلم وفیه انها تجب علی الرقیق مطلقا سواء کانوا للتجارة وللخدمة وعلیه الشافعی وقال ابوحنیفة لا تجب عن رقیق التجارة وفیه انها لا تجب عن العبد الکافر وعلیه الشافعی وقال ابوحنیفة تجب وفیه انه لا یجوز اخراج القیمة وعلیه الشافعی وقال ابوحنیفة یجوز کل ذلک

٢١٧ فیه انه لا یجوز اقل من صاع من ای جنس اخرج وعلیه الشافعی وقال ابوحنیفة یجزئ من البر نصف صاع وفیه ان الواجب مقدر بصاع النبی صلی الله علیه وسلم وهو خمسة ارطال وثلث بالرطل العراقی وقال ابوحنیفة بصاع الحجاج وهو ثمانیة ارطال وقال الشافعی تجب فطرة المرأة علی زوجها وقال ابوحنیفة لا تجب علیه ١٢٨

غلامان خود که در وادی قری و خیبر بودند یعنی زراعت میکردند برای او مترجم گوید رضی الله عنه در اول وقت وجوب زکوة فطر سه قول
آمده است اول شب عید و طلوع صبح عید و هر دو معا و ثمره خلاف ظاهر می شود در شخصیکه شب عید بمرد یا تولد شد و مستحب آنست که
پیش از نماز عید برآرند و اگر بعد نماز عید برآرند نیز جایز است و تاخیر از روز عید حرام است و اگر تاخیر کند قضا لازم شود و از لفظ من
المسلمین ظاهر شد که بر کافر لازم نیست و نه بر مسلمان از عوض کافر و در فطر نصاب و غیر آن شرط نکرده اند پس بر هر که قادر باشد
لازم میشود بخلاف کسیکه فاضل از قوت خود و عیال خود نمی یابد زیرا که خدا تعالی میفرماید لا یکلف الله نفسا الا وسعها و در
صاع پنج چیز مصرح شد طعام که مفسر است بگندم بقرینه مقابله او بشعیر و شعیر و تمر و زبیب و اقط و تنقیح چهار جنس از قوت مقیم
است و ظاهر آنست که اگر قوت او و قوت بلد او بر باشد مثلا مخیر است در میان جمیع اقوات بجهة عموم حدیث **باب** تعجیل زکوة
الفطر بیان شتاب برآوردن زکوة فطر **مالك** عن نافع ان عبد الله بن عمر كان يبعث بزكوة الفطر الى الذي تجمع عنده
قبل الفطر بيومين او ثلثة عبد الله بن عمر میفرستاد زکوة فطر را بسوی شخصیکه جمع کرده میشد نزد او پیشتر از عید فطر بدو روز
یا سه روز **مالك** انه رای اهل العلم يستحبون ان يخرجوا زكوة الفطر اذا طلع الفجر من يوم الفطر قبل ان يغدوا الى المصلى
امام مالک دید اهل علم را که دوست میداشتند که برآورند زکوة فطر را وقتیکه طلوع کند فجر از روز فطر پیش از آنکه بروند بنمازگاه
مترجم گوید تعجیل زکوة فطر در حکم بيومين او ثلثة ایام است از اول رمضان تا آخر آن **باب** مصارف الزكوة در بیان
مواضعی که زکوة را آنجا صرف باید کرد قال الله تعالی انما الصدقات للفقراء والمساكين والعاملين عليها والمؤلفة قلوبهم
وفي الرقاب والغارمين وفي سبيل الله وابن السبيل فريضة من الله والله عليم حكيم جز این نیست که صدقها برای
فقیران است و بی مایگان و عاملان بر صدقات و آنانکه دل ایشان را الفت داده میشود و در باب بردها و برای قرضداران
و در راه خدا تعالی و برای مسافران فرض کرده شد از جانب خدا تعالی و خدا تعالی دانا با حکمت است مترجم گوید رضی الله عنه
که خدا تعالی صدقات را مخصوص گردانید بهشت صنف صنف اول فقراست که مال ندارند و کسبی کنند یا کسب میکنند
و دفع حاجت نمی شود و نه قریب بدفع حاجت میرسد و صنف دوم مساکین اند که مال دارند و کسب میکنند اما بمال و کسب ایشان غنای
ایشان حاصل نمی شود و صنف سیوم عاملان است بر صدقه که امام ایشان را بر قریات یا قبایل میفرستد پس بر حسب اجتهاد امام
ایشان را باید داد حساب کنندگان و پیادها که تحصیل کنند و عامل که بحکم او کار کنند و نگاهبانان بیت المال و قسمت کنندگان آن
بر فقرا همه نیز درین صنف داخل اند صنف چهارم مؤلفة القلوب است و ایشان دو قسم اند قسمی از مسلمانان است که نیت ایشان
در اسلام ضعیف است پس برای دفع شر ایشان ایشان را امید دهند و نزدیک فقیر جمعی از مسلمانان که بر درها میمانند و لشکرها
قافلها می آیند اگر دست امام بایشان میرسد ایشان را نیز از ضعیف الاسلام میباید شمرد یا نیت ایشان قویست لکن باعطای ایشان اسلام همسران

ایشان مطلوب ست یا جمعی از مسلمانان که اگر ایشان را دهند کفار آن ناحیه مغلوب و منکوب شوند یا از مانع زکوة زکوة میتوان گرفت زیرا که ایشانرا دران ناحیه شوکتی باشد و رعایا از آن ناحیه از مصلحت ایشان خروج نمی توانند و قسمی از کافران ست که شر ایشان بر مسلمانان متوقع ست پس دفع شر ایشان کنند چنانچه بعض سرکشان از کفار در دیار ما حق الخفارة می ستانند یا قبایل کفار گفته ایشان می شنوند پس ایشان را تالیف باید کرد تا قوم مسلمانانرا از شر باز دارند و شافعیه اختیار کرده اند ایشانرا از خمس الخمس که سهم آنحضرت ست صلے اللہ علیہ وسلم باید داد و فیہ نظر زیرا که مسلمانان گاهی در ناحیه باشند که جهاد دار الحرب ایشانرا میسر نیست و فیئ ایشانرا بدست نمی آید و از سرکشان کفار یکه در دار الاسلام باشند ضررها بایشان میرسد و در بیت المال ایشانرا بجز صدقات مالی نیست پس حکمت شرع تقاضا میکند که این قسم را علاجی باشد صنف پنجم رقاب ست یعنی مکاتبان پس ایشانرا قدریکه از رق خلاص شوند باید داد و امام مالک گفته ست که غلامان را خریده کرده آزاد باید کرد فقیر گوید فک عانیکه اسیر باشد در دست کفار نیز محتمل ست واللہ اعلم صنف ششم غارمین ست و ایشان دو قسم اند قسمی برای حوائج قرض گرفته اند یا غرامت دم بر ایشان لازم شده ست و از ادای آن عاجز اند و قسمیکه قرض برای دفع خانه جنگی درمیان قبایل بسبب خون یا غیر آن واقع شده کشیده اند پس در ادای آن دین بایشان داده شود اگرچه اغنیا باشند صنف هفتم فی سبیل الله و مراد از ایشان غزاة اند پس آنچه از سلاح و نفقه و کسوة و اسپ کفایت کند بایشان باید داد صنف هشتم ابن السبیل ست یعنی مسافران پس هر که سفر مباح خواهد قدر ضرورت او را باید داد مسئله خدا تعالی فرمود للفقراء الذین احصروا فی سبیل الله ازین آیة دانسته میشود که اگر مانع از اکتساب قدر حاجت فرض بالکفایه باشد مانند جهاد و تحصیل علم شرعی و تعلیم آن استحقاق سهم فقرا را منع نمیکند و در حدیث آمده ست که سوال جایز ست کسی را که او را آفتی رسیده باشد تا آنکه سداد عیش دریابد و سداد عیش هر یکی دیگر ست ازینجا دانسته شد که لازم نیست کسب غیر لایق کردن و قدرت بر کسب نالایق استحقاق را ضرر نمیکند

باب لا تحل الصدقة لآل محمد صلے اللہ علیہ وسلم حلال نیست صدقه برای آل محمد صلی اللہ علیہ وسلم

مالك انه بلغه ان رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم قال لا تحل الصدقة لآل محمد انما هی اوساخ الناس رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمود حلال نیست زکوة آل محمد را صلے اللہ علیہ وسلم غیر ازین نیست که زکوة چرک مردمان ست مترجم گوید حلال نیست صدقه بنی هاشم را باتفاق علما و قال الشافعی بنو المطلب مثلهم و اختلاف دارند در موالی آل محمد صلعم بعضے منع مینمایند و بعضے جایز دارند اسلم

باب لا تحل الصدقة لغنی الا لخمسة حلال نیست زکوة داون غنی را مگر پنج کس

مالك عن زید بن اسلم عن عطاء بن یسار ان رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم قال لا تحل الصدقة لغنی الا لخمسة لغاز فی سبیل اللہ او لعامل علیها او لغارم او لرجل اشتراها بماله او لرجل له جار مسکین فتصدق علی المسکین فاهدی المسکین للغنی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمود

لا تحل الصدقة لبنی هاشم عند اهل العلم وقال الشافعی بنو المطلب مثلهم … موالیهم …

قوله ابن السبیل لان الآیة قد دلت ان العامل وابن السبیل فی العامل والغازی واما الغارم والغازی فتحل لهما الصدقة وان کانا غنیین عند الشافعی وقال ابو حنیفة لا تحل الا اذا کان فقیرا … مع … نعم ان الله … الفقیر والمسکین

٣١

حلال نیست صدقه هیچ توانگر را مگر پنج کس مر غازی را در راه خدا تعالی یا عامل را بر صدقات یا قرضدار را یا مردیکه خرید کرد
صدقه را بمال خود یا مردیکه او را همسایه هست مسکین پس صدقه داده شد مسکین را پس مسکین هدیه داد آن غنی که همسایه اوست **باب کیف**
یصرف الصدقات الیهم چگونه صرف کرده شود صدقات بسوی ایشان قال مالک الامر عندنا فی قسم الصدقات
ان ذلک لا یکون الا علی وجه الاجتهاد من الوالی فای الاصناف کانت فیه الحاجة والعدد اوثر ذلک الصنف
بقدر ما یری الوالی وعسی ان ینتقل ذلک الی الصنف الآخر بعد عام او عامین او اعوام فیوثر اهل الحاجة والعدد حیث
ما کان ذلک وعلی هذا ادرکت من ارضی من اهل العلم گفت مالک حکمی که مقرر و مسلم الثبوت هست نزدیک ما در قسمت صدقات
که این قسمت نمیباشد مگر بر وجه اجتهاد از والی پس هر کدام صنفی که دران احتیاج باشد و کثرت باشد زیاده دهد آن صنف را
بآنقدر که صلاح بیند والی و شاید که منتقل شود این زیادت دادن بسوی صنف دیگر بعد یکسال یا دو سال یا چند سال پس باید
زیادت دهد صاحب حاجت را و صاحب کثرت را هر جا که این خصلت باشد یعنی در هر صنفی که باشد و بر همین قول یافتم کسی که
پسند میکردم از اهل علم مترجم گوید واجب است نزد شافعی استیعاب اصناف هشتگانه اگر باشد آنجا عاملی والا بر هفت صنف
صرف باید کرد و واجب ست برابر کردن قسمت در میان جمیع اصناف نه در میان احاد صنف و نزد ابو حنیفه جایز است
صرف کل بسوی یک صنف یا بسوی یک شخص **باب** النهی عن السوال لمن یقدر علی الکسب و عنده نحو اوقیة در بیان منع از
سوال مر کسی که قادر میدارد بر کسب یا نزد او باشد بقدر یک اوقیه **مالک** عن عبد الله بن ابی بکر عن ابیه ان رسول الله صلی الله
علیه وسلم استعمل رجلا من بنی عبد الاشهل علی الصدقة فلما قدم سأله ابلا من الصدقة فغضب رسول الله صلی الله علیه وسلم
حتی عرف الغضب فی وجهه وکان مما یعرف به الغضب فی وجهه ان تحمر عیناه ثم قال ان الرجل لیسئلنی ما لا یصلح لی ولا له فان
منعته کرهت المنع وان اعطیته اعطیته ما لا یصلح لی ولا له فقال الرجل یا رسول الله لا اسألک منها شیئا ابدا
رسول الله صلعم عامل ساخت مردی را از بنی عبد الاشهل بر زکوة پس وقتیکه آمد آن مرد سوال کرد از آنحضرت صلعم بعضی شتران از مال زکوة
پس خشم گرفت آنحضرت صلعم تا آنکه شناخته شد آثار خشم در روی مبارک آنحضرت صلی الله علیه وسلم و از جمله آنچه شناخته میشد اثر غضب
در روی مبارک وی صلی الله علیه وسلم آن بود که سرخ میشدند چشمان مبارک او بعد ازان فرمود هر آئینه مرد سوال میکند
مرا آنچه لایق نیست مرا که بدهیم و نه او را که بگیرد پس اگر ندهیم او را مکروه میدارم ندادن و اگر بدهیم داده باشم او را
چیزیکه لایق نیست مرا و نه او را پس گفت آن مرد یا رسول الله سوال نکنم از تو چیزی از زکوة هیچگاه **مالک** عن ابی الزناد
عن الاعرج عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال والذی نفسی بیده لان یاخذ احدکم حبله فیحتطب علی
ظهره خیر من ان یاتی رجلا اعطاه الله من فضله فیسأله اعطاه او منعه رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود قسم بآنکه

قوله عندنا الثانی یجب استیعاب الاصناف الثمانیة ان کان هناک عامل والا فاستیعاب السبعة وتجب التسویة بین الاصناف لا بین آحاد الصنف وعند ابی حنیفة یجوز صرف الکل الی صنف واحد او شخص واحد

نفس من در دست او ست انکه بگیرد یکی از شما رسن خود را پس هیمه بیارد بر پشت خود بهتر است از انکه بیاید پیش کسیکه داده است او را خدا تعالی از فضل خود پس سوال کند او را اید بدهد یا منع کند او را مالك عن زید بن اسلم عن عطاء بن یسار عن رجل من بنی اسد انه قال نزلت انا و اهلی ببقیع الغرقد فقال لی اهلی اذهب الی رسول الله صلی الله علیه وسلم فسل لنا شيئا ناکله وجعلوا یذکرون من حاجتهم فذهبت الی رسول الله صلی الله علیه وسلم فوجدت عنده رجلا یساله و رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول لا اجد ما اعطیك فتولی الرجل وهو مغضب وهو یقول لعمری انك لتعطی من شئت فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم انه لیغضب علی ان لا اجد ما اعطیه من سال منکم وله اوقیة او عدلها فقد سال الحافا قال الاسدی فقلت للقحة لنا خیر من اوقیة قال مالك الاوقیة اربعون درهما قال فرجعت ولم اساله فقدم علی رسول الله صلی الله علیه وسلم بعد ذلك بشعیر و زبیب فقسم لنا منه حتی اغنانا الله مردی از قبیله بنی اسد گفت که نازل شدم من و اهل من در بقیع غرقد پس گفت اهل من برو پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس سوال کن او را چیزی برای ما تا بخوریم آنرا و شروع کردند ذکر کردن حاجت خود را پس رفتم بسوی آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس یافتم نزدیک او مردی را که سوال میکرد او را و آنحضرت صلی الله علیه وسلم میفرمود نمی یابم چیزی را که بدهم ترا پس رو گردانید آن مرد و حالانکه خشم گرفته بود و میگفت قسم بزندگانی من هر آئینه تو میدهی هر کرا میخواهی پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم هر آئینه مرد خشم گرفت بر من از جهت آنکه چرا نمی یابم چیزی که بدهم او را و کسیکه سوال کند از شما و او راست بقدر اوقیه یعنی مالک یک اوقیه یا مثل آن پس هر آئینه سوال کرد سوال الحاف یعنی الحاح که ممنوع است گفت اسدی که ناقه شیردار ما بهتر است از اوقیه یعنی در دل خود گذرانید گفت پس باز گشتم و سوال نکردم پس آورده شد بر آنحضرت صلی الله علیه وسلم بعد از آن شعیر و زبیب پس قسمت کرد برای ما از آن تا آنکه بی نیاز گردانید ما را خدا تعالی

باب ثواب الصدقة در بیان ثواب صدقه مالك عن یحیی بن سعید عن ابی الحباب سعید بن یسار ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال من تصدق بصدقة من کسب طیب ولا یقبل الله الا طیبا کان انما یضعها فی کف الرحمن یربیها له کما یربی احدکم فلوه او فصیله حتی تکون مثل الجبل رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود کسیکه تصدق کند بصدقه که حاصل شده باشد از کسب حلال و قبول نمیکند خدا تعالی مگر حلال را غیر آن نیست که گویا مینهاد آن صدقه را در دست رحمن جل جلاله می پرورد او را چنانچه می پرورد یکی از شما بچه اسپ یا بچه شتر خود را تا آنکه میشود مانند کوهی

کتاب الصیام

قال الله تعالی یا ایها الذین امنوا کتب علیکم الصیام کما کتب علی الذین من قبلکم لعلکم تتقون ایاما معدودات فمن کان منکم مریضا او علی سفر فعدة من ایام اخر وعلی الذین یطیقونه فدیة طعام مسکین فمن تطوع خیرا فهو خیر له وان تصوموا

وفی شرح السنة اذا رای الامام السائل جلدا قویا وشك فی امره انذره واخبره بالامر فان زعم انه لا کسب له او له عیال لا یقیم کسبه بکفایتهم قبل منه واعطاه فقیل یمکن ان یطبق بین الاحادیث باختلاف الاحوال والاصل اعتبار معنی الحاجة والاستغناء بالکسب التیسیر فالاوقیة من کان حاله مثل حال المهاجرین فی زمان النبی صلی الله علیه وسلم کان فقیرا

٢٢١

مرزوقین من الفقر دفعة بعد دفعة وفی الغنی دفعة والاضطرار لمن کان قویا اذا فی الاضطرار اولا الا ان یسال غیر الامام وعلی هذا القیاس غیرهما ۱۲

خیر لکم ان کنتم تعلمون شهر رمضان الذی انزل فیه القرآن هدی للناس وبینات من الهدی والفرقان فمن شهد منکم الشهر

فلیصمه ومن کان مریضا او علی سفر فعدة من ایام اخر یرید الله بکم الیسر ولا یرید بکم العسر ولتکملوا العدة ولتکبروا الله علی

ما هدیکم ولعلکم تشکرون ٥ واذا سألک عبادی عنی فانی قریب اجیب دعوة الداع اذا دعان فلیستجیبوا لی ولیؤمنوا بی

لعلهم یرشدون ٥ احل لکم لیلة الصیام الرفث الی نسائکم هن لباس لکم وانتم لباس لهن علم الله انکم

کنتم تختانون انفسکم فتاب علیکم وعفا عنکم فالان باشروهن وابتغوا ما کتب الله لکم وکلوا واشربوا حتی

یتبین لکم الخیط الابیض من الخیط الاسود من الفجر ثم اتموا الصیام الی اللیل ولا تباشروهن وانتم عاکفون

فی المساجد تلک حدود الله فلا تقربوها کذلک یبین الله ایته للناس لعلهم یتقون ٥

ای مسلمانان فرض کرده شد بر شما روزه داشتن چنانچه فرض کرده شده بود برآنانکه پیش از شما بودند یعنی اهل کتاب تا بود که شما پرهیزگاری کنید فرض کرده شد بر شما روزه داشتن در روزها شمرده شده یعنی روزها اندک پس هر که باشد از شما بیمار یا مسافر وافطار کرد پس واجب است بروی عدد روزها که افطار کرده است از روزها دیگر و برآنانکه نمی توانند روزه داشتن فدیه است که عبارة از طعام یک مسکین است واین ترجمه بنابر آنست که لا مقدر باشد یعنی لا یطیقونه یا برآنانکه میتوانند روزه داشتن و روزه نمیدارند فدیه است که عبارت از طعام یک مسکین است واین ترجمه بنابر آنست که لا مقدر نباشد پس بر وجه اول آیة در شیخ فانی که طاقت روزه ندارد نازل شده است ومحکم است و بر وجه ثانی منسوخ است در اول اسلام اختیار بود میان روزه داشتن و فدیه دادن بعد از ان منسوخ شد بآیة فمن شهد منکم الشهر مترجم گوید همین وجه دوم از سلف منقول است وقلق خاطر از هر دو میرود زیرا که حذف لا جایز در ان جاست که معنی مشتبه نشود واینجا معنی مشتبه می شود ولهذا جمعی عظیم از سلف قائل شده اند بوجه ثانی وفرود آوردن آیة بآن معنی با وجود ابا لفظ گویا بر هم کردن تفسیر آیة است از معانی قرآن بر تحقیق دو آنانکه قائل بر نسخ شده اند زیاده از مفهوم آیة و عمل مستمر مسلمین بر اینها نیست و وجوب تحمل نسخ درین صورت اگرچه از صحابی منقول شود محل نظر است زیرا که امر اجتهادیست پس وجهی دیگر بر خاطر این فقیر ریختند که قلق از آن برخاست والله اعلم یعنی و واجب است فدیه نفس خود یا نفس ولد و مملوک خود وآن فدیه طعام یک مسکین یعنی قدر خوراک یک مسکین با اهل او باشد بر آنانکه طاقت دادن آن فدیه دارند پس مراد صدقة الفطر است که در هر سال یکبار در روز فطر از خود و ولد و مملوک خود می باید داد و تسمیه او بالفدیه بجهة آنست که ابقای آدمی تا یک سال نعمتی است عظیم عوض آن اشباع یک مسکین است با عیال او پس آنحضرت صلعم تقدیر فرموده اند آنرا بیک صاع از قوت بلد یا نیم صاع از گندم و یک صاع از خرما وجو و اضمار قبل از ذکر بجهة آنست که مرجع مقدم است مرتبة چنانکه فی داره زید وضرب غلامه عمرو و تذکیر ضمیر بجهة آنست که سبیل المعنی کرده اند

ومعنى الذين يطيقونه الذين يطيقونه بالقضاء وهو يتحمل سكين بكل صوم ومعنى انه يجب على الذين يفطرون ان يخرجوا فدية شيخ لا يطعم بالصوم وجوه صحيحة فمن قصد الى مثل قول الحسن بكل يوم منها السلف من اطعم المساكين

زيراکه فديه بمان طعام مسکين ست كما قال الله تعالى وان لكم في الانعام لعبرة نسقيكم مما في بطونه پس هرکه بطريق
طاعت بکند عمل خير العينى زيادة از قدر واجب در فديه پس اين عمل بهتر ست براى او و روزه داشتن بهتر ست براى شما
اگر ميدانيد که بهتر ست پس باز نمانيد از روزه داشتن و انيکلام بجهة اينست که روزه داشتن شاق ست بر نفس پس خدا تعالى فرمود که در حقيقت
اخرويه نظر بايد کرد و از لذت حسيه نظر مبايد پوشيد ماه رمضان اينست که نازل کرده شده در وی قرآن در حاليکه مى راه نماينده ست مردمانرا
و در حاليکه آيات واضح ست نازل شده براى هدايت و فرق در حق و باطل پس هر که حاضر شود باين ماه بايد که روزه دارد او را و هر که بيمار باشد يا مسافر پس واجب است بروى
قدر روزها که افطار کرده ست از روزهاى ديگر يعنى ماه ديگر و اين کلمه تکرار نيست بلکه اعادهٔ آن براى دفع توهم نسخ ست
بعموم من شهد ميخواهد خدا تعالى در حق شما آسانى و نميخواهد در حق شما دشوارى يعنى در شرايع آسانى کرده ست و لهذا افطار
مريض و مسافر جايز داشته و ميخواهد که کامل کنيد شمار را يعنى امر تشريع اينست که کامل کنيد شمار روزها فايته در قضا و ميخواهد که
بالله اکبر ياد کنيد خدا را بشکر آنکه هدايت کرد شما را يعنى امر کرد باثنا تکبير روز فطر در نماز و بغير آن بعد اکمال رمضان و تا آنکه بود
که شکر کنيد و وقتيکه بپرسند ترا بندگان من از احوال من پس مضمون اين کلمه برسان که هر آئينه من نزديکم قبول ميکنم دعاى
دعا کننده وقتيکه دعا کند مرا پس بايد که قبول کنند ايشان گفته مرا و بايد که ايمان آرند بمن تا بود که ايشان راه يابند
و اين امر در اصل معنى مربوط ست بقول او تعالى يريد الله بكم اليسر يعنى امر ميکند شما را باکمال عدة در قضا و بتکبير و امر ميکند
بدعا و بپذيرفتن احکام الهى والله اعلم فصل باجنبى نيست در مبحث صوم حلال کرده شده براى شما شب روزه ها متصل شدن
بسوى زنان خود يعنى جماع زنان زنان لباس اند براى شما يعنى سبب عفت شما اند و شما بمنزلهٔ لباس يد يعنى سبب عفت ايشان
براى ايشان دانست خدا تعالى که شما خيانت ميکرديد در حق خويش يعنى معصيت ميکرديد بجماع پس مهربانى کرد بر شما و عفو نمود از شما پس
اکنون جماع کنيد با ايشان و طلب کنيد آنچه نوشته ست خدا تعالى براى شما يعنى طلب اولاد کنيد و بخوريد و بنوشيد تا آنکه ظاهر شود براى شما
رشته سفيد ممتاز شده از رشته سياه رشته سفيد عبارت از فجر صادق ست تشبيه داده ست خدا تعالى سفيدى اول صبح
صادق را برشته سفيد و آنچه بالاى آن محيط باشد از سياهى برشته سياه بعد از آن تمام کنيد امساک را تا داخل شدن
شب يعنى غروب آفتاب و جماع نکنيد با زنان حالانکه شما معتکف باشيد در مسجد تا مباشرت معتکف و اکل و شرب و جماع
در صوم حدهاى مقرر کرده خداست يعنى منهيات اوست پس نزديک نشويد بآنها همچنين بيان ميکند خدا تعالى نشانهاى
خود را براى مردمان تا بود که پرهيزگار شوند مترجم گويد درين آيات خدا تعالى جمع کرده ست جملهٔ عظيمه از احکام صوم و ما ميخواهيم
که پاره از آن ذکر کنيم پس کلمهٔ کتب عليكم الصيام دلالت ميکند بر فرضيه صوم چنانچه کلمهٔ کتب در ساير قرآن نيز بر وجوب دلالت
ميکند و اين کلمه نص ست بر فرضيه صوم و در اصل لغت امساک است و در شرع امساک از اکل و شرب و جماع ست از ابتداى

من فقهائه اولاد انه والله اعلم بقوله والذا سالك عبادي عني فصل باجنبي فان المعنى ليتكملوا العدة ولتكبروا الله ولتكملوا العدة من الكلام ولتكبروا وفى هذه الآيات سنة تاكيد للسامع وفى رمضان قريبة ان صيام رمضان كتب الصوم لقوله تعالى فى اصل اللغة الامساك وهذه الآيات يوخذ من هذه الآيات انه فى الشرع امساك من الاكل والشرب والجماع من النهار الصادق الى غروب الشمس ووجه

۲۲۴

النية ماخوذ من صلى الله عليه وآله الاعمال بالنيات ويدل ان المريض والمسافر يفطران ثم يقضيان عدة ما افطر وتدل على ما ذهبنا اليه ان صدقة الفطر فريضة ويوخذ تدبرها ودونها من غير تكبير وفيها ان اكثار التكبير عند القضاء ورمضان وان الاعتكاف قربة مطلوبة وان مباشرة النساء فى الاعتكاف حرام

فجر صادق تا غروب آفتاب بنیت قربة وغیر نیت در آیة فالان باشروهن وابتغوا ما کتب الله لکم بتصریح مبین شد

ونیت قربة ماخوذ ست از حدیث انما الاعمال بالنیات واز آیة وما امروا الا لیعبدوا الله مخلصین له الدین

و وقت آن از شهر رمضان ست وآن بحساب عرب که نزول قرآن بلغة ایشان ست از رویت هلال ست تا رویة هلال

واگر مریض باشد یا مسافر او را رخصت ست که افطار کند و شمار فائت از عدد رمضان روزه گیرد و معتبر در قضا عدد ست کما ثلة

در طول و قصر و حر و برد و صدقه فطر فرض ست بر هر که طاقة ادای آن دارد و آنحضرت صلعم آنرا التعیین کرده اند بمقداری چنانکه

بیاید واکثار تکبیر در عید الفطر مطلوب ست چه در نماز و چه در غیر آن واین کلمه الیست عامه اگر هفت تکبیر گویند در رکعة اول

و پنج در ثانیه میتوانند شد واگر چهار گویند در هر رکعة میتوانند شد و در شبهای رمضان جایز ست جماع چنانکه جائز ست اکل

و شرب اعتکاف یکی از قربات مشروعه ست و جماع حرام ست بر معتکف وعلة آن بودن او ست در مسجد پس حرام باشد

در مسجد اگر چه بغیر اعتکاف باشد والله اعلم مسئله یکی از ارکان صوم نیت ست بحدیث انما الاعمال بالنیات و سابق

اشارتی گذشت که در مثل این مقام فقیر را التفتیشی ست زیرا که خالی نیست از آنکه معنی نیت در حدیث قصد فعل باشد بتعیین

آن یا قصد قربت بجناب تعالی و قصد قربت اگر چه قصد علة غایة ست از فعل نه قصد نفس فعل محل این لفظ تواند بود

بتفسیر آنحضرت صلی الله علیه وسلم فمن کانت هجرته الی الله الحدیث یا قصد فعل و قربت هر دو حدیث حج که صحابه نیت مبهم کردند

و آنحضرت صلعم جایز داشتند اسقاط احتمال اول و ثالث میکند پس ظاهر است که قصد فعل امر جبلی ست شارع متوجه آن نشد بلکه مراد

فرضیه اخلاص ست و آن باضافة فعل باشد بجناب تعالی از جهة امتثال امر یا قصد قربت باو یا فرار از عقاب او یا تحصیل ثواب او

والله اعلم و هر روزه طاعتی جدا ست ولهذا گاهی مباح میشود فطر بعضی ایام و واجب میشود صوم بعض آخر پس نیت هر روز

واجب ست و تبییت نیت در فرض واجب ست چنانکه بیاید و متصل ساختن آن باول جزء صوم یا ایقاع آن در جزئی خاص

از لیل مانند نصف اخیر یا ثلث اخیر از شب یا امساک بعد از ان لازم نیست زیرا که عادة مستمره مردم ست نوم عند اول جزء

و نوم آخر شب و در اشتراط این چیز ها حرج عظیم ست و از صاحب شرع نصی بآن ظاهر نشد با وجود شدة حاجت و معلوم

بودن کثرت وقوع آن پس این تقریر ست از شارع بران عادة مستمره واگر شک کند در نیت صوم پس نیت صوم

صحیح نباشد واگر نیت صوم جازم باشد و تردد در فرضیه دارد ظاهر شد که رمضان ست بنا بر آنچه گفتیم ظاهر است که فرض

از رمضان واقع شود و تحری یوم الشک بصوم بجهة معنی رمضان نفل باشد یا فرض باشد منهی ست بحدیث ترمذی عن عمار

من صام یوم الشک فقد عصی ابا القاسم صلی الله علیه وسلم وعلة نهی آنست که این تعمق ست در دین واگر لیلة ثلثین از رمضان

نیت کند و میداند که اگر ثابت شد هلال ثلثین افطار کنیم صحیح باشد زیرا که در حکم شرع ازان چاره نیست پس اینقدر شک معفو باشد

ضروریة در کن دیگر امساک ست از جماع و اکل و شرب بنص قرآن چنانکه گذشت و لاحق کرده شد بسنت چنانکه روایت خواهیم کرد
امساک از استقاء و تنقیح کرده اند اکل و شرب را بوصول العین من الخارج الی ما یسمی جوفا من طریق منفذ مفتوح و قیل الی جوف
فیه تحیل الغذاء و وصول هوا بحلق و بوی مشک بدماغ غیر مفطرست زیرا که عین نیست و طلا کردن دوا بر سر و شکم و پاشیدن
آب بر سر و مالیدن دهن و کشیدن سرمه در چشم غیر مفطرست زیرا که از راه منفذ مفتوح نیست بلکه از راه مسامات و بر قول اول
تقطیر دوا در گوش و احلیل مفطرست نه بر ثانی و بلع ریقی که داخل فم است یا بر زبان است از وی جدا نشده اگرچه زبان را
برآورده باشد مفطر نیست زیرا که شارع فم را در بحکم داخل اعتبار کرده است و فم دو شبه دارد شبهی بداخل و شبهی بخارج پس شارع
حکم فرمود که وصول رطوبت بحلق مفسد نیست تا وقتیکه بلع نکند و مراد از فم قدریست که چون شفتین را بهم آرند بوجهی که
بی تکلف میباشد دیده نشود پس اگر ریق را بیرون از آن حد آرند و باز فرو برند روزه باطل شود بخلاف برآوردن زبان
با آنچه بر ویست از رطوبت و ریق که بلع او روزه را نمی شکند زیرا که از معدن خود تجاوز نکرده است و اگر در دهان جزوی از
طعام باقیمانده و در اثنای روزه همراه ریق فرو رفت اگر از تمیز او عاجزست ضرر نمیکند زیرا که ملحق بریق است و داخل اعداد
او و سنت از این عام تخصیص کرده است خوردن و نوشیدن بنسیان در حدیث شیخین آمده من نسی و هو صائم فاکل او شرب
فلیتم صومه فانما اطعمه الله و سقاه و اما جماع بمنزله اکل است درین باب یا نه ظاهر آنست که بمنزله اوست و اما سبق آب حالة
مضمضه و استنشاق بغیر قصد بمنزله نسیان نیست ظاهر آنست که بمنزله نسیان است اگر مبالغه نکرده است و اگر مبالغه کند روزه میشکند زیرا که قصد فعلی مفضی عنه
بوجهیکه غالبا منجر میشود بوصول عین بمنزله عمدست و مبالغه صائم در مضمضه در حدیث ممنوع شده است و اما اگر کسی باکراه در روزه
طعام خورد روزه اش می شکند یا نه ظاهر آنست که می شکند زیرا که عدم تاثیر چیزیکه در آن اکراه کنند در مواضع بسیار دانسته شد
از کفر و طلاق و غیر آن و معنی جماع دخول سر ذکرست در فرج و استمنا بمباشرت در حکم آنست نه بفکر و نظر بشهوت که در حکم احتلام
اشبه است و وجه این تنقیح آنست که در قرآن لفظ اکل و شرب وارد شد و معلوم شد که اغتسال روزه را نمی شکند و جامع در میان
این دو بوجهی که مخالف اغتسال باشد وصول عین است بجوف از راه منفذ مفتوح و فقیر را درینجا بحث است بلکه امر جامع وصول
عین است از راه حلقوم و دوا پاشیدن از زخم یا تقطیر در احلیل را البته اکل و شرب نتوان گفت و فی صحیح البخاری قال الحسن
لا باس بالسعوط للصائم ان لم یصل الی حلقه لیکن در سعوط وصول بحلق اکثرست و بغیر اختیار میرسد بخلاف فم که بغیر بلع نمیرسد
ازینجهة احتیاط منع اوست و قضا برای او و همچنین حقنه محمول است بر شرب از جهة وصول بامعا و معده که مقصد شرب است
بمنزله استمنا از جماع و غیر این دو مسئله را بر اکل و شرب حمل کردن تکلف شدید است والله اعلم و شرط ادای صوم اسلام
و عقل است و نقا از حیض و نفاس اما اسلام بجهة آنکه صوم طاعت است و طاعت کافر حبط میشود بنص قرآن و اما عقل پس از جهة آنکه ما عقل

بدون قصد و تمیز مطیع است بنی آید پس مجنون را روزه نیست اگرچه امساک کند و استیعاب روز بقصد و علم صوم خود البته ضروری نیست

از جهت ثبوت نوم در روزه و یا قصد و علم یک لحظه ضروری است یا نه در نوم مستغرق نهار و اغمای مستغرق تردد است و احتیاطا قضا از روز

سنت و در حدیث وارد شده فا نهن اذا حضن لا یصلین ولا یصمن از ینجا معلوم میشود که در ینحالت صوم و صلوة صحیح نیست و شرط

وجوب آن عقل و بلوغ ست اگرچه حائض و نفسا باشد یا مریض و مسافر و ایشان قضا کنند و بر کافر چون مسلمان شود قضا لازم نیست

بحدیث الاسلام یجب ما قبله ای وجوب برای ظاهر میشود در عقاب آخرت **باب** فضل الصوم در فضیلت روزه **مالک** عن ابی

الزناد عن الاعرج عن ابی هریرة ان رسول الله صلے الله علیه وسلم قال والذی نفسی بیده لخلوف فم الصائم اطیب عند الله من

ریح المسک انما یذر شهوته وطعامه وشرابه من اجلی فالصیام لی وانا اجزی به کل حسنة بعشر امثالها الی سبعمائة ضعف

الا الصیام فهو لی وانا اجزی به از ابو هریره مرویست که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود قسم بکسی که نفس من در دست قدرت

اوست هر آئینه بوی دهان روزه دار خوشتر ست نزدیک خدا تعالی از بوی مشک خدا تعالی میفرماید غیر ازین نیست که میگذارد شهوت

خود یعنی جماع را و طعام خود را و شراب خود را برای من پس روزه برای من است و من جزا دهم او را بعوض صوم هر حسنه داده میشود

بده چندان تا هفتصد چند مگر روزه پس آن برای من ست و من جزا دهم بعوض او **باب** فضل شهر رمضان در بیان فضیلت

ماه رمضان **مالک** عن عمه ابی سهیل بن مالک عن ابیه عن ابی هریرة انه قال اذا دخل رمضان فتحت ابواب الجنة

وغلقت ابواب النار وصفدت الشیاطین ابو هریره گفت وقتیکه در آید رمضان کشاده کرده میشود دروازهای بهشت

بسته میگردد دروازهای دوزخ و در زنجیر کرده میشوند شیطانان **باب** یجب الصوم والفطر برؤیة الهلال فان غم اکملوا ثلثین

ثم صاموا وافطروا واجب ست گرفتن روزه بدیدن هلال و افطار نیز پس اگر پنهان شود ماه تمام کنند سی روزه از شعبان

بعد ازان روزه گیرند یا از رمضان بعد ازان افطار کنند **مالک** عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلے الله

علیه وسلم ذکر رمضان فقال لا تصوموا حتی تروا الهلال ولا تفطروا حتی تروه فان غم علیکم فاقدروا له رسول الله صلی الله

علیه وسلم ذکر کرد رمضان را پس فرمود روزه مگیرید تا آنکه به بینید ماه را و روزه مکشائید تا آنکه به بینید ماه را پس اگر

پنهان کرده شود از شما پس اندازه کنید برای او و مراد از اندازه کردن آنست که سی روز از شعبان تمام کند و بعد ازان

رمضان اعتبار کند و ماه عید اگر مغموم شود سی روزه تمام کند بعد ازان عید را اعتبار کند و در روایت دیگر صریحا وارد شده

فاکملوا ثلثین **مالک** عن عبد الله بن دینار عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلے الله علیه وسلم قال الشهر تسع وعشرون

فلا تصوموا حتی تروا الهلال ولا تفطروا حتی تروه فان غم علیکم فاقدروا له رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود ماه در بعض

احیان بیست و نه روز میشود پس روزه مگیرید تا به بینید ماه را و روزه مکشائید تا آنکه به بینید ماه را پس اگر پنهان کرده شود از شما

قوله الخلوف تغیر طعم الفم ورائحته لسبب الجوع ومعنی کونه اطیب عند الله رضاء الله تعالی به ومعنی قوله وانا اجزی به اختصاص التشریف والتعظیم ۱۲

۲۲۶

قوله صفدت ای شدت بالسلاسل والتخفیف ای شدت بالاغلال ۱۲

قلت وعلیه اهل العلم ای خفی قوله غم ای فیقال غمت الشیء ای غطیته ومعنی فاقدروا له ... عام الصحابة من ... وقیل فاقدروا له ...

اندازہ کنید برای آن **مالک** عن ثور بن زید الدیلی عن عبد اللہ بن عباس ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ذکر رمضان
فقال لا تصوموا حتی تروا الهلال ولا تفطروا حتی تروه فان غم علیکم فاکملوا العدد ثلثین رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
ذکر کرد رمضان را پس فرمود روزہ مگیرید تا آنکہ ببینید ماہ را و روزہ مکشائید تا آنکہ ببینید ماہ را پس اگر ہلال پنہان کردہ شود
از شما پس تمام کنید شمار ماہ را کہ عبارة از سی روز است **مالک** انہ بلغہ ان الہلال رئی فی زمان عثمان بن عفان بعشی
فلم یفطر عثمان حتی امسی وغابت الشمس خبر رسید امام مالک را کہ ہلال دیدہ شد در زمان حضرت عثمان بن عفان در وقت عشی
یعنی بعد نیم روز پس روزہ نکشاد عثمان تا آنکہ در شام داخل شد و غائب گشت آفتاب مترجم گوید رضی اللہ عنہ کہ مراد از تروہ آنست
کہ ہمہ احاداً واحداً ببینید زیرا کہ در حدیث ابو داؤد آمدہ است عن ابن عمر اخبرت رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم انی رایت الہلال
فصام وامر بصیامہ پس بنا بر اخبار واقع میتواند بود الا در آنصورت کہ آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم ندیدہ باشند و جم غفیر پس معنی کلام
اینست کہ حتی یری بعضکم و در قرآن عظیم آمدہ است ان جاءکم فاسق بنبأ فتبینوا پس میباید کہ مخبر عدل باشد و اگرچہ یکی باشد
چنانکہ مضمون حدیث ابن عمر دلالہ کرد و اگرچہ پیش قاضی گواہی ندادہ بجہتہ سکوت از آن در حدیث مسئلہ اگر ہلال را در یک شہر
دیدہ شد و در شہر دیگر تفحص کردند و ندیدند اگر آن شہر قریب است لازم است حکم رویۃ ایشان و اگر بعید است لازم نیست بحدیث
ابن عباس و بقیاس بر مسئلہ فطر و حج کہ در حدیث منصوص شدہ و ظاہر آنست کہ مراد از بعد مسافت قصر است و ایراد کردہ شود
کہ مسافت قصر را با امر ہلال ہیچ تعلق نیست زیرا کہ مشہور و عقبہ اکتفای ہر ناحیہ برویہ خود از جہتہ حرج است در تکلیف بابلاغ اخبار
نہ از جہتہ اختلاف مطالع و عادة قاضیہ است ببلوغ اخبار در مواضع قریبہ پس اگر از آخر شہر یکہ در آن رویۃ متحقق شد بر دو
مرحلہ باشد حکم آن لازم نیست

باب لا صوم لمن لم یبیت الصوم

روزہ نیست کسی را کہ نیت روزہ در شب نکردہ است **مالک**
عن نافع عن عبد اللہ بن عمر انہ کان یقول لا یصوم الا من اجمع الصیام قبل الفجر عبد اللہ بن عمر میگفت روزہ ندارد دیگر
کسیکہ عزم کردہ است روزہ را پیش از فجر صادق **مالک** عن ابن شہاب عن عائشة وحفصة زوجی النبی صلی اللہ علیہ وسلم
مثل ذلک ابن شہاب از حضرت عائشہ وحضرت حفصہ رضی اللہ تعالی عنہما ہمچنین روایت کردہ است مترجم گوید
این حکم نزدیک جمہور اہل علم مخصوص بفرض است وصوم نفل را در روز درست است کہ نیت کند بلکہ بغوی از حذیفہ نقل کردہ
است کہ بخاطر او گذشت کہ روزہ بگیرد بعد زوال آفتاب پس روزہ گرفت وحدیث ابن عمر مرفوع است بروایۃ دار قطنی
وگفتہ است رواۃ ثقات و آن مخصص است بحدیث ترمذی ودار قطنی وبیہقی عن عائشة دخل صلی اللہ علیہ وسلم علیہا ذات
یوم فقال ہل عندک شیء قالت لا قال فانی اذا صائم ودر صحۃ این صوم شرط است امساک از مفطرات در اول نہار

باب یاکل ویشرب حتی یتبین لہ الصبح

الا ستطیر بخورد و بنوشد تا آنکہ ظاہر شود صبح منتشر یعنی صادق **مالک**

اهل بلد باهل بلد اخر لا یلزم رؤیة اخری ولو قوی عند الشافعی دون لایلزم حکم بلد القریب البعید وعند ابی حنیفة یلزم مطلقا وهلال شوال لا یثبت الا بقول عدلین ... عندنا اهل العلم واختلفوا فی هلال رمضان فقیل یثبت بشهادة الواحد وعلیه ابو حنیفة وقیل لابد من عدلین وعلیه مالك وللشافعی قولان اصحهما کالاول ...

ان یکون السماء مصحیة او مغیمة وقال ابو حنیفة فی الصحو لابد من جمع کثیر ... رأوا الهلال قبل الزوال او بعده لا یصام به ولا یفطر وهو من اللیلة المستقبلة ... اذا رئی الهلال بالنهار یوم الثلثین فهو للیلة المستقبلة

٥٣ قلت اخرج الترمذی عن عائشة قالت کان النبی صلی الله علیه وسلم یاتینی فیقول اعندک غداء ... فیقول ... والکفارات ... من التبییت

عن عبد الله بن دينار عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال ان بلالاً ينادي بليل فكلوا واشربوا حتى ينادي ابن ام مكتوم

رسول الله صلعم فرمود هر آئينه بلال اذان میگوید در شب یعنی قبل از صبح صادق پس بخورید و بنوشید تا آنکه اذان گوید ابن ام مکتوم

مالك عن ابن شهاب عن سالم بن عبد الله ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال ان بلالاً ينادي بليل فكلوا واشربوا حتى

ينادي ابن ام مكتوم قال وكان ابن ام مكتوم رجلا اعمى لا ينادي حتى يقال له اصبحت اصبحت رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمود

هر آئینه بلال اذان میگوید در شب پس بخورید و بنوشید تا آنکه اذان گوید ابن ام مکتوم گفت ابن شهاب بود ابن ام مکتوم مرد نابینا

اذان نمی گفت تا آنکه گفته میشد او را در صبح داخل شدی مترجم گوید رضی الله عنه این معنی ماخوذ ست از آیه حتی یتبین لکم الخیط و معنی

تبیین لکم آن نیست که این شخص بعینه بداند بلکه بوجهی متحقق گردد برافق که بنی آدم را دران اشتباه نباشد اگرچه کسیکه بصارت

ندارد یا اعمال حس در رویت افق نکند نمی بیند مسئله اگر فجر طالع شد و در دهان شخصی طعام ست پس آنرا بیندا ختن یا در حال

جماع است پس ذکر را نزع کرد بوجهی که مقارن تبین صبح امساک نمود روزه وی درست ست باب یستحب تعجیل الفطر و تاخیر

السحور مستحب ست شتاب کردن افطار یعنی بجرد غروب آفتاب و موخر کردن خوردن طعام سحور را مالك عن ابی حازم بن

دینار عن سهل بن سعد الساعدی ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لا يزال الناس بخير ما عجلوا الفطر رسول الله صلى الله

عليه وسلم فرمود که مردمان همیشه بخیر خواهند بود مادام که تعجیل کنند افطار را مالك عن عبد الرحمن بن حرملة الاسلمى

عن سعيد بن المسيب ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لا يزال الناس بخير ما عجلوا الفطر رسول الله

صلى الله عليه وسلم فرمود همیشه مردمان بخیر خواهند بود مادام که شتاب کنند افطار را مالك عن عبد الكريم بن ابى

المخارق من كلام النبوة تعجيل الفطر والاستيناء بالسحور مختصر عبد الكريم بن ابى المخارق روایة کرد که از مضمون

کلام نبوة ست شتاب افطار کردن و تاخیر کردن طعام سحور مالك عن ابن شهاب عن حميد بن عبد الرحمن ان

عمر بن الخطاب وعثمان بن عفان كانا يصليان المغرب حين ينظران الى الليل الاسود قبل ان يفطرا ثم يفطران

بعد الصلوة وذلك فى رمضان عمر بن الخطاب عثمان ابن عفان میگذاردند نماز مغرب را وقتیکه نظر میکردند بسوی

شب سیاه پیش از آنکه افطار کنند باز افطار میکردند بعد از نماز و این واقعه در رمضان بود باب يصح صوم من اصبح

جنبا صحیح ست روزه کسی که بصبح در آمد حالانکه وی با جنابة ست غسل نکرده ست مالك عن سمى مولى ابى بكر بن

عبد الرحمن عن ابى بكر بن عبد الرحمن عن عائشة وام سلمة زوجى النبى صلى الله عليه وسلم انهما قالتا ان كان رسول الله

صلى الله عليه وسلم ليصبح جنبا من جماع غير احتلام ثم يصوم حضرت عائشه و ام سلمه رض میگفتند که هر آئینه آنحضرت صلعم

بصبح در می آمد دران حال که با جنابت بود بسبب جماع نه بسبب احتلام بعد ازان روزه میگرفت یعنی روزه را صحیح

قلت وعليه اهل العلم وفي النهار يجوز الاكل اذا ظن بقاء الليل وكذا الاستدراك في الصحيح وقال النخعي ابو حنيفة ... اذا شك في الفجر ... عليه ... يأكل ... والافضل ان ... تام ما لم يتيقن ... بعد الفجر ... اختلفوا ... الصبح ... انتشاره ... والثاني اوسع ... الصبح ظهور الضوء للناظر ...

قلت وعليه اهل العلم انه يستحب ذلك ما لم يقع في شك ... الاستيناء التاخير

قوله وعلیه اهل العلم

میدانست **مالک** عن عبد الله بن سعید عن ابی بکر بن عبد الرحمن بن الحارث بن هشام عن عائشة وام سلمة زوجی
النبی صلی الله علیه وسلم انهما قالتا کان رسول الله صلی الله علیه وسلم یصبح جنبا من جماع غیر احتلام فی رمضان ثم یصوم
حضرت عائشه وام سلمه رضی الله عنهما میگفتند که آنحضرت صلی الله علیه وسلم بصبح در می آمد در الحال که با جنابت بود بسبب جماع
نه بسبب احتلام بعد ازان روزه میگرفت **مالک** عن عبد الله بن عبد الرحمن بن معمر الانصاری عن ابی یونس مولی عائشة عن عائشة
ان رجلا قال لرسول الله صلی الله علیه وسلم وهو واقف علی الباب وانا اسمع یا رسول الله انی اصبح جنبا وانا ارید
الصیام فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم وانا اصبح جنبا وانا ارید الصیام فاغتسل واصوم فقال له الرجل یا رسول الله
انک لست مثلنا قد غفر الله لک ما تقدم من ذنبک وما تاخر فغضب رسول الله صلی الله علیه وسلم وقال والله
انی ارجو ان اکون اخشاکم لله واعلمکم بما اتقی حضرت عائشه فرمود که شخصی گفت در خدمت آنحضرت صلی الله علیه وسلم و آنحضرت
ایستاده بودند بر دروازه و من می شنیدم یا رسول الله هر آئینه من بصبح در می آیم حالانکه من با جنابتم و من اراده صوم
دارم پس فرمود رسول الله صلعم و من بصبح در می آیم و حالانکه من با جنابتم و من اراده صوم دارم پس غسل میکنم
و روزه میگیرم پس گفت او را آن شخص یا رسول الله هر آئینه تو نیستی مانند ما هر آئینه آمرزیده است ترا خدا تعالی آنچه پیش
ازین گذشت از گناه تو و آنچه موخر شد پس خشم گرفت آنحضرت صلی الله علیه وسلم و فرمود والله هر آئینه من امید میدارم که
باشم ترسنده ترین شما از خدا و داناترین شما بآنچیز که پرهیز کنم ازان **مالک** عن سمی مولی ابی بکر بن عبد الرحمن بن الحارث
بن هشام انه سمع ابا بکر بن عبد الرحمن یقول کنت انا وابی عند مروان بن الحکم وهو امیر المدینة فذکر له ان ابا هریرة
یقول من اصبح جنبا افطر ذلک الیوم فقال مروان اقسمت علیک یا عبد الرحمن لتذهبن الی امی المؤمنین عائشة
وام سلمة فلتسالنهما عن ذلک فذهب عبد الرحمن وذهبت معه حتی دخلنا علی عائشة فسلم علیها عبد الرحمن
ثم قال یا ام المؤمنین انا کنا عند مروان بن الحکم فذکر له ان ابا هریرة یقول من اصبح جنبا افطر ذلک الیوم قالت
عائشة لیس کما قال ابو هریرة یا عبد الرحمن اترغب عما کان رسول الله صلی الله علیه وسلم یصنع قال عبد الرحمن لا والله
قالت عائشة فاشهد علی رسول الله صلی الله علیه وسلم انه کان یصبح جنبا من جماع غیر احتلام ثم یصوم ذلک الیوم قال ثم
خرجنا حتی دخلنا علی ام سلمة فسالها عن ذلک فقالت مثل ما قالت عائشة قال فخرجنا حتی جئنا مروان بن الحکم فذکر له
عبد الرحمن ما قالتا فقال مروان اقسمت علیک یا ابا محمد لترکبن دابتی فانها بالباب فلتذهبن الی ابی هریرة فانه بارضه
بالعقیق فلتخبرنه بذلک فرکب عبد الرحمن ورکبت معه حتی اتینا ابا هریرة فتحدث معه عبد الرحمن ساعة ثم ذکر له ذلک فقال ابو هریرة
لا علم لی بذلک انما اخبرنیه مخبر ابو بکر بن عبد الرحمن گفت که بودم من و پدر من پیش مروان و او امیر مدینه بود پس ذکر کرده شد پیش او

که ابوهریره میگوید هر که بصبح درآید واو باجنابت ست افطار کند آن روز را پس گفت مروان قسم میدهم ترا ای عبد الرحمن که بروی
بسوی حضرت عائشه وام سلمه پس سوال کنی ایشانرا ازین مسئله پس رفت عبد الرحمن ورفتم من نیز همراه او تا آنکه درآمدیم بر
حضرت عائشه پس سلام گفت بروی عبد الرحمن بعد ازان گفت یا ام المؤمنین هر آئینه ما بودیم نزدیک مروان پس ذکر
کرده شد پیش او که ابوهریره میگوید که هر که بصبح درآید واو باجنابت ست افطار کند آن روز را گفت حضرت عائشه نیست
انچنانکه گفته ست ابوهریره ای عبد الرحمن آیا اعراض میکنی ازانچه میکرد رسول الله صلی الله علیه وسلم گفت عبد الرحمن
اعراض نمیکنم بخدا قسم گفت حضرت عائشه پس گواهی میدهم بر رسول الله صلی الله علیه وسلم که وی بصبح درمی آمد واو
باجنابت بود بسبب جماع نه از احتلام بعد ازان روزه میگرفت آن روز را گفت ابوبکر بعد ازان برآمدیم تا آنکه داخل شدیم
برام سلمه پس سوال کرد عبد الرحمن او را ازین مسئله پس گفت چنانکه گفته بود حضرت عائشه پس برآمدیم تا آنکه آمدیم
مروان پس ذکر کرد عبد الرحمن نزد او انچه حضرت عائشه وام سلمه گفتند پس گفت مروان قسم دادم ترا ای ابا محمد که
سوار شوی بر جانور من پس هر آئینه ایستاده ست بر دروازه پس بروی بسوی ابوهریره پس هر آئینه او در زمین خود ست
در وادی عقیق پس خبر کن او را باین ماجرا پس سوار شد عبد الرحمن وسوار شدم من همراه او تا آنکه آمدیم نزدیک ابوهریره
پس سخن گفت با او عبد الرحمن ساعتی بعد ازان ذکر کرد پیش او این ماجرا پس گفت ابوهریره علم تحقیق نیست مرا باین مسئله ۲۳۰
غیر ازین نیست که خبر داده مرا خبر دهنده **باب** اختلفوا فی القبلة للصائم والاقوی ان ترکها اولی الا لمن اراد
بیان الجواز او ذکر الترخص اختلاف کرده اند سلف در قبله صائم واقوی آنست که ترک قبله بهتر ست مگر در حق کسیکه اراده
کرد بیان جواز را چنانکه آنحضرت صلی الله علیه وسلم کردند یا انکار کرد عمل برخصت را چنانکه سائل کرد در قصه که می آید
عن زید بن اسلم عن عطاء بن یسار ان رجلا قبل امرأته وهو صائم فی رمضان فوجد من ذلک وجدا شدیدا فارسل
امرأته لتسأل له عن ذلک فدخلت علی ام سلمة زوج النبی صلی الله علیه وسلم فذکرت ذلک لها فاخبرتها ام سلمة
ان رسول الله صلی الله علیه وسلم یقبل وهو صائم فرجعت فاخبرت زوجها فزاده ذلک شرا وقال لسنا مثل
رسول الله صلی الله علیه وسلم الله یحل لرسوله صلی الله علیه وسلم ما یشاء ثم رجعت امرأته الی ام سلمة فوجدت عندها
رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم ما لهذه المرأة فاخبرته ام سلمة فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم
الا اخبرتیها انی افعل ذلک فقالت قد اخبرتها فذهبت الی زوجها فاخبرته فزاده ذلک شرا وقال لسنا مثل
رسول الله صلی الله علیه وسلم الله یحل لرسوله ما یشاء فغضب رسول الله صلی الله علیه وسلم وقال والله انی لاتقاکم لله
واعلمکم بحدوده مردی بوسه کرد زن خود را حالانکه او صائم بود در رمضان پس محزون شد بسبب بوسه دادن بسیار

سخت پس فرستاد زن خود را تا سوال کند برای آن از این مسئله پس در آمد بر ام سلمه و ذکر کرد این امر را پیش او پس خبر داد ام سلمه آن زن را
که آنحضرت صلعم بوسه میکند حالانکه او روزه دار میباشد پس بازگشت آن زن پس خبر داد شوهر خود را پس زیاده کرد این خبر در
حق آن مرد اندوه را و گفت نیستیم ما مانند آنحضرت صلعم خدا تعالی حلال میسازد برای پیغامبر خود آنچه میخواهد بعد از آن باز آمد
آن زن او پیش ام سلمه پس یافت نزد ام سلمه آنحضرت را صلعم پس فرمود آنحضرت چیست این زن را پس خبر داد ام سلمه
آنحضرت را صلے الله علیه وسلم پس فرمود رسول الله صلعم آیا خبر ندادی او را که من میکنم اینکار را پس گفت ام سلمه هر آینه خبر
داده بودم او را پس رفت بسوی شوهر خود پس خبر داد او را پس زیاده کرد این ماجرا در حق او غم و اندوه را و گفت نیستیم ما مانند
آنحضرت صلعم الله تعالی حلال میگرداند برای رسول خود آنچه میخواهد پس خشمگین شد آنحضرت صلے الله علیه وسلم و فرمود قسم بخدا که هر آینه
من متقی تر و پرهیزگارترم از شما و داناترین شما ام باحکام خدا تعالی **مالک** عن هشام بن عروة عن ابیه عن
عائشة ام المؤمنین انها قالت ان کان رسول الله صلے الله علیه وسلم لیقبل بعض ازواجه وهو صائم ثم تضحك عروة
روایت کرد که حضرت عائشه میفرمود هر آینه حال این بود که آنحضرت صلے الله علیه وسلم بوسه میکرد بعضے زنان خود را و او صائم میبود
بعد از این عائشه میخندید **مالک** عن یحیی بن سعید ان عاتکة بنت زید بن عمرو بن نفیل امرأة عمر بن الخطاب کانت
تقبّل رأس عمر بن الخطاب وهو صائم فلا ینهاها عاتکه زوجه عمر بن الخطاب بوسه میکرد سر عمر بن الخطاب را و او صائم میبود
پس منع نمیکرد او را **مالک** عن ابی النضر مولی عمر بن عبید الله ان عائشة بنت طلحة اخبرته انها کانت عند عائشة
زوج النبی صلی الله علیه وسلم فدخل علیها زوجها هنالك وهو عبد الله بن عبد الرحمن بن ابی بکر الصدیق وهو صائم
فقالت له عائشة ما یمنعك ان تدنو من اهلك فتقبلها وتلاعبها فقال اقبلها وانا صائم قالت نعم عائشه بنت
طلحه بود نزدیک حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها پس داخل شد بر وی شوهر وی آنجا و او عبد الله بن عبد الرحمن بن
ابی بکر الصدیق بود و او روزه دار بود پس گفت او را حضرت عائشه چه چیز منع میکند ترا از آنکه نزدیک شوی بزن خود پس
بوسه کنی او را و با یکدیگر لعب کنی با او پس گفت عبد الله آیا بوسه کنم او را و من صائم باشم گفت حضرت عائشه آری بکن
مالک عن زید بن اسلم ان ابا هریرة وسعد بن ابی وقاص کانا یرخصان فی القبلة للصائم ابو هریره و سعد بن ابی
وقاص رخصت میدادند بوسه کردن را بصائم **مالک** انه بلغه ان عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم کانت اذا
ذکرت ان رسول الله صلے الله علیه وسلم کان یقبل وهو صائم تقول وایکم املك لنفسه من رسول الله صلے الله علیه وسلم
حضرت عائشه وقتیکه ذکر میکرد این حدیث را که آنحضرت صلے الله علیه وسلم بوسه میداد حالانکه او صائم می بود میگفت تحقیق این
حدیث کدام یک از شما قادر تر است بر نفس خود از رسول الله صلے الله علیه وسلم **مالک** عن هشام بن عروة قال

بن الزبير لم ار القبلة للصائم تدعو الى خير گفت عروه بن الزبير ندیدم بوسه را در حق روزه دار که خوانده باشد بجانب خیری **مالك**

عن زيد بن اسلم عن عطاء بن يسار ان عبد الله بن عباس سئل عن القبلة للصائم فارخص فيها للشيخ وكرهها للشاب عبد الله

بن عباس را سوال کرده شد از قبله صائم پس رخصت داد پیر را و مکروه داشت آنرا برای جوان **مالك** عن نافع ان عبد الله بن

عمر كان ينهى عن القبلة والمباشرة للصائم عبد الله بن عمر نهی میکرد از قبله و مباشرت در حق صائم **باب** اختلفوا في الحجامة

للصائم والاقوى انها لا تكره الا لمن خشي الضعف اختلاف کردند در خون کشانیدن صائم و اقوی اقوال آنست که مکروه نیست

مگر در حق کسیکه بترسد از ضعف **مالك** عن نافع عن عبد الله بن عمر انه كان يحتجم وهو صائم قال ثم ترك ذلك

بعد فكان اذا صام لم يحتجم حتى يفطر عبد الله بن عمر خون میکشانید و او صائم میبود باز ترک کرد آنرا بعد از ان پس وقتیکه

روزه میگرفت خون نمی کشانید تا آنکه افطار کند **مالك** عن ابن شهاب ان سعد بن ابي وقاص وعبد الله بن عمر كانا

يحتجمان وهما صائمان ابن شهاب روایت کرد که سعد ابن ابی وقاص و عبد الله بن عمر هر دو خون میکشانیدند حالانکه ایشان روزه دار

میبودند **مالك** عن هشام بن عروة عن ابيه كان يحتجم وهو صائم ثم لا يفطر قال وما رايته احتجم قط الا وهو

صائم عروه خون میکشانید و او صائم بودی بعد از ان افطار نمیکرد گفت هشام و ندیدم او را که خون کشانیده باشد

هیچگاه مگر آنکه صائم بود قال مالك لا تكره الحجامة للصائم الا خشية من ان يضعف ولولا ذلك لم تكره ولو ان رجلا

احتجم في رمضان ثم سلم من ان يفطر لم ار عليه شيئا ولم آمره بالقضاء لذلك اليوم الذي احتجم فيه گفت مالک

مکروه نیست حجامت صائم را مگر بسبب ترس از آنکه ضعیف شود و اگر این نباشد مکروه نیست و اگر مردی خون کشانید

در رمضان بعد از ان سلامت ماند از آنکه افطار کند نمی بینم بروی نقصانی و امر نکنم او را بقضاء آن روز که خون کشانیده

است در وی **باب** اختلفوا في صوم المسافر وافطاره ايهما افضل والاقوى ان الصوم افضل لمن لا يجهده الصوم

الا لمن اراد بيان الجواز او كره الترخص اختلاف کردند سلف در صوم مسافر و افطار او که کدام یک ازین دو بهتر است قوی ترین

اقوال آنست که صوم بهتر است در حق کسیکه در مشقت نه بیندازد او را صوم و فطر صوم بهتر است کسی را که مشقت رساند او را

مگر کسیکه قصد کند بیان جواز یا ناپسند دارد قبول رخصت را **مالك** عن ابن شهاب عن عبيد الله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود

عن عبد الله بن عباس ان رسول الله صلى الله عليه وسلم خرج الى مكة عام الفتح في رمضان فصام حتى بلغ الكديد ثم افطر فافطر الناس معه

وكانوا ياخذون بالاحدث فالاحدث من امر رسول الله صلى الله عليه وسلم از عبد الله بن عباس روایت که رسول الله صلعم برآمد

بسوی مکه سال فتح در ماه رمضان پس روزه گرفت تا آنکه رسید بکدید بعد از ان افطار نمود پس افطار کردند مردمان همراه او

و عمل میکردند صحابه بحکم جدید پس آنچه تازه تر از ان بود از احکام آنحضرت صلی الله علیه وسلم **مالك** عن سمي مولى

وعليه اهل العلم فلا يرون بالقبلة لمن يملك نفسه كراهية تحريم ولا اولى لغيره ٣٣٢

الا لمن خشي الضعف

قلت وعليه اكثر اهل العلم

ابو بكر

ابی بکر بن عبد الرحمن عن ابی بکر بن عبد الرحمن عن بعض اصحاب رسول الله صلی الله علیه وسلم ان رسول الله صلی الله علیه وسلم

امر الناس فی سفرہ عام الفتح بالفطر وقال تقووا لعدوکم وصام رسول الله صلی الله علیه وسلم قال ابو بکر قال الذی حدثنی

لقد رایت رسول الله صلی الله علیه وسلم بالعرج یصب علی راسه الماء من العطش او من الحر ثم قیل لرسول الله صلی الله علیه وسلم

ان طائفة من الناس قد صاموا حین صمت قال فلما کان رسول الله صلی الله علیه وسلم بالکدید دعا بقدح فشرب فافطر

الناس ابو بکر بن عبد الرحمن روایت کرد از بعض اصحاب رسول الله صلعم هر آئینه رسول الله صلعم امر فرمود مردمان را در سفر خود

سال فتح مکه بافطار و فرمود قوة حاصل کنید برای قتال دشمن خود و روزه گرفت آنحضرت صلی الله علیه وسلم گفت ابو بکر بن عبد الرحمن

گفت کسیکه این حدیث بمن رسانید هر آئینه دیدم آنحضرت را صلی الله علیه وسلم در عرج که میریخت بر سر خود آب را بسبب تشنگی یا گفت

بسبب گرمی پس گفته شد پیش آنحضرت صلعم که طائفه از مردمان روزه گرفتند وقتیکه تو روزه گرفتی گفت راوی پس وقتیکه

رسید آنحضرت صلعم بکدید طلب کرد پیاله را پس آب خورد پس افطار کردند مردمان **مالك** عن حمید الطویل عن انس بن مالك

انه قال سافرنا مع رسول الله صلی الله علیه وسلم فی رمضان فلم یعب الصائم علی المفطر ولا المفطر علی الصائم انس بن مالک گفت

سفر کردیم با همراه آنحضرت صلی الله علیه وسلم در رمضان پس عیب نکرد روزه دار بر افطار کننده و نه افطار کننده بر روزه دار **مالك**

عن هشام بن عروة عن ابیه ان حمزة بن عمرو الاسلمی قال لرسول الله صلی الله علیه وسلم یا رسول الله انی رجل اصوم افاصوم فی السفر

فقال له رسول الله صلی الله علیه وسلم ان شئت فصم وان شئت فافطر حمزه بن عمرو اسلمی گفت رسول الله صلی الله علیه وسلم را یا رسول الله

هر آئینه من مردی ام که روزه میدارم پس آیا روزه دارم در سفر پس فرمود او را آنحضرت صلی الله علیه وسلم اگر خواهی روزه بگیر

و اگر خواهی افطار کن **مالك** عن نافع ان عبد الله بن عمر کان لا یصوم فی السفر عبد الله بن عمر روزه نمیگرفت در سفر

مالك عن هشام بن عروة عن ابیه انه کان یسافر فی رمضان ونسافر معه فیصوم عروة ونفطر نحن فلا یامرنا بالصیام

هشام بن عروه گفت که مسافر میشد عروه در رمضان و مسافرت میکردیم با همراه او پس روزه میگرفت عروه و افطار میکردیم پس امر

نمیکرد ما را بروزه داشتن **باب** المسافر اذا اراد ان یدخل بلده اول یومه یستحب له الصوم مسافر وقتیکه بخواهد که داخل شود در شهر خود

در اول روز سنت مؤکده است او را روزه داشتن آن روز **مالك** انه بلغه ان عمر بن الخطاب کان اذا کان فی سفر فی رمضان

فعلم انه داخل المدینة من اول یومه دخل وهو صائم عمر بن الخطاب وقتی در سفر میبود در ماه رمضان پس میدانست که

داخل خواهد شد در مدینه اول روز خود داخل می شد حالانکه روزه دار میبود قال **مالك**

من کان فی سفر فی رمضان فعلم انه داخل علی اهله من اول یومه وطلع له

الفجر قبل ان یدخل دخل وهو صائم قال یحیی قال مالك واذا اراد ان یخرج فی رمضان وطلع له

قلت ص وهذا الوجه من التطبیق بین الآثار ماخوذ من قول الشافعی وعلیه العلماء فی شرح السنة قال الشافعی وانما معنی قول النبی صلی الله علیه وسلم لیس من البر الصوم فی السفر وقوله حین بلغه ان ناسا صاموا فقال اولئک العصاة فوجهه ذلک اذا لم یحتمل قلبه قبول الرخصة واما من رای الفطر مباحا وقوی علی الصیام فهو اعجب الی ۱۲ م

٢٣٣

الفجر وهو بارض قبل ان یخرج فانه یصوم ذلک الیوم گفت مالک کسیکه باشد در سفر در ماه رمضان پس دانست که او داخل شونده ست بر اهل خود از اول روز خود و طلوع کرد او را فجر پیش از آنکه داخل شود در حالیکه او صائم باشد گفت مالک و قتیکه

که بخواهد که برآید یعنی بسفر در رمضان و طلوع کرد او را صبح و حالانکه او در زمین خود است پیش از آنکه برآید پس برآید و او

روزه بگیرد آن روز را مترجم گوید رضی الله عنه اگر مسافر یا مریض روزه گرفتند و در اثنای روزه مریض تندرست شد

و مسافر مقیم گشت بر ایشان افطار حرام است زیرا که عذر مرتفع شد از ایشان و اگر صحیح مقیم روزه گرفت بعد از ان

مسافر شد یا مریض شد جائز است او را افطار از جهت وجود علت رخصت و اگر مسافر احرج نباشد متاکد است او را اتمام صوم

مسئله اگر در اثنای روزه صبی بالغ شد یا کافر مسلمان شد قضا این روزه بر ایشان واجب نیست زیرا که روزه متجزی

نمیشود و پس عدم وجوب صوم نیم روز مستلزم عدم وجوب صوم تمام روز ست **باب** من افطر فی یوم ذی غیم وهو یری

انه قد امسى ثم تیقن بقاء النهار قضى ولا کفارة علیه هر که افطار کند در روز یکه ابر دار و بگمان آنکه در شب داخل شد بعد از ان

بیقین دانست که هنوز روز باقیست قضا کند و کفارة لازم نیست بر وی **مالک** عن زید بن اسلم عن اخیه خالد بن

اسلم ان عمر بن الخطاب افطر ذات یوم فی رمضان فی یوم ذی غیم ورای انه قد امسى وغابت الشمس فجاءه رجل فقال

یا امیر المؤمنین طلعت الشمس فقال عمر بن الخطاب الخطب یسیر وقد اجتهدنا عمر بن الخطاب افطار کرد بروزی در رمضان

در روز یکه ابر دار بود و گمان کرد که وی در شب داخل شد و غائب شده است آفتاب پس آمد پیش او مردی پس گفت

یا امیر المؤمنین برآمد آفتاب پس فرمود عمر بن الخطاب حال آسانست هر آئینه ما تحری کرده بودیم قال مالک انما یرید بقوله

الخطب یسیر القضاء فیما نرى والله اعلم وخفة مؤنته ویساره یقول نصوم یوما مکانه گفت مالک غیر ازین نیست

که اراده کرد عمر بن الخطاب باین قول خود که الخطب یسیر وجوب قضا را و در انچه بما معلوم میشود والله علم و اراده کرد سبکی محنت او را

و آسانی او را میگوید روزه خواهیم گرفت یکروز بجای او مترجم گوید رضی الله عنه احتیاط آنست که در حالت صحو افطار نکند

آخر روز مگر بعد یقین بمشاهده غروب یا خبر متواتر و خبر صدوق و اجتهاد بقرائن مثل دیدن ظلمتی که از مشرق میخیزد و برروا

شدن ماه نیز عمل میتوان کرد زیرا که امر کردن سلف طبقه بعد طبقه بمشاهده همه احاد را ثابت نشد و اگر میبود البته نقل میکردند

و فی الحدیث اذا ادبر النهار من ههنا واقبل اللیل من ههنا فقد افطر الصائم پس ازینجا دانسته شد که خبر صدوق و اجتهاد نیز

درکار است چنانکه در اوقات صلوة بر قول مؤذن میتوان اکتفا کرد و در صورت غیم از اجتهاد چاره نیست پس اگر خطای

اجتهاد بیقین معلوم شود امساک کند بقیه یوم را و قضا نماید و اگر بغیر اجتهاد کند آثم شود **باب** اختلفوا اهل التقضی

صیام رمضان متتابعا او متفرقا ولا قوی ان التتابع احب والتفریق مجزئ اختلاف کردند سلف آیا قضا کند صوم رمضان را

قلت وعلیه اکثر اهل العلم فی المنهاج ولو اکل باجتهاد اولا و آخرا و بان الغلط بطل صومه و نقله لا اجتهاد ان یأکل آخر النهار بلا یقین ویحل باجتهاد فی الاصح وقیل الا بمکنه عطا طن ان البحر لم یطلع

وهو طالع او افطر علی ظن ان الشمس قد غربت ولم تغرب قضاه ولا کفارة علیه وفی شرح السنة قال اسحاق لا قضاء ... من اکل ناسیا ... الخطب یسیر ... ان لا قضاء

۹۷

دیعرف قول اکثر اهل العلم وفی قول بعض التابعین ولا یجب القضاء ویستحب

پی درپی یا جدا جدا واقوی اقوال آنست که پی درپی قضا کردن بهترست و دوسترست وجدا جدا کردن کفایت کنند مستحب

مالک عن نافع ان عبد الله بن عمر کان یقول یصوم رمضان متتابعاً من افطره من مرض او فی سفر عبد الله بن عمر میگفت

روزه دارد رمضان را پی درپی کسیکه افطار کرد آنرا بسبب مرض یا سفر **مالک** عن ابن شهاب ان عبد الله بن عباس

وابا هریرة اختلفا فی قضاء رمضان فقال احدهما یفرق بینه وقال الآخر لا یفرق بینه لا ادری ایهما قال یفرق بینه و

ایهما قال لا یفرق بینه ابن شهاب روایت کرد که عبد الله بن عباس و ابو هریره اختلاف کردند در قضاء رمضان گفت یکی از

ایشان که تفریق کند درمیان آن وگفت دیگری تفریق نکند درمیان آن ابن شهاب گفت نمیدانم که کدام یک از ایشان

گفت که تفریق کند وکدام یک از ایشان گفت که تفریق نکند میان آن **مالک** عن یحیی بن سعید انه سمع سعید بن المسیب

یسال عن قضاء رمضان فقال سعید احب الی ان لا یفرق قضاء رمضان وان یواتر سعید بن المسیب سوال کرده شد او را از

قضاء رمضان پس گفت سعید بن المسیب دوست تر نزدیک من آنست که تفریق نکند قضاء رمضان را و آنکه پی درپی کند

قال یحیی وسمعت مالکا یقول فیمن فرق قضاء رمضان فلیس علیه اعادة وذلک مجزئ عنه واحب ذلک الی ان یتابعه

مالک میگفت درباب شخصیکه جدا جدا کرد قضاء رمضان را پس نیست بروی اعاده واین تفریق کفایت کنند وست اورا

ودوست ترین وجوه قضا نزدیک من آنست که پی درپی کند آنرا **باب** من اصاب اهله فی رمضان وهو صائم قضی وکفر کسیکه

جماع کند اهل خود را در رمضان وحال آنکه او صائم است قضا کند وکفارة دهد **مالک** عن ابن شهاب عن حمید بن

عبد الرحمن بن عوف عن ابی هریرة ان رجلا افطر فی رمضان فامره رسول الله صلی الله علیه وسلم ان یکفر بعتق رقبة

او صیام شهرین متتابعین او اطعام ستین مسکینا فقال لا اجد فاتی رسول الله صلی الله علیه وسلم بعرق تمر فقال

خذ هذا فتصدق به فقال یا رسول الله ما احد احوج منی فضحک رسول الله صلی الله علیه وسلم حتی بدت انیابه ثم قال کله

مردی افطار کرد در رمضان پس امر کرد او را رسول الله صلی الله علیه وسلم که کفاره دهد بآزاد کردن یک برده یا بروزه داشتن

دو ماه پی درپی یا بطعام خورانیدن شصت مسکین پس گفت آن مرد نمی یابم پس آورده شد پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم

زنبیل خرما پس فرمود بگیر این را وتصدق کن آنرا پس گفت یا رسول الله نیست هیچکس محتاج تر از من پس خندید آنحضرت

صلی الله علیه وسلم تا آنکه ظاهر شد دندان دراز آنحضرت صلی الله علیه وسلم بعد از آن فرمود بخور این را **مالک** عن عطاء بن

عبد الله الخراسانی عن سعید بن المسیب انه قال جاء اعرابی الی رسول الله صلی الله علیه وسلم یضرب نحره وینتف شعره ویقول هلک الا

بعد فقال له رسول الله صلی الله علیه وسلم وما ذلک قال اصبت اهلی وانا صائم فی رمضان فقال له رسول الله صلی الله علیه وسلم

هل تستطیع ان تعتق رقبة قال لا قال فهل تستطیع ان تهدی بدنة قال لا قال فاجلس فاتی رسول الله صلی الله علیه

۲۳۵

بعرق تمر فقال خذ هذا فتصدق به فقال ما احد احوج مني يا رسول الله فقال كله وصم يوما مكان ما اصبت قال
مالك قال عطاء فسالت سعيد بن المسيب كم في ذلك العرق من التمر فقال ما بين خمسة عشر صاعا الى عشرين سعيد
بن المسيب گفت آمد اعرابی بسوی آنحضرت صلی الله علیه وسلم میزد مقدم سینه خود را ومیکند موی خود را ومیگفت هلاک شد
این دورتر از مطان خیر پس فرمود او را رسول الله صلی الله علیه وسلم وچیست آن گفت جماع کردم اهل خود را ومن روزه دار
بودم در رمضان پس فرمود او را رسول الله صلی الله علیه وسلم آیا میتوانی که آزاد کنی برده را گفت نمیتوانم فرمود آیا میتوانی
که هدیه کنی یک شتر را گفت نمیتوانم فرمود پس بنشین پس آورده شد پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم زنبیل خرما پس فرمود
بگیر این را وتصدق کن این را پس گفت نیست هیچکس محتاج تر از من یا رسول الله پس فرمود بخور آنرا و روزه دار روزی
بجای آنچه بآن رسیدی گفت مالک گفت عطا پس سوال کردم سعید بن المسيب چه قدر بود در آن زنبیل از خرما پس گفت
درمیان پانزده صاع تا بیست صاع قال يحيى قال مالك سمعت اهل العلم يقولون ليس على من افطر يوما من قضاء رمضان
باصابة اهله نهارا او غير ذلك الكفارة التي تذكر عن رسول الله صلى الله عليه وسلم فيمن اصاب اهله نهارا في رمضان
وانما عليه قضاء ذلك اليوم گفت مالک شنیدم از اهل علم که میگفتند نیست بر کسی که افطار کرده باشد روزی را از قضای رمضان
بجماع اهل خود یا بغیر آن از سائر مفطرات کفارتیکه نقل کرده میشود از آنحضرت صلی الله علیه وسلم در حق کسیکه جماع کرده باشد
با اهل خود در روز رمضان وغیر ازین نیست که بر وی قضا همان روز است بغوی گفته است که شافعی گفته که چون این شخص
حاجت خود بیان نمود آنحضرت صلعم آخر گردانیدند کفارت را تا وقت یسار وامر کردند او را که آن ثمر در حاجت خود مصرف نماید
افطار کننده باکل وشرب پس مانند افطار بجماع است در وجوب کفارت نزدیک ابو حنیفه ومالک وکفارة مخصوص است بجماع دون
اکل وشرب نزدیک شافعی واحمد والله اعلم مترجم گوید رضی الله عنه معمول ما درین باب حدیث متصل ابو هریره است پس آنچه در حدیث
مرسل ابن المسيب زائد است از اهدای بدنه ماخوذ نیست وآنچه تفسیر اوست مثل بیان عرق ماخوذ است مسئله هر گاه این
حادثه پیش آید بر وی واجب است آنچه در حدیث آمده وچون آنحضرت صلی الله علیه وسلم تخصیص ننمودند بر وصفی تا کم
علة این حکم باشد از وصفی که علة آن زاید را بود چاره نیست فقها در آن وصف مختلف شدند اقوی درین باب قول
شافعی مینماید که موثر مجموع چند چیز است افساد صوم ادای رمضان عمدا بجماع که آثم شده است بآن بسبب صوم پس
بر مجامع ناسی کفارة نیست زیرا که روزه او فاسد نشده ونه بر کسیکه نیت روزه نکرده است اصلا ونه بر مفسد صوم نفل
ونذر وقضای رمضان ونه بر مفسد باکل وشرب واستمنا واستقاءة ونه بر مسافر که جماع کند که بنیت ترخص
در خاطر او باشد یا نه زیرا که آثم نشده است بآن جماع ونه بر کسیکه خطا کرده است در اجتهاد خود پس گمان کرد دلیل را حقیقة

بهار بود و نه بر کسیکه فعلی که مفطر نیست از وی بوقوع آمد و اعتقاد کرد که مفطرست بعد از ان بنا بر آن افطار جماع کرد و نه
بر کسیکه زنا کند به نسیان یا در حال سفر زیرا که آثم درینصورت بجهة مقتضی زناست نه بجهة تعرض صوم و غیر جماع را بر جماع حمل
نتوان کرد زیرا که جماع افحش ست و لهذا در اعتکاف اکل و شرب جایز داشتند نه جماع را و نه غیر ادای رمضان را برادای
رمضان و نه خطا و جهل را بر تعرض صوم عمداً **مسئله** درین حدیث سکوت فرمودند از وجوب کفارة بر زن پس ظاهر انست
که مقتصر باشد بروی و بر زن وی واجب نباشد و محتمل که سکوت بنا بر امکان معرفة حکم اوست از حکم مرد چنانکه حد زنا
بر هر دو واجب شود و غسل بر هر دو واجب شود و ظاهر آنست که اگر دو روز تعرض صوم کرد بجماع دو کفاره لازم آید
و تداخل کفارات امریست که از شرع نصی بران دلالت نمیکند و یا قضا یوم افساد لازم ست همراه کفارة ظاهر انست
که لازم است **مسئله** درین حدیث دو احتمال است یکی آنکه کفارة مستقر شد در ذمه او لیکن وقتیکه قادر شود بر یکی
ازین امور واجب شود و دیگر آنکه ساقط شود مثل صدقة الفطر سکوت آنحضرت صلے الله علیه وسلم موید ثانی است والله اعلم

باب یصوم فی الکفارات متتابعاً روزه دارد در کفارات پی در پی **مالك** عن حمید بن قیس المکی انه اخبره قال
کنت مع مجاهد وهو یطوف بالبیت فجاءه انسان فسأله عن صیام ایام الکفارة امتتابعاً او یقطعها قال حمید
فقلت له نعم یقطعها ان شاء قال مجاهد لا یقطعها فان قراءة ابی بن کعب ثلثة ایام متتابعات حمید بن قیس گفت که
بودم همراه مجاهد و او طواف میکرد بخانه کعبه پس آمد پیش او آدمی پس سوال کرد از وی از روزه گرفتن روزها کفارة آیا
پی در پی باشد یا قطع کند آنها را از یکدیگر گفت حمید پس گفتم آری قطع بکند آنرا اگر خواهد گفت مجاهد قطع نکند آنرا
زیرا که در قراءة ابی بن کعب آمده است ثلثة ایام متتابعات یعنی سه روز پی در پی قال یحیی قال مالك واحب الی
٩١
ان یکون ما سمی الله فی القرآن ان یصام متتابعاً گفت مالک دوست تر نزدیک من آنست که باشد آنچه خدا تعالی ذکر کرده است
در قرآن که روزه گرفته شود پی در پی **باب** من وجب علیه التتابع فعرض له مرض او حیض بنی علی ما صام کسیکه واجب شد
بروی پی در پی گرفتن روزه مثل کفارة قتل یا ظهار و غیر آن پس پیش آمد او را مرضی یا حیضی بنا کند بر آنچه روزه گرفته بود قال
یحیی سمعت مالکا یقول احسن ما سمعت فیمن وجب علیه صیام شهرین متتابعین فی قتل خطأ او تظاهر فعرض له مرض
یغلبه ویقطع علیه صیامه انه اذا صح من مرضه وقوی علی الصیام فلیس له ان یؤخر ذلك وهو یبنی علی ما قد مضی من صیامه
وکذلك المرأة التی یجب علیها الصیام فی قتل النفس اذا حاضت بین ظهری صیامها انها اذا طهرت لا تؤخر الصیام
وهی تبنی علی ما قد صامت ولیس لاحد وجب علیه صیام شهرین متتابعین فی کتاب الله ان یفطر الا من علة
مرض او حیضة ولیس له ان یسافر فیفطر قال مالك وهذا احسن ما سمعت الی فی ذلك

٢٤٢ قلت: وعليه اهل العلم والشافعي في صوم كفارة اليمين قولان احدهما كما قال مجاهد ١٢

٢٤٣ قلت: عند الشافعي يبطل التتابع بفوات يوم بلا عذر بخلاف الاستيناف بالحيض ولو افطر بعذر سفر ليستأنف وفي عذر المرض قولان الجديد يفوت التتابع ١٢

مالک گفت بهترین احکام که شنیدم در حق کسی که واجب شد بر وی روزه دو ماه پی در پی و قتل خطا یا ظهار پس مرض آید او را
مرضیکه غالب آید بر وی و قطع کند بر وی روزه دیگر اگر برآئینه او وقتیکه صحت یافت از مرض خود و توانا شد بر روزه داشتن پس
نیست او را که تاخیر کند آن روزه داشتن را و بنا کند بر آنچه گذشت از وی و همچنین زنی که واجب شد بر وی روزه گرفتن در قتل نفس
حائض شود در میان روزه خود هر آئینه وی چونکه پاک شود تاخیر نکند روزه داشتن را و وی بنا کند بر آنچه روزه گرفته بود و جایز نیست
کسی را که واجب شد بر وی روزه گرفتن دو ماه پی در پی در کتاب خدا تعالی که افطار کند مگر بسبب علتی از مرض یا حیض و جایز نیست
او را که سفر کند پس افطار نماید گفت مالک این بهترین اقوال است که شنیدم آن را درین مسئله نزدیک من مترجم گوید رضی الله عنه
زائل می شود تتابع نزدیک شافعی بفوت یک روز که بغیر عذر باشد پس واجب است استیناف یعنی از سر نو روزه گرفتن مگر بحیض و اگر
افطار کند بعذر سفر از سر نو باید روزه داشت و بعذر مرض دو قول است الجدید یفوت التتابع **باب** المریض اذا اشتد
علیه الصوم افطر و لیس لذلک حد یوصف مریض وقتیکه دشوار شود بر وی روزه گرفتن افطار کند و نیست آن رخصت را
حدیکه بیان کرده شود بلکه مفوض بر تحری بیمار است قال یحیی سمعت مالکا یقول الامر الذی سمعت من اهل العلم ان المریض
اذا اصابه المرض الذی یشق علیه الصیام معه و یتعبه و یبلغ منه ذلک فان له ان یفطر و کذلک المریض فی اشتد علیه
القیام فی الصلوة و بلغ منه و ما الله اعلم بعذر ذلک من العبد و من ذلک ما لا تبلغ صفته فاذا بلغ ذلک منه صلی و هو ۲۳۸
جالس و دین الله یسر و قد ارخص للمسافر فی الفطر فی السفر و هو اقوی علی الصیام من المریض قال الله تبارک و تعالی
فی کتابه فمن کان منکم مریضا او علی سفر فعدة من ایام اخر فارخص الله عز و جل للمسافر فی الفطر فی السفر و هو اقوی علی الصیام
من المریض فهذا احب ما سمعت الی فی ذلک و هو الامر المجتمع علیه عندنا گفت مالک حکمی که شنیدم آن را از اهل علم این است که
بیمار وقتیکه برسد او را مرضی که دشوار باشد بر وی روزه گرفتن با وی و در تعب اندازد او را و برسد این مرض از آن
بحد تعب پس جایز است او را که افطار کند و همچنین مریض وقتیکه دشوار شود ایستادن در نماز بر وی و برسد مرض از آن
بحدیکه خدا تعالی داناتر است بعذر آن نسبت بنده و ازین مرض که عذر بسبب آن متحقق میشود نوعیست که رسیده می شود
بصفت او یعنی حجا مع و مانع او ظاهر نیست پس وقتیکه برسد مریض باین حد از مرض نماز گذارد نشسته و دین خدا تعالی آسان است
و هر آئینه رخصت داده است خدا تعالی مسافر را در افطار در حال سفر و او توانا تر است بر روزه گرفتن از مریض گفت خدا تعالی
در کتاب خود فمن کان منکم مریضا الخ پس رخصت داده است خدا تعالی مسافر را در افطار در حال سفر و او توانا تر است بر روزه
گرفتن از مریض پس این قول احب اقوال است که شنیدم آن را نزدیک من درین باب و همان است امریکه اتفاق واقع شده
بران نزدیک ما **باب** من علیه صوم واجب فلیبدأ به قبل التطوع کسیکه بر وی روزه واجب باشد پس شروع کند او را

قوله معناه ان النسخ ... ان يبادر الى اداء الواجب لان التطوع مع نذر اهل العلم ...

قوله نعم يجب بحث ... الشيخين من مات وعليه صوم صام عنه وليه والشافعي فيه ثلثة من رمضان ... بعد التمكن من القضاء فعلى قولين ... عليه ... من تركته لكل يوم ... من طعام والقديم وأختاره النووي قال البخاري معناه يصوم عنه وليه ... يجوز له الصوم عنه ... يجوز له الا الطعام وزاد ... قال ابن عمر على القديم لا يصوم احد عن حي عن ... وعند ابي حنيفة ... يطعم لكل يوم ... مسكينا ... وتأويل قوله صلى الله عليه وسلم صام عنه وليه ان معناه اطعم عنه ... على قوله ... ولعله ... كان مكان الصيام صيام ... ۱۲

۲۳۵

قوله قال ابو حنيفة يفطر ويطعم وجوبا لكل يوم ... كالفطرة والشافعي قولان اظهرهما يطعم مدا والثاني يطعم ندبا ... واصل الاختلاف ... في تفسير الآية ... ذكرناه ۱۲

پیش از روزهٔ نفل **مالك** انه بلغه عن سعيد المسيب انه سئل عن رجل نذر صيام شهر هل له ان يتطوع قال سعيد ليبدأ بالنذر قبل ان يتطوع سوال کرده شد

سعید بن المسیب را از حال شخصی که نذر کرد روزه گرفتن که ماهی آیا می رسد او را که روزهٔ نفل گیرد پس گفت سعید بن المسیب شروع کند

بنذر پیش از روزهٔ نفل قال مالك بلغني عن سليمن بن يسار مثل ذلك گفت مالك خبر رسید مرا از سلیمان بن یسار مانند این

باب هل يصوم احد عن احد آیا روزه گیرد کسی عوض دیگری **مالك** انه بلغه ان عبد الله بن عمر كان يسأل

هل يصوم احد عن احد او يصلي احد عن احد فيقول لا يصلي احد عن احد ولا يصوم احد عن احد عبد الله بن عمر را

سوال کرده میشد آیا روزه گیرد کسی عوض کسی یا نماز گذارد کسی عوض کسی میگفت نماز نگذارد کسی عوض کسی و روزه ندارد کسی عوض کسی

مترجم گوید این را التعقب کرده اند بحدیث بخاری عن عائشة من مات وعليه صوم صام عنه وليه فقیر میگوید که ممکن است

جمع درمیان حدیث و اثر پس بگوئیم که معنی قول ابن عمر لا يصوم احد الخ آنست که کسی عوض کسی روزه ندارد در حال حیات

بآن معنی که مریض یا شیخ فانی غلام خود را یا پسر خود را فرماید که عوض او روزه بگیرد تا با صوم از وی ساقط گرداند بخلاف

حج که در حال ضرورة کسی عوض دیگری حج را بجا میتوان آورد والله اعلم **مسئله** در باب شخصیکه بمیرد و بر وی واجب بود صوم

دو حدیث آمده است حدیث شیخین من مات وعليه الصوم صام عنه وليه حدیث ترمذی و ابن ماجه من مات وعليه صيام شهر

فليطعم عنه مكان كل يوم مدا شافعی در قول قدیم بر حدیث اول عمل کرده است و در جدید بر حدیث ثانی زیرا که اشبه است

بنظائر و فقیر گوید در مثل اینصورت تعارض نیست تا یکی را اخذ کنیم و دیگری را بگذاریم بلکه عمل بهر دو ممکن است چنانکه در نظائر

او از باب کفارات تخییر در چند خصلت واقع شد پس گوئیم برارت ذمهٔ میت حاصل میشود بیکی از دو چیز صوم ولی و فدیهٔ طعام

و جمع کردن میان هر دو محمل نمیتوان شد زیرا که هر یکی مشعر است بکفایت **مسئله** تخصیص کرده اند او را بکسیکه بعد از تمکن

از قضا التفریط کرده باشد فقیر گوید لفظ حدیث مبنی نیست از تمکن بلکه عام است پس بر عموم باید گذاشت **مسئله** و اگر

اختیار کند صوم را پس ولی عبارت از قریب است هر قریبی که باشد ظاهر آنست که اگر اجنبی تبرع کند نیز جائز باشد مانند ادای

دین میت و همچنین اگر ولی اجنبی را بفرماید با اجرت یا بدون اجرت و اگر طعام اختیار کند پس بکمد بدهد قیاسا على نظائر المسئلة

باب الشيخ الفاني يفطر و يطعم عن كل يوم مدا پیر ناتوان افطار نماید و طعام دهد عوض هر روز یک مد که عبارت

از ربع صاع است **مالك** انه بلغه ان انس بن مالك كبر حتى كان لا يقدر على الصيام فكان يفتدي انس بن مالک

پیر شد تا آنکه توانائی نداشت بر روزه گرفتن پس فدیه میداد قال مالك ولا ارى ذلك واجبا واحب الى ان يفعله

ان كان قويا عليه فمن افتدى فانما يطعم مكان كل يوم مدا بمد رسول الله صلى الله عليه وسلم گفت مالک و نمی بینم این اطعام را

واجب و دوستر است نزدیک من آنکه بکند این اطعام را اگر باشد قادر بر وی پس هر که فدیه دهد غیر ازین نیست که طعام دهد

... صلی الله علیه وسلم مترجم گوید رضی الله عنه ... شیخ کبیر کسی که ضعف دارد و ... بالتمام

و اطعام ... نیست و قدرت بر صوم باآن ضعف ندارد ویا این فدیه بر سبیل وجوب است یا بر سبیل استحباب

شافعی را درین مسئله دو قول آمده است اظهر آنست که بر طریق وجوب است زیرا که عوض قضا است و بقیاس اطعام

از مرده واگر کسی اطعام نتواند یا از وی ساقط میشود یا تا یافتن قدرت ظاهر اول است مانند صدقة الفطر باب

الحامل اذا خافت علی ولدها تفطر و تطعم عن کل یوم مسکینا زن حامل وقتیکه ترسد از ضرر فرزند خود بسبب صوم

افطار بکند و طعام دهد عوض هر روز یک مسکین را **مالك** انه بلغه ان عبد الله بن عمر سئل عن المرأة الحامل

اذا خافت علی ولدها واشتد علیها الصیام فقال تفطر و تطعم مکان کل یوم مسکینا مدا من حنطة بمد النبی صلی الله

علیه وسلم عبد الله بن عمر را سوال کرده شد از حکم زن حامله وقتیکه بترسد بر ضرر فرزند خود و دشوار شود بروی روزه داشتن

پس گفت ابن عمر افطار کند و طعام دهد بجای هر روز یک مسکین را یک مد از گندم بمد آنحضرت صلی الله علیه وسلم قال مالك

واهل العلم یرون علیها القضاء کما قال عز وجل فمن کان منکم مریضا او علی سفر فعدة من ایام اخر ویرون ذلك

مرضا من الامراض مع الخوف علی ولدها گفت مالک که اهل علم می بینند بر زن حامل لازم قضا را چنانچه فرمود حق تعالی

فمن کان منکم مریضا الخ و می بینند آن حمل را مرضی از امراض با خوف ضرر بر فرزند و بغوی گفته که علما مختلف اند

در شیخ فانی و حامل و مرضع پس شیخ فانی را غیر از فدیه لازم نیست و فدیه سنت است نزدیک مالک و واجب است نزدیک

غیر او و حامل که بترسد بر ولد خود قضا کند بغیر اطعام نزدیک مالک و ابو حنیفه زیرا که وی بمنزله بیمار است و اسحق بن راهویه

گفته است که حامل و مرضع اگر خواهند اطعام کنند بغیر قضا و اگر خواهند قضا کنند بغیر اطعام مترجم گوید این قول اخیر بتطبیق

ادله مناسب تر مینماید والله اعلم مسئله اما حکم مرضع مثل حکم حامل است ظاهر آنست که مثل اوست و در حکم مرضع است

کسیکه افطار کند برای خلاص ساختن غریق یا مانند آن **باب** لا باس بتاخیر القضاء الی شعبان باک نیست در تاخیر

کردن قضا تا شعبان سال آینده **مالك** عن یحیی بن سعید عن ابی سلمة بن عبد الرحمن انه سمع عائشة زوج النبی

صلی الله علیه وسلم تقول ان کان لیکون علی الصیام من رمضان فما استطیع ان اصومه حتی یاتی شعبان حضرت

عائشه رضی الله عنها میفرمود هر آئینه حال این بود که لازم میشد بر من روزه از رمضان پس نمیتوانستم که روزه گیرم

آنرا تا آنکه می آمد شعبان مراد آنست که بسبب شغل آنحضرت صلی الله علیه وسلم قضا نمی کرد چنانکه صریحا در روایت دیگر

آمده است **باب** اذا لم یقض حتی دخل رمضان اطعم و قضی وقتیکه قضا نکرد تا آنکه داخل شد رمضان سال آینده اطعام کند بجای

هر روزه یک مسکین را و قضا کند **مالك** عن عبد الرحمن بن القاسم عن ابیه انه کان یقول من کان علیه قضاء رمضان فلم یقضه

قضاء ... والشافعی ... والثانی ان خافت علی نفسها قضت ... ٢٤٠ ... وان خافت علی الطفل قضت واطعمت وهو الاظهر عند النووی ... قلت وعلیه اهل العلم ... ذلك جائز ولا شیء علیه فی ذلك

دهو

وهو قوی علی صیامه حتی جاء رمضان آخر فانه یطعم مکان کل یوم مسکینا مدا من حنطة وعلیه مع ذلك القضاء قاسم بن
محمد میگفت هر که واجب بر وی قضاء رمضان پس قضا نکرد آنرا او توانا ست بر روزه گرفتن تا آنکه آمد رمضان دیگر پس بر آنست
وی اطعام کند بجای هر روز یک مسکین را یک مد از گندم و بر وی لازم ست قضا با وجود اطعام **مالك** انه بلغه عن سعید بن جبیر
مثل ذلك خبر رسید بمالک از سعید بن جبیر مانند این بغوی گفته ست هر که تاخیر کند قضاء را بغیر عذر تا آنکه داخل شد ماه رمضان
از سال آینده لازم میشود دیگر قضا بعد رمضان ولازم میشود بر وی طعام دادن بحساب هر روز یک مسکین را نزدیک اهل علم
وبهمین قائل اند زهری و مالک و ثوری و شافعی واحمد و اسحق و ابو حنیفه گفته قضا کند و بر وی فدیه لازم نیست مسئله مافقد
اثر قاسم بن محمد و سعید بن جبیر حدیث دار قطنی و بیهقی ست عن ابی هریرة بهمین مضمون لیکن رفع او ضعیف ست و وقف او
صحیح و گویا مصلحت در مشروعیت آن دفع تسویف قضا ست سنة بعد سنة و اگر رمضان ثالث نیز داخل شد و هنوز قضا نکرده
اظهر آنست که مدمکرر شود **باب** ما تاکد تنزیه الصوم من الرفث والشتم والغیبة لازم ست پاک کردن روزه از کلام
شهوت و سب و غیبت **مالك** عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال الصیام جنة
فاذا کان احدکم صائما فلا یرفث ولا یجهل فان امرء شاتمه او قاتله فلیقل انی صائم انی صائم رسول الله صلعم فرمود روزه سپر
ست یعنی از وسوسه شیطان پس وقتیکه باشد یکی از شما روزه دار پس کلام شهوت نکند و بدخلقی نکند پس اگر مردی سب کند
با او یا جنگ کند با او پس بگوید هر آئینه من روزه دارم هر آئینه من روزه دارم **باب** لا یکره السواك للصائم ولو
بعد الزوال مکروه نیست مسواک کردن روزه دار را اگرچه بعد زوال آفتاب کند **مالك** انه سمع اهل العلم لا یکرهون
السواك للصائم فی رمضان فی ساعة من ساعات النهار لا فی اوله ولا فی آخره قال ولم اسمع احدا من
اهل العلم یکره ذلك ولا ینهی عنه مالک شنید اهل علم را که مکروه نمیداشتند مسواک کردن برای روزه دار در رمضان
در هیچ ساعت از ساعات نهار نه در اول او و نه در آخر او و گفت مالک و نشنیدم هیچکس را از اهل علم که
مکروه دارد آن را یا نهی کند از آن مترجم گوید همین ست قول ابو حنیفه و اکثر علما و شافعی مکروه
میدارد مسواک کردن مر صائم را بعد زوال از جهة خوف ازاله بوی دهن صائم که محبوب ست نزدیک خدا تعالی
والله اعلم **باب** من استقاء فی الصوم فعلیه القضاء لا من ذرعه القیء کسیکه بقصد کند قی در روزه
واجب ست بر وی قضا و واجب نیست بر کسیکه غالب آمد بر وی قی **مالك** عن نافع عن عبد الله بن عمر
انه کان یقول من استقاء وهو صائم فعلیه القضاء ومن ذرعه القیء فلیس علیه القضاء عبد الله بن عمر
میگفت کسیکه بقصد قی میکند و او روزه دار ست پس واجب ست بر وی قضا و هر که غالب آمد بر وی قی پس نیست

قوله وعلیه قال الشافعی وقال ابو حنیفة یقضی ولا فدیة علیه ١٢
قوله وعلیه اهل العلم ان ذلك مما یکره للصوم و لا یفسده ١٢
قوله وعلیه اکثر العلماء وفی العالمگیریة اذا قاء او استقاء ملاء الفم او دونه عاد بنفسه او اعاد او خرج فلا یفطر علی الاصح الا فی الاعادة والاستقاء بشرط ملاء الفم وفی المنهاج والصحیح انه لو تیقن انه لم یرجع شیء الی جوفه بطل ولو غلبه القیء فلا باس ١٢

لازم بروی قضا مترجم گوید رجوع کرده اند بحدیث اصحاب سنن اربعه وغیر ایشان و ایا افساد و استقاء و صوم را از جهت عین اوست
پس فاسد کند اگرچه یقین باشد که چیزی بجوف رجوع نکرده است یا از جهت آنکه مظنه رجوع ست پس اگر یقین شد که چیزی رجوع نکرد
فاسد نشود تحقیق نزدیک فقیر آنست که استقاء در منزله نوم ست که شارع آنرا مظنه رجوع ساخته در بابیکه اختیار نیست عفو فرموده
ست و جائیکه باختیار ست حکم افساد صوم نموده ست چنانکه نوم را مظنه خروج ریح گردانید لکن چون شارع خود نصب علت فرموده
حکمی جدید پیدا شد دائر بر علت خود پس حق آنست که وی مفسد ست از جهت مظنه رجوع لیکن اگر یقین باشد که هیچ چیز رجوع نکرده است
نیز قضا لازم آید بجهت آنکه علتی که شارع نصب کرده است یافته شد اگرچه حکمت موجود نیست مانند مسافر مترفه که هیچ حرج ندارد

باب من اکل او شرب فی الصوم ناسیا حکم کسی که خورد یا آشامید در روزه بنسیان قال یحیی سمعت مالکا یقول من اکل
او شرب فی رمضان ناسیا او ساهیا او ما کان من صیام واجب علیه فان علیه قضاء یوم مکانه و سمعت مالکا یقول من اکل او
شرب ناسیا او ساهیا فی صیام تطوع فلیس علیه قضاء و لیتم یومه الذی اکل فیه او شرب وهو متطوع و لیس علی من اصابه
امر یقطع صیامه وهو متطوع قضاء اذا کان انما افطر من عذر غیر متعمد للفطر و لا اری علیه قضاء صلوة نافلة اذا هو
قطعها من حدث لا یستطیع حبسه مما یحتاج فیه الی الوضوء گفت یحیی شنیدم مالک را که میگفت هر که خورد یا آشامید
بنسیان یا بسهو در رمضان یا در روزه دیگر که فرض ست بروی مثل نذر و کفاره پس بروی واجب ست قضاء روز دیگر مکان
این روز و نیز شنیدم مالک را که میگفت هر که خورد یا آشامید بنسیان یا بسهو در روزه نفل پس نیست بروی قضا و تمام کند
روزه آن روز را که خورد یا آشامید در وی و او روزه نفل داشت و نیست بر کسیکه رسید او را چیزی که تباه کند روزه او را
و حال آنکه او روزه نفل داشت قضاء آن روزه وقتیکه افطار کرده باشد بسبب عذر نه آنکه بقصد افطار کرده باشد و نمی بینم برنماز
گذارنده قضاء نماز نفل چون بشکند او را بسبب حدثیکه نمیتواند بند کردن آن از آنچه محتاج میشود در وی بسوی وضو مترجم گوید
تعقب کرده اند این مذهب را بحدیث مسلم که اذا نسی احدکم فاکل او شرب فلیتم صومه فانما اطعمه الله تعالی و سقاه و لهذا اکثر اهل
علم اختیار کرده اند که اگر صائم بخورد یا بیاشامد بنسیان روزه او تباه نشود خواه فرض باشد خواه نفل و مالک بنفل تخصیص کرده
والله اعلم **باب** یستحب صوم عاشوراء مستحب است گرفتن روزه روز عاشورا **مالک** عن هشام بن عروة
عن ابیه عن عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم انها قالت کان یوم عاشوراء یوما تصومه قریش فی الجاهلیة
وکان رسول الله صلی الله علیه وسلم یصومه فی الجاهلیة فلما قدم رسول الله صلی الله علیه وسلم المدینة صامه و امر الناس
بصیامه فلما فرض رمضان کان هو الفریضة و ترک یوم عاشوراء فمن شاء صامه و من شاء ترکه حضرت عائشه رضی
فرمود که بود روز عاشورا روزیکه روزه میگرفتند آنرا قریش در جاهلیة و آنحضرت صلعم نیز روزه میگرفتند آنرا در جاهلیة پس

قلت مقتضی هذا ... ذا نسی احدکم ... فاکل او شرب فلیتم صومه فانما اطعمه الله و سقاه ذهب اکثر اهل العلم الی ان الصائم اذا اکل او شرب ناسیا لصومه لا یفسد صومه فرضا کان او نفلا و قال مالک هذا فی النفل دون الفرض ۱۲

۲۴۴

دیقیا

وقتیکه قدوم فرمود آنحضرت صلعم بمدینه روزه گرفت آنرا وامر کرد مردمان برروزه داشتن آن پس وقتیکه فرض گردانیده شد

رمضان فرض ہمان شد وترک کرده شد روزه عاشورا پس ہرکه خواہد روزه دارد وہرکه خواہد ترک کند آنرا **مالک**

عن ابن شهاب عن حميد بن عبد الرحمن بن عوف انه سمع معوية بن ابى سفيان يوم عاشوراء عام حج وهو على المنبر

يقول يا اهل المدينة اين علماءكم سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول لهذا اليوم هذا يوم عاشوراء ولم يكتب

عليكم صيامه وانا صائم فمن شاء فليصم ومن شاء فليفطر معويه بن ابى سفيان میگفت ای اہل مدینه کجا اند عالمان

شما یعنی عالمان شما گذشتند ومحتاج شدید بتعلیم بسیاری از مسائل مہمه شنیدم رسول الله صلعم که میگفت این روز را که این روز

عاشوراست فرض کرده نشده است برشما روزه گرفتن آن ومن روزه دارم پس ہرکه خواہد روزه بدارد وہرکه خواہد افطار کند

مالك انه بلغه ان عمر بن الخطاب ارسل الى الحارث بن هشام ان غدا يوم عاشوراء فصم وأمر اهلك ان

يصوموا عمر بن الخطاب کس فرستاد بسوی حارث بن ہشام باین پیغام که فردا روز عاشورست پس روزه گیر وامر کن اہل

خود را که روزه گیرند مترجم گوید مستحب است نزدیک اکثر علماء روزه داشتن نہم ودہم وفی العالمگیریة یکره صوم یوم عاشوراء منفردا

باب النهى عن صوم يوم الفطر ويوم الاضحى وايام منى باب در منع از روزه گرفتن روز فطر وروز اضحی وایام منی

مالك عن محمد بن يحيى بن حبان عن الاعرج عن ابى هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم نهى عن صيام يومين

يوم الفطر ويوم الاضحى رسول الله صلى الله عليه وسلم منع فرمود از روزه داشتن دو روز روز فطر وروز اضحی **مالك**

عن ابن شهاب عن ابى عبيد مولى بن ازهر عن عمر بن الخطاب قال ان هذين يومان نهى رسول الله صلى الله عليه وسلم

عن صيامهما يوم فطركم من صيامكم والاخر يوم تاكلون فيه من نسككم حضرت عمر فرمود ہرآئینه این دو روز آن دو روز اند

که منع فرمود آنحضرت صلى الله عليه وسلم از روزه گرفتن درآنها روز افطار شما از صیام شما ودیگر روزیکه میخورید درآن از قربانیهای خود

مالك عن ابى النضر مولى عمر بن عبيد الله عن سليمن بن يسار ان رسول الله صلى الله عليه وسلم نهى عن صيام ايام منى

رسول الله صلى الله عليه وسلم نہی فرمود از روزه گرفتن در ایام منی یعنی ایام تشریق **مالك** عن ابن شهاب ان رسول

الله صلى الله عليه وسلم بعث عبد الله بن حذافة ايام منى يطوف يقول انما هى ايام اكل وشرب وذكر الله رسول الله صلى الله

عليه وسلم فرستاد عبد الله بن حذافه را در روزهای منی تا بگردد درمیان قافله حج بگوید غیر ازین نیست که این روزها روزهای

خوردن وآشامیدن وذکر خدا تعالی است **مالك** عن يزيد بن عبد الله بن الهاد عن ابى مرة مولى ام هانى اخت عقيل

بن ابيطالب عن عبد الله بن عمرو بن العاص انه اخبره انه دخل على ابيه عمرو بن العاص فوجده ياكل قال فدعانى فقلت له

انى صائم فقال فى هذه الايام التى نهى رسول الله صلى الله عليه وسلم عن صيامهن وأمرنا نفطرهن قال مالك هى ايام التشريق

قوله فلت وعليه اهل العلم ويستحب اكثرهم ان يصوم التاسع والعاشر وفى العالمگيرية ويكره صوم يوم عاشوراء مفردا ۱۲

قوله فلت وعليه اهل العلم ويكون الصوم يوم العيد قال الشافعى لا ينعقد وقال ابو حنيفة ينعقد نذرا وان صام فيه يقضى وان كان صائما واختلفوا

۲۴۳

فى صيام ايام منى للمتمتع اذا لم يجد هديا ولم يكن صام قال ابو حنيفة لا يصوم ويتعين الهدى وقال مالك له ان يصوم والشافعى قولان كالمذهبين اظهرهما الاول كذا

ووهم يحيى بن يحيى امرأة عقيل وهو وهم ظاهر والصواب اخت عقيل

۵۲

عبد الله بن عمرو بن العاص خبر داد ابو مره را که عبد الله داخل شد بر پدر خود عمرو بن العاص پس یافت او را که میخورد

گفت عبد الله پس خواند مرا یعنی برای خوردن پس گفتم او را هر آیینه من روزه دارم پس گفت آیا درین ایام روزه داشتی

که نهی فرمود آنحضرت صلعم از روزه گرفتن دران و امر فرمود ما را با فطار کردن دران گفت مالک آن ایام تشریق بود

مسئله اگر شخصے نذر کرد که روز عید روزه گیرد آیا این نذر منعقد میشود نظر با پاخته فاتیه یا نه زیرا که محل صالح نبود و حکم شرع

دو قول است اول مختار حنفیه است و ثانی مرضی شافعیه و در صورت انعقاد قضا باید کرد و اگر روزه گرفت روزه او در

اگر چه اثم شد **مسئله** متمتع چون هدی نیافت و قبل از ایام تشریق روزه نگرفت آیا درین ایام روزه گیرد اختلاف است

نزدیک ابو حنیفه روزه نگیرد و هدی متعین شد و نزدیک مالک روزه گرفتن جایز است باین عذر و للشافعی قولان

کالمذهبین والاظهر هو الاول **باب النهی عن الوصال** باب در منع گرفتن روزه طی **مالک** عن نافع عن عبد الله

بن عمر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم نهی عن الوصال فقالوا یا رسول الله فانک تواصل فقال انی لست کهیئتکم

انی اطعم واسقی رسول الله صلی الله علیه وسلم منع فرمود از گرفتن روزه طی پس گفتند صحابه یا رسول الله هر آیینه تو وصال

میکنی پس فرمود هر آیینه من نیستم مانند شما هر آیینه مرا طعام خورانیده میشود و آب نوشانیده میشود یعنی از عالم غیب **مالک**

عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال ایاکم والوصال قالوا فانک تواصل یا رسول الله قال

انی لست کهیئتکم انی ابیت یطعمنی ربی ویسقینی رسول الله صلعم فرمود دور دارید خود را از وصال یعنی روزه طی اصحاب گفتند

هر آیینه تو وصال میکنی یا رسول الله فرمود هر آیینه من نیستم مانند شما هر آیینه من شب میگذرانم دران حال که طعام میخوراند مرا پروردگار من

و آب می نوشاند مرا پروردگار من **مسئله** ظاهر است که در حقیقت وصال نیت تقرب داخل است پس اگر باتفاق چیزی نخورد و اینها

واصل نباشد و همچنین نیت روزه گرفتن فردا نیز داخل است پس اگر بدون این نیت ترک اکل و شرب کرد واصل نباشد **مسئله**

وصال زایل میشود بیک قطره آب یا یک لقمه طعام زیرا که حقیقت مد الصوم است فی غیر وقته و آنچه مبطل صوم است مبطل آن نیز باشد والله اعلم

باب صوم الدهر در بیان روزه گرفتن تمام سال **مالک** انه سمع اهل العلم یقولون لا باس بصیام الدهر اذا افطر الایام

التی نهی رسول الله صلی الله علیه وسلم عن صیامها وهی ایام منی ویوم الفطر والاضحی فیما بلغنا وذلک احب ما سمعت الی فی ذلک

مالک شنید از اهل علم که میگفتند هیچ باک نیست بروزه دهر وقتیکه افطار نماید آن روزها را که نهی فرموده است آنحضرت صلعم از روزه داشتن اینها

و آن ایام تشریق و روز عید فطر و روز عید اضحی است در آنچه رسید بما و اینست دوست ترین آنچه شنیدم نزد من درینباب مترجم گوید تحقیق کرده شد

قول مالک بحدیث شیخین که آنحضرت صلعم از صوم دهر نهی فرموده و آنرا بالضعف و فوت حقوق معلل نموده و امام شافعی جمع کرده است در آثار

مختلفه درینباب بآنکه صوم دهر ممنوع است برای کسیکه خوف ضرر داشته باشد یا فوت حقی گمان برد و مستحب است برای غیر آن مذهب

(Margin:) [illegible] قلت وعلیه اهل العلم وفیها لا توارد و حرم الوصال لغیر النبی صلی الله علیه وسلم ویزول بقطرة ماء یشق بها قال المتولی معنی الوصال ان یترک الاکل والشرب تقربا الی الله تعالی مع نیة صوم الغد فلو ترکه لا یقصد القربة او لا بنیة الصوم [illegible]

(Margin:) قلت تعقب بحدیث الشیخین انه نهی صلی الله علیه وسلم عن صوم الدهر وعلل بالضعف وفوت الحقوق وجمع الشافعی بین الآثار فقال صوم الدهر مکروه لمن خاف ضررا او فوت حق ومستحب لغیره [illegible] ان لصوم السنة [illegible]

(Catchword:) مختلفه

مختار حنفیه موافق قول مالک است که چون ایام منهیه افطار کند در صوم دهر هیچ باک نیست کذا فی العالمگیریه **باب** صوم ستة من

شوال در بیان روزه داشتن شش روز از شوال قال یحیی سمعت مالکا یقول فی صیام ستة ایام بعد الفطر من رمضان انه لم

یر احدا من اهل العلم والفقه یصومها ولم یبلغنی ذلک عن احد من السلف وان اهل العلم یکرهون ذلک ویخافون بدعته

وان یلحق برمضان ما لیس منه اهل الجهالة والجفاء لو راوا فی ذلک رخصة عند اهل العلم وراوهم یعملون ذلک

گفت مالک در باب روزه گرفتن شش روز بعد افطار از رمضان که هر آئینه او ندید کسی از اهل علم و فقه که روزه دارد آن را و نرسید مرا

این حکم از کسی از سلف و هر آئینه اهل علم مکروه داشتند آن را و می ترسیدند از بدعت بودن آن و از آنکه لاحق گردانند برمضان چیزی که

نیست از وی اهل جهالت و جفا اگر ببینند دران باب رخصتی نزدیک اهل علم و ببینند که ایشان بعمل می آرند مترجم گوید رضی الله عنه

تعقب کرده شد قول مالک بحدیث مسلم من صام رمضان ثم اتبعه ستا من شوال کان کصیام الدهر و مستحب است نزدیک شافعی

و پی در پی روزه داشتن آن افضل است و نزد ابوحنیفه مکروه است خواه پی در پی باشد یا متفرق و نزد ابویوسف تتابع آن

مکروه است دون التفرق و فی العالمگیریه ولکن عامة المتاخرین لم یروا به باسا والاصح انه لا باس به **باب** صوم یوم الجمعة

در بیان روزه گرفتن در روز جمعه قال یحیی سمعت مالکا یقول لم اسمع احدا من اهل العلم والفقه ومن یقتدی به ینهی عن صیام

یوم الجمعة وصیامه حسن وقد رایت بعض اهل العلم یصومه واراه کان یتحراه مالک میگفت نشنیدم کسی از اهل علم و فقه و از

کسیکه اقتدا کرده شود بوی که منع کند از روزه روز جمعه و روزه گرفتن جمعه بهتر است و هر آئینه دیدم بعض اهل علم را که روزه میداشت

آن را و گمان کرده میشوم او را که قصد میکرد آن را یعنی جمعه را مترجم گوید تعقب کرده شد بحدیث شیخین لا یصم احدکم یوم الجمعة الا ان

یصوم قبله او بعده و نزد شافعی مکروه است تنها روزه گرفتن روز جمعه و نزد حنفیه مستحب است روزه روز جمعه بانفراده **باب**

من افطر فی صوم التطوع قضی هر که افطار کند روزه نفل را می باید که قضا بکند **مالک** عن ابن شهاب ان عائشة

وحفصة زوجی النبی صلی الله علیه وسلم اصبحتا صائمتین متطوعتین فاهدی لهما طعام فافطرتا علیه فدخل علیهما رسول الله

صلی الله علیه وسلم قالت عائشة فقالت حفصة وبدرتنی بالکلام وکانت بنت ابیها یا رسول الله انی اصبحت انا

وعائشة صائمتین متطوعتین فاهدی لنا طعام فافطرنا علیه فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم اقضیا مکانه یوما

آخر حضرت عائشه و حفصه رضی الله عنهما صبح کردند دران حال که روزه دار بودند تطوع پس هدیه فرستاده شد

برای ایشان طعامی پس افطار کردند بران طعام پس داخل شد حضرت صلی الله علیه وسلم بر ایشان

پس گفت حضرت عائشه که گفت حضرت حفصه و پیش دستی کرد از من در سخن و بود دختر

پدر خود یعنی دختر حضرت عمر بود و ایشان بفصاحت و جرأت موصوف بودند والولد سر ابیه

فقال الشافعی لا قضاء علیه وقال ابوحنیفة ومالک ان افطر من غیر علة یلزمه القضاء

گفت یا رسول الله هر آئینه من صبح کردم و عائشه هم روزه دار الطریق نفل پس هدیه فرستاده شد برای ما طعامی پس افطار کردیم آن
پس فرمود آنحضرت صلعم قضا کنید بجای آن یکروز دیگر بغوی گفته که متطوع بصوم اگر افطار کند بغیر عذر بروی قضا لازم نیست
نزدیک شافعی و احمد و اسحاق و گفت مالک اگر بغیر علت افطار کرد لازم می آید قضا و همین ست حکم صلوة و خطابی درینجا فائده گفته که
حدیث ابن شهاب مرسل ست و اگر ثابت شود چنان مینماید که امر کرد آنحضرت صلعم حضرت عائشه و حفصه را بطریق استحباب زیرا که بدل شیئ
در اکثر احکام اصول قائم مقام اصل خود میباشد و چون در اصل مخیر میبود در بدل نیز مخیر میبود و فی الحدیث الذی اخرجه الحاکم و
ابو داؤد والصائم المتطوع امیر نفسه ان شاء صام وان شاء افطر **باب** هل یلزم النفل بالشروع فیه ایا لازم میشود نفل بسبب
شروع دران قال مالك لا ینبغی ان یدخل الرجل فی شیئ من الاعمال الصالحة الصلوة والصیام والحج وما اشبه هذا من
الاعمال الصالحة التی یتطوع بها الناس فیقطعه حتی یتمه علی سنته اذا کبر لم ینصرف حتی یصلی رکعتین واذا صام
لم یفطر حتی یتم صوم یومه واذا اهل لم یرجع حتی یتم حجه واذا دخل فی الطواف لم یقطعه حتی یتم سبعة لا ینبغی ان یترك
شیئا من هذا اذا دخل فیه حتی یقضیه الا من امر یعرض له مما یعرض للناس من الاسقام التی یعذرون بها وذلك
ان الله تبارك وتعالی یقول فی کتابه کلوا واشربوا حتی یتبین لکم الخیط الابیض من الخیط الاسود من الفجر ثم اتموا
الصیام الی اللیل فعلیه اتمام الصیام کما قال عز وجل واتموا الحج والعمرة لله فلو ان رجلا اهل بالحج تطوعا وقد قضی الفریضة
لم یکن له ان یترك الحج بعد ان دخل فیه ویرجع حلالا من الطریق وکل احد دخل فی نافلة فعلیه اتمامها اذا دخل
فیها کما یتم الفریضة وهذا احسن ما سمعت الیَّ گفت مالک لایق نیست که داخل شود شخصی در چیزی از اعمال نیک مثل نماز
و روزه و حج و آنچه مانند اینست از اعمال خیر که تطوع میکنند بآن مردمان پس قطع کند آن عمل را بلکه میباید که بانجام رساند آنرا
بروجه مسنون مثلا چون تکبیر تحریمه گوید بر نگردد تا تمام کند دو رکعتی را و چون روزه بر گیرد افطار نکند تا تمام کند آنرا و چون
احرام بندد رجوع نکند تا تمام کند حج خود را و چون شروع کند در طواف قطع نکند آنرا تا تمام کند هفت شوط را نمی سزد که ترک نماید
چیزی را ازین اعمال خیر وقتیکه شروع کند دران تا وقتیکه باتمام رساند آنرا مگر بسبب عارضه که پیش آید او را از جنس آنچه عارض
میشود مردمان را مثل امراض و بیماریها که معذور داشته می شوند بسبب آن و دلیل برین آنست که خدا تعالی فرموده است
در کتاب خود کلوا واشربوا الخ پس واجب است بر روزه گیرنده که اتمام کند روزه خود را چنانچه فرموده خدا تعالی واتموا الحج والعمرة لله
پس اگر شخصی احرام بست بحج نفل و حال آنکه ادا کرده است حج فریضه را پس جایز نیست او را که ترک کند حج را بعد ازان که شروع کرد
در وی و بر گردد از اثنای راه حلال شده و هر کسیکه داخل شد در اعمال نافله پس بر وی واجبست بانجام رسانیدن آن چنانچه
بانجام برساند اعمال فرض را مترجم گوید همین مذهب ابحنیفه است که واجب میشود قضاء هر عمل نفل بسبب شروع در آن و در پیش شافعی قضاء

قلت وعلیه ابو حنیفة وقال الشافعی قیاس الصوم والصلوة علی الحج فی لزوم الاتمام من شرع ... لا یلزم الاتمام ولا القضاء ان خرج ... ویستحب ... ویکره ... علی المضی ... لا یکره ... علیه و ... بالشروع ... ۲۴۶ ... الخروج ولو شرع فی قضاء رمضان ... مطلقا ... والمریض ... بالافطار ... من جانب الشافعی ... ثم اتموا الصیام الی اللیل ... فی صوم رمضان ... لتحقیقه ... الصوم ... الی اللیل لتکمیل صوما ... روزه

حج واجب است وقضاء نفل نماز در روزه لازم نیست اگر قطع کند بلا عذر ثواب معنی نمیماند واگر بعذر قطع کند ثواب معنی میماند باب

کیف کان النبی صلی الله علیه وسلم یصوم تطوعا چگونه میگرفت آنحضرت صلعم روزه نفل را **مالک** عن ابی النضر مولی

عمر بن عبید الله عن ابی سلمة بن عبد الرحمن عن عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم انها قالت کان رسول الله صلی الله

علیه وسلم یصوم حتی نقول لا یفطر و یفطر حتی نقول لا یصوم وما رایت رسول الله صلی الله علیه وسلم استکمل صیام شهر قط

الا رمضان وما رایته فی شهر اکثر صیاما منه فی شعبان حضرت عائشه فرمود که رسول الله صلی الله علیه وسلم روزه

میگرفت تا آنکه میگفتیم افطار نخواهد کرد و افطار میکرد تا آنکه میگفتیم روزه نخواهد گرفت وندیدم که آنحضرت صلعم کامل کرده باشد

روزه یکماه هیچگاه مگر رمضان وندیدم آنحضرت را صلعم در هیچ ماه که زیاده گرفته باشد روزه را از خود در شعبان **باب** صیام یوم

الشک باب در حکم روزه شک یعنی روز آخر شعبان که بسبب ابر ماه هنودار نشود **مالک** انه سمع اهل العلم ینهون عن

ان یصام الیوم الذی یشک فیه من شعبان اذا نوی به صیام رمضان ویرون ان علی من صامه من غیر رؤیة ثم جاء

الثبت انه من رمضان ان علیه قضاءه ولا یرون بصیامه تطوعا بأسا قال مالک وهذا الامر عندنا والذی ادرکت علیه

اهل العلم ببلدنا مالک شنید از اهل علم که نهی میکردند از آنکه روزه گرفته شود در روزیکه شک واقع می شود در آن از روزهای شعبان

وقتیکه نیت کرد که وی از رمضان باشد ومی بینید بر هر که روزه گیرد یوم شک را از غیر دیدن ماه بعد از آن آمد گواه که وی

از رمضان است واجب قضاء آن روز بر وی ولی نبینند بروزه گرفتن آن بطریق نفل هیچ باکی گفت مالک همین است

امر مسلم نزدیک ما و حکمی که یافتیم بر آن اهل علم را در شهر خود بغوی گفته است که اکثر اهل علم گفته اند که روزه نگیرد روز شک را بنیت رمضان

وهمین است مذهب فقهای اربعه وجمهور میگویند که بنیت نفل کند جایز است وشافعی آنرا نیز مکروه داشته مگر آنکه عادتی داشته باشد واین روزه

موافق عادت او افتد بجهت حدیث ترمذی از عمار بن یاسر من صام الیوم الذی یشک فیه فقد عصی ابا القاسم فقیر میگوید آنکه برای

احتیاط رمضان روزه میگیرد البته نیت رمضانیت خواهد بود باشک متصور نمیشود که برای احتیاط رمضان کسی روزه

گیرد بدون شک **مسئله** یوم الشک یوم ثلثین است از شعبان اگر مردمان خبر رؤیة او فاش کنند ولازم نشود از جهت فسق مخبر

یا صبی بودن او واگر خبر فاش نشد یوم الشک نیست ومحض اطباق غیم یوم الشک نمی شود و نه باخبار اهل زیج که هلال از شمس

دوازده درجه دور شده است والله اعلم **باب** استحباب اعتکاف العشر الاواخر من رمضان طلبا للیلة القدر باب بیان

استحباب اعتکاف ده روز آخر از رمضان بجهت طلب شب قدر **مالک** عن یزید بن عبد الله بن الهاد عن محمد بن

ابراهیم بن الحارث التیمی عن ابی سلمة بن عبد الرحمن بن عوف عن ابی سعید الخدری انه قال کان رسول الله

صلی الله علیه وسلم یعتکف العشر الوسط من رمضان فاعتکف عاما حتی اذا کان لیلة احدی وعشرین وهی اللیلة

---

۱ قلت وعلیه اهل العلم

۲ قلت صح قول عمار من صام الیوم الذی یشک فیه فقد عصی ابا القاسم فاختلفوا فی معناه وعند اکثر اهل العلم لا یصوم یوم الشک عن رمضان وان صامه من شعبان تطوعا جاز وقال الشافعی لا یجوز الا ان یوافق صوما کان یصومه والجمهور علی انه ان نوی التطوع لا یجزی عن الفرض وقال ابو حنیفة یجزی ۱۲

۲۴۷

التی یخرج فیہا من صبحہا من اعتکافہ قال من اعتکف معی فلیعتکف العشر الاواخر وقد اریت هذه اللیلة

ثم انسیتہا وقد رایتنی اسجد من صبیحتہا فی ماء وطین فالتمسوها فی العشر الاواخر والتمسوها فی کل وتر قال

ابو سعید فامطرت السماء تلک اللیلة وکان المسجد علی عریش فوکف المسجد قال ابو سعید فابصرت عینای

رسول الله صلی الله علیه وسلم انصرف وعلی جبہتہ وانفہ اثر الماء والطین من صبح لیلة احدی وعشرین رسول الله صلعم

اعتکاف میکرد عشرہ میانہ از رمضان پس اعتکاف کرد یکسال تا وقتیکہ شد بیست ویکم وآن شبی بود کہ برمی آمد درو

وقت صبح آن از اعتکاف خود فرمود هرکہ اعتکاف کردہ است با من باید کہ اعتکاف کند عشرہ اخیرہ را وهر آئینہ دیدم

این شب را یعنی شب قدر را در خواب بعد ازان فراموش گردانیدہ شد از خاطر من وهر آئینہ دیدم خود را درین خواب

درینحال کہ سجدہ میکنم صبح او در آب وگل پس طلب کنید آنرا در عشرہ اخیرہ وطلب کنید آنرا در هر شب طاق گفت ابو سعید

پس بارانید آسمان همان شب یعنی شبی کہ بعد از شروع اعتکاف عشرہ اخیرہ آمدہ بود ومسجد بنا کردہ شدہ بود بعریش پس بچکید

مسجد گفت ابو سعید پس بدید چشم من رسول الله را صلی الله علیه وسلم کہ بازگشت از نماز وبر جبین مبارک وبینی مبارک

آنحضرت صلعم اثر آب وگل بود از صبح شب بیست ویکم مقدمہ لابدست از تفحص فی اثبات اعتکاف ومفسدات و مباحات او

پس حقیقت اعتکاف درنگ نمودن ست در مسجد قدری کہ آنرا درنگ توان گفت بہ نیت آن اما درنگ کردن پس ماخوذ است

از استعمال اهل شرع لفظ اعتکاف را برین حقیقت یقال عکف واعتکف ای اقام ومکث پس مجرد مرور در مسجد بغیر درنگ اعتکاف

نباشد اما قید مسجد در اعتکاف شرعی پس از جہة التزام اهل شرع ست مسجد را در اعتکافات خویش واز جہة آنکہ استحباب عین اعتکاف

بسبب مرابطہ ست در مسجد واز جہة آنکہ خدا تعالی میفرماید وانتم عاکفون فی المساجد اما نیت پس بحدیث انما الاعمال

بالنیات وفیه نظر زیرا کہ لبث در مسجد دو قسم ست قسمی ست کہ او را اعتکاف گویند وقسمی هست کہ آنرا انتظار نماز ومانند آن

می نامند پس فرق در دو قسم بقیدی می باید کرد ونیت اعتکاف صلاحیت فرق ندارد زیرا کہ مصادرہ لازم می آید پس بد لابدست

از مکث طویل کہ مصلیان آن قدر نمیکنند مثل یک روز والله اعلم ودر اعتکاف دو رای ظاهر میشود چنانکہ در صلوة العید گفتہ شد

میل شافعی آنست کہ اعتکاف مرابطہ ست در مسجد واستحباب آن از جہة معنی مرابطہ ست الا آنکہ خروج برای حاجت قاطع

اعتکاف عشرہ اخیرہ مثلا ناساختہ اند بجہة ضرورت وبجہة آنکہ گویا مستثنی ست در اول نیت پس اگر نیت مطلق اعتکاف کرد

تا وقتیکہ از مسجد نہ برآمدہ ست بر اعتکاف خود ست وچون از مسجد برآمد برای حاجت ضروریہ یا غیر آن اعتکاف وی

تمام شد واگر باز اعتکاف خواهد نیت جدید میباید کرد واین مبنی ست بران رای کہ بشافعی نسبت کردیم پس ضرورة در اعتکاف

مدة متتابعہ ست نہ مطلق اعتکاف وبر رای دیگر در اینجا نظر ست بلکہ ظاهر آنست کہ اگر نیت عود دارد وبرای حاجت ضروریہ

قلت وعلیه اهل العلم نوفیق الحدیثین ان من اراد اعتکاف العشر الاواخر یدخل قبل غروب الشمس من ۲۴۸ یوم العشرین وعلیه الشافعی وابو حنیفة

برآید بر اعتکاف خود ست و همچنین اگر هیچ نیت حاضر نشد زیرا که اعتکاف با خروج برای حاجت ضروریه مخالفت ندارد و قاطع او نمیتواند بود الا خروج بر نیت نقض اعتکاف یا خروج غیر ضروری و غیر مستثنی و اگر نیت مدتی معین متتابع کرده است مثل عشرهٔ اخیرهٔ رمضان ادای مانوی نمیتواند شد مگر بمکث این مدت و خروج برای حاجت ضروریه کالمستثنی ست و اما خروج برای غیر آن اگر در اول نیت تعرض استثنای آن کرده ست پس جایز ست و اگر تعرض نکرده ست جایز نیست و ایا قاطع آن اعتکاف ست یا قاطع آن نیست بغیر نیت قطع یا قاطع انست در صورت طول مدت خروج ظاهر انست که قاطع آن نیست بلکه او را جایز ست و مشروعیة استثنا ماخوذ ست ازان رای که بشافعی نسبت کردیم زیرا که خروج برای حاجت ناقض مدت تتابع نمیکند از جهة آنکه کالمستثنی ست پس آنچه استثنا را و تصریح کرده باشد اولی ست بعدم نقض و برای دیگر ظاهر عدم مشروعیة استثنا ست و فقیر گوید حل اختلاف بین الرائین انست اگر مطلق اعتکاف بمعنی مکث در مسجد نیت کرده ست متحقق میشود در صورة استثنا و غیر آن و اظهر دران رای شافعی ست و اگر اتباع اعتکاف که آنحضرت صلی الله علیه وسلم در عشرهٔ اخیرهٔ رمضان میکردند قصد کرده ست آن اتباع حاصل نمیشود باستثنا و مانند آن و اظهر دران صورت رای مالک و ابی حنیفه ست و شرط معتکف اسلام و عقل و نقا از حیض و نفاس و جنابت اما اسلام و عقل پس بنا بر آنکه وی طاعت ست

۲۴۹ و طاعت بدون اسلام و عقل صحیح نباشد مگر آنکه اغما بر وی طاری گردد و طریان آن ضرر نمیند مانند نوم و اما نقا از حیض و جنابت پس از جهة آنکه ایشان ممنوع اند از مکث در مسجد پس تقرب بمعصیت صحیح نباشد پس اگر حیض طاری شود از مسجد برآید و مدت حیض محسوب نخواهد شد از اعتکاف و اگر جنابت طاری شود مبادرت کند بخروج و اغتسال و آن مانند سایر حوائج ضروریه ست و حرام ست بر معتکف جماع کردن در مسجد و بیرون آن قال الله تعالی ولا تباشروهن وانتم عاکفون فی المساجد لفظ فی المساجد متعلق ست بعاکفون پس تا وقتیکه معتکف ست اگرچه از مسجد برای حاجت ضروریه برآمده ست مباشرة بر وی حرام باشد و مباشرت دون جماع مانند لمس و قبله نیز حرام ست بجهة عموم لفظ مباشرت و جماع معتکف بنسیان ناقض نیست مانند جماع صائم بنسیان و ایا صوم شرط اعتکاف ست یا نه در قول آینده ست و مذکور خواهد شد و ضرر نمیکند معتکف را تطیب و تزئین زیرا که اینهمه در معنی ترجل ست و از حضرت عائشه در حق آنحضرت صلعم ترجل او در حالة اعتکاف ذکر کرده اند

باب اختلفوا فی لیلة هی ارجی والاقوی انها لیلة فی اوتار العشر الاواخر منتقلة تتقدم وتتاخر قول ابی سعید انها لیلة احدی وعشرین اختلاف کرده اند در شبی که وی امیدوارترین شبهاست و اقوی آنست که آن شبی ست از شبهای طاق در عشرهٔ اخیره گاهی پیش میشود و گاهی پس گذشت قول ابی سعید خدری که آن شب بست و یکم ست

مالک عن ابی النضر مولی عمر بن عبید الله ان عبد الله بن انیس الجهنی قال لرسول الله صلی الله علیه وسلم انی رجل شاسع الدار فمرنی لیلة انزل لها فقال له رسول الله صلی الله علیه وسلم انزل لیلة ثلث وعشرین من رمضان

عبد الله بن انیس الجهنی منوده از آنحضرت صلی الله علیه وسلم که من مردی ام که دور است خانه من پس بفرما مرا شبی که فرود آیم در آن
بمدینه پس فرمود او را آنحضرت صلعم نازل شو شب بست و سیوم از رمضان **مالک** عن هشام بن عروة عن ابیه ان
رسول الله صلی الله علیه وسلم قال تحروا لیلة القدر فی العشر الاواخر من رمضان رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود قصد کنید
شب قدر را در عشره اخیره از رمضان **مالک** عن حمید الطویل عن انس بن مالک انه قال خرج علینا رسول الله صلی الله
علیه وسلم فقال انی اریت هذه اللیلة فی رمضان حتی تلاحا الرجلان فرفعت فالتمسوها فی التاسعة والسابعة والخامسة
انس بن مالک گفت برآمد بر ما رسول الله صلی الله علیه وسلم پس فرمود هر آئینه نموده شد مرا این شب در رمضان تا آنکه
منازعه کردند دو شخص پس برداشته شد معرفت آن شب از خاطر من پس طلب کنید آنرا در شب نهم یا هفتم یا پنجم یعنی از عشره
اخیره **مالک** انه بلغه ان رجالا من اصحاب رسول الله صلی الله علیه وسلم اروا لیلة القدر فی المنام فی السبع الاواخر
فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم انی اری رویاکم قد تواطأت فی السبع الاواخر فمن کان متحریها فلیتحرها فی السبع
الاواخر خبر رسید که کسانی از اصحاب آنحضرت را صلعم نموده شد شب قدر در خواب در هفت شب آخر پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم
هر آئینه من دیدم خواب شما را که موافق شده است در هفت شب آخر پس هر که خواهنده آن باشد پس بجوید آنرا در هفت شب آخر
مترجم گوید قال المحلی قال المزنی وابن خزیمة انها تنتقل کل سنة لیلة جمعا بین الاخبار قال النووی فی الروضة هو قوی و
مذهب الشافعی انها لا تلزم لیلة بعینها **باب** فضل لیلة القدر در بیان فضیلت شب قدر قال الله تعالی انا انزلناه
فی لیلة القدر وما ادریک ما لیلة القدر لیلة القدر خیر من الف شهر تنزل الملئکة والروح فیها باذن ربهم
من کل امر سلام هی حتی مطلع الفجر هر آئینه ما فرود آوردیم قرآن را در شب قدر یکدفعه از لوح محفوظ بآسمان دنیا و چه چیز
مطلع ساخت ترا که چیست شب قدر شب قدر بهتر است از هزار ماه یعنی هزار ماهی که نباشد دران شب قدر نازل میشوند فرشتگان
و جبرئیل دران باذن پروردگار خویش بسبب انجام کردن هر کاری یعنی هر کاری که دران شب مقدر شده برای تمام سال
آن شب سلام است تا طلوع فجر یعنی تمام شب فرشتگان دعاء سلامت بر مسلمانان میگویند **مالک** انه سمع من یثق به
من اهل العلم یقول ان رسول الله صلی الله علیه وسلم اری اعمار الناس قبله او ما شاء الله من ذلک فکانه تقاصر اعمار
امته عن ان لا یبلغوا من العمل مثل الذی بلغ غیرهم فی طول العمر فاعطاه الله لیلة القدر خیر من الف شهر
شنید از شخصی که اعتماد داشت بر وی از اهل علم که میگفت هر آئینه رسول الله صلعم را نموده شد عمرهای مردمانیکه پیش از آنحضرت
بودند و یا آنقدر که خدا تعالی خواست از اعمار ایشان پس گویا کوتاه پنداشت آنحضرت صلعم عمرهای امت خود را از آنکه برسند
از عمل مثل آنچه رسیده بودند باو غیر ایشان در طول عمر پس عطا فرمود او را خدا تعالی شب قدر که وی بهتر است از هزار ماه **مالک**

[illegible]

انه بلغه ان سعيد بن المسيب كان يقول من شهد العشاء من ليلة القدر فقد اخذ بحظه منها سعيد بن المسيب گفت هر که حاضر شد

در نماز عشا از شب قدر پس هر آئینه حاصل کرد حصه خود از آن شب والله اعلم **باب** المعتكف يرجل راسه ويفعل ما يشاء في المسجد

ولا يخرج لعيادة مريض وشهود جنازة ولا يخرج الا لحاجة الانسان معتکف شانه کند سر خود را و بکند هرچه خواهد در مسجد

و نه بر آید از مسجد برای دیدن بیمار و حاضر شدن بر جنازه و مثل آن از عبادات و نه بر آید مگر برای حاجت انسان **مالك**

عن ابن شهاب عن عروة بن الزبير عن عمرة بنت عبد الرحمن عن عائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم انها قالت كان

رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا اعتكف يدني الى راسه فارجله وكان لا يدخل البيت الا لحاجة الانسان حضرت

عائشه گفت که آنحضرت صلعم چون اعتکاف میکرد نزدیک میگردانید بمن سر مبارک خود را پس شانه میکردم او را و داخل نمیشد

در خانه مگر برای حاجت انسان **مالك** عن ابن شهاب عن عمرة بنت عبد الرحمن ان عائشة كانت اذا اعتكفت

لا تسال عن المريض الا وهي تمشي لا تقف حضرت عائشه وقتی که اعتکاف میکرد نمی پرسید مریض را مگر در اثنای آنکه میرفت

و استاده نمیشد قال يحيى قال مالك لا ياتي المعتكف حاجة ولا يخرج لها ولا يعين احدا الا ان يخرج لحاجة الانسان

ولو كان خارجا لحاجة احد لكان احق ما يخرج اليه عيادة المريض والصلوة على الجنائز واتباعها گفت مالک نیاید معتکف

بسوی هیچ حاجت و نه بر آید بسوی هیچ حاجتی و اعانت نکند هیچ کس را مگر آنکه بر آید برای حاجت انسان و اگر معتکف را جائز ٢٥١

بودی بر آمدن برای کار کسی هر آئینه سزاوار تر بود بر آنکه بر آید بسوی آن عیادت بیمار و نماز جنازه و اتباع جنازه قال يحيى قال

مالك ولا يكون المعتكف معتكفا حتى يجتنب ما يجتنب المعتكف من عيادة المريض والصلوة على الجنائز ودخول البيت

الا لحاجة الانسان گفت مالک نمی شود معتکف صاحب اعتکاف تا آنکه باز ماند از آنچه باز میماند معتکف از عیادت مریض و از

نماز بر جنازه و داخل شدن بخانه مگر برای حاجت انسان قال مالك لا يبيت المعتكف الا في المسجد الذي اعتكف فيه

الا ان يكون خباؤه في رحبة من رحاب المسجد قال مالك ولم اسمع ان المعتكف يضطرب بناء يبيت فيه الا في المسجد

او في رحبة من رحاب المسجد ومما يدل على انه لا يبيت الا في المسجد قول عائشة رحمها الله تعالى كان رسول الله صلى

الله عليه وسلم اذا اعتكف لا يدخل البيت الا لحاجة الانسان گفت مالک شب نگذارند معتکف مگر در مسجد که اعتکاف کرده است

دران مگر آنکه باشد خیمه او در رحبه از رحبهای مسجد گفت مالک نشنیدم که معتکف بزند خیمه که شب بگذارند دران مگر در مسجد یا در رحبه

از رحبهای مسجد و آنچه دلالت میکند بر آنکه شب نگذارند مگر در مسجد قول عائشه رضی الله عنها که كان رسول الله صلى الله عليه وسلم

اذا اعتكف الخ قال يحيى عن زياد عن مالك عن ابن شهاب ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يذهب لحاجة

الانسان في البيوت آنحضرت صلعم میرفت برای حاجت انسان در خانها یعنی در ایام اعتکاف **مالك** انه سال ابن

شهاب عن الرجل يعتكف هل يدخل لحاجته تحت سقف فقال نعم لا باس بذلك مالک سوال کرد ابن شهاب را از حکم مردیکه اعتکاف
کند آیا داخل شود برای حاجت خود زیر سقفی گفت آری هیچ باک نیست دران مترجم گوید هر که اتباع آنحضرت صلی الله علیه وسلم قصد
کرده باشد در اعتکاف او را لابد است اجتناب از آنچه آنحضرت صلعم اجتناب میفرمودند ازان واگر مطلق مکث در مسجد نیت کرده
است آن سخن دیگر است ظاهر اینست که خروج برای نماز جمعه نیز حاجت ضروریه است و کالمستثنی است در شرع است بجهت عموم
قول الله تعالی اذا نودی للصلوة من یوم الجمعة فاسعوا الی ذکر الله **باب یحرم علی المعتکف مباشرة المرأة** حرام است
بر معتکف مباشرت زن قال الله تعالی ولا تباشروهن وانتم عٰکفون فی المساجد فرمود خدا تعالی مباشرت نکنید با زنان حال آنکه
شما معتکف باشید در مسجدها مترجم گوید همین است قول اهل علم **باب یجوز الاعتکاف فی کل مسجد** جایز است اعتکاف
در هر مسجد مساجد ثلثه و غیر آن و مسجد جامع و غیر آن قال یحیی قال مالک الامر عندنا الذی لا اختلاف فیه انه لا یکره
الاعتکاف فی کل مسجد یجمع فیه ولا اراه کره الاعتکاف فی المساجد التی لا یجمع فیها الا کراهیة ان یخرج المعتکف
من مسجده الذی اعتکف فیه الی الجمعة او یدعها فان کان مسجدا لا یجمع فیه الجمعة ولا یجب علی صاحبه اتیان الجمعة
فی مسجد سواه فانی لا اری باسا بالاعتکاف فیه لان الله تبارک وتعالی قال وانتم عاکفون فی المساجد فعم الله المساجد
کلها ولم یخصص شیئا منها قال مالک فمن هنا جاز له ان یعتکف فی المساجد التی لا یجمع فیها الجمعة اذا کان
لا یجب علیه ان یخرج منه الی المسجد الذی یجمع فیه الجمعة گفت مالک حکمی که مسلم است نزد یک ما آن حکمیکه نیست دران اختلاف
اینست که مکروه نیست اعتکاف در هر مسجد یکه جمعه خوانده میشود در وی و نمی بینم که مکروه داشته شد اعتکاف در آن مسجد که جمعه
خوانده نمیشود دران مگر برای ناپسند داشتن آنکه برآید معتکف از مسجد خود که اعتکاف کرده است دران بسوی جمعه یا ترک کند جمعه را
پس اگر باشد مسجدیکه خوانده نمیشود جمعه دران و واجب نیست بر صاحب اعتکاف آمدن جمعه در مسجدی غیر این مسجد پس هر آئینه من نمی بینم
هیچ باک با عتکاف در انجا زیرا که خدا تعالی فرموده است وانتم عاکفون فی المساجد پس عام گذاشت خدا تعالی مساجد همه آن
وخاص نکرد چیزی ازان گفت مالک پس ازینجا است که جایز است معتکف را که اعتکاف کند دران مساجدیکه خوانده نمیشود در انجا
جمعه وقتیکه واجب نمیشود بروی که برآید ازین مسجد بسوی مسجدیکه خوانده میشود در انجا جمعه البغوی گفته که خروج برای جمعه واجب است
بر معتکف در غیر مسجد جامع جایز نیست او را ترک آن و اختلاف کرده اند در بطلان اعتکاف او پس سفیان ثوری و ابو حنیفه
گفته اند که اعتکاف باطل نمی شود چنانچه باطل نمیشود بخروج برای قضاء حاجت انسانی و مالک و شافعی گفته است که باطل میشود
باب لا اعتکاف الا بصیام اعتکاف درست نیست مگر بروزه **مالک** انه بلغه ان القاسم بن محمد ونافعا مولی عبد الله
بن عمر قالا لا اعتکاف الا بصیام یقول الله تعالی فی کتابه کلوا واشربوا حتی یتبین لکم الخیط الابیض من الخیط الاسود من الفجر ثم اتموا

قلت الاعتکاف جائز فی کل مسجد فان لم یکن المسجد جامعا فالخروج للجمعة واجب عليه اجماعا

٣٥٣

قلت وعليه الحنفية وقال الشافعى الصوم ليس بشرط [illegible]

الصيام الى الليل ولا تباشروهن وانتم عاكفون فى المساجد فانما ذكر الله الاعتكاف مع الصيام امام مالك را خبر رسيد كه قاسم بن محمد
ونافع مولى عبد الله بن عمر ميگفتند كه اعتكاف درست نيست مگر با روزه داشتن خداى تعالى فرموده يد كلوا واشربوا الاية پس حق اين نيست
كه ذكر كرده است خداى تعالى اعتكاف را با روزه قال مالك وعلى ذلك الامر عندنا انه لا اعتكاف الا بصيام گفت مالك
بر همين است حكم نزديك ما كه اعتكاف نيست مگر با روزه مترجم گويد درين مسئله دو قول مشهور است اشتراط صوم در اعتكاف
وعدم اشتراط آن ومحل اختلاف همانست كه سابقا بآن اشاره رفت **باب** يدخل قبل غروب الشمس من الليلة التى
يريد اعتكاف فيها داخل شود معتكف پيش از غروب آفتاب از شبى كه اعتكاف آن قصد ميكند قال مالك يدخل المعتكف
المكان الذى يريد ان يعتكف فيه قبل غروب الشمس من الليلة التى يريد ان يعتكف فيها حتى يستقبل باعتكافه اول الليلة
التى يريد ان يعتكف فيها گفت مالك داخل شود معتكف در مكانيكه ميخواهد كه اعتكاف كند در آن پيش از غروب آفتاب از شبى كه اراده
ميكند اعتكاف در آن تا آنكه استقبال نمايد باعتكاف خود اول شبى كه اراده كند اعتكاف در آن **باب** السنة ان لا يرجع
المعتكف الى بيته حتى يشهد العيد مع المسلمين سنت آنست كه رجوع نكند معتكف بخانه خود تا آنكه حاضر شود بنماز عيد
با مسلمانان يحيى عن زياد عن مالك عن سمى مولى ابى بكر ان ابا بكر بن عبد الرحمن اعتكف فكان يذهب لحاجته
تحت سقيفة فى حجرة مغلقة فى دار خالد بن الوليد ثم لا يرجع حتى يشهد العيد مع المسلمين ابو بكر بن عبد الرحمن
اعتكاف كرد پس ميرفت براى حاجت خود در زير خانه سقف دار از چار ديوارى كه دروازه داشت بسته از سراى خالد بن وليد بعد از ان
باز نمى گشت تا آنكه حاضر شد بعيد با مسلمانان يحيى عن زياد عن مالك انه راى بعض اهل العلم اذا اعتكفوا العشر الاواخر من رمضان
لا يرجعون الى اهليهم حتى يشهدوا الفطر مع المسلمين مالك ديد بعض اهل علم را وقتيكه اعتكاف ميكردند عشره اواخر رمضان
باز نمى گشتند بسوى خانه خود تا آنكه حاضر ميشدند بعيد الفطر با مسلمانان قال مالك وبلغنى ذلك عن اهل الفضل الذين مضوا قال
مالك وهذا احب ما سمعت الى فى ذلك گفت مالك خبر رسيد مرا اين طور از اهل فضل كه گذشتند گفت مالك واين دوست ترين اقوال
است كه شنيده ام از براى من درين مسئله مترجم گويد اجماع ماست بر آنكه ليلة العيد داخل اعتكاف عشره اخيره داخل نميشود وفعل ابو بكر
بن عبد الرحمن محمول بر آنست كه احياء ليلة العيد مستحب است وبودن در مسجد بهيئة اعتكاف صورة صالحه است براى احياء والله اعلم **باب**
قضاء الاعتكاف اذا فات فى رمضان باب در بيان قضاء اعتكاف چونكه فوت شود در رمضان يحيى عن زياد عن مالك عن ابن شهاب
عن عمرة بنت عبد الرحمن ان رسول الله صلى الله عليه وسلم اراد ان يعتكف فلما انصرف الى المكان الذى اراد ان يعتكف فيه وجد
اخبية خباء عائشة وخباء حفصة وخباء زينب فلما راها سال عنها فقيل له هذا خباء عائشة وحفصة وزينب فقال
رسول الله صلى الله عليه وسلم آلبر تقولون بهن ثم انصرف فلم يعتكف حتى اعتكف عشرا من شوال

ويستحب احياء ليلتى العيد بالعبادة ويحصل بمعظم الليل [illegible]

قلت [illegible] وعليه اهل العلم [illegible] عند الشافعى [illegible]

٢٥٢

رسول الله صلی الله علیه وسلم ارادهٔ اعتکاف فرمود پس وقتیکه بازگشت بسوی مکانی که خواسته بود اعتکاف را در وی یافت خیمه‌ها را خیمهٔ
حضرت عائشه و خیمهٔ حضرت حفصه و خیمهٔ حضرت زینب پس وقتیکه دید این خیمه‌ها را پرسید از ان پس گفته شد آنحضرت را صلی الله علیه وسلم
که این خیمهٔ حفصه و این از آن زینب است پس فرمود آنحضرت صلعم آیا نیکوکاری گمان میکنید درین زنان یعنی ظاهر آنست که
نیت اخلاص ندارند بلکه بریا و منافست قصد کرده اند بعد از ان بازگشت و اعتکاف نمود پس وقتیکه گذشت رمضان اعتکاف
فرمود یک عشره از شوال

کتاب الحج ⁂ باب حج البیت فرض علی من استطاع الیه سبیلا

حج خانهٔ کعبه فرض است بر هر که توانائی توجه بآن دارد قال الله تعالی ان اول بیت وضع للناس للذی ببکة مبارکا و
هدی للعلمین ۝ فیه ایت بینت مقام ابرهیم ومن دخله کان امنا ولله علی الناس حج البیت من استطاع
الیه سبیلا ۝ ومن کفر فان الله غنی عن العلمین ۝ ترجمه هر آئینه نخستین خانه که عبادتگاه مقرر کرده شده است برای مردمان
آن خانه است که در شهر مکه واقع شده صاحب برکت و راهنمای اصناف عالم را در ان خانه نشانهای ظاهر است از انجمله جای
ایستادن ابراهیم یعنی سنگی که حضرت ابراهیم علیه السلام بر وی ایستاده و در پای او دران سنگ فرو رفت و تا امروز نقش پای
او بران سنگ ظاهر است و هر که در آید بآن خانه امین باشد از تعرض مردمان و همچنین است حکم کسیکه در آید بحوالی آن خانه از
حرم والله اعلم و برای خدا واجب است بر مردمان قصد کردن خانه کعبه واجب بر هر که توانائی دارد بر قصد آن خانه باعتبار اسباب
راه یعنی سرانجام زاد و راحله داشته باشد و هر که کافر باشد یعنی منکر فرضیت حج پس هر آئینه خدا تعالی بی نیاز است از اصناف
عالم **مقدمه** مترجم گوید رضی الله عنه حج یکی از ارکان اسلام است اجماعاً و لابد است از شناختن شروط صحت حج و وجوب آن
پس حبط شدن اعمال کافر معلوم است از ینجا دانسته شد که حج کافر صحیح نیست و در حدیث آمده است رفع القلم عن ثلثة الخ از ینجا
دانسته میشود که بلوغ و عقل شرط تکلیف عبادات است و در حدیث موطا آمده است که آنحضرت صلی الله علیه وسلم در حق صبی فرمود بلند
که او را حج هست و حامل او برحج ثواب می یابد و ظاهر آنست که او غیر ممیز بود پس ممیز بالطریق اولی حج صحیح باشد و مجنون
در حکم صبی غیر ممیز است و در قرآن عظیم آمده من استطاع الیه سبیلا پس دانسته شد که استطاعت راه شرط وجوب حج است
و در حدیث موطا آمده که کسیکه طاقت سفر ندارد بسبب کبر او را حج بنیابت میشود و ازین دلائل نزدیک فقیه ملخص شد که صحت حج
دیگر است و وجوب حج دیگر باز صحت حج بمباشرت دیگر است و همچنین [و به نیابت دیگر] وجوب حج به نیابت دیگر است و بمباشرت دیگر پس شرط
صحت مطلقا اسلام است زیرا که عبادت کافر صحیح نیست و اما وجوب بر کافر پس تفصیلی دارد در دنیا از وی مطالبهٔ عبادات
نمیکنند و در آخرت بترک آنها ماخوذ خواهد بود و از صبی غیر ممیز بجز نیابت متصور نیست زیرا که نیت بر تمیز موقوف است
و بغیر نیت هیچ عبادة صحیح نمیشود پس شرط صحت مباشرة اسلام و تمیز است و در حدیث بیهقی آمده است ایما صبی حج ثم

قلت وعلیه اجماع الامة قالوا الحج فریضة محکمة یکفر جاحدها وقالوا الحج المکلف القادر اذا وجد الزاد والراحلة وامن الطریق یلزمه الحج ۱۲

٢٥٤

بلغ فعلیه حجة اخری وَ ایما عبد حج ثم عتق فعلیه حجة اخری قال النووی اسناده جید از ینجا دانسته شد که شرط وقوع از حجة الاسلام
تکلیف وحریة ست پس حج فقیر از حجة الاسلام واقع میشود مانند مریضی که طاقة وضو نداشت وضو کرد و شرط وجوب حج
اسلام تکلیف وحریة واستطاعة ست باز استطاعة مباشرة دیگر و استطاعت نیابت دیگر واستطاعت راه رفتن بحیثیتی
چیز حاصل میشود وبعض صفات در فاعل معتبر ست وبعضے در راه وازانجمله قوة ثبوت بر راحله ست بغیر مشقة شدیده زیراکه چون
سائله عذر ثبوت بر راحله تقریر کرد آنحضرت صلے الله علیه وسلم از وجوب مباشرة به نیابة انتقال فرمودند و بر اعمی واجب شود
چون قائد بیابد و این فقیر را درین مسئله نظر ست زیراکه خدا تعالی میفرماید لیس علی الاعمی حرج الایة واین آیة اگرچه
در جهاد ست در حج نیز تمسک بآن توان نمود بجامع سفر وازانجمله یافتن زاد و راحله ست ذاهبا و ایابا زیراکه آنحضرت صلعم
تفسیر فرمودند استطاعة سبیل را بزاد و راحله و در عرف کسیکه طاقة ندارد از جهة ضعف بدن یا اعواز زاد و راحله میگویند
لا استطیع ومعتبر در زاد و راحله آنست که فاضل از حوائج ضروریه باشد مانند دین ونفقه کسیکه نفقه او فرض ست و مسکن
وعبد که بآن محتاج باشد ضرور نیست وکسیکه در میان وی و مکه حد سفر نیست وقوة مشے دارد راحله در حق او شرط نیست
زیراکه عرف آنرا استطاعت میشمرد وازانجمله امن طریق ست از قطاع طریق وسباع ونایافتن طعام و آب در مواضعیکه
مسافران حمل میکنند آب را ازان مواضع ونایافتن علف در مراحل ودر حق زن شرط وجود زوج یا محرمی که همراه باشد از جهة
نهی آنحضرت صلے الله علیه وسلم در حدیث شیخین از مسافره زنیکه زوج ومحرم با خود ندارد الا آنکه شافعی معنی نهی خوف فتنه
فهمیده ست وجماعة از نسوة ثقات را بجای محرم ساخته ست واستطاعة نیابة بمال و وجود کسیکه باجرة مثل حج رود
یا وجود ولد وبذل طاعة او در حج میباشد زیراکه در حدیث موطا آمده ست که ولد را فرمودند فاحجج عنه وکسیکه مال و اجیر
دارد مانند آنست یا اقوی ازان زیراکه اصلا درینصورت منت نیست واز جانب میت حج گذاردن نیز صحیح ست
بحدیث مسلم عن بریدة ان امراة قالت یا رسول الله ان امی ماتت ولم تحج قط افاحج عنها قال حجی عنها وظاهر آنست که
تدارک واجب واجب ست اگر طاقت باشد پس کسیکه بمیرد و در ذمه او حج باشد و مال دارد احجاج از وی واجب ست وذکر ارکان
حج خواهد آمد **باب** فضل الحج والعمرة در بیان فضیلت حج وعمره **مالک** عن سمی مولی ابی بکر بن عبد الرحمن عن
ابی صالح السمان عن ابی هریرة ان رسول الله صلے الله علیه وسلم قال العمرة الی العمرة کفارة لما بینهما والحج المبرور لیس له جزاء
الا الجنة رسول الله صلعم فرمود عمره تا عمره دیگر کفارة ست آن گناهان را که در میان این هر دو بوده ست وحج مبرور نیست
آنرا جزا مگر بهشت حج مبرور آنست که مخلوط نباشد با آن چیزی از گناه **باب** من اراد الحج فلیحرم فی اشهر الحج ولیتق الرفث
والفسوق والجدال هرکه بخواهد حج گذاردن پس باید که احرام بندد در ماههای حج واجتناب نماید از جماع و دواعی آن واز معصیة و از

بلغ قابلت
العمر ... الکرم
ثنتی من المائة
۲۵۵

مکابره کردن قال الله تعالی الحج اشهر معلومات فمن فرض فیهن الحج فلا رفث ولا فسوق ولا جدال فی الحج وما تفعلوا

من خیر یعلمه الله وتزودوا فان خیر الزاد التقوی واتقون یا اولی الالباب وقت حج ماههای دانسته شده است یعنی شوال

وذوالقعده وده روز از ذیحجه پس هر که لازم کند بر خود حج دران ماهها یعنی احرام بندد برای حج پس نیست جماع ودواعی آن

ونیست معصیت ونیست مکابره کردن در باب حج وهر چه بکنید از نیکی میداند آنرا خدا وزاد همراه خود گیرید پس آئینه بهترین فوائد

زاد پرهیزگاریست از سوال وسرقه وخیانت وبترسید از من ای خداوندان خرد قال مالک قال الله تبارک وتعالی فلا رفث

ولا فسوق ولا جدال فی الحج قال فالرفث اصابة النساء والله اعلم قال الله تعالی احل لکم لیلة الصیام الرفث الی نسائکم

الاية قال والفسوق الذبح للانصاب والله اعلم قال الله تعالی او فسقا اهل لغیر الله به قال والجدال فی الحج ان قریشا

کانت تقف عند المشعر الحرام بالمزدلفة بقزح وکانت العرب وغیرهم یقفون بعرفة فکانوا یتجادلون یقول هؤلاء

نحن اصوب ویقول هؤلاء نحن اصوب فقال الله تعالی لکل امة جعلنا منسکا هم ناسکوه فلا ینازعنک فی الامر

وادع الی ربک انک لعلی هدی مستقیم فهذا الجدال فی الحج فیما نری والله اعلم گفت مالک فرمود خدا تعالی فلا رفث

ولا فسوق ولا جدال فی الحج پس رفث رسیدنست بزنان چنانکه مدلول این آیه است احل لکم لیلة الصیام الرفث الی نسائکم

وفسوق ذبح کردن برای بتانست چنانکه مدلول این آیه است او فسقا اهل لغیر الله به وجدال در باب حج اینست که قریش می ایستادند

نزدیک مشعر حرام در مزدلفه بجبل قزح وعرب غیر قریش می ایستادند بعرفه پس بایکدگر جدال میکردند این جماعه میگفت ما راه یافته

تریم وآنجماعه میگفت ما راه یاب تریم پس خدا تعالی فرمود لکل امة جعلنا منسکا هم ناسکوه الاية پس اینست جدال در حج در آنچه

نموده میشود بما بغوی گفته اکثر علما قائل اند بتوقیت احرام باشهر حج پس اگر احرام پیش ازین ماهها کند احرام حج نخواهد بود

وابو حنیفه گفته که موقت نیست باین ماهها مترجم گوید رضی الله عنه که ازین آیت توقیت حج باشهر معلومه معلوم میشود معلوم است

که وقفه عرفات جز در روز عرفه صحیح نیست نه قبل ازان ونه بعد ازان پس مراد توقیت احرام خواهد بود ومن فرض فیهن قرینه

اوست پس احرام حج پیش ازان منعقد نمی شود واگر کسی احرام حج پیش ازان کرد عمره کند زیرا که خواهد آمد که در صورت

فوت حج عمره لازم می آید مسئله وقت احرام عمره تمام سال است وخواهد آمد که مکی تمتع نکند باب مواقیت الاهلال

در بیان مواضعی که معین کرده شده است آنها را برای احرام مالک عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله

صلی الله علیه وسلم قال یهل اهل المدینة من ذی الحلیفة واهل الشام من الجحفة ویهل اهل نجد من

قرن قال عبد الله بن عمر وبلغنی ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال ویهل اهل الیمن من یلملم

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود احرام کنند اهل مدینه از ذی الحلیفه واحرام بندند اهل شام از جحفه

قلت اتفق اهل العلم علی انه اذا عمل شیئا من اعمال الحج من طواف وسعی قبل اشهر الحج لا یجزئ وهی شوال وذو القعدة وتسع من ذی الحجة واختلفوا فی الاحرام فقال الشافعی ان احرم قبلها لا ینعقد حجا ویکون عمرة وقال ابو حنیفة ینعقد احرامه بالحج ۱۲

۲۵۶

۲۱۶ احرام

واحرام کنند اہل نجد از قرن گفت عبد اللہ بن عمر وخبر رسید مرا کہ آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم فرمود احرام کنند اہل یمن از یلملم

مالک عن عبد الله بن دينار عن عبد الله بن عمر انه قال امر رسول الله صلى الله عليه وسلم اهل المدينة ان يهلوا من ذي الحليفة

واهل الشام من الجحفة واهل نجد من قرن قال عبد الله بن عمر اما هؤلاء الثلاث فسمعتهن من رسول الله صلى الله عليه

وسلم واُخبرت ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال يهل اهل اليمن من يلملم حکم فرمود رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم اہل مدینہ را

کہ احرام کنند از ذی الحلیفہ واہل شام را کہ احرام کنند از جحفہ واہل نجد را کہ احرام کنند از قرن گفت عبد اللہ بن عمر اما این سہ کلمہ

پس شنیدم آنہا را از رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم وخبر دادہ شد مرا کہ آنحضرت صلعم فرمود کہ احرام کنند اہل یمن از یلملم **مالک**

عن نافع ان عبد الله بن عمر اهل من الفرع عبد اللہ بن عمر احرام کرد از فرع وفرع موضعی ست متصل دریا ما بین مکہ ومدینہ

محمد بن الحسن گفتہ است کہ اہل مدینہ را دو میقات پیش می آید ذی الحلیفہ وجحفہ واہل مدینہ را رخصت ست کہ احرام از جحفہ کنند

فقیر گوید این حکایت حالی ست پس احتمال دارد کہ ابن عمر برای حاجتی بفرع رفتہ باشد واز انجا عزم حج یا عمرہ بخاطرش رسید

وہم از انجا احرام کرد نہ برای آنکہ وراء او جحفہ ست وہمین ست ظاہر زیرا کہ فرع در وسط راہ نیست پس آنجا رفتن از برای

حاجتی خواہد بود واللہ اعلم **مالک** عن الثقة عنده ان عبد الله بن عمر اهل من ايلياء عبد اللہ بن عمر احرام کرد از ایلیا یعنی

شہر بیت المقدس بغوی گفتہ است کہ توقیت باین معنی ست کہ حاج ومعتمر را بغیر احرام ازین مواضع نباید گذشت نہ آنکہ پیشتر

از آن احرام نکنند وہمین ست مذہب جمہور فقیر گوید الا آنکہ احرام آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم وخلفا از میقات بودہ ست پس آن

افضل باشد **مالک** انه بلغه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم اهل من الجعرانة بعمرة رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم احرام کرد از

جعرانہ برای عمرہ وآن نزدیک بقرن ست ومحاذی او **مالک** باسناده عن عائشة قالت فلما قضينا الحج ارسلني

رسول الله صلى الله عليه وسلم مع عبد الرحمن بن ابي بكر الى التنعيم فاعتمرت حضرت عائشہ فرمود پس وقتیکہ بجا آوردیم

حج را فرستاد مرا آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم ہمراہ عبد الرحمن بن ابی بکر بسوی تنعیم پس بجا آوردم عمرہ را یعنی از تنعیم

احرام عمرہ بستم قال مالك وانما يهل اهل مكة بالحج اذا كانوا بها ومن كان مقيما بمكة من غير اهلها من جوف مكة

لا يخرج من الحرم وسئل مالك عن رجل من اهل مكة هل يهل من جوف مكة بعمرة فقال بل يخرج الى الحل فيحرم منها

قال مالك انما العمرة من التنعيم فانه من شاء ان يخرج من الحرم ثم يحرم فان ذلك مجزئ عنه ان شاء الله و لكن

الفضل ان يهل من الميقات الذي وقت رسول الله صلى الله عليه وسلم وهو ابعد من التنعيم گفت مالک

جز این نیست کہ احرام کنند اہل مکہ برای حج وقتیکہ باشند در ان وکسیکہ باشد

مقیم مکہ از غیر ساکنان مکہ احرام کند از عین مکہ نہ بر آید از حرم

فائدة: العلماء وعليه اهل العلم ان التاقيت الفائدة فلو عن تاخير الاحرام عنها جاز ومقدما عليها قائم الحج من مكة والعمرة المكي المجيز في الحل مالكية في العلم والتنعيم افضل وفي الشافعي الجعرانة افضل ثم التنعيم ثم الحديبية

٢٥٧

ومعنى اهلال ابن عمر من الفرع عند الحنفية ان لاهل المدينة ميقاتين ذا الحليفة والجحفة ولا اثم عليهم اذا اخروا الاحرام الى الميقات الثاني ذكره محمد في الموطا ويحتمل ايضا انه بدا له ان يخرج من مكة لما وصل الى الفرع ومعناه عند الشافعية انه بدا له ان ينسك بعد ما وصل الى الفرع ١٢

وسوال کرده شد مالک از حکم شخصی از اهل مکه آیا احرام کند از اندرون مکه برای عمره پس گفت مالک بلکه برآید بسوی حل پس احرام کند از آنجا
گفت مالک اما عمره از تنعیم پس حال آنست کسیکه خواهد که برآید از حرم بعد ازان احرام کند پس هرآئینه آن کفایت کند وست از وی
ان شاء الله تعالی ولکن بهتر آنست که احرام کند از میقاتیکه معین فرموده ست آنحضرت صلعم وآن دورتر ست از تنعیم مترجم گوید
رضی الله عنه که در حدیث شیخین آمده ست عن ابن عباس قال وقت رسول الله صلی الله علیه وسلم لاهل المدینة ذا الحلیفة ولاهل
الشام الجحفة ولاهل نجد قرنا ولاهل الیمن یلملم وقال هن لهن ولمن اتی علیهن من غیرهن ممن اراد الحج والعمرة فمن کان دون
ذلک فمن حیث انشا حتی اهل مکة من مکة از اینجا دانسته شد که میقات مکانی برای حج در حق کسیکه بمکه باشد خواه متوطن بمکه باشد
خواه آفاقی که آنجا اقامت کرده باشد نفس مکه ست واما غیر مکی پس میقات کسیکه از مدینه متوجه شود ست ذو الحلیفه است
ومیقات متوجه از شام ومصر ومغرب جحفه ست ومیقات متوجه از تهامه یلملم ست ومیقات متوجه از نجد قرن ست ابوداود
ونسائی روایت کرده اند عن عائشة ان النبی صلعم وقت لاهل العراق ذات عرق وکسیکه مابین میقات ومکه ساکن باشد میقات
او مسکن اوست وازین حدیث مفهوم میشود که کسیکه بجهت حاجتی بغیر قصد حج بمکانی که درمیان مکه ومیقات باشد در آمد
واز آنجا او را نیت حج پیدا شد از همان جا احرام بندد زیرا که در مضمون فمن کان دون ذلک فمن حیث انشا داخل است
مانند آفاقی مقیم بمکه در احرام از نفس مکه ومیقات احرام عمره در حق کسیکه خارج حرم ست موافق میقات حج است ومیقات
احرام عمره کسیکه در حرم ست حل باشد بدلیل آنکه در حدیث شیخین آمده ست که آنحضرت صلعم حضرت عائشه را بعد قضای حج
بتنعیم فرستادند ونشان دادند که از ورای الحرم احرام کند وتنعیم اقرب اطراف حل ست بمکه ودران حال وقت تنگ بود وآنحضرت
صلی الله علیه وسلم عازم سفر بودند پس اگر احرام عمره در حرم میتوانست شد آنحضرت صلعم درچنان وقتی تکلیف خروج بسوی
حل نمیدادند **مسئله** فائده توقیت باین مواقیت عدم تجاوز ست ازان بغیر احرام پس اگر پیش از مواقیت احرام کنند
جائز باشد لکن آنحضرت صلی الله علیه وسلم وخلفا از ذی الحلیفه اختیار کردند نه از مدینه پس از میقات افضل باشد وافضل آنست
که از اول میقات احرام کند واگر از آخر میقات احرام کند گناه نیست برکسی واگر از میقات بگذرد لازم ست عود قبل از تلبس
به نسک واگر وقت تنگ است یا از عود مانعی ست ظاهر آنست که دم لازم میشود بقول ابن عباس من نسی من نسکه شیئا
او ترکه فلیهرق دما **مسئله** اگر براهی گذشت که گذر بر میقاتی ندارد نزدیک محاذات میقات میباید که احرام بندد واگر محاذات
گردد دو میقات احتیاط آنست که از ابعد میقاتین احرام بندد واگر از اقرب کرد تبعه لازم نیست زیرا که عمل برخصت شرع نموده
ست **باب** صلی رسول الله صلی الله علیه وسلم بمسجد ذی الحلیفة رکعتین فلما استوت به راحلته اهل گذارد آنحضرت
صلی الله علیه وسلم در مسجد ذو الحلیفه دو رکعت پس وقتیکه راست شد بآنحضرت صلی الله علیه وسلم شتر آنحضرت لبیک گفت **مالک**

عن ہشام بن عروة عن ابیه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم کان یصلی فی مسجد ذی الحلیفة رکعتین فاذا استوت به راحلته
اهل رسول الله صلی الله علیه وسلم میگذارد در مسجد ذو الحلیفه دو رکعت پس وقتیکه راست میشد با آنحضرت صلی الله علیه وسلم شتر او لبیک
میگفت **مالک** عن موسی بن عقبة عن سالم بن عبد الله انه سمع اباه یقول بیداءکم هذه التی تکذبون علی رسول الله
صلی الله علیه وسلم فیها ما اهل رسول الله صلی الله علیه وسلم الا من عند المسجد یعنی مسجد ذی الحلیفة سالم بن عبد الله شنید
از پدر خود عبد الله بن عمر که میگفت این بیدا شماست که بر بست میکنید بر آنحضرت صلعم در ان احرام نکرد آنحضرت صلی الله علیه وسلم
مگر از نزدیک مسجد یعنی مسجد ذی الحلیفه **مالک** عن سعید بن ابی سعید المقبری عن عبید بن الجریج عن ابن عمر قال
واما الاهلال فانی لم ار رسول الله صلی الله علیه وسلم یهل حتی تنبعث به راحلته مختصر عبد الله بن عمر میگفت هرآینه من
ندیدم آنحضرت را صلعم که لبیک گفته باشد تا آنکه برمیخاست با آنحضرت صلعم شتر او **مالک** عن نافع ان عبد الله بن عمر کان
یصلی فی مسجد ذی الحلیفة ثم یخرج فیرکب فاذا استوت به راحلته احرم عبد الله بن عمر نماز میگذارد در مسجد ذو الحلیفه
بعد ازان برمی آمد از مسجد پس سوار میشد پس وقتیکه راست می استاد با او شتر او احرام میکرد یعنی لبیک میگفت **مالک** انه
بلغه ان عبد الملك بن مروان اهل من عند مسجد ذی الحلیفة حین استوت به راحلته وان ابان بن عثمان اشار
علیه بذلك خبر رسید بمالک که عبد الملک بن مروان لبیک گفت از نزدیک مسجد ذی الحلیفه وقتی که راست شد با او شتر او و خبر
رسید بمالک که ابان بن عثمان مشورة داد او را بدین عمل مترجم گوید رضی الله عنه مختلف شدند احادیث در ابتدای اهلال حج
واصح اقوال قول ابن عمر ست که مذکور شد و ترمذی روایت کرده ست عن ابن عباس انه صلی الله علیه وسلم اهل بالحج حین فرغ
من رکعتیه **باب** صفة التلبیة در صفت لبیک گفتن **مالک** عن نافع عن عبد الله بن عمر ان تلبیة رسول الله صلی
الله علیه وسلم لبیك اللهم لبیك لبیك لا شریك لك لبیك ان الحمد والنعمة لك والملك لا شریك لك قال وکان
٥٢ عبد الله بن عمر یزید فیها لبیك لبیك لبیك وسعدیك والخیر بیدیك لبیك والرغباء الیك والعمل
تلبیه رسول الله صلی الله علیه وسلم اینست لبیک الخ ترجمه لبیک اینست که توجه من اولا وثانیا بسوی تست یا محبت من اولا
وثانیا برای تست یا اجابة من اولا وثانیا برای تست یا اخلاص من اولا وثانیا برای تست هرآینه ستایش ونعمت ترا
ست و بادشاهی تراست نیست هیچ شریک ترا و عبد الله بن عمر زیاده میکرد در تلبیه این کلمات را لبیک لبیک لبیک
وسعدیک الخ یعنی خدمت میکنم ترا اولا وثانیا وخیر بدو دست تست و توقع بسوی تست و عمل برای تست مترجم گوید
رضی الله عنه لابد ست از نیت نسک بحدیث انما الاعمال بالنیات وتعیین احد النسکین لازم نیست زیرا که در حدیث
شیخین آمده ست که آنحضرت صلی الله علیه وسلم تغیر داد نیت را پس به نیت احد النسکین آن نسک لازم نمی شود پس

٥١ **قلت** وروی عن ابن عباس انه صلی الله علیه وسلم اهل بالحج حین فرغ من رکعتیه قال الترمذی والعمل علی هذا عند اهل العلم یستحبون ان یحرم عقیب الصلوة ثم منهم من یذهب الی انه یحرم من مکانه اذا فرغ من الصلوة ومنهم من قال یحرم اذا رکب واستوت به راحلته والمنهاج الافضل ان یهل اذا انبعث به راحلته او توجه لطریقه ماشیا وفی قول یحرم عقیب الصلوة وفی العالمگیریة ثم یلبی فی دبر الصلوة او بعد ما استوت به راحلته والتلبیة فی دبر الصلوة افضل

٥٢ **قلت** وعلیه عمل اهل العلم قالوا لا ینقص من تلبیة النبی صلی الله علیه وسلم وان زاد فحسن قال الشافعی التلبیة سنة والمتحنی علی من ترکها وقال ابو حنیفة واجبة وعلی من ترکها دم

معتبر نشد الا مطلق نیت و اگر نیت کند که احرام کند مانند احرام فلان درست باشد زیرا که در حدیث شیخین آمده است که
حضرت علی رضی اللہ عنہ و ابوموسی اشعری احرام کردند مانند احرام آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم و نبدانستند که آنحضرت صلی اللہ
علیہ وسلم چه نیت کرده اند مسئلہ اگر نیت نکرد و تلبیه گفت احرام منعقد نمی شود زیرا که نیت شرط عمل است و اگر نیت کرد
و تلبیه نگفت ظاہر است که صحیح باشد زیرا که تلبیه سنت است و فرضیت او از ہیچ جا ثابت نشده است مقاصد ارکان حج
پنج چیز است احرام لقول خدا تعالی الحج اشہر معلومات و ظاہر است که در بیدت بجز احرام متصور نیست پس آن جزو حج
باشد و وقوف بعرفه لحدیث الحج عرفة و سعی بین الصفا والمروه لحدیث حسن دارقطنی و بیہقی ایہا الناس اسعوا فان
السعی قد کتب علیکم و لقول عائشة چنانکه بیاید و حلق لقول خدا تعالی ثم لیقضوا تفثہم و طواف لقول خدا تعالی و لیطوفوا
بالبیت العتیق و ارکان عمره ہمین چیزہا است سوای وقوف عرفه از جہت استقرار افراد عمره و یافتن این چیزہا در حج
این چیزہا ارکان حج و عمره اند و حج و عمره بترک یکی ازین چیزہا تباه شود و بترک یکی از ینہا مجبور بدم نیست و غیر ارکان
سنن اند بعضے از آن مجبور بدم و بعض غیر مجبور **باب** یستحب رفع الصوت بالتلبیة مستحب است بلند کردن آواز
بلبیک گفتن **مالک** عن عبد الله بن ابی بکر بن حزم عن عبد الملک بن ابی بکر بن عبد الرحمن بن الحارث بن
ہشام عن خلاد بن سائب الانصاری عن ابیه ان رسول الله صلے الله علیه وسلم قال اتانی جبریل فامرنی ان آمر اصحابی
او من معی ان یرفعوا اصواتہم بالتلبیة او بالاہلال رسول الله صلے الله علیه وسلم فرمود که آمد پیش من جبرئیل پس امر کرد مرا
که بفرمایم اصحاب خود را یا گفت بفرمایم آنانرا که ہمراه من اند تا آنکه بلند کنند آواز ہا را خود را بتلبیه یا گفت باہلال قال مالک
سمعت بعض اہل العلم یستحب التلبیة دبر کل صلوة و علی کل شرف من الارض گفت مالک شنیدم از بعض اہل علم
که دوست میداشت لبیک گفتن را عقب ہر نمازی و بالای ہر بلندی از زمین **مالک** انه سمع بعض اہل العلم
یقولون لیس علی النساء رفع الصوت بالتلبیة لتسمع المرأة نفسہا مالک شنید از بعض اہل علم که میگفتند
نیست لازم بر زنان بلند کردن آواز بگفتن لبیک باید که بشنواند زن نفس خود را مترجم گوید مستحب است بلند کردن
آواز به تلبیه در حق مرد نه در حق زن و مستحب است اکثار آن در حق مرد و زن ہمه خصوصا نزدیک تغایر احوال مانند
رکوب و نزول و صعود و ہبوط و اختلاط رفقه **باب** یستحب الاغتسال للاحرام و لدخول مکة و لوقوف
عرفة مستحب است غسل کردن برای احرام و نزدیک دخول مکه و برای ایستادن عرفات **مالک** عن نافع
ان عبد الله بن عمر کان یغتسل لاحرامه قبل ان یحرم و لدخول مکة و لوقوف عشیة عرفة عبد الله بن عمر
غسل میکرد پیش از احرام کردن و برای داخل شدن مکه و برای ایستادن خود آخر روز عرفه مترجم گوید مستحب است

غسل کردن

مسئلہ قلت و علیه اہل العلم و انه یحرم و یستحب اکثار التلبیة فی دبر الصلوة و فی قیام احرامه و علی کل شرف و عند تلاقی الرفاق و احوال کالرکوب و نزول و صعود و ہبوط و اختلاط رفقة و فی العالمگیریة مثل ذلک و قال الحلبی

مسئلہ ۱۰۴۶ والمرأة لا ترفع صوتها بل تقتصر علی اسماع نفسها فان اسمعت

مسئلہ قلت و علیه اہل العلم

غسل کردن درین سه حالت پس اگر عاجز باشد از غسل تیمم کند یا نکند دو قول آمده و ظاهر آنست که غسلے که برای تنظیف و قطع
رائحه کریهه باشد تیمم عوض او نمیتواند شد **باب** یستحب ان یاخذ من لحیته وشاربه عند الاحرام مستحب ست که بگیرد از ریش
خود و بروت خود نزدیک احرام **مالك** انه بلغه ان سالم بن عبد الله کان اذا اراد ان یحرم دعا بالجلمین فقص
شاربه واخذ من لحیته قبل ان یرکب وقبل ان یهل محرما سالم بن عبد الله وقتی که اراده احرام میکرد میطلبید مقراض را
پس قطع میکرد بروت خود را و کم میکرد لحیه خود را پیش از انکه سوار شود و پیش از انکه لبیک گوید احرام بسته **مالك** عن
نافع ان عبد الله بن عمر کان اذا افطر من رمضان وهو یرید الحج لم یاخذ من راسه ولا من لحیته شیئا حتی یحج قال
مالك ولیس ذلك علی الناس عبد الله بن عمر وقتیکه روزه میکشاد بعد از رمضان و اراده حج میداشت نمی سترد
از سر خود و کم نمی کرد از ریش خود چیزی تا آنکه حج کند گفت مالک و این لازم نیست بر مردمان مترجم گوید رضی الله عنه مستحب است
که اماده شود برای احرام بحلق عانه و نتف الابط و قص شارب و تقلیم اظفار و در حلق راس دو قول در مذهب باب مذکور رسید نزدیک
فقیر تفصیلے است کسیکه معتاد است بحلق راس حلق کند تا زیاده موی سر او را کلفت ندهد و کسیکه معتاد باشد بموی سر
از ابتدای شوال که اول اشهر حج است موی نگاهدارد تا نزدیک حل از احرام شعار حج ظاهر شود **باب** الحائض والنفساء
تغتسل و تلبی حائض و خداوند نفاس غسل کند و لبیک گوید **مالك** عن عبد الرحمن بن قاسم عن ابیه عن اسماء بنت عمیس
انها ولدت محمد بن ابی بکر بالبیداء فذکر ذلك ابو بکر لرسول الله صلی الله علیه وسلم فقال مرها فلتغتسل ثم لتهل
پس محمد روایت کرد از اسماء بنت عمیس که اسما بزاد محمد بن ابی بکر را در موضعیکه بیدا مشهور است بر سه چهار میل از مدینه
پس ذکر کرد این واقعه را ابو بکر صدیق پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم امر کن
او را که غسل کند بعد از ان لبیک گوید **مالك** عن یحیی بن سعید عن سعید بن المسیب ان اسماء بنت عمیس
ولدت محمد بن ابی بکر بذی الحلیفة فامرها ابو بکر ان تغتسل ثم تهل اسماء بنت عمیس بزاد محمد بن ابو بکر را در
ذی الحلیفه پس امر کرد او را حضرت ابو بکر صدیق که غسل کند بعد از ان لبیک گوید سئل مالك هل تقف احد
بعرفة او بالمزدلفة او ترمی الجمار او یسعی بین الصفا والمروة وهو غیر طاهر فقال کل امر تصنعه الحائض
من امر الحج فالرجل یصنعه وهو غیر طاهر ثم لا یکون علیه شیء فی ذلك والفضل ان یکون الرجل فی ذلك کله
طاهرا ولا ینبغی له ان یتعمد ذلك سوال کرده شد از مالک آیا توقف کند کسی بعرفه یا بمزدلفه یا رمی جمار کند یا سعی درمیان
صفا و مروه کند و حال آنکه او غیر طاهر است پس گفت مالک هر امریکه میکند آنرا حائض از کار حج پس مرد بکند آنرا حال آنکه غیر طاهر
است بعد از ان نیست لازم بروی چیزی یعنی گناه نیست درین امر و بهتر آنست که باشد مرد در همه این احوال با طهارت و سزاوار نیست

٩١ **قلت** قال العلماء یستحب ان یتاهب للاحرام ویتنظف بحلق العانة ونتف الابط وقص الشارب وتقلیم الاظفار وینبغی ان یقدم هذه الامور علی الغسل وفی العالمکیریة مثل ما حرر فیها وحلق الراس لمن اعتاده من الرجال

٢٦١ وهو تفسیر المحلمین المقراضان ١٢

٩٢ **قلت** وعلیه اهل العلم ١٢

اورا کفایت بکند یعنی ارتکاب اعمال مذکوره با عدم طہارت **باب التطیب عند الاحرام** در بیان استعمال خوشبو وقت نیز

احرام **مالک** عن عبد الرحمن بن القاسم عن ابیه عن عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم انها قالت کنت اطیب رسول الله صلی

الله علیه وسلم لاحرامه قبل ان یحرم ولحله قبل ان یطوف بالبیت حضرت عائشه فرمود خوشبو می مالیدم آنحضرت را صلی الله علیه وسلم

برای احرام او پیش از آنکه احرام کند و برای حلال شدن آنحضرت صلی الله علیه وسلم پیش از آنکه طواف خانه کعبه کند پس مراد

اینجا استعمال خوشبو در بدن است بدلیل حدیث متفق علیه عن عائشة کانی انظر الی وبیص الطیب فی فرق رسول الله صلی الله

علیه وسلم بعد ثلاث من احرامه **مالک** عن حمید بن قیس عن عطاء بن ابی رباح ان اعرابیا جاء الی رسول الله صلی الله

علیه وسلم وهو بحنین وعلی الاعرابی قمیص وبه اثر صفرة فقال یا رسول الله انی اهللت بعمرة فکیف تامرنی ان اصنع

فقال له رسول الله صلی الله علیه وسلم انزع قمیصک واغسل هذه الصفرة عنک وافعل فی عمرتک ما تفعل فی حجک

عطاء بن ابی رباح روایت کرد که آمد اعرابی بحضور آنحضرت صلی الله علیه وسلم و آنحضرت صلعم در حنین بود و در بر اعرابی

پیراهنی بود و در بدن وی اثر زردی بود یعنی خلوق که نوعی از خوشبوست پس گفت یا رسول الله هر آئینه احرام کردم

بعمره پس چگونه میفرمائی مرا که کنم پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم او را بیرون کن از بر خود قمیص خود را و بشوی

این زردی را از خود و بکن در عمره خود آنچه میکنی در حج خود یعنی اجتناب از ممنوعات احرام **مالک** عن نافع عن اسلم

مولی عمر بن الخطاب ان عمر بن الخطاب وجد ریح طیب وهو بالشجرة فقال ممن ریح هذا الطیب فقال معویة بن ابی سفیان

منی یا امیر المؤمنین فقال عمر منک لعمر الله فقال معویة ان ام حبیبة طیبتنی یا امیر المؤمنین فقال عمر عزمت علیک

لترجعن فلتغسلنه عمر بن الخطاب یافت بوی خوشبو را او در موضعی بود که مسمی است بشجره پس پرسید از کیست بوی این خوشبو

پس گفت معاویه بن ابو سفیان از من است یا امیر المؤمنین پس گفت عمر بن الخطاب آری از تست قسم بقای خدا تعالی

پس گفت معاویه هر آئینه ام حبیبه خوشبو مالیده است مرا ای امیر المؤمنین پس فرمود عمر بن الخطاب قسم دادم ترا البته

رجوع کنی پس بشوئی آنرا **مالک** عن الصلت بن زبید عن غیر واحد من اهله ان عمر بن الخطاب وجد ریح طیب

وهو بالشجرة والی جنبه کثیر بن الصلت فقال عمر ممن ریح هذا الطیب فقال کثیر منی لبدت راسی واردت ان لا احلق فقال

عمر فاذهب الی شربة فادلک راسک حتی تنقیه ففعل کثیر بن الصلت ذلک قال مالک الشربة حفیرة تکون عند اصل النخلة

عمر بن الخطاب یافت بوی خوشبو و او در شجره بود و بر پهلوی او کثیر بن الصلت نشسته بود پس گفت حضرت عمر از جانب کیست

بوی این خوشبو پس گفت کثیر این از من است بصمغ جمع کردم موی سر خود را و خواستم که حلق کنم یعنی بعد القضاء مناسک حج

پس گفت عمر بن الخطاب برو بسوی شربه یعنی محل جمع شدن آب گرد درخت پس بمال سر خود را تا آنکه صاف کنی آنرا پس کرد

کثیر بن

قوله ادی الشیخان عن عائشة قالت کنت اطیب النبی صلی الله علیه وسلم [illegible] ویستحب ان یتطیب [illegible] الاحرام [illegible] بعد الاحرام ولا یتطیب المحرم قال علی القاری

قوله لا یجوز تطیب الثوب [illegible] ومعنی [illegible] والخلوق [illegible] علی الرجل [illegible] النبی صلی الله علیه وسلم [illegible] لا یجوز التطیب [illegible] بعد الاحرام [illegible] المسک والغالیة [illegible] التطیب [illegible]

کثیر بن الصلت ہمین کار گفت مالک شربہ حقیریست کہ باشد نزدیک بیخ خرما بن تا حجم گردید رضی اللہ عنہ کلام حضرت عمر را دو وجہ

میتواند بود یکی آنکہ از حدیث اعرابی عموم نہی معلوم کردہ باشند و بران عمل نمودہ و حدیث حضرت عائشہ چون ظاہر شد

لازم آمد اخذ بآن زیرا کہ مبین ست و اول مبہم و وی در حجۃ الوداع بود و اول در حنین دیگر آنکہ قصد ایشان زیاد احتیاط

باشد تا نشود کہ مردمان اقتدا باین جمع کنند پس واقع شوند در منہی عنہ چنانکہ خود تصریح کرد در باب ثیاب مصبوغ یا استعمال کنند

بوجہی کہ بجامہ برسد واللہ اعلم **مسئلہ** شافعی اختیار کرد استحباب تطییب بدن و ثوب نزد یک احرام بہمین حدیث و جواب

دادہ اند از حدیث اعرابی بآنکہ امر فرمودن آنحضرت صلعم او را بغسل صفرۃ از جہۃ حرمت تضمخ بزعفران و خلوق است

و آن حرام ست در ہر دو حالت احرام و غیر احرام بالجملہ در استعمال خوشبو نزدیک احرام اختلاف ست و فیصل این خلاف

بآن ست کہ خوشبو استعمال نکند بر جامہ و استعمال بکند بر بدن خود بوجہی کہ جامہ آلودہ نشود **باب** المناسک و آن اربعۃ

عمرۃ مفردۃ و حج مفرد و قران و تمتع عبادات متعلقہ بخانہ کعبہ چہار قسم اند عمرہ تنہا و حج تنہا و جمع کردن در میان حج

و عمرہ و تمتع یعنی آفاقی عمرہ کند در اشہر حج و حلال شود و در مکہ بماند تا آنکہ حج نیز گذارد **مالک** عن ابی الاسود محمد

بن عبد الرحمن بن نوفل وکان یتیما فی حجر عروۃ ابن الزبیر عن عروۃ ابن الزبیر عن عائشۃ زوج النبی صلی اللہ علیہ وسلم

انہا قالت خرجنا مع رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم عام حجۃ الوداع فمنا من اہل بعمرۃ ومنا من اہل بحجۃ وعمرۃ ومنا من ۲۶۶

اہل بالحج واہل رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم بالحج فاما من اہل بعمرۃ فحل واما من اہل بحجۃ او جمع الحج والعمرۃ فلم یحلوا حتی

کان یوم النحر حضرت عائشہ گفت برآمدیم ما ہمراہ آنحضرت صلی اللہ علیہ سلم سال حجۃ الوداع پس از ما کسی بود کہ احرام کرد بعمرہ

و کسی از ما بود کہ احرام کرد بحج و عمرہ یعنی قران کرد و از ما کسی بود کہ احرام کرد بحج و احرام کرد آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بحج

پس اما کسیکہ احرام عمرہ کرد پس حلال شد یعنی وقتیکہ فارغ گشت از افعال عمرہ اما آنانکہ احرام کردند بحج تنہا یا جمع کردند

حج و عمرہ را پس حلال نشدند تا آنکہ شد روز نحر **مالک** عن محمد بن عبد الرحمن عن سلیمان بن یسار ان رسول

اللہ صلی اللہ علیہ وسلم عام حجۃ الوداع خرج الی الحج فمن اصحابہ من اہل بحج ومنہم من جمع الحج والعمرۃ ومنہم من اہل بعمرۃ

فاما من اہل بحج او جمع الحج والعمرۃ فلم یحلل واما من کان اہل بعمرۃ فحل رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم برآمد سال

حجۃ الوداع بسوی حج پس از یاران آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم کسی بود کہ احرام کرد بحج و از یاران آنحضرت صلعم کسی بود کہ

جمع کرد حج و عمرہ را و از ایشان کسی بود کہ احرام عمرہ کردہ بود پس اما کسیکہ احرام حج کرد یا جمع کرد میان حج و عمرہ پس

حلال نشد و اما کسیکہ احرام عمرہ کردہ بود از ایشان پس حلال شد **مالک** انہ بلغہ ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ

وسلم اعتمر ثلثا عام الحدیبیۃ وعام القضیۃ وعام الجعرانۃ خبر رسید بمالک کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم عمرہ کرد سہ بار

سال حدیبیه سال حنیه سال جعرانه **مالك** عن جعفر بن محمد عن ابيه ان المقداد بن الاسود دخل على على بن ابي طالب

بالسقيا وهو ينجع بكرات له دقيقا وخبطا فقال له هذا عثمان بن عفان ينهى ان يقرن بين الحج والعمرة فخرج على

وعلى يديه اثر الدقيق والخبط فما انسى اثر الدقيق والخبط على ذراعيه حتى دخل على عثمان بن عفان فقال انت تنهى عن ان

يقرن بين الحج والعمرة فقال عثمان ذلك رايي فخرج على مغضبا وهو يقول لبيك اللهم لبيك بحجة وعمرة معا مقداد

بن الاسود داخل شد بر علی بن ابی طالب در سقیا که اورا سقیا گویند واو علف میداد شتران جوان را از آرد خود و برگ

درختان پس گفت او را اینست عثمان بن عفان منع میکند از جمع کردن میان حج و عمره پس برآمد حضرت علی بر دو دست

وی اثر آرد و برگ درختان بود گفت راوی پس فراموش نمیکنم اثر برگ درختان و آرد را بر دو دست او تا آنکه داخل شد

بر عثمان بن عفان پس گفت تو منع میکنی از آنکه جمع کرده شود میان حج و عمره پس گفت حضرت عثمان اینست رای من

پس برآمد حضرت علی در خشم آمده واو میگفت لبیک اللهم لبیک بحجة وعمرة معا **مالك** عن ابن شهاب عن محمد بن

عبد الله بن الحارث بن نوفل بن عبد المطلب انه حدثه انه سمع سعد بن ابي وقاص والضحاك بن قيس عام حج

معاوية بن ابي سفيان وهما يذكران التمتع بالعمرة الى الحج فقال الضحاك بن قيس لا يصنع ذلك الا من جهل امر الله

قال سعد بئس ما قلت يا ابن اخي فقال الضحاك فان عمر بن الخطاب قد نهى عن ذلك قال سعد قد صنعها رسول الله

صلى الله عليه وسلم وصنعناها معه محمد بن عبد الله شنید سعد بن ابی وقاص را و ضحاک بن قیس را سالیکه حج کرد معاویه بن

ابی سفیان وایشان ذکر میکردند تمتع را بعمره تا آمدن حج پس گفت ضحاک بن قیس نمیکند این را مگر کسیکه ندانسته

حکم خدا تعالی را پس گفت سعد بد چیزیست که گفتی ای پسر برادر من پس گفت ضحاک بن قیس هر آئینه عمر بن

الخطاب منع می کرد ازین کار گفت سعد هر آئینه کرد این را رسول الله صلی الله علیه وسلم و کردیم ما آنرا همراه او باب

القصل بينهما در بیان فصل درمیان حج و عمره **مالك** عن نافع عن عبد الله بن عبد الله ان عمر

بن الخطاب قال افصلوا ما بين حجكم وعمرتكم فان ذلك اتم لحج احدكم واتم لعمرته ان يعتمر

في غير اشهر الحج عمر بن الخطاب فرمود فصل کنید میان حج خود و عمره خود پس هر آئینه این تمام کننده تر است حج یکی را

از شما و تمام کننده تر است عمره او را مراد این بود که عمره در غیر اشهر حج بجا آرد یعنی متعه نکند در اشهر حج **مالك** عن

علقمة بن ابي علقمة عن امه ان عائشة كانت تعتمر بعد الحج من مكة في ذي الحجة ثم تركت ذلك فكانت

تخرج قبل هلال المحرم حتى تأتي الجحفة فتقيم بها حتى ترى الهلال فاذا رأت الهلال اهلت بعمرة مخصص

حضرت عائشه عمره میکرد بعد حج از مکه در ذی الحجه بعد از آن ترک کرد آنرا پس برمی آمد پیش از هلال محرم تا آنکه

می آید بجحفه پس سکونت میمنود آنجا تا آنکه ببیند هلال را پس وقتیکه دید هلال را احرام میکرد بعمره **باب** الافراد افضل او التمتع

او القران ۵ آیا افراد فضل است یا متعه یا قران **مالک** عن صدقة بن یسار المکی ان رجلا من اهل الیمن جاء الی عبد الله بن

عمر وقد ضفر راسه فقال یا ابا عبد الرحمن انی قدمت بعمرة مفردة فقال له عبد الله بن عمر لو کنت معک او سألتنی لامرتک

ان تقرن فقال الیمانی قد کان ذلک فقال عبد الله بن عمر خذ ما تطایر من راسک واهد فقالت امرءة من اهل العراق

ما هدیه یا ابا عبد الرحمن قال هدیه فقالت ما هدیه فقال عبد الله بن عمر لو لم اجد الا ان اذبح شاة لکان احب الی من

ان اصوم مردی از اهل یمن آمد پیش عبد الله بن عمر حالانکه بافته بود موی سر خود را پس گفت ای ابا عبد الرحمن هر آینه من

آمده ام برای عمره تنها پس گفت عبد الله بن عمر او را که اگر من می بودم با تو سوال میکردی مرا میفرمودم ترا بقران پس گفت

آن یمنی هر آینه متحقق شد قران پس گفت عبد الله بن عمر بگیر آنچه پریشان شده است از موی سر تو و هدی ذبح کن پس

گفت زنی از اهل عراق چیست هدی او یا ابا عبد الرحمن گفت ذبح کند هدی خود را پس گفت آن زن چیست هدی او

گفت عبد الله بن عمر اگر نیابم مگر آنکه ذبح کنم یک بز هر آینه بهتر باشد نزدیک من از آنکه روزه دارم **مالک** عن صدقة

بن یسار عن عبد الله بن عمر انه قال والله لان اعتمر قبل الحج واهدی احب الی من ان اعتمر بعد الحج فی ذی الحجة عبد الله بن عمر

گفت قسم بخدا اینکه عمره کنم پیش از حج و هدی ذبح کنم یعنی متعه کنم بهتر است نزدیک من از آنکه عمره کنم بعد از حج در ذی حجه

مترجم گوید همین است مذهب حنفیه که قران مطلقا افضل است و تمتع افضل است از افراد و نزدیک شافعی افضل مناسک

افراد است و بعد از آن تمتع و منشا این اختلاف اختلاف ایشانست در نسک آنحضرت صلی الله علیه وسلم شافعی

ترجیح داده است که آنحضرت صلی الله علیه وسلم مفرد بحج بود والله اعلم **باب** شرط دم التمتع در بیان

شرط دم تمتع قال الله تعالی فاذا امنتم فمن تمتع بالعمرة الی الحج فما استیسر من الهدی فمن لم یجد فصیام

ثلثة ایام فی الحج وسبعة اذا رجعتم تلک عشرة کاملة ذلک لمن لم یکن اهله حاضری المسجد الحرام واتقوا الله

واعلموا ان الله شدید العقاب ۵ پس وقتیکه ایمن شدید یعنی احصار بعد نباشد پس کسیکه بهره مند شد بممنوعات

احرام از زنا و طیب و لباس بسبب فراغ از عمره تا رسیدن وقت احرام حج پس واجبست بروی آنچه آسان باشد

از قربانی پس هر که نیابد قربانی را پس واجب است بروی روزه گرفتن سه روز در وقت حج و روزه

گرفتن هفت روز وقتیکه رجوع کنید بوطن خود این یک ده کامله است این حکم کسی است که نباشند کسان او

متوطن مسجد حرام یعنی متوطن مکه و حوالی آن و بترسید از خداوند و بدانید که خدا سخت است عقوبت او

مالک عن عبد الله بن دینار عن عبد الله بن عمر انه کان یقول من اعتمر فی اشهر الحج

قوله فلیتمتع و علیه ابو حنیفة و فی الوقایة القران افضل مطلقا والتمتع افضل من الافراد و قال الشافعی افضلها الافراد و بعده التمتع و فی قول التمتع افضل و منشاء ذلک الاختلاف فی نسک النبی صلی الله علیه وسلم و رجح الشافعی
٢٦٥
فی الظهر قوله انه کان مفرد ١٢

فی شوال او ذی القعدة او ذی الحجة قبل الحج ثم اقام بمكة حتی یدرکه الحج فهو متمتع ان حج وعلیه ما استیسر من الهدی فان لم یجد فصیام ثلثة ایام فی الحج وسبعة اذا رجع عبد الله بن عمر میگفت هر که عمره کند در ماههای حج در شوال یا ذی قعده یا ذی حجه پیش از حج بعد ازان اقامت کرد در مکه تا آنکه دریافت او را حج پس او متمتع ست اگر حج کند و بر وی واجب است آنچه آسان باشد از قربانی پس اگر نیابد قربانی را پس واجب است بر وی روزه داشتن سه روز در حج و در روزه گرفتن هفت روز وقتیکه رجوع کند مالك

عن یحیی بن سعید انه سمع سعید بن المسیب یقول من اعتمر فی شوال او ذی القعدة او ذی الحجة ثم اقام بمكة حتی یدرکه الحج فهو متمتع ان حج وعلیه ما استیسر من الهدی فمن لم یجد فصیام ثلثة ایام فی الحج وسبعة اذا رجع سعید بن المسیب گفت هر که عمره کند در شوال یا در ذی قعده یا در ذی الحجه بعد ازان اقامت کرد در مکه تا آنکه دریافت او را حج پس او متمتع است اگر حج کند و بر وی واجب است آنچه آسان باشد از قربانی پس هر که نیافت قربانی را پس لازم ست بر وی روزه گرفتن سه روز در حج و روزه گرفتن هفت روز وقتیکه باز گردد بوطن خود قال مالك الامر عندنا ان من قرن الحج والعمرة لم یاخذ من شعره شیئا ولم یحلل من شیء حتی ینحر هدیا ان کان معه ویحل بمنی یوم النحر گفت مالك امر یکه مسلم است نزدیک ما آنست که هر که جمع کند حج و عمره را نگیرد از موی خود چیزی و حلال نشود از چیزی تا آنکه نحر کند قربانی را اگر باشد نزدیك او و حلال شود در منا روز نحر مترجم گوید ازینجا معلوم شد که تمتع آفاقی راست نه مکی را و جمع کردن میان حج و عمره در اشهر حج بتحلل حل نیز در وی داخل ست و اقامت بمکه نیز داخل ست و حکم او قربانی ست بزی یا زیاده ازان یا روزه داشتن ده روز بتفصیل مذکور و از صریح آیه معلوم شد که شرط صحت تمتع که وجوب دم بران متفرع میگردد آنست که از متوطنان مکه یا موضعیکه نزدیک مکه اند کمتر از دو مرحله نباشد و از قول ابن مسیب معلوم شد که شرط تمتع جمع کردن عمره و حج ست در یک سال و واقع شدن عمره در اشهر حج و عدم عود بمیقات برای احرام حج و شرط قران نیز آنست که از متوطنان مکه نباشد و جمع در نیت میان حج و عمره و پیش از ادای افعال یکی پس ادخال حج بر عمره صحیح ست قطعا و در ادخال عمره بر حج دو قول از شافعی آمده جدید منع آنست و نزدیک فقیر قدیم ارجح می نماید و عدم عود بمیقات و حکم هر دو وجوب دم ست و اگر دم میسر نیاید واجب شود سه روزه بعد تلبس باحرام حج و هفت روزه بعد از رجوع بوطن

مقدمه ممنوعات احرام چند قسم است یکی ستر راس بچیزیکه او را بعرف ساتر گویند مانند قلنسوه و عمامه و عصابه نه مانند وضع ید بر راس یا حمل متاعی یا توسد بوساده یا انغماس در آب و این ماخوذ از منع عمامه ست دیگر لبس مخیط که او را بر وفق بدن آدمی دوخته باشند مانند قمیص و سراویل و برنس و خف و در حکم اوست منسوج بر وفق بدن آدمی و معقود بر وی مانند نمد نه چادر یکه دو طاقه را یا دو طاقه را بطاقه دیگر دوخته باشند و این دو ممنوع در حق رجال ست نه در حق زنان و زنان روی خود را نپوشند الا آنچه بتبعید باشد از روی مانند پرده که بچوبها آنرا از روی خود دور داشته باشند دیگر استعمال طیب و این حکم ماخوذ ست از منع ورس و زعفران در حکم

قلت
ویستدل الشافعی فی عدم
تحتم الدم بترك الاحرام
... المسجد
الحرام ...
...
الحج من سنته وان
...
قال المحلی ولا یعتبر هذه
الشروط فی التسمیة بالتمتع
وقیل یعتبر فیها ایضا حتی
لو فاتت شرط منها یکون مفردا
... واصل هذا الاختلاف
اختلافهم فی مرجع لفظة
ذلك انه یحتمل ان یرجع
الی التمتع وان یرجع الی الهدی و
الصوم وفی العالمگیریة
التمتع من یاتی باعمال العمرة
فی اشهر الحج او یطوف اکثر
طوافها فی اشهر الحج ثم
یحرم بالحج ویحج من عامه
ذلك قبل ان یلم باهله
بینهما الماما صحیحا ولیس
التمتع والعمرة ... الحج

اوست مسک و کافور و بار الورد و دهان مقتته و دهن غیر مقتت نیز ممنوع ست بحدیث المحرم اشعث اغبر و قول عمر ما شان الناس
یا تون شعثا و انتم مدهنون و غسل بدن و سر اگرچه بخطمی و سدر باشد ممنوع نیست چنانکه خواهد آمد دیگر حلق راس بآیه ولا تحلقوا
رؤسکم حتی یبلغ الهدی محله و با یجاب فدا در حلق و موجب اول آنچه بروی نام حلق توان اطلاق نمود و در حکم اوست قطع ظفر
و نتف شعر و دیگر جماع و دواعی آن بجهة قول خدا تعالی فمن فرض فیهن الحج فلا رفث ولا فسوق لیکن بجماع عمدا نسک فاسد میشود
و لازم میشود بدنه و مضی در نسکی که شروع کرده است و قضا چنانکه خواهد آمد و بر مغاخذه و قبله و لمس فدیه واجب میشود نه دم و نسک
فاسد نمیگردد دیگر اصطیاد صید بری لقوله تعالی وحرم علیکم صید البر ما دمتم حرما و آنچه بر صید لازم میشود مذکور خواهد شد
دیگر نکاح و انکاح و تفصیل این ممنوعات در ابواب آینده مذکور خواهد شد **باب** اذا ساق الهدی کیف یفعل وقتیکه بران
کند هدی را چه کار کند **مالک** عن نافع عن عبد الله بن عمر عن حفصة ام المؤمنین انها قالت لرسول الله صلی الله علیه وسلم
ما شان الناس حلوا و لم تحلل انت من عمرتک فقال انی لبدت راسی و قلدت هدیی فلا احل حتی انحر حضرت حفصه گفت آنحضرت را
صلی الله علیه وسلم چه حال ست مردمان اکه حلال شدند و حلال نشدی تو از عمره خود پس فرمود آنحضرت صلعم هر آینه بهم
جمع کردم موی سر خود را و قلاده بستم قربانی خود را پس حلال نشوم تا آنکه نحر کنم **باب** کیف یطوف المتمتع والقارن
چگونه طواف کند متمتع و قارن **مالک** عن عبد الرحمن بن القاسم عن ابیه عن عائشة فطاف الذین اهلوا بالعمرة بالبیت
وبین الصفا والمروة ثم حلوا ثم طافوا طوافا آخر بعد ان رجعوا من منی لحجهم واما الذین کانوا اهلوا بالحج او جمعوا الحج والعمرة
فانما طافوا طوافا واحدا مختصر حضرت عائشه گفت پس طواف کردند آنانکه احرام عمره کرده بودند بخانه کعبه میان صفا و مروه و بعد ازان
حلال شدند بعد ازان طواف کردند بار دیگر بعد ازان که رجوع کردند از منی برای حج خود و اما آنانکه احرام کردند بحج یا جمع کردند حج و عمره را پس غیر نیست آنکه
که طواف کردند یکبار **باب** المتمتع یعتمر یوم الترویة بیان حال متمتع که عمره کند در روز ترویه **مالک** عن نافع عن عبد الله ٢٧
بن ابی بکر ان مولاة لعمرة بنت عبد الرحمن یقال لها رقیة اخبرت انها خرجت مع عمرة بنت عبد الرحمن الی مکة قالت فدخلت
عمرة مکة یوم الترویة وانا معها فطافت بالبیت وبین الصفا والمروة ثم دخلت صفة المسجد فقالت امعک مقصان فقلت
لا قالت فالتمسیه لی فالتمسته حتی جئت به فاخذت من قرون راسها فلما کان یوم النحر ذبحت شاة رقیه مولاة عمرة
بنت عبد الرحمن خبر داد که هر آینه وی همراه عمره برآمد بسوی مکه پس داخل شد عمره در مکه روز ترویه و من همراه او بودم پس طواف کرد
خانه کعبه را و میان صفا و مروه و بعد ازان داخل شد در صفه مسجد پس گفت آیا با تست مقراض پس گفتم نی گفت جستجو کرده
بیار آنرا برای من پس جستم تا آنکه آوردم آنرا پس گرفت از قرنهای سر خود یعنی موهای سر و وقتیکه شد روز نحر ذبح کرد بزی **باب**
ما استیسر من الهدی در بیان آنچه میسر شود از قربانی **مالک** عن جعفر بن محمد عن ابیه ان علی بن ابی طالب کان یقول

قلت من ابی حنیفة ان من علیه ساق الهدی فانه تمتع بسوق الهدی لا یحل یاتی باعمال العمرة و یبقی محرما حتی یحج منها وقال الشافعی اذا کان ساق الهدی یباح له التحلل من احرام العمرة بعد الفراغ من اعمال العمرة و ما یشق منزلة من لم یسق و ما فعله النبی صلی الله علیه وسلم استحباب وسنة غیر حتم

۲۶

قلت وعلیه الشافعی ان القارن یکفیه طواف واحد وقال ابو حنیفة یطوف طوافین احدهما قبل الوقوف عن العمرة والثانی بعده عن الحج

قلت هو جائز عند اهل العلم

ما استيسر من الهدي شاة حضرت علی میفرمود کہ انچہ آسان باشد از قربانی یک بز است **مالك** انه بلغه ان عبد الله

بن عباس كان يقول ما استيسر من الهدي شاة خبر رسيد بمالك ہر آئینہ عبد اللہ بن عباس میگفت انچہ آسان باشد از

یک بز است **مالك** عن نافع ان عبد الله بن عمر كان يقول ما استيسر من الهدي شاة او بقرة عبد اللہ بن عمر میگفت

انچہ آسان باشد از قربانی یک بز است یا یک گاو **باب** اختلفوا في احرام رسول الله صلى الله عليه وسلم اكان مفردا بالحج او

متمتعا او قارنا اختلاف نمودند در احرام آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم کہ آیا تنہا حج گذارندہ بودند یا متمتع بودند بحج بعد فراغ

از عمرہ یا جمع فرمودہ بودند در حج و عمرہ و اقوی اقوال آنست کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم تنہا حج گذارندہ بودند **مالك**

عن عبد الرحمن بن القاسم عن ابيه عن عائشة ام المؤمنين ان رسول الله صلى الله عليه وسلم افرد الحج از حضرت

عائشہ مرویست کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم تنہا گذارد حج را **مالك** عن ابي الاسود محمد بن عبد الرحمن قال وكان

يتيما في حجر عروة بن الزبير عن عروة بن الزبير عن عائشة ام المؤمنين ان رسول الله صلى الله عليه وسلم افرد الحج از حضرت

عائشہ روایت کردند کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم تنہا گذارد حج را **مالك** باسناده ان سعد بن ابي وقاص قال تمتعنا مع

رسول الله صلى الله عليه وسلم وصنعناها معه يعني التمتع بالعمرة الى الحج ملخصی سعد بن ابی وقاص گفت تحقیق کردیم آن را با آنحضرت

صلی اللہ علیہ وسلم و کردیم آن را باو یعنی تمتع را **مسلم** حديث حفصة ام المؤمنين انها قالت لرسول الله صلى الله عليه

وسلم ما شان الناس حلوا ولم تحلل انت من عمرتك فقال اني لبدت راسي وقلدت هديي فلا احل حتى انحر ترجمہ

این حدیث عنقریب گذشت **باب** امر النبي صلى الله عليه وسلم من لم يكن معه هدي من صحبه ان يحلوها عمرة امر فرمودن

آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم کسی را کہ با او قربانی نبود از صحابہ او آنکہ گردانند آن را عمرہ **مالك** عن يحيى بن سعيد قال

اخبرتني عمرة بنت عبد الرحمن انها سمعت عائشة ام المؤمنين تقول خرجنا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم

لخمس ليال بقين من ذي القعدة ولا نرى الا انه الحج فلما دنونا من مكة امر رسول الله صلعم من لم يكن

معه هدي اذا طاف بالبيت وسعى بين الصفا والمروة ان يحل قالت عائشة فدخل علينا يوم النحر بلحم بقر

فقلت ما هذا فقالوا نحر رسول الله صلى الله عليه وسلم عن ازواجه قال يحيى فذكرت هذا الحديث للقاسم

ابن محمد فقال اتتك والله بالحديث على وجهه یحیی بن سعید گفت خبر داد مرا عمرہ بنت عبد الرحمن ہر آئینہ وی شنید

از حضرت عائشہ کہ میگفت بر آمدیم ہمراہ آنحضرت صلعم یعنی از مدینہ وقتیکہ باقیماندہ بود پنج شب از ذیقعدہ و گمان کردہ نمیشد را

مگر آنکہ آن حج است پس وقتیکہ نزدیک رسیدیم بمکہ امر فرمود آنحضرت صلعم کسی را کہ نیست با او ہدی یعنی قربانی وقتیکہ طواف کند خانہ

کعبہ و سعی کند در میان صفا و مروہ حلال شود فرمود حضرت عائشہ پس داخل کردہ شد بر ما روز نحر گوشت گاو پس گفتم چیست این پس گفتند

٢٦٨

نحر کرد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم از طرف ازواج خود گفت یحیی پس ذکر کردم این حدیث را پیش قاسم بن محمد پس گفت
آورد ترا بخدا این حدیث را بر وجہیکہ بود باب من یہل من اہل مکۃ اذا رأوا الہلال او یوم الترویۃ آیا احرام کنند
اہل مکہ وقتیکہ ببینند ہلال ذی حجہ را یا روز ترویہ مالک عن عبد الرحمن بن القاسم عن ابیہ ان عمر بن الخطاب قال یا اہل
مکۃ ما شأن الناس یأتون شعثا وانتم مدّہنون اہلّوا اذا رأیتم الہلال عمر بن خطاب با اہل مکہ گفت ای اہل مکہ
چیست حال مردمان خود آیند پریشان موی شدہ و شما روغن مالیدہ اید احرام کنید وقتیکہ ببینید ہلال را مالک عن
ہشام بن عروۃ عن ابیہ ان عبد اللہ بن الزبیر اقام بمکۃ تسع سنین یہل بالحج لہلال ذی الحجۃ وعروۃ بن الزبیر معہ
یفعل ذلک عبد اللہ بن الزبیر سکونت کرد بمکہ نہ سال احرام میکرد بحج نزدیک ہلال ذی حجہ و عروہ بن الزبیر ہمراہ او میکرد
این را مالک عن سعید بن ابی سعید المقبری عن عبید بن جریج انہ قال لعبد اللہ بن عمر رأیتک اذا کنت بمکۃ
اہل الناس اذا رأوا الہلال ولم تہلل انت حتی کان یوم الترویۃ قال ابن عمر اما الاہلال فانی لم ار رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
یہل حتی تنبعث بہ راحلتہ مختصر عبید بن جریج گفت عبد اللہ بن عمر را دیدم ترا وقتیکہ می باشی بمکہ احرام میکنند مردمان وقتیکہ
ببینند ہلال ذی حجہ را و احرام نمیکنی تو تا آنوقت کہ آید روز ترویہ گفت عبد اللہ بن عمر ہر آئینہ من ندیدم آنحضرت را صلعم کہ احرام
کردہ باشند تا آنکہ برمی خاست با آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم شتر او سئل مالک عن اہل بالحج من اہل المدینۃ او غیرہم من مکۃ لہلال
ذی الحجۃ کیف یصنع فی الطواف قال اما الطواف الواجب فلیؤخرہ وہو الذی یصل بینہ وبین السعی بین الصفا والمروۃ ولیطف
ما بدا لہ ولیصل رکعتین کلما طاف سبعا وقد فعل ذلک اصحاب رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اہلوا بالحج من مکۃ فاخروا
الطواف بالبیت والسعی بین الصفا والمروۃ حتی رجعوا من منی وفعل ذلک عبد اللہ بن عمر فکان یہل لہلال ذی الحجۃ بالحج
من مکۃ ویؤخر الطواف بالبیت والسعی بین الصفا والمروۃ حتی یرجع من منی سوال کردہ شد مالک را از حکم شخصی کہ احرام کرد بحج
از ساکنان مدینہ یا غیر ایشان از عین مکہ نزدیک ہلال ذی الحجہ چکار کند در طواف گفت الطواف واجب پس موخر کند آن را
و آن است کہ وصل نماید میان او و میان سعی بین الصفا والمروہ و طواف بکند یعنی سوای طواف فرض حج ظاہر شود او را
و باید کہ بگذارد دو رکعت ہر وقتیکہ طواف کند ہفت بار و ہر آئینہ کردند این را اصحاب آنحضرت صلعم احرام کردند بحج از نفس مکہ پس درنگ کردند
طواف بخانہ کعبہ و سعی بین الصفا والمروہ را تا آنکہ باز گشتند از منی و ہر آئینہ کرد ہمچنین عبد اللہ بن عمر احرام میکرد نزدیک ہلال ذی الحجہ
بحج از مکہ و موخر میکرد این طواف خانہ کعبہ و سعی بین الصفا والمروہ را تا آنکہ باز میگشت از منی باب من قلد الہدی ولم یحرم لا یحرم
علیہ شیء من محظورات الاحرام کسیکہ قلادہ بست مر گردن قربانی و احرام نکرد حرام نمیشود بر وے چیزی از ممنوعات احرام مالک
عن عبد اللہ بن ابی بکر بن حزم عن عمرۃ بنت عبد الرحمن + ÷ +

٢٦٩

انها اخبرته ان زیاد بن ابی سفیان کتب الی عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم ان عبد الله بن عباس قال من اهدی هدیا حرم

علیه ما یحرم علی الحاج حتی ینحر الهدی وقد بعثت بهدیی فاکتبی الی بامرك او مری صاحب الهدی قالت عمرة فقالت عائشة

لیس کما قال ابن عباس انا فتلت قلائد هدی رسول الله صلی الله علیه وسلم بیدی ثم قلدها رسول الله صلی الله علیه وسلم بیده ثم

بعث بها رسول الله صلی الله علیه وسلم مع ابی فلم یحرم علی رسول الله صلی الله علیه وسلم شیء احله الله له حتی نحر الهدی زیاد بن

ابوسفیان نامه نوشت بسوی حضرت عائشه رضی الله عنها که عبد الله بن عباس گفته است هر که بفرستد قربانی را حرام میشود

بروی انچه حرام میشود بر حج کننده تا آنکه نحر کرده شود قربانی را و هر آئینه فرستاده ام من قربانی را پس بنویس بسوی من حکم خود را

یا بفرمای صاحب قربانی را گفت عمره پس فرمود حضرت عائشه نیست حکم چنانکه گفت ابن عباس تافتم من قلادها قربانی رسول الله

صلی الله علیه وسلم بدو دست خود بعد ازان بست آن قلادها را آنحضرت صلعم بدست خود بر گردن قربانی بعد ازان فرستاد

آنها را آنحضرت صلعم همراه پدر من پس حرام نشد بر آنحضرت صلی الله علیه وسلم چیزیکه حلال کرده بود او را خدا تعالی برای وی تا آنکه

نحر کرده شد قربانی **مالک** عن یحیی بن سعید انه قال سالت عمرة بنت عبد الرحمن عن الذی یبعث بهدیه ویقیم هل

یحرم علیه شیء فاخبرتنی انها سمعت عائشة تقول لا یحرم الا من اهل ولبی یحیی بن سعید سوال کرد عمره بنت عبد الرحمن را

ازحکم کسیکه بفرستد قربانی خود و سکونت کند در وطن آیا حرام میشود بروی چیزی پس خبر داد مرا که وی شنیده است از حضرت ۲۷۰

عائشه که میگفت محرم نمی شود مگر آنکه احرام کرد و لبیک گفت **مالک** عن یحیی بن سعید عن محمد بن ابراهیم بن الحارث

التیمی عن ربیعة بن عبد الله بن الهدیر انه رای رجلا متجردا بالعراق فسال الناس عنه فقالوا امر بهدیه ان یقلد فلذلك

تجرد قال ربیعة فلقیت عبد الله بن الزبیر فذکرت ذلك له فقال بدعة ورب الکعبة ربیعه بن عبد الله دید مردی برهنه

در عراق پس سوال کرد مردمان را از حال او پس گفتند امر کرده است هدی خود را که قلاده بسته شود پس برای همین معنی برهنه

شده گفت ربیعه پس ملاقات کردم عبد الله بن الزبیر را پس ذکر کردم این ماجرا پیش او پس گفت بدعت است قسم بخدای کعبه

باب ادخال العمرة علی الحج وادخال الحج علی العمرة بیان حکم داخل کردن عمره بر حج و داخل کردن حج بر عمره **مالک** انه

سمع بعض اهل العلم یقولون من اهل بحج مفرد ثم بدا له ان یهل بعد بعمرة فلیس له ذلك قال مالك وذلك الذی ادرکت

علیه اهل العلم ببلدنا مالک شنید بعض اهل علم را که میگفتند کسیکه احرام کرد بحج تنها بعد ازان ظاهر شد او را که احرام کند بعد

ازین بعمره پس جائز نیست او را این کار گفت مالک همین است آنچه دریافتم بران اهل علم را در شهر خود **مالک** انه

سمع بعض اهل العلم یقولون من اهل بعمرة ثم بدا له ان یهل بحج معها فذلك له ما لم یطف بالبیت وبین الصفا والمروة

وقد صنع ذلك عبد الله بن عمر حین قال ان صددت عن البیت صنعنا کما صنعنا مع رسول الله صلی الله علیه وسلم ثم التفت الی

قلت: وفي العالمكيرية: ان اضاف حجيم بين احرامي الحج والعمرة من الميقات فهو قارن وافضل وفي الهداية فان احرم بالعمرة من الميقات ثم ادخل عليها الحج ... واحرم بالحج ... ثم اضاف اليها العمرة

الى اصحابه فقال ما امرهما الا واحد اشهدكم انى قد اوجبت الحج مع العمرة امام مالك شنید بعض اہل علم را کہ میگفتند کسیکہ احرام کرد

بعمرہ وبعد ازان ظاہر شد او را کہ احرام کند برای حج ہمراہ عمرہ پس این جایز ست او را تا وقتیکہ طواف نکرد بخانہ کعبہ ومیان صفا ومروہ

وہر آئینہ کرد این کار را عبد اللہ بن عمر وقتیکہ گفت اگر بازداشتہ خواہد شد مرا از خانہ کعبہ خواہیم کرد چنانکہ کردیم ہمراہ آنحضرت صلعم

پس ابن عمر التفات کرد بسوی یاران خود پس گفت نیست حال حج وعمرہ مگر یکی گواہ میکنم شما را بر آنکہ من لازم کردم بر خود

حج را با عمرہ قال مالك وقد اهل اصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم عام حجة الوداع بالعمرة ثم قال رسول الله صلى الله عليه وسلم

من كان معه هدي فليهلل بالحج مع العمرة ثم لا يحل حتى يحل منهما جميعا گفت مالک ہر آئینہ احرام کردند صحابہ آنحضرت صلى الله عليه وسلم

سال حجة الوداع بعمرہ بعد ازان فرمود آنحضرت صلعم کسیکہ باشد ہمراہ او ہدی پس باید کہ احرام کند بحج با عمرہ باز حلال نشود تا آنکہ

حلال شود از ہر دو ہمراہ آن **باب** لا يلبس المحرم قميصا ولا عمامة ولا سراويل ولا خفا ولا برنسا ولا مصبوغا بزعفران

او ورس وكذلك لا يجوز له استعمال كل طيب نپوشد احرام کنندہ کرتہ را ونہ دستار ونہ پائجامہ ونہ موزہ ونہ برنس را وآن جامہ

ایست پوشش سر متصل با وباشد ونہ جامہ اگر رنگ کردہ باشد بزعفران ویا اسپرک وہمچنین جایز نیست او را استعمال ہر خوشبوی

مالك عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رجلا سال رسول الله صلى الله عليه وسلم ما يلبس المحرم من الثياب فقال رسول الله

صلى الله عليه وسلم لا تلبسوا القمص ولا العمائم ولا السراويلات ولا البرانس ولا الخفاف الا احد لا يجد نعلين فليلبس

خفين وليقطعهما اسفل من الكعبين ولا تلبسوا من الثياب شيئا مسه الزعفران ولا الورس مردی سوال کرد آنحضرت

صلى الله عليه وسلم را چہ پوشد محرم از جامہا پس فرمود آنحضرت صلعم مپوشید کرتہا ونہ دستارہا ونہ پائجامہ ونہ برنسہا ونہ موزہا

الا شخصیکہ نیافت دو پاپوش را پس می پوشد دو موزہ را وقطع کند آنہا را پائین تر از شتالنگ مپوشید از جامہا چیزیکہ رسیدہ

باشد بوی زعفران واسپرک **مالك** عن عبد الله بن دينار عن عبد الله بن عمر انه قال نهى رسول الله صلى الله عليه وسلم

ان يلبس المحرم ثوبا مصبوغا بزعفران او ورس وقال من لم يجد نعلين فليلبس خفين وليقطعهما اسفل من الكعبين عبد اللہ

بن عمر گفت کہ منع فرمود آنحضرت صلعم ازانکہ بپوشد محرم جامہ رنگین کردہ شدہ بزعفران یا اسپرک وفرمود ہر کہ نیابد دو پاپوش را

پس باید کہ بپوشد دو موزہ را وقطع کند آنرا پائین از شتالنگ مترجم گوید بر ہمین ست اتفاق جمہور علما کہ جایز نیست محرم را

پوشیدن سر بچیزیکہ آنرا ساتر گویند مثل عمامہ وقلنسوہ وجایز نیست پوشیدن جامہ کہ دوختہ باشند بر بدن انسان مانند

کرتہ وازار وموزہ وجایز نیست استعمال خوشبو در جامہ وبدن محرم وشافعی مخصوص داشتہ ست چیزیکہ از خوشبو پیش از

احرام در جامہ وبدن مالیدہ باشد وباقی ماند بعد احرام بحدیث حضرت عائشہ کہ گذشت واگر دور کرد آنجامہ خوشبو مالیدہ را یا دور کرد

از بدن خود آن طیب را باز اعادہ آن جایز نیست وگفتند اگر کرد چیزی ازین چیزہا بعذر یا بغیر عذر پس بروی لازم ست فدیہ

قلت: فيضع في الحج ... العمرة وفي المنهاج ولو احرم بعمرة في اشهر الحج ثم بحج قبل الطواف كان قارنا ولا يجوز عكسه في الجديد قال المحلي جزءه القديم

قلت: وعليه اهل العلم انه لا يجوز للمحرم ستر الرأس بما يعد ساترا من عمامة وقلنسوة ولا لبس المخيط على بدن الانسان كالقميص والسراويل والخف ولا يجوز استعمال الطيب في ثوبه وبدنه وخصصه عند الشافعي ما استعمل في ثوبه او بدنه قبل الاحرام ويبقى بعده لحديث عائشة وقد ذكرناه

٣٧٤

چنانچه می آید در باب حاتی **باب الثياب المعصفرة** بیان حکم جامهای رنگین کرده شده بعصفره **مالك** عن هشام

بن عروة عن ابيه عن اسماء بنت ابي بكر انها كانت تلبس المعصفرات المشبعات وهي محرمة ليس فيها زعفران اسماء بنت

ابوبکر می پوشید جامهای معصفر نیک سرخ را و او محرمه بود و نبود دران جامهای زعفران **مالك** عن نافع انه سمع اسلم

مولى عمر بن الخطاب يحدث عبد الله بن عمر ان عمر بن الخطاب رای على طلحة بن عبيد الله ثوبا مصبوغا وهو محرم فقال عمر

ما هذا الثوب المصبوغ يا طلحة فقال طلحة يا امير المؤمنين انما هو مدر فقال عمر انكم ايها الرهط ائمة يقتدي بكم الناس فلو ان

رجلا جاهلا راى هذا الثوب لقال ان طلحة بن عبيد الله قد كان يلبس الثياب المصبغة في الاحرام فلا تلبسوا

ايها الرهط شيئا من هذه الثياب المصبغة اسلم مولی عمر بن خطاب میگفت با عبد الله بن عمر که عمر بن الخطاب دید

بر طلحه جامهٔ رنگین و او محرم بود پس گفت حضرت عمر چیست این جامهٔ رنگین ای طلحه پس گفت طلحه ای امیر المومنین جز این نیست که

او تراب است پس فرمود حضرت عمر هر آئینه شما ای جماعه پیشوا یانید که اقتدا میکنند بشما مردمان پس اگر مردی جاهل به بیند

این جامه را گوید طلحه میپوشید جامهای رنگین در احرام پس مپوشید ای جماعه چیزی ازین جامهای رنگین مترجم گوید

همین است مذهب شافعی بغوی گفته که معصفر خوشبو نیست و همین ست قول اکثر علما و ابوحنیفه گوید که معصفر خوشبو است

و واجبست فدیه دادن در وی والله اعلم **باب المنطقة للمحرم** بیان حکم کمربند محرم **مالك** عن نافع ان عبد الله بن

عمر كان يكره لبس المنطقة للمحرم عبد الله بن عمر مکروه میداشت پوشیدن کمربند برای محرم **مالك** عن يحيى بن سعيد

انه سمع سعيد بن المسيب يقول في المنطقة يلبسها المحرم تحت ثيابه انه لا باس بذلك اذا جعل في طرفيها جميعا سيورا

يعقد بعضها الى بعض سعيد بن المسيب میگفت در باب منطقه که بپوشد آنرا محرم زیر جامهای خود که هیچ باک نیست دران وقتی که بکند

در دو طرف او دوالها که به بندد بعض را ببعض قال مالك وهذا احب ما سمعت الي في ذلك گفت مالك و این درست ترین

اقوالی ست نزدیک من که شنیدم آنرا درین باب **باب اختلفوا في تغطية الوجه للمحرم** اختلاف کردند در پوشیدن روی

محرم را **مالك** عن يحيى بن سعيد عن القاسم بن محمد انه قال اخبرني الفرافصة بن عمير الحنفي انه راى عثمان

بن عفان بالعرج يغطي وجهه وهو محرم فرافصه دید حضرت عثمان را در عرج که میپوشید روی خود را و او محرم بود

مالك عن نافع ان عبد الله بن عمر كان يقول ما فوق الذقن من الراس فلا يخمره المحرم عبد الله بن عمر میگفت

آنچه بالاتر از زنخ ست از جملهٔ سر ست پس باید که نپوشد آنرا محرم مترجم گوید شافعی تجویز کرده که مرد محرم روی خود را

بپوشد و ابوحنیفه میل کرده ست بتحریم آن والله اعلم **باب لا تنتقب المرءة المحرمة ولا تلبس قفازين**

زن محرمه نقاب نپوشد و نه قفازین را **مالك** عن نافع ان عبد الله بن عمر كان يقول لا تنتقب

قلت وعليه الشافعي في شرح السنة والمصنف ليس بطيب يوجب الفدية عند اكثر اهل العلم وقال ابو حنيفة هو طيب يجب فيه الفدية

قلت فعلم بالسنة ...

عن ابن عمر انه كان يكره لبس المنطقة للمحرم وذلك جائز عند العامة

قلت يجوز للرجل المحرم ستر الوجه عند الشافعي ولا يجوز عند ابي حنيفة

المحرمة

المرأة المحرمة ولا تلبس القفازين عبد الله بن عمر میگفت نقاب نپوشد زن محرمه و نه قفازین یعنی پوشش دست را

باب ان احتاجت لستر الوجه سدلت ثوبا علی وجهها متجافیا عن بشرة الوجه اگر محتاج شود زن محرمه برای پوشش روی آویزان کند جامه را که دور باشد از ظاهر روی **مالك** عن هشام بن عروة عن فاطمة بنت المنذر

انها قالت کنا نخمر وجوهنا ونحن محرمات ونحن مع اسماء بنت ابی بکر الصدیق فلا تنکره علینا فاطمه بنت منذر گفت ما می پوشیدیم روی خود را و ما محرمه بودیم و با همراه اسما بنت ابی بکر الصدیق بودیم پس انکار نمیکرد برما

باب اذا مات المحرم هل یطیب وهل یخمر وجهه وقتیکه فوت شود محرم آیا خوشبو مالیده شود و او را پوشیده شود سر او را **مالك** عن نافع ان عبد الله بن عمر کفن ابنه واقد بن عبد الله ومات بالجحفة محرما

وقال لولا انا حرم لطیبناه وخمر راسه ووجهه عبد الله بن عمر در کفن کرد پسر خود واقد بن عبد الله را و او مرده بود در جحفه در حال احرام پس گفت عبد الله اگر نه آن بودی که ما محرمیم خوشبو می مالیدیم او را و پوشانیدیم

سر او را و روی او را مترجم گوید این قول متروک ست بحدیث متفق علیه که بگذارید او را تا برخیزد روز قیامت لبیک گویان

باب المحرم یغسل راسه ویغتسل محرم بشوید سر خود را و غسل کند **مالك** عن زید بن اسلم عن نافع عن ابراهیم بن عبد الله بن حنین عن ابیه ان عبد الله بن عباس والمسور بن مخرمة اختلفا بالابواء

فقال عبد الله بن عباس یغسل المحرم راسه وقال المسور بن مخرمة لا یغسل المحرم راسه قال فارسلنی عبد الله بن عباس الی ابی ایوب الانصاری قال فوجدته یغتسل بین القرنین وهو یستتر بثوب فسلمت علیه فقال

من هذا فقلت انا عبد الله بن حنین ارسلنی الیك عبد الله بن عباس اسئلك کیف کان رسول الله صلی الله علیه وسلم یغسل راسه وهو محرم قال فوضع ابو ایوب یده علی الثوب فطأطأه حتی بدا لی راسه ثم قال لانسان

یصب علیه الماء اصبب فصب علی راسه ثم حرك راسه بیدیه فاقبل بهما وادبر ثم قال هکذا رایت رسول الله صلی الله علیه وسلم یفعل عبد الله بن عباس و مسور بن مخرمه اختلاف کردند در موضعیکه مسمی ست بابوا پس گفت عبد الله

بن عباس بشوید محرم سر خود را و گفت مسور بن مخرمه نشوید محرم سر خود را گفت عبد الله بن حنین پس فرستاد مرا عبد الله ابن عباس بسوی ابو ایوب انصاری گفت پس یافتم او را که غسل میکرد درمیان دو چوب که نصب میکنند

آنرا بر سر چاه تا بآن سیاویزند بکره را و پرده کرده میشد بروی بجامه پس سلام کردم بروی پس گفت کیست این گفتم من عبد الله بن حنینم فرستاده است مرا سوی تو عبد الله بن عباس تا بپرسم از تو که چگونه می شست آنحضرت صلعم سر مبارک خود را در حالانکه محرم میبود گفت عبد الله

بن حنین پس گذاشت ابو ایوب دست خود را بران جامه پس پست کرد آنرا تا آنکه ظاهر شد برمن سر او بعد ازان گفت شخصی را

قوله قلت فی المنهاج یحل لها لبس المخیط فی الراس والرجل والبدن الا القفاز وفی الاظهر وفی شرح السنة ان الاظهر جواز القفاز بل لها الظهر قال المحلی روی الشافعی فی الام عن سعد بن ابی وقاص انه کان یامر بناته بلبس القفازین فی الاحرام ۱۲ مصفی

قلت ۲۷۳ ستر وجوههن بالسدل النبی صلعم انصاری الناس وعلیه اهل العلم ان ذلك جائز اذا کان متجافیا واعترض صاحب الکافی وطاهر احمد علی بدر التجافی وقال الطاهر انه غیر معتبر ولیس هو فی الحدیث ۱۲ مسوی

قلت یعقب بحدیث السیب بین مارب محرما فتر ذربة بره وراحلته فوقصته فمات فقال النبی صلعم اغسلوه بماء وسدر وکفنوه فی ثوبیه ولا تخمروا راسه فانه یبعث یوم القیامة ملبیا فذهب الشافعی الی انه لا یقرب الطیب فی غسله ولا یخمر راسه وقال ابو حنیفة یفعل به ذلك ۱۲

دریخت بر وی آب امیر پس بخت بر سر او بعد ازان می جنبانید موی سر خود را بدو دست خود پس پیش آورد و برد دست خود را
وعقب کشید انها ایعد ازان گفت اینچنین دیدم رسول الله صلعم که میکرد **مالک** عن حمید بن قیس المکی عن عطاء بن ابی رباح ان عمر بن الخطاب
قال لیعلی بن منیة وهو یصب علی عمر بن الخطاب ماء وهو یغتسل اصبب علی راسی فقال یعلی اترید ان تجعلها بی ان امرتنی صببت فقال عمر بن الخطاب اصبب
فلن یزیده الماء الا شعثا عمر بن الخطاب گفت یعلی بن منیه را حالانکه یعلی میریخت بر عمر بن الخطاب آب را و عمر بن الخطاب غسل میکرد بریز بر سر من پس گفت یعلی
آیا میخواهی که کنی معصیت بر ذمه من بآن سبب که گفتی مرا بریز یعنی اگر امتثال امر تو کردم پس گفت عمر بریز پس زیاده نخواهد کرد آب
موی سر را مگر پریشان **مالک** عن نافع ان عبد الله بن عمر کان لا یغسل راسه وهو محرم الا من الاحتلام عبد الله بن
عمر نمی شست سر خود را حالانکه او محرم بودی مگر بسبب احتلام یعنی یا موجب دیگر چنانکه گذشت که برای دخول مکه وروز عرفه
غسل میکرد و بعضی گفته که جائز ست محرم را غسل کردن و دخول حمام نزدیک عامه علما مترجم گوید که نزدیک فقیر تاویل عدم اغتسال
ابن عمر آنست که گفته شود مکروه میداشت ابن عمر غسل را مگر از جهت خوف پراگنده شدن مویها وفی المنهاج مکروه نیست غسل بدن
محرم و سر او بالخطمی فی الهدایه نشوید محرم سر خود را و ریش خود را بالخطمی زیرا که آن قسمی از خوشبوست و برای آنکه میکشد آن هوام را
باب حجامة المحرم یعنی محرم خون کشاند اگر محتاج شود بحجامت **مالک** عن یحیی بن سعید عن سلیمان بن یسار ان رسول الله صلی الله
علیه وسلم احتجم وهو محرم فوق راسه وهو یومئذ بلحی جمل موضع بطریق مکة رسول الله صلی الله علیه وسلم خون کشانید حالانکه
آنحضرت صلعم محرم بود بالای سر خود را و آنحضرت صلعم آن روز در لحی جمل بود و آن موضعیست در راه مکه **مالک** عن نافع
عن عبد الله بن عمر انه کان یقول لا یحتجم المحرم الا ان یضطر الیه مما لا بد منه عبد الله بن عمر میگفت حجامت نکند محرم مگر آنکه
مضطر شود بسوی آن بسبب مرضی که لاچار باشد ازان مترجم گوید عامه علما رخصت داده اند محرم را در حجامت از غیر آنکه موی را
قطع کند و مالک جائز نمیدارد حجامت محرم مگر بضرورت و جواب قول ابن عمر از جانب اکثر علما متجه نیست که گفته شود که ابن عمر مقید ساخت
حجامت را مگر باضطرار از جهت سد حلق شعر زیرا که حجامت کم ست که خالی از حلق باشد نه از جهت منع اصل حجامت والله اعلم **باب**
المحرم لا ینکح ولا ینکح محرم نکاح نکند و در نکاح ندهد قریبه خود را **مالک** عن ربیعة بن ابی عبد الرحمن عن سلیمن بن یسار
ان رسول الله صلی الله علیه وسلم بعث ابا رافع مولاه ورجلا من الانصار فزوجاه میمونة بنت الحارث ورسول الله صلی الله علیه وسلم
بالمدینة قبل ان یخرج رسول الله صلی الله علیه وسلم فرستاد ابو رافع مولای خود را و مردی از انصار را پس هر دو تزویج کردند میمونه
بنت الحارث را برای آنحضرت و رسول الله صلعم در مدینه بود پیش از آنکه برآید بطرف مکه **مالک** عن نافع عن نبیه بن وهب اخی بنی عبد الدار
ان عمر بن عبید الله ارسل الی ابان بن عثمان وابان یومئذ امیر الحاج وهما محرمان انی قد اردت ان انکح طلحة بن عمر ابنة
شیبة بن جبیر فاردت ان تحضر فانکر ذلک علیه ابان وقال سمعت عثمن بن عفان یقول قال رسول الله صلی الله علیه وسلم

لاینکح المحرم ولا ینکح ولا یخطب عمر بن عبید الله فرستاد کسی را بسوی ابان بن عثمان و ابان آن روز امیر حاج بود و عمر بن عبید الله
و ابان هر دو محرم بودند گفته فرستاد بدست او که هر آئینه من میخواهم که بزنی دهم پسر خود طلحه بن عمر را دختر شیبه بن جبیر پس خواستم
که تو حاضر شوی پس انکار کرد ابان بن عثمان و گفت شنیدم عثمان بن عفان را که میگفت که فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم
نکاح نکند محرم و بزنی ندهد و خطبه نفرستد **مالک** عن داود بن الحصین ان ابا غطفان بن طریف المری اخبره ان اباه
طریفا تزوج امرأة وهو محرم فرد عمر بن الخطاب نکاحه طریف نکاح کرد زنی را حال آنکه او محرم بود پس رد کرد عمر بن الخطاب
نکاح او را **مالک** عن نافع ان عبد الله بن عمر کان یقول لاینکح المحرم ولا یخطب عبد الله بن عمر میگفت نکاح نکند محرم و
پیغام نفرستد نه برای خود و نه برای غیر خود **مالک** انه بلغه ان سعید بن المسیب و سالم بن عبد الله و سلیمن بن یسار
سئلوا عن نکاح المحرم فقالوا لاینکح المحرم ولا ینکح سعید بن المسیب و سالم بن عبد الله و سلیمان بن یسار سوال کرده شدند از نکاح
محرم پس گفتند نکاح نکند محرم و بزنی ندهد قریبه خود را مترجم گوید که نکاح محرم نزدیک شافعی فاسد است و نزد ابو حنیفه صحیح و
اختلاف کردند در تزویج آنحضرت صلعم میمونه را و اکثر فقها برانند که تزوج کرد آنحضرت صلی الله علیه وسلم میمونه را حال آنکه او حلال بود
سال عمره قضا و ظاهر شد امر تزویج او حال آنکه او محرم بود و بعد از آن بنا کرد بمیمونه و حال آنکه آنحضرت صلعم حلال بود و همین است
و همین است قول شافعی **باب** المحرم لایصطاد صید البر وله ان یصطاد صید البحر محرم شکار نکند شکار بیابان را
و جائز است شکار کردن در دریا قال الله تعالی احل لکم صید البحر و طعامه متاعا لکم وللسیارة وحرم علیکم صید البر ما دمتم
حرما واتقوا الله الذی الیه تحشرون حلال کرده شد برای شما شکار دریا یعنی چیزیکه زندگانی ندارد مگر در دریا مانند ماهی و
طعام دریا یعنی جانوریکه دریا او را برآرد بعد مردن او تا بهره مندی باشد شما را و قافلها را یعنی مسافران بخورند و توشه گیرند
و متوطنان بخورند و بفروشند و حرام کرده شد بر شما شکار بیابان مادام که محرم باشید و بترسید از خدای که بسوی او حشر کرده خواهید شد
مترجم گوید که برهمین است اتفاق علما مگر آنکه مختلفند در تفسیر شکار در هدایه مذکور است که صید دریا چیزیست که پیدایش او بود و باشد
در دریا باشد و در انوار است که حرام نیست چیزیکه زندگانی او در دریاست و حرام است جانوریکه غوطه خورد در دریا و برآید پس برآشیانه
او جانور بیابانی است **باب** یاکل المحرم لحم صید اصطاده الحلال لا لاجله ولا باشارته والا لا یاکل ولا یاکل لحم صید ذبحه
قبل الاحرام بخورد محرم گوشت شکاریکه شکار کرده است آنرا حلالی نه برای او و نه باشاره او و اگر برای او و یا باشاره او صید کرده شد
نخورد و بخورد گوشت شکاریکه ذبح کرده باشد آنرا پیش از احرام **مالک** عن ابی النضر مولی عمر بن عبید الله التیمی عن نافع
مولی ابی قتادة الانصاری انه کان مع رسول الله صلی الله علیه وسلم حتی اذا کانوا ببعض طریق مکة تخلف مع اصحاب له محرمین وهو
غیر محرم فرای حمارا وحشیا فاستوی علی فرسه فسال اصحابه ان یناولوه سوطه فابوا علیه فسالهم رمحه فابوا فاخذه ثم شد

قلت قال الشافعی نکاح المحرم فاسد وقال ابو حنیفة صحیح واختلفوا فی تزوج النبی صلی الله علیه وسلم میمونة واکثرون علی انه تزوجها حلالا عام عمرة القضاء وظهر امر تزویجها وهو محرم ثم بنی بها وهو حلال بسرف وهو قول الشافعی ۱۲

۲۷۵

قلت وعلیه اهل العلم الا انهم اختلفوا فی تفسیر الصید وسیاتیک ان شاء الله تعالی فی الهدایة صید البحر ما یکون توالده ومثواه فی البحر وفی الانوار لا یحرم ما لا یعیش الا فی البحر ویحرم الطائر الذی یغوص فی الماء ویخرج فانه بری ۱۲

على الحمار فقتله فاكل منه بعض اصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم وابى بعضهم فلما ادركوا رسول الله صلى الله عليه وسلم سالوه

عن ذلك فقال انما هى طعمة اطعمكموها الله ابوقتاده انصارى بود همراه آنحضرت صلى الله عليه وسلم تا آنكه در آمد بعض راه

كه عقب ماندند از آنحضرت صلى الله عليه وسلم ابوقتاده با جمعى از ياران خود كه محرم بودند واو محرم نبود پس ديد گورخرى را پس سوار شد

بر اسپ خود و سوال كرد از ياران خود كه بدست او دهند تازيانه او را پس قبول نكردند و سوال كرد از ايشان كه بدست او

دهند نيزه او را پس قبول نمودند پس خود گرفت نيزه و تازيانه را بعد از آن حمله كرد بر گورخر پس كشت او را پس خوردند از آن

بعض اصحاب آنحضرت صلى الله عليه وسلم و باز ماندند بعض ديگر پس وقتيكه دريافتند آنحضرت را صلى الله عليه وسلم سوال

نمودند او را از گوشت آن گورخر پس فرمود جز اين نيست كه آن طعام است كه داده است آن را خداى تعالى شما را

مالك عن زيد بن اسلم ان عطاء بن يسار حدثه عن ابى قتادة فى الحمار الوحشى مثل حديث ابى النضر الا ان فى حديث

زيد بن اسلم ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال هل معكم من لحمه شىء عطاء بن يسار روايت كرد پيش زيد بن اسلم

از ابوقتاده در قصه گورخر مانند حديث ابى النضر مگر آنكه در حديث زيد بن اسلم اين عبارت زياده بود كه رسول الله صلى الله عليه وسلم

فرمود آيا هست با شما از گوشت او چيزى يعنى تا من هم تناول فرمايم مالك عن يحيى بن سعيد انه قال اخبرنى محمد

بن ابراهيم بن الحارث التيمى عن عيسى بن طلحة بن عبيد الله عن عمير بن سلمة وهو لنضرى انه اخبره عن البهزى ان ۲۷۶

رسول الله صلى الله عليه وسلم خرج يريد مكة وهو محرم حتى اذا كان بالروحاء اذا حمار وحشى عقير فذكر ذلك لرسول الله صلى الله

عليه وسلم فقال دعوه فانه يوشك ان ياتى صاحبه فجاء البهزى هو زيد بن كعب هو صاحبه الى رسول الله صلى الله عليه وسلم

فقال يا رسول الله شانكم بهذا الحمار فامر رسول الله صلى الله عليه وسلم ابا بكر فقسمه بين الرفاق ثم مضى حتى اذا كان بالاثاية

بين الرويثة والعرج اذا ظبى حاقف فى ظل وفيه سهم فزعم ان رسول الله صلى الله عليه وسلم امر رجلا يقف عنده لا يريبه احد

من الناس حتى يجاوزه بهزى خبر داد عمير بن سلمه را كه آنحضرت صلى الله عليه وسلم بر آمدند باراده مكه حالانكه آنحضرت صلى الله

عليه وسلم محرم بودند تا چون رسيدند بروحا ناگاه ديدند كه گورخرى زخمى كرده شده يعنى كشته شده است پس

ذكر كرده شد اين ماجرا بجناب آنحضرت صلى الله عليه وسلم پس فرمود بگذاريد او را پس هر آئينه نزديك است كه بيايد

صاحب او يعنى آنكه او را زخمى كرده پس آمد بهزى و او صاحب آن گورخر بود بسوى آنحضرت صلى الله عليه وسلم

پس گفت يا رسول الله بكنيد هرچه خواهيد باين گورخر پس امر فرمود آنحضرت صلعم ابوبكر را پس قسمت كرد درميان رفيقان

بعد از آن بگذشت تا وقتيكه رسيد باثايه موضعيكه ميان رويثه و عرج واقع است ناگاه آهوى سر خود در پاهاى خود پيچيده خفته

است در سايه و در بدن آن آهو تيرى هست پس گفت بهزى كه رسول الله صلعم امر كرد شخصى را كه بايستد نزديك او

استعمال نشود و بیکبار از مردمان تا وقتیکه بکند روزه از احرام مالك عن ابن شهاب عن عبيد الله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود
عن عبد الله بن عباس عن الصعب بن جثامة الليثي انه اهدى لرسول الله صلى الله عليه وسلم حمارا وحشيا وهو بالابواء او بودان فرده
عليه رسول الله صلى الله عليه وسلم قال فلما راى رسول الله صلى الله عليه وسلم ما في وجهي قال انا لم نرده عليك الا انا حرم صعب بن
جثامه هدیه آورد پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم گورخری و آنحضرت صلعم در ابوا بودند یا در ودان بودند پس رد کرد آنرا بر صعب صلی الله
علیه وسلم گفت راوی پس چون دید آنحضرت صلعم آنچه در روی صعب بود یعنی اثر تنگدلی فرمود هر آئینه ما رد نکردیم آنرا بر
تو مگر برای آنکه ما محرمیم مالك عن يحيى بن سعيد انه سمع سعيد بن المسيب يحدث عن ابي هريرة انه اقبل من البحرين
حتى اذا كان بالربذة وجد ركبا من اهل العراق محرمين فسالوه عن لحم صيد وجدوه عند اهل الربذة فامرهم باكله قال ثم
اني شككت فيما امرتهم به فلما قدمت المدينة ذكرت ذلك لعمر بن الخطاب فقال عمر ماذا امرتهم به قال امرتهم باكله فقال عمر
لو امرتهم بغير ذلك لفعلت بك يتواعده ابوهریره بیامد از بحرین تا آنکه رسید بربذه و یافت سواری چند را احرام بسته از
اهل عراق پس سوال کردند او را از گوشت شکاری که یافته بودند نزدیک اهل ربذه پس امر کرد ابوهریره ایشانرا بخوردن آن گفت
ابوهریره بعد از آن تردد کردم در آنچه فرمودم ایشانرا پس وقتیکه رسیدم بمدینه ذکر کردم این ماجرا پیش عمر بن الخطاب پس گفت
حضرت عمر بچه چیز امر کردی ایشانرا گفت فرمودم ایشانرا بخوردن آن فرمود حضرت عمر اگر امر میکردی بغیر این میکردم چنین و چنین
بتو یعنی می ترسانید او را مالك عن ابن شهاب عن سالم بن عبد الله انه سمع ابا هريرة يحدث عبد الله بن عمر انه مر به قوم
محرمون بالربذة فاستفتوه في لحم صيد وجدوا ناسا احلة ياكلونه فافتاهم باكله ثم قال قدمت المدينة على عمر بن الخطاب
فسالته عن ذلك فقال بما افتيتهم قال فقلت افتيتهم باكله فقال عمر لو افتيتهم بغير ذلك لاوجعتك ابوهریره حدیث میگفت
با عبدالله بن عمر که گذشت بر وی قومی از احرام کنندگان در ربذه پس سوال کردند او را در باب گوشت شکاری که یافته بودند مردمان
حلال که میخوردند آنرا پس فتوی داد ایشانرا بخوردن آن بعد از آن گفت رسیدم بمدینه نزدیک عمر بن الخطاب پس
سوال کردم از وی این مساله را پس گفت بچه چیز فتوی دادی ایشانرا پس گفتم فتوی دادم ایشانرا بخوردن پس فرمود عمر اگر
فتوی میدادی بغیر این دردناک میکردم ترا مالك عن عبد الله بن ابي بكر عن عبد الله بن عامر بن ربيعة قال
رايت عثمان بن عفان بالعرج وهو محرم في يوم صائف قد غطى وجهه بقطيفة ارجوان ثم اتي بلحم صيد فقال لاصحابه
كلوا فقالوا اولا تاكل انت فقال اني لست كهيئتكم انما صيد من اجلي عبد الله بن عامر بن ربيعه گفت
دیدم عثمان بن عفان را در عرج و او محرم بود در روز سخت گرم پوشیده بود روی خود را
بچادر ارغوان بعد از آن آورده شد پیش او گوشت شکار پس گفت

پس گفت یاران خود را که بخورید گفتند آیا تو نمیخوری پس گفت هر آئینه من نیستم مانند شما غیر ازین نیست که شکار کرده شده است برای من ۱۵

مالک عن هشام بن عروة عن ابیه ان الزبیر بن العوام کان یتزود صفیف الظباء فی الاحرام عروه روایت کرد که زبیر بن عوام توشه میگرفت گوشت خشک آهوان در احرام **مالک** عن هشام بن عروة عن ابیه عن عائشة ام المؤمنین انها قالت لہ یا ابن اختی انما ھی عشر لیال فان تخلج فی نفسک شئ فدعہ تعنی اکل لحم الصید ۵۱ حضرت عائشه فرمود عروه را ای پسر خواهر من غیر ازین نیست که مدت احرام ده شب است پس اگر شک افکند در دل تو چیزی پس بگذار او را مراد میداشت ازین کلام گوشت شکار را و همین است مذهب شافعی و ابی حنیفه که جائز است محرم را خوردن گوشت شکار وقتیکه خود بآن شکار نشده است و نه برای او شکار کرده باشند و نه بامر او و نه باشاره او و اگر بامر او یا اشاره او شکار کرده باشند حلال نیست او را خوردن آن و حلال است سوا او را و شافعی در تاویل حدیث صعب بن جثامه گفته که رد کردن آنحضرت بروی از جهت آن بود که شاید برای آنحضرت شکار کرده باشد پس رد فرمود آنرا بنا بر احتیاط

باب خمس یقتلن فی الحل والحرم

ویقتلهن المحرم پنج جنس از جانوران اند که کشته شود آنها را در حل و حرم و بکشد آنها را المحرم **مالک** عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال خمس من الدواب لیس علی المحرم فی قتلهن جناح الغراب والحدأة والعقرب والفارة والکلب العقور رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود پنج جانور است که نیست محرم را در کشتن آنها هیچ گناه زاغ و زغن و کژدم و موش و سگ گزنده **مالک** عن عبد الله بن دینار عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال خمس من قتلهن وهو محرم فلا جناح علیه العقرب والفارة والکلب العقور والغراب والحدأة رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود پنج جانور است هر که بکشد آنها را در حال آنکه او محرم باشد پس هیچ گناه نیست بروی کژدم و موش و سگ گزنده و زاغ و زغن **مالک** عن هشام بن عروة عن ابیه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال خمس فواسق یقتلن فی الحل والحرم الفارة والعقرب والغراب والحدأة والکلب العقور آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرمود پنج جانوری موذی اند که کشته شود آنها را در حل و حرم موش و کژدم و زاغ و زغن و سگ گزنده **مالک** عن ابن شهاب ان عمر بن الخطاب امر بقتل الحیات فی الحرم ۵۲ عمر بن الخطاب امر کرد بکشتن مارها در حرم مترجم میگوید علما اجماع دارند بر آنکه بقتل این اعیان خمسه فدیه بر محرم لازم نمی شود و امام شافعی قیاس کرده است برین اعیان خمسه هر حیوان غیر ماکول اللحم را زیرا که در حدیث بعضی سباع موذیه را ذکر کرده اند و بعضی هوام را و بعضی جانوران دیگر را که نه داخل اند در سباع و نه در هوام و مشترک درین همه حرمت اکل لحم است پس این امر مشترک همان مبیح قتل است و امام اعظم ذئب را در کلب عقور داخل ساخته و سباع دیگر را مثل فهد و نمر و خنزیر کشتن آنها پیش او موجب جزا است مگر آنکه ابتدا باید از طرف آنها واقع شود و محرم در مقام دفع آنها را بکشد پس در آن صورت فدیه واجب نیست

باب هل یذبح المحرم

قال البغوی اتفق اهل العلم علی ان یجوز للمحرم قتل هذه الاعیان المذکورة ولا شئ علیه فی قتلها وقاس الشافعی علیها کل حیوان لا یؤکل لحمه ... علیه الجزاء لان ... بعضها سباع ضاریة وبعضها هوام وبعضها ... ولیس داخلا فی معنی السباع ولا هی من جملة الهوام وانما هو حیوان مستخبث اللحم ... وقال ... الحنفیة ... وقاسوا ... علیه الذئب ... من الفهد والنمر والخنزیر وجمیع ما لا یؤکل لحمه ... علیه الجزاء بقتلها الا ان یبتدیه فیقتلها ...

قراداعن بعيره ایا دور کند محرم کنہ را از شتر خود ۔ مالک عن یحیی بن سعید عن محمد بن ابراهیم بن الحارث التیمی عن ربیعة

بن عبد الله بن الهدیر انه رای عمر بن الخطاب یقرد بعیرا له فی طین بالسقیا وهو محرم ۔ ربیعہ بن عبد اللہ دید عمر بن الخطاب را

کہ دور میکرد کنہ را از شتری از ان خود در گل در موضعیکہ سقیا نام دارد حالانکہ او محرم بود ۔ مالک عن نافع ان عبد الله

بن عمر کان یکره ان ینزع المحرم حلمة او قرادا عن بعیره ۔ عبد اللہ بن عمر مکروہ میداشت کہ دور کند محرم کنہ بزرگ را یا کنہ خورد را از

شتر خود ۔ **باب** جزاء قتل الصید ۔ در بیان جزاء شکار ۔ قال الله تعالی یایها الذین امنوا لا تقتلوا الصید وانتم حرم ومن قتله

منکم متعمدا فجزاء مثل ما قتل من النعم یحکم به ذوا عدل منکم هدیا بالغ الکعبة او کفارة طعام مسٰکین او عدل

ذلک صیاما لیذوق وبال امره ط عفا الله عما سلف ط ومن عاد فینتقم الله منه ط والله عزیز ذو انتقام ۝ ای مسلمانان

مکشید شکار را حالانکہ شما محرم باشید وہر کہ بکشد آنرا از شما بالقصد لازم است بروی یکی از سہ چیز از انجملہ است جزا کہ عبارة از

مماثل انچہ کشتہ است از چہارپایہا مواشی یعنی مماثل وی از شتر یا از گاو و بز یا گوسفند واین اقسام را نعم گویند حکم کنند

بآن مماثل دو صاحب عدالت از شما حالانکہ باشد آن مماثل قربانی رسیدہ بکعبہ و از انجملہ کفارہ است کہ عبارة از طعام

فقیران است و از انجملہ مماثل آن طعام از روزہ یعنی عوض ہر مسکینے روزہ بگیرد واجب کردہ شد یکی ازین سہ چیز

تا بچشد سزاء کردار خود عفو فرمود خدا از انچہ گذشت یعنی صید یکہ قبل از تحریم بوجود آمدہ بود وہر کہ عود کند بسوی

شکار کردن پس انتقام کشد از وی خدا و خدا غالب و صاحب انتقام کشیدن است مراد از صید نزدیک شافعی جانور وحشی

بری است کہ ماکول اللحم باشد پس در ذبح انعام و مانند آن جزای نباشد وہمچنین در کشتن انچہ ماکول اللحم نیست مثل شیر و پلنگ

وہمچنین در صید بحر و نزدیک ابو حنیفہ غیر ماکول اللحم نیز گاہی موجب جزای تواند شد چنانچہ سابق معلوم شد و جزای

صید یکی از سہ چیز تواند بود اول مماثل صید را در حرم ذبح کردن و مماثلہ نزدیک شافعی بخلقت و ہیئت است و نزدیک

ابو حنیفہ بقیمت دوم خرید کردن طعام بقیمت صید و اطعام آن بمساکین نزدیک شافعی ہر مسکین را مدی و نزدیک ابو حنیفہ

ہر مسکین را نیم صاع از گندم یا یک صاع از جو و مانند آن سیوم بشمار مسکینان روزہ داشتن علی اختلاف المذہبین پس معنی

آیة نزدیک شافعی آنست کہ واجب است بر کسیکہ کشتہ باشد صید را جزای و آن جزا مماثل مقتول است در صورت و شکل از

جنس انعام کہ مماثلة آن ثابت باشد بحکم دو کس از اہل دیانت و آن مماثل وقت جزا میتواند شد کہ او را در حرم ذبح کنند یا آن

جزا کفارت است بتفصیل سابق یا برابر آن روزہ گرفتن و نزدیک ابو حنیفہ آنست کہ واجب است بر کسیکہ کشتہ باشد

صید را جزای و آن جزا مماثل مقتول است در قیمت کہ مماثلہ آن ثابت باشد بحکم دو کس از اہل دیانت و آن مماثل یا از جنس

انعام است کہ برسانند او را بکعبہ یا کفارہ است بتفصیل سابق یا برابر آن روزہ گرفتن واللہ اعلم **باب** ما یحکم به

قوله واهل العلم علی جواز ذلک فی الوقایة لو نزع قرادا بقتل بعوض ورغوث قرادة ۱۲ سکله

قوله والمراد من الصید عند الشافعی کل صید ماکول بری فان البحر الا وانعام لیس منه وکذا ما لیس ماکول وکذا الصید البحری وعند ابی حنیفة غیر الماکول فیکون

٢٧٩

قوله مثل ما قتل من النعم معناه علی قول ابی حنیفة یجب علی من قتل الصید جزاء هو مثل ما قتل ای مماثله فی القیمة یحکم بکونه مماثلا فی القیمة ذوا عدل اما کائنا من النعم حال کونه هدیا بالغ الکعبة واما کفارة طعام مساکین وعلی قول الشافعی یجب علی من قتل الصید جزاء اما ذلک الجزاء مثل ما قتل فی الصورة والشکل یکون هذا المماثل من جنس النعم یحکم بمماثلته ذوا عدل منکم هدیا بالغ الکعبة واما الکفارة واما عدل ذلک صیاما قوله متعمدا لا مفهوم له فانه لا فرق عند الحنفیة والشافعیة بین العامد والخاطی والناسی للاحرام ۱۲

ذوا عدل منكم بيان باب بیان چیزیکه حکم کرده اند بدان دو عادل از صحابه مالك عن عبد الملك بن قریر عن

محمد بن سیرین ان رجلا جاء الی عمر بن الخطاب فقال انی اجریت انا وصاحب لی فرسین الی ثغرة ثنیة فاصبنا

ظبیا ونحن محرمان فماذا تری فقال عمر لرجل الی جنبه تعال حتی احکم انا وانت قال فحکما علیه بعنز فولی الرجل

وهو یقول هذا امیر المؤمنین لا یستطیع ان یحکم فی ظبی حتی دعا رجلا یحکم معه فسمع عمر قول الرجل فدعاه

فسئاله هل تقرء سورة المائدة قال لا قال فهل تعرف هذا الرجل الذی حکم معی فقال لا فقال عمر لو اخبرتنی

انك تقرأ سورة المائدة لاوجعتك ضربا ثم قال ان الله تعالی وتبارك یقول فی کتابه یحکم به ذوا عدل

منکم هدیا بالغ الکعبة وهذا عبد الرحمن بن عوف مردی آمد پیش عمر بن الخطاب پس گفت هر آئینه من الف

کردم من و یاری از ان من دو اسپ را بجانب بلندی ثنیه پس شکار کردیم آهوی را حالانکه ما محرم بودیم

پس چه چیز می بینی پس گفت عمر بن الخطاب شخصی را که بر پهلوی او بود بیا تا حکم کنیم من و تو پس حکم کردند بر دو

بزی پس برگشت آن مرد و او میگفت این امیر المؤمنین ست که نتوانست که حکم کند در باب آهوی تا آنکه بخواند

شخصی دیگر را که حکم کند با او پس شنید حضرت عمر سخن آن مرد را پس بخواند او را پس سوال کرد از وی آیا میخوانی سوره مائده

گفت نی گفت حضرت عمر آیا میدانی این مرد را که حکم کرد با من گفت نی پس فرمود حضرت عمر اگر خبر میدادی مرا که تو میخوانی

سوره مائده را هر آئینه دردمند میکردانیدم ترا بسبب ضرب بعد از ان گفت هر آئینه خدا تعالی میفرماید در کتاب خود یحکم به ذوا عدل

منکم هدیا بالغ الکعبة واین شخص دیگر عبد الرحمن بن عوف ست مالك عن ابی الزبیر المکی ان عمر بن الخطاب قضی فی الضبع بکبش

وفی الغزال بعنز وفی الارنب بعناق وفی الیربوع بجفرة عمر بن الخطاب حکم کرد در کفتار بیک گوسفند و در آهو بیک بز و در خرگوش

بیک بزغاله و در موش دشتی بیک جفرة یعنی بچه بز چهار روزه مالك عن هشام بن عروة ان اباه کان یقول فی البقرة من

الوحش بقرة وفی الشاة من الظباء شاة عروه میگفت که در گاو دشتی یک گاو ست و در یک بز از آهو ان یک بز ست

مالك عن یحیی بن سعید عن سعید بن المسیب انه کان یقول فی حمام مکة اذا قتل شاة سعید بن المسیب میگفت در کبوتر حرم

وقتیکه کشته شود یک بز ست قال مالك ولم ازل اسمع ان فی النعامة اذا قتلها المحرم بدنة گفت مالك همیشه می شنیدم

که در شتر مرغ چون بکشد او را محرم یک شتر ست مذهب شافعی موافق این آثار ست و هر چیز در وی حکم صحابه منقول نیست حکم کنند

دران دو کس از اهل خبرت بمثلیت و آنچه او را مثل نباشد مثل ملخ و گنجشک آن در وی واجب شود قیمت و نزدیک ابو حنیفه جزاء صید

قیمت است که بقول دو عدل ثابت باشد و اعتبار در قیمت موضع قتل را و اگر موضع قتل صحرا باشد اقرب معموات را از ان

موضع اعتبار باید کرد والله اعلم باب اختلف الروایات فی الجراد یقتله المحرم والصحیح انه فیه فدیة مختلف شدند روایات

قلت وعلیه الشافعی وزاد ما لا مثل له یحکم فیه عدلان وفیما لا مثل له کالجراد والعصافیر القیمة وقال ابو حنیفة جزاءه القیمة یقومه عدلان فی مقتله او اقرب العمران منه ١٢ منه

ف: مذهب الشافعي ان في الجراد القيمة وقال ابو حنيفة ما تصدق به من تمرة او قبضة

در ملخ که بکشد او را محرم و صحیح نیست که در وی فدیه است مالك عن زيد بن اسلم عن عطاء بن يسار ان كعب الاحبار اقبل
من الشام في ركب محرمين حتى اذا كانوا ببعض الطريق وجدوا لحم صيد فافتاهم كعب باكله قال فلما قدموا المدينة
على عمر بن الخطاب ذكروا ذلك له فقال من افتاكم بهذا قالوا كعب قال فاني قد امرته عليكم حتى ترجعوا ثم لما كانوا ببعض
طريق مكة مرت بهم رجل من جراد فافتاهم كعب ان يأخذوه ويأكلوه قال فلما قدموا على عمر بن الخطاب ذكروا ذلك له فقال
ما حملك على ان افتيتهم بهذا فقال هو من صيد البحر قال وما يدريك قال يا امير المؤمنين والذي نفسي بيده
ان هي الا نثرة حوت ينثره في كل عام مرتين كعب احبار آمد از شام در میان سواری چند محرم تا آنکه رسیدند ببعض راه
یافتند گوشت صید را پس فتوی داد کعب احبار ایشان را بخوردن آن پس وقتیکه رسیدند بمدینه نزدیک عمر بن الخطاب ذکر کردند
این ماجرا را پیش او پس فرمود حضرت عمر کدام کس فتوی داد شما را باین پس گفتند کعب احبار فتوی داد ما را گفت حضرت
عمر پس هر آئینه من امیر ساختم او را بر شما تا وقتیکه باز گردید از سفر مکه پس از آن چون رسیدند ببعض طریق مکه گذشت بر ایشان
جماعه از ملخ پس فتوی داد ایشان را کعب احبار که بگیرند آن را و بخورند آن را پس چون رسیدند پیش عمر بن الخطاب ذکر کردند پیش او
این ماجرا فرمود حضرت عمر چه سبب شد که فتوی دادی ایشان را باین وجه پس گفت کعب که ملخ از صید بحر است فرمود حضرت عمر
٢٨١ چه چیز مطلع ساخت ترا گفت یا امیر المومنین قسم بکسیکه نفس من بدست اوست نیست ملخ مگر افشانده از ماهی که می افشاند
از بینی خود در هر سال دو بار مالك عن زيد بن اسلم ان رجلا جاء الى عمر بن الخطاب فقال يا امير المؤمنين اني اصبت
جرادات بسوطي وانا محرم فقال عمر اطعم قبضة من طعام آمد مردی بسوی عمر بن الخطاب پس گفت یا امیر المومنین هر آئینه من
شکار کردم ملخها را بتازیانه خود و من محرم بودم پس فرمود حضرت عمر بده یک قبضه از طعام مالك
عن يحيى بن سعيد ان رجلا جاء الى عمر بن الخطاب فسأله عن جرادة قتلها وهو محرم فقال عمر لكعب
تعال حتى نحكم فقال كعب درهم فقال عمر لكعب انك لتجد الدراهم لتمرة خير من جرادة مردی آمد بسوی
عمر بن الخطاب پس سوال کرد او را در حکم یک ملخ که کشته بود آن را حالانکه او محرم بود پس فرمود عمر بن الخطاب
کعب احبار را بیا تا حکم کنیم پس گفت کعب یک درهم پس گفت حضرت عمر کعب را هر آئینه تو می یابی درهم را یک تمره
بهتر است از یک ملخ مترجم گوید همین است مذهب ابو حنیفه که در قتل جراد واجب میشود صدقه اگرچه کم باشد
و در مذهب شافعی قیمت واجب شود **باب** كيف يطعم المساكين او يصوم عدل ذلك چگونه طعام دهد فقیران را و چگونه
روزه گیرد بمانند طعام مساکین قال مالك احسن ما سمعت في الذي يقتل الصيد فيحكم عليه فيه ان يقوم الصيد
الذي اصاب فينظر كم ثمنه من الطعام فيطعم كل مسكين مدا او يصوم مكان كل مد يوما وينظر كم عدة

المساكين فان كانوا عشرة صام عشرة ايام وان كانوا عشرين مسكينا صام عشرين يوما عددهم ما كانوا وان كانوا اكثر

من ستين مسكينا. گفت مالك بهترين چيزيكه شنيدم من آنرا در باب كسيكه بكشد شكار را پس حكم كرده شود بروى دران اينست

كه قيمت كرده شود آن شكار را كه كشته است پس ديده شود كه چه قدرست قيمت آن از طعام پس طعام داده شود هر مسكين را

يك مد يا روزه گيرد بجاى هر مدى يك روزه و ديده شود كه چه قدرست شمار مسكينان پس اگر ده كس باشند روزه گيرد ده روز

واگر بيست كس باشند روزه گيرد بيست روز روزه گيرد بشمار ايشان هر قدر كه باشند اگرچه باشند زياده تر از شصت مسكين مترجم گويد

همين ست مذهب شافعى و نزديك ابو حنيفه هر مسكين را نيم صاع از گندم يا يك صاع از جو بايد داد و اقل ازان جايز نيست

باب لا يحلق المحرم راسه حتى يحل وقت النحر الا من ضرورة ومن حلق قبل فعليه فدية من صيام او صدقة

او نسك تراشيده نشود موى سر خود را محرم مگر بضرورت و هر كه تراشد پس واجبست بروى فديه از روزه گرفتن يا صدقه يا ذبيحه

قال الله تعالى ولا تحلقوا رؤسكم حتى يبلغ الهدى محله فمن كان منكم مريضا او به اذى من راسه ففدية من صيام

او صدقة او نسك ونتراشيد سر خود را تا آنكه برسد قربانى بجاى خود يعنى روز نحر نحر كرده شود پس هر كه باشد از شما بيمار

يا باشد او را الم يعنى بسبب سر او يعنى مانند شپش و درد سر پس حلق كرد سر خود را در حال احرام پس واجبست بروى عوض

آن از صيام دادن آن سه روزه ست يا صدقه سه صاع يا ذبح بزى و فقها قياس كرده اند برين صورت هر كه حلق

كرده باشد بغير عذر زيرا كه او احق ست بكفاره و همچنين كسى كه متمتع گرفته باشد بخوشبو يا لباس بسبب عذرى يا بغير عذر **مالك**

عن عبد الكريم بن مالك الجزرى عن عبد الرحمن بن ابى ليلى عن كعب بن عجرة انه كان مع رسول الله صلى الله عليه وسلم

محرما فاذاه القمل فامره رسول الله صلى الله عليه وسلم ان يحلق راسه وقال صم ثلثة ايام او اطعم ستة مساكين مدين

مدين لكل انسان او انسك بشاة اى ذلك فعلت اجزأ عنك كعب بن عجره محرم بود همراه آنحضرت صلى الله عليه وسلم

ايذا داد او را شپش پس امر فرمود رسول الله صلى الله عليه وسلم او را كه تراشد موى سر خود را و فرمود روزه گير سه روز يا طعام ده

شش مسكين را دو دو مد هر شخصى را يا ذبح كن بزى هر كاريكه بكنى ازين كارها كفايت كند ترا **مالك** عن حميد بن

قيس المكى عن مجاهد ابى الحجاج عن ابن ابى ليلى عن كعب بن عجرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لعلك آذاك هوامك

فقلت نعم يا رسول الله فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم احلق راسك وصم ثلثة ايام او اطعم ستة مساكين او انسك بشاة

كعب بن عجره گفت فرمود رسول الله صلى الله عليه وسلم شايد كه ترا آزار داده است شپش تو پس گفتم آرى يا رسول الله پس

فرمود تراش موى سر خود را و روزه گير سه روزه يا طعام بده شش مسكين را يا ذبح بكن يك بز **مالك** عن عطا

بن عبد الله الخراسانى انه قال حدثنى شيخ بسوق البرم بالكوفة عن كعب بن عجرة انه قال جاءنى رسول الله صلى الله عليه

قلت وعليه الشافعى انه ... على كل مسكين مدين او يصوم عن كل مد يوما وقال ابو حنيفة يتصدق على كل مسكين نصف صاع من بر او صاع من ...

٢٨٢

... او يصوم عن ... اطعام ... كل مسكين يوما

وان

فائدہ

قوله تعالى ولا تحلقوا رءوسكم ... مبتدأ ... الا لا يتعلق ... بمسئلة الاحصار ... معناه لا يجوز ... الحلق ... كان ... معنى ... بن ... وقت ... وان ... وذلك ... حتى ...

وانا انفخ تحت قدر لاصحابي وقد امتلأ راسي ولحيتي قملا فاخذ بجبهتي ثم قال احلق هذا الشعر وصم ثلثة ايام او اطعم

ستة مساكين وقد كان رسول الله صلى الله عليه وسلم علم انه ليس عندي ما انسك به كعب بن عجره گفت که آمد نزدیک من

رسول الله صلی الله علیه وسلم حالانکه من میدمیدم آتش را زیر دیگی که از ان یاران من بود و هر آئینه پر شده بود سر من و ریش

من از سپس پس گرفت آنحضرت صلی الله وسلم جانب روی من بعد ازان فرمود بتراش این موی را و روزه گیر سه روز یا طعام ده

شش مسکین را و آنحضرت صلعم میدانست که نیست پیش من چیزی که ذبح کنم آن **مالك** عن يحيى بن سعيد عن يعقوب

بن خالد المخزومي عن ابي اسماء مولى عبد الله بن جعفر انه اخبره انه كان مع عبد الله بن جعفر فخرج معه من المدينة

فمروا على حسين بن علي وهو مريض بالسقيا فاقام عليه عبد الله بن جعفر حتى اذا خاف الفوت خرج وبعث الى علي بن

ابي طالب واسماء بنت عميس وهما بالمدينة فقدما عليه ثم ان حسينا اشار الى راسه فامر علي بن ابي طالب براسه فحلق ثم نسك عنه

بالسقيا فنحر عنه بعيرا قال يحيى بن سعيد وكان حسين خرج مع عثمان بن عفان في سفره ذلك الى مكة ابو اسماء مولی

عبد الله بن جعفر بود همراه عبد الله بن جعفر پس برآمد همراه او از مدینه پس گذشتند بر حسین بن علی رضی الله عنهما و او مریض بود

در سقیا پس اقامت کرد بروی عبد الله بن جعفر تا چون بترسید از فوت حج برآمد و آدم فرستاد بسوی علی بن ابیطالب و اسماء

بنت عمیس و ایشان هر دو در مدینه بودند پس آمدند پیش امام حسین بعد ازان امام حسین اشارت کرد بسوی سر خود یعنی موی سر

مرا ابدا امید پس امر فرمود علی بن ابیطالب در باب سر او پس تراشید بعد ازان ذبح کرد از وی در سقیا پس نحر کرد از وی

شتری گفت یحیی بن سعید که امام حسین برآمده بود همراه حضرت عثمان دران سفر بسوی مکه مترجم گوید ازینجا دانسته شد

که هدی را بکعبه رسانیدن لازم نیست هر جا که خواهند ذبح کنند ولکن عمل فقها برین نیست زیرا که لابد ست نزدیک ایشان

رسانیدن هدایا بکعبه مگر هدی محصر که دران اختلاف ست و در فدیه حلق بغیر عذر اختلاف کرده اند نزدیک شافعی مختار

است درین سه نوع یا ذبح کند یا روزه گیرد سه روز یا تصدق کند به صاع و نزدیک ابوحنیفه فدیه حلق بغیر عذر ذبح است

لاغیر و قدر صدقه نزدیک او نیم صاع از گندم ست یا یک صاع از جو و تمر ست کم ازان نتوان داد **باب** المحرم

لا يدهن راسه محرم روغن نمالد سر خود را **مالك** باسناده ان عمر بن الخطاب قال يا اهل مكة ما شان الناس ياتون

شعثا وانتم مدهنون اهلوا اذا رايتم الهلال عمر بن الخطاب فرمود ای اهل مکه چیست حال مردمان که می آیند پریشان

موی شده و شما روغن مالیده اید احرام کنید وقتیکه ببینید هلال را مترجم گوید همین ست مذهب فقها مگر آنکه در پیش شافعی

اگر دهن غیر مطیب در بدن استعمال کند فدیه لازم نیست مگر در موی سر و ریش و نزدیک ابوحنیفه دهن مطیب و غیر مطیب مثل

زیت خالص و کنجد خالص برابر ست واجب میشود دم باستعمال آن در جمیع اعضاء خواه سر و ریش باشد خواه غیر آن

۲۸۳

والحج والقران ... من السعي في العمرة ... من كلام الفقهاء ... نظيرهم من ... جعلوه متعلقا ... بمسئلة الاحصار ... ووجه ما ذكر في هذه ... الاحاديث عليه ... انه يتخير في فدية ... الحلق بين ذبح شاة و ... التصدق على ثلاثة اصع ... ستة مساكين وصوم ... ثلاثة ايام وقاس عليه ... المعذور على المعذور ... والفقراء على المساكين ... والتطييب والادهان ... واللبس على الحلق وقال ... ابو حنيفة يتصدق على ... كل مسكين نصف صاع ... من البر وصاعا من الشعير ... والتمر ...

... ان شاء الله ...

باب المحرم يحك جسده جائز ست محرم را كه بخارشد جسد خود را **مالك** عن علقمة عن امه انها قالت سمعت

عائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم تسأل عن المحرم ايحك جسده فقالت نعم فليحككه وليشدد وقالت عائشة لو ربطت

يداى ولم اجد الا رجلي لحككت سوال كرده شد حضرت عائشه را از حكم محرم آيا بخارشد بدن خود را پس گفت آرى بخارشد

آنرا وسخت بخارشد گفت عائشه اگر بسته شود دو دست مرا و نيابم مگر پاى خود را البته بخارشم وهمين ست مذهب فقها

ودر عالمگيرى مذكور ست كه بخارشد سر خود را وقتيكه بخارشد بايد كه بنرمى وآهستگى كند در خراشيدن از جهت خوف

پريشان شدن موى وكشته شدن شپش پس اگر نباشد در سر او موى پس هيچ باك نيست در خراشيدن بسختى

باب نظر المحرم في المرآة جائز ست محرم را ديدن روى خود در آئينه **مالك** عن ايوب بن موسى ان عبد الله

بن عمر نظر في المرآة لشكوى كان بعينيه وهو محرم عبد الله بن عمر نظر كرد در آئينه بسبب مرضى كه بود در چشم او وحالانكه او

محرم بود **باب** قطع المحرم ظفره اذا انكسر در بيان حكم گرفتن ناخنى كه شكسته ست محرم را **مالك** عن محمد بن عبد الله

بن ابي مريم انه سأل سعيد بن المسيب عن ظفر له انكسر وهو محرم فقال سعيد اقطعه محمد بن عبد الله سوال كرد

سعيد بن المسيب را از ناخن خود كه شكسته بود حالانكه او محرم بود پس گفت سعيد ببر او را **باب** لا يجوز للمحرم ان يصيب

اهله فان اصاب قبل التحلل الاول او بين التحللين ما ذا عليه جائز نيست محرم را كه برسد باهل خود يعنى جماع كند

پس اگر رسيد پيش از حلال شدن اول يا درميان تحللين چه چيز لازم ست بروى ومراد از تحلل اول بجا آوردن دو نسك ست

از ميان مناسك اربعه يوم النحر كه رمى وحلق وذبح وطواف ست قال الله تعالى فمن فرض فيهن الحج فلا رفث فرموده تعالى

كسيكه لازم گرفت در اشهر حج حج را پس نيست درست بروى جماع كردن **مالك** انه بلغه ان عمر بن الخطاب وعلي بن

ابي طالب وابا هريرة سئلوا عن رجل اصاب اهله وهو محرم فقالوا ينفذان لوجههما حتى يقضيا حجهما ثم عليهما حج قابل

والهدى قال وقال علي بن ابي طالب واذا اهلا بالحج من عام قابل تفرقا حتى يقضيا حجهما عمر بن الخطاب وعلي ابن ابي طالب وابو هريره

سوال كرده شد ايشان را از حال شخصى كه رسيد باهل خود واو محرم بود پس گفتند كه برود بجانب روى خود يعنى آنچه باقيمانده ست

بجا آرند تا آنكه آخر كنند حج خود را بعد ازان واجب ست بر ايشان حج از سال آينده وهدى وگفت علي ابن ابي طالب وقتيكه

احرام كنند از سال آينده بحج از يكديگر جدا شوند تا آنكه آخر كنند حج خود را **مالك** عن يحيى بن سعيد انه سمع سعيد

بن المسيب يقول ما ترون في رجل وقع بامرأته وهو محرم فلم يقل له القوم شيئا فقال سعيد ان رجلا وقع

بامرأته وهو محرم فبعث الى المدينة يسأل عن ذلك فقال بعض الناس يفرق بينهما الى عام قابل فقال سعيد لينفذا

لوجههما فليتما حجهما الذي افسداه فاذا فرغا رجعا فان ادركهما حج قابل فعليهما الحج والهدي ويهلان من حيث

اهلا

له قوله وعليه اهل العلم وفي العالمگيرية ولا يحك راسه ولا جسده ... فيتهيأ له خفيفا من قتل القمل ... فان لم يكن في راسه شعر فلا باس ... علم ... قوله وعليه اهل العلم ... ۲۸۴ ... قوله وعليه اهل العلم

اهلا بحجهما الذی افسدا ویتفرقان حتی یقضیا حجهما سعید بن المسیب میگفت چه چیز می بینید در حق شخصیکه وقاع کرد با زن

خود و او محرم بود پس نگفتند قوم چیزی در جواب او پس سعید بن المسیب خود گفت شخصے وقاع کرده

بازن خود و او محرم بود پس کس فرستاد بسوی مدینه سوال میکرد ازین مسئله پس گفتند بعض مردمان جدائی کرده شود میان

ایشان تا سال آینده پس گفت سعید بن المسیب بروند بجانب وجه خود و تمام کنند حج خود را که فاسد کرده اند پس وقتیکه فارغ

شدند باز گردند پس اگر دریابد ایشانرا حج آینده پس بر ایشان لازم ست حج و هدی و احرام کنند از همانجا که احرام کرده بودند

حج خود که فاسد کرده بودند و از یکدیگر جدا شوند تا آنکه تمام کنند حج خود را قال مالک و علیهما بدنة گفت مالک واجبست بر ایشان

یک یک بدنه **مالک** عن ابی الزبیر عن عطاء بن ابی رباح عن عبد الله بن عباس انه سئل عن رجل وقع باهله وهو

بمنی قبل ان یفیض فامره ان ینحر بدنة عبد الله بن عباس را سوال کرده شد از حکم مرد یکه وقاع کرد با زن خود در منی پیش از انکه

طواف افاضه کند پس امر کرد او را که نحر کند بدنه را **مالک** عن ثور بن زید الدیلی عن عکرمة مولی ابن عباس قال لا اظنه

الا عن عبد الله بن عباس انه قال الذی یصیب اهله قبل ان یفیض یعتمر و یهدی عکرمه روایت کرد از ابن عباس که گفت

شخصیکه برسد بزن خود یعنی جماع کرد پیش از انکه طواف افاضه کند عمره گزارد این لنسک و هدی ذبح کند **مالک** انه سمع

ربیعة بن ابی عبد الرحمن یقول فی ذلک مثل قول عکرمة عن ابن عباس امام مالک شنید ربیعه بن ابی عبد الرحمن را که میگفت در مثل

اینصورت مانند قول عکرمه از ابن عباس مترجم گوید نزدیک ابو حنیفه اگر جماع قبل از وقوف بعرفه واقع شود حج را فاسد گرداند

و بر محرم واجب شود ذبح یک بز و سال آینده از سر نو حج را بجا آرد و تفرق در میان زوج و زوجه در حالت احرام حج جدید نزد وی

واجب نیست و اگر بعد از وقوف بعرفه واقع شود حج فاسد نگردد و ذبح بدنه بر محرم واجب شود و نزد امام شافعی اگر قبل از تحلل

اول جماع کند حج فاسد شود خواه قبل از وقوف بعرفه باشد یا بعد از ان و نیز واجب شود ذبح بدنه و اتمام این حج فاسد و قضای

آن سال آینده اگرچه حج نفل باشد و چون احرام بندند از سال آینده واجب شود تفرق تهدیدا و حذرا و اگر بین

التحلیلین واقع شود حج فاسد نگردد لکن فدیه واجب شود و در تقدیر این فدیه شافعیه مختلف اند بعضے یک بز تقدیر کرده اند

و بعضی یک بدنه و معنی قول ابن عباس در حدیث ثور بن زید دیلی یعتمر آنست که تمام کند حج را بطواف زیارت و سعی بین الصفا و المروه

اگر قبل از ان سعی نکرده باشد و اتمام حج را بعمره تشبیه داد که در صورت مشابه اوست والله اعلم **باب** الاحصار بعدو و مرض

در حکم بند شدن محرم بسبب دشمن یا بسبب مرض قال الله تعالی واتموا الحج والعمرة لله فان احصرتم فما استیسر من الهدی

ولا تحلقوا رؤسکم حتی یبلغ الهدی محله فمن کان منکم مریضا الآیة و تمام کنید حج و عمره را برای خدا تعالی

یعنی هر که در حج یا عمره شروع کرد او را لازم میشود اتمام آن و این توطیه ست برای حکم حصار پس اگر

قوله ... و عند ابی حنیفة لو جامع قبل الوقوف فسد حجه و علیه شاة و حج من قابل و لیس علیهما التفرق و ان جامع بعد الوقوف لا یفسد حجه و علیه بدنة و عند الشافعی لو جامع قبل التحلل الاول فسد حجه سواء کان قبل الوقوف بعرفة او بعده و فی الفاسد بدنة و یجب المضی فی فاسده و القضاء من قابل و ان نفلا و اذا احرما یتفرقان حذرا من مثلها و فیما بین التحللین لا یفسد ولکن علیه فدیة و فی تقدیرها خلاف للشافعی فقیل شاة و قیل بدنة و قول کان الشافعی علی مسئلة الجماع قبل الافاضة بالعمرة علی الاحرام الذی لحقه التحلل الاول و علی مسئلة القضاء من قابل بالعمرة علی الاحرام الذی لم یلحقه تحلل و حمل تفسیر مالک بالبدنة ملحقا بالاصل الحدیث و حمل ابو حنیفة المسئلتین بالعمرة علی الاحرام قبل الشروع فی ارکان الحج و عمره قوله یعتمر معناه یتم الحج فیطوف للزیارة و یسعی ان لم یکن سعی سمی ذلک عمرة تشبیها بالعمرة فی الصورة

بند کرده شده یعنی دشمن بند کرد شمارا پس واجب ست آنچه آسان باشد از قربانی و اقل آن یک بز ست و متراشید سر خود را
تا آنکه برسد قربانی بجای خود پس هر که باشد از شما مریض یا باوی ضرری باشد از جهت سر او و حلق کرد پس لازم ست فدیه الخ
مترجم گوید خدا تعالی التیسیر کرد حکم احصار بعدو و تحلل بذبح هدی فرمود و حکم مریض مع ارتکاب آنچه رافق باشد او را باداء فدیه
مقرر کرد پس ازینجا اهل مدینه فرق کردند در احصار بدشمن و احصار بمرض و در اول تحلل بذبح مقرر کردند و در ثانی بحج و طواف
بیت تحلل مینمایند و فیه نظر زیرا که و لا تحلقوا کلام مستانف ست در احصار و غیر آن چنانکه اشاره کرده شد و الله اعلم **مالك**
انه بلغه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم احل هو واصحابه بالحديبية فنحروا الهدى وحلقوا رؤسهم وحلوا من كل شىء
قبل ان يطوفوا بالبيت وقبل ان يصل اليه الهدى ثم لم نعلم ان رسول الله صلى الله عليه وسلم امر احدا من اصحابه ولا ممن كان
معه ان يقضوا شيئا ولا يعودوا لشىء رسول الله صلی الله علیه وسلم حلال شدند وی و یاران وی در حدیبیه پس نحر کردند
قربانی را و تراشیدند سر خود را و حلال شدند از هر جنس پیش ازان که طواف خانه کعبه کنند و پیش ازانکه برسد بکعبه
قربانی ایشان بعد ازان ندانستیم که آنحضرت صلعم امر فرمود هیچکس را از اصحاب خود و نه هیچکس را از آنانکه همراه او بودند
که قضا کنند چیزی یا عود کنند بسوی چیزی **مالك** عن نافع عن عبد الله بن عمر انه قال حين خرج الى مكة معتمرا
فى الفتنة ان صددت عن البيت صنعنا كما صنعنا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم فاهل بعمرة من اجل ان رسول الله ۲۸۹
صلى الله عليه وسلم كان اهل بعمرة عام الحديبية ثم ان عبد الله بن عمر نظر فى امره فقال ما امرهما الا واحد فالتفت الى
اصحابه فقال ما امرهما الا واحد اشهدكم انى قد اوجبت الحج مع العمرة ثم نفذ حتى جاء البيت فطاف طوافا واحدا
ورأى ذلك مجزيا عنه واهدى عبد الله بن عمر گفت وقتیکه برآمد بسوی مکه قصد عمره کرده بود در وقت فتنه اگر باز داشته
خواهد شد مرا از خانه کعبه خواهم کرد چنانکه کردیم همراه آنحضرت صلعم پس ابن عمر احرام عمره کرد بجهت آنکه آنحضرت صلعم احرام
عمره کرده بود در سال حدیبیه بعد ازان عبد الله بن عمر تامل نمود در کار خود پس گفت نیست حال حج و عمره مگر یکی پس متوجه شد
بسوی یاران خود پس گفت نیست حال حج و عمره مگر یکی گواه میکنم شمارا بر آنکه هر آئینه من لازم کردم بر خود حج را با عمره بعد ازان
بگذشت تا آنکه رسید بخانه کعبه پس طواف کرد یک طواف و دید این یک طواف را کفایت کننده ازوی و هدی کرد با آن
مالك عن ابن شهاب عن سالم بن عبد الله عن عبد الله بن عمر انه قال المحصر بمرض لا يحل حتى يطوف بالبيت
ويسعى بين الصفا والمروة فان اضطر الى لبس شىء من الثياب التى لا بد له منها او الدواء صنع ذلك وافتدى عبد الله
بن عمر گفت بند کرده شده بمرض حلال نشود تا آنکه طواف خانه کعبه کند و سعی کند میان صفا و مروه پس اگر ناچار شود به پوشیدن
چیزی از انواع جامها که لابد ست او را ازان یا ناچار شود بسوی دوا بکند آنرا و فدیه دهد **مالك** عن يحيى بن سعيد انه

بلغه عن عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم انها کانت تقول المحرم لا یحله الا البیت حضرت عائشه میگفت محرم حلال
نمیکند او را مگر رسیدن بخانه کعبه **مالک** عن ایوب بن ابی تمیمة السختیانی عن رجل من اهل البصرة کان قدیما انه
قال خرجت الی مکة حتی اذا کنت ببعض الطریق کسرت فخذی فارسلت الی مکة وبها عبد الله بن عباس وعبد الله
بن عمر والناس فلم یرخص لی احد ان احل فاقمت علی ذلك الماء سبعة اشهر حتی احللت بعمرة شخصی از اهل بصره گفت برآمدم
بسوی مکه تا وقتیکه رسیدم ببعض راه شکسته شد ران من پس آدم فرستادم بمکه و در مکه بودند عبد الله بن عباس و عبد الله بن عمر
و دیگر مردمان پس رخصت نداد مرا هیچکس که حلال میشوم پس اقامت کردم بر آن آب هفت ماه تا آنکه حلال شدم بعمره
مالک عن ابن شهاب عن سالم بن عبد الله عن عبد الله بن عمر انه قال من حبس دون البیت بمرض فانه لا یحل حتی یطوف
بالبیت وبین الصفا والمروة عبد الله بن عمر گفت هر که بند کرده شود از خانه کعبه بسبب مرض پس هر آئینه او حلال نشود تا آنکه
طواف نماید بخانه کعبه و سعی کند میان صفا و مروه **مالک** عن یحیی بن سعید عن سلیمن بن یسار ان معبد بن حزابة
المخزومی صرع ببعض طریق مکة وهو محرم فسال من یلی الماء الذی کان علیه فوجد عبد الله بن عمر وعبد الله بن
الزبیر ومروان بن الحکم فذکر لهم الذی عرض له فکلهم امره ان یتداوی بما لا بد له منه ویفتدی فاذا صح اعتمر
فحل من احرامه ثم علیه حج قابل ویهدی ما استیسر من الهدی معبد انداخته شد از دابه در بعض راه مکه حالانکه او محرم بود پس
سوال کرد آن علما را که بودند متصل الی که فرود آمده بود بر آن پس یافت عبد الله بن عمر و عبد الله بن الزبیر و مروان بن الحکم را
پس ذکر کرد پیش ایشان چیزیکه پیش آمد او را پس همه ایشان امر کردند او را که دوا کند بانچه ضرور باشد او را و فدیه دهد پس وقتیکه
تندرست شود عمره کند پس حلال شود از احرام خود لیکن بعد از آن بروی واجب است حج سال آینده و هدی دهد آنچه آسان باشد
از انواع هدی قال مالک وعلی ذلك الامر عندنا فیمن احصر بغیر عدو گفت مالک و برهمین است حکم نزدیک ما در حال کسیکه
محصر شود بغیر دشمن مترجم گوید علما در تفسیر آیه احصار مختلف اند شافعی گفته خدای تعالی اولا بیان فرمود وجوب اتمام حج
شروع کند در احد النسکین بعد از ان مرتب فرمود مسئله احصار و مرض را از ینجا دانسته شد که احصار بدشمن است و
مرض قسیم آنست و نیز حدیث ضباعه بنت الزبیر که آنرا شیخین روایت کرده اند دلالت کرد که اشتراط تحلل را نیز دخلی
هست و چون در آیه امر بقضا نفرموده اند دانسته شد که بر محصر قضا لازم نیست و اگر محصر سوق هدی کرده باشد
حلال نشود تا آنکه ذبح کند هدی خود را خواه در غیر حرم یا در حرم و نزدیک ابوحنیفه احصار بمرض قسمی است از احصار
و حکم احصار بمرض و احصار بعدو واحد است و محل هدی نزدیک او حرم است پس شخصی را همراه هدی باید فرستاد
و با وی عذر مقرر باید کرد که فلان روز ذبح کند و این شخص همان روز حلال شود بحلق راس و نیز نزدیک او قضا نسک

قلت اختلف فی تفسیر قول الشافعی انه تعالی اولا بیّن وجوب الاتمام اذا شرع فی احد النسکین ثم رتب علیه مسئلة الاحصار مع المرض فعلم ان الاحصار بالعدو فقط

۲۸۷

دل حدیث ضباعة علی تاثیر الاشتراط فی التحلل علی المشهور من قول الشافعی وقوله حتی یبلغ الهدی محله معناه حتی یذبح علی معنی الاستعارة ولم یذکر قضاءه فدل علی انه لیس علیه قضاء ولا یحصل التحلل لمن معه هدی حتی یذبحه ومن جعل الحلق نسکا قال حتی یحلق وعلی قول ابی حنیفة الاحصار یکون بالعدو وبالمرض ومحل الهدی هو الحرم فیرسل الهدی ویواعد یوما فاذا جاء الوعد حلق راسه ویجب القضاء ۱۲

واجب ست بر محصر والله اعلم **باب** من فاته الحج حل بعمرة وعليه الحج من قابل والهدي هر كه فوت شود ازوی حج يعنی بسببی

اسباب روز عرفه يا شب نحر بعرفات نرسيد حلال شود باداي عمره ولازم ست بروی حج از سال آينده ولازم ست بروی

هدي **مالك** عن يحيى بن سعيد انه قال اخبرني سليمن بن يسار ان ابا ايوب الانصاري خرج حاجا حتى اذا كان

بالنازية من طريق مكة اضل رواحله وانه قدم على عمر بن الخطاب يوم النحر فذكر ذلك له فقال عمر بن الخطاب

اصنع ما يصنع المعتمر ثم قد حللت فاذا ادركك الحج قابلا فاحجج واهد ما استيسر من الهدي ابو ايوب انصاري برآمد

بقصد حج تا آنكه رسيد بنازيه از راه مكه گم كرد شتران خود را و هر آئينه وی قدوم كرد بر عمر بن الخطاب روز نحر پس ذكر كرد

اين ماجرا پيش او پس گفت حضرت عمر بكن آنچه ميكند عمره كننده بعد ازان تو حلال شدی پس اگر دريابی ترا حج سال آينده

پس حج بكن و قربانی ذبح كن آنچه آسان باشد از انواع هدی **مالك** عن نافع عن سليمن بن يسار ان هبار بن

الاسود جاء يوم النحر وعمر بن الخطاب ينحر هديه فقال يا امير المؤمنين اخطأنا العدة كنا نرى ان هذا اليوم يوم

عرفة فقال عمر بن الخطاب اذهب الى مكة فطف انت ومن معك وانحروا هديا ان كان معكم ثم احلقوا او قصروا

وارجعوا فاذا كان عام قابل فحجوا واهدوا فمن لم يجد فصيام ثلثة ايام في الحج وسبعة اذا رجع هبار بن اسود آمد روز نحر

و عمر بن الخطاب نحر ميكرد قربانی خود را پس گفت يا امير المؤمنين خطا كرديم شمار روز بار ما را ظاهر شد كه امروز روز عرفه ست فرمود

حضرت عمر برو بسوی مكه پس طواف كن تو و هر كه همراه تو باشد و نحر كنيد قربانی را اگر باشد با شما بعد ازان حلق كنيد يا قصر نمائيد

و باز گرديد پس وقتيكه شود سال آينده پس حج كنيد و هدی ذبح كنيد پس هر كه نيابد لازم ست بروی صوم سه روز در حج و هفت روز

وقتيكه باز گردد بوطن مترجم گويد بغوی گفته كه اهل علم اتفاق دارند بر آنكه وقتيكه حاج را وقوف بعرفه در وقت خود فوت شود

پس فوت شد او را حج و واجبست حلال شدن بروی بعمل عمره ولازم ست قضاء حج از سال آينده و نيز لازم ست بروی دم

باب استحباب الهدي للحاج او المعتمر دربيان استحباب قربانی مر حج كننده را و عمره كننده را قال الله تعالى واذن في

الناس بالحج ياتوك رجالا وعلى كل ضامر ياتين من كل فج عميق ليشهدوا منافع لهم ويذكروا اسم الله في ايام معلومت

على ما رزقهم من بهيمة الانعام فكلوا منها واطعموا البائس الفقير وقال تعالى ثم محلها الى البيت العتيق

وقال تعالى والبدن جعلناها لكم من شعائر الله لكم فيها خير فاذكروا اسم الله عليها صواف فاذا وجبت

جنوبها فكلوا منها واطعموا القانع والمعتر كذلك سخرناها لكم لعلكم تشكرون فرمود خدا تعالی آواز ده

درميان مردمان بحج تا بيايند پيش تو پياده و سوار بر هر شتر لاغر از هر راه دور تا حاضر شوند نزديك فائدها برای خويش

و ياد كنند نام خدا را در روز چند دانسته شده يعنی يوم نحر و بعد ازوی بر ذبح بر آنچه خدا تعالی روزی داده است ايشان را از قسم چهارپايان

قوله فقضاء الحج من قابل فتحلل بعمل عمرة ... فاته الحج فقضاء ...

قال اتفق اهل العلم على ان الهدي مستحب للحاج المفرد والمعتمر المفرد وواجب على المتمتع والقارن ... جزاء الصيد ... على الاحرام ... فالهدي ... ويتصدق به واما ... ٢٨٨ ... جزاء الصيد ... ويتصدق به واما ... التمتع والقران ... الشافعي ... ابي حنيفة ...

سو اشتی پس بخورید ازان وبخورانید در مانده ودرویش را باز گفت ثم محلها الخ باز جای فرود آمدن آن بخانه قدیم است و دیگر
فرمود و شتران قربانی را ساخته ایم برای شما از شعایر خدا شما را دران نیکی است پس یاد کنید نام خدا را بر نحر آن برپا ایستاده
کرده بر چهار پای خود پس چون بر زمین افتد پهلوی او بخورید ازان وبخورانید درویش بی سوال را و سوال کننده را همچنین رام
گردانیدیم چهار پایان را برای شما بود که شکر کنید مترجم گوید اتفاق کردند علما بر آنکه مستحب است قربانی کردن بر کسیکه تنها
نیت حج داشته باشد و بر کسیکه نیت عمره تنها نموده باشد و واجب است بر متمتع و قارن و بر کسیکه لازم شد بروی جزای
عصیان بر احرام واما قربانی مستحب پس جایز است خوردن آن صاحب او را وصدقه دادن آن واما دم جزا جایز نیست
خوردن آن بر صاحب آن بلکه صدقه کند تمام آنرا واما دم متمتع و قران نزدیک شافعی جایز نیست خوردن آن صاحب دم را
بلکه صدقه کند و نزدیک ابو حنیفه جایز است خود خوردن وتصدق نمودن آن هردو والله اعلم **باب** لتسمین الهدایا
واختیار احسنها در بیان فربه ساختن قربانیها واختیار نمودن بهترین آنرا **مالک** عن عبد الله بن ابی بکر بن
حزم ان رسول الله صلی الله علیه وسلم اهدی جملا کان لابی جهل بن هشام فی حج او عمرة رسول الله صلی الله علیه وسلم هدی
ساخت شتری را که بود ازان ابی جهل بن هشام در حج یا عمره **مالک** عن عبد الله بن دینار انه کان یری عبد الله
۲۸۹ بن عمر یهدی فی الحج بدنتین بدنتین وفی العمرة بدنة بدنة قال ورایته فی العمرة ینحر بدنة وهی قائمة فی دار خالد بن اسید
وکان فیها منزله قال ولقد رایته طعن فی لبة بدنته حتی خرجت الحربة من تحت کتفها عبد الله بن دینار میدید عبد الله بن
عمر را که هدی میساخت در حج دو دو بدنه و در عمره یک یک بدنه گفت و دیدم او را در عمره که نحر میکرد هدی خود را و او ایستاده بود
در خانه خالد بن اسید و بود در انخانه فرود آمدن عبد الله گفت و دیدم او را که نیزه زد در گردن بدنه تا آنکه بر آمد حربه از زیر کتف او
مالک عن یحیی بن سعید ان عمر بن عبد العزیز اهدی جملا فی حج او عمرة عمر بن عبد العزیز هدی ساخت شتری را در حج یا در عمره **مالک**
عن ابی جعفر القاری ان عبد الله بن عیاش بن ابی ربیعة المخزومی اهدی بدنتین احدهما بختیة عبد الله بن عیاش بن ابی ربیعه
هدی ساخت دو شتر را یکی از نیها بختیه بود **مالک** عن هشام بن عروة عن ابیه انه کان یقول لبنیه یا بنی لا یهدین احدکم
لله من البدن شیئا یستحیی ان یهدیه لکریمه فان الله اکرم الکرماء واحق من اختیر له عروه میگفت بر پسران خود ای
پسران من هدی نسازد یکی از شما برای خدا تعالی از شتران چیزی که حیا کند ازان که هدیه فرستد برای دوست عزیز خود پس آینه
خدا تعالی عزیزترین عزیزان است و او لایق تر است بآنکه اختیار کرده شود برای او بهترین چیزی **باب** ما یفعل فی الهدی
من التقلید والاشعار والتعریف الخ مسنون است در قربانی از قلاده بستن در گردن آن و شگافتن کوهان او به نیزه
و ایستاده کردن در عرفات **مالک** عن نافع عن عبد الله بن عمر انه کان اذا اهدی هدیا من المدینة قلده واشعره

بذی الحلیفة یقلده قبل ان یشعره وذلک فی مکان واحد وهو موجه للقبلة یقلده بنعلین ویشعره من الشق الایسر ثم یساق

معه حتی یوقف به مع الناس بعرفة ثم یدفع به معهم اذا دفعوا فاذا قدم منی غداة النحر نحره قبل ان یحلق او یقصر وکان هو ینحر

هدیه بیده یصفهن قیاما ویوجههن الی القبلة ثم یاکل ویطعم عبد الله بن عمر چون قربانی میفرستاد از مدینه قلاده می بست اورا

ومی شگافت کوهان اورا در ذوالحلیفه قلاده می بست درگردن او پیش از آنکه بشگافد کوهان او را و این همه در مکان واحد می بود

وآن قربانی روی بقبله ایستاده کرده شده بود وقلاده می بست بدو نعل ومی شگافت کوهان او را از جانب چپ بعد ازان روان

کرده میشد همراه او تا آنکه ایستاده کرده میشد همراه او با مردمان در عرفات بعد ازان روان کرده میشد او بعد از عرفات با مردمان

وقتیکه روان میشدند پس وقتیکه میرسید بمنی صباح بروز نحر نحر میکرد آنرا پیش از آنکه تراشد سر را یا قصر نماید و عبد الله بن

عمر نحر میکرد قربانی خود را بدست خود ایستاده میکرد شتران را پایها و دستها برابر ساخته و متوجه میساخت آنها را بقبله بعد ازان

میخورد و بمردمان میداد **مالک** عن نافع ان عبد الله بن عمر کان اذا طعن فی سنام هدیه وهو یشعره قال بسم الله والله اکبر

عبد الله بن عمر وقتیکه نیزه میزد در کوهان قربانی حالانکه می شگافت کوهان او را میگفت بسم الله والله اکبر **مالک** عن نافع

ان عبد الله بن عمر کان یقول الهدی ما قلد واشعر ووقف به بعرفة عبد الله بن عمر میگفت هدیه همان ست که قلاده بسته شود در گردن او

وشگافته شود کوهان او و او ایستاده کرده شود در عرفات مترجم گوید مذهب شافعی موافق این آثار ست و ابو حنیفه مکروه داشته است

اشعار را و احادیث صحیحه اشعار بآن آمده پس اصحاب او مختلف اند در توجیه قول او می طائفه گفته اند که مقصود او از کراهیت اشعار

اهل زمان اوست که افراط می ورزیدند در ان و طائفه بر آنند که ایثار او بر تقلید مکروه ست و بعضی کراهیت را مطلق داشته معلل

نموده اند بآنکه از جنس مثله است و نهی از مثله شایع و مشهور ست و آنحضرت صلی الله علیه وسلم بنابر ضرورت اشعار میفرمودند

زیرا که مشرکین از تعرض هدایا باز نمی آمدند الا باشعار والله اعلم **باب** ما یصلح ان یکون هدیا چه چیز لایق ست که باشد هدیه

مالک عن نافع ان عبد الله بن عمر کان یقول فی الضحایا والبدن الثنی فما فوقه عبد الله بن عمر میگفت در قربانی اضحیه

و شتران قربانی ثنی باید یا بالاتر ازان ثنی آنست که برآورده باشد دندان وآن در شتر پنج ساله میباشد و در گاو دو ساله

و در بز یکساله و همین ست مذهب شافعی و همین ست مذهب جمیع اهل علم **باب** ینصدق بجلال الهدی صدقه کردن جلهای

قربانی را **مالک** عن نافع ان عبد الله بن عمر کان لا یشق جلال بدنه ولا یجللها حتی یغدو من منی الی عرفة عبد الله بن عمر

پاره نمیکرد جل شتران قربانی خود را و نمی پوشانید جل بر آنها تا آنکه وقت پگاه متوجه میشد از منا بسوی عرفات **مالک** عن نافع

ان عبد الله بن عمر کان یجلل بدنه القباطی والانماط والحلل ثم یبعث بها الی الکعبة فیکسوها ایاها عبد الله بن عمر جل میپوشانید

شتران قربانی خود را قباطی و انماط و حلل این هر سه جنس از ثیاب نفیسه است بعد ازان میفرستاد این قباطی و انماط و حلل را

قوله زیادة الشافعی وکره ابو حنیفة الاشعار وصح به الاحادیث فقیل کره لانه مثلة وانما فعله النبی صلی الله علیه وسلم لان المشرکین کانوا لا یمتنعون من تعرضه الا بهذا

٢٩٠

وقیل انما کره اشعار اهل زمانه لانهم کانوا یبالغون فیه بحیث یخاف منه السرایة وقیل انما کره ایثاره علی التقلید

وفی الهدایة لا یجب التعریف فی الهدی البتة وعرف به حسن ١٢ قوله فلعنه لیس وعلیه اهل العلم لانه یعتبر فی الضحایا ما یعتبر فی الهدایا ١٢

بسوی کعبہ پس میپوشانید کعبہ را بآن **مالك** انه سال عبد الله بن دينار ما كان عبد الله بن عمر يصنع بجلال بدنه حين

كسيت الكعبة هذه الكسوة فقال كان يتصدق بها مالک سوال کرد عبد الله بن دینار را کہ چہ میکرد عبد الله بن عمر جل شتران

قربانی خود را وقتیکہ پوشانیدہ شد کعبہ این کسوت پس گفت عبد الله بن دینار صدقہ میداد آنرا مترجم گوید تصدق بجلال

وخطام آنہا مستحب ست نزدیک فقہا و واجب نیست **باب** من نذر بدنة او جزورا حکم کسیکہ نذر کرد شتر قربانی را یا شتر

کشتنی را **مالك** عن نافع ان عبد الله بن عمر قال من نذر بدنة فانه يقلدها نعلين ويشعرها ثم ينحرها عند البيت او

بمنى يوم النحر ليس لها محل دون ذلك ومن نذر جزورا من الابل والبقر فلينحرها حيث شاء عبد الله بن عمر گفت

کسیکہ نذر کرد شتر قربانی پس حال اینست کہ او قلادہ بندد آنرا دو نعل و نشانہ کند کوہان او را و بعد ازان نحر کند او را نزدیک کعبہ

یا در منی روز نحر نیست برای وی جای نحر سوای آن و کسیکہ نذر کرد شتر کشتنی یا گاوی پس ذبح کند ہر جا کہ خواہد مسئلہ

در عالمگیری مذکور ست کہ اگر نذر بلفظ ہدی باشد واجب گردد ذبح آن در حرم اتفاقا و اگر بلفظ جزور باشد در غیر حرم نیز ذبح

آن کفایت کند اتفاقا و اگر بلفظ بدنہ باشد مذہب امام اعظم و امام محمد آنست کہ ہر جا کہ خواہد ذبح کند آنرا مگر نیست مکہ در دل

مضمر باشد و امام ابو یوسف گفتہ ست کہ در غیر مکہ کفایت نمیکند و الله اعلم **باب** کیف یفعل بما عطب من الهدی فی الطریق

چگونہ عمل نماید بہ شتری کہ ہلاک شد از قربانیہا در راہ **مالك** عن هشام بن عروة عن ابيه ان صاحب هدی رسول الله صلى الله

عليه وسلم قال يا رسول الله كيف اصنع بما عطب من الهدى فقال له رسول الله صلى الله عليه وسلم كل بدنة عطبت من الهدى فانحرها

ثم الق قلادتها في دمها ثم خل بينها وبين الناس ياكلونها صاحب ہدی رسول الله صلى الله عليه وسلم یعنی شخصی کہ

آنحضرت صلعم بر ہدی خود گماشتہ بودند گفت یا رسول الله چہ کار کنم بشتری کہ ہلاک شد از قربانی پس فرمود او را رسول الله صلعم

ہر شتری کہ ہلاک شود از قربانی پس نحر کن او را بعد ازان بینداز قلادہ را در خون او و بعد ازان بگذار و متعرض مشو در میان

او و در میان مردمان تا بخورند مترجم گوید ہدی مالک را نزدیک احمد و اسحق نباید خورد خواہ نفل باشد خواہ فرض و ابو حنیفہ

گفتہ ست کہ اگر نفل باشد نباید خورد و ہیچ توانگر را حلال نیست خوردن آن و اگر فرض باشد بدل آن اقامت کند و این

اگر خورد یا تصرف کند مختار ست و در پیش شافعی اگر نفل باشد نتوان خورد بلکہ توشہ ہم ازان نتوان گرفت و اگر واجب باشد

صاحب ہدی او رفقای او را حلال نیست فقرا باشند یا اغنیا و دیگران اگر محتاج باشند بخورند و الا ترک کنند و الله اعلم

باب اذا عطبت البدنة او ضلت فهل عليه بدل لها وقتیکہ ہلاک شود بدنہ یا گم شود آیا لازم ست بروی بدل وی

مالك عن نافع عن عبد الله بن عمر انه قال من اهدى بدنة ثم ضلت او ماتت فانها ان كانت نذرا ابدلها وان كانت

تطوعا ان شاء ابدلها وان شاء تركها عبد الله بن عمر گفت ہر کہ قربانی ساخت شتر را بعد ازان گم شد یا مرد آن شتر اگر

آن شتر نذر باشد بدل آن ذبح کند واگر نفل باشد اگر خواہد بدل آن ذبح کند واگر خواہد نکند **مالک** عن ابن شہاب عن سعید

بن المسیب انه قال من ساق بدنة تطوعا فعطبت فنحرها ثم خلی بینها وبین الناس یاکلونها فلیس علیه شیء وان اکل

منها او امر من یاکل منها غرمها سعید بن المسیب گفت ہر کہ روان کند شتر قربانی تطوع پس ہلاک شد پس نحر کرد آن را بعد از آن

متعرض نشد درمیان آن ودرمیان مردمان تا بخورند پس نیست بروی چیزی واگر بخورد از آن یا امر کرد کسی را که بخورد

از آن تاوان آن کند **مالک** عن ثور بن زید الدیلی عن عبد الله بن عباس مثل ذلك از عبد الله بن عباس مانند

آنچه از سعید بن المسیب مذکور شد آمده است **مالک** عن ابن شہاب انه قال من اهدی بدنة جزاء او نذرا او هدی تمتع

فاصیبت بالطریق فعلیه البدل ابن شہاب گفت ہر کہ ہدی سازد شتر را یا جزای تقصیری باشد یا نذر باشد

یا قربانی تمتع باشد پس ہلاک کرده شد در راه پس لازم است بروی بدل او ہمچنین است اتفاق علما که اگر باشد آن بدنه

نفل واجب نیست بر صاحب وی چیزی واگر واجب باشد پس آن بر ذمه اوست یعنی بدل آن ادا باید نمود **باب** هل

یرکب بدنة او یشرب لبنها یا سوار شود بر شتر قربانی یا بنوشد شیر او را **مالک** عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی هریرة

ان رسول الله صلی الله علیه وسلم رای رجلا یسوق بدنة فقال ارکبها فقال یا رسول الله انها بدنة فقال ارکبها ویلك

فی الثانیة او الثالثة رسول الله صلی الله علیه وسلم دید شخصے را که می راند شتر قربانی را پس فرمود سوار شو بران پس گفت

آن شخص یا رسول الله ہر آئینه وی شتر قربانی است پس فرمود سوار شو بران وای باد بر تو در نوبت دوم فرمود

یا مرتبه سیوم **مالک** عن ہشام بن عروة ان اباه قال اذا اضطررت الی بدنتك فارکبها رکوبا غیر فادح

قال اذا اضطررت الی لبنها فاشرب بعد ما یروی فصیلها فاذا نحرتها فانحر فصیلها معها عروه گفت وقتیکه مضطر

شوی بسوی سواری شتر قربانی خود پس سوار شو بران سوار شدنی که ضرر نرساند باو وگفت عروه وقتیکه ناچار شوی

بسوی شیر او پس بنوش بعد از آنکه سیراب شود بچه او پس وقتیکه نحر کنی بدنه را نحر کن بچه او را باو مترجم گوید ہمین است

مذہب شافعی که بلا ضرورة لجحه سوار شدن بر بدنه جایز است لکن بشرط عدم ضرر وہمچنین شیر او را توان خورد بعد از سیر

شدن بچه او ونزدیک ابو حنیفه سوار شدن بران درست نیست مگر در صورت ضرورة وشیر دوشیدن آن نیز درست نیست اگر دور

شیر ایذا دہد او را بپاشیدن آب سرد بر پستان وحوالی قطع باید کرد والله اعلم **باب** کیف یصنع بولد البدنة اذا نتجت چگونه کند

بچه شتر قربانی چون زاید بگیرد بچه را نزدیک زادن **مالک** عن نافع ان عبد الله بن عمر کان یقول اذا نتجت البدنة

فلیحمل ولدها حتی ینحر معها فان لم یوجد له محمل حمل علی امه حتی ینحر معها عبد الله بن عمر میگفت وقتیکه زاید بگیرد

بچه را نزدیک زادن از شتر قربانی پس باید که برداشته شود آن بچه را تا آنکه نحر کرده شود با او پس اگر یافته نشود سواری آن بچه را برداشته شود

قلت وعلیه نشاغ انه یجوز الرکوب بغیر ضرورة ... وقال ابو حنیفة لا یرکب الا لضرورة ... قلت فنرح السنة ... وهذا قول اهل العلم

٢٩٢

تیر باد را وتا آنکه نحر کرده شود همراه او وهمین است مذهب اهل علم **باب** يغتسل لدخول مكة ويدخلها نهارا من اعلاها غسل کند برای
داخل شدن در مکه وداخل شود در ذی طوی بوقت صبح از جانب اعلای مکه **مالك** عن نافع ان عبد الله بن عمر كان اذا دنى من مكة
بات بذي طوى بين الثنيتين حتى يصبح ثم يصلي الصبح ثم يدخل من الثنية التي باعلى مكة ولا يدخل اذا خرج حاجا او معتمرا حتى
يغتسل قبل ان يدخل مكة اذا دنى من مكة بذي طوى ويأمر من معه فيغتسلون قبل ان يدخلوا مكة عبد الله بن عمر وقتیکه
نزدیک میشد بمکه شب میگذرانید بوادی ذی طوی درمیان دو ثنیه تا آنکه بوقت صبح در می آمد بعد ازان نماز صبح میخواند بعد ازان
داخل میشد ازان ثنیه که باعلی مکه است وداخل نمیشد وقتیکه بر می آمد بقصد حج یا عمره تا آنکه غسل میکرد پیش از انکه داخل شود در مکه
وقتیکه نزدیک میشد بمکه بوادی ذی طوی ومیفرمود آنانرا که همراه او بودند که غسل نمایند پیش از انکه داخل شوند در مکه مترجم گوید
رضی الله عنه مستحب است قاصد دخول مکه غسل کند در ذی طوی وداخل شود از اعلای مکه در نهار زیرا که دخول آنحضرت صلعم
بهمین صفت بوده است واین ثنیه علیه مسمی است بکدا بفتح ومد وتنوین وثنیه سفلی مسمی است بکدی بضم وقصر وتنوین وآن
نزدیک جبل قیقعان واقع است واگر از مدینه نیامده باشد ایا مستحب است او را که از راه گشته بذی طوی برسد یا نه دو وجه
کرده اند واگر غسل نکرد یا در شب داخل شد در مکه جایز است **باب** طواف القدوم سنة وليس بواجب طواف قدوم سنت است
و واجب نیست **مالك** انه بلغه ان سعد بن ابي وقاص كان اذا دخل مكة مراهقا خرج الى عرفة قبل ان يطوف بالبيت وبين
الصفا والمروة ثم يطوف بعد ان يرجع سعد بن ابی وقاص وقتیکه داخل میشد بمکه نزدیک شده بروز عرفه بر می آمد بعرفات
پیش از انکه طواف کند بخانه کعبه ودرمیان صفا ومروه بعد ازان طواف میکرد پس از انکه رجوع کند مترجم گوید رضی الله عنه کسی که
احرام حج کرده باشد فضل در حق او انست که داخل شود بمکه پیش از وقوف بعرفات وطواف قدوم کند زیرا که آنحضرت صلعم همین طور
عمل فرموده اند واگر بمکه داخل نشود وبعرفات رود نیز جایز است چنانکه سعد بن ابی وقاص کرد **باب** لا يسن طواف القدوم
لمن احرم من مكة سنت نیست طواف قدوم برکسیکه احرام کرده باشد از مکه **مالك** عن نافع ان عبد الله بن عمر كان اذا احرم
من مكة لم يطف بالبيت ولا بين الصفا والمروة حتى يرجع من منى وكان لا يرمل اذا طاف حول البيت اذا احرم من مكة عبد الله
بن عمر وقتیکه احرام میکرد از مکه طواف نمیکرد بخانه کعبه ونه درمیان صفا ومروه تا آنکه باز میگشت از منی ورمل نمیکرد یعنی بقوت
دوش نمیرفت وقتیکه طواف میکرد گرد خانه کعبه وقتیکه احرام میکرد از مکه مترجم گوید رضی الله عنه که مختص است طواف قدوم بصفتی که
مذکور میشود بحاجی که داخل باشد بمکه قبل از وقوف پس کسیکه بقصد عمره در آمد او را طواف عمره میباید کرد نه طواف قدوم وکسیکه آنجا احرام حج از مکه کرده او را
او را طواف قدوم لازم نیست وکسیکه بعد از وقوف آمده است او را طواف حج فرض میباید کرد مسئله اگر حلال بمکه داخل شد یا انکه قصد حج نداشت
یا از نزدیک مکه بمکه آمد سنت است که طواف قدوم بجا آرد بجهة تحیه بیت مقدم طواف را مطلقا واجب است کردن آن

قلت وعليه اهل العلم ان ذلك مستحب والاولى ان يغتسل في اليوم نهارا ويدخل نهارا اذا ورد من طريق المدينة والشام ان يغتسل بذي طوى وان يدخل مكة من ثنية كداء ويخرج من ثنية كدى

۲۹۳

قلت استفاض عن الصحابة ان اول شيء كان يبدؤون به الطواف بالبيت ثم لا يحلون ... بهذه سنة الاتقان

قلت وعليه اهل العلم وفي العالمكيرية ليس على اهل مكة طواف القدوم وفي المنهاج يختص طواف القدوم بحاج دخل مكة قبل الوقوف

صحیح نباشد و سنن است که بدون آن صحیح باشد لکن با وجود آن کامل بود پس از واجبات ستر عورت و طهارت از حدث و نجس است
مانند صلوة بحدیث الطواف بمنزلة الصلوة الا ان الله قد احل فیه النطق فمن نطق فلا ینطق الا بخیر صححه الحاکم دیگر از واجبات طواف
آنست که ابتدا بحجر اسود کند و بیت را بر یسار خود گردانده و هفت بار بگرداند و اندرون مسجد باشد که طواف آنحضرت صلی الله علیه وسلم و سایر
مسلمین باتفاق چنین بوده است و درین مسئله خلافی مروی نشده و دیگر آنست که طواف وراء حجر واقع شود زیرا که حجر از
بیت است چنانکه بیاید و اما سنن پس مشی است در طواف و آن واجب نیست زیرا که در حدیث صحیحین ثابت شد که طاف
صلی الله علیه وسلم راکبا فی حجة الوداع و استلام حجر در اول هر طواف و تقبیل آن از جهة اتباع رواه الشیخان پس اگر عاجز باشد
از آن استلام کند فقط و اگر از آن نیز عاجز باشد باشاره استلام کند بدست خود و رکنین شامیین را استلام نکند و نه تقبیل
و رکن یمانی را استلام کند نه تقبیل بجهة اتباع رواه الشیخان من حدیث ابن عمر و رمل کند در ثلثه اشواط اول نه در جمیع اشواط
از حجر اسود تا حجر اسود و آن مختص است بطوافی که عقیب وی سعی باشد خواه قدوم باشد یا طواف فرض در حج یا عمره و معنی رمل
اسراع است در مشی با تقارب خطی و اضطباع بجهة اتباع و آن نیز خاص است بطوافیکه در آن رمل باشد و معنی اضطباع آنست
که وسط رداء خود را زیر منکب راست خود گذارد و هر دو طرف آنرا بر منکب چپ اندازد و اضطباع و رمل مخصوص است برجال
دون النساء و در اشواط سبعه موالاة کند و بعد از طواف دو رکعت نماز گذارد و در وی قل یا ایها الکافرون و قل هو الله احد ۲۹۴
خواند بجهة اتباع و بعد از طواف و صلوة استلام حجر اسود نماید نزدیک قصد سعی بجهة اتباع و واجبات سعی یکی بدایة است
از صفا بحدیث ابدأ بما بدأ الله به و دیگر هفت بار بودن آن بآن معنی که ذهاب از صفا بسوی مروه یکبار باشد و عود از مروه
بسوی صفا بار دیگر باشد و علی هذا القیاس و دیگر ایقاع آن بعد از طواف رکن یا بعد از طواف قدوم پیش از آنکه بعرفه واقف
شود للاتباع و هر که سعی بعد طواف قدوم کرده باشد بعد طواف رکن اعاده نکند بحدیث مسلم لم یطف النبی صلی الله علیه وسلم
ولا اصحابه بین الصفا والمروة الا طوافا واحدا طوافه الاول و مستحب است که برآید بر صفا و مروه قدر یکقامت آدمی و ذکری که
می آید بگوید و هر بار چنین کند و در اول و آخر سعی باهستگی روان شود در میان میلین اخضرین دوان دوان قطع کند
مقدمه مستحب است که امام یا نائب او روز سابع یک خطبه خواند در مسجد الحرام بعد نماز ظهر در ان خطبه تعلیم کند و آگاه بر آمدن
ایشان روز ترویه بسوی منی و آنچه متعلق مناسک باشد بآن تنبیه نماید بحدیث ابن عمر کان رسول الله صلی الله علیه وسلم
اذا کان قبل یوم الترویة بیوم خطب الناس و اخبرهم بمناسکهم رواه البیهقی باسناد جید و امام یا نائب او روز ترویه با مردمان
برآید بسوی منی للاتباع و شب آنجا گذرانند و نماز صبح آنجا خوانند و بعد طلوع شمس قصد عرفات نمایند و در وادی نمره نازل
شوند تا وقتیکه آفتاب زایل شود آنگاه امام دو خطبه خواند بعد از آن نماز ظهر و عصر را جمع کند بعد از آن بعرفات روند و وقوف کنند

تا غروب

تا غروب آفتاب به ذکر و دعا و تهلیل مشغول باشند و این وقوف فرض ست و شرط وقوف حضور موضعی ست از عرفات اگرچه
مکث نکند و وقت آن از زوال شمس ست تا صبح یوم النحر و جمع در میان جزوی از نهار و جزوی از لیل سنت ست و اگر از وی یکی
ازین دو فوت شود مستحب ست اراقه دم و اگر بغلط روز نحر وقوف کردند و حقیقت حال در اثنای وقوف یا بعد ازان ظاهر شد اعاده نکنند
بحدیث الحج یوم تحجون و بعد از غروب بسوی مزدلفه روان شوند و آنجا در میان مغرب و عشا جمع نمایند للاتباع و این جمع را علت این
جمع سفر ست یا نسک قول سالم ترجیح اول میدهد و مبیت مزدلفه لازم است و هر که مبیت آن ترک کند یا در نصف ثانی مبیت نکند
بغیر عذر اراقه دم کند خواه این دم مستحب است یا واجب و قول آخر مرد ست و از مزدلفه نسا و صغفه را بعد نصف لیل بمنی فرستد
و غیر ایشان باقی مانند تا آنکه وقت غلس نماز صبح خوانند و بجانب منی متوجه شوند و دران اثنا چون بمشعر حرام رسند وقوف کنند
و دعا نمایند تا وقت اسفار لقوله تعالی فاذا افضتم من عرفات فاذکروا الله عند المشعر الحرام و حصیات رمی از مزدلفه بگیرند بحدیث
فضل بن عباس ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال له غداة یوم النحر التقط لی حصی بعد ازان قبل از طلوع بجانب منی روان شوند
و چون بمنی رسند هفت سنگریزه بسوی جمره عقبه اندازند و همراه هر سنگریزه تکبیر گویند و در روز نحر رمی پیش از زوال آفتاب سنت ست
و بجز یک جمره را رمی نمیکنند هذا کله للاتباع و بعد از رمی هدی را ذبح کند اگر با او باشد بعد ازان حلق کند یا قصر و در حق مردان
حلق بهتر باشد و وظیفه زنان قصر ست بحدیث ابی داود لیس علی النساء حلق انما علی النساء التقصیر و این حلق یا قصر رکن ست
واقل او ادنی ما یطلق علیه الحلق ست و تنقیح حلق و قصر ازاله شعور ست بهر صفت که باشد نتف یا حرق یا قص یا سنان
بمقراض بهتر ست چنانکه باید و کسیکه موی ندارد او را مستحب ست راندن استره بر سر بعد ازان بمکه رود و طواف افاضه نماید
و آن آخرین فرض ست از فروض حج و ترتیب میان رمی و ذبح و حلق و طواف سنت ست نه واجب بحدیث لا حرج لا حرج
و وقت این چیزها بعد نصف لیل ست و آنرا آخری معین نیست الا رمی که تا آخر روز نحر ست چنانکه باید و ذبح تا آخر وقت
اضحیه بود و چیزها از جمله رمی و ذبح و حلق تحلل اول حاصل شود و همه چیز حلال شود الا جماع و مباشرت و آن نیز بطواف حلال
گردد و بعد از طواف بمنی باز روند و شبهای تشریق آنجا گذارند و هر روز از روزهای تشریق هر سه جمره را رمی کنند هر جمره را
بهفت سنگریزه و چون رمی یوم ثانی از ایام تشریق بجا آورد جایز ست او را نفر لقوله تعالی فمن تعجل فی یومین فلا اثم
علیه مگر آنکه شب سیوم در آید پس واجب میشود رمی روز ثالث نیز بقول ابن عمر چنانکه باید و وقت رمی ایام تشریق
از زوال آفتاب ست تا غروب آن و در قولی تا فجر و شرط آنست که واحد بعد واحد رمی کنند و ترتیب جمرات سه گانه رعایت
نمایند زیرا که رمی آنحضرت صلی الله علیه وسلم و صحابه رضی الله عنهم جز بهمین اسلوب بوده ست من غیر اختلاف و شرط رمی آنست
که حصا باشد نه لولو و زر و نیز و مانند آن که اسم حجر بر آن مطلق نیست و آنکه مسمی رمی حاصل شود پس وضع کفایت نمی کند

وسنت است کہ رمی کند قدر حصی الخذف بخا و دال معجمتین یعنی قدر یکہ از میان دو انگشت میتوان انداخت و اگر رمی یکروز ترک کردہ باشد روز دیگر قضا کند بغیر دم بحدیث رعا ابل چنانکہ بیاید و اگر جمیع ایام رمی بگذارد خواہ رمی یکروز ترک کردہ باشد یا زیادہ ازان اراقہ دم لازم است و وقتیکہ خواہد از مکہ بیرون رود واجب است طواف وداع الا بر حائض و اگر آنرا ترک کرد و عود نمود پیش از مسافت قصر دادن دم لازم شود و این مطالب در ابواب آیندہ بتفصیل مذکور خواہد شد

باب يسن الرمل في ثلثة اشواط من طواف بعدہ سعي سنت است رمل در سہ شوط از طواف کہ بعد آن سعی است

مالک عن جعفر بن محمد عن ابيه عن جابر بن عبد الله انه قال رايت رسول الله صلى الله عليه وسلم رمل من الحجر الاسود حتى ينتهي اليه ثلثة اطواف جابر گفت دیدم آنحضرت را صلی اللہ علیہ وسلم کہ پویہ پویہ رفت از حجر اسود تا آنکہ رسید بحجر اسود در سہ شوط

مالک عن نافع ان عبد الله بن عمر كان يرمل من الحجر الاسود الى الحجر الاسود ثلثة اطواف ويمشي اربعة اطواف عبد اللہ بن عمر پویہ پویہ میرفت از حجر اسود تا حجر اسود در سہ شوط و بآہستگی میرفت در چہار شوط

مالک عن هشام بن عروة ان اباه كان اذا طاف بالبيت يسعى الاشواط الثلثة يقول اللهم لا اله الا انت وانت تحيي بعد ما امتّ عروہ وقتیکہ طواف میکرد بخانہ کعبہ پویہ پویہ میرفت سہ شوط و این دعا میخواند اللہم لا الہ الا انت الخ یعنی بار خدایا نیست ہیچ معبود مگر تو و تو زندہ میکنی بعد ازانکہ میرانیدے

مالک عن نافع ان عبد الله بن عمر كان لا يرمل اذا طاف حول البيت اذا احرم من مكة مخصص عبد اللہ بن عمر رمل نمی کرد وقتیکہ طواف میکرد گرد خانہ کعبہ وقتیکہ محرم میشد از مکہ

باب يسن تقبيل الحجر الاسود سنت است بوسہ دادن حجر اسود را

مالک عن هشام بن عروة عن ابيه ان عمر بن الخطاب قال وهو يطوف بالبيت للركن الاسود انما انت حجر لا تضر ولا تنفع ولولا اني رايت رسول الله صلى الله عليه وسلم قبلك ما قبلتك ثم قبله عمر بن الخطاب در انحال کہ طواف می کرد بخانہ کعبہ خطاب کرد برکن اسود جز این نیست کہ تو سنگے ہستی ضرر نمیکنی و نفع نمیرسانی و گر نہ اینست کہ دیدم آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم کہ بوسہ داد ترا البوسہ نمیدادم ترا بعد ازان بوسہ کرد آنرا

مالک عن هشام بن عروة عن ابيه انه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لعبد الرحمن بن عوف كيف صنعت يا ابا محمد في استلام الركن الاسود فقال عبد الرحمن استلمت وتركت فقال له رسول الله صلى الله عليه وسلم اصبت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمود عبد الرحمن بن عوف را چگونہ کردی ای ابا محمد در استلام رکن اسود گفت عبد الرحمن استلام کردم گاہی و ترک کردم گاہی پس فرمود آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم نیک کردی مترجم گوید مذہب جمیع علما ہمین است و اگر عاجز شود از تقبیل اقتصار نماید بر استلام و اگر ازان نیز عاجز باشد بدست یا بچوب اشارہ کند

باب الصحيح ان يستلم الركنين اليمانيين فقط صحیح اینست کہ استلام کند دو رکن یمانی را و بس

مالک عن سعيد بن ابي سعيد المقبري

سلہ قلت وعليه اهل العلم في المناسك وبعضهم الرمل بطواف يعقبه سعي دفي غير طواف القدوم وجعل البغوي هذا القول اظهر وفي العالمكيرية كل طواف بعده سعي فانه يرمل فيه ١٢

سلہ قلت وعليه اهل العلم قالوا فان عجز استلم وان عجز عن الاستلام اشار بيده ١٢

عن عبيد بن جريج انه قال لعبد الله بن عمر يا ابا عبد الرحمن رايتك تصنع اربعا لم ار احدا من اصحابك يصنعها

قال ما هن يا ابن جريج قال رايتك لا تمس من الاركان الا اليمانيين ورايتك تلبس النعال السبتية ورايتك

تصبغ بالصفرة ورايتك اذا كنت بمكة اهل الناس اذا راوا الهلال ولم تهلل انت حتى كان يوم التروية فقال

عبد الله بن عمر اما الاركان فاني لم ار رسول الله صلى الله عليه وسلم يمس الا اليمانيين واما النعال السبتية فاني

رايت رسول الله صلى الله عليه وسلم يلبس النعال التي ليس فيها شعر ويتوضأ فيها وانا احب ان البسها واما الصفرة

فاني رايت رسول الله صلى الله عليه وسلم يصبغ بها فانا احب ان اصبغ بها واما الاهلال فاني لم ار رسول الله صلى الله عليه وسلم يهل حتى

تنبعث به راحلته عبيد بن جريج گفت عبد الله بن عمر را ای ابا عبد الرحمن دیدم ترا که میکنی چهار کار ندیدم هیچکس از یاران ترا

که بکند آنرا گفت ابن عمر چیست آن ای ابن جریج گفت دیدم ترا که دست نمیرسانی از ارکان مگر دو رکن یمانی را و دیدم ترا

که میپوشی نعال سبتیه را یعنی پاپوشی که موی از وسترده باشند و دیدم ترا که رنگ میکنی بزردی یعنی ریش خود را بخلوق

رنگین میسازی و دیدم ترا که چون در مکه میباشی احرام میکنند مردمان وقتیکه دیدند ماه ذی الحجه را و احرام نمیکنی تو تا آنکه

شود روز ترویه پس گفت عبد الله بن عمر اما ارکان پس هرآئینه من ندیدم رسول الله صلی الله علیه وسلم که دست

رسانیده باشد مگر بدو رکن یمانی و اما نعال سبتیه پس هرآئینه من دیدم آنحضرت را صلی الله علیه وسلم که میپوشید ۲۹۷

آن نعال را که نیست دران موی و وضو میکرد دران پس من دوست میدارم که بپوشم آنرا و اما خلوق پس

دیدم آنحضرت را صلی الله علیه وسلم که رنگ مینمود بآن ریش مبارک خود را پس من دوست میدارم که رنگ کنم

بآن و اما احرام پس هرآئینه ندیدم آنحضرت را صلی الله علیه وسلم که احرام میفرموده باشد تا آنکه برخاست با او شتر او

مالك عن ابن شهاب عن سالم بن عبد الله ان عبد الله بن محمد بن ابي بكر الصديق اخبر عبد الله بن عمر عن عائشة

ان النبي صلى الله عليه وسلم قال الم تري ان قومك حين بنوا الكعبة اقتصروا على قواعد ابراهيم قالت فقلت

يا رسول الله افلا تردها على قواعد ابراهيم قال لولا حدثان قومك بالكفر لفعلت قال فقال عبد الله بن عمر

لئن كانت عائشة سمعت هذا من رسول الله صلى الله عليه وسلم ما ارى رسول الله صلى الله عليه وسلم ترك استلام

الركنين الذين يليان الحجر الا ان البيت لم يتمم على قواعد ابراهيم عبد الله بن محمد نبیره حضرت ابی بکر الصدیق

خبر داد عبد الله بن عمر را از حضرت عائشه که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود آیا ندیدی که قوم تو وقتیکه بنا

کردند خانه کعبه را کم کردند از بنیاد حضرت ابراهیم علیه السلام گفت حضرت عائشه گفتم یا رسول الله آیا نمیگردانی کعبه را بدستور قواعد ابراهیم فرمود

علیه السلام اگر نمی بود قرب عهد قوم تو بکفر البته میکردم گفت عبد الله بن عمر اگر شنیده است این را عائشه از رسول الله صلعم

قلت وعليه اهل العلم قالوا لا يقبل الركنين الشاميين ولا يستلمهما ويستلم اليماني ولا يقبله ويستلم الحجر الاسود ويقبله ١٢

نمی بینم کہ آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم ترک فرمودہ است استلام آن دو رکن کہ متصل حجر است مگر از ان جہتہ کہ کعبہ تمام ساختہ نشدہ است بر بنیاد ابراہیم علیہ السلام **مالک** عن ہشام بن عروۃ ان اباہ کان اذا طاف بالبیت یستلم الارکان کلہا قال وکان لا یدع الیمانی الا ان یغلب علیہ عروہ وقتی کہ طواف میکرد بخانہ کعبہ استلام میکرد ہمہ ارکان را و ترک نمیکرد استلام رکن یمانی را مگر آنکہ مغلوب شود بسبب ازدحام بران مترجم گوید اتفاق اہل علم بر ہمین است کہ تقبیل نکند دو رکن شامی را و نہ استلام کند آن ہر دو را و استلام رکن یمانی نماید و تقبیل نکند آنرا و استلام کند حجر اسود را و تقبیل آن نیز بکند **باب** یطوف من وراء الحجر فانہ من البیت طواف کند از بیرون حجر زیرا کہ وی از خانہ کعبہ است **مالک** عن ہشام بن عروۃ عن ابیہ ان عائشۃ ام المؤمنین قالت ما ابالی اصلیت فی الحجر ام فی البیت حضرت عائشہ فرمود باک ندارم من کہ نماز گذارم در حجر یا در خانہ کعبہ

مالک انہ سمع ابن شہاب یقول سمعت بعض علماء نا یقول ما حجر الحجر فطاف الناس من ورائہ الا ارادۃ ان یستوعب الناس الطواف بالبیت ابن شہاب گفت شنیدم از بعض علمای خویش میگفت دیوار کشیدہ نشد بر حجر و طواف نکردند مردمان از بیرون او مگر بقصد آنکہ تمام کنند مردمان طواف خانہ کعبہ را **باب** یجوز الطواف راکبا جایز است طواف کردن سوارہ **مالک** عن ابی الاسود محمد بن عبد الرحمن بن نوفل عن عروۃ بن الزبیر عن زینب بنت ابی سلمۃ عن ام سلمۃ زوج النبی صلی اللہ علیہ وسلم انہا قالت شکوت الی رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم انی اشتکی فقال طوفی من وراء الناس وانت راکبۃ قالت فطفت ورسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم حینئذ یصلی الی جانب البیت وہو یقرء بالطور وکتاب مسطور حضرت ام سلمہ گفت شکایت کردم پیش آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم کہ من بیمارم پس فرمود طواف کن بیرون از جماعۃ مردمان حالانکہ تو سوارہ باشی گفت پس طواف کردم و آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم دران حال نماز میگذاردند بپہلوی خانہ کعبہ و آنحضرت صلعم میخواند سورہ والطور وکتاب مسطور مترجم گوید بر ہمین است اتفاق علما بحلے گفتہ کہ سنت است طواف پیادہ کردن مگر بعذر روا اگر بغیر عذر سوارہ طواف نمود جائز است بلا کراہتہ **باب** من انتقض وضوئہ وہو یطوف توضأ واستانف کسیکہ شکست وضو را و حالانکہ او طواف میکند وضو بکند و از ابتدا شروع کند قال مالک من اصابہ شیء ینتقض وضوءہ وہو یطوف بالبیت او یسعی بین الصفا والمروۃ او بین ذلک فانہ من اصابہ ذلک وقد طاف بعض الطواف او کلہ ولم یرکع رکعتی الطواف فانہ یتوضأ ویستانف الطواف والرکعتین قال مالک واما السعی بین الصفا والمروۃ فانہ لا یقطع ذلک علیہ ما اصابہ من انتقاض وضوءہ ولا یدخل السعی الا وہو طاہر بوضوء گفت مالک کسیکہ رسید او را چیزیکہ بشکند وضوء او را و حال آنکہ او طواف میکند بخانہ کعبہ یا سعی میکند درمیان صفا و مروہ یا درمیان این پس ہر آئینہ کسیکہ رسید او را آن و ہر آئینہ طواف کردہ بود و بعض طواف یا تمام کردہ بود و نگذاردہ ہر دو رکعت طواف را پس ہر آئینہ او وضو بکند و از سر نو

قلت وعليه الشافعي وقال ابوحنيفة واجبتان قال الطحاوي لما فعلهما رسول الله صلى الله عليه وسلم بلا قوله تعالى واتخذوا من مقام ابراهيم مصلى مسلم فانه انما لايتم الا به

شروع بکند در طواف و دو رکعت طواف گفت مالک اما سعی در میان صفا و مروه پس هر آئینه قطع نمیکند آن برو چیزیکه رسید و

او را از شکستن وضو را و باید که داخل نشود برای سعی مگر او طاهر باشد بوضو مترجم گوید نزدیک ابوحنیفه هر نسکی از مناسکیکه

در مسجد ادا کرده شود طهارة برای آن ضرورست و هر چه خارج مسجد ادا کرده شود طهارة ضرور نیست برای آن مثل سعی و

وقوف بعرفه و اگر طواف در حالت حدث یا جنابت نموده باشد اگر در مکه باشد اعاده کند و اگر از مکه بر آمده باشد قربانی واجب شود

بروی و اعاده ساقط گردد و نزدیک شافعی طواف مثل صلوة ست در اشتراط طهارت از حدث و نجاست و ستر عورة و اگر ازین

شروط چیزی فوت شد اعاده واجبست و اگر در عین طواف محدث شد وضو بکند و بنا نماید و استیناف مستحبست و کلام در عین طواف

مباح است بشرطیکه در ذکر الله باشد یا تعلیم و تعلم یا حاجة ضروریه والله اعلم **باب** تسنن رکعتان بعد الطواف سنت است

گذاردن دو رکعت بعد طواف قال الله تعالى واتخذوا من مقام ابراهيم مصلى فرمود خدا تعالی بگیرید از مقام ابراهیم جای نماز

مسئله دو رکعت بعد طواف نزدیک ابوحنیفه واجبست و نزدیک اکثر علما سنت و از آنحضرت صلی الله علیه وسلم منقول است که آن حضرت

گذاردن دو رکعت این آیه را تلاوت فرمود ازینجا دانسته شد که مراد از آن همین دو رکعت است والله اعلم **باب** لا یقرن

بين سبعين لیركع بعدهما ويجوز ان يركع عند المقام وغيره جمع نکند در میان دو سبع یعنی دو مرتبه هفت هفت طواف

کند متصل و بعد از آن دو دوگانه نماز گذارد و جایزست که نماز گذارد نزدیک مقام و غیر آن زیرا که مسجد الحرام همه مقام ابراهیم است

مالک عن هشام بن عروة عن ابيه انه كان لا يجمع بين السبعين لا يصلي بينهما ولكنه كان يصلي بعد كل سبع

ركعتين فربما صلى عند المقام او عند غيره عروه جمع نمیکرد در میان دو سبع که نماز نگذارد در میان آنها ولکن وی نماز میگذارد

بعد هر هفت شوط دو رکعت پس در بعض اوقات میگذارد نماز نزدیک مقام ابراهیم یا نزدیک غیر مقام و همین است مذهب علما

که جمع بين الاسبوعين بلا صلوة بينهما مکروه ست و تمام مسجد الحرام مقام ابراهیم ست **باب** لا يصلي ركعتي الطواف

بعد صلوة الصبح والعصر فان اضطر صلى حيث ما امكن نگذارد دو رکعت طواف بعد نماز صبح و عصر پس اگر مضطر شود نماز

گذارد هر جا که امکان داشته باشد **مالک** عن ابي الزبير المكي انه قال لقد رأيت البيت يخلو بعد صلوة الصبح وبعد صلوة

العصر ما يطوف به احد ابو الزبیر مکی گفت هر آئینه دیدم که خانه کعبه خالی میشد بعد نماز صبح و بعد نماز عصر طواف نمیکرد بان

هیچکس **مالک** عن ابي الزبير المكي انه قال رأيت عبد الله بن عباس يطوف بعد صلوة العصر ثم يدخل حجرته فلا ادري

ما يصنع ابو الزبیر گفت دیدم عبد الله بن عباس را که طواف میکرد بعد نماز عصر بعد از آن داخل میشد در حجره خود پس نمیدانم که چه میکرد

مالک عن ابن شهاب عن حميد بن عبد الرحمن بن عوف ان عبد الرحمن بن عبد القاري اخبره انه طاف بالبيت مع عمر

بن الخطاب بعد صلوة الصبح فلما قضى عمر طوافه نظر فلم ير الشمس فركب حتى اناخ بذي طوى فصلى ركعتين عبد الرحمن

قلت وعليه اهل العلم ان السنة ذلك في الكل الكلية وكثيرة الجمع بين الاسبوعين بعد صلوة بينهما

قلت وعليه ابوحنيفة في الكل يصلي ركعتي الطواف في وقت يباح له اداء التطوع فيه

۲۹۹

وعند الشافعي هي صلوة لها سبب فتباح في هذين الوقتين

بن عبد القاری خبر داد حمید بن عبد الرحمن بن عوف را که وی طواف کرد همراه عمر بن الخطاب بعد نماز صبح پس وقتیکه آخر کرد طواف
خود را نظر کرد پس ندید آفتاب را پس سوار شد تا آنکه شتر را بنشاند در ذی طوی پس گذارد دو رکعت مترجم گوید مذهب ابو حنیفه
همین است که دو رکعت طواف تا وقت مباح تاخیر کردن ضرور است و نزدیک شافعی این دو رکعت نماز نیست که سببی مسنون
شده پس در هر وقت گذاردن آن درست است والله اعلم **باب** یستلم الرکن الاسود بعد الرکعتین ثم یخرج
الی الصفا دست برساند بحجر اسود بعد دو رکعت طواف بعد از ان برآید بجانب صفا **مالک** انه بلغه ان رسول الله صلعم
کان اذا قضی طوافه بالبیت وركع ركعتين واراد ان يخرج الى الصفا والمروة استلم الركن الاسود قبل ان يخرج
رسول الله صلی الله علیه وسلم وقتی تمام میکرد طواف خود را بخانه کعبه و میگذارد دو رکعت و میخواست که برآید بطرف صفا و مروه
دست میرسانید برکن اسود پیش از برآمدن و همین است مذهب جمیع اهل علم **باب** وجوب السعی بین الصفا والمروة
در بیان وجوب سعی درمیان صفا و مروه قال الله تعالى ان الصفا والمروة من شعائر الله فمن حج البيت او اعتمر فلا جناح
علیه ان یطوف بهما ومن تطوع خيرا فان الله شاكر عليم هر آئینه صفا و مروه از نشانهای خداست پس هر که حج کند
خانه کعبه را یا عمره بجا آرد پس نیست هیچ گناه بروی در آنکه طواف کند میان آنها و هر که طاعت خدا تعالی بجا آرد پس هر آئینه
خدا تعالی قبول کننده عمل هست داننده همه چیز است **مالک** عن هشام بن عروة عن ابیه انه قال قلت لعائشة ام المؤمنین
وانا یومئذ حدیث السن ارأیت قول الله تبارك وتعالى ان الصفا والمروة من شعائر الله فمن حج البيت او اعتمر فلا جناح
علیه ان یطوف بهما فما على الرجل شئ ان لا یطوف بهما قالت عائشة كلا لو كان كما تقول لكانت فلا جناح عليه ان لا
یطوف بهما انما انزلت هذه الایة فی الانصار کانوا یهلون لمناة وكانت مناة حذو قدید وكانوا یتحرجون ان یطوفوا
بین الصفا والمروة فلما جاء الاسلام سألوا رسول الله صلى الله عليه وسلم عن ذلك فانزل الله تعالى ان الصفا والمروة من
شعائر الله فمن حج البيت او اعتمر فلا جناح عليه ان يطوف بهما عروه گفت گفتم حضرت عائشه را و من در ان روز
نوجوان بودم آیا دیدی قول خدا تعالی را ان الصفا والمروة الخ پس نیست گناه بر آنکه طواف نکند باین هر دو یعنی
سعی نکند میان صفا و مروه گفت حضرت عائشه نی نی اگر میبود معنی آیه چنانکه تو میگوئی آیه باین عبارت نازل میشد
فلا جناح علیه ان لا یطوف بهما غیر ازین نیست که آیه فرود آورده شد در باب انصار ایشان احرام میکردند
در جاهلیة برای مناة و بود مناة نزدیک قدید و ایشان احتراز میکردند از آنکه طواف کنند میان صفا و مروه پس
وقتیکه آمد اسلام سوال کردند آنحضرت را صلی الله علیه وسلم ازین ما جرا پس نازل ساخت خدا تعالی ان الصفا
والمروة الایة مترجم گوید مقصود حضرت عائشه آنست که فلا جناح علیه ان لا یطوف بهما نص است در عدم

سله قولت وعليه اهل العلم في العالمكية ثم الاصل في كل طواف بعده سعي العود الى استلام الحجر وفي المنهاج يستلم الحجر بعد الطواف وصلوته ثم يخرج من باب الصفا للسعي ١٢

٣٠٠

سله قولت وعليه اهل العلم الا انه من الاركان عند الشافعي ومالك واحمد فلا يجبر بالدم وعند ابي حنيفة من الواجبات وعلى من تركه دم ١٢

ج ب

قلت وعليه اهل العلم وفي الانوار يبدأ بالصفا ويرقى عليه فاذا رأى ثم رجل ويستقبل البيت ويقول الله اكبر الى آخره ١٢

وجوب طواف میان صفا و مروه و قابل تاویل نیست ولا جناح علیه ان یطوف لفظ نیست بلکه ظاهر ست در عدم وجوب احتمال دارد که این عبارت بنابر دفع شبهه کسی گفته باشند چنانکه از حال انصار بیان کرده شد و بر همین ست اتفاق اهل علم که سعی بین الصفا والمروه از ضروریات حج و عمره ست مگر آنکه نزدیک شافعی از ارکان ست پس جبر آن بدم درست نباشد و نزدیک ابوحنیفه از واجبات ست و اگر ترک کرده قربانی بروی واجب شود **باب** البدایة بالصفا در ابتدا کردن بصفا

مالك عن جعفر بن محمد بن علی عن ابیه عن جابر بن عبد الله انه قال سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول حین خرج من المسجد وهو یرید الصفا وهو یقول نبدأ بما بدأ الله به فبدأ بالصفا جابر گفت شنیدم از رسول الله صلی الله علیه وسلم که میگفت وقتیکه برآمد از مسجد حرام و او قصد صفا میفرمود و او میگفت ابتدا میکنیم بچیزیکه ابتدا کرده ست خدا تعالی بآن پس ابتدا کرد بصفا مترجم گوید همین ست مذهب علما که ابتداء الصفا ضرور ست پس اگر شخصی معکوس بجا آورد و ابتدا بمروه کند دران مختلف شده اند صحیح انست که شوط اول اعتداد نباید والله اعلم **باب** ما یستحب من الذکر والدعاء علی الصفا والمروة باب دربیان آنچه مستحب ست از ذکر و دعا بر صفا و مروه **مالك** عن جعفر بن محمد بن علی عن ابیه عن جابر بن عبد الله ان رسول الله صلی الله علیه وسلم کان اذا وقف علی الصفا یکبر ثلثا ویقول لا اله الا الله وحده لا شریك له له الملك وله الحمد وهو علی کل شیء قدیر یصنع ذلك ثلث مرات ویدعو ویصنع علی المروة مثل ذلك جابر روایت کرد که آنحضرت صلی الله علیه وسلم وقتیکه می ایستاد بر صفا الله اکبر میگفت سه بار و میگفت لا اله الا الله الخ میکرد این ذکر سه بار و میکرد بر مروه همچنان **مالك** عن نافع انه سمع عبد الله بن عمر وهو علی الصفا یدعو یقول اللهم انك قلت ادعونی استجب لکم وانك لا تخلف المیعاد وانی اسالك کما هدیتنی للاسلام الا تنزعه منی حتی تتوفانی وانا مسلم نافع شنید عبد الله بن عمر را دران حال که او بر صفا بود و دعا میکرد و میگفت اللهم الخ ای بار خدا یا هرآئینه تو فرمودی ادعونی استجب لکم و هرآئینه تو خلاف نمیکنی وعده را و هرآئینه من سوال میکنم از تو چنانکه هدایت کردی مرا باسلام که نزع نکنی آنرا از من تا آنکه بمیرانی مرا حالانکه من مسلمان باشم **باب** یستحب السعی فی بطن الوادی مستحب ست سعی درمیان وادی

مالك عن جعفر بن محمد عن ابیه عن جابر بن عبد الله ان رسول الله صلی الله علیه وسلم کان اذا نزل من الصفا والمروة مشی حتی اذا انصبت قدماه فی بطن الوادی سعی حتی یخرج منه رسول الله صلی الله علیه وسلم وقتیکه فرود می آمد از صفا و مروه آهسته آهسته میرفت تا آنکه فرود می آمدند دو قدم او در میان وادی بدویده میرفت تا آنکه بر می آمد از میان وادی **مسئله** نزدیک حنفیه چون در بطن وادی رسد درمیان

قلت وعليه اهل العلم وفي المنهاج شرطه ان يبدأ بالصفا فاذا سعى وفي العالمگيرية بدأ بالمروة معكوسا بان بدأ بالمروة فمن اصحابنا من قال يعتد به ولكن يكره والصحيح انه لا يعتد بالشوط الاول ١٢ وفي الهداية نحوه

قلت السعي اذا انحدر بطن الوادي بين الميلين الاخضرين وفي الانوار يستحب في الذهاب ان يمشي على عادته الى ان يبقى بينه وبين الميل الاخضر قدر ستة اذرع فيسعى الى ان يتوسط بين الميلين فيمشي ١٢

٣٠١

میلین اخضرین سعی نماید ونزد یک شافعیہ چون از صفا فرود آید باید کہ آہستہ آہستہ برود چون مسافت شش ذراع از میل اخضر باقی ماند سعی نماید تا وقتیکہ در وسط میلین اخضرین برسد بعد از ان آہستہ آہستہ برود **باب** المشی بین الصفا والمروۃ افضل من الرکوب

پیادہ رفتن درمیان صفا و مروہ بہتر است از سوار رفتن **مالک** عن ہشام بن عروۃ ان سودۃ بنت عبد اللہ بن عمر

کانت عند عروۃ بن الزبیر فخرجت تطوف بین الصفا والمروۃ فی حج او عمرۃ ماشیۃ وکانت امرءۃ ثقیلۃ فجاءت حین

انصرف الناس من العشاء فلم تقض طوافہا حتی نودی بالاول من الصبح فقضت طوافہا فیما بینہا وبینہ وکان عروۃ

اذا راٰہم یطوفون علی الدواب ینہاہم اشد النہی فیعتلون لہ بالمرض حیاء منہ فیقول لنا فیما بیننا وبینہ لقد خاب هؤلاء

وخسروا سودہ دختر عبد اللہ بن عمر بود نزدیک عروہ بن الزبیر یعنی در نکاح او بود پس ہر آئینہ طواف میکرد درمیان صفا و مروہ در حج

یا عمرہ روان برپای خود و بود زنی گران پس آمد یعنی شروع طواف کرد میان صفا و مروہ وقتیکہ بازگشتند مردمان از نماز

عشا پس تمام نکرد طواف خود را تا آنکہ گفتہ شد اذان اول از نماز صبح پس تمام کرد طواف خود را درمیان خود و درمیان اذان صبح

و عروہ وقتیکہ میدید مردمان را کہ طواف میکردند برچارپایہای خود نہی میکرد ایشانرا سخت ترین نہی پس حیلہ می آوردند پیش او بمرض

از جہت شرمندگی از وی پس عروہ میگفت درمیان خود و درمیان ما مراد نرسیدند ایشان و زیان کار شدند **باب** من اعتمر

او تمتع حلق بعد السعی ومن افرد الحج او قارن اخر ذلک الی یوم النحر ہر کہ عمرہ مفردہ نیت کردہ باشد یا تمتع نمودہ باشد سر تراشد

بعد سعی و ہر کہ حج مفرد یا قران نیت کردہ باشد تاخیر کند حلق را تا روز نحر **مالک** عن یحیی بن سعید قال اخبرتنی عمرۃ بنت

عبد الرحمن انہا سمعت عائشۃ ام المؤمنین تقول خرجنا مع رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لخمس لیال بقین من ذی القعدۃ

ولا نری الا انہ الحج فلما دنونا من مکۃ امر رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم من لم یکن معہ ھدی اذا طاف البیت وسعی بین الصفا

والمروۃ ان یحل قالت عائشۃ فدخل علینا یوم النحر بلحم بقر فقلت ما ھذا فقالوا نحر رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم عن ازواجہ

قال یحیی فذکرت ھذا الحدیث للقاسم بن محمد فقال اتتک واللہ بالحدیث علی وجہہ عمرہ بنت عبد الرحمن شنید از حضرت

عائشہ کہ گفت بر آمدیم ما ہمراہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در پنج شب کہ باقی ماندہ بودند از ماہ ذی قعدہ و نمود و نمیشد ما را مگر آنکہ آن

حج است پس وقتیکہ نزدیک رسیدیم بمکہ امر کرد آنحضرت صلعم کسی را کہ ہمراہ او ہدی نبود وقتیکہ طواف خانہ کعبہ نماید و سعی کند

میان صفا و مروہ حلال شود گفت حضرت عائشہ پس داخل کردہ شد بر ما یعنی بر اہل بیت روز نحر گوشت گاو پس گفتم چیست

این گفتند نحر فرمودہ ست آنحضرت صلعم از جانب ازواج خود گفت یحیی پس ذکر کردم این حدیث را پیش قاسم بن محمد گفت قاسم

عمرہ آورد حدیث را پیش تو بوجہیکہ می باید **مالک** عن نافع عن عبد اللہ بن عمر عن حفصۃ ام المؤمنین انہا قالت

لرسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ما شان الناس حلوا ولم تحلل انت من عمرتک فقال انی لبدت راسی وقلدت ھدیی فلا احل

فائدہ
ذیلہ اہل العلم
وقد یجوز السعی
راکبا وماشیا افضل

۳۰۲

حتی انحر حضرت حفصہ گفت بحضرت را چیست حال مردمان کہ حلال شدند و تو حلال نشدی از عمرۂ خود گفت برانیہ من تلبیخ

جمع کردہ ام موی سر خود را و قلادہ بستم ہدی خود را پس حلال نشوم تا آنکہ نحر کنم **باب** یستحب الغدو یوم الترویۃ الی منی

مستحب ست پگاہ رفتن روز ترویہ بسوی منی **مالک** عن نافع ان عبد اللہ بن عمر کان یصلی الظہر والعصر والمغرب

العشاء والصبح بمنی ثم یغدو اذا طلعت الشمس الی عرفۃ عبد اللہ بن عمر میگذارد نماز صبح و ظہر و عصر و مغرب و عشا و صبح

منی بعد ازان پگاہ میرفت وقتیکہ برمی آمد آفتاب بجانب عرفات مترجم گوید مستحب ست برآمدن بسوی منی بعد طلوع آفتاب

شب گذرانیدن در منی بعد ازان پگاہ برآیند بجانب عرفات وقتیکہ طلوع کند آفتاب **باب** نزول غرفۃ ۃ وجواز ترک النزول بہا

دربیان فرود آمدن در نمرہ و ترک فرود آمدن آنجا **مالک** عن علقمۃ عن امہ عن عائشۃ انہا کانت تنزل من عرفۃ

بنمرۃ ثم تحولت الی الاراک حضرت عائشہ فرود می آمد در نمرہ از وادی عرفات بعد ازان انتقال کرد بجانب اراک **باب** یستحب

تقصیر الخطبۃ فی عرفۃ وتعجیل الرواح الی عرفۃ مستحب ست کوتاہ ساختن خطبہ در نمرہ و شتاب رفتن بسوی عرفہ **مالک**

عن ابن شہاب عن سالم بن عبد اللہ قال کتب عبد الملک بن مروان الی الحجاج بن یوسف ان لا یخالف عبد اللہ بن عمر فی

شئ من امر الحج قال فلما کان یوم عرفۃ جاء عبد اللہ بن عمر حین زالت الشمس وانا معہ فصاح بہ عند سرادقہ این ہذا

فخرج علیہ الحجاج وعلیہ ملحفۃ معصفرۃ فقال مالک یا ابا عبد الرحمن فقال الرواح ان کنت ترید السنۃ فقال اہذہ الساعۃ فقال نعم

قال فانظرنی حتی افیض علی ماء ثم اخرج فنزل عبد اللہ حتی خرج الحجاج فسار بینی وبین ابی فقلت لہ ان کنت ترید

ان تصیب السنۃ الیوم فاقصر الخطبۃ وعجل الصلوۃ فجعل ینظر الی عبد اللہ بن عمر کیما یسمع ذلک منہ فلما رای

ذلک عبد اللہ بن عمر قال صدق سالم بن عبد اللہ گفت کہ عبد الملک بن مروان نوشت بسوی حجاج کہ مخالفت نکنی با عبد اللہ

بن عمر در چیزی از امور حج پس وقتیکہ شد روز عرفہ آمد عبد اللہ بن عمر وقتیکہ زائل شد آفتاب و من ہمراہ او بودم پس آواز داد

حجاج را نزدیک سراپردہای او کہ کجاست این شخص پس برآمد حجاج و بروی چادری بود معصفر پس گفت چیست ترا

ای ابا عبد الرحمن گفت رفتن بعرفہ میباید اگر میخواہی عمل بر سنت پس گفت حجاج آیا این ساعت بروم گفت عبد اللہ

آری گفت مہلت دہ مرا تا آنکہ بریزم برخود آب را یعنی غسل کنم بعد ازان برآیم پس فرود آمد عبد اللہ بن عمر تا آنکہ برآمد حجاج

پس سیر کرد میان من و میان پدر من پس گفتم او را اگر خواہی کہ عمل بسنت کنی امروز پس کوتاہ کن خطبہ را و تعجیل کن نماز را

پس دید حجاج بسوی عبد اللہ بن عمر تا بشنود از وی این سخن را پس وقتیکہ دید این ماجرا عبد اللہ بن عمر گفت راست گفت

سالم مترجم گوید اتفاق علما بر آن ست کہ خطبہ خواند امام بعد از زوال دو خطبہ حال آنکہ او ایستادہ باشد و بنشیند درمیان

خطبتین بنحو جمعہ و تعلیم کند در ان خطبہا مردمان را مناسک حج تا یوم ثانی **باب** یجمع بین الظہر والعصر یوم عرفۃ جمع کند میان

قلت وعلیہ اہل العلم وقد ذکر ان ابا حنیفۃ یجعل التمتع علی نوعین فما کان اسوق الہدی فانہ لا یحل منہ الی یوم النحر والمتمتع الذی لم یسق الہدی فانہ یحل منہ بعد السعی ۱۲

قلت وعلیہ اہل العلم انہ یستحب ان یخرجوا الی منی بعد طلوع الشمس وان یبیتوا بہا ثم یغدوا اذا طلعت الشمس الی عرفۃ ۱۲

قلت فی المنہاج ولا یدخلونہا بل یقیمون بنمرۃ بقرب عرفات حتی تزول الشمس ۔۔۔ فاذا وصلوا نمرۃ ۔۔۔ الامام ۔۔۔ المالکیۃ

ظہر وعصر روز عرفہ **مالك** عن ابن شهاب انه سال سالم بن عبد الله بن عمر هل يجمع بين الظهر والعصر في السفر فقال

نعم لا باس بذلك الم تر الى صلوة الناس بعرفة ۵۱ ابن شہاب سوال کرد سالم بن عبد اللہ بن عمر را یا جمع کردہ شود میان

ظہر وعصر در سفر پس گفت سالم بن عبد اللہ آری ہیچ باک نیست آیا نمی بینی نماز مردمان روز عرفہ **باب** فضل يوم عرفة

وفضل الدعاء فيه در فضیلت روز عرفہ وفضیلت دعا در وی **مالك** عن ابراهيم بن عبد الله بن ابي عبلة

عن طلحة بن عبيد الله بن كريز ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال ما رئي الشيطن يوما هو فيه اصغر ولا ادحر ولا احقر

ولا اغيظ منه في يوم عرفة وما ذلك الا لما راى تنزل الرحمة وتجاوز الله عن الذنوب العظام الا ما رئي يوم

بدر قيل وما راى يوم بدر قال اما انه قد راى جبريل يزع الملئكة رسول اللہ صلعم فرمود دیدہ نشد شیطان روزی کہ در ہیچ

خوار تر ولی اعتبار تر وحقیر تر وخشمناک تر از روی آنحال کہ در روز عرفہ میباشد ونیست این مگر بسبب آنکہ می بیند نزول رحمت وعفو

فرمودن خدا تعالی از گناہان بزرگ مگر آنکہ دیدہ شد روز بدر صحابہ گفتند وچہ دید روز بدر فرمود آگاہ باش ہر آئینہ دید

جبرئیل را جا بجا استادہ میکرد فرشتگان را **مالك** عن زياد بن ابي زياد مولى عبد الله بن عياش بن ابي ربيعة المخزومي

عن طلحة بن عبيد الله بن كريز ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال افضل الدعاء دعاء يوم عرفة وافضل ما قلت انا والنبيون

من قبلي لا اله الا الله وحده لا شريك له ۵۲ رسول اللہ صلعم فرمود بہترین دعا دعاء روز عرفہ ست وبہترین آنچہ گفتیم من وپیغامبران

پیش از من لا الہ الا اللہ وحدہ لا شریک لہ ست **باب** عرفة كلها موقف الا بطن عرنة ومزدلفة كلها موقف الا بطن محسر

عرفہ ہمہ آن جای ایستادن ست مگر بطن وادی عرفہ ومزدلفہ ہمہ آنجای ایستادنست مگر بطن محسر **مالك** انه بلغه ان رسول الله

صلى الله عليه وسلم قال عرفة كلها موقف وارتفعوا عن بطن عرنة والمزدلفة كلها موقف وارتفعوا عن بطن محسر رسول اللہ صلعم فرمود

عرفہ ہمہ جای ایستادن ست وبکسو شوید از بطن عرنہ ومزدلفہ ہمہ آن جای ایستادن ست وبکسو شوید از بطن محسر **مالك** عن هشام

۵۳ بن عروة عن عبد الله بن الزبير انه كان يقول اعلموا ان عرفة كلها موقف الا بطن عرنة وان المزدلفة كلها موقف الا بطن محسر

عبد اللہ بن الزبیر میگفت بدانید کہ عرفہ ہمہ جای ایستادن ست مگر بطن عرنہ ومزدلفہ ہمہ آنجای ایستادن ست مگر بطن محسر گویم

بطن عرنہ وادی ست جانب غرب از مسجد عرفات وشیطان در انجا برای حضرت اسمعیل متمثل شد ووسوسہ انداخت کہ حضرت

ابراہیم ارادہ ذبح تو دارند وبطن محسر بلفظ اسم فاعل موضعے ست کہ فیلان اصحاب فیل در انجا ماندہ شدند وہلاک گشتند وعلما

برمضمون ایں حدیث وآثار اجماع دارند اختلاف در ان ست کہ اگر شخصی در بطن عرنہ وقوف کرد حج او تباہ گردد چنانچہ مذہب

شافعی ست یا اصل حج صحیح ست ودر ان نقصانی راہ یافتہ کہ بقربانی منجبر توان شد چنانچہ مذہب مالک ست واللہ اعلم **باب**

هل يصوم عرفة واقف عرفات آیا روزہ گیرد روز عرفہ کسیکہ استادہ باشد بعرفات **مالك** عن ابي النضر مولى عمر بن عبيد الله

---

۵۱ وعليه اهل العلم الا ان الجمع بمعنى النسك عند ابي حنيفة فيشترط له شروط من الوقت والمكان والاحرام والجماعة وبمعنى السفر عند الشافعي

۵۲ قلت وعليه اهل العلم انه يستحب يومئذ الاكثار في الذكر و التهليل والدعاء ١٢ م ٠ س

۵۳ قلت لم نر في العالمكيرية هذه العبارة بعينها وفي شرح السنة اختلفوا فيمن وقف ببطن عرنة فقال الشافعي لا يجزئه وقال مالك يجزئه وعليه دم حجه صحيح

عن عمر

عن عمیر مولی عبداللہ بن عباس عن ام الفضل بنت الحارث ان ناسا تماروا عندها یوم عرفة فی صیام رسول اللہ صلی اللہ علیہ فقال بعضہم ہو صائم
وقال بعضہم لیس بصائم فارسلت الیہ بقدح لبن وہو واقف علی بعیرہ بعرفة فشرب جماعتی اختلاف کردند بایکدیگر نزدیک ام الفضل
بنت الحارث روز عرفہ در روزہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم پس بعض مردم گفتند کہ آنحضرت صلعم روزہ دار ست وبعض ایشان گفتند
نیست روزہ دار پس ام الفضل فرستاد پیالہ شیر وآنحضرت صلعم ایستادہ بود بر شتر خود در عرفات پس آشامید آنرا مالک عن یحیی ابن
سعید عن القاسم بن محمد ان عائشة ام المؤمنین کانت تصوم یوم عرفة فقال القاسم لقد رأیتہا عشیة عرفة یدفع الامام
ثم تقف حتی یبیض ما بینہا وبین الناس من الارض ثم تدعو بشراب فتفطر قاسم بن محمد روایت کرد کہ حضرت عائشہ روزہ میگرفت
روزہ عرفہ قاسم گفت دیدم او را بیگاہ عرفہ کہ روان میشد امام بعد ازان می ایستاد حضرت عائشہ تا آنکہ سفید میشد آنچہ میان او و میان
مردمان بود از زمین مراد ازان خالی شدن زمین ست از ہجوم مردم بعد ازان میطلبید آشامیدنی پس افطار میکرد مترجم گوید نزد
اکثر علما افضل بعرفہ ترک صوم عرفہ مکروہ ست بما افطار آن روز مستحب تا در دعا و وقوف کوشش نماید **باب** من لم یقف بعرفة حتی طلع
الصبح یوم النحر فقد فات الحج ہر کہ نہ ایستاد بعرفہ تا آنکہ طلوع کرد صبح روز نحر پس فوت شد ازوی حج **مالک** عن نافع ان عبد اللہ
بن عمر کان یقول من لم یقف بعرفة من لیلة المزدلفة قبل ان یطلع الفجر فقد فات الحج ومن وقف بعرفة من لیلة المزدلفة قبل ان یطلع الفجر
فقد ادرک الحج عبداللہ بن عمر گفت ہر کہ ایستادہ نشد در عرفات از شب مزدلفہ پیش ازانکہ طلوع کند فجر پس ہر آئینہ فوت شد ازوی
حج وہر کہ ایستاد بعرفات از شب مزدلفہ پیش ازانکہ طلوع کند فجر پس ہر آئینہ دریافت حج را **مالک** عن ہشام بن عروة عن ابیہ انہ
قال من ادرکہ الفجر من لیلة المزدلفة ولم یقف بعرفة فقد فاتہ الحج ومن وقف بعرفة من لیلة المزدلفة قبل ان یطلع الفجر فقد ادرک
الحج عروہ میگفت ہر کہ دریافت او را فجر از شب مزدلفہ و او ایستادہ نشدہ ست بعرفات پس ہر آئینہ فوت شد ازوی حج وہر کہ ایستاد
بعرفات از شب مزدلفہ پیش از طلوع فجر پس ہر آئینہ دریافت حج را مترجم گوید ہمین ست مذہب اہل علم مگر آنکہ اگر روز انہ در عرفہ
ایستاد و قبل از غروب مفارقت کرد نزدیک ابو حنیفہ دم واجب شد ونزدیک شافعی اداء دم مستحب است او را **باب** کیف یسیر
افاد فی الحج چگونہ سیر کند وقتیکہ روان شود از عرفات **مالک** عن ہشام بن عروة عن ابیہ انہ قال سئل اسامة بن زید وانا جالس معہ
کیف کان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یسیر فی حجة الوداع حین دفع فقال کان یسیر العنق فاذا وجد فرجة نص عروہ گفت کہ سوال
کردہ شد اسامہ بن زید را و من نشستہ بودم ہمراہ او چگونہ سیر میکرد آنحضرت صلعم در حجة الوداع وقتیکہ روان میشد از عرفات پس گفت
اسامہ کہ میرفت قدم بقدم شتابی میکرد پس وقتیکہ مییافت فرجہ را زیادہ تر شتابی میکرد گفت ہشام ونص رفتاری ست زیادہ تر از عنق
باب الجمع بین المغرب والعشاء بمزدلفة جمع کند مغرب و عشا را در مزدلفہ **مالک** عن ابن شہاب عن سالم بن عبداللہ عن
عبداللہ بن عمر ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم صلی المغرب والعشاء بالمزدلفة جمیعا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نماز مغرب و عشا گذارد

له قلت وعلیہ اہل العلم الا انہ لو وقف نہارا ثم فارق عرفة قبل الغروب اراق دما استحبابا عند الشافعی ووجوبا عند ابی حنیفة ۱۲

قلت وعلیہ اہل العلم انہ یدفع دفعا لا یؤذی الناس ۱۲

در مزدلفه یکجا **مالک** عن موسی بن عقبة عن کریب مولی ابن عباس عن اسامة بن زید انه سمعه یقول دفع رسول الله صلی الله علیه

وسلم من عرفة حتی اذا کان بالشعب نزل فبال فتوضأ فلم یسبغ الوضوء فقلت له الصلوة یا رسول الله قال الصلوة امامک فرکب

فلما جاء المزدلفة نزل فتوضأ فاسبغ الوضوء ثم اقیمت الصلوة فصلی المغرب ثم اناخ کل انسان بعیره فی منزله ثم اقیمت

العشاء فصلاها ولم یصل بینهما شیئا اسامه بن زید میگفت روان شد رسول الله صلعم از عرفه تا چون رسید بدره کوه فرود آمد

پس بول کرد پس وضو کرد و اکمال آن نمود یعنی یک بار اعضا را شست اسامه گفت پس گفتم آنحضرت را صلی الله علیه وسلم نماز

بگذار یا رسول الله فرمود نماز پیش روی تست پس سوار شد پس وقتیکه رسید بمزدلفه فرود آمد پس کامل کرد وضو را بعد ازان

استاده نموده شد نماز پس گذارد نماز مغرب بعد ازان خوابانید هر شخصی شتر خود را در منزل خود بعد ازان اقامت عشا گفته شد پس

گذارد آنرا و نگذارد چیزی درمیان هر دو نماز **مالک** عن یحیی بن سعید عن عدی بن ثابت الانصاری ان عبد الله بن یزید الخطمی

اخبره ان ابا ایوب الانصاری اخبره انه صلی مع رسول الله صلی الله علیه وسلم فی حجة الوداع المغرب والعشاء بالمزدلفة جمیعا

ابو ایوب انصاری نماز گذارد همراه آنحضرت صلعم در حجة الوداع مغرب و عشا در مزدلفه همه یکجا **مالک** عن نافع ان عبد الله بن عمر کان

یصلی المغرب والعشاء بالمزدلفة جمیعا عبد الله بن عمر میگذارد مغرب و عشا در مزدلفه همه یکجا و در عالمگیری مذکورست که این

جمع را خطبه و سلطان و جماعة و احرام ضرور نیست بخلاف جمع عرفه **باب** یقومون بالمشعر الحرام یذکرون الله تعالی بیفرود

بایستند در مشعر الحرام ذکر گویان خدای را عز وجل تا آنکه در وقت روشنی درآیند قال الله تعالی فاذا افضتم من عرفات فاذکروا الله

عند المشعر الحرام واذکروه کما هداکم وان کنتم من قبله لمن الضالین ○ پس وقتیکه روان شدید از عرفات پس یاد کنید

خدای را عز وجل نزدیک مشعر الحرام و آن کوهی است در مزدلفه و یاد کنید او را چنانکه راه نمود شما را و اگرچه بودید پیش ازین از گمراهان

پس ازین آیه معلوم شد که نزول مزدلفه و ذکر نزدیک مشعر الحرام لازم است و حدیث وقت آنرا معین کرده است که نماز صبح در وقت

غلس خواند و ازان وقت تا سفیده دمی ذکر گوید و پیش از طلوع آفتاب بسوی منی روان شود مترجم گوید نزدیک ابو حنیفه اینوقوف

باین صفت واجب است و نزدیک شافعی سنت **باب** تقدیم الضعفة من جمع پیشتر فرستادن زنان و کودکان را از مزدلفه

مالک عن نافع عن سالم و عبید الله ابنی عبد الله بن عمر ان اباهما عبد الله بن عمر کان یقدم اهله وصبیانه من المزدلفة

الی منی حتی یصلوا الصبح بمنی ویرموا قبل ان یاتی الناس عبد الله بن عمر پیشتر میفرستاد اهل خود را و کودکان خود را از مزدلفه بسوی منی

تا آنکه نماز صبح میگذارند بمنی و رمی میکردند پیش ازانکه مردمان بیایند **مالک** عن یحیی بن سعید عن عطاء بن ابی رباح

ان مولاة لاسماء بنت ابی بکر الصدیق اخبرته قالت جئنا مع اسماء بنت ابی بکر منی بغلس قالت فقلت لها لقد جئنا منی

بغلس فقالت قد کنا نصنع ذلک مع من هو خیر منک مولاتی ازان اسماء بنت ابی بکر گفت آمدیم همراه اسماء بنت ابی بکر بمنی در وقت

غلس پس

ﻪ قولہ: وعلیه اهل العلم وفی العالمگیریة لا یشترط للجمع بالمزدلفة الخطبة والسلطان والجماعة والاحرام ۱۲

ﻪ قولہ: وعلیه اهل العلم الا انه واجب عند ابی حنیفة سنة عند الشافعی ۱۲

٣٠٦

غلس پس گفتم اسماء را ہر آئینہ ما آمدیم بمنی در وقت غلس گفت ہر آئینہ میکردیم ما این کار را ہمراہ کسیکہ وی بہتر بود از تو مالک انہ بلغہ
ان طلحۃ بن عبید اللہ کان یقدم نساءہ وصبیانہ من المزدلفۃ الی منی طلحہ بن عبید اللہ پیش میفرستاد زنان خود را وکودکان خود را از مزدلفہ
بسوی منی مالک عن ہشام بن عروۃ ان فاطمۃ بنت المنذر اخبرتہ انہا کانت ترای اسماء بنت ابی بکر الصدیق بالمزدلفۃ تامر الذی
یصلی لہا ولاصحابہا الصبح حین یطلع الفجر ثم ترکب فتسیر الی منی ولا تقف فاطمہ بنت منذر میدید اسماء بنت ابی بکر را بمزدلفہ امر میکرد شخصی را کہ
میگذارد برای او وبرای اصحاب او نماز صبح را یعنی امامت در نماز صبح میکرد کہ بگذارد برای ایشان نماز صبح را وقتیکہ طلوع میکرد فجر بعد از آن
سوار میشد بسوی منی ولمی استاد بمشعر الحرام مترجم گوید نزدیک ابو حنیفہ اگر قبل از طلوع فجر از حدود مزدلفہ تجاوز کرد بروی قربانی
واجب شد مگر در بعض ضعیف مثل نساء وصبیان کہ ایشان را از مفارقت مزدلفہ در شب نیز جائز ہست بہذہ الآثار باب یحرک راحلتہ
فی بطن محسر یجنبانید راحلہ خود را در وادی محسر مالک عن نافع ان عبد اللہ بن عمر کان یحرک راحلتہ فی بطن محسر قدر رمیۃ
عبد اللہ بن عمر می جنبانید شتر خود را یعنی شتاب روان میکرد در بطن محسر قدر یک انداختن سنگ مترجم گوید اتفاق علما بر ہمین ست
ودر عالمگیری مذکور ست کہ چون برسد در وادی محسر شتاب رود اگر پیادہ باشد واگر سوار باشد حرکت دہد دابہ را بقدر انداختن
یک سنگ ودر انوار نیز مثل آن مذکور ست باب متی یقطع التلبیۃ کی گذارد لبیک گفتن را مالک عن محمد بن ابی بکر الثقفی انہ
سال انس بن مالک وہما غادیان من منی الی عرفۃ کیف کنتم تصنعون فی مثل ہذا الیوم مع رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
فقال کان یہل المہل منا فلا ینکر علیہ ویکبر المکبر منا فلا ینکر علیہ محمد بن ابی بکر ثقفی سوال کرد انس بن مالک را وہر دو کس
بوقت صبح میرفتند از منی بسوی عرفہ چگونہ میکردید شما در مثل این روز ہمراہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم پس گفت انس لبیک
میگفت لبیک گوینندہ از ما پس انکار کردہ نمیشد بروی وتکبیر گوینندہ از ما پس انکار کردہ نمیشد بروی مالک عن جعفر بن
محمد عن ابیہ ان علی بن ابی طالب کان یلبی فی الحج حتی اذا زاغت الشمس من یوم عرفۃ قطع التلبیۃ علی بن ابی طالب لبیک
میگفت در حج تا چون میل کرد آفتاب از وسط آسمان روز عرفہ قطع کرد لبیک را قال مالک وذلک الامر الذی لم یزل علیہ اہل
العلم ببلدنا گفت مالک ہمین ست امر کہ ہمیشہ بر آنند اہل علم در شہر ما مالک عن عبد الرحمن بن القاسم عن ابیہ عن عائشۃ
زوج النبی صلی اللہ علیہ وسلم انہا کانت تترک التلبیۃ اذا راحت الی الموقف حضرت عائشہ ترک میکرد تلبیہ را وقتیکہ بیگاہ وقت میرفت
بسوی موقف مالک عن یحیی بن سعید ان عمر بن عبد العزیز غدا یوم عرفۃ من منی فسمع التکبیر عالیا فبعث الحرس یصیحون
ایہا الناس انہا التلبیۃ عمر عبد العزیز آمد وقت صبح روز عرفہ از منی پس شنید تکبیر را بلند بر آمدہ پس فرستاد پیادہ ہا را کہ آواز
کنند در مردمان کہ ای مردمان ہر آئینہ وظیفہ امروز لبیک گفتن ست مالک عن نافع ان عبد اللہ بن عمر کان یقطع التلبیۃ فی
الحج اذا انتہی الی الحرم حتی یطوف بالبیت وبین الصفا والمروۃ ثم یلبی حتی یغدو من منی الی عرفۃ فاذا غدا ترک التلبیۃ

قلت وعلیہ اہل العلم فی المنہاج ولیس تقدیم النساء والضعفۃ بعد نصف اللیل الی منی وفی العالمگیریۃ لو جاوز حد المزدلفۃ قبل طلوع الفجر فعلیہ دم الا اذا کانت لترک الوقوف لعلۃ او مرض او ضعف بنیۃ او کبر سن او کان امرأۃ تخاف الزحام فلا شیء علیہ ۱۲

قلت وعلیہ اہل العلم فی العالمگیریۃ اذا بلغ بطن محسر اسرع ان کان ماشیا وحرک دابتہ ان کان راکبا قدر رمیۃ حجر ومثلہ فی الانوار ۱۲

ع بن

وكان يترك التلبية في العمرة اذا دخل الحرم عبد الله بن عمر قطع ميكرد تلبية را در حج وقتيكه مير سيد در حرم تا آنكه طواف بيت كند
و سعى كند درميان صفا و مروه و بعد از ان لبيك ميگفت تا آنكه جدا ميرفت از منى بسوى عرفه پس وقتيكه بگاه ميرفت ترك ميكرد لبيك را
و ترك ميكرد لبيك را در عمره وقتيكه داخل ميشد در حرم مالك عن ابن شهاب انه كان يقول كان عبد الله بن عمر لا يلبي وهو يطوف
بالبيت ابن شهاب ميگفت عبد الله بن عمر لبيك نميگفت در حاليكه او طواف خانه كعبه ميكرد مالك عن هشام بن عروة عن ابيه
انه كان يقطع التلبية في العمرة اذا دخل الحرم عروه قطع ميكرد تلبية را در عمره وقتيكه داخل ميشد در حرم مالك باسناده
ان عائشة كانت تهل ما كانت في منزلها ومن كان معها فاذا ركبت وتوجهت الى الموقف تركت الاهلال حضرت عائشه
لبيك ميگفت تا وقتيكه ميبود در منزل خود و كسيكه همراه او ميبود پس وقتيكه سوار ميشد و متوجه ميشد بسوى موقف ترك ميكرد اهلال را
يعني لبيك گفتن را مترجم گويد عامه اهل علم گفته اند كه محرم بحج او انكند تلبية را تا آنكه جمره عقبه را روز نحر رمى كند لما روى الفضل بن عباس
ان رسول الله صلعم لبى حتى رمى جمرة العقبة و نزديك اول حصاة منقطع شود و در طواف قدوم نزد بعضے مستحب نيست و نزد بعضے مستحب است
بلا جهر **باب** من اين يرمى جمرة العقبة از كجا رمى كند جمره عقبه را **مالك** انه سال عبد الرحمن بن القاسم من اين كان القاسم
يرمي جمرة العقبة فقال من حيث تيسر امام مالك سوال كرد عبد الرحمن بن قاسم را كه از كجا رمى ميكرد جمره عقبه را قاسم گفت از هر جا كه
آسان ميبود مترجم گويد لتعقيبه بحديث الترمذي عن ابن مسعود انه استبطن الوادي ثم قال من ههنا والذي لا اله الا هو قام الذي
انزل عليه سورة البقرة ولهذا جمهور اهل علم اختيار كرده اند كه رمى از بطن وادى مستحب است **باب** يكبر عند كل حصاة تكبير گفتن
نزديك انداختن هر سنگريزه **مالك** عن نافع ان عبد الله بن عمر كان يكبر عند رمي الجمار كلما رمى بحصاة عبد الله بن عمر
تكبير ميگفت نزديك رمى جمار هر گاه انداختى سنگريزه را **باب** قد ذكر يكون الحصا چه قدر ميبايد كه سنگريزه باشد **مالك**
انه سمع بعض اهل العلم يقول الحصى التي يرمى به الجمار مثل حصى الخذف مالك شنيد از بعض اهل علم كه ميگفت سنگريزه كه انداخته ميشود
بآن جمار را مانند سنگريزه باشد كه بدو انگشت ميتوان انداخت **باب** هل يجوز الرمي بعد غروب الشمس من يوم النحر آيا جايز است
بعد غايب شدن آفتاب از روز نحر **مالك** عن ابي بكر بن نافع عن ابيه ان ابنة اخ لصفية بنت ابي عبيد نفست بالمزدلفة
فتخلفت هي وصفية حتى اتتا منى بعد ان غربت الشمس من يوم النحر فامرهما عبد الله بن عمر ان ترميا الجمرة حين اتتا منى
ولم ير عليهما شيئا دختر برادر صفيه بنت ابى عبيد نزاد در مزدلفه پس بماند آنجا و مى صفيه تا آنكه آمدند بمنى بعد از آنكه غايب شد
آفتاب روز نحر پس امر كرد ايشان را عبد الله بن عمر كه رمى كنند جمره را وقتيكه آمدند بمنى و واجب نديد بر ايشان چيزى يعنى از دم
باب رخص للرعاء ان يجمعوا رمي يومين رخصت داده شد شبانان را كه جميع كنند رمى دو روز **مالك** عن عبد الله
بن ابي بكر بن محمد بن حزم عن ابيه ان ابا البداح بن عاصم بن عدي اخبره عن ابيه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم

قلت لم نقف عليه جمل ذو نفر ابن مسعود انه استبطن الوادي ثم قال من ههنا والذي لا اله الا هو قام الذي انزل عليه سورة البقرة فقال جمهور اهل العلم ان الاختيار ان يرمي من بطن الوادي

قلت وعليه اهل العلم

قلت وعليه اهل العلم

قلت قال مالك ثم رمي يوم النحر والليل وقت للرمي يوم النحر مكروه و في شرح السنة من تركه حتى غربت الشمس رمى ليلا ولا شيء عليه حصيات الرمي وقيل عليه تدارك الرمي بالليل ان تقضي الرمي اصحابنا من اهل العلم

قلت قال المحقق ذهب عامة اهل العلم الى ان الحاج يديم التلبية الى ان يرمي جمرة العقبة لما روي عن الفضل بن عباس ان النبي صلى الله عليه وسلم لم يزل يلبي حتى رمى جمرة العقبة ثم اختلفوا فيه فقال بعضهم يقطع التلبية مع اول حصاة ... طواف القدوم

ارخص لرعاء الابل فی البیتوتة عن منی یرمون یوم النحر ثم یرمون الغد او من بعد الغد لیومین ثم یرمون یوم النفر رسول الله صلعم

رخصت داد شبانان شتران را در ترک شب گذرانیدن در منی بنیاد از ندر روز نحر بعد ازان بنیاد ندروز دیگر یوم نحر پس فردای نحر

برای دو روز بعد ازان بنیاد ندروز نفر **باب** یرمی ثم ینحر ثم یحلق ثم یطاف بالبیت رمی کند بعد ازان ذبح کند بعد ازان حلق کند

بعد ازان طواف کند خانه کعبه را قال الله تعالی واذ بوانا لابراهیم مکان البیت ان لا تشرک بی شیئا وطهر بیتی للطائفین والقائمین

والرکع السجود ط واذن فی الناس بالحج یاتوک رجالا وعلی کل ضامر یاتین من کل فج عمیق لیشهدوا منافع لهم ویذکروا اسم الله

فی ایام معلومات علی ما رزقهم من بهیمة الانعام ط فکلوا منها واطعموا البائس الفقیر ه ثم لیقضوا تفثهم ولیوفوا نذورهم

ولیطوفوا بالبیت العتیق ه فرمود خدا تعالی یاد کن آنوقت را که تعیین کردیم برای ابراهیم مکان خانه کعبه وگفتیم شریک مقرر مکن

با من چیزی را و پاک کن خانه مرا برای طواف کنندگان و ایستادگان و رکوع و سجود کنندگان و ندا کن در میان مردمان بحج تا بیایند ترا

پیاده و سواره بر هر شتر لاغر بیایند این شتران لاغر از هر راه دور تا حاضر شوند بمنفعتهای خود یعنی منافع دینی و دنیوی و تا یاد کنند

نام خدا تعالی در روزهای دانسته شده یعنی روز نحر و سه روز بعد ازوی بر چیزیکه داده است ایشانرا خدا تعالی از چهارپایها مواشی یعنی

شتر و گاو و گوسفند پس بخورید ازان و بخورانید بی نوا درویش را بعد ازان باید که دور کنند وسخ خود را و بجای آرند نذرها خود را و طواف

۳۰۹ کنند بخانه قدیم قال مالک التفث حلاق الشعر ولبس الثیاب وما یتبع ذلک گفت مالک مراد از تفث تراشیدن موی سرست و پوشیدن

جامها و آنچه تابع آنست قال مالک الامر الذی لا اختلاف فیه عندنا ان احدا لا یحلق راسه ولا یاخذ من شعره حتی ینحر هدیا

ان کان معه ولا یحل من شیء حرم علیه حتی یحل بمنی یوم النحر وذلک ان الله تعالی قال ولا تحلقوا رؤسکم حتی یبلغ الهدی محله گفت مالک

سنتی که اختلاف نیست دران نزدیک ما آنست که هیچکس حلق نکند سر خود را و نگیرد از موی تا آنکه نحر کند هدی اگر باشد همراه او و حلال

نشود از چیزیکه حرام شده است بروی تا آنکه حلال شود در منی روز نحر و این برای آنست که خدا تعالی فرموده است ولا تحلقوا رؤسکم

حتی یبلغ الهدی محله **باب** من قدم شیئا من عمله واخر من وظائف یوم النحر لا شیء علیه هر که مقدم کرد چیزی را از کارها او یا موخر

کرد از وظیفهای روز نحر هیچ چیز بروی لازم نیست **مالک** عن ابن شهاب عن عیسی بن طلحة بن عبید الله عن عبد الله بن عمرو

بن العاص انه قال وقف رسول الله صلی الله علیه وسلم فی حجة الوداع للناس بمنی والناس یسالونه فجاءه رجل فقال یا رسول الله

لم اشعر فحلقت قبل ان انحر فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم انحر ولا حرج ثم جاءه آخر فقال یا رسول الله لم اشعر فنحرت

قبل ان ارمی فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم ارم ولا حرج قال فما سئل رسول الله صلی الله علیه وسلم عن شیء قدم ولا اخر الا

قال افعل ولا حرج عمرو بن العاص گفت ایستاد آنحضرت صلعم برای مردمان در حجة الوداع در منی و مردمان سوال میکردند آنحضرت را

صلی الله علیه وسلم پس آمد پیش وی صلعم مردی پس گفت یا رسول الله هر آئینه من ندانسته ام پس حلق کردم پیش ازانکه نحر کنم پس

فرمود آنحضرت صلعم ذبح بکن و هیچ گناه نیست بعد ازان آمد شخصی دیگر پس گفت یا رسول الله ندانستم پس نحر کردم پیش از آنکه
رمی جمره کنم پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه و سلم رمی بکن و هیچ گناه نیست پس سوال کرده نشد آنحضرت را صلعم از چیزی که مقدم کرده شد
یا مؤخر گذاشته شد مگر که فرمود بکن و هیچ گناه نیست مالک عن نافع عن عبد الله بن عمر انه لقی رجلا من اهله یقال له المجبر
٥١
قد افاض ولم یحلق ولم یقصر جهل ذلک فامره عبد الله ان یرجع فیحلق او یقصر ثم یرجع الی البیت فیفیض عبد الله بن عمر
برخورد با شخصی از اهل بیت خود که گفته میشد او را مجبر طواف افاضه کرده بود و حلق یا قصر نکرده ندانست سنت را پس امر کرد او را عبد الله
که رجوع کند پس حلق کند یا قصر نماید بعد ازان بازگردد بسوی خانه کعبه پس طواف کند **باب** کل منی منحر همه مواضع منی جای
نحرست **مالک** انه بلغه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال بمنی هذا المنحر وکل منی منحر وقال فی العمرة هذا المنحر یعنی المروة
وکل فجاج مکة وطرقها منحر رسول الله صلعم فرمود در منی این است جای نحر یعنی اشارت بمنحر خود فرمودند که این است جای نحر من و منی
همه آنجا جای نحرست و فرمود در عمره این است جای نحر من یعنی مروه و همه کوچهای مکه و راهها که جای نحرست **باب** کیف ینحر صفت
نحر کند **مالک** عن جعفر بن محمد عن ابیه عن علی بن ابی طالب ان رسول الله صلی الله علیه وسلم نحر بعض هدیه بیده ونحر غیره بعضه
از علی رض مرویست که رسول الله صلعم نحر کرد بعض هدی خود را بدست خود و نحر کرد غیر او بعض آن را **مالک** عن هشام بن عروة ان اباه کان
ینحر بدنه قیاما عروه نحر میکرد شتران قربانی خود را ایستاده کرده شده **مالک** عن نافع عن ابن عمر انه کان هو ینحر هدیه
٥٣
بیده یصفهن قیاما و یوجههن الی القبلة ثم یاکل ویطعم ابن عمر نحر میکرد هدی خود را بدست خود ایستاده میکرد آنها را و متوجه میگردانید
آنها را بسوی قبله بعد ازان میخورد و میخورانید **باب** الحلق افضل من التقصیر حلق بهترست از قصر کردن **مالک** عن نافع عن
عبد الله بن عمر ان رسول الله صلی الله علیه قال اللهم ارحم المحلقین قالوا والمقصرین یا رسول الله قال اللهم ارحم المحلقین
٥٤
قالوا والمقصرین یا رسول الله قال والمقصرین رسول الله صلعم فرمود بار خدایا رحم کن سر تراشندگان را گفتند بگو و بر قصر کنندگان
یا رسول الله فرمود بار خدایا رحم کن سر تراشندگان را گفتند بگو و بر قصر کنندگان پس فرمود رحم کن بر قصر کنندگان **باب** یاخذ
من لحیته وشاربه بعد حلق راس بگیرد از ریش خود و بروت خود بعد تراشیدن سر **مالک** عن نافع ان عبد الله بن عمر
٥٥
کان اذا حلق فی حج او عمرة اخذ من لحیته وشاربه عبد الله بن عمر وقتیکه حلق میکرد در حج میگرفت از ریش خود و بروت خود **باب**
اذا قصر بالاسنان جاز وقتیکه قصر کرد بدندانها جایزست **مالک** عن ربیعة بن ابی عبد الرحمن ان رجلا اتی القاسم بن محمد
فقال انی افضت وافضت معی باهلی ثم عدلت الی شعب فذهبت لادنو من اهلی فقالت انی لم اقصر من شعری بعد فاخذت
من شعرها باسنانی ثم وقعت بها قال فضحک القاسم بن محمد فقال مرها فلتاخذ من شعرها بالجلمین شخصی آمد پیش قاسم
٥٦
بن محمد پس گفت هر آئینه من طواف افاضه کردم و طواف کنانیدم اهل خود را بعد ازان کج شدم بسوی دره پس شروع کردم که نزدیک

قلت وعلیه ابو حنیفة ۱۲

قلت وعلیه اهل العلم ۱۲

قلت وعلیه اهل العلم ان لا اشتباه ان ینحر بدنة و ان یوجه الهدی الی القبلة

قلت وعلیه اهل العلم ان التقصیر جائز والحلق افضل منه فی حق الرجال ۱۲

قلت وعلیه اتم ۱۰

نهم

شوم بابل خود پس گفت هرآئینه من قصر نکرده ام از موی خود هنوز پس گرفتم از موی او بدندان خود بعد از ان فارغ کردم با او و گفت

پس بخندید قاسم بن محمد پس گفت امر کن او را که بگیرد از موی خود بمقراض **باب** من ضفر او لبد تعین له الحلق هر که بافته باشد موی

سر را یا بصمغ جمع کرده باشد معین میشود برای او حلق **مالك** عن نافع عن عبد الله بن عمر ان عمر بن الخطاب قال من ضفر فليحلق ولا

تشبهوا بالتلبيد عمر بن الخطاب گفت هر که بافته باشد موی سر خود را پس البته حلق کند و مشابهت نکنید به تلبید **مالك** عن يحيى

بن سعيد عن سعيد بن المسيب ان عمر بن الخطاب قال من عقص راسه او ضفر او لبد فقد وجب عليه الحلاق عمر بن الخطاب گفت

هر که بسته باشد موی سر خود را بر تارک یا بافته باشد یا بصمغ جمع کرده باشد پس واجب است بروی که حلق کند **باب** لا تمتشط

المرأة قبل التقصير شانه نکند زن پیش از قصر کردن **مالك** عن نافع ان عبد الله بن عمر كان يقول المرأة المحرمة اذا حلت

لم تمتشط حتى تاخذ من قرن راسها وان كان لها هدي لم تاخذ من شعرها حتى تنحر هديها عبد الله بن عمر میگفت زن محرم وقتیکه

حلال شود شانه نکند تا وقتیکه بگیرد از فرق سر خود و اگر باشد او را هدی نگیرد از موی سر خود تا وقتیکه نحر کند هدی خود را **باب**

فی من رمی الجمرة وحلق حل له كل شئ الا النساء واختلفوا فی الطيب هر که رمی جمار کند و حلق نماید حلال شد او را هر چیز مگر زنان و اختلاف

کردند در استعمال خوشبو **مالك** عن نافع وعبد الله بن دينار عن عبد الله بن عمر ان عمر بن الخطاب خطب الناس بعرفة وعلمهم

امر الحج وقال لهم فيما قال اذا جئتم منى فمن رمى الجمرة فقد حل له ما حرم على الحاج الا النساء والطيب لا يمس احد نساء

ولا طيبا حتى يطوف بالبيت عمر بن خطاب خطبه خواند برای مردمان در عرفه و تعلیم کرد ایشانرا امر حج و گفت ایشانرا در انچه گفت وقتیکه

آمدید بمنی پس هر که رمی کرد جمره را پس هر آئینه حلال شد برای او چیزیکه حرام بود بر حج کننده مگر زنان و خوشبو هیچکس دست نرساند

بزنان و نه بخوشبو تا آنکه طواف کند خانه کعبه را **مالك** عن نافع وعبد الله بن دينار عن عبد الله بن عمر ان عمر بن الخطاب قال من

رمى الجمرة وحلق او قصر ونحر هديا ان كان معه فقد حل له ما حرم عليه الا النساء والطيب حتى يطوف بالبيت عمر بن الخطاب

فرمود هر که رمی کرد جمره را و موی سر تراشید یا قصر کرد و نحر نمود هدی خود را اگر باشد با او پس هر آئینه حلال شد او را انچه حرام بود

بروی مگر زنان و خوشبو تا آنکه طواف کند بخانه کعبه **مالك** عن يحيى بن سعيد وعبد الله بن ابى بكر وربيعة بن ابى عبد الرحمن

ان الوليد بن عبد الملك سال سالم بن عبد الله وخارجة بن زيد بن ثابت بعد ان رمى الجمرة وحلق راسه وقبل ان يفيض

عن الطيب فنهاه سالم وارخص له خارجة بن زيد بن ثابت ولید بن عبد الملک سوال کرد سالم بن عبد الله و خارجه بن زید بن ثابت را

بعد از انکه رمی جمره کرد و حلق کرد سر خود را پیش از انکه طواف افاضه کند از استعمال خوشبو پس نهی کرد او را سالم و رخصت داد او را خارجه

بن زید **باب** تجب البيتوتة فی منى وحدها العقبة واجب است شب ماندن در منی و حد آن عقبه است **مالك** عن نافع

عن عبد الله بن عمر ان عمر بن الخطاب قال لا يبيتن احد من الحاج ليالي منى من وراء العقبة عمر بن الخطاب فرمود باید که شب نگذرانند

بمنی ماییان شبها بمنی آنطرف عقبه مالک عن نافع انه قال زعموا ان عمر بن الخطاب كان يبعث رجالا يدخلون الناس من وراء
العقبة عمر بن خطاب میفرستاد مردمان را تا داخل کنند مردمان را از آنطرف عقبه مالک عن هشام بن عروة عن ابيه انه قال في
البيتوتة بمكة ليالي منى لا يبيتن احد الا بمنى برده گفت در باب شب ماندن بمکه در شبهای منی که شب نگذراند هیچکس مگر بمنی باب
لا يرمى الجمار في الايام الثلثة حتى تزول الشمس انداخته نشود سنگریزها در سه روز یعنی یازدهم و دوازدهم و سیزدهم تا آنکه مایل
شود آفتاب مالک عن نافع ان عبد الله بن عمر كان يقول لا ترمى الجمار في الايام الثلثة حتى تزول الشمس عبد الله بن عمر
میگفت انداخته نشود سنگریزها در سه روز یعنی غیر روز نحر تا آنکه زایل شود آفتاب باب هل يجوز رمى التشريق بالليل ای
جایز نیست رمی جمار ایام تشریق در شب مالک عن يحيى بن سعيد عن عطاء بن ابى رباح انه سمعه يذكر انه ارخص للرعاء
ان يرموا بالليل يقول في الزمان الاول يحيى بن سعيد شنید از عطاء بن ابی رباح که ذکر میکرد هر آیینه که رخصت داده شد شبانان را
که رمی کنند در شب میگوید عطاء بن ابی رباح که رخصت داده شد در زمان اول باب يستحب ان يقف عند الجمرتين الاوليين يذكر
الله تعالى دون جمرة العقبة مستحب است که بایستد نزدیک دو جمره نخستین ذکر کند خدا تعالی را و نزد جمره عقبه مالک انه بلغه ان عمر
بن الخطاب كان يقف عند الجمرتين الاوليين وقوفا طويلا حتى يمل القائم عمر بن الخطاب می ایستاد نزدیک دو جمره نخستین ایستادن
دراز تا آنکه مانده میشد ایستاده شونده مالک عن نافع ان عبد الله بن عمر كان يقف عند الجمرتين الاوليين وقوفا طويلا يكبر الله
ويسبحه ويحمده ويدعو الله ولا يقف عند جمرة العقبة عبد الله بن عمر می ایستاد نزدیک دو جمره نخستین ایستادن دراز الله اکبر می گفت
برای خدا تعالی و تسبیح میگفت او را و حمد میگفت او را و دعا میکرد در جناب خدای عز و جل و ایستاده نمی شد نزدیک جمره عقبه باب
المشي في رمى التشريق افضل من الركوب پیاده رفتن در رمی ایام تشریق بهتر است از سواره رفتن مالک عن عبد الرحمن
بن القاسم عن ابيه ان الناس كانوا اذا رموا الجمار مشوا ذاهبين وراجعين واول من ركب معوية بن ابى سفيان قاسم بن محمد گفت
مردمان وقتیکه رمی جمار میکردند پیاده میرفتند در انحال که میرفتند و در انحال که باز میگشتند و اول کسیکه سوار شد معاویه بن ابی سفیان
بود باب يستحب تاخير النفر الى رمى الثالث ويجوز تعجيله مستحب است تاخیر کردن نفر تا رمی جمار روز سیوم و جایز است
تعجیل آن قال الله تعالى واذكروا الله في ايام معدودات فمن تعجل في يومين فلا اثم عليه ومن تاخر فلا اثم عليه لمن اتقى
واتقوا الله واعلموا انكم اليه تحشرون ٥ و یاد کنید خدا تعالی را در روزهای شمرده شده یعنی در ایام تشریق
تکبیرات گوئید پس هر که شتابی کرد در کوچ از منی در دو روز یعنی در روز دوم از ایام تشریق بعد رمی جمار او پس هیچ گناه نیست
بر وی و هر که درنگ کرد در کوچیدن از منی یعنی روز سیوم بعد رمی جمار او پس هیچ گناه نیست بر وی یعنی گناه نیست برای
کسیکه ترسید از خدا و بترسید از خدا و بدانید که هر آیینه شما بسوی او حشر کرده خواهید شد باب من لم ينفر حتى غربت الشمس من اخر ايام التشريق

التشريق وجبت عليه صيامها ودم الفداء هر كه نيابد از منى تا آنكه غروب شد آفتاب از اوسط ايام التشريق ما جبت برو شب گذرانيدن

در منى واندا ختن سنگريزه فرداى آن روز · مالك عن نافع ان عبد الله بن عمر كان يقول من غربت له الشمس من اوسط ايام

التشريق وهو بمنى فلا ينفرن حتى يرمي الجمار من الغد · عبد الله بن عمر مى گفت هر كه غروب شود بروى آفتاب در اوسط ايام تشريق

ودر منى باشد پس نكوچد تا آنكه بيندازد سنگريزها فرداى آن روز · باب حكم الصلوة بمنى وقصر يا چهار گانى خواندن نماز را

در منى يا قصر كند · مالك عن هشام بن عروة عن ابيه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم صلى الصلوة بمنى ركعتين وان ابا بكر

صلاها بمنى ركعتين وان عمر بن الخطاب صلاها بمنى ركعتين وان عثمان بن عفان صلاها بمنى ركعتين شطر امارته ثم

اتمها بعد ذلك · رسول الله صلعم گذارد در منى چهار ركعته را دو ركعت و ابو بكر صديق گذارد آنرا دو ركعت در منى و عمر بن الخطاب گذارد آنرا در منى دو ركعت

وعثمان بن عفان گذارد آنرا در منى دو ركعت نيمه خلافت خود وبعد ازان تمام كرد آنرا · مالك عن ابن شهاب عن سعيد بن المسيب ان

عمر بن الخطاب لما قدم مكة صلى بهم ركعتين ثم انصرف فقال يا اهل مكة اتموا صلوتكم فانا قوم سفر ثم صلى عمر بن

الخطاب ركعتين بمنى ولم يبلغنا انه قال لهم شيئا · عمر بن الخطاب چون به مكه آمد نماز گذارد بر جماعت ايشان دو ركعت بعد ازان باز گشت

پس گفت يا اهل مكه تمام كنيد نماز خود را بدرستى كه ما قوم مسافريم بعد ازان گذارد دو ركعت در منى و خبر نرسيده ما را كه گفته باشد با ايشان

چيزى · باب تكبير ايام التشريق · جهر بالتكبير يعنى الله اكبر بگويد سه روز تشريق و آواز بلند كرده بتكبير · قال الله تعالى واذكروا الله

في ايام معدودات · فرمود خداى تعالى ياد كنيد خدا را در روزهاى شمرده شده · قال مالك الايام المعدودات ايام التشريق · گفت

امام مالك مراد از ايام معدودات ايام تشريق است · مالك عن يحيى بن سعيد انه بلغه ان عمر بن الخطاب خرج الغد من يوم النحر

حين ارتفع النهار شيئا فكبر فكبر الناس بتكبيره ثم خرج الثانية من يومه ذلك بعد ارتفاع النهار فكبر فكبر الناس بتكبيره ثم خرج حين زاغت

الشمس فكبر فكبر الناس بتكبيره حتى يتصل التكبير ويبلغ البيت فيعرف الناس ان عمر قد خرج يرمي · عمر بن الخطاب برآمد در فردا

از روز نحر وقتيكه بلند شد آفتاب قدرى پس تكبير گفت پس تكبير گفتند مردمان به تكبير او و بعد ازان برآمد بار ديگر ازان روز وقتى

بلند شد روز پس تكبير گفت پس تكبير گفتند مردمان به تكبير او و بعد ازان برآمد وقتيكه زائل شد آفتاب پس تكبير گفت پس تكبير گفتند مردمان به

تكبير او تا آنكه متصل شد تكبير و رسيد بخانه كعبه پس دانستند مردمان كه برآمد عمر تا سنگريزه بيندازد · باب صوم المتمتع ايام

الا روزه گيرد متعه كننده سه روز را در منى · مالك عن ابن شهاب عن عروة بن الزبير عن عائشة ام المؤمنين انها كانت تقول

الصيام لمن تمتع بالعمرة الى الحج لمن لم يجد هديا ما بين ان يهل بالحج الى يوم عرفة فان لم يصم صام ايام منى · حضرت عائشة مى گفت

روزه لازم است كسى را كه تمتع كند بعمره تا رسيدن وقت حج آنكه نيابد هدى در ميان آنكه احرام كند بحج تا روز عرفه پس اگر روزه نگرفت

روزه گيرد ايام منى را · مالك عن ابن شهاب عن سالم بن عبد الله عن عبد الله بن عمر انه كان يقول في ذلك مثل قول عائشة

ميگفت در بيان نزول عائشه باب التحصيب باب در بيان نازل شدن بمحصب بعد فراغ از افعال حج مالک عن نافع عن عبد الله
بن عمر كان يصلي الظهر والعصر والمغرب والعشاء بالمحصب ثم يدخل مكة من الليل فيطوف بالبيت عبد الله بن عمر ميگذارد نماز ظهر
وعصر ومغرب وعشا در محصب بعد از آن داخل مي شد بمكه در شب بعد از آن طواف ميكرد بخانه كعبه

باب طواف الوداع در بيان طواف وداع مالک عن نافع عن عبد الله بن عمر ان عمر بن الخطاب قال لا يصدرن احد من الحاج
حتى يطوف بالبيت فان آخر النسك الطواف بالبيت عمر بن الخطاب ميگفت رجوع نكند كسى از حاجيان تا آنكه طواف كند
بخانه كعبه پس هر آئينه آخر نسك طواف خانه كعبه است مالک عن يحيى بن سعيد ان عمر بن الخطاب رد رجلا من مر الظهران
لم يكن ودع البيت حتى ودع البيت عمر بن الخطاب باز گردانيد مردى را از مر ظهران كه وداع نكرده بود خانه كعبه را باز گردانيد تا وداع
كند خانه كعبه را مالک عن هشام بن عروة عن ابيه انه قال من افاض فقد قضى الله حجه فانه ان لم يكن حبسه شيء فهو
حقيق ان يكون آخر عهده الطواف بالبيت وان حبسه شيء او عرض له فقد قضى الله حجه عروه گفت هر كه طواف افاضه كرد پس
خداتعالى تمام كرده است حج او را پس اگر حبس نكند او را عذرى لائق است كه باشد آخر عهد او طواف بخانه كعبه و اگر حبس كرد او را
چيزى يا پيش آمد او را حادثه پس خداتعالى تمام فرموده است حج او را

باب رخص للحائض في ترك طواف الوداع ان كانت
قد افاضت رخصت داده شد حائض را در ترک طواف وداع اگر طواف افاضه كرده باشد مالک عن عبد الرحمن بن القاسم
عن ابيه عن عائشة ام المؤمنين ان صفية بنت حيي حاضت فذكرت ذلك لرسول الله صلى الله عليه وسلم فقال احابستنا هي فقيل
انها قد افاضت فقال فلا اذا صفيه بنت حيى حائض شد پس ذكر كرده شد اين ماجرا پيش آنحضرت صلعم پس فرمود آيا وى بند كننده
است ما را پس گفته شد كه هر آئينه وى طواف افاضه كرده بود است پس فرمود منع كننده نيست الحال مالک عن عبد الله بن ابي بكر
بن حزم عن ابيه عن عمرة بنت عبد الرحمن عن عائشة ام المؤمنين انها قالت لرسول الله صلى الله عليه وسلم ان صفية بنت حيي
قد حاضت فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم لعلها تحبسنا الم تكن طافت معكن بالبيت قلن بلى يا رسول الله قال فاخرجن
حضرت عائشه گفت در خدمت آنحضرت صلى الله عليه وسلم يا رسول الله صفيه بنت حيى حائض شد پس فرمود آنحضرت صلعم شايد منع كند
ما را از طواف خانه كعبه نكرده همراه شما گفتند آرى كرده بود يا رسول الله پس فرمود برآئيد مالک عن هشام بن عروة عن ابيه
عن عائشة ام المؤمنين ان رسول الله صلى الله عليه وسلم ذكر صفية بنت حيي فقيل له انها قد حاضت فقال رسول الله صلى الله
عليه وسلم لعلها حابستنا فقالوا يا رسول الله انها قد كانت طافت فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم فلا اذا قال مالک قال
هشام قال عروة قالت عائشة ونحن نذكر ذلك فلم يقدم الناس نساءهم ان كان ذلك لا ينفعهن ولو كان الذي يقولون
لاصبح بمنى اكثر من ستة آلاف امرأة حائض كلهن قد افاضت رسول الله صلعم ياد كرد صفيه را پس عرض كرده شد در جواب

صلعم مرا آینه وی حایض شده است فرمود شاید وی بند کننده ما باشد پس گفتند یا رسول الله هر آینه وی طواف کرده بود پس فرمود
رسول الله صلعم پس نیست بند کننده ما الحال حضرت عائشه گفت در حالتی که ما درین مسئله بحث میکردیم که پس چرا پیش میفرستند
مردمان زنان خود را یعنی برای طواف روز نحر اگر آن پیش فرستادن نفع نمیکند ایشان را و اگر بودی آنچه میگویند هر آینه صبح میکرد
بینی زیاده از شش هزار زن حائض همه ایشان طواف افاضه کرده اند یعنی طواف وداع میکنند **مالک** عن عبد الله
بن ابی بکر عن ابیه ان ابا سلمة بن عبد الرحمن اخبره ان ام سليم بنت ملحان استفتت رسول الله صلى الله عليه وسلم وحاضت او ولدت بعد ما افاضت يوم النحر فاذن لها رسول الله صلعم
فخرجت ام سلیم بنت ملحان سوال کرد آنحضرت صلعم را و او حائض شده بود یا فرزند زاده بود بعد از آنکه طواف افاضه کرده بود
روز نحر پس اذن داد او را رسول الله صلعم پس برآمد بجانب مدینه **مالک** عن ابی الرجال محمد بن عبد الرحمن عن عمرة بنت عبد الرحمن
ان عائشة ام المؤمنين كانت اذا حجت ومعها نساء تخاف ان يحضن قدمتهن يوم النحر فافضن فان حضن بعد ذلك
لم تنتظرهن تنفر بهن وهن حيض اذا كن قد افضن حضرت عائشه وقتیکه حج میکرد و همراه او زنان میبودند که از حیض ایشان
می ترسید پیش میفرستاد ایشان را روز نحر پس طواف افاضه میکردند پس اگر حائض میشدند بعد از آن انتظار ایشان نمی نمود
و روانه میکرد ایشان را بوطن حال آنکه ایشان حائض بودند وقتیکه طواف افاضه کرده بودند **باب ما تفعل المرءة اذا حاضت**
قبل الافاضة چه کار کند زن وقتیکه حائض شود پیش از آنکه طواف افاضه کند **مالک** عن عبد الرحمن بن القاسم عن ابيه
عن عائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم انها قالت قدمت مكة وانا حائض ولم اطف بالبيت ولا بين الصفا والمروة فشكوت
ذلك الى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال افعلي ما يفعل الحاج غير ان لا تطوفي بالبيت ولا بين الصفا والمروة حتى تطهري
حضرت عائشه گفت آمدم بمکه و من حائض بودم و طواف نکردم بخانه کعبه و نه سعی کردم درمیان صفا و مروه پس اظهار شکایت
کردم پیش آنحضرت صلعم پس فرمود بکن آنچه میکنند حاجیان غیر آنکه تو طواف نکنی بخانه کعبه نه درمیان صفا و مروه تا آنکه پاک شوی
مالک عن نافع ان عبد الله بن عمر كان يقول المرءة الحائض التي تهل بالحج او العمرة انها تهل بحجها او عمرتها اذا ارادت ولكن لا
تطوف بالبيت ولا بين الصفا والمروة وهي تشهد المناسك كلها مع الناس غير انها لا تطوف بالبيت ولا بين الصفا والمروة
ولا تقرب المسجد حتى تطهر عبد الله بن عمر میگفت در باب زن حائض که احرام کند بحج یا عمره که وی احرام بکند بحج و عمره وقتیکه خواهد
ولیکن طواف خانه کعبه نکند و سعی درمیان صفا و مروه نکند و نزدیک نشود بمسجد حرام تا آنکه پاک شود **باب المرءة تهل بالعمرة ثم**
تحيض وتقرب الحج فلا تستطيع ان تعتمر حکم زنیکه احرام کرد بعمره بعد از آن حائض شد و نزدیک شد حج پس استطاعت نمیداد
عمره را **مالک** عن عبد الرحمن بن القاسم عن ابيه عن عائشة ام المؤمنين انها قالت خرجنا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم
عام حجة الوداع فاهللنا بعمرة ثم قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من كان معه هدي فليهلل بالحج مع العمرة ثم لا يحل حتى يحل منهما جميعا

له قالت
وعليه اهل العلم
ان الحائض لها ان تترك
طواف الوداع
۱۵ ۳ منه
وان لا دم عليها ۱۲
۵ وعليه اهل العلم
في الوقاية ان اخرها
يعني ان اخر طواف الزيارة
عن ايام النحر كره ووجب
دم وفي التنحر والحلق
والطواف والسعي
اخر فعلها ۱۲

قالت فقدمت مكة وانا حائض فلم اطف بالبيت ولا بين الصفا والمروة فشكوت ذلك الى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال انقضي
راسك وامتشطي واهلي بالحج ودعي العمرة قالت ففعلت فلما قضينا الحج ارسلني رسول الله صلى الله عليه وسلم مع عبد الرحمن
بن ابي بكر الى التنعيم فاعتمرت فقال هذا مكان عمرتك فطاف الذين اهلوا بالعمرة بالبيت وبين الصفا والمروة ثم حلوا
ثم طافوا طوافا آخر بعد ان رجعوا من منى لحجهم واما الذين كانوا اهلوا بالحج او جمعوا الحج والعمرة فانما طافوا طوافا واحدا

حضرت عائشه فرموده برآمدیم همراه آنحضرت صلی الله علیه وسلم در سال حجة الوداع پس احرام کردیم بعمره پس فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم
هرکه باشد همراه او قربانی پس باید که احرام حج کند با عمره بعد ازان حلال نشود تا آنکه حلال شود از هر دو یکجا گفت حضرت
عائشه پس آمدم بمکه و من حائض بودم پس طواف نکردم خانه کعبه را و نه سعی کردم در میان صفا و مروه پس اظهار شکایت کردم
ازین پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس فرمود بکشای موی سر خود را و شانه کن و احرام کن برای حج و بگذار عمره را گفت پس کردم آنرا پس
وقتیکه تمام کردیم حج را فرستاد مرا آنحضرت صلی الله علیه وسلم همراه عبد الرحمن بن ابی بکر بجانب تنعیم پس عمره کردم پس فرمود
این عمره بجای عمره تست پس طواف کردند آنانکه احرام عمره کرده بودند بخانه کعبه و در میان صفا و مروه بعد ازان حلال شدند
بعد ازان طواف کردند طواف دیگر بعد ازان رجوع کردند از منی برای حج خود و آنانکه احرام حج کرده بودند یا جمع کرده بودند
حج و عمره را پس ایشان طواف کردند یکبار **مالك** عن ابن شهاب عن عروة بن الزبير عن عائشة بمثل ذلك ابن شهاب از
عروه از حضرت عائشه مانند این روایت کرد **باب المستحاضة تطوف بالبيت وتسعى بين الصفا والمروة** مستحاضه طواف
کند خانه کعبه و سعی نماید در میان صفا و مروه **مالك** عن ابي الزبير المكي ان ابا ماعز الاسلمي عبد الله بن سفيان اخبره

انه كان جالسا مع عبد الله بن عمر فجاءته امرأة تستفتيه فقالت اني اقبلت اريد ان اطوف بالبيت حتى اذا كنت عند
باب المسجد هرقت الدماء فرجعت حتى ذهب ذلك عني ثم اقبلت حتى اذا كنت عند باب المسجد هرقت الدماء فقال عبد الله
انما ذلك ركضة من الشيطان فاغتسلي ثم استثفري بثوب ثم طوفي عبد الله بن سفیان نشسته بود با عبد الله بن عمر
پس آمد پیش عبد الله بن عمر زنیکه طلب فتوی میکرد ازوی پس گفت هر آئینه من آمدم بقصد طواف خانه کعبه تا وقتیکه رسیدم
بدروازه مسجد روان شد از من خونها پس رجوع کردم تا آنکه دفع شد از من آن خون بعد ازان آمدم تا آنکه رسیدم نزدیک
دروازه مسجد روان شد از من خون گفت عبد الله بن عمر جز این نیست که این تاثیر شیطان است پس غسل بکن و جامه بر فرج
خود ببند بعد ازان طواف کن **باب التعريس بذي الحليفة اذا قفل** بیان استراحت فرود آمدن آخر شب بوادی ذو الحلیفه

وقتیکه باز گردد از حج یا عمره **مالك** عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلى الله عليه وسلم اناخ بالبطحاء التي بذي الحليفة
فصلى بها قال نافع وكان عبد الله بن عمر يفعل ذلك رسول الله صلعم نشاند شتر را در بطحا در ذی الحلیفه پس نماز گذارد گفت نافع

و عبد الله بن عمر میکرد این را مترجم گوید این مستحب است و نیست سنت لازمه نزدیک جمهور **باب** ما یستحب من الذکر اذا قفل من

حج و عمره بیان آنچه مستحب است از ذکر وقتیکه باز گردد از حج و عمره **مالک** عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلى الله عليه

وسلم كان اذا قفل من غزو او حج او عمرة يكبر على كل شرف من الارض ثلاث تكبيرات ثم يقول لا اله الا الله وحده لا شريك له له الملك

وله الحمد وهو على كل شيء قدير آيبون تائبون عابدون ساجدون لربنا حامدون صدق الله وعده ونصر عبده وهزم الاحزاب وحده

رسول الله صلى الله عليه وسلم وقتیکه باز میگشت از غزوه یا از حج یا از عمره الله اکبر میگفت بر هر بلندی از زمین سه بار بعد از آن

میگفت لا اله الا الله الخ یعنی رجوع کنندگانیم توبه کنندگانیم عبادت کنندگانیم سجده کنندگانیم برای پروردگار خود حمد گویندگانیم راست کرد

خدای تعالی وعده خود را و نصرت داد بنده خود را و شکست داد گروه کفار را تنها **باب** حج الصبي بیان حج صبی یعنی

کودک شیرخوار **مالک** عن ابراهيم بن عقبة عن كريب مولى عبد الله بن عباس ان رسول الله صلى الله عليه وسلم مر بامرأة

وهي في محفتها فقيل لها هذا رسول الله صلى الله عليه وسلم فاخذت بضبعي صبي كان معها فقالت الهذا حج يا رسول الله فقال

نعم ولك اجر رسول الله صلعم گذشت بر زنی حالانکه وی در محفه خود بود پس گفته شد آن زن را این آنحضرت صلعم است پس گرفت

آن زن بازوی کودکی که همراه او بود پس گفت آیا برای این کودک حج هست یا رسول الله فرمود آری و برای تو اجر هست

ثواب حج کنانیدن **باب** العبد يعتق بعرفة حکم بنده که آزاد کرده شود در عرفات **قال مالك** في العبد يعتق بعرفة ان

ذلك لا يجزي عنه من حجة الاسلام الا ان يكون لم يحرم فيحرم بعد ان يعتق ثم يقف بعرفة من تلك الليلة قبل ان

يطلع الفجر فان فعل ذلك اجزأ عنه وان لم يحرم حتى يطلع الفجر كان بمنزلة من فاته الحج اذا لم يدرك الوقوف بعرفة

قبل طلوع الفجر من ليلة المزدلفة ويكون على العبد حجة الاسلام يقضيها گفت مالک در باب بنده که آزاد کرده شود

در عرفه پس هر آئینه این کفایت نمیکند او را از حج اسلام مگر آنکه باشد احرام نکرده بود پس احرام کند بعد از آنکه آزاد کرده شود

بعد از آن بایستد بعرفه از آن شب پیش از آنکه طلوع نماید فجر پس اگر کرد اینکار کفایت میکند از وی و اگر احرام نکرد تا آنکه

برآید فجر باشد مانند کسی که فوت شد او را حج وقتیکه ادراک نکرد وقوف بعرفات پیش از طلوع فجر از شب مزدلفه و لازم شود

بر آن بنده حج اسلام باید که قضا کند آن را **باب** الصرورة در بیان حکم صرورة **قال مالك** في الصرورة من النساء التي لم

تحج قط انها ان لم يكن لها ذو محرم يخرج معها او كان لها فلم يستطع ان يخرج معها انها لا تترك فريضة الله

عليها في الحج ولتخرج في جماعة من النساء گفت مالک در باب صرورة از زنان آنکه حج نکرده است اصلا هر آئینه آن اگر

نباشد او را ذو محرم که برآید همراه او یا باشد برای او ذو محرم پس قدرت نیافت که برآید همراه آن زن باید که ترک نکند

فریضه خدای عز و جل که لازم است بر وی در حج و باید که برآید در جماعتی از زنان مترجم گوید در حج ابو حنیفه ... شده

بحدیث شیخین که لایحل لامرأة ان تسافر الا ومعها ذو محرم پس ثوری و ابو حنیفه میگویند که لازم نیست بر وی حج وقتی که نمی یابد مردی
ذو محرم که بر آید همراه او و شافعی گفته که شرط است برای زن که بر آید با او زوج او یا محرمی یا جماعه از زنان ثقه و بغوی گفته که الا و
اولی الظاهر الحدیث **باب** الحج عمن لا یستطیع ان یثبت علی الراحلة باب در بیان مشروعیت حج به نیابت کسی که نمیتواند ثابت ماند
بر شتر **مالک** عن ابن شهاب عن سلیمن بن یسار عن عبد الله بن عباس قال کان الفضل بن عباس ردیف رسول الله
صلی الله علیه وسلم فجاءته امرأة من خثعم تستفتیه فجعل الفضل ینظر الیها وتنظر الیه فجعل رسول الله صلی الله علیه وسلم یصرف وجه
الفضل الی الشق الآخر فقالت یا رسول الله ان فریضة الله فی الحج علی العباد ادرکت ابی شیخا کبیرا لا یستطیع ان یثبت
علی الراحلة افاحج عنه قال نعم وذلک فی حجة الوداع بود فضل بن عباس ردیف آنحضرت صلعم پس آمد پیش آنحضرت صلعم زنی از
قبیله خثعم طلب فتوی میکرد از آن حضرت صلعم شروع کرد فضل نظر کردن بسوی او و این زن نظر کردن بسوی فضل پس
شروع کرد رسول الله صلعم که باز میگردانید روی فضل را بسوی جانب دیگر پس گفت آن زن یا رسول الله صلعم هر آئینه فرمان خدای تعالی
در باب حج دریافت پدر مرا در این حالت که پیر کلان سال است نمیتواند که ثابت ماند بر شتر پس آیا من حج کنم عوض او فرمود آری
و این قصه در حج الوداع بود **باب** جواز ان یدخل مکة غیر محرم اذا لم یرد حجا ولا عمرة جایز است که داخل شود در مکه حال آنکه محرم نیست
وقتیکه نیت نکرده باشد حج را و نه عمره را **مالک** عن ابن شهاب عن انس بن مالک ان رسول الله صلی الله علیه وسلم دخل مکة عام
الفتح وعلی رأسه المغفر فلما نزعه جاءه رجل فقال یا رسول الله صلی الله علیه وسلم ابن خطل متعلق باستار الکعبة فقال رسول الله
صلی الله علیه وسلم اقتلوه قال مالک قال ابن شهاب ولم یکن رسول الله صلی الله علیه وسلم یومئذ محرما رسول الله صلعم داخل شد بمکه
سال فتح و بر سر مبارک او خود بود پس وقتیکه برداشت خود را آمد پیش آنحضرت صلعم مردی پس عرض نمود یا رسول الله ابن خطل
چنگ زده است به پرده های کعبه پس فرمود آنحضرت صلعم بکشید او را گفت مالک که گفت ابن شهاب نبود آنحضرت صلعم آن روز احرام بسته
مالک عن نافع ان عبد الله بن عمر اقبل من مکة حتی اذا کان بقدید جاءه خبر من المدینة فرجع فدخل مکة بغیر احرام
عبد الله بن عمر بر آمد از مکه تا آنکه رسید بقدید آمد پیش او خبری یعنی خبر فتنه مقتضی باز گشتن بود بسوی مکه پس باز گشت پس داخل شد
بمکه بغیر احرام **مالک** عن ابن شهاب بمثل ذلک مالک از ابن شهاب مانند این روایت کرد یعنی از عبد الله بن عمر **باب**
العمرة سنة عمره سنت است **مالک** عن سمی عن ابی صالح عن ابی هریرة ان رسول الله صلعم قال العمرة الی العمرة کفارة لما بینهما
آنحضرت صلعم فرمود عمره تا عمره دیگر کفارت است چیزی را که میان این هر دو باشد از سیآت **مالک** انه بلغه ان عثمان بن عفان
کان اذا اعتمر ربما لم یحطط عن راحلته حتی یرجع حضرت عثمان بن عفان وقتیکه عمره میکرد احیانا فرود نمی آورد متاع خود را
از شتر خود تا آنکه می گشت قال مالک العمرة سنة ولا نعلم احدا من المسلمین ارخص فی ترکها گفت مالک عمره سنت است

رسیدانیم کسی را از مسلمانان کہ رخصت داده باشد در ترک آن **باب** فضل العمرة فی شهر رمضان بیان فضیلت عمره در ماه رمضان

مالک عن سمی مولی ابی بکر انه سمع ابا بکر بن عبد الرحمن یقول جاءت امرأة الی رسول الله صلی الله علیه وسلم فقالت انی کنت

تجهزت للحج فاعترض لی فقال لها رسول الله صلی الله علیه وسلم اعتمری فی رمضان فان عمرة فیه کحجة زنی آمد پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس

گفت هر آئینه سامان کرده بودم برای حج پس عارض پیش آمد مرا پس فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم او را که عمره کن در رمضان

پس هر آئینه عمره در رمضان مانند حج است **باب** کم اعتمر رسول الله صلی الله علیه وسلم بیان آنکه چند عمره کرد آنحضرت صلعم **مالک**

انه بلغه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم اعتمر ثلثا عام الحدیبیة وعام القضیة وعام الجعرانة رسول الله صلعم بجا آورد سه عمره

سال حدیبیه و سال قضیه یعنی صلح و سال جعرانه یعنی حنین **مالک** عن هشام بن عروة عن ابیه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم

لم یعتمر الا ثلثا احداهن فی الشوال واثنتان فی ذی القعدة رسول الله صلعم عمره بجا نیاورد مگر سه بار یکی از آنها در شوال و دو در ذی القعده

باب یجوز ان یعتمر فی اشهر الحج ولا یحج جایز است که عمره کند در ماههای حج و حج نکند **مالک** عن ابن شهاب عن سعید بن المسیب

ان عمر بن ابی سلمة استاذن عمر بن الخطاب ان یعتمر فی شوال فاذن له فاعتمر ثم قفل الی اهله ولم یحج عمر بن ابی سلمه اذن

خواست از عمر بن الخطاب در آنکه عمره کند در شوال پس اذن داد او را پس عمره کرد و بعد از آن بازگشت بجانب اهل خود و حج نگذارد **باب**

یجوز ان یعتمر قبل ان یحج حجة الاسلام جایز است که عمره کند پیش از آنکه گذارد حج فرض را **مالک** عن عبد الرحمن بن ابی حرملة

الاسلمی ان رجلا سال سعید بن المسیب فقال اعتمر قبل ان احج فقال سعید بن المسیب نعم قد اعتمر رسول الله صلی الله علیه وسلم

قبل ان یحج مردی سوال کرد سعید بن المسیب را پس گفت عمره کنم پیش از آنکه حج گذارم پس گفت سعید بن المسیب آری هر آئینه عمره

بجا آورد آنحضرت صلی الله علیه وسلم پیش از آنکه حج گذارد **باب** متی یقطع المعتمر التلبیة کدام وقت قطع کند معتمر تلبیه را **مالک**

عن نافع ان عبد الله بن عمر کان یترک التلبیة فی العمرة اذا دخل الحرم مخفی عبد الله بن عمر ترک میکرد تلبیه را وقتیکه داخل میشد در حرم

مالک عن هشام بن عروة عن ابیه انه کان یقطع التلبیة فی العمرة اذا دخل الحرم عروه بن الزبیر ترک میکرد تلبیه را در عمره

وقتیکه داخل میشد در حرم **مالک** عن ابن شهاب انه کان یقول کان عبد الله بن عمر لا یلبی وهو یطوف بالبیت ابن شهاب

می گفت که عبد الله بن عمر تلبیه نمیکرد در حال آنکه او طواف میکرد خانه کعبه را **باب** المعتمر یؤخر الحلاق شیئا عمره کننده تاخیر کند

سر تراشیدن را اندکی **مالک** عن عبد الرحمن بن القاسم عن ابیه انه کان یدخل مکة لیلا وهو معتمر فیطوف بالبیت وبین

الصفا والمروة ویؤخر الحلاق حتی یصبح قال ولکنه لا یعود الی البیت فیطوف به حتی یحلق راسه قاسم بن محمد داخل میشد بمکه

وقت شب و او عمره کرده بود پس طواف میکرد بخانه کعبه و میان صفا و مروه و تاخیر میکرد حلق را تا آنکه بوقت صبح در می آمد گفت

عبد الرحمن لکن عود نمیکرد بخانه کعبه تا طواف کند بوی تا آنکه حلق میکرد سر خود را **باب** دخول الکعبة والصلوة فیها در بیان

٣١٩

قوله وعلیه اهل العلم ١٢
قوله وعلیه اهل العلم ١٢
قوله وعلیه اهل العلم ١٢
قوله قال فی شرح السنة کان ابن عباس یلبی المعتمر حتی یفتتح الطواف وهو قول اکثر اهل العلم ١٢
قوله وعلیه اهل العلم ان السنة ذلك ١٢

داخل شدن در کعبه و نماز گزاردن در آن مالک عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم دخل الکعبة هو
واسامة بن زید وبلال بن رباح وعثمان بن طلحة الحجبي فاغلقها عليه ومكث فيها قال عبد الله فسألت بلالا حين خرج
ما صنع رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال جعل عمودا عن يساره وعمودين عن يمينه وثلاثة اعمدة وراءه وكان البيت يومئذ على ستة
اعمدة ثم صلى عبد الله بن عمر روایت کرد که آنحضرت صلی الله علیه وسلم داخل شد در کعبه و اسامه بن زید و بلال بن رباح و عثمان
بن طلحه حجبی پس بند کنانید کعبه را بر خود و درنگ نمود درون آن گفت عبد الله پس پرسیدم از بلال چون برآمد چه کرد آنحضرت
صلی الله علیه وسلم پس گفت گردانید یک ستون را جانب چپ خود و دو ستون را جانب راست خود و گردانید سه ستون را پشت
خود و بود خانه کعبه در آن روز بر شش ستون بعد از آن نماز گزارد باب المواضع المتبرکة بمکة بیان جاهای متبرکه
مالک عن محمد بن عمرو بن حلحلة الدیلی عن محمد بن عمران الانصاری عن ابیه انه قال عدل الی عبد الله بن عمر وانا نازل تحت
سرحة بطریق مکة فقال ما انزلک تحت هذه السرحة فقلت اردت ظلها فقال هل غیر ذلک فقلت لا ما انزلنی الا
ذلک فقال عبد الله بن عمر قال رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا کنت بین الاخشبین من منی ونفخ بیده نحو المشرق فان هناک
وادیا یقال له السرر به شجرة سر تحتها سبعون نبیا عمران انصاری گفت که از راه یک سو شد عبد الله بن عمر متوجه شد
بسوی من و من فرود آمده بودم زیر درخت مغیلان در راه مکه پس گفت چه چیز فرود آورد ترا زیر این درخت مغیلان گفتم
قصد کردم سایه او را پس گفت آیا چیزی دیگر هم باعث شد غیر آن پس گفتم نی فرود نیاورد مرا مگر همین سبب پس گفت
عبد الله بن عمر که فرمود رسول الله صلعم وقتیکه باشی در دو کوه اخشبین از منی و برداشت دست خود را بجانب مشرق پس آنجا
وادی ست که گفته میشود او را سرر در آن وادی درخت مغیلانیست که ناف بریده شدند زیر او هفتاد نبی یعنی هفتاد نبی
آنجا تولد شدند و ناف ایشان آنجا بریده شد مالک انه بلغه ان عبد الله بن عباس کان یقول ما بین الرکن والمقام
الملتزم عبد الله بن عباس میگفت در میان رکن اسود و مقام ابراهیم ملتزم ست یعنی جائیکه معانقه با دیوار کعبه باید کرد
باب زیارة قبر النبی صلی الله علیه وسلم در بیان آداب زیارت تربت مطهره نبی صلی الله علیه وسلم مالک عن عبد الله
بن دینار انه قال رایت عبد الله بن عمر یقف علی قبر النبی صلی الله علیه وسلم فیصلی علی النبی صلی الله علیه وسلم وعلی ابی بکر وعمر
عبد الله بن دینار گفت دیدم عبد الله بن عمر را که استاده میشد بر قبر آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس درود میفرستاد بر آنحضرت
صلی الله علیه وسلم و بر ابو بکر و عمر رضی الله عنهما مترجم گوید که سنت است زیارت قبر شریف آنحضرت صلعم بعد فراغ حج باتفاق
اهل علم باب اتیان قبا آمدن بزیارت قبا مالک عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم
کان یاتی قباء راکبا وماشیا آنحضرت صلی الله علیه وسلم می آمد بقبا پیاده و سوار باب حرم مکة در بیان احکام حرم مکه

سئل مالک هل یحتش الرجل لدابته من الحرم شیئا قال لا سوال کرده شد مالک را آیا قطع کند مردی برای چارپایه خود از حرم چیزی را
یعنی گیاه را گفت لی مترجم گوید صحیح است که آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرمود لا یختلی خلاها پس حضرت عباس التماس نمود الا الاذخر یا رسول الله
فقال الا الاذخر پس مختلف شد علما اصح در مذهب شافعی جایز است قطع گیاه برای علف بهایم و برای دوا قیاس بر اذخر و فی الهدایة
لا یرعی حشیش الحرم ولا یقطع الا الاذخر و ابو یوسف چرانیدن دواب جایز میداند **باب** ضمان قطع شجرة الحرم حکم تاوان بریدن
درخت حرم قال مالک لیس علی المحرم فیما قطع من الشجر فی الحرم شیء ولم یبلغنا ان احدا حکم فیه بشیء وبئس ما فعل گفت مالک
نیست لازم بر محرم در آنچه برید از درختهای حرم چیزی و نرسید ما را که کسی حکم کرده باشد در آن بچیزی و بد چیزیست که کرده است
مترجم گوید تعقب کرده است شافعی بآنچه روایت کرده شد از ابن الزبیر فی الشجرة الکبیرة بقرة وفی الصغیرة شاة وهو فی الحکم المرفوع
اذ لا مدخل للقیاس فی ذلک اکثر علما برانند که ضامن میشود بقطع شجره حرم و شکار کردن در حرم **باب** حرم المدینة حرسها
الله تعالی حکم حرم مدینه **مالک** عن عمرو مولی المطلب عن انس بن مالک ان رسول الله صلی الله علیه وسلم طلع له احد فقال هذا
جبل یحبنا ونحبه اللهم ان ابراهیم حرم مکة وانی احرم ما بین لابتیها انس بن مالک روایت کرد که آنحضرت صلعم نمودار شد برو
کوه احد پس فرمود این کوهیست که دوست میدارد ما را و ما دوست میداریم او را ای بار خدایا هر آئینه ابراهیم حرام کرده است مکه را و من
حرام میکنم میان دو طرف سنگستان مدینه را **مالک** عن ابن شهاب عن سعید بن المسیب عن ابی هریرة انه کان یقول
لو رایت الظباء ترتع بالمدینة ما ذعرتها قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ما بین لابتیها حرام ابو هریره میگفت اگر
می بینم آهوان را که چرا میکنند در مدینه نترسانم آنها را زیرا که فرمود آنحضرت صلعم ما بین لابتیها حرام **مالک** عن یونس بن
یوسف عن عطاء بن یسار عن ابی ایوب الانصاری انه وجد غلمانا قد الجوا ثعلبا الی زاویة فطردهم عنه قال مالک
لا اعلم الا انه قال افی حرم رسول الله صلی الله علیه وسلم یصنع هذا ابو ایوب انصاری یافت جوانی چند را که مضطر کرده بودند روباهی را بسوی
گوشه یعنی تا شکار کنند پس دفع کرد آنها را از وی گفت مالک نمیدانم مگر آنکه گفت ابو ایوب آیا در حرم آنحضرت صلعم کرده میشود این کار **مالک**
عن رجل قال دخل علی زید بن ثابت وانا بالاسواق وقد اصطدت نهسا فاخذه من یدی فارسله امام مالک روایت کرد از مردیکه
گفت آن مرد که داخل شد بر من زید بن ثابت و من در بازارها بودم و هر آئینه شکار کرده بودم نهسی را پس گرفت زید بن ثابت آنرا از دست من
و پرانید او را مترجم گوید رضی الله عنه انس بن مالک روایت کرده است که ان النبی صلی الله علیه وسلم قال لاخ له صغیر یا ابا عمیر
ما فعل النغیر و نغیر شکاریست اگر حرام می بود صید مدینه حلال نبودی شکار کردن آن در مدینه و هر آئینه انکار میفرمود
آنحضرت صلی الله علیه وسلم این را برایشان پس مختلف شدند اقوال درین باب پس قول مالک و شافعی و اکثر فقها آنست که جزا
لازم نیست بر کسیکه شکار کند در مدینه یا ببرد درختان را غیر ازین نیست که تعظیم مدینه مراد است از تحریم آن غیر تحریم صید و شجر

قوله ... عن ... ان ابن النبی صلی الله علیه وسلم ... فقال ... عباس ... الاذخر ... فانه ... لصاغتنا ... لبیوتنا ... صید المدینة ... حرام ... ما بین لابتیها ... بالمدینة ... فی ... اختلفت ... الاقوال فی ...

فاختلف ... الناس فی صید المدینة ... واکثر الفقهاء ... من اصحاب ... صید المدینة ... حرمتها دون ... وقطع شجرها ... وذهب بعضهم الی ... تحریم صیدها ... جزاء ... وجمیعا وجعلوا الجزاء ...

علی انه اخذ ... المدینة ... وصید المدینة حرام ولا یضمن فی الجدید ... والقدیم یضمن ... کحرم مکة ... الصید ... وقاطع الشجر ...

از جهة حدیث انس و بعض تحریم شجر مدینه قایل اند سوای صید آن بحدیث انس و جماعة دیگر بتحریم هر دو رفته اند و حمل کرده اند حدیث انس را بران که گرفته
بودند آن طائر را از خارج مدینه بعد از ان داخل کرده شد بمدینه و قال المحلی الاصح یضمن بسلب الصائد و قاطع الشجر و الخلا است

کتاب البیوع والمعاملات

کتاب در بیان احکام متعلقه بانواع بیع و معاملها مقدمه شرط بیع تراضی عاقدینست
لقوله تعالی الا ان تکون تجارة عن تراض منکم و تراضی کار دل ست که بنده را بران اطلاع میسر نیست پس دانسته شد که مدار صحت بیع
چیزیست که در عرف بان تراضی دانسته شود و شافعی شرط ایجاب کرده است بلفظ صریح بایع بالعت و مشتری مانند اشتریت و تملکت و قبلت
یا بالعجمی فقال بعتک یا کنایة و مانند جعلته لک بکذا او عطیت لک بکذا او خذه منی بکذا لیکن اقوی نزد یک فقیر انست که هر چه در عرف
انرا تراضی دانند بیع منعقد میشود و بان معاطاة باشد یا قرینه والله اعلم زیرا که در اصل شرع بجز تراضی مطلوب نشده و شرط عاقدین اینست که
مکره نبودن الا الاکراه بحق که در حکم لا اکراه است بحدیث رفع القلم عن ثلث و آیة لا تؤتوا السفهاء اموالکم و قیاس بر طلاق در صورة اکراه
فی الحدیث لا طلاق فی اغلاق و الا صبی ممیز که والی مشرف باشد بر عقد او و اذن داده باشد که جایز است بایة وابتلوا الیتمی زیرا که
آن عقد مستند بوالی ست در حقیقه و شراء حربی سلاح را و کافر مصحف را نیز درست نیست بجهة اهانت و ضلال و خوف آنکه استعانت برقتال
مسلمانان کند و شرط مبیع چند چیز ست طهارت عین او زیرا که در حدیث شیخین نهی از بیع کلاب و خمر و میتة آمده ست و امر یکه مشترک است
میان آنها نجاست است پس علة نهی همان تواند بود و فیه نظر زیرا که در حدیث آمده ست که خدا تعالی حرام نمی کند چیزی را مگر آنکه
حرام میکند بیع او و معنی این حدیث انست که چیزیکه وجه انتفاع بان شایع و مشهور باشد بوجهی که همان متعین شده است
وان انتفاع حرام باشد بیع آن چیز حلال نیست پس بیع خر برای سواری و عبد برای خدمت درست باشد اگر چه اکل لحم خر و وطی
عبد نیز محتمل ست و بیع خمر و اصنام حرام باشد و قاعده تنقیح اقتضا میکند که بیع کلب محرم الاقتنا و بیع میتة برای گوشت او
نه برای جلد که بجهة دباغ گیرند حرام باشد بجهة این علت زیرا که بنای تنقیح بر تفطن جلة جامعه ما نحن فیهاست والله اعلم دیگر نفع مبیع است
پس انچه قابل انتفاع نباشد بیع او صحیح نیست لقوله تعالی ولا تأکلوا اموالکم بینکم بالباطل و در ینصورت صادق می آید که باطل است
و درینجا تفتیشی هست زیرا که در عالم چیزی یافته نمیشود که او بوجهی از وجوه نفع نباشد پس مراد ایجا نفع معتد به ست باعتبار عادات
قوم و مقاصد ایشان در معاش فقیر میگوید پس حال مختلف باشد باختلاف بلاد و اوقات پس بیع مار بر شط نهر بغیر بالغ از اخذ او
و بیع تراب در صحرا لا منفعته ست والله اعلم دیگر امکان تسلیم مبیع ست زیرا که چیزیکه ممکن التسلیم نباشد اخذ مال عوض او اخذ باطل است
پس بیع ضال و آبق و مغصوب صحیح نباشد الا با قادر برد او و همچنین بیع نصف سیف و نصف ظرف صحیح نباشد زیرا که تسلیم نصف غیر منقسم
محال ست و در صورة تقسیم معیب میشود دیگر ملک عاقد زیرا که مال دیگر فروختن باطل ست و در قولی اگر اذن مالک متحقق شود صحیح
میگردد دیگر معلوم بودن مبیع بعینه و بقدره و صفته زیرا که بیع مجهول غرر ست و از بیع غرر نهی وارد شده رواه مسلم و درین مسئله

دو مشرب

ودو حدیث وارد شده است حدیث نهی از بیع آنچه آنرا ندیده است وحدیث بیع سلم که مقتضی صحت بیع شی موصوف معدوم است ولهذا شافعی درین مسئله دو قول دارد در یک قول بیع غایب جایز نداشته ودر قول دیگر اگر وصف وقدر او معلوم باشد درست دانسته است ونهی بیع مالم یره مخصوص کرده است بآنچه در حیطهٔ قدر ووصف نیاید وبیع احد الثوبین یا بیع ملاء هذا البیت حنطة ومانند آن صحیح نباشد واگر یک صاع از صبره فروشد درست است وهمچنین بیع صبره کل صاع بدرهم زیراکه درین مسائل جهالت را اثری نیست وهمچنین اگر بنقدی فروخت ودر بلد نقود ند ویکی غالب است بهمان مصروف شود وبیع صحیح باشد وتحقیق آنست که مطلق جهالت مفسد بیع نیست بدلیل جواز سلم حالانکه در سلم بسیاری از امور مجهول میماند ولکن مفسد جهالة فاحش است که منشاء نزاع درمیان عاقدین باشد وسبیل قطع او نیز ظاهر نشود وهذا یختلف باختلاف الاحوال ومراد از رویة آنست که دران باب متعارف باشد پس در اشیاء مثلیه رویة نمونه کافی است والله اعلم

باب

یشترط فی کل عقد ان یکون بتراضی العاقدین وان لا یکون عقدا علی باطل شرط کرده میشود در هر عقد رضامندی عاقدین بایکدیگر وآنکه نباشد عقدی بر باطل قال الله تعالی یایها الذین امنوا لا تاکلوا اموالکم بینکم بالباطل الا ان تکون تجارة عن تراض منکم ولا تقتلوا انفسکم ان الله کان بکم رحیما ای مسلمانان مخورید مالهای خود را درمیان خود بباطل یعنی بحرام وبه بیفایدگی لیکن بخورید وقتیکه واقع شود تجارة بعد از رضامندی شما وهلاک مکنید خویشتن را هر آئینه هست خدا تعالی درحق شما مهربان مترجم گوید در اکل بالباطل داخل است غصب وربو وقمار ومانند آن از آنچه مخالف مصلحت کلیه باشد که شرع رعایت آن فرموده ونیز داخل است معامله که دران مبادله مال منتفع به بمال منتفع به نباشد مثل حشرات ویک دحبه از گندم یا امکان تسلیم مبیع وثمن نباشد مثل بیع مفقود وآبق وجزو معین از سیف یا مملوک نبود یا عاقدین از اهل تکلیف نباشد وتراضی در اصل کار قلب است که اطلاع بران میسر نیست ومراد اینجا امارت تراضی است مثل ایجاب وقبول یا تعاطی یا حفوف قرائن والله اعلم واین آیه اصل عظیم است درباب معاملات هزاران مسائل ازان متفرع میگردد [illegible] لابدست در هر عقد از عاقدین وچیزیکه عقد بآن در شرع منعقد گردد واگر عقد معاوضه باشد لابدست از عوضین پس شرط عاقدین بلوغ وعقل است زیراکه در قرآن عظیم آمده است ولا تؤتوا السفهاء اموالکم وان اشارة بحجر الشبان است از عقود ولابدست در هر عقد از چیزیکه محقق تراضی عاقدین باشد بعقد زیراکه خدا تعالی فرموده است ولا تاکلوا اموالکم بینکم بالباطل الا ان تکون تجارة عن تراض منکم ودوران احکام بر حقیقت تراضی که کار دل است نمیتواند شد پس لابدست از اقامة چیزی مقام او ولابد است که دلالت آن چیز معلوم باشد نزدیک عاقدین وسائر اهل زبان پس در بیع واجاره وامثال آن ایجاب وقبول است ومعاطاة نیز میتواند شد ودر مثل حواله وکفاله لابدست از قول جانبین زیراکه قرینه که مفهم عقد وتراضی عاقدین باشد اینجا یافته نمی شود ولابدست در هر عقد از آنکه عقد بر باطل نباشد ومعنی باطل آنست که عقلا دران عقد فائده معتد به نبینند ولابدست در هر عقد

ازانکه عقد عوض میباشد و معنی عوض آنست که چیزی که در آید در عقد و نماند که آن چیز هست یا نیست نزد کیست یا بدست و لا بدست از علوم
بودن عوضین لیکن در اعیان موجوده علم مشاهده آنست و در امور موعوده و غیر موجوده وصفیکه منضم باشد قاطع تنازع و تعیین او
بوجهی که نه تضییق بود که بتعسر انجامد و نه اهمال اوصافی که اهل معامله آنرا طلب کنند ضروریست و در هر عقد از عقود خاصیتی سنت است
و از اجماع سلف آن خاصیت را ادراک میباید کرد مانند آنکه خاصیت رهن آنست که لازم نمیشود تا آنکه قبض با آن نیاید و خاصیت
حواله آنست که مطالبه اصیل منقطع میگردد و خاصیت هبه آنست که بدون قبض تمام نمیشود و بعض ذاتیات عقد از تامل در الفاظ
آن عقد فهمیده میشود مثل التسلیم ثمن از لفظ سلم و سلف دانسته میشود آن را نیز ادراک باید کرد و گاهی در عقود فقها داخل میکنند و حال شروط
بیع میتوان دانست که گاهی شرط مقتضی عقد است یا امری است که شارع بجهة توثق آن فرموده است مثلاً یا مقاصد مختلف میشود
باختلاف آن شروط مانند این شروط لا بدست از اعتبار او و گاهی شرط مخالف مقتضای عقد میباشد یا شرطیکه شرع تصریح کرده
بمنع آن و آن شرط فاسد است و ما لیس بسبب شرط فاسد عقد فاسد گردد یا عقد صحیح است و شرط ساقط شود هر دو احتمال است مرجح آن
باید دید شد بمقام کیست و در هر عقد میباید تامل کرد که وظیفه عاقدین چیست و بر هر یکی چه چیز لازم میشود از مقتضای آن عقد
و فهم این نکته از نظر در حقیقه عقد و در نصوص شارع در باب بیع و جاری کردن آن نصوص در سائر عقود میتوان دانست
و اگر اختلاف متعاقدین واقع شود چند قاعده مستخرجه از شریعت بکار میباید بست و بحسب آن قاعده حکم میباید کرد البینة علی ۳۲۷
المدعی والیمین علی من انکر البیعان اذا اختلفا والسلعة قائمة فالقول ما قال البائع او یترادان الضمان بالخراج
امین است یا یمین و امثال این مسائل در هر عقدی طرد میباید کرد و تفریعاتی که بر آن وارد شود آنها را بر همین اصول حمل میباید کرد
چون چنین سعی کردی خواهی دید که مذهب شافعی و احمد بنسبت انچه در موطا مذکور است بمنزله دو شرح است بر یک متن که اکثر
موافق می افتد و گاهی در توجیه و تفصیل و اجمال مختلف می شوند مختار فقیر درین باب اختیار اقوی و انفع است از مذهبین
و میباید دانست که اگر عقدی از مسلمانی متحقق شود تا امکان او را محملی صحیح پیدا میباید کرد و جمعی رعایت لفظ عقد کنند پس اگر
متضمن خلاف مقتضی آن لفظ باشد آنرا عقد فاسد میشمرند و جمعی رعایة معنی و آن لفظ را مجاز میگیرند از آن عقد اگر قرینه
قایم باشد و میل فقیر بجانب اعتبار معنی است زیرا که اهل عرف در اعتبار بالفاظ عقود تهاون دارند دیگر معنی معتبر نگردد

باب یحرم بیع الطعام بجنسه والنقد بجنسه الا مثلا بمثل سواء بسواء فان اختلفت الاجناس او کان طعام بطعام او نقد
بنقد اشترط التقابض لا المساواة وان کان طعام بنقد لم یشترط التقابض ایضا حرام است فروختن طعام بجنس آن
یعنی گندم بگندم یا جو بجو مگر دست بدست هر یکی برابر دیگر در کیل و حرام است فروختن نقد بجنس آن یعنی طلا بطلا یا نقره
بنقره مگر دست بدست هر یکی برابر دیگر در وزن پس اگر مختلف شوند اجناس یا از آنکه طعام مقابل طعام باشد مثل گندم

متقابل جو یا نقد در عوض نقد باشد مثل طلا مقابل نقره پس شرط صحت بیع تقابض است نه آنکه هر یکی برابر دیگر باشد و اگر طعام
مقابل نقد باشد مثل نقره مقابل گندم پس تقابض هم شرط نیست **مالك** عن ابن شهاب عن مالك بن اوس بن
الحدثان النصري انه التمس صرفا بمائة دينار قال فدعاني طلحة بن عبيد الله فتراوضنا حتى اصطرف مني واخذ
الذهب يقلبها في يده ثم قال حتى يأتي خازني من الغابة وعمر بن الخطاب يسمع فقال عمر لا والله لا تفارقه
حتى تأخذ منه ثم قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم الذهب بالورق ربا الا هاء وهاء والبر بالبر ربوا الا هاء
وهاء والتمر بالتمر ربوا الا هاء وهاء والشعير بالشعير ربوا الا هاء وهاء مالك بن اوس طلب کرد صرف را
یعنی بدینار طلب کرد فروختن احد النقدین را بنقد دیگر گفت پس خواند مرا طلحه بن عبید الله پس در تعیین قیمت سخن گفتیم
تا آنکه بیع صرف مقرر کرد با من و گرفت آن طلا را میگردانید آنرا در میان دو دست خود بعد ازان گفت انتظار کن تا آنکه
بیاید تحویلدار من از غابه و عمر بن الخطاب می شنید پس فرمود حضرت عمر قسم بخدا که جدا مشو از طلحه تا آنکه بگیری حق خود
از وی بعد ازان حضرت عمر گفت که فرمود رسول الله صلعم طلا فروختن با نقره ربا ست مگر آنکه این بگوید بیار و آن بگوید که
بیار حاصل آنست که در یک مجلس قبض بدلین متحقق گردد و فروختن گندم با گندم ربا ست مگر آنکه این بگوید بیار و آن بگوید
٣٢٥ بیار و فروختن تمر با تمر ربا ست الا آنکه این گوید بیار و آن گوید بیار و فروختن جو با جو ربا ست مگر آنکه این بگوید بیار
و آن بگوید بیار قوله ها و ها بمعناه هاك و هات اي خذ و اعط اراد بذلك ان يكون يدا بيد قوله تراوضنا اي تجاذبنا في
البيع والشراء **مالك** عن نافع عن ابي سعيد الخدري ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لا تبيعوا الذهب بالذهب
الا مثلا بمثل ولا تشفوا بعضها على بعض ولا تبيعوا الورق بالورق الا مثلا بمثل ولا تشفوا بعضها على بعض
ولا تبيعوا منها شيئا غائبا بناجز ابوسعید خدری روایت کرد که حضرت صلی الله علیه وسلم فرمود مفروشید زر را بزر مگر همو زن
با همو زن زیاده نکنید بعض آنرا بر بعض آن و مفروشید نقره را با نقره مگر همو زن را با همو زن و زیاده نکنید بعض آنرا بر بعض
و مفروشید نقود غائبی را با حاضر یعنی یکی از مبیع و ثمن حاضر باشد و دیگر را وعده کنند قوله لا تشفوا ای لا تفضلوا و الشف من
الاضداد یجیئ بمعنی الزیادة والنقصان والناجز الحاضر یقال انجز الوعد اذا احضره **مالك** عن موسى بن ابي تميم عن ابي
الحباب سعيد بن يسار عن ابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال الدينار بالدينار والدرهم بالدرهم لا فضل بينهما
رسول الله صلعم فرمود یک دینار مقابل یک دینار است و درهم مقابل یک درهم است زیاده معتبر نیست در میان اینها یعنی زیاده
باعتبار جودت و ردائت معتبر نیست بعد ازانکه در وزن برابر باشند **مالك** عن زيد بن اسلم عن عطاء بن يسار ان معاوية
بن ابي سفيان باع سقاية من ذهب او ورق باكثر من وزنها فقال له ابو الدرداء سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم

ينهى عن مثل هذا الا مثلا بمثل فقال له معاوية ما ارى بمثل هذا باسا فقال ابو الدرداء من يعذرني من معاوية انا اخبره

عن رسول الله صلى الله عليه وسلم ويخبرني عن رايه لا اساكنك بارض انت بها ثم قدم ابو الدرداء على عمر بن الخطاب

فذكر له ذلك فكتب عمر بن الخطاب الى معاوية بن ابي سفيان الا تبيع مثل ذلك الا مثلا بمثل وزنا بوزن معاوية بن

ابی سفیان فروخت آوندی را از طلا یا از نقره بعوض زیاده تر از وزن آن پس گفت او را ابو الدرداء شنیدم رسول الله صلعم را

که نهی میفرمود از مانند این بیع مگر آنکه فروخته باشد بموزن را با هموزن پس گفت او را معاویه نمی بینم بمانند این چیز باکی

پس گفت ابو الدرداء کیست که متصدی بیان عذر من شود پیش معاویه من خبر میدهم او را از رسول الله صلی الله علیه وسلم

و او خبر میدهد مرا از رای خود ای معاویه یکجا اقامت نکنم با تو در زمینی که تو در ان باشی بعد از ان آمد ابو درداء پیش عمر بن

الخطاب پس ذکر کرد پیش او این ماجرا پس نوشت عمر بن الخطاب بسوی معاویه که مفروش مانند این را مگر آنکه فروشی هموزن را

با هموزن قوله من یعذرنی من ینصرنی والعذیر النصیر مالك انه بلغه عن جده مالك بن ابی عامر ان عثمان ابن عفان

قال قال لي رسول الله صلى الله عليه وسلم لا تبيعوا الدينار بالدينارين ولا تبيعوا الدرهم بالدرهمين عثمان بن عفان گفت فرمود مرا

رسول الله صلی الله علیه وسلم مفروشید یکدینار را بدو دینار و مفروشید یکدرهم را بدو درهم مالك عن يحيى بن سعيد انه قال

امر رسول الله صلى الله عليه وسلم السعدين ان يبيعا آنية من المغانم من ذهب او فضة فباعا كل ثلثة باربعة عينا او كل اربعة

بثلاثة عينا فقال لهما رسول الله صلى الله عليه وسلم اربيتما فردا امر فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم دو سعد را یعنی سعد بن معاذ را

رئیس اوس و سعد بن عباده را رئیس خزرج که بفروشند آوندی را از غنیمت از طلا بود یا از نقره پس فروختند باین حساب

هر سه مثقال را بمقابله چهار مثقال نقد یا هر چهار مثقال را بمقابله سه مثقال نقد پس فرمود ایشانرا آنحضرت صلی الله علیه وسلم

ربا دادید پس رد کنید این بیع را مالك عن نافع عن عبد الله بن عمر ان عمر بن الخطاب قال لا تبيعوا الذهب بالذهب الا

مثلا بمثل ولا تشفوا بعضها على بعض ولا تبيعوا الورق بالورق الا مثلا بمثل ولا تشفوا بعضها على بعض ولا تبيعوا الورق

بالذهب احدهما غائب والآخر ناجز وان استنظرك الى ان يلج بيته فلا تنظره اني اخاف عليكم الرماء والرماء هو الربا عمر بن

الخطاب فرمود مفروشید طلا را بطلا مگر هموزن را با هموزن و زیاده نکنید بعض آنرا بر بعض و مفروشید نقره را بنقره مگر هموزن را

با هموزن و زیاده نکنید بعض آنرا بر بعض و مفروشید نقره را بطلا یکی ازین هر دو غائب باشد و دیگر حاضر و اگر مهلت طلبد

از تو تا آنکه در آید بخانه خود پس مهلت مده آنرا او هر آئینه من می ترسم بر شما ربا را و رما بمعنی رباست مالك انه بلغه عن القاسم

بن محمد انه قال قال عمر بن الخطاب الدينار بالدينار والدرهم بالدرهم والصاع بالصاع ولا يباع كالئ بناجز كالئ بالهمزة

معناه النسية قاسم بن محمد میگفت که فرمود عمر بن الخطاب یکدینار بمقابله یکدینار رواست و یکدرهم بمقابله یکدرهم رواست و یکصاع

٣٢٩

بمقابلہ

مقابله یکصاع ست و فروختند شود موعود را باحاضر مالک عن حمید بن قیس المکی عن مجاهد انه قال کنت مع عبد الله بن عمر فجاءه
صائغ فقال یا ابا عبد الرحمن انی اصوغ الذهب ثم ابیع الشیء من ذلک باکثر من وزنه فاستفضل فی ذلک قدر عمل یدی فنهاه
عبد الله بن عمر فجعل الصائغ یردد علیه المسئلة وعبد الله ینهاه حتی انتهی الی باب المسجد او الی دابة یرید ان یرکبها ثم قال
عبد الله بن عمر الدینار بالدینار والدرهم بالدرهم لا فضل بینهما هذا عهد نبینا الینا وعهدنا الیکم مجاهد گفت بودم من نزدیک
عبد الله بن عمر پس آمد پیش او زرگری پس گفت ای ابا عبد الرحمن هر آئینه من زیور میسازم از زر باز میفروشم چیزی را
ازان بزیاده تر از وزن او بران پس زیاده میگیرم درین بیع قدر عمل دست خود پس منع کرد او را عبد الله بن عمر پس شروع نمود
آن زرگر که تکرار میکرد این سوال را با عبد الله بن عمر و عبد الله منع می کرد او را تا آنکه رسید عبد الله متصل دروازه مسجد یا بسوی
جانوری که میخواست سوار شود بروی بعد ازان گفت عبد الله بن عمر یکدینار بمقابله یکدینار ست و یکدرهم بمقابله یکدرهم زیاده
نیست میان آنها یعنی صیاغة و زیور ساختن را اثری نیست این ست وصیة پیغمبر بسوی ما و وصیة ما بسوی شما مالک عن
یزید بن عبد الله بن قسیط انه رأی سعید بن المسیب یراطل الذهب بالذهب فیفرغ ذهبه فی کفة المیزان ویفرغ صاحبه الذی
یراطله ذهبه فی کفة المیزان الاخری فاذا اعتدل لسان المیزان اخذ واعطی یزید بن عبد الله بن قسیط دید سعید بن المسیب را
که بوزن بیع میکرد طلا را بطلا پس میریخت طلا خود را در یک پله ترازو و میریخت یار او که با او بیع میکرد طلا خود را در پله دیگر از ترازو پس وقتیکه
برابر میشد زبان ترازو میگرفت و میداد مسئله در کتب شافعیه مذکور ست که هرگاه غله را بغله فروشند اگر یک جنس باشد شرط صحت
حلول و مماثلة و تقابض قبل التفرق ست و اگر دو جنس باشد مثل گندم با جو پس تفاضل درست ست و تقابض و حلول و بیعها
نیز شرط ست و برهمین قیاس ست نقد بنقد بعد اختلاف الجنس چون طلا بنقره و نقره با طلا و نزدیک حنفیه علت حرمت قدر و جنس
هست و مراد از قدر بکیل و موزون بودن ست و مراد از جنس اتحاد جنس مثل گندم بگندم و زر با زر پس اگر هر دو وصف محقق
باشند تفاضل و نسا حرام ست چون گندم با گندم برابر یکدیگر باید فروخت و هیچ یکی را از مبیع و ثمن مؤجل نباید گذاشت
و اگر یکی ازین دو وصف محقق و دیگر منفی باشد تفاضل درست باشد و تأجیل درست نباشد چون طلا بالنقره و گندم با جو و اگر هر دو منتفی
باشند تفاضل و تأجیل هر دو درست باشد والله اعلم

باب الوصف الذی یدور علیه هذا الحکم

در بیان صفتی که دوران میکند بروی این حکم مالک عن ابی الزناد انه سمع سعید بن المسیب یقول لا ربوا الا فی ذهب او فضة او ما یکال او ما یوزن مما یؤکل
او یشرب سعید بن مسیب میگفت ربا نیست مگر در طلا یا نقره یا چیزی که در پیمانه کرده میشود یا وزن کرده میشود از آنچه خورده میشود یا نوشیده
میشود مترجم گوید رضی الله عنه لابد ست از استنباط علة ربا از تخصیص حکم او پس باید دانست که آنحضرت صلعم ذکر فرمود شش چیز را
و قاعده قیاس اقتضا می نماید که هر چه مثل این اشیا باشد در علتی که مدار حکم شده ست حکم او مانند حکم اشیا رسته خواهد بود پس لابد

٣٢٧

تفتیش علت مؤثره که مدار حکم بوده است و درین مقام فقها را مسالک مختلف شد شافعی علت مؤثره در ذهب و فضه نقد را داشته است و حکم را
مخصوص باین دو چیز ساخته زیرا که نقدیه اخص اوصاف این دو چیز است و آنرا اثری هست در احکام شرع مانند زکوة و علت مؤثره
در اشیاء باقیه مطعومیه است خواه تفکها باشد خواه اقتیات یا تداوی زیرا که حنطه و شعیر ذکر کرده اند و آن اشهر طعام حجاز بود و تمر ذکر
کرده اند و در وی معنی تفکه موجود است و ملح ذکر کردند و مقصود ازان اصلاح طعام است و در حکم اوست اصلاح مزاج مثلا و مالک در ذهب و فضه
نقد را داشته است و در اربع باقیه اقتیات را زیرا که امر جامع در میان ایشان اقتیات است و قیاس کرده می شود غیر ملح را
از ادویه بر ملح زیرا که حاجت در اقوات بملح واقع است نه بغیر آن و تمر غالب قوت اهل حجاز بوده است و ابو حنیفه در اولیین وزن و جنس
و در باقیه کیل و جنس را داشته است و میل فقیر ازان مذاهب بمذهب مالک بیشتر است و از لفظ حدیث مفهوم شد که اگر طعام مقتات را بطعام
همان جنس فروشند اگر در جودت و رداءت و صناعت و غیر آن متفاوت باشند بیع فاسد است الا در صورت مماثله کیلا و تقابض
و حلول از اشتراط تقابض مفهوم شد و اگر بجنس دیگر فروشند مثلا گندم را بجو مماثله شرط صحت بیع نیست و مفاضله جایز است
و تقابض شرط صحت بیع است پس نسیه یکی حرام باشد و حال نقد مثل حال طعام است فتدبر و مماثله را معیاری باید و معتبر
عادة اهل حجاز است در عهد آنحضرت صلی الله علیه وسلم هر چه دران عصر مکیل بود مانند حنطه مماثله او نیست که در کیل مساوی باشد
اگرچه در وزن تفاوتی داشته باشد و هر چه دران عصر موزون بود مانند ثمن معتبر دران وزن است و از حدیث سعد بن ابی وقاص ۳۲۸
که در نهی از بیع رطب برطب آمده است معلوم شد که معتبر مماثله در وقت کمال شیء است یعنی وقت رسیدن او بحالتی که بنی آدم آنرا
ازان چیز می خواهند و مقاصد جزئیه برای اغراض طاریه قلیلة الوقوع اعتبار ندارد پس کمال حنطه و شعیر وقت یبس و انقاد است
و وقت کمال رطب و عنب وقت تمر و زبیب است الا رطبی چنین که تمر و زبیب نمی شود پس آن فروخته نشود اصلا بجهت شمول ...
و در قول مماثله این نوع در حال رطبیه و عنبیه معتبر است و اگر عادات مختلف باشند مثل سمسم که خورده میشود و روغن بر آورده
می شود پس معتبر مماثله است در حالتی ازین دو حالة و جنس دانسته میشود باتحاد اسم و اتحاد مقاصد و اختلاف جنس دانسته
باختلاف اصول مانند دقیق حنطه و دقیق شعیر و دهن سمسم و زیت مماثله الحبة آتش در وی اثر کرده است بطبخ یا قلی معتبر نیست
و فیه ما فیه زیرا که مماثله در هر چیز در کار نیست و مماثله معتبر در چیزی است که مراد بنی آدم باشد و آن عادة مستمره باشد در میان
ایشان **باب** قال بعضهم لا یبیع الحنطة بالشعیر الا مثلا بمثل گفت بعضی فقها نفروشند گندم را بجو الا همو زن یکدیگر **مالک**
انه بلغه ان سلیمن بن یسار قال فنی علف حمار سعد بن ابی وقاص فقال لغلامه خذ من حنطة اهلک فابتع بها شعیرا و لا تاخذ
الا مثله سلیمان بن یسار گفت که آخر شد علف دراز گوش سعد بن ابی وقاص پس گفت سعد بن ابی وقاص غلام خود را که بگیر
از گندم اهل خانه خود پس خرید بکن بآن جو را و مگیر الا همو زن او **مالک** عن نافع عن سلیمن بن یسار انه اخبره ان عبد الرحمن

قوله: تعقب بمجيء ... الشافعي ومسلم ... ولكن بيعوا ... بالبر ... بالذهب ... بالشعير ... فمذهب ... كيف شئتم ... اهل العلم ... شرح السنة ... ما حكي عن ... الا ان يعقال ... لا يجوز الا متماثلين

قوله: في شرح السنة وهذا قول اهل العلم ان من اراد ان يبدل شيئا من مال الربوا بجنسه ويأخذ فضلا فالوجه ان يبيعه بغير جنسه ويقبض ثم يبيعه ما اشتراه ثم ياخذ بثمنه ما يحتاج اليه ثم اختلفوا في العينة ان يبيع الرجل السلعة من الرجل ويشتريها من المشتري باقل بنقد الى اجل وعوض والى اجل قال الشافعي لا باس به وقال ابوحنيفة لو اشتراه باقل مما باع او باطل من اجله لا يجوز والجنيب نوع من التمر وهو اجود تمورهم والجمع الدقل ويقال هو اخلاط ردية من التمر

بن الاسود بن عبد يغوث فنى علف دابته فقال لغلامه خذ من حنطة اهلك طعاما فابتع بها شعيرا ولا تاخذ الا مثله

سلیمان بن یسار خبر داد نافع را که هر آئینه عبد الرحمن بن اسود بن عبد یغوث تمام شد علف دابه او پس گفت غلام خود را که بگیر از گندم خانه خود قدر طعامی پس خرید بکن بدل آن جو را و مگیر الا همو زن او **مالک** انه بلغه عن القاسم بن محمد عن ابن معيقيب الدوسي

مثل ذلك قاسم بن محمد از ابی معیقیب دوسی مانند این روایت کرد مترجم گوید تعقب کرده اند این حدیث را و اذا اختلفت الاجناس

فبيعوا كيف شئتم رواه مسلم پس وقتیکه مختلف شوند اجناس پس بفروشید هر قسم که خواهید و اکثر علما بر همین متفق اند والله اعلم

باب يجوز ان يحتال للخلاص من الربوا ببيع مستانف وقبض يتخللان في ذلك جایز ست حیله کردن برای خلاصی از ربا

بفروختن از سر نو و قبض بدلین درین بیع که این بیع و قبض درمیان آیند ما بین مبادله چنین **مالک** عن عبد المجيد بن

سهيل بن عبد الرحمن بن عوف عن سعيد بن المسيب عن ابي سعيد الخدري وعن ابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم

استعمل رجلا على خيبر فجاءه بتمر جنيب فقال له رسول الله صلى الله عليه وسلم اكل تمر خيبر هكذا فقال لا والله يا رسول الله

انا لناخذ الصاع من هذا بالصاعين والصاعين بثلاثة فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم لا تفعل بع الجمع بالدراهم

ثم ابتع بالدراهم جنيبا رسول الله صلی الله علیه وسلم عامل ساخت مردی را بر خیبر پس آورد آن مرد پیش آنحضرت صلعم تمر جنیب را و آن

بهترین اقسام تمر ست پس فرمود او را آنحضرت صلعم آیا همه خرما خیبر این چنین ست پس گفت آن مرد نه قسم بخدا یا رسول الله هر آئینه ما

میگیریم یکصاع از قسم جنیب و دو صاع از غیر آن و می گیریم دو صاع به سه صاع از غیر آن پس فرمود آنحضرت صلعم این چنین بیع مکن

بفروش جمع را و جمع خرما مجموع از اصناف ردیه را گویند بمقابله دراهم بعد ازین خرید بکن بدراهم قسم جنیب را **مالک** عن

زيد بن اسلم عن عطاء بن يسار انه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم التمر بالتمر مثلا بمثل فقيل له ان عاملك على خيبر ياخذ الصاع

بالصاعين فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم ادعوه لي فدعي له فقال له رسول الله صلى الله عليه وسلم اتاخذ الصاع بالصاعين فقال

يا رسول الله صلى الله عليه وسلم لا يبيعوني الجنيب بالجمع صاعا بصاع فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم بع الجمع بالدراهم ثم ابتع

بالدراهم جنيبا رسول الله صلعم فرمود فروخته شود خرما بمقابله خرما و زن را با همو زن پس گفته شد در خدمت آنحضرت صلی الله علیه وسلم

هر آئینه عامل شما بر خیبر میگیرد یکصاع بمقابله دو صاع پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم طلبید آن عامل را پیش من پس طلبیده شد

او برای آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس فرمود او را آنحضرت صلعم آیا میگیری یکصاع را بدو صاع پس گفت آن عامل یا رسول الله

نمیفروشند بدست من جنیب با جمع باین حساب یکصاع بمقابله یکصاع پس فرمود آنحضرت صلعم بفروش جمع را بدراهم بعد از آن

خرید کن بدراهم جنیب را والجنيب نوع من التمر وهو اجود تمورهم والجمع هو الدقل وقيل هو اخلاط ردية من التمر مترجم گوید از ینجا معلوم شود

که اگر کسی بتحصیل نفع که در ربا منظور ست مقصود باشد و آن از العقد صحیح مستقل حاصل کند جایز باشد و نظر کرده نشود بآن قصد

تشبیه داده نشود و اعتبار داین تا شدا از امهات قواعد است هزاران مسائل خلافیه بران متفرع است شافعی صورت عقد اعتبار کرده است

و مالک قصد عاقد را و ابوحنیفه گاهی صورت عقد را و گاهی قصد عاقد را و لهذا امام الحرمین و امام غزالی گفته که ابوحنیفه حرم تشام نمود

والله اعلم و آنچه برین فقیر ظاهر ساختند درینجا آن است که آنحضرت صلعم و علمای تابعین فرمودند علم شرایع و علم مصالح را جدا کرده اند هر دو

خبر داد لیکن شرایع مضبوط تر است و در امر معروف و نهی منکر و بازخواست ولاة و حکام همان را اعتبار کرده اند و مصالح از شرح

شرایع حتی الامکان است فیما بینه و بین الله از ان بازخواست نشود و شرایع گاهی مقصود از ان تشریح ساختن مصالح است

بصورت معلوم تا بازخواست ظاهر بآن متعلق شود و گاهی مقصود از ان قطع رسم فاسد است اینجا الحال آنکه در هر فرد مصلحت حتمی

یا مفسده نبود باشد والله اعلم پس حیلها که عقد صحیح باشد باعتبار علم شرایع موافق نیست و باعتبار علم مصالح تفصیل است اگر مقصد

نرسانید موافق نیست و اگر رسانید و آن قصد جرا رد بر شرع کرده است موافق خواهد شد **باب النهی عن بیع الرطب بالتمر**

باب در بیان منع از فروختن خرما تر با خرما خشک **مالک** عن عبد الله بن یزید ان زیدا ابا عیاش اخبره انه سال سعد بن

ابی وقاص عن البیضاء بالسلت فقال له سعد ایتهما افضل فقال البیضاء فنهاه عن ذلک وقال سعد سمعت رسول الله صلی الله

علیه وسلم یسال عن اشتراء التمر بالرطب فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم اینقص الرطب اذا یبس فقالوا نعم فنهی عن ذلک ابو عیاش

سوال کرد سعد بن ابی وقاص را از بیع بیضا که فروخته شود بسلت بیضا نام قسمی است از گندم که سفید و نرم می باشد و سلت جو است

مشابه جو که پوست بران نباشد و آن را جو برهنه گویند و بعضی گفتند مراد از بیضا اینجا سلت تر است قبل از آنکه خشک شود لغوی گفته

داین الیق است بمعنی حدیث والله اعلم پس گفت او را سعد کدام یک ازین دو بهتر است پس گفت ابو عیاش بیضا بهتر است پس

نهی کرد او را ازین بیع و گفت سعد ابن ابی وقاص من شنیدم از رسول الله صلی الله علیه وسلم سوال کرده شد او را از خریدن

خرما خشک بخرما تر پس فرمود آنحضرت صلعم آیا ناقص میشود رطب وقتیکه خشک میشود پس گفتند آری ناقص میشود پس نهی فرمود

ازین بیع مترجم گوید این حدیث اصل است در آنکه جایز نیست بیع چیزی از مطعومات بجنس آن که یکی از ان تر باشد و دیگر خشک

مانند بیع رطب بالتمر و بیع عنب بازبیب و بیع گوشت خام با گوشت پخته و قول آنحضرت صلعم اینقص الرطب اذا یبس تنبیه است بر علت

حکم و همین است قول اکثر علما مثل شافعی و مالک و صاحبین بهمین طرف رفت و جایز داشته است ابوحنیفه تنها **باب بیع**

الحیوان بالحیوان در بیان فروختن جانور با جانور **مالک** عن صالح بن کیسان عن حسن بن محمد بن علی بن ابی طالب ان علی بن

ابی طالب باع جملا له یدعی عصیفیر بعشرین بعیرا الی اجل علی بن ابی طالب رضی الله عنه فروخت شتری را که او را عصیفیر

خوانده میشد آن شتر را عصیفیر بمقابله بیست شتر تا میعادی یعنی بوعده زمانی **مالک** عن نافع ان عبد الله بن عمر اشتری

راحلة باربعة ابعرة مضمونة علیه یوفیها صاحبها بالربذة عبد الله بن عمر خرید که شتر سواری را بمقابله چهار شتر لازم کرده

۳۳۳

٣٣١

برخود کہ رسانند آن شتران را بصاحب تنہا در ربذہ **مالک** انہ سال ابن شہاب عن بیع الحیوان اثنین بواحد الی اجل فقال

لا باس بذلک امام مالک سوال کرد ابن شہاب را از فروختن جانور دو جانور بمقابلہ یکی تا میعادی پس گفت ابن شہاب ہیچ باک

نیست باین مترجم گوید فروختن یک جانور بمقابلہ دو جانور خواہ یک جنس باشند خواہ اجناس مختلفہ در صورۃ حاضر بودن مبیع و ثمن

درست است و مذہب فقہا ہمین است الا سعید بن المسیب کہ بتحریم این بیع رفتہ است در حیوان ماکول اللحم در صورتیکہ اشترا برای ذبح

باشد اگرچہ جنس مختلف باشد و شاید قیاس کردہ است آنرا بر طعام و اما بیع الحیوان بالحیوان نسیئۃ پس در پیش شافعی جمیع صور

آن درست است در اتحاد جنس و اختلاف آن و بودن حیوان از ماکولات و نبودن آن و یک را مقابل یک فروشد یا یک را مقابل دو

و در پیش ابوحنیفہ این بیع جایز نیست واللہ اعلم

باب بیع اللحم بالحیوان در بیان حکم فروختن گوشت بمقابلہ جانور

مالک عن زید بن اسلم عن سعید بن المسیب ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نہی عن بیع الحیوان باللحم آنحضرت صلعم منع فرمودہ از خرید کردن

حیوان بمقابلہ گوشت **مالک** عن داود بن حصین انہ سمع سعید بن المسیب یقول من میسر اہل الجاہلیۃ بیع اللحم بالشاۃ والشاتین

داود بن حصین شنید سعید بن المسیب را کہ میگفت از قمار اہل جاہلیۃ است فروختن گوشت در بدل یک بز یا دو بز **مالک** عن

ابی الزناد عن سعید بن المسیب انہ کان یقول نہی عن بیع الحیوان باللحم قال ابو الزناد فقلت لسعید بن المسیب ارایت رجلا اشتری

شارفا بعشرۃ شیاہ فقال سعید ان کان اشتراہا لینحرہا فلا خیر فی ذلک قال ابو الزناد وکل من ادرکت من اہل العلم ینہون

عن بیع الحیوان باللحم قال ابو الزناد وکان یکتب فی عہود العمال فی زمان ابان بن عثمان وہشام بن اسمعیل ینہون عن ذلک

سعید بن المسیب میگفت کہ نہی کردہ شد از بیع حیوان بمقابلہ گوشت گفت ابو الزناد پس گفتم سعید بن المسیب را کہ خبر دہ مرا از مردیکہ خرید کرد

اشتری بمقابلہ دہ بز پس گفت سعید بن المسیب اگر خرید کرد آنرا تا نحر کند او را پس خیر نیست درین خرید و فروخت گفت ابو الزناد

و ہر کسی را کہ دریافتم من از اہل علم منع میکردند از فروختن حیوان با گوشت گفت ابو الزناد نوشتہ میشد در عہد نامہای عاملان در زمان

ابان بن عثمان و ہشام بن اسمعیل کہ منع بکنند مردمان را ازین بیع و شرا مسئلہ در فروختن لحم بمقابلہ حیوان اختلاف است جماعتی

بتحریم آن قائل اند و الیہ ذہب الشافعی بحدیث ابن المسیب آن حدیث ہر چند مرسل است لیکن چون بعمل صحابہ قوت یافت عمل بآن

واجب گشت و لہذا شافعی مرسلات ابن المسیب با متصلات دیگران ہموزن میشمارد و جماعۃ دیگر باباحت آن قایل اند و الیہ ذہب ابوحنیفہ

و صاحباہ و اختارہ المزنی من اصحاب الشافعی زیرا کہ حیوان از ربویات نیست بدلیل آنکہ یک حیوان را بمقابلہ دو حیوان میتوان فروخت

پس بیع لحم بحیوان بیع ربوی است یا غیر ربوی با وجود احتمال زیادۃ و نقصان جایز است و در شرح وقایہ مذکور است کہ ہرگاہ

حیوان را بلحم حیوان بفروشند و ہر دو متحد الجنس باشند پس این بیع درست نیست مگر در صورتیکہ لحم اکثر باشد از لحم حیوان

زیرا کہ زاید در مقابلہ سقط واقع شود و محتمل محمل حدیث نزدیک ایشان مترجم گوید احسن نزدیک فقیر آنست کہ این حدیث اکمل دیگر است

مثلاً شخصی قصاب را گوید که چه قدر گوشت ازین گوسفند حاصل شود قصاب گوید بیست رطل پس این شخص گوید که این گوسفند را مقابله
بیست رطل از لحم بگیر اگر زیاده ازین برآید پس آن از ان تست واگر کم برآید نیز از آن تست واین نوعی ست از قمار درین صورت
حدیث موافق قیاس ست والله اعلم **باب** تحریم بیع المزابنة والمحاقلة حرام ست بیع مزابنه و بیع محاقله و آن بیعی ست که امروز
اهل دیار ما آن را اجاره میگویند شخصی را زراعتی باشد یا باغی از خرمایان و شخصی دیگر بیاید و آن را تخمین کند در دل خود و بگوید به
صاحب آن مال و بگوید این زراعت را یا رطب را اینقدر خرص میشود پس زراعت یا رطب را بمن ده و اینقدر حب خشک از گاه جدا
ساخته و خرما خشک کرده بتو دهم پس هر دو راضی شوند و بایکدیگر داد و ستد نمایند و این حرام ست و علت نزدیک شافعی ربا ست
و نزدیک مالک قمار **مالك** عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلعم نهى عن المزابنة والمزابنة بيع الثمر بالتمر كيلا وبيع الكرم
بالزبيب كيلا رسول الله صلی الله علیه وسلم منع فرمود از مزابنه و مزابنه فروختن تمر ست به تمر یعنی خرمای تر بخرمای خشک و بیع انگور
بمویز بشرط کیل یعنی بقدر پیمانه او **مالك** عن داود بن الحصين عن ابي سفيان مولى ابن ابي احمد عن ابي سعيد الخدري ان رسول الله
صلى الله عليه وسلم نهى عن المزابنة والمحاقلة والمزابنة اشتراء الثمر بالتمر في رؤس النخل والمحاقلة كراء الارض بالحنطة رسول الله صلعم
منع فرمود از مزابنه و محاقله و معنی مزابنه خرید کردن خرمای تر ست بخرمای خشک و آن خرمای تر در سر خرمایان ایستاده باشد
و محاقله بکرایه گرفتن زمین ست بگندم **مالك** عن ابن شهاب عن سعيد بن المسيب ان رسول الله صلى الله عليه وسلم نهى عن المزابنة ٣٣٤
والمحاقلة والمزابنة اشتراء الثمر بالتمر والمحاقلة اشتراء الزرع بالحنطة قال ابن شهاب فسالت سعيد بن المسيب عن استكراء الارض
بالذهب والورق فقال لا باس بذلك رسول الله صلی الله علیه وسلم منع فرمود از مزابنه و محاقله و معنی مزابنه خرید کردن
خرمای تر ست بخرمای خشک و محاقله خرید کردن زراعت ست بگندم گفت ابن شهاب پس سوال کردم سعید بن المسیب را
از کرایه گرفتن زمین بزر و نقره پس گفت هیچ باک نیست بآن قال مالك ونهى رسول الله صلى الله عليه وسلم عن المزابنة
وتفسير المزابنة ان كل شيء من الجزاف الذي لا يعلم كيله ولا وزنه ولا عدده ابتيع بشيء مسمى من الكيل والوزن والعدد
وذلك ان يقول الرجل للرجل يكون له الطعام المصبر الذي لا يعلم كيله من الحنطة والتمر وما اشبه ذلك من الاطعمة
او يكون للرجل السلعة من الحنطة او النوى او القضب او العصفر او الكرسف او الكتان او القز وما اشبه ذلك من
السلع لا يعلم كيل شيء من ذلك ولا وزنه ولا عدده فيقول الرجل لرب تلك السلعة كل سلعتك هذه او مر من
يكيلها او زن من ذلك ما يوزن او اعدد منها ما كان يعد فما نقص من كذا وكذا صاعا لتسمية يسميها او وزن كذا وكذا
رطلا او عدد كذا وكذا فما نقص من ذلك فعلي غرمه لك حتى اوفيك تلك التسمية فما زاد على تلك التسمية فهو لي ضمن ما نقص من ذلك
على ان يكون لي ما زاد فليس ذلك بيعا ولكنه المخاطرة والغرر والقمار يدخل هذا لانه لم يشتر منه شيئا بشيء اخرجه ولكنه ضمن له ما سمى من

ذلك الكيل او الوزن او العدد ان يكون له ما زاد على ذلك فان نقصت تلك السلعة من تلك التسمية اخذ من مال صاحبه ما نقص بغير ثمن

اعطاه اياه وان زادت تلك السلعة على تلك التسمية اخذ الرجل من مال رب السلعة مالا بغير ثمن ولا هبة طيبة بها نفسه

فهذا يشبه القمار وما كان مثل هذا من الاشياء فذلك يدخله قال مالك نهی فرمود آنحضرت صلعم از مزابنه و تفسیر مزابنه آنست که چیزی که تخمین دریافته شود و دانسته نشود حقیقت پیمانه او و نه وزن او و نه شمار او را خریده شود بچیزی معین از مکیلات و موزونات و معدودات مثال این آنست که گوید شخصی شخصی دیگر را که باشد نزد او توده از جنس غله که دانسته نشود علی التحقیق پیمانه او مثل گندم و خرما یا آنچه مانند آنست از غلات یا باشد نزد او متاعی دیگر از جنس برگ درخت مغیلان یا خسته خرما یا تره کاری یا تخم معصفر یا پنبه دانه یا کتان یا ابریشم یا آنچه مانند اینست از متاعها که دانسته نشود حقیقت قدر پیمانه او و نه وزن او و نه شمار آن پس گوید این شخص بصاحب مال که پیمانه کن متاع خود را یا امر کن دیگری را تا پیمانه کند آن متاع را یا وزن کن از آن متاع آنچه وزنی است یا شمار کن از آن هر چه شماری است پس آنچه ناقص شود از اینقدر پیمانه که معین کنم آنرا یا از این قدر رطل یا از اینقدر شمار پس بر من است تاوان آن تا تمام کنم آنچه معین کرده ام و بتو رسانم آنچه زائد باشد از آن پس آن از آن من است زیرا که بر عهده خود میگیرم نقصان را در بدل آنکه زیاده برای من باشد یعنی توده طعام ترا یا متاع مجهول الکمیت ترا باینقدر خریدم اگر سود آمد برای من است و اگر زیان آمد نیز بر من است پس این خرید و فروخت نیست بلکه این معامله در خطر انداختن است مال خود را و فریبیدنست و قمار است میکند در میان مد زیرا که این مشتری نمیخرد و از بایع چیزی را که برآورده است یعنی مقرر کرده است لکن ضامن شده است برای چیزی را که معین کرده است از پیمانه و وزن و شمار بشرط آنکه باشد او را آنچه زیاده برآید بر آن معین پس اگر ناقص شد آن متاع از آن معین گرفته باشد فروشنده از مال صاحب خود سود آنچه ناقص برآید بغیر قیمت و بغیر هبه که بخوشدلی داده باشد آنرا پس اینجا مانند قمار است و هر معامله که مثل این معامله باشد پس قمار در آن مداخلت میکند والله اعلم مترجم گوید رضی الله عنه خرص در شرع آمده در بارۀ کره و از اینجا دانسته میشود که منع بجهت قمار است و اگر قمار یافته نشود مثل آنکه بنا بر خرص متعارف کنند و دون از خمسة اوسق خرید نما صحیح باشد زیرا که اگر تحقیق امر در کل شیء مطلوب باشد اکثر مصالح بنی آدم بر هم خورد پس مراد امریست که تخمینه که عقلا بر آن اعتماد میکنند و خرص نیز از آن جمله است و شرع نیز آنرا در بعض احوال تجویز فرموده است پس علت نهی قمار است نه احتمال ربا زیرا که اگر ربا در مثل این محل عفو نمی بود خرص اصلا جایز نمی شد

باب الرخصة في العرايا

باب در بیان رخصت در عریه

مالك عن نافع عن عبد الله بن عمر عن زيد بن ثابت ان رسول الله صلى الله عليه وسلم ارخص لصاحب العرية ان يبيعها بخرصها

رسول الله صلعم رخصت داده است صاحب عریه را که بفروشد آنرا بموافق خرص

مالك عن داود بن الحصين عن ابي سفيان مولى ابن ابي احمد عن ابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم ارخص في بيع العرايا بخرصها فيما دون خمسة اوسق او في خمسة اوسق

بشك داود قال خمسة اوسق او دون خمسة رسول الله صلعم رخصت داد در بیع عریه بمقدار خرص او در کم از پنج وسق یا گفت در پنج وسق

شک کرد داود در پنج وسق گفت یا کم از پنج وسق معنی عریه نزد شافعی و جمهور اهل حدیث اینست که بفروشند رطب را بر سر درختان بقدر

خرص او از خرما خشک در کم از پنج وسق و در عریه رخصت حاصل شده است بسبب حاجت اهل مدینه بخوردن رطب و فروختن

باغها خود بدست دیگران بزر و نقره **باب** من باع نخلا قد أبّرت فثمرها للبائع الا ان یشترط المبتاع هر که فروخت

خرما را که تابیر کرده شده است پس ثمر آن از آن بایع است مگر آنکه شرط بکند مشتری **مالك** عن نافع عن عبد الله بن عمر

ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال من باع نخلا قد ابرت فثمرها للبائع الا ان یشترط المبتاع رسول الله صلعم فرمود کسیکه

فروخت درخت خرما که تابیر کرده شده است پس ثمر آن از آن بایع است مگر آنکه شرط بکند مشتری مترجم گوید نزد یک شافعی

ثمر در بیع شجر داخل نمی شود الا آنکه ثمر را نیز با شجر بیع کرده باشد و نزدیک ابو حنیفه طلع نیز در مطلق بیع داخل نمی شود

قیاسا علی الثمر و علی الزرع فی بیع الارض و مفهوم مخالف حدیث یعنی قوله نخلا قد ابرت حجت است برای شافعی ابرت النخلة

وابرتها فهی مابورة و مؤبرة اذا لقحتها و معنی تلقیح اینست که خوشه نر را بر خوشه ماده برافشانند **باب** النهی عن بیع الثمار

حتی یبدو صلاحها باب در منع از بیع بار درختان تا آنکه ظاهر شود صلاح آنها یعنی از آفاتیکه به بار درختان میرسد

خلاص شود در ابتدا پختگی در آید **مالك** عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم نهی عن بیع الثمار حتی

یبدو صلاحها نهی البائع والمشتری رسول الله صلعم نهی فرمود از فروختن بار درختان تا آنکه ظاهر شود خوبی حال آنها منع کرد

فروشنده را از فروختن و خرید کننده را از خریدن **مالك** عن حمید الطویل عن انس بن مالك ان رسول الله صلعم نهی عن بیع

الثمار حتی تزهی قالوا یا رسول الله وما تزهی قال حین تحمر او تصفر و قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ارایت اذا منع الله الثمر

فبم یاخذ احدکم مال اخیه رسول الله صلعم منع فرمود از فروختن بار درختان تا آنکه خوش رنگ شود گفتند یا رسول الله

و چه مراد است از تزهی فرمود وقتیکه سرخ شود یا زرد شود و فرمود رسول الله صلعم آیا دیدی اگر باز دارد خدا تعالی بار درختان را پس

برای چه میگیرد یکی از شما مال برادر خود را **مالك** عن ابی الرجال محمد بن عبد الرحمن بن حارثة عن امه عمرة بنت عبد الرحمن

ان رسول الله صلی الله علیه وسلم نهی عن بیع الثمار حتی تنجو من العاهة رسول الله صلعم منع فرمود از فروختن بار درختان تا آنکه

خلاص شود از مصیبت یعنی بحدی رسد که بعد از آن در عادت ضرری نمیرسد **مالك** عن ابی الزناد عن خارجة بن زید

بن ثابت عن زید بن ثابت انه کان لا یبیع ثماره حتی تطلع الثریا زید بن ثابت نمیفروخت بار درختان خود را تا آنکه طلوع کند

ثریا یعنی از آفتاب دور شود و قبل از آفتاب طلوع کند و این مدتی است که در عادت مصیبت بعد از آن نمیرسد **مالك**

انه بلغه ان محمد بن سیرین کان یقول لا تبیعوا الحب فی سنبله حتی یبیض محمد بن سیرین میگفت مفروشید بیع غله را در خوشه

ان

قوله بجائحة الثلث فی المراد جو حل بیع البطیخ بعد بدو صلاحه مطلقا ویشترط ابقائه وقبل الصلاح ان بیع منفصلا عن الشجر یجوز وان کان بشرط القطع وعند ابی ح مطلقا وعن م بالقطع

العدت بینه عند مطلق ما قال عن ... من الثمار شیئ من الثمار حتی یبلغ ازهی علی النخل حتی اصفر العاهة النخل احمر واصفر الآفة التی تصیب الزرع والثمار

آن تا آنکه سفید شود قال مالك والامر عندنا فی بیع البطیخ والقثاء والخربز والجزر ان بیعه اذا بدا صلاحه حلال جایز ثم یکون

للمشتری ما ینبت حتی ینقطع ثمره ویهلك لیس فی ذلك وقت موقت وذلك ان وقته معروف عند الناس وربما دخلته العاهة

فقطعت ثمرته قبل ان یاتی ذلك الوقت فاذا دخلته العاهة بجائحة تبلغ الثلث فصاعدا کان ذلك موضوعا عن الذی ابتاعه

گفت مالك امر مقرر نزدیك ما در فروختن تربوز وخیار وخربزه وجزر آنست که فروختن آن چون ظاهر شود خوبی حال او حلال

درست ست وبعد از فروختن از ان هرچه برآید از مشتری ست تا وقتی که موسم آن منقطع شود وشجر هلاك گردد ونیست درینباب

وقت معین واین بنابران ست که وقت او معروفست نزدیك مردمان ولیا اوقات میرسد او را آفتی ومنقطع میشود ثمر او

قبل از گذشتن موسم پس چون برسد او را آفتی بقدر نقصان سیوم حصه یا زیاده ازان پس انقدر را وضع باید کرد از

مشتری از هی النخل احمر واصفر العاهة الآفة التی تصیب الزرع والثمار مترجم گوید رضی الله عنه حکمت درین نهی آنست که ثمر

پیش از ظهور صلاح منتفع به نیست ودر انتظار پختگی غرر ست زیرا که بسیار ست که عارضه پیش می آید آن ثمار را برهم خورد پس

بملاحظه این حکمت تعیین مراد از بحدیث میتوان کرد پس میگوئیم که بیع ثمار بچند نوع میشود قبل از بدو صلاح وبعد ازان منفرد

از شجر وهمراه شجر وبشرط قطع وبشرط ابقا تا ادراك ومطلق از شرط ودر وقت قطع منتفع به باشد یا نه ومنهی قبل از بدو صلاح آنست

اگر منفرد از شجر باشد نه تابع شجر مگر آنکه شرط قطع کند ودر آنوقت منتفع به باشد مانند غوره انگور که برای تحمیض مطلوب میشود

که درینصورت غرر نیست وانتفاع متحقق است ودر حدیث ابن عمر نزدیك مسلم آمده نهی عن بیع السنبل حتی یبیض وان تقاضا

میکند که بعد ابیضاض صحیح باشد وهمانست قول قدیم شافعی ووارد نمی شود که مبیع معلوم نیست زیرا که طریق علم مختلف ست

واهل این شان از رؤیت سنبله حال زرع می شناسند پس حکم او حکم رمان ست که در قشر میتوان فروخت والله اعلم ودر حدیث

مذکور شد که علامت بدو صلاح لون حمرة وصفرة ست وآن مخصوص ست بچیزیکه نزدیك پختگی متلون میشود وچیزیکه متلون نمیشود

مانند حمره را اقامت باید کرد وآن تموه ست یعنی بآب پر شدن ومتهی پختگی بودن ومراد از بدو صلاح بدو صلاح بعض از آنست

اگرچه کم باشد زیرا که غرض معرفة نجاة اوست از عاهات نه وجود پختگی پس اگر طلوع ثریا در قطری که بیع آنجا متحقق شده است

مجرب باشد در رفع عاهات آنرا نیز اعتبار توان کرد اگرچه درین بستان مثلا حمرة وصفرة نیامده باشد کذا یستنبط من

احادیث الباب والله اعلم

باب وضع الجائحة

باب دربیان ساقط کردن بعض از ثمن بسبب مصیبتے که بثمار رسد یعنی اگر بعد بیع

وبدو صلاح آفتی برسد بثمار اندر یا برف پس بقدر آن مالك از ثمن کم کنند مالك عن ابی الرجال محمد بن عبد الرحمن عن امه عمرة

بنت عبد الرحمن انه سمعها تقول ابتاع رجل ثمر حائط فی زمان رسول الله صلی الله علیه وسلم فعالجه وقام فیه حتی تبین له

النقصان فسأل رب الحائط ان یضع له او ان یقیله فحلف ان لا یفعل فذهبت ام المشتری الی رسول الله صلی الله علیه وسلم

٣٣٥

فذكرت ذلك له فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم تألى ان لا يفعل خيرا فسمع ذلك رب الحائط فاتى رسول الله صلى الله عليه وسلم

فقال يا رسول الله هو له عمره بنت عبد الرحمن گفت خريد كرد مردى بار درختان باغى در زمان رسول الله صلعم پس كار كرد در ان

و تدبير نمود آنرا تا آنكه ظاهر شد او را نقصان پس سوال كرد از خداوند باغ كه ساقط كند چيزى از ثمن براى او يا فسخ بيع كند براى او

پس سوگند خورد صاحب باغ كه هيچ يك ازين دو امر نكند پس رفت مادر مشترى نزد آنحضرت صلى الله عليه وسلم پس ذكر كرد اين ماجرا پيش

آنحضرت صلعم پس فرمود آنحضرت صلعم سوگند خورده است آنشخص كه نكند كار نيك پس شنيد اين سخن را خداوند باغ پس آمد پيش

آنحضرت صلعم پس گفت يا رسول الله مطلوب او راست يعنى راضى شدم بيكى ازين دو چيز **مالك** انه بلغه ان عمر بن عبد العزيز

قضى بوضع الجائحة خبر رسيد بامام مالك كه عمر بن عبد العزيز حكم كرد بساقط كردن بسبب مصيبت بغوى گفت ابو حنيفه و شافعى

در جديد گفته اند كه وضع جائحه مستحب است زيرا كه در حديث ديگر آمده است فبم يأخذ احدكم مال اخيه و اين در صورتى است كه وضع

جائحه نباشد و احمد و شافعى در قديم گفته اند كه واجب است و مالك گفته است كه وضع كرده شود وجوبا در سيوم حصه يا زياده

ازان يعنى اگر هلاك حصه سيوم يا زياده ازان باشد مترجم گويد رضى الله عنه بر صاحب بستان واجب است سقى درخت آن تا آنكه

ثمار بكمال پختگى رسد بعد ازان واجب است تخليه درميان او و درميان بستان پس اگر عيبى بسبب تفريط در سقى بهم رسد مشترى را خيار

ثابت است و اگر نقصانى بجهت آفت سماويه رو داد تحقيقا اختلاف احاديث بابه از شافعى دو قول آمده است استحباب وضع جائحه

و وجوب آن و از وجوب مخرج ميشود كه مبيع از ضمان بايع است و از استحباب مخرج ميشود كه مبيع از ضمان مشترى است و شافعى

در جديد ميل باستحباب كرده است **باب** لا يجوز بيع ما ليس عنده عينا الا ان يكون بيع السلم وصفا جايز نيست فروختن

چيزيكه نيست در پيش بايع معين مگر آنكه باشد بيع سلم **مالك** انه بلغه ان رجلا اراد ان يبتاع طعاما من رجل الى اجل

فذهب به الرجل الذي يريد ان يبيعه الطعام الى السوق فجعل يريه الصبر ويقول له من ايها تحب ان ابتاع لك فقال المبتاع

اتبيعني ما ليس عندك فاتيا عبد الله بن عمر فذكرا ذلك له فقال عبد الله بن عمر للمبتاع لا تبتع منه ما ليس عنده

وقال للبائع لا تبتع منه ما ليس عندك مردى خواست كه خريد كند طعامى را از مردى بثمن آن وعده كرده تا ميعادى

پس برد او را آن مرد كه ميخواست كه بفروشد بدست او طعام را بسوى بازار پس شروع كرد كه مينمود او را تودها و ميگفت او را

از كدامى تودها دوست ميدارى كه خريد كنم براى تو پس گفت مشترى آيا ميفروشى بدست من آنچه نيست نزديك تو پس آمدند

پيش عبد الله بن عمر پس ذكر كردند اين ماجرا پيش او پس گفت عبد الله بن عمر خريد كننده را كه خريد مكن از وى آنچه نيست نزديك او

و گفت فروشنده را كه مفروش بدست او آنچه نيست نزديك تو الصبر جمع صبرة بضم الصاد **مالك** عن يحيى بن سعيد انه

سمع جميل بن عبد الرحمن المؤذن يقول لسعيد بن المسيب اني رجل ابتاع من الارزاق التي تعطى الناس بالجار ما شاء الله

قلت وهو عند ابي حنيفة على الاستحباب وعند الشافعي في القديم على الوجوب وفي الجديد على الاستحباب قال الشارح ومن باع ما بدا صلاحه لزمه سقيه قبل التخلية وبعدها ويجبر مشتريه بعدها ولو عرض هلاك بعرة [illegible] ٦ ٣ ١ [illegible] فالجديد انه من ضمان المشتري قال المحلى والقديم من ضمان البائع لما روي ان النبي صلى الله عليه وسلم امر بوضع الجوائح واجيب بحمله على الاستحباب الجائحة الآفة التي تهلك الثمار والاموال كذا في المجمع

اترى ان ابتاع الطعام المضمون على اجل فقال له سعيد اتريد ان توفيهم من تلك الارزاق التي ابتعت فقال نعم فنهاه عن ذلك

جميل بن عبد الرحمن گفت سعيد بن المسيب را هر آئينه من مردی ام که خريد ميکنيم از عطاها آنچه داده می شود مردمان را در قريه که نامش جار

است قدريکه خدا تعالی خواسته است بعد ازان ميخواهيم که بفروشيم طعام را که در ذمه است بر من تا ميعادی پس گفت او را سعيد آيا ميخواهی

که ايفا کنی ايشان را از عطاها که خريد کرده آنرا گفت آری پس منع کرد او را سعيد بن المسيب ازين بيع **باب لا يجوز بيع طعام اشتری**

قبل قبضه جايز نيست فروختن طعاميکه خريد کرده باشد پيش ازانکه قبض کند آنرا **مالك** عن نافع عن عبد الله بن عمر ان

رسول الله صلى الله عليه وسلم قال من ابتاع طعاما فلا يبيعه حتى يستوفيه رسول الله صلعم فرمود هر که خريد کرد طعامی را پس نبايد که

بفروشد آنرا تا آنکه قبض کند او را **مالك** عن عبد الله بن دينار عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال من ابتاع

طعاما فلا يبيعه حتى يقبضه رسول الله صلعم فرمود هر که خريد کند طعامی پس نبايد که بفروشد آنرا تا آنکه قبض کند آنرا **مالك** عن نافع

عن عبد الله بن عمر انه قال كنا في زمان رسول الله صلى الله عليه وسلم نبتاع الطعام فيبعث علينا من يامرنا بانتقاله من المكان الذي

ابتعناه فيه الى مكان سواه قبل ان نبيعه عبد الله بن عمر گفت بوديم ما در زمان رسول الله صلعم که خريد ميکرديم طعام را پس آنحضرت صلعم

می گماشت بر ما کسی که بفرمايد بنقل کردن طعام از جائيکه خريد کرده بوديم آنجا بسوی جای ديگر بجز آن پيش ازانکه بفروشيم آنرا

غرض از نقل آنست که خيار مجلس تمام شود و قبض بوجود آيد **مالك** عن نافع ان حكيم بن حزام ابتاع طعاما امر به ۳۳۷

عمر بن الخطاب للناس فباع حكيم الطعام قبل ان يستوفيه فبلغ ذلك عمر بن الخطاب فرده عليه وقال لا تبع طعاما

ابتعته حتى تستوفيه حکيم بن حزام خريد کرد طعامی را که عمر بن الخطاب امر کرد بدادن آن مردمان را پس فروخت حکيم آن طعام را

پيش ازانکه قبض کند پس رسيد اين خبر بعمر بن الخطاب پس رد کرد حضرت عمر اين بيع را بر حکيم و گفت مفروش طعامی که خريد

کرده باشی پيش ازانکه قبض کنی آنرا **مالك** انه بلغه ان صكوكا خرجت للناس في زمان مروان بن الحكم

من طعام الجار فتبايع الناس تلك الصكوك بينهم قبل ان يستوفوها فدخل زيد بن ثابت ورجل من اصحاب رسول الله

صلى الله عليه وسلم على مروان بن الحكم فقالا اتحل بيع الربوا يا مروان فقال اعوذ بالله وما ذاك فقالا هذه الصكوك تبايعها

الناس ثم باعوها قبل ان يستوفوها فبعث مروان الحرس يتبعونها ينتزعونها من ايدي الناس ويردونها الى اهلها

خبر رسيد بامام مالک که براتها بر آمدند برای مردمان در زمان مروان بن الحکم از طعام جار و جار ديهی است بر ساحل دريا که

کشتی آنجا فرود می آيد پس با يکديگر خريد و فروخت ميکردند مردمان آن براتها را در ميان خويش پيش ازانکه قبض کنند

پس داخل شد زيد بن ثابت و شخصی ديگر از صحابه آنحضرت صلعم بر مروان بن الحکم پس هر دو گفتند آيا حلال ميکنی بيع ربا را

ای مروان پس گفت مروان پناه ميگيرم بخدا چيست اين سوال پس گفتند اين براتهاست که خريد کردند آنرا مردمان

بعد از ان فروختند آنرا پیش از انکه قبض کنند پس فرستاد مردان بیاد تا از کبس مے کردند براتها را می کشیدند آنرا از دست مردمان

و برد میکردند آنرا بسوی خداوندان آن مالک عن موسی بن میسرة انه سمع رجلا یسال سعید بن المسیب فقال انی رجل ابیع

بالدین فقال سعید لا تبع الا ما آویت الی رحلک موسی بن میسره شنید از شخصی که سوال می کرد سعید بن المسیب را پس گفت آن مرد من

مردی ام که میفروشم بدین یعنی بنسیه و شتم الیکه بدست نباشد پس گفت سعید بن المسیب مفروش الا چیزی که جا داده باشی آنرا بسوی

خانه خود یعنی در قبض و تصرف خود آورده باشی آنرا مالک عن یحیی بن سعید عن القاسم بن محمد انه قال سمعت عبدالله بن عباس ورجل

یساله عن رجل اسلف فی سبایب فاراد بیعها قبل ان یقبضها فقال عبدالله بن عباس تلک الورق بالورق وکره ذلک شخصی سوال کرد عبدالله

بن عباس را از حکم کسیکه قرض داد در سبایب که قطعهای جامه است پس خواست که بفروشد آنرا پیش از قبض آن پس گفت عبدالله

بن عباس این فروختن نقره بعوض نقره است یعنی شبیه بر بیع نقد است و مکروه داشت این بیع را قال مالک الامر المجتمع علیه عندنا

الذی لا اختلاف فیه انه من اشتری طعاما برا او شعیرا او سلتا او ذرة او دخنا او شیئا من الحبوب القطنیة او شیئا مما یشبه

القطنیة مما تجب فیه الزکوة او شیئا من الادم کلها الزیت والسمن والعسل والخل والجبن واللبن والشیرق وما اشبه ذلک من الادم

فان المبتاع لا یبیع شیئا من ذلک حتی یقبضه ویستوفیه گفت مالک امریکه اجتماع واقع شده است بران نزدیک ما آنکه اختلاف نیست

دران اینست که هر که خرید کرد طعامی را گندم باشد یا جو یا جو برهنه یا ذرة یا ارزن یا چیزی از حبوب قطنیه یعنی مانند عدس و نخود

و لوبیا و آنچه مثل آن باشد که واجب میشود دروی زکوة یا چیزی از نان خورشها همه آن زیت و عسل و روغن و سرکه و پنیر و شیر و کنجد

و آنچه مانند آن باشد از نان خورشها پس هر آئینه مشتری را باید که نفروشد چیزی از ینچیزها تا آنکه قبض کند و تمام در تصرف خود آرد آنرا

مترجم گوید رضی الله عنه که تفتیش علة تحریم باید کرد پس از ابن عباس در ینباب ثابت شده است ولا احسب کل شیء الا مثل الطعام

و از ینجا دانسته شد که علة چیزیست شامل جمیع انواع بیع را نه مخصوص بمنقول یا بما یتسارع الیه الفساد و نه بودن در دست غیر

مطلقا زیراکه دست وکیل یا غلام در حکم دست بایع است پس علة تحریم ضعف حق مشتریست در مبیع پیش از قبض و متفرع می شود

برین مسئله که مبیع پیش از قبض ضمان بایع است پس اگر تلف شود بآفة سماویه یا باتلاف بایع منفسخ میشود بیع و ساقط گردد ثمن

و اتلاف مشتری اگر دانسته کرده است قبض اوست و در نادانسته دو قول آمده و در اتلاف اجنبی نیز دو قول آمده و اگر معیب شد بآفة

سماویه یا بتعییب اجنبی یا بایع اختیار مشتری راست اگر راضی شد تمام ثمن بگیرد و الا فسخ کند پس اگر اجازه بیع کرد ارش از اجنبی

بگیرد و بتعییب مشتری خیار نیست و آیا اجارة و هبه و رهن مانند بیع است درین نهی یا نه دو وجه آمده و اگر مبیع در ید غیر بایع باشد

بودیعت یا شرکت یا قراض یا عاریة یا ماخوذ بسوم یا مانند آن بیع جایز است زیراکه حق بایع در مبیع کامل است بار تحدید قبض که

از نهی دانسته است باید کرد پس چون بعرف رجوع میکنیم قبض هر چیزی جداست پس قبض عقار تخلیه اوست برای مشتری و تمکین او

له قوله سبایب جمع سبیبة وهی ... الصکاک کتاب کان الامراء یکتبون للناس بارزاقهم وعطایاتهم کتبا وکان الناس یبیعون ما فیها قبل ان یقبضوها ویعطون المشتری الصک لیمضی به ویقبض عنه الشیء ٨ مجمع

از نفو

از شرف دران وافراغ او وازامتعه وسکون ابل او ست واعلام او بان وحضور عاقدین وقبض منقول تحویل او ست بموضعیکه مختص باشد بمشتری یا مختص نباشد زیراکه در حدیث آمده فبعث علینا من یامرنا بانتقاله من المکان الذی ابتعناه منه واگر مشروط باشد که در عقد وزن مبیع یا کیل او یا ذرع او لابد ست در قبض از حصول شرط چنانکه گوید بعت هذه الصبرة کل صاع بدرهم یا گوید بعت هذا الصبرة علی انها عشرة آصع واز ینجا تحریم بیع چیزیکه هنوز آنرا خرید نکرده است وبملک دیگری است بطریق اولی ظاهر شد سبایب جامها با بمعنی سبیة عمامه باشد یا مقنعه وصکوک جمع صک که امرا برای مردم مینوشتند وآنرا بالفعل برات میگویند که وظائف وعطایا بموجب آن میداد وبنهان براتها را مردمان میفروختند پیش از انکه قبض کنند وظائف وعطایا را وهمیداد ونه بدست مشتری تا ببرد وبگیرد الخ در ان نوشته شده وبهمین ست معنی صکوک وفقها متفق اند بر آنکه هر که خرید کرده طعامی را جایز نیست فروختن آن او را پیش از آنکه قبض

او را **باب** هل یجوز له ان یستبدل الثمن فی ذمة المشتری شیئا آخر قبل قبضه آیا جایز هست بایع که بدل ثمنی که در ذمه مشتری است خرید کند چیزی دیگر را پیش از قبض آن ثمن **مالک** عن ابی الزناد انه سمع سعید بن المسیب وسلیمن بن یسار ینهیان ان یبیع الرجل حنطة بذهب الی اجل ثم یشتری بالذهب تمرا قبل ان یقبض الذهب سعید بن المسیب وسلیمان بن یسار منع میکردند از انکه بفروشد مردی گندم را بزر موعود تا میعادی بعد از ان خرید کند بآن زر خرما را پیش از انکه قبض کند آن زر را **مالک** عن کثیر بن فرقد انه سال ابا بکر بن محمد بن عمرو بن حزم عن الرجل یبیع الطعام من الرجل بالذهب الی اجل ثم یشتری بالذهب تمرا قبل ان یقبض الذهب فکره ذلک ونهی عنه کثیر بن فرقد سوال کرد ابو بکر بن محمد بن عمرو بن حزم را از حکم مردیکه بفروشد طعام را بدست مردی بزر موعود تا وقتی بعد از ان خرید کند بآن زر خرما را پیش از آنکه قبض کند زر را پس ناپسند داشت آنرا ومنع کرد از ان **مالک** عن ابن شهاب مثل ذلک مالک از ابن شهاب مانند این روایت کرد مترجم گوید رضی الله عنه تعقیب کرده شد بحدیث ابن عمر لا باس ان تاخذ بالسعر یومها یعنی الدرهم مکان الدنانیر مالم تفترقا وبینکما شیء پس رجوع کرد شافعی بسوی جواز استبدال ثمن وگردانید آنرا کالمخصص چیزیراکه گذشت از نهی از فروختن چیزی پیش از قبض آن ومحمد بن الحسن تجویز کرد که خرید کند عوض آن ثمن تمر را پیش از آنکه قبض کند آنرا وقتیکه تمر موجود باشد وموعود بدین نباشد وهمین ست قول ابو حنیفه وعامه فقهاء ما نسب الیشان **باب** اذا رد المشتری بعض المبیع قبل القبض مکان شیء من الثمن هل یجوز وقتیکه رد کند مشتری بعض مبیع را پیش از قبض بجای چیزی از ثمن آیا جایز ست **مالک** عن محمد بن عبد الله بن ابی مریم انه سال سعید بن المسیب فقال انی رجل ابتاع الطعام یکون من الصکوک بالجار فربما ابتعت بدینار ونصف درهم افاعطی بالنصف طعاما فقال سعید بن المسیب لا ولکن اعط انت درهما وخذ بقیته طعاما محمد بن عبد الله بن ابی مریم سوال کرد سعید بن المسیب را پس گفت من مردی ام که خرید میکنم طعام را که میباشد از وجه صکوک در موضع جار پس بسا اوقات خرید میکنم بیک دینار ونیم درهم آیا بدهم بدل نصف

۳۴۳

درہم طعام را پس گفت سعید نی انجنین بکن ولکن بدہ تو یکدرہم وبگیر باقی آنرا طعام **باب النهی عن بیع حبل الحبلة وعن بیع المضامین**
والملاقیح باب در منع کردن از فروختن حبل الحبلة از فروختن بچہ کہ در شکم شتر مادہ باشد وفروختن آنچہ در پشت شتر نر
باشد **مالك** عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلى الله عليه وسلم نهى عن بيع حبل الحبلة وكان بيعا يتبايعه اهل
الجاهلية كان الرجل يبتاع الجزور الى ان تنتج الناقة ثم تنتج التي في بطنها رسول الله صلى الله عليه وسلم منع فرمود از بیع
حبل الحبلة وبیع حبل الحبلة بیعے بود کہ معاملہ میکردند آن اہل جاہلیہ مرو خرید میکرد شتر کشتنے را موعود با آنوقت کہ بچہ
گرفتہ شود آن بچہ کہ در شکم ناقہ باشد وعلة نہی آنست کہ مبیع معدوم است ومعلوم نیست کہ این ناقہ بچہ زاید یا نزاید
واگر موصوف در ذمہ باشد ومؤجل باین مدة بود نیز درست نباشد زیرا کہ اجل مجہول است **مالك** عن ابن شہاب
عن سعید بن المسیب انہ قال لا ربوا فی الحیوان وانما نهی من الحیوان عن ثلثة عن المضامین والملاقیح وحبل الحبلة فالمضامین
ما فی بطون اناث الابل والملاقیح ما فی ظهور الجمال سعید بن المسیب گفت ربا نیست در حیوان یعنی اگر یک جانور را
بدو جانور از ہمان جنس فروشند منع نیست وغیر ازین نیست کہ نہی کردہ شد از جملہ حیوان از سہ چیز از مضامین
وملاقیح وحبل الحبلة پس مضامین چیزیست کہ در شکم مادہ شتران باشد وملاقیح چیزیست کہ در پشت شتران باشد مترجم گوید ومیشن رضی... محمد بن حسن میگوید کہ نکروہ است
این بیعہا ونباید کہ مباشرہ این چنین معاملات واقع شود زیرا کہ از قسم غرر است وحبل الحبلة بفتح المہملہ ... مراد نہی از آن است
کہ این دابہ برآید پس آن زادہ دوم مبیع باشد ومعنی نہی درینجا آنست کہ آن مبیع معدوم است غیر مملوک غیر معلوم وغیر مقدور التسلیم
یا مراد آنست کہ ثمن مؤجل باشد تا آنکہ نتاج نتاج پیدا شود ومعنی نہی آنست کہ اجل مجہول میباشد **باب النهی عن ثمن الکلب ومهر**
البغی وحلوان الکاهن باب در منع از فروختن سگ واز ہر چیز یکہ دادہ شود بزن زانیہ دادہ شود بکاہن **مالك** عن ابن شہاب
عن ابی بکر بن عبد الرحمن بن الحارث بن هشام وعن ابی مسعود الانصاری ان رسول الله صلى الله عليه وسلم نهى عن ثمن الکلب ومهر البغی
وحلوان الکاهن یعنی بمهر البغی ما تعطی المرءة على الزنا وحلوان الکاهن رشوته وما یعطی على ان یتکاهن رسول الله صلى الله عليه وسلم
منع فرمود از بہای سگ واجرة فحبہ وعطای کاہن مراد میداشت از اجرة فحبہ چیز یکہ دادہ میشود زن را برزنا وحلوان کاہن رشوة
اوست وچیز یکہ او را دادہ میشود برآنکہ کہانة کند مترجم گوید رضی الله عنہ اختلاف کردند فقہا در بیع کلب نزد شافعی حرام است
ونزد ابو حنیفہ جائز وضامن میشود تلف کنندہ آن **باب النهی عن بیع الخمر** باب در منع فروختن خمر **مالك** عن زید
بن اسلم عن ابن وعلة المصری انہ سال عبد الله بن عباس عما یعصر من العنب فقال ابن عباس اهدى رجل لرسول الله صلى الله
عليه وسلم راویة خمر فقال له رسول الله صلى الله عليه وسلم اما علمت ان الله حرمها قال لا فساره انسان الى جنبه فقال له رسول الله صلى الله عليه وسلم
بم ساررته فقال امرته ان یبیعها فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم ان الذی حرم شربها حرم بیعها ففتح الرجل المزادتین حتى ذهب ما فیهما

۳۴۳

ابن وعله سوال کرد عبد الله بن عباس را از آنچه شیره میکشند از انگور پس گفت ابن عباس هدیه فرستاد مردی برای آنحضرت صلعم

خیک خمر پس فرمود آنحضرت صلعم او را یا ندانسته که خدا تعالی حرام ساخته آنرا گفت نی پس سرگوشی کرد با او شخصی که بر پهلوی او

بود پس آنحضرت صلعم فرمود بچه سرگوشی کردی با او پس گفت امر کردم او را بفروختن آن خمر پس فرمود آنحضرت صلعم هر آئینه کسیکه

حرام کرده است شراب آنرا حرام کرده است بیع آنرا پس کشاده کرد آن مرد دهان هر دو مزاده تا آنکه رفت آنچه در آنها بود **مالك**

عن نافع عن عبد الله ان رجالا من اهل العراق قالوا له یا ابا عبد الرحمن انا نبتاع من ثمر النخل والعنب فنعصره خمرا فنبیعها فقال

عبد الله بن عمر انی اشهد الله علیکم وملائکته ومن سمع من الجن والانس انی لا آمرکم ان تبیعوها ولا تبتاعوها ولا تعصروها

ولا تشربوها ولا تسقوها فانها رجس من عمل الشیطان جمعی از اهل عراق گفتند عبد الله بن عمر را ای ابا عبد الرحمن هر آئینه ما خرید

می کنیم بعضی میوه های درختان خرما و انگور پس می افشاریم آنرا تا خمر شود پس میفروشیم آنرا پس گفت عبد الله بن عمر هر آئینه گواه

میگردانم خدا را بر شما و فرشتگان او را و هر که شنود این سخن را از جن و انس بر آنکه من امر نمیکنم یعنی جایز نمیدارم شما را که بفروشید

آنرا و نه خرید کنید آنرا و نه آنکه بیفشارید آنرا و نه آنکه بنوشید آنرا و نه آنکه بنوشانید آنرا پس هر آئینه خمر نجس است از کردار شیطان

مترجم گوید رضی الله عنه بر همین است اتفاق علما و اختلاف کردند در علت حرمت آن حنفیه ببطلان بیع مال غیر متقوم رفته اند

خمر و خنزیر و شافعیه گفته اند نهی فرمود آنحضرت صلعم از ثمن کلب و قال ان الله حرم بیع الخمر والخنزیر والمیتة و علت نهی در اشیای مذکوره

نجاسة عین است پس ملحق گردانیده شد بآن باقی نجس العین را **باب** کراهیة کسب الحجام من غیر تحریم باب در کراهیت کسب

خون کشنده از غیر تحریم **مالك** عن ابن شهاب عن ابن محیصة الانصاری احد بنی حارثة انه استأذن رسول الله صلی الله علیه وسلم

فی اجارة الحجام فنهی عنها فلم یزل یسأله ویستأذنه حتی قال اعلفه نضاحك یعنی دقیقات ابن محیصه انصاری دستوری طلب کرد

از آنحضرت صلعم در اجاره حجام پس منع فرمود آنحضرت صلعم از آن پس همیشه سوال میکرد و دستوری میخواست از آنحضرت صلعم

تا آنکه فرمود بخوران شتر آبکش خود را یعنی طعام ده غلام خود را **مالك** عن حمید الطویل عن انس بن مالك انه قال احتجم

رسول الله صلی الله علیه وسلم حجمه ابو طیبة فامر له بصاع من تمر وامر اهله ان یخففوا عنه من خراجه حجامت کرد آنحضرت صلعم و خون

گرفت از آنحضرت صلعم ابو طیبه پس امر کرد آنحضرت صلعم برای او بیک صاع از تمر و امر فرمود خداوندان او را که سبک گردانند از مزد او

خراج او مترجم گوید رضی الله عنه و بر همین است اتفاق علما و همچنین واقع شده است در روایة یحیی عن ابن محیصه انه استاذن

و صواب نزدیک رواة دیگر عن ابن محیصه عن ابیه آمده و معناه عن جده لانه حرام بن سعد بن محیصة ولیس لسعد هذا صحبة والذی

استاذن انما هو محیصة و در روایة حرام عن محیصة مرسلة **باب** النهی عن بیع وسلف باب در بیان منع عقد یکه بیع چیزی باشد

و قرض دادن چیزی دیگر باشد **مالك** انه بلغه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم نهی عن بیع وسلف آنحضرت صلعم منع فرمودند از عقدیکه

وعلة اهل العلم کراهیة ... وعلة عن ابن محیصة ... استاذن عن ابن عبد الرحمن عن ابیه عن محیصة عن جده ومعناه عن جده لانه حرام بن سعد لیس لسعد بن محیصة ... در روایة حرام عن محیصة مرسلة

۱۴۳

بہ بیع و قرض بہم متضمن باشد مانند آنکہ گوید این متاع با تو فروختم بانیقدر بشرط آنکہ انیقدر مرا قرض بدہی قال مالک و تفسیر ذلک

یقول الرجل للرجل اخذ سلعتک بکذا و کذا علی ان تسلفنی کذا و کذا فان عقدا بیعہما علی ھذا فھو غیر جایز فان ترک الذی اشترط

السلف ما اشترط منہ کان ذلک البیع جایز گفت مالک تفسیر آن اینست کہ بگوید مرد با شخص دیگر خرید میکنم متاع ترا بانیقدر بان

بشرط آنکہ قرض بدہی مرا انیقدر و انقدر پس اگر ببستند عقد بیع را برہمین شرط پس آن جایز نیست و اگر ترک کرد کسیکہ شرط کردہ بود

قرض را از وی جایز ست آن بیع مترجم گوید رضی اللہ عنہ و برہمین ست اتفاق جمہور باب النھی عن بیعتین فی بیعۃ باب

در منع کردن از دو عقد کہ در ضمن یکعقد باشد مالک انہ بلغہ ان رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم نھی عن بیعتین فی بیعۃ رسول اللہ

صلے اللہ علیہ وسلم منع فرمود از دو عقد کہ در ضمن یکعقد باشد مالک انہ بلغہ ان القاسم بن محمد سئل عن رجل اشتری

سلعۃ بعشرۃ دنانیر نقدا او بخمسۃ عشر دینارا الی اجل فکرہ ذلک و نھی عنہ قاسم بن محمد سوال کردہ شد از حال مرد یکہ

خرید کرد متاعی را بدہ دینار نقد یا بپانزدہ دینار موعود تا مدتی پس ناپسند داشت آنرا و منع کرد از ان باب اذا قال

ابتع کذا حتی ابتاعہ منک الی اجل وقتیکہ گوید شخصی را خرید کن فلان چیز را تا خرید کنم من آنرا از تو بوعدہ میعادی مالک

انہ بلغہ ان رجلا قال لرجل ابتع لی ھذا البعیر بنقد حتی ابتاعہ منک الی اجل فسئل عن ذلک عبد اللہ بن عمر فکرھہ و نھی عنہ شخصی

شخصی دیگر را گفت خرید کن برای من این شتر را بنقد تا خرید کنم از تو این را بثمن آن موعود تا مدتی پس سوال کردہ شد ازین ماجرا عبد اللہ

بن عمر را پس مکروہ داشت آنرا و منع کرد از ان مترجم گوید رضی و ہمین ست مذہب علما باب النھی عن بیع و شرط باب منع کردن از بیع

و شرط مالک عن ھشام بن عروۃ عن ابیہ عن عائشۃ ان رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم قال اما بعد فما بال رجال یشترطون

شروطا لیست فی کتاب اللہ ما کان من شرط لیس فی کتاب اللہ فھو باطل و ان کان مائۃ شرط قضاء اللہ احق و شرط اللہ اوثق

و انما الولاء لمن اعتق مختصر رسول اللہ صلعم فرمود در خطبہ اما بعد چیست حال مردمانی کہ شرط میکنند چیزہا کہ نیستند در کتاب خدا تعالی

ہر شرطیکہ نباشد در امر خدا تعالی پس او باطل است اگرچہ صد شرط باشد حکم خدا تعالی سزاوار ترست بعمل کردن و شرط

خدا تعالی محکم ترست و غیر ازین نیست کہ ولا برای کسی ست کہ آزاد کرد مالک عن ابن شہاب ان عبید اللہ بن عبد اللہ

بن عتبۃ بن مسعود اخبرہ ان عبد اللہ بن مسعود ابتاع جاریۃ من امرأتہ زینب الثقفیۃ و اشترطت علیہ انک ان بعتہا

فھی لی بالثمن الذی تبیعہا بہ فسأل عبد اللہ بن مسعود عن ذلک عمر بن الخطاب فقال عمر بن الخطاب لا تقربہا و فیہا

شرط لاحد عبد اللہ بن مسعود خرید کرد کنیزکی از زن خود زینب ثقفیہ و زن او شرط کرد برا او کہ اگر تو بفروشی این کنیزک را

پس کنیزک از آن من ست بہ بہاییکہ بفروشی آنرا تا آن بہا پس سوال کرد عبد اللہ بن مسعود ازین ماجرا عمر بن الخطاب را

پس عمر بن الخطاب فرمود جماع مکن با او حال آنکہ در وی شرط ہست برای کسی مترجم گوید ہمین ست مذہب اہل علم باب ھل یجوز

العبد بشرط الاعتاق ای جایز هست خرید کردن بنده بشرط آزاد کردن **مالك** عن نافع عن عبد الله بن عمر ان عائشة ام المؤمنين ارادت ان تشتري جارية تعتقها فقال اهلها نبيعكها على ان يكون ولاؤها لنا فذكرت ذلك لرسول الله صلى الله عليه وسلم فقال لا يمنعك ذلك انما الولاء لمن اعتق حضرت عائشه خواست که خرید کند کنیزکی را تا آزاد کند در آن پس گفتند خداوندان آن کنیزک میفروشیم او را بدست تو بشرط آنکه ولاء او برای ما باشد پس حضرت عائشه ذکر کرد این ماجرا در پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس فرمود آنحضرت صلعم باز ندارد ترا سخن ایشان یعنی از خریدن کنیزک غیر ازین نیست که ولا کسی راست که آزاد کرد

مالك عن يحيى بن سعيد عن عمرة في هذه القصة جاءت بريرة تستعين عائشة فقالت عائشة ان احب اهلك ان اصب لهم ثمنك صبة واحدة واعتقك فعلت فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم اشتريها واعتقيها انما الولاء لمن اعتق مختصر بریره آمد طلب مددگاری میکرد از حضرت عائشه در مال کتابت پس گفت حضرت عائشه اگر دوست دارند خداوندان تو که بریزم در دامن ایشان قیمت تو یکدفعه و آزاد کنم ترا چنان کنم پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم خرید کن او را و آزاد کن غیر ازین نیست که ولا برای کسی هست که آزاد کرد

باب النهي عن بيع الغرر

و منع بیعی که در وی فریب مشتری باشد **مالك** عن ابي حازم بن دينار عن سعيد بن المسيب ان رسول الله صلى الله عليه وسلم نهى عن بيع الغرر رسول الله صلعم منع فرمود از بیع غرر مانند آنکه بفروشد آنچه درین دریاست از ماهی و آنچه برین درخت شب میگذارند از مرغان و غیر آن از آنچه مقدور التسلیم نباشد قال مالك ومن الغرر والمخاطرة ان يعمد الرجل قد ضلت دابته او ابق غلامه وثمن الشيء من ذلك خمسون دينارا فيقول رجل انا آخذه منك بعشرين دينارا فان وجده المبتاع ذهب من البائع ثلثون دينارا وان لم يجده ذهب البائع من المبتاع بعشرين دينارا قال مالك وفي ذلك ايضا عيب آخر ان تلك الضالة ان وجدت لم يدر أزادت ام نقصت ام ما حدث بها من العيوب فهذا اعظم المخاطرة قال مالك والامر عندنا ان من المخاطرة والغرر اشتراء ما في بطون الاناث من النساء والدواب لانه لا يدري أيخرج ام لا يخرج فان خرج لم يدر أيكون حسنا ام قبيحا ام تاما ام ناقصا ام ذكرا ام انثى وذلك كله يتفاضل ان كان على كذا فقيمته كذا وان كان على كذا فقيمته كذا گفت مالک از جمله فریب دادن و در خطر انداختن مشتری آنست که قصد کند مردی که گم شده جانور او یا گریخته غلام او و بهای چیزی از آن پنجاه دینار است پس بگوید مردی من میگیرم آنرا از تو به بیست دینار پس اگر یافت آنچیز را مشتری گم شد از بایع سی دینار و اگر نیافت آنرا برد بایع از مشتری بیست دینار گفت مالک درین عیبی دیگر هم هست اگر آن جانور گم شده یا غلام گریخته یافته شد دانسته نمی شود که زیاده شد یا کم شد یا چه چیز رسید او را از عیب پس این اعظم مخاطره است گفت مالک و امر که مسلم است نزدیک ما آنست که از جمله مخاطره و غرر خرید کردن چیزیست که در شکم مادها است خواه از زنا باشد خواه از جانوران برای آنکه دانسته نمی شود

آیا برآید یا نه برآید پس اگر برآید دانسته نمی شود که حسن ست یا قبیح درست خلقت باشد یا ناقص الخلقة ذکر باشد یا انثی و این همه

متفاضل ست اگر باشد چنین پس قیمت آن چنان ست و اگر چنان باشد پس قیمت آن چنین مترجم گوید رضی الله عنه بر همین ست

اتفاق علما در انوار مذکورست که نهی رسول الله صلعم عن بیع الغرر و بیع غرر پوشیده داشتن حاقبت شی ست و تردد آن

درمیان دو جهت ممکنه مانند فروختن جانور در هوا و ماهی در آب **باب النهی عن الملامسة والمنابذة** باب در بیان منع از بیع

ملامسه و منابذه **مالك** عن محمد بن یحیی بن حبان وعن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی هريرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم

نهی عن الملامسة والمنابذة رسول الله صلعم منع فرمود از ملامسه و منابذه قال مالك والملامسة ان یلمس الرجل الثوب ولا ینشره

ولا یتبین ما فیه او یبتاعه لیلا ولا یعلم ما فیه والمنابذة ان ینبذ الرجل الی الرجل ثوبه و ینبذ الاخر الیه ثوبه علی غیر تامل

منهما ویقول کل واحد منهما هذا بهذا فهذا الذی نهی عنه من الملامسة والمنابذة گفت مالك ملامسة آنست که دست رساند شخصی بجامه

و نگشاید آنرا و معلوم نکند آنچه در ویست یا خرید کند آنرا وقت شب و نداند چیزیرا که در ویست و منابذه آنست که برتاباند شخصی بسوی

شخصی جامه خود را و برتاباند آن شخص بسوی این جامه خود را بغیر تامل از ایشان و بگوید هریکی از ایشان این بمقابله او ست پس انست

آنچه نهی کرده شد از آن از بیع ملامسه و منابذه مترجم گوید رضی الله عنه و بر همین ست اتفاق علما **باب النهی عن البیع علی البیع**

باب در منع از فروختن بر فروختن یعنی شخصی متاع خود را بفروشد پس دیگری آمد و بگوید ازین شخص خرید مکن من بدست تو

میفروشم **مالك** عن نافع عن عبدالله بن عمر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال لا یبع بعضکم علی بیع بعض رسول الله صلی الله علیه

وسلم فرمود که بیع نکند بعض از شما بر بیع بعض **باب النهی عن النجش** باب در منع از نجش **مالك** عن نافع عن عبدالله بن عمر ان

رسول الله صلی الله علیه وسلم نهی عن النجش قال والنجش ان تعطیه بسلعته اکثر من ثمنها و لیس فی نفسك اشتراؤها فیقتدی بك

غیرك رسول الله صلعم منع فرمود از نجش و نجش آنست که بدهی بایع را بمقابله کالای او زیاده تر از قیمت او و نیست در خاطر تو

که خرید کنی آنرا تا پیروی کند با تو غیر تو مترجم گوید رضی الله عنه و بر همین ست اتفاق علما **باب النهی عن تلقی الرکبان**

و بیع الحاضر للبادی باب در منع ملاقات با شتر سواران کاروان و بیع شهری برای روستائی **مالك** عن ابی الزناد

عن الاعرج عن ابی هريرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال لا تلقوا الرکبان للبیع ولا یبع بعضکم علی بیع بعض ولا تناجشوا

ولا یبع حاضر لباد ولا تصروا الابل والغنم رسول الله صلعم فرمود ملاقات نکنید با شتر سواران کاروان از شهر برآمده برای

بیع و نفروشد بعض از شما بر بیع بعض و تناجش نکنید یعنی زیاده بر ثمن کالا نه دهید تا دیگری بگرانی خریدار شود و خود رغبت آن ندارید

و بیع نکند شهری برای روستائی و بند نکنید شیر را در پستان ماده شتران و گوسفندان تا زیاده نماید از قدر معتاد مترجم گوید

رضی الله عنه و بر همین ست اتفاق جمهور علما و فقها و بیع شهری برای روستائی آنست که بیاید شخصی غریب با متاعی که محتاج مردمان

محتاج باشند تا بفروشد بر ایچ وقت پس شہری میگوید او را کہ بگذار این متاع را نزد من تا بفروشم آہستہ آہستہ یعنی بثمن غالی و تلقی رکبان

آنست کہ شخصی ملاقات کند بطائفہ کہ می آرند متاع را بسوی شہر پس می خرد آنرا از ایشان پیش از آنکہ داخل شہر شوند و نرخ متاع

معلوم نمایند و او را اختیار باشد اگر غبنی بداند **باب** النہی عن التصریۃ وحکم المصراۃ در منع از جمع کردن شیر در پستان شتر و ماده

یا بز و حکم جانور یکہ جمع کرده باشند شیر پستان او را **مالک** عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی ھریرۃ ان رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم

قال لا تصروا الابل والغنم فمن ابتاعہا بعد ذلک فھو بخیر النظرین بعد ان یحلبہا ان رضیہا امسکہا وان سخطہا

ردھا وصاعا من تمر مخفی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمود جمع مکنید شیر را در پستان شتران و بزہا پس ہر کہ خرید کرد جانوری را

کہ شیر در پستان وی جمع کرده باشند بعد از ین کار پس او مخیر ست عمل کند بہترین دو تدبیر بعد از انکہ بدوشد آنرا اگر پسند کرد

آنرا نگاہ دارد و اگر ناپسند کرد آنرا رد نماید و رد کند ہمراه وی یکصاع از خرما تخصیص خرما برای آنست کہ ارزان تر بود از گندم

مترجم گوید رضی اللہ عنہ تصریہ حرام ست و حکمت در تحریم تلبیس ست پس حبس ما بقناة و تحمیر وجہ و تسوید شعر ودرحق بنده

مانند او باشد و در حدیث تصریہ ابل و غنم واقع شده و بقر مانند اوست بغیر شبہہ و آیا جاریہ و اتان نیز مانند اوست فیہ

وجہان اقوی نزدیک فقیر عدم حمل بر اوست زیرا کہ لبن درینصورت کم ست کہ مطلوب شود و امور نادرة الوقوع را

بر کثیرة الوقوع حمل نتوان کرد و ظاہر نزدیک فقیر آنست کہ خیار ممتد باشد تا سہ روز بحدیث مسلم فہو بالخیار ثلثۃ ایام

و آنکہ قوت دیگر مانند تمر میتوان شد زیرا کہ در حدیث مسلم آمده لا سمراء پس معلوم شد کہ ذکر تمر تصویری ست نہ تعیین **باب**

تحریم التطفیف فی الکیل والوزن حرام ست کاہیدن حق کسی در پیمانہ و ترازو قال اللہ تعالی ویل للمطففین الذین اذا اکتالوا

علی الناس یستوفون ۝ واذا کالوھم او وزنوھم یخسرون ۝ الا یظن اولئک انہم مبعوثون لیوم عظیم ۝ یوم یقوم الناس

لرب العلمین ۝ وای آن کم کنندگان را وقتیکہ پیموده میگیرند بر مردمان تمام میگیرند و وقتیکہ پیموده میدہند ایشان را یا سنجیده

میدہند ایشان را زیان میرسانند با ایشان آیا اعتقاد ندارند ایشان کہ ایشان برانگیختہ خواہند شد در روز بزرگ روزیکہ

ایستاده شوند مردمان پیش پروردگار عالمہا **مالک** عن یحیی بن سعید انہ سمع سعید بن المسیب یقول اذا جئت

ارضا یوفون المکیال والمیزان فاطل المقام بہا فاذا جئت ارضا ینقصون المکیال والمیزان فاقل المقام بہا

سعید بن المسیب میگفت وقتیکہ برسی بزمینی کہ اہل آن تمام می پیمایند پیمانہ و ترازو را پس دراز کنی اقامت را در آن زمین و وقتیکہ

برسی بزمینی کہ اہل آن ناقص میپیمایند پیمانہ و ترازو را پس کم کن اقامت را در آن یعنی تا نشوی آنجا نیز مرسد **باب**

النہی عن قطع الدینار والدرھم باب در منع کردن از بریدن دینار و درہم یعنی ناقص کند بمبره وغیر آن **مالک** عن

یحیی بن سعید انہ سمع سعید بن المسیب یقول قطع الذھب والورق من الفساد فی الارض سعید بن المسیب میگفت کہ بریدن طلا

قلت

قلت

قلت

۳۴۵

ای والذین اذا کالوھم او وزنوھم یخسرون

والله اعلم ١٢

ولقره از فساد در ارض است مترجم گوید مراد نزد فقیر از تحریم قطع دینار و درہم آنست که صورة درہم و دینار بظاہر خللی نگیرد و باقی
ماند بر ہیئت اصلیہ خود و وزن آن کم شود تا قطع نکند باین نقصان صاحب معامله والله اعلم **باب النهی عن بیع العربان** باب منع
کردن از فروختن عربان و عربان درہمی است که گویند که مشتری در اول عقد به بائع بدہد بآن شرط که اگر عقد تمام شد از جمله ثمن
وضع خواہد نمود و اگر تمام نشد عطیه باشد بغیر بدل **مالك** عن الثقة عنده عن عمرو بن شعيب عن ابيه عن جده ان رسول الله
صلى الله عليه وسلم نهى عن بيع العربان رسول الله صلعم منع فرمود از بیع عربان قال مالك وذلك فيما نرى والله اعلم ان يشتري
الرجل العبد او الوليدة او يتكارى الدابة ثم يقول للذي اشتراه منه او تكارى منه اعطيك دينارا او درهما او اقل او اكثر
من ذلك على اني ان اخذت السلعة او ركبت ما تكاريت منك فالذي اعطيتك هو من ثمن السلعة او من كراء الدابة
وان تركت ابتياع السلعة او كراء الدابة فما اعطيتك فهو لك بغير شيء گفت مالك این بیع در آنچه می بینیم والله اعلم آنست
که خرید کند مردی بنده را یا کنیزکی را یا کرایه بگیرد جانوری بعد از آن بگوید شخصی که خرید کرد از وی یا کرایه گرفت از وی میدہیم
ترا دیناری یا درہمی یا کمتر از آن یا اکثر از آن برین شرط که اگر گرفتم آن متاع را یا سوار شدیم چیزی را که کرایه گرفتم از تو پس آنچه
دادم ترا از قیمت متاع وضع خواہد شد یا از کرایه جانور باشد و اگر ترک کردم خریدن متاع یا کرایه جانور پس آنچه دادم ترا
پس آن از آن تست بغیر بدل چیزی مترجم گوید و برہمین اند اہل علم **باب لا يكون بيع الامة المزوجة طلاقا لها ويجوز**
ردها بهذا العيب نمی شود فروختن کنیزکی که در نکاح کسی داده شد طلاق او و جائز است رد او باین عیب **مالك** عن
ابن شهاب ان عبد الله بن عامر اهدى لعثمان بن عفان جارية ولها زوج ابتاعها بالبصرة فقال عثمان لا اقربها
حتى يفارقها زوجها فارضى ابن عامر زوجها ففارقها عبد الله بن عامر ہدیه فرستاد بعثمان بن عفان کنیزکی را
و او را زوج بود خرید کرده عبد الله بن عامر او را در بصره پس گفت حضرت عثمان نزدیک نشوم با او تا آنکه جدا شود از وی
زوج وی پس راضی ساخت عبد الله بن عامر زوج او را پس جدا شد از وی **مالك** عن ابن شهاب عن ابي سلمة
بن عبد الرحمن بن عوف ان عبد الرحمن بن عوف ابتاع وليدة فوجدها ذات زوج فردها عبد الرحمن بن عوف
خرید کرد کنیزکی پس یافت او را خداوند شوہر پس رد کرد او را مترجم گوید و ہمین است مذہب جمہور علما **باب ما يجوز من الاستثناء**
في البيع اذا كان معلوما جائز است استثنا کردن چیزی در بیع وقتیکه باشد مستثنی معلوم **مالك** عن ربيعة بن ابي
عبد الرحمن ان القاسم بن محمد كان يبيع ثمر حائطه ويستثني منه قاسم بن محمد می‌فروخت میوه بستان خود و استثنا
میکرد از آن **مالك** عن عبد الله بن ابي بكر ان جده محمد بن عمرو بن حزم باع ثمر حائط له يقال له الافراق باربعة
الاف درهم واستثنى منه بثمان مائة درهم تمر محمد بن عمرو بن حزم فروخت میوه بستان از آن خود که گفته میشد او را افراق بچهار

۵ قلت وعليه اهل العلم وفي المنهاج ولا يصح بيع العربون بان يشتري ويعطيه دراهم لتكون من الثمن ان رضي السلعة والا فهبة قال المحلي وعدم صحته لاشتماله على شرط الرد والهبة ان لم يرض السلعة ١٢ مصفى

قلت وعليه اهل العلم قال محمد وبهذا ناخذ لا يكون بيعها طلاقا فاذا كانت ذات زوج فهذا عيب ترد به وهو قول ابي حنيفة والعامة من فقهائنا ١٢

الا بعضها فلا يجوز البيع لان المستثنى مجهول ولو

ہزار درہم واستثنا کرد از انجملہ کہ بگیرد حساب ہشت صد درہم ثمر را **مالک** عن ابی الرجال محمد بن عبد الرحمن بن حارثة ان امه

عمرة بنت عبد الرحمن کانت تبیع ثمارها وتستثنی منها عمرہ بنت عبد الرحمن میفروخت میوہای خود را واستثنا می کرد از ان

باب النهي عن الاحتكار باب در منع کردن از احتکار

مالک انه بلغه ان عمر بن الخطاب قال لا حكرة في سوقنا لا يعمد رجال بايديهم فضول من اذهاب الى رزق من ارزاق الله نزل بساحتنا فيحتكرونه علينا ولكن ايما جالب على عمود كبده في الشتاء او الصيف فذلك ضيف عمر فليبع كيف شاء الله وليمسك كيف شاء الله عمر بن الخطاب فرمود حکرہ جایز نیست در بازار ما یعنی حبس کردن طعام قصد نکنند آن مردان کہ بدست ایشان زیادتی ست از زر ما بسوی رزقی از ارزاق خداتعالی کہ فرود آمدہ ست بمیدان ما پس بند کنند آنرا بر ما ولکن ہر رسد آرندہ کہ رسد آوردہ بر جگر خود در زمستان یا تابستان پس وی مہمان عمر ست باید کہ بفروشد چنانچہ خواستہ ست خداتعالی و باید کہ نگاہدارد چنانچہ خواستہ ست خداتعالی **مالک** انه بلغه ان عثمان بن عفان كان ينهى عن الحكرة حضرت عثمان منع میکرد از احتکار ترجمہ گوید رضی اللہ عنہ برہمین حکم متفق اند اہل علم و نووی در شرح مسلم آوردہ ست کہ اصحاب ما یعنی شافعیہ گفتہ اند کہ احتکار محرم آنست کہ احتکار در اقوات باشد خاصۃ و تفصیل آن اینست کہ خرید کند طعام را در وقت گرانی و نفروشد آنرا الحال بلکہ ذخیرہ کند تا گران تر شود بہای آن پس وقتیکہ خرید نماید آنرا یا بیاید از دیہ خود در وقت ارزانی و ذخیرہ سازد آنرا یا خرید کند در وقت گرانی برای حاجت خود بجہت خوردن خود یا خرید کند یا بفروشد در وقت پس آن در احتکار نیست و نہ تحریم ست در وا ما غیر اقوات پس حرام نیست احتکار آن بہیچ وجہ اینست مذہب ما و در ہدایہ آوردہ کہ احتکار مکروہ ست در اقوات آدمی و بہایم وقتیکہ باشد آن احتکار در شہر یکہ ضرر میرساند اہل آن بلد را و کسیکہ احتکار کرد غلہ زمین خود را یا غلہ کہ آوردہ ست از شہر دیگر پس او محتکر نیست

باب التسعير باب در جواز مقرر کردن نرخ

مالک عن يونس بن يوسف عن سعيد بن المسيب ان عمر بن الخطاب مر بحاطب بن ابي بلتعة وهو يبيع زبيبا له في السوق فقال له عمر بن الخطاب اما ان تزيد في السعر واما ان ترفع من سوقنا عمر بن الخطاب گذشت بر حاطب بن ابی بلتعہ و او میفروخت مویز را از ان خود در بازار پس گفت عمر رضی اللہ عنہ او را یا اینست کہ زیادہ کنی در نرخ یا اینست کہ برداری این متاع را از بازار ما زیادہ کردن در نرخ اینست کہ دو صاع بیک درہم میفروخت پس او را گفتند کہ سہ صاع بیک درہم بفروش

باب ما يجوز من ان يسامح في البيع والشراء واقتضاء الدين مستحب ست کہ بہ نرمی و ملایمت معاملہ کنند در فروختن و خریدن و تقاضای کردن

مالک عن يحيى بن سعيد انه سمع محمد بن المنكدر يقول احب الله عز وجل عبدا سمحا ان باع سمحا ان ابتاع سمحا ان اقتضى دوست داشت خداتعالی بندہ را کہ بسہولت معاملہ میکند سہولت میکند اگر فروخت و سہولت میکند اگر خرید

وسهولت بنود اگر داد وسهولت بنود اگر تقاضای دین کرد **باب** خیار المجلس باب در اختیار یکه حاصل میشود در مجلس **مالک**

عن نافع بن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال المتبایعان کل واحد منهما بالخیار علی صاحبه ما لم یفترقا الا بیع

الخیار رسول الله صلعم فرمود خرید کننده و فروشنده هر یکی از ایشان باختیار ست بر صاحب خود تا وقتیکه جدا نشده اند مگر

در صورة بیع الخیار که اختیار تا وقتیست که باید گر قرار کرده باشند مترجم گوید رضی الله عنه لابد ست از تفتیش متعلقات این

مسئله پس گوئیم حدیث وارد شده ست در بیع پس عام باشد انواع بیع را از صرف و بیع الطعام بالطعام وسلم وتولیه وتشریک

وآنچه اسم بیع بران منطلق نیست ومعنی بیع دران یافته نمی شود در حکم بیع نباشد مانند ابرا و نکاح وهبه بلا ثواب وآنچه در معنی

بیع ست در حکم او باشد مانند صلح معاوضه وهبه با ثواب وشفعه واجاره ومساقاة وصداق دو وجه جاریست زیراکه

بیک اعتبار معنی بیع یافته میشود که معاوضه ست ودر سائر احکام تفاوت واقع ست ودر حدیث شیخین آمده ما لم یتفرقا او یقول

احدهما للآخر اختر ویقول منصوب ست داینجا برای عطف نیست والا مجزوم میبود بلکه بمعنی الی ان یا الا ان ست ودر حدیث

موطا آمده ست ما لم یتفرقا الا بیع الخیار پس دانسته شد که قاطع خیار مجلس یکی از دو چیز ست تخایر یعنی اختیار لزوم عقد کنند

واختیار خود را ساقط کنند واگر یکی ساقط کرده ست ودیگری نکرده ست اختیار اول ساقط شود دون الثانی وتفرق

ابدان ومعنی تفرق ابدان باستقرار عرف دانسته شود پس در دار صغیره خروج یکی از دار یا صعود بر سطح او واگر دار کبیره است

خروج از صفه بصحن تفرق ست تفرق گوید واگر دکان ست در بازار خروج از دکان وازقفا او تفرق ست ومعنی تفرق

مکانی ست از بازار که ایستاده خرید کنندگان خرید میکنند واگر اجتماع زیاده از سه روز باشد دو وجه میتوانند شد اختیار

باقی ست زیراکه در حدیث مدار حکم افتراق واقع شده ست نه قدر مدت وباقی نیست زیراکه صورة قلیل الوقوع است

وان کالمستثنی ست ودر صورت شرط خیار احتیاج خیار مجلس نیست پس خیار از وقت وجود عقد معتبر باید کرد واز

تفرع لحاق مسئله اختیار مجلس اینست که اگر یکی از متبایعین در مجلس بمیرد خیار منتقل شود بوارث او واگر تنازع در تفرق

یا فسخ قبل از تفرق واقع شود قول نافی را تصدیق کرده شود بیمین او واگر غلامی را که بر مشتری معتق شود مثلا پدر

مشتری ست یا پسر او یا خیار مجلس ثابت ست یا نه تخریجه بر آنکه ملک مشتری راست یا بایع را باید کرد والله اعلم **باب**

خیار الشرط باب در بیان خیار شرط یعنی اختیار یکه پیدا می شود یکی از متعاقدین را بسبب شرط اختیار **مالک** عن عبد الله

بن دینار عن عبد الله بن عمر ان رجلا ذکر لرسول الله صلی الله علیه وسلم انه یخدع فی البیوع فقال له رسول الله صلی الله علیه وسلم

اذا بایعت فقل لا خلابة فکان الرجل اذا بایع یقول لا خلابة مردی ذکر کرد پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم که وی فریب داده

میشود در بیعها بسبب غبن در قیمت یا نقصان مبیع پس فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم وقتیکه با کسی معامله خرید وفروخت

قلت وعليه اهل العلم ان النقص حرم مرتجاي ارتعب والنهاية غيب سواء كان العقار قبل القبض في التوابع يشتري نقص ثمنه عند التجار به او اخذه بثمنه لا امساكه

كمی پس بگو که خلابه یعنی نیست بیع بشرط بست که دغا نباشد یعنی در قیمت یا نقصان مبیع پس میگفت آن مرد وقتیکه خرید فروخت می کرد
لا خلابه بغوی گفته که در حدیث لا خلابه اختلاف کرده اند علما احمد گفته که عام ست در حق جمیع مردمان وقتیکه این کلمه اکثر گفته باشد
میرسد او را رد کردن بعلت غبن و این کلمه حکم شرط خیار دارد و مالک گفته رد بعلت غبن وقتی ست که غبن فاحش باشد و غیر مالک
واحمد اثبات خیار رد در صورت غبن نکرده اند مترجم گوید رضی الله عنه حدیث لا خلابه محمول ست بر شرط خیار و معنی لا خلابه لا خداع
ست و آن کنایه ست از وجود اختیار پس اگر غبنی ادراک کند یا غبطه در ترک بیع دریابد رد کند بیع را و فیه نظر زیراکه در لفظ
حدیث یخدع واقع شده پس ظاهر آنست که این خیار دیگر ست که حاصل میشود باین لفظ اگر خداعی ظاهر شود بغبن در ثمن
چنانکه امام احمد میگوید و شرط خیار ماخوذ ست از لفظ حدیث ابن عمر الا بیع الخیار بالجمله در حدیث بیهقی و ابن ماجه زیاده باسناد حسن
واقع شده ثم انت بالخیار فی سلعة ابتعتها ثلاث لیال و در روایت دارقطنی عن عمر وارد شده فجعل له رسول الله صلعم عهدة ثلثة ایام
و این زیاده موافق قیاس ست زیراکه وجود خیار دائما منافی مقاصد عقد ست پس لازم شد تعیین مدتی و ثلثة ایام صلاحیت
آن دارد و دون از ثلثة ایام بطریق اولی ثابت شد و در حدیث آمده در باب بیع قبض دران شرط صحت بیع ست نهی از تفرق
و بینهما شیٔ و در صورت خیار شرط صادق می آید که بینهما علقه پس مخصوص خیار شرط باشد بغیر ربو و سلم و فروع بسیار متخرج اند
بر حصول ملک پس بحث باید کرد که آیا مشتری بالخیار از ملک مشتری ست یا از ملک بایع یا موقوف و اقوال شافعی درین باب مختلف
شده اند و اظهر تفصیل ست اگر خیار بایع راست مبیع بر ملک اوست و اگر مشتری راست پس ملک اوست و اگر هر دو راست موقوف
ست اگر بیع تمام شود ظاهر شد که مشتری را بوده ست والا بایع را و مدار فسخ و اجازت صریح لفظ ست بعد از آن فعلی ست که اتفاقا
ملک میکند مانند وطی نه فعلی که تردی در مصلحت اجازه و فسخ باشد مانند عرض بر بیع تا قیمت او و رغبت مردمان در و معلوم شود

باب تحریم الغش وثبوت خیار العیب حرام ست غش و ثابت ست خیار عیب مالک باسناده ان رسول الله صلى الله

علیه وسلم قال ولا تصروا الابل والغنم فمن ابتاعها بعد ذلك فهو بخیر النظرین بعد یحلبها مختصر فرمود آنحضرت صلعم جمع مکنید
شیر را در پستان شتران و بزان پس هر که خرید کرد جانوری که شیر در پستان او جمع کرده باشند بعد از ینکار پس او مخیر ست عمل کند
به بهترین دو تدبیر بعد ازانکه بدوشد آنرا مترجم گوید رضی الله عنه غش حرام ست و خیار عیب ثابت ست و مشتری را اختیار ست بظهور آن
عیب خواه وقت عقد باشد یا حادث شود پیش از قبض هکذا فی المنهاج

باب عهدة الرقيق في الايام الثلثة او السنة باب

لزوم عهده بندگان در سه روز یا در یکسال مالک عن عبد الله بن ابی بکر بن محمد بن حزم ان ابان بن عثمان وهشام بن اسمعیل
کانا یذکران فی خطبتهما عهدة الرقیق فی الایام الثلث من حین یشتری العبد او الولیدة وعهدة السنة ویامران بذلك ابان
بن عثمان و هشام ابن اسمعیل ذکر میکردند در خطبه خویش عهده بندگان در سه روز ست ازان وقت که خرید کرده ست غلام را

قلت في شرح الدراية وانما اخذ نقصانه لا امساكه قلت

قلت في شرح البداية اذا باع عبدا فحدث به عيب قبل القبض فله الخيار وان حدث بعد القبض فمن ضمان المشتري فان اختلفا فقال البائع حدث في يد المشتري وقال المشتري كان في يد البائع فالقول قول البائع مع يمينه وعلى المشتري البينة وقال مالك في الرقيق خاصة يرد بما حدث في ثلثة ايام بلا بينة وفي الجنون والجذام والبرص الى سنة فاذا مضت السنة فقد برئ البائع من العهدة وقال محمد بن سيرين لا عهدة الثلث ولا عهدة السنة الا ان يشترط الرجل خيار ثلثة ايام او خيار سنة فيكون ذلك على الشرط وفي قول ابي حنيفة لا يجوز الخيار الا ثلثة ايام

یا کنیزک را و ذکر میکردند عہدۂ سال را و امر میکردند بآن یعنی اگر درین سہ روز عیبی ظاہری پیدا شد باز گردانند و اگر عیبی خفی مثل
مرضیکہ میرود و می آید مانند صرع و جرب در سال بازگردانند مترجم گوید رضی اللہ عنہ وقتیکہ فروخت بندہ را بغیر شرط براءۃ
پس پیدا شد بآن غلام عیبی پیش از قبض مشتری پس میرسد او را کہ رد کند و اگر پیدا شد بعد قبض پس آن از ضمان
مشتری است پس اگر اختلاف کردند بایع و مشتری پس گفت بایع کہ پیدا شد عیب در دست مشتری و گفت مشتری کہ بود
عیب او در دست بایع پس معتبر است قول بایع با یمین او و لازم است بر مشتری احضار گواہان وقال مالک فی رقیق
خاصۃ یردہ الی ثلثۃ ایام بلا بینۃ وفی الجنون والجذام الی سنۃ فاذا مضت السنۃ فقد برئ البایع من العیب گفت مالک در حق بندگان خاصۃ
کہ رد کند او را یعنی بسبب عیب تا سہ روز بغیر گواہان و در جنون و جذام تا یکسال پس وقتیکہ گذشت یکسال بری شد
بایع از عہدۂ خود و امام محمد میگوید کہ ما نمی شناسیم عہدۂ سہ روز یا عہدۂ یکسال را مگر آنکہ شرط کند مرد خیار سہ روز یا
یکسال پس ہست این حکم بر چیزیکہ شرط واقع شد و اما در قول ابو حنیفہ جایز نیست خیار مگر تا سہ روز **باب** اذا باع عبدا
وشرط البراءۃ ولم یسم العیب ہل یجوز ردہ وقتیکہ فروخت بندہ را و شرط کرد براءۃ خود از جمیع عیوب و ذکر نکرد عیب را یا جایز است
رد آن غلام بعلت آن عیب **مالک** عن یحیی بن سعید عن سالم بن عبد اللہ ان عبد اللہ بن عمر باع غلاما لہ بثمان مائۃ
درہم فباعہ بالبراءۃ فقال الذی ابتاعہ لعبد اللہ بن عمر بالغلام داء لم تسمہ لی فاختصما الی عثمان بن عفان فقال
الرجل باعنی عبدا وبہ داء لم یسمہ لی وقال عبد اللہ بعتہ بالبراءۃ فقضی عثمان بن عفان علی عبد اللہ بن عمر ان یحلف لہ
لقد باعہ العبد وما بہ داء یعلمہ فابی عبد اللہ ان یحلف وارتجع العبد فصح عندہ فباعہ عبد اللہ بعد ذلک بالف وخمسمائۃ درہم
عبد اللہ بن عمر فروخت غلامی را از آن خود بہشت صد درہم پس فروخت او را بشرط براءۃ از جمیع عیوب پس گفت شخصی کہ
خرید کرد او را عبد اللہ بن عمر را درین غلام مرضی ہست کہ بیان نکردی آن را پیش من پس خصومت کردند با یکدیگر پیش عثمان
بن عفان پس گفت آن مرد فروخت بدست من غلامی و با او مرضی بود کہ ذکر نکرد آن را پیش من و گفت عبد اللہ فروختم بدست او
بشرط براءۃ پس حکم کرد حضرت عثمان بر عبد اللہ بن عمر کہ سوگند خورد برای او کہ فروخت بدست او غلام را و نبود با او مرضیکہ
دانستہ باشد آن را پس قبول نکرد عبد اللہ سوگند خوردن را و باز گرفت غلام را پس تندرست شد آن غلام نزدیک او
پس فروخت او را عبد اللہ بعد از آن بیک ہزار و پانصد درہم قال مالک الامر المجتمع علیہ عندنا فیمن باع عبدا او ولیدۃ
او حیوانا بالبراءۃ من اہل المیراث او من غیرہم فقد برئ من کل عیب فیما باع الا ان یکون علم فی ذلک عیبا فکتمہ فان کان
علم عیبا فکتمہ لم تنفعہ تبریتہ وکان ما باع مردودا علیہ گفت مالک امریکہ اجماع واقع شدہ است بران نزدیک ما در حق
شخصیکہ فروخت غلامی را یا کنیزکی یا جانوری را بشرط براءۃ از عیب از اہل میراث یا غیر ایشان پس بری تعلق شد از ہر عیب در چیزیکہ

قولہ وعلیہ الشافعی فاظہر اقوالہ فی المذہب ولو باع بشرط البراءۃ من العیوب فالاظہر انہ یبری عن عیب باطن بالحیوان لم یعلمہ دون غیرہ فلا یبری عن عیب بغیر الحیوان کالعقار والثیاب مطلقا ولا عن عیب ظاہر بالحیوان علمہ او لا ولا عن عیب باطن بالحیوان علمہ

والقول الثانی یبری عن کل عیب عملا بالشرط والثالث لا یبری عن عیب للجہل بالبراءۃ منہ وقال محمد بلغنا عن زید بن ثابت انہ قال ومن باع غلاما بالبراءۃ فہو بری من کل عیب ولکن الذی باع عبد الله بن عمر بالبراءۃ ولو اہما البراءۃ جائزۃ فیقول زید بن ثابت و عبد اللہ بن عمر انہ من باع غلاما بشی من کل عیب ورضی بہ المشتری

وقضیۃ علی ذلک وقد برئ من کل علم بہ او لم یعلم لان المشتری قد رضی بہ

فروخت

فروخت مگر آنکه میدانست در آن عیبی پس پنهان ساخت آنرا پس میدانست عیب را و پوشیده داشت فایده نمیکند او را شرط براءة او

و هست چیزی که فروخت رد کرده شد و بر وی مترجم گوید رضی الله عنه و بعد شرط براءة از فروع خیار عیب است لهذا بحث در خیار عیب سخن

گوییم بعد از آن در مسئله ما نحن فیه فقها متفق اند بر آنکه اگر در متاع عیب باشد پیش از بیع و مشتری بعد از بیع بر آن مطلع شود او را

میرسد رد معیب و معنی عیب چیزی است که در جنس مبیع غالب عدم او است و او ناقص میکند عین مبیع را یا قیمت او را و قید غلبه

عدم بجهة آنست که هر نوع مخصوص است بصفاتی و فقد صفات نوعی در نوع آخر عیب نیست مثلا خُنثی و حسن صورت که در نوع

فرس یافته میشود در حمار نیست و همچنین حسن شمائل که در رومی حاصل است در حبشی یافته نمی شود پس نیافتن صفتی که در نوع دیگر

یافته می شود نقصان درین نوع نیست بلکه صفاتیکه درین نوع باید باشد سه قسم میتواند بود آنچه زیاد میکند قیمت را و عین را و آن صفت

کمال است و آنچه ناقص میکند و آنچه خارج است ازین دو عیب نمیتوان اطلاق کرد الا بر آنچه منقص قیمت او یا عین او باشد تقدم

عیب بر ملک مشتری ضرور نیست و الا خیار حاصل نشود و تقدم عیب بر بیع امر او ظاهر است و اگر بعد بیع پیش از قبض باشد مثلا

که مثل قبل بیع باشد زیرا که تا وقتیکه قبض نکرده است از ضمان بایع است و اگر بعد قبض پیدا شد و مستند است بسبب سابق مثل

قطع ید بسرقه بالقطع که پیش از قبض بوده است حکم او حکم عیب سابق باشد و اگر رد صحیح شود و مبیع مالک شده است پیش از علم بان

۳۵۱ رجوع کند بارش عیب و اگر عیب معلوم شد بعد زوال ملک او هنوز رد ممکن است پس بایع را میرسد که ارش ندهد و مطالبه عین کند

ورد بعیب بفوت مصالح بیع است پس ضروری باشد و مبادرت بحسب عادت لازم بود چون این مسئله معلوم شد باید دانست که در حدیث

باب یک احتمال اینست که شرط براءة هیچ فایده نمیکند و بری نمیگرداند از هیچ عیبی که مذکور نباشد و لهذا عثمان بن عفان رد کرد

بر ابن عمر و دیگر آنست که بری می شود از هر عیبی و لهذا ابن عمر مخاصمه کرد و برد رضا نداد تا آنکه حضرت عثمان بروی بخوردن سوگند قضا

نمود و اظهر آنست که بشرط براءة بری می شود از عیب باطن در حیوان که آنرا نمیداند نه از عیب غیر حیوان زیرا که در حیوان صحت و سقم بسیار

میباشد و لهذا عیب که بایع بر آن مطلع نیست و میخواهد که بر بیع خود وثوق حاصل کند تا مصالح بیع بر وی متوفر شوند و قید نظر زیرا که

غیر حیوان نیز محل عیب باطنه میباشد و بایع میخواهد که وثوق حاصل کند والله اعلم و نه از عیب ظاهر زیرا که مشتری متمکن است از معرفت

آن و بر بایع نیز مخفی نیست و اگر مخفی باشد از جهت تقصیر او ست پس حاجت شرط نیست و نه عیب باطن معلوم زیرا که عیبی اگر نزدیک بایع

معلوم باشد ستر او خیانت است و بمنزله تصریه و حصول وثوق به تسمیه عیب حاصل میشود و قول حضرت عثمان ظاهر است درین

احتمال زیرا که سوگند داد لقد باع العبد و ما به داء یعلمه پس عبدالله بن عمر قسم نخورد از جهت تورع و اگر قسم میخورد رد بر وی لازم نمی شد

پس دانسته شد که علم را دخل هست در عدم رد و آنچه عیب ظاهر است بمنزله معلوم است والله اعلم **باب اذا امتنع الرد و حدث**

عیب آخر کیف یقضی فی ذلک وقتیکه ممتنع باشد رد مبیع یا پیدا شد عیبی دیگر چگونه حکم کرده شود در آن قال مالک الامر المجتمع

عليه عندنا ان كل من ابتاع وليدة فحملت منه او عبدا فاعتقه وكل امر دخله الفوت حتى لا يستطاع رده فقامت البينة انه

قد كان به عيب عند الذي باعه او علم ذلك باعتراف او غيره فان العبد والوليدة يقوم وبه العيب الذي كان به يوم اشتراه

فيرد من الثمن قدر ما بين قيمته صحيحا وقيمته وبه ذلك العيب قال مالك الامر المجتمع عليه عندنا في الرجل يشتري العبد ثم يظهر منه

على عيب يرده منه وقد حدث به عند المشتري عيب آخر انه اذا كان العيب الذي حدث به مفسدا به مثل القطع او العور وما اشبه ذلك

من العيوب المفسدة فان الذي اشترى العبد بخير النظرين ان احب ان يوضع عنه من ثمن العبد بقدر العيب الذي كان بالعبد يوم

اشتراه وضع عنه وان احب ان يغرم قدر ما اصاب العبد من العيب عنده ثم يرد العبد فذلك له وان مات العبد عند الذي اشتراه

اقيم العبد وبه العيب الذي كان به يوم اشتراه فينظر كم ثمنه فان كانت قيمة العبد يوم اشتراه بغير عيب مائة دينار وقيمته

يوم اشتراه وبه العيب ثمانون دينارا وضع عن المشتري ما بين القيمتين وانما تكون القيمة يوم اشترى العبد گفت مالک امر یکه اجماع واقع شده

بران نزد ما انست که هر که خرید کرد کنیزکی را پس حمل گرفت آن کنیزک از وی یا خرید کرد غلامی را پس آزاد ساخت او را و هر چیزیکه

داخل شد در وی نقصانی تا آنکه نمیتوان رد کرد او را پس قایم شدند گواهان که هر آئینه بود آنرا آن نقصان نزدیک شخصی که فروخت

او را یا دانسته شد آن عیب را باقرار یا غیر آن پس هر آئینه غلام یا کنیزک را قیمت کرده شود حالانکه در او بود آن عیب روزیکه خریده بود

او را پس رد کرده شود از ثمن آن قدر که مقرر شود در میان قیمت او حالانکه او صحیح بود و در میان قیمت او که در او این عیب است

وگفت مالک امر یکه اجتماع واقع شده است بران نزدیک ما در باب مردیکه خرید کرد غلامی را بعد از ان مطلع شد از ان غلام بر عیبی

که رد میکند او را بسبب آن عیب و هر آئینه حادث شد آن غلام را عیبی دیگر نزدیک مشتری آنست که وقتیکه باشد این عیبیکه

حادث شد او را مفسد او مانند قطع ید یا کوری چشم و آنچه مانند آن باشد از عیوب مفسده بیع و شرا پس هر آئینه هر که خریده کرد

آن غلام را میرسد او را که نظر کند اگر دوست دارد که کم کرده شود از وی از قیمت غلام بقدر عیبی که بود او را روزیکه خریده بود

او را وضع کرده شود اگر دوست دارد که تاوان بدهد از خود بقدر آنچه رسید غلام را یعنی عیب نزدیک او بعد از ان رد بکند غلام را

پس میرسد او را این حکم و اگر مرد غلام نزد شخصیکه خرید کرده او را قیمت کرده شود آن غلام را و حالانکه در او بود عیبی روزیکه خریده کرده بود

او را پس نظر کرده شود چه قدر بود قیمت او پس اگر باشد قیمت غلام روزیکه خرید کرده بود او را بغیر عیبی صد دینار و قیمت او روزیکه

خرید کرده بود او را و او را ثابت بود عیبی هشتاد دینار وضع کرده شود از مشتری آنچه در میان این دو قیمت باشد و جز این نیست

که معتبر است قیمت روزیکه خرید کرده بود غلام را مترجم گوید نزدیک شافعی و ابو حنیفه رد مبیع درینصورت بدون رضای بایع عبد او ممکن

نیست آری وضع نقصان برای مشتری میرسد و نزدیک امام مالک اختیار مشتری راست رضای بایع را تاثیری مقرر نکرده است

باب الخراج بالضمان خراج بدل ضمان است قال مالک في الرجل يشتري العبد فهو آجره بالاجارة العظيمة او الغلة القليلة

قلت و في المنهاج ولو هلك المبيع عند المشتري او اعتقه ثم علم العيب رجع من ثمنه بنسبة ما نقص العيب من القيمة لو كان سليما والاصح اعتبار اقل قيمته من يوم البيع الى القبض ولو حدث عنده عيب سقط الرد

٣٥٢

فهما ثم ان رضي به البايع رده المشتري او قنع به والا فليضم المشتري ارش الحادث الى المبيع ويرد او يغرم البايع ارش القديم ولا يرد وفي الوقاية فان ظهر عيب قديم بعد ما حدث عنده عيب آخر فله نقصانه لا رده الا برضى بائعه

تعليقات وعليه اهل العلم ۱۲ في شرح الشافعي وفرق عند الشافعي بين ان يكون السلعة قائمة فالقول قول البائع وبين تلفها فيحالفان وبه قال ابو حنيفة ومحمد بن الحسن وهو قول ابي يوسف الى انهما يتحالفان عند هلاك السلعة عند المشتري بالقول قول المشتري مع يمينه فاذا اختلفا في الاجل او الخيار او الرهن او الضمان فهو عند الشافعي كالاختلاف في الثمن وقال ابو حنيفة القول قول من ينفيهما ولا تحالف عنده الا عند اختلاف الثمن ۱۲ نقضه. اي ردّه ونقضه نقمه تحرّه. منعه الربح الذي يحصل منه والثمن والاجارة والنتاج والبيع والخراج يقال استغل عبدي اي اخذ حاصله ونفعه كذا في مجمع البحار للشيخ محمد بن طاهر رحمه الله ۱۲

ثم يجد به عيبًا يردّه منه انه يردّه بذلك العيب وتكون له اجارته وغلّته وذلك الامر الذي كانت عليه الجماعة ببلدنا وذلك لو ان رجلا

ابتاع عبدًا فبنى له دارا قيمة بنائها ثمن العبد اضعافا ثم توجد به عيب يردّ منه ردّه ولا يحسب للعبد عليه اجارة فيما عمل له فكذلك

تكون له اجارته اذا اجره من غيره لانه ضامن له گفت مالك حق مرد يكه خريد كند غلامى را پس اجير سازد ورا باجاره بزرگ يا اجاره كم

بعد ازان بيابد دران غلام عيبى كه رد كرده شود بسبب آن عيب آنكه او را ميرسد ردكردن غلام بسبب عيب باشد براى او اجاره

غلام ومنفعت آن وهمين ست حكمى كه بودند بران جماعت علما در شهر ما واين حكم بنابر آن ست كه اگر شخصے بخرد غلامى را پس بنا كرد

غلام براى مشترى سرائى كه قيمت بناى آن بقيمت غلام چندان باشد پس ازان يافته شود دران غلام عيبى كه رد بدان عيب

شرع حكم باشد به كند آن غلام را وشمار كرده نشود از غلام بر مشترى اجرت انچه خدمت كرده براى او پس برين قياس باشد

او را اجرت غلام چون اجير سازد براى غير خود زيرا كه او ضامن ست مر آن غلام را يعنى مثلا اگر غلام درين اثنا هلاك شيد از مال مشترى

ميشد واگر خيانتى ميكرد ارش آن بر ذمه مشترى بود والغنم بالغرم مترجم گويد همين ست مذهب جمهور علما، **باب** اختلاف المتبايعين

باور اختلاف كردن بايع ومشترى با يكديگر **مالك** انه بلغه ان عبد الله بن مسعود كان يحدث ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال

ايما بيعين تبايعا فالقول ما قال البائع او يترادّان عبد الله بن مسعود گفت كه رسول الله صلعم فرمود هر دو بيع وشرا كننده كه با يكديگر

معامله خريد وفروخت كردند يعنى بعد ازان اختلاف كردند وگواه ندارند پس سخن معتبر همان ست كه بايع گفت يا اينست كه رد كنند

بيع را يعنى اگر بعد قسم حق ظاهر نشد بر قول بايع اعتماد بايد كرد قال مالك الامر عندنا في الرجل يشتري السلعة من الرجل فيختلفان

في الثمن فيقول البائع بعتكها بعشرة دنانير ويقول المبتاع ابتعتها منك بخمسة دنانير انه يقال للبائع ان شئت فاعطها

المشتري بما قال وان شئت فاحلف بالله ما بعت سلعتك الا بما قلت فان حلف قيل للمشتري اما ان تأخذ السلعة بما قال

البائع واما ان تحلف بالله ما اشتريتها الا بما قلت فان حلف برئ منها وذلك ان كل واحد منهما مدّعى على صاحبه گفت مالك

حكم نزديك ما در حق شخصے كه خريد ميكند متاعى را از شخصے پس اختلاف ميكنند هر دو بايع ومشترى در قيمت پس ميگويد بايع فروختم بدست تو

آنرا به ده دينار وبگويد مشترى خريدم آنرا از تو به پنج دينار آنست كه گفته شود مر بايع را اگر خواهى پس بده آن متاع را بمشترى در بدل آنچه ميگويد

واگر خواهى قسم بخور بخدا كه نفروختم متاع خود را مگر بانچه گفتم واگر سوگند خورد گفته شود مر مشترى را يكى از دو كار كن يا بگير متاع را بانچه گفت بايع

ويا سوگند بخور بخدا كه خريد نكردم آنرا مگر بدل آنچه گفتم پس اگر سوگند خورد بى تعلق شد ازان وانحكم از جهت آنست كه هر كدام از بايع ومشترى

مدعى ست بر صاحب خود مترجم گويد همين ست مذهب شافعى وامام محمد نوى درين مذهب رجوع كرده وشافعى فرق نكرده ست در صورتيكه مبيع

قائم باشد ودر صورتيكه تلف شده باشد ومذهب ابو حنيفه آنست كه اگر مبيع تلف شده باشد قول قول مشترى ست با يمين ونه بر بايع حلف نيست زيرا كه

هر دو جانب درين صورت مدعى نميتواند شد بلكه بايع فقط بر مشترى دعوى ثمن ميكند ومشترى انكار آن مى ورزد والبينة على المدعي واليمين على

من اکثر مسائل اگر اختلاف متبایعین در قدر ثمن باشد یا در جنس یا در وصف یا در ضمان باشد یا در مدت یا در کفیل پس این اختلاف مانند اختلاف
در ثمن است که تحالف دران جاری شود یا مانند آن نیست بلکه سبیل آن سبیل سائر حقوق است که منکر آنرا قسم است پس میل شافعی بسوی
اول است زیرا که در حدیث تحالف باختلاف ثمن تقیید نکرده است و حکم را بر لفظ بیعین و متبایعین اداره فرموده است پس هر چه از
متعلقات بیع است دران داخل باشد و میل ابوحنیفه بثانی است زیرا که تحالف بخلاف قیاس است والحکم المخالف للقیاس لا یتعدی
الی ما سوی المنصوص و انچه غالب است در حکم موجب نص است و اختلاف ثمن غالب افراد اختلاف متبایعین است والله اعلم باب

مال العبد للبائع الا ان یشترط المبتاع مال غلام از ان فروشنده است مگر آنکه شرط کند خرید کننده مالک عن نافع عن
عبدالله بن عمر ان عمر بن الخطاب قال من باع عبدا وله مال فماله للبائع الا ان یشترط المبتاع عمر بن الخطاب فرمود هر که بفروشد بنده را
و بنده را مالی است پس مال او فروشنده راست مگر آنکه شرط کند خرید کننده مترجم گوید رضی الله عنه در شرح السنة آمده است و همانست
مختار اهل علم که اگر فروخت آن غلام را مولی او و بنام او مال است داخل نمی شود مال او در بیع و فی الحدیث دلالة علی انه لا املاک للعبد
انما اضیف المال الیه کاضافة الجل الی الفرس یعنی ثابت نمی شود ملک غلام را جز این نیست که اضافه کرده میشود مال بسوی او مانند
اضافه جل است بسوی اسب باب المرابحة باب در بیان تحصیل ربح قال مالک الامر المجتمع علیه عندنا فی البز یشتریه الرجل من
بلد ثم یقدم به بلدا آخر فیبیعه مرابحة انه لا یحسب فیه اجر السماسرة ولا اجر الطی ولا الشد ولا النفقة ولا کراء بیت واما کراء البز
فی حملانه فانه یحسب فی اصل الثمن ولا یحسب فیه ربح الا ان یعلم البائع من یساومه بذلک کله فان ربحوه علی ذلک کله بعد العلم
به فلا باس به گفت مالک امریکه اجماع واقع شده است بران نزدیک ما در جامها که خرید کند آنرا شخصی از شهری بعد از ان بیارد آنرا
در شهری دیگر پس بفروشد آنرا بطریق مرابحه آنست که حساب نکند دران اجرة الدلال را و نه مزدوری پیچیدن و بار بستن و نمودن را
و نه خرچیکه در راه کرده باشد و نه کرایه خانه که مال در وی نهاده باشد واما اجرة حمالی و کرایه سواری پس هر آینه آن شمار کرده می شود
در اصل ثمن و حساب کرده نمیشود در اصل مال ربح را مگر آنکه خبر دهد بایع کسی که خریداری کند او را باین همه چیزها پس اگر نفع تسلیم داد
او را بران همه چیزها بعد دانستن و خبردار شدن بران پس باک نیست باک مترجم گوید معنی مرابحه آنست که خرید کند متاعی را بده درهم
مثلا بعد از ان بگوید بمشتری که میفروشم این متاع را بتو در بدل انچه خرید کرده ام با نفع یکدرهم بر ده درهم یعنی یکدرهم بر ده درهم
زیاده می گیرم و فی المنهاج باداصله وقتیکه گفت فروختم بتو در بدل چیزیکه خرید ام داخل نکند دران سوا قیمت چیزی اگر گفت
فروختم بعوض انچه صرف شد بران از ثمن داخل شود با ثمن آن مزدوری وزن کننده و دلال و نگاهبان و نحو آن همین است
حاصل عبارت وقایه نیز والله اعلم باب الشرکة والتولیة والاقالة بیان شرکت و تولیه و اقاله بیع قال مالک الامر عندنا
انه لا باس بالشرکة والتولیة والاقالة فی الطعام وغیره قبض ذلک او لم یقبض اذا کان ذلک بالنقد ولم یکن فیه ربح ولا وضیعة

٣٥٥

ولا تاخير فان دخل ذلك ربح او وضيعة او تاخير من واحد منهما صار بيعا يحله ما يحل البيع ويحرم ما يحرم البيع وليس بشركة
ولا بتولية ولا اقالة گفت مالک وحکم نزدیک ما آنست که هیچ باک نیست بعقد شرکت وعقد تولیه واقاله بیع در طعام وغیر آن قبض کند
صاحب این عقود یا نکند وقتیکه بنقد باشد دران ربحی را زائد نکند ونقصانی از نیز شمار وپس اگر داخل شود از این عقود زیاده ربحی
یا وضع نقصانی یا تاخیری از یکجانب مبیع یا ثمن این عقد بیع گردد حلال میکند آنرا هرچه حلال میکند بیع را وحرام میکند آنرا هرچه
حرام میکند آنرا واز این عقود هیچ یک نباشد مترجم گوید حقیقت شرکت آنست که شخصی متاعی را بخرد ودیگری برادر بعض آن متاع شریک
خود سازد بعوض آنچه در حصه بعض واقع شده است از ثمن وتولیه آنست که بفروشد آن متاع را بمثل آنچه خرید کرده است بدان
بلا زیاده ونقصان واقاله فسخ بیع است ورد کردن مبیع وثمن از هر جانب والله اعلم باب حرم الله الربوا حرام کرده است خدا
ربوا را قال الله تعالى الذين يأكلون الربوا لا يقومون الا كما يقوم الذي يتخبطه الشيطن من المس ذلك بانهم قالوا انما البيع مثل
الربوا واحل الله البيع وحرم الربوا فمن جاءه موعظة من ربه فانتهى فله ما سلف وامره الى الله ومن عاد فاولئك اصحب النار
هم فيها خلدون ۵ آنانکه میخورند سود را برنخیزند از قبرها خود مگر چنانکه میخیزد کسیکه دیوانه کرده باشد او را شیطان بسبب آسیب رسانیدن
این بسبب آنست که ایشان گفتند جز این نیست که تجارت مانند سود است یعنی تجارت وسود برابر است بجهة وجود منفعت در هر دو
وحلال ساخته است خدا تعالی تجارت را وحرام ساخته است ربوا را پس هرکه رسید باو پندی از جانب پروردگار او پس باز ماند
از خوردن ربوا پس او راست آنچه گذشت قبل از نهی یعنی استرداد آنچه خورده است پیش از آیه تحریم لازم نیست وکار او گذاشته
شده بسوی خداست اگر خواهد عفو کند وهرکه عود کند بسوی خوردن سود پس ایشان باشندگان دوزخ اند ایشان انجا جاوید اند
يمحق الله الربوا ويربي الصدقات والله لا يحب كل كفار اثيم ۵ محو میکند خدا تعالی برکت سود را وزیاده میکند برکت وثواب
صدقه را وخدا دوست نمیدارد هر ناسپاس گنهگار را ان الذين امنوا وعملوا الصلحت واقاموا الصلوة واتوا الزكوة لهم اجرهم
عند ربهم ولا خوف عليهم ولا هم يحزنون ۵ هر آینه آنانکه ایمان آورده اند وکارهای شایسته کرده اند وبرپا داشتند نماز را وادا نمودند
زکوة را ایشان راست مزد ایشان نزدیک پروردگار ایشان ونیست هیچ ترس بر ایشان ونه ایشان اندوهگین شوند يا ايها
الذين امنوا اتقوا الله وذروا ما بقي من الربوا ان كنتم مؤمنين ۵ ای مسلمانان بترسید از خدا وترک کنید هرچه باقی مانده است
از ربا اگر مسلمان هستید فان لم تفعلوا فاذنوا بحرب من الله ورسوله وان تبتم فلكم رءوس اموالكم لا تظلمون ولا تظلمون
پس اگر نکردید این فرمان الهی را پس خبردار شوید بجنگی از جانب خدا ورسول او واگر توبه کنید پس شماراست اصل مالهای شما
شما ظلم نکنید ونه بر شما ظلم کرده شود وان كان ذو عسرة فنظرة الى ميسرة وان تصدقوا خير لكم ان كنتم تعلمون ۵
واگر موجود آید صاحب تنگدستی پس لازم است برای او مهلت دادن تا وقت فراخ دستی وآنکه صدقه دهید یعنی ابرا کنید بهتر باشد شما را

اگر شما میدانید که آن بهتر ست پس بکنید آنرا **مالک** عن زید بن اسلم انه قال کان الربوا فی الجاهلیة ان یکون للرجل علی الرجل

الحق الی اجل فاذا حل الحق قال اتقضی ام تربی فان قضی اخذه والا زاده فی حقه واخر عنه فی الاجل زید بن اسلم گفت ربا

در جاهلیه این بود که میشد شخصی را بر شخصی حق موجل تا مدتی پس چون وقت دین آمد گفت ایا ادا میکنی دین را یا سود میدهی پس

اگر ادا کرد بگرفت دین را والا زیاده مقرر کرد برای او در حق و صاحب حق موقوف داشت از و در مدت مترجم گوید رضی الله عنه بر این

اتفاق جمهور علما ر و بر آئینه سود از کبائر ست و اگر واقع شد این عقد باطلست و واجب نمی شود مگر دادن اصل مال و اگر مدیون

صاحب عسرت ست پس حکم مهلت دادن بست تا وقت یسار **باب** من اسلف سلفا فلا یشترط افضل منه وما کان

بغیر شرط جائز هر که قرض دهد قرضی را پس باید که شرط نکند بهتر از مال خود و انچه باشد بغیر شرط جایز ست **مالک** انه بلغه

ان رجلا اتی عبدالله بن عمر فقال یا ابا عبدالرحمن انی اسلفت رجلا سلفا واشترطت علیه افضل مما اسلفته فقال

عبدالله بن عمر فذلک الربوا قال فکیف تامرنی یا ابا عبدالرحمن فقال عبدالله بن عمر السلف علی ثلثة اوجه سلف

تریدبه وجه الله فلک وجه الله وسلف تسلفه تریدبه وجه صاحبک فلک وجه صاحبک وسلف تسلفه لتاخذ

خبیثا بطیب فذلک الربوا قال فکیف تامرنی یا ابا عبدالرحمن قال اری ان تشق الصحیفة فان اعطاک مثل الذی

اسلفته قبلته وان اعطاک دون الذی اسلفته فاخذته اجرت وان اعطاک افضل مما اسلفته طیبة به نفسه

فذلک شکر شکره لک ولک اجر ما انظرته مردی آمد پیش عبدالله بن عمر پس گفت ای ابا عبدالرحمن بدرستیکه من

قرض دادم شخصی را و شرط کردم با وی بهتر از انچه دادم او را پس گفت عبدالله بن عمر پس این ربو ست گفت آن مرد پس بچه چیز امر میکنی مرا

ای ابا عبدالرحمن گفت عبدالله بن عمر قرض دادن بر سه قسم ست یکی اینست که قرض بدهی شخصی را و طلبی بآن رضامندی خدا تعالی پس ترا

است رضامندی خدا تعالی و قسم دوم اینست که قرض بدهی شخصی را و طلبی رضامندی همنشین خود پس تراست رضامندی همنشین تو

و قسم سیوم اینست که قرض بدهی شخصی را تا بگیری حرام را بمقابله حلال پس اینست ربا گفت سائل پس بچه قسم امر میکنی مرا ای ابا

عبدالرحمن گفت می بینم که پاره کنی صحیفه را پس اگر بدهد ترا مانند انچه قرض داده قبول کنی و اگر بدهد ترا کمتر از انچه داده پس

بگیری آنرا ثواب داده شود ترا و اگر بدهد ترا بهتر از انچه داده بودی در آنحال که خوش باشد بآن نفس او پس آن شکر ست که

بجا آورده ست آنرا برای تو و تراست اجر آنکه مهلت دادی او را **مالک** عن نافع انه سمع عبدالله بن عمر یقول من اسلف

سلفا فلا یشترط الا قضاءه عبدالله بن عمر میگفت هر که قرض دهد پس باید که شرط نکند مگر ادا کردن آنرا **مالک** انه بلغه

ان عبدالله بن مسعود کان یقول من اسلف سلفا فلا یشترط افضل منه وان کان قبضة من علف فهو ربوا عبدالله بن مسعود

میگفت هر که قرض دهد قرضی را پس باید که شرط نکند بهتر از آن و اگرچه یک مشت علف باشد پس آن ربا ست **مالک** عن حمید بن

قیس المکی عن مجاهد انه قال استسلف عبد الله بن عمر من رجل دراهم ثم قضاه دراهم خیرا منها فقال الرجل یا ابا عبد الرحمن
هذه خیر من دراهمی التی اسلفتک فقال عبد الله بن عمر قد علمت ذلک ولکن نفسی بذلک طیبة قرض گرفت عبد الله
بن عمر از شخصی دراهم را بعد از ان ادا کرد دراهمی که بهتر بود از انها پس گفت آن مرد ای ابا عبد الرحمن این دراهم تو بهتر اند
از دراهمی که من قرض داده بودم ترا پس گفت عبد الله بن عمر هر آینه دانسته ام این را ولکن خاطر من خوش ست بآن مترجم
گوید رضی الله عنه سلف اینجا بمعنی قرض ست ومعنی قرض تملیک شی ست بآن شرط که رد کند بدل او را وآن بیع نیست
بلکه عقدیست که ابتدا معنی تبرع دارد وآخرا معنی مبادله ولا بدست از صیغه داله بران مانند اقرضتک واسلفتک وخذه بمثله
وملکتک علی ان ترد بدله واصرفه فی حاجتک ورد بدله فقیر گوید واگر در شهری رواج دادن قرض بغیر لفظ باشد اگر
قرائن میتوان فهم نمود جایز باشد مانند انچه در معاطاة گفتیم واگر ثانیا اختلاف کنند یکی گوید هبه بود دیگری گوید
قرض قول صاحب مال با یمین معتبر ست ولا بدست در مقرض از اهلیة تبرع وجایز ست قرض در هرچه سلم دران جایز ست
از حیوان وغیر آن از انچه بوصف شناخته شود ودر قرض خبز اختلاف کرده اند اقوی پیش فقیر جواز ست اگر عرف اهل
شهر علم بوصف وی باشد ودر مثلی رد مثل لازم شود ودر متقوم نیز رد مثل جایز ست زیرا که در حدیث مسلم آمده ست
که آنحضرت صلی الله علیه وسلم بکری را قرض گرفتند ونزدیک رد بکر جستند ونیافتند پس رباعی را دادند وجایز نیست
اقراض بشرط زیادة یا رد صحیح عوض مکسر یا آنکه در شهر دیگر دهد ودرین صور تنها شرط لغو شود زیرا که عبد الله بن عمر
بابطال شرط فرمودند نه ببطلان عقد وایا شرط اجل مسمی درست ست یا نه ظاهر روایات موطا در منع ست زیرا که
گفته فلا تشترط الا قضاءه وظاهر قرآن عظیم جواز ست اذا تداینتم بدین الی اجل مسمی فاکتبوه زیرا که شامل ست
قرض وسلم را وچون در قرض معنی تبرع موجود ست ملک او میشود بقبض ودر سلم وقرض اگر اداء پیش از مشروط حاضر
کرد جایز ست قبول او وواجب نیست چنانکه ابن عمر بیان کرد واگر در قرض یا سلم بدین سلعة احاضر نمود وهنوز اجل
نرسیده ست حکم آن از حدیث موطا که در قصه مکاتب آمده ست میتوان اخذ کرد پس اگر در عدم قبض پیش از اجل
ضرری لاحق می شود چنانکه مسلم فیه یا قرض دابه ست ومحتاج میشود بعلف مختار ست در عدم قبول اگر غرض صحیح نباشد
ومودی بغرض صحیح ست جبر کرده شود بر قبول آن اگر مسلم ومسلم فیه را نزدیک اجل در غیر محل که آنرا شرط کرده بود دریافت
لازم نیست او را قبول کردن اگر آن چیز را مؤنة حمل باشد یا در عدم اخذ دراینجا غرض صحیح باشد والا جبر کرده شود
بر قبول مقدمه گاهی تعیین کرده میشود ثمن را به بیان نسبت او بمعلومی وآن چهار نوع باشد تولیه ومشارکه
ومرابحه ومخالطه وآن صحیح ست بشرط علم عاقدین واگر لفظ بما اشتریت به ذکر کرد وثمن مراد باشد واگر بما قام علی

له قلت
وعلیه اهل العلم
قال المنهاج ولا یجوز بشرط
رد صحیح عن مکسر
او رد زیادة فلو رد
هکذا بلا شرط فحسن
وقال محمد لا باس بذلک
اذا کان من غیر شرط
اشترط علیه وهو
قول ابی حنیفة ۱۲

ذکر کرد اجرۃ کیّال و دلال و حارس و رفا و قصار و صباغ و سائر اخراجات کہ برای استرباح کردہ ست ہمراہ ثمن معتبر باشد
و اگر بر بائع یا بیع ثمن دانستہ بود و آن خلاف واقع ظاہر شد یا عیبی حادث شدہ ست یا علتی دیگر در وقت عقد کہ
مغیر قیمت ست مانند اجل ظاہر شد دو قول آمدہ ست توفیق بواقع و لزوم آنچہ بیان کردہ ست نظر باعتماد بر بیع اول
و بآنکہ راضی شدہ ست بآنچہ بائع تقریر کردہ **باب** اذا اسلف سلفا فلا یشترط ان یعطیه فی بلد اخر وقتیکہ
قرض دہد قرضی را پس باید کہ شرط نکند آنکہ بدہد او را در شہر دیگر **مالک** انه بلغه ان عمر بن الخطاب قال فی رجل سلف
طعاما علی ان یعطیه ایاه فی بلد اخر فکره ذلک عمر بن الخطاب و قال فاین الحمل یعنی حملانه عمر بن الخطاب فرمود در باب
مردیکہ قرض داد طعام را بشرط آنکہ بدہد او را آن طعام در شہر دیگر پس ناپسند داشت آنرا حضرت عمر و گفت پس کجاست
مزد برداشتن آن بشہر دیگر مترجم گوید رضی اللہ عنہ در ہدایہ کراہت سفاتج آمدہ ست و آن قرضی ست کہ مقصود
مقرض بآن استفادہ سقوط خطر راہ باشد و فی الانوار ما حاصلہ از شرط قرض آنست کہ قصد منفعتی نکند پس اگر
شرط کند کہ بدہد در شہر دیگر و مقرض را در ان غرضی باشد از خوف یا زیادہ نرخ یا غیر آن فاسد ست لا املاک التصرف فیه
باب اذا ابتاع بثمن مؤجل لا یجوز ان ینقد قبل الاجل علی ان یحط البایع شیئا من حقه وقتیکہ خرید کرد بقیمت
تا میعادی جایز نیست کہ بالفعل بدہد قرض را پیش از آمدن میعاد بشرط آنکہ کم کند فروشندہ چیزی از حق خود **مالک** عن
ابی الزناد عن بسر بن سعید عن عبید بن ابی صالح مولی السفاح انه قال بعت بزا لی من اهل دار نخلة الی اجل ثم اردت
الخروج الی الکوفة فعرضوا علی ان اضع عنهم و ینقدونی فسالت عن ذلک زید بن ثابت فقال لا امرک ان تاکل
هذا و لا توکله ابو صالح گفت فروختم جامہای از آن خود بدست اہل نخلہ تا میعادی بعد از ان قصد کردم کہ سفر کنم بسوی
کوفہ پس طلب کردند از من کہ من کم کنم حق خود را از ایشان و ایشان بالفعل بدہند مرا پس سوال کردم ازین ماجرا از زید بن ثابت
پس گفت زید امر نمیکنم ترا کہ بخوری آنرا و نہ آنکہ بخورانی آنرا **مالک** عن عثمان بن حفص بن خلدة عن ابن شہاب عن
سالم بن عبد اللہ عن عبد اللہ بن عمر انه سئل عن الرجل یکون له الدین علی الرجل الی اجل فیضع عنه صاحب الحق و یعجله الاخر
فکره ذلک عبد اللہ بن عمر و نهی عنه عبد اللہ بن عمر را سوال کردہ شد از حال شخصیکہ ہست او را دین بر شخصی تا میعادی پس
کم بکند از وی صاحب حق و زود بدہد آنرا آن شخص دیگر پس ناپسند داشت آنرا عبد اللہ بن عمر و منع کرد از ان مترجم گوید
تعقب کردہ اند این را بحدیث ابن ابی حدرد و فیه نظر زیرا کہ ظاہر ست کہ قصہ ابن ابی حدرد بعد از حلول اجل بودہ ست و فی
الصحیحین ان النبی صلعم قال لکعب و دینه علی ابن ابی حدرد یا کعب قال لبیک یا رسول اللہ فاشار بیده ان ضع الشطر من دینک قال کعب
قد فعلت یا رسول اللہ قال قم فاقضه و این صلح ست بر نصف و ابراء از نصف دیگر و قول اہل علم در تطبیق این حدیث و آثار

قلت وعليه اهل العلم وفي الصحيحين ان النبي صلى الله عليه وسلم قال لكعب ودينه على ابن ابي حدرد يا كعب قال لبيك يا رسول الله فاشار بيده ان ضع الشطر من دينك قال كعب قد فعلت يا رسول الله قال قم فاقضه وهذا صلح على النصف وابراء عن النصف ومعناه اهل العلم في التطبيق بين هذه الآثار ان الآثار في الوجوه وهذا في الحال

مذکور و درین باب آن است که حکم آثار در مؤجل است و حکم این حدیث در حال است و فی کتاب الرحمة باجماعه اتفاق کردند علما بر آنکه
کسی که باشد از وی دینی بر شخصی تا میعادی پس حلال نیست او را که کم کند از حق خود بعضی دین را پیش از میعاد تا با تعجیل بدهد
او را باقی دین و همچنین حلال نیست او را که بگیرد پیش از اجل بعض دین را عین آن و بعض آن را متاع و دیگر اتفاق کردند
بر آنکه باک نیست چون بگذرد میعاد از آنکه بگیرد بعض را و ساقط کند بعض یا مؤخر گردد انتهی تا میعادی دیگر مترجم گوید نزد یک فقیر
دین اعم است از قرض و جایز نیست شرط میعاد در قرض لا البیع بالثمن المؤجل یجوز فیه شرط الاجل کذا فی الرحمة وغیرها باب
یجوز ان یستسلف بکرا فیقضی بکرا مثله او افضل منه من غیر شرط جایز است که قرض کرد شتر نوجوان را پس ادا کند
شتر نوجوان مانند آن یا بهتر از آن بغیر شرط **مالك** عن زید بن اسلم عن عطاء بن یسار عن ابی رافع مولی رسول الله صلعم
انه قال استسلف رسول الله صلی الله علیه وسلم بکرا فجاءته ابل الصدقة قال ابو رافع فامرنی رسول الله صلی الله علیه وسلم
ان اقضی الرجل بکره فقلت لم اجد فی الابل الا جملا خیارا رباعیا فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم اعطه ایاه فان خیار
الناس احسنهم قضاء ابو رافع گفت که قرض گرفت رسول الله صلعم شتر نوجوان پس آمد پیش آنحضرت صلعم شتران صدقه گفت
ابو رافع پس امر کرد آنحضرت صلعم مرا که ادا کنم شتر نوجوان آن مرد را پس عرض کردم که نیافتم در شتران مگر شتر خوبی شش ساله پس
فرمود آنحضرت صلعم بده او را همان شتر خوب پس هر آئینه بهترین مردمان بهترین ایشان است از روی ادای دین قال مالك
الامر المجتمع علیه عندنا ان من استسلف شیئا من الحیوان بصفة وتحلیة معلومة فانه لا باس بذلك وعلیه ان
یرد مثله الا ما کان من الولائد فانه یخاف فی ذلك الذریعة الی احلال ما لا یحل ولا یصلح وتفسیر ما کره من
ذلك ان یستسلف الرجل الجاریة فیصیبها ما بدا له ثم یردها الی صاحبها بعینها فذلك لا یحل ولا یصلح ولم
یزل اهل العلم ینهون عنه ولا یرخصون فیه لاحد گفت مالک امر یکه اجماع واقع شده بروی نزدیک ما آنست که هر که قرض
گرفته است چیزی را از جانوران به صفت معلوم و نشان معلوم پس هر آئینه هیچ باک نیست بدان و واجب است بر وی آنکه
رد کند مثل آنچه گرفته است مگر آنکه باشد از جنس کنیزکان پس هر آئینه ترسیده میشود درین قرض وسیله گردانیدن آن را
بطرف حلال کردن آنچه حلال نیست و پسندیده نیست و تفسیر آنچه مکروه داشته شد از آن آنست که قرض گیرد مردی
کنیزکی را پس جماع کند با وی هر قدر که خواهد باز رد کند آن را بصاحب آن بعینها پس این حلال و پسندیده نیست همیشه
بودند اهل علم که منع می کردند از آن و رخصت نمیدادند در آن هیچکس را والله اعلم **باب** یجوز ان یسلف فی طعام
موصوف بسعر معلوم الی اجل مسمی جایز است که قرض دهد تا با آن مال خرید کند طعام صفت کرده شده به نرخ معلوم تا میعادی
مقرر **مالك** عن نافع عن عبد الله بن عمر انه قال لا باس ان یسلف الرجل الرجل فی الموصوف بسعر معلوم الی اجل

قال الشافعی وفی ... وعلیه ... المنهاج ... الا ... فالسلم فیها ... لا یحل ... النبی ... فی الاذنها ... فی التنقص ... الشکل وفی ... وقیل ترد القیمة ... فی الابل بمنزلة ... من ...
۲۲۵۹

سیمی فالم یکن فی ذرع لم یبد صلاحه او تمر لم یبد صلاحه عبدالله بن عمر گفت بیع باک نیست در آنکه قرض دهد شخصی
بشخصی در طعام صفت کرده شده بر نرخ مقرر تا میعاد معین تا وقتیکه نباشد در زراعتی که ظاهر نشده است صلاح او
یا میوه که ظاهر نشده است صلاح او مترجم گوید رضی الله عنه سلف اینجا بمعنی سلم است و آن بیع شی موصوف است
در ذمه و شروط صحت بیع همه در سلم لازم است و امور دیگر نیز درکار است یکی از انجمله تسلیم راس المال است در مجلس عقد
زیرا که اگر دهی هم بالفعل نباشد بیع کالی بالکالی لازم آید و آن باطلست و لفظ سلف و سلم مشعر بآن و اگر راس المال منفعت
باشد مانند سکنی در ارض او جایزست و واجب در الصورة قبض آن عین است و اگر در لفظ عقد تعیین راس المال نکرد
و قبل انقضاء مجلس تعیین کرد آن ملحق بعقد باشد و آیا رویة راس المال کافی است یا لا بدست از معرفة قدر دو قول آمده
است نظر بحلول التسلیم و باحتمال فسخ و لفظ ابن عمر لسعر معلوم ظاهر در اشتراط معرفت قدر است و از انجمله بودن
مسلم فیه دین در ذمه او و آن داخل در حقیقت سلم است و الا سلم و سلف نباشد و این دو لفظ بآن مشعر اند پس اگر سلم
در عبد حاضر واقع شود سلم نخواهد بود و یا بیع باشد یا نه دو قول آمده است نظر بلفظ و معنی و ثانی پیش فقیر اقوی است
و اگر لفظ اشترا ذکر کرد و سائر شروط سلم را رعایت نمود اقوی نزدیک فقیر سلم بودن است و از انجمله مقدور التسلیم
بودن نزدیک اجل و الا باطل باشد و داخل در قول خدا تعالی و لا تأکلوا اموالکم بینکم بالباطل و در مقدور التسلیم معتبر
عرف ناس است پس اگر در محل عقد نزدیک نقل یافته میشود یا عادة آنست که نقل کرده میشود برای بیع صحیح باشد و اگر نقل کرده
نمی شود اصلا یا برای هدیه نقل میکنند نه برای بیع صحیح نباشد و اگر عقد در چیزی واقع شد که در همه آفاق پیدا می شود
در آن سال و در جای عقد پیدا نشد یا فسخ کرده شود یا صبر کند تا مدت وجدان بیع دو قول آمده نظر بآنکه از عقد مقدور
التسلیم بودن در آن موضع است و بآنکه لفظ عقد عام است و در صورة اتباع عموم لفظ مسلم را خیار باشد در فسخ
فی الحال و صبر تا آنکه یافته شود و از انجمله معلوم القدر و الوصف بودن و همین است معنی فی الطعام الموصوف ذکر
طعام اینجا بنا بر تصویر صورة مسئله است نه برای احتراز پس عام باشد جمیع سلعه را که قابل وصف باشند نه آنچه معلوم الوصف
نباشد و معنی معلوم الوصف آنست که بیان کند اوصاف او را بوجهیکه علم عاقدین و بعض غیر عاقدین از اهل بلد متعلق
شود بموصوف بنص کلام یا اشاره آن بوجهی که غالبا نزاع منقطع شود و استقصاء وصف که بعزت وجود منجر
جایز نیست و در باب باطل داخل میگردد پس لا بد وصف در هر نوع جدا باشد فقیر گوید مدار معلومیت و مجهولیت
بر عرف ناس است و بر اهل شهر بر عرف خود ابد چنانکه بخاری از بعض تابعین نقل کرده است والله اعلم بالجمله
امثله چند ذکر می باید کرد تا بدان نسق تفتیش عرف میکرده باشند

بیان جنسه و نوعه و شروطه

احدهما القرض و الثانی السلم و معناه عند الشافعی

۳۶۰

اشتراط معرفة المجلس و الوصف

۱۲

مراد از قدر کیل و وزن ست و عدد در آنچه به عدد فروخته
میشود و اشاره بکوزه خاص یا حجری خاص که مثل آن معتاد نیست فاسد باشد و اگر جمع کند درمیان کیل و وزن مثلا
چند صاع حنطه که بوزن کذا بود تضییق ممنوع است بخلاف جمع درمیان عدد خشت و وزن آن که متعارف است لابد است
از معرفت او صافی که اغراض ناس بآن مختلف باشد پس آنچه منضبط نگردد بسبب اختلاط ارکان بانواع مختلف مانند
معاجین و اطعمه سلم دران صحیح نباشد فقیر گوید اگر اهل شهری در اطعمه مطبوخه و خبز و غیر آن قدری و وصفی نهاده باشند
که بآن مفهوم میگردد صحیح باشد چنانکه اشاره کردیم و در آنچه نادر الوجود باشد مانند لحم صید سلم صحیح نیست و در ثیاب
جنس و طول و عرض و غلظ و دقت ریسمان و صفاقت و رقت نسج و نعومت یا خشونت لابد است و در تمر جنس و نوع و نسبت
بلد و عتق یا حداثت آن لابد است و در حیوان جنس و نوع و ذکورت و انوثت و سن و طول و قصر او بتقریب و در آن باب
قول نخاسین اعتبار میباید کرد و همچنین در هر جنس قول اهل آن جنس و قول ابن عمر بسعر معلوم دو معنی را محتمل است
یکی آنکه ثمن معلوم الوصف باشد تا اگر انفساخ سلم لازم گردد و ثمن تالف شده باشد بآن وصف رجوع کنیم چنانکه
یک قول شافعی ست دیگر آنکه امری ذکر کرده ست که مخصوص سلم نیست و آن علم ثمن است برویت یا بوصف چنانکه
در باب بیع گذشت و قول ابن عمر الی اجل مسمی معنیش آنست که اگر در سلم اجل باشد لازم است تسمیه آن بوجهی که نزدیک
اهل عرف اشتباه برخیزد پس اگر ذکر اجل نکرد حالا منعقد شود و اگر بحلول آن تصریح کرد جایز باشد و محل تسلیم نیز ذکر
میباید کرد و اگر عرف کفایت آن می کند والله اعلم باب النهی عن استبدال المسلم فیه قبل قبضه باب در منع از تبدیل
مسلم فیه پیش از آنکه قبض کند آنرا بغیر آن قال مالك الامر عندنا فیمن سلف فی طعام بسعر معلوم الی اجل
مسمی فحل الاجل فلم یجد المبتاع عند البایع وفاء مما ابتاع منه فاقاله فانه لا ینبغی له ان یاخذ منه الا ورقه
او ذهبه او الثمن الذی دفع الیه بعینه وانه لا یشتری منه بذلك الثمن شیئا حتی یقبضه منه وذلك
انه اذا اخذ غیر الثمن الذی دفع الیه او صرفه فی سلعة غیر الطعام الذی ابتاع منه فهو بیع الطعام قبل
ان یستوفی گفت مالک امریکه مقرر است نزدیک علماء ما در باب شخصی که پیشگی داد در خرید غله به نرخ معین تا مدت معین
پس حلول کرد اجل پس نیافت خرید کننده نزدیک بایع آنچه وفا کند چیزی را که خریده است از وی پس فسخ کند بیع را برای وی پس اینست
سزاوار نیست او را که بگیرد از بایع مگر زر خود را یا نقره خود را یا آنچه داده است بصیغه قیمت سوای این هر دو بعینه و خرید
نکند از وی بدان قیمت چیزی را تا قبض نکند آنرا و این حکم برای آنست که چون تغییر داد قیمتی را که رسانیده است بایع یا صرف
کند آن قیمت را در متاعی غیر از غله که خریده بود از ان پس این بیع غله است قبل از آنکه قبض کرده شود و آن جایز نیست

باب كتابة الديون والاشهاد عليها والرهن لاجلها باب در نوشتن قرضها در قباله وشاهد گرفتن بران وگرو نهادن برای

آن قال الله تعالى يا ايها الذين امنوا اذا تداينتم بدين الى اجل مسمى فاكتبوه وليكتب بينكم كاتب بالعدل ولا ياب

كاتب ان يكتب كما علمه الله فليكتب وليملل الذى عليه الحق وليتق الله ربه ولا يبخس منه شيئا فان كان الذى عليه

الحق سفيها او ضعيفا او لا يستطيع ان يمل هو فليملل وليه بالعدل واستشهدوا شهيدين من رجالكم فان لم يكونا رجلين

فرجل وامرءتان ممن ترضون من الشهداء ان تضل احدهما فتذكر احدهما الاخرى ولا ياب الشهداء اذا ما دعوا

ولا تسئموا ان تكتبوه صغيرا او كبيرا الى اجله ذلكم اقسط عند الله واقوم للشهادة وادنى الا ترتابوا الا ان تكون تجارة

حاضرة تديرونها بينكم فليس عليكم جناح الا تكتبوها واشهدوا اذا تبايعتم ولا يضار كاتب ولا شهيد وان تفعلوا

فانه فسوق بكم واتقوا الله ويعلمكم الله والله بكل شىء عليم وان كنتم على سفر ولم تجدوا كاتبا فرهان مقبوضة فان

امن بعضكم بعضا فليؤد الذى اؤتمن امانته وليتق الله ربه ولا تكتموا الشهادة ومن يكتمها فانه اثم قلبه والله بما تعملون

عليم ای مسلمانان وقتیکه معامله کنید یعنی بسلم یا قرض تاخیر کرده تا میعادی معلوم پس بنویسید آنرا و باید که بنویسد میان شما

نویسنده براستی و باید که سر باز نزند نویسنده واز انکه بنویسد چنانکه آموخته است او را خدا تعالی یعنی بشکر آنکه خدا تعالی او را نوشتن آموخته

است ابا نکند پس باید که بنویسد نویسنده واملا کند کسیکه لازم است بر وی حق یعنی اقرار نماید بزبان خود کند تا برحسب آن نوشته شود و باید

که بترسد از خدا در املا خود و ناقص نکند از حق چیزی را پس اگر باشد کسی که بر وی لازم شده است حق بی خرد یعنی مسرف یا ناتوان یعنی

کودک و پیر خرف یا نمیتواند که خود املا کند یعنی ابکم است یا لغت کتابت نمیداند پس باید که املا کند متولی کار او بانصاف یعنی بجای او

پدر او یا وصی پدر یا قیم یا مترجم املا کند و شاهد گیرید دو کس را از مردان خود پس اگر نباشند شاهدان دو مرد پس شاهد شوند یک مرد و دو

زن از آنانکه پسند میکنید ایشانرا از گواهان یعنی متدین با مروة که با مدعی قرابتی و با مدعا علیه خصومتی نداشته باشد که ایمنی از موجب

تهمت است مشروع کرده شد تعدد زنان برای آنکه فراموش کند یکی از ایشان پس یاد دهد یکی از ایشان دیگری را یعنی از آنکه

یاد دهد یکی دیگری را اگر وی فراموش کند و باید که سر باز نزنند گواهان وقتیکه خوانده شوند ایشان را یعنی اتحمل شهادت یا ادای آن

وملول مشوید از آنکه بنویسید آنرا کم باشد یا بسیار موقت کرده بسوی میعاد خود این نوشتن بانصاف نزدیکتر است پیش خدا و درست

کننده تر است گواهی را و نزدیک تر است از آنکه شک نکنید در قدر حق و قدر اجل و غیر آن مگر وقتیکه باشد آن معامله سوداگری یعنی تمام

شوند دست بدست میگردانید آنرا در میان خویش پس نیست بر شما بزه آنگاه در آنکه ننویسید آنرا و گواه گیرید وقتیکه معامله خرید و فروخت

کنید با یکدیگر و ضرر داده نشود نویسنده را و نه گواه را و اگر بکنید اینکار پس هر آینه وی گناه است در حق شما و بترسید از حق و می آموزد

شما را خدا و خدا بهمه چیز دانا است و اگر باشید بر سفری و معامله قرض در سفر واقع شود و نیابید نویسنده را پس لازم است گرو بدست

تفسیر الرهان وان كتمان الشهادة حرام وقيل السفر في صحة الرهن اتفاقي لا احترازي لان النبي صلى الله عليه وسلم رهن درعه من يهودي في المدينة

آورده شده پس اگر امین داشته شد بعض از شما از بعض پس باید که ادا کند کسیکه امین داشته شد امانت خود را و باید که بترسد از خدا پروردگار خویش و نپوشانید گواهی را و هر که بپوشاند آنرا پس هر آئینه وی گنهگار است دل او و خدا بانچه میکنید داناست مترجم گوید رضی الله عنه که حکم بنوشتن قباله و گرفتن گواه و در رفتن یا فتن گواه گرو بدست آوردن بطریق استحباب است نزد علما و باتفاق کردند بر صحت معین گردانیدن مدت در ثمن موجل و بیع سلم و اختلاف کردند در معامله قرض شافعی میگوید لازم نمی شود اجل در قرض و نزدیک مالک لازم میشود و فقیر میگوید عموم آیت مؤید قول مالک است درینباب و دلالت میکند آیه بر آنکه کتابت و تحمل شهادت فرض بالکفایه است و بر آنکه املا کننده میباید کسی باشد که حق بر وی لازم است یا وکیل او پس بنویسد کاتب اقرار او را و نصاب شهادت در اموال دو مرد است یا یک مرد و دو زن و اشهاد مؤکد تر است از کتابت بطریق استحباب در سوداگری بالفعل و بدست آوردن گرو شرط صحت رهن نیست زیرا که خدا تعالی ذکر فرمود در محل تفسیر رهان و پوشیدن گواهی حرام است و قید سفر در صحت رهن اتفاقیست نه احترازی زیرا که آنحضرت صلعم گرو داشت زره خود را در مدینه در دست یهودی

باب لا یجوز مطالبة المعسر و لا مطالبة الموسر قبل الاجل و من لزمه دین حال و طالبه الغریم و هو یجد ما یؤدی حرم علیه المطل فان مطل حبسه القاضی و عزره و کلفه ببیع ماله فان لم یفعل باع علیه ماله و قسمه بین الغرماء جایز نیست تقاضا کردن بمفلس و نه تقاضا کردن توانگر را پیش از مدت معین و هر که لازم شد بر وی ادای دین بالفعل و طلب کرد از وی قرض خواه و وی قادر است بر ادای آن حرام است درنگ کردن بر وی و اگر درنگ کند قید نماید او را قاضی و به تعزیر رساند او را و تکلیف دهد بر وی بفروختن مال او و اگر نفروخت بفروشد قاضی مال او را و قسمت کند در میان غریمان قال الله تعالی و ان کان ذو عسرة فنظرة الی میسرة و ان تصدقوا خیر لکم فرمود خدا تعالی و اگر متحقق شود صاحب عسرت واجب است مهلت دادن او تا یافتن یسار و اگر صدقه دهید یعنی ابرا کنید این ابرا کردن بهتر باشد برای شما

مالك باسناده ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال مطل الغنی ظلم فرمود آنحضرت صلعم درنگ کردن توانگر در ادای قرض بعد حلول اجل ظلم است و در بعض روایات شیخین آمده یحل عرضه و عقوبته یعنی حلال سازد این ظلم ازاله آبروی او را یا غلاظ در قول و عقوبت او را یعنی حبس او را

مالك عن عمر بن عبد الرحمن بن دلاف المزنی ان رجلا من جهینة کان یسبق الحاج فیشتری الرواحل فیغلی بها ثم یسرع السیر فیسبق الحاج فافلس فرفع امره الی عمر بن الخطاب فقال اما بعد ایها الناس فان الاسیفع اسیفع جهینة رضی من دینه و امانته بان یقال سبق الحاج الا و انه ادان معرضا فاصبح قد دین به فمن کان له علیه دین فلیاتنا بالغداة نقسم ماله بینهم و ایاکم و الدین فان اوله هم و آخره حرب مردی از جهینه پیش از حاجیان میرفت در جاهای دور و جل خرید کرده میشد آنجا پس گران میفروخت آنرا بدست حاجیان بعد از آن بشتاب سیر میکرد پس پیش از حاجیان میرفت بحج یعنی مشغول میشد بتقاضای دیون و مانند آن تا آنکه تنگ میشد مدت و موسم حج نزدیک میرسید پس در آنوقت سیر را سریع میکرد تا آنکه

پیش از حاجیان بمکه میرسید پس مفلس گردانیده شد پس برداشته شد حال او یعنی مذکور کرده شد حال او پیش عمر بن الخطاب پس
فرمود عمر بن الخطاب اما بعد ای مردمان اسیفع سیاه فام حقیر قدر مراد میدارم سیاه فام جهینه را راضی شد از دین خود و امانت
با آنکه گفته شود او را که پیش از حاجیان ببازار های دجل رسیده آگاه باشید هر آئینه او معامله کرد با مردمان اعراض کرده از شرط مروت
پس گشت باینحال که جزا داده شد او را بآن فعل خود پس هر کرا باشد بروی دینی پس باید که بیاید پیش ما پگاه روز آینده تا قسمت
کنیم مال او را در میان ایشان و دور دارید خود را از دین و دین را از خود پس هر آئینه اول این غم ست و آخر آن جنگ است مترجم گوید
که اتفاق علما بر همین ست که مال مفلس قسمت کرده شود در میان غریمان او بمقدار قرض ایشان پس اگر کافی شد مال او
و هنوز قرض تمام ادا نشد انتظار باید کرد و مهلت باید داد او را تا آنکه توانگر شود و بعضی گفته که معسر را حبس باید کرد بلکه مهلت
داده شود او را از برا که او ظالم نیست بدرنگ کردن و همین ست قول مالک و شافعی و اگر باشد او را مالی که پنهان میکند آنرا پس حبس
نمود و تعزیر باید کرد تا آنکه ظاهر گرداند آن مال را **باب** من افلس قد کان ابتاع متاعا فلبايعه الخيار في اخذه بعينه او يكون
اسوة للغرماء کسیکه مفلس شد و هر آئینه خرید بود متاعی را از دست کسی پس فروشنده را اختیار ست در گرفتن آن مال خود بعینه
یا آنکه در حکم سائر قرضخواهان باشد **مالك** عن ابن شهاب عن ابي بكر بن عبد الرحمن بن الحارث بن هشام ان رسول الله صلى الله
عليه وسلم قال ايما رجل باع متاعا فافلس الذي ابتاعه منه ولم يقبض الذي باعه من ثمنه شيئا فوجده بعينه فهو احق به وان مات
الذي ابتاعه فصاحب المتاع فيه اسوة الغرماء رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود هر مردیکه فروخت متاع خود را بدست کسی پس مفلس شد
آن شخص که خرید کرده بود از وی و هنوز قبض نکرده ست بایع از ثمن او چیزی دریافت آن متاع را چنانکه بود پس این فروشنده احق
است بآن متاع و اگر بمرد آن خرید کننده پس صاحب متاع حکم او مانند سائر قرضخواهان ست **مالك** عن يحيى بن سعيد عن ابي بكر
بن محمد بن حزم عن عمر بن عبد العزيز عن ابي بكر بن عبد الرحمن بن الحارث بن هشام عن ابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم
قال ايما رجل افلس فادرك الرجل ماله بعينه فهو احق به من غيره رسول الله صلعم فرمود هر مردیکه مفلس شد پس یافت شخصی مال
خود را بعینه پیش او پس آن شخص احق ست بآن متاع خود از غیر او **باب** الحوالة باب در بیان حواله صورت حواله آنست که زید را
بر عمرو قرضی است و با او مطالبه میکند و عمرو قرض دارد بر خالد یا از جهت غصب یا وجهی از وجوه بر ذمه وی حقی از آن عمرو ثابت ست
پس حواله کند بروی و مطالبه ابروی اندازد **مالك** عن ابي الزناد عن الاعرج عن ابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم
قال مطل الغني ظلم واذا اتبع احدكم على ملي فليتبع رسول الله صلعم فرمود درنگ کردن توانگر در ادای دین بعد گذشتن مدت معین
ظلم ست و وقتیکه حواله کرده شود یکی را از شما بر توانگری پس باید که در پی او شود و با او مطالبه کند مترجم گوید اتبع بسکون تا است
از باب افعال از اتباع یعنی حواله می آید زیرا که تابع میگرداند محتال له را بمحتال علیه تا از وی مطالبه کند و عقل ریاده دل تامل در می یابد

لابدست درینجا مدله از سه شخص و دو دین و صیغه که بآن حواله متحقق شود و شروط عاقدین و صیغه از کلام سابق معلوم شد حالا در امور
خاصه حواله شروع باید کرد پس رضاء متعاقدین که محیل و محتال ست لابد میشود قطعاً و آیا رضاء محتال علیه شرط است یا نه ظاهر عدم
لزوم اوست بعد تحقیق دینی که بر وی است و آیا کسیکه بروی دین نیست و تبرعاً حواله میکند صحیح هست یا نه فقیر گوید از حدیث
ابوقتاده که دین میت بر خود گرفت و آنحضرت صلعم جایز داشتند و نماز جنازه او گذاردند ظاهر میشود که درست است و آیا برجوع ساقط
میشود یا نه ظاهر نیست که می شود والله اعلم و خاصیت حواله آنست که متحول میشود دین که بری گردد محیل از دین محتال علیه از دین محیل
واگر متعذر شود اخذ بسبب تفلیس و مانند آن رجوع نکنند پس اگر دین محتال علیه ثمن مؤجل مبیع بوده است و در مبیع عیبی ظاهر شد
و آن عیب رد کرد آیا باطل میگردد حواله یا نه ظاهر آنست که باطل میگردد زیراکه دین نماند و عدم ارتداد در دین ثابت باشد و اینجا دین
نماند و مناسب حواله ضمان و کفاله است آنرا نیز در ذیل حواله ذکر کنیم تحقیق در اول تامل در می باید که در ضمان لابد است از ضامن و مضمون له
و مضمون عنه و دینی که ضمان برای اوست و صیغه که ضمان بآن منعقد شود اما صیغه پس لا بد است از لفظی مفهم مانند ضمنت دینک علیه
او تحملته او تقلدته او انا بالمال ضامن او کفیل او زعیم او حمیل یا نوشته که بدان مضمون باشد اگر نوشتن را اهل عرف ضمان دانند
و دین میباید که لازم باشد و در قدیم ضمان چیزیکه طلب ایجاب او میکند درست داشته اند و آن اقوی مینماید و ضمان درک صحیح است
و آن آنست که ضامن شود برای مشتری ثمن را اگر مبیع مستحق یا معیب یا ناقص در وزن مشروط ظاهر شود و همچنین ضمان حواله ۳۶۵
نزدیک اهل شرع درعمل آیا التعیین دین ضرورست یا نه در قدیم گفته اند که نوعی از احاطه کافی است مانند ما لک علی زید من دراهم
یا ما لک علی فلان من جهة کذا و آن اقوی مینماید و شروط ضامن رشد است و تکلیف و تعیین مضمون له آیا ضروری هست یا نه و وجوه
مذکور شده و اقوی نزدیک فقیر تفصیل است اگر تصریح کرد که مضمون له هر که باشد صحیح است و کفاله ببدن کسی تا آورا حاضر کنند
عند الحاجة صحیح است در قصاص و حد و قذف و مانند آن پس اگر تعیین مکانی کرده است لازم شود تسلیم در آن مکان والا در مکان عقد
تسلیم کند و چون تسلیم کرد و آنجا هیچ مانع نیست مانند متغلب بری شد و اگر غائب شد و کفیل مکان او میداند و احضار او میتواند حبس بایست
برای احضار و اگر مدت احضار بگذشت و حاضر نکرد مستحق حبس گردد و اگر در کفاله شرط کرده باشد که اگر تسلیم بدن میسر نباید مبلغ ادا کند صحیح
نزدیک فقیر صحت آنست والله اعلم و مانند کفاله بدن است ضمان اعیان در غصب یا استعاره و در ضمان دین جایز است صاحب حق را
مطالبه اصیل و ضامن و اگر شرط کند برائة اصیل ظاهر نزدیک فقیر جواز اوست و وقتیکه صاحب حق ضامن را مطالبه کند جایز است مطالبه
ضامن اصیل را و قبل از مطالبه نیز اگر تبرع خود طلبد جایز باشد و می باید که ضامن نزدیک ادا گواه گیرد دو مرد یا یکمرد و دو زن یا یکمرد
تا با او سوگند خورد پس اگر شاهد نگرفت اگر اصیل حاضر بود یا تصدیق کرد یا مضمون له تصدیق کرد رجوع کند و اگر یکی از این چیزها نشد رجوع
نمیتواند کرد **باب** لا یجبر المحتال علی الحیل و یجبر المتحمل له علی الغریم رجوع نکند شخصی که حواله کرده شد برای او بر حواله کننده و رجوع کند

کسیکه تحمل کرد حواله را یعنی کفیل شد برای او بر غریم اول قال یحیی سمعت مالکا یقول الامر عندنا فی الرجل یحیل الرجل علی الرجل بدین له علیه

انه ان افلس الذی احیل علیه او مات ولم یدع وفاء فلیس للمحتال علی الذی احاله شیء وانه لا یرجع علی صاحبه الاول قال مالک وهذا الامر

الذی لا اختلاف فیه عندنا قال مالک فاما الرجل یتحمل له الرجل بدین له علی رجل آخر ثم یهلک المتحمل او یفلس فان الذی تحمل له یرجع

علی غریمه الاول **باب الاجارة** باب در جواز مزدور گرفتن قال الله تعالی فی قصة موسی شعیب علیهما السلام فرمود خدا تعالی

در قصهٔ موسی و شعیب علیهما السلام قالت احدیهما یا ابت استاجره ان خیر من استاجرت القوی الامین قال انی ارید ان انکحک احدی ابنتی

هاتین علی ان تاجرنی ثمانی حجج فان اتممت عشرا فمن عندک وما ارید ان اشق علیک ستجدنی ان شاء الله من الصالحین ٥

قال ذلک بینی وبینک ایما الاجلین قضیت فلا عدوان علی والله علی ما نقول وکیل ٥ گفت یکی از دو دختر شعیب علیه السلام ای پدر خود را

ای پدر مزدور گیر موسی علیه السلام را هر آئینه بهترین کسیکه مزدور گیری او را آن شخص است که توانا و با امانت بود گفت شعیب با موسی علیهما السلام هر آئینه

میخواهم که بزنی دهم ترا یکی ازین دو دختر خود بشرط آنکه مزدوری من کنی هشت سال پس اگر تمام کردی ده سال پس آن تمام کردن

تبرع است از جانب تو و نمیخواهم که مشقت افکنم بر تو خواهی یافت مرا اگر خدا تعالی خواسته است از جملهٔ شایستہ کاران گفت موسی

اینست عهد میان من و میان تو هر کدام ازین دو مدت که ادا کنم تعدی نباشد بر من و خدا بر آنچه میگوئیم گواه است مترجم گوید این

آیت متضمن احکام بسیار است از باب اجاره از انجمله بهترین اجیران کسی است که قوی باشد بر کار مطلوب بعقل و بطاقت بدن و امین

باشد بر اموال مردمان و حقوق ایشان و از انجمله آنست که جائز است نکاح بر منفعت باعتبار مالیت و لهذا اجرت نامیده شد و از انجمله

آنست که اگر عادت قاضیه باشد بوظیفهٔ اجیر ذکر آن بتفصیل در اثنای عقد لازم نیست زیرا که قوم را در اجرای خویش عادتی معلوم بود

و از انجمله آنست که قبول اجاره از طرفین بلفظ ماضی ضرور نیست زیرا که حضرت شعیب ارید آن انکحک گفت و حضرت موسی

ایما الاجلین قضیت الخ گفت و اینقدر باید که کلام بافعل ایشان مفهم باشد در عرف ناس والله اعلم و از انجمله آنست که ذکر امری بطریق

تبرع آنرا طلب کند در عقد باک نیست و ایفای آن از اخلاق محموده است زیرا که دو سال دیگر حضرت موسی مکث کردند زیاده از هشت سال

قال الله تعالی وان اردتم ان تسترضعوا اولادکم فلا جناح علیکم اذا سلمتم ما آتیتم بالمعروف فرمود خدا تعالی اگر خواهید که دایه

اجیر گیرید برای شیر دادن اولاد خود پس هیچ گناه نیست بر شما وقتیکه تسلیم کردید بآن دایه چیزیکه دادن آن مقرر کردید بوضع نیک

مترجم گوید رضاع فائده شرط آنست که اگر در تسلیم خللی واقع شود استرضاع موجب اثم گردد از ینجا دانسته شد که استقصا در ذکر منفعت

و طریق استیفای آن ضرور نیست چون امری باشد که عرف احاطهٔ آن میکند زیرا که گاهی طفل زیاده میخورد شیر را و گاهی کم و قدر آن

معلوم نتوان کرد و گاهی نشسته و گاهی خفته **باب** یجوز ان یتکاری دابة ثم یکریها باکثر مما اعطی جائز است که کرایه گیرد جانوری

بعد از ان کرایه دهد آنرا بزیاده تر از آنچه خرج کرده **مالک** عن ابن شهاب انه سئل عن الرجل یتکاری الدابة ثم یکریها باکثر مما تکاراها به

في العالمكيرية ... اذا كان الاجر ... الثانية من جنس الاولى فان كانت الزيادة لا تطيب ... وان كانت من خلاف جنسها طابت له الزيادة ...

نقال لا باس بذلك سوال کرده شد از ابن شهاب از مردیکه کرایه میگیرد جانوری را بعد از انکه بکرایه میدهد آنرا بمزد زیاده تر از انکه کرایه گرفته بود پس گفت ابن شهاب هیچ باکی نیست در ان مترجم گوید حقیر را در تامل قدمی باید که در اجاره لابدست از عاقدین و اجرت و منفعت و صیغه که عقد بدان ثابت شود و بنوطیفه اجیر و حکم اختلافی که در میان عاقدین واقع شود پس شرط عاقدین مانند شرط متبایعین است و صیغه لفظی یا فعلی مقرون بقرینه باید که دلالت بر ایجاب و قبول کند مثل اجرتک یا اکریتک یا ملکتک منافعه سنة بکذا و آن دیگر گوید قبلت یا استاجرت یا اکتریت یا شخصی که باجرت معین یا وقت معین کار میکند بگوید بیا و کار کن و وی شروع کرد در کار کردن یا اگر ثوبی بقصار داد یا بخیاط که آنرا بمزد دوزد و ذکر اجرت نکرد اجرت لازم شود و اگر گوید بعتک منفعتها بکذا آیا صحیح باشد یا نه اظهر نزدیک فقیر جواز او ست چنانکه گذشت ذکر کردیم که محط نظر معنی عقد است نه لفظ آن و اجاره دو قسم است واقع بر عین مانند اجاره این حویلی یا این دابه برای سواری یا این حمال برای حمل اثقال یا واقع بر ذمه مانند اجاره دابه کذا و کذا برای سفر فلانی یا اجیر گوید خیاطت کذا و کذا برای تو بکنم پس اجاره عین مانند بیع شئ معینست و ثمن خواه قبل التسلیم منفعت بدهد یا بعد از ان و اجاره ذمه مانند بیع سلم است لابد است از تسلیم اجرت و در صورت تاجیل و تعجیل هر دو جایز باشد و مطلق بر تعجیل محمول شود و شرط اجرت انست که معلومه باشد پس اجاره دابه بعلف او صحیح نباشد و همچنین اجاره طحان بثلث دقیق مثلا زیرا که معلوم نیست که دابه چه قدر خواهد خورد و از حب چه قدر دقیق حاصل شود و درین نظر زیرا که از اجاره رضاع طفل استیفاء ظاهر شد که استقصا مطلوب نیست و معتاد درین چیزها میتوان دانست و انقدر احاطه کافی است و متقومه باشد پس استیجار دلال برای کلمه که در عیب مشتری باین باشد درست نیست زیرا که در عرف آنرا متقوم نمی شمرند و مقدور التسلیم بودن آن باعتبار ظن غالب پس اجاره عبد مغصوب و آبق صحیح نباشد و همچنین کرایه گرفتن زمین برای زراعت که مطریکه کافی زراعت او ست معتاد نباشد و امتناع شرعی مانند امتناع حسی است پس استیجار حائض برای خدمت مسجد صحیح نباشد و شرط منفعت انست که معلومه باشد یا انست که تقدیر کنند بزمان مانند کرایه خانه یکسال یا انست که مقدر کنند بعمل مانند کرایه دابه تا مکه و خیاطت این قمیص و در تعلیم قرآن حاصل میشود تعیین منفعت بتعیین سور و در بنا به بیان موضع و طول و عرض و ارتفاع دیوار و چیزیکه بآن ساخته شود از سنگ و خشت و نوره و غیر آن و در کرایه زمین لابدست از ذکر منفعت آن که برای زراعت میگیرد یا برای غرس و در کرایه دابه بمعرفت راکب بمشاهده یا وصف و سرج و یا وطی و شغدف و شبری و اگر در راه حرمین مثلا شرط نکرده است حمل مشک سفره و دستبچه و غیر آن نزدیک فقیر لازم میشود قدر معتاد زیرا که شهرت و احتیاج و حاجت بمنزله بیان است و اگر دابه بر ذمه گرفته است لابدست از اوصاف او و لابدست در اجاره دابه از بیان قدر سیر مگر انکه منازل معتاد باشند که آن کفایه میکند از بیان و لابدست در اجاره حمال برای حمل اثقال از مشاهده آن و امتحان وزن آن بدست خود و صحیح است استیجار دایه برای ارضاع و حضانت فقط یا ارضاع فقط اگر عادة قاضیه باشد بحضانه در صورت مطلق دایه گرفتن داخل باشد نیز و فقیر را الله اعلم داخل جمله حضانه است حفظ صبی و تعهد او و غسل راس و بدن و تحریک مهد و غسل ثیاب او از مثل بول او و اگر اوراق از برای کتابت

کتاب کذا اجاره گرفت یا خیاط را برای خیاطه قمیص کند آیا سیاهی و رشته از آن عامل باشد یا از آن مالک اقوی آنست که رجوع بعرف
کنند و اگر عادت بلاد مختلف باشد واجب شود بیان و در صورت عدم بیان اجاره باطل گردد و اگر خانه کرایه معیب باشد و مبادرت کرد
مالک باصلاح آن اجاره لازمست والا اختیار مکتری را باشد در فسخ و اصلاح بیت و روفتن ثلج از بالای آن و تعمیر ناودان و تطیین که
بجهت بقاء او باشد ذمه مکاری است و تنظیف بیت و تطیین که مقصود از آن تزیین باشد ذمه مکتری و ظاهر نزدیک فقیر آنست که
در اکاف و بردعه و حزام و خطام و محمل و وطا و غطا و اعانه راکب در رکوب و نزول و شد محمل و غیر آن و ظرف حمل و مانند آن اگر بیان
کرده باشد اتباع بیان باید کرد والا اگر عادت معروفه باشد آن در حکم بیان است والا اگر اصطلاحی با یکدیگر کنند فبها والا اجاره
فاسد شود و طریق استیفاء منفعت وجهی است که ضرری زاید از عرف بمکاری نرسد پس اگر مطلقا خانه را کرایه گرفت اسکان قصار
و حداد جایز نیست و ید مکتری ید امانت است اگر تلف شود یا معیب گردد و بغیر مخالفت مالک بسببی از اسباب سماویه مثلا ضامن نمی شود
و اگر تعدی کرده باشد باینکه بزند دابه را فوق عادت یا ببرد بار گران زیاده از عادت بها را ضامن شود و اگر او را جامه داد تا خیاطت کند
بعد از آن اختلاف کردند مالک گفت قمیص فرموده بودم و خیاط گفت قبا گفته بودی دو قول آمده قول قول مالک است با یمین او یا قول
قول عامل است با یمین او نظر باینکه اصل [illegible] قول مالک است و باینکه غرض مالک ابطال اجرت اوست و اگر بعد عقد اجاره مستاجر را
یا اجیر را حادثه پیش آمد که قرار بر اجاره متعذر شد مانند آنکه خانه کرایه گرفته بود و مکتری را سفری پیش آمد یا دابه کرایه گرفته بود
برای سفر و مکتری را مرضی پیش آمد یا خانه کرایه داده بود و اهل او که مسافر بودند حاضر شدند یا دابه کرایه داده بود و خروج همراه او بر مکاری
بسبب مرض دشوار شد در این صورتها فسخ نمی شود الا بتراضی طرفین و اگر احد العاقدین بمیرد یا از اهلیت برآید مفسوخ گردد و اگر دابه کرایه داد
بعینها و او بمیرد خیار باشد و اگر دابه غصب کرده شد یا منفلت شد و در همان ساعت بیاورد او را اجاره لازم است و اگر مدتی گذشت
خیار مکتری راست و اگر دابه قبض کرد و توقف نموده تا آنکه مدت انتفاع گذشت اجرت بر مکتری مستقر شود تذنیل از مناسبات
اجاره است عاریه و محقق میشود به معیر و مستعیر و مستعار و منفعت و صیغه یا قرینه که بآن عقد عاریت ثابت شود و وظیفه معیر و مستعیر
و اختلافیکه میان ایشان حادث شود پس شرط معیر صحت تبرع اوست و مالک انتفاع اگرچه مالک رقبه نباشد پس اعاره مستاجر
صحیح است و اما اعاره مستعیر صحیح است یا نه دو وجه آمده و شرط مستعیر صحت قبول تبرع است پس اعاره صبی و استعاره او صحیح نباشد و مشروط
مستعار آنست که منتفع به باشد با وجود بقای عین او پس اعاره طعام وجهی ندارد و آن منفعت مباح باشد پس اعاره جاریه برای
استمتاع صحیح نیست و اعاره او برای خدمت مرد غیر محرم مکروه است بجهت خوف فتنه مگر آنکه جاریه صغیره باشد یا قبیحه و اعاره عبد مسلم برای
خدمت کافر نیز مکروه است و منفعت باید که از آن قبیل باشد که در عرف او را منفعت گویند پس اعاره دیوار بجهت نظر کردن فاسد باشد
و اگر منفعت مستعار مختلف شد لابد است از تعیین مثلا اگر زمین را عاریه داد لابد است از ذکر منفعت سکنی یا زرع یا غرس و نوع [illegible]

صریح لفظ عاریۃ شرط نیست بلکہ قرینہ نیز کافی ست بجہتہ آنکہ جہانان ہمیشہ وارد میشوند و درمیان مسلمین مرسوم نیست کہ در ہر
عاریتی لفظ اعرتک کذا و قبلت بگویند و آن کالاجماع ست و وظیفہ مستعیر است کہ استیفای آن منفعت کند بنفس خود یا بنائب
خود و تعدی نکند پس اگر مستعار تلف شد بغیر استعمال واجب است نزدیک امام شافعی ضمان او بر مستعیر بحدیث علی الید ما اخذت و بحدیث
وارد در ادرع صفوان کہ عاریۃ مضمونۃ و میرسد ہر یکی را رد عاریۃ ہر گاہ خواہند مطلقہ باشد یا مؤقتہ و اگر عاریۃ دادہ باشد
زمین برای زرع و رجوع کرد لازم است ابقا تا وقتیکہ زرع کامل شود و مستعیر داخل نشود در ان ارض بغیر اذن مگر بجہت ضرورت
مثل سقی و حصاد و اگر برای غرس دادہ باشد و رجوع کرد لازم ست ایجار ارض یا چیزیکہ قطع ضرر جانبین باشد و اگر اختلاف
واقع شود در اصل عاریۃ یکی گوید عاریۃ ست دیگری گوید غصب ست یا اجارہ ست قول مالک تصدیق کردہ شود با یمین واللہ اعلم

باب القراض

قراض عبارۃ ازانست کہ شخصے بہ شخصے دراہم دہد تا تجارت کند و نفع آن مشترک باشد میان ایشان بالمناصفہ
و یا اثلاثا یا ہر طوریکہ شرط کنند **مالک** باسنادہ فی قصۃ عبداللہ و عبید اللہ ابنی عمر قال عمر قد جعلتہ قراضا
فاخذ عمر راس المال و نصف ربحہ واخذ عبداللہ و عبید اللہ نصف ربح ذلک المال گفت حضرت عمر ہر آئینہ گردانیدم
آن معاملہ را قراض پس گرفت حضرت عمر اصل مال و نصف منفعت آن و گرفتند عبداللہ و عبیداللہ نصف منفعت آن مال را
مالک عن العلاء بن عبدالرحمن عن ابیہ عن جدہ ان عثمان بن عفان اعطاہ مالا قراضا یعمل فیہ علی ان الربح
بینہما عثمان بن عفان داد جد علاء بن عبدالرحمن را مالی بطریق قراض تا تجارت کند دران مال بشرط آنکہ منفعت منقسم
باشد میان ایشان مترجم گوید رضی اللہ عنہ معاونۃ در تجارت چند قسم میباشد زیرا کہ اعانت کسی تاجر را بغیر شرکت است
یا باشرکت اعانۃ بغیر شرکت وکالۃ ست و اعانۃ باشرکت در ربح فقط قراض ست و در مال و ربح ہر دو عنان ست
عنان بکسر عین آنست کہ ہر دو شریک شوند در مال تا تجارت کنند و ہر یکے وکیل دیگری باشد و ربح میان ایشان مشترک
باشد بقدر مال پس لابد ست از عاقدین و مالین و خلط میان مالین و صیغہ کہ عنان بدان ثابت شود و لابد ست
از کیفیت تقسیم ربح و کیفیت تصرف در تجارت و حکم اختلافی کہ درمیان ایشان حاصل شود و شرط عاقدین مانند شرط
وکیل ست و شرط مالین آنست کہ باہم متمیز نباشد و الا شرکت نباشد بلکہ خلطۃ بود پس باید اینست کہ مالک شدہ باشند ہر دو
با ارث یا شرا یا اینست کہ خلط کنند مال خود ہا را و درینصورت لابد ست از اتحاد جنس و صفت و مثلی بودن مالین و تساوی
این شرط نیست و نہ ذکر قدر مالین در اصل عقد و اگر در عروض مختلفہ شرکت خواہند حیلہ آنست کہ ہر یکی بفروشد بعض عروض
را ببعض عروض دیگر و لابد ست صیغہ کہ موضوع باشد برای این عقد تا تعبیر آن عقد کند و اگر لفظ شرکت فقط ذکر کرد کافی نیست بلکہ
عرف اہل بلد تعیین مراد کند و تقسیم کنند ربح را بانکہ بنسبت ربح ہر یکی حصہ دیگر قدر مال یکی باشد با مال دیگر اگر چہ ہر دو متساوی نباشند

٣٦٩

دید جود ده عمل در دار قرآن و اگر شرط کرده باشند نسبت دیگر غیر نسبت مالین صحیح نباشد و در صورت هر یکی رجوع کند با جرت عمل خود
بر دیگر و تصرف کند هر یکی در مال تصرفیکه در وی ضرر نباشد پس بیع نسیه نکند و بآن مسافرت نکند مگر باذن صاحب خود و بغبن فاحش
نفروشد و قرض ندهد و هر یکی را میرسد فسخ هرگاه خواهد دید که شریک بدامانت است پس قبول کرده شود قول او در خسران و تلف و قدر
ربح پس اگر دعوی کرد تلف از سبب ظاهر بران سبب بینه طلب کرده شود نه بر تلف و اگر سبب خفی دعوی کرد طلب کردن بینه
نشاید و اما قراض آنست که بدهد شخصی مال خود را بشخصی دیگر تا تجارت کند دران و ربح مشترک باشد میان ایشان بجهت که قرار دهند
و عقل را اول تامل در می باید که لابد است در قراض از عاقدین و صیغه عقد و مال و کیفیت تقسیم ربح و کیفیت تصرف عامل و حکم اختلاف
که در میان ایشان حاصل شود پس شرط عاقدین مثل شرط وکیل است و شرط صیغه آنست که موضوع باشد برای این عقد یا تفسیر
این عقد باشد پس اگر گوید قارضتک علی ان کل الربح لک ظاهر پیش فقیر آنست که قرض باشد بجهت تجارت و اگر گوید علی ان الربح
لی توکیل باشد زیرا که محط نظر معانی عقود است نه الفاظ آن و شرط مال آنست که دراهم و دنانیر باشد نه حلی و عروض و معلوم و معین
باشد و جایز نیست شرطیکه مبطل مقاصد عقد باشد یا وجود آن نادر باشد مانند بودن مال در دست مالک یا شری متاع لعینه یا معامله
با شخصی معین یا شرط کند تصرف در تجارت در وقت معین بخلاف آنکه شرط کند بودن غلام مالک همراه او که جایز است و می باید که
قسمت ربح بیان کند بجزئیه مانند آنکه بنصفین یا ثلث و ثلثین پس اگر شرط کند که عامل را ده درهم باشد یا ربح صنف معین از ۳۷۰
متاع فاسد شود و فقیر گوید ممکن است که آنرا اسم شرط اعتبار کنیم و در حباله داخل سازیم والله اعلم و اگر گوید علی ان الربح بیننا و اهل
عرف بالمناصفه فهمند می باید که درست باشد و همچنین ظاهر است که علی ان النصف لی یا النصف لک نزدیک وضوح معنی صحیح است
و وظیفه عامل تجارت است و توابع آن مانند نشر ثیاب و طی آن و وزن خفیف مانند ذهب و مسک نه ثقیل مانند سمن کثیر و آنچه لابد است
در تجارت و بر وی لازم نیست جایز است استیجار عامل برای آن از مال قراض بشرط مصلحت ظاهره و آن محسوب شود و می باید که
عامل با حتیاط کار کند پس بیع بغبن و نسیه نکند بدون اذن او و او را میرسد بیع بعرض زیرا که آن عمده ابواب ربح است و او را
میرسد رد بعیب اگر مصلحت ظاهر باشد و اگر مالک و عامل در مصلحت بودن رد اختلاف کنند هر چه اقوی باشد لازم گرداند و با کثر از راس
المال خرید نکند و کسی را که بر مالک معتق شود خرید نکند مگر باذن او و سفر نکند الا باذن او و نفقه عامل از ان محسوب نمی شود اگر مخالفت
قول او کرد و اشترا اگر در ذمه کرده است از ان عامل باشد و اگر تعیین مال قراض کرده است فاسد باشد و ثمر شجر یا نتاج حیوانی یا کسب
رقیقی که مال قراض باشد از ان مالک باشد بلا شرکت زیرا که اثر قراض در ربح است نه در زوائد غیر ربح و اگر نقصان حاصل شود بسبب
رخص آنرا در ربح صرف کنیم و همچنین تلف بعض را و چون نقصان ربح را تمام کند از راس المال باشد و آنچه قبل از تصرف باشد از راس
المال است و هر یکی را فسخ این عقد میرسد و اگر یکی از ایشان بمیرد یا مجنون شود عقد منفسخ گردد و در صورت فسخ استیفا ثمن و تنضیض مال

اگر عوض باشد ذمه عامل است و در صورت اختلاف عاقدین در توابع عقد قول عامل را معتبر داشته شود بیمین او مانند آنکه گوید لم اربح
الا کذا او اشتریت بذا القراض او لم تنهنی عن کذا یا دعوی تلف بعض یا رخص متاع کند و اگر در شرط عقد اختلاف کنند مانند شرط نصف
و ثلث هر دو سوگند خورند پس از آن اجرت مثل لازم گردد شود چنانکه در بیع روایت کردیم اما وکالت پس آن بدست در آن از عاقدین
و صیغه توکیل و عقدی که در وی توکیل کرده باشد و کیفیت عمل وکیل و حکم اختلافی که در میان وکیل و موکل واقع شود شرط عاقدین آنست که
هر دو را مباشرت آن عمل در حق خود صحیح باشد پس توکیل صبی و مجنون صحیح نیست و وکیل بودن ایشان نیز صحیح نیست و بر قول بعضا در عقد
اعمی استثنا کرده میشود از این مسئله جواز توکیل او در بیع و شرا زیرا که اگر توکیل او صحیح نباشد مصالح او بر هم خورند و صیغه توکیل لفظی
است که اذن عقد از وی فهمیده شود مانند وکلتک و فوضت الیک او بع و اشتر و ضرور نیست لفظ قبول بلکه اگر موجب فرموده کار کند
آن توکیل خواهد بود و در تعلیق توکیل بشرطی دو وجه آمده است صحیح آنست که وعده است نه عقد توکیل و شرط عقدی که در وی توکیل کند
آنست که موکل مالک آن باشد پس اگر گوید وکلتک فی بیع عبد سا ملکه فاسد باشد و وظیفه وکیل آنست که مخالفت امر موکل در چیزیکه
محل تهمت است نکند پس اگر مطلق بیع او را وکیل کرد ندا دارد بیع نسد و فروختن بغیر نقد بلد و نه به نسیه و نه بغبن فاحش که غالبا آنرا تحمل
کرده نمی شود و اگر بیع مؤجل اذن داد و در عرف اجلی در آن باب متعارف است بر آن حمل کرده آید و اگر مخالفت کند و مبیع را تسلیم کرده
است ضامن او شود و اگر مطلق شرا وکیل کرد شرای معیب جایز نیست پس اگر خرید کرد با علم آن و موکل را ضرر است آن از آن خود ۱۷۳
خواهد بود و اگر بغیر علم خرید کرده است و ضرری در وی لاحق است و قیمتا و مناسبت و در وی تقصیر ظاهر است ظاهر است که از آن
خودش نباشد و وکیل را اگر اذن توکیل داده است میرسد او را که وکیل گیرد و اگر اذن نداده است و کار از وی تمام نمی شود و کیل بگیرد
امین را و اگر او را گفت بع من فلان او بصفته کذا او بثمن کذا مخالفت جایز نیست و اگر وکیل کرده است در خریدن شاتی بوصف کذا
بیک دینار پس دو شاة بهمان وصف بیک دینار خرید کرد پس ظاهر صحت او ست بحدیث اشترای اضحیه و ازین قبیل است هرچه مخالفت نباشد
و زیاده نافعه باشد و اگر مخالفت کرده است و عقد بر معین واقع شود رد کرده نشود و اگر بر معین واقع نشده است از آن وکیل باشد
معزول میشود وکیل بعزل موکل و بعزل خودش و منعزل میشود بخروج احدهما از اهلیه تصرف یا بخروج محل تصرف از قابلیت و اگر
در میان ایشان اختلاف واقع شود در توابع عقد قول وکیل را اعتبار کنند بیمین او مانند اشتریت لک یا اشتریت لنفسی و اگر در اصل وکالت
یا شرط آن اختلاف واقع شود البینة علی المدعی والیمین علی من انکر و توکیل مخصوص نیست به بیع و شرا بلکه جاری میشود در هر عقدیکه
قابل نیابت باشد پس در طاعات توکیل درست نیست الا حج و تفرقه زکوة و ذبح و اضحیه و هدی و ضحیه و محلین در ایلا و لعان و شهادة و اقرار و ظهار
درست نیست و صحیح است در هر دو طرف بیع و هبه و سلم و رهن و نکاح و طلاق و سائر عقود و فسوخ و قبض دین و اقباض آن و دعوی
و جواب آن و تملک مباحات مانند احتطاب و اصطیاد و احیاء موات و استیفاء عقوبه که حق آدمی است مانند قصاص و حد قذف و در

تو کیس بیانی کرفی الحجۃ احاطہ بزاد واقع شود ضرور نیست نہ استقصا در بیان اگر گوید وکلتک فی بیع اموری صحیح نباشد واگر گوید
فی بیع اموالی صحیح باشد **باب المساقاۃ** مساقاۃ عبارت ازانست کہ شخصی بستان خود را کسی بدہد تا آنکس عمل کند دران بستان
بستی وغیر آن بشرط آنکہ ثمر منقسم باشد میان ایشان بطوریکہ قرار دادہ شدہ **مالک** عن ابن شہاب عن سعید بن
المسیب ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال لیہود خیبر یوم افتتح خیبر اقرکم علی ما اقرکم اللہ علیہ علی ان التمر بیننا وبینکم
قال فکان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یبعث عبد اللہ بن رواحۃ فیخرص بینہ وبینہم ثم یقول ان شئتم فلکم وان شئتم
فلی فکانوا یاخذونہ رسول اللہ صلعم فرمود یہود خیبر را روزیکہ فتح کرد خیبر را من جای میدہم شمارا تا وقتیکہ خدا تعالی شمارا
جای دہد بشرط آنکہ خرما میان ما و میان شما منقسم باشد پس میفرستاد آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم عبد اللہ بن رواحہ را
پس عبد اللہ بن رواحہ خرص میکرد میان خود و میان ایشان بعد ازان میگفت اگر خواہید پس شمارا باشد واگر خواہید
مرا باشد پس یہود میگرفتند حصہ خود را مترجم گوید رضی اللہ عنہ لابدست در مساقاۃ از عاقدین و اظہار و صیغہ یا قرینہ کہ
بآن عقد ثابت شود و چیزیکہ شروط کردہ شدہ و وظیفہ عاقدین و حکم اختلافی کہ در میان ایشان واقع شود پس شرط عاقدین
ولفظ عقد وغیر آن در مضاربۃ مذکور شد ازانجا باید گرفت دا یا مخابرۃ و آن عمل کردن در زمین ست بشرط بعض
خارج زمین از یکی باشد و بذر و عمل از دیگری و مزارعۃ و آن عمل کردن ست در زرع بشرط بعض خارج زمین و بذر از یکی
باشد و عمل از دیگری جایز ست یا نہ میل فقیر درین مسئلہ بمذہب امام احمد ست از جواز ہر دو واللہ اعلم **باب کراء الارض**
بالذہب والورق باب در کرایہ دادن زمین بمقابلہ طلا و نقرہ **مالک** عن ربیعۃ بن ابی عبد الرحمن عن حنظلۃ بن قیس الزرقی
عن رافع بن خدیج ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نہی عن کراء المزارع قال حنظلۃ فسالت رافع بن خدیج بالذہب والورق
فقال اما بالذہب والورق فلا باس بہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نہی فرمود از کرایہ دادن مزرعہا یعنی باجر مجہول یا اجر
در وی غرر باشد چنانکہ در حدیث دیگر بیان آن آمدہ ست گفت حنظلہ کہ راوی ایں حدیث ست پس سوال کردم رافع بن خدیج را
از کرایہ دادن بطلا و نقرہ پس گفت اما بطلا و نقرہ پس ہیچ باک نیست دران **مالک** عن ابن شہاب انہ قال سالت
سعید بن المسیب عن کراء الارض بالذہب والورق فقال لا باس بذلک ابن شہاب گفت سوال کردم سعید بن المسیب را
از کرایہ زمین بطلا و نقرہ پس گفت ہیچ باک نیست دران **مالک** عن ابن شہاب انہ سال سالم بن عبد اللہ بن عمر
عن کراء المزارع فقال لا باس بہا بالذہب والورق قال ابن شہاب فقلت لہ ارایت الحدیث الذی یذکر
عن رافع بن خدیج فقال اکثر رافع ولو کان لی مزرعۃ اکریتہا ابن شہاب سوال کرد عبد اللہ بن عمر را از کرایہ مزرعہا پس گفت ہیچ باک نیست
در کرایہ بطلا و نقرہ گفت ابن شہاب پس گفتم من آیا دیدی حدیثی را کہ ذکر کردہ میشود از رافع بن خدیج گفت سالم بسیار گفتہ ست رافع یعنی ضبط

نکردہ است این حدیث را واگر باشد مرا مزرعه کرایه دہم آنرا **مالك** انه بلغه ان عبد الرحمن بن عوف تکاری ارضا فلم تزل فی یدیه بکراء

حتی مات قال ابنه فما کنت اراها الا لنا من طول ما مکثت فی یدیه حتی ذکرها لنا عند موته فامرنا بقضاء شیء کان علیه من کرائها

ذهب او ورق عبد الرحمن بن عوف کرایه گرفت زمینی را پس ہمیشه در دست او بود بکرایه تا آنکه بمرد گفت پسر عبد الرحمن پس نمیدیدم

آن مزرعه را الا از آن خود از جهت درازی مدت ماندن آن زمین در دست عبد الرحمن تا آنکه ذکر کرد حال آن مزرعه ایش ما نزد یک

موت خود پس امر کرد ما را با دا کردن چیزیکه برذمه او بود از کرایه آن طلا بود یا نقره **مالك** عن هشام بن عروة عن ابیه انه

کان یکری ارضه بالذهب والورق عروه کرایه میداد زمین خود را بمقابله طلا و نقره **باب** الشفعة شفعه عبارت ازان ست که

شخصے زمین خود را بفروشد پس ہمسایه را میرسد که خواہی نخواہی از وی خرید کند و بدست دیگری فروختن ندہد **مالك**

عن ابن شهاب عن سعید بن المسیب وعن ابی سلمة بن عبد الرحمن بن عوف ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قضی بالشفعة فیما

لم یقسم بین الشرکاء فاذا وقعت الحدود بینهم فلا شفعة فیه رسول الله صلی الله علیه وسلم حکم فرمود بشفعه در ہر زمینی که

قسمت کرده نشده است میان شریکان پس وقتیکه واقع شدند حدها درمیان ایشان پس شفعه نیست دران **مالك**

عن محمد بن عمارة عن ابی بکر بن محمد بن عمرو بن حزم ان عثمان بن عفان قال اذا وقعت الحدود فی الارض فلا شفعة

فیها ولا شفعة فی بئر ولا فی فحل النخل حضرت عثمان فرمود وقتیکه واقع شد حدها در زمین پس شفعه نیست دران و شفعه

نیست در چاه و نه در خرمانیان **مالك** انه بلغه ان سعید بن المسیب سئل عن الشفعة هل فیها من سنة قال نعم الشفعة فی

الدور والارضین ولا تکون الا بین الشرکاء سعید بن المسیب را سوال کرده شد از شفعه آیا در وی سنتی ہست یعنی طریقه منقول

از صاحب شرع گفت آری شفعه واجب ست در سراها و زمین ها و نمیباشد مگر میان شریکان **مالك** انه بلغه عن سلیمان بن یسار

مثل ذلك از سلیمان بن یسار نیز مانند قول سعید بن المسیب روایت کرده شده ست مترجم گوید رضی الله عنه لابد ست در شفعه از

بایع و مشتری و شفیع و چیزیکه دران ثابت شد و ثمنیکه مشتری معین کرد و ثمنی که شفیع میدهد و صیغه تملک از شفیع پس شرط چیزی که

در وی شفعه ثابت میشود آنست که زر دار و ارض باشد نه منقول و از لفظ دور فهمیده شد که شفعه بتبع زمین در بناها ثابت میشود و همین

قیاس در اشجار ثابت میشود زیراکه دار عرصه را گویند با بنا را و شرط دیگر آنست که قابل قسمت بوده باشد پس چیزیکه اگر او را قسمت

کنند منفعت مقصوده تلف شود محل شفعه نیست و همین ست مراد از قول حضرت عثمان ولا شفعة فی بئر ولا فحل زیراکه فائده شفعه

تخلص ست از مؤنت قسمت و آن در چنین صورت متصور نیست فقیر گوید و اگر علت دفع ضرر شرکت باشد در انچه دائم ست نیز توجیه میتوان

با آنکه چون این شخص در مثل این چیز شریک شد راضی گشت بضرر شرکا پس بیع به بیع بضرریکه راضی شد بآن صحیح نباشد والله اعلم و شرط

شفیع آنست که شریک باشد درین ارض یا دار پس جار را شفعه نیست و همچنین جاری که در راه شریک ست و محال ست و شفعه در بیع تام که معاوضه

غیرهما وجملته ان ما جاز بیعه جاز ان یجعل اجرة قال محمد لا باس بکراء الارض بالذهب والورق وبالحنطة کیلا معلوما وضربا معلوما ما لم یشترط ذلك مما یخرج منها فان اشترط مما یخرج منها کیلا معلوما فلا خیر فیه وهو قول ابی حنیفة والعامة من فقهائنا

قوله قلت مذهب الشافعی وفی شرح السنة اتفق اهل العلم علی ثبوت الشفعة للشریك فی الربع المنقسم اذا باع احد الشرکاء نصیبه قبل القسمة فللباقین اخذه بالشفعة بمثل الثمن الذی وقع علیه البیع وان باع بشیء متقوم من ثوب او عبد فیاخذ بقیمته واختلفوا فی ثبوت الشفعة

باشد متاخر از ملک شفیع زیراکه هرچه معاوضه ست در حکم بیع است و اگر متاخر نباشد هر دو شریک شوند ثبوت شفعه وجهی نه دارد

و ظاهر از لفظ الشفعة فی الدور والارضین آنست که حکم حاکم و احضار ثمن و حضور مشتری در کار نیست لیکن چیزیکه مدار تملک

شفیع باشد از لفظ تملکت او اخذت بالشفعة یا معاطاة ضرور است ولابد است در مجلس از یکی ازین امور تسلیم عوض المشتری یا رضای

مشتری به بودن عوض در ذمهٔ او یا قضاء قاضی پس اگر مثلی خرید کرده است مثل او بدهد و اگر متقوم خرید کرده است قیمت او بدهد

ولابد است از مبادرت بطلب شفعه زیراکه در شفعه اضرار است بابطال مقاصد بیع پس لابد است از مبادرت **باب لا یغلق الرهن**

چیزیکه گرو گذاشته شد پیش کسی منع کرده نشود از مالک قبه خودش یعنی راهن را میرسد که بآن منتفع میگردد و بتدبیر آن قیام نماید

مالک عن ابن شهاب عن سعید بن المسیب ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لا یغلق الرهن رسول الله صلعم فرمودند گرو کرده

نشود گرو را مترجم گوید که عقل در اول تامل در می یابد که لابد است در رهن از عاقدین و مرهون و مرهون به و صیغه که بدان رهن

متحقق گردد خدا تعالی فرموده است وان کنتم علی سفر ولم تجدوا کاتبا فرهان مقبوضة و ازینجا دانسته شد که مشروعیة رهن برای

حکمت استیثاق است و آن نمیتوان بود الا بتعلق حق مرتهن بمرهون بآنکه در انکار تکلیف کند بادای دین یا بیع مرهون و احقیة مرتهن

در ثمن او به نسبت سائر غرما و فیه نظر زیراکه استیثاق بمنع راهن از انتفاع بملک خود نیز میتواند شد و نیز دانسته شد که قبض در رهن

مطلوب است و تامل راه میدهد که آن رکن رهن است زیراکه استیثاق بغیر قبض متصور نمیشود پس صیغه رهن صریح است و کنایه

است بمنزله سائر عقود و ظاهر پیش فقیر آنست که استحداث و ایجاب نیز صحیح است مانند ارهن و رهنت و معاطاة نزدیک وضوح

حال نیز صحیح و اگر شرط کرده باشد در عقد مقتضای عقد را مثل تقدیم مرتهن بر سائر غرما در مرهون یا مصلحة عقد را مانند اشهاد

صحیح و لازم باشد و اگر چیزی که غرض بیچکس بآن متعلق نیست شرط کرد عقد صحیح و شرط لغو باشد مانند آنکه مرهون را در صندوق

مزین نگاهدارد و اگر نفع مرتهن دران باشد و ضرر راهن مانند آنکه زوائد مرهون از لبن مرتهن را باشد باطل شود شرط و آیا عقد

ببطلان شرط فاسد میشود یا نه دو قول آمده نظر بآنکه رهن تبرع است اولا و معاوضه است آخر و اظهر از جمله دو قول شافعی فساد

عقد است بفساد شرط و شرط عاقدین مطلق التصرف بودن و ولی را رهن مال صبی جائز نیست الا نزدیک ضرورة یا غبطه ظاهره

چنانکه سائر تصرفات او نیز مقید است باین قید و شرط مرهون آنست که عین مقبوض باشد پس رهن دین و منفعت صحیح نباشد

زیراکه قبض بروی وارد نمی شود و ضروری بودن قبض معلوم شده است و رهن مشاع مثل آنیه مشترکه در میان راهن و غیر او

صحیح است اگر قبض برضای شریک واقع شود و رهن امة بغیر ولد او صحیح است زیراکه رهن در اول امر تبرع است نه معاوضه

پس نزدیک بیع امة و ولد او همراه یکدیگر فروشند و مرتهن متقدم باشد در حصه امه و رهن مدبر و معلق العتق بصفتی که

ممکن است وجود آن قبل از حلول دین صحیح نباشد بجهة عدم حصول استیثاق نزدیک حلول و رهن چیزیکه سریع الفساد باشد اگر تجفیف او

قلت: یعنی الرهن قال یحیی من ولی الرهن لا یغلق الرهن ... قال الشافعی ...

وکان ذلک فی الجاهلیة ... معناه لا یستحق بجمیعه ... یعود الی الراهن ... روی الشافعی هذا الحدیث مع زیادة لفظه لا یغلق الرهن من صاحبه الذی رهنه له غنمه وعلیه غرمه قال الشافعی غنمه زیادته وغرمه ...

هلاکه وفیه دلیل علی انه اذا هلک فی ید المرتهن یکون من ضمان الراهن ولا یسقط بهلاکه شیء من حق المرتهن وقال ابو حنیفة ... ان کانت قیمته ... قال ... وان کانت ... المرتهن ... سقط ... الشافعی ...

معتاد ست بکند واگر رهن در دین حال بوده ست یا اجلی که پیش از فساد می آید یا شرط کرده باشد بیع او و رهن ثمن او عند خوف
الفساد صحیح ست واگر شرط کرده ست بیع او صحیح نباشد واگر مطلق گذاشته ست دو قول آمده نظر بامکان تصحیح عقد باعتبار شرط بیع
تصریح او واگر چیزی عاریت گرفت وگرو گذاشت صحیح ست زیراکه در لفظ ذکر ان مقبوضه ملک بودن راهن را فهمیده نمی شود
والا باقی ست بر حقیقت عاریت یا دین متعلق شده ست بر قبه او دو قول آمده نظر بحقیقت عاریه و بخاصیت رهن فقیر گوید اگر
تحالف حکم عقدی آنرا منع کند موجه باشد واگر گوئیم استیثاق اعم ست از آنکه متعلق شود حق مرتهن بر قبه او یا محل کند او را برای
دین بسبب قدرت او بر منع از انتفاع موجه تر باشد والله اعلم و شرط مرهون آنست که دین ثابت باشد چنانکه آیت در آن وارد
ست واگر مرهون آن عین مغصوبه یا مستعاره واقع شود دو وجه آمده ست بنا بر آنچه در توجیه آیه گفتیم موجه تر مینماید واگر هنوز
ثابت نشده ست بر ذمه مثل جعاله پیش از فراغ عمل دو قول آمده اقوی نزدیک فقیر جواز اوست نزدیک شروع در عمل زیرا که
جعاله درین صورت آئل ست بلزوم و در یک دین رهن بعد رهن صحیح ست و یا یک مرهون در دین بعد دین صحیح ست یا نه
قول قدیم شافعی صحت اوست و همان ست اقوی نزدیک فقیر زیرا که ابراست از عقد اول انشاء عقد دیگر ست و قبض شرط صحت
لزوم رهن و تمام اوست و قبض مرتهن حاصل میشود بمباشرت او قبض را یا بمباشرت نائب اگر راهن را یا غلام او را نائب ساخت
درست نباشد زیراکه این نیابت عود میکند بابطال قبض واگر قبض مرتهن بر رهن بوده ست بغصب یا ودیعت در قبض رهن ۲۷۵
اذن جدید شرط هست یا نه ظاهر تر نزدیک فقیر عدم اشتراط اوست زیرا که عقد با قابض اذن خلافت اوست واگر راهن قبل از
قبض مرهون درو چیزی تصرفی کرد که مزیل ملک باشد مانند بیع یا رهن دیگر این رجوع ست از رهن و این تصرف بعد از قبض درست
نباشد الا باذن مرتهن و در اعتاق اقوال آمده ست نظر بآنکه مفسد رهن ست و بآنکه شارع تحریض فرموده ست بر آن و راهن را
میرسد انتفاع بآن بحدیث لا یغلق الرهن پس آن انتفاع اگر بغیر استرداد میسر آید فیها والا استرداد کند و بعد انتفاع باز باو رساند
اگر انتفاع در روز ست بشب باز گرداند واگر در شب است بروز باز گرداند واگر راهن و مرتهن در عقد شرط کنند که در قبض ثالث باشد
جائز ست واگر آن ثالث بمیرد اتفاق کنند بر شخص دیگر والا حاکم نزد یک عدل نگاه دارد پس اگر اجل دین آمد تکلیف دهد تا ایفا کند
از غیر رهن یا آنرا بفروشد پس اگر اصرار کند حاکم آنرا بفروشد واگر شرط کرده باشد که عدل آنرا بفروشد آن عدل بفروشد الا
بثمن مثل و حال از نقد بلد و مؤنت مرهون تا وقت فک بر راهن ست از علف و غیر آن واگر مرهون تلف شد چیزی از دین
ساقط نشود **باب** من احیی مواتا فهی له هر که زنده کند زمین مرده را پس آن زمین ملک اوست موات عبارت از زمینی است که
منتفع به نباشد بسبب بعد ماء یا بسبب بودن درختان خاردار یا بعید و از بلاد و زنده کردن او عبارت از معمور کردن اوست
و قلبه رانی کردن و نهر کافتن و چاه کندن تا احیا شود برای انتفاع **مالک** عن هشام بن عروة عن ابیه ان رسول الله صلعم قال

من احيى ارضا ميتة فهي له وليس لعرق ظالم حق رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمود هر كه زنده كند زمين مرده را پس آن زمين او را ست
ونيست عرق ظالم را حقى عرق بتنوين ست وظالم صفة اوست وعراق در اصل ريشهاى بيخ درخت ست كه در زمين روند
و درخت از راه آن ريشها آب گيرد ومراد اينجا آنست كه شخصى احيا زمين كرده ست شخصى ديگر آمد ونهالى در انجا نشاند بطريق غصب
پس بايد كند آنرا و بنشاندن او هيچ حقى ثابت نمى شود مالك عن ابن شهاب عن سالم بن عبد الله عن ابيه ان عمر بن الخطاب رضي الله عنه
قال من احيى ارضا ميتة فهي له حضرت عمر رضى الله عنه فرمود هر كه زنده كند زمين مرده را پس آن زمين او راست مترجم گويد چاره
لابد ست از تحقيق معنى موات وتحديد احيا پس موات غير معمور را گويند وموات ومعمور در عرف متقابلند پس چيزيكه معمور باشد بكسى
يا زراعت مملوك عام ست احيا آن وجهى ندارد ولفظ فهي له دلالت بران ميكند كه احيا بملك اوست وانچه سابق معمور بود والحال
خراب شده ست ومالك او معلوم نيست اگر عمارة جاهلية ست آنرا ارض عاديه گويند وصحيح آنست كه حكم او حكم موات ست واگر عمارة اسلام
بوده ست حكم او حكم مال ضايع ست پس مفوض ست براى امام در حفظ آن چنانكه در باب ضوال مذكور كرده واگر امام خواهد حفظ كند آنرا
واگر خواهد بيع نمايد ومحافظه ثمن او كند تا آنكه مالك پيدا شود واحيا مختلف ست باختلاف اغراض ناس وامر كلى آنست كه هر چه تصد كرده ست
چون بوجهى ساخته باشد كه اسم آن چيز بروى جارى شود در عرف احيا آن متحقق گردد پس اگر مسكن ساخته ست شرط آن تحويط بقعه
وسقف بعض آن ودرست كردن دروازه آن واگر زريبه دواب ساخته ست تحويط آن وتعليق باب بران اگر چه سقف بنا نشده
واگر مزرعه ساخته ست جمع تراب يا احجار يا شوك گرد آن وتسويه ارض وقطع ذوات الشوك ومانند آن ومهيا ساختن آب آن
اگر مطر بحسب عادة كفاية نكند واگر بستان ساخته ست تحجير باحجار يا شوك وقصب يا تراب گرد آن ومهيا ساختن آب براى آن
وغرس اشجار دران وچون احيا ارض تمام شد ميرسد او را منع كسى كه در حريم او تصرف ميخواهد وحريم معمور آنست كه حاجت باك
متعلق باشد براى تمام انتفاع پس حريم قريه نادى ست يعنى جاى اجتماع قوم براى حديث وجاى دوانيدن اسپان وجاى
خوابانيدن شتران ومطرح رماد وسرچين ومدفن اموات ومانند آن وحريم دار مطرح رماد وسرچين وكناسه وثلج وممر از جهت دروازه
ومسيل آب وحريم بير موقف شتران آبكش وحوض آب ودولاب وجاى تردد دواب واز عبارة حديث معلوم شد كه علت ملك احيا ست
پس اگر احيا تمام نشد بلكه اقطاع امام بعض موات را يا تحجير او بر بعض موات متحقق شد وى احق ست بآن بعض ديگرى را نميرسد
در آن تصرف كردن بقياس حديث لا يخطب احدكم على خطبة اخيه وحديث من قام من مسجد فهو احق به واگر غير او احيا كرد
آن احيا كننده را باشد واگر مدة تحجير از مدة متعارف زياده شد سلطان او را گويد احيا بكن يا دست بدار وامام را ميرسد اقطاع
موات براى قادر بر احيا قدر يكه قدرة آن دارد باب في الحمى حمى عبارت از آنست كه امام اختيار كند يك قطعه زمين موات براى
چرانيدن جانوران جزيه وصدقه يا جانور گم شده وجايز نيست حمى براى غير آن مالك عن زيد بن اسلم عن ابيه ان عمر بن

الخطاب

الخطاب استعمل مولى له يدعى هنيا على الحمى فقال يا هني اضمم جناحك عن الناس واتق دعوة المظلوم فان دعوة المظلوم مجابة

وادخل رب الصريمة والغنيمة واياي ونعم ابن عفان وابن عوف فانهما ان تهلك ماشيتهما يرجعا الى المدينة الى زرع

ونخل وان رب الصريمة والغنيمة ان تهلك ماشيته ياتيني ببنيه فيقول يا امير المؤمنين افتاركهم انا لا ابا لك فالماء

والكلاء ايسر علي من الذهب والورق وايم الله انهم ليرون اني قد ظلمتهم انها لبلادهم ومياههم قاتلوا عليها في الجاهلية

واسلموا عليها في الاسلام والذي نفسي بيده لولا المال الذي احمل عليه في سبيل الله ما حميت عليهم من بلادهم شبرا

حضرت عمر بن الخطاب عامل ساخت آزاد کرده را از آن خود گفته میشد او را هنی بر حمی پس گفت ای هنی بند کن بازوی خود را از ایذای مردمان وبترس از دعای مظلوم پس هر آئینه دعاء مظلوم قبول کرده شده است و داخل کن صاحب گله خورد را از شتران و صاحب رمه خورد را از بزها ودور دار مرا از شتران پسر عفان و پسر عوف پس هر آئینه هر دو اگر هلاک شوند شتران ایشان باز گردند بسوی مدینه بسوی کشت و درختان خرما و هر آئینه صاحب گله خورد و رمه خورد اگر هلاک شود مواشی ایشان بیارد پیش من فرزندان خود را پس بگوید یا امیر المؤمنین آیا ترک کننده ایشانم من پدر نیست ترا پس آب و گیاه آسان ترست نزدیک من از زر و نقره و قسم بخدا هر آئینه مردمان گمان میکنند که من ظلم کرده ام بر ایشان در معین کردن حمی و منع کردن مردمان از وی هر آئینه این موضعهای شهرهای ایشان است قتال کرده بودند بر آن در جاهلیت و اسلام آوردند بر آن در دولت اسلام قسم بذات پاکی که نفس من در دست اوست اگر نبودی مواشی که سوار میکنیم بر آن در راه خدا تعالی حمی نمی ساختم بر ایشان از شهرهای ایشان یک وجب مترجم گوید رضی الله عنه امام را میرسد که حمی سازد بقعه را از موات برای رعی جانوران جزیه و صدقه و جنود و ال ضعیفان از نجعه یعنی از دور رفتن برای طلب کلا و برای اسپان جهاد و انچه در حدیث آمده است لا حمی الا لله ولرسوله معنیش آنست که لا حمی الا لبیت المال و در نفس شخصی بحول کند بر حمی تا نگذارد که غیر این مردمان رعی کنند

باب لا يختص احد بالمعدن الظاهر

مخصوص گردانیده نشود کسی بمعدن ظاهر

مالك عن ابي الزناد عن الاعرج عن ابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لا يمنع فضل الماء ليمنع به الكلأ

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود منع کرده نشود زیادة آب را تا منع کرده شود از وی کاه را یعنی کسیکه منع میکند آب را گویا منع میکند کاه مباح را زیرا که جانوران نمی توانند بود در آن وادی مگر وقتی که آب نوشند مترجم گوید رضی الله عنه در حکم آب چشمه است هر معدن ظاهر مثل معدن نمک و سنگ و سنگ سرخ و سنگ سرمه و کلا و حطب کوهستان و مانند آن و معنی معدن ظاهر آنست که پیدا شود بغیر علاج و علاج بیدین آن یا عمل آن بوده باشد پس هر که بردارد از آن او باشد و اگر مردمان با یکدیگر مضایقه کنند سابق را مقدم کرده شود بقدر حاجت او و اگر هر دو بیایند یکجا قرعه انداخته شود یا امام بر آخوذ یکی را بر دیگری ترجیح دهد و معنی حدیث آنست که اهل جاهلیت

پر چشمه یا جوی یا نهری مسلط شده مردمان را منع میکردند از آن الا باجر و این درست نیست و این در حقیقت منع کلا مباح است باب

للعین ان الباطن یجوز اقطاعه جایز است اقطاع معدن باطن **مالک** باسناده ان رسول الله صلی الله علیه وسلم اقطع لبلال المزنی

معادن القبلیة رسول الله صلی الله علیه وسلم اقطاع کرد برای بلال مزنی معدن قبلیه را یعنی مقرر فرمود که بگیرد از آن معدن مترجم گوید رض

امام را میباید که اقطاع کند بقدر حاجت و اگر معطل گذارد جایز است امام را اخراج او **باب** ماء الاودیة یشترک فیه الناس یمسک

الاعلی حتی الکعبین ثم یرسل آب رودها که در صحرا میباشد مشترک اند در وی مردمان شخصی که نزدیک تر است بوادی آب دهد زمین خود را

تا آنکه آب بلند شتالنگ رسد بعد از ان بگذارد به همسایه خود همچنان برود تا آنکه مزارع مردم آب شوند **مالک** عن عبد الله بن ابی بکر بن

محمد بن عمرو بن حزم انه بلغه ان رسول الله صلی الله علیه قال فی سیل مهزور و مذینب یمسک حتی الکعبین ثم یرسل الاعلی

علی الاسفل رسول الله صلعم فرمود در رود مهزور و مذینب این هر دو رود دشت از رودها بمدینه باز دارد آب را تا آنکه برسد آب تا شتالنگ

بعد از ان بگذارد اعلی بسوی اسفل مترجم گوید رض همین است مذهب شافعی و فی المنهاج ما حاصله آبهای مباح از رودها که در صحرا میباشند

و چشمها و سیلها و باران برابر اند در ان مردمان اگر خواهند سیراب کردن زمینهای خود پس تنگی کنند باید که سیراب سازد اعلی بعد اعلی هر یکی

بند کند آب را تا آنکه برسد با شتالنگ همین قایل است امام محمد و گفت همچنین بود صلح مردمان در میان خودهای ایشان و برای قوم

است چیزیکه صلح کردند و اسلام آوردند بران از چشمها و سیلهای خود و نهرهای خود حصه آب خود **باب** لا یمنع ماء البئر

[illegible] منع کرده نشود آب چاه برای کسی که بخواهد که بنوشد یا بنوشاند جانوران خود را **مالک** عن ابی الرجال محمد بن عبد الرحمن

عن امه عمرة بنت عبد الرحمن انها اخبرته ان رسول الله صلی الله علیه قال لا یمنع نقع بئر رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود

منع کرده نشود مجتمع آب چاه مترجم گوید نقع بیر عبارت است از زیادت آب چاه در این حدیث دو احتمال است یکی آنکه نهی تحریم باشد بسبب

عدم تملک ماء دیگر نهی تنزیه بسبب تاکید مواسات در آب **باب** من سبق الی مکان مباح فهو احق به حتی یفارقه کسیکه پیشدستی کرد

بسوی جای مباح پس او احق است بآن مکان تا آنکه جدا شود از ان مکان **مالک** باسناده ان رسول الله صلی الله علیه

کان یقول لا یقیم احدکم الرجل من مجلسه فیجلس فیه رسول الله صلعم فرمود بر نخیزاند یکی از شما مردی را از جای خود پس بنشیند خود

در ان مکان مترجم گوید اگر پیشدستی کرد کسی بسوی مکانی از رباط مستغل یا فقیهی بسوی مدرسه یا صوفی بسوی خانقاهی بر خیزانیده

نشود از ان موضع و باطل نشود حق او بسبب بر آمدن او از ان مکان برای حاجتی یا خریدن چیزی مانند آن **باب** لا یملک

الموهوب الا بالقبض مالک نمیشود موهوب له مگر بقبض آن **مالک** باسناده ان ابا بکر الصدیق قال لعائشة عند وفاته

وقد کان نحلها جاد عشرین وسقا لو کنت حزتیه واحتزتیه کان لک وانما هو الیوم مال وارث حضرت صدیق رضی الله عنه

گفت عائشه را نزدیک وفات خود و هر آینه عطا کرده بود او را نخلها از زمین بریده شده که بیست وسق بود اگر بریده باشی آنرا او در خزانه آورده

قلت وعليه اهل العلم وتنبيه الكامل في الوقاية والقبض وفي المنهاج جو ويملك موقوف بالاذن القبض باذن الواهب جاز ويتقاضى ومقتضيه يعني بالصحيح ويقابل قلت بين التطبيق ان الولي في

آنرا از آن تو باشد و جز این نیست که امروز مال من مال ورثه است **مالك** باسناده ان عمر بن الخطاب قال من نحل نحلة فلم يحزها

الذي نحلها حتى يكون ان مات لورثته فهي باطل عمر بن الخطاب فرمود هر که عطا کند عطیه پس قبض نکرد شخصی که عطا کرده شد او را تا آنکه

باشد موهوب اگر بمیرد یعنی واهب ورثه او را آن هبه باطل است مترجم گوید اتفاق علما بر همین است که تمام شود هبه بقبض کامل و در

منهاج مذکور است که مملوک نمی شود موهوب مگر بقبض باذن واهب **باب** ان يهب الاب لابنه الصغير شيئا ويتولى القبض

والاقباض هل يجوز اگر هبه کرد پدر به پسر خود چیزی را و متولی شود قبض را و اقباض را آیا جایز است **مالك** عن ابن شهاب عن عروة

بن الزبير عن عبد الرحمن بن عبد القاري ان عمر بن الخطاب قال ما بال رجال ينحلون ابناءهم نحلا ثم يمسكونها فان مات ابن احدهم

قال مالي بيدي لم اعطه احدا وان مات هو قال هو لابني قد كنت اعطيته اياه من نحل نحلة فلم يحزها الذي نحلها حتى يكون ان مات

لورثته فهي باطل عمر بن الخطاب گفت چیست حال مردمانیکه عطا کنند پسران خود را عطیه بعد از آن نگاه میدارند آنرا پس اگر بمیرد پسر یکی

از ایشان گوید مال من بدست من است نداده ام آنرا به هیچکس و اگر خود بمیرد گوید مال من برای پسر من است داده بودم او را هر که عطا کند

عطیه پس قبض نکرد شخصیکه عطا کرده شد او را تا آنکه باشد موهوب اگر بمیرد و ورثه او را پس آن هبه باطل است **مالك** عن ابن

شهاب عن سعيد بن المسيب ان عثمان بن عفان قال من نحل ولدا له صغيرا لم يبلغ ان يحوز نحله فاعلن ذلك له واشهد عليها

فهي جائزة وان وليها ابوه عثمان بن عفان گفت هر که عطا کند پسر خود را از آن خود که نرسیده است بآن حد که قبض کند عطیه خود را

پس آشکارا کرد آن عطیه را یعنی پدر او و گواه ساخت بران عطیه پس آن هبه جایز است اگر چه متولی او باشد پدر او و برای او وجه

تطبیق درمیان اثرین آنست که در اثر اول غرض نهی است از عطیه که حیله کرده شود برای اتلاف حقوق ورثه و غرض در اثر

ثانی آنست که قبض بحکم ولایت جایز است بلا احتیال و لا اتلاف و فارق در صورتین صغر ولد است و اشهاد و اعلان قال محمد

فهو قول ابي حنيفة والعامة من فقهائنا **باب** يكره ان يؤثر بعض اولاده بالنحل دون الآخرين مکروه است که اختیار کند بعض

اولاد خود را بعطا کردن بجز دیگران **مالك** عن ابن شهاب عن حميد بن عبد الرحمن بن عوف وعن محمد بن النعمان بن بشير

انهما حدثاه عن النعمان بن بشير انه قال ان اباه بشيرا اتى به الى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال اني نحلت ابني هذا غلاما

كان لي فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم اكل ولدك نحلته مثل هذا فقال لا فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم فارجعه بشیر

آورد پسر خود نعمان را پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس گفت هر آئینه من عطا کردم این پسر خود را غلامیکه در ملکیت من بود

پس فرمود آنحضرت صلعم آیا هر یکی را از اولاد خود عطا کردی مانند این غلام پس گفت نی پس فرمود آنحضرت صلعم باز گیر از وی این غلام را

مترجم گوید تفضیل بعض اولاد بر بعض مکروه است نزد امام شافعی و امام اعظم و اگر کرد نافذ است چنانکه حضرت ابو بکر صدیق هبه کرد

جداد عشرین وسق بحضرت عائشه دون سائر اولاد خود **باب** الرجوع في الهبة والهبة بشرط الثواب بیان رجوع از

الاحتمال الاول والثاني في حقوق الورثة حكم القبض احتمال قال محمد غاية احتمال الموهوب لو ملك الولد الصغير بالقبض الا بالاذن فان قبض والاشهاد لها فاذا اعلنها واشهد عليها فهي جائزة فيها للوالد اذا الحقه فيه بالكلية للوالد اعتصارها بالبعض ولا الحاجة اليها وهو قول ابي حنيفة والعامة من فقهائنا

قلت في شرح السنة ذهب الشافعي وابو حنيفة الى ان تفضيل بعض الاولاد على بعض في النحل مكروه ولو فعل نفذ وقد فضل ابو بكر عائشة بجداد عشرين وسقا نحلها اياها دون سائر اولاده وفي الحديث دليل على ان الوالد اذا وهب لولده شيئا فله الرجوع فيه ولكن للاولاد

وهب لولده قال ابو حنيفة ليس له الرجوع فيه كالعائد في قيئه وهو قول الشافعي الوالد للولد نور النبي صلى الله عليه وسلم ثم قبضها وهو وان الوالدين ما عدا الاب فلا يرجع

و هبه بخیر دهد وارث باشد ٭ مالک عن داود بن الحصین عن ابی غطفان بن طریف المری ان عمر بن الخطاب قال من وهب

هبة لصلة رحم او علی وجه صدقة فانه لا یرجع فیها و من وهب هبة یری انه انما اراد بها الثواب فهو علی

هبته یرجع فیها اذا لم یرض منها ٭ عمر بن الخطاب فرمود هر که عطا کرد عطیه بجهت صله رحم یا بوجه صدقه پس آن را باز

رجوع نکند در آن و هر که عطا کرد عطیه که دیده میشود که اراده کرده است وی با آن عوض پاداش را پس او قادرست بر هبه خود رجوع

کند در آن وقتی که راضی نباشد ٭ مترجم گوید تملیک بلا عوض چند قسم میباشد اگر محتاج را برای ثواب آخرت داد صدقه است و اگر نقل

بسوی مکان موهوب له بجهت اکرام او نمود هدیه است و اگر حبس کرد اصل شی را و صدقه کرد منافع او را وقف است و لابد است در هبه

و موهوب له و هبه بعقد بشرط و لهبه معهود بهبه له مکر رگذشت و موهوب میباید که مملوک و معین باشد و آنچه بیع او صحیح است

هبه او نیز صحیح است و آنچه بیع او صحیح نیست هبه آن نیز صحیح نیست الا دو حبه حنطه مثلا که هبه و صدقه آن صحیح است و هبه دین برای

مدین ابراء و اسقاط است و در هدیه ایجاب و قبول شرط نیست بجهت عادت مسلمین در جمیع اعصار بترک هر دو و در هبه و صدقه نیز

نزد فقیر چون قرینه قویه باشد احتیاج ایجاب و قبول نیست و مناوله و تناول کافی است والله اعلم و رجوع در هبه درست نیست

اگر برای ثواب نباشد و اگر برای ثواب باشد رجوع میتوان کرد و از قول حضرت عمر رضی الله عنه معلوم میشود که قرینه دال بر آنکه

این هبه برای ثواب است بمنزله شرط ثواب است زیرا که گفته است یری انما اراد بها الثواب نیز معلوم شد که این عقد صحیح است

و آن بمنزله بیع است در احکام الا آنکه مسامحه کرده شود در تعیین ثمن و علم و استثنا کرده میشود هبه والد و هر که در حکم اوست

برای ولد که رجوع از آن صحیح است بشرط بقای موهوب در سلطنت متهب بحدیث لا یحل لرجل ان یعطی عطیة او یهب هبة

فیرجع فیها الا الوالد فیما یعطی ولده صححه الترمذی والحاکم و لابد است در وقف از واقف و موقوف و موقوف علیه و ناظر و وقف و صیغه

و وظیفه موقوف و موقوف علیه پس شرط واقف اهلیه تبرع است و شرط موقوف امکان انتفاع بآن با وجود بقای آن مدة معتدا بها

پس وقف عقار و دواب و حصیر و قنادیل و مصاحف جایز است و وقف طعام تا خورده شود و یا ریحان تا شمیده شود صحیح نیست و شرط موقوف علیه

آنست که امکان تملک منافع داشته باشد پس وقف بر جنین و وقف عبید بر خود صحیح نیست و اگر بر جهت معصیت وقف کند صحیح نیست

و اگر بجهت قربت نباشد مثل وقف مدارس بر فقها یا خانقاه بر صوفیه درست است و همچنین اگر نه جهت قربت ظاهر شود و نه جهت معصیت

وقف بر اغنیا و لابد است از صریح لفظ وقف یا تسبیل و تحبیس و جعلته مسجدا و مانند آن یا کنایه و از کنایات است لفظ تصدقت

علی الفقراء ینتفعون به و اگر بر قومی وقف کرد و ایشان منقرض شدند در قول آمده است که رجوع میکند بملک واقف یا وارث او

میماند به وقف و درین صورت یا صرف کرده شود بر اقرب ناس در حسب ایشان بمذکورین یا صرف کرده شود بر مساکین یا صرف کرده شود

بر مصالح مسلمین چنین در حدیث آمده است و حاصل در وظیفه موقوف آنست که اتباع شرط واقف کرده شود و عبادت او را به قول عرفی او کرده

شود و اقوی بیش فقیر آنست که موقوف در ملک واقف است والله اعلم بدلیل قول آنحضرت صلعم حبست اصلها وتصدقت بها ای بمنافعها
والله اعلم وموقوف علیه را میرسد انتفاع آن بنفس خود یا بنائب از اعاره واجاره اگر تصریح نکرده است بتخصیص او بانتفاع اگر وقف کرد
دابه را صوف و وبر ولبن او از آن موقوف علیه باشد واگر ناظر در صیغه وقف شرط کرده باشد اتباع آن شرط باید کرد والا تولیت
آنرا ست نظر قاضی راست یا واقف را یا موقوف علیه را و شرط ناظر عدالت وکفایت واهتدا بتصرف است و وظیفه او عمارت و اجاره و
تحصیل غله وقسمت آن بر مستحقین واگر شخصی در مسجد نشست یا صوفی در خانقاه و یا فقیه در مدرسه یا سوقی در بازار جایی گرفت دیگری را
از منع او نمیرسد واگر غایب شد بوجهیکه غیبت منقطعه نباشد وی احق است بجای خود وغیبت منقطعه در هر جا بحسب عرف و بحسب
حاجت او میتوان دانست **باب** یرجع فی العمری اذا لم یقل هی لك ولعقبك جایز است که رجوع کند در عمری وقتیکه نگفته باشد
این زمین تراست واولاد تراست عمری عبارت از آنست که کسی را در زمین خود آباد کند بشرط آنکه مدت حیات خود در انجا ساکن باشد
مالك عن ابن شهاب عن ابی سلمة بن عبد الرحمن عن جابر بن عبد الله الانصاری ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال من اعمر
عمری له ولعقبه فانها للذی یعطاها لا ترجع الی الذی اعطاها ابدا لانه اعطی عطاء وقعت فیه المواریث رسول الله
صلی الله علیه وسلم فرمود هر که عمری داده شد او را واولاد او را پس آن عمری همان شخص راست که او را داده شد رجوع نمیکند بسوی
کسیکه عطا کرده است هرگز زیرا که وی عطای داده است که در وی میراثها واقع شد **مالك** عن نافع ان عبد الله بن عمر ورث
حفصة بنت عمر دارها قال وکانت حفصة قد اسکنت بنت زید بن الخطاب ما عاشت فلما توفیت بنت زید قبض عبد الله
بن عمر المسکن ورای انه له عبد الله بن عمر وارث حفصه بنت عمر بن الخطاب شد در سرای او و حفصه ساکن کرده بود دران سرای دختر زید
بن خطاب را تا وقتیکه زنده باشد پس وقتیکه دختر زید بمرد قبض کرد عبد الله بن عمر آن مسکن را و دانست که آن مسکن حق اوست **مالك**
عن یحیی بن سعید عن عبد الرحمن بن القاسم انه سمع مکحولا الدمشقی یسأل القاسم بن محمد عن العمری وما یقول الناس فیها فقال القاسم بن محمد
ما ادرکت الناس الا وهم علی شروطهم فی اموالهم وفیما اعطوا سوال کرد مکحول دمشقی قاسم بن محمد را از حکم عمری واز انچه میگویند مردمان
دران پس گفت قاسم بن محمد نیافتم مردمان را الا حال آنکه ایشان بر شرطهای خود بودند در اموال خویش و در انچه عطا کرده شدند یعنی اگر صیغه
واهب هی لك ولعقبك باشد پس آن هبه است واگر لك ما عشت باشد عاریه است **باب** اللقطة والضوال لقطه عبارت از آنست که شخصی
چیزی بیابد در راه یا مانند آن ومالك آن معلوم نباشد وضوال عبارت است از جانوران راه گم کرده از مالك خود **مالك** عن ربیعة
بن ابی عبد الرحمن عن یزید مولی المنبعث عن زید بن خالد الجهنی انه قال جاء رجل الی رسول الله صلى الله عليه وسلم فسأله
عن اللقطة فقال اعرف عفاصها ووكاءها ثم عرفها سنة فان جاء صاحبها والا فشأنك بها قال فضالة الغنم قال هی لك
او لاخیك او للذئب قال فضالة الابل قال ما لك ولها معها سقاءها وحذاءها ترد الماء وتاكل الشجر حتی یلقاها ربها

آمد شخصی نزدیک آنحضرت صلعم پس سؤال کرد از آنحضرت صلعم از حکم لقطه پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم بشناس انبان او را و رشته که آن سر انبان
بند کنند بعد از آن تعریف کن آن را تا یکسال پس اگر آمد صاحب او فبها والا پس بکن کار خود با آن گفت سائل پس چه حکم دارد او را گم گشته
از قسم گوسفندان یعنی گوسفندی راه خانهٔ مالک خود گم کند فرمود آن گوسفند یا تراست یا از آن برادر تست یا گرگ راست یعنی بگیر
ست گرفتن او زیرا که اگر کسی آن را نگیرد گرگ بخورد گفت سائل پس چه حکم دارد در راه گم کنندهٔ از قسم شتران فرمود چیست ترا با او یعنی
تعرض او مکن زیرا که با او ست مشک او و با او ست پاپوش او وارد میشود بر آب و میخورد درختان را تا وقتیکه ملاقات کند با او مالک او

مالك عن ايوب بن موسى عن معاوية بن عبد الله بن بدر الجهني ان اباه اخبره انه نزل منزل قوم بطريق الشام فوجد
صرة فيها ثمانون دينارا فذكرها لعمر بن الخطاب فقال له عمر عرفها على ابواب المسجد واذكرها لكل من ياتي من الشام سنة
فاذا مضت السنة فشانك بها. پس عبد الله بن بدر جهنی فرود آمد بمنزل قومی از راه شام پس یافت همیانی که در وی هشتاد دینار بود
ذکر کرد این ماجرا پیش عمر بن الخطاب پس فرمود او را عمر بن الخطاب تعریف بکن او را بر دروازهای مسجد و ذکر بکن او را پیش هر کسی که
بیاید از شام یکسال پس وقتیکه گذشت یکسال پس کار خود کن. **مالك** عن نافع ان رجلا وجد لقطة فجاء الى عبد الله بن عمر
فقال له اني وجدت لقطة فماذا ترى فيها فقال له عبد الله بن عمر عرفها قال قد فعلت قال زد قال قد فعلت قال
عبد الله بن عمر لا آمرك ان تاكلها ولو شئت لم تاخذها. مردی یافت لقطه را پس آمد پیش عبد الله بن عمر پس گفت هر آینه من
یافتم لقطه را پس چه چیز می بینی در آن گفت عبد الله بن عمر او را تعریف بکن آن را یکسال گفت سائل کردم گفت زیاده کن گفت زیاده
هم کردم گفت او را عبد الله بن عمر من امر نمیکنم ترا که بخوری آن را اگر میخواستی نمیگرفتی آن را. **مالك** عن يحيى بن سعيد عن سليمان بن
يسار ان ثابت بن الضحاك الانصاري اخبره انه وجد بعيرا بالحرة فعقله ثم ذكره لعمر بن الخطاب فامره عمر بن الخطاب ان يعرفه
ثلاث مرات فقال له ثابت انه قد شغلني عن ضيعتي فقال له عمر ارسله حيث وجدته. ثابت بن الضحاک انصاری یافت شتری
در سنگستان مدینه پس ببست او را بعد از آن ذکر کرد این ماجرا پیش عمر بن الخطاب پس امر کرد او را عمر بن الخطاب که تعریف کند آن را
سه بار پس گفت او را ثابت هر آینه این شتر باز داشت مرا از مزرعهٔ من پس فرمود او را حضرت عمر بگذار او را جائیکه دریافتی او را. **مالك**
عن يحيى بن سعيد عن سعيد بن المسيب ان عمر بن الخطاب قال وهو مسند ظهره الى الكعبة من اخذ ضالة فهو ضال. عمر بن
الخطاب گفت حال آنکه او تکیه داده بود پشت خود را بسوی کعبه هر که بگیرد جانور راه گم کرده را پس او گمراه است. **مالك** انه سمع ابن شهاب
يقول كانت ضوال الابل في زمان عمر بن الخطاب ابلا مؤبلة تناتج لا يمسها احد حتى اذا كان زمان عثمان بن عفان امر
بتعريفها ثم تباع فاذا جاء صاحبها اعطي ثمنها. ابن شهاب گفت بودند راه گم کردگان از قسم شتران در زمان عمر بن الخطاب
گلهای جمع کرده شده بچهای میزادند دست نمیرسانید بآن هیچکس تا وقتیکه شد زمان حضرت عثمان بن عفان امر کرد بتعریف آن

بعد ازان فروخته میشد آنرا پس وقتیکه می آمد صاحب او داده میشد او را ثمن آن مترجم گوید ازین حدیث ظاهر شد که مال ضایع دو قسم است
دابه ضاله و غیر آن پس غیر دابه مستحب است التقاط آن کسی را که واثق باشد بر دیانت و تعریف خود و مکروه است غیر او را و بعد التقاط واجب است
تعریف او یکسال بعد ازان اگر مالک پیدا شد و وصف کرد آنرا باو تسلیم کند و الا بشناسد عفاص و وکاء و عدد او را بعد ازان جایز است
تملک او و جایز است تصدق باو مستثنا کرده می شود ازین کلیه شئ تافه مانند عصا و سوط و حبل پس واجب نیست تعریف بحدیثیکه رخص لنا
رسول الله صلی الله علیه وسلم فی العصا والسوط والحبل واشباهه یلتقطه الرجل ینتفع به رواه ابو داود پس لابد است درینجا این بیان شرط
تعریف و حقیقت تافه و حقیقت وصف و معرفت او پس تعریف در اسواق باید کرد و در ابواب مسجد نه در عین مسجد و استیعاب اوقات
مراد نیست بلکه بر حسب عادة اولا در هر روزی دو وقت بعد ازان هر روز یکمرتبه بعد ازان در هر اسبوع بعد ازان در هر ماه یک دو بار و نیز
مراد در مثل این امور از عرف اخذ کرده می شود و ذکر کند بعض اوصاف شئ تا شناخته شود و استیعاب کرده نشود در ذکر اوصاف او
تا کاذب پیدا و حاوی آن نکند و چون مالک وصف او کند جایز است او را تسلیم اگر صدق او معلوم نماید و شئ تافه چیزیست که مالک آن
بعد مفارقة آن برای آن از راه خود باز نگردد و بعد ظن عدم رجوع جایز است در وی تصرف بغیر تعریف و اگر ظن
رجوع تا زمانی داشته باشد تا آن زمان میباید تعریف کرد و آن مختلف است باختلاف شئ و باختلاف احوال مواضع و درجات
دیگر متفرقه عدد و جنس آمده است و آن اشاره است بجمیع آنچه تعریف او تعلق داشته باشد بحسب شرع قسم دیگر دابه ضاله است
و آن دو قسم است آنچه شبیه غنم است در ضعف و تسلط گرگ بران و آنچه مانند ابل است که بقوة خود از صغار سباع منفصل میشود
پس امام را میرسد التقاط قسمین چنانکه از حدیث حضرت عمر ظاهر شد زیرا که آن سبیل حفظ مال مسلمین است و درین صورت
تعریف لازم نیست و بعد انتظار اگر مالک پیدا نشد اگر خواهد بفروشد و اگر خواهد برای مالک نگاه دارد و اگر خواهد به بیت المال بدارد
تا آنکه هلاک شود در قسم اول آحاد مسلمین را میرسد التقاط آن و در قسم ثانی نمیرسد **باب** اللقیط لقیط عبارة از طفلی است
که در راه افتاده باشد و کسی آنرا بردارد **مالك** عن ابن شهاب عن سنین ابی جمیلة رجل من بنی سلیم انه وجد منبوذا
فی زمان عمر بن الخطاب قال فجئت به الی عمر بن الخطاب فقال ما حملك علی اخذ هذه النسمة فقال وجدتها ضایعة
فاخذتها فقال له عریفه یا امیر المؤمنین انه رجل صالح فقال عمر اکذلك قال نعم فقال عمر اذهب فهو حر ولك
ولاءه وعلینا نفقته سنین یافت طفلی را در راه افگنده در زمان حضرت عمر رضی الله عنه گفت سنین پس آوردم او را
پیش عمر بن خطاب پس گفت عمر چه چیز باعث شد ترا بر گرفتن این جان گفتم یافتم او را ضایع افتاده پس گرفتم او را پس
گفت پیش حضرت عمر عریف او یعنی شخصی که برای معرفت احوال مردمان مقرر بود یا امیر المؤمنین هر آئینه این شخص مرد صالح
است پس گفت حضرت عمر آیا حال چنین است گفت عریف آری پس گفت عمر برو پس آن طفل آزاد است و ترا است ولاء او

ص جواز التقاطه للتملك ولا یمتنع منه والالتقاط له كشاة یجوز التقاطه وكذا فی القریة والمفازة وكذا فرق عند ابی حنیفة بین ان یكون بهیمة او غیرها قوله معها سقاءها وحذاءها اراد بالسقاء انها اذا وردت الماء شربت منه ما یكون به ریها وما یكفیها الی ان ترد ماء اخر واراد بحذائها انها تقوى بها

على السیر وقطع البلاد البعیدة قوله هو ضال فاخبره انما یعنی بذلك من اخذها لیذهب بها قوله ثم یتملك قال محمد ان شاء امسكها حتى یجیء اهلها وان خاف علیها الضیعة او لم یجد من یرعاها فباعها ودفع ثمنها حتى یاتی اربابها فلا باس بذلك ۱۲

وبر او واجب است نفقه او قال یحیی سمعت مالکا یقول الامر عندنا فی المنبوذ انه حر وان ولاءه للمسلمین هم یرثونه ویعقلون عنه

گفت یحیی شنیدم مالک را گفت امریکه مقرر است نزدیک ما یعنی اهل مدینه در باب منبوذ آنست که وی آزاد است و ولاء او مسلمین راست

مسلمانان وارث او میشوند و عقل او میدهند مترجم گوید التقاط منبوذ فرض بالکفایه است و اما اشهاد در وقت التقاط ضروریست یا نه

اقوی عدم ضروری بودن اوست زیرا که حضرت عمر تکلیف شهاد نفرمود و از حدیث حضرت عمر معلوم شد که لقیط حر است که

اصل در بنی آدم حریت است و از این حدیث نیز معلوم شد که اگر ملتقط صالح باشد ترک کرده شود لقیط را در دست او و اگر صالح نباشد

نزع کرده شود از دست او و اما قول عمر لک ولاءه پس معمول بر ظاهر او نیست بقول مالک پس توجیه آن اینست که چون

طفل بالغ شود مؤکد است او را مواساة در حکم مروة مانند مواساة موالی با معتقان خود **باب لا تجوز الوصیة الا**

فی ثلث المال جاری نمی شود وصیت مگر در سیوم حصه مال **مالک** عن ابن شهاب عن عامر بن سعد بن ابی وقاص

عن ابیه انه قال جاءنی رسول الله صلی الله علیه وسلم یعودنی عام حجة الوداع من وجع اشتد بی فقلت یا رسول الله

قد بلغنی من الوجع ما تری وانا ذو مال ولا یرثنی الا ابنة لی أفأتصدق بثلثی مالی فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم

لا فقلت فالشطر قال لا ثم قال رسول الله صلی الله علیه وسلم الثلث والثلث کثیر انک ان تذر ورثتک اغنیاء

خیر من ان تذرهم عالة یتکففون الناس وانک لن تنفق نفقة تبتغی بها وجه الله الا اجرت علیها حتی ما تجعل

فی امرأتک قال فقلت یا رسول الله أأخلف بعد اصحابی فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم انک لن تخلف فتعمل عملا

صالحا الا ازددت به درجة ورفعة ولعلک ان تخلف حتی ینتفع بک اقوام ویضر بک آخرون اللهم امض

لاصحابی هجرتهم ولا تردهم علی اعقابهم لکن البائس سعد بن خولة یرثی له رسول الله صلی الله علیه وسلم ان مات بمکة

سعد بن ابی وقاص گفت تشریف آورد و پرسید مرا رسول الله صلی الله علیه وسلم بیمار پرسی میکرد مرا سال حجة الوداع

بسبب دردیکه بنهایت رسیده بود بمن پس گفتم یا رسول الله هر آئینه رسیده است بمن از بیماری آنچه می بینی و من

صاحب مال و وارث نمی شود مرا مگر یک دختر از من آیا صدقه بدهم دو سیوم حصه مال را پس فرمود آنحضرت صلعم نی

پس گفتم صدقه دهم نیمی مال را فرمود نی بعد از ان فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم صدقه ده یک سیوم حصه را

و سیوم حصه بسیار است هر آئینه اینکه توانگر بگذاری وارثان خود را بهتر است از آنکه تنگدست بگذاری ایشان را

بکف خود سوال میکنند از مردمان و هر آئینه تو خرج نکنی هیچ خرجی که طلب کنی بآن رضامندی خدا تعالی را مگر

مزده داده شود ترا بران تا آنکه ثواب داده شود ترا بر چیزیکه می نهی در دهان زن خود گفت سعد پس گفتم یا رسول الله

آیا من پس گذاشته شوم بعد یاران من یعنی عمر من دراز شود پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم هر آئینه پس گذاشته نشوی

پس

قوله فانه حر تمسک السنة فی المنبوذ بیان ان اللقیط اذا وجد لا یجوز تضییعه وهو حر یحکم بحریته و اسلامه ونفقته فی بیت مال المسلمین وجنایته علی المسلمین وعند ابی حنیفة ولاؤه للامام ویضمه الی ایمان ویعقل عنه من بیت المال ۱۲ اوجز المسالک

قوله ولک ولاؤه معنی قول عمر ولاؤه تستحق منه البر والصلة ۱۲ زرقانی

قوله فقال اجمع اهل العلم ان الوصیة علیه لا تجاوز الثلث من المال الا باجازة الورثة وفی الوقایة تبطل بالثلث عند غناء الورثة او استغنائهم بالثلث ۱۲

پس لعمل آری کار نیکی اگر آنکه زیاده شود بآن درجه تو و بزرگی تو امید آنست که پس گذاشته شوی تا آنکه بهره مند شوند

بسبب تو قومی و زیان کار شوند بسبب تو دیگران بعد ازان آنحضرت صلی الله علیه وسلم خواندای بار خدایا تمام کن برای

یاران من هجرت ایشانرا در مکن ایشانرا بر پاشنهای ایشان یعنی بار خدایا هجرت ایشانرا حبط مکن بسبب گناهی

لیکن محنت کشنده سعد بن خوله است رقت میکرد برای او آنحضرت صلی الله علیه وسلم بسبب آنکه بمرد در مکه یعنی رجوع کرد

از هجرت بمکه و بر مشاق هجرت صبر نکرد پس حبط شد اجر هجرت او و در همان حالت بمرد **باب** في الحث على التعجيل بالوصية

در بر انگیختن و رغبت کردن بر شتابی نمودن وصیت **مالك** عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلى الله

عليه وسلم قال ما حق امرء مسلم له شيء يوصي فيه يبيت ليلتين الا و وصيته مكتوبة عنده رسول الله صلى الله عليه وسلم

فرمود نیست لایق آن مرد مسلمان که پیش او چیزیست که میخواهد وصیت کند در ان که شب گذراند دو شب مگر حالیکه

وصیت او نوشته شده است پیش او **باب** وصية الغلام غير المحتلم جایزست وصیت نوجوان غیر بالغ **مالك**

عن عبد الله بن ابي بكر بن حزم عن ابيه ان عمرو بن سليم الزرقي اخبره انه قيل لعمر بن الخطاب ان هٰهنا غلاما

يفاعا لم يحتلم من غسان ووارثه بالشام وهو ذو مال وليس له هٰهنا الا ابنة عم فقال له عمر بن الخطاب فليوص لها

قال فاوصى لها بمال يقال له بئر جشم قال عمرو بن سليم فبيع ذلك المال بثلاثين الف درهم وبنت عمه التي اوصى لها

هی ام عمرو بن سليم الزرقي مذکور کرده شد در پیش عمر بن الخطاب که اینجا نوجوانی هست کم عمر که هنوز بالغ نشده است

از قبیلهٔ غسان و وارث او بشام است و او خداوند مال است و نیست او را اینجا مگر یک دختر عم پس گفت عمر بن الخطاب باید که وصیت کند

برای او گفت راوی پس وصیت کرد برای او بمالی یعنی بستانیکه آنرا گفته میشد بئر جشم گفت راوی پس فروخته شد آن بستان

بسی هزار درهم و دختر عم او که برای وی وصیت کرده بود مادر عمرو بن سلیم بود **مالك** عن يحيى بن سعيد عن ابي بكر بن حزم

ان غلاما من غسان حضرته الوفاة بالمدينة ووارثه بالشام فذكر ذلك لعمر بن الخطاب فقيل له ان فلانا يموت

افيوصي قال فليوص قال يحيى بن سعيد قال ابو بكر وكان الغلام ابن عشر سنين او اثنتي عشرة سنة فاوصى ببئر جشم

فباعها اهلها بثلاثين الف درهم نوجوانی از قبیلهٔ غسان را حاضر شد موت در مدینه و وارث او در شام بود پس ذکر کرده شد

این ماجرا پیش عمر بن الخطاب پس گفته شد پیش او هر آینه فلان جی میمیرد پس آیا وصیت کند عمر بن الخطاب فرمود باید که

وصیت کند و آن نوجوان طفل ده ساله بود یا طفل دوازده ساله پس وصیت کرد به بئر جشم پس فروختند آنرا اهل آن بسی هزار

درهم **باب** لا وصية لوارث وصیت درست نیست برای وارث قال يحيى سمعت مالكا يقول السنة الثابتة عندنا

التي لا اختلاف فيها انه لا تجوز وصية لوارث الا ان يجيز له ذلك ورثة الميت گفت یحیی شنیدم مالک را

که گفت طریقه ثابته نزد یک ما که هیچ اختلاف نیست در ان اینست که جایز نیست وصیت برای وارثی مگر آنکه جایز دارند آنرا وارثان میت

باب حجر علی الانسان لصغر او سفه او جنون ویرزقون ویکسون فی اموالهم فاذا بلغ الصبی رشدا دفع الیه ماله باز داشته شود یعنی منع کرده شود بر آدمی مال او را از جهة صغر سن و بیعقلی و بسبب جنون و خورانیده شوند و پوشانیده شوند در اموال خود پس وقتیکه رسید طفل بحد حالت رشد را ای باز گردانیده شود بسوی او مال او را قال الله تعالی ولا تؤتوا السفهاء اموالکم التی جعل الله لکم قیاما وارزقوهم فیها واکسوهم وقولوا لهم قولا معروفا ط وابتلوا الیتامی حتی اذا بلغوا النکاح فان آنستم منهم رشدا فادفعوا الیهم اموالهم ولا تاکلوها اسرافا وبدارا ان یکبروا ط ومن کان غنیا فلیستعفف ج ومن کان فقیرا فلیاکل بالمعروف ط فاذا دفعتم الیهم اموالهم فاشهدوا علیهم ط وکفی بالله حسیبا ه فرمود خدای تعالی ندهید بیخردان را آن اموال خویش که ساخته است آنرا خدای تعالی برای شما سبب قیام معیشت یعنی اموال آن بیخردان که بحقیقت منافع آنرا جمیع مسلمانان است و نفقه دهید ایشانرا از ان اموال و جامه پوشانید ایشانرا و بگوئید ایشانرا سخن پسندیده و امتحان کنید یتیمان را تا وقتیکه رسند بحد نکاح پس اگر دیدید از ین یتیمان سلامت روی در معیشت پس تسلیم کنید بایشان اموال ایشانرا و مخورید اموال یتیمان را باسراف و بشتابی از انکه بزرگ شوند و هر که توانگر باشد یعنی وصی یتیم اگر توانگر باشد باید که پرهیز کند یعنی از خوردن مال یتیم و هر که فقیر باشد پس باید که بخورد بخصلت پسندیده پس وقتیکه تسلیم کردید بسوی ایشان اموال ایشانرا پس شاهد گیرید بر ایشان و بس است خدا حساب کننده و مترجم گوید درین آیه حجر بر سفهاء و طفلان ظاهر شد و جنون در حکم سفه و بیخردی است بلکه اقوی از ان و ذکر یتیم درین آیه بجهة احتراز نیست از غیرهم الا بلکه بجهة آنست که عادت جاری شده برانکه طفلان اموال ندارند و اگر دارند در تسلط آبا میباشد پس محل تخصیص مال یتیمان از ینجهة شده است و معنی لا تؤتوا السفهاء آنست که عقود در مال صحیح نباشد مانند بیع و شرا و اعتاق و هبه و نکاح بغیر اذن ولی و عدم ایتا کنایه است از ان پس اگر پدر موجود باشد وی احق است بولایة و بعد از وی جد و بعد از ایشان وصی ایشان بعد از ان قاضی ولی است فقیر گوید و الله اعلم کافیه باشد بعد از پدر و جد وی احق است بجهة وفور شفقت و ولی تصرف نکند الا بخیر بلکه در وی غبطه ظاهر باشد بجهة قوله تعالی ولا تقربوا مال الیتیم الا بالتی هی احسن و نفقه و کسوه اشارت است بجمیع ما یحتاج و معروف اشارت است بانکه نه اسراف کند و نه اقتار بلکه توسط پیش گیرد فی الجمله تطییب خاطر او اگرچه ضروری نباشد بوجهیکه آنرا عقلا اجزای مال ندانند صحیح است و در حد معروف داخل و امتحان هر قومی جداست پس فرزند تاجر امتحان کرده شود به بیع و شرا و مماکسة در ان و فرزند زارع را بزراعت و قیام و نفقه قائمان بر آن و دواب آن و فرزند محترفه را بانچه بحرفه او تعلق دارد و زن را بانچه تعلق زنان است از حفظ اموال زوج و قیام باصلاح امور بیت و خدای تعالی نکاح را منتهی حجر ساخته است بشرط ایناس رشد پس اگر رشد یافته شود مشکوک است از جهه اگرچه حاکم حکم نکرده است و اگر بلوغ متحقق شد و ایناس رشد ظاهر نگردید در حجر باشد ابدا و همچنین اگر رشید باشد و بالغ نشده است

الا انکه

الا آنکه اگر اذن ولی باشد تصرف او صحیح ست و تصرف غیر ماذون در امور صغیره که صبیان را از ان منع نمیکنند جایزست و به قال احمد
زیراکه ابو درداء از طفلے عصفوری خرید نمود و بلوغ نکاح در حدیث معتبر شده ست باحتلام و احبال و بلوغ به پانزده سال ویا انبات
عانه نیز از مراتب بلوغ ست یا نه ظاهر نیست که هست و احتمال استعمال انبات بدوا بجهة ولایات بعید ست التفات کرده نمی شود بآن
مراد حبیس نیا دو ست و اینهمه از احادیث متعدده مستنبط شده ست و ولی را اگر غنی باشد خوردن مال او جایز نیست و اگر فقیر باشد بقدر
اجرت درست است و نزدیک تسلیم اموال مستحب است اشهاد بروی و ظاهر آیات آنست که اگر بربالغ سفه طاری شد تحجر کرده شود
اندوی مال او برا و رشد صلاح فی المال ست پس محجور نکند تبذیر بخشد و تبذیر آنست که صرف کند اموال خود را باحتمال غبن فاحش و همچنین خرج
کردن بوجهیکه عقلا مصلحت نه بینند دران و اقوی پیش فقیر آنست که رفاهیت مفرطه در مطاعم و ملابس که بعادة قوم بوده باشند
داشته باشد تبذیر ست و در معرفة تبذیر لابدست از اجتهاد و تامل و اقوی آنست که اگر در فسق خرج میکند قبض کرده شود بر مال وی
بجهت حفظ دین مال وی **باب** تحریم اکل مال الیتامی ظلما و یجوز للولی ان یخلط مال الیتیم بماله اذا کان له فی ذلک نظر حرام ست
مال یتیمان بظلم خوردن و جایزست ولی یتیم را که مخلوط سازد مال یتیم را با مال خود وقتیکه باشد او را شفقتے یعنی صلاح مال یتیم دران بداند
قال الله تعالی ان الذین یاکلون اموال الیتمی ظلما انما یاکلون فی بطونهم نارا وسیصلون سعیرا هر آئینه آنانکه میخورند مال یتیمان را
بظلم جز این نیست که میخورند در شکم خویش آتش را و درآیند بدوزخ قال الله تعالی یسئلونک عن الیتامی قل اصلاح لهم خیر وان
تخالطوهم فاخوانکم والله یعلم المفسد من المصلح ولو شاء الله لاعنتکم ان الله عزیز حکیم سوال میکنند ترا از یتیمان
بگو اصلاح آوردن کار ایشان بهترست یعنی بغیر شرکت پس اگر مشارکت کنید با ایشان پس ایشان برادران شما اند و خدا میداند
تباهکار را از صلاح کار و اگر خدا خواستی سخت گرفتی شما را هر آئینه خدا غالب استوار کارست **باب** ما للولی ان ینال من مال الیتیم
چه چیز جایزست ولی را که بخورد از مال یتیم قال الله تعالی ومن کان غنیا فلیستعفف ومن کان فقیرا فلیاکل بالمعروف و هر که باشد
توانگر پس باید که پرهیز کند یعنی وصی یتیم اگر توانگر باشد از مال یتیم چیزی نگیرد و اگر فقیر باشد پس باید که بخورد بخصلت پسندیده عن مالك
عن یحیی بن سعید انه قال سمعت القاسم بن محمد یقول جاء رجل الی عبد الله بن عباس فقال له ان لی یتیما وله ابل افاشرب
من لبن ابله فقال ابن عباس ان کنت تبغی ضالة ابله وتهنا جربا ها وتلط حوضها وتسقیها یوم وردها فاشرب
غیر مضر بنسل ولا ناهك فی الحلب قاسم بن محمد گفت آمد مردی بسوی عبد الله بن عباس گفت او را هر آئینه از ان من ست
یتیمی و در وصایه من وی را شتران است گله از شتران ایا بنوشم از شیر شتران او پس گفت ابن عباس اگر طلب کنی گم شده را از شتران
او و طلا کنی اجرب او را بقطران یعنی آنرا که مرض خارش باشد و مطین سازی حوض او را و بنوشانی او را روز یکه برای خوردن
آب روند پس بنوش حالانکه ضرر رساننده نباشی اولاد شیر خورنده او را و تا استیصال کننده باشی در دوشیدن شیر او

قلت تبتغی ضالة ابله ای تطلب ما ضل عنها تهنا جرباها ای تطلیها بالهناء وهو القطران تلط ای تطین یوم وردها ای شربها بنسل ای الولد الرضیع ناهك ای مستاصل الحلب بفتح اللام اللبن ويسكن با الفعل فی شرح السنة اختلفوا فی ذلك فذهب قوم الی انه

۳۸۷

یاکل ولا یقضی وعلیه احمد واخرون الی انه یاکل ویرد مثله اذا کبر والقول اختاره محمد بن الحسن

اکمال صداق الیتامی در تمام دادن مهر یتیمه قال الله تعالی یستفتونک فی النساء قل الله یفتیکم فیهن وما یتلی علیکم فی الکتب فی یتامی النساء اللاتی لا تؤتونهن ما کتب لهن وترغبون ان تنکحوهن والمستضعفین من الولدان وان تقوموا للیتمی بالقسط ط وما تفعلوا من خیر فان الله کان به علیما ○ وطلب فتوی میکنند ترا در باب زنان یعنی چه نوع بایشان معامله باید کرد والله اعلم بگو خدا فتوی میدهد شما را در باب زنان وانچه خوانده میشود بر شما در کتاب نازل شده است در حق آن زنان یتیمه که نمیدهید ایشان را انچه فرض کرده شده است برای ایشان و رغبت میکنید که نکاح کنید بایشان ونازل شده است در باب بیچارگان از کودکان وحکم ست بآنکه تعهد حال یتیمان کنید بانصاف وانچه میکنید از نیکوی هست خدا بآن دانا مترجم گوید اهل جاهلیه در نکاح زنان یتیمه رغبت میکردند بسبب مال او وجمال او وحداثة سن ودر ادای نفقه ومهر تقصیر مینمودند والله اعلم وجواب این استفتا تفصیلی داشت پس خدای تعالی بعض مسائل حواله فرمود بر آیات سابقه وآن مسئله تحریم ظلم بر یتامی نسا است وبعض را اینجا جواب داد وآن مسئله نشوز وتحریم میل کلی بیک زن واعراض از زن دیگر واباحت طلاق در صورت ضرورت

باب الولی یتجر فی اموال الیتامی ویضارب

ویفعل ما فیه الغبطة میرسد ولی را که تجارت کند در اموال یتیمان ومضاربت کند ومیکند چیزیکه دران نفع ظاهر ست

مالک انه بلغه ان عمر ابن الخطاب قال اتجروا فی اموال الیتمی لا تأکلها الزکوة عمر بن الخطاب فرمود تجارت کنید در اموال یتیمان تا فانی نکند او را زکوة

مالک انه بلغه ان عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم کانت تعطی اموال الیتامی من یتجر لهم فیها حضرت عائشه میداد اموال یتیمان را بکسیکه تجارت کند برای ایشان دران مال

مالک عن یحیی بن سعید انه اشتری لبنی اخیه فی حجره مالا فبیع ذلک المال بعد بمال کثیر یحیی بن سعید خرید کرد برای فرزندان برادر خود که در پرورش او بودند مالی را یعنی بستان را پس فروخته شد آن بستان بمال بسیار بعد از ان

قال مالک لا باس بالتجارة فی اموال الیتمی لهم اذا کان الولی مامونا فلا اری علیه ضمانا گفت مالک باک نیست تجارت در اموال یتیمان برای نفع ایشان چون ولی مامون باشد پس نمی بینم بروے ضمان دران تصرف

کتاب الفرائض

باب میراث الاولاد من ابیهم وامهم ومیراث الاب والام من اولادهما

باب در بیان میراث اولاد از پدر خویش ویا از مادر خویش ومیراث پدر ومادر از اولاد خویش قال الله تعالی یوصیکم الله فی اولادکم للذکر مثل حظ الانثیین ج فان کن نساء فوق اثنتین فلهن ثلثا ما ترک ج وان کانت واحدة فلها النصف ط ولابویه لکل واحد منهما السدس مما ترک ان کان له ولد ج فان لم یکن له ولد وورثه ابواه فلامه الثلث فان کان له اخوة فلامه السدس من بعد وصیة یوصی بها او دین ط اباؤکم وابناؤکم

لاتدرون ایهم اقرب لکم نفعا فریضة من الله ان الله کان علیما حکیما ۝ امر میکند خدا تعالی شما را در باب میراث اولاد شما
بانچه که مرد راست مانند حصه دو زن پس اگر باشند دختران زیاده از دو تن پس ایشان راست دو سیوم حصه از انچه ترک کرده است
میت و اگر باشد وارثه یک دختر پس او راست نصف و پدر و مادر میت را برای هر یکی ازین دو ششم یک است از انچه ترک کرده است
میت اگر باشد آن میت را فرزندی پس اگر نباشد او را فرزندی و وارث او شده اند پدر و مادر او پس مادر او راست سیوم حصه یعنی
باقی پدر را باشد و اگر باشند میت را برادران پس مادر او راست ششم حصه بعد ادای وصیتی که امر کرده باشد یا آن بعد ادای
دین پدران شما و پسران شما نمیدانید که کدام یک از ایشان نزدیک تر است برای شما در سود رسانیدن حکم کرده خدا تعالی
حکم کردنی هر آئینه خدا تعالی دانا با حکمت است مترجم گوید رضی الله عنه و اگر دو دختر باشند پس این مسئله منصوص در قرآن عظیم
نیست و اجماع سلف منعقد گشت بر آنکه حکم دو دختر مانند زیاده از دو دختر است والله اعلم قال مالک الامر المجتمع علیه
عندنا والذی ادرکت علیه اهل العلم ببلدنا فی فرائض المواریث ان میراث الولد من والدهم او والدتهم
اذا توفی الاب او الام وترکا ولدا رجالا ونساء فللذکر مثل حظ الانثیین فان کن نساء فوق اثنتین
فلهن ثلثا ما ترک وان کانت واحدة فلها النصف فان شرکهم احد بفریضة مسماة وکان فیهم ذکر
بدئ بفریضة من شرکهم وکان ما بقی بعد ذلک بینهم علی قدر مواریثهم ومنزلة ولد الابناء الذکور اذا لم یکن
دونهم ولد کمنزلة الولد سواء ذکرهم کذکورهم وانثاهم کانثاهم یرثون کما یرثون ویحجبون کما یحجبون فان اجتمع الولد للصلب
وولد الابن فکان فی الولد للصلب ذکر فانه لا میراث معه لاحد من ولد الابن فان لم یکن فی الولد للصلب ذکر وکانتا
اثنتین فاکثر من ذلک من البنات للصلب فانه لا میراث لبنات الابن معهن الا ان یکون مع بنات الابن ذکر
هو من المتوفی بمنزلتهن او اطرف منهن فانه یرد علی من هو بمنزلته ومن هو فوقه من بنات الابناء فضلا ان فضل
فیقتسمونه بینهم للذکر مثل حظ الانثیین وان لم یفضل شیء فلا شیء لهم وان لم یکن الولد للصلب الا ابنة
واحدة فلها النصف ولابنة ابنه واحدة کانت او اکثر من ذلک من بنات الابناء ممن هو من المتوفی بمنزلة واحدة
السدس فان کان مع بنات الابن ذکر هو من المتوفی بمنزلتهن فلا فریضة ولا سدس لهن ولکن ان فضل بعد فرائض
اهل الفرائض کان ذلک الفضل لذلک الذکر ولمن هو بمنزلته ولمن هو فوقه من بنات الابناء للذکر مثل حظ الانثیین
ولیس لمن هو اطرف منهم شیء وان لم یفضل شیء فلا شیء لهم وذلک لان الله تبارک وتعالی قال فی کتابه یوصیکم الله فی اولادکم الآیة
گفت مالک حکمی که اتفاق حاصل شده بران نزدیک ما و چیزی که یافتم بران اهل علم را در شهر خود در فرائض میراثها بدین تفصیل است که ذکر کنیم پس میراث
اولاد از پدر خویش یا مادر خویش بدین نسق است که اگر وفات یافت پدر یا مادر و ترک کردند اولاد مردان و زنان را مرد و قسم را پس مرد را

٣٨٩

قوله عه اذا لم یکن دونهم
ای بینهم وبین المیت

مانند حصه دو زن ست یعنی مرد را دو واس اعتبار کنند و زن را یک اس باین اعتبار تقسیم کنند پس در صورت انفراد بنات اگر باشند دختران
زیاده از دو تن پس ایشان را دو سیوم حصه ست از آنچه ترک کرده باشد میت و اگر باشد وارث یک دختر پس او را نصف حصه ست پس اگر
شریک شود با اولاد کسی غیر اولاد بحصه مقرر و باشد میان اولاد پسر ترا بتدا گرد و شود بحصه شخص دیگر که شریک ایشان شد مانند
زوج و زوجه و اب و ام والله اعلم و باشد آنچه باقی ماند بعد از ان حصه منقسم میان اولاد بر قدر میراثهای ایشان یعنی مرد را مانند حصه دو
زن حاصل این کلام است که بنات با ابنا عصبه بالغیر میشوند والله اعلم و مرتبه اولاد پسران نه یعنی نه اولاد دختران رفتیکه نباشد
بالاتر از ایشان ولدی مانند حالة اولاد بیواسطه ست برابر آن حال ست مرد ایشان مانند مرد اولاد بیواسطه ست و زن ایشان
مانند زن اولاد بیواسطه ست وارث میشوند چنانکه وارث میشوند اولاد بیواسطه و محجوب میکنند چنانکه محجوب میکنند اولاد بیواسطه پس اگر
جمع شوند اولاد بیواسطه با اولاد پسر و باشد در میان اولاد بیواسطه مردی پس حکم اینست که میراث نیست با او هیچکس را از اولاد پسر
اگر نباشد در اولاد صلبیه مردی و باشند اولاد صلبیه دو تن یا زیاده از دو کس از دختران بیواسطه پس حکم اینست که میراث نیست
دختران پسر را با دختران بیواسطه مگر آنکه باشد با اولاد پسران مردی که وی از میت بمنزله این دختران پسر ست یا وی دورتر است
ازین دختران پسر پس این مرد باز میگرداند بر ان دختران پسر که بمنزله وی بودند یا بالاتر از وی بودند از دختران پسران زیادت را
اگر چیزی زیاده ماند پس قسمت کنند آن زیادتی را میان خویش مرد را مانند حصه دو زن و اگر زیاده نماند چیزی پس هیچ نیست ایشان را
و اگر نباشد اولاد بیواسطه مگر یک دختر پس آن یک دختر را النصف ست و دختر پسر را یکی باشد یا زیاده باشند از جنس دختران پسران
از آنانکه بنسبت میت در یک مرتبه اند ششم حصه ست پس اگر باشد با دختران پسر مردی و او بنسبت متوفی در مرتبه آن دختران است
پس حصه مقرر نیست ایشان را و ششم حصه نیست و لکن اگر باقی ماند بعد حصهای اهل فرایض بقیه باشد آن زیادتی آن مرد را و کسی را که
هم مرتبه وی باشد و آنکس را که بالای وی باشد از دختران پسران ازدرا مانند حصه دو زن ست و نیست کسی را که دورتر ست از ایشان چیزی و اگر باقی نماند چیزی
پس هیچ چیز نیست ایشان را و اینهمه که درین باب گفتم آنست که خدا تعالی فرموده در کتاب خود یوصیکم الله فی اولادکم الآیه قال مالک
الامر المجتمع علیه عندنا الذی لا اختلاف فیه والذی ادرکت علیه اهل العلم ببلدنا ان میراث الاب من ابنه او ابنته
ان ترک المتوفی ولدا او ولد ابن ذکرا فانه یفرض للاب السدس فریضة فان لم یترک المتوفی ولدا و ولد ابن ذکرا فانه
یبدأ بمن شرک الاب من اهل الفرائض فیعطون فرائضهم فان فضل من المال السدس فما فوقه کان للاب و ان لم یفضل
عنهم السدس فما فوقه فرض للاب السدس فریضة و میراث الام من ولدها اذا توفی ابنها او ابنتها فترک المتوفی ولدا
او ولد ابن ذکرا کان او انثی او ترک من الاخوة اثنین فصاعدا ذکورا کانوا او اناثا من اب و ام او من اب او من ام فالسدس لها
فان لم یترک المتوفی ولدا ولا ولد ابن ولا اثنین من الاخوة فصاعدا فان للام الثلث کاملا الا فی فریضتین فقط

۳۹۰

الفريضتين ان يتوفى رجل ويترك امرأته وابويه فيكون لامرأته الربع ولامه الثلث مما بقى وهو الربع من راس المال والاخرى

ان تتوفى امراة وتترك زوجها وابويها فيكون لزوجها النصف ولامها الثلث مما بقى وهو السدس من راس المال وذلك ان الله

تبارك وتعالى يقول فى كتابه ولابويه لكل واحد منهما السدس مما ترك ان كان له ولد فان لم يكن له ولد وورثه ابواه فلامه الثلث

فان كان له اخوة فلامه السدس فمضت السنة ان الاخوة اثنان فصاعدا گفت مالک حکمی که اتفاق حاصل شد بران نزدیک ما و چیزیکه

هیچ خلاف نیست دران و چیزیکه یافتم بران اهل علم را در شهر خود اینست که میراث پدر از پسر خود یا دختر خود بدین نسق ست که اگر بگذارد

متوفی فرزندی یا فرزند پسر را پس هر آئینه مقرر کرده میشود برای پدر شش یک حصه مقرر پس اگر نگذارد متوفی فرزند را یا فرزند پسر را پس حکم

اینست که شروع کرده میشود بکسیکه شریک پدر باشد از اهل فرائض پس داده شود ایشانرا حصهای ایشان پس اگر باقی ماند از مال

شش یک یا زیاده ازان باشد آن نیز پدر را و اگر باقی نماند از ایشان شش یک یا زیاده ازان مقرر کرده شود برای

پدر شش یک حصه مقرر حاصل آنست که سدس بطریق فرض ست و باقی بطریق عصوبة و میراث مادر از فرزند خود بدین نسق

است وقتیکه بمیرد پسر او یا دختر او پس بگذاشت آن متوفی فرزند را یا فرزند فرزند را مرد باشد آن فرزند یا زن یا بگذاشت

از صحاب اخوة دو کس را یا زیاده را خواه مردان باشند یا زنان یعنی خواهران حقیقی باشند از پدر و مادر یا علاتی باشند از پدر فقط

یا اخیافی از مادر فقط بهر تقدیر شش یک آن مادر راست پس اگر نگذارد متوفی فرزند را و نه فرزند پسر او را و نه دو کس را از صحاب اخوة

یا زیاده از دو کس از ایشان پس هر آئینه مادر راست یک ست تمام و کامل یعنی ثلث جمیع مال مگر در دو مسئله پس یکی ازان

دو مسئله اینست که متوفی شود مردی و بگذارد زن خود را و مادر و پدر خود را پس درین مسئله میرسد زن او را چهار یک مادر او را

سه یک از ما بقی و آن سه یک چهارم حصه خواهد بود از تمام مال و مسئله دیگر آنست که متوفی شود زنی و بگذارد شوهر خود را و مادر

و پدر خود را پس درین صورت میرسد شوهر او را النصف و میرسد مادر را سه یک از ما بقی و آن یک ششم حصه خواهد بود از تمام مال ایشانرا

که گفتیم ازین جهت ست که خدا تعالی فرموده در کتاب خود و لابویه لکل واحد منهما السدس الآیه پس گذشت سنت که اخوة

درین آیت عبارت ست از دو یا زیاده از دو **باب** میراث الرجل من امرأته و میراث المرأة من زوجها باب در میراث مرد

از زن خود و میراث زن از شوهر خود قال الله تعالی و لکم نصف ما ترک ازواجکم ان لم یکن لهن ولد فان کان لهن ولد فلکم الربع

مما ترکن من بعد وصیة یوصین بها او دین ولهن الربع مما ترکتم ان لم یکن لکم ولد فان کان لکم ولد فلهن الثمن مما ترکتم

من بعد وصیة توصون بها او دین ط و شما راست نصف انچه گذاشتند زنان شما اگر نباشد ایشانرا فرزندی پس اگر باشد ایشانرا

فرزندی پس شما راست چهارم حصه از انچه بگذاشتند بعد اخراج وصیتی که امر کرده باشند زنان بآن یا بعد ادای دین و زنانرا

است چهارم حصه از انچه شما بگذاشتید اگر نباشد شما را فرزندی پس اگر باشد شما را فرزندی پس آن زنانرا است هشتم حصه از انچه

391

بگذاشتید بعد ادای وصیتی که امر کرده باشند بآن یا بعد ادای دین قال مالک ومیراث الرجل من امرأته اذا لم تترک ولدا ولا ولد

ابن النصف فان ترکت ولدا او ولد ابن ذکرا کان او انثی فلزوجها الربع من بعد وصیة توصی بها او دین ومیراث المرأة

من زوجها اذا لم یترک ولدا ولا ولد ابن الربع فان ترک ولدا او ولد ابن ذکرا کان او انثی فلامرأته الثمن من بعد وصیة

یوصی بها او دین وذلک ان الله تبارک وتعالی یقول فی کتابه ولکم نصف ما ترک ازواجکم الآیة گفت مالک میراث

مرد از زن خود اگر نگذاشته باشد آن زن فرزندی یا فرزند پسر را النصف است پس اگر گذاشته باشد فرزندی یا فرزند پسر را

خواه آن فرزند مرد باشد یا زن پس شوهر او را چهار یک است بعد از ادای وصیتی که وصیت کرده باشد بآن آن زن یا بعد

ادای دین ومیراث زن از شوهر خود وقتیکه نگذارد شوهر فرزند را یا فرزند پسر را چهار یک است پس اگر بگذارد شوهر فرزندی

یا فرزند پسر را خواه مرد باشد آن فرزند خواه زن پس زن آن متوفی را هشت یک بعد از وصیتی که امر کرده باشد بآن یا

ادای دین واین حکم برای آنست که خدا تعالی میفرماید در کتاب خود ولکم نصف الآیة **باب میراث الکلالة** کلاله کسی است

که والد و ولد نگذارد و در کلاله دو آیه فرود آمده است یکی در اول سوره نساء یکی در آخر آن قال الله تعالی وان کان رجل

یورث کلالة او امرأة وله اخ او اخت فلکل واحد منهما السدس فان کانوا اکثر من ذلک فهم شرکاء فی الثلث من بعد

وصیة یوصی بها او دین غیر مضار وصیة من الله والله علیم حلیم ○ واگر باشد مردیکه میراث از وی می برند کلاله یعنی

بغیر والد و ولد یا باشد زنیکه میراث از وی می برند کلاله و بهر تقدیر باشد آن متوفی موریث کلاله را برادری و یا خواهری

و مراد اینجا برادر یا خواهر اخیافی است بالاجماع پس هر یکی را از برادر و خواهر ششم یک است پس اگر اصحاب اخوة زیاده باشند

از یک پس ایشان همه شریک اند در سه یک بعد ادای وصیتی که امر کرده باشد بآن یا ادای دین در حالیکه آن وصیت کننده

داخل کننده ضرر نباشد بر وارثان یعنی حصه زیاده از ثلث نباشد والله علیم حکم کرده است باین احکام خدا تعالی حکم کردنی

و خدا دانا بردبار است یستفتونک قل الله یفتیکم فی الکلالة ان امرؤ هلک لیس له ولد وله اخت فلها نصف ما ترک

وهو یرثها ان لم یکن لها ولد فان کانتا اثنتین فلهما الثلثان مما ترک وان کانوا اخوة رجالا ونساء فللذکر

مثل حظ الانثیین یبین الله لکم ان تضلوا والله بکل شیء علیم ○ طلب فتوی میکنند از تو در میراث کلاله بگو خدا فتوی

میدهد شما را در باب میراث کلاله اگر بمیرد مردیکه نیست او را هیچ فرزندی یعنی ونه والد و او را خواهر است یعنی عینی یا علاتی

پس او راست نصف آنچه گذاشته است متوفی و برادر وارث میشود خواهر را یعنی جمیع ترکه او میگیرد اگر نباشد آن خواهر را

فرزندی پس اگر باشند خواهران دو تن پس آن دو خواهر را دو سیوم حصه است از آنچه ترک کرد برادر و اگر باشند وارثان

اصحاب اخوة مردان و زنان پس مرد را مانند حصه دو زن است بیان میکند خدا برای شما شرایع اسلام را تا گمراه نشوید و خدا

قلت وعلی هذا اتفق اهل العلم

٣٩٢

بہر چیزے داناست مالک عن زید بن اسلم ان عمر بن الخطاب سال رسول الله صلعم عن الکلالة فقال له رسول الله صلی الله
یکفیک من ذلک الآیة التی انزلت فی آخر سورة النساء عمر بن الخطاب سوال کرد رسول الله صلی الله علیه وسلم از میراث کلالہ پس فرمود
او را رسول الله صلعم کفایت میکند ترا ازین مسئلہ آیتی کہ نازل کردہ شد در آخر سورۂ نسا یعنی یستفتونک ست بدانکہ مراد از اخوۃ در آیة
اولی بنی الاخیاف اند و در آیۃ ثانیہ بنو العلات و باعیان قطع شبہ واقع میشود قال مالک الامر المجتمع علیہ عندنا ان الاخوۃ
للام لا یرثون مع الولد ولا مع ولد الابناء ذکرانا کانوا او اناثا شیئا ولا یرثون مع الاب ولا مع الجد اب الاب شیئا
وانهم یرثون فیما سوی ذلک یفرض للواحد منهم السدس ذکرا کان او انثی فان کانا اثنین فلکل واحد منهما السدس فان
کانوا اکثر من ذلک فهم شرکاء فی الثلث یقتسمونه بینهم بالسواء للذکر مثل حظ الانثی وذلک ان الله تبارک وتعالی
قال فی کتابه وان کان رجل یورث کلالة الآیة فکان الذکر والانثی فی هذا بمنزلة واحدة گفت مالک امر یکہ اتفاق حاصل شد
بران نزد یک ما اینست کہ برادران اخیافی کہ از مادر باشند فقط وارث نمی شوند با فرزند ونہ با فرزند پسران مردان باشند آن فرزندان
یا زنان چیزی را و وارث نمی شوند با پدر ونہ با جد کہ پدر پدر باشد چیزی را و ایشان وارث میشوند در غیر این صورتها بطریق فرضیة
نہ بطریق عصوبة یکی را از ایشان شش یک است مرد باشد یا زن پس اگر دو باشند پس ہر یکی را از ایشان شش یک ست
پس اگر زیادہ باشند از دو پس ایشان باہم شریکان اند در سہ یک قسمت کنند آن سہ یک را میان خویش برابر مرد را مانند حصہ
یک زن ست واین بسبب آنست کہ خدا تعالی میفرماید در کتاب خود وان کان رجل یورث کلالة الآیة پس ہست مرد و زن
درین حکم بیک منزلہ قال مالک الامر عندنا ان الاخوة للاب والام لا یرثون مع الولد الذکر شیئا ولا مع
ولد الابن الذکر شیئا ولا مع الاب دنیا شیئا وهم یرثون مع البنات وبنات الابناء ما لم یترک المتوفی جدا
ابا اب ما فضل من المال فیکونون فیه عصبة یبدأ بمن کان له اصل فریضة مسماة فیعطون فرائضهم فان فضل
بعد ذلک فضل کان للاخوة للاب والام یقتسمونه بینهم علی کتاب الله جل ثناؤه ذکرانا کانوا او اناثا
للذکر مثل حظ الانثیین وان لم یفضل شیء فلا شیء لهم قال وان لم یترک المتوفی ابا ولا جدا ابا اب ولا ابنا
ولا ولد ابن ذکرا کان او انثی فانه یفرض للاخت الواحدة للاب والام النصف فان کانتا اثنتین فما فوق ذلک
من الاخوات للاب والام فرض لهن الثلثان فان کان معهن اخ ذکر فلا فریضة لاحد من الاخوات واحدة
کانت او اکثر من ذلک ویبدأ بمن شرکهم بفریضة مسماة فیعطون فرائضهم فما فضل بعد ذلک
من شیء کان بین الاخوة للاب والام للذکر مثل حظ الانثیین الا فی فریضة واحدة
فقط لم یکن لهم فیها شیء فاشرکوا مع بنی الام فی ثلثهم وتلک الفریضة امراة توفیت وترکت

زوجها وامها واختها لامها واخوتها لابيها وامها فكان لزوجها النصف ولامها السدس ولاخوتها لامها الثلث فلم يفضل شيء بعد ذلك

فيشترك بنو الاب والام في هذه الفريضة مع بني الام في ثلثهم فيكون للذكر مثل حظ الانثيين من اجل انهم كلهم اخوة المتوفى لامه وانما ورثوا

بالام وذلك ان الله تبارك وتعالى قال في كتابه وان كان رجل يورث كلالة او امرأة وله اخ او اخت فلكل واحد منهما السدس

فان كانوا اكثر من ذلك فهم شركاء في الثلث فلذلك شركوا في هذه الفريضة لانهم كلهم اخوة المتوفى لامه گفته مالک حکمی مقرر است

نزد ما اینست که برادران اعیانی که از یک پدر و یک مادر باشند وارث نمی شوند با فرزند نر چیزی را و نه با فرزند پسر که آن فرزند نر باشد

چیزی را و نه با پدر که بی واسطه باشد چیزی را و ایشان وارث می شوند با دختران و دختران پسران مادام که نگذاشته است متوفی جد را

که پدر پدر باشد پس وارث می شوند این قسم برادران آنچه باقی ماند از مال پس باشند در آن عصبه ابتدا کرده شود بکسی که او را اصل حصه مقرر

باشد پس داده شود این جماعه را حصهای ایشان پس اگر باقی ماند بعد از دادن این جماعه بقیه باشد آن بقیه اهل اخوة اعیانی را

قسمت کنند آن را در میان خویش موافق کتاب الله مردان باشند یا زنان مرد را مانند حصه دو زن است و اگر باقی نماند چیزی پس

هیچ چیز نیست ایشان را گفت مالک و اگر نگذارد متوفی پدر را و جد را که پدر پدر باشد و نه فرزند را و نه فرزند پسر خواه آن فرزند مرد

باشد یا زن پس هر آئینه حکم اینست که مقرر کرده شود برای خواهر حقیقی که از یک پدر و یک مادر باشد نصف را پس اگر باشند خواهران

دو تن یا زیاده و از جنس خواهران حقیقی از یک پدر و یک مادر مقرر کرده شود برای ایشان دو سیوم حصه پس اگر باشد همراه

ایشان برادری مردی پس حصه معین نیست هیچ یک از خواهران را یکی باشد یا زیاده ابتدا کرده شود تا آنکه شریک ایشان

شده باشند بحصه مقرر پس داده شود آن جماعه را حصهای ایشان بعد از آن چیزی که باقی ماند منقسم باشد میان برادران حقیقی که از یک پدر و یک

مادر باشند مرد را مانند حصه دو زن حکم همین منوال است مگر در یک مسئله پس نمی شود برادران حقیقی را در آن مسئله چیزی شریک

گردانیده شود ایشان را با برادران اخیافی در سیوم حصه ایشان و آن صورت اینست که زنی متوفی شود بگذاشت شوهر خود و مادر

و برادران اخیافی خود را و برادران حقیقی خود را پس رسید شوهر او را نصف و مادر او را ششش یک و برادران اخیافی او را سیوم یک

پس باقی نماند برای برادران حقیقی چیزی پس شریک شوند برادران حقیقی در این مسئله با برادران اخیافی در سیوم حصه ایشان

پس رسد مرد را مانند حصه دو زن از برای آنکه ایشان همه برادران اخیافی متوفی اند و جز این نیست که وارث شدند

بسبب مادر و این حکم برای آنست که خدا تعالی فرموده وان کان رجل یورث کلالة الآیة پس از این جهت شریک شدند در این

مسئله که ایشان همه برادران متوفی اند از جهت مادر و قال مالک الامر عندنا ان میراث الاخوة للاب اذا لم یکن معهم احد من بنی الاب

والام کمنزلة الاخوة للاب والام سواء ذکرهم کذکرهم وانثاهم کانثاهم الا انهم لا یشرکون مع بنی الام في الفریضة التي شرکهم فیها بنو الاب

والام لانهم خرجوا من ولادة الام التي جمعت اولئك فان اجتمع الاخوة للاب والام والاخوة للاب فكان في بني الاب والام ذكر فلا ميراث

لاحد من بني الاب ان لم يكن بنو الاب والام امرأة واحدة او اكثر من ذلك من الاناث لا ذكر معهن فانه يفرض للاخت الواحدة

للاب والام النصف ويفرض للاخوات للاب السدس تتمة الثلثين فان كان مع الاخوات للاب ذكر فلا فريضة لهن ويبدأ باهل

الفرائض المسماة فيعطون فرائضهم فان فضل بعد ذلك فضل كان بين الاخوة للاب للذكر مثل حظ الانثيين فان لم يفضل شيء

فلا شيء لهم فان كانت الاخوات للاب والام امرأتين او اكثر من ذلك من الاناث فرض لهن الثلثان ولا ميراث

معهن للاخوات للاب الا ان يكون معهن اخ لاب فان كان معهن اخ لاب بدئ بمن شركهم من اهل الفرائض

بفريضته مسماة فاعطوا فرائضهم فان فضل بعد ذلك فضل كان بين الاخوة للاب للذكر مثل حظ الانثيين وان لم يفضل شيء فلا

شيء لهم ولبني الام مع بني الاب للواحد السدس وللاثنين فصاعدا الثلث للذكر مثل حظ الانثى فهم فيه بمنزلة واحدة سواء

سواء گفت مالک حکمی که مقرر ست نزد یک ما اینست که میراث برادران علاتی وقتیکه نباشند با ایشان کسی از برادران اعیانی بمنزلهٔ

میراث برادران اعیانی ست برادران مردانیان برابر مردانان ست وزن ایشان برابر زنان ایشان بجز آنکه ایشان

شریک نمیشوند با برادران اخیافی در مسئله که شریک شدند با ایشان برادران اعیانی زیراکه برادران اعیانی برادر شدند

بسبب زادن مادر یکه جمع کرد ایشانرا پس اگر جمع شوند برادران اعیانی و برادران علاتی پس باشد در برادران اعیانی

مردی پس میراث نیست هیچکس مرا از علاتیان واگر نباشند از اولاد مادر و پدر مگر یک زن یا بیشتر از یک زن از قسم زنان که

مرد نیست با ایشان پس حال اینست که مقرر کرده شود برای یک خواهر عینی نصف را و برای خواهر علاتی شش یک تا تمام شود

دو سیوم حصه که نهایت نصیب خواهران بود پس اگر باشد با خواهران علاتی مردی پس حصه مقرر نیست برای ایشان وابتدا

کرده شود باهل فرائض که حصه مقرر دارند پس داده شود ایشانرا حصها ایشان پس اگر باقی ماند بعد دادن ایشان بقیه منقسم شود

میان اولاد پدر مردرا باشد حصه دو زن واگر باقی نماند چیزی پس چیزی نیست ایشانرا پس اگر باشند خواهران اعیانی دو تن

یا زیاده از دو از قسم زنان مقرر کرده شود برای ایشان دو سیوم حصه میراث نیست همراه ایشان خواهران علاتی را مگر آنکه

باشد با ایشان برادری علاتی پس اگر باشد با ایشان برادر علاتی ابتدا کرده شود بجماعه که شریک ایشان باشند از اهل

فرائض بحصه مقرره پس داده شود ایشان را حصهای ایشان پس اگر باقی ماند بعد ازین دادن بقیه منقسم شود میان برادران

علاتی مرد را باشد مانند حصه دو زن واگر باقی نماند چیزی پس هیچ چیز نیست ایشانرا و برادران اخیافی را میرسد با برادران

علاتی حصه مقرره بدین نسق برای یک شش یک برای دو یا زیاده از دو سیوم حصه مرد را مانند حصه زن پس ایشان

درین ثلث بیک مرتبه اند با یکدیگر برابر اند **باب میراث الجد من ابن ابنه** باب در بیان میراث جد از نبیرهٔ خود همان

عن يحيى بن سعيد انه بلغه ان معاوية بن ابي سفيان كتب الى زيد بن ثابت يسأله عن الجد فكتب اليه زيد بن ثابت انك

كتبت الي تسألني عن الجد والله اعلم وذلك ما لم يكن يقضي فيه الا الامراء يعني الخلفاء وقد حضرت الخليفتين قبلك

يعطيانه النصف مع الاخ الواحد والثلث مع الاثنين فان كثرت الاخوة لم ينقصوه من الثلث معاوية بن ابي سفيان

عه وان كان بين الاخ او الابن بنت او بنتين ربع الاثنين عن زيد بن ثابت انه وقال ابن مسعود ان الاخوين البلاذري عن الشعبي وراواه ابن عباس والزبير عن عبد الله بن مسعود وعن عبد الله وتبع الحج اول قول عبد الله وقول ابن مسعود الحج سلف فان الصلح وعليه اتفق اهل العلماء

٣٩٥

قوله عه ان يعطوه من الثلث يعني يقاسم مع الاخ والاخوين فاذا زادوا لم ينقص من الثلث وروى البزاري عن الشعبي كان عمر يقاسم الجد مع الاخ والاخوين فاذا زادوا اعطاه الثلث وكان يعطيه مع الولد السدس ١٢

نامه نوشت بسوی زید بن ثابت سوال میکرد او را از حکم جد پس نوشت بسوی او زید بن ثابت که تو نامه نوشته بودی بسوی من
سوال میکردی مرا از حکم جد و خدا دانا تر است و این مسئله مسئله ایست که حکم نمیکردند دران مگر خلیفها و هر آئینه حاضر شدم نزدیک
دو خلیفه پیش از تو میدادند جد را النصف با یک برادر و سیوم حصه با دو برادر پس اگر بسیار می بودند برادران کم نمی کردند حصه
او را از ثلث یک مترجم گوید رضی الله عنه و این در صورتیست که با جد و اخوة صاحب فرض نباشد پس جد را خیر الامرین است
مقاسمه اخوة للذکر مثل حظ الانثیین یا ثلث جمیع المال و الله اعلم **مالک** عن ابن شهاب عن قبیصة بن ذویب ان
عمر بن الخطاب فرض للجد الذی یفرض الناس له الیوم عمر بن الخطاب حکم کرد برای جد چیزیکه حکم میکنند مردمان برای او
امروز یعنی خیر الامرین چنانکه گذشت **مالک** انه بلغه عن سلیمن بن یسار انه قال فرض عمر بن الخطاب و عثمان بن
عفان و زید بن ثابت للجد مع الاخوة الثلث معین کرد عمر بن الخطاب و عثمان بن عفان و زید بن ثابت برای جد با برادران
ثلث یک چنانکه گذشت قال مالک والامر المجتمع علیه عندنا والذی ادرکت علیه اهل العلم ببلدنا ان الجد ابا
الاب لا یرث مع الاب دنیا شیئا و هو یفرض له مع الولد الذکر و مع ابن الابن الذکر السدس فریضة و هو فیما
سوی ذلک ما لم یترک المتوفی اخا او اختا لابیه یبدأ باحد ان شرکه بفریضة مسماة فیعطون فرائضهم فان
فضل من المال السدس فما فوقه کان له و ان لم یفضل من المال السدس فما فوقه فرض للجد السدس فریضة
قال مالک و الجد و الاخوة للاب و الام اذا شرکهم احد بفریضة مسماة یبدأ بمن شرکهم من اهل الفرائض فیعطون
فرائضهم فما بقی بعد ذلک للجد و الاخوة من شیء فانه ینظر ای ذلک افضل لحظ الجد اعطیه الجد الثلث مما بقی له
و للاخوة او یکون بمنزلة رجل من الاخوة فیما یحصل له و لهم و یقاسمهم بمثل حصة احدهم او السدس من راس المال کله
ای ذلک کان افضل لحظ الجد اعطیه الجد و کان ما بقی بعد ذلک للاخوة للاب و الام للذکر مثل حظ الانثیین الا فی
فریضة واحدة تکون قسمتهم فیها علی غیر ذلک و تلک الفریضة امرأة توفیت و ترکت زوجها و امها و اختها
لابیها و امها و جدها فللزوج النصف و للام الثلث و للجد السدس و للاخت للاب و الام النصف ثم یجمع سدس الجد
و نصف الاخت فیقسم اثلاثا للذکر مثل حظ الانثیین فیکون للجد ثلثاه و للاخت ثلثه قال مالک و میراث الاخوة
للاب مع الجد اذا لم یکن معهم اخوة للاب و الام کمیراث الاخوة للاب و الام سواء ذکرهم کذکرهم و انثاهم کانثاهم فاذا اجتمع
الاخوة للاب و الام و الاخوة للاب فان الاخوة للاب و الام یعادون الجد باخوتهم لابیه فیمنعونه بهم کثرة المیراث
بعددهم و لا یعادونه بالاخوة للام لانه لو لم یکن مع الجد غیرهم لم یرثوا معه شیئا و کان المال للجد کله فما حصل للاخوة
من بعد حظ الجد فانه یکون للاخوة من الاب و الام دون الاخوة للاب و لا یکون للاخوة للاب معهم شیء الا ان یکون

الاخوة للاب او للاب والام امرأة واحدة فان كانت امرأة واحدة فانها تعاد الجد باختها لابيها ما كانوا فما حصل لهم ولها من شيء

كان لها دونهم ما بينها وبين ان تستكمل فريضتها وفريضتها النصف من راس المال كله فان كان فيما يجاز لها ولاخوتها لابيها

فضل عن نصف راس المال كله فهو لاخوتها لابيها للذكر مثل حظ الانثيين فان لم يفضل شيء فلا شيء لهم گفت مالک و حکمی که

اتفاق حاصل شد بران نزدیک ما وچیزیکه یافتیم بران اهل علم را در شهر خود اینست که جد یعنی پدر پدر وارث نمی شود با پدر بواسطه چیزیرا

معین کرده میشود برای جد با فرزند نرینه و با پسر پسر که آن نبیره هم نرینه باشد شش یک بطریق فرضیه و حکم در مسئلها که بجز اینصورتها

باشد یعنی در صورتهائی که فرزند نرینه بیواسطه یا بواسطه موجود نباشد مادام که نگذارده ست متوفی برادری یا خواهری از اعیانیان

یا علاتیان اینست که شروع کرده می شود بکسیکه او شریک جد باشد بحصه معین پس داده شود ایشانرا حصهای ایشان پس اگر باقیماند

از مال شش یک یا زیاده از شش یک باشد آن زیادتی جد را و اگر باقی نماند از مال شش یک یا زیاده معین کرده شود برای جد

شش یک بطریق فرضیه گفت مالک جد و برادران اعیانی وقتی که شریک ایشان باشد کسی بحصه معین شروع کرده شود

بکسیکه شریک ایشان باشد از اهل فرایض پس داده شود ایشانرا حصهای ایشان پس انچه باقیماند بعد ازین برای جد و برادران

از چیزی پس هر آئینه حکم اینست که نظر کرده شود هر کدام ازین خصلتها ایکه زیاده تر است برای نصیب جد داده شود جد را سه یک از انچه

باقیماند برای او و برای برادران یا جد باشد بمنزلهٔ شخصی از برادران دران مال که حاصل شود برای او و برای برادران و قسمت کند با ایشان

مانند حصه یکی از ایشان یا شش یک از راس المال همه آن هر کدام خصلت که بهتر باشد نصیب جد را داده شود آنرا بجد

و باشد چیزیکه باقی ماند بعد ازین برادران اعیانیرا باین حساب که مرد را مانند نصیب دو زن است حکم همین منوال

است مگر در یک مسئله که میشود قسمت ایشان دران مسئله بر غیر این طریق و آن مسئله اینست که زنی متوفی شد

و گذاشت شوهر خود را و مادر خود را و خواهر اعیانی خود را و جد خود را پس شوهر راست نصف مال و مادر راست سه یک و جد راست

شش یک و خواهر اعیانی راست نصف بعد از آن جمع کرده شود شش یک جد و نصف خواهر پس قسمت کرده شود بر سه حصه

مرد را مانند حصه دو زن پس برسد جد را دو سیوم حصه او و خواهر را یک سیوم حصه او و گفت مالک میراث برادران علاتی با جد

وقتیکه نباشد با ایشان برادران عینی مانند میراث برادران اعیانی است برابر آن مردانیان مانند مردانان است و زنان

اینان مانند زنان آنان است پس وقتیکه جمع شوند برادران اعیانی و برادران علاتی پس هر آئینه برادران

اعیانی شمرده میشوند با جد جمع شده با برادران علاتی خویش پس منع میکنند جد را بسبب جمع شدن با علاتیان

از کثرت میراث بعد ایشان و شمرده نمی شوند با جد جمع شده با برادران اخیافی زیرا که حال اینست که اگر نباشد با جد غیر اخیافی

وارث نمی شد غیر او چیزی را و مال میشد برای جد همه آن پس انچه حاصل شد برادران را بعد نصیب جد پس هر آئینه

٣٩٧

وی میرسایبرادران اعیانی را نه برادران علاقی را و نمیرسد برادران علاقی را با برادران اعیانی چیزی مگر آنکه باشد از صحاب
اخوة اعیانی یک زن یعنی یک خواهر اعیانی باشد و بس پس اگر باشد یک خواهر اعیانی پس هر آئینه وی در شمار آید با جد همچنانکه شده
با برادران علاقی خود هر قدر که هستند پس آنچه حاصل شد این برادران را و آن خواهر اعیانی را از چیزی باشد آنچیز خواهر را نه برادران
علاقی را در میان آن خواهر اعیانی و در میان آنکه کامل کند حصه خود را و حصه او نصف است از راس مال تمام آن پس اگر باشد
در آنچه جمع کرده شد برای او و برای برادران علاقی او زیاده از نصف راس مال تمام آن پس آن زیاده برادران علاقی
راست مرد را مانند حصه دو زن پس اگر باقی نماند چیزی پس هیچ نیست ایشانرا مترجم گوید همین است مذهب شافعی و نزدیک
ابو حنیفه جد یعنی پدر پدر ساقط میکند برادران را زیرا که وی بمنزله پدر است اگر پدر نباشد مگر در سه مسئله و مسئله از ان
سابق گذشت که مادر را با وجود پدر و زن یا شوهر ثلث ما بقی بود و با وجود جد ثلث تمام مال خواهد بود و سیوم آنست که مادر پدر
با وجود پدر ساقط است و با وجود جد ساقط نیست والله اعلم **باب میراث الجدة** در بیان میراث جده **مالك**
عن ابن شهاب عن عثمان بن اسحق بن خرشة عن قبیصة بن ذویب انه قال جاءت الجدة الی ابی بکر الصدیق تسأله
میراثها فقال لها ابو بکر ما لك فی کتاب الله شیء وما علمت لك فی سنة رسول الله صلی الله علیه وسلم شیئا فارجعی حتی
اسأل الناس فسأل الناس فقال المغیرة بن شعبة حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم اعطاها السدس فقال ابو بکر
هل معك غیرك فقام محمد بن مسلمة الانصاری فقال مثل ما قال المغیرة بن شعبة فانفذه لها ابو بکر الصدیق ثم
جاءت الجدة الاخری الی عمر بن الخطاب تسأله میراثها فقال لها ما لك فی کتاب الله شیء وما کان القضاء الذی
قضی به الا لغیرك وما انا بزائد فی الفرائض شیئا ولکنه ذلك السدس فان اجتمعتما فیه فهو بینکما وایتکما
خلت به فهو لها آمد جده بسوی ابو بکر صدیق رضی الله عنه سوال میکرد او را از میراث خود پس گفت او را ابو بکر صدیق که نیست ترا
در کتاب خدای تعالی چیزی و ندانسته ام برای تو در سنت آنحضرت صلی الله علیه وسلم چیزی پس باز گرد تا آنکه سوال کنم مردمان را
پس سوال کرد ابو بکر مردمانرا پس گفت مغیره بن شعبه حاضر شدم بخدمت آنحضرت صلی الله علیه وسلم داد جده را شش یک پس گفت
ابو بکر صدیق آیا هست ای مغیره با تو غیر تو پس ایستاد محمد بن مسلمه انصاری پس گفت مانند آنچه گفته بود مغیره بن شعبه
پس امضای حکم کرد برای جده ابو بکر صدیق بعد از آن آمد جده دیگر یعنی مادر مادر بسوی عمر بن الخطاب پس سوال میکرد او را
میراث خود را پس گفت عمر او را نیست ترا در کتاب خدای تعالی چیزی و نه بود قضائی که حکم کرده شد بآن مگر برای غیر تو و نیستیم
زیاده کننده در فرائض چیزیرا ولکن باقی همان سدس است پس اگر جمع شوید در ان سدس آن منقسم است میان شما
و هر کدام از شما که تنها باشد با آن سدس پس آن سدس او راست **مالك** عن یحیی بن سعید عن القاسم بن محمد قال

أتت الجدتان إلى أبي بكر الصديق فأراد أن يجعل السدس للتي من قبل الأم فقال له رجل من الأنصار أما إنك لتترك التي
لو ماتت وهو حي كان إياها يرث فجعل أبو بكر السدس بينهما آمدند دو جده پیش ابو بکر صدیق پس خواست که بدهد سدس آن
جده را که از جانب مادر بود یعنی مادر مادر را پس گفت او را مردی از انصار آگاه باش هر آئینه تو ترک میکنی آن جده را که اگر وی
بمردی و متوفی زنده ماندی وارث او شدی تخصیص پس ساخت ابو بکر سدس را منقسم میان هر دو جده **مالك** عن عبد ربه
بن سعيد أن أبا بكر بن عبد الرحمن بن الحارث بن هشام كان لا يفرض إلا للجدتين ابو بکر بن عبد الرحمن حصه معین نمیداد
مگر دو جده را یعنی مادر پدر را و مادر مادر را قال مالك والأمر المجتمع عليه عندنا الذي لا اختلاف فيه والذي أدركت عليه
أهل العلم ببلدنا أن الجدة أم الأم لا ترث مع الأم دنيا شيئا وهي فيما سوى ذلك يفرض لها السدس فريضة وأن الجدة
أم الأب لا ترث مع الأم ولا مع الأب شيئا وهي فيما سوى ذلك يفرض لها السدس فريضة فإذا اجتمعت الجدتان أم الأب
وأم الأم وليس للمتوفى دونهما أب ولا أم قال مالك فإني سمعت أن أم الأم إن كانت أقعدهما كان لها السدس دون أم الأب
وإن كانت أم الأب أقعدهما أو كانتا في القعدد من المتوفى بمنزلة سواء فإن السدس بينهما نصفان قال مالك ولا ميراث
لأحد من الجدات إلا للجدتين لأنه بلغني أن رسول الله صلى الله عليه وسلم ورث الجدة ثم سأل أبو بكر عن ذلك حتى أتاه الثبت
عن رسول الله صلى الله عليه وسلم أنه ورث الجدة فأنفذه لها ثم أتت الجدة الأخرى إلى عمر بن الخطاب فقال ما أنا بزائد في الفرائض
شيئا فإن اجتمعتما فهو بينكما وأيتكما خلت به فهو لها قال مالك ثم لم نعلم أحدا ورث غير جدتين منذ كان الإسلام
إلى اليوم گفت مالک حکمی که اتفاق حاصل شده بران نزدیک ما آنکه اختلاف نیست در آن و چیزیکه یافتم بران اهل علم را در شهر خود آنست
که جده مادر مادر وارث نمی شود با مادر بهیچ وجه و مادر مادر در غیر صورت جمع شدن با مادر بهیچ واسطه معین کرده میشود او را
ششم یک بطریق فرضیت و جده که مادر پدر باشد وارث نمی شود با مادر و با پدر چیزی و آن مادر پدر را در غیر صورت جمع شدن
با پدر یا مادر ششم یک است بطریق فرضیت پس اگر جمع شوند هر دو جده مادر پدر و مادر مادر و نیست متوفی را نزدیکتر از ایشان
پدری و نه مادری گفت مالک پس هر آئینه من شنیدم که مادر مادر اگر نزدیکترین این دو باشد مر سدس ویرا است بجز مادر پدر
و اگر باشد مادر پدر نزدیکترین این دو یا باشند در قرب از متوفی بیک منزله برابر یکدیگر پس سدس منقسم است میان ایشان دو نصف گفت مالک
و میراث نیست هیچ یکی از جدات را مگر برای دو جده زیرا که حال اینست که خبر رسیده بمن که رسول الله صلعم وارث ساخت جده را بعد از آن
سوال کرد ابو بکر صدیق صحابه را از حکم جده تا آنکه آمد پیش او خبر ثابت از رسول الله صلعم که وی وارث ساخت جده را پس جاری
ساخت سدس را برای او و بعد از آن آمد جده دیگر بسوی عمر بن الخطاب پس گفت من زیاده کننده نیستم در فرائض چیزی را
پس اگر جمع شوید شما هر دو در آن سدس پس آن سدس میان شماست و هر کدام از شما که تنها باشد با آن سدس پس

٣٩٩

سدس را است گفت مالک بعد از این ندانستم هیچ یکی را که وارث ساخته باشد غیر دو جده را از ابتدای آنکه اسلام پیدا شد تا امروز

باب میراث العصبة در بیان میراث عصبها قال مالك الامر المجتمع علیه عندنا الذی لا اختلاف فیه والذی ادرکت

علیه اهل العلم ببلدنا فی ولایة العصبة ان الاخ للاب والام اولی بالمیراث من الاخ للاب والاخ للاب اولی بالمیراث من بنی الاخ

للاب والام وبنوا الاخ للاب والام اولی من بنی الاخ للاب وبنوا الاخ للاب اولی من بنی ابن الاخ للاب والام

وبنوا الاخ للاب اولی من العم اخی الاب للاب والام والعم اخو الاب للاب اولی من بنی العم اخی الاب للاب والام وابن

العم للاب اولی من عم الاب اخی الاب للاب والام قال مالك وکل شیء سئلت عنه من میراث العصبة فانه

علی نحو هذا انسب المتوفی ومن تنازع فی میراثه من عصبته فان وجدت احدا منهم یلقی المتوفی الی اب لا یلقاه احد منهم

الی اب دونه فاجعل میراثه للذی یلقاه الی الاب الادنی دون من یلقاه الی فوق ذلك فان وجدتهم کلهم یلقونه

الی اب واحد یجمعهم جمیعا فانظر اقعدهم فی النسب فان کان ابن اب فقط فاجعل المیراث له دون الاطرف وان کان

ابن اب وام وان وجدتهم مستوین ینتسبون من عدد الاباء الی عدد واحد حتی یلقوا نسب المتوفی جمیعا وکانوا کلهم

جمیعا بنی اب او بنی اب وام فاجعل المیراث بینهم سواء وان کان والد بعضهم اخا والد المتوفی للاب والام وکان

من سواه منهم انما هو اخو ابی المتوفی لابیه فقط فان المیراث لبنی اخ المتوفی لابیه وامه دون بنی الاخ للاب

ذلك ان الله تبارك وتعالی قال واولوا الارحام بعضهم اولی ببعض فی کتاب الله ان الله بکل شیء علیم قال مالك

والجد ابو الاب اولی من بنی الاخ للاب والام واولی من العم اخی الاب للاب والام بالمیراث وابن الاخ للاب

والام اولی من الجد بولاء الموالی گفت مالک حکمی که اتفاق حاصل شده بران نزدیک ما واختلاف نیست دران وچیزیکه یافتیم بران

اهل علم را در شهر خود در میراث گرفتن عصبه اینست که برادر اعیانی اولی ست بمیراث از برادر علاتی و برادر علاتی اولی ست بمیراث

از اولاد برادر اعیانی و پسران برادر اعیانی اولی هستند از پسران برادر علاتی و پسران برادر علاتی اولی هستند

از پسران پسر برادر اعیانی و پسران برادر علاتی اولی اند از عم که برادر اعیانی پدر باشد و عم که برادر اعیانی پدر باشد اولی ست

از آن عم که برادر علاتی پدر باشد و عم که برادر علاتی پدر باشد اولی ست از پسران عم که برادر اعیانی پدر باشد و پسر عم علاتی اولی ست

از عم پدر که برادر اعیانی جد باشد گفت مالک و هر چیزیکه سوال کرده شود ترا از وی از میراث عصبه پس بر آئینه حکم وی بر همین وال

ست یاد کن نسب متوفی را و نسب کسی که نزاع کرده میشود با تو در وارث بودن او از عصبات پس اگر یافتی کسی را از ایشان

بر میخورد با متوفی بسوی پدریکه بر نمیخورد با متوفی هیچکس از ایشان بسوی پدریکه فرود تر از آن باشد پس مقرر کن میراث او را

برای همان شخص که بر میخورد با متوفی بسوی پدر فرود تر بجز کسی که بر میخورد با او بسوی پدریکه بالاتر از وی باشد پس اگر یافتی

فائده وعلیه اهل العلم ۴۰۰

ایشان را

ایشانرا همه ایشان را اگر برمیخورند با متوفی بسوی یک پدر که جمع میکند ایشانرا همه ایشانرا پس ببین نزدیکترین ایشانرا در نسب
اگرچه باشد علاتی پس مقرر کن میراث را برای او بجز دورتر از وی اگرچه دورتر اعیانی باشد و اگر یافتی ایشانرا برابر میرسند
در نسب بیک حد تا آنکه برخورند با نسب متوفی همه یکجا و باشند همه ایشان علاتی یا همه ایشان اعیانی پس بکن میراث را
منقسم میان ایشان علی السویه و اگر باشد والبعض از ایشان برادر اعیانی پدر متوفی و غیر وی جز این نیست که والد او برادر
علاتی پدر است پس هر آئینه میراث پسران اعیانی راست بجز پسران علاتی و الحکم السبب آنست که خدا تعالی فرموده و اولوا
الارحام بعضهم اولی ببعض فی کتاب الله ان الله بکل شیء علیم گفت مالک و جد که پدر پدر باشد اولی است از پسران
برادران عینی و اولیست از عم که برادر عینی پدر است بمیراث و پسر برادر اعیانی اولی است از جد لولا موالی فقیر گوید بعد از آنکه
احوال ذوی الفرایض و عصبات دانسته شد بجهت تسهیل استخراج فرایض لابد است از معرفت فصلی چند ذکر آن فصول نیز میباید کرد

فصل فروض مقدره در کتاب الله شش کسرست نصف و ربع و ثمن و ثلثان و ثلث و سدس پس النصف
فرض پنج کس است اول زوج وقتیکه زوجه اش بمیرد و هیچ فرزند و فرزند فرزند نگذارد دوم بنت سیوم بنت الابن چهارم
اخت لابوین پنجم اخت لاب وقتیکه این چهار تن تنها باشند یعنی مجتمع نباشند با مثل خود یا با ذکوری که در مرتبه
ایشان باشند و شرط توریث ایشان سابق بگذشت و ربع فرض دو کس است زوج وقتیکه زوجه فرزند گذارد و زوجه
وقتیکه زوج هیچ فرزند و فرزند فرزند نگذارد و ثمن نصیب یک کس یا جماعه از زوجه وقتیکه زوج او فرزند یا فرزند
فرزند بگذارد و ثلثان فرض چهار قسم است بنتین یا زیاده از بنتین و دو بنت ابن یا زیاده از دو و دو اخت
لابوین یا زیاده از دو و دو اخت لاب یا زیاده از دو وقتی که ایشان مجتمع نباشند با ذکور در مرتبه خود و ثلث فرض
دو کس است ام وقتیکه فرزند او بمیرد و او را ولد و ولد ابن نباشد و دو کس از اخوة و اخوات نباشند و اولاد مادر
وقتیکه دو باشند یا زیاده از دو همه مشترک اند درین ثلث و جد را در بعض مواضع ثلث میدهند چنانکه بیاید و سدس
فرض هفت کس است اب و جد وقتیکه میت ایشان را ولد یا ولد ابن باشد و ام وقتیکه میت او را ولد یا ولد ابن
یا دو کس از اخوة و اخوات باشند و جده صحیحه فاسده یعنی مادر مادر یا مادر پدر نزد یک عدم ام و اب و جماعه جدات
در یک منزله نیز مشترک اند در سدس و بنت الابن یا بنات الابن وقتیکه با ایشان یک بنت لصلب باشد
و اخت لاب و اخوات لاب وقتیکه با ایشان یک اخت لابوین باشد و یک کس اخ لام یا اخت لام

فصل

اب و ابن و زوج در هیچ حال محجوب نمی شوند بحجب حرمان و ابن الابن را حاجب نمی شود الا ابن صلب یا ابن الابن
که اقرب باشد از وی و اصحاب فروض مستغرقه مثل ابوین و بنتین و حاجب جد نمیشود الا کسیکه متوسط باشد میان او و میان

۴۰۱

میت مانند اب یا اب الاب وحاجب اخ لابوین نمی شود الا اب وابن وابن الابن وحاجب اخ لاب نمی شوند الا اینجماعه که گفته شد
واخ لابوین نیز وحاجب اخ لام میشود اب وجد وولد وولد ابن وابن الاخ لابوین حاجب او شش کس میباشند اب وجد وابن
وابن الابن واخ لابوین واخ لاب وابن الاخ لاب حاجب او میشوند این شش کس وابن الاخ لابوین نیز وعم لابوین حاجب او
میشوند این هفت کس وابن الاخ لاب نیز وعم لاب حاجب او میشوند این هشت کس وعم لابوین نیز وابن عم لابوین حاجب او
میشوند این نه کس وعم لاب نیز وابن عم لاب حاجب او میشوند این ده کس وابن عم لابوین نیز ومعتق را حاجب میشود وعصبه نسب
وبنت وام وزوجه بهیچ حال محجوب نمی شوند وبنت الابن را محجوب میکند ابن ودو بنت صلب وقتیکه همراه او کسی نباشد که وی را
عصبه بالغیر سازد مانند اخ یا ابن عم که در مرتبه او باشد وجده ام حاجب او نمی شوند الا ام وجده لاب حاجب او نمی شود الا اب
وام وقربی از هر جهة حاجب بعدی میشود از همان جهة وقربی از جهة ام حاجب بعدی میباشد از جهة اب نزد ام بنسبت ام ام ابه وقربی از جهة
اب آیا حاجب بعدی از جهة ام می شود یا نه دو قول آمده واخت از جهات سه گانه مانند اخ جهات سه گانه است در حجب واخوات
لاب حاجب ایشان نیز میشوند دو اخت لابوین ومعتقه مانند معتق است در حجب وهر عصبه حاجب او میباشد اصحاب فروض مستغرقه
فصل اگر ورثه محض عصبات باشند عدد رؤس مقسوم علیهم اصل مسئله خواهد بود وهر ذکر را دو انثی قرار باید داد چنانکه حق تعالی
فرمود للذکر مثل حظ الانثیین واگر در میان ایشان یک صاحب فرض باید و صاحب فرض متماثلین باشند پس اصل مسئله مخرج آن فرض ۴۰۳
خواهد بود ومخرج نصف اثنین است ومخرج ربع اربعه ومخرج ثمن ثمانیه ومخرج ثلثین وثلث ثلثه ومخرج سدس سته واگر دو فرض
مختلف جمع شوند از سه حالت بیرون نخواهد بود مخرج آنها متداخل اند یا متوافق یا متباین معنی تداخل آنست که اقل مفنی
اکثر باشد باسقاط او از اکثر دو بار یا سه بار یا زیاده مانند پنج با ده وسه با نه وسه وچهار با دوازده ودر ینصورت اکثر مخرجین
باید گرفت مانند سدس وثلث ونصف ودر مسئله ام ودو ولد ام واخ لاب وام را سدس است ودو ولد ام را ثلث ونصف
باقی اخ لاب را پس اصل مسئله شش است ومعنی توافق آنست که عدد ثالث افنا کند هر دو را باسقاط اقل از اکثر مانند شش
ونه افنا میکند هر دو را سه ومانند شش وهشت افنا میکند هر دو را دو وهر زوجین با یکدیگر متوافق اند البته زیرا که دو ان
هر دو را لامحاله افنا میکند ودر ینصورت وفق یکی در دیگری ضرب باید کرد وحاصل الضرب اصل مسئله باشد ووفق عبارت
از کسری است که سمی این عدد ثالث باشد مانند نصف که سمی اثنین است وثلث سمی ثلثه مثال آن مسئله زوجه وام وابن
زوجه را ثمن است وام را سدس است وابن را باقی میان ثمانیه وسته توافق بالاثنین است پس نصف سته را در ثمانیه ضرب
کردیم یا نصف ثمانیه را در سته ضرب کردیم حاصل شد بیست وچهار سه زوجه را وچهار ام را وهفده ابن را ومعنی تباین آنست
که افنا نکند هر دو را مگر یکی مانند شش یا هفت ودر ینصورت مخرج یکی را در تمام مخرج دیگر ضرب کنیم وحاصل الضرب مخرج

بر دو کسر باشد مانند مسئلهٔ ام و زوجه و اخ لاب ام را ثلث ست و زوجه را ربع و اخ لاب را باقی و میان ثلثه و اربع تباین است
ثلثه را در اربع ضرب کردیم دوازده حاصل شد و آن اصل مسئله ست ام را چهار و زوجه را سه و پنج اخ لاب را پس اصول
در صورت افراد و اجتماع زیاده از هفت نمی باشد اثنان و ثلثه و اربعه و سته و ثمانیه و اثنا عشر و اربعه و عشرون فصل
گاهی عدد اصل مسئله شده است که تنگی میکند از سهام ایشان و مثال محسوس این تنگی آنست که چهار رغیف حاضر شد
و پنج کس مهمان آمدند یا گوییم چهار رغیف حاضر شد و سه کس بهم رسیدند که هر یکی را دو رغیف میباید داد پس لابدست اینجا
از تقسیم ما حضر بر کسوری که عدد رؤس ایشان باشد مانند آنکه هر رغیف را پنج بخش کنند و هر مهمان را چهار بخش دهند یا هر رغیف را
سه حصه کنند و هر یکی را دو حصه برسد و همین ست معنی عول باید دانست که عول در مثل این صورتها امریست مقطوع
در از زبان بنی آدم مانند بسیاری از مسائل اصول حدیث چنانکه بیان آن در بعض کلام ما شنیده باشی پس انکار بر مسئله
عول که اجماعیست ناشی از قلت تامل میباشد والله اعلم و باستقرار معلوم شد که ازین اصول هفتگانه سه اصل عائل میشود
در بعض مسائل سته و اثنا عشر و اربعه و عشرین پس سته عائل میشود به هفت مانند مسئلهٔ زوج و اختین لابوین یا لاب
زوج را نصف باشد و اختین را ثلثین در اصل مسئله شش ست و به هفت عائل شد سه زوج را و چهار اختین را و در این صورت
سهم هفتم میباید زیاده کرد و به هشت مانند همین مسئله اگر با ایشان ام را نیز اعتبار کنند پس سدس ام را باشد و نصف ۴۰۳
زوج را و ثلثین اختین را و آنرا اصل مسئله گنجایش ندارد و لابدست از زیاده دو عدد و به نه مانند مسئلهٔ مذکور اگر ام و اخ
لام نیز اعتبار کنند پس سدس دیگر اخ لام را باشد و به ده مانند این مسئله چون دو اخ لام باشند پس سدس دیگر میباید و اثنا عشر
عائل میشود بسیزده مانند مسئلهٔ زوجه و ام و اختین زوجه را ربع ست و ام را سدس ست و اختین را ثلثین و دوازده
گنجایش ندارد یکی زیاده کردیم و به پانزده مانند این مسئله بعینها اگر اخ لام زیاده باشد و او را سدس باشد و آن دو عدد
است و به هفده مانند همین مسئله چون دو اخ لام دو هر یکی را باشد و اربعه و عشرون عائل میشود به بست و هفت مانند مسئلهٔ
دو بنت و ابوین و زوجه دو بنت را ثلثین و ابوین را دو سدس و زوجه را ثمن **فصل** چون اصل مسئله شناختیم و
عول او نیز اگر عائله باشد شناختیم پس گاهی منکسر میشود بر صنفی مثلا ثلثین برای ثلاث اخوات دادیم یا یک ثمن برای
چهار زن یا یک سهم برای چند عصبه یا ثلث برای پنج اولاد ام و در این صورت محاسب را لابدست از استخراج عددی که
مخرج جمیع سهام باشد بغیر کسر و این را تصحیح گویند پس اگر نصیب یک فریق بر رؤس ایشان منکسر میشود خالی نیست از آنکه
نسبت رؤس بالنصیب تداخل ست و این معنی در آنصورت راست می آید که عدد نصیب کم باشد متداخل در عدد رؤس
یا توافق یا تباین و متداخلان البته متوافقان خواهند بود و وفق سمی اقل خواهد بود از اکثر و در صورت توافق وفق عدد رؤس را

در اصل مسئله ضرب کنیم از حاصل الضرب مسئله صحیح شود مثال توافق بلا عول ام و اربعة اعمام اصل مسئله ثلثه ست ام را یکی
و اربعة اعمام را دو و اثنین و اربعة متداخل اند و در حکم متوافق سمی دو که نصف ست از اکثر گرفتیم و آن دو ست نصف چهار در اصل
مسئله ضرب کردیم شش شد و از وی مسئله صحیح میشود و مثال توافق با عول زوج و ابوان و ست بنات زوج را ربع ابوان را
دو سدس و ست بنات را ثلثین اصل مسئله دوازده ست بنات را هشت زوج را سه ابوان را چهار و آن گنجایش ندارد پس
عائل شد بپانزده و هشت بر شش منکسر می شود و وفق آنها نصف است پس نصف شش که سه است در پانزده ضرب کردیم
چهل و پنج حاصل شد و ازین عدد تقسیم صحیح می شود زیرا که بیست و چهار نصیب بنات شد هر یکی را چهار عدد رسید و در صورة
تباین ضرب کرده شود عدد در روس را در اصل مسئله مثال او بغیر عول زوج و اخوین لاب اصل مسئله دو ست یکی زوج را و یکی
اخوین را و یکی بر دو منکسر می شود و نسبت میان دو و یک تباین ست ضرب کردیم دو را در اصل مسئله چهار شد و زوج را یک
اخوین را و مثال عول زوج و خمس اخوات لاب اصل مسئله شش است زوج را نصف و اخوات را ثلثین و آن گنجایش ندارد
عائل کردیم بهفت ثلثین شش که چهار است اخوات را باشد و نصف شش که سه است زوج را باشد و چهار منکسر است بر خمس
اخوات پنج را در هفت ضرب کردیم سی و پنج حاصل شد و نصیب اخوات بیست آمد و چهار چهار بر یکی را رسید و اگر منکسر شود
نصیب دو فریق بر روس ایشان نخست مقابله کنیم نصیب هر فریق را با روس او و اگر متوافق باشند روس را بوفق او ۴۰۷
بدل کنیم یعنی از حساب روس را محو کنیم و بجای او وفق روس ثبت نمائیم و اگر متباین باشند تمام روس را ثبت کنیم و ثانیا
مقابله نمائیم عدد مثبت روس را در فریقین اگر متماثل باشند ضرب کنیم یکی را در اصل مسئله و اگر متداخل باشند ضرب کنیم
اکثر را در اصل مسئله و اگر متوافق باشند ضرب کنیم وفق یکی را در دیگر و حاصل الضرب را در اصل مسئله و اگر متباین باشند
ضرب کنیم تمام یکی را در دیگر و حاصل الضرب را در اصل مسئله و بر هر تقدیر حاصل الضرب تصحیح مسئله باشد و اگر منکسر شود
نصیب سه فریق یا چهار فریق نخست مقابله کنیم نصیب هر فریقی با عدد روس ایشان و در صورة توافق وفق آنرا ثبت
کنیم و در صورة تباین جمیع آنرا ثبت نمائیم و ثانیا مقابله کنیم دو عدد مثبت را با یکدیگر اگر متماثل باشد یکی بگیریم و اگر
متداخل باشد اکثر بگیریم و اگر متوافق باشد وفق یکی در دیگری ضرب کنیم و حاصل الضرب بگیریم و اگر متباین باشد تمام
یکی را در دیگری ضرب کنیم و حاصل الضرب بگیریم و بهر تقدیر ثالثا این گرفته را مقابله کنیم با عدد مثبت ثالث و از میان این
دو عدد تحصیل کنیم و آنرا مقابله نمائیم با عدد مثبت رابع و رابعا آن عدد حاصل را در اصل مسئله ضرب کنیم بعد ازان چون خواهی که نصیب
هر صنفی و هر فردی از مبلغ مسئله بدانی طریق معرفت آن است که ضرب کنی نصیب او را از اصل مسئله یا عول آن در چیزیکه ضرب کرده بود
در اصل مسئله پس حاصل ضرب نصیب این فریق خواهد بود و لکن معرفت نصیب هر فریق آن نصیب را قسمت کنی در میان افراد فریق

از امثله این اعمال چند مسئله بنویسیم مسئله ام و شش اخ لام و دوازده اخت لاب اصل مسئله شش است از شش گنجایش آن سهام
ندارد عول کردیم بهفت ام را یکی و شش اخ لام را دو و دوازده اخت لاب را چهار نصیب اخوت که دو است بر عدد روس که شش است
منکسر میشود مقابله کردیم شش را با دو نسبت توافق بالنصف یافتیم رد کردیم بنصف پس بر صفحه حساب ثبت کردیم و نصیب اخوات که
چهار است بر عدد روس که دوازده است منکسر میشود مقابله کردیم توافق بالربع برآمد رد کردیم بربع پس حاصل شد دو ثلاثه نسبت میان ایشان
تماثل بود یکی را ضرب کردیم در هفت بیست و یک حاصل شد و ازین مبلغ مسئله صحیح میشود ضرب کردیم دو در سه شش حاصل شد و آن نصیب اخوة ام
هر یکی را یک سهم و ضرب کردیم چهار را در سه دوازده حاصل شد و آن نصیب اخوات آمد هر یکی را یک سهم و ضرب کردیم یکی را در سه حاصل شد و آن نصیب ام
آمد مسئله ام و شش برادر اخیافی و هشت خواهر علاتی اصل مسئله از شش است شش گنجایش آن سهام ندارد عول کردیم بهفت ام را یکی و برادران
اخیافی را دو و خواهران علاتی را چهار نصیب برادران که دو است بر عدد روس ایشان که شش است منکسر میشود و نسبت توافق بالنصف دارد
رد کردیم بنصف در صفحه حساب نوشتیم و نصیب اخوات که چهار است بر هشت منکسر میشود و نسبت توافق بالربع دارد رد کردیم بربع که هشت است
دو باشد دو را نوشتیم مقابله کردیم در میان سه و دو تباین یافتیم ضرب کردیم سه را در دو شش حاصل شد این شش را در هفت ضرب کردیم
چهل و دو حاصل شد نصیب اخوة از اصل دو بود دو را در شش ضرب کردیم دوازده برآمد هر یکی را دو سهم رسید نصیب اخوات از اصل چهار
بود چهار را در شش ضرب کردیم بیست و چهار شد هر یکی را سه سهم رسید نصیب ام از اصل یکی بود یک را در شش ضرب کردیم شش
برآمد ام را شش رسید مسئله پنج بنت و چهار برادر عینی و دو جده و چهار زن اصل مسئله از بیست و چهار است زنان را سه و بنات را
شانزده و جدتین را چهار و برادران را یکی و نصیب هر فریق بر روس ایشان منکسر است پس مقابله کردیم سه را با چهار تباین برآمد
چهار نوشتیم و مقابله کردیم پنج را با شانزده تباین برآمد پنج نوشتیم و مقابله کردیم دو را با چهار توافق بالنصف برآمد بنصف روس که
دو است نوشتیم و مقابله کردیم چهار را با یک تباین برآمد چهار نوشتیم دو متداخل بود در چهار چهار گرفتیم و چهار و چهار متماثل بودند یکی را
گرفتیم و چهار و پنج متباین بودند چهار را در پنج ضرب کردیم پس بیست حاصل شد بیست را در بیست و چهار ضرب کردیم چهار صد و هشتاد
برآمد ازین مبلغ مسئله صحیح میشود نصیب زنان از اصل سه بود سه را در بیست ضرب کردیم شصت برآمد هر یکی را پانزده رسید نصیب بنات
شانزده بود شانزده را در بیست ضرب کردیم سه صد و بیست شد هر یکی را شصت و چهار رسید و نصیب جدتین
چهار بود چهار را در بیست ضرب کردیم هشتاد برآمد هر یکی را چهل رسید **فصل** اگر میتی وارثان چند گذاشت
و یکی از ایشان قبل از قسمت ترکه متوفی شد و وارثان گذاشت باید دید اگر این وارثان همان بعینه وارثان
اول اند و مقادیر میراث ایشان همان مقادیر بوده است احتیاج استخراج بطن ثانی نیست و او را بجای میت اول اعتبار
کنند مانند بنین و بنات یکی از ایشان متوفی شد و وارث نگذاشت الا همان اخوت و اخوات را و اگر وارثان

میت ثانی غیر وارثان میت اول اند یا وارثان میت اول با غیر ایشان یا وارثان همان اند لکن مقادیر میراث ایشان
مختلف میشود در هر صورت لابد است از مناسخه و طریق مناسخه آنست که تصحیح کرده شود مسئلهٔ اول را و مسئلهٔ ثانی را بعد ازان مقابله
نموده آید تصحیح ثانی را با ما فی الید میت ثانی از مسئلهٔ اول اگر منقسم شود بر تصحیح ثانی احتیاج عمل نیست و اگر منقسم نشود باید دید
اگر توافق است وفق تصحیح ثانی را در تصحیح اول ضرب کنیم و اگر تباین است ضرب کنیم تمام تصحیح ثانی را در تصحیح اول و هر آئینه
از حاصل الضرب هر دو مسئله صحیح خواهند بود و بعد ازان طریق جدا کردن هر وارثی از بطن اول آنست که بگیری نصیب او را
از مسئلهٔ اول پس ضرب کنی در چیزی که او را در مسئلهٔ اول ضرب کرده بودی خواه وفق باشد خواه تمام و طریق جدا کردن نصیب
هر وارثی از بطن ثانی آنست که بگیری نصیب او را از مسئلهٔ ثانی پس ضرب کنی او را در تمام ما فی الید میت ثانی اگر در میان آن
ما فی الید و تصحیح مسئلهٔ ثانیه تباین بوده است و ضرب کنی در وفق ما فی الید اگر در میان آنها توافق بوده باشد و اگر از مسئلهٔ ثانیه نیز شخصی گذشت
پیش از قسمت ترکه همین معامله با تصحیح مسئلهٔ اول و ما فی الید او از تقسیم ثانی باید کرد و ضرب باید نمود و ثالثا تقسیم باید فرمود و هکذا
امثلهٔ مناسخه نیز میباید نوشت مسئله دو جده و یک خواهر عینی و یک خواهر علاتی و یک خواهر اخیافی اصل مسئله شش است
و تصحیح از دوازده یک یک هر جده را و دو خواهر اخیافی را و شش خواهر اعیانی را و دو خواهر علاتی را بعد ازان این خواهر اخیافی
۴۰۶ مرد و یک خواهر اخیافی گذاشت که در مسئلهٔ اول خواهر عینی بوده است و یک جده ام الام که در مسئلهٔ اول نیز بوده است و دو خواهر
علاتی از شش صحیح میشود اخیافی را یکی و جده را یکی و هر خواهر اعیانی را دو دو و ما فی الید میت ثانی دو است و تصحیح شش
در میان عددین توافق بالنصف است نصف شش که سه است در دوازده ضرب کردیم سی و شش حاصل شد دیگر بار تقسیم کردیم
هر جده را یک سهم بود یک را در سه ضرب کردیم سه بر آمد پس هر جده را سه رسید و نصیب خواهر اعیانی شش بود شش را
در سه ضرب کردیم هژده بر آمد و نصیب خواهر علاتی دو بود دو را در سه ضرب کردیم شش بر آمد و در بطن ثانی یک جده را
از جدتین یک سهم بود و سهم ضرب کردیم در یکی زیرا که یکی نصف ما فی الید است یکی حاصل شد و اخت اخیافی را که در مسئلهٔ اول
اعیانی بوده است یک سهم رسیده بود یکی را در یکی ضرب کردیم یک حاصل شد و دو خواهر علاتی را چهار بود در یکی ضرب کردیم
چهار بر آمد مسئله زوجه و سه پسر و یک دختر این دختر مرد ام و سه برادر که در مسئلهٔ اول نیز وارث بودند گذاشت تصحیح مسئلهٔ
اول از هشت است و تصحیح مسئلهٔ ثانیه از هژده مقابله کردیم یکی را با هژده تباین بر آمد هژده را در هشت ضرب کردیم صد
و چهل و چهار حاصل شد تقسیم دیگر بار کردیم در بطن اول زوجه را یکی رسیده بود یک را در هژده ضرب کردیم هژده بر آمد و هر پسر را
دو رسیده بود دو را در هژده ضرب کردیم سی و شش حاصل شد و در بطن ثانی ام را سه رسیده بود در یکی ضرب کردیم
سه حاصل شد و هر برادر را پنج رسیده بود در یکی ضرب کردیم پنج بر آمد فصل چون بطون بسیار شوند و معرفت مبلغ

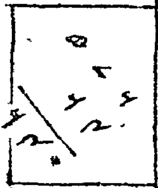
بر همه منقسم شود و مشکل گردد لابد است از عمل شبکه و این عمل از نوادر است فقیر آنرا از رساله ابن الهائم اخذ کرده است و وی آنرا
از شیخ محمد بن عرفه مغربی روایت نموده است و فقیر بعض چیزهای مناسبه زیاده کرده باید دانست که آنچه در بطون متعدده مشکل میشود
و صحیح گردد بمجموع اثبات و شکستن تقسیمی در است کردن تقسیمی چنانکه اهل زمان ما بآن مشغول اند به نزدیک تنقیح ظاهر میگردد چهار
چیز است و صاحب شبکه در هر چیزی ابداع امری سهل المأخذ که مفید و مختصر باشد کرده است اول نوشتن موتی به ترتیب و
بیان وارثان هر یکی تا نصیب هر وارثی از هر بطنی روشن گردد و صاحب شبکه برای تحصیل این فائده ابداع کرده است
رسم شبکه و نام هر وارثی یکبار نوشته و ترتیب موت و جهت میراث او از بطون باشارتی لطیف تنبیه نموده دوم معرفت
مافی الید هر میتی تا او را به تصحیح او مقابله کرده شود و صاحب شبکه برای این فائده هندسه زیر و زبر هر تصحیح رقم کرده است
تا بضرب بعض در بعض مافی الید ظاهر گردد سیوم انتقال کردن مبلغی که جمیع مسائل از وی صحیح شوند و صاحب شبکه برای
تحصیل این فائده ضرب تصحیح بطن اول در هندسه فوقانی بطن ثانی و حاصل الضرب را در هندسه فوقانی بطن ثالث قرار داده است
چهارم تقسیم آن مبلغ بر هر وارث و جمع آنچه هر وارثی را برسد از بطون شتی و این را نیز قاعده نهاده است اما طریق رسم شبکه
آنست که دو خط کشند از سر صفحه بسوی پائین بقدر گنجایش اسامی وارثان بطن اول و نام هر وارثی از جهت میراث او یکی زیر
دیگر نویسند مانند اب و ام و ابن و بنت و شقیق و شقیقه و زوج و زوجه و عم و ابن الاخ و علی هذا القیاس و اهل صناعه گاهی از ۴۰۷
شقیق قیق و از شقیقه قیقه و از اخت لاب خت لاب و مانند آن اختصار میکنند پس اگر مسئله برای امتحان باشد مطلب تمام شد
و اگر فتوی و در حادثه باشد بپهلوی علامت هر یکی نام او هم می نویسند بعد از ان فصل کنند ما بین هر دو نام بخطی و همچنین بالای
وارث اول و زیر وارث آخر تا هر وارثی را خانه پیدا شود بعد از ان برای بطن دیگر یک خط دیگر بفاصله بنویسی و وصل کنی
این خطوط فاصله را با آن خط تا خانه های دیگر ظاهر شود پس در محاذات نام میت ثانی بنویس مات یا مات و اگر از وارثان
بطن اول کسی میراث ازین بطن هم حاصل کرده است بر پهلوی نام او جهت میراث او بنویس ابن یا بنت یا شقیق یا شقیقه
و علی هذا القیاس و اگر وارثان دیگر داشته باشد این دو خط ممتد سازد بجانب اسفل بقدر گنجایش اسامی آن ورثه و بخطوط
فاصله تقسیم نمائی و در هر خانه نام وارثی بنویس و اگر فتوی باشد نام هر وارثی بر پهلوی خانه او بنویس و بهمین قیاس
بطون ثالث و رابع و خامس بالغة الی ما بلغ چون رسم شبکه تمام شد تصحیح بطن اول بر سر سطر او بنویس و بالای آن تصحیح خطی
مانند قوس بکش و زیر نام هر وارثی نصیبه او را بهندسه ضبط کن بعد از ان انتقال کن به بطن ثانی و زیر علامت مات
مافی الید او را ثبت نمائی و بالای سطر این بطن تصحیح او و بالای تصحیح خطی مانند قوس بعد از ان مقابله کن مافی الید او را
با تصحیح او و اگر منقسم است صفری بالای قوس بنویس و جزء سهم زیر این سطر ثبت کن و اگر موافقت است وفق مسئله بالای قوس

بنولیس و فوق مافی الیدزیر این سطر اگر مباینت ست تمام تصحیح بالاے قوس و تمام آن زیر سطر بنولیس
و جزو سهم عبارة از حاصل قسمت مافی الیدست بر عدد تصحیح بعد ازان انتقال کن ببطن ثالث و تصحیح ورا
بالای سطر زیر خط مقوس بنولیس و تقسیم کن آنرا بر وارثان و نصیب هر وارثے زیر نام او بنولیس و مافی الید
او را زیر علامت مات و طریق دانستن مافی الید او آنست که از سه حالت خالے نیست از بطن اول گرفته
است فقط یا از بطن ثانی فقط یا از هر دو در صورتے اولے نصیب او از بطن اول که زیر نام او مرقوم است
ضرب کن در هندسه که بالاے قوس بطن ثانے نوشته پس حاصل الضرب مافی الید اوست و در صورة
ثانیه هندسه که زیر نام او نوشته ضرب کن در هندسه که زیر سطر بطن ثانی نوشته حاصل الضرب
مافی الید اوست و در صورة سیوم تحت نصیب او از بطن اولے بقاعده تقسیم معلوم کن بعد ازان
نصیب او از بطن ثانی بقاعده دیگر و هر دو را جمع کن و در زیر مات بنولیس بعد ازان مقابله کن این
مافی الید را با تصحیح او و بقیاس آنچه در بطن ثانی گفته شد عددے بالاے قوس این سطر و عددے
تحت این سطر بنولیس و بعد ازان انتقال کن ببطن رابع و تصحیح او بنولیس و تقسیم کن او را چنانکه
دانستے و مافی الید او را بشناس و زیر لفظ مات بنولیس اگر او را از بطن اول چیزی هست ۴۰
ضرب کن آنرا در هندسه که بالاے قوس بطن ثانے ست و حاصل الضرب ضرب کن در هندسه که
بالاے قوس بطن ثالث است پس این حاصل الضرب نصیب اوست از بطن اول
و اگر او را چیزی هست از بطن ثانے عددے که زیر نام اوست در هندسه تحتانی
ضرب کن و حاصل الضرب در هندسه که بالاے قوس بطن ثالث ست ضرب نمائے
و این حاصل الضرب را با حاصل بطن اول جمع کن و مجموع مافی الید اوست پس مقابله کن
این مافی الید را با تصحیح او اگر انقسام ست نقطه صفر بالاے قوس بگذار و جزو سهم
زیر سطر بنولیس و اگر موافقت یا مباینت است بهمان روشی که مبسوط نوشتیم عمل آر
و بعد ازان انتقال کن ببطن خامس و بقیاس آنچه در بطن رابع کرده بودی عمل کن
کلیه در شناختن مافی الید آنست که اگر او را از بطن اول چیزی هست هندسه
نصیب او را در هندسه بالاے بطن ثانے ضرب کن و حاصل را در هندسه
بالاے بطن ثالث و این حاصل را در هندسه بالاے رابع و هلم جرا الے ان تنتهی

اسے ما انت فیہ واگر چیزے از بطن ثانی نیز ہست ضرب کن ہندسہ نصیب اورا ازین بطن
در ہندسہ تحتانی وحاصل را در ہندسہ بالاے قوس ثالث و حاصل را در بالاے قوس رابع
وحاصل را در بالاے قوس خامس واگر چیزے از بطن ثالث نیز دارد ہندسہ نصیب اورا
در ہندسہ تحتانی ضرب کن وحاصل را در ہندسہ بالاے قوس رابع وحاصل را در ہندسہ
بالاے قوس خامس الی ان تنتہی الی ما انت فیہ چون از ہمہ بطون فارغ شدی
سطرے واسع تر از سطر سابقہ بر پہلوی آن رسم کن و بخطوط فاصلہ تقسیم نمای و نام
احیا کہ باقی ماندہ اند بنویس بدستوریکہ گفتہ شد وتصحیح بطن اول را در انچہ بالاے قوس بطن ثانی
نوشتہ ضرب کن و حاصل را در انچہ بالاے قوس ثالث نوشتہ و حاصل را
در انچہ بالاے قوس رابع تا آنکہ بطون منتہی شوند و جائیکہ صفر نوشتہ شدہ
ضرب نباید کرد بلکہ ما بعد او انتقال باید کرد و انچہ حاصل ضرب آخر باشد
بالاے سطر احیا بنویس و بالاے آن خطے مانند قوس رسم کن و این مکتوب
جامعہ ہست کہ تصحیح جمیع مسائل از روے راست می آید بعد ازان تقسیم کن این جامع را ۴۰۹
وطریق تقسیم آنست کہ بر خانہ ہر شخصے کہ بگذری ببین کہ وے از کدام کدام بطن گرفتہ است
انچہ از اول گرفتہ ہست ہندسہ نصیب اورا در انچہ بالاے قوس بطن ثانی نوشتہ
ضرب کن و حاصل را در انچہ بالاے قوس ثالث نوشتہ و ہلم جرا تا آنکہ منتہی شوند بطون
و آنرا علیحدہ بنویس و انچہ از بطن ثانی گرفتہ است ہندسہ نصیب اورا از بطن ثانی
در ہندسہ تحتانی این سطر ضرب کن و حاصل را در ہندسہ فوقانی بطن ثالث
وحاصل الضرب در ہندسہ فوقانی بطن رابع و ہلم جرا و این عدد را زیر مرقوم اول کہ علیحدہ نوشتہ بودی
ثبت نما و انچہ از بطن ثالث گرفتہ ہست ہندسہ نصیب اورا در ہندسہ تحتانی ضرب کن و آنرا در ہندسہ فوقانی
بطن رابع و ہکذا و ہکذا پس حاصل را زیر مرقوم ثانی ثبت کن و بعد ازان جمیع ما حصل را کہ نوشتی
جمع کن و مجموع را در خانہ آن شخص حی بنویس و انتقال کن بشخصے دیگر و ہمین عمل کن چون تقسیم
تمام شد امتحان کن بقاعدہ جمع و تقسیم چون در امتحان راست آمد فرائض درست شد والا خطا واقع شد
تفتیش آن خطا کن مثال عمل شبکہ بنویسیم و آنرا شرح کنیم تا فائدہ تمام شود ؛

١٥٠	٦	١٨	٢٤	٨	٩	٢٧	١٢	٣	١	٥٨٣٢٠
	٢	٩	٨	٠	٠	٢٦	٠	٠	٠	
زوجه ٣	تت ٣									
ام ٢		تت ٤								
شقيقه ٤		بنت ٤		تت ٦٣٠						
شقيقه ٤		بنت ٤		شقيقه ٣	اخت لام ١		تت ٤٥٧٠٤			
اخت لام ٢		بنت ٤		اخت لام ١	تت ٤٣٢					
	زوج ٣		تت ٢٧							
	شقيق ٢									٣٨٨٨
	شقيقه ١									١٩٤٤
	١	اب ٣								١٢٩٦
		ام ٣		جده ١	جده ١	تت ٢٠٠				
		٢	زوجه ٣							٧٢٩
			ابن ١٤							٣٤٠٢
			بنت ٧							١٧٠١
			٩	زوج ٣						٦٤٨٠
				٨٠	زوج ٣			ت ١٨٠٠		٥٨٣٢
					اخ الاب ١					١٩٤٤
					٤٢	زوج ٩				٥٦٨٤
						ام ٦	ام جده ٢			٥٤٨٤
						جد ٨			جد ١	٢٤٠٠
						اخت لاب ٤			تت ٨٠٠	
						٤٠٠	زوج ٣			٦٤٢٦
							ابن ٧			١٤٩٩٢
							٣١٤٢	ام ١		٦٠٠
								شقيق ٢		١٢٠٠
								٦٠٠	٨٠٠	

حل این مسئله آنست که بار اول مسئله پیش آمد مشتمل بر ده بطن مردی متوفی شد و پنج کس وارث گذاشت زوجه و ام و دو شقیقه و اخت
لام اصل مسئله او دوازده بود و عائل شد بپانزده و آن تصحیح اوست زیر نام زوجه هندسه سه نوشتیم و زیر نام ام هندسه دو
و زیر نام شقیقه چهار و همچنین زیر نام شقیقه دوم چهار و زیر نام اخت لام دو و بعد از آن انتقال کردیم ببطن ثانی وارث سه
یافتیم زوج و شقیق و شقیقه تصحیح او از شش است و ما فی الید میت از بطن اول سه بود مقابله کردیم سه را با شش توافق
بالثلث یافتیم بنا بر آنکه سابقا اشاره کردیم که در صوره عدم انقسام تداخل حکم توافق دارد ثلث شش که دو باشد
بالا نوشتیم و ثلث سه زیرا انتقال کردیم ببطن ثالث که ام است پنج وارث یافتیم سه بنت مذکوره و ابوین ثلثین فرض سدسین
جمیع شد اصل مسئله از شش و شش منکسر میشود بر بنات میان نصیب بنات که چهار است و میان روس ایشان که سه است
مباینت یافتیم ضرب کردیم سه را در شش هژده شد و آن تصحیح اوست باز تفحص کردیم از ما فی الید دیدیم که نگرفته است الا از بطن
اول و نصیب او انجا دو است دو را در دو که بالای بطن ثانی مرقوم است ضرب کردیم چهار شد مقابله کردیم چهار را با هژده توافق
بالنصف بر آمد نصف هژده که نه باشد بالا نوشتیم و نصف چهار که دو است پایین نوشتیم انتقال کردیم ببطن رابع سه وارث یافتیم
زوجه و ابن و بنت اصل مسئله از هشت یکی زوجه را و هفت منکسر میشود بر ابن و بنت عدد روس که سه است ضرب کردیم در هشت بیست
و چهار برآمد و وی اخذ نکرده است از بطن اول چیزی پس نصیب او از بطن ثانی که سه است در هندسه زیرین که یک است ضرب ۴۱۱
کردیم سه برآمد سه را در نه ضرب کردیم بیست و هفت شد پس بیست و هفت ما فی الید اوست مقابله کردیم با بیست و چهار توافق
بالثلث یافتیم ثلث بیست و چهار که هشت است بالا نوشتیم و ثلث بیست و هفت که نه است پایین نوشتیم انتقال کردیم
ببطن خامس که یک شقیقه که بنت بطن ثالث بود متوفی شد چهار وارث گذاشت شقیقه و اخت لام و جده که بقیه ارثان اول
متقدم اند و چهارم زوج اصل مسئله شش است و عائل بهشت شده است و وی از بطن اول و ثالث گرفته از بطن اول
چهار است چهار را در دو ضرب کردیم هشت برآمد هشت را در نه ضرب کردیم هفتاد و دو برآمد هفتاد و دو را در هشت زدیم
پانصد و هفتاد و شش برآمد و این نصیب اوست از بطن اول بر کاغذی نوشتیم و نصیب او از بطن ثالث نیز چهار
است چهار را ضرب کردیم در دو که هندسه زیرین است هشت حاصل شد هشت را در هشت زدیم شصت و چهار شد

بران کاغذ زیر محفوظ اول نوشتیم بدین صورت مجموع ششصد و چهل برآمد و آن ما فی الید اوست مقابله
کردیم با هشت انقسام یافتیم جزو سهم که ثمانین است پایین نوشتیم و نقطه صفر بالا انتقال کردیم
ببطن سادس یافتیم که اخت لام که بنت بطن ثالث و اخت لام بطن خامس بود مرده و چهار وارث گذاشت
اخت لام و جده که در بطن سابق هم بودند و زوج و اخ لاب تصحیح او از شش است و نصیب او از بطن اول دو بود دو را در دو ضرب کردیم

چهار بر آمد چهار در نه زدیم سی و شش بر آمد سی و شش را در هشت زدیم دو صد و هشتاد و هشت بر آمد دو صد و هشتاد و هشت را
بر کاغذی نوشتیم و نصیب او از بطن ثالث چهار بود چهار را در نه سه باین که دو است ضرب کردیم هشت بر آمد هشت را در هشت زدیم
شصت و چهار بر آمد زیر محفوظ اول ثبت کردیم و نصیب او از بطن خامس یکی است یک را در نه سه باین که هشتاد است
ضرب کردیم هشتاد بر آمد آنرا زیر محفوظ ثانی نوشتیم بدینصورت — جمع کردیم چهار صد و سی و دو بر آمد
مقابله کردیم با شش منقسم شد جزو سهم که هفتاد و دو است پائین — ثبت کردیم انتقال کردیم
ببطن سابع که ام بطن ثالث وجده خامس و سادس بود چهار وارث گذاشت زوج و ام وجد و اخت لاب و این مسئله
اکدریه است اصل مسئله شش و عول به نه و نصیب جد و اخت لاب که چهار است ملیاید که للذکر مثل حظ الانثیین
منقسم گردد پس انکسار لازم آمد عدد رؤس که سه است در نه ضرب کردیم پس تصحیح او از بیست و هفت است و دیدیم نصیب او از بطن
ثالث سه بود سه را در وفق ضرب کردیم شش بر آمد شش را در هشت زدیم چهل و هشت بر آمد و در بطون متاخر ضرب بائیم
ضرب نکردیم چهل و هشت را بر کاغذی نوشتیم و نصیب او از بطن خامس یکی است یک را در نه سه باین که هشتاد
ضرب کردیم هشتاد بر آمد زیر محفوظ اول ثبت کردیم و نصیب او از بطن سادس یکی است یکی را در هفتاد و دو ضرب کردیم
هفتاد و دو بر آمد زیر محفوظ ثانی ثبت کردیم بدینصورت — همه را جمع کردیم دو صد بر آمد مقابله کردیم با بیست و هفت
مباینت بر آمد بیست و هفت را بالا نوشتیم و دو صد را پائین — انتقال کردیم ببطن ثامن شقیقه تا سیر یابیم
که در اول شقیقه بود و در ثالث بنت و در خامس شقیقه و در سادس اخت لام گذاشت سه وارث ام جده که سابق بود
و زوج و ابن تصحیح او از دوازده نصیب او از بطن اول چهار بود چهار را ضرب کردیم در دو هشت بر آمد هشت را در نه زدیم هفتاد
و دو بر آمد و هفتاد و دو را در هشت زدیم پانصد و هفتاد و شش بر آمد پانصد و هفتاد و شش را در بیست و هفت زدیم پانزده هزار و پانصد
و پنجاه و دو بر آمد بر کاغذی ثبت کردیم و نصیب او از بطن ثالث چهار بود چهار را در دو ضرب کردیم هشت بر آمد هشت را در هشت
زدیم شصت و چهار بر آمد شصت و چهار را در بیست و هفت زدیم یکهزار و هفتصد و بیست و هشت بر آمد زیر محفوظ اول ثبت
کردیم و نصیب او از بطن خامس سه بود سه را در هشتاد زدیم دو صد و چهل بر آمد دو صد و چهل را در بیست و هفت زدیم شش هزار
و چهار صد و هشتاد بر آمد زیر محفوظ ثانی ثبت کردیم و نصیب او از بطن سادس یکی است یکی را در هفتاد و دو ضرب کردیم هفتاد و دو
بر آمد هفتاد و دو را در بیست و هفت ضرب کردیم یکهزار و نهصد و چهل و چهار بر آمد زیر محفوظ ثالث ثبت کردیم بدینصورت
همه را جمع کردیم بیست و پنجهزار و هشتصد و چهار بر آمد و آن باقی الید او است مقابله کردیم با دوازده منقسم شد بالای او صفر گذاشتیم
و پائین جزو سهم دو هزار و یکصد و چهل و دو ثبت نمودیم انتقال کردیم ببطن تاسع یافتیم که زوج جده متوفی شده است و دو وارث گذاشت ام ۴۱۴

دیگر

وشقیق تصحیح مسئله از سه و نصیب او از بطن سابع نه بود نه را در دو صد ضرب کردیم یکهزار و هشت صد برآمد در بطون متاخره
صفر بود ضرب نکردیم پس باقی الید او همین قدر است مقابله کردیم با سه القسام یافتیم بالای او صفر گذاشتیم و زیر او جزو سهم
ششصد ثبت کردیم انتقال کردیم بسطن عاشر اخت علاتی جده را یافتیم که مرده است و گذاشت یا جد را فقط مسئله او از یک
و نصیب او از بطن سابع چهار است چهار را در هندسه پائین که دو صد است ضرب کردیم هشتصد برآمد و آن باقی الید
است مقابله کردیم با یک القسام برآمد صفر بالا گذاشتیم و هشتصد پائین نوشتیم چون این عمل تمام شد خواستیم که انتقال
کنیم بجامعه که تصحیح جمیع مسائل از روی صحیح شود پانزده را در دو ضرب کردیم سی برآمد سی را در نه ضرب کردیم دو صد و هفتاد
برآمد دو صد و هفتاد را در هشت زدیم دو هزار و یکصد و شصت برآمد دو هزار و یکصد و شصت را در بیست و هفت ضرب
کردیم پنجاه و هشت هزار و سه صد و بیست برآمد و آن جامعه جمیع مسائل است خواستیم که این مبلغ را بر احیا تقسیم کنیم
شقیق را یافتیم که از بطن ثانی نصیب او دو بود دو را در هندسه پائین که یک بود ضرب کردیم دو برآمد
دو را در نه ضرب کردیم هژده برآمد هژده را در هشت زدیم یکصد و چهل و چهار برآمد یکصد و چهل و چهار را در بیست
و هفت ضرب کردیم سه هزار و هشتصد و هشتاد و هشت برآمد آنرا محاذی اسم شقیق از سطر احیا نوشتیم انتقال کردیم شقیق ۳۸۸۸
بشقیقه یافتیم که از بطن ثانی یکی یافته است فقط یکی را در یک ضرب کردیم یک برآمد یکی را در نه
ضرب کردیم نه برآمد نه را در هشت ضرب کردیم هفتاد و دو برآمد هفتاد و دو را در بیست و هفت زدیم یکهزار ۴۱۳ شقیقه
و نه صد و چهل و چهار برآمد آنرا محاذی اسم شقیقه در سطر احیا نوشتیم انتقال کردیم باب یافتیم که ۱۹۴۴
از بطن ثالث نصیب او سه بود فقط سه را در دو ضرب کردیم شش برآمد شش را در هشت ضرب
کردیم چهل و هشت برآمد چهل و هشت را در بیست و هفت زدیم یکهزار و دو صد و نود و شش برآمد
محاذی اسم اب در سطر احیا نوشتیم بعد از آن زوجه از بطن رابع سه یافته است فقط سه را در نه اب ۱۲۹۶
ضرب کردیم بیست و هفت برآمد بیست و هفت را در بیست و هفت ضرب کردیم هفتصد و بیست و نه برآمد آنرا
محاذی زوجه در سطر احیا نوشتیم انتقال کردیم با بن ابن را از بطن رابع چهارده بود چهارده را در نه زوجه ۷۲۹
ضرب کردیم یکصد و بیست و شش برآمد یکصد و بیست و شش را در بیست و هفت ضرب کردیم سه هزار
و چهار صد و دو برآمد محاذی ابن در سطر احیا نوشتیم انتقال کردیم به بنت بنت از بطن رابع هفت ابن ۳۴۰۲
یافته است هفت را در نه ضرب کردیم شصت و سه برآمد شصت و سه را در بیست و هفت ضرب کردیم یکهزار بنت
و هفتصد و یک برآمد آنرا محاذی بنت نوشتیم انتقال کردیم بزوج زوج از بطن خامس سه یافته است سه را در هشتاد ۱۷۰۱

ضرب کردیم دو صد و چهل برآمد دو صد و چهل را در بیست و هفت ضرب کردیم شش هزار و چهار صد و هشتاد برآمد آنرا محاذی زوج
نوشتیم انتقال کردیم بزوج ثانی از بطن سادس سه یافته است سه را در هفتاد و دو ضرب کردیم دو صد و شانزده برآمد دو صد و شانزده را در بیست و هفت
زدیم پنجهزار و هشتصد و سی و دو برآمد محاذی زوج ثانی نوشتیم انتقال کردیم اخ لاب را از بطن سادس یک یافته بود یکرا در هفتاد و دو
ضرب کردیم دو صد شانزده برآمد دو صد و شانزده را در بیست و هفت زدیم پنجهزار و هشتصد و سی و دو برآمد محاذی زوج ثانی از نوشتیم
انتقال کردیم اخ لاب از بطن سادس یک یافته بود یکرا در هفتاد و دو ضرب کردیم هفتاد و دو شد هفتاد و دو را در بیست و هفت
ضرب کردیم یکهزار و نهصد و چهل و چهار برآمد آنرا محاذی اخ لاب نوشتیم انتقال کردیم بام که در بطن دیگر جده شده از بطن سابع نصیب او
شش بود شش را در دو صد ضرب کردیم یکهزار و دو صد برآمد آنرا بر کاغذی نوشتیم و نصیب او از بطن ثامن دو بود دو را در
هزار و یکصد و چهل و دو ضرب کردیم چهار هزار و دو صد و هشتاد و چهار برآمد با محفوظ اول جمع کردیم پنجهزار و چهار صد و هشتاد و چهار برآمد
آنرا محاذی ام نوشتیم و انتقال کردیم جد در بطن سابع ست و دیگر بار نیز جد است نصیب او از بطن سابع هشت است هشت را
در دو صد ضرب کردیم هزار و ششصد شد بر کاغذی نوشتیم و نصیب او از بطن عاشر یکی بود یکرا در هشتصد ضرب کردیم
هشتصد برآمد با محفوظ اول جمع کردیم دو هزار و چهار صد شد آنرا محاذی جد نوشتیم و انتقال نمودیم زوج از بطن ثامن نصیب او
سه بود سه را در دو هزار و یکصد و چهل و دو ضرب کردیم شش هزار و چهار صد و بیست و شش برآمد محاذی زوج نوشتیم و انتقال
کردیم ابن از بطن ثامن نصیب او هفت است هفت را در دو هزار و یکصد و چهل و دو زدیم چهارده هزار و نهصد و نود و چهار
برآمد محاذی ابن نوشتیم و انتقال کردیم ام از بطن تاسع نصیب او یکی است یکرا در ششصد ضرب کردیم ششصد شد محاذی ام نوشتیم
و شقیق از بطن تاسع نصیب او دو است دو را در ششصد ضرب کردیم یکهزار و دو صد برآمد محاذی شقیق نوشتیم شبکه
تمام شد فصل چون عدد الضیا از الوف الوف منتظم باشد تنزیل آنها بر ترکه مشکل شود و معرفت نصیب هر یکی حصه او
از ترکه دشوار گردد و مستفتی بحیرت در ماند و قاسم نزدیک قسمت دست و پا گم کند پس محتاج شدند بقاعده که سد این خلل کند
و اهل حساب در این باب عملی چند است یکی از آنها که سهل المأخذ است و از مخترعات کاتب الحروف است که تنزیل مرتبه
بمرتبه ششم ... باشد تنزیل اقصی آن تنزل الوف باحاد است پس مکتوب در مرتبه الوف را احاد اعتبار کنند و مکتوب در
مرتبه عشرات الوف را عشرات و علی هذا القیاس و تنزل اوسط تنزل مآت باحاد است و تنزل ادنی تنزل عشرات
باحاد است هر تنزل لیکه مناسب کثرت اعداد ترکه باشد اختیار کنند و آنچه باقی ماند از مراتب احاد و عشرات و مآت هر احد را
عشر عشر العشر اعتبار کنند اگر تنزل اقصی است و هر یک را عشر العشر اگر تنزل اوسط است و هر یکی را عشر اگر تنزل اقل است
پس اگر رفع این کسور با جمعها بعد ذلک میسر آید مثلا اعشار العشر را بضعف العشر میتوان آورد یا ثلث العشر فبها و الا دشواری

زوج ۶۴۸۰

زوج ثانی ۵۸۳۲

اخ لاب ۱۹۴۴

ام ۵۴۸۴

جد ۲۴۰۰

۱۴۸۴

زوج ۶۴۲۶

ابن ۱۴۹۹۴

ام ۶۰۰

شقیق ۱۲۰۰

فهم کسور فهم انصبا المیزان صحیح باید سنجید و من اتّقی بلبّتین فلیتحرّ امور مهمّه را کار باید بست و گاهی از تنزیل تصحیح اغماض کرده تنزیل آن
یا اقل صلح باید نمود و گاهی فهم و تفهیم کسور را هموار باید ساخت دیگر آنکه انصبا را با یکدیگر مقابله کنند اگر تداخل باشد فقط اقل را لکی اعتبار
کنند و اکثر را بهمان نسبت بسط نمایند و اگر توافق باشد فقط وفق جامعه باید گرفت و هر نصیبه را بر وفق آن باید آورد و اگر
بعضی انصبا توافق و در بعضی تداخل باشد توافق اعتبار باید نمود و اگر تباین باشد در بعض انصبا یا کل آن این نوع متعذر است دیگر اختصار
بجز کسیکه مستفتی از وی میراث گرفته است میت نشمرند و نام او ننویسند و سهام او ندهند و متعرض موت او و تقسیم سهام او
نشوند و دیگر اختصار تصحیحات یعنی اختصار تصحیح آنست که استخراج کننده فرایض در صورتهاکه بر رؤس فریق منکسر شود و تجنید
ادراک کند که در بطون آینده عدد این مسئله متضاعف خواهد شد بوجهیکه انکسار مندفع گردد پس مقید تصحیح کسور نشود و صبر
کند تا وقتیکه تضاعف اعداد حاصل شود زیراکه مقصود اصلی تصحیح در انصبای احیاست و آن حاصل است باید دانست
که ترکه خالی از دو حالت نیست یا از ان قبیل است که عین او منقسم نمی شود مانند حمام و حیوان یا از ان قبیل است که عین او
منقسم میشود مانند حبوب و نقود و ارض پس حصه او از ترکه مانند حصه اوست از جامعه و این مسئله اربعه متناسبه است که
ثالث مجهول است و چاره دانستن آن تقریط است و تقریط عبارت از استخراج قیراط جامعه است یعنی جزو بست و چهارم
وطریق او آنست که تقسیم کنند جامعه را بر بست و چهار حاصل القسمة قیراط اوست پس اگر حاصل القسمة صحیح بر آمد فبها ۴۱۵
و اگر کسری با او جمع شد و لتسویة الکسور خواهی مخرج کسر را در جامعه ضرب کن و حاصل الضرب را جامعه ساز و از ان قیراط
صحیح بر آر و اگر کسر مضاعف یا معطوف بر آمد مقابله کن هر دو کسر را اگر توافق است وفق یکی در دیگری ضرب کن
و حاصل را در جامعه و حکم چند چند از کسور بر همین قیاس باید کرد و اگر از تزائد مراتب اختراز مقصود باشد همان کسر را
تلفظ کن و طریق تقسیم قراریط بر احیا آنست که جدولی رسم کنی از بالای صفحه بسوی پایان آن بقدر امتداد انصبا و آنرا
تقسیم کن بخطوط فاصله تا خانهای پیدا شود و در هر خانه نصیبه از انصبای احیا یکی زیر دیگری رسم کن و بالای آن
جامعه بنویس و بر جنب این جدول جدولی دیگر مشابه او در طول و خانها بنویس و بالای این جدول قیراط جامعه ثبت کن
بعد از ان حل کن قیراط را باضلاع او تا آنکه واحد را هم باسم آن کسر میتوان خواند مثلاً مائتین حاصل میشود از ضرب دو
در مائة پس یکی از ضلاع او دو است و مائة حاصل میشود از ضرب ده در ده پس یکی از ضلاع او ده است و یکی عشر ده است
و مخرج عشر عشره است و دیگر بار نیز عشره از اضلاع او شد و چون اضلاع پیدا شد جدولهای محاذی جدول قراریط
بمقدار اضلاع بنویس هندسه ضلع بر سر جدول بنویس مقدم کن اکثر را بر اقل بعد از ان نصیبه را بگیر و قسمت کن بر قراریط
و حاصل القسمة را در جدول قیراط محاذی آن نصیب ثبت کن و اگر کسری باقی مانده است مناسب ضلع اول محاذی آن نصیب بنویس

واگر کسرے دیگر مناسب ضلع ثانی باقی مانده باشد در جدول ضلع ثانی تا آنکه منتهی شود

جامع المسائل کلها	وفق الجامعه	جدول العشر	جدل عشر العشر	جدل قیراط الموفق	عشر القیراط	تسع عشر القیراط	تسع تسع عشر القیراط
۵۸۳۲۰	۱۹۴۴۰	۱۹۴۴	۱۰	۸۱۰	۱۰	۹	۹
۳۸۸۸	۱۲۹۶	۱۲۹	۶	۱	۶		
۱۹۴۴	۶۴۸	۶۴	۸		۸		
۱۲۹۶	۴۳۲	۴۳	۲		۵	۳	
۷۲۹	۲۴۳	۲۴	۳		۳		
۳۴۰۲	۱۱۳۴	۱۱۳	۴	۱	۴		
۱۷۰۱	۵۶۷	۵۶	۷		۷		
۶۴۸۰	۲۱۶۰	۲۱۶	-	۲	۶	۶	
۵۸۳۲	۱۹۴۴	۱۹۴	۴	۲	۴	۰	۰
۱۹۴۴	۶۴۸	۶۴	۸		۸	-	۰
۵۴۸۴	۱۸۲۸	۱۸۲	۸	۲	۲	۵	۱
۲۴۰۰	۸۰۰	۸۰	-	-	۹	۷	۸
۶۴۲۶	۲۱۴۲	۲۱۴	۲	۲	۶	۴	
۱۴۹۹۴	۴۹۹۸	۴۹۹	۸	۶	۱	۶	۳
۶۰۰	۲۰۰	۲۰			۲	۴	۲
۱۲۰۰	۴۰۰	۴۰			۴	۸	۴

مثال نوجامعه بر وفق نظر کردیم در این الضبا یافتیم که همه آنها متوافق اند بثلث پس ثلث جامعه را جامعه ساختیم و ثبت
هر نصیبی محاذی آن نصیب ثبت کردیم مثال این نوجامعه تا بنه بعشر آن و در صورت عشر جامعه بگیرند
و جامعه سازند بعد ازان امتحان کنند نخست جدول اعشار را جمع کنند و هر ده را یکی گیرند و آنچه کسر باقی ماند
آنرا دفع کرده تقریر نمایند مانند آنکه دو خمس و چهار خمس و بعد ازان جدول اعداد تامه را جمع کنند و با مجموع
اول جمع نمایند حاصل الجمع را با عشر جامعه تطبیق دهند اگر مطابق برآمد عمل صحیح ست و الا تدارک خلل باید کرد
مثال اختصار تصحیحات اینست که تصحیح مسئله ام که در ما بعد دو بار جده شده از نه اعتبار کنیم اعتماد بران که در الضبا
احیا چون حصه او را در نه ضرب کنیم و حاصل را در هشت تصحیح احیا راست حی آید مثال تقریط آنست که تقسیم کردیم
نوزده هزار و چهار صد و چهل را بر بست و چهار حاصل القسمة هشتصد و ده برآمد و آن قیراطا وست پس حل
کردیم اضلاع او را تا آنکه بواحد رسید پس گفتیم هشتصد و ده حاصل میشود از ضرب ده در هشتاد و یک هشتاد و یک
حاصل میشود از ضرب نه در نه و یکی تسع نه است پس اضلاع او سه برآمد عشر و تسع عشر و تسع تسع عشر پس چهار جدول
رسم کردیم بر جدول اول زیر قوس نوشتیم هشتصد و ده و بالای قوس هندسه بست و چهار و بر سر جدول دوم عدد
ده تا دلالت باشد برآنکه این جدول اعشار قیراط ست و بر جدول ثالث نه تا دلالت باشد برآنکه این جدول ٣١٧
تسع عشر قیراط ست و در جدول رابع نیز نه تا دلالت باشد برآنکه این جدول تسع تسع عشر ست بعد ازان
در تقسیم قراریط تامه در جدول قیراط نوشتیم و کسور آنرا در محل آنها و نزدیک جمع اقل کسور را جمع کردیم و هر نه را یکی شمردیم باز بالا
ازان رفتیم هر ده را یکی شمردیم باز انتقال کردیم بجدول قیراط و محفوظ را بآن اعداد جمع کردیم راست آمد

باب میراث ذوی الارحام غیر اهل الفرایض والعصبات باب در میراث اصحاب قرابه غیر اهل فرایض

و عصبات **مالك** عن محمد بن ابی بکر بن محمد بن عمرو بن حزم عن عبد الرحمن بن حنظلة الزرقی انه اخبره

عن مولی لقریش کان قدیما یقال ابن مرسی انه قال کنت جالسا عند عمر بن الخطاب فلما صلی الظهر

قال یا یرفا هلم ذلك الكتاب لكتاب كتبه فی شان العمة یسال عنها و یستخبر فیها فاتی به یرفا فدعا

بتور او قدح فیه ماء فمحی ذلك الكتاب فیه ثم قال لو رضیك الله اقرك ابن مرسی نشسته بود
نزدیک عمر بن الخطاب پس وقتیکه خواند نماز ظهر را گفت ای یرفا بیار آن کتاب را اشاره کرد بنامه که
نوشته بود آنرا در باب عمه سوال میکرد از حال آن و خبر می پرسید ازان پس آورد یرفا آن نامه را پس
طلبید عمر پیاله سنگین یا پیاله چوبین که در وی آب بود پس محو ساخت آن نامه را دران پیاله بعد ازان گفت

اگر رضامند شد خدا تعالیٰ ستر میگذاشت ترا **مالک** عن محمد بن ابی بکر بن حزم انه سمع اباه کثیرا

یقول کان عمر بن الخطاب یقول عجباً للعمة تورث ولا ترث عمر بن الخطاب میگفت عجب است عمه را که

وارث خود میگرداند پسران برادر را و خود وارث نمی شود **قال مالک** الامر المجتمع علیه عندنا الذی لا

اختلاف فیه والذی ادرکت علیه اهل العلم ببلدنا ان ابن الاخ للام والجد ابا الام والعم اخا الاب للام

والخال والجدة ام ابی الام وابنة الاخ للاب والام والعمة والخالة لا یرثون بارحامهم شیئا قال وانه

لا ترث امراة هی ابعد نسبا من المتوفی ممن سمی فی هذا الکتاب برحمها شیئا وانه لا یرث احد من النسا

الاحیث سمین وذلک ان الله تبارک وتعالی ذکر فی کتابه میراث الام من ولدها ومیراث البنات

من ابیهن ومیراث الزوجة من زوجها ومیراث الاخوات للاب ومیراث الاخوات للام وورثت الجدة

بالذی جاء عن رسول الله صلی الله علیه وسلم فیها والمرأة ترث من اعتقت هی نفسها لان الله تبارک

وتعالی قال فی کتابه فاخوانکم فی الدین وموالیکم گفت مالک حکمیکه اتفاق حاصل شد بران نزدیک ما واختلاف نیست

دران وحکمی که یافتم بران اهل علم را در شهر خود اینست که پسر برادر اخیافی وجد که پدر مادر باشد وعم که برادر

اخیافی پدر باشد وخالو وجده که مادر پدر مادر باشد ودختر برادر اعیانی وعمه وخاله وارث نمی شوند بقرابتهای خود

چیزی را گفت مالک وارث نمی شود هیچ زنیکه وی دورتر باشد از روی النسب بنسبت متوفی از انجماعت که ذکر کردیم

درین کتاب بقرابت خود چیزی را وحکم اینست که وارث نمی شوند زنان مگر آنجا که نام ایشان برده شد وتفصیل این السنت

که خدا تعالیٰ ذکر کرد در کتاب خود میراث مادر را از فرزندان خود ومیراث دختران را از پدر خویش ومیراث زن را

از شوهر خود ومیراث خواهران اعیانی یا علاتی یا اخیافی از برادر خویش ووارث ساخته شد جده را بسبب حدیثی که

آمد از رسول الله صلی الله علیه وسلم در باب او وزن وارث میشود کسی را که آزاد کرده باشد خود وی زیرا که خدا تعالیٰ

فرمود در کتاب خود فاخوانکم فی الدین وموالیکم **باب لا یرث المسلم الکافر** وارث نمی شود مسلمان هیچ کافر را

مالک عن ابن شهاب عن علی بن حسین عن عمر بن عثمان بن عفان عن اسامة بن زید ان رسول الله صلی الله

علیه وسلم قال لا یرث المسلم الکافر رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود وارث نمی شود مسلمان کافر را **مالک** عن

ابن شهاب عن علی بن حسین بن علی بن ابی طالب انه اخبره انما ورث ابا طالب عقیل وطالب ولم یرثه علی فلذلک

ترکنا نصیبنا من الشعب علی ابن حسین گفت جز این نیست که وارث ابو طالب شدند عقیل وطالب ووارث او نشد

علی گفت علی بن حسین پس برای همین سبب ترک کردیم نصیب خود را از شعب ابی طالب **مالک** عن یحیی بن سعید

وعلیه ابو حنیفة ویقدم علیهم الرد علی اصحاب الفرائض سوی الزوجین فی المذهب واصل المذهب انه لا یورث ذو الارحام بل المال لبیت المال وافتی المتاخرون اذا لم ینتظم امر بیت المال بالرد علی اهل الفرائض غیر الزوجین وفضل علیه ... کانت لم یکونوا ... المال الی ذوی الارحام ۱۸ ... لمحلی ...

قولہ والعمل علی ھذا عند عامۃ اھل العلم ان الکافر لا یرث المسلم والمسلم لا یرث الکافر وان الکفر کلہ ملۃ واحدۃ فیرث الیھودی من النصرانی وبالعکس ۱۲ قولہ قال محمد وبہ ناخذ وھو قول ابی حنیفۃ

عن سلیمان بن یسار ان محمد بن الاشعث اخبرہ ان عمۃ لہ یھودیۃ او نصرانیۃ توفیت وان محمد بن الاشعث ذکر ذلک لعمر بن الخطاب قال لہ من یرثہا فقال لہ عمر بن الخطاب یرثہا اھل دینہا ثم اتی عثمان بن عفان فسالہ عن ذلک فقال عثمان اترانی نسیت ما قال لک عمر ابن الخطاب یرثہا اھل دینہا عمہ محمد بن الاشعث یہودیہ بود یا نصرانیہ متوفی شد و محمد بن الاشعث ذکر کرد این ماجرا پیش عمر بن الخطاب گفت اورا وارث او کہ می شود پس گفت اورا عمر بن الخطاب وارث میشوند اہل دین او بعد ازان آمد پیش عثمان بن عفان پس سوال کرد اورا ازین ماجرا پس گفت عثمان آیا می بینی مرا کہ فراموش نمودم آنچہ گفتہ بود ترا عمر وارث او می شوند اہل دین او **مالک** عن یحیی بن سعید عن اسمعیل بن ابی حکیم ان نصرانیا اعتقہ عمر بن عبد العزیز ثم ھلک قال اسمعیل فامرنی عمر بن عبد العزیز ان اجعل مالہ فی بیت المال نصرانی را آزاد کرد عمر بن عبد العزیز بعد ازان بمرد آن نصرانی گفت اسمعیل پس امر کرد مرا عمر بن عبد العزیز کہ نہم مال اورا در بیت المال یعنی عمر بن عبد العزیز خود وارث آن نشد بجہت نصرانی بودن آن و ہمین ست مذہب جمہور علما کہ کافر از مسلمان وارث نمی شود و مسلمان از کافر و انواع کفر یک ملت قرار دادہ اند پس یہودی از نصرانی و نصرانی از یہودی وارث میتوانند شد **باب** میراث الحمیل حمیل آنست کہ فرزندی با مادر خود اسیر گرفتیم پس آن فرزند حمیل ست و اگر حامل بیاید و در دار الاسلام وضع نماید آن ولید ست نہ حمیل **مالک** عن الثقۃ عندہ انہ سمع سعید بن المسیب یقول ابی عمر بن الخطاب ان یورث احدا من الاعاجم الا احدا ولد فی العرب عمر بن الخطاب قبول نکرد کہ وارث گرداند ہیچ یکے را از اعاجم الا کسی را کہ زادہ شد در عرب قال مالک وان جاءت امرءۃ حامل من ارض العدو فوضعتہ فی العرب فھو ولدھا یرثہا ان ماتت وترثہ ان مات میراثہا فی کتاب اللہ عز وجل گفت مالک اگر آمد زنی در آن حال کہ حامل ست از زمین دشمن پس بزاد ولد را در عرب پس او فرزند اوست وارث میشود این فرزند مادر خود را اگر مادر بمیرد و وارث او میشود آن فرزند اگر او بمیرد موافق میراث خود در کتاب خدای عز وجل **باب** میراث من جھل تقدم موتہ باب در میراث کسی کہ دانستہ نشد تقدم موت او **مالک** عن ربیعۃ بن ابی عبد الرحمن وعن غیر واحد من علمائھم انہ لم یتوارث من قتل یوم الجمل ویوم صفین ویوم الحرۃ ثم کان یوم قدید فلم یورث احد منہم من صاحبہ شیئا الا من علم انہ قتل قبل صاحبہ بایکدیگر وارث نشدند آنانکہ کشتہ شدند در روز جمل و در روز صفین و در روز حرہ بعد ازان واقع شد روز قدید پس وارث گردانیدہ نشد ہیچ یک از ایشان از صاحب خود چیزی را مگر شخصے کہ دانستہ شد کہ او مقتول شد پیش از صاحب خود قال مالک وذلک الامر الذی لا اختلاف فیہ ولا شک فیہ عند احد

قولہ فلم یرثہا الا ولد ... من موتہ ... ولم یقبل ... فی ھذا الی بینۃ ... ان یکون الولد ... فانہ اذا ادعی الولد ... ابنہ وصدقتہ ... الا ان یکون ... عبد ... بذلک وھو قول ابی حنیفۃ والعامۃ من فقہائنا ۱۲

قولہ وعلیہ اھل العلم ان المتوارثین اذا عمی موتہما بان غرقا او ماتا او ھدم علیہما بناء او غابا ولم یدر ایھما سبق موتہ لا یرث احدھما من الآخر بل میراث کل واحد منھما لمن کان حیا بعد موتہ من ورثتہ ۱۲

من اهل العلم ببلدنا گفت مالک امینست حکمی که هیچ اختلاف نیست دران و هیچ شک نیست دران نزدیک هیچکس از
اہل علم در شہر ما مترجم گوید ہمین ست مذہب جمہور علما که چون پوشیده ماند موت دو شخص که باہم متوارث بودند
بسبب غرق شدن ہر دو یا بسبب ہدم دیواری بر آنہا یا غائب بودند و خبر مرگ آنہا رسید و معلوم نشد که کدام
یک پیشتر مرد پس وارث گردانیده نشود یکی از انہا را مال دیگری بلکه میراث ہر واحد ازین دو کس برای کسی است
از ورثه او که بیقین دانسته شود حیات او بعد موت او

باب میراث ولد الملاعنة

ولد الملاعنة ملاعنه زنی ست که لعان کرد با شوہر خود پس نسب ولد او از پدر منقطع شد مالک انه بلغه ان عروة بن الزبير كان يقول
في ولد الملاعنة وولد الزنا انه اذا مات ورثته امه حقها في كتاب الله وورثت اخوته لامه حقوقهم
ويرث البقية موالي امه ان كانت مولاة وان كانت عربية ورثته حقها وورث اخوته لامه حقوقهم وكان
ما بقي للمسلمين عروه بن الزبير میگفت در باب فرزند ملاعنه و ولد زنا که اگر بمیرد وارث شود مادر او حق خود را
در کتاب خدا تعالی و وارث شوند برادران اخیافی او حقوق خویش را و وارث شوند آنچه باقی ماند موالی مادر او
اگر معتقه باشد و اگر عربیه باشد وارث او شود مادر او حق خود را در کتاب خدا تعالی و وارث شوند برادران اخیافی
حق خود را و باشد آنچه باقی ماند دست بر عام مسلمانان یعنی حق بیت المال قال مالك وبلغني عن سليمان
بن يسار مثل ذلك قال مالك وعلى ذلك ادركت رأى اهل العلم ببلدنا گفت مالک خبر رسید بمن از
سلیمان بن یسار مانند آن گفت مالک بر ہمین حکم یافتم رائی اہل علم در شہر خود

باب القاتل لا يرث

قاتل وارث نمی شود از مال مقتول مالك باسناده في قصة قتل الاب ابنه ان رسول الله صلى الله
عليه وسلم قال القاتل لا يرث فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم قاتل وارث نمی شود از مال مقتول چیزی را
مترجم گوید ہمین ست مذہب اہل علم کسیکه کشت مورث خود را وارث او نمی شود خواه قتل عمداً باشد یا خطاً
بلکه آنکه امام ابوحنیفه گفته که قتل صبی مانع میراث نیست

الحمد لله من قبل ومن بعد که جلد اول کتاب مستطاب شرح موطا امام همام امام مالک رحمه الله مسمی به مصفی از تصنیفات
جناب قدوة محققین عمدة المفسرین حضرت شاه ولی الله محدث دہلوی رحمه الله با تصحیح
تمام و تنقیح مالا کلام بتاریخ چہارم ماه شعبان المعظم سنه ۱۲۹۳ ہجری حلیه انطباع و حلّه
انتظام پوشید فالحمد لله رب العلمین و صلی الله علی خیر خلقه محمد و آله و صحبه اجمعین
وعنقریب جلد ثانی ہم باتمام خواهد رسید ان شاء الله رب العالمین

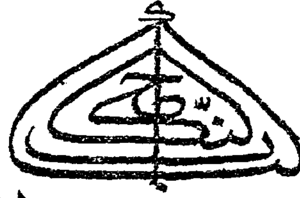
مطبع نادر

قلت وعليه الشافعي قال ابو حنيفة ... قلت ... وعليه عامة اهل العلم ... لا يرث القاتل

تم الجلد الاول من كتاب المسوى شرح الموطا للامام الاجل امام دار الهجرة مالك بن انس الاصبحي رضي الله عنه من تصنيف حجة الاسلام ... الشيخ احمد المدعو بولي الله المحدث الدهلوي نعمه الله برحمته ... الجلد الثاني ... ان شاء الله تعالى

المجلد الثاني من المسوى

باب ذكر العورات قال الله تبارك وتعالى قل للمؤمنين يغضوا من ابصارهم و
يحفظوا فروجهم ذلك ازكى لهم ان الله خبير بما يصنعون وقل للمؤمنت يغضضن
١ من ابصارهن ويحفظن فروجهن ولا يبدين زينتهن الا ما ظهر منها وليضربن بخمرهن
على جيوبهن ولا يبدين زينتهن الا لبعولتهن او ابائهن او اباء بعولتهن او ابنائهن
او ابناء بعولتهن او اخوانهن او بني اخوانهن او بني اخوتهن او نسائهن او ما ملكت
ايمانهن او التابعين غير اولي الاربة من الرجال او الطفل الذين لم يظهروا على عورات
النساء ولا يضربن بارجلهن ليعلم ما يخفين من زينتهن وتوبوا الى الله جميعا
ايه المؤمنون لعلكم تفلحون وقال تبارك وتعالى يا يها الذين امنوا ليستاذنكم
الذين ملكت ايمانكم والذين لم يبلغوا الحلم منكم ثلث مرت من قبل صلوة
الفجر وحين تضعون ثيابكم من الظهيرة ومن بعد صلوة العشاء ثلث عورت لكم ليس عليكم
ولا عليهم جناح بعدهن طوافون عليكم بعضكم على بعض كذلك يبين الله لكم الايت و
الله عليم حكيم واذا بلغ الاطفال منكم الحلم فليستاذنوا كما استاذن الذين من قبلهم كذلك
يبين الله لكم ايته والله عليم حكيم والقواعد من النساء التي لا يرجون نكاحا فليس عليهن جناح ان
يضعن ثيابهن غير متبرجت بزينة وان يستعففن خير لهن والله سميع عليم

بسم الله الرحمن الرحيم

باب لا تحل خطبة المعتدة من وفاة الا تعريضا حلال نيست پیغام نکاح فرستادن برای زنیکه در عدة وفاة کسی باشد مگر بطریق اشارة کنایه قال الله تعالى ولا جناح عليكم فيما عرضتم به من خطبة النساء او اكننتم في انفسكم علم الله انكم ستذكرونهن ولكن لا تواعدوهن سرا الا ان تقولوا قولا معروفا ولا تعزموا عقدة النكاح حتى يبلغ الكتب اجله واعلموا ان الله يعلم ما في انفسكم فاحذروه واعلموا ان الله غفور حليم وزره نيست بر شما در کلمه که تعریض کردید آن از خواستگاری زنان معتده وفات ما زیرا که کلام ورتعله وفا نیست یا در کلامیکه پوشیده داشتید آنرا در ضمیر خود دانست خدا تعالی که شما یاد خواهید کرد ایشان را یعنی بخطبه صریح بعد عدة لکن وعده مکنید با ایشان نکاح مگر آنکه بگوئید سخن پسندیده یعنی کنائی غیر صریح وقصد مکنید بستن نکاح را تا آنکه برسد عدة مفروضه بنهایت خود وبدانید که خدا میداند آنچه در دلهای شماست پس بترسید از وی وبدانید که خدا تعالی آمرزگار بردبار است مترجم گوید ازین آیت معلوم شد که نکاح معتده وخطبه او حلال نیست مگر بطریق تعریض که لفظ وعده نکاح در آنجا مذکور نباشد والله اعلم **مالك** عن عبد الرحمن بن القاسم عن ابيه انه كان يقول في قول الله تبارك وتعالى ولا جناح عليكم فيما عرضتم به من خطبة النساء او اكننتم في انفسكم ان يقول الرجل للمرءة وهي في عدتها من وفاة زوجها انك علي كريمة واني فيك لراغب وان الله لسائق اليك خيرا ورزقا ونحو هذا من القول قاسم میگفت در تفسیر قول خدا تعالی ولا جناح عليكم الآية که تعریض آنست که بگوید مرد زن را واو در عدت باشد از موت شوهر خود هر آئینه تو نزدیک من عزیزی وهر آئینه من بتو رغبت دارم وهر آئینه خدا تعالی روان کننده است بسوی تو خیر را ورزق را ومانند این سخنان

باب لا يخطب على خطبة اخيه پیغام نکاح نفرستد بر پیغام برادر خود یعنی مسلمان پیغام فرستاده باشد با وجود پیغام او پیغام خود نفرستد **مالك** عن محمد بن يحيى بن حبان عن الاعرج عن ابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لا يخطب احدكم على خطبة اخيه رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمود پیغام نکاح نفرستد یکی از شما بر پیغام برادر خود **مالك** عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لا يخطب احدكم على خطبة اخيه ترجمه بالا گذشت **باب** لا ينعقد

قلت السر النكاح وهو قول اهل العلم في الهداية ولا ينبغي ان يخطب المعتدة ولا باس بالتعريض في الخطبة وفي المنهاج تحل خطبة خلية عن نكاح وعدة لا تصريح لمعتدة

النكاح الا بولي — منعقد نمیشود نکاح مگر بحضور ولی واذن او

مالك انه بلغه عن سعيد بن المسيب انه قال قال عمر بن الخطاب لا تنكح المرأة الا باذن وليها او ذي الرأي من اهلها او السلطان — عمر بن خطاب گفت نکاح کرده نشود زن را مگر بدستوری ولی او یا بدستوری خداوندان خرد از قبیله او یعنی او یا بعیده یا بدستوری پادشاه

باب لا ينعقد نكاح الثيب الا باذنها الصريح ويستحب للاب استيذان البكر من غير وجوب

منعقد نمیشود نکاح زن شوهر دیده مگر بدستوری صریح او ومستحب است پدر را استیذان زن شوهر نادیده بغیر وجوب

مالك عن عبد الله بن الفضل عن نافع بن جبير بن مطعم عن عبد الله بن عباس ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال الايم احق بنفسها من وليها والبكر تستأذن في نفسها واذنها صماتها — رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود زنیکه از شوهر خود جدا شده است بطلاق یا وفات احق است بنفس خود بنسبت ولی خود یعنی اگر ولی خواهد که نکاح کرده بدهد وی نکاح را نخواهد نکاح منعقد نشود و دوشیزه را زنان شوهر نادیده دستوری طلب کرده شود در باب نکاح نفس او یعنی بغیر آن کروی خوا باشد بنفس خود و دستوری او خموشی اوست

مالك عن عبد الرحمن بن القاسم عن ابيه عن عبد الرحمن ومجمع ابني يزيد بن جارية الانصاري عن خنساء بنت خدام ان اباها زوجها وهي ثيب فكرهت ذلك فاتت رسول الله صلى الله عليه وسلم فرد نكاحه — پدر خنسا زنی داد او را حال آنکه او شوهر دیده بود پس خنسا ناپسند کرد آن نکاح پس آمد پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس برهم زد آنحضرت صلی الله علیه وسلم نکاح او را

مالك انه بلغه ان القاسم بن محمد وسالم بن عبد الله وسليمان بن يسار كانوا يقولون في البكر يزوجها ابوها بغير اذنها ان ذلك لازم لها — قاسم بن محمد وسالم بن عبد الله وسليمان بن یسار میگفتند در باب زن بکر در صورتیکه نکاح کرده بدهد او را پدر او بغیر اذن او که این نکاح لازم است آن بکر را

مالك انه بلغه ان القاسم بن محمد وسالم بن عبد الله كانا ينكحان بناتهما الابكار ولا يستأمرانهن — قاسم بن محمد وسالم بن عبد الله زنی میدادند دختران بکار خود را و مشوره نمیکردند با ایشان

باب لا يحل نكاح السر

حلال نیست نکاح پوشیده یعنی بغیر دو شاهد

مالك عن ابي الزبير المكي ان عمر بن الخطاب اتي بنكاح لم يشهد عليه الا رجل وامرأة فقال هذا نكاح السر ولا اجيزه ولو كنت تقدمت فيه لرجمت — عمر بن الخطاب رضی الله عنه آورده شد پیش او نکاحی را که شاهد نشده بود بر وی مگر یک مرد و یک زن پس گفت عمر این نکاح سر است و من جایز نمیدارم آنرا و اگر پیش ازین حکم کرده بودمی درین باب البته رجم میکردم — مترجم میگوید قول خدا تعالی ولا متخذی اخدان دلالت میکند بتحریم نکاح سر

باب لا يحل نكاح الشغار

حلال نیست نکاح شغار

مالك عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلى الله عليه وسلم نهى عن الشغار والشغار ان يزوج الرجل ابنته للرجل على ان يزوجه الاخر ابنته ليس بينهما صداق — رسول الله صلی الله علیه وسلم منع فرمود از شغار و شغار این است که زنی دهد شخصی دختر خود را بشرط آنکه زنی دهد آن دیگر بدست وی دختر خود را نباشد در میان ایشان مهر

الشان مهر **باب** لا يحل نكاح المتعة حلال نيست نكاح متعه مالك عن ابن شهاب عن عبد الله والحسن ابني محمد بن علي بن

ابيهما عن علي ابن ابي طالب ان رسول الله صلى الله عليه وسلم نهى عن متعة النساء يوم خيبر وعن اكل لحوم الحمر الانسية

رسول الله صلى الله عليه وسلم نهى فرمود از متعه زنان روز خيبر واز خوردن گوشت خران خانگی **مالك** عن ابن شهاب عن عروة

بن الزبير ان خولة بنت حكيم دخلت على عمر ابن الخطاب فقالت ان ربيعة بن امية استمتع بامرأة مولدة فحملت

منه فخرج عمر ابن الخطاب فزعا يجر رداءه فقال هذه المتعة ولو كنت تقدمت فيها لرجمت خوله دختر حكيم داخل شد

بر عمر ابن الخطاب پس گفت بدرستیکه ربیعه پسر امیه متعه کرد بزن مولده و مولده زنی است که در عرب پیدا شده و والدین او غیر عرب باشند پس حامل

شد از وی پس برآمد عمر بن الخطاب مضطرب شده میکشید چادر خود را پس گفت این است و اگر پیش ازین حکم کرده بودمی در متعه البته رجم میکردم

باب الكفاءة قال الله تعالى افمن كان مومنا كمن كان فاسقا لا يستوون آیا کسی که مومن باشد مانند کسی است که فاسق باشد

برابر نمی شوند و قال تعالى اهم يقسمون رحمة ربك نحن قسمنا بينهم معيشتهم في الحيوة الدنيا ورفعنا بعضهم فوق بعض

درجات ليتخذ بعضهم بعضا سخريا ورحمة ربك خير مما يجمعون آیا ایشان قسمت میکنند رحمت پروردگار ترا ما قسمت

کرده ایم در میان ایشان گذران ایشان را در زندگانی دنیا و بلند مرتبه ساختیم بعضی را بر بعضی تا مسخره گیرد بعضی از ایشان بعضی را یعنی بخدمت

گیرد و رحمت پروردگار تو بهتر است از آنچه جمع میکنند **باب** تفسير اية المحرمات باب در شرح و بیان آیت محرمات قال الله تعالى

ولا تنكحوا ما نكح اباؤكم من النساء الا ما قد سلف انه كان فاحشة ومقتا وساء سبيلا و نکاح مکنید زنی را که در

نکاح آورده اند او را پدران شما از زنان لکن آنچه گذشت پیش از نزول این آیت عفو است بدرستیکه نکاح این زن هست کار بیحیائی و سبب بغض

خدای تعالی و بد راهیست آن حرمت عليكم امهاتكم وبناتكم واخواتكم وعماتكم وخالاتكم وبنات الاخ وبنات

الاخت وامهاتكم اللاتي ارضعنكم واخواتكم من الرضاعة وامهات نسائكم وربائبكم اللاتي في

حجوركم من نسائكم اللاتي دخلتم بهن فان لم تكونوا دخلتم بهن فلا جناح عليكم وحلائل ابنائكم

الذين من اصلابكم وان تجمعوا بين الاختين الا ما قد سلف ان الله كان غفورا رحيما والمحصنت من النساء

الا ما ملكت ايمانكم كتاب الله عليكم واحل لكم ما وراء ذلكم ان تبتغوا باموالكم محصنين غير مسافحين

فما استمتعتم به منهن فاتوهن اجورهن فريضة ولا جناح عليكم فيما تراضيتم به من بعد الفريضة ان الله

كان عليما حكيما حرام ساخته شد بر شما نکاح مادران شما و دختران شما و خواهران شما و خواهران پدران شما و خواهران مادران شما و دختران برادران

شما و دختران خواهران و آن مادران شما که شیر داده اند شما را و خواهران شما از جهت شیر خوردن و مادران زنان شما و دختران زنان شما

آن دختران که در پرورش شما اند از شکم آن زنان که جماع کرده اید با ایشان پس اگر جماع نکرده باشید با ایشان پس هیچ گناه نیست بر شما

نکاح دختران زنان وزنان پسران شما که از صلب شما باشند وحرام کرده شد آنکه جمع کنید میان دو خواهر لکن آنچه گذشت قبل از نزول این آیت

عفو است هر آئینه هست خدا تعالی آمرزگار مهربان وحرام کرده شد خداوند شوهردار از زنان مگر آنچه مالک آن شده است دست شما نوشت خدا

تعالی این احکام را بر شما نوشتنی وحلال ساخته شد برای شما آنچه بجز این مذکور باشد حلال کرده شد که طلب نکاح ایشان کنید بمالهای خود در حالیکه خود را بعفت

نگاه دارنده نه زنا کننده پس هر زنیکه بهره گرفتید از وی بنکوحات پس بدهید آن زنان را مهرهای ایشان تمام چنانچه قرار داده شد و هیچ گناه نیست

بر شما در آنچه با یکدیگر راضی شدید بعد مقرر کردن از کم یا زیاده هر آئینه هست خدا دانا با حکمت **مترجم** گوید اجماع منعقد شد برآنکه در این آیت

ام شامل است جدات را از جهت پدر یا مادر وبنات شامل است بنات اولاد را اگرچه فروتر باشند واخوات شامل است اعیانی واخیافی وعلاتی

را وهمچنین عمات وخالات هر سه قسم را شامل است وبنات اخ وبنات اخت شامل است هر زنی را که در ولادت اخ واخت باشد اگرچه فروتر روند ومراد از

رضاعه آنست که در حولین باشد ونزدیک شافعی خمس رضعات باید تا تحریم رساند ونزدیک مالک وابوحنیفه یک مصه ودو مصه نیز تحریم میکند

در حکم اخوات رضاعی شامل است بنات رضاع وعمات وخالات وبنات الاخ وبنات الاخت بتفصیلی که گذشت وامهات نساء مقید نیست

بدخول پس مادر منکوحه حرام باشد اگرچه مس نکرده است ودر ربائب قید حجور اتفاقی وقید دخول احترازی ودر حلائل ابناء قید صلبیت احتراز است

از زن متبنی از زن نبیره ومنکوحه ابن شامل است منکوحه جد الاب یا اب الام را ومنکوحة الابن شامل است منکوحه ابن الابن وابن البنت را اگرچه چند فروتر روند ودر حکم جمع بین الاختین است

۵ جمع میان زن وعمه او وزن وخاله او وهر که با زن در مقام محرمیت باشد بوجهی که اگر هر یکی را از ایشان مرد فرض کنیم نکاح آن دیگر حلال

نباشد بسبب رضاع یا النسب ونکاح کسیکه در عقد نکاح کسی باشد درست نیست مگر آنکه سبی واقع شود وآن قاطع نکاح است نزد حنفیه وتفارق

دار قاطع است نزدیک ابوحنیفه ونکاح خالی از مهر نمیباشد خواه ذکر کند یا نکند وهر که جماع کند زن خود را ومهری مقرر کرده بود تمام مهر

لازم می آید واگر بعد مقرر کردن مهر زیادتی ونقصانی کند باک نیست والله اعلم **مالك** عن يحيى بن سعيد انه قال سئل زيد بن

ثابت عن رجل تزوج امرءة ثم فارقها قبل ان يصيبها هل تحل له امها فقال زيد بن ثابت لا الام مبهمة ليس فيها

شرط وانما الشرط في الربائب سوال کرده شد زید بن ثابت را از حکم مردی که نکاح کرده است زنی را بعد از آن جدا شد از وی پیش

از آنکه برسد باو آیا حلال است او را نکاح مادر آن زن پس زید بن ثابت گفت حلال نیست مادر زن مبهمه وعام است ونیست در آن شرط ودر این

نیست که شرط در دختر زن است **مالك** عن غير واحد ان عبد الله بن مسعود استفتى وهو بالكوفة عن نكاح الام بعد

الابنة اذا لم تكن الابنة مست فارخص في ذلك ثم ان ابن مسعود قدم المدينة فسال عن ذلك فاخبر انه ليس

كما قال وانما الشرط في الربائب فرجع ابن مسعود الى الكوفة فلم يصل الى منزله حتى اتى الرجل الذي افتاه بذلك

فامره ان يفارق امرءته از عبد الله بن مسعود فتوی طلب کرده بود واو در کوفه بود در نکاح مادر بعد از دختر وقتیکه مساس کرده نشده آن

دختر را پس رخصت داد در این صورت بعد از آن ابن مسعود آمد بمدینه وسوال کرد از این مسئله پس خبر داده شد او را که حکم نیست بوجهی که گفته دختر است

نیست کہ شرط آن در ربائب است پس رجوع کرد ابن مسعود بسوی کوفہ پس رسید بجانہ خود تا آنکہ آمد پیش آن شخص کہ فتوی داده بود او را پس امر کرد او را آنکہ

جدا شود از زن خود **مالك** عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال لا

یجمع بین المرءة وعمتها ولا بین المرءة وخالتها رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود جمع کرده نشود میان زن و عمه او و میان زن

و خالہ او **مالك** عن یحیی بن سعید عن سعید بن المسیب انه کان یقول ینهی ان تنکح المرءة علی عمتها او علی

خالتها وان یطأ الرجل ولیدة وفی بطنها جنین لغیره سعید بن المسیب میگفت منع کرده شده است از آنکہ نکاح کنند زن

را بر عمہ او یا بر خالہ او و از آنکہ وطی کند مرد کنیزکی را حالانکہ در شکم او بچہ باشد از آن غیر او **مالك** عن ابن شهاب عن سعید

ابن المسیب انه قال المحصنت من النساء هن اولات الازواج ویرجع ذلك الی ان الله تعالی حرم الزنا سعید بن المسیب

گفت محصنات از ازواج خداوندان شوهر اند و رجوع میکند این مسئلہ باین اصل کہ خدا تعالی حرام کرده است زنا **باب** النهی عن موطوءة الاب

بملك الیمین باب در نهی از وطی زنی کہ وطی کرده پدر او را بملک یمین **مالك** انه بلغه ان عمر بن الخطاب وهب لابنه جاریة

فقال لا تمسها فانی قد کشفتها عمر بن خطاب عطا کرد پسر خود را کنیزکی پس گفت مساس مکن با او پس هر آئینہ من برهنہ کرده بودم او را

مالك عن عبد الرحمن المجبر انه قال وهب سالم بن عبد الله لابنه جاریة له فقال لا تقربها فانی قد اردتها

فلم انبسط الیها سالم بن عبد الله عطا کرد پسر خود را کنیزکی از آن خود پس گفت نزدیک مشو با او پس هر آئینہ من قصد کردم او را لیکن شاده دل

نشدم برای او **مالك** عن یحیی بن سعید ان ابا نهشل بن الاسود قال للقاسم بن محمد انی رایت جاریة لی منکشفا

عنها وهی فی القمر فجلست منها مجلس الرجل من امرءته فقالت انی حائض فقمت فلم اقربها بعد افاهبها لابنی

یطأها فنهاه القاسم عن ذلك ابو نهشل گفت قاسم بن محمد را هر آئینہ من دیدم کنیزکی از آن خود برهنہ شده را و در ماهتاب بود پس

نشستم از وی در جای نشستن مرد از زن خود پس گفت آن کنیزک هر آئینہ من حائضم پس برخاستم پس نزدیک نشدم با او بعد از آن آیا عطا کنم

آن کنیزک را به پسر خود کہ وطی کند آنرا پس منع کرد قاسم او را از این کار **مالك** عن ابراهیم بن ابی عبلة عن عبد الملك بن مروان

انه وهب لصاحب له جاریة ثم ساله عنها فقال قد هممت ان اهبها لابنی فیفعل بها کذا وکذا فقال عبد الملك

لمروان کان اورع منك وهب لابنه جاریة ثم قال لا تقربها فانی قد رایت ساقها منکشفة عبد الملک بن مروان

عطا کرد همنشینی از ان خود کنیزکی بعد از ان سوال کرد او را از حال آن کنیزک پس گفت آن همنشین هر آئینہ من قصد کردم کہ عطا کنم آن کنیزک را

به پسر خود پس بکند با او چنان و چنان پس گفت عبد الملک هر آئینہ مروان متقی تر بود از تو عطا کرد به پسر خود کنیزکی بعد از آن گفت نزدیک مشو با

او هر آئینہ من دیدم ساق او را برهنہ شده **باب نكاح الامة** باب در شروط نکاح کنیزک غیر خود قال الله تعالی ومن

لم یستطع منکم طولا ان ینکح المحصنات المومنات فمن ما ملکت ایمانکم من فتیاتکم المومنات والله اعلم

معناه ان النهي ... النهي ... حبيب ... رابعها ... فيا جرح ... المنهي ... زنها ... بعض

بانيا نكم بعضكم من بعض فانكحوهن باذن اهلهن واتوهن اجورهن بالمعروف محصنات غير مسلفحات و
متخذات اخدان فاذا احصن فان اتين بفاحشة فعليهن نصف ما على المحصنت من العذاب ذلك لمن
خشي العنت منكم وان تصبروا خير لكم والله غفور رحيم و هر كه توانائی ندارد از جهت توانگری که زنی گیرد زنان آزاد
مسلمانرا پس حلال است او را آنکه نکاح کند کنیزکی از جنس آنکه مالک او شده است دستهای شما ای مسلمانان از کنیزکان مسلمان و خدا تعالی دانا تر است بایمان شما
بعض شما از جنس بعضی است پس نکاح کنید کنیزکان را باذن خداوندان ایشان و بدهید ایشان را مهرهای ایشان بوجه پسندیده در حالیکه این کنیزکان
پرهیزگار باشند از زنا نه زنا کننده و نه دوست پنهانی گیرنده پس وقتیکه خداوند شوهر شدند پس اگر بیارند گناه بیحیائی یعنی زنا کنند پس بر
ایشان است نصف آنچه بر زنان آزاد است از عقوبت یعنی پنجاه تازیانه باید زد نکاح کنیزکان کسی راست که بترسد از مشقت یعنی از گناه
از جمله شما و اگر صبر کنید بهتر باشد شما را و خدا آمرزگار مهربانست **مصفی** گوید فارق در نکاح و اتخاذ اخدان شرط شهود است و در حصان و سفاح
مؤبد بودن عقد بحسب ظاهر پس چون در حباله زوج آمدند اگر زنا کنند پس بر ایشانست نیم مقدار آنچه بر زنان آزاد است از عقوبت یعنی پنجاه
تازیانه و اگر در حباله زوج نباشند نیز عقوبت او همان پنجاه تازیانه است زیرا که ذکر این قید بجهت نفی احتمال زیاده است و این معنی در حدیث
مبین شد والله اعلم **مالك** انه بلغه ان عبد الله بن عباس و عبد الله بن عمر سئلا عن رجل كانت تحته امرءة حرة
فاراد ان ينكح عليها امة فكرها ان يجمع بينهما عبد الله بن عباس و عبد الله بن عمر سوال کرده شد از حکم مردیکه است نزد او یک
زن آزاد پس خواست که نکاح کند بروی کنیزک را پس ناپسند داشتند که جمع کند میان آزاد و کنیزک **مالك** عن يحيى بن سعيد عن
سعيد بن المسيب انه كان يقول لا تنكح الامة على الحرة الا ان تشاء الحرة فان طاعت الحرة فلها الثلثان من
القسم سعید بن مسیب میگفت نکاح کرده نشود کنیزک بر آزاد مگر آنکه بخواهد آزاد یعنی راضی شود پس او راست دو سیوم حصه از قسم یعنی از
قال مالك ولا ينبغي لحر ان يتزوج امة وهو يجد طولا لحرة ولا يتزوج امة اذا لم يجد طولا لحرة الا ان
يخشى العنت وذلك لان الله تبارك وتعالى قال في كتابه ومن لم يستطع منكم طولا الاية قال مالك والعنت
الزنا گفت مالک و نباید مرد آزاد را که نکاح کند کنیزک را و حال آنکه آدمی یابد توانگری برای نکاح زن آزاد و نکاح نکند کنیزک را وقتیکه نیابد توانگری برای نکاح آزاد مگر در وقتیکه
نیابد توانگری برای نکاح آزاد و این برای آنست که خدا فرمود در کتاب خود ومن لم يستطع منكم طولا الاية گفت مالک مراد بعنت زناست **قال مالك** لا
يحل نكاح امة يهودية ولا نصرانية لان الله تبارك وتعالى يقول في كتابه والمحصنات من المومنات والمحصنات
من الذين اوتوا الكتب من قبلكم فهن حرائر من اليهوديات والنصرانيات وقال الله تبارك وتعالى فمن لم
يستطع منكم طولا ان ينكح المحصنات المومنات فمن ما ملكت ايمانكم من فتياتكم المومنات فهن الاماء
المومنات فانما احل الله فيما نرى نكاح الاماء المومنات ولم يحل نكاح اماء اهل الكتاب اليهودية و

النصرانية والامة اليهودية والنصرانية تحل لسيدها بملك اليمين ولا يحل وطي مجوسية بملك اليمين گفت مالک

حلال نیست نکاح کنیزک یهودیه ونصرانیه زیراکه خدا تعالی میفرماید در کتاب خود والمحصنات من الذين الآیه یعنی حلال کرده شد شما را زنان آزاد مسلمانان و زنان اهل

کتاب پس ایشان آزاد اند از یهود ونصاری وخدا تعالی فرمود ومن لم یستطع منکم طولا الآیه پس ایشان کنیزکان مسلمان اند پس ظاهر این نیست که حلال

کرده است خدا تعالی در آنچه بیان نموده میشود نکاح کنیزکان مسلمان را وحلال نکرده است نکاح کنیزکان اهل کتاب را یهودیه باشند یا نصرانیه وکنیزک

یهودیه ونصرانیه حلال است مالک خود را بطریق ملک یمین وحلال نیست وطی کنیزک مجوسیه بملک یمین **باب** لا يحل النكاح بين

المسلمين والمشركين ويحل نكاح الكتابية الحرة دون الامة حلال نیست نکاح بین مسلمانان ومشرکان وحلال است

نکاح کردن کتابیه آزاد سوای کنیزک قال الله تعالى ولا تنكحوا المشركات حتى يؤمن ولامة مؤمنة خير من مشركة

ولو اعجبتكم ولا تنكحوا المشركين حتى يؤمنوا ولعبد مؤمن خير من مشرك ولو اعجبكم اولئك يدعون

الى النار والله يدعوا الى الجنة والمغفرة باذنه ويبين اياته للناس لعلهم يتذكرون نکاح مکنید ای مسلمانان

زنان شرک آرنده را تا آنکه ایمان آرند هر آینه هر وابی ازدواجهای خدا تعالی که مومنه باشد بهتر است از مشرکه اگرچه بشگفت آرد شما را آن مشرکه و نکاح

رجال و زنی مدهید ای مسلمانان دختران خود را به مشرکان تا آنکه مسلمان شوند و هر آینه هر بنده از بندگان خدا تعالی که مومن باشد بهتر است از مشرک اگرچه بشگفت آرد شما را

آن مشرکان اهل شرک میخوانند شما را بسوی دوزخ وخدا میخواند شما را بسوی بهشت و بسوی آمرزش بدستوری خود یعنی خواندن خدا شما را بیان

صفت است که پیغمبران را دستوری داد تا بخوانند و بیان میکند خدا تعالی آیات خود را برای مردمان تا باشد که ایشان پند پذیر شوند قال

الله تعالى اليوم احل لكم الطيبت وطعام الذين اوتوا الكتب حل لكم وطعامكم حل لهم والمحصنات من المؤمنات

والمحصنات من الذين اوتوا الكتب من قبلكم اذا اتيتموهن اجورهن محصنين غير مسافحين ولا متخذي اخدان

ومن يكفر بالايمان فقد حبط عمله وهو في الاخرة من الخاسرين امروز حلال کرده شد برای شما طعامهای لذیذ وطعامهای

اهل کتاب یعنی ذبایح یهود ونصاری حلال است برای شما و ذبایح شما حلال است ایشان را یعنی اگر بنی اسرائیل مسلمان نشوند و بحکم توریت

روند و بحکم قران ذبایح مسلمین تناول کنند وحلال کرده شد برای شما زنان آزاد از مسلمانان و زنان آزاد از اهل کتاب وقتیکه بدهید ایشان را

مهرهای ایشان در آنحال که نفس خود را در تقوی نگاه دارنده باشند نه زنا کنند و نه دوست پنهانی گیرنده و هر که منکر دین اسلام شود پس هر آینه

نابود شد عمل او و او در آخرت از زیانکاران است **باب** نكاح المشرك اذا اسلمت زوجته قبله در بیان حال نکاح مشرک و مشرکه وقتیکه مسلمان

شد زن او پیش از وی **مالك** عن ابن شهاب انه بلغه ان نساء كن في عهد رسول الله صلى الله عليه

وسلم يسلمن بارضهن وهن غير مهاجرات وازواجهن حين اسلمن كفار منهن بنت الوليد بن مغيرة و

كانت تحت صفوان بن امية فاسلمت يوم الفتح وهرب زوجها صفوان بن امية من الاسلام

فبعث اليه رسول الله صلى الله عليه وسلم ابن عمه وهب بن عمير برداء رسول الله صلى الله عليه وسلم امانا لصفوان

ابن امية ودعاه رسول الله صلى الله عليه وسلم الى الاسلام وان يقدم عليه فان رضي امرا قبله والا سيره

شهرين فلما قدم صفوان بن امية على رسول الله صلى الله عليه وسلم بردائه ناداه على رؤس الناس فقال يا محمد ان

هذا وهب بن عمير جاءني بردائك وزعم انك دعوتني الى القدوم عليك فان رضيت امرا قبلته والا سيرتني

شهرين فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم انزل ابا وهب فقال لا والله لا انزل حتى تبين لي فقال له رسول

الله صلى الله عليه وسلم بل لك تسير اربعة اشهر فخرج رسول الله صلى الله عليه وسلم قبل هوازن بحنين

فارسل الى صفوان بن امية يستعيره اداة وسلاحا عنده فقال صفوان اطوعا ام كرها فقال بل طوعا فاعاره

الاداة والسلاح التي عنده ثم خرج مع رسول الله صلى الله عليه وسلم وهو كافر فشهد حنين والطائف و

هو كافر وامرأته مسلمة ولم يفرق رسول الله صلى الله عليه وسلم بينه وبين امرأته حتى اسلم صفوان و

استقرت عنده امرأته بذلك النكاح **مالك** عن ابن شهاب انه قال كان بين اسلام صفوان وبين

اسلام امرأته نحو من شهر قال **مالك** قال ابن شهاب ولم يبلغنا ان امرأة هاجرت الى الله ورسوله و

9 زوجها كافر مقيم بدار الكفر الا فرقت هجرتها بينها وبين زوجها الا ان يقدم زوجها مهاجرا قبل ان تنقضي عدتها خبر رسيد با بن شهاب كه

بعضى زنان در زمان آنحضرت صلى الله عليه وسلم مسلمان مى شدند در بار خود يعنى در دار الحرب وايشان مهاجره نبودند و شوهران ايشان

وقتيكه مسلمان شدند كافر بودند از جمله اين دختر وليد بن مغيره بود و بود وى در نكاح صفوان بن اميه پس مسلمان شد روز فتح مكه و گريخت

شوهر او صفوان بن اميه از اسلام پس فرستاد آنحضرت صلى الله عليه وسلم عمزاده وى را كه وهب بن عمير بود با چادر خود تا نشانه

امان باشد صفوان بن اميه را و خواند آنحضرت صلى الله عليه وسلم صفوان را بسوى اسلام و خواند بسوى آنكه بيايد پيش آنحضرت صلى الله

عليه وسلم پس اگر پسند كند كارى را قبول كند آنرا والا دستورى آمد و رفت دهد آنحضرت صلى الله عليه وسلم دو ماه پس وقتيكه آمد صفوان پيش

آنحضرت صلى الله عليه وسلم همراه چادر آنحضرت صلى الله عليه وسلم ندا كرد بحضور مردمان پس گفت يا محمد اين وهب بن عمير است آورد پيش

من چادر ترا و ظاهر كرد كه تو خواندى مرا بسوى آمدن پيش تو پس اگر پسند كنم كارى را قبول كنم آنرا والا دستورى آمد و رفت دهى مرا دو ماه

پس فرمود آنحضرت صلى الله عليه وسلم فرود آى اى ابا وهب پس گفت صفوان نى بخدا قسم فرود نيايم تا آنكه واضح كنى براى من پس فرمود

آنحضرت صلى الله عليه وسلم بلكه ترا دستورى آمد و رفت چهار ماه است پس برآمد رسول الله صلى الله عليه وسلم بجانب قبيله هوازن در غزوه

حنين پس آدم فرستاد بسوى صفوان بن اميه طلب عاريت ميفرمود از صفوان آلات سفر و سلاح را كه پيش او بود گفت صفوان آيا مى طلبى

بخوشى من يا بجبر و زبردستى فرمود بلكه مى طلبم بخوشى تو پس عاريت داد آنحضرت را صلى الله عليه وسلم آلات سفر و سلاح كه نزد او بود ليكن از آنها

قوله اذا اسلم احدهما الخ اختلف اهل العلم فيه فذهب الشافعي الى ان المرأة اذا اسلمت وزوجها كافر او اسلم الزوج وتحته مشركة فان كان قبل الدخول بها تنجزت الفرقة بينهما بنفس الاسلام وان كان بعد الدخول بها يتوقف على انقضاء العدة فان اسلم المتخلف منهما قبل انقضاء عدة المرأة فهما على نكاحهما وان لم يسلم بان ان الفرقة وقعت باختلاف الدين

وذهب ابو حنيفة الى انه اذا كانا في دار الاسلام فاسلم احدهما لا تقع الفرقة بينهما حتى يلحق المسلم بلاد الاسلام او يمضي ۱۰ بالمرأة ثلاث حيض فرق بينهما بعد الدخول وقبله ومنهم من قال تجب الفرقة عنده باختلاف الدار لا اختلاف الدين بين الزوجين حتى لو دخل احد الزوجين دار الاسلام وعقد الذمة وترك الآخر في دار الحرب وقعت الفرقة بينهما

برآمد همراه آنحضرت صلی الله علیه وسلم حالانکه او کافر بود پس حاضر شد غزوهٔ حنین را و غزوهٔ طائف را و در آنحال او کافر بود و زن او مسلمان بود و تفریق نکرد آنحضرت صلی الله علیه وسلم میان او و میان زن او تا آنکه مسلمان شد صفوان و ثابت ماند نزدیک او زن او بهمان نکاح ابن شهاب گفت بود میان مسلمان شدن صفوان و مسلمان شدن زن او نزدیک بیک ماه گفت ابن شهاب و خبر رسید بما که نمی هجرت کرده باشد بسوی خدا و رسول او و شوهر او کافر بود اقامت کرده بدار الکفر مگر تفرقه انداخت هجرت او در میان او و شوهر او مگر آنکه بیاید شوهر او هجرت کرده پیش از آنکه بگذرد عدة او

مالك عن ابن شهاب ان ام حكيم بنت الحارث بن هشام وكانت تحت عكرمة بن ابي جهل فاسلمت يوم الفتح وهرب زوجها عكرمة بن ابي جهل من الاسلام حتى قدم اليمن فارتحلت ام حكيم حتى قدمت عليه باليمن فدعته الى الاسلام فاسلم وقدم على رسول الله صلى الله عليه وسلم عام الفتح فلما رآه رسول الله صلى الله عليه وسلم وثب اليه فرحا وما عليه رداء حتى بايعه فثبتا على نكاحهما ذلك ام حكيم دختر حارث بن هشام بود در نکاح عکرمه ابن ابی جهل پس مسلمان شد ام حکیم روز فتح مکه و بگریخت شوهر او عکرمه از اسلام تا آنکه داخل شد یمن پس روان شد ام حکیم تا آنکه داخل شد بر عکرمه پس بخواند او را بسوی اسلام پس مسلمان شد و داخل شد بر آنحضرت صلی الله علیه وسلم سال فتح پس وقتیکه دید او را رسول الله صلی الله علیه وسلم جست کرد بسوی او از جهة خوشی و نبود بر آنحضرت صلی الله علیه وسلم چادر تا آنکه بیعت کرد عکرمه با او پس ثابت ماندند بر آن نکاح خویش

باب لا يحل ان يجمع في النكاح فوق اربع حلال نیست که جمع کند در نکاح زیاده از چهار زن قال الله تعالى وان خفتم ان لا تقسطوا في اليتامى فانكحوا ما طاب لكم من النساء مثنى وثلث ورباع فان خفتم ان لا تعدلوا فواحدة او ما ملكت ايمانكم ذلك ادنى ان لا تعولوا **مترجم** گوید اهل جاهلیت رغبت نمیکردند بدختر یتیمان بجهة حداثت سن و خفت نوبت بعد از آن ایفاء حقوق نمیکردند بجهة عدم مطالبه ولی پس آیت نازل شد و اگر می ترسید که عدل نخواهید کرد در دختران یتیمه یعنی اگر کسی را اتقی نباشد بر تقوی خود و احتمال دارد که بسبب عدم مطالبه اولیا فتوری در ادای حقوق زوجیت راه یابد پس درینصورت واجبست عدول از دختران یتیمه به نکاح سایر نسا پس نکاح کنید آنچه خوش آید شما را از زنان دو دو یا سه سه یا چهار چهار پس اگر بترسید که عدل نکنید میان زنان متعدده پس نکاح کنید یکزن را یا اقتصار کنید بر چیزیکه مالک آن شد دست شما یعنی بسریه کیرید این عدول با خفت نزدیکتر است بانکه جور نکنید

باب من اسلم وتحته اكثر من اربع يختار اربعا واندفع سائرهن کسی که مسلمان شد و نزد او زیاده از چهار زن است اختیار بکند چهار را و دفع کند غیر چهار را

مالك عن ابن شهاب انه قال بلغني ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لرجل من ثقيف اسلم وعنده عشر نسوة حين اسلم الثقفي امسك منهن اربعا وفارق سائرهن گفت ابن شهاب خبر رسید بمن که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود مردی را از قبیله ثقیف که مسلمان شده بود نزدیک او ده زن بودند وقتیکه مسلمان شد آن مرد ثقفی که نگاه دار از ایشان چهار زن و جدا کن غیر چهار را

باب يجوز الجمع بين اربع ومعتدة طلاق بائن جائز است جمع کردن میان

چهار زنان ومعتده طلاق باین که بدین صورت هیچ منکوحه جمع نشوند بلکه چهار منکوحه ویک مطلقه **مالك** عن ربيعة بن عبد

الرحمن ان القاسم بن محمد وعروة بن الزبير كانا يقولان في الرجل يكون عنده اربع نسوة فيطلق احديهن البتة

انه يتزوج ان شاء ولا ينتظر ان تنقضي عدتها قاسم بن محمد وعروه بن الزبير میگفتند در مسئله شخصی که باشند نزد یکی او چهار زن

پس طلاق دهد یکی را از ایشان طلاق باین غیر رجعی که وی نکاح بکند اگر خواهد و انتظار نکند انقضاء عدة اورا **مالك** عن ربيعة

بن ابي عبد الرحمن ان القاسم بن محمد وعروة الزبير افتيا الوليد بن عبد الملك بن مروان عام قدم المدينة

بذلك غير ان القاسم بن محمد قال له طلقها في مجالس شتى قاسم بن محمد وعروه بن الزبير فتوی دادند ولید بن عبد الملک را

دران سال که آمد بمدینه بهمین حکم بجز انکه قاسم گفت اورا طلاق بده آن زن را در مجالس متعدد یعنی سه طلاق دادن در یک مجلس بد عت

باب العبد ينكح اربعا در بیان انکه غلام زنی گیرد چهار زن **مالك** انه سمع ربيعة بن ابي عبد الرحمن يقول ينكح

العبد اربع نسوة امام مالک شنید ربیعه بن ابی عبد الرحمن را که میگفت نکاح کند غلام چهار زن را **قال مالك** وهذا احسن ما

سمعت في ذلك گفت مالک واین قول بهترین اقوالیست که شنیدم آنرا درین باب **باب** لا يحل نكاح المعتدة حلال نیست

نکاح زنیکه در عدت کسی باشد از وفات یا طلاق قال الله تعالى ولا تعزموا عقدة النكاح حتى يبلغ الكتاب اجله قصد مکنید

نکاح را تا انکه برسد عدة مفروضه بنهایت خود **باب** الرضاعة تحرم ما تحرم الولادة شیر خوردن حرام میکند چیزی را که حرام

میکند قرابت ولادة **مالك** عن عبد الله بن ابي بكر عن عمرة بنت عبد الرحمن ان عائشة ام المؤمنين اخبرتها

ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان عندها وانها سمعت صوت رجل يستاذن في بيت حفصة قالت عائشة

فقلت يا رسول الله هذا صوت رجل يستاذن في بيتك فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم اراه فلانا

لعم حفصة من الرضاعة فقالت عائشة يا رسول الله لو كان فلان حيا لعمها من الرضاعة دخل علي فقال

رسول الله صلى الله عليه وسلم نعم ان الرضاعة تحرم ما تحرم الولادة آنحضرت صلی الله علیه وسلم نزد یک حضرت

عائشه بودند شنید آواز مردی که دستوری در آمدن طلب میکرد در خانه حضرت حفصه گفت حضرت عائشه پس گفتم یا رسول الله این آواز

مردیست که دستوری طلب میکند در خانه تو پس فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم گمان می آید مرا که وی فلانی است عم حفصه از جهة شیر

خوردن گفت حضرت عائشه یا رسول الله اگر فلانی زنده می بود نام برد عم خود را از جهة شیر خوارگی آیا در می آمد بر من فرمود آنحضرت صلی

الله علیه وسلم آری هر آئینه شیر خوردن حرام میکند چیزی را که حرام میکند شرم ولادت **مالك** عن ابن شهاب عن عروة بن الزبير

عن عائشة ام المؤمنين انها اخبرته ان افلح اخا ابي القعيس جاء يستاذن عليها وهو عمها من الرضاعة بعد ما

انزل الحجاب قالت فابيت ان اذن له علي فلما جاء رسول الله صلى الله عليه وسلم اخبرته بالذي صنعت

له فقلت
وقال الشافعي عليه
ابو حنيفة لا يجوز
١١
ما لم ينقض عليها ١٢
سه انقضت الائمة
على تحريم نكاح المعتدة ١٢

فامرني ان اذن له علي حضرت عائشه خبرداد عروه بن زبیر را که هر آئینه افلح برادر ابی قعیس آمد دستوری میخواست درآمدن بر حضرت عائشه
واو عم عائشه بود از جهة شیرخوارگی بعد از آنکه آمد آیة حجاب گفت عائشه پس قبول نکردم که اذن درآمدن بر خود دهم او را پس چون آمد
رسول الله صلی الله علیه وسلم خبر دادم آنحضرت را بخبر یکه بعمل آوردم پس امر کرد مرا که دستوری دهم او را که درآید بر من مالک عن
عبد الله بن دینار عن سلیمان ابن یسار وعن عروة بن الزبیر عن عائشة ام المومنین ان رسول الله صلی الله
علیه وسلم قال یحرم من الرضاعة ما یحرم من الولادة رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود حرام میشود از شیرخوردن آنچه حرام
میشود از ولادت باب حرمة الرضاع تكون بالرجال كما تكون بالنساء حرمت رضاع معتبر است بمردان چنانچه معتبر است بزنان
یعنی شخصی که شیر از حمل او متولد شده با شیرخواره خویش میشود و اصول و فروع او با شیرخواره خویش میشوند چنانچه زن شیر دهنده همین حکم
دارد مالک عن هشام بن عروة عن ابیه عن عائشة ام المومنین انها قالت جاء عمي من الرضاعة لیستاذن
علي فابیت ان اذن له علي حتی اسأل رسول الله صلی الله علیه وسلم قالت فجاء رسول الله صلی الله علیه
وسلم فسألته عن ذلك فقال انه عمك فاذني له قالت فقلت یا رسول الله انما ارضعتني المرأة ولم یرضعني
الرجل فقال انه عمك فلیلج علیك قالت عائشة وذلك بعد ما ضرب علینا الحجاب وقالت عائشة
یحرم من الرضاعة ما یحرم من الولادة حضرت عائشه رضی الله عنها گفت آمد عم من از جهة رضاعت دستوری درآمدن
بر من طلب کرد از من پس قبول نکردم که دستوری دهم که درآید بر من تا آنکه سوال کنم از آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس آمد آنحضرت صلی
الله علیه وسلم پس سوال کردم آنحضرت صلعم را ازین ماجرا پس فرمود هر آئینه او عم تست پس دستوری بده او را گفت عائشه پس گفتم یا رسول
الله جز این نیست که شیر داده است مرا زنی و شیر نداده است مرا مردی پس فرمود هر آئینه او عم تست پس باید که درآید بر تو گفت عائشه و این
ماجرا بعد از آن بود که مقرر کرده شد بر ما حجاب و گفت حضرت عائشه حرام میشود از جهة شیر آنچه حرام میشود از جهة متولد شدن
مالك عن ابن شهاب عن عمرو بن الشرید ان عبد الله بن عباس سئل عن رجل كانت له امرأتان فارضعت
احدیهما غلاما وارضعت الاخری جاریة فقیل له هل یتزوج الغلام الجاریة فقال لا اللقاح واحد
عبد الله بن عباس را پرسیده شد از حکم مردی که بود مر او را دو زن پس شیر داد یکی از ایشان کودکی را و شیر داد زن دیگر دختری را پس گفته
ابن عباس را آیا نکاح کند این کودک با این دختر پس گفت ابن عباس نه کسی که سبب شیر بوده است یکی است یعنی انکار کرد ابن عباس از جواز این
نکاح مالك عن عبد الرحمن بن القاسم عن ابیه انه اخبره ان عائشة زوج النبي صلعم كان یدخل علیها من
ارضعته اخواتها وبنات اخیها ولا یدخل علیها من ارضعته نساء اخوتها قاسم بن محمد خبر داد پسر خود عبد الرحمن
را که داخل میشدند بر حضرت عائشه کسی که شیر داده بودند او را خواهران حضرت عائشه و دختران برادر حضرت عائشه و داخل نمیشد

بر عائشه کسی که شیر داده بود ندا و را زنان برادران عائشه **باب** رضاعة الكبير لا تحرم شیر خوردن کلان سال حرام

نمیکند زن را بر مرد **مالك** عن ابن شهاب انه سئل عن رضاعة الكبير فقال اخبرني عروة الزبير ان ابا حذيفة

بن عتبة بن ربيعة وكان من اصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم وكان قد شهد بدرا وكان تبنى

سالما الذي كان يقال له سالم مولى ابي حذيفة كما تبنى رسول الله صلى الله عليه وسلم زيد بن حارثة و

انكح ابو حذيفة سالما وهو يرى انه ابنه انكحه ابنة اخيه فاطمة بنت الوليد بن عتبة بن ربيعة وهي

يومئذ من المهاجرات الاول وهي يومئذ من افضل ايامى قريش فلما انزل الله تبارك وتعالى في كتابه في

زيد بن حارثة ما انزل فقال ادعوهم لآبائهم هو اقسط عند الله فان لم تعلموا اباءهم فاخوانكم في الدين

ومواليكم رد كل واحد تبنى من اولئك الى ابيه فان لم يعلم ابوه رد الى مولاه فجاءت سهلة بنت سهيل

وهي امرأة ابي حذيفة وهي من بني عامر بن لوي الى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقالت يا رسول الله

كنا نرى سالما ولدا وكان يدخل علي وانا فضل وليس لنا الا بيت واحد فماذا ترى في شانه فقال لها رسول

الله صلى الله عليه وسلم فيما بلغنا ارضعيه خمس رضعات فيحرم بلبنها وكانت تراه ابنا من الرضاعة

فاخذت بذلك عائشة ام المومنين فيمن كانت تحب ان يدخل عليها من الرجال فكانت تامر اختها ام كلثوم

بنت ابي بكر الصديق وبنات اخيها ان يرضعن لها من احبت ان يدخل عليها من الرجال وابى سائر ازواج

النبي صلى الله عليه وسلم ان يدخل عليهن بتلك الرضاعة احد من الناس وقلن لا والله ما نرى الذي

امرت به رسول الله صلى الله عليه وسلم سهلة بنت سهيل الا رخصة من رسول الله صلى الله عليه و

سلم في رضاعة سالم وحده والله لا يدخل علينا بهذا الرضاعة احد من الناس فعلى هذا كان ازواج

النبي صلى الله عليه وسلم في رضاعة الكبير سوال کرده شد ابن شهاب را از شیر خوردن کلان سال پس گفت خبر داد مرا

عروه که ابو حذیفه بود از اصحاب آنحضرت صلی الله علیه وسلم و حاضر شده بود غزوه بدر را و او پسر خود خوانده بود آن سالم را که گفته میشد

او را سالم مولی ابی حذیفه چنانکه پسر خوانده بود آنحضرت صلی الله علیه وسلم زید بن حارثه را و نکاح کرد ابو حذیفه برای سالم حال

آنکه گمان او آن بود که او پسر اوست زنی را داد ابو حذیفه بدست سالم دختر برادر خود فاطمه بنت الولید بن عتبه و فاطمه آن روز از

مهاجرات نخستیان بود و وی آن روز بهترین بیوه های قریش بود پس وقتیکه نازل کرد خدا تعالی در باب زید آنچه نازل کرد پس فرمود

ادعوهم لآبائهم نسبت کنید این پسر خواندگان را به پدران ایشان این نسبت کردن به پدران بعدل نزدیکتر است نزد خدا پس

اگر ندانید پدران ایشان را پس ایشان برادران شما اند و آزاد کردگان شما اند یعنی باین لقب توان خواند رد کرده شد هر یکی

از پسر خواندگان بسوی پدر او پس اگر دانسته نشد پدر او رد کرده شد بسوی آزاد کننده او یعنی نسبت با آزاد کننده کردند پس آمد سهله بنت سهیل و او زن ابو حذیفه بود و وی از قبیله بنی عامر بن لوی بود بجناب آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس گفت یا رسول الله کمان داده میشد ما را که سالم فرزندست و هر آئینه داخل میشد بر من و من در جامه خانگی می بودم و نیست ما را مگر یک خانه پس چه چیز می بینی در حال او پس فرمود او را رسول الله صلی الله علیه وسلم در آنچه خبر رسید بما که شیر بده او را پنج بار شیر دادن پس حرام خواهد شد و سهله میدید سالم را پسر خود از رضاعت پس اخذ کرد باین حدیث عائشه در باب آنکه دوست میداشت که در آید بروی از مردان پس امر کرد خواهر خود ام کلثوم دختر ابوبکر صدیق را و دختران برادران خود را که شیر خورانند هر کسی را که دوست میداشت که داخل شود بروی از مردان و قبول نکردند سائر زنان آنحضرت صلی الله علیه وسلم که داخل شود بر ایشان بسبب این رضاعت هیچ یکی از مردان و گفتند لا و الله نمی بینیم چیزی که امر فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم آن سهله را مگر رخصتی از آنحضرت صلی الله علیه وسلم در شیر دادن سالم تنها و الله داخل نشود بر ایشان رضاعت هیچ یکی از مردان پس بر این اختلاف بودند ازواج آنحضرت صلی الله علیه وسلم در شیر خوردن کلان سال

مالك عن عبد الله بن دينار انه قال جاء رجل الى عبد الله بن عمر وانا معه عند دار القضاء يسأله عن رضاعة الكبير فقال عبد الله بن عمر جاء رجل الى عمر بن الخطاب فقال انه كانت لي وليدة وكنت اطأها فعمدت امرأتي اليها فارضعتها فدخلت عليها فقالت دونك فقد والله ارضعتها فقال عمر اوجعها وأت جاريتك فانما الرضاعة رضاعة الصغير گفت عبد الله بن دینار آمد مردی پیش عبد الله بن عمر و من همراه او بودم نزدیک دار القضا دار القضا خانه بود که در قضا دین حضرت عمرؓ فروخته شد از جهته او را دار القضا گفته شد سوال میکرد او را از شیر خوردن کلان سال پس گفت عبد الله بن عمر آمد مردے پیش عمر ابن الخطاب پس گفت هر آئینه حال این است که بودم را کنیزکے و من وطی میکردم او را پس قصد کرد زن من بسوی او پس شیر خورانید او را پس در آمدم نزد او پس گفت بگیر این کنیزک را پس قسم بخدا که شیر دادم او را پس گفت عمر درد مند کن زن خود را و بیا بجانب کنیزک خود پس جز این نیست که شیر خوردن شیر خوردن طفل است یعنی شیر خوردن طفل صغیر معتبرست در حرمت

مالك عن يحيى بن سعيد ان رجلا سأل ابا موسى الاشعري فقال اني مصصت عن امرأتي من ثديها لبنا فذهب في بطني فقال ابو موسى الاشعري لا اراها الا قد حرمت عليك فقال عبد الله بن مسعود انظر ما تفتي به الرجل فقال ابو موسى فما تقول انت فقال عبد الله بن مسعود لا رضاعة الا ما كان في الحولين فقال ابو موسى لا تسألوني عن شيء ما كان هذا الحبر بين اظهركم هر آئینه مردی سوال کرد ابو موسی اشعری را پس گفت هر آئینه من مکیدم از پستان زن خود شیر را پس رفت آن شیر در شکم من پس گفت ابو موسی نمی بینم آن زن را مگر حرام شده است بر تو پس گفت عبد الله بن مسعود به بین چه چیز فتوی میدهی با آن این مرد را پس گفت ابو موسی چه میگوئی تو پس گفت عبد الله

بن مسعود به بین چه چیز فتوی میدهی بآن این مرد پس گفت ابوموسی چه میگوئی تو پس گفت عبد الله بن مسعود شیر خوردن معتبر نیست الا
آنچه باشد در دو سال پس گفت ابوموسی سوال مکنید از من از چیزی تا آنکه باشد این عالم در میان شما **مالك** عن نافع ان عبد
الله بن عمر كان يقول لا رضاعة الا لمن ارضع في الصغر ولا رضاعة للكبير عبد الله بن عمر میگفت حکم شیر خوردن نیست
مگر کسی را که شیر داده شد در خوردی و حکم شیر خوردن نیست کلان سال را **مالك** عن يحيى بن سعيد انه قال سمعت سعيد
بن المسيب يقول لا رضاعة الا ما كان في المهد والا ما انبت اللحم والدم سعید بن المسیب گفت رضاعت نیست مگر آنچه
باشد در ایام گهواره و مگر آنچه رویاند گوشت را و خون را یعنی در حال صغر باشد **باب** حد الرضاع در بیان حد شیر خوردن قال الله
تعالى والوالدات يرضعن اولادهن حولين كاملين لمن اراد ان يتم الرضاعة مادران شیر خورانند فرزندان خود را دو سال تمام
باید این حکم آن راست که خواهد تمام کردن مدت شیر **مالك** باسناده ان عبد الله بن مسعود قال لا رضاعة الا ما كان
في الحولين عبد الله بن مسعود گفت شیر خوردن معتبر نیست مگر آنچه باشد در دو سال **باب** هل تحرم مصة او مصتان او لا تحرم
الا خمسة رضعات او عشر رضعات آیا حرام میکند یکبار مکیدن و دو بار مکیدن یا حرام نمیکند مگر پنجبار شیر خوردن تا ده بار شیر
خوردن **مالك** عن عبد الله بن ابي بكر بن محمد بن عمرو بن حزم عن عمرة بنت عبد الرحمن عن عائشة زوج النبي صلى
الله عليه وسلم انها قالت كان فيما انزل من القران عشر رضعات معلومات يحرمن ثم نسخن بخمس معلومات
فتوفي رسول الله صلى الله عليه وسلم وهن مما يقرا في القران حضرت عائشه رضی الله عنها فرموده بود در جمله آنچه فرود آمده شد
از قرآن این کلمه عشر رضعات معلومات يحرمن یعنی ده بار شیر خوردن که در عرف معلوم باشد که شیر خوردن میگویند حرام میسازند بعد
از آن حکم ده بار منسوخ شد به پنجبار شیر خوردن که در عرف معلوم باشد که شیر خوردن میگویند حرام میسازند یعنی قدری که طفل سیر
شود و مثل آن را یکدفعه پس متوفی شد آنحضرت صلی الله علیه وسلم و این کلمات از آنجمله بود که خوانده میشد در قرآن **مالك** عن
نافع ان سالم بن عبد الله اخبره ان عائشة ام المؤمنين ارسلت به وهو يرضع الى اختها ام كلثوم بنت ابي بكر
فقالت ارضعيه عشر رضعات حتى يدخل علي قال سالم فارضعتني ام كلثوم ثلث رضعات ثم مرضت فلم
ترضعني غير ثلث رضعات فلم اكن ادخل على عائشة من اجل ان ام كلثوم لم تتم لي عشر رضعات حضرت عائشه فرستاد
آدم را با سالم بن عبد الله و او در آن وقت شیر خواره بود بسوی خواهر خود ام کلثوم دختر ابوبکر صدیق پس گفت شیر ده او را ده بار شیر
دادن تا داخل شود بر من یعنی بغیر حجاب گفت سالم پس شیر داد ام کلثوم مرا سه بار بعد از آن مریض شد پس شیر نداد مرا مگر همان سه بار پس
داخل نمیشدم بر عائشه از جهت آنکه ام کلثوم تمام نکرد برای من ده بار شیر دادن را **مالك** عن نافع ان صفية بنت ابي
عبيد اخبرته ان حفصة ام المؤمنين ارسلت بعاصم بن عبد الله بن سعد الى اختها فاطمة بنت عمر بن الخطاب

قلت وعلى هذا اهل العلم

قوله وانما فصل ... متنزلة في ثنايا مهنتي

قلت قال الشافعي ان الحولين تمام مدة الرضاع فاذا انقضت انقطع حكم الرضاع وقال

15

ابو حنيفة مدة الرضاع ثلثون شهرا لقوله عز وجل وحمله وفصاله ثلثون شهرا وهو عندهما على اكثر مدة الحمل والاكثر مدة الرضاع

ترضعه عشر رضعات ليدخل عليها وهو صغير يرضع ففعلت وكان يدخل عليها حضرت حفصه فرستاد عاصم

بن عبد الله بن سعد را بسوی خواهر خود فاطمه دختر عمر بن الخطاب تا شیر دهد او را ده بار تا داخل شود بر وی حال آنکه او صغیر بود شیر خورد

میشد او را پس فاطمه کرد همین کار پس داخل میشد عاصم بر حفصه مالك عن ثور بن زيد الديلي عن عبد الله بن عباس

انه كان يقول ما كان في الحولين وان كانت مصة واحدة فهي تحرم عبد الله بن عباس میگفت آنچه باشد در دو سال اگرچه یکبار مکیدن

یکبار باشد پس آن حرام میکند مالك عن ابراهيم بن عقبة انه سال سعيد بن المسيب عن الرضاعة فقال سعيد

كل ما كان في الحولين وان كانت قطرة واحدة فهو يحرم وما كان بعد الحولين فانما هو طعام ياكله قال

ابراهيم بن عقبة ثم سالت عروة بن الزبير فقال مثل ما قال سعيد ابن المسيب ابراهیم بن عقبه سوال کرد سعید بن

المسیب از حکم رضاعة پس گفت سعید آنچه باشد در میان دو سال اگرچه یک قطره باشد پس او حرام میکند و آنچه بعد دو سال باشد

پس خبر این نیست که او طعامی ست که میخورد آنرا گفت ابراهیم بن عقبه بعد از آن سوال کردم عروه بن زبیر را پس گفت مانند

آنچه گفته بود سعید بن مسیب مالك عن ابن شهاب انه كان يقول الرضاعة قليلها وكثيرها تحرم والرضاعة

من قبل الرجال تحرم ابن شهاب گفت رضاعه اندک او و بسیار او حرام میکند و نسب شیرخوارگی از طرف مردان حرام میکند باب

نکاح المحرم باطل نکاح احرام کننده باطل است مالك باسناده ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لا ينكح المحرم

ولا ينكح ولا يخطب رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود باید که نکاح نکند محرم و زن نی دهد بدیگری خود را نیز یعنی در حالت احرام و

خواستگاری نکند و پیغام نکاح بکسی ندهد مالك عن داود بن الحصين ان ابا غطفان بن طريف المري اخبره ان اباه

طريفا تزوج امرأة وهو محرم فرد عمر ابن الخطاب نكاحه طریف نکاح کرد زنی را حال آنکه او محرم بود پس رد کرد عمر بن الخطاب

نکاح او را باب يصلح مهرا ما يصلح ثمنا قابل بودن مهر آنچه قابل بودن بها چیزی باشد یعنی اقل مهر معین نیست بلکه فلس هم میتواند شد مالك

عن ابي حازم بن دينار عن سهل بن سعد الساعدي ان رسول الله صلى الله عليه وسلم جاءته امرأة فقالت يا رسول الله

قد وهبت نفسي لك فقامت قياما طويلا فقام رجل فقال يا رسول الله زوجنيها ان لم تكن لك بها حاجة فقال رسول الله

صلى الله عليه وسلم هل عندك من شيء تصدقها اياه فقال ما عندي الا ازاري هذا فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم ان اعطيتها

اياه جلست لا ازار لك فالتمس شيئا فقال ما اجد شيئا قال فالتمس ولو خاتما من حديد فالتمس فلم يجد شيئا فقال له رسول الله صلى

الله عليه وسلم هل معك من القران شيء قال نعم سورة كذا وسورة كذا لسور سماها فقال رسول الله صلى الله

عليه وسلم قد انكحتها بما معك من القران آمد زنی پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس گفت یا رسول الله هر آئینه من بخشیدم ذات

خود را برای تو پس ایستاد ایستادن دراز پس برخاست مردی پس گفت یا رسول الله این زن را بزنی ده برای من اگر نیست ترا آن حاجت پس

فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم آیا نزدیک تو چیزی هست که مهر دهی بآن زن آن چیز را پس گفت نیست نزد من مگر این ازار من پس
فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم اگر بدهی او را ازار خود بنشینی و درآنحالت که نیست ازاری برای تو پس طلب کن چیزی پس گفت آن
مرد که نمی یابم چیزی فرمود طلب کن اگرچه یک انگشتری از آهن باشد پس طلب کرد آنمرد پس نیافت چیزی پس فرمود او را رسول الله
صلی الله علیه وسلم آیا پیش تو از قرآن چیزی هست گفت آری پیش من هست فلان سوره و فلان سوره ذکر کرد سورتهائی چند که نام
برد آنها را پس فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم هر آئینه بزنی دادم او را بتو بمقابله آنچه با تست از قرآن یعنی بر تعلیم آن والله اعلم **باب**
فی لا یخلو النکاح عن مال فان استمتع وسمی وجب جمیعه او لم یسم وجب مهر المثل وان لم یستمتع ومات ولم یسم فاختلفوا فی
ذلک او سمی فنصف ما سمی او طلق ولم یسم فالمتعة او سمی فنصف ما سمی خالی نمیباشد نکاح از مال پس اگر بهره مند شد یعنی
جماع کرد و معین کرده بود مهر را واجب میشود جمیع مهر و اگر بهره مند شد و معین نکرده بود مهر را واجب میشود مهر مثل و اگر بهره مند نشد و بمرد
و تسمیه مهر نکرده بود پس اختلاف کردند فقها در صورت و اگر بهره مند نشده بود و بمرد و معین کرده بود مهر را پس واجب میشود نصف آنچه
مقرر کرده بود و اگر طلاق داد و معین نکرده بود مهر را پس متعه واجب میشود و اگر طلاق داد و معین کرده بود مهر را پس نصف آنچه
مقرر کرده بود واجب میشود قال الله تعالی فما استمتعتم به منهن فاتوهن اجورهن فریضة ولا جناح علیکم فیما
تراضیتم به من بعد الفریضة ان الله کان علیما حکیما پس هر شخصیکه بهره مند شد بدان از منکوحات پس بدهید ایشان را 17
مهرهای ایشان یعنی تمام مهرهای و این عام است صورت طلاق و وفات را و نیست گناه بر شما در چیزیکه از یکدیگر راضی شدید بآن بعد از مقرر
کردن مهر یعنی بعد از مقرر کردن مهر راضی شدید بنقصان یا بزیادت یا باسقاط یا آن تراضی عمل باید کرد و هر آئینه هست خدا دانا با حکمت
قال الله تعالی لا جناح علیکم ان طلقتم النساء ما لم تمسوهن او تفرضوا لهن فریضة ومتعوهن علی الموسع قدره
وعلی المقتر قدره متاعا بالمعروف حقا علی المحسنین هیچ گناه نیست بر شما اگر طلاق دادید زنانرا در وقتیکه هنوز جماع
نکردید با ایشان یا مقرر نکرده اید برای ایشان مهر معلوم القدر پس درینصورت بهره مند کنید زنان را یعنی بلباس بر توانگر قدر حال
اوست و بر تنگدست قدر حال او بهره مند کردن بخصلت پسندیده لازم کرده شد بر نیکوکاران وان طلقتموهن من قبل ان
تمسوهن وقد فرضتم لهن فریضة فنصف ما فرضتم الا ان یعفون او یعفو الذی بیده عقدة النکاح وان
تعفوا اقرب للتقوی ولا تنسوا الفضل بینکم ان الله بما تعملون بصیر و اگر طلاق دادید زنان را پیش از آنکه جماع کنید
با ایشان وحال آنکه مقرر کرده بودید برای ایشان مهر معین پس واجب است نیمه آنچه مقرر کردید لیکن اینکه عفو کنند منکوحات یعنی ساقط
کنند مهر خود را یا عفو کند شخصی که بدست اوست عقد نکاح یعنی بعد از تمام دادن مهر قبل مسیس طلاق داد و بخوشدلی و همه آن زن
گذشت و مطالبه نصف نکرد والله اعلم هیچ باک نیست و آنکه در گذارید نزدیکتر است به پرهیزگاری و فراموش مکنید احسان کردن

درمیان خویش بر ائمه خدا بآنچه سکنید بناست **مالك** عن نافع ان ابنة عبيد الله بن عمر وامها بنت زيد بن الخطاب

كانت تحت ابن لعبد الله بن عمر فمات ولم يدخل بها ولم يسم لها صداقا فابتغت امها صداقها فقال عبد الله

بن عمر ليس لها صداق ولو كان لها صداق لم نمسكه ولم نظلمها فابت امها ان تقبل ذلك فجعلوا بينهم زيد بن ثابت فقضى ان لا

صداق لها ولها الميراث دختر عبید الله بن عمر و مادر او دختر زید بن خطاب بود و این دختر عبید الله زن پسری بود از آن عبد الله بن

عمر پس آن پسر مرد و او هنوز دخول نکرده بود با او و مقرر نکرده بود برای او مهر او را پس طلب کرد مادر او مهر او را پس گفت عبد الله بن عمر

واجب نیست برای او مهر و اگر واجب میبود برای او مهر باز نمیداشتیم آنرا و ظلم نکردیم بروی پس ابا کرد مادر وی که قبول کند گفته عبد الله بن

عمر را پس حکم ساختند درمیان خویش زید بن ثابت را پس حکم کرد زید بن ثابت که مهر لازم نیست برای وی و لازم ست برائی میراث **باب**

اختلفوا في ارخاء الستور اختلاف کردند در فروهشتن پردها یعنی اگر مرد و زن در یک خانه باشند و در فرو گذارند حکم چه باشد در

وجوب تمام مهر یانه قال الله تعالى ما لم تمسوهن یعنی حکم وجوب تمام مهر متعلق ساخت بمساس که کنایه از جماع ست **مالك** عن يحيى

بن سعيد عن سعيد بن المسيب ان عمر بن الخطاب قضى في المرءة اذا تزوجها الرجل انه اذا ارخيت الستور فقد وجب

صداقها عمر بن الخطاب حکم کرد در باب زن وقتی که نکاح کند او را مرد که حکم اینست وقتی که فرو انداخته شد پردها پس هرآینه واجب

شود بروی مهر **باب** اذا اتفق الزوجان على الخلوة واختلفا في الدخول دربیان آنکه وقتیکه متفق شدند شوهر و زن بر خلوت

ومختلف شدند در دخول **مالك** انه بلغه ان سعيد بن المسيب كان يقول اذا دخل الرجل بالمرءة في بيتها صدق

عليها واذا دخلت عليه في بيته صدقت عليه سعید بن المسیب میگفت وقتی که داخل شود مرد بر زن در خانه آن زن باور داشته

شود گفته مرد را بر زن و چون داخل شود زن بر مرد در خانه مرد باور داشته شود سخن زن را بر مرد **مترجم** گوید رضی الله عنه در این آیت

و این آثار تناقض نیست زیرا که حکم دائر نیست مگر بر مساس حقیقی چنانکه از آیت مفهوم میشود لیکن گاهی مختفی میشود مسیس و انکار

میکند او را مرد تا مهر تمام بروی واجب نشود پس درین صورة بر ظاهر اعتماد باید کرد اگر ظاهر شهادت دهد که مسیس شده است مهر لازم

میشود والا میشود والله اعلم **باب** ما اشترط الولي لنفسه فهو للمرءة ان ابتغته هرچه شرط کند ولی برائی خود آن برای

زن است اگر خواهد بگیرد و اگر خواهد ترک کند **مالك** انه بلغه ان عمر ابن عبد العزيز كتب في خلافته الى بعض عماله ان كلما

اشترط المنكح من كان ابا او غيره من حباء عطية او كرامة فهو للمرءة ان ابتغته عمر بن عبد العزیز نوشت در ایام

خلافة خود بسوی بعض عاملان خود که هرچه شرط کرده است در نکاح دهنده هر که باشد پدر باشد یا غیر او از عطیه باید پس آن از آن

زن است اگر طلب نماید **باب** الشرط في النكاح دربیان شرط نکاح آیا واجب است وفا بآنچه شرط کرده است زن در عقد

نکاح **مالك** انه بلغه ان سعيد بن المسيب سئل عن المرءة تشترط على زوجها انه لا يخرج بها من بلدها فقال

سعید یحیی بها ان شاء سعید بن مسیب را سوال کرده شد از حکم زنیکه شرط کرد بر زوج خود که بر نیارد او را از شهر او پس گفت سعید بر آرد او را اگر خواهد **قال** مالك والامر عندنا انه اذا اشترط الرجل للمرءة وان كان ذلك عند عقد النكاح ان لا انكح عليك ولا اتسرر ان ذلك ليس بشیء الا ان يكون في ذلك يمين بطلاق او عتاق فيجب ذلك عليه ويلزمه گفت مالك وحکمی که مقرر است نزدیک ما اینست وقتیکه شرط کند مرد برای زن خود اگرچه آن شرط در عقد نکاح باشد که نکاح نکنم بر تو زن دیگر را یا سریه نگیرم آن شرط هیچ نیست مگر آنکه در شرط قسم بطلاق یا عتاق باشد پس آن شرط واجب میشود بروی ولازم میشود بروی

باب الدعاء اذا تزوج امرءة در بیان خواندن دعا وقتیکه نکاح کند زنی را

مالك عن زيد بن اسلم ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال اذا تزوج احدكم المرءة او اشترى جارية فليأخذ بناصيتها وليدع بالبركة واذا اشترى البعير فليأخذ بذروة سنامه وليستعذ بالله من الشيطان الرجيم رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود وقتیکه نکاح کند یکی از شما زنی را یا خرید کند کنیزکی پس باید که بگیرد موی پیشانی او را و باید که دعا کند ببرکت و وقتی که خرید کند شتر را پس باید که بگیرد کوهان او را و باید که پناه جوید از شر شیطان لعنت کرده شده

باب تسن الوليمة سنت است طعام ولیمه پختن و مردمان را بر آن دعوت کردن

مالك عن حميد الطويل عن انس بن مالك ان عبد الرحمن بن عوف جاء الى رسول الله صلى الله عليه وسلم وبه اثر صفرة فسأله رسول الله صلى الله عليه وسلم فاخبره انه تزوج فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم كم سقت اليها فقال زنة نواة من ذهب فقال له رسول الله صلى الله عليه وسلم اولم ولو بشاة عبد الرحمن بن عوف آمد بجناب آنحضرت صلی الله علیه وسلم و بروی اثر زردی یعنی اثر خوشبوی زرد که در وقت نکاح استعمال کرده بود پس سوال کرد او را رسول الله صلی الله علیه وسلم از حال او پس خبر داد آنحضرت را صلعم که نکاح کرده است پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم چه مقدار روان کردی بسوی او یعنی چه قدر مهر دادی پس گفت وزن یک نواة طلا نواة مقداریست چنانکه توله و سیسه در عرف ما می باشد پس فرمود او را رسول الله صلی الله علیه وسلم ولیمه کن اگرچه بیک بز باشد وظاهر آنست که یک بز بنسبت حال عبد الرحمن بن عوف در آن وقت اعلی والیم بود

مالك عن يحيى بن سعيد انه قال لقد بلغني ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يولم بالوليمة ما فيها خبز ولا لحم رسول الله صلی الله علیه وسلم ولیمه میکرد بطعامی که نبود در آن نان و نه گوشت یعنی بسویق و حیس و جز آن اکتفا میفرمود در بعض ایام

باب يتاكد اجابة الدعوة الى الوليمة لازم و متأکد است قبول کردن دعوت در ولیمه

مالك عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال اذا دعي احدكم الى وليمة فليأتها رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود وقتیکه خوانده شود یکی از شما بسوی طعام ولیمه پس باید که بیاید آن طعام را

باب يكره ان يدعى الاغنياء ويترك المساكين مکروه است آنکه خوانده شوند توانگران را و گذاشته

19

شود فقیران را **مالك** عن ابن شهاب عن الاعرج عن ابی هریرة انه كان یقول شر الطعام طعام الولیمة یدعی لها
الاغنیاء ویترك المساكین ومن لم یات الدعوة فقد عصی الله ورسوله ابوهریره میگفت که بدترین طعام طعام ولیمه است
که باین صفت باشد که خوانده شود برای او توانگران را وگذاشته شود فقیران را وهر که نیاید بدعوة پس نافرمانی کرد خدا ورسول او را **باب**
یجب العدل فی القسم وغیره بحسب ما یمكن عرفا واجبست برابر ساختن در نوبتهای وغیر آن بقدر آنچه ممکن است در عرف مردمان
قال الله تعالی ولن تستطیعوا ان تعدلوا بین النساء ولو حرصتم فلا تمیلوا كل المیل فتذروها كالمعلقة و نتوانید که برابری کنید میان
زنان اگرچه حرص کنید پس بازمیل کنید تمام میل کردن تا آنکه بگذارید او را مانند معلقه ومعلقه زنی است که بیوه باشد ونه شوهر دار باشد
زن مفقود **باب** للبكر سبع وللثیب ثلث ثم یقسم بالسویة زن شوهر نادیده را اگر نکاح کند هفت شب با او باشد واگر
زن شوهر دیده را نکاح کند سه شب با او باشد بعد از آن قسمت کند بالانصاف **مالك** عن حمید الطویل عن انس بن مالك
انه كان یقول للبكر سبع وللثیب ثلاث انس بن مالك میگفت زن شوهر نادیده را هفت شب است وزنی که شوهر دیده باشد
سه شب **قال** مالك وذلك الامر عندنا وقال فان كانت له امراة غیر التی تزوج فانه یقسم بینهما بعد ان یمضی ایام
التی تزوج بالسواء ولا یحسب علی التی تزوج ما اقام عندها گفت مالك وهمین است حکم نزدیك ما پس اگر باشد نکاح کننده
را زنی غیر آن زن که الحال نکاح کرده است پس وی قسمت کند میان ایشان بعد از آن که بگذرد روزهای آن زن که نو در نکاح آورده قسمت
برابر وحساب نکند بر آن زن نو مدتی را که اقامت کرده است نزد او **باب** تخییر الجدیدة الثیب بین ثلث بلا قضاء
وسبع مع القضاء در بیان اختیار دادن زن نو که ثیب باشد در میان سه شب بلا قضا ودر میان هفت شب با قضا **مالك**
عن عبد الله بن ابی بكر بن محمد بن حزم عن عبد الملك بن ابی بكر بن عبد الرحمن بن الحارث بن هشام المخزومی عن ابیه
ان رسول الله صلی الله علیه وسلم حین تزوج ام سلمة واصبحت عنده قال لها لیس بك علی اهلك هوان ان شئت
سبعت عندك وسبعت عندهن وان شئت ثلثت عندك ودرت علیهن فقالت ثلث رسول الله صلی الله علیه
وسلم وقتی که نکاح کرد ام سلمه را وبوقت صبح درآمد نزد او فرمود او را نیست بسبب تو بر قوم تو خواری یعنی از تو معرض نیستم وبی رغبتی ندارم
تا قوم تو بسبب اعراض از تو وبی رغبتی از تو خوار شوند واگر خواهی هفت شب با تو گذران کنم وهفت هفت شب با زنان دیگر مانم واگر
خواهی سه شب با تو گذران کنم وبعد از آن یك یك شب دور کنم بر ایشان پس گفت ام سلمه سه شب با من گذران کن **مترجم** گوید سه شب ماندن
حق زن است اگر خواهد اسقاط کند واگر خواهد عوض آن چیزی دیگر اختیار نماید پس درین صورت آنحضرت صلی الله علیه وسلم ام سلمه را
اختیار داد ند به تثلیث که حق او ست بگیرد یا عوض او تسبیع اختیار کند وبرابر سائر ازواج شود پس او تثلیث را اختیار نمود والله
اعلم **باب** یحرم الاتیان فی الدبر ویجاز فی قبلها من جانب دبرها حرام است جماع کردن در دبر زن وحلال است

در قبل از طرف دبر وی یعنی غلطانده از پس پشت قال الله تعالی نساءکم حرث لکم فأتوا حرثکم انی شئتم زنان شما کشت زار شما اند پس بیائید کشت زار خویش بهر روش که خواهید یعنی بهر صفت که جماع کنید شاید غلطانده و از پس پشت و غیر آن اگر در قبل باشد **مترجم** گوید اتفاق است علما را که جایز است مرد را آمدن زن خود در قبل وی از جانب دبر و بهر صفت که باشد حرام است آمدن در دبر و اگر کسی مرتکب این کار شود و بتحریم آن جاهل باشد نهی باید کرد و باز باید داشت او را از آن و اگر عود کند تعزیر کرده شود **باب**

تحریم غشیان الحائض حرام است جماع زن حائض قال الله تعالی ویسئلونک عن المحیض قل هو اذی فاعتزلوا النساء فی المحیض ولا تقربوهن حتی یطهرن فاذا تطهرن فأتوهن من حیث امرکم الله سوال کنند ترا از حیض یعنی در اثنای حیض با زنان چگونه معامله کنند بگو حیض ناپاکی است پس یکسو شوید از زنان در حالت حیض یعنی جماع مکنید و نزدیک مشوید بزنان حائض تا وقتی که پاک شوند پس چون غسل کردند پس بیائید بآن زنان از آن راه که مباح ساخته است خدا تعالی یعنی از راه قبل نه در دبر **مترجم** گوید رضی الله عنه از این آیه بطریق منطوق حرمت وطی حائض در فرج معلوم شد و بطریق مفهوم حرمت وطی در دبر والله اعلم و از مسائل اجماعی در باب حیض آنست که نماز و روزه در حال حیض درست نیست و روزه را قضا کند و نماز را قضا نیست و نفاس ملحق است بحیض در جمیع احکام و اختلاف کرده اند اهل علم در اقل مدة حیض پس نزدیک مالک اقل مدة حیض مقدر نیست بمقداری در باب عبادات پس یکدفعه هم حیض تواند شد و اکثر آن پانزده روز است و شافعی گفته اقل حیض یک شبانروز است و اکثر پانزده و ابو حنیفه گفته اند اقل سه شبانروز و اکثر ده شبانروز و اینهمه اتفاق کرده اند برآنکه اقل طهر پانزده شبانروز است و در روایتی صحیح آمده است که حضرت علی مرتضی کرم الله وجهه در باب عدة تجویز کردند که در یکماه سه حیض میتواند شد پس عبادات و غیر آن یکسان داشتند و اقل طهر را حدی معین نکرده اند آنچه درین باب اقرب بتحقیق می نماید آنست که چنانچه مرض را تعیین نکرده اند بلکه گذاشته اند برای مبتلی بر آن پس چون داند که مریض است و نماز استاده نمیتواند کرد یا روزه نمیتواند گرفت او را رخصت قعود و فطار متحقق شود و چنانکه مریض تیمم میکند و بعد از آن تندرست میشود بتدریج دانسته اند که کی در او وضو و غسل می باید کرد پس درینصورت معتبر تحری او باشد همچنین حیض و طهر بر عادت نسا گذاشته اند پس چون نسا معتاد خود دانند حیض باشد و اندکی خلاف عادت هم حیض و طهر است و اگر اختلاف فاحش شود و شبه نماند که مرض است او را استحاضه گویند والله اعلم و تعیین وقت مقرر بنا بر آنست که هر کسی عادت قوم خود را بیان کرده است و بران فتوی داده است و سبب تعیین ده روز آنست که هفت روز عادت حیض نساست پس چون دیدند که گاهی از عادت زیاده کم میشود زیاده سه روز مقرر کرده اند **باب** لا یرتفع التحریم حتی ینقطع الدم وتغتسل مرتفع نمیشود حرمت غشیان تا وقتیکه منقطع شود خون و غسل کند

مالک انه بلغه ان سالم بن عبد الله وسلیمن بن یسار سئلا عن الحائض هل یصیبها زوجها اذا رأت الطهر قبل ان تغتسل فقالا لا حتی تغتسل سالم بن عبد الله و سلیمان بن یسار را سوال کرده شد از حکم حائض ایا

قلت زنقعا اهل العلم ... الرجل ... من ... ومن خلفها ... المثانی ...

الحرث ... الاتیان فی الدبر ... جاهلا بتحریمه ... عزر ... **قلت** ... غشیان الحائض ... العلم علی تحریمه ... ومن فعله عالما عصی ومن استحله ... بنص القرآن الحیض ... کفر لانه محرم ... والحیض هو سیلان الدم فی وقت ... معلوم فان قیل لم قال قل هو اذی ... قلنا ... وهو ... العلة النهی عن القربان ... ذلک ... ولا تقربوهن بیان ... لحکمته وقوله حتی یطهرن ... بقوله فاعتزلوا وقوله فاذا تطهرن ... ای ینقطع دمهن قوله فاذا تطهرن

۲۱

یعنی اغتسلن قوله من حیث امرکم الله یعنی القبل قال ابن عباس من حیث امرکم الله ان تعتزلوهن ...

قلت هو قول اکثر اهل العلم لقوله تعالی فاذا تطهرن فأتوهن من حیث امرکم الله ای اغتسلن ... الی انه یجوز غشیانها بعد ما انقطع دمها ... الغسل ... الحیض ... وان لم ینقطع الدم ...

قلت مضاجعة الحائض رضيعها (؟) زوجها جائز بالاتفاق

قلت عليه ابو حنيفة والشافعي في حكم صاحبا ابي حنيفة جماع دون الفرج ۱۲

برسد باو یعنی جماع کند با او زوج او چون ببیند پاکی را یعنی انقطاع دم را پیش از آنکه غسل کند پس گفتند هر دو جماع نکند تا آنکه غسل کند مترجم گوید رضی الله عنه مبین است ایمای قوله تعالی فاذا تطهرن فاتوهن و در این مسئله ابو حنیفه اختلاف کرده است و گفته چون بروی نماز واجب شود جماع با او درست است اگرچه غسل نکرده باشد

باب جواز مضاجعة الحائض وخدمتها زوجها ومولاها باب در بیان جواز یکجا خواب کردن با حائض و خدمت کردن حائض زوج خود را یا مالک خود را

مالك عن ربيعة بن ابي عبد الرحمن ان عائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم كانت مضطجعة مع رسول الله صلى الله عليه وسلم في ثوب واحد وانها وثبت وثبة شديدة فقال لها رسول الله صلى الله عليه وسلم ما لك لعلك نفست يعني الحيضة قالت نعم قال شدي على نفسك ازارك ثم عودي الى مضجعك حضرت عائشه خفته بود با آنحضرت صلی الله علیه وسلم در یک جامه و همراه آن حضرت عائشه جست کرد جستن کردن سخت یعنی با اضطراب برخواست پس فرمود او را آنحضرت صلعم حیضت ترا آیا حائض شدی گفت آری فرمود محکم کن بر خود ازار خود را بعد از آن عود کن یعنی باز آی بخوابگاه خود مترجم گوید امر کردن بستن ازار برای آنست تا فراش ملوث نشود والله اعلم

مالك عن هشام بن عروة عن ابيه عن عائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم انها قالت كنت ارجل راس رسول الله صلى الله عليه وسلم وانا حائض حضرت عائشه گفت شانه کردم سر مبارک آنحضرت را صلی الله علیه وسلم و من حائض بودم

مالك عن نافع ان عبد الله بن عمر كان تغتسل جواريه رجليه ويعطينه الخمرة وهن حيض عبد الله بن عمر بود که می شستند کنیزکان او دو پای او را و میدادند او را خمره و ایشان حائض بودند خمره بوریای خورد را گویند آنقدر که آدمی بروی سجده کند مترجم گوید خدمت حائض زوج خود را و مضاجعه با او جایز است باتفاق

باب جواز مباشرة الحائض فوق الازار جایز است مباشرت حائض بالای ازار

مالك عن زيد بن اسلم ان رجلا سال رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال ما يحل لي من امراتي وهي حائض فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم لتشد عليها ازارها ثم شانك باعلاها مردی سؤال کرد آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس گفت چه چیز حلال میشود مرا از تمتع زن من حال آنکه وی حائض باشد پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم باید که محکم کند بر خود ازار خود را بعد از آن بکن کار خود بنصف زیرین آن زن

مالك عن نافع ان عبيد الله بن عبد الله بن عمر ارسل الى عائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم يسالها هل يباشر الرجل امراته وهي حائض فقالت لتشد ازارها على اسفلها ثم يباشرها ان شاء عبید الله پسر عبد الله بن عمر فرستاد آدم بسوی عائشه زن سؤال میکرد او را آیا مباشرت کند مرد با زن خود و او حائض باشد پس گفت عائشه باید که محکم کند ازار خود را بنصف زیرین خود بعد از آن مباشرت کند با او اگر خواهد مترجم گوید حکمت در بستن ازار احتراز است از تلویث و دور داشتن از جماع حرام و محمد بن الحسن گفته است که روایت کرده شده است از عائشه سهل تر ازین نیز گفت باید که اجتناب کند از شعار دم و او را میرسد تمتع بما سوای آن و شعار خرقه ایست

که متصل بهن باشد والله اعلم **باب** الغيلة یعنی غیله آنست که جماع کند مرد با زن خود وحال آنکه زوجی شیر میخوراند ولد را **مالك**

عن محمد بن عبد الرحمن بن نوفل انه قال اخبرني عروة ابن الزبير عن عايشه ام المومنين عن جدامة بنت وهب

الاسدية انها سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول لقد هممت ان انهى عن الغيلة حتى ذكرت ان الروم و

فارس يصنعون ذلك فلا يضر اولادهم حضرت عایشه از جدامه اسدیه روایت نمود که جدامه شنید آنحضرت صلی الله علیه

سلم که میفرمود هر آینه قصد کردم من که منع کنم از غیله یعنی مردان را از جماع زنان شیر دهنده اولاد خود تا آنکه یاد کردم اهل روم و فارس

را که میکنند اینکار پس ضرر نمیرسد اولاد ایشان را قال **مالك** الغيلة ان يمس الرجل امراته وهي ترضع گفت مالك معنی

غیله آنست که جماع کند مرد زن خود را وحال آنکه وی شیر میخوراند **باب** ان الذي منها علامة النشوز وعظها فان ابدت نشوزا

هجرها فان اقامت على النشوز ضربها ضربا غير مبرح وان نشزا استحب لها ان تصلح بترك بعض حقها وان تناشزا

فليبعث الحاكم حكما من اهله وحكما من اهلها فان نفع والا تفارقا اگر به بیند مرد از طرف زن علامت سرکشی یعنی

آزادی حقوق زوج که بروی واجب است سرکشی کند زوج وعظ گوید ونصیحت نماید پس اگر ظاهر کرد سرکشی را و پند پذیر نشد ترک کند

او را یعنی مصاحبه وجماع با او نکند پس اگر اصرار کرد بر نشوز بزند او را زدن غیر ایذا دهنده واگر سرکشی کند مرد باید که زن صلح

کند با او بترك بعض حقوق خود از قسم ونفقه وغیر آن واگر هر دو از یکدیگر سرکشی کردند هر یکی در مقام خشونت باشد از دیگر باید که حاکم دو کس

را حکم کند شخصی را از اهل زوج وشخصی دیگر از اهل زن پس ایشان تشخیص وجه نشوز کنند وتحری نمایند در صورتیکه تالیف میان ایشان ممکن باشد

و همان صورة را بر ایشان لازم کنند واگر این هم نفع نداد باید که متفرق شوند قال الله تعالى واللاتي تخافون نشوزهن فعظوهن

واهجروهن في المضاجع واضربوهن فان اطعنكم فلا تبغوا عليهن سبيلا ان الله كان عليا كبيرا آنانکه میترسید

از سرکشی ایشان یعنی ادای حقوق زوجیت نکنند پس پند دهید ایشان را یعنی از عقاب خدا تعالی بترسانید وترک کنید ایشان را در

خوابگاه یعنی تحول کنید بفراش دیگر وحجره دیگر وبزنید ایشان را یعنی زدنی که ضرر نمایان ندهد پس اگر فرمان برداری شما کردند پس طلب

نکنید بر ایشان راهی یعنی راه ستم وتعدی هر آینه خدا بلند قدر بزرگ مرتبه است وان خفتم شقاق بينهما فابعثوا حكما من اهله وحكما

من اهلها ان يريدا اصلاحا يوفق الله بينهما ان الله كان عليما خبيرا اگر دانستید ای اهل اسلام مخالفت میان

زوجین پس بفرستید بسوی ایشان حکم کننده بعدالت از اهل قرابت شوهر وحکم کننده با عدالت از اهل قرابت زن اگر خواهند دو

حکم درست کردن حال میان ایشان البته موافقت اندازد خدا تعالی میان ایشان هر آینه هست خدا دانا خبردار وقال الله تعالى

وان امراة خافت من بعلها نشوزا او اعراضا فلا جناح عليهما ان يصلحا بينهما صلحا والصلح خير واحضرت

الانفس الشح وان تحسنوا وتتقوا فان الله كان بما تعملون خبيرا واگر زنی بترسد از شوهر خود سرکشی را یا روگردانی را پس گناه

قوله فليضربها ضربا غير مبرح
٢٣

نیست بر ایشان که صلح آرند میان خویش نوعی از صلح و صلح بهتر است و حاضر کرده شد نفوس را نزدیک بخل یعنی بخل را خدا تعالی قرین نفوس
ساخته است و اگر نیکو کاری بکنید و پرهیزگاری نمائید پس هر آئینه خدا تعالی هست با آنچه میکنید خبردار ولن تستطیعوا ان تعدلوا
بین النساء ولو حرصتم فلا تمیلوا کل المیل فتذروها کالمعلقة وان تصلحوا وتتقوا فان الله کان غفورا رحیما
و نتوانید ای مسلمانان که عدل کنید در میان زنان خود اگر چه حرص کنید پس مائل نکنید از یک زن بر زن دیگر تمام مائل شدن تا آنکه بگزارید
او را مانند معلقه و معلقه زنی است که نه بیوه است و نه خداوند شوهر مثل زن مفقود و زنی که او را در خانه حبس کرده است و از نفس خود هیچ
بهره نمیدهد و اگر صلح کنید و پرهیزگاری نمائید پس هر آئینه خدا تعالی هست آمرزنده مهربان وان یتفرقا یغن الله کلا من سعته
وکان الله واسعا حکیما و اگر از یکدیگر جدا شوند زوجین بی نیاز خواهد ساخت خدا تعالی هر یکی را در توانگری خود و هست خدا تعالی جواد
باحکمت مالك انه بلغه ان علی بن ابی طالب قال فی الحکمین الذین قال الله تبارك وتعالی وان خفتم شقاق
بینهما فابعثوا حکما من اهله وحکما من اهلها ان یریدا اصلاحا یوفق الله بینهما ان الله کان علیما خبیرا ان الیهما الفرقة
بینهما والاجتماع علی ابن ابی طالب میگفت در آن دو حکم که خدا تعالی در باب ایشان فرمود ان خفتم شقاق بینهما که بسوی ایشان مفوض است
جدائی میان ایشان و باهم جمع شدن قال مالك وذلك احسن ما سمعت من اهل العلم ان الحکمین ویجوز قولهما
بین الرجل وامرأته فی الفرقة والاجتماع گفت مالك و این بهترین اقوالی است که شنیدم آنرا از اهل علم که حکمین جایز است قول
ایشان میان مرد و زن او در تفرقه و اجتماع مالك عن ابن شهاب عن رافع بن خدیج انه تزوج بنت محمد بن مسلمة
الانصاری فکانت عنده حتی کبرت فتزوج علیها فتاة شابة فآثر الشابة علیها فناشدته الطلاق فطلقها
واحدة ثم امهلها حتی اذا کادت تحل راجعها ثم عاد فآثر الشابة علیها فناشدته الطلاق فطلقها واحدة
ثم راجعها ثم عاد فآثر الشابة علیها فناشدته الطلاق فقال ما شئت انما بقیت واحدة فان
شئت استقررت علی ما ترین من الاثرة وان شئت فارقتك قالت بل استقر علی الاثرة فامسکها علی ذلك
ولم یر رافع علیه اثما حین قرت عنده علی الاثرة رافع بن خدیج نکاح کرد دختر محمد بن مسلمة انصاری را پس بود این دختر
مسلمه نزدیک او تا آنکه کلان سال شد پس نکاح کرد بر وی زنی نوجوان را پس ترجیح داد در محبت وغیر آن زن نوجوان را بر آن زن
کلان سال پس طلب کرد آن زن قدیم از وی طلاق را پس طلاق داد او را یکبار بعد از آن مهلت داد او را تا وقتی که نزدیک شد از آنکه
برآید از عدت رجعت کرد با او بعد از آن عود کرد در کار اول پس ترجیح داد آن زن نوجوان را بر وی پس طلب کرد از وی طلاق را پس طلاق داد
او را یکبار بعد از آن رجعت کرد با او بعد از آن عود کرد بکار اول پس ترجیح داد زن جوان را بر وی پس طلب کرد از وی طلاق را پس
گفت رافع بن خدیج آنچه بخواهی بکنم جز این نیست که باقی مانده است یک طلاق پس اگر خواهی بر جای خود باشی با وجود آنچه می بینی ترجیح

واگر خواهی جدا کنم ترا گفت نه بلکه بر جای خود باشم باوجود ترجیح پس نگاهداشت او را برین شرط و ندید رافع بر خود هیچ گناه و فتنکی بجای
خود ماند نزدیک او بسبب ترجیح **باب** خیار العتق باب در بیان اختیاری که حاصل میشود زن را بسبب آزاد شدن او در فسخ نکاح زوج
کاباش. **مالك** عن ربيعة بن ابي عبد الرحمن عن القاسم بن محمد عن عائشة ام المؤمنين انها قالت كانت في بريرة
ثلث سنن وكانت احدى السنن الثلاث انها اعتقت فخيرت في زوجها وقال رسول الله صلى الله عليه
وسلم الولاء لمن اعتق ودخل رسول الله صلى الله عليه وسلم والبرمة تفور بلحم فقرب اليه خبز وادم من
ادم البيت فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم الم ار برمة فيها لحم فقالوا بلى يا رسول الله ولكن ذلك
لحم تصدق به على بريرة وانت لا تأكل الصدقة فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم هو عليها صدقة
وهو لنا منها هدية. حضرت عائشه فرمود که بوده است در باب بریره سه حکم یعنی سه حکم که بسبب وی و آنها بر پا شده است و آن عام است احکام
جمیع متقین را والله اعلم پس بود یکی از آن سه حکم که او را آزاد کرده شد پس اختیار داده شده در باب زوج خود حکم دیگر آنست که آنحضرت صلی
الله علیه وسلم فرمودند ولا برای کسی است که آزاد کرد سیوم آنست که داخل شدند آنحضرت صلی الله علیه وسلم در خانه خود و دیگ سنگین می
جوشید بگوشت پس نزدیک ساختند پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم نان و نانخورش از نانخورشهای خانه یعنی از آن نانخورشهای که در خانه
آماده میکنند مثل سرکه وغیر آن پس فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم آیا ندیده بودم دیگ سنگین که در وی گوشت بود گفتند آری یا رسول
الله گوشت هست ولیکن آن گوشتی است که صدقه داده شده است آنرا بر بریره و تو یا رسول الله نمیخوری صدقه را پس فرمود آنحضرت
صلی الله علیه وسلم آن گوشت بر بریره صدقه است و برای ما از وی هدیه است **باب** خیار العتق ممتد الی المسیس خیار عتق
ممتد است تا دست رسانیدن. **مالك** عن نافع عن عبد الله بن عمر انه كان يقول في الامة تكون تحت
العبد فتعتق ان لها الخيار ما لم يمسها. عبد الله بن عمر میگفت در باب کنیزکی که باشد در نکاح غلامی پس آزاد کرده شود
آن کنیزک را آن کنیزک را اختیار است تا وقتی که دست نرسانیده است با وی. **مالك** عن ابن شهاب عن عروة
الزبير ان مولاة لبني عدي يقال لها زبراء اخبرته انها كانت تحت عبد وهي امة يومئذ فعتقت قالت
فارسلت الي حفصة زوج النبي صلى الله عليه وسلم فدعتني فقالت اني مخبرتك خبرا ولا احب ان
تصنعي شيئا ان امرك بيدك ما لم يمسك زوجك فان مسك فليس لك من الامر شيء قالت فقلت هو
الطلاق ثم الطلاق ثم الطلاق ففارقته ثلاثا. کنیزکی از بنی عدی که گفته میشد او را زبراء و بود در نکاح غلام
و در آن روز کنیزک بود پس آزاد شد گفت زبراء پس آدم فرستاد بسوی من حفصه زوجه آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس بخواند
مرا پس گفت هر آینه من خبر کننده ام ترا بچیزی و دوست نمیدارم که بکنی چیزی را یعنی بفراق امر نکنم و مشوره نمیدهم هر آینه کار تو

٢٥

تو بدست لست مادام که دست نرسانیده است بتو زوج تو پس اگر دست برساند بتو پس نیست ترا اختیار چیزی گفت زبرا پس گفتم
مرضی من مفارقتست باز میگویم مرضی من مفارقت است که رضی من مفارقت است پس جدا شدم بسه کلمه **باب** خیار العیب
باب در اختیار یکه حاصل میشود احد الزوجین را بسبب عیب دیگر **مالك** عن یحیی بن سعید عن سعید بن المسیب
انه قال قال عمر بن الخطاب ایما رجل تزوج امرءة وبها جنون او جذام او برص فمسها فلها صداقها کاملا و
ذلك لزوجها غرم علی ولیها عمر ابن الخطاب فرمود هر مردیکه نکاح کرد زنی را و بآن زن ظاهر شد جنون یا جذام یا
داغهای سفید پس اگر جماع کرده است با وی پس او راست مهر او تمام وکمال و آن مهر زوج او را تاوان هست بر ولی آن زن **مالك**
انه بلغه عن سعید ابن المسیب انه قال ایما رجل تزوج امرءة وبه جنون او ضرر فانها تخیر فان شاءت
قرت وان شاءت فارقت سعید بن المسیب گفت هر مردیکه نکاح کرد زنی را و بآن مرد جنون است یا ضرری دیگر است
پس آن زن را اختیار داده میشود پس اگر خواهد بجای خود ماند و اگر خواهد جدا شود **باب** المغرور باب در حکم مغرور مغرور
کسی است که زنی او را فریب داده باشد و ظاهر کرده که من حرام پس باین گمان با او نکاح کرد و بعد از آن ظاهر شد که وی
کنیزک کسی بود پس عوض اولاد خود بدهد این مغرور را ماند ایشان در سن و سال **مالك** انه بلغه ان عمر بن الخطاب و
عثمان بن عفان قضیا احدهما فی امرءة غرت رجلا بنفسها وذکرت انها حرة فولدت له اولادا فقضی ان
یفدی ولده بمثلهم عمر بن الخطاب و عثمان بن عفان حکم کرد یکی از ایشان در باب زنیکه فریب داد مردی را از نفس خود
و ظاهر کرد که هر آئینه وی حره است یعنی آزاد است پس زاد برای او فرزندان را پس حکم کرد که فدا دهد بدل اولاد خود مثل ایشان
یعنی از عبید در اعمار مماثل اولاد خود و در سن و جمال بسید امه دهد و اولاد وی احرار شدند **قال** یحیی سمعت مالکا و
القیمة فی هذا اعدل ان شاء الله تعالی گفت یحیی شنیدم از مالك که میگفت قیمت در این صورت با انصاف نزدیکتر است ان
شاء الله تعالی **باب** امرءة العنین باب در حکم زن نامرد **مالك** عن ابن شهاب عن سعید بن
المسیب انه کان یقول من تزوج امراة فلم یستطع ان یمسها فانه یضرب له اجل سنة فان مسها
والا فرق بینهما سعید بن المسیب میگفت هر که نکاح کرد زنی را پس نتواند که دست رساند بوی یعنی جماع کند پس حکم
این است که مقرر کرده شود برای او مدت یکسال پس اگر درین میان قدرت جماع یافت فبها والا جدائی کرده شود میان
ایشان **مالك** انه سال ابن شهاب متی یضرب له الاجل امن یوم یبنی بها ام من یوم ترافعه فقال
بل من یوم ترافعه الی السلطان مالك سوال کرد ابن شهاب را از کدام وقت مقرر کرده شود این مدت آیا مقرر
کرده شود از روزی که در خانه خود آورد آن زن را یا از روزی که بحاکم برد او را پس گفت ابن شهاب بلکه مقرر کرده شود از

٢٦

نزد یکه بَرد او را بسوی حاکم **باب** امراة المعسر باب در بیان زن شخصی که تنگدست باشد **مالك** انه بلغه ان سعید
بن المسیب کان یقول اذا لم یجد الرجل ما ینفق علی امرأته فرق بینهما سعید بن المسیب میگفت وقتیکه نیابد مرد آنچه خرچ
کند بر زن خود تفریق کرده شود میان ایشان **قال** مالك وعلی ذلك ادرکت اهل العلم ببلدنا گفت مالك در همین
قول یافتیم اہل علم را در شهر خود **باب** الایلاء ایلا عبارت ازان است که مرد سوگند خورد که جماع نکند با زن خود ابدا یا مدتی
که زیاده از چهار ماه باشد قال الله تعالی للذین یؤلون من نسائهم تربص اربعة اشهر فان فاؤا فان الله غفور
رحیم وان عزموا الطلاق فان الله سمیع علیم برای آنانکه قسم میخورند از زنان خود بترک جماع انتظار چهار ماه است
پس اگر رجوع کردند پس هر آئینه خدا تعالی آمرزگار مهربانست واگر قصد مصمم کردند بر طلاق پس هر آئینه خدا تعالی شنوا دانا است
باب اختلفوا اذا مضی اربعة اشهر هل یوقف او یقع علیها الطلاق البائن او الرجعی اختلاف
کردند در آنکه وقتیکه گذشت چهار ماه آیا توقف کرده شود یا واقع شود بر زن طلاق بائن یا رجعی **مالك** عن جعفر
بن محمد عن ابیه عن علی بن ابی طالب انه کان یقول اذا آلی الرجل من امرأته لم یقع علیه الطلاق وان مضت
الاربعة الاشهر حتی یوقف فاما ان یطلق واما ان یفیئ علی بن ابی طالب میفرمود وقتی که ایلا کند مرد از زن
خود واقع نشود طلاق اگرچه بگذرد چهار ماه تا آنکه ایستاده کرده شود پیش قاضی لازم کرده شود بروی پس یا میبایست که طلاق
دهد یا میبایست که رجوع کند **قال** مالك وذلك الامر عندنا گفت مالك همین است حکمی که مقرر است نزدیک ما
مالك عن نافع عن عبد الله بن عمر انه کان یقول ایما رجل آلی من امرأته فانه اذا مضت الاربعة
الاشهر وقف حتی یطلق او یفیئ ولا یقع علیه طلاق اذا مضت الاربعة الاشهر حتی یوقف عبد الله
بن عمر میگفت هر مردی که ایلا کرد از زن خود پس هر آئینه او را وقتیکه بگذرد چهار ماه موقوف داشته میشود تا آنکه طلاق دهد یا
رجوع کند و واقع نمیشود بروی طلاق وقتیکه بگذرد چهار ماه تا آنکه موقوف داشته شود **مالك** عن ابن شهاب ان
سعید بن المسیب وابا بکر بن عبد الرحمن کانا یقولان فی الرجل یولی من امرأته انها اذا مضت الاربعة
الاشهر فهی تطلیقة ولزوجها علیها الرجعة ما دامت فی عدتها سعید ابن المسیب وابو بکر بن عبد الرحمن میگفتند
در باب شخصی که ایلا کرد از زن خود که حکم این است که وقتیکه بگذرد چهار ماه پس آن یک طلاق است وشوهر او را میرسد بروی رجعت
تا وقتیکه این زن در عدة خود است **مالك** انه بلغه ان مروان بن الحکم کان یقضی فی الرجل اذا آلی من
امرأته انها اذا مضت الاربعة الاشهر فهی تطلیقة وله علیها الرجعة مروان بن الحکم حکم کرد در باب
شخصی که ایلا کرد از زن خود که حکم این است وقتی که بگذرد چهار ماه پس آن ایلا یک طلاق است واو را میرسد بروی رجعت

قوله اذا اعسر الزوج بنفقة امرأته فعل بثبت لها خیار الفسخ ام لا قال الشافعی نعم وقال ابو حنیفة لا وعن مالك روایتان والاصح عند الشافعی فی الاعسار بالنفقة اذا رضیت به ثم ارادت الفسخ فی الاعسار فلها ذلك ولها الخروج اذا رضیت بالصداق ثم سقط حقها ۱۲

قوله الایلاء لغة الیمین وشرعا ان یحلف الرجل ان لا یقرب امرأته اکثر من اربعة اشهر عند الشافعی واربعة اشهر او اکثر عند ابی حنیفة قوله فان فاؤا ای رجعوا بالجماع فان الفیئ یحصل بالجماع والفیئ الی الشیئ الرجوع الیه قوله وان عزموا الطلاق اختلفوا فی تفسیره فقیل عزم الطلاق انقضاء اربعة اشهر وعلیه ابو حنیفة وقیل ان یستأنف بطلاق وعلیه الشافعی ۱۲

۲۷

قلت اختلفوا فيما اذا انقضت اربعة اشهر ... [illegible] ... وقال سعيد بن المسيب وابو بكر بن عبد الرحمن تقع عليها طلقة رجعية وعليه الشافعي [illegible]

قلت مسألة الفطام ... [illegible]

قلت ان مدة الايلاء ... [illegible]

قال مالك وعلى ذلك كان رأي ابن شهاب گفت مالك و برهمين بود مذهب ابن شهاب **باب** من حلف ان
لا يطأها شهرا او لا يطأها حتى تفطم ولدها فانه ليس بمولي كسي كه سوگند خورد بر آنكه وطي نكند زن خود را يكماه يا وطي
نكند او را تا آنكه باز دارد فرزند خود را از شير پس هر آئينه او ايلا كننده نميشود **قال مالك** ومن حلف ان لا يطأ امرأته يوما
او شهرا ثم مكث حتى ينقضي اكثر من الاربعة الاشهر فلا يكون ذلك ايلاء انما يوقف في الايلاء من حلف على اكثر من الاربعة الاشهر فاما من حلف
ان لا يطأ امرأته اربعة اشهر او ادنى من ذلك فلا ارى عليه ايلاء لانه اذا دخل الاجل الذي يوقف
عنده خرج من يمينه ولم يكن عليه وقف **قال مالك** ومن حلف لامرأته ان لا يطأها حتى تفطم ولدها
فان ذلك لا يكون ايلاء **قال مالك** وقد بلغني ان علي بن ابي طالب سئل عن ذلك فلم يره ايلاء گفت مالك
هر كه قسم خورد كه وطي نكند زن خود را يك روز يا يكماه بعد از آن درنگ كرد تا آنكه گذشت زياده از چهار ماه پس نيست اين ايلا
جز اين نيست كه موقوف داشته شود در ايلا كسي را كه سوگند خورده باشد بر زياده از چهار ماه اما كسيكه سوگند خورده است كه وطي
نكند زن خود را چهار ماه يا كم از آن پس نمي بينم بروي ايلا زيرا كه حال نيست وقتيكه بيايد مدتي كه موقوف كرده ميشود نزديك آن او
از سوگند خود و نيست بروي توقف گفت مالك وهر كه سوگند خورد كه وطي نكند زن خود را تا آنكه وي از شير باز دارد فرزند خود را
پس هر آئينه اين قسم نميباشد ايلا گفت مالك وهر آئينه خبر رسيد بمن كه علي بن ابيطالب را سوال كرده شد از آن صورت پس نديد آن را
ايلا **باب** ايلاء العبيد باب در بيان ايلاء غلامان **مالك** انه سأل ابن شهاب عن ايلاء العبد فقال
هو نحو ايلاء الحر وهو عليه واجب وايلاء العبد شهران مالك سوال كرد ابن شهاب را از ايلاء غلام پس گفت وي
مانند ايلاء آزاد است وايلاء بروي واجب است وايلاء غلام دو ماه است **باب** الظهار ظهار آنست كه تشبيه كند زن
خود را بمادر خود يا خواهر خود يا دختر خود وبگويد انت علي كظهر امي او اختي تو نسبت بمن مانند پشت مادر من يا پشت خواهر منی
واين لفظ تحريم موبد بود در جاهليت پس شريعت مصطفوي نسخ فرمود تحريم موبد را بتحريم موقت تا اداي كفارة قال الله
تعالى والذين يظاهرون من نسائهم ثم يعودون لما قالوا فتحرير رقبة من قبل ان يتماسا ذلكم توعظون
به والله بما تعملون خبير فمن لم يجد فصيام شهرين متتابعين من قبل ان يتماسا فمن لم يستطع
فاطعام ستين مسكينا ذلك لتؤمنوا بالله ورسوله وتلك حدود الله وللكافرين عذاب اليم
و آنانكه ظهار ميكنند از زنان خويش بعد از آن عود ميكنند در آنچه گفتند يعني مخالفت گفته خود ميكنند با آنكه مقتضاي تشبيه
بمحارم تفريق اوست پس چون تفريق نگردد و در نكاح خود نگاه داشت عود كرد يعني الفت آنچه گفته بود پس واجبست آزاد
كردن برده پيش از آنكه اين هر دو بيكديگر دست رسانند يعني پيش از جماع باين حكم امر كرده ميشود شما را وخداي تعالى بآنچه ميكنيد

المجلد الثاني

قوله باب صورة الظهار ان يقول الرجل لزوجته انت علي كظهر امي فاذا عاد بان قصد الكفارة ولا يجوز له ان يقربها ما لم يكفر وهي عتق رقبة مؤمنة فان لم يجد فصيام شهرين متتابعين فان لم يستطع فاطعام ستين مسكينا وعليه الشافعي وقال ابو حنيفة يجزي الرقبة الكافرة وقوله ثم يعودون لما قالوا معناه في نقض ما قالوا قالوا معناه في الشافعي ان والعود عند الشافعي ان يمسكها عقيب الظهار زمانا يمكنه ان يفارقها فيه فان طلقها عقيب الظهار في الحال او مات احدهما في الوقت فلا كفارة وعند ابي حنيفة على وطيها ١٢

قوله ثم عزم هو القول القديم للشافعي وقال في الجديد عليه اربع كفارات على كل واحد منهن بقيمته

٢٩

ولو ظاهر عن امرأته واحدة قبل ان يكفر فان قالها متفرقات او اراد بكل واحدة ظهارا آخر فعليه كفارات وان قالها متتابعة وقال اردت ظهارا واحدا عليه كفارة واحدة ١٢

خبر داراست پس هرکه نیابد برده را پس واجب است بر وی روزه گرفتن دو ماه پی در پی پیش از آنکه این هر دو بیکدیگر دست رسانند
پس هرکه نتواند روزه داشتن دو ماه پس واجب است بر وی طعام خورانیدن شصت مسکین این حکم برای آنست که ایمان آرید بخدا
و رسول او و این احکام حدود مقرر کرده خداست و مر کافران راست عذاب درد دهنده **قال مالك** في قول الله تبارك
وتعالى والذين يظهرون من نسائهم ثم يعودون لما قالوا قال سمعت ان تفسير ذلك ان يتظاهر الرجل من امرأته
ثم يجمع على امساكها واصابتها فان اجمع على ذلك فقد وجبت عليه الكفارة وان طلقها ولم يجمع بعد تظاهره
منها على امساكها واصابتها فلا كفارة عليه گفت مالك در قول خدا تعالى والذين يظاهرون الآية گفت شنیدم از اهل علم که
تفسیر این آیه آنست که ظهار کند مرد از زن خود بعد از آن عزم کند بر نگاه داشتن وی و جماع کردن با او پس اگر عزم مصمم کرده است
بران کار پس هرآینه واجب شد بر وی کفارة و اگر طلاق داد او را و عزم مصمم نکرده است بعد از ظهار کردن از وی بر نگاه داشتن وی
و جماع کردن او پس هیچ کفاره نیست **قال** مالك من تظاهر من امرأته ثم مسها قبل ان يكفر انه ليس عليه الا كفارة
واحدة ويكف عنها حتى يكفر وليستغفر الله **قال مالك** وذلك احسن ما سمعت گفت مالك هرکه ظهار کرد از زن
خود بعد از آن برسانید دست با او پیش از آنکه کفارة دهد هرآینه حکم اینست که نیست بر وی مگر یک کفارة و خود را باز دارد
از جماع او تا آنکه کفارة دهد و طلب آمرزش کند از خدا تعالى بسبب این گناه گفت مالك و این بهترین اقوالیست که شنیدم آنرا

باب ان تظاهر من اربع بكلمة واحدة او من واحدة بكلمات شتى ماذا عليه اگر ظهار کند از چهار زن
بیک کلمه یا ظهار کرد از یک زن بچندین کلمات چه چیز لازم میشود بر وی **مالك** عن هشام بن عروة عن ابيه انه
قال في رجل تظاهر من اربع نسوة له بكلمة واحدة انه ليس عليه الا كفارة واحدة عروه گفت در باب مردی که
ظهار کند از چهار زن از آن خود بیک کلمه که نیست بر وی مگر یک کفاره **مالك** عن ربيعة بن ابي عبد الرحمن
مثل ذلك مالك از ربیعه بن ابی عبد الرحمن مانند این روایت کرد **قال مالك** وعلى ذلك الامر عندنا گفت
مالك همین است امر مقرر نزدیک ما **قال مالك** في الرجل يتظاهر من امرأته في مجالس متفرقة قال ليس
عليه الا كفارة واحدة فان تظاهر ثم كفر ثم تظاهر بعد ان يكفر فعليه الكفارة ايضا گفت مالك در باب
مردیکه ظهار کرد با زن خود در مجالس متفرقه گفت که نیست بر وی مگر یک کفارة پس اگر ظهار کرد بعد از آن کفارة داد بعد از آن
بار دیگر ظهار کرد بعد از آنکه کفاره دهد پس لازم است بر وی کفارة دیگر بار نیز **باب** ان تظاهر منها قبل ان ينكحها
ماذا عليه اگر ظهار کند از زنی پیش از آنکه نکاح کند او را چه چیز لازم است بر وی **مالك** عن سعيد بن عمرو بن
سليم الزرقي عن القاسم بن محمد ان رجلا جعل امرأة عليه كظهر امه ان هو تزوجها فامره عمر بن الخطاب

ان هو تزوجها الا يقربها حتى يكفر كفارة المتظاهر قاسم بن محمد روایت کرد که هرآئینه مردی ساخت زنی را نسبت خود
مانند پشت مادر خود اگر نکاح کند او را یعنی پیش از نکاح گفت اگر نکاح کنم بر من حرام شود پس امر کرد او را عمر بن الخطاب که
اگر او را نکاح کند نزدیک نشود با و تا آنکه کفاره دهد مانند کفاره ظهار کننده **مالك** انه بلغه ان رجلا سال القاسم
بن محمد وسليمن بن يسار عن رجل تظاهر من امراته قبل ان ينكحها فقالا ان نكحها فلا يمسها حتى يكفر
كفارة المتظاهر مردی سوال کرد قاسم بن محمد وسلیمان بن یسار از حکم مردی که ظهار کرد از زنی پیش از آنکه نکاح کند او را
پس هر دو گفتند اگر نکاح کند او را دست نرساند با و تا آنکه کفاره دهد مانند کفاره ظهار کننده **مالك** عن
هشام بن عروة انه سمع رجلا يسال عروة الزبير عن رجل قال لامراته كل امراة انكحها عليك ما عشت
فهي على كظهر امي فقال عروة بن الزبير يجزئه من ذلك عتق رقبة هشام بن عروه شنید که هرآئینه مردی سوال
کرد عروه بن الزبیر را از حکم مردی که گفت زنی خود را هر زنی که نکاح کنم او را بر تو مادام که زنده پس آن زن مانند پشت مادر
من است پس گفت عروه بن الزبیر کفایت میکند او را ازین کار آزاد کردن یک برده **باب** ظهار العبيد در بیان
حکم ظهار غلامان **مالك** انه سال ابن شهاب عن ظهار العبد فقال نحو ظهار الحر **قال مالك** يريد انه يقع
عليه كما يقع على الحر **قال مالك** وظهار العبد عليه واجب وصيام العبد في الظهار شهران مالک سوال
کرد ابن شهاب را از ظهار غلام پس گفت مانند ظهار آزاد است گفت مالک مراد او میدانست که ظهار واقع میشود بر غلام چنانکه
واقع میشود بر آزاد گفت مالک و ظهار غلام بر وی واجب است و صوم غلام دو ماه است **باب** اللعان بدانکه اگر
شخصے مرد اجنبی یا زن اجنبیه را بزنا نسبت کند حال او خالی از سه حالت نیست اگر مقذوف اقرار کرد قاذف از حد خلاص
شد و اگر چهار گواه بر زنا آورد قاذف از حد خلاص شد و اگر مقذوف اقرار نکرد و چهار گواه هم قائم نشدند واجب شد
بر قاذف حد قذف که هشتاد تازیانه است و اگر شخصی زن خود را بزنا نسبت کرد یا حمل و ولد او را از خود نفی نمود از چهار
حال خالی نیست اگر مقذوف اقرار کرد یا قاذف چهار گواه بر زنا آورد حد قذف از قاذف برخاست و اگر لعان کرد نیز
از حد قذف خلاص یافت و اگر از لعان هم باز ایستاد حد قذف که هشتاد تازیانه است واجب شد نزدیک جمهور و امام ابو حنیفه
میگوید حد قذف بر زوج لازم نمیشود غیر ازین نیست که موجب آن لعان است و لعان نام گواهیها چند است مقرون
بقسم که زوج بسبب آن از موجب قذف خلاص میشود چنانکه باید قال الله تعالى والذين يرمون ازواجهم ولم يكن لهم
شهداء الا انفسهم فشهادة احدهم اربع شهادات بالله انه لمن الصدقين والخامسة ان لعنة الله عليه
ان كان من الكذبين ويدرؤا عنها العذاب ان تشهد اربع شهادات بالله انه لمن الكذبين والخامسة

قوله ٢٩ قال البغوي لو قال لامراة ان تزوجتك فانت علي كظهر امي فتزوجها لم يكن مظاهرا وقال جماعة ان نكحها كان مظاهرا هو الاجود الذي يسلكها مالك يكفر روي ذلك عن عمر وقاسم وسليمن ١٢

قوله ٣٠ ظهار العبد كظهار الحر وصيامه الكفارة في حقه شهران كالحر بالاتفاق ١٢

فائدة

ان غضب الله علیها ان کان من الصٰدقین ذانا که نسبت بزنا میکنند زنان خود را ونباشند برای ایشان گواهان
مگر نفسهای خود پس دفع میکند از سر ایشان حد قذف را گواهی دادن ایشان چهار بار بخدا هر آینه این شخص از راست گویان است
وگواهی پنجم باین صفت که لعنت خدا باد بر این شخص اگر باشد از دروغگویان ودفع میکند از زنی عذاب را گواهی دادن او
چهار بار بخدا هر آینه این شخص از دروغگویان است وگواهی پنجم باین صفت که غضب خدای تعالی بر وی باد اگر این شخص از راست
گویان باشد وآنچه مدلول آیه است آنست که اگر زوجه نکول کند از مثل این شهادت بر وی حد لازم شود وظاهر از آیه مذهب
جمهور است زیرا که خدای تعالی قبل این آیه فرموده والذین یرمون المحصنات ثم لم یاتوا باربعة شهداء فاجلدوهم ثمانین جلدة بعد
از آن فرموده والذین یرمون ازواجهم ولم یکن لهم شهداء الا انفسهم پس قائم ساخت گواهی ایشان بجای شهود اربعه ودر حکم وی
داخل کرده زوج را وشاید گفت پس نزد یک نکول از لعان جلد ثابت نشود زیرا که نه چهار گواه آورده ونه شهادت که خدای تعالی قائم مقام
آن ساخت ودر حکم آن کرده پس ثم لم یاتوا باربعة شهداء ثابت شد فاجلدوهم نیز ثابت گردید واگر زوج اقامت بینه کرد زن را نمی رسد
که اسقاط حد نماید بلعان **مالك** عن ابن شهاب ان سهل بن سعد الساعدی اخبره ان عویمر العجلانی جاء الی
عاصم بن عدی الانصاری فقال له یا عاصم ارایت رجلا وجد مع امراته رجلا ایقتله فیقتلونه ام کیف
یفعل سل لی یا عاصم عن ذلك رسول الله صلی الله علیه وسلم فسال عاصم رسول الله صلی الله علیه
وسلم عن ذلك فكره رسول الله صلی الله علیه وسلم المسائل وعابها حتی كبر علی عاصم ما سمع من رسول
الله صلی الله علیه وسلم فلما رجع عاصم الی اهله جاءه عویمر فقال یا عاصم ماذا قال لك رسول الله صلی
الله علیه وسلم فقال عاصم لعویمر لم تاتنی بخیر قد كره رسول الله صلی الله علیه وسلم المسالة التی سالته
عنها فقال عویمر والله لا انتهی حتی اسأله عنها فاقبل عویمر حتی اتی رسول الله صلی الله علیه وسلم وسط الناس
فقال یا رسول الله ارایت رجلا وجد مع امراته رجلا ایقتله فیقتلونه ام کیف یفعل فقال رسول الله صلی الله
علیه وسلم قد نزل فیك وفی صاحبتك فاذهب فأت بها قال سهل فتلاعنا وانا مع الناس عند رسول
الله صلی الله علیه وسلم فلما فرغا من تلاعنهما قال عویمر كذبت علیها یا رسول الله ان امسكتها فطلقها
ثلثا قبل ان یامره رسول الله صلی الله علیه وسلم قال ابن شهاب وكانت تلك بعد سنة المتلاعنین
عویمر عجلانی آمد پیش عاصم بن عدی انصاری پس گفت او را ای عاصم آیا دیدی مردی را یعنی خبر ده از حال مردی که یافت
با زن خود مرد اجنبی را آیا بکشد آن اجنبی را پس خواهند کشت او را یا چه کار کند سوال بکن برای من ای عاصم از حکم این ماجرا
آنحضرت را صلی الله علیه وسلم پس سوال کرد عاصم آنحضرت را صلی الله علیه وسلم از این ماجرا پس ناپسند داشت آنحضرت صلی الله علیه وسلم

٣٣١

این قسم سوالها وعیب کرد چنین سوالها را تا آنکه دشوار آمد بر عاصم آنچه شنید از آن حضرت صلی الله علیه وسلم پس وقتیکه باز آمد عاصم
بسوی قوم خود آمد پیش او عویمر پس گفت ای عاصم چه چیز فرمود ترا آنحضرت صلی الله علیه وسلم گفت عاصم عویمر را نیاوردی پیش من
خیر را هر آئینه ناپسند داشت آنحضرت صلی الله علیه وسلم سوال مرا که پرسیدم از آن پس گفت عویمر و الله باز نمی مانم تا آنکه سوال کنم
آنحضرت را صلی الله علیه وسلم ازین مقدمه پس روی آورد عویمر تا آنکه آمد پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم در میان مردمان پس گفت
یا رسول الله خبر ده مرا از حال مردیکه یافت با زن خود مرد اجنبی را آیا بکشد آنمرد را پس خواهند کشت او را یا چه کار کند پس فرمود
آنحضرت صلی الله علیه وسلم هر آئینه نازل شده است در باب تو و در باب زن تو وحی الهی پس برو و بیار او را گفت سهل پس این هر دو
دو مرد با یکدیگر لعن کردند و من در میان مردمان بودم نزدیک رسول الله صلی الله علیه وسلم پس وقتیکه فارغ شدند از لعان گفت خود
عویمر دروغ گفته باشم برین زن یا رسول الله اگر نگاه دارم او را یعنی اگر من راست گویم پس مرا می باید که طلاق دهم پس طلاق داد او را پیش
از آنکه امر کند او را رسول الله صلی الله علیه وسلم ابن شهاب گفت بود طلاق دادن سنت بار سنت لعان کنندگان بعد از آن
حادثه **مالك** عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رجلا لاعن امرأته في زمان رسول الله صلى الله عليه و
سلم وانتفى من ولدها ففرق رسول الله صلى الله عليه وسلم بينهما والحق الولد بالمرأة مردی لعان کرد با زن خود
در زمان آنحضرت صلی الله علیه وسلم و اظهار قطع نسب کرد از فرزند او پس بجدائی امر کرد آنحضرت صلی الله علیه وسلم در میان ۳۳
ایشان و لاحق ساخت فرزند را بآن زن **باب** اذا خير الرجل امرأته فاختارته او خير اباها فاختاره فليس
ذلك بطلاق وقتیکه مختار گردانید مردی زن خود را پس آن زن اختیار کرد شوهر خود را یا اختیار داد پدر آن زن را
پس اختیار کرد او را یعنی شوهر دختر خود را پس این طلاق نیست **مالك** عن عبد الرحمن بن القاسم عن ابيه عن عائشة
ام المؤمنين انها خطبت على عبد الرحمن بن ابي بكر قريبة بنت ابي امية فزوجوه ثم انهم عتبوا على عبد الرحمن
وقالوا ما زوجنا الا عائشة فارسلت عائشة الى عبد الرحمن فذكرت ذلك له فجعل امر قريبة بيدها
فاختارت زوجها فلم يكن ذلك طلاقا حضرت عایشه پیغام فرستاد برای عبد الرحمن بن ابوبکر قریبه بنت ابی امیه را
پس اولیای قریبه در نکاح داد او را بعد از آن اولیای او ناخوش شدند از عبد الرحمن و گفتند در نکاح نداده دختر را مگر عایشه
یعنی از حضرت عایشه گله کردند پس آدم فرستاد حضرت عایشه بسوی عبد الرحمن پس ذکر کرد این ماجرا برای او پس عبد الرحمن
ساخت کار قریبه را بدست او پس قریبه اختیار کرد شوهر خود را پس نبود این طلاق **مالك** عن عبد الرحمن بن القاسم عن
ابيه ان عائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم زوجت حفصة بنت عبد الرحمن المنذر بن الزبير وعبد الرحمن
غائب بالشام فلما قدم عبد الرحمن قال ومثلي يصنع به هذا ومثلي يفتات عليه فكلمت عائشة المنذر بن

الزبير فقال المنذر فان ذلك بيد عبد الرحمن فقال عبد الرحمن ما كنت لاردّ امرا قضيته فقرت حفصة عند
المنذر ولم يكن ذلك طلاقا حضرت عايشه زني واد حفصه دختر عبد الرحمن را بدست منذر بن الزبير و عبد الرحمن در آنوقت
غايب بود در شام پس وقتيكه آمد عبد الرحمن گفت آيا مثل من اين كار كرده ميشود آيا مانند من اهمل گذشته ميشود يعني بغير اذن
من كار كرده ميشود پس سخن گفت حضرت عايشه با منذر ابن الزبير يعني عبد الرحمن رسانيد پس گفت پس هر آينه اختيار او بدست عبد
الرحمن است پس گفت عبد الرحمن رد كننده نيستم كاريكه سر انجام كرده باشي تو آنرا پس بجاي خود ماند حفصه نزديك منذر و نبود آن
طلاق **مالك** انه بلغه ان عبد الله بن عمر وابا هريرة سئلا عن الرجل يملك امراته امرها فترد ذلك اليه ولا تقضي
فيه شيا فقالا[له] ليس ذلك بطلاق عبد الله بن عمر و ابو هريره را سوال كرده شد از حكم مرديكه بدست زن خود داد كار او را پس
رد كند زن آن كار را بسوي مرد و حكم نكند بموجب آن چيزي پس هر دو گفتند نيست اين طلاق **مالك** عن يحيى بن سعيد عن
سعيد بن المسيب انه قال اذا ملك الرجل امراته امرها فلم تفارقه وقرت عنده فليس ذلك بطلاق سعيد
بن المسيب گفت وقتيكه مالك ساخت مرد زن خود را بر كار آن زن پس جدائي نكرد و بجاي خود ماند نزديك او پس نيست اين طلاق
مالك عن ابن شهاب انه سمعه يقول اذا خير الرجل امراته فاختارته فليس ذلك بطلاق ابن شهاب گفت وقتي
اختيار داد مرد زن خود را پس اختيار كرد زن شوهر را پس نيست اين طلاق **باب** اذا جعل امرها بيدها فاختارت
نفسها فهي تطليقة رجعية وقتي كه داد كار زن را بدست او پس اختيار كرد زن نفس خود را پس آن طلاق رجعي است **مالك**
عن سعيد ابن سليمان بن زيد بن ثابت عن خارجة بن زيد بن ثابت انه اخبره انه كان جالسا عند زيد بن ثابت
فاتاه محمد بن ابي عتيق وعيناه تدمعان فقال له زيد ما شانك فقال ملكت امراتي امرها ففارقتني فقال
له زيد ما حملك على ذلك قال القدر فقال زيد ارتجعها ان شئت فانما هي واحدة وانت املك بها خارجه
بن زيد بن ثابت نشسته بود نزديك زيد بن ثابت پس آمد نزديك او محمد بن ابي عتيق و از دو چشم او اشك روان بود پس گفت او را زيد
چيست حال تو گفت دادم بدست زن خود كار او را پس جدائي كرد از من پس گفت او را زيد چه چيز باعث شد ترا بر اختيار دادن
گفت تقدير الهي پس گفت زيد رجعت كن با او اگر خواهي پس جز اين نيست كه اين يك طلاق است و تو مالكتري بآن زن يعني رجعت
ميتواني كرد اگرچه آن زن راضي نباشد **مالك** انه بلغه ان رجلا جاء الى عبد الله بن عمر فقال يا ابا عبد الرحمن اني
قد جعلت امر امراتي في يدها فطلقت نفسها فماذا ترى فقال ابن عمر اراه كما قالت فقال الرجل لا تفعل
يا ابا عبد الرحمن فقال ابن عمر انا افعل انت فعلته شخصي آمد نزد عبد الله بن عمر پس گفت يا ابا عبد الرحمن هر آينه من دادم
كار زن خود را بدست او يعني اختيار دادم بدست زن پس طلاق داد آن زن نفس خود را پس چه چيز مي بيني يعني چه حكم مي نمائي پس

له قلت على هذا اكثر اهل العلم
قوله تقتات عليه قال ابو عبيد من قضى دونه امر فقد اقتيت به وهو افتعال من القوت ١٢

٣٣

گفت عبد الله بن عمر می بینم چنانکه آن زن گفت پس گفت شخص یا ابا عبد الرحمن بخشش این فتوی مده پس گفت ابن عمر آیا من
میکنم این کار را بلکه تو خود کردی این کار را یعنی مختار گردانیدی زن خود را **مالك** عن نافع في هذه المسألة و
يكون املك بها ما كانت في عدتها مختصر مالک از نافع درین مسئله نقل کرد که باشد یعنی شوهر قادر بران یعنی بر رجعة
تا وقتیکه زن در عدة خود باشد **باب** اذا جعل امرها بيدها فطلقت نفسها ثلثا كان القول قوله مع يمينه
وقتی کرد او امر زن را بدست او پس طلاق داد آن زن نفس خود را سه طلاق باشد قول معتبر قول مرد با سوگند او **مالك**
عن نافع ان عبد الله بن عمر كان يقول اذا ملك الرجل امراته امرها فالقضاء ما قضت الا ان ينكر عليها
فيقول لم ارد الا واحدة فيحلف على ذلك ويكون املك بها ما كانت في عدتها عبد الله بن عمر گفت وقتیکه
مالک کرد زن خود را بر کار او پس حکم همانست که زن حکم کند مگر آنکه ناپسند کند شوهر این حکم را پس بگوید اراده نکرده بودم مگر
یک طلاق را پس سوگند خورد برین یعنی و باشد قادر بران یعنی بر رجعة آن زن تا وقتیکه زن در عدة خود باشد **مالك**
عن عبد الرحمن بن القاسم عن ابيه ان رجلا من ثقيف ملك امراته امرها فقالت انت الطلاق فسكت ثم
قالت انت الطلاق فقال بفيك الحجر ثم قالت انت الطلاق فقال بفيك الحجر فاختصما الى مروان بن الحكم
فاستحلفه ما ملكها الا واحدة وردها اليه قال عبد الرحمن وكان القاسم يعجبه هذا القضاء ويراه احسن
ما سمع في ذلك مردی از قبیله بنی ثقیف مختار گردانید زن خود را بر کار او پس گفت زن تو طلاقی یعنی جدائی از من پس خاموش
ماند مرد بعد از آن دیگر بار گفت زن تو طلاقی پس مرد گفت در دهان تو سنگ باد بعد از ان دیگر بار گفت تو طلاقی پس مرد گفت
در دهان تو سنگ باد پس خصومت کردند بسوی مروان بن الحکم پس مروان سوگند داد مرد را که در اختیار زن نداده بود مگر
یک طلاق را و رد کرد زن را بسوی او گفت عبد الرحمن که قاسم را خوش میساخت این قضا و میدید آنرا بهتر من آنچه شنید
درین باب **باب** الخلع باب در حکم خلع قال الله تعالى يا ايها الذين امنوا لا يحل لكم ان ترثوا النساء كرها
ولا تعضلوهن لتذهبوا ببعض ما اتيتموهن الا ان ياتين بفاحشة مبينة وعاشروهن بالمعروف فان
كرهتموهن فعسى ان تكرهوا شيئا ويجعل الله فيه خيرا كثيرا وان اردتم استبدال زوج مكان زوج واتيتم
احديهن قنطارا فلا تاخذوا منه شيئا اتاخذونه بهتانا واثما مبينا وكيف تاخذونه وقد افضى بعضكم
الى بعض واخذن منكم ميثاقا غليظا ای مومنان حلال نیست شما را آنکه میراث گیرید زنان او ایشان ناخوش باشند و منع
مکنید ایشان را از نکاح هر که خواهند تا بدست آرید بعض آنچه داده اید ایشان را یعنی کابین که تعریب ایشان داده است و الله
اعلم لیکن وقتیکه کنند کار بد آشکارا میتوان ایذا داد و زندگانی کنید با زنان بوجه پسندیده زیرا که اگر ناپسند کنید ایشان را

له قلت عليه الشافعي وقال ابو حنيفة تقع به طلقة واحدة ١٢ ٣٤

پس شاید که نا پسند کنید چیزی را و پیدا کند خدا تعالی در آن چیز خیر بسیار و اگر خواهید بدل
کردن زنی بجای زنی یعنی زنی دیگر را دید که بمال یا جمال مرغوب تر است و خواست که زوجه اولی را بی گناه طلاق دهد و مهری
که داده است باز گرداند و حال آنکه داده بودید در مهر یکی را از ایشان مال بسیار پس باز مگیرید چیزی از آن مال آیا میگیرید آنرا
بستم و گناه ظاهر و چگونه بگیرید او را حال آنکه متصل شده اید بعض شما ببعض یعنی مرد جماع کرده است با زن و جماع مقرر مهر است
و گرفته اند زنان از شما عهد محکم یعنی ایجاب قبول بحضور شهود و حاصل آنست که نکاح بشرط آن متحقق شد و جماع موکد ساخت
مهر را پس استرداد آن بعد از آن صحیح نباشد و قال الله تعالی ولا یحل لکم ان تاخذوا مما آتیتموهن شیئا الا ان یخافا
ان لا یقیما حدود الله فان خفتم الا یقیما حدود الله فلا جناح علیهما فیما افتدت به و حلال نیست شما را که بگیرید از جمله
آنچه داده اید زنان را چیزی در عوض طلاق مگر آنکه بترسند زوجین که بر پا نخواهند داشت حدود خدا تعالی یعنی حقوق زوجیت را که
که خدا تعالی فرموده است پس اگر ترسیدید ای حاکمان اسلام که زوجین بر پا نخواهند داشت حدود خدا را عز و جل پس هیچ گناه نیست
بر ایشان در آنچه زن عوض خود داد آنرا و مرد گرفت آنرا مترجم گوید رضی الله عنه مرد را عوض طلاق نباید گرفت و زن را نباید
داد مگر وقت ضرورت پس وقتیکه ضرورة باشد هیچ باک نیست در خلع و لازم نیست بر حاکمان که تفتیش حال زوجین کنند بلکه باور
دارند گفته ایشان را و آنچه ظاهر کردند **مالك** عن یحیی بن سعید عن عمرة بنت عبد الرحمن بن سعد بن زرارة ٣۵
الانصاری انها اخبرته عن حبیبة بنت سهل الانصاری انها کانت تحت ثابت بن قیس بن شماس و ان رسول
الله صلی الله علیه وسلم خرج الی الصبح فوجد حبیبة بنت سهل عند بابه فی الغلس فقال رسول الله صلی الله
علیه وسلم من هذه فقالت انا حبیبة بنت سهل یا رسول الله قال ما شانك قالت لا انا ولا ثابت بن قیس
لزوجها فلما جاء زوجها ثابت بن قیس قال له رسول الله صلی الله علیه وسلم هذه حبیبة بنت سهل قد ذکرت
ما شاء الله ان تذکر فقالت حبیبة یا رسول الله کل ما اعطانی عندی فقال رسول الله صلی الله علیه و
سلم لثابت خذ منها فاخذ منها و جلست فی اهلها حبیبه دختر سهل انصاری بود در نکاح ثابت بن قیس بن شماس
و هر آینه رسول الله صلی الله علیه وسلم بر آمد بسوی نماز صبح پس یافت حبیبه را نزدیک دروازه خود در سیاهی آخر شب پس فرمود
رسول الله صلی الله علیه وسلم کیست این گفت من حبیبه ام بنت سهل یا رسول الله فرمود چیست حال تو گفت نیستم من همراه ثابت
و نیست ثابت همراه من یعنی اتفاق نمانده پس وقتیکه آمد شوهر او ثابت بن قیس فرمود او را رسول الله صلی الله علیه وسلم
اینست حبیبه ذکر کرد پیش من آنچه خدا تعالی خواسته بود که ذکر کند پس گفت حبیبه یا رسول الله هر چه داده است نزد من است
پس فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم ثابت را که بگیر از وی پس ثابت گرفت از وی و عدة نشست حبیبه در قوم خود **مالك**

عن نافع ان ربيع بنت معوذ بن عفراء جاءت وعمها الى عبد الله بن عمر فاخبرته انها اختلعت من زوجها في زمان

عثمن بن عفان فبلغ ذلك عثمان بن عفان فلم ينكره وقال عبد الله بن عمر عدتها عدة المطلقة ربيع دختر معوذ بن عفرا

آمد و عمش پیش عبد الله بن عمر پس خبر داد او را که وی خلع کرده بود از شوهر خود در زمان عثمان بن عفان پس رسید این خبر بحضرت

عثمان بن عفان پس انکار نکرد آنرا و گفت عبد الله بن عمر عدة او مانند عدة مطلقه است **قال** مالك في المفتدية التي تفتدي

من زوجها انه اذا علم ان زوجها اضربها وضيق عليها وعلم انه ظالم لها مضى الطلاق ورد عليها مالها قال فهذا

الذي كنت اسمع والذي عليه امر الناس عندنا گفت مالک در باب زن خلع کننده از شوهر خود وقتی که دانسته شود که شوهر او

ضرر رسانیده است بوی و تنگ گرفته است بر وی و دانسته شود که وی ظالم است روان بکند طلاق را و رد کند آنچه بدست او باشد گفت

مالک پس این است حکم که می شنیدم آنرا و امر که برآن است حال مردمان نزدیک ما **باب** الخلع بكل شيء لها جائز است خلع در بدل

تمام هرچه در ملک زن باشد **مالك** عن نافع عن مولاة لصفية بنت ابي عبيد انها اختلعت من زوجها بكل شيء

لها فلم ينكر ذلك عبد الله بن عمر رض زنی آزاد کرده شده از ان صفیه بنت ابی عبید زن عبد الله بن عمر خلع کرد از شوهر خود

بهر چیز که در ملک او بود پس انکار نکرد آنرا عبد الله بن عمر رض **قال** مالك ولا باس ان تفتدي المرأة من زوجها باكثر مما

اعطاها گفت مالک هیچ باک نیست در آنکه عوض خود دهد زن بزوج خود را زیاده تر از آنچه داده است او را در مهر **باب**

عدة المختلعة باب عدة زنی که خلع کرده است از شوهر خود **مالك** عن نافع قال قال عبد الله بن عمر عدتها عدة

المطلقة عبد الله بن عمر گفت عدة خلع کننده مانند عدة مطلقه است **مالك** انه بلغه ان سعيد ابن المسيب

سليمن بن يسار وابن شهاب كانوا يقولون عدة المختلعة مثل عدة المطلقة ثلثة قروء سعيد بن المسيب و سليمان

بن یسار و ابن شهاب میگفتند عدة خلع کننده مانند عدة مطلقه است سه قرؤ **مالك** انه بلغه عن سعيد بن المسيب

وابن شهاب وسليمن بن يسار انهم كانوا يقولون عدة المختلعة ثلثة قروء سعيد بن المسيب و ابن شهاب و سليمان

بن یسار میگفتند عدة مختلعه سه قرؤ است **باب** الحلف بطلاق امرءة لم ينكحها بعد در بیان سوگند خوردن

مرد بطلاق زنیکه هنوز با او نکاح نکرده است **مالك** انه بلغه ان عمر بن الخطاب وعبد الله بن عمر وعبد الله بن

مسعود وسالم بن عبد الله وقاسم بن محمد وابن شهاب وسليمن بن يسار كانوا يقولون اذا حلف الرجل

بطلاق المرءة قبل ان ينكحها ثم اثم ان ذلك لازم له اذا نكحها عمر بن خطاب و عبد الله بن عمر و عبد الله بن مسعود و سالم

بن عبد الله و قاسم بن محمد و ابن شهاب و سلیمان بن یسار میگفتند وقتیکه سوگند خورد مرد بطلاق زن پیش از آنکه نکاح کند او را

بعد از ان حانث شد در سوگند خود که این سوگند لازم است بر وی وقتی که نکاح کند او را **مالك** انه بلغه ان عبد الله

قوله قلت وروی عن النبی صلی الله علیه وسلم انه قال لا طلاق قبل النکاح ... فیحمل علی ...

ابن مسعود کان یقول فیمن قال کل امراة انکحها فهی طالق اذا لم یسم قبیلة او امراة بعینها فلا شی علیه عبد الله

بن مسعود میگفت درباب شخصی که گفت هر زنی که نکاح کنم او را طالق است که این شخص اگر نام نبرده است قبیله خاص را یا زن معینه را

هیچ لازم نیست بروی **باب** الطلاق مرتان فان طلقها الثالثة لم تحل له حتی تنکح زوجا غیره طلاق دو بار است

یعنی طلاقی که عقب وی رجعت درست باشد پس اگر طلاق داد بار سوم پس هر آینه این زن حلال نیست تا آنکه نکاح کند شوهر دیگر

را بعد از آن اگر آن شوهر دیگر طلاق دهد باز او را میرسد که بعد از عدة نکاح کند قال الله تعالی الطلاق مرتان فامساک بمعروف

او تسریح باحسان ولا یحل لکم ان تاخذوا مما اتیتموهن شیئا الا ان یخافا الا یقیما حدود الله فان خفتم الا یقیما

حدود الله فلا جناح علیهما فیما افتدت به تلک حدود الله فلا تعتدوها ومن یتعد حدود الله فاولئک

هم الظلمون طلاقی که رجعة عقیب او میتواند شد دو بار است پس از آن یا نگاه داشتن است بخصلت پسندیده یعنی رجعة کردن بخوبی

یا رها کردن است باحسان یعنی رجعت کردن با ایفای حقوق نفقه وغیر آن و حلال نیست شما را ای شوهران که بگیرید از آن چیز زنان

را داده اید چیزی یعنی مهر که بطریق نفقه باید بگیرید از ایشان و بدل خلع مگر وقتیکه بترسد هر دو زوج از آنکه بر پای نتوانند داشت حقوق خداتعالی یعنی اوامر او

در ایفای حقوق زوجیت پس اگر بترسید ای مسلمانان که زوج و زوجه بر پا ندارند حقوق خداتعالی را پس هیچ گناه نیست بر ایشان

در آنچه عوض خود داد زن آنرا یعنی عوض طلاق هر چه بدهد روا است این است احکام مقرر کرده خدا پس تجاوز نکنید از آن و هر که

تجاوز کند از احکام خداتعالی پس این جماعه ایشانند ستمکار فان طلقها فلا تحل له من بعد حتی تنکح زوجا غیره فان طلقها

فلا جناح علیهما ان یتراجعا ان ظنا ان یقیما حدود الله وتلک حدود الله یبینها لقوم یعلمون پس اگر طلاق داد او

آن زن را یعنی بعد از دو بار طلاق سیوم داد پس حلال نیست این زن بر آن مرد بعد از این طلاق سیوم تا آنکه نکاح کند مرد دیگر

این مرد پس اگر طلاق داد زوج ثانی پس گناه نیست بر ایشان که رجوع کنند بیکدیگر اگر این ظن نمایند که بر پا خواهند کرد احکام خداتعالی

را و آنچه مذکور شد احکام خدا هستند بیان میکند آنرا برای قومی که میدانند **مالک** عن هشام بن عروة عن ابیه انه قال کان

الرجل اذا طلق امراته ثم ارتجعها قبل ان تنقضی عدتها کان ذلک له وان طلقها الف مرة فعمد رجل الی امراته

فطلقها حتی اذا شارفت انقضاء عدتها راجعها ثم طلقها ثم قال والله لا آویک الی ولا تحلین لی ابدا فانزل

الله تعالی الطلاق مرتان فامساک بمعروف او تسریح باحسان فاستقبل الناس الطلاق جدیدا من یومئذ من

کان طلق منهم او لم یطلق عروه گفت بود رسم در جاهلیت وقتیکه طلاق دهد مرد زن خود را بعد از آن رجعت کند با وی پیش

از آنکه بگذرد عدة میرسید او را که اینکار کند و روا بود در حق او اینکار کردن را و اگر چه طلاق دهد او را هزار بار پس در زمان آنحضرت

صلعم قصد کرد مردی بسوی زن خود پس طلاق او را تا وقتیکه نزدیک رسید آن زن بگذشتن عدة خود رجعت کرد با او بعد از آن

دیگر طلاق داد بعد ازان گفت والله جای ندهم ترا بسوی خود یعنی بهره مند نگردانم ترا بذات خود و هرگز حلال نخواهی شد برای

من هیچ گاه پس نازل ساخت خدا تعالی این آیة الطلاق مرتان الآیة پس شروع کردند مردان طلاق را بعد از نزول آیت شروع

کردن از سر نو آنکه در پیش ازین طلاق داده بود و از ایشان یا طلاق نداده بود **باب** لا تحل المطلقة ثلثا للاول

حتی تذوق العسیلة من الآخر حلال نیست زنیکه سه بار طلاق داده باشد او را زوج اول را تا آنکه بچشد مزه از شوی دیگر

مالك عن المسور بن رفاعة القرظی عن الزبیر بن عبد الرحمن بن الزبیر ان رفاعة بن سموال طلق امراته

تمیمة بنت وهب فی عهد رسول الله صلی الله علیه وسلم ثلثا فنکحت عبد الرحمن بن الزبیر فاعترض عنها فلم

یستطع ان یمسها ففارقها فاراد رفاعة ان ینکحها وهو زوجها الاول الذی کان طلقها فذکر لرسول الله صلی

الله علیه وسلم فنهاه عن تزوجها وقال لا تحل لك حتی تذوق العسیلة رفاعة بن سموال طلاق داد زن خود را که تمیمه بنت

وهب بود در عهد آنحضرت صلی الله علیه وسلم سه بار پس نکاح کرد تمیمه با عبد الرحمن الزبیر پس پیش آمد سببی از اسباب سماوی باز داشته شد

از وی پس نتواند که دست رساند بوی پس جدا شد از وی پس خواست او را رفاعه شوهر نخستین او که طلاق داده بود پس ذکر کرد

این ماجرا پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس منع فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم او را از نکاح کردن بآن زن و فرمود آنحضرت

صلی الله علیه وسلم که حلال نمیشود برای تو تا آنکه بچشد مزه را **مالك** عن یحیی بن سعید عن القاسم بن محمد عن

عایشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم انها سئلت عن رجل طلق امراته البتة فتزوجها رجل آخر فطلقها قبل ان

یمسها هل یصلح لزوجها الاول ان یتزوجها قالت عائشة لا حتی یذوق عسیلتها حضرت عایشه را سوال کرده شد

از حکم مردیکه طلاق داد زن خود را طلاق قاطع یعنی مثلثه پس نکاح کرد او را مردی دیگر بعد از آن طلاق داد وی پیش از

آنکه دست برساند باو آیا درست است شوهر اول را که نکاح کند با او گفت حضرت عائشه نکاح نکند تا آنکه بچشد مزه **مالك**

انه بلغه ان القاسم بن محمد سئل عن رجل طلق امراته البتة فتزوجها رجل آخر فمات عنها قبل ان یمسها هل

یحل لزوجها الاول ان یراجعها فقال قاسم بن محمد لا یحل لزوجها الاول ان یراجعها قاسم بن محمد را سوال کرده شد از

مردیکه طلاق داد زن خود را طلاق قاطع بعد از آن نکاح کرد او را مردی دیگر پس بمرد از سر وی پیش از آنکه دست رساند بوی

آیا حلال است شوهر اول او را که رجوع کند باو پس گفت قاسم بن محمد حلال نمیشود شوهر اول را که رجوع کند باو **باب**

ان طلقها تطلیقة او تطلیقتین فتزوجت زوجا غیره ثم رجعت الیه تکون عنده علی ما بقی من طلاقها

مردی طلاق داد زن خود را یک طلاق یا دو بار پس نکاح کرد آن زن شوهر دیگر را سوای آن بعد از آن رجوع کرد بسوی شوهر

اول یعنی نکاح کرد با او باشد نزدیک او بر چیزی که باقی ماند از طلاق او یعنی بر یک طلاق **مالك** عن ابن شهاب

قوله رفاعة بكسر الراء المهملة وتخفيف الفاء وسموال بفتح السين المهملة وسكون الميم وفتح الواو والزبير بفتح الزاي وكسر الموحدة والد عبد الرحمن وابنه بضم الزاي وفتح الموحدة العسيلة تصغير العسلة كناية عن الجماع شبه لذته بلذة العسل وانما ادخل الهاء في التصغير على نية ٣٨ اللفظة وقيل على معنى النطفة وقيل على معنى القطعة وقيل بمعنى الوطية وقيل العسل يذكر ويؤنث فاذا انث قيل في تصغيره عسيلة كما يقال في تصغير شمس شميسة والاكثر من العلماء

انه قال سمعت سعيد بن المسيب وحميد بن عبد الرحمن بن عوف وعبيد الله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود وسليمن بن يسار كلهم يقولون سمعت اباهريرة يقول سمعت عمر بن الخطاب يقول ايما امراة طلقها زوجها تطليقة واحدة او تطليقتين ثم تركها حتى تحل وتنكح زوجا غيره فيموت عنها او يطلقها ثم ينكحها زوجها الاول فانها تكون عنده على مابقي من طلاقها ابن شهاب گفت شنیدم سعید بن المسیب را و حمید بن عبد الرحمن بن عوف وعبید الله بن عبد الله بن عتبه بن مسعود و سلیمن بن یسار را که همه میگفتند شنیدم ابو هریره را که میگفت شنیدم عمر بن الخطاب را که میگفت هر زنی که طلاق داد او را شوهر او یکبار یا دو بار بعد از آن بگذشت او را تا آنکه حلال شد یعنی از عده برآمد و نکاح کرد شوهر دیگر را غیر او پس بمرد این شوهر ثانی از سر او یا طلاق داد او را بعد از آن نکاح کند او را شوهر اول او پس هر آئینه این زن میباشد نزدیک او بر آنچه باقی مانده است از طلاق او **قال** مالك وعلى ذلك السنة عندنا لا اختلاف فيها گفت مالک و برهمین است حکم مقرر نزدیک ما حکمی که نیست اختلاف در آن مترجم گوید اکثر علما بهمین حکم قائل اند الا ابو حنیفه میگوید که عود میکند بسوی شوهر اول بتمامی سه طلاق زیرا که شوهر دوم هدم کرد مادون ثلث را چنانچه هدم میکند ثلث را

باب ان طلق بكلمة واحدة ثلثا او اكثر وقعت الثلث اگر طلاق دهد بیک کلمه سه مرتبه یا زیاده از سه واقع میشود سه تطلیقه

مالك انه بلغه ان رجلا قال لعبد الله بن عباس اني طلقت امراتي مائة تطليقة فماذا ترى علي فقال ابن عباس طلقت منك بثلث وسبع وتسعون اتخذت بها ايات الله هزوا مردی گفت عبد الله بن عباس را هر آئینه طلاق دادم زن خود را صد طلاق پس چه چیز می بینی بر من پس گفت او را عبد الله بن عباس مطلقه شد از تو بسه طلاق و نود و هفت تمسخر کردی با آیات خدا تعالی را

مالك انه بلغه ان رجلا جاء الى عبد الله بن مسعود فقال اني طلقت امراتي ثماني تطليقات فقال ابن مسعود فماذا قيل لك قال قيل لي انها قد بانت مني فقال ابن مسعود صدقوا من طلق كما امره الله تعالى فقد بين الله له ومن لبس على نفسه لبسا جعلنا لبسه به لا تلبسوا على انفسكم ونتحمله عنكم هو كما تقولون مردی آمد پیش عبد الله بن مسعود و پس گفت هر آئینه من طلاق دادم زن خود را هشت تطلیقه پس گفت ابن مسعود پس چه چیز گفته شد ترا گفت گفته شدم که این زن جدا شد از من پس گفت ابن مسعود راست گفتند هر که طلاق دهد چنانچه فرموده است خدا تعالی پس هر آئینه خدا تعالی بیان کرده است حکم برای او و هر که مشتبه کرد بر خود مسئله را میگردانیم آن شبه را در گردن او یعنی سزو که مشتبه گردانید شما بر ذات خود و برداریم ما از سر شما و آن همچنان است که میگوئید حاصل کلام آنست که در صورت اشتباه حرمت عائد حال او می آید و مفتی را نمیرسد که باباحت فتوی دهد والله اعلم

باب اذا طلق امراة لم يمسها تطليقة واحدة بانت واذا طلق ثلثا حرمت حتى تنكح زوجا غيره وقتی که طلاق دهد زنی را که هنوز دست نرسیده

است با او پس اگر یک طلاق داد جدا شود اندی لرجعی که نکاح را گنجایش است و اگر سه بار طلاق داد حرام کرده شد بر وی
تا آنکه نکاح کند شوهری بجز وی مالك عن ابن شهاب عن محمد بن عبد الرحمن بن ثوبان عن محمد بن اياس بن
البكير انه قال طلق رجل امرأته ثلاثا قبل ان يدخل بها ثم بدا له ان ينكحها فجاء يستفتي فذهبت معه اسال له
فسال عبد الله بن عباس وابا هريرة عن ذلك فقالا لا نرى ان تنكحها حتى تنكح زوجا غيرك قال فانما كان طلاقي
اياها واحدة فقال ابن عباس انك ارسلت من يدك ما كان لك من فضل محمد بن اياس بن البكير گفت طلاق داد
شخصی زن خود را سه بار پیش از آنکه دخول کند با او بعد از آن واجبه پیدا شد او را که نکاح کند آن زن را پس آمد فتوی طلب میکرد
پس رفتم با او سوال میکردم برای او پس سوال کرد عبد الله بن عباس و ابو هریره را ازین ماجرا پس گفتند هر دو ما روا جایز نمی بینیم
که نکاح کنی با او تا آنکه نکاح کند شوهری دیگر را غیر تو گفت آن مرد جز این نیست که بود طلاق من او را یکبار پس گفت ابن عباس
هر آینه تو گذاشتی از دست خود آنچه بدست تو بود از فضل یعنی اختیار ترا بود که طلاق دهی و باز نکاح کنی الحال چون سه طلاق
راجع کردی آنچه بدست تو بود در رفت مالك عن يحيى بن سعيد عن بكير بن عبد الله بن الاشج عن النعمان بن ابي
عياش الانصاري عن عطاء بن يسار انه قال جاء رجل يسأل عبد الله بن عمرو بن العاص عن رجل طلق امرأته ثلاثا قبل ان يمسها
قال عطاء فقلت انما طلاق البكر واحدة فقال لي عبد الله بن عمرو بن العاص انما انت قاص الواحدة تبينها
والثلاث تحرمها حتى تنكح زوجا غيره عطاء بن يسار گفت آمد مردی سوال میکرد عبد الله بن عمرو بن العاص را از حکم
مردیکه طلاق داد زن خود را پیش از آنکه دست رساند با او گفت عطا پس گفتم من غیر ازین نیست که طلاق بکر یکبار میباشد
پس گفت مرا عبد الله بن عمرو بن العاص نیستی تو مگر مرد قصه گوی یعنی بعلم فقه مناسبتی نداری یک طلاق جدا میکند او را
و سه طلاق حرام میکند او را تا آنکه نکاح کند شوهری دیگر را غیر او مالك عن يحيى بن سعيد عن بكير بن عبد الله
بن الاشج انه اخبره عن معاوية بن ابي عياش الانصاري انه كان جالسا مع عبد الله بن الزبير وعاصم بن عمر
قال فجاءهما محمد بن اياس بن البكير فقال ان رجلا من اهل البادية طلق امرأته ثلاثا قبل ان يدخل بها
فماذا تريان فقال عبد الله بن الزبير ان هذا الامر ما لنا فيه قول فاذهب الى عبد الله بن عباس وابي هريرة
فاني تركتهما عند عائشة فسلهما ثم ائتنا فاخبرنا فذهب فسالهما فقال ابن عباس لابي هريرة افته يا
ابا هريرة فقد جاءتك معضلة فقال ابو هريرة الواحدة تبينها والثلاث تحرمها حتى تنكح زوجا غيره
قال ابن عباس مثل ذلك ايضا معاويه بن ابي عياش انصاری گفت نشسته بود با عبد الله بن الزبیر و عاصم بن عمر پس آمد پیش
ایشان محمد بن ایاس پس گفت هر آینه مردی از اهل بادیه طلاق داد زن خود را سه بار پیش از آنکه جماع کند با او پس چه میم

می بینید یعنی در حق او چه فتوی میدهید پس گفت عبدالله بن الزبیر هر آئینه این مسئله نیست ما را در ان هیچ قولی پس برو پیش عبد
الله بن عباس و ابوهریره پس هر آئینه من بگذاشتم ایشان را نزدیک عائشه پس سوال کن ایشان را بعد از آن بیا پیش ما
و خبر ده ما را پس رفت محمد بن ایاس پس سوال کرد ایشان را پس گفت عبدالله بن عباس ابوهریره را که فتوی ده او را ای ابوهریره
هر آئینه آمده پیش تو قضیه مشکل پس گفت ابوهریره یک طلاق جدا میکند او را و سه طلاق حرام میکند او را تا آنکه نکاح کند شوهری
را غیر او و گفت ابن عباس مانند این نیز **قال مالك** وعلى ذلك الامر عندنا گفت مالک و بر همین است حکم نزدیک ما یا
تطليقتان وقرآن للمماليك كالثلاث للاحرار فاذا كان احد الزوجين حرا والاخر رقيقا فالطلاق معتبر
بالرجال والعدة بالنساء دو بار طلاق دادن و دو طهر در حق غلامان و کنیزکان همچو ثلثه است در حق آزادان پس وقتی
که باشد یکی از دو زوج یعنی شوهر یا زن او آزاد و دیگری بنده پس شمار طلاق معتبر است بحال مردان یعنی اگر مرد عبد است تا غایت
طلاق دو باشد و اگر آزاد است سه باشد و عده معتبر است بزنان **مالك** عن ابي الزناد عن سليمن بن يسار ان
نفيعا مكاتبا كان لام سلمة زوج النبي صلى الله عليه وسلم او عبدا كانت تحته امراة حرة فطلقها اثنتين
ثم اراد ان يراجعها فامره ازواج النبي صلى الله عليه وسلم ان ياتي عثمان بن عفان فيساله عن ذلك فلقيه عند
الدرج اخذا بيد زيد بن ثابت فسالهما فابتدراه جميعا فقالا حرمت عليك حرمت عليك نفیع مکاتب بود از ام سلمه یا بنده او از ام سلمه 1
در نکاح او بود زنی آزاد پس طلاق داد او را دو طلاق بعد از آن خواست که رجعت کند با او پس امر کردند او را ازواج
آنحضرت صلی الله علیه وسلم که برود پیش حضرت عثمان پس سوال کند او را ازین ماجرا پس ملاقات کرد با حضرت عثمان نزدیک زینهای
مسجد در آنحالی که گرفته بود دست زید بن ثابت را پس سوال کرد ایشان را تا از یکدیگر سبقت کردند همه یکجا پس گفتند حرام شد حرام شد بر تو
مالك عن ابن شهاب عن سعيد بن المسيب ان نفيعا مكاتبا كان لام سلمة زوج النبي
صلى الله عليه وسلم طلق امراة حرة تطليقتين فاستفتى عثمان بن عفان فقال حرمت عليك نفیع مکاتب
بود از ام سلمه طلاق داد زن آزاد را دو بار پس فتوی طلب کرد از حضرت عثمان پس گفت حضرت عثمان حرام شد بر تو **مالك**
عن عبد ربه بن سعيد عن محمد بن ابرهيم بن الحارث التيمي ان نفيعا مكاتبا كان لام سلمة زوج النبي صلى
الله عليه وسلم استفتى زيد بن ثابت فقال اني طلقت امرءة حرة تطليقتين فقال زيد بن ثابت حرمت
عليك نفیع مکاتب بود از آن ام سلمه فتوی طلب کرد از زید بن ثابت پس گفت هر آئینه من طلاق دادم زن آزاد را دو بار پس
گفت زید بن ثابت حرام شد بر تو **مالك** عن نافع ان عبدالله بن عمر كان يقول اذا طلق العبد امرته تطليقتين
فقد حرمت عليه حتى تنكح زوجا غيره حرة كانت او امة وعدة الحرة ثلث حيض وعدة الامة حيضتان عبد

الله بن عمر میگفت وقتی که طلاق دهد بنده زنی را دو بار پس هر آئینه حرام شد بروی تا آنکه نکاح کند شوهری دیگر خواه وی آزاد باشد
این زن یا کنیزک باشد و عدۂ آزاد سه حیض است و عدۂ کنیزک دو حیض **مالك** عن يحيى بن سعيد عن سعيد بن المسيب
انه كان يقول الطلاق للرجال والعدة للنساء سعید بن المسیب میگفت طلاق معتبر است بمردان و عدۂ معتبر است بزنان

باب يحرم ان يطلقها وهي حائض ومن فعل ذلك فليراجع حرام است که طلاق دهد زن خود را حال آنکه وی
حائض باشد و هر که بکند این کار یعنی طلاق دهد زن را در حالت حیض پس باید که رجعت کند **مالك** عن نافع ان عبد
الله بن عمر طلق امرأته وهي حائض على عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم فسأل عمر بن الخطاب رسول الله
صلى الله عليه وسلم عن ذلك فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم مره فليراجعها ثم يمسكها حتى تطهر ثم تحيض ثم تطهر
ثم ان شاء امسكها بعد وان شاء طلق قبل ان يمس فتلك العدة التي امر الله ان يطلق لها النساء عبد الله بن
عمر طلاق داد زن خود را حال آنکه وی حائض بود در عهد آنحضرت صلى الله علیه وسلم پس سوال کرد عمر بن الخطاب آنحضرت را صلى
الله علیه وسلم ازین ماجرا پس فرمود رسول الله صلى الله علیه وسلم که امر کن عبد الله را که رجعت کند بعد از آن نگاه دارد او را
تا آنکه پاک شود بعد از آن حائض شود بعد از آن دیگر بار پاک شود بعد از آن اگر خواهد نگاه دارد او را بعد ازین و اگر خواهد
طلاق دهد پیش از آنکه دست رساند پس اینست عدتیکه امر کرده است خدا تعالی که طلاق داده شوند زنان را در آن مخفی
نماند که در قول آنحضرت صلى الله علیه وسلم فلیراجعها دلالت است بر آنکه در حالت حیض طلاق دادن بدعت است و بر آنکه معهذا
واقع میشود زیرا که اگر واقع نمیشد حاجت بمراجعت نبود و بر آنکه هر که طلاق دهد زوجۂ خود را در حال حیض امر کرده شود
بمراجعت او

باب طلاق السنة ان يطلقها في طهر لم يمسها فيه طلاق مشروع اینست که طلاق دهد زن خود را
در طهری که جماع نکرده باشد در آن **مالك** عن عبد الله بن دينار قال سمعت عبد الله بن عمر قرأ يا ايها النبي
اذا طلقتم النساء فطلقوهن لقبل عدتهن قال مالك يعني بذلك ان يطلق في كل طهر مرة عبد الله بن دینار
گفت شنیدم عبد الله بن عمر را که خواند یا ایها النبی یعنی ای پیغامبر وقتیکه طلاق دهید شما زنان را پس
طلاق دهید ایشان را در اوائل عدۂ ایشان گفت مالک مراد میداشت که طلاق داده شود زنان را در هر طهر یکبار **مالك**
باسناده في قصة طلاق الحائض ثم ان شاء امسكها بعد وان شاء طلق قبل ان يمس فتلك العدة التي
امر الله ان يطلق لها النساء مالک باسناد خود روایت کرد در قصه طلاق حائض بعد از آن اگر خواهد نگاه دارد او را بعد از آن
و اگر خواهد طلاق دهد پیش از آنکه دست رساند پس اینست عدتی که امر فرموده است خدا تعالی که طلاق داده شوند زنان

باب كنايات الطلاق تعتبر بالنية کنایات طلاق معتبر است به نیت اگر نیت طلاق کرده است واقع میشود والا نمیشود و اگر

قلت اتفقوا على ان العبد اذا كان في نكاحه امة فطلقها طلقتين لا تحل له الا بعد زوج غيره واختلفوا فيما لو كان احد الزوجين حرا والآخر رقيقا فقال الشافعي عدد الطلقات معتبر بالرجال فيملك الحر على زوجته الامة ثلث طلقات ولا يملك العبد على زوجته الحرة الا طلقتين وقال ابو حنيفة الاعتبار بالمرأة في عدد الطلقات واتفقوا على ان الاعتبار في العدة بالمرأة ١٢

قلت قوله صلى الله عليه وسلم فليراجعها فيه دلالة على ان الطلاق في حالة الحيض بدعة وعلى ان هذا الطلاق واقع مع كونه بدعة وعلى من طلق في حالة الحيض تجب المراجعة ... قال اهل العلم ...

قلت ... قال اهل العلم قوله التي امر الله تعالى ان يطلق لها النساء ... وقال ابو حنيفة ...

نیت دویا شنه کرده است ہمان واقع میشود **مالك** انه بلغه انه کتب الی عمر بن الخطاب من العراق ان رجلا قال لامرأته
حبلك على غاربك فكتب عمر بن الخطاب الى عامله ان مره يوافيني بمكة في الموسم فبينا عمر يطوف بالبيت اذ لقيه
الرجل فسلم عليه فقال له عمر من انت فقال انا الرجل الذي امرت ان اجلب عليك فقال عمر اسألك برب هذه البيت
ما اردت بقولك حبلك على غاربك فقال الرجل يا امير المومنين لو استحلفتني في غير هذا الموضع ما صدقتك
اردت بذلك الفراق فقال عمر بن الخطاب هو ما اردت نوشته شد بسوی عمر ابن الخطاب از جانب عراق که مردی گفته است
زن خود را حبلك على غاربك یعنی رسن تو بر شانه تست واین ماخوذ است از حال و داب چون کسی میخواهد که جانور را یله گذارد
رسن بر شانه او می اندازد تا برود ہر کجا که خواہد پس این کنایه است از طلاق پس نوشت عمر بن الخطاب بسوی عامل خود که بفرما آن
شخص را که ملاقات کند با من در مکه در موسم حج پس در آن اثنا که حضرت عمر طواف مینمود خانه کعبه را ناگہان ملاقات کرد با آن
شخص پس سلام گفت بروی پس فرمود حضرت عمر کیستی تو پس گفت آن شخص که من آن کسم که فرموده بودی در حق من که حاضر کرده
شود نزد تو پس فرمود حضرت عمر سوال میکنم ترا قسم داده به پروردگار این خانه چه چیز اراده کردی ازین قول خود که حبلك على
غاربك پس گفت آن مرد ای امیر المومنین اگر سوگند میدادی مرا در غیر این موضع راست نگفتمی ترا اراده کرده بودم بآن فراق را
پس فرمود حضرت عمر واقع ہمانست که اراده کردی **مالك** عن يحيى بن سعيد عن قاسم بن محمد ان رجلا كانت
تحته وليدة لقوم فقال لاهلها شانكم بها فراى الناس انها تطليقة واحدة ہر آئینه مردی در نکاح او بود پرستاری
از آن قومی پس گفت خداوندان او را شانكم بها یعنی ہر چه میخواہید با او بکنید واین کنایه است از طلاق پس حکم کردند مردمان که آن
یک طلاق است **باب** البتة والبرية والخلية این کلمات ہر یکی بمنزله سه طلاق است **مالك** عن نافع
ان عبد الله بن عمر كان يقول في الخلية والبرية انها ثلث تطليقات كل واحد منهما عبد الله بن عمر میگفت درین کلمات
خلیه وبریه که اینها سه طلاق اند ہر لفظی ازین دو **مالك** عن يحيى بن سعيد عن ابي بكر بن حزم ان عمر بن عبد العزيز
قال البتة ما يقول الناس فيها قال ابو بكر فقلت له كان ابان بن عثمان يجعلها واحدة فقال عمر بن عبد العزيز
لو كان الطلاق الفا ما ابقت البتة منه شيئا من قال البتة فقد رمى الغاية القصوى ابو بكر بن حزم گفت ہر آئینه
عمر بن عبد العزیز پرسید که لفظ بته چه میگویند مردمان در آن گفت ابو بکر بن حزم پس گفتم او را که ابان بن عثمان میشمرد آن را یک
طلاق پس گفت عمر بن عبد العزیز اگر طلاق ہزار بار بودی باقی نگذاشتی لفظ بته آن چیز را که لفظ بته گفت پس ہر آئینه قصد
کرده است حد آخر را **مالك** عن ابن شهاب ان مروان بن حكم كان يقضي في الذي يطلق امراته البتة انها
ثلث تطليقات مروان بن الحکم حکم میکرد در باب شخصی که طلاق داد زن خود را بلفظ بته که این کلمه سه طلاق است

له قلت
علیه اهل العلم

۴۲۳

مترجم گوید امام شافعی تعقب کرده است این را بحدیث مرفوع که آنحضرت صلی الله علیه وسلم در لفظ البتة از رکانه استفسار کرده بلکه
طلاق حکم فرموده اند **مالك** انه سمع ابن شهاب یقول فی الرجل یقول لامرأته برئت منی وبرئت منك انها
ثلث تطلیقات بمنزلة البتة ابن شهاب میگفت در باب مردیکه بگوید زن خود را بی تعلق شدی از من و بی تعلق شدم
از تو که این کلمه طلاق است بمنزله البتة **باب** التحریم در بیان حکم لفظ تحریم **مالك** انه بلغه ان علی بن ابی
طالب کان یقول فی الرجل یقول لامرأته انت علی حرام انها ثلث تطلیقات علی بن ابی طالب میفرمود در باب مردی
که میگوید زن خود را تو بر من حرامی که این کلمه سه طلاق است **باب** طلاق المكره در بیان طلاق شخصی که جبر کرده باشند
بر وی **مالك** عن ثابت بن احنف انه تزوج ام ولد لعبد الرحمن بن زید بن الخطاب قال فدعانی عبد
الله بن عبد الرحمن بن زید بن الخطاب فجئته فدخلت علیه فاذا السیاط موضوعة واذا قیدان من حدید
وعبدان له قد اجلسهما فقال لی طلقها والا والذی یحلف به فعلت بك كذا وكذا قال فقلت هی الطلاق
الفا قال فخرجت من عنده فادركت عبد الله بن عمر بطریق مكة قال فاخبرته بالذی كان من شأنی فتغیظ
عبد الله بن عمر وقال لیس ذلك بطلاق وانها لم تحرم علیك فارجع الی اهلك قال فلم تقررنی نفسی حتی
اتیت عبد الله بن الزبیر وهو یومئذ بمكة امیر علیها فاخبرته بالذی كان من شأنی وبالذی قال لی عبد الله بن عمر فقال
عبد الله بن الزبیر لم تحرم علیك فارجع الی اهلك وكتب الی جابر بن الاسود الزهری وهو امیر المدینة
یامره ان یعاقب عبد الله بن عبد الرحمن وان یخلی بینی وبین اهلی قال فقدمت المدینة فجهزت صفیة
امرأة عبد الله بن عمر امرأتی حتی ادخلتها علی بعلم عبد الله بن عمر ثم دعوت عبد الله بن عمر یوم عرسی لولیمتی
فجاءنی ثابت بن احنف نكاح كرد ام ولدی از ان عبد الرحمن بن زید بن الخطاب را گفت پس بخواند مرا عبد الله بن عبد الرحمن
مذکور پس آمدم پیش او و داخل شدم بر او پس ناگاه تازیانها نهاده شده است وناگاه دو زنجیر است از آهن و دو غلام او اند از آن
او که نشانده است آنها را پس گفت طلاق ده این ام ولد را والا قسم بذات پاکی که قسم خورده میشود با او البته میکنم با تو
چنان و چنان گفت پس گفتم آن زن طلقه است هزار بار گفت پس برآمدم از پیش او پس یافتم عبد الله بن عمر را در راه
مکه پس خبر دادم او را بماجرای که بود از حال من پس بخشم آمد عبد الله و گفت این طلاق نیست و هر آینه این زن حرام
نشده است بر تو پس رجوع کن بسوی زن خود گفت ثابت پس قرار نداد مرا نفس من تا آنکه آمدم پیش عبد الله بن الزبیر
و او آن روز در مکه بود و امیر شده بر آن پس خبر دادم او را بماجرای که بود از حال من و بآنچه گفت مرا عبد الله بن عمر پس گفت
عبد الله بن الزبیر حرام نشده است بر تو پس رجوع کن بسوی زن خود و نوشت برای جابر بن الاسود و او امیر مدینه بود ام

قولہ قلت مذہب الشافعی وابی حنیفۃ اتفق الصحابۃ علی فی نفاذ طلاق السکران وفی قولہ لا یقع طلاق السکران لانہ یغیب عقلہ اتفق اھل العلم علی ان طلاق الہازل یقع

واذا جری الصریح لفظ الطلاق علی لسان العاقل البالغ لا ینفعہ ان یقول کنت فی قولی لاعبا لانہ لو قبل ذلک منہ لتعطلت الاحکام وحصل ہذہ الثلث بالذکر للتاکید امر الفرج ۱۲

قولہ قلت اتفقوا علی انہ لو طلق امرأتہ طلاقا رجعیا ثم مات احدہما قبل انقضاء العدۃ یرثہ الآخر ۱۲

میکرد اورا کہ عقوبت کند عبد اللہ بن عبد الرحمن را کہ مانع نشود میان من و میان زن من پس گفت ثابت پس آمدم بہ ربیبہ

پس صفیہ زن عبد اللہ بن عمر سامان زفاف زن من کرد تا آنکہ دخل کرد او را بر من و در دلستن عبد اللہ بن عمر بعد از آن عوت

کردم عبد اللہ بن عمر را روز طوی خود برای طعام ولیمہ پس آمد پیش من **باب** طلاق السکران در بیان حکم طلاق

کسیکہ مست باشد **مالک** انہ بلغہ ان سعید بن المسیب وسلیمن بن یسار سئلا عن طلاق السکران فقالا

اذا طلق السکران جاز طلاقہ واذا قتل قتل سعید بن المسیب وسلیمن بن یسار را سوال کردہ شد از طلاق شخص مست

پس ہر دو گفتند وقتی کہ طلاق دہد مست جایز است طلاق او و وقتی کہ بکشد کشتہ شود او را **قال مالک** وذلک الامر

عندنا گفت مالک وہمین است حکم مسلم نزدیک ما **باب** طلاق الہازل در بیان طلاق شخصی کہ بازی طلاق

دہد **مالک** عن یحیی بن سعید عن سعید بن المسیب انہ قال ثلث لیس فیہن لعب النکاح والطلاق و

العتق سعید بن المسیب گفت سہ چیز است کہ نیست دران حکم بازی نکاح و طلاق و عتق یعنی اگر بہزل بگوید واقع میشود یعنی

وقتیکہ بر زبان عاقل بالغ لفظ صریح طلاق جاری شد پس فایدہ نمیدہد آنکہ گوید من درین قول بازی ارادہ داشتم زیر

آنکہ اگر قبول داشتہ شود این قول از وی ہر آینہ معطل میشوند احکام و مخصوص گردانیدہ شد این سہ چیز بذکر برای تاکید امر فرج

واللہ اعلم **باب** المعتدۃ من طلاق رجعی بمنزلۃ المنکوحۃ فی المیراث معتدہ از طلاق رجعی بمنزلہ منکوحہ است

در حکم میراث **مالک** عن یحیی بن سعید ان محمد بن حبان قال کانت عند جدی امراتان ہاشمیۃ وانصاریۃ

فطلق الانصاریۃ وہی ترضع فمرت بہا سنۃ ثم ہلک عنہا ولم تحض فقالت انا ارثہ لم احض فاختصمتا الی عثمان

بن عفان فقضی لہا بالمیراث فلامت الہاشمیۃ عثمان فقال ہذا عمل ابن عمک ہو اشار علینا بہذا یعنی علی

بن ابی طالب بود نزدیک جد محمد بن حبان دو زن یکی ہاشمیہ و دیگری انصاریہ پس طلاق داد انصاریہ را و او شیر میداد

پس گذشت بروی یکسال بعد از آن جد محمد بن حبان فوت شد حال آنکہ آن زن انصاریہ حایض نشدہ بود پس انصاریہ

گفت من وارث او می شوم کہ ہنوز حایض نشدم پس خصومت کردند نزدیک حضرت عثمان پس حضرت عثمان حکم کرد

برای او بمیراث پس ملامت کرد ہاشمیہ حضرت عثمان را پس گفت عثمان این حکم کردن کار عم زادہ تست وی مشورہ داد

ما را باین حکم مراد میداشت علی بن ابی طالب را اثر حم گوید رضی اللہ عنہ متفق اند علما بر آنکہ اگر طلاق داد شخصی زن خود را

طلاق رجعی بعد از ان بمرد یکی از زوجین پیش از آنکہ عدۃ بگذرد وارث میشود او را آن دیگر **باب** میراث

المبتوتۃ در بیان حکم زنیکہ مطلقہ باشد بلفظ البتہ **مالک** عن ابن شہاب عن طلحۃ بن عبد اللہ بن عوف

قال وکان اعلمہم بذلک وعن ابی سلمۃ بن عبد الرحمن بن عوف ان عبد الرحمن بن عوف طلق امرأتہ البتۃ وہو مریض فورثہا

۴۸۵

عثمان ابن عفان منه بعد انقضاء عدتها عبد الرحمن بن عوف طلاق داد زن خود را طلاق قاطع واو مريض بود
پس وارث ساخت او را عثمان بن عفان از مال عبد الرحمن بعد گزشتن عدت او **مالك** انه سمع ربيعة بن ابي عبد
الرحمن يقول بلغني ان امراة عبد الرحمن بن عوف سالته ان يطلقها فقال اذا حضت ثم طهرت فاذنيني فلم
تحض حتى مرض عبد الرحمن بن عوف فلما طهرت اذنته فطلقها البتة او تطليقة لم يكن بقي له عليها من الطلاق
شيء غيرها وعبد الرحمن بن عوف يومئذ مريض فورثها عثمان بن عفان منه بعد انقضاء عدتها زن عبد الرحمن
بن عوف سوال کرد از عبد الرحمن بن عوف که طلاق وہد او را پس گفت عبد الرحمن وقتی که حائض شوی بعد از ان پاک شوی خبر دار
کن مرا پس حائض نشد تا آنکه بیمار شد عبد الرحمن پس وقتی که پاک شد خبر دار کرد او را پس طلاق داد او را طلاق بائن
یعنی سه طلاق یا یک طلاق که باقی نمانده بود برای او بر آن زن از طلاق چیزی غیر او و عبد الرحمن آن روز بیمار بود پس وارث
ساخت او را عثمان بن عفان از ترکه عبد الرحمن بعد گزشتن عدت او **مالك** عن عبد الله بن الفضل عن الاعرج
ان عثمان بن عفان ورث نساء ابن مكمل منه وكان طلقهن وهو مريض عثمان بن عفان وارث گردانید زنان مکمل
را از ترکه او و او طلاق داده بود ایشان را حال آنکه بیمار بود **مالك** انه سمع ابن شهاب يقول اذا
طلق الرجل امراته ثلثا وهو مريض فانها ترثه مالک شنید ابن شهاب که میگفت وقتی که طلاق دهد مرد زن خود را
سه تطلیقه حال آنکه آن مرد بیمار باشد پس هر آئینه آن زن وارث میشود **باب** متعة الطلاق بیان بهره مند کردانیدن
مطلقه قال الله تعالى وللمطلقات متاع بالمعروف حقا على المتقين وبرای زنان طلاق داده شده بهره
مند کردن لازم است بخصلت پسندیده لازم است لازم شدن بر متقیان وقال الله تعالى في المطلقة قبل الفرض و
المسيس ومتعوهن على الموسع قدره وعلى المقتر قدره بهره مند کنید این زنان را بر توانگر حال قدر اوست و بر
تنگدست قدر حال او مترجم گوید مفهوم ازین آئین است که مطلقه غیر ممسوسه و غیر مسمے لها را متعه دادن وجوبا و سائر
مطلقات را استحبابا **مالك** انه بلغه ان عبد الرحمن بن عوف طلق امراة له فمتع بوليدة عبد الرحمن
بن عوف طلاق داد زنی را از زنان خود پس بهره مند ساخت او را بکنیزکی **مالك** عن نافع عن عبد الله بن عمر انه
كان يقول لكل مطلقة متعة الا التي تطلق وقد فرض لها صداق ولا تمس فحسبها نصف ما فرض
لها عبد الله بن عمر میگفت هر مطلقه را متعه لازم است مگر زنی که او را طلاق داده شد حالانکه مقرر کرده شد برای او
مهر و مساس نکرد با او پس کفایت میکند او را نصف مهر که معین کرده باشد برای او **مالك** عن ابن شهاب انه
قال لكل مطلقة متعة ابن شهاب گفت هر مطلقه را متعه لازم است **قال** مالك وبلغني عن القاسم بن محمد

له قلت اتفقوا على ان الانسان اذا طلق المرأة في مرضه ثلاثا ثم مات فلا ميراث له واختلفوا فيما اذا ماتت هل المراة ترث فقال ابو حنيفة ترث ما دامت في العدة وقال الشافعي في اظهر قوليه لا ترث وقال مالك انها ترث وان مات بعد انقضاء العدة وبعد نكاح زوج اخر ۱۲ م ح

مثل ذلك گفت مالک ورسید مرا از قاسم بن محمد مانند قول ابن شهاب **قال** مالك ليس للمتعة عندنا حد معروف

في قليلها ولا كثيرها گفت مالک نیست برائی متعه نزدیک ما حدی دانسته شده نه در قلیل آن و نه در کثیر آن **باب**

لا عدة للمطلقة قبل المسيس نیست عدت زنی را که طلاق داده شوهر پیش از مساس قال الله تعالى يا ايها الذين امنوا

اذا نكحتم المومنت ثم طلقتموهن من قبل ان تمسوهن فما لكم عليهن من عدة تعتدونها فمتعوهن وسرحوهن

سراحا جميلا ای مسلمانان وقتی که نکاح کردید زنان مسلمه را بعد از ان طلاق دادید ایشان را پیش از انکه جماع کنید ایشان

پس نیست شما را بر ایشان هیچ عدتی که شمار کنید آنرا پس متعه دهید ایشانرا و بگذارید ایشان را گذاشتن نیک **باب** المطلقة

بعد المسيس عليها العدة فان كانت حاملا فعدتها ان تضع حملها وان كانت تحيض فعدتها ثلثة قروء

وان كانت لا تحيض من صغر او كبر فعدتها ثلثة اشهر زنیکه طلاق داده شوهر بعد جماع لازم است بروی عدة پس اگر باشد

حامل پس عدة او وضع شدن حمل است و اگر ذات حیض باشد پس عدة وی سه قروء است و اگر باشد که حیض نمی آرد

از جهت خورد سالگی یا کلان سالگی پس عدت وی سه ماه است قال الله تعالى والمطلقات يتربصن بانفسهن ثلثة

قروء ولا يحل لهن ان يكتمن ما خلق الله في ارحامهن ان كن يومن بالله واليوم الاخر وبعولتهن احق بردهن

في ذلك ان ارادوا اصلاحا ولهن مثل الذي عليهن بالمعروف وللرجال عليهن درجة والله

عزيز حكيم و آن زنان که طلاق داده شد ایشانرا انتظار سه حیض یا سه طهر کنانند خویشتن را و جایز نیست ایشانرا که پنهان کنند

آنچه آفریده است خدا در رحمهای ایشان یعنی ولد و حیض اگر ایمان می آرند بخدا و روز بازپسین و شوهران ایشان

سزاوارترند بباز آوردن ایشان در حباله خود در پنمدت اگر خواهند نیکوکاری و زنانرا هست مانند آنچه بر زنان

است بوجه پسندیده یعنی زنان را بر مردان حق است چنانکه مردان را بر زنان حق است و مردان راست بر زنان

بلندی مرتبه یعنی فرمان روائی و خدا غالب استوار کار است قال الله تعالى يا ايها النبي اذا طلقتم النساء

فطلقوهن لعدتهن واحصوا العدة واتقوا الله ربكم لا تخرجوهن من بيوتهن ولا يخرجن الا ان ياتين بفاحشة

مبينة وتلك حدود الله ومن يتعد حدود الله فقد ظلم نفسه لا تدري لعل الله يحدث بعد ذلك

امرا فاذا بلغن اجلهن فامسكوهن بمعروف او فارقوهن بمعروف واشهدوا ذوي عدل منكم

واقيموا الشهادة لله ذلكم يوعظ به من كان يومن بالله واليوم الاخر ومن يتق الله يجعل له

مخرجا ويرزقه من حيث لا يحتسب ومن يتوكل على الله فهو حسبه ان الله بالغ امره قد جعل الله

لكل شيء قدرا واللائي يئسن من المحيض من نساءكم ان ارتبتم فعدتهن ثلثة اشهر واللائي لم يحضن

قلت اتفق اهل العلم على ان المطلقة قبل الفرض والمسيس تستحق المتعة وان المطلقة بعد الفرض قبل المسيس لا متعة لها بل لها نصف المفروض واختلفوا في المدخول بها فقال ابو حنيفة لا متعة لها فان متعها كان حسنا وقال الشافعي انها تستحق المتعة لقوله تعالى وللمطلقت متاع بالمعروف ۱۲ م

قلت اتفقوا على ذلك ۱۲

و اولات الاحمال اجلهن ان یضعن حملهن ومن یتق الله یجعل له من امره یسرا ذلک امر الله انزله الیکم ومن

یتق الله یکفر عنه سیئاته ویعظم له اجرا اسکنوهن من حیث سکنتم من وجدکم ولا تضاروهن لتضیقوا

علیهن وان کن اولات حمل فانفقوا علیهن حتی یضعن حملهن فان ارضعن لکم فاتوهن اجورهن واتمروا بینکم

بمعروف وان تعاسرتم فسترضع له اخری لینفق ذو سعة من سعته ومن قدر علیه رزقه فلینفق مما اتیه

الله لا یکلف الله نفسا الا ما اتیها سیجعل الله بعد عسر یسرا ای پیغامبر وقتی که تو و امت تو اراده کنید طلاق دادن زنان پس طلاق دهید ایشانرا در اول عدة ایشان یعنی در طهری که جماع نکرده باشید و یاد دارید عدة را و بترسید از خدا پروردگار خویش بیرون مکنید ایشانرا از خانهای ایشان و باید که ایشان نیز بیرون نروند مگر آنکه بعمل آرند کار بیحیائی آشکارا یعنی زنا کنند پس بجهة اقامت حد ایشان را بیرون باید آورد و این حدها مقرر کرده خداست و هر که تجاوز کند از حدهای خدا هر آینه ستم کرد بر جان خویش نمیدانی شاید که خدا تعالی پیدا کند بعد از طلاق کاری را یعنی شاید که با یکدیگر راضی شوند و مراجعت کنند والله اعلم پس چون نزدیک رسیدند زنان مطلقه بمیعاد خود یعنی بانقضاء مدت عدة پس نگاه دارید ایشانرا بوجه پسندیده یا جدا شوید از ایشان بوجه پسندیده و ایذا مرسانید و قصد ایذای ایشان مکنید در نگاهداشتن ایشان یا در مفارقت و گواه گیرید دو کس صاحب عدالت را از قوم خود یعنی بر طلاق و رجعة و بپا دارید گواهی را برای خدا این حکم پند داده میشود هر کرا مومن باشد بخدا و بروز آخر و هر که بترسد از خدا پیدا کند برای او راه برآمدن از سختیهای دنیا و آخرت و روزی دهد او را از آنجا که در گمان او نبود و هر که توکل کند بر خدا پس خدا تعالی کفایت کننده اوست هر آینه خدا رسنده است بمراد خود بتحقیق ساخته است خدا تعالی هر چیز را میعاد مقرر و آنانکه نومید شدند از حیض بسبب کلان سالی از زنان شما یعنی از مطلقات اگر در شک افتاده اید پس بدانید که عدة ایشان سه ماه است و آنانکه نیز حیض نرسیده اند نیز عدة ایشان سه ماه است و صاحبات حمل عدة ایشان آنست که بنهند بار شکم خود را و هر که بترسد از خدا پدید آرد برای او در کار او آسانی را این است حکم خدا فرو آورد آنرا بسوی شما و هر که بترسد از خدا در گذرد از وی گناهان او را و زیاده دهد او را مزد ساکن کنید زنان مطلقه را در جایگه شما میباشید بقدر طاقت خود و ایذا مرسانید ایشانرا تا تنگ گیرید بر ایشان و اگر باشند خداوندان حمل پس خرج کنید بر ایشان یعنی نفقه بدهید ایشان را تا آنکه بنهند حمل خود را پس از آن اگر شیر دهند بفرمان شما بفرزندان شما را پس بدهید ایشانرا مزد ایشان و با یکدیگر معامله کنید در میان خویش بوجه پسندیده پس اگر خشونت کردید با یکدیگر پس نزدیک است که شیر بدهد برای او فرزندان او را زنی دیگر باید که خرج کند صاحب وسعت از وسعت خود و آنکه تنگ کرده شد بر وی رزق او را پس باید که خرج کند از آنچه عطا کرده است او را خدا تعالی تکلیف نمیکند خدا تعالی هیچ کس را مگر بحسب آنچه داده است او را

نزدیک هست که پیدا خواهد کرد خدا تعالی بعد از تنگدستی آسایش را **باب** القرء وهي الاطهار مراد از قروء در آیهٔ کریمه
طهر هست **مالك** عن ابن شهاب عن عروة بن الزبير عن عائشة ام المومنين انها انتقلت حفصة
بنت عبد الرحمن بن ابي بكر الصديق حين دخلت في الدم من الحيضة الثالثة قال ابن شهاب فذكرت ذلك لعمرة
بنت عبد الرحمن فقالت صدق عروة وقد جادلها في ذلك ناس فقالوا ان الله تعالى يقول في كتابه ثلثة قروء فقالت
عائشة صدقتم وهل تدرون ما الاقراء انما الاقراء الاطهار عروه روایت کرد که حضرت عائشه نقل کنانید حفصه بنت
عبد الرحمن را وقتی که داخل شد در حیض سوم گفت ابن شهاب ذکر کردم این قصه را در پیش عمره بنت عبد الرحمن پس گفت عمره
راست گفت عروه و هر آئینه بحث کرده بودند با عائشه درین مسئله جمعی از مردمان پس گفتند هر آئینه خدا تعالی میفرماید در کتاب
خود ثلثه قروء پس گفت عائشه راست گفتید آیا میدانید که اقراء چیست جز این نیست که اقراء اطهار هست **مالك** عن ابن
شهاب انه قال سمعت ابا بكر بن عبد الرحمن يقول ما ادركت احدا من فقهائنا الا وهو يقول هذا يريد قول عائشة
ابن شهاب گفت شنیدم از ابوبکر بن عبد الرحمن که میگفت ندریافتم کسی را از فقها شهر خود مگر که میگفت همین قول مراد میداشت
قول حضرت عائشه **مالك** عن نافع وزيد بن اسلم عن سليمان بن يسار ان الاحوص هلك بالشام حين دخلت
امرأته في الدم من الحيضة الثالثة وقد كان قد طلقها فكتب معاوية بن سفيان الى زيد بن ثابت يسأله عن ذلك ٣٤٩
فكتب اليه زيد انها اذا دخلت في الدم من الحيضة الثالثة فقد برئت منه وبرئ منها ولا ترثه ولا يرثها احوص
قضا کرد در شام وقتی که داخل شد زن او در حیض سوم حال آنکه او را طلاق داده بود پس نوشت معاویه ابن ابوسفیان بسوی
زید بن ثابت سوال میکرد او را ازین ماجرا پس نوشت بسوی او زید بن ثابت که این زن وقتی که داخل شد در حیض سوم پس هر آئینه
بی تعلق شد از شوهر و شوهر بی تعلق شد از وی و زن وارث مرد نمی شود درین صورت و مرد نیز وارث زن نمیشود **مالك**
عن نافع عن عبد الله بن عمر انه كان يقول اذا طلق الرجل امرأته فدخلت في الدم من الحيضة الثالثة فقد برئت
منه وبرئ منها ولا ترثه ولا يرثها عبد الله بن عمر میگفت وقتی که طلاق داد مرد زن خود را پس داخل شد در حیض سوم
پس هر آئینه زن بی تعلق از مرد و مرد بی تعلق شد از زن و زن وارث مرد نمیشود و مرد وارث زن نمیشود **قال مالك**
وهو الامر عندنا گفت مالک همین ست حکم نزدیک ما **مالك** انه بلغه عن القاسم بن محمد وسالم بن عبد الله
وابي بكر بن عبد الرحمن وسليمن بن يسار وابن شهاب انهم كانوا يقولون اذا دخلت المطلقة في الدم من الحيضة
الثالثة فقد بانت من زوجها ولا ميراث بينهما ولا رجعة عليها قاسم بن محمد و سالم بن عبد الله و ابوبکر بن عبد
الرحمن و سلیمان بن یسار و ابن شهاب میگفتند وقتیکه داخل شد زن مطلقه در حیض سوم پس هر آئینه جدا شد از شوهر خود

وميراث نيست درميان ايشان ورجعت نميرسد مردرا بروی **عن** مالک الفضل بن عبد الله مولی المهدی ان القاسم بن محمد وسالم

بن عبد الله كانا يقولان اذا طلقت المرأة فدخلت فی الدم من الحيضة الثالثة فقد بانت منه وحلت قاسم بن محمد وسالم

بن عبد الله می‌گفتند وقتی که طلاق داده شد زنی را پس وقتی شد در حيض سوم پس هرآينه جدا شد از شوهر وحلال شد **باب**

جواز الرجعة فی العدة ولو بغير رضاها اذا لم يطلقها ثلثا ولم يقصد الضرار بيان حكم رجعة در اثنای عدة اگرچه بغير رضا مندی

زن باشد وقتی که طلاق نداد او را سه طلاق ونه قصد ضرر او کرد **قال** الله تعالى واذا طلقتم النساء فبلغن اجلهن فامسكوهن

بمعروف او سرحوهن بمعروف ولا تمسكوهن ضرارا لتعتدوا ومن يفعل ذلك فقد ظلم نفسه ولا تتخذوا آيات

الله هزوا واذكروا نعمة الله عليكم وما انزل عليكم من الكتب والحكمة يعظكم به واتقوا الله واعلموا ان الله بكل شیء

عليم وقتی که طلاق داديد زنان را پس رسيدند نزديک ميعاد مقرر خويش پس نگاه داريد ايشان را بخصلت پسنديده يا رها كنيد

ايشان را بخصلت پسنديده ونگاه داريد ايشان را بجهت ضرر رسانيدن تا تعدی كنيد بر ايشان وهر كه كند اين كار يعنی قصد ضرر ايشان

پس ستم كرد بر خود ومگيريد آيات خدا را بسخريه وياد كنيد نعمت خدا را بر خويش وياد كنيد بتخصيص چيزی را كه فرود آورد بر شما از كتاب و

علم سنت وپند ميدهد بآن شما را وبترسيد از خدا وبدانيد كه خدا بهر چيز داناست **قال** الله تعالى وبعولتهن احق بردهن

يعنی شوهران ايشان سزاوارترند باز آوردن ايشان در عقد خود **مالک** عن ثور بن زيد الديلی ان الرجل كان يطلق

امرأته ثم يراجعها ولا حاجة له بها ولا يريد امساكها كيما يطول بذلك عليها العدة ليضارها فانزل الله تبارك و

تعالى ولا تمسكوهن ضرارا لتعتدوا ومن يفعل ذلك فقد ظلم نفسه يعظهم الله بذلك مالک از ثور بن زيد

الديلی روايت نمود كه هرآينه مردی طلاق ميداد زن خود را بعد از آن رجعة ميكرد با او وهيچ احتياج نبود او را بآن زن ونميخواست

نگاه داشتن وی ليكن برای آنكه دراز شود بسبب رجعة بروی عدة تا ضرر رساند او را پس نازل ساخت خدا تعالى ولا تمسكوهن

ضرارا الآية پند ميداد خدا تعالى ايشان را بآن قال الله تعالى واذا طلقتم النساء فبلغن اجلهن فلا تعضلوهن ان ينكحن

ازواجهن اذا تراضوا بينهم بالمعروف ذلك يوعظ به من كان منكم يؤمن بالله واليوم الآخر ذلكم ازكى لكم واطهر

والله يعلم وانتم لا تعلمون وقتی كه طلاق داديد زنان را پس رسيدند بآخر ميعاد مقرر خود يعنی عدت آخر شد پس منع مكنيد

ايشان را از آنكه نكاح كنند با شوهران خود وقتی كه با يكديگر راضی شدند بخصلت پسنديده اين نهی از منع كردن پند داده ميشود

بآن هر كه مومن باشد از شما بخدا وروز آخر اين ترک منع بهتر است شما را وپاكيزه تر است وخدا ميداند وشما نميدانيد مترجم گويد

در توجيه اين آية اشكالی هست تقرير اين اشكال آنكه فلا تعضلوهن از دو حالة بيرون نيست كه خطاب ازواج را باشد يعنی

ازواج را منع كردن زنان را از نكاح با هر كه خواهند جايز نيست ودر صورت دو چيز خدشه ميكند يكی آوردن ازواجهن بتعريف

٥٠

اضافه وظاهر درین صورت ازواجا بود دیگر قصه معقل بن یسار که سبب نزول آیه است پس معقل بن یسار خواهر خود
را از نکاح با زوج اول منع کرده بود آنکه زوج منع کرده باشد از نکاح با هر که خواهد پس باید که خطاب با اولیا باشد و
درین صورت انتشار ضمایر لازم می آید اذا طلقتم النساء خطاب بود با ازواج ولا تعضلوهن خطاب باشد با اولیا وظاهر نزدیک
این بنده آنست که خطاب با ازواج باشد وجواب از خدشه اول آنست که اصل کلام از ازواجا بود اما چون این زنان رغبت کردند با ایشان
ومیل نمودند بایشان باعتبار ما یؤول ازواجهن گفته شد بجهت تنبیه بر آنکه منع کردن ایشان فائده نمی بخشد وازواج ایشان
همان خواهند بود که ایشان خواهند وجواب از خدشه دیگر آنست که معقل بن یسار نهی از عضل اولیا بطریق منطوق ازین آیه
فهم نکرده است بلکه بطریق فحوی چون دید که خدا تعالی ازواج را بعد انقضای عدة منع فرمود از عضل بجهت اصلاح حال مراة وترک
اتباع داعیه حقد دانست که وی نیز در عضل ولیه خود مصیب نیست بجهت لزوم فساد حال مراة در جبر بر ترک کسی که رغبت دارد
در وی ومیل دارد بسوی وی واتباع داعیه حقد بعد ظهور وجه صواب والله اعلم وفقیر تجویز نمیکند که حمل نماید آیه را بر معنی دور از لفظ
بوجهیکه اهل عرف از آن آیه فهم نکنند زیرا که تجویز مثل این توجیه در استفاده معانی قرآن بطریق نص یا ظاهر نرسیده
المبتوتة لها السکنی ولا نفقة لها الا ان تکون حاملا زیرا که مطلقه باشد بلفظ البتة رای ولازم است سکنی ونیست او
٥١ را نفقه مگر آنکه حامل باشد **مالك** عن عبد الله بن یزید مولى الاسود بن سفیان عن ابی سلمة بن عبد الرحمن بن عوف
عن فاطمة بنت قیس ان ابا عمرو بن حفص طلقها البتة وهو غائب بالشام فارسل الیها وکیله بشعیر فسخطته فقال
والله ما لك علینا من شیء فجاءت الی رسول الله صلی الله علیه وسلم فذکرت ذلك له فقال لیس لك علیه نفقة و
امرها ان تعتد في بیت ام شریك ثم قال تلك امراة یغشاها اصحابي اعتدي عند عبد الله بن ام مکتوم فانه رجل
اعمی تضعین ثیابك فاذا حللت فاذنیني قالت فلما حللت ذکرت له ان معاویة بن ابي سفیان وابا جهم بن هشام
خطباني فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم اما ابو جهم فلا یضع عصاه عن عاتقه واما معاویة فصعلوك
لا مال له انکحي اسامة بن زید قالت فکرهته ثم قال انکحي اسامة بن زید فنکحته فجعل الله فیه خیرا واغتبطت به
ابو عمرو بن حفص طلاق داد فاطمه بنت قیس را طلاقی بائن که رجعت را گنجایش نبود وابو عمرو غائب بود بناحیه شام پس فرستاد
بسوی فاطمه وکیل ابو عمرو جو را پس ناپسند کرد آن جو را پس گفت وکیل بخدا سوگند که نیست ترا بر ذمه ما هیچ چیز پس آمد فاطمه بجناب
آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس ذکر کرد این ماجرا در حضرت او پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم نیست ترا بر شوهر
تو هیچ نفقه وامر کرد او را که عدة نشیند در خانه ام شریک بعد از آن فرمود ام شریک زنی است که داخل می شوند بروی
اصحاب من عدت بنشین نزدیک عبد الله بن ام مکتوم پس هر آینه او مردی است نابینا می نهی جامه خود را پس وقتی که برای علامت

خبر دار کن مرا گفت فاطمه پس وقتی که برآمدم از عدة ذکر کردم در جناب آنحضرت صلی الله علیه وسلم که معاویه بن ابی سفیان و ابوجهم بن هشام پیغام نکاح فرستادند مرا پس فرمود ابوجهم پس فرو نمیگذارد عصای خود را از کتف خود یعنی عادت دارد که زنان را می زند بعصای و اما معاویه پس بینوا است نیست او را مالی نکاح بکن اسامه بن زید را گفت فاطمه پس مکروه داشتم نکاح او را بعد از ان باز فرمود نکاح بکن اسامه را پس نکاح کردم با او پس پیدا کرد خدای تعالی در نکاح او خیر را و بر من غبطه کرده شد در آن

مالك عن يحيى بن سعيد عن القاسم بن محمد وسليمن بن يسار انه سمعهما يذكران ان يحيى بن سعيد بن العاص طلق ابنة عبد الرحمن بن الحكم البتة فانتقلها عبد الرحمن بن الحكم فارسلت عائشة ام المؤمنين الى مروان بن الحكم وهو يومئذ امير المدينة فقالت اتق الله واردد المرأة الى بيتها فقال مروان في حديث سليمن بن يسار ان عبد الرحمن غلبني وقال مروان في حديث القاسم او ما بلغك شان فاطمة بنت قيس فقالت عائشة لا يضرك الا تذكر حديث فاطمة فقال مروان ان كان بك شر فحسبك ما بين هذين من الشر قاسم بن محمد و سلیمان بن یسار میگفتند که یحیی بن سعید طلاق داد زن خود را که دختر عبد الرحمن بن الحکم بود بطلاق بائن پس نقل کرد او را عبد الرحمن پس آدم فرستاد حضرت عائشه بجانب مروان و وی در آن روز امیر مدینه بود پس گفته فرستاد که بترس از خدا و رد کن و باز گردان آن زن را بسوی خانه او پس گفت مروان در روایت سلیمان که عبد الرحمن غالب آمد بر من و گفت مروان در روایت قاسم آیا نرسیده است تو را خبر فاطمه بنت قیس پس فرمود حضرت عائشه ضرر نمیکند ترا که یاد نکنی حدیث فاطمه را پس گفت مروان اگر هست با تو شر در حدیث فاطمه یعنی عذر طول لسان او یا اقارب شوهر خود پس کفایت میکند ترا آنچه در میان یحیی بن سعید بن العاص و بنت عبد الرحمن ابن الحکم است از شر و فساد یعنی باهم منازعت و تباغض دارند پس یکجا بودن ایشان منجر بزیاده از آن شر خواهد شد والله اعلم

مالك عن نافع ان ابنة سعيد بن زيد بن عمرو بن نفيل كانت تحت عبد الله بن عمرو بن عثمان فطلقها البتة فانتقلت فانكر ذلك عليها عبد الله بن عمر دختر سعید بن زید بود در نکاح عبد الله بن عمرو بن عثمان پس طلاق داد او را طلاق بائن پس نقل کرد او پس انکار کرد بروی عبد الله بن عمر

مالك انه سمع ابن شهاب يقول المبتوتة لا تخرج من بيتها حتى تحل وليست لها نفقة الا ان تكون حاملا فينفق عليها حتى تضع حملها **قال مالك** وهذا الامر عندنا ابن شهاب گفت مطلقه بطلاق بائن بیرون نیاید از خانه خود تا آنکه حلال شود و نیست او را نفقه مگر آنکه حامل باشد پس خرج کند بروی در صورت حمل تا آنکه بنهد بار شکم خود را گفت مالک و همین است حکم نزدیک ما

مترجم گوید رضی الله عنه عائشه رضی الله عنها ذکر میکرد که سبب اسقاط سکنی این است که فاطمه در مکان وحش بود پس خوف حاصل شد و آنحضرت ازین جهت رخصت داد و سعید بن المسیب میگفت که در زبان فاطمه درازی بود یعنی بدگوئی این بابت

مسئلة اتفق اهل العلم على ان المطلقة الرجعية تستحق النفقة والسكنى واختلفوا في المبتوتة فقال احمد لا نفقة لها ولا سكنى بحديث فاطمة بنت قيس وقال ابو حنيفة لها النفقة والسكنى كالمطلقة الرجعية وقال الشافعي لها السكنى بكل حال ولا نفقة لها الا ان تكون حاملا عائشة وابن المسيب انكرا على فاطمة

٥٢ وانما رخص النبي صلى الله عليه وسلم لها ان تعتد في بيت غير زوجها بسبب واختلفوا في ذلك السبب فروي عن عائشة ان فاطمة كانت في مكان وحش فخيف على ناحيتها فلذلك رخص لها النبي صلى الله عليه وسلم وقال سعيد بن المسيب انما نقلت فاطمة لطول لسانها على احمائها وانما علمت من حيث انها كانت السيء يقع السامع في فتنة

درازی کرد بر برادران شوہر خود پس از جہت آنحضرت صلعم امر فرمود که در خانه ام مکتوم عدة نشیند پس حضرت عائشه انکار میکرد بر فاطمه در روایت این حدیث که سبب رخصت ذکر سکنی نکند پس مردان در شبه می افتند و حضرت عمر انکار میکردند بروی بعد از آن رجوع کردند بقرآن پس اسکنوهن من حیث سکنتم من وجدکم مثبت سکنی یا نفقه همه مطلقات را وان کن اولات حمل فانفقوا مخصص نفقه یافتن بحامل بطریق مفهوم مخالف پس آنچه در ترجمه باب گذشت فتوی دادند والله اعلم باب

عدة المتوفی عنها زوجها اذا لم تکن حاملا ان تتربص اربعة اشهر وعشرا عدت زنی که وفات یافته باشد از سر او شوهر او وقتی که نباشد حامل آنست که درنگ کند چهار ماه و ده روز **قال الله تعالی** والذین یتوفون منکم ویذرون ازواجا یتربصن بانفسهن اربعة اشهر وعشرا فاذا بلغن اجلهن فلا جناح علیکم فیما فعلن فی انفسهن بالمعروف والله بما تعملون خبیر آنانکه بمیرند از شما وبگذارند زنان را باید که انتظار کنند آن زنان خویشتن را چهار ماه و ده روز پس چون رسیدند بمیعاد خویش یعنی عدة منقضی شد پس گناه نیست بر شما در آنچه کردند در حق خویشتن بخصلت پسندیده یعنی نکاح بطور شروع وخدا بآنچه میکنید آگاه است بر همین است اتفاق علما واین آیت ناسخ است نزد ایشان آیة والذین یتوفون منکم ویذرون ازواجا وصیة لازواجهم متاعا الی الحول غیر اخراج **باب**

عدة المتوفی عنها زوجها اذا کانت حاملا ان تضع حملها عدة زنی که وفات یافته باشد شوهر او از سر او وقتی که حامل باشد صحیح آنست که وقتی که بنهد بار شکم خود را حلال شد مترجم گوید رضی الله عنه والذین یتوفون عام است متوفی عنها زوجها را حامل باشد یا غیر حامل وآیه واولات الاحمال عام است که متوفی عنها زوجها باشد یا مطلقه باشد پس در باب حامل که زوج او وفات یافته تعارض عموم آیتین واقع شد رجوع کردند بحدیث حضرت پیغامبر صلی الله علیه وسلم **مالك** عن عبد ربه بن سعید بن قیس عن ابی سلمة بن عبد الرحمن انه قال سئل عبد الله بن عباس وابو هریرة عن المراة الحامل یتوفی عنها زوجها فقال ابن عباس آخر الاجلین وقال ابو هریرة اذا ولدت فقد حلت فدخل ابو سلمة بن عبد الرحمن علی ام سلمة زوج النبی صلی الله علیه وسلم فسالها عن ذلك فقالت ام سلمة ولدت سبیعة الاسلمیة بعد وفات زوجها بنصف شهر فخطبها رجلان احدهما شاب والآخر کهل فحطت الی الشاب فقال الکهل لم تحل بعد وکان اهلها غیبا ورجا اذا جاء اهلها ان یؤثروه بها فجاءت رسول الله صلی الله علیه وسلم فذکرت له ذلك فقال قد حلت فانکحی ما شئت سوال کرده شد عبد الله بن عباس وابو هریره را از حکم زنی حامل وقتی که وفات یافته است از سر او شوهر او پس گفت ابن عباس آخرین دو عدة لازم است یعنی باید دید که آخرین دو عدة هر کدام باشد همان لازم شود وگفت ابو هریره وقتی که بزاید فرزند را حلال شود و برآید از عدة پس در آمد ابو سلمه بر ام سلمه زوج نبی صلی الله علیه وسلم پس سوال نمود او را ازین مسئله پس گفت ام سلمه بزاد سبیعه

قلت علیه اهل العلم هی ناسخة عندهم لقوله تعالی والذین یتوفون منکم ویذرون ازواجا وصیة لازواجهم متاعا الی الحول غیر اخراج ۱۲

۵۳

بعد وفات شوهر خود بنیم ماه پس پیغام نکاح فرستادند باو دو شخص یکی از ایشان جوان بود و آن دیگر معمر یعنی جوانی و پیری
پس میل کرد بجانب جوان پس گفت آن شخص دوم که در میان جوانی و پیری بود حلال نشدی هنوز و بود نزد اولیای سبیعه غایب
امید میداشت اینمرد کلان سال وقتیکه بیایند اولیائی او اختیار خواهند کرد همین مرد کلان سال را بنزد ویرا او پس آمد سبیعه
پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس ذکر کرد این ماجرا پیش وی صلی الله علیه وسلم پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم او را
هرآئینه حلال شدی پس نکاح کن هر کرا خواهی **مالك** عن يحيى بن سعيد عن سليمن بن يسار ان عبد الله بن عباس
وابا سلمة بن عبد الرحمن بن عوف اختلفا في المراة تنفس بعد وفات زوجها بليال فقال ابو سلمة اذا وضعت
ما في بطنها فقد حلت وقال ابن عباس اخر الاجلين فجاء ابو هريرة فقال انا مع ابن اخي يعني ابا سلمة بن عبد
الرحمن فبعثوا كريبا مولى عبد الله بن عباس الى ام سلمة زوج النبي صلى الله عليه وسلم يسالها عن ذلك فجاءهم فاخبرهم
انها قالت ولدت سبيعة الاسلمية بعد وفات زوجها بليال فذكرت ذلك لرسول الله صلى الله عليه
وسلم فقال قد حللت فانكحي ماشئت عبد الله بن عباس و ابو سلمة بن عبد الرحمن اختلاف کردند در حکم زنی که نفسا شد
بعد وفات شوهر خود بچند شب پس گفت ابو سلمه وقتی که بزاد آنچه در شکم اوست حلال شد و گفت عبد الله بن عباس است
او آخرین دو عدت است پس آمد ابو هریره پس گفت من همراه برادرزاده خودم یعنی درین حکم موافقم با ابو سلمه پس فرستادند
کریب مولی ابن عباس را بسوی ام سلمه که سوال کند او را ازین مسئله پس آمد با ایشان خبر پیدا کرد ام سلمه گفت که بزاد سبیعه اسلمیه
بعد وفات شوهر خود بچند شب پس ذکر کرد این ماجرا پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس فرمود هرآئینه حلال شدی پس
نکاح بکن هر کرا خواهی **قال مالك** وهذا الامر الذي لم يزل عليه اهل العلم ببلدنا گفت مالک همین است حکمی که
همیشه بر آنند اهل علم در شهر ما **مالك** عن هشام بن عروة عن ابيه عن المسور بن مخرمة انه اخبره ان سبيعة
الاسلمية نفست بعد وفات زوجها بليال فقال لها رسول الله صلى الله عليه وسلم قد حللت فانكحي من شئت
مسور بن مخرمه خبر داد عروه را که هرآئینه سبیعه اسلمیه نفسا شد بعد فوت شوهر خود بچند شب پس گفت او را رسول صلی الله علیه
وسلم هرآئینه حلال شدی پس نکاح کن هر کرا خواهی **باب** يجب ان تبيت المتوفى عنها زوجها في بيتها حتى تحل ويجوز
لها ان تخرج نهارا واجب است شب گذرانیدن زنی که وفات یافته است شوهر او از سرای او در خانه شوهر تا آنکه از عدت برآید و جایز است
او را آنکه برآید در روز **مالك** عن نافع عن عبد الله بن عمر انه سئل عن المراة يتوفى عنها زوجها وهي حامل فقال
عبد الله بن عمر اذا وضعت حملها فقد حلت فاخبره رجل من الانصار كان عنده ان عمر بن الخطاب قال لو وضعت
وزوجها على سريره لم يدفن بعد لحلت سوال کرده شد عبد الله بن عمر را از حکم زنی که وفات یافت شوهر او و حال آنکه

قلت عليه اكثر اهل العلم خصوصا ابتداء عدتها بقوله تعالى واولات الاحمال اجلهن ان يضعن حملهن ورواه هذه الاية تشتمل المتوفى عنها زوجها وان كانت مسوقة في باب المطلقات كذا في … ۲

حامل بود پس گفت عبد الله بن عمر وقتیکه بنهد بار شکم خود را پس هر آینه حلال شد پس خبر داد او را مردی از انصار که نشسته بود
نزدیک او عمر بن الخطاب فرمود اگر بزاید حامل آنکه شوهر او بر تخته بغسل خود است دفن کرده نشده است هنوز حلال شد مالك
عن سعيد بن اسحق بن كعب بن عجرة عن عمته زينب بنت كعب بن عجرة ان الفريعة بنت مالك بن سنان وهي
اخت ابي سعيد الخدري اخبرتها انها جاءت الى رسول الله صلى الله عليه وسلم تسأله ان ترجع الى اهلها في بني خدرة
فان زوجها خرج في طلب اعبد له ابقوا حتى اذا كانوا بطرف القدوم ادركهم فقتلوه فسألت رسول الله صلى الله
عليه وسلم ان ارجع الى اهلي في بني خدرة فان زوجي لم يتركني في مسكن يملكه ولا نفقة قالت فقال رسول الله صلى
الله عليه وسلم نعم قالت فانصرفت حتى اذا كنت في الحجرة ناداني رسول الله صلى الله عليه وسلم او امر بي فنوديت
له فقال كيف قلت فرددت عليه القصة التي ذكرت له من شان زوجي فقال امكثي في بيتك حتى يبلغ الكتاب
اجله قالت فاعتددت فيه اربعة اشهر وعشرا قالت فلما كان عثمان بن عفان ارسل الي فسألني عن ذلك فاخبرته
فاتبعه وقضى به فریعه دختر مالک بن سنان و او خواهر ابو سعید خدری بود آمد بسوی آنحضرت صلی الله علیه وسلم سوال میکرد
از آنحضرت صلی الله علیه وسلم رخصت آنکه باز گردد بسوی قوم خود در بنی خدره پس هر آینه شوهر او بر آمد در تفحص غلامانی چند
از آن او که گریخته بودند تا آنکه رسیدند غلامان بناحیه قدوم دریافت ایشان را پس آن غلامان بکشتند او را گفت فریعه پس سوال ۵۵
کردم آنحضرت را صلی الله علیه وسلم رخصت آنکه رجوع کنم بسوی قوم خود در بنی خدره پس هر آینه شوهر من نگذاشته است مرا در
خانه که مالک او باشد و نه نفقه گفت فریعه پس فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم آری رجوع بکن گفت فریعه پس باز گشتم
تا وقتی که رسیدم بحجره دیواری که بر گرد خانه آنحضرت بود صلی الله علیه وسلم آواز داد مرا آنحضرت صلی الله علیه وسلم یا فرمود بکسی
که ندا کند مرا پس آواز داده شدم مرا پس آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرمود چگونه گفتی صورت مسئله پس ثانیا ذکر کردم پیش آن
حضرت صلی الله علیه وسلم قصه را که اولا ذکر کرده بودم پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم از حال شوهر خود پس فرمود درنگ کن
در خانه خود تا آنکه برسد میعاد عدت بنهایت خود گفت فریعه پس عدت نشستم در آن خانه چهار ماه و ده شب گفت فریعه پس
وقتی که خلیفه شد حضرت عثمان آدم فرستاد بسوی من پس سوال کرد مرا ازین ماجرا پس خبر دادم او را پس پیروی آن کرد و حکم نمود
بآن مالك عن حميد بن قيس المكي عن عمرو بن شعيب عن سعيد بن المسيب ان عمر بن الخطاب كان يرد
المتوفى عنهن ازواجهن من البيداء يمنعهن الحج عمر بن الخطاب باز میگردانید آن زنان را که وفات یافته بودند از سر ایشان
شوهران ایشان از بیدا یعنی از ذی الحلیفه منع میکرد ایشان را از حج مالك عن يحيى بن سعيد انه بلغه ان السائب
بن خباب توفي وان امرأته جاءت الى عبد الله بن عمر فذكرت له وفاة زوجها وذكرت له حرثا لهم بقناة وسألته هل

يصلح بها ان تبيت فيه فنهاها عن ذلك فكانت تخرج من المدينة سحرا فتصبح في حرثهم فتظل فيه يومها ثم تدخل المدينة اذا امست فتبيت في بيتها سائب بن خباب متوفى شد و همسر او زن او آمد پیش عبد الله بن عمر پس ذکر کرد پیش او وفات شوهر خود را و ذکر کرد پیش او حال زراعتی که از آن قوم او بود و در نزدیکی کاریز سوال کرد که آیا درست است او را که شب گذراند در آن زراعت پس منع کرد او را عبد الله بن عمر از این کار پس می برآمد از مدینه وقت سحر پس بوقت صبح می رسید در زراعت ایشان پس سکونت میکرد در آن زراعت آن روز را و بعد از آن داخل میشد بمدینه وقتی شام داخل میشد پس شب میگذرانید در خانه خود

مالك عن نافع عن عبد الله بن عمر انه كان يقول لا تبيت المتوفى عنها زوجها ولا المبتوتة الا في بيتها عبد الله بن عمر میگفت شب نگذراند زنی که وفات یافته است شوهر او و نه زنی که طلاق بائن واقع شده است برو مگر در خانه خود مترجم گوید مختلف شدند علما در باب سکنی برای زن معتده که وفات یافته باشد زوج او و نزد ابو حنیفه لازم نیست برای او سکنی عدة نشیند آن جا که خواهد و مالک تجویز سکنی می نماید و شافعی را درین باب دو قول است مانند مذهبین

باب ما يجب على المراة المتوفى عنها زوجها ان تحد اربعة اشهر وعشرا بان تترك الطيب والكحل والمصبوغ للزينة ولا يحل لغير الزوجة ان تحد فوق ثلث ليال واجب است بر زنی که وفات یافته است شوهر او که ماتم بگیرد چهار ماه و ده شب یعنی باین طور که ترک کند استعمال خوشبوی و سرمه و جامه که او را رنگین کرده اند بجهت زینت و حلال نیست غیر زوجه متوفی را که ماتم بگیرد بر قریب خود زیاده از سه شب

مالك عن عبد الله بن ابي بكر بن محمد بن عمرو بن حزم عن حزم عن حميد بن نافع عن زينب بنت ابي سلمة انها اخبرته هذه الاحاديث الثلاثة قالت زينب دخلت على ام حبيبة زوج النبي صلى الله عليه وسلم حين توفي ابوها ابو سفيان بن حرب فدعت ام حبيبة بطيب فيه صفرة خلوق او غيره فدهنت به جارية ثم مسحت بعارضيها ثم قالت والله ما لي بالطيب من حاجة غير اني سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم على المنبر يقول لا يحل لامراة تؤمن بالله واليوم الآخر ان تحد على ميت فوق ثلث ليال الا على زوج اربعة اشهر وعشرا قالت زينب ثم دخلت على زينب بنت جحش زوج النبي صلى الله عليه وسلم حين توفي اخوها فدعت بطيب فمست منه ثم قالت والله ما لي بالطيب حاجة غير اني سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم على المنبر يقول لا يحل لامراة تؤمن بالله واليوم الآخر تحد على الميت فوق ثلث ليال الا على زوج اربعة اشهر وعشرا قالت زينب وسمعت امي ام سلمة زوج النبي صلى الله عليه وسلم تقول جاءت امراة الى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقالت يا رسول الله صلى الله عليه وسلم ان ابنتي توفي عنها زوجها وقد اشتكت عينها افنكحلها فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم لا مرتين او ثلثا كل ذلك يقول لا ثم قال انما هي اربعة اشهر وعشرا وقد كانت احداكن

٥٥ قلت اختلف اهل العلم في السكنى للمعتدة عن الوفاة فقال ابو حنيفة لا سكنى لها بل تعتد حيث شاءت وقال مالك لها السكنى وللشافعي قولان كالمذهبين ومنشأ ذلك الاختلاف في تاويل حديث فريعة فرأى هؤلاء ان اذنه صار منسوخا بقوله آخرا وقوله امكثي في بيتك اقول

٥٦ يحتمل ان يكون اذنه لها ... من حيث انها ذكرت ان زوجها لم يتركها في مسكن يملكه ١٢

فی الجاهلیة ترمی بالبعرة علی راس الحول قال حمید بن نافع فقلت لزینب وما ترمی بالبعرة علی راس الحول
فقالت زینب کانت المراة اذا توفی عنها زوجها دخلت حفشا ولبست شر ثیابها ولم تمس طیبا ولا شیئا حتی تمر بها
سنة ثم توتی بدابة حمار او شاة او طائر فتفتض به فقلما تفتض بشیٔ الا مات ثم تخرج فتعطی بعرة فترمی بها ثم
تراجع بعد ما شاءت من طیب او غیره قال مالك والحفش البیت الردی وتفتض تمسح به جلدها کالنشرة

گفت زینب دختر ام سلمه که درآمدم بر ام حبیبه زوجه آنحضرت صلی الله علیه وسلم وقتیکه متوفی شد پدر او ابو سفیان پس طلب کرد
ام حبیبه خوشبوی که در وی زردی بود آن خوشبو خلوق بود یا غیر آن پس بدست خود گرفت آنرا کنیزکی بعد از آن مالید
آنرا برخسارهای ام حبیبه بعد از آن ام حبیبه گفت بخدا که نیست مرا بخوشبوی هیچ حاجت بجز آنکه شنیدم از آنحضرت صلی الله علیه
وسلم که میفرمود حلال نیست هیچ زنی را که ایمان آورده است بخدا و روز آخر که ماتم بگیرد بر میت زیاده از سه شب مگر
بر شوهر خود که ماتم بگیرد چهار ماه و ده شب گفت زینب بعد از آن داخل شدم بر زینب بنت جحش وقتی که وفات یافت
برادر او پس طلب کرد خوشبو را پس مالید از آن بعد از آن گفت بخدا که نیست مرا بخوشبو هیچ حاجت بجز آنکه شنیدم آنحضرت را
صلی الله علیه وسلم که بر منبر میفرمود حلال نیست هیچ زنی را که ایمان آورده است بخدا و روز آخر که ماتم بگیرد بر میت زیاده
از سه شب مگر بر شوهر خود که ماتم گیرد چهار ماه و ده شب گفت زینب و شنیدم از مادر خود ام سلمه که میگفت آمد زنی ٥٧
پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس گفت یا رسول الله هر آینه دختر من متوفی شده است از سر او شوهر او و هر آینه بیمار شده
است از جهت چشم خود آیا سرمه کشم در چشم او پس فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم که نی دو بار یا سه بار باین جواب و
سوال تکرار شد هر بار آنحضرت صلی الله علیه وسلم میفرمود نی بعد از آن فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم جز این نیست
که عدة چهار ماه و ده شب است و هر آینه یکی از شما در جاهلیة می انداخت پشک را نزدیک انتهاء سال گفت حمید پس گفتم زینب را
و چیست معنی انداختن پشک نزدیک انقضاء سال پس گفت زینب که در زمان جاهلیة وقتی که متوفی میشد از زنی شوهر او
داخل میشد در بدترین خانه و می پوشید بدترین جامهای خود و استعمال نمیکرد خوشبو را و نه چیزی از امور زینت تا آنکه می
گذشت بروی یکسال بعد از آن آورده میشد پیش او جانور خری یا بزی یا مرغی پس بر بدن خود میمالید آنرا پس کم بود که بر بدن
خود بمالد چیزی را اگر آنچیز نمیمیرد و بعد از آن بر می آمد از آن خانه پس داده میشد بدست او پشکی پس می انداخت آنرا پس از آن رجوع
میکرد بعد از ین مقدمها بهر چه خواستی از خوشبو یا غیر آن گفت مالک و حفش خانه ردی را گویند و معنی تفتض آنست که مسح میکرد بآن
جانور پوست بدن خود را بوجهی که می مالد و دفع کننده سحر از خود مالك عن نافع عن صفیة بنت ابی عبید عن
عائشة وحفصة زوجی النبی صلی الله علیه وسلم ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال لا یحل لامراة تومن

باللہ والیوم الآخر ان تحد علی میت فوق ثلث لیال الا علی زوج حضرت عائشہ وحفصہ روایت نمودند کہ رسول
صلی اللہ علیہ وسلم فرمود حلال نیست زنی را کہ ایمان آوردہ ست بخدا و بروز آخر کہ ماتم گیرد بر میتی زیادہ از سہ شب
بر شوہر **مالك** عن نافع عن صفیۃ بنت ابی عبید انہا اشتکت عینہا وھی حاد علی زوجہا عبد اللہ
بن عمر فلم تکتحل حتی کادت عیناھا ترمصان صفیہ بنت ابی عبید بیمار شد بدرد چشم خود وا وصاحب ماتم بود بر شوہر خود
عبد اللہ بن عمر پس سرمہ نکشید تا آنکہ نزدیک بود کہ دو چشم او بی نور شوند **مالك** انہ بلغہ ان ام سلمۃ زوج النبی
صلی اللہ علیہ وسلم قالت لامراۃ حاد علی زوجہا اشتکت عینہا فبلغ ذلك منہا اکتحلی بکحل الجلاء باللیل
امسحیہ بالنہار ام سلمہ زوجہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم فرمود زنی را کہ ماتم داشت بر شوہر خود بیمار شد بدرد چشم پس
رسید بیماری او بنہایۃ تصدیع او کہ سرمہ کن کہ دفع اخلاط چشم نماید بشب و دور کن آنرا در روز **مالك** انہ بلغہ عن
سالم بن عبد اللہ وسلیمن بن یسار انہما کانا یقولان فی المراۃ یتوفی عنہا زوجہا اذا خشیت علی بصرہا من رمد
او شکوی اصابہا انہا تکتحل وتتداوی بدواء او بکحل وان کان فیہ طیب سالم بن عبد اللہ وسلیمن بن یسار گفتند
درباب زنی کہ متوفی شدہ باشد از سروی شوہر او وقتی کہ بترسد بر چشم خود از ورم چشم یا مرضی کہ رسیدہ باشد باو
وی سرمہ کشد و دوا بمالد دوای یا سرمہ واگرچہ در آن دوا خوشبو باشد **مالك** انہ بلغہ ان رسول اللہ صلی
اللہ علیہ وسلم دخل علی ام سلمۃ وھی حاد علی ابی سلمۃ وقد جعلت علی عینہا صبرا فقال ما ھذا یا ام سلمۃ
قالت انما ھو صبر یا رسول اللہ قال اجعلیہ باللیل وامسحیہ بالنہار رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم داخل شد
بر ام سلمہ و وی ماتم داشت بر ابو سلمہ کہ زوج اول او بود و حالا آنکہ ضماد کردہ بود بر چشم خود صبر را پس فرمود آنحضرت صلی اللہ
علیہ وسلم چیست این ضماد ای ام سلمہ گفت جز این نیست کہ آن صبر است یا رسول اللہ فرمود آنحضرت صلی اللہ علیہ و
سلم پس ضماد کن آنرا وقت شب و زائل کن آنرا در روز **مالك** انہ بلغہ ان ام سلمۃ زوج النبی صلی اللہ علیہ و
سلم کانت تقول تجمع الحاد راسہا بالسدر والزیت ام سلمہ میگفت جمع کند زن صاحب ماتم سر خود را یعنی موہای
سر را بسدر کنار و روغن زیت **باب** عدۃ الامۃ اذا توفی عنہا زوجہا باب در بیان عدۃ کنیزک چون وفات
یافت از وی شوہر او **مالك** انہ بلغہ ان سعید بن المسیب وسلیمن بن یسار کانا یقولان عدۃ الامۃ
اذا ھلك عنہا زوجہا شہران وخمس لیال سعید بن المسیب وسلیمان بن یسار میگفتند عدۃ کنیزک وقتی کہ بمیرد از سر وی
شوہر وی دو ماہ و پنج شب است **مالك** عن ابن شہاب مثل ذلك [٥٢] مالک از ابن شہاب مانند این روایت کردہ
و ہمین است مذہب جمہور علما **باب** عدۃ البدویۃ من اھل الخیام در بیان عدۃ بادیہ نشین از اہل خیمہا کہ بیوستہ

٥٢ قلت علیہ اہل العلم ۱۲

از مرغزاری بمرغزاری نقل کنند مالك عن هشام بن عروة عن ابيه انه كان يقول في المرأة البدوية
يتوفى عنها انها تنتوي حيث انتوى اهلها عروه میگفت در باب زن بادیه نشین که بمیرد از سر او شوهر او کوچ کند جائیکه
کوچ کنند قوم او قال مالك وهو الامر عندنا گفت مالک و همین است حکم نزدیک ما باب عدة التي تسكن
بالكراء در بیان عدة زنی که ساکن شده است بکرایه مالك عن يحيى بن سعيد ان سعيد بن المسيب سئل
عن المرأة يطلقها زوجها وهي في بيت بكراء على من الكراء قال سعيد على زوجها قال فان لم يكن عند زوجها قال
فعليها قال فان لم يكن عندها قال فعلى الامير سعید بن المسیب را سوال کرده شد از حکم زنی که طلاق داد او را شوهر او حالانکه او در خانه
بود بکرایه بر که واجب میشود این کرایه گفت سعید بن المسیب بر شوهر و گفت سائل اگر نباشد چیزی نزد شوهر او گفت پس بر آن زن واجب می شود گفت سائل اگر نباشد
نزد او گفت پس بر امیر باشد یعنی از بیت المال باید داد باب عدة من ارتفعت عنها الحيض در عدة کسیکه مرتفع
شد از وی حیض مالك عن يحيى بن سعيد وعن يزيد بن عبد الله بن قسيط الليثي عن سعيد بن المسيب
انه قال قال عمر بن الخطاب ايما امرأة طلقت فحاضت حيضة او حيضتين ثم رفعتها حيضتها فانها
تنتظر تسعة اشهر فان بان بها حمل فذلك والا اعتدت بعد التسعة الاشهر ثلثة اشهر ثم حلت
عمر ابن الخطاب گفت هر زنی که طلاق داده شد او را پس حائض شد یک حیض یا دو حیض بعد از آن برداشته شد حیض او
پس هر آئینه وی انتظار کشد نه ماه پس اگر ظاهر شد بآن زن حمل پس عدة او بیان وضع حمل ست والا عدة نشیند
بعد از آن سه ماه بعد از آن حلال شد باب عدة المستحاضة باب در بیان عدة مستحاضة مالك
عن ابن شهاب عن سعيد بن المسيب انه قال عدة المستحاضة سنة سعید بن المسیب گفت عدة مستحاضه
یکسال است باب عدة من تباعدت اقراؤها عدة زنی که دور دور رسد اطهار او بیان اطهار است مالك
انه سمع ابن شهاب يقول عدة المطلقة الاقراء وان تباعدت ابن شهاب میگفت عدة مطلقه باطهار است
اگرچه از یکدیگر در نهایه بعید باشند باب امرأة المفقود در حکم زنیکه شوهر او گم شده باشد مالك عن يحيى بن سعيد
عن سعيد بن المسيب ان عمر بن الخطاب قال ايما امرأة فقدت زوجها فلم تدر اين هو فانها تنتظر اربع سنين
ثم تعتد اربعة اشهر وعشرا ثم تحل عمر بن الخطاب فرمود هر زنی که گم کند شوهر خود را پس ندانسته شود که کجاست شوهر
او پس هر آئینه وی انتظار کند چهار سال بعد از آن عدة نشیند چهار ماه و ده روز بعد از آن حلال شد قال مالك
وان تزوجت بعد انقضاء عدتها فدخل بها زوجها او لم يدخل بها فلا سبيل لزوجها الاول اليها قال مالك
وذلك الامر عندنا وان ادركها زوجها قبل ان تتزوج فهو احق بها گفت مالک و اگر نکاح کرد بعد گذشتن

عدۃ خود پس داخل شد بروی شوہر او یا داخل نشد در ہر صورتی راہ نیست شوہر اول را بسوی او گفت مالک وہمین است حکم
مقرر نزدیک ما واگر یافت زوج اولش او را پیش ازانکہ نکاح کند پس او احق است بآن زن **قال** مالک وادرکت بعض الناس ینکر
الذی قال بعض الناس علی عمر بن الخطاب انہ قال یخیر زوجہا الاول اذا جاء فی صداقہا او فی امراتہ گفت مالک
دریافتم بعض علما را کہ انکار میکردند آن مقولہ را کہ بعض مردمان بستہ اند بر عمر بن الخطاب کہ اختیار دادہ شود شوہر اول را
وقتی کہ بیاید در انکہ بگیرد مہر آن زن یا بگیرد زن خود را **باب** اجتماع العدتین ووجوب العدۃ علی المدخولۃ
بشبہۃ باب در بیان حکم جمع شدن دو عدۃ ووجوب عدۃ بر زنی کہ جماع کردہ شد او را بشبہہ **مالک** عن ابن
شہاب عن سعید بن المسیب وعن سلیمان بن یسار ان طلیحۃ الاسدیۃ کانت تحت رشید الثقفی فطلقہا
فنکحت فی عدتہا فضربہا عمر بن الخطاب وضرب زوجہا بالمخفقۃ ضربات وفرق بینہما ثم قال عمر بن الخطاب
ایما امراۃ نکحت فی عدتہا فان کان زوجہا الذی تزوجہا لم یدخل بہا فرق بینہما ثم اعتدت بقیۃ عدتہا
من زوجہا الاول ثم کان الاخر خاطبا من الخطاب وان کان دخل بہا فرق بینہما ثم اعتدت بقیۃ عدتہا
من زوجہا الاول ثم اعتدت من الاخر ثم لا یجتمعان ابدا وقال سعید بن المسیب لہا مہرہا بما استحل
منہا طلیحہ اسدیہ بود در نکاح رشید ثقفی پس طلاق داد او را پس نکاح کرد طلیحہ در عدۃ خود پس زد او را عمر بن الخطاب
و زد شوہر او را بدرہ چندبار وجدا ساخت ایشان را گفت عمر بن الخطاب ہر زنی کہ نکاح کند در عدۃ خود پس اگر باشد آن
شوہر او کہ نکاح کردہ است با او ہنوز دخول نکردہ تفرقہ کردہ شود میان ایشان بعد ازان عدۃ نشیند باقی ایام عدۃ خود
را از شوہر اول بعد ازان باشد آن شوہر دوم خاطبی از خطبہ کنندگان یعنی پیغام فرستندگان واگر دخول کردہ است با و جدائی انداختہ شود در میان
ایشان بعد ازان عدۃ کشد باقی عدۃ خود از شوہر اول بعد ازان عدۃ کشد ازان شوہر دیگر بعد ازان جمع نشوند ہرگز گفت سعید
بن المسیب او راست مہر او بسبب آنچہ حلال دانستہ فرج او را **مترجم** گوید تحریم نکاح او مجمع علیہ نیست واللہ اعلم **مترجم** وقتیکہ جمع
شود بر زنی دو عدۃ از دو کس بانکہ وطی کردہ باشد او را در عدۃ غیری بشبہہ پس متداخل میشوند نزد اکثر علما و در عدۃ و ابو
حنیفہ میگوید تداخل واقع میشود وقول حضرت عمر رض کہ ثم لا یجتمعان ابدا درین قول حضرت عمر متفرد است کہ شخصی نکاح کرد
زنی را در عدۃ دیگری تفرقہ انداختہ شود در میان ایشان تفرقہ ابدی وعامہ اہل علم بر آن اند کہ حلال میشود آن زن
برای زوج دوم بعد خروج از عدۃ شوہر اول واللہ اعلم **باب** تستحب العقیقۃ مستحب است عقیقہ کردن از
تولد فرزندی **مالک** عن زید بن اسلم عن رجل من بنی ضمرۃ عن ابیہ انہ قال سئل رسول اللہ صلی اللہ
علیہ وسلم عن العقیقۃ فقال لا احب العقوق وکانہ انما کرہ الاسم وقال من ولد لہ ولد فاحب ان

يبسات عن ولده فليفعل سوال كرده شد آنحضرت صلى الله عليه وسلم از عقيقه پس فرمود من دوست نميدارم عقوق را گويا
كه مكروه داشت نام عقوق را و فرمود هر كرا فرزندي متولد شود پس بخواهد كه ذبح كند از فرزند خويش پس بايد كه بكند **مالك** عن
نافع ان عبد الله بن عمر لم يكن يساله احد من اهله عقيقة الا اعطاه اياها وكان يعق عن ولده بشاة شاة
عن الذكور والاناث عبد الله بن عمر سوال نميكرد او را هيچكس از اهل خانه او عقيقه مگر ميداد او را عقيقه و عقيقه ميكرد از اولاد
خود بيك يك شاة از ذكور و اناث **مالك** عن ربيعة بن ابي عبد الرحمن عن محمد بن ابراهيم بن الحارث التيمي انه
قال سمعت ابي يستحب العقيقة ولو بعصفور محمد بن ابراهيم تيمي گفت شنيدم از پدر خود كه مستحب است عقيقه اگرچه
بگنجشك باشد **مالك** انه بلغه انه عق عن حسن وحسين ابني علي بن ابي طالب مالك را رسيد كه عقيقه كرده شد
از امام حسن و امام حسين رضي الله عنهما پسران علي بن ابي طالب رضي الله عنه **مالك** عن هشام بن عروة ان اباه عروة
بن الزبير كان يعق عن بنيه الذكور والاناث بشاة شاة عروه بن الزبير عقيقه ميكرد از فرزندان خود پسران و دختران
بيك يك مترجم گويد عقيقه سنت است نزد اكثر علما مگر نزد ابو حنيفه عقيقه سنت نيست و در حديث ترمذي دو بز از پسر و يك
بز از دختر آمده و همين است قول شافعي و محلى گفته كه حاصل ميشود سنت بيك بز در عقيقه پسر و كمال سنت دو بز است و گفت
شافعي كه عقيقه در خوردن و تصدق كردن حكم اضحيه دارد و سنت است پختن آن و نبايد شكست استخوان آنرا و ذبح كرده شود
روز هفتم از ولادت و نام مولود نيز در آن روز گذاشته ميشود و حلق راس مولود بعد ذبح عقيقه سنت است

باب يستحب ان يتصدق بزنة شعر المولود فضة مستحب است كه صدقه دهد بمقدار وزن موي فرزند از نقره **مالك**
عن جعفر بن محمد عن ابيه انه قال وزنت فاطمة بنت رسول الله صلى الله عليه وسلم شعر حسن وحسين وزينب
وام كلثوم فتصدقت بزنة ذلك فضة حضرت فاطمه رضي الله عنها وزن كرد موي حسن وحسين وزينب وام كلثوم
پس صدقه داد بوزن آن از نقره **مالك** عن ربيعة بن ابي عبد الرحمن عن محمد بن علي بن حسين انه قال وزنت
فاطمة بنت رسول الله صلى الله عليه وسلم شعر حسن وحسين فتصدقت بزنته فضة وزن كرد حضرت فاطمه رضي
الله عنها موي امام حسن و امام حسين پس صدقه داد بوزن آن از نقره

باب يجب لحياء المولود بالارضاع حولين
كاملين الا اذا اجتمع راي الوالدين عن تشاور منهما على ان الفطام لا يضره فحينئذ يجوز الفطام قبل
الحولين والمرضع يجوز ان تكون الوالدة او الظئر المسترضعة فان لم تيسر المسترضعة او لم يقدر الوالد
على استيجارها تعينت الوالدة فان ارضعت الوالدة فليس لها الا النفقة والكسوة بالمعروف
بما كان بسبب الزوجية وان ارضعت الظئر فلها اجرها واجب است بر پدر و مادر تدبير زندگي فرزند شير خوردن

قلت العقيقة سنة عند اكثر اهل العلم الا ابا حنيفة فانه قال ليست بسنة واخرج الترمذي حديث عن الغلام شاتان وعن الجارية شاة فقال ومن ذلك قال المحلي الشافعي في قوله يحصل اصل السنة في عقيقة الذكر بشاة وكمال السنة شاتان وقال الشافعي العقيقة في الاكل والتصدق

٩١

كالاضحية ويسن طبخها ولا يكسر عظمها ويذبح يوم سابع ولادته ويسمى فيه ويحلق راسه بعد ذبحها ١٢

قلت عليه الشافعي

تا دوسال کامل اگر که متفق شود رای پدر و مادر و مشوره یکدیگر از آنها بر آنکه باز داشتن از شیر ضرر نمیکند او را یعنی پیش از تمام
دوسال نه بعد از دوسال پس درین وقت جایز است باز داشتن فرزند از شیر پیش از آنکه دوسال تمام بکند و شیر دهنده جایز
است که مادر باشد یا دایه شیر دهنده و اگر امکان نشد دایه گرفتن یا قادر نیست پدر بر اجاره گرفتن دایه مقرر میشود برای
شیر خورانیدن والده فرزند پس اگر شیر میخوراند والده پس نیست او را چیزی یعنی لازم نیست مگر نفقه و پوشاک بوجه پسندیده
از آن قبیل که لازم است بسبب زوجیت و اگر شیر خوراند دایه پس او راست اجرا او **قال الله تعالى** والوالدات
یرضعن اولادهن حولین کاملین لمن اراد ان یتم الرضاعة وعلى المولود له رزقهن وکسوتهن بالمعروف
لا تکلف نفس الا وسعها لا تضار والدة بولدها ولا مولود له بولده وعلى الوارث مثل ذلک فان
ارادا فصالا عن تراض منهما وتشاور فلا جناح علیهما وان اردتم ان تسترضعوا اولادکم فلا جناح علیکم اذا
سلمتم ما اتیتم بالمعروف واتقوا الله واعلموا ان الله بما تعملون بصیر و مادران باید که شیر دهند اولاد خود را
دوسال کامل این تعیین برای کسی است که خواهد تمام کردن مدت رضاعت یعنی و اگر مشوره ایشان واقع شد که پیش از دوسال
از شیر باز باید داشت در صورت تعیین حولین نیست و بر پدر واجب است نفقه مادران و پوشش ایشان بوجه پسندیده تکلیف
داده نمیشود هیچکس را مگر بقدر طاقت او و ضرر رسانیده نشود والده را بسبب ولد او یعنی اگر طاقت ارضاع ندارد
بسبب مرضی یا غیر آن جبر نباید کرد و حقوق او را ترک نباید نمود و تکلیف نباید داد او را ضرر داده نشود پدر را بسبب فرزند
او یعنی زیاده از طاقت او نباید گرفت و اگر مرضعه مناسبه بهم نمی آید زن را لازم است شیر دادن و بر وارث واجب است
مانند این یعنی اگر پدر بمیرد از مال طفل مادر او را باید داد پس اگر خواهند والدین از شیر باز کردن پیش از دوسال بعد رضا
مندی ایشان و مشوره کردن ایشان با یکدیگر پس هیچ گناه نیست بر ایشان و اگر خواستید ای پدران که مرضعه گیرید برای اولاد خود یعنی
غیر والده پس نیست هیچ گناه بر شما وقتیکه داد ید آنچه دادن آن مقرر کرد ید بوجه پسندیده و بترسید از خدا و بدانید که
خدا با آنچه میکنید بیناست مترجم گوید اجماع منعقد است بر آنکه نفقه و کسوة زوجه بر زوج واجب است اگرچه فرزند ندارد و
قید وعلى المولود له رزقهن احترازی نیست و عبارت والوالدات یرضعن دلالت میکند بر وجوب ارضاع و حدیث
حاکم که لعنت میکند خدا تعالى بر مادری که شیر ندهد فرزند خود را بیان آن میکند **باب** تجب نفقة الزوجة
على الزوج موسرا کان او معسرا واجب است نفقه زن بر شوهر توانگر باشد یا فقیر **قال الله تعالى** لینفق ذو سعة
من سعته ومن قدر علیه رزقه فلینفق مما اتاه الله باید که نفقه دهد صاحب وسعت از وسعت خود یعنی موافق
توانگری خود و کسیکه تنگ کرده شد بروی رزق او پس باید که خرج کند از آنچه داده است او را خدا تعالى **وقال تعالى** وعلى

قلت

یرد ذلک ان الوالدات تعم المطلقات وغیرها وقیل یختص بالمطلقات لان سیاق الآیة فی قصة المطلقات اوری وحینئذ یوخذ حکم غیر المطلقات بالاولى قوله وعلى المولود له یدل على ان الوالدة مادامت زوجته او معتدة لا تستحق الاجر وعلیه ابو حنیفة قوله وعلى الوارث مثل

٦٣

ذلک المراد منه وارث الصبی ای من یرثه لو مات الصبی والمراد به المرضعة من ماله ان کان له مال قوله فان ارادا فصالا یعنی فطاما قبل الحولین وقوله وان اردتم ان تسترضعوا اولادکم یعنی الى نساء غیرهن ای تطلبوا المراضع لاولادکم قوله ما اتیتم ای ما اردتم ایتاءه کقوله تعالى اذا قمتم الى الصلوة

قال الله تعالى وعلى المولود له رزقهن وكسوتهن بالمعروف بر پدر واجبست نفقه مادران و پوشش ایشان بوجه پسندیده
ذلك ادنى ان لا تعولوا این نزدیکتر است بآنچه جور نکنید باب تجب على الابن نفقة الابوين اذا كان موسرا
وهما معسران واجبست بر پسر نفقه پدر و مادر وقتیکه پسر توانگر باشد و ایشان تنگدست قال الله تعالى وبالوالدين
احسانا وقال وصاحبهما في الدنيا معروفا ومن المعلوم انه ليس من الاحسان ولا من المصاحبة بالمعروف ان
يموتا جوعا والولد في رغد عيش یاد کرده اند الله تعالی در حق پدر و مادر احسان کردن فرمود مصاحبت پدر و مادر بکنی در دنیا
بوجه پسندیده و معلوم است که احسان و مصاحبت نیک نیست که پسر ایشان حالانکه گرسنه بمیرند و پسر در آسایش و وسعت گذرانند
عمر بگذرد باب اذا فارق الرجل امرأته وبينهما ولد صغير فالام وام الام اولى بالحضانة من الاب الى
ان يكبر اگر جدا کند مرد زن خود را یعنی طلاق داد و در میان شان فرزندی است صغیر پس مادر و مادر مادر اولی است بآنکه کنار
خود پرورش بدهد فرزند را تا بزرگ شود مالك عن يحيى بن سعيد انه قال سمعت القاسم بن محمد يقول كانت عند
عمر بن الخطاب امرأة من الانصار فولدت له عاصم بن عمر ثم انه فارقها فجاء عمر بن الخطاب قباء فوجد ابنه
عاصما يلعب بفناء المسجد فاخذ بعضده فوضعه بين يديه على الدابة فادركته جدة الغلام فنازعته
اياه حتى اتيا ابا بكر الصديق فقال عمر ابني وقالت المرأة ابني فقال ابو بكر خل بينها وبينه قال فما راجعه عمر
الكلام بود در نکاح عمر بن الخطاب زنی از انصار پس زاد ازوی عاصم بن عمر بعد از آن حضرت عمر مفارقت کرد از آن زن
پس آمد عمر بن الخطاب در محله قبا پس یافت پسر خود عاصم را که بازی میکند در نزدیکی مسجد پس گرفت بازوی او را پس نهاد
او را پیش روی خود بر دابه پس رسید با وی جده آن طفل که مادر مادر بود پس نزاع کرد با حضرت عمر در آن طفل تا آنکه آمدند
هر دو پیش ابوبکر صدیق پس گفت حضرت عمر این پسر من است و گفت زن این پسر من است پس گفت ابوبکر صدیق متعرض
مشو میان این زن و میان این طفل پس گفت و شنید نکرد با حضرت عمر رضی الله عنه باب تجب نفقة المماليك
ولا يجوز ان يكلفوا ما لا يطيقون ويتعهد الامام ذلك واجبست نفقه غلامان و کنیزکان و جایز نیست که تکلیف داده
شود ایشان را چیزی که طاقت آن ندارند و متعهد شود امام این امر را مالك انه بلغه ان ابا هريرة قال قال رسول
الله صلى الله عليه وسلم للمملوك طعامه وكسوته بالمعروف ولا يكلف من العمل الا ما يطيق رسول الله صلى الله
عليه وآله وسلم فرمود مملوک راست طعام او و پوشاک او بوجه پسندیده و تکلیف داده نشوند از کار مگر آنچه طاقت آن دارند
مالك انه بلغه ان عمر بن الخطاب كان يذهب الى العوالي كل يوم سبت فاذا وجد عبدا في عمل لا يطيقه
وضع عنه منه عمر بن الخطاب میرفت بسوی عوالی مدینه هر روز شنبه پس وقتیکه میافت غلامی را در کاری که طاقت آن

نمی شست تخفیف میکرد از ان عمل از وی **باب** التحفظ فی ضرائب الاماء و باب در بیان احتیاط نمودن در تحمیل
بر کنیزکان مقرر شود که بوسیله بمالکان رسانند **مالک** عن عمه ابی سهیل بن مالک عن ابیه انه سمع عثمان بن
عفان وهو یخطب وهو یقول لا تکلفوا الامة غیر ذات الصنعة فانکم متی ما کلفتموها ذلک کسبت بفرجها
ولا تکلفوا الصغیر الکسب فانه اذا لم یجد سرق وعفوا اذ اعفکم الله وعلیکم من المطاعم بما طاب منها حضرت
عثمان در خطبه میگفت تکلیف ندهید کنیزکی را که هنر نمیداند بکسب پس هر آینه شما وقتی که تکلیف دهید او را بکسب کسب خواهد کرد
بفرج خود و تکلیف ندهید غلام صغیر را بکسب پس هر آینه وی وقتی که نیابد چیزی دزدی خواهد کرد و باز مانید از شبهات و عفت
که خدا تعالی شما را توانائی عفت داد و لازم بگیرید از مطعومات آنچه پاکیزه باشد یعنی شبه ندارد **باب** ثواب المملوک اذا
نصح لسیده واحسن عبادة الله در بیان ثواب مملوک وقتی که خیر خواهی کند برای مالک خود و نیک بجا آرد عبادت
خدا تعالی **مالک** عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال ان العبد اذا نصح لسیده
واحسن عبادة الله فله اجره مرتین رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود هر آینه غلام وقتی که خیر خواهی کند برای سید
خود و نیک کند عبادت خدا تعالی را پس او راست مزد او دو بار **باب** یحرم وطی الامة الحامل من غیره حرام
است جماع کنیزکی که حامل باشد از غیر این شخص **مالک** باسناده عن سعید بن المسیب کان یقول ینهی
ان یطأ الرجل ولیدة فی بطنها جنین لغیره سعید بن المسیب میگفت منع کرده شود از انکه وطی کند مرد کنیزکی را که در
شکم او حمل است از آن غیر او مترجم گوید اصل این مسئله حدیث ابوسعید خدری است که آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرمود در
بندیهای اوطاس که وطی کرده نشود حامله را تا وقتیکه بنهد بار شکم و نه غیر حامل را تا آنکه حائض شود یک حیض **باب**
یحرم الجمع بین الاختین فی الوطی بملک الیمین حرام است جمع کردن درمیان دو خواهر در وطی بملک یمین
مالک عن ابن شهاب عن قبیصة بن ذؤیب ان رجلا سأل عثمان بن عفان عن الاختین من ملک
الیمین هل یجمع بینهما فقال عثمان احلتهما آیة وحرمتهما آیة اخری واما انا فلا احب ان اصنع ذلک
قال فخرج من عنده فلقی رجلا من اصحاب رسول الله صلی الله علیه وسلم فسأله عن ذلک فقال لو کان
لی من الامر شیء ثم وجدت احدا فعل ذلک لجعلته نکالا قال ابن شهاب اراه علی ابن ابی طالب رضی الله عنه
مردی سوال کرد عثمان بن عفان را از حکم دو خواهر بملک یمین آیا جمع کند میان ایشان پس گفت حضرت عثمان حلال
ساخت این دو را یک آیت و حرام گردانید این دو را آیت دیگر اما من دوست نمیدارم که اینکار بکنم پس برآمد این سائل
از پیش حضرت عثمان پس ملاقات کرد با مردی از اصحاب آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس سوال کرد او را ازین مسئله پس

قلت هو سبیل الورع عندهم

قلت اصله حدیث ابی سعید الخدری عن النبی صلی الله علیه وسلم قال فی سبایا اوطاس لا توطأ حامل حتی تضع ولا غیر ذات حمل حتی تحیض حیضة وعلی هذا اهل العلم

گفت آن صحابی اگر بودی مرا از خلافة چیزی بعد از ان می یافتم شخصی را که کرده باشد اینکار می ساختم او را سبب عبرة گفت ابن
شهاب گمان میشود مرا که آن صحابی علی بن ابی طالب بود **مالك** انه بلغه عن الزبیر بن العوام مثل ذلك خبر رسید
بمالک از زبیر بن عوام مانند این **قال مالك** فی الامة تكون عند الرجل فیصیبها ثم یرید ان یصیب اختها انها لا
تحل له حتى يحرم عليه فرج اختها بنكاح او عتاقة او كتابة او ما اشبه ذلك او يزوجها عبده او غير عبده گفت
مالک درباب کنیزکی که باشد نزد مردی پس جماع میکرد با او بعد از ان خواست که جماع کند خواهر او را حلال نیست او را تا آنکه حرام کند
بر خود فرج خواهر او بنکاح یا آزاد کردن یا مکاتب ساختن یا مانند آن یا بزنی دهد او را بغلام خود یا غیر غلام خود و مترجم گوید مسئله
مجمع علیها ست که دو زن که جائز نیست جمع درمیان آنها در نکاح پس وقتیکه جمع شوند در پیش شخصی بملک یمین حلال نیست او را
جمع آنها در وطی تا آنکه اگر خرید کرد دو کنیزک یکی مادر باشد و دیگر دختر پس جماع کرد با یکی از آن دو پس حرام است آن دوم حرام ابد
دائمی و اگر مالک شد دو خواهر را یا مالک شد کنیزکی را و عمه او را یا خاله او را پس وقتیکه وطی کرد با یکی ازین دو جائز نیست او را که وطی
کند آن دیگر را تا وقتی که حرام گرداند کنیزکی اول را بر خود **قوله** احلتهما آیة مراد او ما ملکت ایمانکم است **قوله** حرمتها
آیة مراد و ان تجمعوا بین الاختین است **باب** یحرم علی الرجل اصابة امة اصابها ابوه حرام است بر مرد جماع
٦٥ با کنیزکی که جماع کرده باشد با وی پدر آن مرد **مالك** انه بلغه ان عمر بن الخطاب وهب لابنه جارية فقال لا
تمسها فانی قد کشفتها عمر بن الخطاب بخشید پسر خود را کنیزکی پس فرمود مساس مکن با او پس هر آئینه من برهنه کرده بودم او را
مالك عن عبد الرحمن بن المجبر انه قال قد وهب سالم بن عبد الله لابنه جارية له فقال لا تقربها فانی قد
اردتها فلم انبسط لها سالم بن عبد الله عطا کرد پسر خود را کنیزکی از آن خود پس گفت نزدیک مشو با او هر آئینه من قصد کردم او را
پس کشاده دل نشدم برای او **مالك** عن یحیی بن سعید ان ابا نهشل بن الاسود قال
للقاسم بن محمد انی رأیت جارية لی منکشفا عنها وهی فی القمر فجلست منها مجلس الرجل من امرأته فقالت انی
حائض فقمت فلم اقربها افاهبها لابنی ان یطأها فنهاه القاسم عن ذلك ابو نهشل بن الاسود گفت قاسم بن محمد را هر آئینه
من دیدم کنیزکی را از آن خود برهنه شده و او در ماهتاب بود پس نشستم از وی بجای نشستن مرد از زن خود پس گفت هر آئینه من حائضه
ام پس خاستم پس نزدیک نشدم با او بعد از آن آیا عطا کنم این کنیزک را به پسر خود که وطی کند او را پس منع کرد او را قاسم ازین کار
مالك عن ابراهیم بن ابی عبلة عن عبد الملك بن مروان انه وهب لصاحب له جارية ثم ساله عنها فقال
قد هممت ان اهبها لابنی فیفعل بها کذا وکذا فقال عبد الملك لمروان کان اورع منك وهب لابنه جارية
ثم قال لا تقربها فانی قد رأیت ساقها منکشفة عبد الملک بن مروان بخشید بهمنشینی از آن خود کنیزکی بعد از ان سوال

کرد او را از حال آن کنیزک پس گفت آن همنشین هر آئینه من قصد کردم که عطا کنم او را به پسر خود پس بکند با او چنان و چنان پس گفت عبد
الملک هر آئینه مروان پرهیزگارتر بود از تو عطا کرد به پسر خود کنیزکی بعد از آن گفت نزدیک مشو با او پس هر آئینه من دیدم ساق او را
برهنه شده **باب العزل** معنی عزل اینست که جماع کند با جاریه خود یا زن خود تا وقتی که انزال نزدیک رسید نزع کند ذکر را از فرج
او تا انزال بیرون فرج واقع شود و علوق متحقق نگردد **مالك** عن ربيعة بن ابي عبد الرحمن عن محمد بن يحيى بن حبان
عن ابي محيريز انه قال دخلت المسجد فرايت ابا سعيد الخدري فجلست اليه فسالته عن العزل فقال ابو سعيد
الخدري خرجنا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم في غزوة بني المصطلق فاصبنا سبيا من سبي العرب فاشتهينا
النساء واشتدت علينا العزبة واحببنا الفداء فاردنا ان نعزل فقلنا نعزل ورسول الله صلعم بين اظهرنا
قبل ان نسأله فسألناه عن ذلك فقال ما عليكم الا تفعلوا ما من نسمة كائنة الى يوم القيمة الا وهي كائنة
ابن ابی محیریز گفت داخل شدم در مسجد پس دیدم ابوسعید خدری را پیش نشستم نزدیک او پس سوال کردم او را از عزل پس گفت ابوسعید برآمدیم
همراه رسول الله صلی الله علیه وسلم در غزوه بنی مصطلق پس رسیدیم بندی را از بندی عرب پس رغبت کردیم بزنان و دشوار شد
بر ما ترک جماع و دوست داشتیم که مال بگیریم عوض ایشان پس قصد کردیم که عزل کنیم پس گفتیم با یکدیگر آیا عزل کنیم پیش از آنکه
سوال کنیم از آنحضرت صلی الله علیه وسلم حالانکه آنحضرت صلی الله علیه وسلم درمیان ماست پس سوال کردیم آنحضرت را صلی الله علیه ٦٦
وسلم از این ماجرا پس فرمود هیچ زیان نیست بر شما که نکنید نیست هیچ روح پیدا شونده تا روز قیامت الا که وی بود نیست
مالك عن ابي النضر مولى عمر بن عبيد الله عن عامر بن سعد بن ابي وقاص عن ابيه انه كان يعزل سعد بن
ابی وقاص عزل میکرد **مالك** عن ابي النضر مولى عمر ابن عبيد الله عن ابن افلح مولى ابي ايوب الانصاري عن ام
ولد لابي ايوب الانصاري انه كان يعزل ابو ایوب الانصاری عزل میکرد **مالك** عن نافع عن عبد الله بن
عمر انه كان لا يعزل وكان يكره العزل عبدالله بن عمر عزل نمیکرد و مکروه میداشت عزل را **مالك** عن ضمرة بن سعيد المازني
عن الحجاج بن عمرو بن غزية انه كان جالسا عند زيد بن ثابت فجاءه ابن فهد رجل من اهل اليمن فقال يا
ابا سعيد ان عندي جواري ليس نسائي اللاتي كن باعجب الي منهن وليس كلهن يعجبني ان تحمل مني افاعزل فقال
افته يا حجاج فقلت يغفر الله لك انما نجلس عندك لنتعلم منك قال افته يا حجاج قال فقلت هو حرثك
ان شئت سقيته وان شئت اعطشته قال وكنت اسمع ذلك من زيد فقال زيد صدق حجاج بن عمرو نشسته
بود نزدیک زید بن ثابت پس آمد پیش او ابن فهد مردی از اهل یمن پس گفت ای ابا سعید هر آئینه نزدیک من کنیزکان هستند که نیستند
زنانی که پیش ازین بودند در نکاح من خوشتر نزدیک من از ایشان یعنی در حسن و جمال و خوش وقت نمیکنند مرا که همه ایشان حامله شوند

از من پس آیا عزل کنم پس گفت زید فتوی بده این مرد را ای حجاج پس گفتم بیا مرزاد ترا خدا تعالی خیر این نیست که می نشینیم نزدیک تو
تا بیاموزم از تو گفت فتوی بده او را ای حجاج گفت پس گفتم او کشت زار تست اگر خواهی آب بدهی ورا و اگر خواهی تشنه گذاری او را
گفت حجاج و می شنیدم من این سخن را از زید پس گفت زید سخن راست گفت **مالك** عن حميد بن قيس المكي عن رجل

يقال له ذفيف انه قال سئل ابن عباس عن العزل فدعا جارية له فقال اخبريهم فكانها استحيت فقال هو
ذلك اما انا فافعله يعني انه يعزل سوال کرده شد ابن عباس را از حکم عزل پس بخواند کنیزکی را از آن خود پس گفت خبر بده ایشان
را پس گویا وی شرم داشت پس گفت ابن عباس حکم همین است اما من پس میکنم عزل را مترجم گوید درین مسئله اختلاف کردند فقها
یعنی در عزل جماعه کثیر از صحابه و تابعین جائز داشتند و جماعه مکروه و شک نیست که اولی ترک عزل است و قول آنحضرت صلی الله
علیه وسلم ما علیکم الا تفعلوا یعنی ضرری نیست بر شما از ترک عزل و این اشاره میکند بکراهت عزل و بعضی معنی لا تفعلوا لا بأس
علیکم ان تفعلوه فهمیده یعنی هیچ گناه نیست بر شما اگر عزل کنید و درین صورت لا را زائد گفتند و این معنی اشاره است بعدم کراهت
والله اعلم **باب** لا تباع ام الولد ولا توهب وهي حرة بعد موت سيدها فروخته نشود ام ولد یعنی کنیزکی که
از مالک خود بار گرفت و فرزند بزاد و او را جائز نیست که بفروشد و هبه کرده نشود و او را و او آزاد است بعد موت مالک خود **مالك**

عن نافع بن عبد الله بن عمر ان عمر بن الخطاب قال ايما وليدة ولدت من سيدها فانه لا يبيعها ولا يهبها ولا يورثها وهو يستمتع
منها فاذا مات فهي حرة قال يحيى سمعت مالكا يقول الامر عندنا في ام الولد عمر بن الخطاب فرمود هر کنیزکی که بزاد از مالک خود پس برای او حکم
نیست که این مالک بفروشد او را و نه ببخشد او را و در ترکه خود بگذارد او را و او بهره مند میشود از آن کنیزک پس وقتیکه بمرد پس
آن کنیزک آزاد است **باب** استبراء ام الولد اذا توفي عنها سيدها حکم استبراء ام الولد وقتی که متوفی شود از سر او مالک او
مالك عن يحيى بن سعيد انه قال سمعت القاسم بن محمد يقول ان يزيد بن عبد الملك فرق بين رجال

ونساءهم وكن امهات اولاد رجال هلكوا فتزوجوهن بعد حيضة او حيضتين ففرق بينهم حتى يعتددن

اربعة اشهر وعشرا فقال القاسم بن محمد سبحان الله يقول الله تعالى في كتابه والذين يتوفون منكم ويذرون
ازواجا ما هن من الازواج قاسم بن محمد میگفت که یزید بن عبد الملک بجدائی حکم کرد میان جمعی از مردان و زنان ایشان
حالانکه این زنان امهات اولاد مردان دیگر بودند پس آن مردان بمردند پس این جماعه نکاح کردند آن زنان را بعد یک حیض یا دو حیض پس
حکم بجدائی کرد میان ایشان تا آنکه عدة بنشینند چهار ماه و ده شب پس گفت قاسم بن محمد سبحان الله عجب حکمی کرده است میفرماید
خدا تعالی والذين يتوفون منكم ويذرون ازواجا و نیستند این کنیزکان از جمله ازواج **مالك** عن نافع عن عبد الله

بن عمر انه قال عدة ام الولد اذا توفي عنها سيدها حيضة عبد الله بن عمر می گفت عدة ام ولد وقتی که بمیرد مالک او

١٤ قلت قوله ما عليكم الا تفعلوا معناه ما عليكم ضرر من ترك العزل وهذا يشير الى الكراهية العزل وقيل معناه لا بأس عليكم ان تفعلوه ولا زائدة وهذا يشير الى عدم الكراهية اختلف اهل العلم في العزل فرخص فيه غير واحد من الصحابة والتابعين وكرهه جماعة منهم ولا شك ان تركه اولى ١٢

٤٧ قلت هو قول عامة اهل العلم ذهبوا الى ان بيع ام الولد لا يجوز واذا مات المولى عتق لموته من رأس المال مقدما على الدين والوصايا ١٢

یک حیض است **مالک** عن یحیی بن سعید عن القاسم بن محمد انه کان یقول عدة ام الولد اذا توفی سیدها حیضة
قاسم بن محمد میگفت عدة ام ولد وقتی که بمیرد مالک او یک حیض است ترجمہ گویند حیض است برام ولد وقتی فوت شود مالک او تا آنکه انتظار
کند یعنی نکاح نکند باتفاق علما و مختلف اند علما در مدت انتظار وی جماعه اختیار کردند که عدة نشیند چهار ماه و ده شب و رد کردند این قول
را قاسم بن محمد بسبب آنکه مدلول آیه انتظار چهار ماه و ده شب در حق ازواج است غیر کنیزکان و ابوحنیفه عدة سه حیض لازم میداند
و شافعی گفت که عدة نشیند یک حیض **باب** لا یحل نفی الولد بشبهة ما لم یتیقن حلال نیست انکار کردن بولد بسبب شبهه
تا آنکه یقین حاصل نشود **مالک** عن ابن شهاب عن سعید بن المسیب عن ابی هریرة ان رجلا من اهل البادیة جاء الی
رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال ان امرأتی ولدت غلاما اسود فقال له النبی صلی الله علیه وسلم هل لك
من ابل قال نعم قال ما الوانها قال حمر قال فهل فیها من اورق قال نعم قال انی تری ذلك قال نزعه عرق قال فلعل
هذا نزعه عرق هرآینه آمد مردی از اهل بادیه بسوی رسول الله صلی الله علیه وسلم پس گفت هرآینه زن من زاد غلامی سیاه پس فرمود
او را آنحضرت صلی الله علیه وسلم آیا هست پیش تو اشتران گفت آری فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم چگونه است رنگ آنها
گفت سرخ فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس آیا هست در آن از جنس اورق یعنی خاکستری گون گفت آمده است فرمود آن از کجا میداند
آن را گفت نزع کرده آن را رگی فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس شاید که این نیز نزع کرده باشد او را رگی **باب** الولد
للفراش وللعاهر الحجر فرزندان صاحب فراش است و زنا کننده را سنگ است یعنی هیچ نیست **مالک** عن ابن شهاب
عن عروة بن الزبیر عن عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم انها قالت کان عتبة بن ابی وقاص عهد الی
اخیه سعد بن ابی وقاص ان ابن ولیدة زمعة منی فاقبضه الیك قالت فلما کان عام الفتح اخذه سعد بن
ابی وقاص وقال ابن اخی قد کان عهد الی فیه فقام الیه عبد بن زمعة فقال اخی وابن ولیدة ابی ولد علی فراشه
فتساوقا الی رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال سعد یا رسول الله ابن اخی قد کان عهد الی فیه فقال عبد
بن زمعة اخی وابن ولیدة ابی ولد علی فراشه فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم هو لك یا عبد بن زمعة
ثم قال رسول الله صلی الله علیه وسلم الولد للفراش وللعاهر الحجر ثم قال لسودة بنت زمعة احتجبی منه لما رأی من
شبهه بعتبة قالت فما رآها حتی لقی الله عز وجل حضرت عائشه فرمود که عتبه بن ابی وقاص وصیت کرده بود بسوی برادر
خود سعد بن ابی وقاص که پسر کنیزک زمعه از آن من است پس قبض کن او را بسوی خود پس وقتیکه متحقق شد روز فتح مکه بدست آورد
او را سعد ابن ابی وقاص پس گفت هرآینه برادر من وصیت کرده بود بمن در باب او پس ایستاد بسوی او عبد پسر زمعه پس گفت او را که
این طفل برادر من است و پسر کنیزک پدر من است زاده شد بر فراش او پس یکی دیگر را کشیده آوردند بسوی آنحضرت صلی الله علیه وسلم

پس گفت سعد یا رسول الله این پسر برادر من است هر آینه وصیت کرده بود برادر من بسوی من درباب او و گفت عبد بن زمعه این برادر
من است و پسر کنیزک پدر من است متولد شده است بر فراش او پس فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم این پسر تراست ای پسر زمعه
بعد از آن فرمود آنحضرت فرزند از آن صاحب فراش است و زنا کننده را سنگ است بعد از آن فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم
سوده بنت زمعه را که در پرده باش ازوی بسبب آنچه از مشابهت او دید بعتبه پس ندید آن پسر سوده را هیچگاه تا آنکه ملاقات کرد با خدای
یعنی بمرد **باب** اذا اقر السید بوطیها واتت بولد لمدة یمکن ان یکون منه لحقه الولد وان زعم انه کان
یعزل الا ان یکون استبرأ بعد الوطی وقتیکه اقرار کند مالک کنیزک بجماع کردن با آن کنیزک و آورد کنیزک فرزند را در مدتی که ممکن
است که ولد ستند بآن جماع باشد لاحق میشود نسبت ولد بمالک اگرچه بگوید که او عزل میکرد مگر آنکه استبرا کرده باشد بعد از وطی
مالک عن نافع عن صفیة بنت ابی عبید انها اخبرته ان عمر بن الخطاب قال ما بال رجال یطؤن ولائدهم ثم
یدعوهن یخرجن لا تاتینی ولیدة یعترف سیدها ان قد المّ بها الا الحقت به ولدها فارسلوهن بعد او امسکوهن
عمر بن الخطاب فرمود چیست حال آن مردان که وطی میکنند کنیزکان خود را بعد از آن میگذارند ایشان را که برآیند از خانه نیاید پیش من
هیچ کنیزکی که اقرار میکند مالک او که وطی کرده است باو مگر لاحق کنم باو نسب فرزند او را پس بگذارید کنیزکان را بعد از آن یا نگاه دارید
مالک عن ابن شهاب عن سالم بن عبد الله عن ابیه ان عمر بن الخطاب قال ما بال رجال یطؤن ولائدهم
ثم یعزلوهن لا تاتینی ولیدة یعترف سیدها ان قد المّ بها الا الحقت به ولدها فاعزلوا بعد ذلک او اترکوا عمر بن الخطاب
فرمود چیست حال آن مردان که وطی میکنند با کنیزکان خود و بعد از آن عزل میکنند با ایشان نیاید پیش من هیچ کنیزکی که اقرار میکند مالک او
که وطی کرده است باو مگر لاحق میکنم باو نسب فرزند او را پس عزل کنید بعد از آن یا نکنید **باب** اذا اقر احد الورثة ان فلانا
ابن المیت وانکر الباقون لم یثبت نسبه قال یحیی سمعت مالکا یقول الامر المجتمع علیه عندنا فی الرجل یهلک و
له بنون فیقول احدهم قد اقر ابی ان فلانا ابنه ان ذلک النسب لا یثبت بشهادة انسان واحد ولا یجوز اقرار
الذی اقر الا علی نفسه فی حصته من مال ابیه یعطی الذی شهد له قدر ما یصیبه من المال الذی بیده وقتیکه اقرار کند
یکی از وارثان که فلانی پسر میت است و انکار کردند باقی ورثه ثابت نمیشود نسب او گفت یحیی شنیدم مالک را که میگفت امر که اجماع
واقع شده بر آن نزدیک ما درباب شخصی که بمیرد و او را فرزندان باشند پس بگوید یکی از ایشان که اقرار کرده بود پدر من که فلان شخص پسر
اوست پس ثابت نشود نسب آن شخص بشهادة این شخص واحد تنها و نافذ نیست اقرار این اقرار کننده مگر بر نفس خودش یعنی در حصه خود از
مال پدر خود داده شود آن شخص را که اقرار کرده است برای او بقدر آنچه برسد او را از مال که در دست اقرار کننده است **باب**
اذا تزوجت بعد اربعة اشهر وعشرا ثم جاءت بولد قبل ستة اشهر من التزوج فهو للاول وقتی که نکاح کند زنی بعد چهار

ماه و ده شب بعد از آن بیارد ولدی را پیش از شش ماه از تزوج پس آن ولد از آن زوج اول است حدثنا مالك عن يزيد

بن عبد الله بن الهاد عن محمد بن ابراهيم بن الحارث التيمي عن سليمان بن يسار عن عبد الله بن امية ان امراة

هلك عنها زوجها فاعتدت اربعة اشهر وعشرا ثم تزوجت حين حلت فمكثت عند زوجها اربعة اشهر و

نصف شهر ثم ولدت ولدا تاما فجاء زوجها الى عمر بن الخطاب فذكر ذلك له فدعا عمر نسوة من نساء الجاهلية

قدماء فسالهن عن ذلك فقالت امراة منهن انا اخبرك عن هذه المراة هلك عنها زوجها حين حملت فاهريقت

عليه الدماء فحش ولدها في بطنها فلما اصابها زوجها الذي نكحها واصاب الولد الماء تحرك الولد في بطنها

وكبر فصدقها عمر بن الخطاب وفرق بينهما وقال عمر اما انه لم يبلغني عنكما الا خير والحق الولد بالاول سليمان بن يسار از

عبد الله بن امية روايت كرد كه هر آينه زني هلاك شد از سر وي شوهر او پس در عدة گذرانيد چهار ماه و ده شب بعد از آن نكاح

كرد وقتي كه از عدة برآمد و حلال شد پس درنگ كرد نزديك شوهر خود چهار ماه و نيم ماه بعد از آن زاد ولد كامل الخلقة پس آمد شوهر او

بسوي عمر بن الخطاب پس ذكر كرد اين ماجرا در پيش او پس بخواند عمر بن الخطاب زناني را از زمان جاهليت قديم پس سوال كرد

ايشان را ازين قصه پس گفت زني از ميان آنها كه من خبر ميدهم ترا از قصه اين زن فوت شد شوهر او وقتي كه حمل گرفت از آن

پس ريخته شد بران حمل خونها يعني خون حيض پس خشك شد ولد در شكم او پس وقتيكه جماع كرد با او شوهر او كه الحال نكاح كرد او را

و رسيد ولد را آب در حركت آمد ولد در شكم وي و كلان شد پس باور داشت او را عمر بن الخطاب و تفريق كرد در ميان آن هر دو و گفت

نرسيد مرا از شما مگر خير و ملحق گردانيد ولد را بشخص اول باب اذا وطى المراة اثنان بشبهة فاتت بولد يمكن

ان يكون من كل واحد منهما فتنازعاه حكم بقول القائف فان الحقه القائف بهما وكان كبيرا انتسب الى

ايهما شاء وقتي كه وطي كنند زني را دو كس بشبهه پس آورد آن زن ولدي را در آن مدت كه ممكن است كه باشد از هر واحد از آن

دو كس اين و تنازع افتند آن هر دو در حق او حكم كرده شود بقول قيافه شناس پس اگر لاحق كند قائف بهر دو آن و باشد

آن فرزند كلان سال منسوب شود بسوي هر كدامي كه خواهد حدثنا مالك عن يحيى بن سعيد عن سليمان بن يسار ان عمر بن

الخطاب كان يليط اولاد الجاهلية بمن ادعاهم في الاسلام فاتى رجلان كلاهما يدعي ولد امراة فدعا عمر بن

الخطاب قائفا فنظر اليهما فقال القائف لقد اشتركا فيه فضربه عمر ابن الخطاب بالدرة ثم دعى المراة فقال

اخبريني خبرك فقالت كان هذا لاحد الرجلين ياتيني وهي في ابل لاهلها فلا يفارقها حتى يظن وتظن انه

قد استمر بها حبل ثم انصرف عنها فاهريقت عليه دماء ثم خلف عليها هذا تعني الاخر فلا ادري من ايهما

هو قال فكبر القائف فقال عمر للغلام وال ايهما شئت عمر بن الخطاب ملحق ميكرد اولاد جاهليت را بكسي كه دعوى ميكرد ايشان

پس آمدند دو مرد هر یکی ازآن دو کس دعوی میکرد فرزند زنی را پس خواند عمر بن الخطاب قائفی را پس نظر کرد قائف بجانب آن هر دو کس پس گفت هر آینه این هر دو درین فرزند شریک اند پس زد او را عمر بن الخطاب بدره بعد ازان حضرت عمر خواند آن زن را پس گفت او را خبر ده مرا یعنی از حال خود که حقیقت چیست پس گفت آن زن که بود این شخص اشاره میکرد بیکی ازآن دو مرد که می آمد پیش من و حال آنکه آن زن در گله شتران قوم خود می بود پس جدا نمی شد از وی یعنی جماع میکرد با او تا آنکه گمان میکرد آن مرد یا گمان کرد آن زن که هر آینه مستقر شد حمل او و قوت گرفت بعد ازان رفت آن مرد اول از وی پس ریخته شد بران حمل خونها یعنی خون حیض بعد عقب او آمد بر آن زن این مرد یعنی شخص دوم پس نمیدانم از کدام یک ازین دو باشد آن فرزند گفت سلیمان ابن یسار پس تکبیر گفت قائف پس فرمود حضرت عمر آن غلام را که اختیار کن ازین دو کس هر کرا میخواهی یعنی با هر که خواهی با او باش **باب**

فضل العتق در بیان فضل آزاد کردن **قال** الله تعالى فلا اقتحم العقبة وما ادريك ما العقبة فك رقبة او اطعام في يوم ذي مسغبة يتيما ذا مقربة او مسكينا ذا متربة پس در نیامد یعنی آدمی بگذرگاهی سخت و چه چیز مطلع ساخت ترا که چیست گذرگاه سخت یعنی حقیقت قوت آنست که این اعمال بجا آرد خلاص کردن برده یا طعام دادن بروز گرسنگی یتیم صاحب قرابت یا فقیر صاحب خاکساری **باب** من اعتق شركا له في عبد وكان موسرا اعتق عليه هر که آزاد کند حصه از آن خود را در غلامی و باشد آن آزاد کننده مالدار آزاد کرده میشود تمام آن غلام بروی **مالك** عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال من اعتق شركا له في عبد فكان له مال يبلغ ثمن العبد قوم عليه قيمة العدل فاعطى شركاءه حصصهم وعتق عليه العبد والا فقد عتق منه ما عتق رسول الله صلى الله عليه وسلم هر که آزاد کند حصه خود را از غلامی پس باشد مر آن آزاد کننده را مالی که برسد بقیمت عبد قیمت او معین کرده شود بران آزاد کننده بوجه انصاف پس داده شود شریکان او را حصهای ایشان و آزاد شد غلام بران آزاد کننده و واگر نیست او را قیمت غلام پس هر آینه آزاد شد ازان غلام بهمان قدر که آزاد شد مترجم گوید جمهور اهل حدیث برآنند که از غلام مشترک اگر یک شریک حصه خود را آزاد کرد پس اگر او قادر باشد بر قیمت غلام آزاد کرده شود همه آن غلام و قیمت آن از وی بگیرند و اگر بر قیمت قادر نیست پس نصیب او آزاد شد و نصیب دیگران رقیق ماند بهمین قدر اختلاف دارند که در صورت یسار نفس اعتاق همه آزاد میشود یا بعد ادای قیمت شافعی و احمد باول قائل شده و مالک بثانی **باب** اذا اعتق عبيده عند موته وليس له مال غيرهم عتق ثلثهم واخرج الثلث بالقرعة وقتی که آزاد کرد غلامان خود را نزدیک موت خود و نیست او را مالی غیر آن غلامان آزاد شود سیوم حصه ایشان و برآورده شود سیوم حصه بقرعه **مالك** عن يحيى بن سعيد وعن غير واحد عن الحسن بن ابي الحسن البصري وعن محمد بن سيرين ان رجلا في

زمان رسول الله صلى الله عليه وسلم اعتق عبيدا له ستة عند موته فاسهم رسول الله صلى الله عليه وسلم
بينهم فاعتق ثلث تلك العبيد **قال مالك** وبلغني انه لم يكن لذلك الرجل مال غيرهم مروى در زمان آنحضرت صلى
الله عليه وسلم آزاد كرد شش غلام را از آن خود نزديك موت خود پس قرعه انداخت آنحضرت صلى الله عليه وسلم ميان آن غلامان پس آزاد ساخت
سوم حصه آن غلامان را گفت مالك و خبر رسيد بمن كه نبود آن مرد را مالى غير آن غلامان **مالك** عن ربيعة بن ابي عبد الرحمن
ان رجلا في امارة ابان بن عثمان بن عفان اعتق رقيقا له كلهم جميعا ولم يكن له مال غيرهم فامر ابان بن عثمان بتلك
الرقيق فقسمت اثلاثا ثم اسهم على ايهم يخرج سهم الميت فيعتقون فوقع السهم على احد الاثلاث فعتق
الثلث الذي وقع عليهم السهم مروى در زمان امارة ابان بن عثمان آزاد كرد غلامان خود را همه ايشان را و نبود او را مالى
بجز غلامان پس امر كرد ابان بن عثمان بآن غلامان پس سه حصه ساخته شد بعد از آن قرعه انداخت كه هر كدام حصه از ايشان
كه بر آيد قرعه ميت آزاد كرده شوند پس واقع شد قرعه بر يك حصه از آن سه حصه پس آزاد كرده شد آن سوم حصه كه قرعه واقع
شد بر آن **باب** الاعتاق عن الميت بيان آزاد كردن از طرف ميت **مالك** عن عبد الرحمن بن ابي عمرة
الانصاري ان امه ارادت ان توصي ثم اخرت ذلك الى ان تصبح فهلكت وقد كانت همت بان تعتق فقال عبد
الرحمن فقلت للقاسم بن محمد اينفعها ان اعتق عنها فقال القاسم بن محمد ان سعد بن عبادة قال لرسول
الله صلى الله عليه وسلم ان امي هلكت فهل ينفعها ان اعتق عنها فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم نعم مادر عبد الرحمن
خواست كه وصيت كند بعد از آن درنگ كرد وصيت را تا آنكه بوقت صبح در آيد پس هلاك شد پيش از آن حال آنكه قصد كرده بود
كه آزاد كند پس گفت عبد الرحمن كه گفتم بقاسم بن محمد آيا نفع ميكند او را كه آزاد كنم از طرف وى پس گفت قاسم هر آينه سعد بن
عباده گفت بخدمت آنحضرت صلى الله عليه وسلم هر آينه مادر من مرد پس آيا نفع ميدهد او را كه آزاد كنم از طرف او پس فرمود
رسول الله صلى الله عليه وسلم آرى نفع ميدهد **مالك** عن يحيى بن سعيد انه قال توفي عبد الرحمن بن ابي بكر في نوم
نامه فاعتقت عنه عائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم رقابا كثيرة متوفى شد عبد الرحمن بن ابو بكر در خوابى كه
خفته بود در آن پس آزاد كرد از طرف او حضرت عائشه بردهاى بسيار **باب** اى الرقاب افضل كدامى بردها بهتر است
مالك عن هشام بن عروة عن ابيه عن عائشة زوج النبي صلعم ان رسول الله صلعم سئل عن الرقاب الواجبة
ايها افضل فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم اغلاها ثمنا وانفسها عند اهلها سوال كرده شد آنحضرت را صلى
الله عليه وسلم از بردهاى كه واجب شده باشد آزاد كردن آنها كدام يك از آن رقاب بهتر است پس فرمود آنحضرت صلى الله
عليه وسلم گران ترين بردها در قيمت و مرغوب ترين آنها نزديك مالكان او **باب** شرط الرقبة في الكفارات در بيان

شرط رقبه در کفارات **قال** الله تعالیٰ فی کفارة القتل فتحریر رقبة مومنة و دیة مسلمة در کفارت قتل آزاد کردن بنده است و دیه سپرده شده است **وقال** الله تعالیٰ فی الظهار و الیمین فتحریر رقبة و در کفارت ظهار و سوگند آزاد کردن بنده است **مالك** انه بلغه ان عبد الله بن عمر سئل عن الرقبة الواجبة هل تشتری بشرط فقال لا عبد الله بن عمر را سوال کرده شد از رقبه واجبه آیا خرید کرده شود بشرط آزادی یا غیر آن پس گفت نی **قال** مالك ان احسن ما سمع فی الرقاب الواجبة انه لا یجوز ان یعتق فیها نصرانی و لا یهودی و لا یعتق فیها مکاتب و لا مدبر و لا ام ولد و لا معتق الی سنین و لا اعمی و لا باس ان یعتق النصرانی و الیهودی و المجوسی تطوعا لان الله تعالیٰ قال فی کتابه فاما منا بعد و اما فداء فالمن العتاقة **قال** مالك فاما الرقاب الواجبة التی ذکرها الله تعالیٰ فی الکتب فانه لا یعتق فیها الا رقبة مومنة **قال** مالك و کذلك فی اطعام المساکین فی الکفارات لا یطعم فیها الا المسلمون و لا یطعم فیها احد علی غیر ملة دین الاسلام گفت مالک هر آینه بهترین چیزی که شنیده شد در باب رقاب واجبه اینست که جایز نیست آنکه آزاد کرده شود در آن بنده نصرانی یا یهودی و آزاد کرده نشود در وی مکاتب را و نه مدبر را و نه ام ولد را و نه آنکه آزاد کرده شود تا چند سال و نه نابینا و باک نیست که آزاد کرده شود نصرانی و یهودی و مجوسی در باب نافله زیرا که خدا تعالیٰ فرمود در کتاب خود فاما منا بعد و اما فداء پس مراد از من آزاد کردن است گفت مالک پس اما رقاب واجبه که ذکر کرده است آنها را خدا تعالیٰ در کتاب خود پس آن آنست که آزاد کرده نشود در وی مگر رقبه مومنه گفت مالک و همچنین است حکم در اطعام مساکین در کفارات که خورانیده نشود در آن مگر مسلمانان را و خورانیده نشود در کفارات هیچ یکی را که بر غیر ملت اسلام باشد

باب ما یجوز من العتق فی الرقاب الواجبة
باب بیان آنکه ایمان رقبه مومنه بچه چیز شناخته شود

مالك عن هلال بن اسامة عن عطاء بن یسار عن عمر بن الحکم انه قال اتیت رسول الله صلی الله علیه و سلم فقلت یا رسول الله ان جاریة لی کانت ترعی غنما لی فجئتها و قد فقدت شاة من الغنم فسالتها عنها فقالت اکلها الذئب فاسفت علیها و کنت من بنی ادم فلطمت وجهها و علی رقبة افاعتقها فقال لها رسول الله صلی الله علیه و سلم این الله قالت فی السماء فقال من انا فقالت انت رسول الله فقال رسول الله صلی الله علیه و سلم اعتقها عمر بن الحکم گفت آمدم پیش آنحضرت صلی الله علیه و سلم پس گفتم یا رسول الله هر آینه کنیزکی از من میچرانید رمه را از آن من پس رسیدم بآن کنیزک حال آنکه گم کرده بود یک بز را از رمه پس پرسیدم او را از آن بز گفت خورد آن را گرگ پس خشم آمدم بروی و بودم از اولاد آدم پس طپانچه زدم روی او را و بر من واجب است آزاد کردن برده پس آیا آزاد کنم او را پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه و سلم آن کنیزک را کجاست خدا تعالیٰ گفت در آسمان پس فرمود کیستم من گفت تو رسول خدا پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه و سلم آزاد کن او را **مالك** عن ابن شهاب عن عبید الله بن عبد الله بن عتبة

بن مسعود ان رجلا من الانصار جاء الى رسول الله صلى الله عليه وسلم بجارية له سوداء فقال يا رسول الله
ان علی رقبة مومنة افاعتق هذه فان كنت تريها مومنة اعتقها فقال لها رسول الله صلی الله علیه وسلم
اتشهدين ان لا اله الا الله قالت نعم قال اتشهدين ان محمد رسول الله قالت نعم قال اتوقنين بالبعث بعد الموت
قالت نعم قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اعتقها مردی از انصار آورد بسوی آنحضرت صلی الله علیه وسلم کنیزک سیاہ
را از آن خود پس گفت یا رسول الله ہر آئینہ واجبست بر من آزاد کردن بردہ مسلمان پس آیا آزاد کنم این کنیزک را پس اگر مسلمان میدانی
او را آزاد بکنم پس فرمود آن کنیزک را رسول الله صلی الله علیه وسلم آیا گواہی میدہی کہ نیست ہیچ معبود بجز خدا تعالی گفت آری پس فرمود
آیا گواہی میدہی کہ محمد رسول خدا است گفت آری گفت آیا یقین میداری برانگیختن بعد موت گفت آری پس فرمود رسول الله صلی
الله علیه وسلم آزاد بکن او را **باب** يجوز اعتاق ولد الزنا عن الكفارة جائز است آزاد کردن فرزند از زنا از کفارہ
مالك انه بلغه عن المقبری انه قال سئل ابو هريرة عن الرجل تكون عليه رقبة هل يعتق فيها ولد الزنا فقال
ابو هريرة نعم ذلك يجزئ عنه سوال کردہ شد ابو ہریرہ را از حکم مردی کہ واجب باشد بروی آزاد کردن بردہ آیا آزاد کند
در آن باب ولد زنا را پس گفت ابو ہریرہ آری ابن الزنا کفایت میکند از وی **مالك** انه بلغه عن فضالة بن عبيد
الانصاری وكان من اصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم انه سئل عن الرجل تكون عليه رقبة هل يجوز له
ان يعتق ولد زنا قال نعم ذلك يجزئ عنه فضالہ بن عبید انصاری کہ بود شخصی از اصحاب رسول الله صلی الله علیه وسلم سوال
کردہ شد او را از حکم مردیکہ واجب بود بروی آزاد کردن بردہ آیا جائز است او را کہ آزاد کند ولد زنا را گفت آری ولد زنا کفایت
میکند از وی **مالك** عن نافع عن عبد الله بن عمر انه اعتق ولد زنا وامه عبد الله بن عمر آزاد کرد ولد زنا و مادر او را
باب ما بروی من ان العبد اذا اعتق تبعه ماله باب در بیان آنچه روایت کردہ شد از آنکہ غلام وقتی کہ آزاد
شد تابع اوست مال او یعنی مال غلام راست نہ مالک را **مالك** عن ابن شهاب انه سمعه يقول مضت السنة ان
العبد اذا اعتق تبعه ماله ابن شہاب گفت گذشت حکم مسلم و مفتی بہ کہ غلام وقتی کہ آزاد کردہ شود تابع او شود مال او
باب ما بروی من عتق من قتل به مولاه باب در بیان آزادی کسیکہ بالکل او عذاب کردہ باشد او را **مالك**
انه بلغه ان عمر بن الخطاب اتته وليدة قد ضربها سيدها بنار او اصابها بها فاعتقها آمد کنیزکی پیش عمر ابن الخطاب
کہ ایذا دادہ بود او را مالک او بآتش پس آزاد کرد او را عمر بن الخطاب مترجم گوید تا دلیل این حدیث نزد علما آنست کہ مستحب است
مالک را استحباب مؤکد کہ آزاد بکند کسی را کہ ایذا دہد با و معنی فاعتقها امر باعتاق اوست اگر چہ بطریق ندب باشد **باب**
الولاء لمن اعتق ولا يجوز اشتراطه للبائع ولا لكس راست کہ آزاد کند و جائز نیست شرط کردن ولا برای بایع مترجم گوید

ولاء حقی است کتابت میشود آزاد کننده را در مال آزاد کرده شده وقتیکه بمیرد و بعد از آزاد کننده عصبه او را میرسد **مالك** عن
هشام ابن عروة عن ابیه عن عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم انها قالت جاءت بريرة فقالت انی
کاتبت اهلی علی تسع اواق فی کل عام اوقیة فاعینینی فقالت عائشة ان احب اهلك ان اعدها لهم عددتها
ویکون لی ولاؤك فعلت فذهبت بريرة الی اهلها فقالت لهم ذلك فابوا علیها فجاءت من عند اهلها و رسول
الله صلی الله علیه وسلم جالس فقالت لعائشة انی قد عرضت ذلك علیهم فابوا علی ذلك الا ان یکون الولاء
لهم فسمع ذلك رسول الله صلی الله علیه وسلم فسالها فاخبرته عائشة فقال رسول الله صلی الله علیه و
سلم خذیها واشترطی لهم الولاء فانما الولاء لمن اعتق ففعلت عائشة ثم قام رسول الله صلی الله علیه وسلم فی
الناس فحمد الله واثنی علیه ثم قال اما بعد فما بال رجال یشترطون شروطا لیست فی کتاب الله ما کان من شرط
لیس فی کتاب الله فهو باطل وان کان مائة شرط قضاء الله احق و شرط الله اوثق وانما الولاء لمن اعتق آمد
بريره پیش حضرت عائشه پس گفت هر آئینه من عقد کتابت مقرر کردم با خداوندان خود برنه اوقیه در هر سالی یک اوقیه پس اعانت کن
مرا پس گفت حضرت عائشه اگر خواهند خداوندان تو که یکدفعه بشمارم آن نه اوقیه را برای ایشان و باشد ولای تو برای من چنان
کنم پس برفت بريره بسوی خداوندان خود پس رسانید پیغام حضرت عائشه رضی الله عنها بایشان پس قبول نکردند و منکر شدند بر ۷۵
وی پس آمد بريره از نزدیک خداوندان خود حالیکه رسول خدا صلی الله علیه وسلم نشسته بود پس گفت بحضرت عائشه هر آئینه من
ظاهر کردم سخن ترا بایشان پس قبول نکردند تند شده بر من مگر آنکه باشد ولا ایشان را پس شنید این ماجرا رسول الله صلی الله علیه
علیه وسلم پس پرسید حضرت عائشه را از حقیقت حال پس خبر داد او را حضرت عائشه پس فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم ای عائشه
بگیر بريره را و شرط بکن برای خداوندان او ولا را پس جز این نیست که ولا برای همان کس است که آزاد کرد پس همان کرد حضرت عائشه بعد
از ان ایستاده شد رسول الله صلی الله علیه وسلم در میان مردمان بجهته خطبه گفتن پس حمد گفت خدا را و ثنا گفت بروی بعد از ان
فرمود اما بعد چیست حال مردانی که شرط میکنند ما آنچیزها که نیستند در کتاب خدا تعالی هر شرطی که نباشد در امر خدا تعالی پس او باطل
است اگرچه صد شرط باشد حکم خدا تعالی سزاوارتر است بعمل کردن و شرط خدا تعالی محکم تر است و جز این نیست که ولا برای کسی
ست که آزاد کرد **مالك** عن یحیی بن سعید عن عمرة بنت عبد الرحمن ان بريرة جاءت تستعین عائشة
ام المؤمنین فقالت عائشة ان احب اهلك ان اصب لهم ثمنك صبة واحدة واعتقك فعلت فذكرت ذلك بريرة لاهلها فقالوا
لا الا ان یکون لنا ولاؤك قال مالك قال یحیی بن سعید فزعمت عمرة ان عائشة ذكرت ذلك لرسول الله صلی
الله علیه وسلم فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم اشتریها واعتقیها فانما الولاء لمن اعتق بريره آمد طلب مدد کار میکرد از حضرت

عائشه در مال کتابت پس فرمود حضرت عائشه اگر دوست دارند خداوندان تو که بریزم در دامن ایشان قیمت ترا یکدفعه و آزاد کنم ترا چنان کنم پس ذکر
کرد این سخن را بریره در پیش خداوندان خود پس گفتند نمیخواهیم مگر بر آن شرط که باشد ولای تو برای ما گفت مالک که گفت یحیی بن سعید
پس گفت عمره که راوی این حدیث است هر آینه حضرت عائشه ذکر کرد این قصه را پیش آنحضرت صلعم پس فرمود رسول الله صلعم خرید کن و آزاد کن چرا
نیست که ولا مگر کسی راست که آزاد کند **مالک** عن نافع عن عبد الله بن عمران عائشة ام المومنين ارادت ان تشتری
جارية تعتقها فقال اهلها نبيعكها على ان ولاءها لنا فذكرت ذلك لرسول الله صلعم فقال لا يمنعك ذلك انما الولاء لمن اعتق
عائشه خواست که خرید کند کنیزکی را تا آزاد کند او را پس گفتند خداوندان آن کنیزک میفروشیم او را بدست تو بشرطیکه ولای او برای ما باشد
پس حضرت عائشه ذکر کرد این ماجرا بحضور آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم باز ندارد ترا سخن ایشان جز این نیست
که ولا کسی راست که آزاد کرد **باب** الولاء لا يباع ولا يوهب ولا فروخته نشود و بخشیده نشود **مالک** عن عبد
الله بن دينار عن عبد الله بن عمران رسول الله صلى الله عليه وسلم نهى عن بيع الولاء وعن هبته رسول الله صلى الله
علیه وسلم منع فرمود از فروختن ولا و بخشیدن آن **باب** ان لم يكن المعتق حيا يوم مات العتيق فولاءه لعصبات
المعتق وانما يجوز الولاء منهم من كان وارثا للمعتق لو قد رمات المعتق يوم موت العتيق اگر آزاد کننده
نباشد زنده روزی که مرد آزاد کرده شده پس ولاء او مر عصبات آزاد کننده راست و جز این نیست که جائز مستحق ولا را از عصبات
معتق کسی که باشد وارث او اگر مقدر شده باشد موت آزاد کننده روزیکه فوت شد آزاد کرده شده **مالک** عن عبد
الله بن ابي بكر بن محمد بن عمرو بن حزم عن عبد الملك بن ابي بكر بن عبد الرحمن بن الحارث بن هشام عن ابيه
انه اخبره ان العاص بن هشام هلك وترك بنين له ثلثة اثنان لام ورجل لعلة فهلك احد اللذين لام و
ترك مالا وموالي فورثه اخوه لابيه ولامه ماله وولاء مواليه ثم هلك الذي ورث المال وولاء الموالي وترك
ابنه واخاه لابيه فقال ابنه قد احرزت ما كان ابي احرز من المال وولاء الموالي وقال اخوه ليس كذلك انما احرزت
المال واما ولاء الموالي فلا ارايت لو هلك اخي اليوم الست ارثه انا فاختصما الى عثمان بن عفان فقضى لاخيه
بولاء الموالي عاص بن هشام بمرد و بگذاشت سه پسر از آن خود دو از یک مادر و یکی از اباع آن پس بمرد یکی از آنانکه از یک مادر بودند
و بگذاشت مال را و آزاد کردگان را پس وارث او شد برادر حقیقی و بر مال او و ولاء آزاد کردگان او بعد از آن بمرد آن برادر که وارث
مال و ولاء آزاد کردگان شده بود و بگذاشت پسر را و برادر علاتی را پس گفت پسر او هر آئینه من بدست آورده ام هر چیز را که پدر
من بدست آورده بود از مال و ولاء آزاد کردگان و گفت برادر او نیست چنانکه تو میگوئی جز این نیست که بدست آوردی مال او را

قوله فلت عليه اهل العلم ان من اعتق عبدا يثبت له عليه الولاء ويرثه به وفي الحديث دليل على ان المولى الاسفل لا يرث ولا يثبت الولاء بالحلف والموالاة وبان يسلم رجل على يدي رجل لان النبي صلى الله عليه وسلم اضاف الولاء الى المعتق بلام التعريف الاسم ٤٦

فاوجب ذلك قطعه عن غيره كما يقال المال لزيد فيفيد ايجاب الملك فيه لزيد وقطعه عن غيره وعليه الشافعي وقال ابو حنيفة يثبت الولاء بعقد الموالاة ١٢

قوله فلت عليه اهل العلم ان الولاء لا يباع ولا يوهب انما هو سبب يورث به كالنسب ١٢

ولا آزاد کردگان پس بدست نیاوردی آیا دیدی که اگر ہلاک شدی برادر اول من امروز آیا وارث او نمیشدم من پس ہر دو خصومت
کردند با یکدیگر بسوی عثمان بن عفان پس حضرت عثمان حکم فرمود برای برادر متوفی بولا آزاد کردگان **مالک** عن عبد الله
بن ابی بکر بن عمرو بن حزم ان اخبره ابوه انه کان جالسا عند ابان بن عثمان فاختصم الیه نفر من جهینة ونفر
من بنی الحارث بن الخزرج وکانت امراة من جهینة عند رجل من بنی الحارث بن الخزرج یقال له ابراهیم بن کلیب
فماتت المراة وترکت مالا وموالی فورثها ابنها وزوجها ثم مات ابنها فقال ورثته لنا ولاء الموالی قد کان
ابنها احرزه فقال الجهنیون لیس کذلک انما هم موالی صاحبتنا فاذا مات ولدها فلنا ولاءهم ونحن
نرثهم فقضی ابان بن عثمان للجهنیین بولاء الموالی ابو بکر بن عمرو بن حزم نشسته بود نزدیک ابان بن عثمان پس خصومت
کردند بسوی او جماعتی از قبیله جهینه وجماعتی از قبیله بنی الحارث بن الخزرج و بود زنی از جهینه در نکاح مردی از بنی الحارث بن الخزرج
گفته میشد او را ابراهیم بن کلیب پس بمرد این زن وگذاشت مال را و آزاد کردگان را پس وارث او شدند پسر او و شوہر او بعد از آن
بمرد پسر او پس گفتند وارثان پسر برای ماست ولا آزاد کردگان ہر آئینه پسر آن زن بدست آورده بود او را پس گفتند آنمردم که از
جهینه بودند نیست حال چنانکه شما گفتید خبر این نیست که این آزادگان خواہر ماست پس وقتی که بمرد پسر او پس ما را میرسد ولا آن آزادگان
و ما وارث این آزادگان میشویم پس حکم کرد ابان برای اہل جهینه بولا آزادگان **مالک** انه بلغه ان سعید بن المسیب
قال فی رجل هلک وترک ثلثة بنین له وترک موالی اعتقهم هو عتاقة ثم ان الرجلین من بنیه هلکا وترکا اولادا فقال
سعید بن المسیب یرث الموالی الباقی من الثلثة فاذا هلک هو فولده وولد اخویه فی الموالی شرع سواء سعید بن المسیب
گفت در باب مردی که بمرد و بگذاشت سه پسر از آن خود و بگذاشت آزادگان را که آزاد کرده بود ایشان را آزاد کردنی بعد از آن دو کس
از فرزندان او بمردند و بگذاشتند اولاد را پس گفت سعید بن المسیب وارث موالی میشود باقی مانده از فرزندان سه گانه پس وقتیکه
بمرد پس اولاد او و اولاد برادران او در ولا آزادگان برابر اند یکسان اند **باب** جر الاب ولاء بنیه الی معتقه بعد ما
کان للموالی امهم باب در بیان کشیدن پدر ولا فرزندان خود را بسوی آزاد کننده خود بعد از آن که باشد آن ولا از آن موالی
مادر ایشان **مالک** عن ربیعة بن ابی عبد الرحمن ان الزبیر بن العوام اشتری عبدا فاعتقه ولذلک
العبد بنون من امراة حرة فلما اعتقه الزبیر قال هم موالی وقال موالی امهم بل هم موالینا فاختصموا الی عثمان بن عفان
فقضی عثمان للزبیر بولاءهم زبیر بن عوام خرید کرد بنده را پس آزاد کرد او را و این غلام را پسران بودند از شکم زن آزاد پس
وقتیکه آزاد کرد او را حضرت زبیر گفت این پسران موالی من اند گفتند آزاد کنندگان مادر ایشان بلکه ایشان موالی ما اند پس

قلت فیه علیه اهل العلم فی المسئلة الاولی کان الولاء للاخ للاب لان المعتق لو مات الیوم کان میراثه لاخیه لاب دون ابن اخیه لاب دون ابن اخیه وفی المسئلة الثانیة کان الولاء لاقارب ابنه دون اقارب المراة لانها لو ماتت بعد موت ابنها کان میراثها لاقاربها دون اقاربه ولو اعتق

رجل عبدا ثم مات عن ثلثة بنین ثم مات البنون عن عشرة بنین لواحد اثنان وللآخر ثلثة وللثالث خمسة ثم مات العتیق کان میراثه بینهم اعشارا لان العتیق لو مات الیوم کان ذلک میراثه سواء

خصومت کردند بایکدیگر پس عثمان بن عفان پس حکم کرد حضرت عثمان برای حضرت زبیر بولاء ایشان **مالك** انه بلغه ان
سعيد بن المسيب سئل عن عبد له ولد من امرأة حرة لمن ولاؤهم قال سعيد ان مات ابوهم وهو عبد لم
يعتق فولاؤهم لموالي امهم سعید بن المسیب را سوال کرده شد از حکم غلامی که او را فرزندان باشند از زن آزاد که میرسد ولاء
ایشان گفت سعید بن المسیب اگر مرد پدر ایشان حال آنکه او غلام بود و آزاد کرده نشد پس ولاء ایشان از آزاد کنندگان مادر ایشان
است **باب** السائبة هل يوالي احدا سائبه آیا موالاة کند با کسی سائبه کسی است که او را آزاد کردند بشرط اسقاط
حق ولاء **مالك** انه سال ابن شهاب عن السائبة فقال يوالي من شاء فان مات ولم يوال احدا فميراثه
للمسلمين وعقله عليهم مالک سوال کرد ابن شهاب از حکم سائبه پس گفت موالات کند با هر که خواهد پس اگر بمرد و موالات نکرد
با هیچ یکی پس میراث او مسلمانان راست و عقل او بر ایشان است **قال مالك** ان احسن ما سمع في السائبة انه لا يوالي احدا وان
ميراثه للمسلمين وعقله عليهم گفت مالک بهترین اقوالی که شنیده شد در سائبه آنست که وی موالات نکند با هیچکس و آنکه
میراث او مسلمانان راست و عقل او بر ایشانست **باب** كتابة المكاتب آورده مشروعیت کتابت مکاتب و معنی کتابت آنست
که بنده با خداوند خود مقرر کند که مبلغ کذا و کذا در فلان مدت و فلان مدت بتو رسانم بآن شرط که بعد ادای آن آزاد باشم **قال**
الله تعالى والذين يبتغون الكتاب مما ملكت ايمانكم فكاتبوهم ان علمتم فيهم خيرا واتوهم من مال الله الذي اتيكم
فرمود حق تعالی و آنانکه طلب میکنند کتابت را از غلامان و کنیزکان شما پس مکاتب بکنید ایشان را اگر بدانید در ایشان خیر را یعنی امانت و قدرت
بر کسب و بدهید مکاتبان را از مال خدا تعالی که داده است شما را و این خطاب مالکان راست یا جماعه مسلمین را که از بیت المال بدهند
از مال زکوة والله اعلم **مالك** انه بلغه ان ام سلمة زوج النبي صلى الله عليه وسلم كانت تقاطع مكاتبيها
بالذهب والفضة حضرت ام سلمه قطاع مقرر میکرد با مکاتبان خود بطلا و نقره **قال مالك** الامر عندنا انه ليس على
سيد العبد ان يكاتبه اذا ساله ذلك ولم اسمع ان احدا من الائمة اكره رجلا على ان يكاتب عبده اذا ساله ذلك
وقد سمعت بعض اهل العلم اذا سئل عن ذلك فقيل له ان الله تبارك وتعالى يقول في كتابه فكاتبوهم ان علمتم
فيهم خيرا يتلو هاتين الايتين واذا حللتم فاصطادوا فاذا قضيت الصلوة فانتشروا في الارض وابتغوا من
فضل الله **قال مالك** وانما ذلك امر اذن الله فيه للناس وليس بواجب عليهم گفت مالک حکمی که مقرر است نزد
ما آنست که واجب نیست بر مالک غلام که مکاتب کند او را وقتی که سوال کند از وی مکاتب کردن را و نشنیدم کسی را از امامان که جبر
باشد بر کسی که مکاتب کند غلام خود را وقتی که غلام سوال کند او را و هر آئینه شنیدم بعض اهل علم را وقتی که سوال کرده شد از این مسئله
پس گفت او را هر آئینه خدا تعالی میفرماید در کتاب خود فكاتبوهم ان علمتم فيهم خيرا الآية میگرد آن عالم این دو آیه را فاذا حللتم فاصطادوا

قلت عليه اهل العلم ومعنى هذا ان الامام اذا كان له عبد تسرى انسان ولا ابن عتق او مكاتب فولاء الولد لمولى الام فان اعتق الاب انجر الولاء الى مواليه سواء كان ولادة الولد قبل عتق الاب او بعده فان مات الولد قبل عتق الاب واخذ مولى الام ميراثه ثم عتق الاب

قلت ... من موالي الام ما اخذوا ... عتق الاب ...

قلت قال الشافعي العلاء ... للنسب ... الاجماع من ... الولاء

قلت وعليه ابو حنيفة والشافعي قال الشافعي ... معاني ... الكتابة ... العبد ... من ... الاكتساب ... الامانة

من ... اذا ... كان ...

فاذا قضيت الصلوة فانتشروا گفت مالک بعد این نیست کہ این امر نیست کہ رخصت دادہ است خدا تعالی در آن برای مردمان
نیست واجب بر ایشان **باب** يضع السيد من كتابة مكاتبه شيئا وضع كند مالک از وجه كتابه مكاتب خود چیزی را
قال مالك وسمعت بعض اهل العلم يقول في قول الله تعالى في كتابه واتوهم من مال الله الذي اتيكم ان ذلك
ان يكاتب الرجل غلامه ثم يضع عنه من آخر كتابته شيئا مسمى قال مالك فهذا احسن ما سمعت من اهل العلم و
ادركت عمل الناس على ذلك عندنا قال مالك وقد بلغني ان عبد الله بن عمر كاتب غلاما له على خمسة وثلثين
الف درهم ثم وضع عنه من آخر كتابته خمسة الاف درهم گفت مالک شنیدم بعض اہل علم را کہ میگفت در تفسیر قول
خدا تعالی واتوهم من مال الله الذي اتيكم مراد از این آیت آنست کہ مکاتب کند مردی غلام خود را بعد از آن ساقط کند از سر مکاتب
در آخر کتابت او چیزی مقرر کردہ گفت مالک پس این قول بہترین اقوالی است کہ شنیدم آنرا از اہل علم و یافتم عمل مردمان را بر آن
نزدیک خود گفت مالک خبر رسید بمن کہ عبد الله بن عمر مکاتب ساخت غلام خود را بسی و پنج ہزار درہم بعد از آن ساقط کرد از آخر
کتابت پنج ہزار درہم **باب** اذا ادى المكاتب ما عليه قبل الاجل قبله المولى ان لم يكن عليه ضرر وا گر ادا کند مکاتب
آنچه لازم است بروی پیش از میعاد مقرر لازم است بر مولی کہ قبول کند آنرا اگر نباشد بروی ضرری **مالک** انه سمع ربيعة
بن ابي عبد الرحمن وغيره يذكرون ان مكاتبا للفرافصة بن عمير الحنفي وانه عرض عليه ان يدفع جميع ما عليه
من كتابته فابى الفرافصة فاتى المكاتب مروان بن الحكم وهو امير المدينة فذكر له ذلك فدعا مروان الفرافصة
فقال له ذلك فابى فامر مروان بذلك المال ان يقبض من المكاتب فيوضع في بيت المال وقال للمكاتب اذهب
فقد عتقت فلما راى ذلك الفرافصة قبض المال مکاتبی بود از آن فرافصہ بن عمیر حنفی و این مکاتب درخواست کرد از
فرافصہ کہ ادا کند جمیع آنچه بروی لازم است از کتابت او پس قبول نکرد فرافصہ پس آمد مکاتب پیش مروان بن الحکم و او آن روز
امیر مدینہ بود و پس ذکر کرد این ماجرا پیش او پس بخواند مروان فرافصہ را پس گفت او را ہمین سخن پس قبول نکرد پس امر کرد مروان تا آن
را قبض کردہ شود و از مکاتب پس نہادہ شود از مکاتب در بیت المال و گفت مکاتب را برو ہر آئینہ آزاد شدی پس وقتیکہ دید فرافصہ
اینحال را قبض کرد مال را **باب** اذا مات المكاتب قبل اداء تمام النجوم وترك اموالا واولادا او وارثا اخر ماذا يفعل
بہ وقتی کہ بمیرد مکاتب پیش از ادای تمام اقساط و بگذاشت مالہا و اولاد را یا وارث دیگر را چہ کار کردہ شود با او **مالک** عن
حميد بن قيس ان مكاتبا كان لابن المتوكل هلك بمكة وترك عليه بقية من كتابته وترك ديونا للناس وترك
ابنته فاشكل على عامل مكة القضاء فيه فكتب الى عبد الملك بن مروان يسأله عن ذلك فكتب اليه عبد الملك
ابن مروان ان ابدأ بديون الناس ثم اقض ما بقي من كتابته ثم اقسم ما بقي من ماله بين ابنته ومولاه مكاتبي ان

قلت قال الشافعي يجبر السيد على ان يضع من كتابته شيئا لقوله تعالى واتوهم وقال به بعض الصحابة بالسبع وان عبد الله بن عمر ولم يوجب ابو حنيفة

قلت ولو عجل النجم في الانوار ولم يكن على قبل المحل ولم يضر في القبض السيد اجبر عليه وان كان

٤٩

پس متوکل بمرد ودر مکه وبگذاشت بر ذمه خود بقیه از کتابة خود وبگذاشت قرضهای مردمان را بر ذمه خود وبگذاشت دختر خود را پس
مشکل شد بر عامل مکه حکم درین مسئله پس نوشت بسوی عبد الملک بن مروان سوال میکرد او را ازین امر پس نوشت بسوی او عبد
الملک بن مروان که ابتدا کن بقرضهای مردمان بعد از آن ادا کن آنچه باقی مانده است از کتابت او بعد از آن قسمت کن
آنچه باقی ماند از مال او درمیان دختر او وآزاد کننده او **مالك** انه بلغه ان سعيد بن المسيب سئل عن مكاتب
كان بين رجلين فاعتق احدهما نصيبه فمات المكاتب وترك مالا كثيرا فقال يؤدي الى الذي تمسك
بكتابته الذي بقي له ثم يقتسمان ما بقي بالسوية سعيد بن المسيب را سوال کرده شد از حال مکاتبی که مشترک بود درمیان دو
شخص پس آزاد کرد یکی از ایشان حصه خود را پس بمرد آن مکاتب وبگذاشت مال بسیاری گفت سعید ادا کند بسوی کسیکه
محکم گرفته است کتابه او را آنچه باقی مانده است برای وی وبعد از آن قسمت کنند آنرا که باقی مانده است آن دو شخص برابر **باب**
المكاتب عبد ما بقي عليه شيء مکاتب بنده است تا وقتیکه باقیست بر وی چیزی **مالك** عن نافع عن عبد الله
بن عمر انه كان يقول المكاتب عبد ما بقي عليه من كتابته شيء عبد الله بن عمر میگفت مکاتب بنده است مادامکه
باقیست بر وی چیزی از کتابه او **مالك** انه بلغه ان عروة بن الزبير وسليمن بن يسار كانا يقولان المكاتب عبد
ما بقي عليه من كتابته شيء عروه بن الزبیر وسلیمان بن یسار میگفتند مکاتب بنده است مادامکه باقی مانده است بر وی
از کتابت چیزی **قال مالك** وهو رائي گفت مالک وهمین است رای من **باب** اذا كاتب على نفسه وبنيه ثم مات
يسعى بنوه بعده وقتی که مکاتبه کند بر نفس خود واولاد خود وبعد از آن بمیرد باید که سعی کنند پسران او بعد از وی در ادای کتابت
مالك انه بلغه ان عروة بن الزبير وسليمن بن يسار سئلا عن رجل كاتب على نفسه وعلى بنيه ثم مات هل
يسعى بنو المكاتب في كتابة ابيهم ام هم عبيد فقالا بل يسعون في كتابة ابيهم ولا يوضع عنهم لموت ابيهم شيء
عروه بن الزبیر وسلیمان بن یسار را سوال کرده شد از حکم مردی که مکاتب کرد بر خود وبر فرزندان خود وبعد از آن بمرد آیا سعی کنند
پسران آن مکاتب در کتابه پدر خویش یا ایشان غلامان اند غیر مکاتب پس هر دو گفتند بلکه سعی کنند در کتابت پدر خویش و
ساقط کرده نشود از ایشان برای موت پدر ایشان چیزی **باب** حكم المدبر وهل يجوز بيعه باب در حکم مدبر وآیا جائز
است فروختن او **مالك** عن نافع ان عبد الله بن عمر دبر جاريتين له فكان يطأهما وهما مدبرتان عبد الله بن
عمر مدبر ساخت دو کنیزک را از آن خود پس وطی میکرد هر دو را وایشان مدبر بودند **مالك** عن يحيى بن سعيد ان
سعيد بن المسيب كان يقول اذا دبر الرجل جاريته فان له ان يطأها وليس له ان يبيعها ولا يهبها وولدها
بمنزلتها سعید بن المسیب میگفت وقتی که مدبر کند مردی کنیزک خود را پس جائز است مر او را که وطی کند آن کنیزک ونیست مر او را

قوله فكذلك قال الشيخ اذا مات عن وفاء يؤدى البدل من تركته ويحكم بعتقه في آخر جزء من اجزاء حيوته وما بقي فهو ميراث لورثته وان لم يترك وفاء سعى اولاده كما لو تلف المبيع قبل القبض ينفسخ البيع وقال ابو حنيفة ان ترك وفاء عما بقي

٨٠

عليه من الكتابة كان فيه فضل فالزيادة لاولاده

قوله ٣٠ اجمع اهل العلم على ان قلت عليه اكثر اهل العلم فاذا شيئا واذا فرعيه جماعة من اصحاب العبد ١٢

مصفى قال ابو حنيفة اذا كان التدبير مطلقا فبيعه باطل ويجوز بيعه عند الشافعي لما روي عن جابر انه قال دبر رجل منا غلاما له ليس له مال غيره فقال النبي صلى الله عليه وسلم من يشتريه مني فاشتراه نعيم بن النحام فاخذ ثمنه فدفعه اليه وحمله الحنفية على ان يكون التدبير مقيدا وفي شرح السنة اسم التدبير يقع على الكل

قلت يفهم منه ان الطلاق قبل التدبير ينفذ على جواز وطي المدبرة قال ومن جانب جواز بيعه من الجنايات

قلت ٨١ فيه دليل على جواز قبول احكام الخلفاء فيما وافق الشرع وفيه دليل على فضيلة امر المعروف والنهي عن المنكر وفيه دليل على ان البيعة غير مقصورة على قبول الخلافة والذي يتعاهده مشايخ الصوفية له وجه في الشرع

که وطی کند بان کنیزک و نمیرسد او را که بفروشد آن کنیزک را و نه آنکه بخشد او را و فرزندان آن کنیزک بمنزلهٔ وی اند **مالك**

انه بلغه ان عمر بن عبد العزيز قضى في المدبر اذا جرح ان لسيده ان يسلم ما يملك منه الى المجروح فيختدمه المجروح

ويقاصه بجراحته في دية جرحه فان ادى قبل ان يهلك سيده رجع الى سيده عمر بن عبد العزيز حکم کرد در باب مدبر قبطی

که زخمی کند کسی را مدبر جدا و ند او را میرسد که تسلیم کند چیزی که مالک اوست از مدبر بسوی مجروح پس خادم خود سازد مدبر را

آن مجروح و عوض بگیرد از وی بعوض جراحت خود در دیهٔ زخم خود پس اگر ادا کرد پیش از آنکه بمیرد خداوند او رجوع کند مدبر بسوی مالک

خود **كتاب** احكام الخلافة **باب** البيعة على اركان الاسلام وترك الكبائر وغير ذلك من احكام الشرع

باب در بیعت کردن بر بجا آوردن ارکان اسلام و ترک گناهان کبیره و غیر آن از احکام شرع **قال** الله تعالى يا ايها النبي اذا

جاءك المومنت يبايعنك على ان لا يشركن بالله شيئا ولا يسرقن ولا يزنين ولا يقتلن اولادهن ولا ياتين

ببهتان يفترينه بين ايديهن وارجلهن ولا يعصينك في معروف فبايعهن واستغفر لهن الله ان الله غفور

رحيم میفرماید خدای تعالی ای پیغامبر وقتی که بیایند پیش تو زنان مسلمان که بیعت کنند با تو باین شرط که مقرر نکنند شریک با خدا

چیزی را و دزدی نکنند و زنا نکنند و نکشند اولاد خود را و پیش نیارند سخن دروغ که بربسته باشند آنرا در میان دستهای خویش و در میان

پایهای خویش یعنی فرزند کسی را بدیگری منسوب نکنند والله اعلم و بی فرمانی نکنند ترا در کار نیک پس بیعت قبول کن از ایشان

وطلب آمرزش کن برای ایشان هر آینه خدا آمرزگار مهربان است **مالك** عن يحيى بن سعيد انه قال اخبرني عبادة

ابن الوليد بن عبادة بن الصامت عن ابيه عن جده قال بايعنا رسول الله صلى الله عليه وسلم على السمع والطاعة

في اليسر والعسر والمنشط والمكره وان لا ننازع الامر اهله وان نقول او نقوم بالحق حيثما كنا لا نخاف في الله

لومة لائم عبادة بن صامت گفت بیعت کردیم با رسول الله صلی الله علیه وسلم بر سخن شنیدن و فرمان برداری کردن در حالت فراخی

و در حالت تنگی و در وقت خوشی و حالت ناخوشی و بر آنکه منازعت نکنیم در امر خلافت با اهل آن و آنکه بگوئیم یا قایم باشیم بحق هر جا که باشیم نترسیم

در طاعت خدای تعالی از ملامت ملامت کننده **مالك** عن محمد بن المنكدر عن اميمة بنت رقيقة انها قالت

اتيت رسول الله صلى الله عليه وسلم في نسوة بايعنه على الاسلام فقلن يا رسول الله نبايعك على ان لا نشرك

بالله شيئا ولا نسرق ولا نزني ولا نقتل اولادنا ولا ناتي ببهتان نفتريه بين ايدينا وارجلنا ولا نعصيك

في معروف قال رسول الله صلى الله عليه وسلم فيما استطعتن واطقتن قال فقلن الله ورسوله ارحم بنا

من انفسنا هلم نبايعك يا رسول الله فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم اني لا اصافح النساء وانما

قولي لمائة مرأة كقولي لامرأة واحدة او مثل قولي لامرأة واحدة اميمه آمد پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم در میان زنان

چندکه اراده بیعت داشتند باآنحضرت صلی الله علیه وسلم پس گفتند این زنان آنحضرت را صلی الله علیه وسلم یا رسول الله بیعت
میکنیم باتو برین شرط که شریک مقرر نکنیم باخدا تعالی چیزی را ودزدی نکنیم وزنا نکنیم ونکشیم اولاد خود را ونیاریم بهتانی را که
افترا کنیم آنرا درمیان دستهای وپایهای خود یعنی بغیر اصل باشد وبه تکلف خود بربافد ونافرمانی تو نکنیم درهر کار نیک که بفرمانی
فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم بگوئید معصیت نکنیم درآنچه توانائی داریم وطاقت داریم گفت راوی پس گفتند آن
زنان که خدا ورسول خدا مهربانترست بر ما از ما بیار دست مبارک خود را تا بیعت کنیم باتو یا رسول الله یعنی مصافحه کنیم چنانکه
رسم بیعت رجال بود پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم هرآینه من مصافحه نمیکنیم با زنان جز این نیست که گفتن من صد زن
را مانند گفتن من است یک زن را یا فرمود مثل گفتن من است یک زن را **باب** البیعة علی قبول الخلافة باب در صفت
بیعت کردن بر قبول پادشاهی پادشاه **مالك** عن عبد الله بن دینار ان عبد الله بن عمر قال کنا اذا بایعنا
رسول الله صلی الله علیه علی السمع والطاعة یقول لنا رسول الله صلی الله علیه وسلم فیما استطعتم عبد الله
بن عمر گفت بودیم ما وقتی که بیعت میکردیم باآنحضرت صلی الله علیه وسلم بر سخن شنیدن وفرمان برداری کردن میفرمود آنحضرت
صلی الله علیه وسلم ما را اعتبار کنید درآنچه توانائی دارید **مالك** عن عبد الله بن دینار ان عبد الله بن عمر کتب الی
عبد الملك بن مروان یبایعه فکتب الیه بسم الله الرحمن الرحیم اما بعد لعبد الله عبد الملك امیر المؤمنین
سلام علیك فانی احمد الیك الله الذی لا اله الا هو واقر لك بالسمع والطاعة علی سنة الله وسنة رسوله
فیما استطعت عبد الله بن عمر نوشت بسوی عبد الملك بن مروان بیعت میکرد با او پس نوشت بسوی او بسم الله الرحمن
الرحیم یعنی این کتابیست نوشته میشود بسوی بنده خدا که عبد الملك است امیر مسلمانان سلام بر تو باد هرآینه من حمد خدا
تعالی میگویم بسوی تو یعنی آن خدای که هیچ معبود نیست بجز وی واقرار میکنیم برای تو بسخن شنیدن وفرمان برداری کردن بر حکم خدا
وسنت رسول الله صلی الله علیه وسلم درآنچه توانائی دارم **باب** الخوف من القضاء وانه لا یتولاه الا عالم عادل
کاف باب در ترسیدن از قضا یعنی تحفظ باید کرد واحتیاط باید نمود تا نشود که جوری وظلمی بوقوع آید وبیان آنکه متولی قضا نشود
مگر عالم بکتاب وسنت وطرق اجتهاد وعربیة واقوال سلف اجماعا واختلافا ومتولی آن نشود مگر عادل کفایه کننده **مالك**
عن یحیی بن سعید ان ابا الدرداء کتب الی سلمان الفارسی ان هلم الی الارض المقدسة فکتب الیه سلمان
الفارسی ان الارض لا تقدس احدا وانما یقدس الانسان عمله وقد بلغنی انك جعلت طبیبا تداوی فان کنت
تبرئ فنعما لك وان کنت متطببا فاحذر ان تقتل انسانا فتدخل النار فکان ابو الدرداء اذا قضی بین اثنین
ثم ادبر عنه نظر الیهما فقال ارجعا الي اعیدا علي قصتکما متطبب والله ابو الدرداء نامه نوشت بسوی سلمان فارسی که

قلت اتفق السلف الصالح علی قبول احکام الخلفاء فیما استطاعوا امامهم بامره وابالمعصیة ولا یجوز نقض عهدهم الخروج علی الخلفاء بعد ما حصل الاتفاق علیهم ١٢

قلت معناه التحرز عن التیقظ ٨٣ فی القضاء وتحری الصواب فیه وکراهیة ان یتعاطاه الا اهل العلم بنفسه

بیا بسوی زمین پاک یعنی بلاد شام پس نوشت بسوی او سلمان فارسی هر آینه زمین پاک نمیکند هیچکس را وجز این نیست که پاک میکند آدمی
را عمل او و هر آینه خبر رسیده است بمن که ساخته شده است ترا طبیبی که دوا میکنی مردمان را یعنی قاضی مسلمین که خصومات ایشان را فیصل
میکنی پس اگر ازاله مرض میکنی پس حالت نیک است ترا و اگر بتکلف طب میکنی پس بترس از آنکه بکشی آدمی را پس در آئی بآتش دوزخ پس ابو
درداء بود وقتیکه حکم میکرد میان دو کس بعد از آن دو کس پشت بوی کرده روان میشدند نظر میکرد بسوی ایشان پس میگفت باز گردید
بسوی من دیگر بار ذکر کنید پیش من قضیه خود را بتکلف طب میکنم والله **باب** یحرم علی الرعیة اعطاء الرشوة للحکام
لیتوسلوا بذلک الی الظلم ویحرم علی الحکام اخذها حرام است بر رعایا دادن رشوة حاکمان را تا تقرب کنند بسبب آن
بسوی ظلم و حرام است بر حاکمین گرفتن آن رشوة **قال الله تعالی** ولا تاکلوا اموالکم بینکم بالباطل وتدلوا
بها الی الحکام لتاکلوا فریقا من اموال الناس بالاثم وانتم تعلمون میفرماید خدا تعالی و مخورید اموال یکدیگر را در میان خود
بباطل یعنی بدزدی و غصب و مانند آن و میفکنید بالهای را بسوی حاکمان تا بخورید بآن از اموال مردمان بگناه حال آنکه شما میدانید
مالک باسناده ان عبد الله بن رواحة قال لیهود خیبر فاما ما عرضتم من الرشوة فانما هی سحت و
انا لا ناکلها عبد الله بن رواحه گفت یهود خیبر را اما آنچه پیش آوردید از رشوة پس جز این نیست که آن حرام است و نمیخوریم آن را
باب قضاء القاضی ینفذ ظاهرا لا باطنا قضاء قاضی اثر میکند در ظاهر نه در باطن یعنی بآنچه حکم میکند عمل باید کرد پس
اگر آن حکم اگر در نفس الامر صواب است فبها والا مال مقضی له را حلال نمیشود **مالک** عن هشام بن عروة عن ابیه عن زینب
بنت ابی سلمة عن ام سلمة زوج النبی صلعم ان رسول الله صلعم قال انما انا بشر وانکم تختصمون الی فلعل بعضکم
ان یکون الحن بحجته من بعض فاقضی له علی نحو ما اسمع منه فمن قضیت له بشیء من حق اخیه فلا یاخذ منه
شیئا فانما اقطع له قطعة من النار رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود جز این نیست که من آدمی ام و هر آینه شما خصومت میکنید با
یکدیگر پیش من پس شاید بعض شما دانا تر باشد بحجت خود از دیگر پس حکم کنم برای وی مثل آنچه شنیدم از وی پس هر که حکم کردم
برای او از چیزی بحق برادر او پس باید که نگیرد از آن چیزی پس جز این نیست که جدا میکنم برای او پاره از آتش **باب**
شروط الشاهد کونه مسلما حرا مکلفا عدلا ذا مروة لیست به تهمة شرط گواه آنست که مسلمان باشد و آزاد و عاقل
و بالغ و صاحب عدالت و صاحب مروة نباشد بر وی هیچ تهمت یعنی قرینه که دلالت کند بر کذب **قال الله تعالی** فرجل وامرأتان
ممن ترضون من الشهداء فرمود خدا تعالی پس گواه سازید یک مرد و دو زن را از جمله آنها که پسند میکنید ایشان را از گواهان
وقال فی آیة حد القذف ولا تقبلوا لهم شهادة ابدا الآیة وقال الله تعالی یا ایها الذین امنوا ان جاءکم
فاسق بنبإ فتبینوا ان تصیبوا قوما بجهالة فتصبحوا علی ما فعلتم نادمین **مالک** عن ربیعة بن ابی

قال هذا الحد ... المجلد الثانی ... من المسوی ...

فلت ... فلا یقضی علی الغائب ... اهل العلم ...

٨٣

فاذا تطلق امرأة فقضی به القاضی وقعت الفرقة بینهما بقضائه ... بالقضاء ... وقال الشافعی ... بقضی ... علی مذهب ... والحکم ...

... القاضی بالمال ... فی ما لا یعنیه ... المسلم ... العدالة ... الشافعی ...

عبد الرحمن انه قال قدم على عمر بن الخطاب رجل من اهل العراق فقال لقد جئتك لامر ما له راس ولا ذنب

قال عمر ما هو قال شهادة الزور ظهرت من ارضنا فقال عمر او قد كان ذلك قال نعم قال عمر والله لا يوسر رجل في

الاسلام بغير العدول آمد در پیش عمر بن الخطاب مردی از اہل عراق پس گفت ہر آئینہ آمدہ ام پیش تو برائی کاری کہ نیست آنرا

سر و دم یعنی بی اصل و ناقص است گفت عمر بن الخطاب چیست آن کار گفت گواہی دروغ ظاہر شدہ است در زمین ما پس گفت

حضرت عمر آیا متحقق شد چنین گواہیہا گفت آری گفت حضرت عمر واللہ گرفتہ نشود ہیچکس را در اسلام بغیر گواہان

صاحب عدالت **مالك** انه بلغه ان عمر بن الخطاب قال لا يجوز شهادة خصم ولا ظنين حضرت عمر فرمود جایز نیست

گواہی خصومت کنندہ و نہ گواہی شخص متہم یعنی کسیکہ در دین خود متہم باشد یا منفعت مشہود لہ و ضرر مشہود علیہ متہم باشد مثل قریب

مشہود لہ و دشمن مشہود علیہ **مالك** عن هشام بن عروة ان عبد الله بن الزبير كان يقضي بشهادة الصبيان فيما

بينهم من الجراح عبد اللہ بن الزبیر حکم میکرد بگواہی کودکان در آنچہ واقع میشد در میان ایشان در دعوی جراحات **باب**

تقبل شهادة المحدود في القذف وغيره اذا ظهرت توبته قبول کردہ شود شہادت کسیکہ حد زدہ شد او را در قذف

یا در زنا یا غیر آن وقتیکہ ظاہر شد توبہ او **قال** الله تعالى ولا تقبلوا لهم شهادة ابدا واولئك هم الفسقون الا

الذين تابوا من بعد ذلك واصلحوا فان الله غفور رحيم وقبول مکنید گواہی ایشان را ہیچگاہ و این جماعہ ایشانند فاسق مگر آنکہ

توبہ کردند بعد از ین و بصلاح آوردند کار خود را پس ہر آئینہ خدا آمرزندہ مہربانست **مالك** انه بلغه عن سليمن بن

يسار وغيره انهم سئلوا عن رجل جلد الحد اتجوز شهادته فقالوا نعم اذا ظهرت منه التوبة سليمن بن

یسار را و غیر او را سوال کردہ شد از حکم مردی کہ زدہ شد او را حد آیا جایز است گواہی او پس گفتند آری جایز است وقتیکہ

ظاہر شود از وی توبہ **مالك** انه سمع ابن شهاب يسئل عن ذلك فقال مثل ما قال سليمن بن يسار مالک

شنید از ابن شہاب سوال کردہ میشد از ین مسئلہ پس گفت مانند آنچہ گفت سلیمان بن یسار **قال** مالك وذلك الامر

عندنا وذلك لقول الله تعالى والذين يرمون المحصنت الخ گفت مالک و ہمین است حکم مقرر نزدیک ما و این

بسبب آنست کہ خدا تعالی فرمود والذین یرمون المحصنات **قال** مالك فالامر الذي لا اختلاف فيه عندنا

ان الذي يجلد الحد ثم تاب واصلح تجوز شهادته وهو احب ما سمعت الي في ذلك گفت مالک پس حکمی

کہ مقرر است اختلاف نیست در آن نزدیک ما اینست کہ شخصی کہ زدہ شد او را حد بعد از آن توبہ کرد و صلاح کاری پیش گرفت

جایز است شہادت او و این قول بہترین چیزیست کہ شنیدم آنرا نزدیک من درین مسئلہ **باب** خير الشهداء الذي

يشهد قبل ان يسئل بہترین گواہان کسی است کہ گواہی دہد پیش از آنکہ سوال کردہ شود او را **مالك** عن عبد الله

ابن ابی بکر بن حزم عن ابیه عن عبد الله بن عمرو بن عثمان عن ابی عمرة الانصاري عن زيد بن خالد الجهني ان
رسول الله صلی الله علیه وسلم قال الا اخبرکم بخیر الشهداء الذي يأتي بشهادته قبل ان یسألها او یخبر بشهادته
قبل ان یسألها رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود آیا خبر نکنم شما را به بهترین گواهان بهترین گواهان کسی است که بیارد
گواهی خود را پیش از آنکه سوال کرده شود او را یعنی مدعی طلب نکند وی برای اظهار حق گواهی دهد گواهی پیش از آنکه سوال کرده
شود او را **باب** شهود الزنا اربعة وشهود سائر الحقوق اثنان وشهود الاموال رجلان او رجل و
امرأتان فان لم یتیسر قضی بیمین المدعي مع الشهيد الواحد گواهان زنا چهار کس اند و گواهان سائر حدود دو کس از رجال
و گواهان در اموال دو مرد است یا یک مرد و دو زن پس اگر میسر نیاید حکم کرده شود بسوگند مدعی با یک شاهد **قال**
الله تعالی فی حد القذف لولا جاؤا علیه باربعة شهداء چرا نیاوردند برین چهار گواه فان لم یأتوا باربعة شهداء
فاولئک عند الله هم الکاذبون پس وقتی که نیاوردند چهار گواه را ایشان نزدیک خدا تعالی دروغگویان اند وقال فی
الطلاق ونحوه واشهدوا ذوي عدل منکم و گواه گیرید دو خداوندان عدل از شما یعنی از مسلمانان وقال فی الاموال
واستشهدوا شهیدین من رجالکم فان لم یکونا رجلین فرجل وامرأتان ممن ترضون من الشهداء ان تضل
احدیهما فتذکر احدیهما الاخری و گواه گیرید دو کس را از مردان خود یعنی از اهل اسلام پس اگر میسر نشوند دو مرد پس کفایت
میکند یک مرد و دو زن از قسم آنانکه راضی میشوند از ایشان از گواهان یعنی عدول غیر متهم بسبب آنکه فراموش کند یکی از ایشان
پس یاد دهد زن دیگر **مالک** عن جعفر بن محمد عن ابیه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قضی
بالیمین مع الشاهد رسول الله صلی الله علیه وسلم حکم فرمود بیک سوگند با یک شاهد **مالک** عن ابی الزناد عن
الاعرج ان عمر بن عبد العزیز کتب الی عبد الحمید بن عبد الرحمن بن زید بن الخطاب وهو عامل علی الکوفة
ان اقض بالیمین مع الشاهد عمر بن عبد العزیز نامه نوشت بسوی عبد الحمید و او عامل کوفه بود از طرف عمر بن عبد العزیز
که حکم بکن بیک قسم و یک شاهد **مالک** انه بلغه ان ابا سلمة بن عبد الرحمن وسلیمان بن یسار سئلا هل
یقضی بالیمین مع الشاهد فقالا نعم ابو سلمة بن عبد الرحمن و سلیمن بن یسار را سوال کرده شد آیا حاکم حکم بیک سوگند با
یک شاهد بکند پس گفتند آری بکند **قال** مالک مضت السنة فی القضاء بالیمین مع الشاهد الواحد یحلف صاحب
الحق مع الشاهد ویستحق حقه فان نکل وابی ان یحلف احلف المطلوب فان حلف سقط عنه ذلک
الحق وان ابی ان یحلف ثبت علیه الحق لصاحبه **قال** مالک وانما یکون ذلک فی الاموال خاصة ولا
یقع ذلک فی شيء من الحدود ولا فی النکاح ولا فی طلاق ولا فی عتاقة ولا فی سرقة ولا فی فریة فان قال قائل

گذشت سنت سلف در قضا بسوگند با یک شاهد باین اسلوب که سوگند داده شود صاحب حق را یعنی مدعی را با شهادت شاهد خود و مستحق حق خود شود پس اگر باز ایستاد یا بتصریح ابا کرد از آنکه سوگند خورد سوگند داده شود مدعا علیه را پس اگر سوگند خورد ساقط شد از وی آن حق و اگر ابا کرد از آنکه سوگند خورد ثابت شد بروی برای آن صاحب او گفت مالک و جز این نیست که می باشد قضا بسوگند مدعی با شاهد واحد در اموال بخصوص و واقع نمیشود آن در چیزی از حدود و نه در نکاح و نه در طلاق و در عتاق و نه در دزدی و نه در قذف **قال** مالك ومن الناس من يقول لا يكون اليمين مع الشاهد الواحد ويحتج بقول الله تبارك وتعالى وقوله الحق فان لم يكونا رجلين فرجل وامرأتان ممن ترضون من الشهداء يقول فان لم يأت برجل وامرأتين فلا شيء له ولا يحلف مع شاهده قال مالك رحمه الله فمن الحجة على من قال ذلك القول ان يقال له أرأيت لو ان رجلا ادعى على رجل مالا أليس يحلف المطلوب ما ذلك الحق عليه فان حلف بطل ذلك عنه وان نكل عن اليمين حلف صاحب الحق ان حقه لحق وثبت حقه على صاحبه فهذا ما لا اختلاف فيه عند احد من الناس ولا ببلد من البلدان فبأي شيء اخذ هذا وفي اي كتاب الله وجده فاذا اقر بهذا فليقر باليمين مع الشاهد وان لم يكن ذلك في كتاب الله وانه ليكفي من ذلك ما مضى من السنة ولكن المرء قد يحب ان يعرف وجه الصواب وموقع الحجة ففي هذا بيان ان شاء الله تعالى گفت مالک و بعضی از مردمان کسی هست که میگوید درست نیست سوگند با یک شاهد و حجت می آرد قول خدا تعالی را و قول او تعالی حق است فان لم يكونا رجلين الخ میگوید این شخص پس اگر نیاورد یک مرد و دو زن را پس نیست لازم چیزی از حق و نمی سوگند نخورد با شاهد خود گفت مالک پس از حجت است بر کسیکه گفت این قول را که گفته شود او را آیا دیدی اگر مردی دعوی کرد بر مردی مالی را آیا لازم نیست که قسم خورد مدعی علیه که نیست آن مال بر ذمه او پس اگر سوگند خورد باطل شد دعوی مدعی از ذمه او و اگر باز ایستاد از قسم خوردن سوگند خورد صاحب مال که حق او البته ثابت است و ثابت شود حق او بر ذمه مدعی علیه پس این مسئله ایست که اختلاف نیست در آن نزد هیچ یکی از مردمان و نه در هیچ بلدی از بلاد پس بکدام حجت اخذ کرد این قائل و در کدام کتاب خدا یافت این حکم را پس اگر اقرار کرد باین حکم پس باید که اقرار کند بسوگند با شاهد اگرچه نیست این مذکور در کتاب الله و هر آئینه کفایت میکند ازین حکم آنچه گذشت از سنت لیکن آدمی هر آئینه دوست میدارد که بشناسد صورت صواب را و محل حجت را پس درین مذکور بیانی است وافی ان شاء الله تعالی

باب يمين الغموس حرام است سوگند غموس حرام است

مالك عن العلاء بن عبد الرحمن عن معبد بن كعب السلمي عن اخيه عبد الله بن كعب بن مالك الانصاري عن ابي امامة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال من اقتطع حق امرئ مسلم بيمينه حرم الله عليه الجنة واوجب له النار قالوا وان كان شيئا يسيرا يا

قوله قلت وعلى هذا اهل العلم الا مسئلة القضاء بالشاهد الواحد مع ٨٦ يمين المدعي في الاموال خاصة قال الشافعي وابو ثور وقال ابو حنيفة لا يجوز ذلك ١٢ محلى

رسول الله قال وان كان قضيبا من اراك وان كان قضيبا من اراك وان كان قضيبا من اراك قالها
ثلث مرات رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمود هر كه بربايد حق مسلمان را بسوگند خود حرام كند خدا تعالى بروى بهشت را و واجب
گرداند براى او دوزخ را اصحاب گفتند اگرچه آن چيز اندک باشد يا رسول الله فرمود اگرچه يک شاخ اراک باشد اگرچه يک شاخ
اراک باشد اگرچه يک شاخ اراک باشد فرمود اين كلمه را سه بار حجت است جمهور علما را **باب** تغليظ اليمين في الامور العظام بان يحلف
على منبر النبي صلى الله عليه وسلم سخت بودن سوگند در امور عظيمه باآنكه داده شود بر منبر آنحضرت صلى الله عليه وسلم **مالك**
عن هاشم بن هاشم بن عتبة بن ابي وقاص عن عبد الله بن نسطاس عن جابر بن عبد الله الانصاري ان رسول
الله صلى الله عليه وسلم قال من حلف على منبري اثما تبوء مقعده من النار رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمود
هر كه سوگند خورد بر منبر من بدروغ جاى خود گرفت در دوزخ **مالك** عن داود بن الحصين انه سمع ابا غطفان
المري يقول اختصم زيد بن ثابت وابن مطيع في دار كانت بينهما الى مروان بن الحكم وهو امير على المدينة
فقضى مروان على زيد بن ثابت باليمين على المنبر فقال زيد بن ثابت احلف له مكاني فقال مروان لا والله
الا عند مقاطع الحقوق قال فجعل زيد بن ثابت يحلف ان حقه لحق ويابى ان يحلف على المنبر قال
فجعل مروان بن الحكم يعجب من ذلك ابو غطفان مري ميگفت كه خصومت كردند با يكديگر زيد بن ثابت وابن مطيع در
سراى كه مشترک بود ميان ايشان بسوى مروان بن الحكم او امير بود بر مدينه پس حكم كرد مروان بر زيد بن ثابت بسوگند
بر منبر آنحضرت صلى الله عليه وسلم پس گفت زيد بن ثابت سوگند ميخورم براى او در مكانى كه استاده ام آنجا پس گفت مروان
نه قسم بخدا سوگند ندهم ترا مگر نزديک مكان فيصل شدن حقها پس شروع كرد زيد بن ثابت كه سوگند ميخورد كه حق او ثابت است
و ابا ميكرد از آنكه سوگند خورد بر منبر پس شروع كرد مروان كه تعجب مينمود ازين ماجرا **باب** ترد اليمين على المدعي
اذا نكل المدعى عليه ولا استحلاف الا اذا كان بينهما مخالطة رد كرده شود سوگند بر مدعي وقتيكه باز ايستد مدعى
عليه از سوگند خوردن وقسم داده نشود مگر وقتى كه باشد در ميان مدعي و مدعى عليه مخالطة ومعاملة **مالك** عن
جميل بن عبد الرحمن المؤذن انه كان يحضر عمر بن عبد العزيز وهو يقضي بين الناس فاذا جاء الرجل يدعي
على الرجل حقا نظر فان كانت بينهما مخالطة وملابسة احلف الذي ادعى عليه وان لم يكن شيء لم يحلفه
جميل بن عبد الرحمن مؤذن حاضر ميشد پيش عمر بن عبد العزيز حال آنكه او حكم ميكرد ميان مردمان پس وقتيكه مى آمد
شخصى پيش او و دعوى ميكرد بر شخصى حقى را ميديد عمر بن عبد العزيز پس اگر مى بود ميان ايشان شركتى يا صحبتى سوگند ميداد
مدعى عليه را و اگر نمى بود چيزى ازين قسم سوگند نميداد **قال** مالك وعلى ذلك الامر عندنا انه من ادعى على رجل

له قلت عليه اهل العلم

ع قلت عليه الشافعي قال به

حنفيه بر تغليظ در اليمين ١٢

٨٧

نظر فان کان بینهما خالطة او ملابسة استحلف المدعی علیه فان حلف بطل ذلک الحق عنه وان ابی ان یحلف ورد الیمین علی المدعی فحلف طالب الحق اخذ حقه گفت مالک رحمه الله نزدیک ما هر که دعوی کرد بر شخصی نظر کرده شود اگر باشد میان ایشان شرکتی یا صحبتی یا معامله و تقریبی سوگند داده شود مدعی علیه را پس اگر سوگند خورد باطل شد آن حق از ذمه او و اگر قبول نکرد که سوگند خورد و رد کرده شود سوگند را بر مدعی پس سوگند خورد طالب حق بگیرد حق خود را **باب** انقلاب الدعوی و مصیر المدعی علیه مدعی علیه باب در برگشتن دعوی و شدن مدعی مدعی علیه **قال** الله تعالی یا ایها الذین امنوا شهادة بینکم اذا حضر احدکم الموت حین الوصیة اثنان ذوا عدل منکم او اخران من غیرکم ان انتم ضربتم فی الارض فاصابتکم مصیبة الموت تحبسونهما من بعد الصلوة فیقسمان بالله ان ارتبتم لا نشتری به ثمنا ولو کان ذا قربی ولا نکتم شهادة الله انا اذا لمن الاثمین فان عثر علی انهما استحقا اثما فاخران یقومان مقامهما من الذین استحق علیهم الاولیان فیقسمان بالله لشهادتنا احق من شهادتهما وما اعتدینا انا اذا لمن الظلمین ای مسلمانان نصاب شهادت در میان شما وقتی که حاضر شود مقدمات موت یکی از شما را در وقت وصیت دو کس اند صاحب عدالت از شما یا دو کس دیگر از غیر شما یعنی اهل ذمه اگر شما مسافرت کردید در زمین پس رسید شما را مصیبت موت حبس کنید این دو گواه را که از اهل ذمه اند بعد از نماز پس قسم خورند بخدا اگر شک کردید که ما خرید نمیکنیم عوض خدا متاع دنیا را اگرچه باشد مشهود له صاحب قرابت و پوشیده نمیداریم شهادت خدا را و هر آینه ما آنگاه از گنهگاران باشیم پس اگر اطلاع واقع شد بر آنکه ایشان ثابت کردند بر خود گناه را پس دو کس دیگر بایستند صاحب قرابت قریبه بجای ایشان از آن جماعه که حق گرفته شد بر ضرر ایشان یعنی از ورثه پس قسم بخورند بخدا که هر آینه گواهی ما درست تر است از گواهی ایشان و از حد تجاوز نکرده ایم هر آینه ما آنگاه از ستمکاران باشیم مترجم گوید رضی الله عنه ازین آیت دو حکم معلوم میشود یکی آنکه بر وصیت و مانند آن گواه باید ساخت دو صاحب عدالت را از مسلمانان اگر دو مسلمان بدست نیایند دو کس از اهل ذمه را گواه توان گرفت و اگر در صدق این گواهان شکی واقع شود ایشان را قسم باید داد دیگر آنکه اگر در شهادت بر کذب اطلاع واقع شود دو کس را از اقارب سوگند دهند چنانکه در بعض مسائل بر یمین مدعی و یک شاهد اکتفا کرده میشود **باب** یجب اظهار الحق بالشهادة او الاقرار عند توجه الدعوی واجب است ظاهر کردن حق بگواهی یا باقرار وقت توجه دعوی **قال** الله تعالی یا ایها الذین امنوا کونوا قوامین بالقسط شهداء لله ولو علی انفسکم او الوالدین والاقربین ان یکن غنیا او فقیرا فالله اولی بهما فلا تتبعوا الهوی ان تعدلوا وان تلوا او تعرضوا فان الله کان بما تعملون خبیرا ای مسلمانان باشید اظهار حق کنندگان برای خدا اگرچه بر ضرر خویشتن یا پدر و مادر و خویشاوندان باشد اگر آنکه حق بر وی ثابت میشود

٨٨

توانگر باشد یا فقیر بہر حال خدا مہربان تر ہست بر ایشان پس پیروی خواہش نفس مکنید اعراض کنان از عدل و اگر پیچانید
سخن را یا روی گردانید پس ہر آئینہ خدا ہست بانچہ میکنید آگاہ **قال** اللہ تعالی ولا تکتموا الشہادۃ ومن یکتمہا فانہ
آثم قلبہ و نہان مکنید گواہی را و ہر کہ پنہان کند آن را پس ہر آئینہ گنہگار است دل او **باب** تحریم قتل من اظہر الاسلام
والتزم ارکانہ وان کان ہناک ریب وظنون باب در حرام بودن قتل کسی کہ ظاہر کرد اسلام را و لازم گرفت ارکان
آن را و اگرچہ باشد آنجا شکی و گمانی **مالک** عن ابن شہاب عن عطاء بن یزید اللیثی عن عبید اللہ بن عدی
بن الخیار انہ قال بینما رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم جالس بین ظہرانی الناس اذ جاءہ رجل فسارہ فلم ندر
ما سارہ بہ حتی جہر رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فاذا ہو یستاذنہ فی قتل رجل من المنافقین فقال
لہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم الیس یشہد ان لا الہ الا اللہ وان محمدا رسول اللہ قال الرجل بلی ولا
شہادۃ لہ قال الیس یصلی قال بلی ولا صلوۃ لہ قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اولئک الذین
نہانی اللہ عنہم عبید اللہ بن عدی بن خیار گفت در آن ہنگام کہ آنحضرت صلعم نشستہ بود در میان مردمان ناگاہ آمد پیش او مردی پس سرگوشی
نمود با آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم پس ندانستیم کہ چہ سرگوشی کرد بآنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم تا آنکہ بلند گفت آنحضرت صلعم پس ناگاہ آن مرد طلب اذن مینمود
از منافقان پس فرمود او را آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم آیا نیست او کہ گواہی میدہد بانکہ نیست معبود مگر خدا و آنکہ محمد پیغامبر خدا است
گفت آن مرد آری گواہی میدہد و نیست شہادۃ او را یعنی نیست شہادت او معتبر فرمود آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم آیا نیست کہ نماز میخواند
آری و نیست نماز او را یعنی نیست نماز او معتبر فرمود رسول اللہ این گروہ آنانند کہ منع فرمود مرا خدا تعالی از قتل ایشان **باب** اذا اہتبا القتال
بین الطائفتین من المسلمین وجب بالکفایۃ ان یحضر من یقدر علی معرفۃ الظالم من المظلوم وعلی
کف من الظلم فینہی الظالم فان انتہی فیہا والا قاتلہ حتی یفیء الی امر اللہ وقتیکہ آمادہ شود قتال در میان
دو طائفہ از مسلمانان واجب است بطریق کفایہ کہ حاضر شود کسی کہ قادر است بر دانستن ظالم از مظلوم و بر باز داشتن ظالم
از ظلم یعنی کسیکہ علم شرع دانستہ است و قدرۃ قتال و منع دارد یک شخص باشد یا زیادہ پس اگر صاحب قدرۃ حاضر شد گناہ
از ہمہ برخاست والا ہمہ گناہگار شدند پس نہی کند ظالم را از ظلم پس اگر باز ماند ظالم از ظلم پس بخصلت پسندیدہ اقتدا کرد
والا قتال کنند با او تا آنکہ باز گردد بسوی حکم خدا تعالی **قال** اللہ تعالی وان طائفتان من المومنین اقتتلوا فاصلحوا
بینہما فان بغت احدیہما علی الاخری فقاتلوا التی تبغی حتی تفیء الی امر اللہ فان فاءت فاصلحوا بینہما
بالعدل واقسطوا ان اللہ یحب المقسطین انما المومنون اخوۃ فاصلحوا بین اخویکم واتقوا اللہ
لعلکم ترحمون و اگر دو گروہ از مسلمانان قصد جنگ کردند با یکدیگر پس صلح کنید میان ایشان بانصاف یعنی فیصل

٨٩

کنید نزاع را بانصاف وعدل کنید هر آئینه خدایتعالی دوست میدارد عدل کنندگان را جزاین نیست که مسلمانان برادران
یکدیگر اند پس صلح نمائید درمیان دو برادر خود و بترسید از خدا باشد که شما رحم کرده شوید **باب** القتل عمد وخطا فالعمد
کبیرة وفیه القصاص سواء کان بالحدید او بالمثقل الا ان یعفو اولیاء المقتول بغیر عوض او یختار والدیة
والخطاء فیه الدیة والکفارة قتل دو قسم است عمد وخطا پس قتل عمد گناه کبیره است یعنی قصد کند قتل او را بآنچه قتل میکند
غالبا مثل شمشیر یا عصای کبیره ودر وی قصاص واجب میشود برابر است که باشد آن قتل بآله تیز مثل نیزه وشمشیر یا آله گران
مانند عصا وحجر کبیر مگر آنکه عفو کنند اولیای مقتول بغیر عوض یا اختیار کنند دیه را وقتل خطا واجب میشود در وی دیه وکفاره
ومعنی خطا آنست که قصد کشتن او نکرده مانند آنکه تیر انداخت بسوی شکاری یا نشانه پس خطا کرد وبآدمی رسید **قال** الله تعالی
وما کان لمؤمن ان یقتل مؤمنا الا خطأ ومن قتل مؤمنا خطأ فتحریر رقبة مؤمنة ودیة مسلمة الی اهله الا
ان یصدقوا فان کان من قوم عدو لکم وهو مؤمن فتحریر رقبة مؤمنة وان کان من قوم بینکم وبینهم میثاق
فدیة مسلمة الی اهله وتحریر رقبة مؤمنة فمن لم یجد فصیام شهرین متتابعین توبة من الله وکان الله
علیما حکیما ومن یقتل مؤمنا متعمدا فجزاؤه جهنم خالدا فیها وغضب الله علیه ولعنه واعد له عذابا عظیما ولا
نیست هیچ مسلمان را که بکشد مسلمانی مگر بخطا وهر که بکشد مسلمانی را بخطا پس واجبست آزاد کردن برده مسلمان وواجبست
دیه ادا کرده شده بسوی وارثان مقتول مگر آنکه عفو کنند پس اگر باشد مقتول از قومی که دشمن اند شما را وآن مقتول مسلمانست
پس واجبست آزاد کردن برده مسلمان یعنی دیه لازم نیست از جهت حربی بودن اهل المقتول واگر باشد مقتول از قومی که میان
شما ومیان ایشان عهد است یعنی واو مسلمانست پس واجبست دیه ادا کرده شده بسوی وارثان مقتول وواجبست
آزاد کردن برده مسلمان پس هر که نیابد برده مسلمان را یعنی مالک رقبه مسلمان نباشد یا قدرة بر خریدن او نداشته باشد پس واجب
است بروی روزه گرفتن دو ماه پی در پی رجوع بمهربانی فرمود خدایتعالی وهست خدا دانا با حکمت، هر که بکشد مسلمانی
را بالقصد پس جزای او دوزخ است همیشه باشنده در آن وخشم گرفت بروی خدایتعالی ولعنت کرد او را ومهیا نمود برای او
عذاب بزرگ را **باب** القتل ینقسم باعتبار المقتولین الی اقسام ولکل قسم حکم یخصه اما فی القود واما فی الدیة او
اما فیهما جمیعا قتل الحر وقتل العبد وقتل الذکر وقتل الانثی وقتل المسلم وقتل الکافر وقتل الجنین ولا
اعتبار لکون المقتول شریفا او وضیعا جمیلا او ذمیما صغیرا او کبیرا اغنیا او فقیرا واذا وجب القود
علی انسان فترک له شیء من الدم بان عفی احد الورثة صار موجبه الدیة للآخرین قتل منقسم میشود باعتبار
مقتولان بسوی چند قسم وهر قسم را حکمی است که خاص است بآن قسم یا در قصاص یا در دیه یا در هر دو وآن یکجا قتل آزاد وقتل

بنده و قتل مرد و قتل زن و قتل کافر و قتل طفلی که در شکم باشد و معتبر نیست بودن مقتول را شریف یا وضیع جمیل یا ذمیم صغیر یا
کبیر مالدار یا فقیر و وقتی که وجب شد قصاص بر آدمی پس گذشته شد برای او چیزی از خون بها بآن جهت که عفو کرد یکی از ورثه
حصه خود را پس شود وجب بر وی دیه برای دیگران از ورثه مقتول قال الله تعالی یا ایها الذین امنوا کتب علیکم
القصاص فی القتلی الحر بالحر والعبد بالعبد والانثی بالانثی فمن عفی له من اخیه شیء فاتباع بالمعروف
واداء الیه باحسان ذلک تخفیف من ربکم ورحمة فمن اعتدی بعد ذلک فله عذاب الیم ولکم فی
القصاص حیوة یا اولی الالباب لعلکم تتقون ای مسلمانان وجب کرده شد بر شما اعتبار مماثلت در میان کشتگان به
اینمعنی که کشتگان را اصناف اعتبار کنند و هر صنفی را حکم جدا باشد و افراد هر صنفی با یکدیگر مساوی باشند در حکم آزاد در مقابله
آزاد است و بنده در مقابله بنده و زن در مقابله زن پس هر صنفی را حکم جدا باشد که جمیع افراد آن صنف در آن مساوی الاقدام
اند پس هر که عفو کرده شد او را چیزی از خون برادر او یعنی از خون مقتول پس بر عفو کننده است پی روی قاتل کردن بخوبی و
بر قاتل است ادا کردن بدل الصلح بسوی عفو کننده باحسان مشروع کردن دیه سبک ساختن است از پروردگار شما
و مهربانی است پس هر که تجاوز کند از حد یعنی قتل کند بعد از صلح پس او راست عذاب درد دهنده و شما راست در قصاص زندگانی
ای خداوندان عقل بود که شما پرهیزگار شوید یعنی چون قصاص مشروع شد رسم قتل ناحق از میان برخیزد والله اعلم مترجم گوید
اهل جاهلیة شریف را در مقابله وضیع نمیکشتند و در مقابله شریف چندکس از وضیع میکشتند خدایتعالی نازل فرمود که حکم الهی اعتبار
مماثلت است در اجناس کشتگان باین معنی که احرار را حکم جدا است که هر حر مثل حر دیگر است در آن حکم و عبید را حکم جدا است که هر
عبد مثل عبد دیگر است در آن حکم و زنان را حکم جدا است و هر زن مثل زن دیگر است در آن حکم و امتیاز حکم زنان در باب دیت است نه
در باب قود پس هر فردی از این اجناس مساوی است با فرد دیگر هر چند بعضی شریف باشند و بعضی وضیع بعضی جمیل و بعضی
ذمیم و بعضی مالدار و بعضی فقیر و سنت زیاده کرده است دو جنس دیگر که مسلمان در مقابله مسلمان است و کافر مقابله کافر است
پس اگر بعضی ورثه عفو کنند یا از کشتن گذشته خونبها قبول نمایند ولی دم را باید که بحسن معامله مطالبه کنند نه بدرشتی و قاتل را
باید که بخوبی ادا نماید نه بدخوئی قال سالت الحسن ما سمعت فی تاویل هذه الایة قوله تعالی الحر بالحر والعبد
بالعبد فهولاء الذکور والانثی بالانثی ان القصاص یکون بین الاناث کما یکون بین الذکور
والمرءة الحرة تقتل بالمرءة الحرة کما یقتل الحر بالحر والامة تقتل بالامة کما یقتل العبد بالعبد والقصاص
یکون بین النساء کما یکون بین الرجال والقصاص ایضا یکون بین الرجال والنساء وذلک ان الله
تبارک وتعالی قال فی کتابه وکتبنا علیهم فیها ان النفس بالنفس والعین بالعین والانف بالانف و

91

الاذن بالاذن والسن بالسن والجروح قصاص فذكر الله تبارك وتعالى ان النفس بالنفس فنفس المرءة الحرة بنفس الرجل الحر وجرحها بجرحه گفت مالک بهترین قولی که شنیدم آنرا در تفسیر این آیه الحر بالحر الآیه که قصاص واقع میشود میان زنان چنانکه واقع میشود میان مردان وزن آزاد کشته میشود بمقابله زن آزاد چنانکه مرد آزاد کشته میشود بمقابله مرد آزاد وکنیزک کشته میشود بمقابله کنیزک چنانکه کشته میشود بنده بمقابله بنده وقصاص می باشد درمیان زنان چنانکه می باشد میان مردان وقصاص واقع میشود نیز درمیان مردان وزنان واین بسبب آنست که خدا تعالی فرموده در کتاب خود وکتبنا علیهم فیها الآیه پس ذکر کرد خدا تعالی که نفس بمقابله نفس است پس نفس زن آزاد بمقابله نفس مرد آزاد میشود وزخم زن آزاد بمقابله زخم مرد آزاد می باشد **باب** اذا قتل بعصا کبیر قتل به وقتیکه کشته شود بعصای بزرگ کشته شود بآن عصا **مالك** عن عمر بن الحسین مولی عایشة بنت قدامة ان عبد الملك بن مروان اقاد ولی رجل من رجل قتله بعصا فقتله ولیه بعصا عبد الملك بن مروان قادر ساخت وارث شخص مقتول را بر شخصی که کشته بود او را بعصا پس کشت وارث او بعصا **باب** لا یقتل مسلم بکافر کشته نشود هیچ مسلمانی بمقابله کافری **قال** مالك الامر عندنا ان لا یقتل مسلم بکافر الا ان یقتله المسلم قتل غیلة فیقتل به گفت مالک حکمی که مقرر است نزدیک ما اینست که کشته نشود هیچ مسلمانی را بعوض کافری مگر آنکه بکشد او را مسلمان کشتن خفیه پس کشته شود او را بآن **باب** ان قتل جماعة رجلا قتلوا به اگر بکشند جماعتی یک شخص را کشته شوند بعوض او **مالك** عن یحیی بن سعید عن سعید بن المسیب ان عمر بن الخطاب قتل نفرا خمسة او سبعة برجل واحد قتلوه قتل غیلة وقال عمر لو تمالأ علیه اهل صنعاء لقتلتهم عمر ابن الخطاب کشت جماعتی را که پنج کس بودند یا هفت کس بعوض یک کس که کشته بودند او را بی خبر او وگفت عمر اگر جمع میشدند بر وی اهل صنعا هر آینه میکشتم ایشان را همه یکجا **قال** مالك الامر عندنا انه یقتل فی العمد الرجال الاحرار بالرجل الحر الواحد والنساء بالمرءة کذلك والعبید بالعبد کذلك ایضا گفت مالک حکمی که مقرر است نزدیک ما اینست که کشته شود در قتل عمد مردان آزاد را بیک شخص آزاد وزنان کشته شوند بیک زن همچنین وغلامان را کشته شود بیک غلام همچنین **باب** لا قود علی المجنون والصبی والعاقلة تعقل عنهما قصاص نیست بر دیوانه وکودک وقبیله آنها عقل دهند عوض آنها **مالك** عن یحیی بن سعید ان مروان بن الحکم کتب الی معاویة بن ابی سفیان انه اتی بمجنون قتل رجلا فکتب الیه معاویة ان اعقله ولا تقد منه فانه لیس علی المجنون قود مروان بن الحکم نامه نوشت بسوی معاویه بن ابی سفیان که آورده شده است پیش او دیوانه را که کشته است مردی را پس نوشت بسوی او معاویه که عقل بگیر عوض او وقصاص مگیر از دیوانه پس هر آینه حال اینست که نیست

بر دیوانہ قصاص **قال** مالک الامر المجتمع علیہ عندنا انہ لا قود بین الصبیان وان عمدہم خطاما لم تجب علیہم الحدود ویبلغوا الحلم وان قتل الصبی لا یکون الا خطا گفت مالک حکمی کہ اجماع واقع شدہ ست بر آن نزدیک ما اینست کہ قصاص نیست درمیان کودکان وہست کہ عمد ایشان حکم خطا دارد ما دام کہ وجب نشدہ ست بر ایشان حدہا و نرسیدہ اند بلوغ و نیست کہ قتل کودک نباشد مگر بخطا **باب** اذا قتل السکران قتل بہ واگر بکشد مست کشتہ میشود عوض آن **مالک** انہ بلغہ ان مروان بن الحکم کتب الی معاویۃ بن ابی سفیان یذکر انہ اتی بسکران قد قتل رجلا فکتب الیہ معاویۃ ان اقتلہ بہ مروان بن الحکم نامہ نوشت بسوی معاویہ بن ابی سفیان ذکر میکرد برائی او کہ آوردہ شدہ ست پیش او مستی را کہ کشتہ ست شخصی را پس نوشت بسوی او معاویہ کہ بکش مست را عوض او

باب القصاص فی الاطراف باب دربیان حکم قصاص در اطراف **قال** اللہ تعالی وکتبنا علیہم فیہا ان النفس بالنفس والعین بالعین والانف بالانف والاذن بالاذن والسن بالسن والجروح قصاص فمن تصدق بہ فہو کفارۃ لہ ومن لم یحکم بما انزل اللہ فاولئک ہم الظلمون وفرض ساختیم بر بنی اسرائیل در توریہ کہ نفس کشتہ شود بمقابلہ نفس وچشم کور کردہ شود بمقابلہ چشم وبینی بریدہ شود بمقابلہ بینی وگوش بریدہ شود بمقابلہ گوش ودندان کندہ شود بمقابلہ دندان وزخمہا خداوند حکم قصاص ست یعنی اگر ممکن باشد مانند دست وپائی وذکر پس ہر کہ عفو کرد قصاص را پس این کفارہ ست او را وہر کہ حکم نکند بآنچہ فرود آوردہ ست خدا تعالی پس اینہا ایشانند ستمگاران **قال** مالک الامر المجتمع علیہ عندنا ان المامومۃ والجائفۃ لیس فیہما قود **قال** مالک قال ابن شہاب لیس فی المامومۃ قود گفت مالک حکمی کہ اجماع شدہ ست نزدیک ما اینست کہ مامومہ وجائفہ نیست در آن ہر دو قصاص گفت مالک گفت ابن شہاب نیست در مامومہ قصاص مامومہ زخمی ست کہ بام الدماغ برسد وجائفہ زخمی کہ بجوف شکم برسد **باب** الدیات باب دربیان ویتہا وشرح نامہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم کہ در باب دیات صادر شدہ **مالک** عن عبد اللہ بن ابی بکر بن محمد بن عمرو بن حزم عن ابیہ ان فی الکتاب الذی کتبہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لعمرو بن حزم فی العقول ان فی النفس مائۃ من الابل وفی الانف اذا اوعی جدعا مائۃ من الابل وفی المامومۃ ثلث الدیۃ وفی الجائفۃ مثلہا وفی العین خمسون وفی الید خمسون وفی الرجل خمسون وفی کل اصبع مما ہنالک عشر من الابل وفی السن خمس وفی الموضحۃ خمس در نامہ کہ نوشت آنرا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم برای عمرو بن حزم در باب دیتہا مسطور بود کہ در کشتن نفس صد راس ست از شتران ودر بینی وقتیکہ تمام بریدہ شود صد راس ست از شتران ودر زخمی کہ بام الدماغ برسد سیوم حصہ دیت ست ودر زخمی کہ بجوف برسد مانند آن ست یعنی سوم حصہ دیت

چشم پنجاه راس اشتر و در یک دست پنجاه راس است و در یک پای پنجاه راس است و در انگشتی از جمله آنچه در دست و پای
است ده راس است از اشتران و در دندان پنج راس است و در زخمی که گوشت و پوست قطع کند و استخوان را برهنه سازد
پنج راس است **مالك** انه بلغه ان في كل زوج من الانسان الدية كاملة وان في اللسان الدية كاملة في
الاذنين اذا ذهب سمعهما الدية كاملة اصطلمتا او لم تصطلما وفي ذكر الرجل الدية كاملة وفي الانثيين
الدية كاملة خبر رسید بمالك که هر عضوی که دو دو باشد از بدن انسان دیه تمام واجب است و در زبان دیه تمام است و در
دو گوش وقتیکه برود شنوائی این هر دو دیه تمام است بریده شوند یا نشوند و در ذکر مرد تمام دیه است و در خصیتین دیه تمام
است **مالك** انه بلغه ان في ثديي المرأة الدية كاملة خبر رسید بمالك که در دو پستان زن دیه تمام است **مالك**
عن ابن شهاب عن سعيد بن المسيب انه كان يقول في الشفتين الدية كاملة فاذا قطعت السفلى ففيها
ثلثا الدية سعید بن المسیب میگفت که در دو لب دیه تمام است پس وقتیکه بریده شود لب زیرین پس در وی دو حصه سیوم
حصه دیه است **مالك** عن داود بن حصين عن ابي غطفان بن طريف المري انه اخبره ان مروان بن
الحكم بعثه الى عبد الله بن عباس يسئله ماذا في الضرس فقال عبد الله بن عباس فيه خمس من الابل قال فردني
مروان بن الحكم الى ابن عباس فقال اتجعل مقدم الفم مثل الاضراس فقال ابن عباس لو لم تعتبر ذلك الا
بالاصابع عقلها سواء مروان بن الحکم فرستاد ابوغطفان را بسوی عبد الله بن عباس میپرسید از وی چه چیز لازم میشود
در دندان متصل رخساره پس گفت عبد الله بن عباس در وی پنج راس است از اشتران گفت ابوغطفان پس بازگردانید
مرا مروان بن الحکم بسوی ابن عباس پس گفت آیا میکنی مقدم دهان را مانند دندانهای متصل رخساره پس گفت ابن عباس
اگر قیاس نکنی در آن مگر بانگشتها نیز کفایت میکند ترا دیه آنها برابر است **مالك** عن هشام بن عروة عن ابيه
انه قال كان يسوي بين الاسنان في العقل ولا يفضل بعضها على بعض عروه برابر میکرد حکم دندانها در دیه
و زیاده نمیساخت بعض آنرا از بعض **مالك** عن يحيى بن سعيد انه سمع سليمان بن يسار يذكر ان الموضحة
في الوجه مثل الموضحة في الرأس الا ان تعيب الوجه فيزاد في عقلها ما بينها وبين نصف عقل الموضحة
في الرأس فيكون فيها خمسة وسبعون دينارا سلیمان بن یسار ذکر میکرد که موضحه در روی مانند موضحه در سر است مگر آنکه
عیبناک کند روی را پس زیاده کرده شود در دیه او مابین آن و مابین نصف دیه موضحه سر پس باشد در آن هفتاد و پنج دینار
قال مالك والامر عندنا ان مقدم الفم والاضراس والانياب عقلها سواء وذلك ان رسول
الله صلى الله عليه وسلم قال في السن خمس من الابل والضرس سن من الاسنان لا يفضل بعضها على بعض

له مفصل معلوم تقطعه ظالم من مفصله من انسان انقص منه كالاصبع يقطعها من اصلها او اليد يقطعها من الكوع او من المرفق او الرجل يقطعها من المفصل يقتص منه وكذلك لو قطع انفه او فقأ عينه او اذنه او قطع انثييه يقتص منه وكذلك لو شجه موضحة ۹۳

في الساعد ووجهه يقتص منه ولو جرحه دون الموضحة او جرحه موضعا اخر من بدنه هشم العظم فلا قود فيه وكذلك لو قطع الساعد من نصف الساعد فليس له ان يقطع يده من ذلك الموضع ولكن له ان يقتص من الكوع ويأخذ حكومة النصف الساعد وعلى هذا اكثر اهل العلم وفي الجملة وفي التفاصيل بينهم اختلاف ۱۲

گفت مالک و حکم مقرر نزدیک ما اینست که آنچه مقدم است از دهان یعنی دندانهای پیش و دندانهای متصل خساره و دندانهای زیر برابر است و این بسبب آنست که رسول صلعم فرمود در دندان پنج اشتر است از شتران و دندان متصل خساره دندانی است از دندانهای زیاده کرده نشود بعض را بر بعض قال مالك الامر عندنا انه ليس فيما دون الموضحة من الشجاج عقل حتى تبلغ الموضحة وانما العقل في الموضحة فما فوقها وذلك ان رسول الله صلى الله عليه وسلم انتهى الى الموضحة في كتابه لعمرو بن حزم فجعل فيها خمسا من الابل ولم تقض الائمة عندنا في القديم ولا في الحديث فيما دون الموضحة بعقل مسمى گفت مالک حکمی که مقرر است نزدیک ما اینست که واجب نیست در زخمی که کم باشد از موضحه از جمله زخمهای سر هیچ دیة مقرر تا آنکه برسد بموضحه و جز این نیست که عقل در موضحه است یا در آنچه زیاده تر از موضحه باشد و این بجهة آنست که رسول الله صلى الله عليه وسلم رسید بسوی موضحه در کتاب خود برای عمرو بن حزم پس ساخت در آن پنج اشتر از شتران و حکم نکردند امامان نزدیک ما در زمان قدیم و نه در زمان جدید در یادون موضحه بدیة مقرر قال مالك الامر عندنا ان المامومة والمنقلة والموضحة لا يكون الا في الوجه والراس وما كان في الجسد من ذلك فليس فيها الا الاجتهاد گفت مالک حکمی که مقرر است نزدیک ما این است که مامومه و منقله و موضحه نمی باشد مگر در روی و سر و آنچه باشد در سایر جسد از این قسم پس نیست در آن مگر اجتهاد حاکم قال مالك الامر المجتمع عليه عندنا في الخطا انه لا يعقل حتى يبرء المجروح ويصح وانه ان كسر عظما من الانسان يدا او رجلا او غير ذلك من الجسد خطا فبرأ وصح وعاد لهيئته فليس فيه عقل فان نقص او كان فيه عثل ففيه من عقله بحساب ما نقص قال مالك فان كان ذلك العظم مما جاء فيه عن النبي صلى الله عليه وسلم عقل مسمى فبحساب ما فرض فيه النبي صلى الله عليه وسلم عقل وما كان مما لم يات فيه عن النبي صلى الله عليه وسلم عقل مسمى ولم تمض فيه سنة ولا عقل مسمى فانه يجتهد فيه گفت مالک حکمی که اتفاق واقع شده است بروی نزدیک ما در جراحت خطا که بدیة او حکم کرده نشود تا آنکه به شود مرد یکه زخم رسیده است باو و تندرست شود و حکم اینست که اگر بشکند استخوانی را از آدمی دست را یا پای را یا غیر آن را از بدن بطریق خطا پس به شد و صحت یافت و عود کرد بصورت نخستین خود پس نیست در وی دیة پس اگر باشد در وی نقص یا باشد در وی کجی پس در وی از دیة او ست بحساب آنچه ناقص باشد گفت مالک پس اگر باشد آن استخوان از آنجمله که آمده است از آنحضرت صلى الله عليه وسلم دیة مقرر پس بحساب آنچه مقرر فرموده است آنحضرت صلى الله عليه وسلم دیة واجب شود و آنچه باشد از آنجمله که نیامده است در وی از آنحضرت صلى الله عليه وسلم دیة مقرر و نرفته است در آن سنتی مقرر و نه دیة مشخص پس هر آینه حکم اینست که اجتهاد کرده شود در آن قال مالك الامر عندنا ان في المنقلة

95

خمس عشر فريضة گفت مالك حكم نزديک ما اينست که در منقله پانزده شتر است **قال** مالك والمنقلة يطير فراشها

من العظم ولا تخرق الى الدماغ وهي تكون في الراس وفي الوجه **قال** مالك والمامومة ما خرق العظم

الى الدماغ ولا تكون مامومة الا في الراس وما يصل الى الدماغ اذا خرق العظم گفت مالك منقله زخمی ست

که جا شود فراش او از استخوان و لشکافد استخوان را بسوی دماغ و منقله می باشد در سر و روی گفت مالك و مامومه زخمی

است که بشکافد استخوان را بسوی دماغ و نمی باشد مگر در سر و نمی باشد مامومه مگر آنچه برسد بسوی دماغ وقتی که بشگافد

استخوان را مترجم گوید از نامه آنحضرت صلی الله علیه وسلم و این آثار ظاهر شد که در بینی و دو چشم و دو گوش و در زبان و

دندانها و در دو لب و دو دست و دو پای و در ذکر و خصیتین و در دو پستان و مانند آن تمام دیه لازم می آید **باب**

مقدار دية المسلم الحر وجنبها در بیان مقدار دیه مسلمان آزاد و بیان جنس آن دیه **مالك** باسناده ان في الكتاب الذي كتبه رسول الله صلى الله عليه

وسلم لعمرو بن الحزم في العقول ان في النفس مائة من الابل در نامه که نوشت آنحضرت صلی الله علیه وسلم برای عمرو

بن الحزم در باب عقول مقرر فرمود در نفس صد راس از شتر **مالك** انه بلغه ان عمر ابن الخطاب قوم الدية على

اهل القرى فجعلها على اهل الذهب الف دينار وعلى اهل الورق اثنى عشر الف درهم عمر بن الخطاب

قيمت دیه مقرر فرمود بر اهل قری پس لازم ساخت بر اهل ذهب هزار دینار و بر اهل نقره دوازده هزار درهم **قال**

مالك فاهل الذهب اهل الشام واهل مصر واهل الورق اهل العراق گفت مالک پس اهل طلا اهل شام و اهل مصر اند و اهل

نقره اهل عراق اند **باب** تغليظ الدية وتخفيفها در حکم سخت گردانیدن دیه و تخفیف آن **مالك** عن

يحيى بن سعيد عن عمرو بن شعيب ان رجلا من بني مدلج يقال له قتادة حذف ابنه بسيف فاصاب

ساقه فنزي في جرحه فمات فقدم سراقة بن جعشم على عمر بن الخطاب فذكر ذلك له فقال له عمر اعدد

على ماء قديد عشرين ومائة بعير حتى اقدم عليك فلما قدم عليه عمر اخذ من تلك الابل ثلثين حقة

وثلثين جذعة واربعين خلفة ثم قال اين اخو المقتول فقال ها انا ذا قال خذها فان رسول الله صلى الله عليه وسلم

قال ليس للقاتل شئ مردی از بنی مدلج که گفته میشد او را قتاده زخم زد بشمشیر پسر خود را پس رسید زخم بساق او پس

سرایت متحقق شد در جراحت او پس بمرد پس آمد سراقه بن جعشم بر عمر بن الخطاب پس ذکر کرد این ماجرا پیش او پس گفت او را حضرت

عمر شمار کن بر آب قدید یکصد و بیست شتر تا آنکه بیایم بر تو پس وقتیکه آمد حضرت عمر بروی گرفت از آن شتران سی حقه و سی

جذعه و چهل ناده شتر حامل بعد از آن گفت کجاست برادر مقتول گفت آگاه باش من برادر اویم پس گفت حضرت عمر بگیر

این شتران را هر آئینه فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم نیست قاتل را چیزی **مالك** ان ابن شهاب كان يقول

دية العمد اذا قبلت خمس وعشرون بنت مخاض وخمس وعشرون بنت لبون وخمس وعشرون حقة وخمس وعشرون جذعة ابن شهاب میگفت دیه قتل عمد وقتیکه قبول

کرده شود بیست و پنج بنت مخاض است و بیست و پنج بنت لبون و بیست و پنج حقه و بیست و پنج جذعه **مالك** عن ابن شهاب وسليمن بن

يسار وربيعة بن ابي عبد الرحمن كانوا يقولون دية الخطأ عشرون بنت مخاض وعشرون بنت لبون وعشرون ابن لبون

ذكرا وعشرون حقة وعشرون جذعة ابن شهاب و سلیمان بن یسار و ربیعه بن ابی عبد الرحمن میگفتند که دیه قتل خطا بیست

بنت مخاض است و بیست بنت لبون و بیست ابن لبون ذکر و بیست حقه و بیست جذعه **باب** تغليظ الدية اذا قتل في

البلد الحرام او في الشهر الحرام او قتل ذا رحم محرم در بیان سخت مقرر کردن دیه وقتیکه بکشد در مکه محترمه یا در ماه

حرام یا بکشد صاحب قرابه محرمیت را **مالك** باسناده ان رجلا من بني مدلج حذف ابنه بسيف فمات

فقدم سراقة بن جعشم على عمر بن الخطاب فذكر ذلك فقال له عمر اعدد على ماء قديد عشرين ومائة بعير

مختصر هر آینه مردی از بنی مدلج زخم زد بشمشیر پسر خود را پس مرد پس آمد سراقه بن جعشم در پیش عمر بن الخطاب پس ذکر

کرد این ماجرا پیش او پس فرمود او را حضرت عمر شمار کن بر آب قدید یکصد و بیست شتر الخ **مالك** انه بلغه ان سعيد بن

المسيب وسليمن بن يسار سئلا اتغلظ الدية .... في الشهر الحرام فقالا لا ولكن يزاد فيها للحرمة فقيل

لسعيد بن المسيب هل يزاد في الجراح كما يزاد في النفس قال نعم سعيد بن المسيب و سلیمان بن یسار را سوال کرده شد آیا

غلیظ کرده شود دیه را در ماه حرام پس گفتند نه ولکن زیاده کرده شود در ماه حرام برای حرمت این ماه پس گفته شد سعید

بن المسیب را آیا زیاده کرده شود در زخمها چنانچه زیاده کرده شود در نفس گفت آری **باب** دية الكتابي والمجوسي

من اهل الذمة وجراحاتهم در بیان دیه کتابی و مجوسی که از اهل ذمه باشند و دیه زخمهای ایشان **مالك** انه بلغه

ان عمر بن عبد العزيز قضى ان دية اليهودي والنصراني اذا قتل احدهما مثل نصف دية الحر المسلم عمر بن عبد العزيز

حکم کرد بر یهودی و نصرانی وقتی که کشته شود یکی از آنها مانند نصف دیه مسلمان آزاد است **مالك** عن يحيى بن

سعيد ان سليمن بن يسار كان يقول دية المجوسي ثمانمائة درهم قال مالك وهو الامر عندنا سلیمان بن یسار میگفت

دیه مجوسی هشتصد درهم است گفت مالک همین است حکم نزدیک ما **قال** مالك وجراح اليهودي والنصراني وا

لمجوسي على حساب جراح المسلمين في دياتهم الموضحة نصف عشر ديته والمأمومة ثلث ديته والجائفة ثلث

ديته فعلى حساب ذلك جراحاتهم كلها گفت مالک و زخم یهودی و نصرانی و مجوسی بر حساب زخم مسلمین است در

دیتهای ایشان در موضحه نصف عشر دیه اوست و در مامومه سوم حصه دیه اوست و در جائفه سوم حصه دیه اوست

پس بر همین حساب است زخمهای ایشان همه آن **باب** دية نفس المرأة وجراحها در بیان دیه نفس زنان و زخمهای

ومما احتج به ان النبي صلى الله عليه وسلم ودى قتيل خيبر بمائة من ابل الصدقة وليس في اسنان الصدقة ابن مخاض انما فيها ابن لبون

ایشان **مالک** عن یحیی بن سعید عن سعید بن المسیب کان یقول تعاقل المراة الرجل الی ثلث الدیة
اصبعها کاصبعه وسنها کسنه وموضحتها کموضحته ومنقلتها کمنقلته سعید بن المسیب میگفت مساوات میکند
زن با مرد تا سیوم حصه دیة انگشت زن مانند انگشت مرد است و دندان او مانند دندان مرد است و موضحه او مانند موضحه مرد است
و منقله او مانند منقله مرد است **مالک** عن ابن شهاب وبلغه عن عروة بن الزبیر انهما کانا یقولان مثل
قول سعید بن المسیب فی المراة انها تعاقل الرجل الی ثلث دیة الرجل فاذا بلغت ثلث دیة الرجل کانت الی النصف
من دیة الرجل ابن شهاب و عروه بن الزبیر میگفتند مانند قول سعید بن المسیب در باب زن که وی مساوات میکند
با مرد تا سیوم حصه دیة پس وقتیکه برسد سوم حصه دیة مرد را باشد بقدر نصف از دیة مرد **مالک** عن ربیعة بن
ابی عبد الرحمن انه قال سالت سعید بن المسیب کم فی اصبع المراة فقال عشر من الابل فقلت کم فی اصبعین فقال
عشرون من الابل فقلت کم فی ثلث قال ثلثون من الابل فقلت کم فی اربع فقال عشرون من الابل فقلت
حین عظم جرحها واشتدت مصیبتها نقص عقلها فقال سعید اعراقی انت فقلت بل عالم متثبت او جاهل
متعلم فقال سعید هی السنة یا ابن اخی ربیعة بن ابی عبد الرحمن گفت سوال کردم سعید بن المسیب را که چه قدر واجب
میشود در یک انگشت زن پس گفت ده راس از شتران پس گفتم چه قدر واجب میشود در دو انگشت پس گفت بیست راس
از شتران پس گفتم چه قدر واجب میشود در سه انگشت گفت سی راس از شتران پس گفتم چه قدر واجب میشود در چهار
انگشت پس گفت بیست راس از شتران پس گفتم وقتی که بزرگ شد زخم او و سخت شد مصیبت او کم شد دیة او پس گفت
سعید آیا عراقی هستی تو یعنی صاحب رای هستی پس گفتم بلکه من عالم زیاده تحقیق کننده ام یا جاهل علم آموزنده ام
پس گفت سعید همین سنت است ای پسر برادر من **باب** دیة العبید وجراحاتهم در بیان دیة غلامان و
زخمهای ایشان **مالک** انه بلغه ان سعید بن المسیب وسلیمن بن یسار کانا یقولان فی موضحة العبد
نصف عشر ثمنه سعید بن المسیب و سلیمان بن یسار میگفتند در موضحه غلام بیستم حصه قیمت او است **مالک** انه بلغه
ان مروان بن الحکم کان یقضی فی العبد یصاب بالجراح ان علی من جرحه قدر ما نقص من ثمن العبد مروان
بن الحکم حکم میکرد در باب غلام که رسانیده شود او را جراحت بر این منوال بر کسیکه زخم زده است او را واجب است قدر
آنچه ناقص شد از قیمت غلام **قال** مالک والامر عندنا ان فی موضحة العبد نصف عشر ثمنه وفی منقلته
العشر ونصف العشر من ثمنه وفی مامومته وجائفته فی کل واحدة منهما ثلث ثمنه وفیما سوی هذه
الخصال الاربع مما یصاب به العبد ما نقص من ثمنه ینظر فی ذلک بعد ما یصح العبد ویبرا کم بین قیمة

قلت علیه مالک وقال اکثر اهل العلم دیة المراة نصف دیة الرجل و دیة اطراف المراة و جراحاتها علی النصف من دیة الرجل و جراحاته ۱۲ مسوی

قلت بدل اطراف العبد یعتبر بقیمة نفسه حتی لو قطع یده ...

۹۸

فقیمتها الیمان قیمته علی قیاس قول سعید بن المسیب و سلیمن بن یسار و علیه الشافعی و ذهب ابو حنیفة و صاحباه الی ان فیها ما انتقص من قیمته وفرق کما قال مروان و فرق مالک بین هذه الاربع و غیرها اعلاما بالفرق بین ۱۲

العبد بعد ان اصابه الجرح وقيمته صحيحا قبل ان يصيبه هذا ثم يغرم الذي اصابه ما بين القيمتين گفت
مالك حکم نزدیک ما نیست که در موضحهٔ غلام نیم عشر حصه از قیمت اوست و در منقله او دهم حصه و نیم عشر حصه از قیمت اوست
در مامومه و جائفه او در هر یکی ازین دو سوم حصه قیمت اوست و در آنچه سوای این خصلتهای چهارگانه باشد از آنچه زخم
رسانیده میشود و آن غلام را واجب است آنچه ناقص شده باشد از قیمت او نظر کرده شود در حال غلام بعد از آنکه تندرست
شود و به شود چه قدر تفاوت است در میان قیمت غلام بعد از آنکه بوی زخم رسید و در قیمت او و در آن حال که تندرست
بود پیش از آنکه رسید او را این زخم بعد از آن تاوان لازم کرده شود بر زخم زننده و تفاوتی که در میان دو قیمت است

باب دية الجنين

در بیان دیه بچه که در شکم مادر باشد

مالك عن ابن شهاب عن ابي سلمة بن عبد الرحمن بن عوف عن ابي هريرة ان امرأتين من هذيل رمت احديهما الاخرى بحجر فطرحت جنينها فقضى فيه رسول الله صلى الله عليه وسلم بغرة عبد او وليدة دو زن از قبیله هذیل با یکدیگر جنگ کردند انداخت یکی از آنها بسوی دیگر سنگی پس افکند آن دیگر بچه شکم خود را پس حکم فرمود در وی آنحضرت صلی الله علیه وسلم بغره که عبارت از غلام یا داه است

مالك عن ابن شهاب عن سعيد بن المسيب ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قضى في الجنين يقتل في بطن امه بغرة عبد او وليدة فقال الذي قضي عليه كيف اغرم ما لا شرب ولا اكل ولا نطق ولا استهل ومثل ذلك يطل فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم انما هذا من اخوان الكهان رسول الله صلی الله علیه وسلم حکم فرمود در باب بچه شکم که کشته شود در شکم مادر خود بیک غره که مفسر است بغلام یا داه پس گفت شخصی که حکم فرموده بود بر وی یعنی عاقله زننده چگونه تاوان کشم چیزی را که نوشیده است و نه خورده است و سخن نگفته است و در وقت تولد آواز بلند نکرده است و مانند این می باشد هدر پس فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم جز این نیست که این گوینده از برادران کاهنان است یعنی مشابه ایشان است در کلام مقفی و در رد شرع بقیاس والله اعلم

مالك عن ربيعة بن ابي عبد الرحمن انه كان يقول في الغرة تقوم خمسين دينارا او ستمائة درهم ودية المراة الحرة المسلمة خمسمائة دينار او ستة الاف درهم ربیعه بن ابی عبد الرحمن میگفت در باب غره که قیمت او مقرر کرده شود پنجاه دینار یا ششصد درم و دیه زن آزاد مسلمان پانصد دینار است یا شش هزار درهم

قال مالك فدية جنين الحرة عشر ديتها والعشر خمسون دينارا او ستمائة درهم گفت مالک پس دیه بچه شکم زن آزاد دهم حصه دیه او است و دهم حصه دیه زن آزاد پنجاه دینار یا ششصد درهم است

قال مالك ولم اسمع احدا يخالف في ان الجنين لا تكون فيه الغرة حتى يزائل بطن امه ويسقط من بطنها ميتا قال مالك وسمعت انه اذا خرج الجنين من بطن

امه حيا ثم مات ان فيه الدية كاملة گفت مالك و شنيدم هيچكس را كه خلاف كند درين مسئله كه بچه شكم هيچ نمي باشد در وي غره
تا وقتي كه جدا شود از شكم مادر خود و بميرد از شكم وي در آنحال كه مرده است گفت مالك و شنيدم كه حكم اينست وقتي كه برآيد بچه شكم
از شكم مادر خود در آن حال كه زنده است بعد از آن بميرد ديت وي تمام است **باب القسامة** قسامة آنست كه كشته شود
شخصي و گواهان كشنده وي قايم نشوند پس اگر لوث ظاهر باشد پنجاه قسم داده شود مدعيان را و براي ايشان بديت حكم
كرده شود و اگر لوث ظاهر نباشد مدعا عليهم را قسم داده شود پس اگر قسم خوردند بري شدند و اگر نكول كردند ديت بر ايشان
لازم شود **مالك** عن ابي ليلى بن عبد الله بن عبد الرحمن بن سهل عن سهل بن ابي حثمة انه اخبره رجال
من كبراء قومه ان عبد الله بن سهل و محيصة خرجا الى خيبر من جهد اصابهم فاتي محيصة و اخبر ان عبد
الله بن سهل قد قتل وطرح في فقير بئر او عين فاتى يهود فقال انتم والله قتلتموه فقالوا والله ما قتلناه
فاقبل حتى قدم على قومه فذكر لهم ذلك ثم اقبل هو واخوه حويصة وهو اكبر منه وعبد الرحمن فذهب محيصة
ليتكلم وهو الذي كان بخيبر فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم كبر كبر يريد السن فتكلم حويصة ثم تكلم
محيصة فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم اما ان يدوا صاحبكم واما ان يؤذنوا بحرب فكتب اليهم
رسول الله صلى الله عليه وسلم في ذلك فكتبوا انا والله ما قتلناه فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم
لحويصة ومحيصة وعبد الرحمن تحلفون وتستحقون دم صاحبكم فقالوا لا قال افتحلف لكم يهود قالوا
ليسوا بمسلمين فوداه رسول الله صلى الله عليه وسلم من عنده فبعث اليهم بمائة ناقة حتى ادخلت عليهم
الدار قال سهل لقد ركضتني منها ناقة حمراء قال مالك الفقير هو البئر عبد الله بن سهل و محيصه برآمدند
بسوي خيبر بسبب سختي معيشت كه رسيده بود با ايشان پس آمده آمد بسوي محيصه پس خبر داد او را كه عبد الله بن سهل
كشته شده است و افكنده شده است در مغاكي در چاهي يا در چشمه پس محيصه آمد پيش يهود و پس گفت شما والله كشتيد او را گفتند
يهود والله ما نكشتيم او را پس روي آورد بمدينه تا آنكه آمد پيش قوم خود پس ذكر كرد اين ماجرا پيش ايشان بعد از آن روي
آورد وي و برادر وي حويصه و آن حويصه بزرگتر بود از وي و نيز روي آورد عبد الرحمن برادر مقتول پس شروع كرد
كه محيصه كه سخن گويد و وي همان است كه در خيبر بود پس فرمود او را رسول الله صلى الله عليه وسلم مقدم كن بزرگتر را مقدم
كن بزرگتر را اراده فرمود تعظيم كسيكه كلان تر بود در عمر پس سخن گفت حويصه پس فرمود رسول الله صلى الله عليه وسلم يا اين است
كه يهود ديت دهند ازين يار شما كه مقتول شده است يا اينست كه خبردار كرده شود ايشان را بجنگ پس نامه نوشت آنحضرت
صلى الله عليه وسلم بسوي يهود درين باب پس نوشتند آنها در جواب والله ما نكشتيم او را پس فرمود رسول الله صلى الله عليه

قوله الغرة من كل شيء اوله والغرة [illegible] النسمة من الرقيق ذكرا كان او انثى قوله بطل اي [illegible] هدر فالقت جنينا ميتا [illegible] على عاقلة الضارب غرة عبد او امة من اي نوع كان من السودان كان الجنين ذكرا او انثى

١٠٠

وان سقط حيا ثم مات ففيه الدية كاملة وعليه [illegible] اهل العاقلة قال الشافعي اذا علمت الغرة ففيه نصف عشر الدية من الابل وهي خمس من الابل قال ابو حنيفة [illegible] او خمسمائة درهم او خمسون دينارا

حویصه ومحیصه وعبد الرحمن را که سوگند خورید برای خود ثابت کنید خون برادر خود را یعنی دیه او را پس انکار کردند و گفتند

قسم نمی‌خوریم فرمود پس سوگند خورند یهود گفتند این فریق مسلمان نیستند قسم ایشان را چه اعتبار پس دیه آن مقتول داد رسول الله

صلی الله علیه وسلم از جانب خود یعنی برای تسلی دل ایشان پس فرستاد صد ماده شتر برای ایشان تا آنکه داخل کرده شد

آن ناقه‌ها را در سرای ایشان گفت سهل بن ابی حثمه هر آینه لگد زد مرا از آن ناقه‌ها ناقه سرخ گفت مالک فقیر چاه را گویند صا مالك

عن یحیی بن سعید عن بشیر بن یسار انه اخبره ان عبد الله بن سهل الانصاری ومحیصة بن مسعود خرجا

الی خیبر فتفرقا فی حوائجهما فقتل عبد الله بن سهل فقدم محیصة فاتی هو واخوه حویصة وعبد الرحمن بن

سهل النبی صلی الله علیه وسلم فذهب عبد الرحمن یتکلم لمکانه من اخیه فقال له رسول الله صلی الله علیه

وسلم کبر کبر فتکلم محیصة وحویصة فذکرا شان عبد الله بن سهل فقال لهم رسول الله صلی الله علیه وسلم خمسین

یمینا وتستحقون دم صاحبکم او قاتلکم قالوا یا رسول الله لم نشهد ولم نحضر فقال رسول الله صلی الله علیه

وسلم فتبرئکم یهود بخمسین یمینا فقالوا یا رسول الله کیف نقبل ایمان قوم کفار قال یحیی بن سعید فزعم

بشیر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم وداه من عنده عبد الله بن سهل ومحیصه برآمدند از مدینه بسوی خیبر پس

متفرق شدند در حوائج خود پس کشته شد عبد الله بن سهل پس آمد محیصه بمدینه پس رفت وی و برادر وی حویصه وعبد

الرحمن بن سهل پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس شروع کرد عبد الرحمن که سخن گوید بسبب قرب وی بنسبت برادر خود

پس فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم مقدم کن کلان سال را پس سخن گفتند محیصه وحویصه پس ذکر کردند حال عبد الله

بن سهل را پس فرمود ایشان را رسول الله صلی الله علیه وسلم آیا سوگند میخورید بخدا پنجاه بار بدین قسم حق خود ثابت کنید

در آن دیه یار خود را یا قصاص قاتل برادر خود گفتند یا رسول الله ندیده بودیم وحاضر نشده بودیم پس فرمود رسول

الله صلی الله علیه وسلم بی تعلق شوند از شما یهود به پنجاه سوگند پس گفتند یا رسول الله چگونه قبول کنیم قسمهای قوم کفار پس

گفت بشیر که راوی این حدیث است که هر آینه رسول الله صلی الله علیه وسلم دیه او داد از نزدیک خود صا مالك

عن ابن شهاب عن عراك بن مالك وسلیمن بن یسار ان رجلا من بنی سعد بن لیث اجری فرسا فوطی علی

اصبع رجل من جهینة فنزی فیها فمات فقال عمر بن الخطاب للذین ادعی علیهم اتحلفون بالله خمسین یمینا

ما مات منها فابوا وتحرجوا فقال للآخرین احلفوا انتم فابوا فقضی عمر بشطر الدیة علی السعدیین قال

مالك ولیس العمل علی هذا مردی از بنی سعد بن لیث روان کرد اسپ خود را پس پامال کرد انگشت مردی از قبیله جهینه

پس سرایت واقع شد در آن جراحت پس بمرد پس گفت عمر بن الخطاب مدعا علیهم را آیا سوگند خورید پنجاه سوگند که نه مرده است

ازین جراحت پس قبول نکردند و احتراز نمودند پس گفت آن دیگر مردان را آیا سوگند میخورید شما پس ایشان نیز قبول نکردند پس
حکم کرد حضرت عمر بنصف دیه بر سعدیان گفت مالک نیست عمل برین اثر **باب** العاقلة عصبة القاتل نسبا وهم
الذين يكونون على حاشية النسب او ولاء وهم المعتق وعصبته ولا يحمل الا الذكور البالغون الاغنياء او المتوسطون
عاقله عصبه قاتل است از جهت نسب و ایشان آنجماعه اند که باشند بر حاشیه نسب یا از جهت ولاء ایشان معتق و عصبه معتق اند و بر نمیدارد
عقل را مگر مردان بالغ که توانگران باشند یا متوسطان **قال** مالك الامر الذي لا اختلاف فيه عندنا انه ليس على
النساء والصبيان عقل يجب عليهم ان يعقلوا مع العاقلة فيما تعقله العاقلة عن الديات وانما يجب العقل
على من بلغ الحلم من الرجال قال مالك في المراة يكون لها زوج وولد من غير عصبتها ولا قومها فليس على
زوجها اذا كان من قبيلة اخرى من عقل جنايتها شيء ولا على ولدها اذا كانوا من غير قومها ولا على اخوتها من امها
من غير عصبتها ولا قومها فهؤلاء احق بميراثها والعصبة عليهم العقل منذ زمان رسول الله صلعم الى اليوم وكذلك موالي المراة ميراثهم
لولد المراة وان كانوا من غير قبيلتها وعقل جناية الموالي على قبيلتها گفت مالک امریکه هیچ اختلاف نیست
در آن نزدیک ما اینست که واجب نیست بر زنان و بر کودکان هیچ عقل که واجب باشد بر ایشان نیست واجب بر ایشان
که ضامن شوند با عاقله در جنایه آنچه ضامن میشوند عاقله از دیتها و جز این نیست که واجب میشود عقل بر کسی که رسیده باشد
بلوغ از مردان گفت مالک در باب زنی که باشد او را شوهر و فرزند از غیر عصبه و قوم او پس نیست بر شوهر او وقتی
که باشد از قبیله دیگر از دیه جنایه او چیزی و نیست بر فرزندان وی وقتیکه باشند از غیر قوم او و نه بر برادران اخیافی
او که از غیر عصبه او و قوم او باشند پس اینجماعه احق اند بمیراث آن زن و بر عصبه واجبست عقل از زمان آنحضرت صلی الله علیه
وسلم تا امروز و همچنین آزاد کردگان زن ولاء ایشان اولاد زن راست اگرچه باشند از غیر قبیله او و دیه جنایه آزاد کردگان
بر عصبه آن زن است **باب** ان لم يوجد للقاتل عصبة نسبا ولا ولاء لم يجب شيء اگر یافته نشود برای قاتل
عصبه از روی نسب و نه از روی ولاء پس واجب نمیشود چیزی بر هیچکس **مالك** عن ابي الزناد عن سليمن بن
يسار ان سائبة اعتقه بعض الحجاج فقتل ابن رجل من بني عائذ فجاء العائذي ابو المقتول الى عمر ابن الخطاب
يطلب دية ابنه فقال عمر لا دية له فقال العائذي ارايت لو قتله ابني قال عمر اذا تخرجون ديته فقال العائذي
هو اذا كالارقم ان يترك يلقم وان يقتل ينقم مردیکه موالی او معلوم نبود آزاد کرده بود او را بعض حاجیان کشت
پسر شخصی از بنی عائذ پس آمد آن عائذیکه پدر مقتول بود بسوی عمر بن الخطاب طلب میکرد دیه پسر خود را پس گفت حضرت عمر
دیه نیست او را پس گفت آن عائذی خبر ده مرا که اگر میکشت او را پسر من چه حال بودی فرمود حضرت عمر آن هنگام

قوله قلت عليه الشافعي رحمه الله قال ان لم يكن للقاتل عصبة نسبا ولا ولاء فالدية في بيت المال لقوله
١٠٢
صلى الله عليه وسلم انا ولي من لا ولي له وقال ابو حنيفة العاقلة اهل الديوان ان كان القاتل منهم

بری آورد یدشما ای بنو عائذ دیتہ ادراپس گفت عائذی آمنزد الحال آن راست اگر گذشتہ شود بگرد و اگر گشتہ شود انتقام او کشیدہ میشود

باب انما یتحمل العاقلة فی الخطاء خبر این نیست کہ ضامن عقل میشود عاقلہ در قتل خطا **مالک** عن هشام بن عروة عن ابیہ انہ کان یقول لیس علی العاقلة عقل فی قتل العمد انما علیہم عقل فی قتل الخطاء عروة می گفت واجب نیست بر عاقلہ عقل در قتل عمد غیر ازین نیست کہ بر ایشان عقل میباشد در قتل خطا **مالک** عن ابن شہاب انہ قال مضت السنة ان العاقلة لا تحمل شیئا من دیة العمد الا ان یشاؤا ذلک ابن شہاب گفت گذشت سنت برہمین حال کہ عاقلہ بر نمیدارد چیزی را از دیتہ عمد مگر آنکہ بخواہند کہ چیزی بردارند **مالک** عن یحیی بن سعید مثل ذلک از یحیی بن سعید مانند این منقول شد **مالک** عن ابن شہاب .... قال مضت السنة فی قتل العمد حین یعفوا اولیاء المقتول ان الدیة تکون علی القاتل فی ماله خاصة الا ان تعینه العاقلة عن طیب نفس منہا ابن شہاب گفت گذشت سنت در قتل عمد وقتی کہ عفو کنند اولیاء مقتول بدین منوال کہ دیتہ واجب میشود بر قاتل در مال او مخصوص مگر آنکہ اعانتہ کنند او را عاقلہ بخوشی نفس خویش

باب تقطع الدیة علی العاقلة فی ثلث سنین متفرق کردہ میشود دیتہ بر عاقلہ در سہ سال **مالک** انہ سمع ان الدیة تقطع فی ثلث سنین او اربع سنین قال مالک والثلاث احب ما سمعت الی فی ذلک مالک شنیدہ از اہل علم کہ دیتہ متفرق کردہ میشود در سہ سال یا در چہار سال گفت مالک در سہ سال دوستترین اقوال است کہ شنیدم آنرا بسوی من درین باب

باب یرث الدیة وتغلیظ المقتول من امرأة وغیرها وارث میشوند دیتہ را وارثان مقتول از زن مقتول و غیر او از اہل فرائض و عصبات **مالک** عن ابن شہاب ان عمر ابن الخطاب نشد الناس بمنی من کان عندہ علم من الدیة ان یخبرنی فقام الضحاک بن سفیان الکلابی فقال کتب الی رسول اللہ صلعم ان اورث امرأة اشیم الضبابی من دیة زوجہا فقال له عمر بن الخطاب ادخل الخباء حتی اتیک فلما نزل عمر بن الخطاب اخبرہ الضحاک فقضی بذلک عمر بن الخطاب قال ابن شہاب وکان قتل اشیم خطاء عمر بن الخطاب سوال کرد مردمان را در منی ہر کہ باشد نزدیک او علم در باب دیتہ باید کہ خبر دہد مرا پس ایستاد ضحاک بن سفیان کلابی پس گفت نوشت بسوی من رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کہ وارث کنم زن اشیم ضبابی را از دیتہ شوہر او پس فرمود او را عمر بن الخطاب داخل شود در خیمہ تا آنکہ بیایم پیش تو پس چون فرود آمد عمر بن الخطاب از منبر پس خبر داد او را ضحاک پس حکم کرد باین خبر عمر بن الخطاب گفت ابن شہاب و بود قتل اشیم بطریق خطا

باب لا یرث القاتل وارث نمیشود قاتل از دیتہ مقتول چیزی را **مالک** عن یحیی بن سعید عن عروة بن الزبیر ان رجلا من الانصار یقال له احیحة بن الجلاح کان له عم صغیر هو اصغر من احیحة وکان عند اخواله فاخذہ احیحة فقتله فقال اخواله کنا اهل ثمرہ ورمہ حتی اذا استوی علی

له قولہ فی [illegible]
علی هذا اکثر اهل [illegible]
[illegible] قولہ
العلم
علی هذا اهل العلم
۱:۳
[illegible] قولہ
علیہ اهل العلم

عممه شلبنا حق امرء فی عمه قال عروة فلذلك لا یرث قاتل من قتل مردی از انصار که گفته میشد او را احیحه بن الجلاح
بود او را عمی خورد که وی خوردتر بود از احیحه و بود آن عم خورد نزد تغانیان خود پس گرفت او را احیحه پس بکشت او را یعنی
دیه او شد پس گفتند تغاییان او بودیم اهل پروردن او و تدبیر متاع او تا آنکه راست شد بجوانی خود غالب آمد بر ما حق مردی
در عم او یعنی عصبه متقاضی شدند دیه او را و ما را محروم گذاشتند پس گفت عروه و برای همین حادثه حکم کرده شد که وارث
نمیشود قاتل از کسی که کشته است او را مترجم گوید احیحه بضم همزه و فتحه حائین مهملتین ابن الجلاح بضم جیم و تخفیف لام
مردیست جاهلی قدیم ادراک نکرده است زمان آنحضرت را صلی الله علیه وسلم و بود او را برادر اخیافی عبد المطلب
از آن قبیله بود که بعد از آن انصار شدند زیرا که انصاری اسم اسلامی است مر قبیله اوس و خزرج را الثم احکام الشیء
والرم اصلاحه یعنی بودیم ما اهل تربیت و متولی اصلاح حال او و علی عممه بالتشدید و التخفیف یعنی بر طول او و کمال قوی او
معنی حدیث آنست که در جاهلیت وارث میشد قاتل کسی را که قتل میکرد پس ابطال این رسم نمود اسلام **باب** ما یروی
ان الزوج لا یقاد منه اذا اصاب امرأته بشیء الخ روایت کرده میشود که شوهر قصاص گرفته نشود از وی وقتیکه رساند زن
خود را چیزی یعنی زخمها **مالك** انه سمع ابن شهاب یقول مضت السنة ان الرجل اذا اصاب امرأته بجرح
ان علیه عقل ذلك الجرح ولا یقاد منه ابن شهاب گفت گذشت سنت بر همین منوال که مرد وقتی که رساند زن خود را زخمی
هر آینه بر وی واجب میشود ارش آن زخم و قصاص گرفته نشود از وی قال مالك ان اصاب الرجل امرأته ففقأ عینها او کسر یدها او قطع اصبعها او شبه
ذلك متعمدا لذلك فانه یقاد منه واما الرجل یضرب امرأته بالحبل او بالسوط فیصیبها من ضربه ما لم یرده ولم یتعمد فانه یعقل ما اصاب
منها علی هذا الوجه ولا یقاد منه گفت مالک وقتیکه قصد کرد مرد بسوی زن خود پس کور کرد چشم او را یا دست او را شکست یا برید انگشت او را یا مانند آن کاری کرد پس این حالت است
که قصاص گرفته شود از وی واما مرد که بزند زن خود را برسنی یا تازیانه پس برساند آن زن را بسبب زدن خود از زدن آنرا
که اراده نکرده و قصد ننموده بود پس هر آینه دیت گرفته شود از مرد و قصاص گرفته نشود از وی بر این وجه **باب** العین العوراء
تفقأ والید الشلاء تقطع بیان حکم چشم بی بصارت چون شکسته شود و دست شل چون بریده شود **مالك** عن یحیی
بن سعید عن سلیمان بن یسار عن زید بن ثابت انه کان یقول فی العین القائمة اذا طفئت مائة دینار از زید
بن ثابت میگفت در چشم بی نور ایستاده در محل خود وقتیکه شکسته شود صد دینار واجب میشود مترجم گوید این الطریق [illegible]
بوده است از زید بن ثابت **قال مالك** الامر عندنا ان فی العین القائمة العوراء اذا طفئت وفی الید الشلاء
اذا قطعت انه لیس فی ذلك الا الاجتهاد ولیس فی ذلك عقل مسمی گفت مالک حکمی که مقرر است نزد ما
آنست که در چشم بی بصارت که ایستاده باشد در محل خود وقتیکه شکسته شود و در دست شل وقتیکه بریده شود که نیست در این مگر اجتهاد

١٠٤

ونيست درين باب ديتي مقرر **باب الاعور يفقأ عين الصحيح** باب در حكم شخصي كه يك چشم كور چون بشكند چشم شخصي كه صحيح العين
باشد **مالك** انه سأل ابن شهاب عن الرجل الاعور يفقأ عين الصحيح فقال ابن شهاب ان احب الصحيح ان يستقيد منه فله القود وان احب فله الدية
الف دينار او اثنى عشر الف درهم مالك سوال كرد ابن شهاب از حكم مردي كه يك چشم كور باشد بشكند چشم صحيح العين
پس گفت ابن شهاب اگر خواهد صحيح العين قصاص بگيرد از وي پس بستاند قصاص گرفتن يعني اگر نظر بتوقف بصارت كنند قصاص محال است و اگر نظر بصورت كنند
قصاص بگيرد و اگر خواهد پس ديت تمام يعني كامل است هزار دينار يا دوازده هزار درهم مترجم گويد كه اكثر اهل علم برآنند كه در بصر يكي از دو چشم نصف ديت
واجب است خواه چشم دوم درست باشد يا كور و همين است موافق كتاب رسول الله صلى الله عليه وسلم چنانچه
گذشت پيش از اين بيان اين بحث گفت مالك وقتيكه شكسته شود از اعور چشم صحيح او را واجب است در ان
كمال ديت چنانچه قول زهري است **باب ما يروى في الضرس والترقوة والضلع** باب در چيزيكه مرويست در احكام
دندانها و چنبر گردن و استخوان پهلو **مالك** عن يحيى بن سعيد انه سمع سعيد بن المسيب يقول قضى عمر
بن الخطاب في الاضراس ببعير بعير وقضى معاوية بن سفيان في الاضراس بخمسة ابعرة قال سعيد بن المسيب فالدية
تنقص في قضاء عمر وتزيد في قضاء معاوية فلو كنت انا لجعلت في الاضراس بعيرين بعيرين فتلك الدية سواء
سعيد بن المسيب گفت كه حكم كرد عمر بن الخطاب در دندانهاي متصل رخساره بيك يك شتر و حكم كرد معاويه بن
سفيان به پنج پنج شتر گفت سعيد بن المسيب پس ديت ناقص ميشود در قضاء حضرت عمر و زياده مي شود در قضاء
معاويه پس اگر من مي بودم حاكم مقرر ميكردم در دندانها دو دو شتر پس اينست ديت برابر
مالك عن زيد بن اسلم مولى عمر بن الخطاب ان عمر بن الخطاب قضى في الضرس بجمل وفي الترقوة
بجمل وفي الضلع بجمل عمر بن الخطاب حكم كرد در دندان متصل رخساره بيك شتر و در چنبر گردن بيك شتر
و در استخوان پهلو بيك شتر **قال مالك** والامر عندنا ان مقدم الفم والاضراس والانياب عقلها سواء وذلك ان رسول الله
صلعم قال في السن خمس من الابل والضرس سن من الاسنان لا يفضل بعضها على بعض گفت مالك و حكم مقرر نزد ما آنست
كه آنچه مقدم است از دهان يعني دندانهاي پيش و دندانهاي متصل رخساره و دندانهاي تيز همه برابر است
و اين بسبب آنست كه رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمود كه در دندان پنج راس است از شتر و دندانهاي متصل
رخساره دندانيست از دندانها زياده كرده نشود بعض را بر بعض **باب سواد السن كقلعها وشلل اليد كقطعها**
سياه شدن دندان مانند كندن اوست و بيكار شدن دست مانند بريده شدن اوست **مالك** عن يحيى بن سعيد عن
سعيد بن المسيب انه كان يقول اذا اصيبت السن فاسودت ففيها عقلها تاما فان طرحت بعد ان تسود ففيها عقلها تاما ايضا

وتیکہ زخمی رسانیدہ شود بدندان پس سیاہ شود پس در وی دیہ اوست بکمال پس اگر زخمی دیگر افگندہ شود آن دندان

را بعد از آنکہ سیاہ شدہ باشد پس در وی دیہ دندان است بکمال نیز **باب** ما یردی من القود فی کسر الفخذ

دربیان آنچہ مرویست از قصاص در شکستن ران **مالك** انه بلغه ان ابا بکر محمد بن عمرو بن حزم اقاد من کسر

الفخذ ابوبکر بن عمرو قصاص گرفت از شکستن ران **باب** اذا قتل رجل رجلا و قال وجدته مع امرأتی

کیف یقضی فیه وقتیکہ بکشد مردی مردی را و گوید یافتم او را با زن خود چگونہ حکم کردہ شود دران **مالك** عن

سہیل بن ابی صالح السمان عن ابیه عن ابی ہریرة ان سعد بن عبادة قال لرسول اللہ صلی اللہ علیه وسلم

ارأیت ان وجدت مع امرأتی رجلا امہله حتی آتی باربعة شہداء فقال رسول اللہ علیه وسلم نعم سعد بن عبادہ گفت

درخدمت آنحضرت صلی اللہ علیه وسلم خبر دہ مرا اگر بیابم با زن خود مردی را آیا بگذارم او را تا آنکہ بیارم چہار گواہ پس

فرمود آنحضرت صلی اللہ علیه وسلم آری یعنی بگذار تا حاضر سازی گواہان را **مالك** عن یحیی بن سعید عن سعید

بن المسیب ان رجلا من اهل الشام یقال له ابن خیبری وجد مع امرأته رجلا فقتله او قتلهما فاشکل علی

معاویة بن ابی سفیان القضاء فیه فکتب الی ابی موسی الاشعری یسأل له علی ابن ابی طالب عن ذلك فسأل ابو موسی عن ذلك علی ابن

ابی طالب فقال له علی ان هذا الشیء ما هو بارضی عزمت علیك لتخبرنی به فقال ابو موسی کتب الی معاویة بن ابی سفیان ان اسألك عن ذلك

فقال علی انا ابو الحسن ان لم یأت باربعة شہداء فلیعط برمته مردی از اہل شام گفتہ میشد او را ابن خیبری یافت

با زن خود شخصی را پس کشت او را پس مشکل شد بر معاویہ بن ابی سفیان حکم کردن در باب او پس نوشت بسوی ابوموسی

اشعری کہ سوال کند برای او علی بن ابی طالب را ازین ماجرا پس سوال کرد ابوموسی ازین ماجرا علی ابن ابی طالب را پس گفت او را علی

بن ابی طالب ہر آئینہ این قضیہ ہست کہ واقع نشدہ در زمین مملکت من قسم میدہم ترا کہ خبر دہی حقیقت حال پس گفت ابوموسی نوشت

بسوی من معاویہ بن ابی سفیان کہ سوال کنم ترا ازین ماجرا پس فرمود حضرت علی منم ابوالحسن اگر نیارد چہار گواہ

باید کہ بدہد دیہ او مترجم گوید الرمة رسنی کہ بر بندند بآن اسیر را تا آنکہ کشتہ شود یا تسلیم کردہ شود بسوی اولیاء مقتول و رمه نیز رسنی

را گویند کہ در گردن شتران بندند مراد اینجا آنست کہ بدہد شتران دیہ را و اللہ اعلم **باب** ما جاء فی جرح العجماء و المعدن و البئر

بیان آنچہ بفایدہ گذشتہ میشود از خونہا **مالك** عن ابن شہاب عن سعید بن المسیب و ابی سلمة بن

عبد الرحمن عن ابی ہریرة ان رسول اللہ صلی اللہ علیه وسلم قال جرح العجماء جبار و البئر جبار و المعدن جبار

و فی الرکاز الخمس رسول اللہ صلی اللہ علیه وسلم فرمود زخم زدن جانوری زبان ہدرست و افتادن در چاہ ہدرست و افتادن

معدن ہدرست و در رکاز وجوب شود پنجم حصہ **باب** اذا اتلفت الماشیة حائط قوم او زرعهم فات

١٠٦

كان ذلك ليلا ضمنه رب الماشية وان كان نهارا فلا وقتيكه ضائع كند مواشي باغ قومي يا زراعت قومي را پس اگر باشد اين

واقعه در شب ضامن شود صاحب مواشي واگر باشد در روز پس نيست ضمان بر صاحب ماشيه **مالك** عن ابن شهاب عن حرام ابن

سعيد بن محيصة ان ناقة للبراء بن عازب دخلت حائط رجل فافسدت فيه فقضى رسول الله صلى الله عليه

وسلم ان على اهل الحوائط حفظها بالنهار وان ما افسدت المواشي بالليل ضامن على اهلها ماده شتري از ان براء بن عازب

درآمد در باغ مردي پس تباه كاري كرد در وي پس حكم فرمود رسول الله صلى الله عليه وسلم كه بر اهل باغها لازم است نگاهباني

آن در روز و چيزيكه تباه كرده است مواشي در شب تاوان آن بر مالك اوست **باب** اذا اصاب بهيمة بحجر فعليه

ما نقص من ثمنها الا اذا كانت صائلة فدفعها وقتيكه برساند جانوري را زخمي پس واجبست بر وي آنچه ناقص شود از قيمت

او مگر آنكه حمله كننده باشد پس دفع كند او را **قال مالك** الامر عندنا فيمن اصاب شيئا من البهائم ان على الذي

اصابها قدر ما نقص من ثمنها گفت مالك حكمي كه مقرر است نزديك ما در باب كسيكه زخم رسانيده است چيزي را از جانوران

كه واجبست بر كسيكه زخم رسانيده است او را قدر آنچه ناقص كرده است از بهاي او **قال يحيى** سمعت مالكا يقول

في الجمل يصول على الرجل فيخافه على نفسه فيقتله او يعقره فانه ان كانت له بينة على انه اراده وصال عليه فلا

غرم عليه وان لم تقم له بينة الا مقالته فهو ضامن للجمل گفت يحيى شنيدم مالك را كه ميگفت در باب شتري كه حمله كند بر مردي

پس بترسد از وي بر نفس خود پس بكشد او را يا پي سپر كند او را پس حال اينست كه اگر باشد براي او گواهان بر آنكه آن شتر قصد

او كرده يا حمله بروي نموده بود پس تاوان نيست بر وي و اگر قائم نشد براي او گواهان مگر قول وي پس او ضامن است يعني تاوان

از وي گرفته شود **باب** ما يروى من تضعيف القيمة تغرير آنچه روايت كرده شد از دو چند گرفتن قيمت از جهت

تغرير **مالك** عن هشام بن عروة عن ابيه عن يحيى بن عبد الرحمن بن حاطب ان رقيقا لحاطب سرقوا

ناقة لرجل من مزينة فانتحروها فرفع ذلك الى عمر بن الخطاب فامر عمر كثير بن الصلت ان يقطع ايديهم

ثم قال عمر اراك تجيعهم ثم قال عمر والله لاغرمنك غرما يشق عليك ثم قال للمزني كم ثمن ناقتك فقال المزني

كنت والله امنعها من اربع مائة درهم فقال عمر اعطه ثمانمائة درهم غلامي چند از آن حاطب دزديدند ماده شتري را

از ان مردي از قبيله مزينه پس نحر كردند او را پس رفع كرده شد اين قضيه بسوي عمر بن الخطاب پس امر كرد حضرت عمر كثير

بن الصلت را كه ببرد دست ايشان را بعد از آن گفت حضرت عمر مي بينم ترا يعني حاطب را گرسنه ميداري غلامان را

بعد از ان فرمود والله كه تاواني لازم كنم بر تو كه دشوار باشد بر تو بعد از ان گفت آن مرد مزني را چه قدر بود قيمت ماده

شتر تو گفت مزني والله منع ميكردم او را از چهار صد درهم پس فرمود حضرت عمر اي حاطب بده او را هشت صد درهم **قال يحيى**

سمعت مالكا يقول وليس على هذا العمل عندنا في تضعيف القيمة ولكن مضى امر الناس عندنا على انه انما يغرم الرجل
قيمة البعير او الدابة يوم ياخذها يحيى شنيد مالک را که میگفت نیست برین اثر عمل
نزدیک ما در دو چند گرفتن قیمت ولکن گذشت امر مردمان نزدیک ما بر آنکه تاوان نمیگیرد مرد قیمت شتر یا چارپا
مگر قیمت روزیکه بگیرد آن را باب لا يجوز حلب ماشية الغير بغير اذنه جایز نیست دوشیدن ماشیه غیر بدون اجازت او
مالك عن نافع عن ابن عمر ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لا يحتلبن احد ماشية احد بغير اذنه ايحب
احدكم ان يؤتى مشربته فتكسر خزانته فينتقل منه طعامه وانما تخزن لهم ضروع مواشيهم اطعماتهم فلا
يحتلبن احد ماشية احد الا باذنه رسول صلى الله عليه وسلم فرمود باید که ندوشد هیچکس ماشیه دیگری را بغیر رخصت او
آیا دوست میدارد یکی از شما که دزدی کرده شود مشربه او را پس شکسته شود خزانه او پس نقل کرده شود
ازان طعام او را جز این نیست که نگاه میدارد برای مردمان پستانهای مواشی ایشان طعامهای ایشان
یعنی شیر را پس نباید که بدوشد هیچکس ماشیه دیگری اگر باذن او باب من ارتد عن الاسلام ان كان في
منعة من قومه جمع الامام المسلمين وقاتلهم هرکه مرتد شود از مسلمانی اگر برای او لشکری و قوتی باشد
از قوم او جمع کند امام مسلمانان را و جنگ کند با ایشان قال الله تعالى يا ايها الذين امنوا من يرتد منكم
عن دينه فسوف ياتي الله بقوم يحبهم ويحبونه اذلة على المؤمنين اعزة على الكفرين يجاهدون
في سبيل الله ولا يخافون لومة لائم ذلك فضل الله يؤتيه من يشاء والله واسع عليم اے مسلمانان هرکه
برگردد از جمله شما از دین خود پس نزدیک است که بیارد خداتعالی برای ایشان قومی را که
دوست دارد خدا ایشان را و دوست دارند ایشان خدا را مهربان اند بر مسلمانان درشت طبع اند
بر کافران جهاد کنند در راه خدا و نترسند از ملامت کردن ملامت کنندگان اینست فضل خدا میدهد آنرا
هرکه خواهد و خدا مهربان داناست انما وليكم الله ورسوله والذين امنوا الذين يقيمون الصلوة ويؤتون
الزكوة وهم راكعون ومن يتول الله ورسوله والذين امنوا فان حزب الله هم الغلبون جز این نیست که کارساز
شما خداست و رسول او و آنانکه مومنان اند بر پا میدارند نماز را و میدهند زکوة را و حال آنکه ایشان خضوع
کنندگان اند و هرکه دوست دارد خدا را و رسول او را و آنانرا که ایمان آورده اند پس هر آئینه گروه خدا
ایشانند غالب باب من ارتد عن الاسلام قتل هرکه مرتد شود از اسلام کشته شود مالك عن
زيد بن اسلم ان رسول الله صلعم قال من غير دينه فاضربوا عنقه رسول صلى الله عليه وسلم فرمود هرکه بدل کند دین خود را

الانكار على الامام والطعن فيه لا يوجب قتلا حتى ينزع يده من الطاعة فيكون باغيا او قاطع طريق تواذا انكر ضروريا من ضروريات الدين

باب يستتاب المرتد ثلثا فان رجع فيها والا قتل توبه کرده شود از مرتد سه شب پس اگر رجوع

کرد بخصلت نیک اخذ کرده والا کشته شود مالك عن عبد الرحمن بن محمد بن عبد الله بن عبد القاري عن ابيه انه

قال قدم على عمر بن الخطاب رضي الله عنه رجل من قبل ابي موسى الاشعري فساله عن الناس فاخبره ثم قال له عمر بن

الخطاب هل كان فيكم من مغربة خبر فقال نعم رجل كفر بعد اسلامه قال فما فعلتم به قال قربناه فضربنا عنقه فقال عمر

افلا حبستموه ثلثا واطعمتموه كل يوم رغيفا واستتبتموه لعله يتوب ويراجع امر الله تعالى ثم قال عمر اللهم اني لم احضر ولم آمر ولم ارض اذ بلغني آمد پيش عمر بن الخطاب

مردی از جانب ابو موسی اشعری پس سوال کرد او را از حال مردمان پس آگاه کرد خبر داد حضرت عمر را بعد از آن

گفت آری مردی کافر شد بعد از اسلام خود گفت عمر بن الخطاب پس چه کردید با او گفت نزدیک ساختیم او را

پس زدیم گردن او پس گفت حضرت عمر آیا حبس نکردید او را سه شب نه خورانیدید او را هر روز یک نان و طلب توبه

نکردید از وی شاید که وی توبه کند و رجوع نماید بفرمان خدا تعالی بعد از آن گفت حضرت عمر بار خدایا هر آئینه

من حاضر نشدم باین کار و امر نکردم و راضی نشدم وقتی که خبر رسید من باب حكم الخوارج والقدرية واشباههم

باب در حکم خوارج و منکران قدر و مانند ایشان از روافض و غیر ایشان مالك عن يحيى بن سعيد عن محمد بن ابراهيم

بن الحارث التيمي عن ابي سلمة بن عبد الرحمن عن ابي سعيد الخدري انه قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول

يخرج فيكم قوم تحقرون صلوتكم مع صلوتهم وصيامكم مع صيامهم واعمالكم مع اعمالهم يقرءون القران ولا يجاوز

حناجرهم يمرقون من الدين كما يمرق السهم من الرمية تنظر في النصل فلا ترى شيئا وتنظر في الريش فلا ترى شيئا

وتتمارى في الفوق ابو سعيد خدری گفت شنیدم رسول الله صلی الله علیه وسلم می فرمود خواهند بر آمد در میان

شما قومے که بے قدر میشمارید نماز خود در برابر نماز ایشان و صوم خود را با صوم ایشان و عملهای خود را در برابر عملهای

ایشان میخوانند قرآن را و حال آنکه تجاوز نمیکند از گلوهای ایشان یعنی بدلهای ایشان نمی رسد آمدند

از دین چنانکه بر می آید تیر از شکار که کبود تیر انداخته با نظر کنی در پیکان پس نبینی چیزیرا و نظر کنی در چوب تیر پس نبینی چیزیرا و نظر کنی

در بر آن تیر پس نبینی چیزے و شک میکنی در سوفار یعنی میگذرد با آن سرعت که در نمی گیرد در وی

اثری از خون و روث و این کنایه است از دخول ایشان در اسلام باز خروج از آن بوجهی که تمسک نمیکنند

در وی بچیزی یعنی اثرے از اسلام ندارند مالك عن عمه ابي سهيل بن مالك انه قال كنت اسير مع عمر بن

عبد العزيز فقال ما رأيك في هؤلاء القدرية قال فقلت رأيي ان تستتيبهم فان قبلوا والا عرضتهم على السيف فقال عمر بن عبد العزيز وذلك رأيي

ابو سهیل بن مالک گفت راه میرفتم همراه عمر بن عبد العزیز پس گفت عمر ابن عبد العزیز چیست در این فرقه قدریه معتقد تو

١٠٩ قوله لا يجاوز حناجرهم معناه لا تفقهه قلوبهم ولا ترفع في الاعمال الصالحة قوله يمرقون من الدين اى يخرجون

فرقه قدریه پس گفتیم معتقد من در ایشان آنست که طلب توبه کنی از ایشان پس اگر قبول کردند فبها والا پیش آری ایشان را بر شمشیر گفت

عمر بن عبد العزیز و بہمین است معتقد من مترجم گوید این جماعه اند از خوارج که در زمان حضرت علی رضی الله عنه خروج کردند پس قتال

کرد علی با ایشان تا آنکه مستاصل ساخت ایشان را **باب** قتل الساحر وان السحر کبیرة در کشتن ساحر و آنکه سحر گناه کبیره است

قال الله تعالی وما کفر سلیمان ولکن الشیطین کفروا یعلمون الناس السحر الآیة و کافر نشد سلیمان ولکن شیطانان کافر

شدند می آموختند مردمان را جادو **مالک** عن محمد بن عبد الرحمن بن سعد بن زرارة انه بلغه ان حفصة زوج

النبی صلی الله علیه وسلم قتلت جاریة لها سحرتها وقد کانت دبرتها فامرت بها فقتلت حضرت حفصه کشت

کنیزکی را از آن خود که سحر کرده بود او را و حال آنکه مدبر ساخته بود او را پس امر کرد حضرت حفصه بکشتن وی پس کشته شد **قال**

مالک الساحر الذی یعمل السحر ولم یعمل له غیره هو مثل الذی قال الله تبارک وتعالی فی کتابه ولقد علموا لمن

اشتریه ماله فی الآخرة من خلاق فاری ان یقتل اذا عمل ذلک هو نفسه گفت مالک ساحری که خود سحر کند و سحر

کرده نباشد برای او غیر او وی مانند کسی است که خدای تعالی در کتاب خود فرموده است ولقد علموا لمن اشتریه ماله فی الآخرة من

خلاق پس می بینم که کشته شود وقتیکه کرده باشد بنفس خود **باب** جزاء المحاربین باب در جزاء راه زنندگان و یعنی

کنندگان بغیر تاویل **قال** الله تعالی انما جزاء الذین یحاربون الله ورسوله ویسعون فی الارض فسادا ان

یقتلوا او یصلبوا او تقطع ایدیهم وارجلهم من خلاف او ینفوا من الارض ذلک لهم خزی فی الدنیا ولهم فی

الآخرة عذاب عظیم الا الذین تابوا من قبل ان تقدروا علیهم فاعلموا ان الله غفور رحیم جز این نیست که جزای آنانکه

جنگ میکنند با خدا و رسول او یعنی با جماعه مسلمین زیرا که جنگ ایشان جنگ با خدا و رسول است والله اعلم وسعی میکنند در زمین

بفساد یعنی قطع طریق میکنند و تعرض حرمات مسلمین و دما و اموال ایشان میشوند نیست که کشته شود ایشان را یا بر دار کرده شوند یا

بریده شود دستهای ایشان و پایهای ایشان دست از یک جانب و پای از جانب دیگر یا زایل کرده شود ایشان را از زمین یعنی جلاء وطن یا حبس

این جزاء ایشان را رسوائی است در دنیا و ایشان را در آخرت باشد عذاب بزرگ مگر آنانکه توبه کردند پیش از آنکه دست

یابید بر ایشان پس بدانید که خدا آمرزگار مهربان است یعنی حد ساقط است از تائب سوای حقوق آدمیان **باب**

ترتیب هذه العقوبات علی مراتب الجرائم در بیان ترتیب این تعذیبات موافق مراتب گناهان **مالک**

عن ابی الزناد انه اخبره ان عاملا لعمر بن عبد العزیز اخذ ناسا فی حرابة ولم یقتلوا فاراد ان یقطع ایدیهم

او یقتل فکتب الی عمر بن عبد العزیز فی ذلک فکتب الیه عمر بن عبد العزیز لو اخذت بایسر من ذلک عامل عمر

بن العزیز گرفت مردمان چند را در حرابه یعنی در قطع طریق و ایشان نکشته بودند کسی را پس خواست عامل که یکی از این دو کار کند

السرقة وحد الزنا والشرب تسقط بالتوبة لان التائب من الذنب كمن لا ذنب له ١٢ قلت ظاهر الآية التخيير فالامام بالخيار في ...

ببرد دستهای ایشان یا بکشند پس نوشت بسوی عمر بن عبد العزیز درین باب پس نوشت عمر بن عبد العزیز بسوی او که اگر عمل میکردی
باسان تر ازین بهتر بودی یعنی چون این ایشان نگشتندی باید که بر برین دست اکتفائی مترجم گوید رضی الله عنه که کلمه او در اصل
برای تخیرست اما درین مسئله امام را شاید است بطریق سیئه یا بطریق وجوب که عقوبت بقدر جرم کند و حدیث عبد الله بن عباس
که درین باب امام شافعی روایت کرده است محمل آن همین است والله اعلم **باب** الزنا کبیرة زنا گناه کبیره است **قال** الله
تعالی ولا تقربوا الزنا انه کان فاحشة وساء سبیلا فرمود خدای تعالی نزدیک مشوید بزنا هر آئینه آن کار بیحیایی است و بد
است آن **باب** من اتی حدا من حدود الله تعالی ولم یطلع علیه الناس استحب له ان لا یبدی ذلک لهم و
یتوب فیما بینه وبین الله تعالی هر که عمل کند گناهی را که موجب حدیست از حدود خدای تعالی و وقف نشدند بر آن مردمان مستحب
است او را که ظاهر نکند آن عمل را برای مردمان و توبه کند در میان خود و میان خدای تعالی **مالک** عن زید بن اسلم ان رسول الله
صلی الله علیه وسلم قال یا ایها الناس قد آن لکم ان تنتهوا عن حدود الله من اصاب من هذه القاذورة شیئا
فلیستتر بستر الله فانه من یبد لنا صفحته نقم علیه کتاب الله مختصر رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود ای مردمان
وقت آن رسید شما را که باز مانید از معاصی خدای تعالی هر که برسد بچیزی ازین نجاسات پس باید که در آید بپرده خدای تعالی
پس هر آئینه حال اینست که هر که ظاهر کند برای ما جانب روی خود را قائم خواهیم کرد بروی شریعت خدای تعالی را **مالک** عن یحیی
بن سعید عن سعید بن المسیب ان رجلا من اسلم جاء الی ابی بکر الصدیق فقال له ان الاخر زنی فقال له ابو بکر هل ذکرت
هذا لاحد غیری فقال لا فقال ابو بکر فتب الی الله واستتر بستر الله فان الله یقبل التوبة عن عباده فلم تقرره نفسه حتی
اتی عمر بن الخطاب فقال له مثل ما قال لابی بکر فقال له عمر مثل ما قال له ابو بکر فلم تقرره نفسه حتی جاء الی رسول الله صلی الله
علیه وسلم فقال له ان الاخر زنی قال سعید فاعرض عنه رسول الله صلی الله علیه وسلم ثلث مرات کل ذلک یعرض
عنه رسول الله صلی الله علیه وسلم حتی اذا اکثر علیه بعث رسول الله صلی الله علیه وسلم الی اهله فقال ایشتکی
ام به جنة فقالوا یا رسول الله والله انه لصحیح فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم ابکر ام ثیب قالوا بل ثیب یا رسول الله
فامر به رسول الله صلی الله علیه وسلم فرجم مردی از قبیله بنی اسلم آمد پیش ابو بکر الصدیق پس گفت او را این بعید از رحمت
زنا کرده است پس گفت او را ابو بکر آیا ذکر کرده این قصه را برای کسی بجز من گفت نکردم پس گفت او را حضرت ابو بکر توبه کن بسوی
خدا و در آ بپرده خدا پس هر آئینه بدرستی خدای تعالی قبول میکند توبه را از بندگان خود پس قرار نداد او را نفس او تا آنکه آمد پیش عمر
بن الخطاب پس گفت او را مانند آنچه گفته بود حضرت ابو بکر را پس گفت او را حضرت عمر مانند آنچه گفته بود ابو بکر صدیق گفت سعید بن المسیب پس قرار
نداد او را نفس او تا آنکه آمد پیش آنحضرت پس گفت بجناب نبی صلی الله علیه وسلم هر آئینه این بعید از رحمت زنا کرده است گفت سعید بن المسیب

۱۱۱

پس اعراض کرد از وی رسول الله صلی الله علیه وسلم سه بار هربار اعراض میکرد از وی رسول الله صلی الله علیه وسلم
تا آنکه مبالغه تمام کرد و بر پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم آمد فرستاد آنحضرت صلی الله علیه وسلم بسوی قبیلهٔ او
استفسار مینمود آیا مریض است یا با او جنون است پس گفتند قبیلهٔ او یا رسول الله والله تندرست است پس فرمود
رسول الله صلی الله علیه وسلم آیا بکر است یا ثیب گفتند بلکه ثیب است یا رسول الله پس امر فرمود در حق وی رسول الله
صلعم پس رجم نموده شد مالك عن يحيى بن سعيد عن سعيد بن المسيب انه قال بلغني ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال
لرجل من اسلم يقال له هزال يا هزال لو سترته بردائك لكان خيرا لك قال يحيى بن سعيد فحدثت بهذا الحديث في مجلس فيه
يزيد بن نعيم بن هزال الاسلمي فقال يزيد هزال جدي وهذا الحديث حق سعيد بن المسيب گفت خبر رسید من که رسول الله صلی الله
علیه وسلم فرمود شخصی را از قبیلهٔ بنی اسلم که گفته میشد او را هزال یا هزال اگر می پوشیدی او را یعنی ماعز اسلمی را بچادر خود
هر آئینه بهتر بودی ترا یعنی امر میکردی او را با خفا و حمل نمیکردی او را با ظهار گفت یحیی بن سعید پس ذکر کردم
این حدیث را در مجلسی که در وی بود یزید بن نعیم بن هزال اسلمی پس گفت یزید که هزال جد من بود و این حدیث درست
است باب الزاني الحر البكر يجلد مائة بكتاب الله ويغرب بسنة رسول الله صلى الله عليه وسلم
زانی آزاد که بنکاح صحیح بشرط آن بزنی نرسیده باشد زده شود صد تازیانه بحسب نص کتاب الله و از وطن اخراج کرده شود
یکسال بحسب حدیث آنحضرت صلی الله علیه وسلم قال الله تعالی الزانية والزاني فاجلدوا كل واحد منهما مائة جلدة ولا تأخذكم
بهما رافة في دين الله ان كنتم تؤمنون بالله واليوم الآخر وليشهد عذابهما طائفة من المؤمنين مرد زنا کننده و زن زنا کننده پس بزنید هر یکی
ازین دو را صد تازیانه و باید که نگیرد شما را بسبب ایشان مهربانی در اجرای حکم الهی اگر ایمان آورده اید بخدا و روز آخر
و باید که حاضر شود بر عقوبت این هر دو جماعتی از مسلمانان مالك عن ابن شهاب عن عبيد الله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود عن
ابي هريرة وزيد بن خالد الجهني انهما اخبراه ان رجلين اختصما الى رسول الله صلعم فقال احدهما اقض بيننا بكتاب الله وقال
الآخر وهو افقههما اجل يا رسول الله فاقض بيننا بكتاب الله وائذن لي ان اتكلم قال تكلم فقال ان ابني كان عسيفا على هذا
فزنى بامرأته فاخبروني ان على ابني الرجم فافتديت منه بمائة شاة وبجارية لي ثم اني سألت اهل العلم فاخبروني ان على ابني
جلد مائة وتغريب عام واخبروني انما الرجم على امرأته فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم اما والذي نفسي بيده لاقضين
بينكما بكتاب الله اما غنمك وجاريتك فرد عليك وجلد ابنه مائة وغربه عاما وامر انيس الاسلمي ان يأتي امرأة الآخر
فان اعترفت رجمها قال فاعترفت فرجمها هر آئینه دو کس خصومت کردند بحضور آنحضرت
صلی الله علیه وسلم پس گفت یکی از ایشان یا رسول الله حکم کن میان ما بشریعت خدای تعالی و گفت دیگری که دوم

قلت ۱۱۲
علیه اهل العلم

هما انه قیل نهی عن تعطیل الحدود وقیل نهی عن تخفیف الضرب بحیث لا یحصل وجع معتد به قوله تعالی ولیشهد عذابهما طائفة من

ودوی داناترین دو کس بود آری یا رسول الله حکم فرما در میان ما بشریعت خدا تعالی و دستوری ده مرا که سخن گویم با تو
پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم سخن بگو پس گفت آن مزدور هر آینه پسر من مزدور بود پیش این شخص پس زنا کرد با زن او پس
...... خبر دادند مرا بعض مردم که لازم است بر پسر من سنگسار کردن پس عوض او دادم صد گوسفند و یک کنیزک
که بود از آن من بعد از آن هر آینه سوال کردم اهل علم را ازین مسئله پس خبر دادند مرا که بر پسر من واجب است زدن صد تازیانه
و بیرون کردن از وطن یکسال و خبر دادند مرا که رجم بر زن این شخص واجب است پس فرمود آنحضرت صلعم آگاه شو قسم بآنخدای
که نفس من بدست اوست البته حکم کنم میان شما بشریعت خدا تعالی اما رمه تو و کنیزک تو باز گردانیده شده است بر تو و بر
پسر او صد تازیانه و نفی وطن سلطنت او را یکسال و حکم فرمود انیس اسلمی را که برود بسوی زن این شخص دیگر پس اگر اعتراف
کند زن رجم کند او را پس اقرار کرد پس رجم کرد او را **قال** مالك العسیف الاجیر گفت مالک معنی عسیف اجیرست **مالك**
عن نافع ان صفیة بنت ابی عبید اخبرته ان ابابکر الصدیق اتی برجل قد وقع علی جاریة بکر فاحبلها ثم اعترف علی
نفسه بالزنا ولم یکن احصن فامر به ابوبکر فجلد الحد ثم نفی الی فدك آورده شد شخصی پیش ابوبکر الصدیق رضی الله عنه
که افتاده بود بر زنی نوجوان شوهر نادیده پس حامل ساخت او را بعد از آن اقرار کرد بر خود بزنا و محصن نبود پس امر کرد در حق او
ابوبکر صدیق رضی الله عنه پس زده شد حد بعد از آن اخراج کرده او را بسوی فدك **باب** یجلد بسوط قد رکب
بهر و لان حد زده شود بتازیانه که سوار شده باشند بر آن و نرم شده باشد **مالك** عن زید بن اسلم ان رجلا
اعترف علی نفسه بالزنا علی عهد رسول الله صلی الله علیه وسلم فدعا له رسول الله صلی الله علیه وسلم بسوط
فاتی بسوط مکسور فقال فوق هذا فاتی بسوط جدید لم تقطع ثمرته فقال دون هذا فاتی بسوط قد رکب
به ولان فامر به رسول الله صلی الله علیه وسلم فجلد مختصر هر آینه مردی اعتراف کرد بر نفس خود بزنا در عهد رسول
الله صلی الله علیه وسلم پس طلب کرد رسول الله صلی الله علیه وسلم برای او تازیانه پس آورده شد تازیانه شکسته پس فرمود
قوی تر ازین باید پس آورده شد تازیانه نو که بریده نشده بود ثمره او فرمود کمتر ازین باید پس آورده شد تازیانه که سوار
شده بودند بر آن و نرم شده بود پس امر فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم در حق او پس حد زده شد **باب** الزانی
المحصن یرجم زانی محصن را رجم کرده شود **مالك** باسناده عن عمر رضی الله عنه انه قال الرجم فی کتاب
الله تعالی حق علی من زنی من الرجال والنساء اذا احصن حضرت عمر رضی الله عنه فرمود رجم در کتاب خدا تعالی
ثابتست بر کسیکه زنا کند از مردان و زنان وقتیکه محصن باشد **مالك** عن یحیی بن سعید عن سعید بن
المسیب ان عمر بن الخطاب قال ایاکم ان تهلکوا عن آیة الرجم ان یقول قائل لا نجد حدین فی کتاب الله

١١٣

فقد رجم رسول الله صلى الله عليه وسلم ورجمنا والذي نفسي بيده لولا ان يقول الناس زاد عمر بن الخطاب في كتاب

الله لكتبتها الشيخ والشيخة اذا زنيا فارجموهما البتة فانا قد قراناها عمر ابن الخطاب فرمود در وا ريد خود را از آنکه هلاک

شويد اعراض کرده از آيه رجم بسبب آنکه بگويد گوينده هر آينه نمی يابيم دو حد در کتاب خدا تعالی پس هر آينه رجم کرده است

رسول الله صلی الله عليه وسلم ورجم کرديم ما قسم بذاتی که نفس ما در دست اوست اگر خوف آن نبودی که گويند مردمان زياده

کرد عمر بن الخطاب در کتاب خدا تعالی البته می نوشتم آن آيت را در مصحف الشيخ والشيخة اذا زنيا فارجموهما البتة ثيب

وثيبه وقتی که زنا ميکنند پس سنگسار کنيد ايشان را البته پس هر آينه ما خوانده ايم آنرا قال يحيى سمعت مالكا يقول قوله الشيخ

والشيخة يعني الثيب والثيبة فارجموهما البتة گفت يحيى شنيدم مالک را که مراد از شيخ وشيخه ثيب وثيبه است باب

الاحصان ماذا احصان که شرط رجم است چه چيز است مالك عن ابن شهاب عن سعيد بن المسيب انه قال

المحصنات من النساء هن اولات الازواج ويرجع ذلك الى ان الله حرم الزنا سعيد بن المسيب گفت محصنات از زنان

خداوندان شوهران اند رجوع ميکند نهی از نکاح محصنات باين اصل که خدا تعالی حرام کرده است زنا را مالك عن ابن

شهاب وبلغه عن القاسم بن محمد انهما كانا يقولان اذا نكح الحر الامة فمسها فقد احصنته قال مالک از ابن شهاب روايت

کرد ونيز خبر رسيد مالک از قاسم بن محمد که ايشان هر دو ميگفتند وقتيکه نکاح کند مرد آزاد کنيزک را پس دست رسانيد يعنی

جماع کرد او را پس نکاح کنيزک او را محصن ميسازد باب الحامل يوخر رجمها الى ان تضع تاخير کرده شود رجم زن حامل

تا آنکه بنهد بار شکم خود را مالك عن يعقوب بن زيد بن طلحة عن ابيه زيد بن طلحة عن عبد الله بن ابي مليكة

انه اخبره ان امراة جاءت الى رسول الله صلى الله عليه وسلم فاخبرته انها زنت وهي حامل فقال لها رسول

الله صلى الله عليه وسلم اذهبي حتى تضعي فلما وضعت جاءته فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم اذهبي حتى

ترضعيه فلما ارضعته جاءته فقال اذهبي فاستودعيه قال فاستودعته ثم جاءت فامر بها فرجمت هر آينه

زنی آمد پيش آنحضرت صلی الله عليه وسلم پس خبر داد بجناب را که وی زنا کرده است حال آنکه حامل بود پس فرمود او را رسول الله صلی

الله عليه وسلم برو تا آنکه بنهی بار شکم خود را پس وقتيکه بنهاد بار شکم را آمد بحضور مقدس نبوی صلی الله عليه وسلم پس فرمود آنحضرت

صلی الله عليه وسلم برو تا آنکه شير دهی او را پس وقتيکه مدة شير باخر رسانيد آمد بجناب او صلی الله عليه وسلم پس فرمود برو بسپار

فرزند را بکسی پس بدست کسی سپرد او را الجدا ازآن آمد پس امر فرمود در حق وی پس سنگسار کرده شد او را باب رجم الذمی

باب در حکم رجم کافر که از اهل ذمه باشد مالك عن نافع عن عبد الله بن عمر انه قال جاءت اليهود الى رسول الله

صلى الله عليه وسلم فذكروا له ان رجلا منهم وامراة زنيا فقال لهم رسول الله صلى الله عليه وسلم ما تجدون في

التوريتر في شان الرجم فقالوا نفضحهم ويجلدون فقال عبد الله بن سلام كذبتم ان فيها الرجم فاتوا بالتورية

فنشروها فوضع احدهم يده على اية الرجم ثم قرا ما قبلها وما بعدها فقال عبد الله بن سلام ارفع يدك فرفع يده

فاذا فيها اية الرجم فقالوا صدق يا محمد ان فيها اية الرجم فامر بهما رسول الله صلى الله عليه وسلم فرجما فقال

عبد الله بن عمر فرايت الرجل يحنا على المراة ويقيها الحجارة قال مالك معنى يحنا يكب عليها حتى تقع الحجارة عليه

آمدند یهود بسوئی آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس ذکر کردند در خدمت آنحضرت صلی الله علیه وسلم که مردی و زنی از جمله یهود زنا

کرده اند پس فرمود ایشان را رسول الله صلی الله علیه وسلم چه چیز می یابید در باب رجم در توریة پس گفتند رسوا میکنیم زانیان را و

تازیانه زده میشود ایشان را پس گفت عبد الله بن سلام دروغ گفتید هر آئینه در توریة رجم مذکور است پس آوردند توریة را پس

کشادند آنرا پس نهاد شخصی از ایشان دست خود را بر آیت رجم بعد ازان خواند آنچه پیش از آیة رجم بود پس گفت عبد الله بن

سلام بردار دست خود را پس برداشت دست خود را پس ناگهان ظاهر شد در وی آیة رجم پس گفتند یهود راست گفت عبد الله بن سلام هر آئینه در توریة

هست آیة رجم پس امر فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم در باب آن زن و مرد پس رجم کرده شد ایشان را پس گفت عبد الله

بن عمر پس دیدم آن مرد را کج میشد بر آن زن نگاه میداشت او را از سنگها گفت مالک معنی یحنی آنست که سرنگون می افتاد

بر آن زن تا بیفتد سنگ بر وی **باب** حد العبيد والاماء در بیان حد غلامان و کنیزکان **قال** الله تعالى فاذا

احصن فان اتين بفاحشة فعليهن نصف ما على المحصنات من العذاب پس وقتیکه خداوندان شوهر شدند کنیزکان

پس اگر بعمل آرند زنا را پس واجب بر ایشان نصف آنچه واجب بر زنان آزاد از عقوبت یعنی پنجاه تازیانه باید زد **مالك**

عن ابن شهاب عن عبيد الله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود عن ابي هريرة و زيد بن خالد الجهني ان رسول الله صلى

الله عليه وسلم سئل عن الامة اذا زنت ولم تحصن فقال ان زنت فاجلدوها ثم ان زنت فاجلدوها ثم ان زنت فاجلدوها ثم بيعوها

ولو بضفير رسول الله صلی الله علیه وسلم سوال کرده شد از حال کنیزک وقتیکه زنا کند و صاحب شوهر نشده است پس فرمود اگر

زنا کند پس تازیانه بزنید بعد ازان اگر بار دیگر زنا کند پس تازیانه بزنید بعد ازان اگر بار دیگر زنا کند پس تازیانه بزنید او را بعد ازان بفروشید او را

اگرچه بیک رسن باشد **قال** ابن شهاب لا ادري بعد الثالثة او الرابعة گفت ابن شهاب نمیدانم که بیع را ذکر فرمود

در مرة سوم یا در چهارم مترجم گوید در تخصیص سوال بامة غیر محصنة از جهت آنست که در قرآن عظیم حال محصنة مذکور است

پس اشتباه افتاد که حال غیر محصنة چه خواهد بود اگر قید احصان اتفاقی است محصنة و غیر محصنة را یک حکم باشد والا تفرقه کنند پس

آنحضرت صلی الله علیه وسلم بیان فرمود که قید اتفاقی است **مالك** عن يحيى بن سعيد ان سليمن بن يسار اخبره ان

عبد الله بن عياش بن ابي ربيعة المخزومي قال امرني عمر ابن الخطاب في فتية من قريش فجلدنا ولائد من ولائد

الامارة خمسين خمسين في الزنا عبد الله بن عياش گفت امر کرد مرا عمر بن الخطاب در جوانان چند از جمله قریش پس تازیانه

زدیم کنیزکان چند را از کنیزکان بیت المال پنجاه پنجاه تازیانه در حد زنا **قال** مالك الذي ادركت عليه اهل العلم

ببلدنا انه لا نفي على العبيد اذا زنوا گفت مالک حکمی که یافتم بر آن اهل علم را در شهر خود آنست که جلا وطن کردن لازم نیست

بر غلامان وقتیکه زنا کنند **باب** يثبت الزنا بالاقرار او بالبينة باربعة شهداء ثابت میشود زنا باقرار و یا بچهار گواه **قال**

الله تعالى واللاتي يأتين الفاحشة من نسائكم فاستشهدوا عليهن اربعة منكم فان شهدوا فامسكوهن في

البيوت حتى يتوفاهن الموت او يجعل الله لهن سبيلا و آنانکه بعمل می آرند زنا از زنان شما پس گواهی طلبید بر ایشان

از چهار کس از جماعه خویش یعنی مردان مسلمان پس اگر گواهی دادند بر ایشان پس نگاهدارید یعنی حبس کنید ایشان را در خانها

تا آنکه قبض ارواح ایشان کند ملک الموت یا مقرر سازد خدای تعالی برای ایشان راهی یعنی طریقه حد ایشان و در آخر راهی معین شد

و آن جلد در حق بکر و رجم در حق ثیب است **مالك** عن ابن شهاب انه اخبره ان رجلا اعترف على نفسه بالزنا على عهد رسول

الله صلى الله عليه وسلم وشهد على نفسه اربع مرات فامر به رسول الله صلى الله عليه وسلم فرجم قال ابن شهاب فمن

اجل ذلك يؤخذ الرجل باعترافه على نفسه ابن شهاب خبر داد مالک را که مردی اقرار کرد بر نفس خود بارتکاب زنا در عهد رسول

الله صلى الله عليه وسلم و گواهی داد بر خود چهار بار پس امر کرد او را رسول الله صلی الله علیه وسلم پس رجم کرده شد گفت ابن شهاب

پس بسبب همین حدیث اخذ کرده میشود مرد را بسبب اعتراف بر نفس خود **مالك** عن ابن شهاب عن عبيد الله بن عبد

الله بن عتبة بن مسعود عن عبد الله بن عباس قال سمعت عمر بن الخطاب يقول الرجم في كتاب الله عز وجل حق

على من زنا من الرجال والنساء اذا احصن اذا قامت عليه البينة او كان الحبل او الاعتراف عبد الله بن عباس گفت شنیدم

حضرت عمر را که میگفت رجم در کتاب خدای تعالی یعنی در شریعت او حق است بر هر که زنا کند از مردان و زنان وقتی که محصن باشد

وقتیکه قائم شوند بر وی گواهان یا باشد حمل یا اقرار **مالك** عن يحيى بن سعيد عن سليمان بن يسار عن ابي

واقد الليثي ان عمر بن الخطاب اتاه رجل وهو بالشام فذكر له انه وجد مع امرأته رجلا فبعث عمر بن الخطاب ابا

واقد الليثي الى امرأته يسألها عن ذلك فاتاها وعندها نسوة حولها فذكر لها الذي قال زوجها لعمر بن

الخطاب واخبرها انها لا تؤخذ بقوله وجعل يلقنها اشباه ذلك لتنزع فابت ان تنزع وتمت على الاعتراف

فامر بها عمر فرجمت ابو واقد لیثی روایت کرد که هر آینه عمر بن الخطاب آمد پیش او مردی حالانکه او در شام بود پس ذکر کرد

پیش او که وی یافته است با زن خود مردی را پس فرستاد عمر بن الخطاب ابو واقد لیثی را بسوی زن او تا سوال کند آن زن

را از این ماجرا پس آمد پیش آن زن و نزدیک وی زنان چند نشسته بودند گرد او پس ذکر کرد آنچه شوهر او گفته بود پیش عمر

بن الخطاب وخبر داد اورا که وی با خود نیست بقول شوهر او وشروع کرد که تلقین میکرد او را امثال این چیز تا باز گردد از اعتراف
پس قبول نکرد که باز گردد وقایم ماند با قرار پس امر کرد حضرت عمر در باب او پس رجم کرده شد او را **مالك** باسناده ان
رجلا من اسلم جاء الی رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال له ان الاخر زنی فاعرض عنه رسول الله صلی الله علیه
ثلث مرات کل ذلك یعرض عنه رسول الله صلی الله علیه وسلم حتی اذا اکثر علیه بعث رسول الله صلی الله علیه وسلم الی
اهله فقال ایشتکی ام به جنة فقالوا یا رسول الله انه لصحیح فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم ابکر ام ثیب فقالوا
بل ثیب یا رسول الله فامر رسول الله صلی الله علیه وسلم فرجم مختصر مردی از بنی اسلم آمد بسوی رسول الله صلی الله
علیه وسلم پس عرض کرد بجناب وی صلی الله علیه وسلم هر آینه این بعید از رحمت زنا کرده است پس اعراض فرمود از وی آنحضرت
صلی الله علیه وسلم سه بار هر بار اعراض مینمود از وی رسول الله صلی الله علیه وسلم تا آنکه مبالغه تمام کرد در پیش آنحضرت صلی الله علیه
وسلم فرستاد مر آنحضرت صلی الله علیه وسلم بسوی قبیله او و آیا مریض است یا با وی جنون است گفتند قبیله او یا رسول الله تندرست است پس فرمود رسول
الله علیه وسلم آیا بکر است یا ثیب گفتند بلکه ثیب است یا رسول الله پس امر فرمود در حق وی صلی الله علیه وسلم پس رجم کرده شد

باب ما یدرء فیه الحد ..... وما لا یدرء چه چیز است که دفع کرده میشود در وی حد را و چه چیز است که مندفع نمیشود
در وی حد **مالك** عن نافع ان عبدا کان یقوم علی رقیق الخمس وانه استکره جاریة من ذلك الرقیق فوقع
بها فجلده عمر بن الخطاب ونفاه ولم یجلد الولیدة لانه استکرهها غلامی خبر داری بندی خمس میکرد هر آینه او اکراه
کرد کنیزکی را از آن بندی پس زنا کرده بوی پس تازیانه زد غلام را عمر بن الخطاب و جلای وطن کرد او را و تازیانه نزد آن
کنیزک بسبب آنکه اکراه کرده بود او را **مالك** عن ربیعة بن ابی عبد الرحمن ان عمر ابن الخطاب قال الرجل خرج
بجاریة لامرأته معه فی سفر فاصابها فغارت امرأته فذکرت ذلك لعمر بن الخطاب فسأله عن ذلك فقال وهبتها
لی فقال عمر لتاتینی بالبینة او لارمینك بالحجارة قال فاعترفت امرأته انها وهبتها له مردی برآورد کنیزکی
از آن زن خود با خود در سفر پس رسید او را یعنی جماع کرد بوی پس غیرت نمود زن او پس ذکر کرد این ماجرا پیش عمر بن
الخطاب پس سوال نمود عمر بن الخطاب او را ازین قضیه پس گفت آن مرد بخشیده بود آن زن آن کنیزک برای من پس فرمود
حضرت عمر والله که بیاری گواهان را یا سنگسار کنم ترا گفت راوی پس اعتراف کرد زن او هر آینه او بخشیده بود آن
کنیزک را بوی **مالك** باسناده ان عمر بن الخطاب قال فی متعة هذا المتعة ولو کنت تقدمت فیها
لرجمت عمر بن الخطاب فرمود در متعه این نکاح متعه است و اگر پیش ازین حکم میکردم درین باب هر آینه سنگسار میکردم
مالك ان احسن ما سمع فی الامة یقع بها الرجل وله فیها شرك انه لا یقام علیه الحد وانه یلحق به الولد

فی التفتیش فقال ... ولان الك بالغ ... فی بعض ... جنة وفی بعض ... لعلك قبلت او غمزت او نظرت قال لا یا رسول الله قال انکتها لا یکنی ... فقال عمر ... فرجم ... قال ... ان ... مالك ان ... اذا لم یکن لها زوج ... وان لم تعترف ترجم ... ولم تقم علی زناها بینة ... ولم یتم علی قوله ... ویحمل علی التقسیم ... ان معنی الاعتراف ... یکون الاعتراف ... ابتداء من غیر ظهور حمل ... او یکون هناك حمل وریب الناس فیفتشون لاجله حتی تعترف او تقوم بینة ۱۲

۱۱۷

وتقام عليه الجارية حين حملت فيعطى شركاؤه حصصهم من الثمن وتكون الجارية له قال مالك وعلى هذا الامر عندنا بهتر خبری که شنید مالک درباب کنیزکی که واقع شود بروی مردی داورا باشد درآن کنیزک شرکت آنست که قایم کرده نشود بروی حد وآنکه لاحق کرده شود بوی ولد را وقیمت کرده میشود بروی آن کنیزک وقتیکه حمل گرفت پس بدهد شرکا را خود را حصهای ایشان از بهای کنیزک وباشد کنیزک از آن او گفت مالک وبرهمین است حکم نزدیک ما

باب اذا اکرهت امرأة على الزنا وجب عليه الحد وصداق تلك المرأة وقتیکه اکراه کرد زنی را بر زنا واجب میشود بروی حد ومهر آن زن

مالك عن ابن شهاب ان عبد الملك بن مروان قضى في امرأة اصيبت مستكرهة بصداقها على من فعل ذلك بها عبد الملك حکم کرد درباب زنی که زنا کرده شد با وی باکراه بمهر او برکسیکه کرد این کار با او

باب ان جاءت بولد لستة اشهر منذ نكحت فليس عليها حد اگر آورد زنی فرزند بعد شش ماه از ابتداء آنکه نکاح کرده بود پس نیست بروی حد

مالك انه بلغه ان عثمان بن عفان اتى بامرأة قد ولدت في ستة اشهر فامر بها ان ترجم فقال له علي بن ابي طالب ليس ذلك عليها ان الله تعالى وتبارك يقول في كتابه وحمله وفصاله ثلثون شهرا وقال والوالدات يرضعن اولادهن حولين كاملين لمن اراد ان يتم الرضاعة فالحمل يكون ستة اشهر فلا رجم عليها فبعث عثمان في اثرها فوجدها قد رجمت آورده شد زنی پیش حضرت عثمان که زاده بود در شش ماه بعد از ابتدای نکاح پس امر کرد در حق وی که رجم کرده شود پس گفت او را علی ابن ابیطالب که نیست واجب بروی حد هر آینه خدا تعالی میفرماید در کتاب خود وحمله وفصاله ثلثون شهرا وفرمود والوالدات يرضعن اولادهن حولين كاملين پس حمل میشود شش ماه پس رجم واجب نیست بروی پس آدم فرستاد عثمان بن عفان عقب آن زن پس یافت او را که رجم کرده شده بود

باب حد اللواطة باب در حکم لواطة **قال** الله تعالى في قصة قوم لوط ائنكم لتاتون الرجال وتقطعون السبيل **قال** واللذان ياتيانها منكم فاذوهما فان تابا واصلحا فاعرضوا عنهما ان الله كان توابا حكيما وآن دو مرد که میکنند کار بیحیائی از جمله شما پس ایذا دهید ایشان را یعنی بزدن دره ونعال وبدشنام دادن وملامت کردن پس اگر توبه کردند ونیکوکاری نمودند یعنی پیش از امضای تعزیر پس اعراض کنید از ایشان هر آینه خدا توبه قبول کننده باحکمت است مترجم گوید مفسران درین آیة اختلاف کردند جمعی بر زنا حمل کردند ومنسوخ گفتند واقوی آنست که در لواطة نازل شده بدلیل تذکیر واللذان وضمیر منکم وتقدیم آیة زنا زنان عنقریب والله اعلم

مالك انه سأل ابن شهاب عن الذي يعمل عمل قوم لوط فقال ابن شهاب عليه الرجم احصن او لم يحصن مالك سوال کرد ابن شهاب را از حکم کسیکه عمل کند عمل قوم لوط پس گفت ابن شهاب بروی رجم است محصن باشد یا غیر محصن

باب السرقة كبيرة و

جدها قطع الید دزدی گناه کبیره است و حد آن بریدن دست است قال الله تعالی والسارق والسارقة

فاقطعوا ایدیهما جزاء بما کسبا نکالا من الله والله عزیز حکیم و مرد و زن دزد وزن دزد پس ببرید دست ایشان بجزای

آنچه کردند عقوبت مقرر کرده شده از جانب خدا و خدا غالب با حکمت است فمن تاب من بعد ظلمه واصلح فان الله یتوب

علیه ان الله غفور رحیم پس هر که توبه کند بعد از انکه ستم کرده باشد و نیکو کاری نماید پس هر آینه خدا تعالی رجوع برحمت کند بروی

و هر آینه خدا تعالی آمرزگار مهربان است **باب** لا قطع الا فی سرقة ما تبلغ قیمته ربع دینار بریدن دست نیست در دزد

را مگر در دزدی که میرسد قیمت آن بربع دینار **مالک** عن یحیی بن سعید عن عمرة بنت عبد الرحمن عن عائشة

زوج النبی صلی الله علیه وسلم انها قالت ما طال علی وما نسیت القطع فی ربع دینار فصاعدا حضرت عائشه

گفت زمان دراز نگذشته است برمن و فراموش نکرده ام قطع میباشد در چهارم حصه دینار یا زیاده از آن **مالک** عن

یحیی بن سعید انه قال اخبرنی ابو بکر ابن محمد بن عمرو بن حزم انه اخذ نبطیا قد سرق خواتم من حدید فحبسه لیقطع

یده فارسلت الیه عمرة بنت عبد الرحمن مولاة لها یقال لها امیة قال ابو بکر فجاءتنی وانا بین ظهرانی الناس فقالت

تقول لک خالتک عمرة یا ابن اختی اخذت نبطیا فی شیء یسیر ذکر لی فاردت قطع یده فقلت نعم قالت فان عمرة

تقول لک لا قطع الا فی ربع دینار فصاعدا قال ابو بکر فارسلت النبطی ابو بکر بن محمد بن عمرو بن حزم گرفت یک نبطی

را که دزدیده بود انگشتریها چند از قسم آهن پس زندان کرد او را تا ببرد دست او پس فرستاد پیش او عمره زنی آزاد کرده

خود را گفت ابو بکر پس آمد آن زن پیش من و من در میان مردمان نشسته بودم پس گفت میگوید ترا خاله تو عمره که

ای پسر خواهر من گرفته نبطی را در چیز قلیل که ذکر کرده شد پیش من قدر او پس قصد کردی بریدن دست او گفتم آری گفت

پس هر آینه عمره میگوید ترا قطع نیست مگر در چهارم حصه دینار یا زیاده از آن گفت ابو بکر پس بگذاشتم آن نبطی را **مالک**

عن عبد الله بن ابی بکر بن عمرو بن حزم عن عمرة بنت عبد الرحمن انها قالت خرجت عائشة زوج النبی

صلی الله علیه وسلم الی مکة ومعها مولاتان لها ومعها غلام لبنی عبد الله بن ابی بکر الصدیق فبعث

مع المولاتین ببرد مراجل قد خیط علیه خرقة خضراء قالت فاخذ الغلام البرد ففتق عنه فاستخرجه وجعل

مکانه لبدا او فروة وخاط علیه فلما قدم المولاتان المدینة دفعتا ذلک الی اهله فلما فتقوا عنه وجدوا فیه

اللبد ولم یجدوا البرد فکلموا المولاتین فکلمتا عائشة او کتبتا الیها واتهمتا العبد فسئل العبد عن ذلک

فاعترف فامرت به عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم فقطعت یده .... وقالت عائشة

القطع فی ربع دینار فصاعدا بر آمد حضرت عائشه رضی الله عنها بسوی مکه و همراه او دو زن آزاد کرده او بودند

سلام فایت صحابہ انزنش علیہ المسلمان وان یکن بہر فی التفاصیل اختلاف ۱۲ ۱۱۹

دیمراه او غلامی بود از ان اولاد عبداللہ بن ابی بکر الصدیق پس فرستاده شد بمراه آن دو زن از مکہ بمدینہ چادری
مخطط کہ دوختہ شدہ بود بران خرقہ سبزی پس گرفت آن غلام چادر را پس لشکافت خرقہ را از بالای آن پس برآورد
اورا و نہاد بجای او نمدی و پوستینی و دوخت بالای آن پس وقتی کہ آمدند آن دو زن بمدینہ دادند آن چادر را بخداوندان
آن پس وقتیکہ شکافتند از بالای آن چادر را یافتند در آن جامہ پارہ نمد را و نیافتند چادر را پس سخن گفتند با آن دو زن
پس سخن گفتند آن زنان با حضرت عائشہ یا نامہ نوشتند بسوی وی و تہمت نہادند بر آن غلام پس سوال کردہ شد غلام
را ازین ماجرا پس اقرار نمود پس امر فرمود حضرت عائشہ در باب وی پس بریدہ شد دست او و گفت حضرت عائشہ رضی
بریدن دست در چہارم حصہ دینار است یا زیادہ ازان **مالك** نافع عن عبد اللہ بن عمر ان رسول اللہ صلی
اللہ علیہ وسلم قطع فی مجن ثمنہ ثلثۃ دراہم رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم برید دست دزدی در دزدی سپری
کہ قیمت آن سہ درہم بود **مالك** عن عبد اللہ بن ابی بکر عن ابیہ عن عمرۃ بنت عبد الرحمن ان سارقا سرق
فی زمان عثمان بن عفان اترجۃ فامر بہا عثمان ان تقوم فقومت بثلثۃ دراہم من صرف اثنی عشر درہما بدینار
فقطع عثمان یدہ دزدی دزدید در زمان حضرت عثمان اترجہ یعنی لیموی شیرین را پس فرمود حضرت عثمان بقرر کردن
قیمت آن پس قیمت کردہ شد بسہ درہم بحساب صرف دوازدہ درہم بیک دینار پس قطع کرد حضرت عثمان دست
اورا **باب** لا قطع الا فی سرقۃ من مال محرز قطع نیست مگر در دزدی کہ از مال نگاہبانی کردہ شدہ باشد
مالك عن یحیی بن سعید عن محمد بن یحیی بن حبان ان عبدا سرق ودیا من حایط رجل فغرسہ فی حائط سیدہ
فخرج صاحب الوادی یلتمس ودیہ فوجدہ فاستعدی علی العبد مروان بن الحکم فسجن مروان بن الحکم العبد و
اراد قطع یدہ فانطلق سید العبد الی رافع بن خدیج فسالہ عن ذلک فاخبرہ انہ سمع رسول اللہ صلی اللہ علیہ
وسلم یقول لا قطع فی ثمر ولا کثر والکثر الجمار فقال الرجل فان مروان بن الحکم اخذ غلاما لی وھو یرید
قطعہ وانا احب ان تمشی معی الیہ فتخبرہ بالذی سمعت من رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فمشی معہ رافع
الی مروان بن الحکم فقال اخذت غلاما لھذا فقال نعم قال فما انت صانع بہ قال اردت قطع یدہ فقال
لہ رافع سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یقول لا قطع فی ثمر ولا کثر فامر مروان بالعبد فارسل
غلامی بدزدید بچہ خرما از بستان مردی پس بنشاند اورا در بوستان خداوند خود پس برآمد صاحب بچہ خرما بن
طلب میکرد بچہ خرما بن خود را پس یافت اورا پس فریاد کرد بر آن غلام پیش مروان بن حکم پس بزندان در آورد
مروان آن غلام را و قصد کرد بیبرد دست او را پس رفت صاحب آن غلام پیش رافع بن خدیج پس سوال کرد اورا

حدیث عثمان فانہ دلیل علی ان العبرۃ بالذہب ومن اجل ذلک ردت قیمۃ الدراہم الیہ بعدما قومت الاترجۃ بالدراہم ویوضح ذلک ایضا وقوع اثنی عشر الف درہم موضع الف دینار فی الدیۃ وقال ابو حنیفۃ لا تقطع فی اقل من عشرۃ دراہم ۱۲

١٢٠

قلت ذهب ابو حنيفة الى انه لا قطع في سرقة شيء من الفواكه الرطبة والبقول ونحوها مما لا يبقى وقال الشافعي على سارقها القطع والجرين والمراح الحرز ولو بمعنى الكعبة وانما خرج الحديث مخرج العادة

ازین مسئله پس خبر داد او را رافع که وی شنیده است از آنحضرت صلی الله علیه وسلم که میفرمود قطع نیست در دزدی میوه یعنی میوه
معلق بدرخت ونه در پیه خرما پس گفت آنمرد هر آینه مروان بن الحکم گرفته است غلامی را از آن من میخواهد بریدن دست او
ومن دوست میدارم که بروی همراه من بسوی مروان پس خبر دهی او را بآنچه شنیده از رسول الله صلی الله علیه وسلم پس رفت
همراه او رافع بن خدیج بسوی مروان پس گفت گرفته غلام این شخص را پس گفت آری گفت پس چه چیز میخواهی که کنی با او گفت
میخواهم بریدن دست او پس گفت او را رافع شنیدم از رسول الله صلی الله علیه وسلم که میفرمود قطع نیست در میوه ونه در پیه
خرما پس حکم کرد مروان درباب آنغلام پس گذاشته شد **مالك** عن عبد الله بن عبد الرحمن بن ابي الحسين
المكي ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لا قطع في ثمر المعلق ولا في حريسة جبل فاذا آواه المراح او الجرين فالقطع
فيما بلغ ثمن المجن رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود قطع نیست در ثمر آویخته شده بر درخت ونه در بزی که دزدیده
شد او را از کوهی پس وقتی که جای دهد بز را خانه که وقت شام آنجا می آید یا جای دهد ثمر را جای توده کردن ثمر پس واجب است
بریدن دست در آنچه برسد بقیمت سپر و آن در عصر آنحضرت صلعم سه درهم بود **باب** اذا توسد الرداء ونام او اداح
الغنم في البيت او اوى الثمر في الجرين فذلك حرز یعنی تکیه کند صاحب ردا بر ردا از خود و بخواب رود یا آورد وقت
شام مواشی را در خانه یا آورد میوه را در جائیکه توده کنند پس آن حرز است **مالك** عن ابن شهاب عن صفوان
بن عبد الله بن صفوان ان صفوان بن امية قيل له انه من لم يهاجر هلك فقدم صفوان بن امية المدينة فنام في
المسجد وتوسد رداءه فجاء سارق فاخذ رداءه فاخذ صفوان السارق فجاء به الى رسول الله صلى الله عليه وسلم
فامر به رسول الله صلى الله عليه وسلم ان تقطع يده فقال له صفوان اني لم ارد هذا يا رسول الله هو عليه صدقة
فقال له رسول الله صلى الله عليه وسلم فهلا قبل ان تاتيني به گفته شد بصفوان بن امیه که هر که هجرت نکرده است
هلاک شد یعنی نجات نیافت پس آمد صفوان بمدینه پس بخواب رفت در مسجد و تکیه زده بر چادر خود پس آمد دزدی و گرفت
چادر او را پس گرفت صفوان دزد را پس آورد او را پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس امر فرمود رسول الله صلی
الله علیه وسلم که قطع کرده شود دست او را پس گفت صفوان بآنحضرت صلی الله علیه وسلم هر آینه من قصد نکرده بودم بدین
دست او را یا رسول الله صلی الله علیه وسلم آن چادر بروی صدقه است پس فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم پس
چرا نه صدقه کردی پیش از آنکه بیاری او را پیش من **مالك** باسناده عن النبي صلى الله عليه وسلم فاذا
اواه المراح او الجرين فالقطع فيما بلغ ثمن المجن آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرمود پس چون جای دهد بز را خانه که وقت
شام آنجا می آید یا جای دهد ثمر را جای توده کردن پس واجب است بریدن دست در آنچه برسد بقیمت سپر ترجمه گوید

الحديث بيوضحه ذلك حديث الجرين وقطع عثمان في اترجة ١٢

قلت والحرز ما يعده الناس حرزا لمثل ذلك المال فالثياب حرزها التابوت والاصطبل للدواب والمراح للغنم والجرين للثمار واما اذا كان المال في صحراء او في مسجد فانما حرزه ان يكون له ناظر بحسب اجراء العادة من النظر وعليه اهل العلم في الجملة قوله صدقة لله يدل على ان السارق اذا وهب له المال المسروق من السارق لا يسقط القطع وعليه الشافعي مطلقا وقال ابو حنيفة يسقط ١٢

ازین حدیث معلوم شد که نفع میکند عفو یعنی ساقط میکند عفو کردن مسروق منه حد را وقتیکه برساند دزد را پیش
سلطان **باب** لا تقطع ید من لا یجب منه المتاع بریده نشود دست کسیکه پوشیده میشود از وی متاع
یعنی از وی احتیاط نکنند بجهت مخالطت با او **مالك** عن ابن شهاب عن السائب بن یزید ان عبد الله بن عمرو

الحضرمی جاء بغلام له الی عمر بن الخطاب فقال له اقطع ید غلامی هذا فانه سرق فقال له عمر ماذا سرق قال

سرق مراٰة لامراتی ثمنها ستون درهما فقال عمر ارسله فلیس علیه قطع خادمکم سرق متاعکم عبد الله بن عمرو
حضرمی آورد غلامی را از آن خود بسوی عمر بن الخطاب پس گفت قطع کن دست این غلام مرا پس هر آینه دزدی کرده است
او پس فرمود او را حضرت عمر چه چیز دزدیده است گفت دزدیده است آئینه زن من که قیمت آن شصت درهم بود
پس گفت حضرت عمر بگذار او را پس نیست بروی قطع خادم شما دزدیده است متاع شما را **باب** لا تقطع ید
مختلس بریده نشود دست شخصی که برباید متاع کسی را بنوعی از جلد دستی بحضور مردمان **مالك** عن ابن شهاب

ان مروان بن الحکم اتی بانسان قد اختلس متاعا فاراد قطع یده فارسل الی زید بن ثابت یسأله عن ذلك فقال

زید بن ثابت لیس فی الخلسة قطع پیش مروان بن الحکم آورده شد مردی را که ربوده بود متاعی را پس قصد کرد مروان
بریدن دست او را پس آدم فرستاد بسوی زید بن ثابت سوال میکرد از ین ماجرا پس گفت زید بن ثابت نیست در ربودن
قطع یعنی بریدن دست در ین صورت واجب نیست **قال** مالك الامر المجتمع علیه عندنا انه لیس فی الخلسة قطع

بلغ ثمنها ما یقطع فیه او لم یبلغ قال مالك فی الذی یستعیر العاریة فیجحدها لیس علیه قطع وانما مثل ذلك مثل
رجل کان له علی رجل دین فجحده ذلك الرجل فلیس علیه فیما جحده قطع گفت مالک امر متفق علیه و واقع شده است بر آن
نزدیک ما آنست که نیست در ربودن قطع برسد قیمت آن بحدیکه بروی لازم است قطع یا نرسد گفت مالک در حق کسی که
عاریت بگیرد چیزی را پس انکار کند آنرا نیست بروی قطع جز این نیست که مثل آن شخص مثل مردیست که باشد او را بر مردی
قرض پس انکار کرد آنمرد پس نیست بروی در آنچه انکار کرده است آنرا بریدن دست **باب** قطع ید العبد اذا سرق
وان کان ابقا بریده شود دست غلام وقتیکه دزدی کند اگرچه باشد گریزنده **مالك** عن نافع ان عبدا لعبد الله

بن عمر سرق وهو ابق فارسل به عبد الله بن عمر الی سعید بن العاص وهو امیر المدینة لیقطع یده فابی سعید

ان یقطع یده قال ولا تقطع ید الابق اذا سرق فقال له عبد الله بن عمر فی ای کتاب الله وجدت هذا

ثم امر به عبد الله بن عمر فقطعت یده غلامی از آن عبد الله بن عمر دزدی کرد حال آنکه گریخته بود پس فرستاد عبد
الله بن عمر او را بسوی سعید بن العاص و او امیر مدینه بود تا ببرد دست او را پس قبول نکرد سعید که ببرد دست او را گفت

١٢٢

بریده نمیشود دست بنده گریخته وقتیکه دزدی کند پس گفت اورا عبدالله بن عمر در کدام کتاب یافته این حکم العبد

ازان حکم کرد و رجوع او عبدالله بن عمر پس بریده شد دست او **مالك** عن زریق بن حکیم انه اخبره انه اخذ

عبدا ابقا قد سرق قال فاشکل علی امره قال فکتبت فیه الی عمر بن عبد العزیز اساله عن ذلك وهو الوالی یو[مئذ]

واخبره انی کنت اسمع ان العبد اذا سرق وهو ابق لم تقطع یده قال فکتب الی عمر بن عبد العزیز نقیض کتابی یقول

کتبت الی انك کنت تسمع ان العبد الابق اذا سرق لم تقطع یده وان الله تبارك وتعالی یقول فی کتابه والسارق

والسارقة فاقطعوا ایدیهما جزاء بما کسبا نکالا من الله والله عزیز حکیم فان بلغت سرقته ربع دینار

فصاعدا فاقطع یده زریق بن حکیم گرفت غلام گریخته را که دزدی کرده بود گفت زریق پس مشتبه شد بر من حال او

پس نامه نوشتم در باب او بسوی عمر بن عبد العزیز سوال کردم او را ازین ماجرا او بود حاکم آنروز خبر دادم او را که من میشنیدیم

که غلام وقتیکه دزدی کند حال آنکه او گریخته است بریده نمیشود دست او پس نوشت بسوی من عمر بن عبد العزیز خلاف

نامه من گفت در نامه خود نوشته بودی بسوئی من که تو میشنیدی که غلام گریخته وقتیکه دزدی کند بریده نمیشود دست

او و هر آئینه خدا تعالی میفرماید در کتاب خود والسارق والسارقة الآیة پس اگر برسد دزدی او بچهارم حصه دینار

یا زیاده پس قطع کن دست او را **مالك** انه بلغه ان القاسم بن محمد و سالم بن عبد الله وعروة بن الزبیر

کانوا یقولون اذا سرق العبد الابق ما یجب فیه القطع قطع قاسم بن محمد و سالم بن عبد الله وعروه بن

الزبیر میگفتند وقتیکه دزدی کند غلام گریخته قدریکه واجب میشود دران بریدن دست بریده شود دست او

باب السارق یسرق بعد قطع یده الیمنی ورجله الیسری فتقطع یده الیسری دزدیکه دزدی کند

بعد بریدن دست راست و پای چپ پس بریده میشود دست چپ او را **مالك** عن عبد الرحمن بن القاسم

عن ابیه ان رجلا من اهل الیمن اقطع الید والرجل قدم فنزل علی ابی بکر الصدیق فشکی الیه ان عامل الیمن

قد ظلمه فکان یصلی من اللیل فیقول ابو بکر وابیك ما لیلك بلیل سارق ثم انهم فقدوا عقدا لاسماء

بنت عمیس امراة ابی بکر الصدیق فجعل الرجل یطوف معهم ویقول اللهم علیك بمن بیت اهل هذا البیت

الصالح فوجدوا الحلی عند صائغ فزعم ان الاقطع جاءه به فاعترف به الاقطع او شهد علیه فامر ابو بکر

فقطعت یده الیسری فقال ابو بکر والله لدعاءه علی نفسه اشد عندی علیه من سرقته مردی از اهل

یمن که بریده شده بود دست و پای او آمد بمدینه پس فرود آمد نزدیک ابوبکر صدیق شکایت کرد پیش حضرت ابوبکر

الصدیق که عامل یمن ظلم کرده است بروی یعنی بتهمت دزدی بغیر حق دست و پائی او بریده است پس آن مرد

قلت اتفق اهل العلم علی ان السارق اذا سرق اول مرة تقطع یده الیمنی ثم اذا سرق ثانیا تقطع رجله الیسری واختلفوا فیما اذا سرق ثالثا فذهب اکثرهم الی انه تقطع یده الیسری ثم اذا سرق رابعا تقطع رجله الیمنی ایضا ثم اذا سرق ایضا یعزر ویحبس وعلیه الشافعی وقال ابو حنیفة لا تقطع یده الیسری ورجله الیمنی وذلك یعزر ویحبس ١٢

١٣٢ !

وست وپا بریده نماز تهجد میکرد در شب پس گفت حضرت ابو بکر قسم بپدر تو نیست شب تو شب دزد و بعد از ان ابل بیت
ابو بکر الصدیق نیافتند قلاده اسماء بنت عمیس زن ابو بکر الصدیق را و در تجسس آن افتادند پس شروع کرد آن مرد دست
وپای بریده که میگشت همراه اهل خانه و میگفت بار خدایا هلاک کن کسی را که در شب دزدی کرد ازین اهل بیت صالح پس
یافتند آن زیور را نزد زرگری پس گفت این زرگر که آن دست وپا بریده آورده است آنرا پس اقرار کرد آن دست و
پا بریده بدزدی خود یا گواهی داده شد بر وی پس امر فرمود حضرت صدیق پس بریده شد دست چپ او پس گفت ابو
بکر قسم بخدا هر آینه دعا بد او بر ذات خود سخت ترست نزدیک من از دزدی او **باب** تحریم الشفاعة
السارق اذا بلغ امره السلطان ان لا تقطع یده حرام است شفاعت کردن برای دزدی وقتیکه برسد امر او بسلطان
تا بریده نشود دست او **مالک** عن ربیعة بن ابی عبد الرحمن ان الزبیر بن العوام لقی رجلا قد اخذ سارقا
هو یرید ان یذهب به الی السلطان فشفع له الزبیر لیرسله فقال لا حتی ابلغ به الی السلطان فقال الزبیر اذا
بلغت به الی السلطان فلعن الله الشافع والمشفع له زبیر بن عوام ملاقات کرد با مردی که گرفته بود دزدی را و او
میخواست که ببرد او را پیش پادشاه پس شفاعت کرد برای او حضرت زبیر تا بگذارد او را پس گفت آن مرد نمیگذارم تا آنکه
برسانم او را پیش پادشاه پس گفت حضرت زبیر وقتی که برسانی او را پیش سلطان پس لعنت کناد خدای تعالی شفاعت
کننده را و شفاعت قبول کننده را **باب** رمی المحصنات بالزنا کبیرة نسبت کردن زن عفیفه را بزنا گناه
کبیره است **قال** الله تعالی ان الذین یرمون المحصنات الغافلات المؤمنات لعنوا فی الدنیا والاخرة ولهم
عذاب عظیم هر آینه آنانکه نسبت بزنا کنند زنان پاک دامنان را از بدکاری بیخبران را ایمان آرندگان لعنت
کرده شدند در دنیا و در آخرت و ایشانراست عذاب بزرگ **باب** اذا رمی محصنة او محصنا بالزنا ولم
یقر المقذوف ولم یات القاذف باربعة شهداء وکان القاذف حرا مکلفا جلد ثمانین جلدة وقتیکه
نسبت کند زن عفیفه را یا مرد عفیف را بزنا و اقرار نکرد آن مقذوف و نیاورد قاذف چهار گواه را بر زنا و
باشد قاذف حر مکلف یعنی بالغ حد زده شود او را هشتاد تازیانه **قال** الله والذین یرمون المحصنات ثم لم یاتوا
باربعة شهداء فاجلدوهم ثمانین جلدة ولا تقبلوا لهم شهادة ابدا واولئك هم الفاسقون الا الذین
تابوا من بعد ذلك واصلحوا فان الله غفور رحیم و آنانکه نسبت بزنا میکنند زنان عفیفه را بعد از ان نیاورند
چهار گواه بر آن گواه زنا پس بزنید ایشان را هشتاد تازیانه و قبول نکنید از ایشان گواهی در هیچ چیز و این جماعه ایشان
اند فاسقان مگر آنانکه توبه کردند بعد ازین و صلاح آوردند عمل خود را پس هر آینه خدا آمرزگار مهربانست **باب**

قلت له وعلیه اهل العلم قلت اتفق علیه المسلمون قلت من رمی انسانا بالزنا فان کان القاذف محصنا حرا جلد ثمانین ان کان حرا وان کان عبدا جلد اربعین فان کان القذف غیر محصن یعزر قاذفه التعزیر وکذا لا حد فی النسبة الی غیر الزنا بل فیه التعزیر وشرائط الاحصان خمسة الاسلام والعقل والبلوغ والحریة والعفة من الزنا حتی ان من زنی فی اول بلوغه مرة ثم تاب وحسنت حالته وامتد عمره فقذفه قاذف لا حد علیه وعلی هذا اهل العلم

اذا قذف العبد محصنا جلد اربعين جلدة وقتیکه نسبت بزنا کند غلام محصنی را حد زده شود او را چهل تازیانه

مالك عن ابی الزناد انه قال جلد عمر بن عبد العزیز عبدا فی فریة ثمانین قال ابو الزناد فسالت عبد الله

بن عامر بن ربیعة عن ذلك فقال ادرکت عمر بن الخطاب وعثمان ابن عفان والخلفاء هلم جرا فما رایت احدا

جلد عبدا فی فریة اکثر من اربعین حد زد عمر بن عبد العزیز غلامی را بابت قذف هشتاد تازیانه گفت ابو الزناد پس

سوال کردم عبد الله بن عامر را ازین ماجرا پس گفت دیدم عمر بن الخطاب وعثمان بن عفان وسایر خلفا را بکشش

کشیدنی پس ندیدم هیچ یک را که زده باشد غلامی را بابت قذف زیاده از چهل تازیانه **باب** اذا عفی المقذوف

لم یجلد قاذفه واذا قذف ابوا رجل وقد هلکا فله المطالبة بالحد وقتیکه ببخشد مقذوف قاذف را حد زده نشود

قاذف را وقتیکه قذف کند پدر و مادر مردی را او هر آینه آنها فوت شده باشند پس او را میرسد که طلب حد نماید **مالك** عن زریق

بن الحکیم ان رجلا یقال له مصباح استعان ابناله فکانه استبطاه فلما جاءه قال له یا زان قال زریق

فاستعدانی علیه فلما اردت ان اجلده قال ابنه لئن جلدته لابوءن علی نفسی بالزنا فلما قال ذلك اشکل علی

امره فکتبت فیه الی عمر بن عبد العزیز وهو الوالی یومئذ اذکر له ذلك فکتب الی عمر ان اجز عفوه قال زریق

وکتبت الی عمر بن عبد العزیز ایضا ارایت رجلا افتری علیه او علی ابویه وقد هلکا او احدهما قال

فکتب الی عمر ان عفی فاجز عفوه فی نفسه وان افتری علی ابویه وقد هلکا او احدهما فخذ له بکتاب

الله الا ان یرید سترا مردیکه گفته میشد او را مصباح اعانه طلب کرد از پسر خود یعنی در برداشتن بار یا مانند آن

پس گویا که آن پسر درنگ کرد از قبول کردن گفته او پس وقتی که آمد پیش او گفت او را ای زانی گفت زریق آن

پسر فریاد کرد پیش من بر وی پس وقتیکه قصد کردم که حد بزنم او را گفت پسر او اگر تازیانه زدی او را اقرار کنم بر

نفس خود بزنا پس وقتیکه گفت پسر آن سخن مشتبه شد بر من حال حکم او پس نامه نوشتم درین باب بسوی عمر بن عبد العزیز

واو والی مدینه بود آنروز پس نوشت بسوی من عمر بن عبد العزیز که جایز دار عفو او را گفت زریق و نوشتم بسوی عمر بن عبد

العزیز این مسئله نیز که آیا دیدی مردی را که قذف کرده شد او را یا مادر و پدر او را و آن هر دو مرده باشند یا یکی از

ایشان مرده باشد پس نوشت بسوی من عمر بن عبد العزیز اگر عفو کند جایز دار عفو او را در حق نفس او و اگر

قذف کند والدین او را هر دو هلاک شده باشند یا یکی از ایشان هلاک شده باشد پس بگیر حق او موافق کتاب

الله مگر آنکه خواهد آن پسر استیفار حق تا پوشیده دارد حال والدین را **باب** اذا قذف جماعة جلد حدا

واحدا وقتیکه قذف کند جماعتی را زده شود یک حد **مالك** عن هشام بن عروة عن ابیه انه قال فی رجل

١٢٥

فی رجل قذف قوما جماعة انه لیس علیه الا حد واحد عروة گفت در باب شخصی که قذف کرد قومی را همه یکجا که واجبست بر وی

یک حد **باب** التعریض یکلم تعریض **مالک** عن ابی الرجال محمد بن عبد الرحمن بن حارثة بن النعمان الانصاری ثم من بنی

النجار عن امه عمرة بنت عبد الرحمن ان رجلین استبا فی زمان عمر بن الخطاب فقال احدهما للاخر والله ما ابی

بزان ولا امی بزانیة فاستشار فی ذلک عمر بن الخطاب فقال قائل مدح اباه وامه وقال اخرون قد کان لابیه

وامه مدح غیر هذا نری ان تجلده الحد فجلده عمر بن الخطاب ثمانین دو مرد با یکدیگر دشنام دادند در زمان

عمر بن الخطاب پس گفت یکی از ایشان آن دیگر را والله نبود پدر من زانی و نه مادر من زانیه پس مشورة طلب کرد درین باب

عمر بن الخطاب پس گفت گوینده ستایش کرده است پدر و مادر خود را و گفتند دیگران هر آئینه بود پدر و مادر او در ستایش

بجز این کلمه می بینیم که بزنی او را حد پس زد او را عمر بن الخطاب حد هشتاد تازیانه **باب** شرب الخمر کبیرة نوشیدن

شراب گناه کبیره است **مالک** عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال من شرب

الخمر فی الدنیا ثم لم یتب منها حرمها فی الاخرة رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود هر که نوشید خمر را در دنیا بعد از آن

توبه نکرد از خمر محروم داشته خواهد شد از وی روز قیامت **باب** الخمر ما ذا خمر چه چیز است **مالک** عن ابن

شهاب عن ابی سلمة بن عبد الرحمن عن عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم انها قالت سئل رسول الله

صلی الله علیه وسلم عن البتع فقال کل شراب اسکر فهو حرام رسول الله صلی الله علیه وسلم را سوال کرده شد از بتع

یعنی شراب شهد پس فرمود هر شرابی که مست میکند پس آن حرام است **مالک** عن زید بن اسلم عن عطاء بن

یسار ان رسول الله صلی الله علیه وسلم سئل عن الغبیراء فقال لا خیر فیها ونهی عنها رسول الله صلی الله علیه

وسلم سوال کرده شد از غبیرا پس فرمود هیچ خیر نیست در وی و منع فرمود از آن **قال** مالک فسالت زید بن

اسلم عن الغبیراء فقال هی السکرکة قال مالک والسنة عندنا ان کل من شرب شرابا مسکرا فسکر او لم یسکر

فقد وجب علیه الحد گفت مالک پرسیدم زید بن اسلم را از غبیرا پس گفت آن سکرکه است گفت مالک حکمی که

مقرر است نزدیک ما آنست که هر که نوشد شرابی مست کننده پس مست شود یا نشود پس هر آئینه واجب است بر

وی حد زدن **باب** حد شرب الخمر ان یجلد ثمانین جلدة حد نوشیدن خمر آنست که زده شود هشتاد تازیانه

مالک عن ثور بن زید الدیلی ان عمر بن الخطاب استشار فی الخمر یشربها الرجل فقال له علی نری

ان تجلده ثمانین فانه اذا شرب سکر واذا سکر هذی واذا هذی افتری او کما قال فجلد عمر فی الخمر ثمانین

عمر بن الخطاب مشورة طلب فرمود از صحابه در باب خمر که نوشد آنرا مردی پس گفت او را علی بن ابی طالب می بینیم

۱۲۶

قلت عليه اهل العلم والشافعي ... ربيعة ... اصل حد الخمر ... النبي صلى الله عليه وسلم ... فقال ... فضرب بالجريد والنعال ...

كه بزنی او را هشتاد تازیانه پس هر آئینه نوشنده شراب وقتی که بنوشد شراب را مست شود و چون مست شود سخن بیهوده
گوید و چون سخن بیهوده گوید قذف کند یا گفت حضرت علی کلامی مانند این پس حد زد او را حضرت عمر در باب خمر
هشتاد تازیانه **مالک** عن ابن شهاب عن السائب بن یزید انه اخبره ان عمر بن الخطاب خرج علیهم فقال انی
وجدت من فلان ریح الشراب فزعم انه شرب الطلاء وانا سائل عما شرب فان کان یسکر جلدته الحد
فجلده عمر ابن الخطاب الحد تاما سائب بن یزید خبر داد ابن شهاب را که عمر بن الخطاب بر آمد بر ایشان پس گفت هر آئینه من یافتم
از فلان بوی شراب پس دعوی کرد هر آئینه وی خورده است طلا را یعنی شراب مطبوخ از شیره انگور و من سوال خواهم کرد مر آن را از حقیقت آنچه
نوشیده است پس اگر باشد مست کننده بزنم او را حد پس زد او را عمر بن الخطاب حد تمام و کمال **باب** حد العبید
اذا شربوا الخمر باب در حد غلامان وقتی که بنوشند شراب را **مالک** عن ابن شهاب انه سئل عن حد
العبد فی الخمر فقال بلغنی ان علیه نصف الحد فی الخمر وان عمر بن الخطاب وعثمان بن عفان وعبد الله بن عمر
قد جلدوا عبیدهم نصف حد الحر فی الخمر ابن شهاب را سوال کرده شد از حد غلام در باب خمر پس گفت خبر رسید
بمن که عمر ابن الخطاب وعثمان بن عفان وعبد الله بن عمر زدند غلامان خود را نصف حد آزاد در باب خمر **باب**
لا یجوز للامام ان یعفو عن حد جایز نیست بادشاه را که عفو کند از حدود **مالک** عن یحیی بن سعید
انه سمع سعید ابن المسیب یقول ما من شیء الا یحب الله ان یعفی عنه ما لم یکن حدا سعید ابن المسیب گفت
نیست هیچ چیز الا دوست میدارد خدای تعالی که درگذرانیده شود از وی مادام که نباشد حدی **باب** من
فروض الکفایة التفقه فی الدین بحیث یصلح للتذکیر واحیاء علوم الدین ومن فروض الکفایة الدعوة
الی الخیر وتعلیم القرآن والسنة والقیام بالقضاء والافتاء واقامة الحجج والامر بالمعروف والنهی عن
المنکر از فروض بالکفایه است فقیه شدن در علوم دین بوجهی که لائق پند دادن و زنده گردانیدن علوم دینی
گردد و از فروض بالکفایه است خواندن مردمان را بسوی خیر و آموختن قرآن و سنت و قیام نمودن بقضا
و فتوی و اقامت حجتها و امر کردن بکار پسندیده و منع نمودن از کار ناپسندیده **قال الله تعالی** وما کان
المؤمنون لینفروا کافة فلولا نفر من کل فرقة منهم طائفة لیتفقهوا فی الدین ولینذروا قومهم اذا رجعوا
الیهم لعلهم یحذرون مستعد نیستند مسلمانان که از وطن خود برآیند برای طلب علوم دینیه همه یکجا یعنی میسر نیست
که همه تحصیل علوم کنند و لهذا فرض بالکفایه ساخته شد والله اعلم پس چرا بیرون نیامدند از هر قبیله از مسلمین یک جماعه
تا دانش حاصل کنند در علوم دین و تا بترسانند قوم خود را وقتی که رجوع کنند بسوی ایشان بود که ایشان

والنعمان فلما کان ابو بکر ... الشارب ... سال عن حضر ذلک ... المصطفی ... فقوموه ... اربعین ... فی الخمر ... ثم عمر حتی ... الناس ... فضرب ثمانین ... علی حد ... اقام الحد ... علی ... اربعین ... النبی صلی الله علیه وسلم ... جلد ابو بکر اربعین ... وعمر ثمانین ... وهذا احب الی
12
قلت علیه اهل العلم
قلت علیه اهل العلم

تبرسند مترجم گوید رضی الله عنه جمع از مفسرین در تفسیر این آیت ذکر کرده اند که پس چرا از وطن بیرون نیامدند برای غزو
ز ما دانش حاصل کنند در وطن باقی ماندگان و تا بترسانند در وطن باقی ماندگان قوم خود را یعنی آن نازل الغزو رفتند وقتی که باز
گردند بسوی ایشان ولعل این توجیه و اباکردن عبارت آنرا مخفی نیست پس وجه همان است که ما ذکر کردیم والله اعلم **قال**
الله تعالی ولتکن منکم امة یدعون الی الخیر ویامرون بالمعروف وینهون عن المنکر واولئک هم المفلحون و باید که
باشد از جملهٔ شما قومی که بخوانند مردمان را بسوی احکام مسلمانی و امر کنند بکار پسندیده و منع کنند از کار ناپسندیده و ایشان اند
رستگاران و **قال الله تعالی** ادع الی سبیل ربک بالحکمة والموعظة الحسنة وجادلهم بالتی هی احسن بخوان ای پیغمبر
را بسوی راه پروردگار خود بتعلیم علم و به پند دادن بوجه نیک و جدال کن با ایشان بخصلتی که آن نیک است **باب** اذا کان
الکفار مستقرین ببلادهم فالجهاد فرض کفایة ان قام به بعضهم سقط الحرج عن الباقین واذا قصدوا بلادنا
واستنفر الامام المسلمین وجب علی الاعیان ولا وجوب علی الاعمی والمریض والاعرج ومن فی معناهم وقتی که باشند
کافران مستقر در شهرهای خود یعنی مسلمانان را نرنجانند پس جهاد فرض بالکفایه است اگر قائم شوند بآن بعض مسلمانان ساقط شود
گناه از باقی ماندگان و وقتی که قصد کنند کافران بلاد ما را و طلب برآمدن کند پادشاه از مسلمانان واجب میشود جهاد بر
اعیان و وجوب نیست بر نابینا و بر مریض و نه بر کسی لنگ باشد و نه بر کسی که در معنی آنها باشد **قال الله تعالی** وقاتلوهم
حتی لا تکون فتنة ویکون الدین کله لله فان انتهوا فان الله بما یعملون بصیر و جنگ کنید با کافران تا وقتیکه نباشد
شرکی و باشد دین همه آن برای خدا پس اگر باز مانند پس هر آئینه خدا تعالی آنچه میکنند بیناست مدلول این آیت وجوب جهاد
تا وقتیکه در عالم دینی خلاف دین اسلام نماند و همه اهل زمین مسلمان شوند **قال الله تعالی** لا یستوی القاعدون من
المؤمنین غیر اولی الضرر والمجاهدون فی سبیل الله باموالهم وانفسهم فضل الله المجاهدین باموالهم وانفسهم
علی القاعدین درجة وکلا وعد الله الحسنی وفضل الله المجاهدین علی القاعدین اجرا عظیما درجات منه ومغفرة ورحمة
وکان الله غفورا رحیما برابر نیستند نشستگان از مسلمانان که غیر صاحب عذر باشند و مجاهدان در راه خدا تعالی بمالها خویش و
ذاتها خویش بزرگی داده است خدا تعالی مجاهدان را باموال خویش و جانهای خویش بر نشستگان در رتبه و هریکی را
ازین دو فریق وعده داده است خدای تعالی حالت نیک یعنی بهشت و فضل داده است خدا تعالی مجاهدان را بر نشستگان
اجر بزرگ که عبارت از درجات بهشت است و از آمرزش و مهربانی و هست خدا تعالی آمرزنده مهربان مترجم گوید این آیت مفسر آیت
سابق است و دلالت میکند بر آنکه امر برای وجوب بالکفایه است زیرا که قاعدون غیر اولی الضرر را وعدهٔ نیک فرمود
و عقوبت به تخفیف نمود پس از مجموع آیتین وجوب جهاد بالکفایه ثابت شد والله اعلم **قال الله تعالی**

قلت
وعن هذا اهل العلم
وفی الانوار والبهجة
تعلم ما هو فرض کفایة
الا علی من جمع خمسة
۱۲۸
شرط التکلیف والحریة
والذکورة والفطانة
والقدرة علی الانقطاع
بان یکون له کفایة

يا ايها الذين امنوا ما لكم اذا قيل لكم انفروا في سبيل الله اثاقلتم الى الارض ارضيتم بالحيوة الدنيا من الاخرة فما متاع
الحيوة الدنيا في الاخرة الا قليل الا تنفروا يعذبكم عذابا اليما ويستبدل قوما غيركم ولا تضروه شيئا والله على كل
شيء قدير اى مسلمانان چيست شما را وقتيكه گفته ميشود شما را بيرون آئيد از وطن بقصد جهاد در راه خدا تعالى گران ميشويد
و ترك سفر مينمائيد مائل شده بسوى زمين آيا راضى شديد بزندگانى دنيا عوض آخرت پس نيست بهره دنيا در برابر آخرت مگر اندكى
اگر بيرون نيائيد عذاب كند خدا تعالى شما را عذاب درد دهنده و بيارد قوم ديگر را عوض شما ضرر نرسانيد خدا را چيزى و بر
نصرت دين او و خدا بر هر چيز توانا است مترجم گويد رضى الله عنه ازين آيت فهميده شد كه نزد يك استنفار جهاد فرض
على الاعيان ميشود و استنفار را چون منقح كنيم حاصل شود حالتى كه مقتضاى استنفار شده است از قصد كفار بلاد ما را و قيام حرب
درميان جيوش مسلمين و كافرين و عدم كفايه از آن مسلمانان و آنچه بدان ماند قال الله تعالى ليس على الاعمى
حرج ولا على الاعرج حرج ولا على المريض حرج ومن يطع الله ورسوله يدخله جنت تجري من تحتها الانهر ومن يتول
يعذبه عذابا اليما نيست بر نابينا گناهى و نه بر لنگ گناهى و نه بر بيمار گناهى يعنى از قعود از جهاد و هر كه فرمان بردارى خدا و
رسول او كند در آرد او را خدا تعالى در بهشتها كه ميرود در زير آن جويها و هر كه اعراض نمود يعنى از فرمان بردارى خدا و رسول
او عذاب ميكند او را عذاب درد دهنده قال الله تعالى ليس على الضعفاء ولا على المرضى ولا على الذين لا يجدون
ما ينفقون حرج اذا نصحوا لله ورسوله نيست بر ناتوانان و نه بر بيماران و نه بر آنكه نمى يابند آنچه خرج كنند هيچ گناه چون نيك
خواهى كنند با خدا و رسول او باب الامر بالرمي ورباط الخيل وتعاهدها وفضل اعانة الغزاة باب در بيان امر به تير انداختن
و امر به آماده داشتن اسپان و خبر گرفتن آن براى غزا و فضيلت يارى نمودن غازيان قال الله تعالى واعدوا لهم ما استطعتم
من قوة ومن رباط الخيل ترهبون به عدو الله وعدوكم واخرين من دونهم لا تعلمونهم الله يعلمهم وما تنفقوا من شيء
في سبيل الله يوف اليكم وانتم لا تظلمون و آماده سازيد اى مسلمانان براى غزاى كافران آنچه توانيد از آنچه توانائى حرب بان
حاصل شود مثل تير و كمان و نيزه و شمشير و زره و از آماده داشتن اسپان بترسانيد بان آماده داشتن دشمن خدا را و دشمن خود
و قومى ديگر را نيز بجز ايشان شما نميدانيد ايشان را و خدا ميداند ايشان را يعنى اهل نفاق والله اعلم و آنچه خرج كنيد از هر چه باشد
در راه خدا تمام داده شود بشما و شما ستم كرده نميشويد مالك عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلى
الله عليه وسلم قال الخيل في نواصيها الخير الى يوم القيامة رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمود اسپان بسته شده است
بسوى پيشانى اينها خير تا روز قيامت يعنى غنيمت و غلبه بر كفار بسته با آماده داشتن اسپان است مالك عن يحيى بن
سعيد ان رسول الله صلى الله عليه وسلم رئي وهو يمسح وجه فرسه بردائه فسئل عن ذلك فقال اني عوتبت

١٢٩

الليلة في الخيل رسول الله صلى الله عليه وسلم را ديدند درين حالة كه مسح ميفرمود روى اسپ خود را بچادر مبارك خود پس سوال كرده

زين باعث را پس فرمود هر آئينه مرا عتاب كرده شد امشب در باب اسپان **باب** استحباب المسابقة على الخيل و بيان استحباب با يكديگر سبقت

كرده سوار شدن بر اسپان **مالك** عن نافع عن عبد الله ابن عمر ان رسول الله صلى الله عليه وسلم سابق بين الخيل التي قد اضمرت

من الحفياء و كان امدها ثنية الوداع وسابق بين الخيل التي لم تضمر من الثنية الى مسجد بني زريق وان عبد الله بن عمر كان ممن سابق

بها رسول الله صلى الله عليه وسلم حل فرمود بر مسابقت درميان اسپانى كه تضمير كرده شده بود آنها را از ابتداى حفيا و

غايت او ثنية الوداع بود و حل فرمود بر مسابقت درميان اسپانى كه تضمير كرده نشد آنها را از ثنية الوداع تا مسجد

بنى زريق و عبد الله بن عمر بود از الجماعة كه مسابقت كردند بآن **باب** اخذ المال على المسابقة واذا دخل محلل

بين المتشارطين فليس بميسر در بيان گرفتن مال بر مسابقت و وقتى كه داخل شود شخصى سوم كه حلال كننده باشد

درميان دو شرط كننده پس آن مسابقت و آن شرط قمار نيست **مالك** عن يحيى بن سعيد انه سمع سعيد بن المسيب

يقول ليس برهان الخيل باس اذا دخل فيها محلل فان سبق اخذ السبق وان سبق لم يكن عليه شيء سعيد بن المسيب

ميگفت نيست در شرط كردن بر دوانيدن اسپان هيچ باك وقتى كه داخل شود درميان دو شرط كننده محلل پس اگر سبقت

كند آن محلل بگيرد شرط را و اگر كسى بروى سبقت كند پس هيچ چيز واجب نيست بروى **باب** اذا جعل شيئا

في سبيل الله وسلمه الى رجل متى يثبت له الملك وقتى كه مقرر كند چيزى در راه خداى تعالى و سپرد آن را بدست شخصى

كدام وقت ثابت ميشود براى آن شخص ملك آن چيز **مالك** عن نافع عن عبد الله بن عمر انه كان اذا اعطى

شيئا في سبيل الله يقول لصاحبه اذا بلغت به وادي القرى فشانك به عبد الله بن عمر وقتى كه ميداد چيزى در راه

خدا ميگفت صاحب او را وقتى كه برسى همراه او بوادى قرى پس بكن با آن چيز هر چه خواهى **مالك** عن يحيى

بن سعيد ان سعيد بن المسيب كان يقول اذا اعطي الرجل الشيء في الغزو فبلغ به راس مغزاه فهو له سعيد بن المسيب

ميگفت وقتيكه بدهد مردى چيزى را در راه خدا پس رسيد همراه آن چيز بسر حدى جاى غزا پس آن چيز آن شخص است **باب**

لا يسافر بالقرآن الى ارض العدو مسافرت كرده نشود همراه قرآن بسوى زمين دشمن **مالك** عن نافع عن ابن عمر

انه قال نهى رسول الله صلى الله عليه وسلم ان يسافر بالقرآن الى ارض العدو رسول الله صلى الله عليه وسلم منع

فرمود كه مسافرت كرده شود همراه قرآن بسوى زمين عدو **قال** مالك وانما ذلك مخافة ان يناله العدو

گفت مالك و جز اين نيست كه اين حكم بجهت آنست كه بگيرد آن را دشمن **باب** النهي عن موالاة الكفار

بما يودي الى غلبة الكفار وهزيمة المسلمين بابست در منع از دوستى كفار بچيزيكه برساند بسوى غلبه كفار و هزيمت مسلمانان **قال**

الله تعالى لا تتخذوا عدوي وعدوكم اولياء تلقون اليهم بالمودة الآية دوست مگیرید ای مسلمانان دشمنان مرا

ودشمنان خود را می افگنید بسوی ایشان پیغام بسبب دوستی ثم فسر فقال لا ینهیکم الله عن الذین لم یقاتلوکم فی الدین ولم یخرجوا

کم من دیارکم ان تبروہم وتقسطوا الیهم ان الله یحب المقسطین انما ینهیکم الله عن الذین قاتلوکم فی الدین

٥١

واخرجوکم من دیارکم وظاهروا علی اخراجکم ان تولوهم ومن یتولهم فاولئك هم الظلمون منع نمیکند خدا تعالی شما

را از موصلت آنانکه جنگ نکردند با شما در مقدمه دین وبیرون نکردند شما را از خانهای شما منع نمیکند از آنکه احسان کنید

با ایشان وانصاف نمائید در حق ایشان هر آئینه خدا تعالی دوست میدارد انصاف کنندگان را جز این نیست که منع میفرماید شما را

خدا تعالی از موصلت آنانکه جنگ کردند با شما در مقدمه دین وبیرون کردند شما را از خانهای شما ومعاونت دیگران کردند

در برآوردن شما منع میکند از آنکه دوستی دارید با ایشان وهر که دوستی دارد با ایشان پس آنجماعه ایشانند ستمگاران باب

یجب ثبات المسلمین یوم الزحف فی مقابلة ضعفهم من الکفار والفرار حینئذ کبیرة واجبست ثابت ماندن مسلمانان

روز جنگ با کافران در مقابله دو چند ایشان از کافران وگریختن درین حالت گناه کبیره است قال الله تعالی یا ایها

الذین امنوا اذا لقیتم الذین کفروا زحفا فلا تولوهم الادبار ومن یولهم یومئذ دبره الا متحرفا لقتال او متحیزا

الی فئة فقد باء بغضب من الله ومأویه جهنم وبئس المصیر ای مسلمانان وقتیکه ملاقات کنید با کافران جمع شده

برای کارزار پس مگردانید بسوی ایشان پشت خود را یعنی فرار مکنید وهر که بگرداند از ایشان پشت را آنروز مگر باز گشته برای

جنگ یعنی حیله کند برای جنگ یا آنکه فرار کند تا عدو در عقب او افتد واز جماعت خود تنها شود آنگاه کارزار نماید یا فرار

کند تا عدو از حصن برآمده بمیدان رسد آنگاه کارزار میسر شود وعلی هذا القیاس یا بهم برآمده بسوی جمع فرار کند تا ملحق شود بجماعتی

از مسلمانان وبا ایشان جمع شده کارزار نمائید پس هر که فرار کند در غیر این صورتها پس هر آئینه رجوع کرد بغضبی از جانب خدا

وجای او دوزخ است وبد جائیست دوزخ قال الله تعالی یا ایها النبی حرض المؤمنین علی القتال ان یکن منکم عشرون

صابرون یغلبوا مائتین وان منکم مائة یغلبوا الفا من الذین کفروا بانهم قوم لا یفقهون ای پیغمبر رغبت بده

مسلمانان را بر جنگ کافران اگر باشند از شما بیست کس صبر کننده غالب شوند بر دو صد کس واگر باشند از شما صد کس غالب

شوند بر هزار کس از کافران بسبب آنکه ایشان قومی هستند که نمی فهمند الآن خفف الله عنکم وعلم ان فیکم ضعفا فان

٥٢

یکن منکم مائة صابرة یغلبوا مائتین وان یکن منکم الف یغلبوا الفین باذن الله والله مع الصابرین اکنون سبک

ساخت خدا تعالی از سر شما ودانست که درمیان شما ضعفی هست پس اگر باشند از شما صد کس صبر کننده غالب شوند

بر دو صد کس واگر باشند از شما هزار کس غالب شوند بر دو هزار کس بفرمان خدا تعالی وخدا با صابران است مترجم گوید اینجا

١٣١

خبر بمعنی امر است و آیت اول دال است بر وجوب ثبات مسلمین در مقابله ده چندان بعد از ان منسوخ شد و آیه دیگر یاد کرد
و آن دلالت میکند بر وجوب ثبات مسلمین در مقابله دو چندان و در این تخصیص است آیه فلا تولوهم الادبار والله اعلم

باب النهي عن قتل النساء والولدان باب در منع از قتل زنان وکودکان مالك عن نافع ان رسول الله
صلى الله عليه وسلم رای في بعض مغازيه امرأة مقتولة فانكر ذلك ونهى عن قتل النساء والصبيان رسول الله صلى
الله علیه وسلم دید در بعضی غزوات زنی را کشته شده بود پس ناپسند داشت آنرا و منع فرمود از کشتن زنان وکودکان باب
النهي عن قتل النساء والصبيان في حال التبييت و منع از کشتن زنان وکودکان در حال شبخون کردن مالك
عن ابن شهاب عن ابن الكعب بن مالك انه قال نهى رسول الله صلى الله عليه وسلم الذين قتلوا ابن ابي حقيق عن قتل
النساء والولدان قال فكان رجل منهم يقول برحت بنا امرأة ابن ابي الحقيق بالصياح فارفع عليها السيف ثم اذكر
نهي رسول الله فاكف ولولا ذلك لاسترحنا منها منع فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم آنانرا که کشتند ابن ابی الحقیق
را از کشتن زنان وکودکان این سکیفیت مردی از آنانکه حاضر بودند در کشتن او تصدیع بسیار میداد ما را زن ابن ابی الحقیق
بفریاد و فغان این پس میبرداشتم شمشیر بروی باز یاد میکردم منع فرمودن آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس باز میداشتم دست خود
را و اگر نبودی این منع راحت میبافتیم از تصدیع آن زن یعنی میکشتیم و از تصدیع او فارغ البال میشدیم باب النهي عن
الغلول والغدر والمثلة وقتل الرهبان والهرمى وقطع الشجر المثمر وعقر الدواب الا لمصلحة لا تحصل بذلك ويستحب
وصية الامام بمثل ذلك لجيوشه وامرائه در باب منع از خیانت کردن در غنیمت و شکستن عهد و گوش و بینی بریدن کسی کشتن
و گوشه نشینان و پیران و بریدن درخت میوه دار و پی کردن چهارپایان مگر برای مصلحتی که حاصل نمیشود مگر باین چیزها و در
مستحب بودن وصیت بادشاه بمثل این امور لشکر خود را و امرای خود را مالك انه بلغه ان عمر بن عبد العزيز كتب الى
عامل من عماله انه بلغنا ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان اذا بعث سرية يقول لهم اغزوا باسم الله في سبيل الله
تقاتلون من كفر بالله لا تغلوا ولا تغدروا ولا تمثلوا ولا تقتلوا وليدا ولا امرأة وقل ذلك لجيوشك وسراياك ان
شاء الله والسلام عليك عمر بن عبد العزيز نامه نوشت بسوی عاملی از عاملان خود که خبر رسیده است بما که رسول الله صلی الله علیه
وسلم وقتیکه میفرستاد لشکری میفرمود ایشانرا جنگ کنید بنام خدا تعالی در راه خدا جنگ کنید با هر که کافر باشد بخدا غلول
نکنید و عهد نشکنید و مثله مکنید و مکشید کودک و نه زن را و نوشت عمر بن عبد العزیز بعامل خود که بگو این سخن لشکرهای بزرگ
خود را و لشکرهای کوچک خود را ان شاء الله تعالی و سلام بر تو باد مالك عن يحيى بن سعيد ان ابا بكر الصديق
بعث جيوشا الى الشام فخرج يمشي مع يزيد بن ابي سفيان وكان امير ربع من تلك الارباع فزعموا ان يزيد قال

١٣٣

لابی بکر اما ان ترکب ولما ان نزل فقال ابو بکر ما انت بنازل وما انا براکب انی احتسب خطای هذه فی سبیل الله قال

انک ستجد قوما زعموا انهم حبسوا انفسهم فی سبیل الله فذرهم وما زعموا انهم حبسوا انفسهم له وستجد قوما

فحصوا عن اوساط رؤسهم من الشعر فاضرب ما فحصوا عنه بالسیف وانی موصیک بعشر لا تقتلن امراة ولا صبیا

ولا کبیرا هرما ولا تقطعن شجرا مثمرا ولا تخربن عامرا ولا تعقرن شاة ولا بعیرا الا لاکله ولا تحرقن نخلا ولا تغرقنه

ولا تغلل ولا تجبن حضرت ابو بکر صدیق فرستاد لشکرها را بسوی شام پس برآمد از مدینه بمشایعه راه میرفت با یزید بن ابی

سفیان و یزید بن ابی سفیان امیر یک جمع بود از جماعتهای آن لشکر پس روایت کردند راویان که یزید بن ابی سفیان گفت

ابو بکر صدیق را یا اینست که تو سوار شوی یا اینست که من فرود آیم از چارپا پس گفت حضرت ابو بکر نیستی تو فرود آینده

و نیستم من سوار شونده هر آئینه من شمار کرده ام این گامهای خود را در راه خدای تعالی بعد از ان فرمود حضرت ابو بکر صدیق

او را هر آئینه تو خواهی یافت قومی را که گمان میکنند که باز داشته اند خودها را در راه خدا تعالی پس بگذار ایشان را با زعم ایشان

که ایشان باز داشته اند خودها را در راه خدا تعالی یعنی راهبان و گوشه نشینان را که بزعم خویش برای خدا تعالی گوشه نشینی اختیار

کرده اند نباید کشت و خواهی یافت قومی را که موی سترده اند از میانه سرهای خود پس بزن آنرا که سترده اند از موی

بشمشیر یعنی مجوس که حلق سر در ان عصر خصلت مجوس بود و هر آئینه وصیت کننده ام ترا بده کلمه که هرگز مکش زن را و نه

کودک را و نه پیر کلان سال از ولیده شده را و قطع مکن درخت میوه دار را و خراب مکن آبادان را و پی مزن بز را و نه شتر را

مگر برای خوردن و مسوزان خرمانیان را و غرق مساز آنها را و غلول مکن و بزدلی مکن **باب** تحریم الغلول والتشدید

فیه ویستثنی من ذلک الطعام یصاب بارض الحرب در بیان حرام بودن غلول یعنی گرفتن مال از بیت المال بخیانت

و تشدید در ان و جدا کرده میشود ازین حرمت طعامی که یافته شود در زمین حرب **قال نعم** وما کان لنبی ان یغل ومن

یغلل یأت بما غل یوم القیامة و هرگز خیانت از نبی نمی آید و هر که خیانت کند خواهد آورد آن چیز را که خیانت کرده است روز

قیامت یعنی بر سر برداشته **مالك** عن عبد ربه بن سعید عن عمرو بن شعیب ان رسول الله صلی الله علیه وسلم حین

صدر من حنین وهو یرید الجعرانة سأله الناس حتی دنت به ناقته من شجرة فتشبکت بردائه حتی نزعته عن ظهره

فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم ردوا علی ردائی اتخافون ان لا اقسم بینکم ما افاء الله علیکم والذی نفسی

بیده لو افاء الله علیکم مثل سمر تهامة نعما لقسمته علیکم ثم لا تجدونی بخیلا ولا جبانا ولا کذابا فلما نزل رسول

الله صلی الله علیه وسلم قام فی الناس فقال ادوا الخائط والمخیط فان الغلول عار ونار وشنار علی اهله یوم القیامة

قال ثم تناول من الارض وبرة بعیر او شیئا ثم قال والذی نفسی بیده ما لی مما افاء الله علیکم ولا مثل هذه الا الخمس

مردود علیکم رسول الله صلی الله علیه وسلم وقتی که بازگشت از حنین حالآنکه اراده میکرد جعرانه را سوال نمودند از و
صلی الله علیه وسلم مردمان تا آنکه نزدیک شد با آنحضرت صلی الله علیه وسلم ناقه آنحضرت از درخت پس در آویخت
شاخهای درخت ردای آنحضرت صلی الله علیه وسلم تا آنکه بربود شاخهای آن درخت چادر از پشت مبارک او
صلی الله علیه وسلم پس فرمود آنحضرت بازگردانید بمن چادر مرا آیا میترسید که قسمت نکنم در میان آنچه بازگردانیده است خدا تعالی
برشما قسم بذات پاکی که نفس من در دست اوست اگر بازگرداند خدا تعالی برشما مثل درختان مغیلان که در سرزمین تهامه است
از چارپایان قسمت کنم آنرا در میان شما بعد از آن نیابید مرا بخیل و نه بزدل و نه دروغگوی پس وقتیکه فرود آمد آنحضرت
صلی الله علیه وسلم از سواری برای خطبه ایستاد در میان مردمان پس فرمود ادا کنید سوزن را و رشته که بدان
دوخته شود پس بدرستیکه غلول ننگ است آتش است و عیب است بر اهل آن در روز قیامت گفت راوی بعد از آن
گرفت پاره از پشم شتری یا از ان بزی پس فرمود قسم بآن ذات پاک که نفس من در دست اوست نیست مرا از آنچه
خدا تعالی بازگردانیده است برشما و نه مانند این پشم مگر خمس و خمس بازگردانیده شده است برشما یعنی برای حوائج شما
نگاهداشته ام و بران صرف میشود **مالك** عن ثور بن زید الدیلی عن ابی الغیث مولی ابن مطیع عن
ابی هریرة انه قال خرجنا مع رسول الله صلی الله علیه وسلم عام حنین فلم نغنم ذهبا ولا ورقا الا الاموال و ١٣٤
الثیاب والمتاع قال فاهدی رفاعة بن زید لرسول الله صلی الله علیه وسلم غلاما اسود یقال له مدعم فوجه رسول
الله صلی الله علیه وسلم الی وادی القری حتی اذا کنا بوادی القری بینما مدعم یحط رحل رسول الله صلی الله علیه وسلم
اذ جاءه سهم عائر فاصابه فقتله فقال الناس هنیئا له الجنة فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم کلا والذی نفسی
بیده ان الشملة التی اخذ یوم حنین من المغانم لم تصبها المقاسم لتشتعل علیه نارا فلما سمع الناس ذلک جاء رجل
بشراك او شراکین الی رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم شراك او شراکان من نار ابو هریره گفت
برآمدیم همراه آنحضرت صلی الله علیه وسلم سال خیبر پس غنیمت بدست نیاوردیم طلای و نه نقره مگر مالها و جامهها و متاع را
گفت ابو هریره پس هدیه گذرانید رفاعه بن زید برای آنحضرت صلی الله علیه وسلم غلامی سیاهی که گفته میشد او را مدعم
پس متوجه شد آنحضرت صلی الله علیه وسلم بسوی وادی قری تا آنکه رسیدیم بوادی قری در آن ساعت مدعم فرود می آورد پالان شتر آنحضرت
صلی الله علیه وسلم که ناگاه آمد او را تیری که انداز نده آن معلوم نشد پس کشت مدعم را پس گفتند مردمان گوارا باد او را جنت پس فرمود
آنحضرت صلی الله علیه وسلم همچنین نیست که شما میگوئید قسم بذاتی که نفس من در دست قدرت اوست بدرستیکه گلیمی که گرفته
بود در روز حنین از مغانم که هنوز نرسیده بود آنرا قسمت یعنی پیش از قسمت تصرف نموده بود در آن هر آئینه می افروزد بروی آتش شد پس وقتیکه شنیدند

مردمان این سخن را آورد مردی یک دوال نعلی یا دو دوال بسوی آنحضرت صلعم پس فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم
یک شراک یا دو شراک از نار است یعنی قلیل و کثیر غلول موجب آتش است قال مالک لا ادری باساً ان یاکل المسلمون
اذا دخلوا ارض العدو من طعامهم ما وجدوا من ذلک کله قبل ان تقع فی المقاسم قال مالک وانا
اری الابل والبقر والغنم بمنزلة الطعام یاکل منه المسلمون اذا دخلوا ارض العدو کما یاکلون من الطعام قال مالک
ولو ان ذلک لا یوکل حتی یحضر الناس المقاسم ویقسم بینهم اضر ذلک بالجیوش قال فلا اری باساً بما اکل من
ذلک کله علی وجه المعروف والحاجة الیه ولا اری ان یدخر احد من ذلک شیئاً یرجع به الی اهله گفت مالک نمی
بینم هیچ باک بانکه بخورند مسلمانان وقتیکه داخل شوند در زمین دشمن از طعامهای ایشان چیزیرا که یافتند از ان طعام
همه آن پیش از انکه واقع شود در قسمت گفت مالک ومن می بینم شتر وبقر وغنم را بمنزله طعام که بخورند مسلمانان
از ان وقتیکه داخل شوند زمین عدو را چنانچه میخورند از طعام گفت مالک اگر چه این چیزها خورانیده نشوند تا وقتیکه
حاضر نشوند مردمان بمقاسم را و قسمت کرده شود در میان ایشان ضرر رسانندی است آن لشکرها را گفت پس نمی
بینم باک بچیزیکه خورده شود از ان طعام ها همه آن بر خصلت پسندیده و احتیاج ایشان بسوی آن و نمی بینم
که ذخیره سازد کسی از ان طعامها چیزیرا تا ببرد آنرا بسوی اهل خود یعنی جائز نیست ذخیره آن و بردن بخانه
خود بحکس برا والله اعلم **باب** ادب الغازی اذا خرج فی الغزو در بیان ادب غازی وقتیکه بر آید در جنگ
مالک عن یحیی بن سعید عن معاذ بن جبل انه قال الغزو غزوان فغزو تنفق فیه الکریمة ویياسر فیه الشریک ویطاع
فیه ذو الامر ویجتنب فیه الفساد فذلک الغزو خیر کله وغزو لا تنفق فیه الکریمة ولا یياسر فیه الشریک ولا یطاع فیه ذو
الامر ولا یجتنب فیه الفساد فذلک الغزو لا یرجع صاحبه کفافا معاذ بن جبل گفت غزا دو قسم است پس یک قسم غزا این است
که خرج کرده میشود دران متاع نفیس و بخوشخوی صحبت داشته شود با شریک و فرمانبرداری کرده میشود صاحب امر را
و احتراز کرده میشود از فساد پس این غزو خیر است همه آن و قسم دیگر از غزا این است که خرج کرده نمیشود دران
متاع نفیس و بخوشخوی صحبت داشته نمیشود با شریک و فرمان برداری کرده نمیشود صاحب امر را و دران احتراز کرده
نمیشود دران از فساد پس این غزا رجوع نمیکند صاحب آن غزا و نفع او برابر یعنی برابر نمیشود در ثواب و اثم او بلکه اثم غالب
میباشد **باب** الامان والتشدید علی من امن علجا ثم قتله در بیان آنکه امان دادن و تهدید بر کسی که امن داد
کافر را بعد از ان بکشت او را **مالک** باسناده عن ام هانی انها قالت قلت یا رسول الله زعم ابن امی علی بن ابی طالب انه
قاتل رجل اجرته فلان بن هبیرة فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم قد اجرنا من اجرت یا ام هانی ام هانی گفت گفتم بحضرت

قاعده
علیه اهل العلم وخصوا
منه ما یصاب من
الطعام بقدر الحاجة ۱۲

۱۳۵

قاعده
قلت
علی هذا اهل
العلم ۱۲

آنحضرت صلی الله علیه وسلم یا رسول الله گفت پسر مادر من علی ابن ابی طالب که هر آئینه او کشنده مردیست که امان دادم من

او را که فلان پسر هبیره باشد پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم هر آئینه امان دادیم ما کسی را که امان دادی تو یا ام هانی

مالک عن رجل من اهل الكوفة ان عمر بن الخطاب كتب الى عامل جيش كان بعثه انه بلغني ان رجالا منكم يطلبون العلج حتى اذا

اسند في الجبل وامتنع قال رجل مترس يقول لا تخف فاذا ادركه قتله والذي نفسي بيده لا اعلم مكان احد فعل ذلك

الا ضربت عنقه عمر بن الخطاب نوشت بسوی عامل لشکری که فرستاده بود او را که خبر رسیده است بمن که مردان چند از

شما طلب میکنند کافر را تا وقتی که پناه گرفت در کوه و خود را ایمن ساخت از تعرض شما میگوید شخصی از شما مترس پس وقتیکه

یافت و را میکشد او را قسم بذات پاکی که نفس من در دست او است ندانم بودن کسی که کرده باشد این کار مگر آنکه بزنم

گردن او را **قال مالک** ليس هذا الحديث بالمجتمع عليه وليس عليه العمل گفت مالک این حدیث مجتمع علیه نیست یعنی نزدیک

جمهور حکم قتل نیست بقتل مترس مترجم گوید احتمال دارد که این قول بنابر تهدید و تخویف از عمر بن الخطاب صادر شده باشد

بغیر قصد قتل **باب** خمس المغنم لله ولرسوله ولذي القربى واليتامى والمساكين وابن السبيل پنجم حصه غنیمت خدا را است

و رسول او را و صاحب قرابت را یعنی هاشمیان و مطلبیان را که اهل قرابت حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم و یتیمان او مینوایان را

و مسافران را **قال الله** واعلموا انما غنمتم من شيء فان لله خمسه وللرسول ولذي القربى واليتامى والمساكين وابن ١٣٦

السبيل ان كنتم آمنتم بالله وما انزلنا على عبدنا يوم الفرقان يوم التقى الجمعان والله على كل شيء قدير و بدانید که آنچه غنیمت

یافتید از هر چیز باشد پس خدا راست پنجم حصه آن و پیغمبر او و صاحب قرابت را بنسبت پیغمبر صلی الله علیه وسلم که بنو هاشم و بنو مطلب اند

و یتیمان و مسکینان را و مسافران را است اگر ایمان آورده اید بخدا و بآنچه فرو د آوردیم بر بنده خود در روز فرقان یعنی روز بدر

که فرق در میان حق و باطل متحقق شد در روزیکه بهم آمدند دو گروه یعنی مسلمانان و کافران باین امر عمل کنید و خدا بر هر چیز توانا

است **باب** اربعة اخماس الغنيمة لمن شهد الوقعة من الغزاة للراجل سهم وللفارس ثلاثة اسهم چهار حصه از غنیمت مر آن

کسی است که حاضر شد در وقعه از غزوه پیاده را یک سهم است و سوار را سه سهم **مالک** انه بلغه ان عمر بن عبد العزيز كان يقول

للفرس سهمان وللراجل سهم گفت مالک خبر رسید بمن که عمر بن عبد العزیز میگفت اسپ را دو سهم است و مرد را یک سهم است **باب**

التسوية بين الاقسام بالقيمة برابر کرده شود در میان اقسام بقیمت **مالک** عن يحيى بن سعيد انه سمع سعيد بن المسيب

يقول كان الناس في الغزو اذا اقتسموا غنائمهم يعدلون البعير بعشر شياه سعید بن المسیب میگفت که بودند مردمان در غزو

وقتیکه قسمت میکردند غنیمت های خود را برابر میکردند یک شتر را بده بز **باب** اذا وجد في الغنيمة قبل القسمة مال المسلم

قد استولى عليه الكفار رد على صاحبه وقتیکه یافته شود در غنیمت پیش از قسمت مالی از آن مسلمانی که غالب شده بودند بر آن

بر آن کافران رو کرده شود بقضا او تغیر قسمت **مالک** انه بلغه ان عبد العبد الله بن عمر ابق وان فرسا له عار فا

صابهما المشرکون ثم غنمهما المسلمون فردا علی عبد الله بن عمر وذلک قبل ان یصیبهما المقاسم غلامی از آن عبد الله بن

عمر بگریخت و اسپی از آن او بگله اسپان لاحق شد پس بدست آوردند آن هر دو را مشرکان بعد ازان در غنیمت گرفتند

آنها را مسلمانان پس باز کرده شد آنها را بر عبد الله بن عمر این پیش از آن بود که واقع شود در وی قسمتها **باب السلب**

للقاتل سلب مقتول کشنده او است زیاده از حصه او **مالک** عن یحیی بن سعید عن عمر بن کثیر بن افلح عن

ابی محمد مولی ابی قتادة بن ربعی انه قال خرجنا مع رسول الله صلعم عام حنین فلما التقینا کانت للمسلمین جولة

قال فرایت رجلا من المشرکین قد علا رجلا من المسلمین قال فاستدرت له حتی اتیته من ورائه فضربته

بالسیف علی حبل عاتقه فاقبل علی فضمنی ضمة وجدت منها ریح الموت ثم ادرکه الموت فارسلنی قال فلقیت عمر بن

الخطاب فقلت له ما بال الناس فقال امر الله ثم ان الناس رجعوا فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم من قتل قتیلا

له علیه بینة فله سلبه قال فقمت ثم قلت من یشهد لی ثم جلست ثم قال رسول الله صلی الله علیه وسلم من

قتل قتیلا له علیه بینة فله سلبه قال فقمت ثم قلت من یشهد لی ثم جلست ثم قال ذلک فی الثالثة فقمت

فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم ما لک یا ابا قتادة فقصصت علیه القصة فقال رجل من القوم صدق یا رسول

الله وسلب ذلک القتیل عندی فارضه منی یا رسول الله فقال ابو بکر لا ها الله اذا لا یعمد الی اسد من اسد الله

یقاتل عن الله ورسوله فیعطیک سلبه فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم صدق فاعطه ایاه فاعطانیه

الدرع فابتعت به مخرفا فی بنی سلمة فانه لاول مال تاثلته فی الاسلام ابو قتاده گفت بر آمدیم همراه رسول الله

صلی الله علیه وسلم سال حنین وقتیکه ملاقات کردیم با کافران واقع شد بر مسلمین نوعی از هزیمت گفت پس دیدم شخصی

از کافران که غالب آمده است بر مردی از مسلمانان پس گردیدم برای او تا آنکه آمدم نزدیک او از پس پشت او پس

زدیم او را بشمشیر بر رگ گردن او پس روی آورد بر من پس تنگ گرفت مرا آهنگ گرفتنی که یافتم از آن بوی مرگ

بعد ازان رسید او را موت پس بگذاشت مرا پس ملاقات کردم با عمر بن الخطاب پس گفتم او را چیست حال مردمان پس

گفت حضرت عمر تقدیر الهی بعد ازان مردمان رجوع کردند بمقابله کافران پس فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم

هرکه کشته است کشته شده که برای او بر کشتن آن مقتول گواهی هست پس ور است سلب او گفت ابو قتاده پس استادم بعد از

آن گفتم که گواهی دهد برای من بعد ازان نشستم بعد ازان فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم هرکه کشته است کشته شده

را که برای او بر کشتن آن مقتول گواهی هست پس ور است سلب او یعنی سلاح و لباس و مانند آن گفت ابو قتاده پس استادم

منه الثمن اصلح مال و
ای جعلته اصل ماله
علیه الشافعی وان جعلهم
سلب القتیل للقاتله
وان لم یکن الامام
نادی وان لم یخمس لشرط
ان یکون الکافر القتیل
مقبلا وقتله او جرحه
بحیث لا یمکنه القتال
وقال ابو حنیفة یستحق
اذا نفل الامام ونادی
بذلک فاما اذا لم یکن
۱۴۷
سبق النداء فلا یستحقه
وتاول الحدیث علی
ان النبی صلی الله علیه
وسلم کان نفل قبل
القتال واعاد الکلمة
بعد القتال لیاخذ
القاتلون سلب
المقتولین ۱۲

پس ایستادم بعد ازان گفتم که گواهی دهد برای من بعد ازان نشستم بعد ازان فرمود همین سخن در کره سوم پس ایستادم پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم
چیست حال تو ای ابوقتاده پس بیان نمودم وپیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم آن قصه را پس گفت شخصی از ان قوم راست گفت یا رسول الله
وسلب آن کشته نزدیک من ست پس راضی کن ابوقتاده را از من پس گفت ابوبکر قسم بخدا قصد نکند آنحضرت صلی الله علیه وسلم بسوی شیری
از شیران خدا تعالی که جنگ میکند از جانب خدا تعالی ورسول او وپس بدهد سلب آن را ترا پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم راست
گفت ابوبکر پس بده آن سلب ابوقتاده را پس دادم آن را پس فروختم زره را پس خریدم آن مال بوستانی در محله بنی سلمه
پس هر آئینه آن بوستان اول مالی بود که سرمایه گرفتم آن را در عهد اسلام **باب** السلب ما ذا سلب چه چیز ست **مالك** عن
ابن شهاب عن القاسم بن محمد انه قال سمعت رجلا يسال عبد الله بن عباس عن الانفال فقال ابن عباس الفرس
من النفل والسلب من النفل قال ثم عاد المسئلة فقال ابن عباس ذلك ايضا قال الرجل الانفال التي قال الله تعالى تبارك
وتعالى في كتابه ما هي قال القاسم فلم يزل يساله حتى كاد ان يحرجه فقال ابن عباس اتدرون ما مثل هذا مثل صبيغ الذي ضربه
عمر بن الخطاب[1] قاسم بن محمد گفت شنیدم شخصی را که سوال میکرد عبد الله بن عباس را از انفال یعنی نفالی که در قرآن عظیم
آمده چیست گفت ابن عباس اسپ از نفل ست وسلب از نفل ست گفت قاسم بعد ازان عود کرد آن شخص در سوال خود
پس گفت ابن عباس همین جواب دیگر بار نیز بعد ازان گفت آن مرد انفالی که مذکور کرد حق تعالی در کتاب خود چیست گفت
قاسم پس همیشه سوال میکرد ابن عباس را تا آنکه نزدیک بود که تصدیع دهد او را پس گفت ابن عباس آیا میدانید چیست
صفت این شخص صفت او مانند صبیغ ست که زده بود او را عمر بن الخطاب **باب** اذا اعطى الامام بعض الجيش
قد تحمل عناء في الحرب نفلهم بما شاء ثم يجعلهم اسوة الجماعة في سهمان الغنيمة وكذلك اذا شرط شيئا لهادي طريق او
جاسوس وقوله بما اشترط وقتیکه دهد امام بعض لشکریان خود را که هر آئینه تحمل رنجی نموده اند در جنگ زیاده دهد ایشان را آنچه
میخواهد بعد ازان میگرداند ایشان را برابر جماعت در حصه های غنیمت وهمچنین وقتیکه شرط کند چیزی برای راه نماینده را
وجاسوس تمام دهد او را چیزی که شرط کرده ست **مالك** عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلى الله عليه وسلم
بعث سرية فيها عبد الله بن عمر قبل نجد فغنموا ابلا كثيرة وكان سهمانهم اثني عشر بعيرا او احد عشر بعيرا ونفلوا
بعيرا بعيرا[2] رسول الله صلی الله علیه وسلم فرستاد لشکری خورد را که دران بود عبد الله بن عمر بجانب نجد پس غنیمت یافتند
شتران بسیار را وبود حصه های ایشان دوازده دوازده شتر یا یازده یازده شتر وعطا کرده شد آن لشکر را یک یک
شتر **باب** يعطى الانفال من الخمس داده میشود نفل از پنجم حصه **مالك** عن ابي الزناد عن سعيد بن المسيب
انه قال كان الناس يعطون النفل من الخمس[3] سعید ابن المسیب گفت که مردمان را میداد نفل از خمس **باب** ما افاء الله

---

[1] قوله: عليه الشافعي ان السلب الذي يستحقه القاتل كل ما يكون على المقتول من ثوب وسلاح ومنطقة وفرسه الذي هو راكبه او ممسكه ١٢

[2] قوله: عليه الشافعي ١٢

١٣٨

[3] قوله: عليه الشافعي ان النفل من خمس الخمس سهم النبي صلى الله عليه وسلم وهذا معنى قوله صلى الله عليه وسلم ما لي مما افاء الله عليكم الا الخمس والخمس مردود فيكم

من الكفار بلا ايجاف خيل ولا ركاب فهو للاصناف الخمسة وللمهاجرين والانصار والذين تبعوهم باحسان من

اهل السوابق فما بقي فلمصالح المسلمين باب در بيان آنچه باز گردانيده است از كفار بغير دويدن اسپان وشتران پس

آن مقسوم است براى اصناف خمسه وبراى مهاجران وانصار وآنانكه پيروى ايشان كردند بنيكوى از اهل سوابق پس

آنچه باقيماند پس آن براى مصالح مسلمانان است قال الله تعالى ما افاء الله على رسوله منهم فما اوجفتم عليه من خيل

ولا ركاب ولكن الله يسلط رسله على من يشاء والله على كل شيء قدير ما افاء الله على رسوله من اهل القرى فلله و

للرسول ولذي القربى واليتامى والمساكين وابن السبيل كيلا يكون دولة بين الاغنياء منكم وما آتاكم الرسول فخذوه و

ما نهيكم عنه فانتهوا واتقوا الله ان الله شديد العقاب للفقراء المهاجرين الذين اخرجوا من ديارهم واموالهم يبتغون

فضلا من الله ورضوانا وينصرون الله ورسوله اولئك هم الصادقون والذين تبوء الدار والايمان من قبلهم يحبون

من هاجر اليهم ولا يجدون في صدورهم حاجة مما اوتوا ويؤثرون على انفسهم ولو كان بهم خصاصة ومن يوق

شح نفسه فاولئك هم المفلحون والذين جاؤا من بعدهم يقولون ربنا اغفر لنا ولاخواننا الذين سبقونا بالايمان

ولا تجعل في قلوبنا غلا للذين امنوا ربنا انك رؤف رحيم آنچه باز گردانيده است خداى تعالى بر پيغمبر خود از اموال كافران

پس بر نه دوانيديد بجهة تحصيل آن اسپان وشتران ولكن خدا غالب ميكند پيغامبران خود را بر هركه خواهد وخدا بر هر چيز توانا است

مترجم گويد واين تمهيد است براى آنكه فى ء بحسب حكم الهى صرف بايد كرد ورئيسان قبايل منفرد بآن نشوند بر وفق

جاهليه آنچه باز گردانيد خداى تعالى بر رسول خود از اهل ديه ها پس آن خدا راست وپيغامبر را وصاحب قرابت را بنسبة

پيغامبر يعنى بنو هاشم وبنو مطلب ويتيمان وبينوايان ومسافران را تصريح كرده شد باسما اين فرق تا نشود آن فى ء دست

بدست گردانيده در ميان توانگران از شما تا نشود كه توانگران باختلاط كنند با خدا آن وديگران را ندهند چنانكه در جاهليه

ميكردند وهرچه بدهد شما را پيغامبر بگيريد وآنچه نهى كند شما را ازوى پيغامبر از آن باز مانيد وبترسيد از خدا هر آئينه خداى

سخت عقوبت است آنچه باز گردانيد خداى تعالى بر رسول خود از اهل ديه ها فقيران مهاجران راست كه بر آورده شده اند

از خانهاى خود ومالهاى خود ميطلبند نعمت را از خداى تعالى وخوشنودى او ونصرت ميدهند خدا ورسول ورا ايشانند راست

گويان وآنانراست كه جاى گرفتند در دار اسلام يعنى مدينه مكرمه وقدم محكم زدند در اسلام پيش از آمدن مهاجران

يعنى انصار راست دوست ميدارند كسى را كه هجرت كرد بسوى ايشان ونمى يابند در سينهاى خود هيچ حسد از آنچه داده ميشود

مهاجران را وترجيح ميدهند بر ذاتهاى خود ديگران را اگرچه باشد ايشانرا احتياج وهركه نگاهداشته شد از حرص نفس خود

پس ايشانند رستگاران وآنانراست كه آمدند بعد از مهاجرين وانصار ميگويند اى پروردگار ما بيامرز ما را وآن برادران ما را

139

کہ سبقت کردند ما را بایمان و مکن در دل ما کینه به نسبت مسلمانان ای پروردگار ما تو مهربان بخشاینده مترجم گوید
نخست اضافه فرمود اموال را به پیغامبر صلی الله علیه وسلم بعد ازان بیان مصارف آن فرمود و تحقیق مقام آن
هست که این اضافه اضافه تصرف ست نه اضافه ملک و درین مسئله مناظره واقع شد در میان حضرت عمر و در میان
حضرت علی و حضرت عباس حضرت علی و حضرت عباس اضافه را اضافه ملک فهمیدند و دعوی میراث کردند تا
آنکه حضرت عمر اثبات نمود که اضافه تصرف ست نه اضافت ملک و صحیحین مذکورست در مناظره ایشان که حضرت عمر
رضی الله عنه این آیت خواند ما افاء الله علی رسوله منهم بعد ازان گفت فکانت هذه خاصة لرسول الله صلی الله علیه
وسلم و درین کلمه اثبات اضافه مینماید اعم ازانکه اضافه تصرف باشد یا اضافه ملک بعد ازان گفت فوالله ما احتازها
دونکم ولا استاثرها علیکم قد اعطاکموها وبثها فیکم حتی بقی منها هذا المال فکان رسول الله صلی الله علیه وسلم
ینفق علی اهله نفقة سنتهم من هذا المال ثم یاخذ ما بقی فیجعله مجعل مال الله فعمل رسول الله صلی الله علیه وسلم
بذلك حیوته انشدکم بالله هل تعلمون ذلك قالوا نعم ثم قال لعلی وعباس انشدکما الله هل تعلمان ذلك قالا نعم
و درین مقابله اثبات میکند که اضافه تصرف بود نه اضافه ملک ترجمه این مقاله هست پس والله پیغامبر خدا در جمع
خود نیاورد آن دیه ها را جدا از شما و خود را بآن دیها اختیار ننمود بر شما هر آئینه عطا کرد شما را آن دیه ها و منتشر ۱۴۰
کرد آنها را در میان شما یعنی قری خیبر و فدک و غیر آن هر یکی را مصرفی معین فرمود و بعضی را قسمت فرمود بر غزاة و بعضی
را برای مصالح مسلمین خالصه گذاشت و همچنین همه را مصرفی معین فرمود تا آنکه باقی ماند ازان دیه ها این مال یعنی باقی ماند قریه
بنی نضیر و آن را مصرفی معین نشد پس رسول الله صلی الله علیه وسلم خرج میکرد بر اهل خود خرجی یکساله ازین مال بعد ازان
میگرفت باقیمانده را پس قرار میفرمود در جای مال الله پس عمل کرد رسول الله صلی الله علیه وسلم باین دستور
در حیات خود سوال میکنم شما را ای قوم بخدا آیا میدانید این ماجرا را گفتند آری بعد ازان گفت حضرت علی و
حضرت عباس را سوال میکنم شما را بخدا آیا میدانید این ماجرا را گفتند آری مترجم گوید مذهب حضرت عمر و جمهور صحابه
درین آیه آنست که للفقراء والذین تبوؤ الدار والذین جاؤا همه مربوط هست با ما افاء الله علی رسوله و مراد ازین فرقها
سه گانه اهل سوابق اند در اسلام از مهاجران و انصار و آنانکه ایشان را در ملت اسلامیه نفعی هست از جهت قتال یا انشاء
علوم دین و امر معروف و نهی منکر یا اخذ جزیه و خراج و وضع آن در محل آن پس همه ایشان را در فی حقی هست و
امام اجتهاد کند در تقدیم و ترجیح اسبق فالاسبق در اثبات و عطا و برهمین دستور بود عمل حضرت عمر رضی الله
تعالی عنه و تصریح ذوی الحاجات بجهت آنست که اغنیا اهل جاهلیت تداول میکردند فی را در میان خویش و فقیران را

چیزی نمیداوند پس حق سبحانه تعالی تصریح فرمود باسم ذوی الحاجات تا عادهٔ جاهلیت را نفی فرماید و تصریح باسم رسول
و ذوی القربی بجهت آنست که بمنزله استثنا باشد از میان اغنیا و رسول گویا میفرماید که اغنیا تداول نکنند بالکید مگر الا آنکه
پیغامبر و ذوی القرابهٔ او با وجود غنا استحقاق آن دارند از جهت فضیلتی که خدا تعالی ایشان را بآن مخصوص گردانیده
است و غرض ازین تصریح آن نیست که غیر ایشان را حقی نیست یا هر یکی از ایشان را خمس الفی خمس خمس الفی باید داد
و همین است مذهب جمهور اهل حدیث و فقه والله اعلم **باب** اخذ الجزیة من اهل الکتاب باب در گرفتن جزیه
از اهل کتاب **قال الله** قاتلوا الذين لا يؤمنون بالله ولا باليوم الاخر ولا يحرمون ما حرم الله ورسوله
ولا يدينون دين الحق من الذين اوتوا الكتاب حتى يعطوا الجزية عن يد وهم صاغرون کارزار کنید با آنانکه ایمان نمی
آرند بخدا و بروز آخر و حرام نمیدانند و اعتقاد حرام نمیکنند چیزی را که خدا و رسول او حرام ساخته است و متدین نمیشوند بدین حق که مسلمانیست
از آنانکه کتاب داده شده است ایشان را یعنی یهود و نصاری تا آنکه بدهند جزیه بدست خویش و حالانکه ایشان ذلیل باشند بانقیاد
ولاة اهل اسلام و اقامت در محل سلطنت ایشان **باب** اخذ الجزیة من المجوس گرفتن جزیه از مجوس **مالک** عن ابن شهاب قال بلغه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم اخذ الجزیة
من مجوس البحرين وان عمر بن الخطاب اخذها من مجوس فارس وان عثمان بن عفان اخذها من البربر ابن شهاب
گفت خبر رسید بمن که رسول الله صلی الله علیه وسلم جزیه گرفت از مجوس بحرین و عمر بن الخطاب گرفت جزیه از مجوس
فارس و عثمان بن عفان گرفت جزیه را از بربر که قومی از سودان بستند **مالک** عن جعفر بن محمد بن علي عن ابيه
ان عمر بن الخطاب ذكر المجوس فقال ما ادري كيف اصنع في امرهم فقال عبد الرحمن بن عوف اشهد لسمعت رسول
الله صلى الله عليه وسلم يقول سنوا بهم سنة اهل الكتاب عمر بن الخطاب ذکر کرد مجوس را پس گفت نمیدانم که چه کار
کنم در باب ایشان پس گفت عبد الرحمن بن عوف که گواهی میدهم که هر آئینه من شنیدم از رسول الله صلی الله علیه و
سلم که میفرمود کار کنید در حق مجوس بر حسب دستور اهل کتاب **باب** لا جزية على نساء اهل الكتاب ولا
على صبيانهم جزیه واجب نیست بر زنان اهل کتاب و نه بر کودکان ایشان **قال** مالک مضت السنة ان لا
جزية على نساء اهل الكتاب ولا على صبيانهم وان الجزية لا تؤخذ الا من الرجال الذين قد بلغوا الحلم گفت مالک
گذشته است طریقه مسلوکه صحابه و تابعین بر همین منوال که جزیه نیست بر زنان اهل کتاب و نه بر کودکان ایشان و بدین
منوال که جزیه گرفته نمیشود مگر از مردان که رسیده اند ببلوغ **باب** القدر الذي ضربه عمر رضي الله تعالى عنه
على اهل الذمة در بیان مقداریکه معین کرد آنرا عمر بن الخطاب بر اهل ذمه **مالک** عن نافع عن اسلم مولى عمر
بن الخطاب ان عمر بن الخطاب ضرب الجزية على اهل الذهب اربعة دنانير وعلى اهل الورق اربعين درهما مع ذلك

قلت عليه اهل العلم في الجملة وقال الشافعي الجزية على الاديان لا على الانساب فتؤخذ من اهل الكتاب عربا كانوا او عجما ولا تؤخذ من اهل الاوثان و المجوس لهم شبهة كتاب وقال ابو حنيفة لا يقبل من العرب الا السيف ١٢

قلت عليه اهل العلم ١٢

قلت عليه اهل العلم ١٢

ارزاق المسلمين وضيافة ثلثة ايام عمر بن الخطاب مقرر كرد جزيه برابل ذهب يعني ابل شام چهار دينار در هر سال و مقرر
كرد برابل نقره يعني برابل عراق چهل درهم باوجود اين قوت مسلمانان وضيافت سه روز يعني باوجود گرفتن اين مقدار
از طلا و نقره تعين كرد كه مسلمانان را كه خليفه بجهة حوائج باطراف فالبم مي فرستد ضيافت ميكنند و ايشان را و
دواب ايشان را قوت بدهند **باب** ما يوخذ من تجارات اهل الذمة چه چيز گرفته شود از سوداگريها اهل ذمه **مالك**
باسناده عن عمر بن عبد العزيز ومن مر بك من اهل الذمة فخذ مما يديرون به من التجارات من كل عشرين دينارا
دينارا فما نقص فبحساب ذلك حتى يبلغ عشرة دنانير فان نقصت ثلث دينار فدعها ولا تاخذ منها شيئا واكتب
لهم بما تاخذ منهم كتابا الى مثله من الحول عمر بن عبد العزيز براي عامل خود نوشت كه هر كه بگذرد بر تو از اهل ذمه پس بگير از
آنچه ميگردانند بآن از تجارت از هر بيست دينار يك دينار پس آنچه ناقص شود و بگير بحساب آن تا آنكه برسد بده دينار پس
اگر كم باشد سيوم حصه دينار پس بگذار آن را و مگير از آن چيزي را و بنويس براي ايشان آنچه گرفته از ايشان نامه تا مثل
آن از سال **باب** سقوط الجزية عن الذمي اذا اسلم در بيان ساقط شدن جزيه از ذمي وقتيكه اسلام آرد
مالك انه بلغه ان عمر بن عبد العزيز كتب الى عماله ان يضعوا الجزية عمن اسلم من اهل الجزية ....
حين يسلمون عمر بن عبد العزيز نوشت بسوي عاملان خود كه ساقط كنند جزيه را از هر كه مسلمان شود از اهل جزيه وقتيكه مسلمان
شوند **باب** اخراج اليهود والنصارى من جزيرة العرب در بيان برآوردن يهود و نصارى از جزيره عرب
مالك عن اسمعيل بن ابي حكيم انه سمع عمر بن عبد العزيز يقول كان من آخر ما تكلم به رسول الله صلى الله عليه
وسلم انه قال قاتل الله اليهود والنصارى اتخذوا قبور انبيائهم مساجد لا يبقين دينان بارض العرب عمر بن عبد
العزيز ميگفت كه بود آخر آنچه تكلم فرمود آنحضرت صلى الله عليه وسلم اين كلمه كه گفت لعنت كناد خداي تعالى يهود
و نصارى را كه مسجد گرفتند قبور پيغامبران خود را باقي نماند در زمين عرب دو دين **مالك** عن ابن شهاب
ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لا يجتمع دينان في جزيرة العرب رسول الله صلى الله عليه وسلم گفت جمع نميشوند دو
دين در جزيره عرب **قال** مالك قال ابن شهاب ففحص عن ذلك عمر بن الخطاب حتى اتاه الثلج واليقين ان
رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لا يجتمع دينان في جزيرة العرب فاجلا يهود خيبر قال مالك وقد اجلى عمر بن
الخطاب يهود نجران وفدك فاما يهود خيبر فخرجوا منها ليس لهم من الثمر ولا من الارض شيء واما يهود فدك فكان
لهم نصف الثمر ونصف الارض لان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان صالحهم على نصف الثمر ونصف
الارض فاقام لهم عمر بن الخطاب نصف الثمر ونصف الارض قيمة من ذهب وورق وابل وحبال واقتاب ثم اعطاهم

قلت قد صح من حديث معاذ بعثه النبي صلى الله عليه وسلم الى اليمن فامره ان ياخذ من كل حالم دينارا او عدله من معافري فاختلفوا ...

القيم واجلاهم منها گفت مالک گفت ابن شهاب پس تفحص کرد حضرت عمر ازین قصه تا آنکه آمد او را تسکین و یقین که هر آئینه رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود جمع نشوند دو دین در جزیره عرب پس جلای وطن ساخت یهود خیبر را گفت مالک و هر آئینه جلاوطن کرد عمر بن الخطاب یهود نجران و فدک را اما یهود خیبر پس بر آمدند از خیبر با این طور که نیست برای ایشان از میوه و نه از زمین چیزی و اما یهود فدک پس بود برای ایشان مقرر نصف تمر و نصف زمین زیرا که رسول الله صلی الله علیه وسلم صلح کرده بود با ایشان بر نصف تمر و نصف زمین پس قایم کرد برای ایشان عمر بن الخطاب نصف تمر و نصف زمین از روی قیمت از زر و نقره و شتران و رسنها و پالانها بعد از ان داد ایشان را قیمت آن و جلای وطن ساخت ایشان را از ان زمین **باب** لا يدخل المسجد الحرام كافر باید که داخل نشود در مسجد حرام هیچ کافری **قال الله** يا ايها الذين امنوا انما المشركون نجس فلا يقربوا المسجد الحرام بعد عامهم هذا وان خفتم عيلة فسوف يغنيكم الله من فضله ان شاء ان الله عليم حكيم ای مسلمانان جز این نیست که مشرکان پلید اند پس باید که نزدیک نشوند بمسجد حرام بعد ازین سال و اگر بترسید از درویشی یعنی بسبب انقطاع سوداگران والله علیم پس توانگر خواهد ساخت شما را خدا از فضل خود اگر خواهد هر آئینه خدا دانا و درست کار است

باب لا يدخل ذمي مسجدا من مساجد المسلمين الا ان باذن مسلم باید که داخل نشود ذمی هیچ مسجدی را از مسجدهای مسلمانان مگر آنکه اذن دهد مسلمان **قال الله** ومن اظلم ممن منع مساجد الله ان يذكر فيها اسمه وسعى في خرابها اولئك ما كان لهم ان يدخلوها الا خائفين و کیست ستمگارتر از آنکه منع کرد مسجدهای خدا را از آنکه یاد کرده شود نام خدا در وی و کوشش کرد در ویرانی آنها این گروه نمیسزد ایشان را که در آیند بمسجد مگر هراسان **باب**

يخير الامام في الرجال من الاسرى بين اربع القتل والمن والفداء والاسترقاق مختار است امام در مردان از اسیران در میان چهار چیز یا قتل کنید یا منت نهد و سر بدهد یا فدا بگیرد یا غلام کند **قال الله** فاذا لقيتم الذين كفروا فضرب الرقاب حتى اذا اثخنتموهم فشدوا الوثاق فاما منا بعد واما فداء حتى تضع الحرب اوزارها پس وقتیکه ملاقات کنید با کافران یعنی مصاف کنید پس بزنید گردنها را تا وقتی که خونریزی بسیار کردید در ایشان پس محکم کنید قید را پس یا احسان خلاص کردن بعد ازین یا مالی بعوض گرفتن تا آنکه بنهد جنگ سلاح خود را یعنی جنگ موقوف شود محتاج بسلاح نماند **باب** ابيحت المهادنة مع ملوك الكفار وقبائلهم اذا اجتهد الامام وذووا الراي من المسلمين فرءوا نفع المسلمين في ذلك ولم يخافوا من الكفار مكيدة جایز است صلح کردن با بادشاهان کافران و قبایل ایشان وقتی که اجتهاد کند امام و خداوند تدبیر از مسلمانان پس بدانند نفع مسلمانان در صلح کردن

و شمر سند از کافران که حیله و مکر میکنند قال الله فما لکم فی المنافقین فئتین والله ارکسهم بما کسبوا اترید ون

ان تهدوا من اضل الله ومن یضلل الله فلن تجد له سبیلا ودوا لو تکفرون کما کفروا فتکونون سواء فلا تتخذوا

منهم اولیاء حتی یهاجروا فی سبیل الله فان تولوا فخذوهم واقتلوهم حیث وجدتموهم ولا تتخذوا منهم ولیا

ولا نصیرا الا الذین یصلون الی قوم بینکم وبینهم میثاق او جاؤکم حصرت صدورهم ان یقاتلوکم او یقاتلوا

قومهم ولو شاء الله لسلطهم علیکم فلقاتلوکم فان اعتزلوکم فلم یقاتلوکم والقوا الیکم السلم فما جعل الله لکم

علیهم سبیلا ستجدون آخرین یریدون ان یامنوکم ویامنوا قومهم کلما ردوا الی الفتنة ارکسوا فیها فان

لم یعتزلوکم ویلقوا الیکم السلم ویکفوا ایدیهم فخذوهم واقتلوهم حیث ثقفتموهم واولئکم جعلنا لکم علیهم

سلطانا مبینا پس چیست شمارا ای مسلمانان در باب چاپلوسی کنندگان از کفار دو فرقه شدید حال آنکه نگونسار

افگنده ایشانرا خدای تعالی بسبب آنچه کردند آیا میخواهید که راه یاب شمارید کسی را که گمراه کرد او را خدای تعالی و هر که

گمراه کرد او را خدای تعالی پس نیابی او را راهی مراد از منافقان درین آیه آن جماعه اند از کفار که با مسلمانان عهد

کنند و کینه نمایند و اطلاق نفاق بر فعل ایشان بحسب لغت است و معنی ما لکم فی المنافقین فئتین انکار است

بر قلت احتیاط ایشان در اجتهاد و ملکیمی بالیست که در مثل این صورت همه متفق میشدند بر ترک مهادنه ایشان تمنی

کردند این چاپلوسی کنندگان که شما نیز کافر شوید چنانکه ایشان کافر شدند پس باشید شما و ایشان همه برابر پس دوست

مگیرید از جمله ایشان تا آنکه هجرت کنند در راه خدا یعنی مسلمان شوند و هجرت کنند قید هجرت احترازی نیست

بلکه اتفاقی است پس اگر باز گشتند از اسلام بگیرید ایشان را یعنی اسیر کنید و بکشید ایشان را هر جا که یابید ایشانرا

و دوست مگیرید از جمله ایشان و یاری دهنده مگیرید از جمله ایشان مگر آنان را که نزدیک میشوند بسوی قومی که

در میان شما و در میان ایشان عهد باشد یا بیایند پیش شما حال آنکه تنگ شده باشد سینهای ایشان از آن که

جنگ کنند با شما یا جنگ کنند با قوم خود و اگر خواستی خدا غالب گردانیدی ایشانرا بر شما پس قتال میکردند با شما

پس اگر یکسو شوند از جنگ شما پس جنگ نکنند با شما و بیندازند بسوی شما صلح را پس نه گردانیده است خدای تعالی

شمارا بر ایشان راهی یعنی جنگ را مباح نساخته است با ایشان حاصل آیه آن است که اگر مسلمان نشوند ایشان را

میباید کشت و اسیر کرد مگر در دو صورت یکی آنکه بپیوندد و نسبته باشد با معاهدانی که سابق از ایشان وفا بعهد دیده شده است

پس بسبب پیوند با آن معاهدان ظن وفا و عدم مکیده حاصل شود دیگر آنکه از قتال گرفته خاطر شده باشند بسبب عدم

جراة یا عدم سامان قتال یا کشته شدن اقارب و دوستان و محزون شدن بسبب آن پس دانسته میشود که در معاهد

۱۴۱

بالمن انا المرد ناكن اولكنا فان خرج ثم فعلوا وان خرج لا لم يفعلوا ذالك حولا ثم عاد والى القداح ثانية واذا اجالوا على نسب فان خرج

الجلد الثانی

خوف نمیده بیستاد بعد تنقیح مناط حاصل میشود که شرط صحت جهاد نه معرفت فعل نفع است و زان و عدم خوف کمیده بسبب آن بهر طریق که باشد از طرق اجتهاد و ذکر صورتهای مذکوره بنابر ضرب مثل است والله اعلم خواهید یافت دیگران از کفار که میخواهند که ایمن شوند از شما و ایمن شوند از قوم خود هرگاه باز گردانیده میشوند بسوی فتنه نگونسار افگنده میشوند دران یعنی هر بار که قتال میان مسلمین و کفار مهیا شود نقض میکنند و با مسلمانان جنگ مینمایند پس اگر یکسو نشوند از جنگ شما و نه افگنند بسوی شما صلح را و باز ندارند دستهای خویش از شما پس بگیرید ایشان را و بکشید ایشان را هر جا که یابید ایشان را و انجماعه ساختیم برای شما حجت ظاهر **باب** من سال الامام ان يجيره حتى يسمع القرآن ويحج الاسلام اجارة هر که از کافران سوال کند امام را که امن دهد او را تا که بشنود قرآن را و حجتهای دین اسلام را امن بدهد او را **قال الله** وان احد من المشركين استجارك فاجره حتى يسمع كلام الله ثم ابلغه مامنه ذلك بانهم قوم لا يعلمون و اگر شخصی از مشرکان پناه طلبد از تو پس پناه بده او را تا آنکه بشنود قرآن بعد از آن برسان او را بموضع امن او و این امر بجهة آنست که آن مشرکان قومی هستند که نمیدانند **کتاب الاحکام** المتعلقة بالطعام والشراب واللباس وغير ذلك مما يحتاج اليه الانسان في معيشته این کتاب متعلق است باحکام طعام و شراب و لباس و غیر آن از آنچه محتاج است بطرف آن آدمی در معاش خود **باب** حرم الله تعالى اكل الميتة وما في معناها مما لم يوجد فيه شرط الذبح الا ان يضطر اليه والدم المسفوح ولحم الخنزير وما اهل لغير الله به وما ذبح على النصب وكالاستقسام بالازلام حرام ساخته است خدا تعالی خوردن مردار و آنچه در معنی مردار است از آنچه یافته نشود در وی شروط ذبح را مگر آنکه اضطرار واقع شود بسوی آن یعنی در مخمصه خوردن مردار جائز است و حرام ساخته است خون مسفوح و گوشت خوک و آنچه نام غیر خدا بوقت ذبح او خوانده شود و حرام ساخته است آنچه ذبح کرده شود بر نشانهای معبود باطل یعنی بر صورت و قبر و حرام فرموده است طلب کردن معرفت قسمت خود به تیرهائی فال **قال الله تعالى** حرمت عليكم الميتة والدم ولحم الخنزير وما اهل لغير الله به والمنخنقة والموقوذة والمتردية والنطيحة وما اكل السبع الا ما ذكيتم وما ذبح على النصب وان تستقسموا بالازلام ذلكم فسق اليوم يئس الذين كفروا من دينكم فلا تخشوهم واخشون اليوم اكملت لكم دينكم واتممت عليكم نعمتي ورضيت لكم الاسلام دينا فمن اضطر في مخمصة غير متجانف لاثم فان الله غفور رحيم حرام کرده شد بر شما خود مرده و خون مسفوح و گوشت خوک و آنچه آواز بلند کرده شد بنام غیر خدا تعالی بر ذبح او و آنچه مرده باختنه کردن حلق یا آنچه مرده باشد بزدن عصا و سنگ یا آنچه مرده باشد بافتادن از بلندی یا پستی و آنچه مرده باشد بشاخ زدن و آنچه خورده باشد آنرا درنده مگر آنچه ذبح کنند بعد رسیدن این فتنها در حال قیام روح و الله اعلم و آنچه ذبح کرده شد بر بتان حرام کرده شد طلب معرفت قسمت خود به تیرهائی فال این کارها فسق است امروز نا امید شدند کافران از دین شما پس مترسید از کافران و بترسید از من امروز کامل کردم برای شما دین شما را و تمام کردم بر شما نعمت خود را و پسند کردم برای شما دین اسلام را که دین شما باشد پس هر که لاچار شد در گرسنگی یعنی لاچار باشد بچیزی از این محرمات در آن حال که مائل نبود بسوی گناه پس هر آئینه خدا تعالی آمرزنده مهربان است مترجم گوید از این آیت

١٤٥

معلوم شد که حرمت گوشت حیوان بدو جهت میشود یکی بنا یافتن شرط ذبح چنانچه در موقوذه و ما اهل لغیر الله گفته شد دیگی
معنی در نوع حیوان مثل خنزیر والله اعلم **باب** ما فری الاوداج و انهر الدم جاز به الذبح وان کان حجرا
او خشبا چیزی که ببرد رگهای گردن و روان کند خون را جائزست با و ذبح اگرچه سنگ باشد یا چوب **مالك** عن زید بن
اسلم عن عطاء بن یسار ان رجلا من الانصار من بنی حارثة کان یرعی لقحة له باحد فاصابها الموت فذکاها بشظاظ فسئل رسول الله
صلی الله علیه وسلم عن ذلك فقال لیس بها باس فکلوها مردی از انصار از قبیلهٔ بنی حارثه میچرانید ناقهٔ شیردار را از آن خود در کوه
احد پس رسید بآن ناقه موت یعنی مقدمات موت پس ذبح کرد آنرا بچوبی تیز پس سوال کرده شد آنحضرت را صلی الله علیه وسلم
ازین ماجرا پس فرمود نیست در آن ناقه هیچ باک پس بخورید آن را **مالك** عن نافع عن رجل من الانصار عن معاذ بن
سعد او سعد بن معاذ ان جاریة لکعب بن مالك کانت ترعی غنما لها بسلع فاصیبت شاة منها فادرکتها فذکتها بحجر فسئل
رسول الله صلی الله علیه وسلم عن ذلك فقال لا باس بها فکلوها کنیزکی از آن کعب بن مالک میچرانید رمه را از آن خود در
کوه سلع پس رسید صیبتی بیزی از آن رمه پس دریافت او را در آنحالت پس ذبح کرد آنرا بسنگی پس سوال کرده شد آنحضرت را
صلی الله علیه وسلم ازین ماجرا پس فرمود هیچ باک نیست در آن بز پس بخورید او را **مالك** انه بلغه ان عبد الله بن عباس
کان یقول ما فری الاوداج فکلوه عبد الله بن عباس گفت هرچه ببرد رگهای گردن را پس بخورید ذبیحهٔ آن را **مالك** عن یحیی بن سعید
عن سعید بن المسیب انه کان یقول ما ذبح به اذا بضع فلا باس به اذا اضطررت الیه سعید بن المسیب گفت آنچه ذبح کرده شود و
قطع کرده شد پس هیچ باک نیست در آن وقتی که لاچار شوی یعنی کار رونمایی **باب** ما یکره من الذبیحة فی الذکاة اذا ترك التسمیة هل یحل المذبوح و قیکه ترک کند
نام خدا تعالی نزد کسی ذبح آیا حلال است آن مذبوح قال الله تعالی ولا تاکلوا مما لم یذکر اسم الله علیه وانه لفسق مخورید از آنچه ذکر
کرده نشد نام خدا تعالی بروی و هر آئینه خوردن آن فسق است **مالك** عن یحیی بن سعید ان عبد الله بن عیاش بن ابی ربیعة
المخزومی امر غلاما له ان یذبح ذبیحة فلما اراد ان یذبحها قال له سم الله فقال له الغلام قد سمیت فقال له سم الله ویحك فقال له قد
سمیت الله فقال له عبد الله بن عیاش والله لا اطعمها ابدا عبد الله بن عیاش امر کرد غلامی را از آن خود که ذبح کند ذبیحه را پس وقتیکه
قصد کرد ذبح او را گفت آن غلام را نام خدا یاد کن پس گفت غلام هر آئینه یاد کردم پس گفت او را نام خدا یاد کن وای باد بر
تو پس گفت او هر آئینه یاد کردم خدا تعالی را پس گفت عبد الله بن عیاش قسم خدا هرگز نخواهم خورد این را هیچگاه **مالك**
عن هشام بن عروة عن ابیه انه قال سئل رسول الله صلی الله علیه وسلم فقیل له یا رسول الله ان ناسا من اهل البادیة یاتوننا بلحمان
ولا ندری هل سموا الله علیها ام لا فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم سموا الله علیها ثم کلوها سوال کرده شد از آنحضرت صلی
الله علیه وسلم پس عرض نموده شد پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم یا رسول الله هر آئینه جماعتی از اهل بادیه می آرند پیش ما گوشتها را

مستقرة بل كانت في حركة المذبوح اي كان حركتها حركة الحيوان الذي ذبح حرم اكلها ولو مرضت شاة وصارت الى دنى الرمق

الجلد الثاني

وسید انیم که انها نام خدا تعالی یاد کردند بر آن یا نکردند پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم شما نام خدا تعالی یاد کنید بر آن و بخورید

باب تحل ذبیحة اهل الکتاب ذبیحهٔ اهل کتاب حلال است **قال** الله تعالی وطعام الذین اوتوا الکتاب حل لکم وطعامکم حل لهم طعام اهل کتاب یعنی ذبیحهٔ انها حلال است برای شما وطعام شما یعنی ذبیحهٔ شما حلال است اهل کتاب را

باب ذبائح نصاری العرب در بیان ذبیحهای نصاری عرب

مالك عن ثور بن زید الدیلی عن عبد الله بن عباس انه سئل عن ذبائح نصاری العرب فقال لا باس بها وتلی هذه الآیة ومن یتولهم منکم فانه منهم عبد الله بن عباس سوال کرده شد از ذبائح نصاری عرب پس گفت هیچ باکی نیست بآن وتلاوت کرد این آیه را ومن یتولهم منکم فانه منهم یعنی هرکه دوست دارد ایشان را از شما پس هر آئینه او از جملهٔ انهاست مترجم گوید غرض سائل این بود که آنانکه داخل شدند در نصرانیت پیش از تحریف وآنانکه داخل شدند در وی بعد از تحریف برابرند یا نه پس عبد الله بن عباس جواب داد که برابرند

باب تحل اکیلة السبع والمتردیة والموقوذة والنطیحة والمنخنقة اذا ادرکت فیها حیوة مستقرة فذبحت حلال است پس خورده حیوان درنده وبزی که از بالا پستی افتاده شد یا عصا زده شد یا بشاخ زده شده یا خفه کرده شد بآن وقتی که یافته شود در وی حیات وحرکت میکند پس ذبح کرده شود واز وی خون جاری شود

مالك عن یحیی بن سعید عن ابی مرة مولی عقیل بن ابی طالب انه سال ابا هریرة عن شاة ذبحت فتحرك بعضها فامره ان یاکلها ثم سال زید بن ثابت فقال ان المیتة لتتحرك ونهاه عن ذلك ابو مره سوال کرد ابو هریره را از بزی که ذبح کرده شد پس حرکت کرد بعض او پس امر کرد او را ابو هریره بخوردن آن بعد از آن سوال کرد زید بن ثابت را پس گفت زید بن ثابت هر آئینه مردار گاهی حرکت میکند ومنع کرد از خوردن آن

باب ذکوة الجنین ذکاة امه ذبح بچه که در شکم مادر خود است همان ذبح مادر اوست یعنی حاجت ذبح جدید نیست

مالك عن نافع عن عبد الله بن عمر انه کان یقول اذا نحرت الناقة فذکاة ما فی بطنها ذکاتها اذا کان قد تم خلقه ونبت شعره فاذا خرج من بطن امه ذبح حتی یخرج الدم من جوفه عبد الله بن عمر میگفت چون ذبح کرده شود ناقه ذبح بچه که در شکم اوست همان ذبح اوست وقتیکه کامل شده باشد خلقت او ورویده باشد موی او پس وقتی که برآید از شکم مادر خود ذبح کرده شود تا آنکه برآید خون از شکم او

مالك عن یزید بن عبد الله بن قسیط اللیثی عن سعید بن المسیب انه کان یقول ذکاة ما فی بطن الذبیحة فی ذکاة امه اذا کان قد تم خلقه ونبت شعره سعید بن المسیب میگفت ذبح چیزی که در شکم ذبیحه است داخل است در ذبح مادر او وقتی که کامل شده باشد خلقت او وروئیده باشد موی او مترجم گوید همین است مختار شافعی ومنفقت کرده است اورا محمد بن الحسن وابو حنیفه جائز نیست مگر آنچه برآید از شکم مادر زنده پس ذبح کرده شود او را

باب حل الانتفاع بجلود المیتة اذا دبغت حلال است نفع گرفتن به پوست مردار وقتی که دباغت داده شود

مالك عن ابن شهاب عن عبید الله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود عن عبد الله بن عباس انه قال مر رسول الله صلی الله علیه وسلم بشاة میتة کان اعطاها

مولى لميمونة زوج النبي صلى الله عليه وسلم فقال أفلا انتفعتم بجلدها فقالوا يا رسول الله انها ميتة فقال انما حرم عليكم
اكلها اگذر فرمود آنحضرت صلى الله عليه وسلم بر بزی مرده که داده بود آنرا بمولی از میمونه پس فرمود آیا نفع نگرفتید شما به پوست
او پس گفتند یا رسول الله هر آئینه وی مرده است پس فرمود جز این نیست که حرام کرده شد بر شما خوردن آن **مالك**
عن زيد بن اسلم عن ابن وعلة المصرى عن عبد الله بن عباس ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال اذا دبغ الاهاب فقد
طهر رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمود وقتی که دباغت داده شود چرم را پس هر آئینه پاک شد **مالك** عن يزيد بن عبد الله
بن قسيط الليثي عن محمد بن عبد الرحمن بن ثوبان عن امه عن عائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم ان رسول الله صلى الله عليه
وسلم امر ان تستمتع بجلود الميتة اذا دبغت آنحضرت صلى الله عليه وسلم امر فرمود که نفع گرفته شود به پوستهای مردار وقتی که
دباغت داده شود آنرا **باب** ما جاء فيمن يضطر الى الميتة مضطر سیر خورد و توشه گیرد از میته **قال مالك** ان احسن
ما سمع في الرجل يضطر الى الميتة انه ياكل منها حتى يشبع ويتزود منها فاذا وجد عنها غنى طرحها مالک گفت بهترین اقوال که شنیده
شد از او در باب مردی که مضطر شود بسوی خوردن میته که وی بخورد از آن تا آنکه سیر شود و توشه گیرد از آن پس اگر یافت غنی از
آن بیندازد آنرا **باب** الفارة تموت في السمن در بیان حکم موشی که بمیرد در روغن **مالك** عن ابن شهاب عن عبيد الله
بن عبد الله بن عتبة بن مسعود عن عبد الله بن عباس عن ميمونة زوج النبي صلى الله عليه وسلم ان رسول الله صلى الله عليه وسلم
سئل عن الفارة تقع في السمن قال انزعوها وما حولها فاطرحوه رسول الله صلى الله عليه وسلم سوال کرده شد از موشی که بیفتد در
روغن فرمود که بر آرید آن موش را و چیزی که گرد او باشد پس بیندازید آنرا مترجم گوید که معنی این آنست که وقتیکه جامد باشد حکم او
بر آوردن موش است از آن و آنچه نزدیک وست و باقی پاک است و اگر مائع باشد پس تمام آن حکم نجاست دارد و جائز نیست
خوردن آن باتفاق و بیع آن نیز جائز نیست در پیش شافعی و ابوحنیفه تجویز بیع آن نمود والله اعلم **باب** تحل بهيمة الانعام
وهي الازواج الثمانية المذكورة في القرآن وكذا ما اشبهها من الوحش كالظبي ويحل ايضا حمار الوحش حلال است جانوران
مواشی و آن هشت قسم است که مذکور است در قرآن یعنی شتر و گاو و گوسفند و بز و همچنین چیزیکه مشابه اینها باشد از جانوران
وحش مانند آهو و نیز حلال است گورخر **قال الله تعالى** ثمانية ازواج من الضان اثنين ومن المعز اثنين قل الذكرين حرم ام الانثيين
اما اشتملت عليه ارحام الانثيين نبئوني بعلم ان كنتم صادقين ومن الابل اثنين ومن البقر اثنين قل الذكرين حرم
ام الانثيين اما اشتملت عليه ارحام الانثيين ام كنتم شهداء اذ وصاكم الله بهذا فمن اظلم ممن افترى على الله كذبا ليضل
الناس بغير علم ان الله لا يهدي القوم الظالمين هشت قسم آفرید از گوسفندان دو قسم و از بز دو قسم یعنی نر و ماده از
هر یک والله اعلم بگو آیا این هر دو نر حرام کرده است خدا تعالی یا این دو ماده را یا آنرا که مشتمل شده است بر وی رحمهای ماده

قلت جائز عند اهل العلم ۱۲
قلت علی هذا اهل العلم ۱۲
قلت عليه اهل العلم ومعناه عندهم اذا كان جامدا فان كان مائعا ينجس كله فلا يجوز اكله بالاتفاق وجوز بيعه ۱۲۸ ابوحنيفة بيعه و لم يجوزه الشافعي ۱۲

این دو ماده خبر دهید مرا بدانش یعنی نقل صحیح بیارید از کتب الٰهیه اگر هستید راست گوئی و پیدا کرد از شتر دو قسم و از گاو دو قسم بگو آیا حرام کرده است خدا یا این دو ماده یا آنرا که مشتمل شده است بروی رحمهای این دو ماده آیا حاضر بودید وقتیکه حکم کرد شمارا خدا تعالیٰ بآن پس کیست ستمگارتر از کسیکه ببندد برخدا دروغ را تا گمراه کنند مردمان را بغیر دانش هر آئینه خدا راه ننماید قوم ستمگاران را و قال الله تعالیٰ احلت لکم بهیمة الانعام الا ما یتلی علیکم حلال کرده شد برای شما جانوران مواشی مگر آنچه تلاوت کرده شود بر شما یعنی میتة و آنچه در معنی اوست **مالک** فی قصة البهزی باسناده ان رسول الله صلی الله علیه وسلم امر ابا بکر فقسم لحم الحمار الوحشی بین الرفاق بحضور رسول الله صلی الله علیه وسلم امر فرمود ابا بکر صدیق را پس قسمت کرد گوشت گور خر را در میان رفیقان **مالک** باسناده ان زبیر بن العوام کان یتزود صفیف الظباء بحضور زبیر بن عوام توشه ساخت گوشت خشک آهوان را **باب** یحرم اکل کل ذی ناب من السباع حرام است خوردن هر صاحب دندان تیز از درندها **مالک** عن ابن شهاب عن ابی ادریس الخولانی عن ابی ثعلبة الخشنی ان رسول الله صلی الله علیه وسلم نهی عن اکل کل ذی ناب من السباع رسول الله صلی الله علیه وسلم نهی فرمود از خوردن هر صاحب دندان تیز یعنی درنده **مالک** عن اسمعیل بن ابی الحکیم عن عبیدة بن ابی سفیان الحضرمی عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال اکل کل ذی ناب من السباع حرام رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود خوردن هر صاحب دندان تیز حرام است مترجم گوید مراد از ذی ناب آنست که بدندان خود حمله کند بر مردمان و جانوران ایشان مانند گرگ و شیر و سگ و فهد و گربه و مانند آن و همچنین حرام است خوردن هر پرنده که صاحب چنگل باشد **باب** یحرم لحوم الحمر الانسیة حرام است خوردن گوشتهای خر خانگی **مالک** عن ابن شهاب عن عبد الله والحسن ابنی محمد بن علی عن ابیهما عن علی ابن ابی طالب ان رسول الله صلی الله علیه وسلم نهی عن اکل لحم الحمر الانسیة بحضور رسول الله صلی الله علیه وسلم نهی فرمود از خوردن گوشت خران خانگی **باب** حکم الخیل والبغال در باب حکم اسپان و استران **قال مالک** ان احسن ما سمع فی الخیل والبغال والحمیر انها لا تاکل لان الله تبارک و تعالیٰ قال والخیل والبغال والحمیر لترکبوها و زینة گفت مالک بهترین اقوالی که شنیده شد در باب اسپان و استران و خران اینست که خورده نشود آنها را زیرا که خدا تبارک و تعالیٰ فرمود والخیل والبغال آه یعنی آفریدیم اسپان را و استران را و خران را تا سوار شوید بر آن و برای آرایش و قال تبارک و تعالیٰ فی الانعام لترکبوا منها و منها تاکلون و فرمود خدا تعالیٰ در باب جانوران مواشی تا سوار شوید بعض آنها را و بعض از آن میخورید و قال تبارک و تعالیٰ لیذکروا اسم

قلت اتفق المسلمون علی ذلک ١٢

قلت ام الحدیث ذی ناب ما یعدو بنابه علی الناس واموالهم مثل الذئب والاسد والکلب والفهد والنمر وعلی هذا اهل العلم الا ان الشافعی ذهب الی اباحة الضبع والثعلب وقال ابو حنیفة

١٤٩

هما حرامان کسائر السباع وفی روایة مسلم عن ابن عباس نهی رسول الله صلی الله علیه وسلم عن اکل ذی ناب من السباع وعن اکل ذی مخلب من الطیر وعلی هذا اهل العلم ١٢

الجلد الثانی

الله علی ما رزقهم من بهیمة الانعام فکلوا منها واطعموا القانع والمعتر فرمود خدا تعالی تا یاد کنند نام خدا تعالی
بر آنچه رزق داد ایشان را از جانوران مواشی پس بخورید از آنها و بخورانید فقیر را و زائر را قال مالک فذکر الله
الخیل والبغال والحمیر للرکوب والزینة وذکر الانعام للرکوب وللاکل گفت مالک پس ذکر کرد خدا تعالی
اسپان و استران و خران را برای سواری و زینت و ذکر کرد انعام را برای سواری و خوردن مترجم گوید بهمین قائل است ابو
حنیفه و تعقب کرد او را شافعی در گوشتهای اسپان بحدیث جابر انه صلی الله علیه وسلم اذن فی لحوم الخیل و بحدیث اسماء
ذبحنا علی عهد رسول الله صلی الله علیه وسلم فرسا ونحن بالمدینة فاکلناه

باب حل الضب

حلال است خوردن سوسمار

مالک عن ابن شهاب عن ابی امامة بن سهل بن حنیف عن عبد الله بن عباس عن خالد بن الولید
بن المغیرة انه دخل مع رسول الله صلی الله علیه وسلم بیت میمونة زوج النبی صلی الله علیه وسلم فاتی بضب محنوذ فاهوی الیه رسول الله صلی الله علیه وسلم
بیده فقال بعض النسوة اللاتی فی بیت میمونة اخبروا رسول الله صلی الله علیه وسلم بما یرید ان یاکل منه فقیل هو ضب یا رسول الله فرفع
رسول الله صلی الله علیه وسلم یده فقلت احرام هو یا رسول الله فقال لا ولکنه لم یکن بارض قومی فاجدنی
اعافه قال خالد فاجتررته فاکلته ورسول الله صلی الله علیه وسلم ینظر داخل شد خالد بن ولید همراه آنحضرت صلی الله علیه
وسلم در خانه میمونه پس حاضر کرده شد سوسمار بریان پس مائل فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم بسوی آن دست مبارک
خود را پس گفتند بعضی زنان که بودند در خانه حضرت میمونه که خبر دهید آنحضرت را صلی الله علیه وسلم بآنچه میخواهد که تناول
فرماید از آن پس گفته شد که این سوسمار است یا رسول الله پس برداشت آنحضرت صلی الله علیه وسلم دست خود را پس گفت
خالد که گفتم آیا حرام است این یا رسول الله فرمود نی ولیکن نبود وی در زمین قوم من پس می یابم خود را که ناپسند میدارم
آنرا گفت خالد پس کشیدم آنرا بجانب خود و بخوردم آنرا و رسول الله صلی الله علیه وسلم میدید

مالک عن عبد الله بن دینار عن عبد الله بن عمر ان رجلا نادی رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال یا رسول الله ما تری
فی الضب فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم لست باکله ولا بمحرمه شخصی ندا کرد آنحضرت را صلی الله علیه
وسلم پس گفت یا رسول الله چه چیز می بینی در باب سوسمار یعنی چه میفرمائی پس فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم نیستم خورنده آن
و نه حکم کننده بحرمت آن

باب حل الجراد

مالک عن عبد الله بن دینار عن عبد الله بن عمر انه
قال سئل عمر بن الخطاب عن الجراد فقال وددت ان عندی قفعة فاکل منه سوال کرده شد عمر بن الخطاب از ملخ
پس گفت آرزو دارم که باشد نزدیک من زنبیلی از ملخ که میخوردم آنرا

باب تحل الطیبات وتحرم الخبائث

حلال است طیبات و حرام است ناپاکیزه قال الله نعم ویحل لهم الطیبات ویحرم علیهم الخبائث حلال میسازد پیغمبر

قلت ... ذبحنا علی عهد رسول الله صلی الله علیه وسلم فرسا ونحن بالمدینة فاکلناه ...

قلت ... القفعة شبیه الزنبیل یعمل من الخوص لیس بالکبیر ... وعلیه اهل العلم

١٥٠ ج

قال الشافعی ... [illegible]

ميتاً فصره من صادة گفت مالک هيچ باک نيست در خوردن ماهي هاي که شکار کنند آن را مجوس زيرا که رسول الله صلی الله عليه وسلم

فرمود البحر هو الطهور ماؤه الحل ميتته يعني دريا پاک است آب او و حلال است مرده او وقتی که خورده شود واين را حال

الکه مرده است پس ضرر نميکند او را هرکه شکار کرده باشد او را **باب** يحل ما القطه البحر وما حصرها حلال است آنچه برآيد

آن را دريا يا مرد بسبب سردي هوا **مالك** عن نافع ان عبد الرحمن بن ابي هريرة سأل عبد الله بن عمر عما القطه البحر فنهاه عن

اکله ذلك قال نافع ثم انقلب عبد الله فدعا بالمصحف فقرأ احل لكم صيد البحر وطعامه متاعاً لكم وللسيارة قال نافع فارسلني عبد

الله بن عمر الى عبد الرحمن بن ابي هريرة انه لا باس باكله عبد الرحمن بن ابي هريره سوال کرد عبد الله بن عمر را چيزيکه برافگند آن را

دريا پس منع کرد او را از خوردن او آنرا گفت نافع بعد از آن بازگشت عبد الله بن عمر پس طلب کرد مصحف را پس خواند

اين آيه را احل لكم صيد البحر وطعامه متاعاً لكم يعني طعام حلال است خواه شکار کرده باشيد يا نه گفت نافع پس فرستاد مرا عبد الله

بن عمر بسوی عبد الرحمن بن ابي هريره باين پيغام که هيچ باک نيست بخوردن آن **مالك** عن زيد بن اسلم عن سعد

الجاري مولى عمر بن الخطاب انه قال سالت عبد الله بن عمر عن الحيتان تقتل بعضها بعضاً او يموت صرداً فقال ليس

بها باس قال سعد ثم سالت عبد الله بن عمرو بن العاص فقال مثل ذلك سعد جاری سوال کرد عبد الله بن عمر را از حکم

ماهي ها که بکشد بعض آنرا بعض يا بمرد بسبب سرما پس گفت نيست در آن هيچ باک گفت سعد بعد از آن سوال کردم عبد الله بن

عمرو بن العاص را پس گفت مانند آن **مالك** عن ابي الزناد عن ابي سلمة بن عبد الرحمن عن ابي هريرة وزيد بن ثابت

انهما كانا لا يريان بما لفظ البحر باساً ابو هريره و زيد بن ثابت نمي ديدند آنچه برافگنده باشد آنرا دريا هيچ باک **مالك**

عن ابي الزناد عن ابي سلمة بن عبد الرحمن ان ناساً من اهل الجار قدموا على مروان بن الحكم فسألوه عما لفظ البحر فقال

ليس به باس وقال اذهبوا الى زيد بن ثابت وابي هريرة فاسألوهما ثم ايتوني فاخبروني ماذا يقولان فاتوهما فسألوهما

فقالا لا باس به فاتوا مروان فاخبروه فقال مروان قد قلت لكم جماعتی از اهل جار و جار موضعی است بر لب دريای شور

آمدند پس سوال کردند مروان بن حکم را از آنچه برافگنده باشد دريا پس گفت هيچ باک نيست بآن و گفت مروان بروید پیش

زيد بن ثابت و ابو هريره پس سوال کنيد ايشان را بعد از آن بيائيد پيش من پس خبر دهيد مرا که چه چيز ميگويند پس آمدند

پيش هر دو پس سوال کردند از ايشان پس هر دو گفتند هيچ باک نيست بآن پس آمدند پيش مروان پس خبر دادند او را

پس گفت مروان هر آئينه گفته بودم شما را يعنی آنچه ايشان گفتند **باب** يحل ما اصطاد بكلب اذا ذكر اسم الله عند

ارساله وكان الكلب معلماً حلال است چيزيکه شکار کرد سگ خود وقتيکه ياد کنند نام خدا تعالی را نزديک فرستادن

او و باشد سگ آموخته شده قال الله تعالى يسألونك ماذا احل لهم قل احل لكم الطيبات وما علمتم من الجوارح

مكلبين تعلمونهن مما علمكم الله فكلوا مما امسكن عليكم واذكروا اسم الله عليه واتقوا الله ان الله سريع الحساب سوال
میکنند ترا که چه چیز حلال کرده شد برای ایشان بگو حلال کرده شد برای شما آنچه مردمان پاکیزه میدانند حلال کرده شد
شکار جانوری که تعلیم کرده باشید او را از جانوران درنده مثل سگ و یوز و باز و صقر در آنحال که میفرستید آنها را برای
شکار می آموزید آنها را از آنچه خدا تعالی تعلیم کرده است شما را پس بخورید چیزیکه نگاهداشته اند برای شما و یاد کنید نام خدا
تعالی را نزدیک رها کردن او و بترسید از خدا هر آینه خدا زود حساب کننده است **مالك** انه سمع اهل العلم يقولون

في البازي والعقاب والصقر وما اشبه ذلك انه اذا كان يفقه كما تفقه الكلاب المعلمة فلا باس باكل ما قتلت مما صادت اذا ذكر اسم الله
على ارسالها مالك شنید از اهل علم که میگفتند در باب باز و عقاب و صقر و آنچه مانند آنست وقتی که آموخته شده باشد بفهمد چنانکه
می فهمند سگان معلم پس هیچ باک نیست بخوردن آنچه کشته باشند از آنچه شکار کردند وقتیکه یاد کرده شد نام خدا تعالی
نزدیک ارسال او **وقال** مالك الامر المجتمع عليه عندنا ان المسلم اذا ارسل كلب المجوسي الضاري فصاد او قتل انه اذا كان معلما فاكل
ذلك الصيد حلال لا باس به وان لم يذكه المسلم وانما مثل ذلك مثل المسلم يذبح بشفرة المجوسي او يرمي بقوسه او نبله فيقتل
بها فصيده ذلك وذبيحته حلال لا باس باكله قال مالك اذا ارسل المجوسي كلب المسلم الضاري على صيد فاخذه فانه لا يؤكل ذلك الصيد
الا ان يذكى وانما مثل ذلك مثل قوس المسلم ونبله ياخذها المجوسي فيرمي بها الصيد فيقتله وبمنزلة شفرة المسلم يذبح به المجوسي
فلا يحل اكل شيء من ذلك گفت مالک حکمی که اتفاق نموده است بران نزدیک ما آنست که مسلمان وقتیکه رها کند سگ
مجوسی که ضاری باشد پس شکار کرد یا کشت شکار را وقتیکه باشد معلم پس خوردن آن شکار حلال است هیچ باک نیست بآن
اگرچه ذبح نکرده است او را مسلمان و جز این نیست که صفت این مانند صفت مسلمانیست که ذبح کند بکارد مجوسی یا تیر اندازد
بکمان او یا بتیر او پس بکشد بآن شکار را پس شکار او و ذبیحه او حلال است هیچ باک نیست بخوردن آن گفت مالک وقتیکه
که بفرستد مجوسی سگ ضاری مسلم را بر شکار خود پس گرفت آن شکار را هر آئینه خورده نشود آن شکار مگر آنکه ذبح کرده شود
او را و جز این نیست که صفت او مانند صفت کمان مسلم است و صفت تیر مسلم که بگیرد آنرا مجوسی پس اندازد بآن پس کشد
آن شکار را و بمنزله کارد مسلمانست که ذبح کند بآن مجوسی پس حلال نیست خوردن چیزی ازان **باب** هل يوكل
مما اكل منه الكلب المعلم آیا خورده شود چیزیکه خورده است ازان سگ معلم **مالك** عن نافع عن عبد الله بن عمر انه كان
يقول في الكلب المعلم كل ما امسك عليك ان قتل او لم يقتل عبد الله بن عمر میگفت در باب سگ معلم بخور آنچه نگاه
داشته است بر تو اگر کشته باشد یا نکشته باشد **مالك** عمن سمع نافعا يقول قال عبد الله بن عمر وان اكل وان
لم ياكل مالک روایة کرد از کسیکه شنید از نافع که میگفت درین حدیث گفت عبد الله بن عمر و اگرچه خورده باشد یا نخورده

باشد صالك انه بلغه عن سعد بن ابي وقاص انه سئل عن الكلب المعلم اذا قتل الصيد فقال سعد كل وان
لم تبق الا بضعة واحدة سعد بن ابي وقاص سوال كرده شد از سگ معلم وقتيكه بكشد شكار را پس گفت سعد بخور و اگرچه
باقي نگذارد مگر يك گوشت پاره مترجم گويد قول قديم شافعي و مذهب امام مالك همين است بعد از ان تعقب كرد آنرا
شافعي بحديث عدي بن حاتم عن النبي صلى الله عليه وسلم فان اكل فلا تاكل فانما امسك على نفسه و همين است مذهب ابو
حنيفه رحمة الله باب لا يحل ما اعان على قتله ماء او كلب غير معلم او غاب عنه وترك تفحصه حتى بات حلال
نيست آنچه اعانت كرده باشد بر كشتن او آب يعني تير رسيده و در آب افتاد يا سگ غير معلم مدد كرده باشد يا غايب شده باشد
از نظر صياد و وي ترك كرد تجسس او تا آنكه شب گذرد شنيد صالك انه سمع اهل العلم يقولون اذا اصاب الرجل الصيد
فاعانه عليه غيره من ماء او كلب غير معلم لم يوكل ذلك الصيد الا ان يكون سهم الرامي قد قتله او بلغ مقاتل
الصيد حتى لا يشك احد في انه هو قتله وانه لا يكون للصيد حيوة بعده مالك شنيد از اهل علم كه ميگفتند وقتيكه زخم
رساند مردي شكار را پس مدد كرد بر وي غير وي از آب يا سگ غير معلم خورده نشود آن شكار را يعني حلال نيست خوردن
آن مگر آنكه تير اين تير انداز همان كشته باشد يا رسيده باشد بكشتن گاه شكار تا آنكه شك نكند هيچكس كه همون كشته است او
و شك نكند كه نمي باشد شكار را زندگي بعد ازين زخم رسيدن قال مالك لا باس باكل الصيد وان غاب عنك مصرعه
اذا وجدت به اثرا من كلبك او كان به سهمك ما لم يبت فاذا بات فانه يكره اكله گفت مالك هيچ باك نيست بخوردن اگرچه
غايب شده باشد از تو جاي افتادن او وقتيكه مي يابي تو او را اثري از سگ معلم خود يا باشد در او تير تو تا وقتي كه شب نگذرد
باشد پس وقتي كه يك شب بگذشت پس مكروه است خوردن آن باب اذا وجد الصيد حيا تعين الذبح وقتيكه يابد
شكار را زنده لازم است كه ذبح كرده شود قال مالك احسن ما سمعت في الذي يخلص الصيد من مخالب البازي
او من في الكلب ثم يتربص به فيموت انه لا يحل اكله گفت مالك بهترين اقوالي كه شنيدم از ارباب كسي كه خلاص ميكند
شكار را از چنگ بازي يا از دهان سگ بعد از آن درنگ كند در ذبح او پس بميرد كه حلال نيست خوردن او باب
يحل ما اصطاده بالمحدد وان قتل اذا ذكر اسم الله عليه ولا يحل ما اصطاده بغير المحدد حتى يجابه حيا فيذبح
حلال است آنچه شكار كند بآلتي كه تيز باشد مانند تير هر چند اگرچه قتل كند وقتيكه ياد كرده باشد نام خدا تعالى و حلال نيست
آنچه شكار كرده باشد بآلتي كه تيز نباشد مانند غلوله و گرز تا آنكه زنده دريابد او را و ذبح كند قال مالك قال الله تعالى
يا ايها الذين آمنوا ليبلونكم الله بشيء من الصيد تناله ايديكم ورماحكم قال فكل شيء ناله الانسان بيده او برمحه
او بشيء من سلاحه فانفذه وبلغ مقاتله فهو صيد كما قال الله تعالى گفت مالك فرموده است خداي تعالى اي مسلمانان

قلت ۵ هو مذهب مالك والقول القديم للشافعي ثم تعقبه الشافعي بحديث عدي بن حاتم عن النبي صلى الله عليه وسلم فان اكل فلا تاكل فانما امسك على نفسه وهو مذهب ابي حنيفة ۱۲ ع ف

قلت ۱۵۱ على هذا اهل العلم وفي الجملة ۱۲

قلت عليه اهل العلم

استحان میکند خدا تعالی شما را بچیزی از شکار که خواهد رسید آن دستهای شما و نیزهای شما گفت مالک پس هر چیزی که برسد باو آدمی
بدست خود یا نیزهٔ خود یا بچیزی از سلاح خود پس بگذراند آنرا او در وی و برساند بجایی که از ضرب آنجا می میرد پس او صید است
چنانچه خدا تعالی فرموده **مالک** عن نافع انه قال رمیت طائرین بحجر وانا بالجرف فاصبتهما فاما احدهما فمات فطرحه عبد الله بن عمر
واما الآخر فذهب عبد الله بن عمر یذکیه بقدوم فمات قبل ان یذکیه فطرحه عبد الله ایضا نافع گفت انداختم بسوی دو مرغ
سنگ حالانکه من در جرف بودم پس زخم رسانیدم بآنها اما یکی ازان دو پس مرد پس بر تافت او را عبد الله بن عمر و اما آن دیگر
پس شروع کرد عبد الله بن عمر که ذبح کند او را بتیشه پس مرد پیش ازان که ذبح کند پس بر تافت او را نیز **مالک** انه
بلغه ان القاسم بن محمد کان یکره ما قتلت المعراض والبندقة قاسم بن محمد مکروه میداشت آنچه کشته شود بگز یا غلوله **قال**
مالک ولا اری باسا بما اصاب المعراض اذا خسق وبلغ المقاتل ان یوکل گفت مالک و نمی بینم هیچ باک بآنچه بکشد او را گز اگر بدرد
بدن او را و برسد بکشتنگاه او باین که خورده شود **باب** لا یقتل الانسی بالرمی واشباهه نکشد جانور خانگی را به تیر انداختن
و مانند آن **مالک** انه بلغه ان سعید بن المسیب کان یکره ان یقتل الانسی بما یقتل به الصید من الرمی واشباهه
سعید بن مسیب مکروه میداشت که کشته شود جانوران خانگی را بآنچه کشته میشود بآن شکار را از تیر انداختن و مانند آن **باب** السنة فی
الاکل ان یسمی الله تعالی ویاکل مما یلیه سنت در خوردن آنست که ذکر کند نام خدا تعالی و بخورد از جانبی که نزدیک او باشد
مالک عن ابی نعیم وهب بن کیسان قال اتی رسول الله صلی الله علیه وسلم بطعام ومعه ربیبه عمر بن ابی سلمة فقال
له رسول الله صلی الله علیه وسلم سم الله وکل مما یلیک آورده شد در پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم طعام و با آنحضرت
صلی الله علیه وسلم ربیب او بود عمر بن ابی سلمه پس فرمود او را آنحضرت صلی الله علیه وسلم یاد کن نام خدا را و بخور از
جانبی که نزدیک تو باشد مترجم گوید امام نووی گفته که بهتر است گفتن بسم الله الرحمن الرحیم و اگر بسم الله بگوید ادای
سنت میشود **باب** لا یاکل بشماله ولا یشرب بشماله نخورد بدست چپ خود و آب نوشد بدست چپ خود **مالک**
عن ابن شهاب عن ابی بکر بن عبید الله بن عبد الله بن عمر عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال اذا
اکل احدکم فلیاکل بیمینه ولیشرب بیمینه فان الشیطان یاکل بشماله ویشرب بشماله رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود وقتی که بخورد
یکی از شما پس باید که بخورد بدست راست خود و باید که آب نوشد بدست راست خود پس هر آینه شیطان میخورد بدست چپ خود
و مینوشد بدست چپ خود **مالک** عن ابی الزبیر المکی عن جابر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم نهی ان یاکل الرجل
بشماله مختصر رسول الله صلی الله علیه وسلم نهی فرمود از آنکه بخورد مرد بدست چپ خود **باب** حمد الله تعالی اذا
فرغ من الاکل حمد بگوید خدا تعالی را وقتی که فارغ شود از خوردن **مالک** عن هشام بن عروة عن ابیه انه کان

هذا مخصوص بالمرض و اذا امكن ذبحه فاذا لم يمكن صار بمنزلة الصيد لحديث رافع بن خديج ند بعير وكان في القوم خيل يسيرة فطلبوه فاعياهم فاهوى اليه رجل بسهم فحبسه الله تعالى فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم ان هذه البهائم اوابد كاوابد الوحش فما ند عليكم فاصنعوا به هكذا وعلى هذا اهل العلم ١٢

١٥٥

قلت عليه اهل العلم قال النووي الافضل ان يقول بسم الله الرحمن الرحيم فان قال بسم الله حصلت السنة ١٢

قلت عليه اهل العلم ١٢

لا يوتی ابدا بطعام او شراب حتی الدواء فیطعمه ویشربه حتی یقول الحمد لله الذی هدینا واطعمنا وسقینا ونعمنا

الله اکبر اللهم الفتنا نعمتك بکل شر فاصبحنا منها وامسینا بکل خیر نسالك تمامها وشکرها لاخیر الا خیرك ولا

اله غیرك اله الصالحین ورب العلمین الحمد لله ولا اله الا الله ما شاء الله لا قوة الا بالله اللهم بارك لنا

فیما رزقتنا وقنا عذاب النار آورده همیشه پیش عروه هیچگاه طعامی یا آشامیدنی تا آنکه دوا هم پس میخورد آنرا

یا می نوشید آنرا تا آنکه میگفت حمد آن خدا را که راه راست نمود ما را و طعام داد ما را و نوشانید ما را و نعمت وداد ما را خدا بزرگ

است بار خدایا مالوف شد با نعمت تو با وجود هر بدی که با ماست پس صبح کردیم و شام کردیم بنعمت تو از هر خیر سوال

میکنیم ترا تمام آن و شکر آن نیست خیر مگر خیر تو نیست هیچ معبود سوای تو ای اله صالحان وای پروردگار عالمیان حمد خدا

راست نیست هیچ معبود غیر او واقع همان است که خدا خواسته است نیست توانائی مگر باو ای بار خدایا برکت ده

ما را در آنچه روزی داده سبب ما و نگاهدار ما را از عذاب آتش دوزخ ✤ ✤ ✤ ✤

باب من اخلاق النبوة اجابة دعوة الخیاط ونحوه تواضعا لله

تعالی از اخلاق نبوة سنت قبول کردن دعوة خیاط و مانند او بجهة تواضع برای خدا تعالی مالك عن اسحق بن ابی طلحة

انه سمع انس بن مالك یقول ان خیاطا دعی رسول الله صلی الله علیه وسلم لطعام صنعه له قال انس فذهبت مع رسول

الله صلی الله علیه وسلم الی ذلك فقرب الیه خبزا من شعیر ومرقا فیه دباء قال انس فرایت رسول الله صلی الله علیه

وسلم یتتبع الدباء من حول القصعة فلم ازل احب الدباء بعد ذلك الیوم دعوت کرد درزی بخواند آنحضرت را صلی الله علیه وسلم

برای طعامیکه مهیا کرده برای آنحضرت صلی الله علیه وسلم گفت انس پس رفتم همراه آنحضرت صلی الله علیه وسلم بسوی آن

طعام پس نزدیک ساخت بآنحضرت صلی الله علیه وسلم نان جو و شوربای که در وی کدو بود گفت انس پس دیدم رسول

الله صلی الله علیه وسلم را می جست کدو را از حوالی پیاله پس همیشه هستم که دوست میدارم کدو را بعد از آن روز باب

قول النبی صلی الله علیه وسلم المومن یاکل فی معاء واحد باب در بیان قول آنحضرت صلی الله علیه وسلم که مومن میخورد در

یک روده مالك عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی هریرة قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم یاکل المسلم

فی معاء واحد والکافر فی سبعة امعاء رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود میخورد مسلمان در یک روده و میخورد کافر در هفت

روده مالك عن سهیل بن ابی صالح عن ابیه عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم ضافه ضیف کافر فامر

له رسول الله صلی الله علیه وسلم بشاة فحلبت فشرب حلابها ثم اخری فشربه ثم اخری فشربه حتی شرب حلاب

سبع شیاه ثم انه اصبح فاسلم فامر له رسول الله صلی الله علیه وسلم بشاة فحلبت فلم یستتمها فقال

قلت ٥ علیه اهل العلم و عمل الجمهور اذا رفعت المائدة ویدل علی ذلك احادیث کثیرة فقوله حتی یقول معناه لا یؤتی الا ان یقول فی اخره ویحتمل ان یکون عروة یقول اذا فرغ ١٥٦ من الطعام ثم شیئ من الطعام یحمد الله تعالی ولو اخره [illegible]

بطهم الغلبون وفي قوله صلى الله عليه وسلم ان البر يزيد في العمر وان الكافر تنزع روحه نزعا شديدا ١٢ قليت تفسير هذا ما قال عمر رض

رسول الله صلى الله عليه وسلم المومن يشرب في معا واحد والكافر في سبعة امعاء مهمانی فرود آمد نزدیک آنحضرت صلی

علیه وسلم مهمانی کافر پس امر کرد آنحضرت صلی الله علیه وسلم او را بشیر بزی پس دوشیده شد پس خورد دوشیده او را بعد ازان فرمود شیر

دیگر پس نوشید او را بعد ازان به بزی دیگر تا آنکه نوشید دوشیده هفت بز را بعد ازان بصبح در آمد پس اسلام آورد پس امر کرد برای

او رسول الله صلی الله علیه وسلم به بزی پس دوشیده شد پس تمام نکرد دوشیده او را پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم مسلمان مینوشد

در یک روده و کافر مینوشد در هفت روده **باب** قول النبي صلى الله عليه وسلم طعام الاثنين يكفي الثلاثة در بیان قول

آنحضرت صلی الله علیه وسلم که طعام دو کس کفایت میکند سه کس را **مالك** عن ابي الزناد عن الاعرج عن ابي هريرة انه قال قال رسول الله

صلى الله عليه وسلم طعام الاثنين كافي الثلثة وطعام الثلثة كافي الاربعة رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود طعام

دو کس کفایت میکند سه کس را و طعام سه کس کفایت میکند چهار کس را **باب** الوصية للتجوز في الماكل وترك الاعتياد

باللحم ونحوه من ملاذ الاطعمة در وصیت میانه روی در خوردن و ترک عادت کردن بخوردن گوشت و مانند آن

از لذیذ طعامها **مالك** عن يحيى بن سعيد ان عمر بن الخطاب قال اياكم واللحم فان له ضراوة كضراوة الخمر

عمر بن الخطاب فرمود دور دارید خود را از خوردن گوشت پس هر آینه گوشت را تاثیری هست در نفوس مانند شراب

مالك عن يحيى بن سعيد ان عمر بن الخطاب ادرك جابر بن عبد الله ومعه حمال لحم فقال ما هذا فقال يا

امير المومنين قرمنا الى اللحم فاشتريت بدرهم لحما فقال عمر اما يريد احدكم ان يطوي بطنه عن جاره او ابن عمه اين

تذهب عنك هذه الاية اذهبتم طيباتكم في حيوتكم الدنيا واستمتعتم بها عمر بن الخطاب یافت جابر بن عبد الله را

و همراه او یک بار گوشت بود پس گفت چیست این گفت جابر ای امیر المومنین مشتاق شدیم بسوی گوشت پس خرید کردم

بیک درم گوشت را پس فرمود حضرت عمر چه اراده میکند یکی از شما درین که بپیچاند شکم خود را یعنی اعراض کند از همسایه خود

و پسر عم خود کجا میرود از خاطر تو این آیه اذهبتم طیباتکم آه یعنی خرج کردید نعمتهای خود را در زندگانی دنیا و بهره مند شدید

بآن **مالك** انه بلغه ان عيسى بن مريم عليه السلام كان يقول يا بني اسرائيل عليكم بالماء القراح والبقل البري

وخبز الشعير واياكم وخبز البر فانكم لن تقوموا بشكره هر آینه حضرت عیسی علیه السلام میفرمود ای بنی اسرائیل لازم گیرید

آب خالص و تره صحرائی و نان جو را و دور دارید خود را از نان گندم پس هر آینه شما قایم نتوانید شد بشکر آن **باب**

الامر باكرام الضيف در حکم تعظیم مهمان **مالك** عن سعيد بن ابي سعيد عن ابي شريح الكعبي ان رسول الله صلى

الله عليه وسلم قال من كان يومن بالله واليوم الاخر فليكرم ضيفه جائزته يوما وليلة وضيافته ثلثة ايام فما

كان بعد ذلك فهو صدقة ولا يحل له ان يثوي عنده حتى يحرجه مختصر رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود هر که

ایمان آورده باشد بخدا تعالی و بروز قیامت پس باید که گرامی دارد مهمان خود را عطیه او قوت یک شبانه روز ست و
ضیافة او سه روز ست پس آنچه باشد بعد ازین پس آن صدقه است و حلال نیست مهمان را که سکونت کند نزدیک او تا آنکه
در مشقت افکند او را مترجم گوید معنی جائزة آنست که تکلیف کند در مهمانداری مهمان روز اول بقدر وسعت خویش و در روز
دویم و سیوم حاضر کند پیش مهمان بموجب عادة خود و زیاده ازان تکلیف نکند و بعد از روز سیوم صدقه است یعنی اگر
خواهد بکند و اگر خواهد ترک نماید و معنی یثوی اقامت است و معنی یحرجه آنکه تنگدل سازد مهمان دار را و الله اعلم **باب**
حرم الله تعالی الخمر والمیسر حرام ساخته است خدا تعالی خمر را و قمار را قال الله تعالی یایها الذین امنوا انما الخمر والمیسر
والانصاب والازلام رجس من عمل الشیطان فاجتنبوه لعلکم تفلحون انما الشیطان یرید ان یوقع بینکم العداوة والبغضاء
فی الخمر والمیسر ویصدکم عن ذکر الله وعن الصلوة فهل انتم منتهون ای مسلمانان جز این نیست که خمر و قمار و بتان و تیرهای
فال نجس است از کردار شیطان است پس احتراز کنید از وی بود که شما رستگار شوید و جز این نیست که میخواهد شیطان که بیفگند میان
شما دشمنی و ناخوشی بسبب خمر و قمار و باز دارد شما را از یاد کردن خدا و از نماز پس آیا شما باز مانندید یعنی پس باز آیید لفظ
استفهام بمعنی امر است **باب** لما حرمت الخمر فهمت الصحابة منه انه حرمت الفضیخ وقتیکه حرام شد خمر فهمیدند از ان صحابه
حرمت فضیخ را **مالك** عن اسحق ابن عبد الله بن ابی طلحة عن انس بن مالك انه قال کنت اسقی ابا عبیدة بن
الجراح وابا طلحة الانصاری وابی بن کعب شرابا من فضیخ وتمر فقال فجاءهم آت فقال ان الخمر قد حرمت فقال ابو طلحة
یا انس قم الی هذه الجرار فاکسرها فقال فقمت الی مهراس لنا فضربتها باسفله حتی تکسرت گفت انس بن مالك
نوشانیدم ابو عبیده بن الجراح و ابو طلحه و ابی بن کعب را شرابی از فضیخ خرما پس آمد پیش ایشان آینده پس گفت هر آینه خمر
حرام کرده شد پس فرمود ابو طلحه ای انس برخیز بجانب آن سبوها پس بشکن آنها پس برخاستم بسوی هاونگی از ان خویش پس زدم
آن سبوها را بجانب زیرین او تا آنکه ریزه ریزه شد **باب** اباحة المثلث وهو ما لا یکون مسکرا مباح است خوردن مثلث
و آن چیزیست که مسکر نباشد **مالك** عن داود بن الحصین عن واقد بن عمرو بن سعد بن معاذ انه اخبره عن
محمود بن لبید الانصاری ان عمر بن الخطاب حین قدم الشام شکی الیه اهل الشام وباء الارض وثقلها وقالوا
لا یصلحنا الا هذه الشراب فقال عمر اشربوا العسل فقالوا لا یصلحنا العسل فقال رجل من اهل الارض هل
لك ان تجعل للناس من هذه الشراب شیأ لا یسکر قال نعم فطبخوه حتی ذهب منه الثلثان وبقی الثلث
فاتوا به عمر فادخل فیه عمر اصبعه ثم رفع یده فتبعها یتمطط فقال هذا الطلاء هذا مثل طلاء الابل فامر
عمر ان یشربوه فقال له عبادة بن الصامت احللتها والله فقال عمر کلا والله اللهم انی لا احل لهم شیأ حرمته

علیهم ولا احرم علیهم شیئا احللته لهم عمر بن الخطاب وقتیکه قدوم فرمود بشام شکایت کردند اهل شام بحضور او ناموافقت هوای آن
سرزمین وگرانی آنجا را و گفتند درست نمیگرداند ما را مگر این شراب یعنی شراب شیره انگور پس گفت حضرت عمر بنوشید شهد را
گفتند موافقت نمیکنند ما را شهد پس گفت مردی از ساکنان آن زمین آیا رغبت هست ترا در آنکه بسازیم برای مردمان ازین شراب
چیزیکه مست نکند ایشان را فرمود آری پس پختند شیره انگور را تا آنکه بسوخت دو سیوم حصه ازان و باقی ماند یک حصه پس حاضر کردند
آن را پیش حضرت عمر پس در آورد حضرت عمر در وی انگشت خود را بعد ازان برداشت دست خود را پس تابع دست او شد
از غلظت لزوجت و غلظ پس گفت این طلاست مانند طلای شتران پس امر فرمود ایشان را حضرت عمر که بنوشند آن را پس گفت او را عبادة
بن الصامت آیا حلال ساختی این را برای ایشان پس فرمود حضرت عمر نی سوگند بخدا بار خدایا هر آئینه من حلال نمیکنم برای ایشان
چیزیکه حرام کرده باشی بر ایشان و حرام نمیکنم بر ایشان چیزیکه حلال کرده باشی برای ایشان **باب** الخلیطین در حکم
خلیطین یعنی جمع و بیان بسر و رطب و تمر و زبیب **مالک** عن زید بن اسلم عن عطاء بن یسار ان رسول الله صلى الله علیه
وسلم نهى ان ینبذ البسر والرطب جمیعا والتمر والزبیب جمیعا رسول الله صلی الله علیه وسلم نهی کرد ازآنکه در آب انداخته شود غوره خرما
و خرمای پخته یکجا و خرمای خشک و مویز خشک یکجا **مالک** عن الثقة عنده عن بکیر بن عبد الله بن الاشج عن عبد الرحمن بن الحباب
الانصاری عن ابی قتادة الانصاری ان رسول الله صلى الله علیه وسلم نهی ان یشرب التمر والزبیب جمیعا والزهو والرطب جمیعا رسول
الله صلی الله علیه وسلم منع کرد ازآنکه نوشیده شود خرمای خشک و مویز خشک یکجا و غوره خرما و خرمای پخته همه یکجا **قال** مالک وهو
الامر الذی لم یزل علیه اهل العلم ببلدنا انه یکره ذلك لنهی رسول الله صلى الله علیه وسلم عنه گفت مالک و همین است مسئله که همیشه
بر آنست اهل علم در شهر ما که مکروه است نبیذ مذکور بسبب نهی آنحضرت صلی الله علیه وسلم ازان **باب** النهی عن الانتباذ فی الدباء
والمزفت وما جاء فی الرخصة فی ذلك باب در منع از نبیذ انداختن در کدو و آوند روغنی و در بیان آنچه آمده است از رخصت در ین
انتباذ **مالک** عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلى الله علیه وسلم خطب الناس فی بعض مغازیه قال عبد الله بن عمر
فاقبلت نحوه فانصرف قبل ان ابلغه فسالت ماذا قال فقیل لی نهى ان ینبذ فی الدباء والمزفت عبد الله بن عمر گفت که رسول الله
صلی الله علیه وسلم خطبه فرمود مردمان را در بعض غزوات خود گفت عبد الله بن عمر پس متوجه شدم بجانب آنحضرت صلی الله علیه
وسلم پس فارغ شد پیش ازانکه برسم من نزدیک وی پس پرسیدم از مردمان که چه فرمود پس گفته شد مرا که نهی فرمود ازانکه نبیذ انداخته
شود در کدو و مزفت یعنی آوندیکه روغن زفت بران استعمال کرده باشند **مالک** عن العلاء بن عبد الرحمن بن یعقوب عن ابیه
عن ابی هریرة ان رسول الله صلى الله علیه وسلم نهى ان ینبذ فی الدباء والمزفت ابو هریره روایت کرد که آنحضرت صلی الله علیه وسلم نهی
فرمود ازآنکه نبیذ انداخته شود در کدو و مزفت **مالک** عن ربیعة ان رسول الله صلى الله علیه وسلم قال نهیتکم عن الانتباذ

۱۵۹

فانتبذ وا وكل مسكر حرام رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمود منع كرده بودم شما را از نبيذ اندختن يعني در آوند ها پس حالا نبيذ كنيد

و هر مسكر حرام است **باب** تحريم الشراب في آنية الفضة حرام است خوردن آب در آوند نقره **مالك** عن نافع عن زيد بن

عبد الله بن عبد الرحمن بن ابي بكر الصديق عن ام سلمة زوج النبي صلى الله عليه وسلم قال الذي يشرب في آنية الفضة انما يجرجر في بطنه

نار جهنم رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمود كسيكه مينوشد در آوند نقره جز اين نيست كه ميكشد در شكم خود آتش دوزخ را **باب**

كراهية التنفس في الاناء والنفخ في الشراب كروهست دم زدن در آوند وپف كردن در آشاميدني **مالك** عن ايوب

ابي حبيب مولى سعد بن ابي وقاص عن ابي المثنى الجهني انه قال كنت عند مروان بن الحكم فدخل عليه ابو سعيد الخدري و

قال له مروان بن الحكم اسمعت من رسول الله صلى الله عليه وسلم انه نهى عن النفخ في الشراب فقال له ابو سعيد الخدري

نعم فقال له رجل يا رسول الله اني لا اروى من نفس واحد فقال له رسول الله صلى الله عليه وسلم فابن القدح عن فيك

ثم تنفس قال فاني ارى القذاة فيه قال فاهرقها ابو مثنى جهني گفت نشسته بودم من نزديك مروان بن الحكم پس درخل شد

بروي ابو سعيد الخدري گفت او را مروان آيا شنيدي از آنحضرت صلى الله عليه وسلم كه نهي فرمود از پف زدن در آشاميدني

پس گفت او را ابو سعيد آري پس گفت پيش آنحضرت صلى الله عليه وسلم مردي يا رسول الله هر آئينه من سيراب نميشوم از يكدم آنحضرت

پس گفت او را آنحضرت صلى الله عليه وسلم دور كن پياله را از دهان خود بعد ازان دم بزن گفت پس هر آئينه مي بينم خاشاك را در

آشاميدني گفت پس بريز آنرا **باب** الرخصة في الشرب قائما باب در رخصت آب خوردن ايستاده شده **مالك** انه

بلغه ان عمر ابن الخطاب وعلي ابن ابي طالب وعثمان بن عفان كانوا يشربون قياما خبر رسيد بمالك كه عمر بن الخطاب وعلي بن ابي طالب وعثمان بن

عفان مينوشيدند ايستاده شده **مالك** عن ابن شهاب ان عائشة ام المؤمنين وسعد بن ابي وقاص كانا لا يريان بشرب الانسان وهو

قائم باسا حضرت عائشه وسعد بن ابي وقاص نميديدند در آب خوردن آدمي در حال ايستاده بودن هيچ باك **مالك** عن ابي جعفر

القاري انه قال رأيت عبد الله بن عمر يشرب قائما ابو جعفر قاري گفت ديدم عبد الله بن عمر را كه مينوشيد ايستاده **مالك** عن عامر

بن عبد الله بن الزبير عن ابيه انه كان يشرب قائما عبد الله بن الزبير مينوشيد ايستاده **باب** يستحب البداية بالايمن فالايمن

فكان في الجانب الايمن افضل من الايسر مستحب است شروع كردن كسي كه بر دست راست باشد بعد ازان شخص ديگر كه بعد وي بر دست

راست باشد واگرچه در جانب چپ بهتر از كسي كه در دست راست باشد **مالك** عن ابن شهاب عن انس ابن مالك ان رسول الله

صلى الله عليه وسلم اتي بلبن قد شيب بماء وعن يمينه اعرابي وعن يساره ابو بكر الصديق فشرب ثم اعطى الاعرابي فقال الايمن فالايمن آورده

شد پيش آنحضرت صلى الله عليه وسلم شير كه مخلوط كرده شده بود با آب ودر جانب راست آنحضرت صلى الله عليه وسلم اعرابي بود

ودر جانب چپ ابو بكر صديق بود پس نوشيد آنرا بعد ازان داد باعرابي پس فرمود حق كسي راست كه بر جانب راست باشد بعد

١٩٠

ازان شخصی دیگر که بر جانب راست بهاد بچ شخص اول اشد مالک عن ابی حازم بن دینار عن سهل بن سعد

الانصاری ان رسول الله صلی الله علیه وسلم اتی بشراب فشرب منه وعن یمینه غلام وعن یساره الاشیاخ

فقال للغلام اتاذن لی ان اعطی هؤلاء فقال لا والله یا رسول الله لا اوثر بنصیبی منک احدا قال فتلّه رسول الله صلی

الله علیه وسلم فی یده آورده شد پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم آشامیدنی پس نوشید ازان و بر جانب راست

آنحضرت صلی الله علیه وسلم نوجوانی بود و بر جانب چپ وی صلی الله علیه وسلم کلان سالان بودند پس فرمود آنحضرت

صلی الله علیه وسلم آن نوجوان را آیا اذن میدهی مرا که بدهم این کلان سالان را گفت نی بخدا قسم یا رسول الله

بذل نکنم حصه خود را از تبرک تو هیچکس را پس نهاد نشده آن آورده را رسول الله صلی الله علیه وسلم در دست او باب

الامر باغلاق الباب وایکاء السقاء وتخمیر الاناء واطفاء المصباح عند ارادة النوم باب حکم فرمودن آنحضرت

صلی الله علیه وسلم به بند کردن دروازه و بستن دهان مشک و پوشیدن آوند و کشتن چراغ وقت اراده خواب مالک

عن ابی الزبیر المکی عن جابر بن عبد الله ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال اغلقوا الباب واوکوا السقاء

واکفوا الاناء او خمروا الاناء واطفوا المصباح فان الشیطان لا یفتح غلقا ولا یحل وکاء ولا یکشف اناء وان الفویسقة

تضرم علی الناس بیوتهم رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود باز گردانید دروازها را و بند کنید دهان مشک را و سر

نگون کنید آوند را یا بپوشید آوند را و کشید چراغ را پس هر آینه شیطان نمیکشاید دروازه باز گردانیده را و نمیکشاید

بند دهان مشک را و پرده بر نمیدارد از آوند و فویسقه یعنی موش میسوزاند بر مردمان خانه های ایشان را باب

یحرم لبس الحریر علی الرجال حرام است پوشیدن جامه ابریشمی بر مردمان مالک عن نافع عن عبد الله بن عمر ان عمر بن

الخطاب رای حلة سیراء عند باب المسجد فقال یا رسول الله لو اشتریت هذه الحلة فلبستها یوم الجمعة و

للوفد اذا قدموا علیک فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم انما یلبس هذه من لا خلاق له فی الآخرة ثم جاء

رسول الله صلی الله علیه وسلم منها حلل فاعطی عمر بن الخطاب منها حلة فقال عمر یا رسول الله کسوتنیها و

قد قلت فی حلة عطارد ما قلت فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم لم اکسکها لتلبسها فکساها عمر اخا له

مشرکا بمکة عمر بن الخطاب دید دو چادر را از زر تار مخلوط از ابریشم نزدیک دروازه مسجد یعنی فروخته میشد پس گفت

یا رسول الله اگر خرید فرمائی این حله را پس بپوشی آن را روز جمعه و برای ملاقات ایلچیان وقتی که آیند بحضور تو بهتر باشد

پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم جز این نیست که می پوشد این را کسی که نیست او را نصیبه در آخرت بعد ازان

آمد پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم ازان قسم حلها پس داد حضرت عمر را ازانجمله یک حله پس گفت عمر بن الخطاب

فائده قوله الایمن فالایمن فی اعرابه وجهان نصب بتقدیر قدم او اعط الایمن ورفع علی الابتداء والخبر محذوف ای الایمن احق او علی انه خبر مبتدأ محذوف ای فالمقدم الایمن وفی قوله بفتح الباء وقوله فتلّه ای دفعه الیه بقوة ای القاه والتل الالقاء والصرع ومنه قوله تعالی وتله للجبین ۱۲

١٦١

فائده الایکاء شد الوکاء وهو الخیط الذی یشد به السقاء والاکفاء القلب والامالة والتخمیر التغطیة وعلی هذا اعمل اهل العلم ۱۲

رسول الله عطارد فرمودی مرا این حله برانچه فرموده بودی در حلهٔ عطارد آنچه فرموده بودی پس فرمود رسول الله صلی
الله علیه وسلم عطا نکردم ترا این حله تا بپوشی آنرا پس داد عمر بن الخطاب آنرا برادری را از آن خود که مشرک بود در مکه

مالک عن نافع عن ابراهیم بن عبد الله بن حنین عن ابیه عن علی بن ابی طالب ان رسول الله صلی
الله علیه وسلم نهی عن لبس القسی وعن تختم الذهب وعن قراءة القرآن فی الرکوع رسول الله صلی الله علیه
سلم نهی فرمود از لباس قسی یعنی ابریشمی و از لبس خاتم طلا و از خواندن قرآن در رکوع مترجم گوید لباس حریر حرام است
بر مردان سوای زنان و رخصت است بقدر یک انگشت و دو انگشت تا چهار انگشت از اعلام ریشم

باب ما یکره من لبس الخز آنچه جائز است از لباس خز

مالک عن هشام بن عروة عن ابیه عن عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم
انها کست عبد الله بن الزبیر مطرف خز کانت عائشة تلبسه حضرت عائشه پوشانید عبد الله بن الزبیر را مطرف خز که خود می پوشید
آنرا

باب حرم جر الازار علی الرجال ورخص للنساء ان یرخین شبرا او ذراعا لا یزدن علی ذلک حرام است بر زمین کشیدن ازار
بر مردان و رخصت داده شد زنان را که فرو اندازند یک بدست یا تا یک دست زیاده نکنند بر آن

مالک عن عبد الله بن دینار
عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال الذی یجر ثوبه خیلاء لا ینظر الله الیه یوم القیمة رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود
کسیکه میکشد ازار خود را بتکبر نمی بیند خدا تعالی بسوی او روز قیامت

مالک عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله
علیه وسلم قال لا ینظر الله یوم القیمة الی من یجر ازاره بطرا رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود نمی بیند خدا تعالی در روز قیامت بسوی
کسیکه بر زمین میکشد ازار خود را بتکبر

مالک عن نافع وعبد الله بن دینار وزید بن اسلم کلهم یخبره عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلی الله
علیه وسلم قال لا ینظر الله یوم القیمة الی من یجر ثوبه خیلاء رسول الله صلی الله علیه وسلم نظر نمیکند خدا تعالی در روز قیامت بسوی کسیکه
میکشد جامه خود را بتکبر

مالک عن العلاء بن عبد الرحمن عن ابیه انه قال سألت ابا سعید الخدری عن الازار فقال انا اخبرک بعلم
سمعت من رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول ازرة المسلم الی انصاف ساقیه لا جناح علیه فیما بینه وبین الکعبین وما اسفل من ذلک ففی
النار لا ینظر الله یوم القیمة الی من جر ازاره بطرا عبد الرحمن گفت سوال کردم ابو سعید خدری را از ازار پس گفت من خبر دهم ترا بعلمی
که شنیدم از رسول الله صلی الله علیه وسلم میفرمود ازار مسلمان تا نیمه ساق است و هیچ گناه نیست بروی در میان او و در میان
دو شتالنگ آنچه فرو تر از آن باشد در دوزخ است نظر نمیکند خدای تعالی روز قیامت بسوی کسیکه کشد ازار خود را بتکبر

مالک عن ابی بکر بن نافع مولی ابن عمر عن صفیة بنت ابی عبید انها اخبرته عن ام سلمة زوج النبی صلی الله علیه وسلم انها قالت حین ذکر الازار فالمرأة
یا رسول الله قال ترخیه شبرا قالت ام سلمة اذا ینکشف عنها قال فذراعا لا تزید علیه حضرت ام سلمه گفت بجناب آنحضرت صلی الله علیه
وسلم وقتیکه ذکر کرده شد مسئله ازار پس زن چه کار کند یا رسول الله فرمود فرو اندازد یک بدست پس گفت ام سلمه این هنگام برهنه

برخیزد از آن زن فرمود پس فرمود و انداز دیگری را که زیاده کند بر آن **باب** ما يكره ان تخرج المراة فی ثوب رقيق يصف ما تحته

حرام است آنکه برآید زن در جامه باریک که ظاهر کند چیزی را که زیر او است **مالک** عن مسلم بن ابي مريم عن ابي صالح عن ابي هريرة

انه قال نساء كاسيات عاريات مائلات مميلات لا يدخلن الجنة ولا يجدن ريحها وريحها توجد من مسيرة خمسمائة سنة ابو هريره

گفت یعنی زنان هستند پوشنده و تن برهنه اند کج روند و دست و پا را کج میگردانند بکرشمه داخل نشوند در بهشت و نیابند بوی آن و

بوی بهشت یافته میشود از راه پانصد سال **مالک** عن علقمة بن ابي علقمة عن امه انها قالت دخلت حفصة ابنة عبد

الرحمن على عائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم وعلى حفصة خمار رقيق فشقته عائشة وكستها خمارا كثيفا داخل شد حفصه دختر عبد

الرحمن بر حضرت عائشه و بر حفصه دوپتی باریک بود پس بدرید آنرا حضرت عائشه و پوشانید او را دوپتی ستبر **باب** النهي

عن اشتمال الصماء والاحتباء في ثوب واحد **باب** نهی از اشتمال صما و طریق حبا در یک جامه **مالک** عن ابي الزناد عن الاعرج

عن ابي هريرة قال نهى رسول الله صلى الله عليه وسلم عن لبستين وعن بيعتين عن الملامسة وعن المنابذة وعن ان يحتبي الرجل في

ثوب واحد ليس على فرجه منه شيء وعن ان يشتمل الرجل بالثوب الواحد على احد شقيه نهی فرمود رسول الله صلى الله عليه وسلم

از دو طریق جامه پوشیدن و از دو طریق خرید و فروخت اما طریق فروختن ملامسه و منابذه است و دو طریق جامه پوشیدن آنست که حایل

بر کمر و دو ساق خود پیچد مرد در یک جامه یک ازار دارد درمیان ازار را بر کمر و ساق خود پیچیده است بر فرج او از آن جامه چیزی

و آنکه بپوشد مرد یک جامه بهر یکی از دو جانب بدن یعنی همه بدن خود را بپیچد و در گلو گره زند و یا در گردن مضبوط نماید

بعد از آن یک جانب جامه بردارد و بر کتف اندازد که درین صورت انکشاف عورت لازم می آید **مالک** عن

ابي الزبير المكي عن جابر بن عبد الله السلمي ان رسول الله صلى الله عليه وسلم نهى ان ياكل الرجل بشماله او يمشي في نعل واحد وان

يشتمل الصماء وان يحتبي في ثوب واحد كاشفا عن فرجه رسول الله صلى الله عليه وسلم نهی فرمود از آنکه بخورد مرد بدست چپ

خود و یا راه برود در نعل واحد و از آنکه اشتمال صما اختیار کند و احتبا کند در جامه واحد حال آنکه کشف کننده است از فرج خود

باب استحباب ان يرى اثر نعمة الله تعالى على الرجل واستحباب ترقيع الثياب والبذاذة **باب** استحباب آنکه دیده شود نعمت خدا

بر مرد و استحباب رقعه دوختن بر ثیاب و استحباب اختیار بذاذه در لباس **مالک** عن زيد بن اسلم عن جابر بن عبد الله الانصاري

انه قال خرجنا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم في غزوة بني انمار قال جابر فبينا انا نازل تحت شجرة اذا رسول الله صلى الله عليه

وسلم قال فقلت يا رسول الله هلم الى الظل قال فنزل رسول الله صلى الله عليه وسلم فقمت الى غرارة لنا فالتمست فيها فوجدت فيها

جرو قثاء فكسرته ثم قربته الى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم من اين لكم هذا قال فقلت

الجرو خورد باشد از خیار و بچه سگ و بچه شیر را نیز گویند ۱۲

خرجنا به يا رسول الله من المدينة قال جابر وعندنا صاحب لنا نجهزه يذهب يرعى ظهرنا قال فجهزته ثم ادبر يذهب في

فائده قوله كاسيات عاريات ... كاسيات بالاسم عاريات في الحقيقة ۱۲

فائده ... واختلف ... اشتمال الصماء ... ان يجلل جسده بالثوب ... لا يرفع منه جانبا ...

۱۶۳

... فينكشف عورته ... واما الاحتباء فهو ان يقعد على اليتيه وينصب ساقيه ويلف عليه ثوبا ... فيظهر ذلك ... ۱۲

الظهر وعليه بردان له قد خلقا قال فنظر رسول الله صلى الله عليه وسلم اليه فقال اما له ثوبان غير هذين فقلت بلى يا رسول

الله له ثوبان في العيبة كسوته اياهما قال فادعه فمره فليلبسهما قال فدعوته فلبسهما ثم ولى يذهب فقال رسول الله صلى الله

عليه وسلم ماله ضرب الله عنقه اليس هذا خيرا قال فسمعه الرجل فقال يا رسول الله في سبيل الله فقال رسول الله في سبيل

الله قال فقتل الرجل في سبيل الله جابر بن عبد الله انصاري گفت برآمديم همراه آنحضرت صلى الله عليه وسلم در غزوه

بني انمار پس در آنوقت كه من فرود آمده بودم زير درختي ناگاه ديدم آنحضرت صلى الله عليه وسلم پس گفتم يا رسول الله بيا

بسوي سايه پس فرود آمد رسول الله صلى الله عليه وسلم پس ايستادم بسوي خرجيني از آن خود پس تفحص كردم در آن

پس يافتم كوچك و تنكي از خيار پس شكستم آنرا بعد ازان نزديك ساختم آنرا بجانب آنحضرت صلى الله عليه وسلم پس فرمود

آنحضرت صلى الله عليه وسلم از كجا آمد اين خيار بدست شما پس گفتيم برآورده بوديم آنرا يا رسول الله از مدينه گفت جابر

نزد يك يار ما بود ازان ما ساز ان او مياختيم يا برده بچرانيدن سواري ما پس ساز ان او كردم بعد ازان پشت بجانب كرده

ميرفت در ميان جانوران و بر وي دو چادر بود ازان او كه كهنه شده بودند گفت پس نظر كرد رسول الله صلى الله عليه وسلم

بسوي وي پس فرمود آنحضرت صلى الله عليه وسلم آيا نيست اين شخص را دو جامه غير ازين دو چادر كهنه پس گفتم آري يا رسول

الله با او هست دو جامه در صندوقچه پوشانيدم او را اين هر دو پس فرمود آنحضرت صلى الله عليه وسلم بخوان او را پس بفرما

او را كه بپوشد آن هر دو را پس خواندم او را پس پوشيد آن دو جامه بعد ازان پشت بجانب ما كرده ميرفت پس فرمود

رسول الله صلعم چيست اين شخص را گردن او زند خدا تعالى آيا نيست اين بهتر پس شنيد آن مرد اين كلمه را پس گفت يا رسول

الله در راه خدا باشد اين قتل فرمود در راه خدا گفت جابر پس كشته شد آن مرد در راه خدا **مالك** عن ايوب بن ابي

تميمة السختياني عن ابن سيرين قال قال عمر بن الخطاب اذا اوسع الله عليكم فاوسعوا على انفسكم جمع رجل عليه ثيابه ابن

سيرين گفت كه فرمود عمر بن الخطاب وقتيكه فراخ كند خدا تعالى روزي را بر شما پس شما هم بفراخي خرج كنيد بر ذات

خود بايد كه جمع كند شخصي از شما بر خود جامهاي خود را **مالك** عن اسحق بن عبد الله بن ابي طلحة انه قال قال انس بن مالك

رايت عمر ابن الخطاب وهو يومئذ امير المؤمنين وقد رقع بين كتفيه برقع ثلث لبّد بعضها فوق بعض انس بن مالك گفت ديدم

عمر بن الخطاب را و او آنروز امير المؤمنين بود و پيوند دوخته بود در ميان كتفين خود سه پاره بر هم دوخته بعض آن بر بعض

بر هم گويد وجه جمع در ميان اين احاديث احتمال دو حاله متغاير است اگر اختيار لباس درشت و ركيك بنا بر تجمل است

يا براي رياست تا مردم او را قابل تعظيم گمان كنند پس اين ممنوع است البته و اگر براي غرضي باشد كه بدون آن حاصل

نشود يا براي تعليم صفت قناعت و زهد مردم باشد يا علاج نفس خود از رذيله عجب و كبر باشد پس آن مستحسن و

قوله في الازار ريطة لبس الثياب الخشنة بتغير غرض ينبغي اولى وجه الجمع بين الاحاديث التي تحمل على حالتين متغايرتين فانظر اختيار الثياب النفيسة والخشنة لاجل التجمل وليرى الناس انه رجل فاخر فذالك منهي عنه وان كان من حاجة او يجب بها او ليتعلم الناس منه القناعة والزهد او ليعالج نفسه من العجب والكبر فذالك امر مرغوب فيه مد

١٦٤

ومرغوب ست والله اعلم **باب** لبس البیض من الثیاب استعمال لباس سفید از جامها **مالک** انه بلغه ان عمر بن

الخطاب قال انی لاحب ان انظر الی القاری ابیض الثیاب عمر بن خطاب فرمود براینه من دوست دارم که نظر کنم بسوی خواننده

قرآن که سفید باشد جامه او **باب** الثیاب المصبوغة و ذکر جامهای رنگین **مالک** عن نافع ان عبد الله بن عمر کان

یلبس الثوب المصبوغ بالمشق والمصبوغ بالزعفران عبد الله بن عمر می پوشید جامه رنگین بمشق وجامه رنگین بزعفران **قال**

مالک فی الملاحف المعصفرة للرجال فی البیوت لا اعلم شیئا من ذلک حراما وغیر ذلک من اللباس احب الی گفت مالک

درباب ملحفهای معصفر برای مردان در خانهای خود نمیدانم چیزی را ازان حرام وغیر آن از لباس بهتر است نزدیک من

حاصل این کلام قول بکراهت معصفر ست بغیر تحریم مترجم گوید تعقب کرده شد این را بحدیث عبد الله بن عمرو

که آنحضرت صلی الله علیه وسلم دید بروی چادری رنگین بعصفر پس بطریق انکار فرمود ما هذه الربطة علیک پس دانست

عبد الله بن عمرو ناپسند داشتن آنرا ازان حضرت صلی الله علیه وسلم پس گفت آمدم بخانه وایشان تنوری می افروختند

پس انداختم آنجا دران تنور بعد ازان آمدم بخدمت آنحضرت صلی الله علیه وسلم وخبر کردم ازین ماجرا پس فرمود

چرا نپوشانیدی آنرا بعض اهل خود زیرا که هیچ باک نیست بآن در حق زنان وامام شافعی باسناد خود از انس بن مالک روایت

کرده است ان النبی صلی الله علیه وسلم نهی ان یتزعفر الرجل لهذا اکثر از اهل علم حکم بتحریم مزعفر ومعصفر در حق

مردان نموده اند وجایز داشته اند در حق زنان ومکروه نیست لباس مصبوغ بمشق ونحو آن در حق مردان ونه در حق زنان

والله اعلم **باب** تحریم تزیین البیوت بالثیاب المصورة وافتراشها ولبسها حرام است زینت خانها بجامهای تصویر

دار وفرش کردن وپوشیدن آن **مالک** عن نافع عن القاسم بن محمد عن عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم انها

اشترت نمرقة فیها تصاویر فلما راها رسول الله صلی الله علیه وسلم قام علی الباب فلم یدخل فعرفت الکراهیة فی وجهه

وقالت یا رسول الله اتوب الی الله والی رسوله فماذا اذنبت فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم ما بال هذه النمرقة

قالت اشتریتها لک تقعد علیها وتوسدها فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم ان اهل هذه الصور یعذبون یوم

القیمة یقال لهم احیوا ما خلقتم ثم قال ان البیت الذی فیه هذه الصور لا تدخله الملئکة حضرت عائشه خرید کرد فرشی

را که دران تصویرها بود پس وقتیکه دید آنرا رسول الله صلی الله علیه وسلم ایستاده ماند بر دروازه و داخل نشد پس حضرت عائشه

شناخت ناخوشی در روی مبارک آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس گفت یا رسول الله توبه میکنیم بسوی خدا و رسول او

چه گناه کرده ام پس فرمود آنحضرت صلعم چیست حال این فرش گفت خرید کردم آن را برای تو تا نشینی بران و

وساده سازی آن را پس فرمود آنحضرت صلعم مر اینه اهل این صورتها را عذاب کرده شود در روز قیامت گفته شود

اینانرا زنده کنید آنچه صورت آن ساخته اید بعد ازان فرمود هر آئینه خانه که در وی صورتها باشد داخل نمیشوند در وی فرشتگان

مالک عن اسحق بن عبد الله بن ابی طلحة ان رافع بن اسحق مولی الشفاء اخبره انه قال دخلت انا وعبد الله بن ابی طلحة علی ابی سعید الخدری نعوده فقال لنا ابو سعید اخبرنا رسول الله صلی الله علیه وسلم ان الملائکة لا تدخل بیتا فیه تماثیل او تصاویر یشک اسحق لا یدری ایتهما قال ابو سعید. راوی گفت داخل شدم من و عبد الله بن ابی طلحه بر ابو سعید خدری بیمار پرسی او میکردیم پس گفت ما را ابو سعید که خبر داد ما را رسول الله صلی الله علیه وسلم که فرشتگان داخل نمیشوند بخانه که در وی تماثیل باشد یا گفت تصاویر باشد شک کرد اسحاق که کدام یک ازین کلمه گفت ابو سعید.

مالک عن ابی النضر عن عبید الله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود انه دخل علی ابی طلحة الانصاری یعوده قال فوجد عنده سهل بن حنیف فدعا ابو طلحة انسانا لینزع نمطا من تحته فقال له سهل بن حنیف لم تنزعه قال لان فیه تصاویر وقد قال فیها رسول الله صلی الله علیه وسلم ما قد علمت فقال سهل الم یقل رسول الله صلی الله علیه وسلم الا ما کان رقما فی ثوب قال بلی ولکنه اطیب لنفسی. عبید الله بن عبد الله داخل شد بر ابی طلحه انصاری بیمار پرسی او میکرد پس یافت نزدیک او سهل بن حنیف را پس بخواند ابو طلحه شخصی را تا بکشد از زیر او فراشی را پس کشید از زیر او ابو طلحه فراشی را پس گفت او را سهل بن حنیف چرا میکشی این فراش را گفت برای آنکه در وی صورتهاست و هر آئینه فرموده است رسول الله صلی الله علیه وسلم آنچه تو دانسته پس گفت سهل بن حنیف آیا نگفته است آنحضرت صلی الله علیه وسلم صورتی که علامت معلوم باشد در جامه گفت آری ولکن بر کشیدن جامه خوشتر است مرا.

باب خمس من الفطرة

پنج چیز است از انبیاء یعنی سنتی است که مجتمع اند انبیاء بران. مالک عن سعید بن ابی سعید المقبری عن ابی هریرة قال خمس من الفطرة تقلیم الاظفار وقص الشارب ونتف الابط وحلق العانة والاختتان. ابو هریره گفت پنج خصلت از فطرت است بریدن ناخنها و پست کردن بروت و کندن موی بغل و ستردن موی زهار و ختنه کردن. مترجم گوید این خصلتها همه سنت است مگر ختنه که اختلاف دارند علما در وجوب آن اکثر قائل اند بوجوب و نزد حسن بصری برای مردان سنت است و برای زنان طهارت و در قص شارب و سائر خصال گفته اند که از چهل روز زیاده توقف نکند در ترک آن.

باب الامر بقص الشارب واعفاء اللحی وکراهة نتف الشیب

و امر به پست کردن بروت و زیاده داشتن ریش و کراهت کندن موی سفید. مالک عن ابی بکر بن نافع عن ابیه نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم امر باحفاء الشوارب واعفاء اللحی. رسول الله صلی الله علیه وسلم امر فرمود به پست کردن بروتها و زیاده داشتن ریشها.

مالک عن یحیی بن سعید انه سمع سعید بن المسیب یقول کان ابراهیم علیه السلام اول الناس ضیف الضیف واول الناس اختتن واول الناس قص الشارب واول الناس رأی الشیب فقال یا رب ما هذا فقال تبارک وتعالی

کلها سنن الا الختان فقد اختلف اهل العلم فی وجوبه فقال کثیر منهم انه واجب وقال الحسن هو للرجال سنة وللنساء طهرة

وقارًا يا ابراهيم فقال رب زدني وقارًا حضرت ابراهيم علیه السلام نخستین مردمان ست که میزبانی کرد مهمان را و نخستین مرد ست که ختنه کرد و نخستین مرد ست که لب کرد بروت خود را و نخستین مرد ست که دید موی سفید را پس گفت ای پروردگار این چیست این فرمود خدا تعالی این وقار و بردباریست ای ابراهیم پس گفت ای پروردگار زیاده کن مرا در وقار باب

النهي عن وصل الشعر در بیان منع کردن از پیوند نمودن زن موی خود را بموی دیگر **مالك** عن ابن شهاب عن حميد بن عبد الرحمن بن عوف انه سمع معاوية بن ابي سفيان عام حج وهو على المنبر وتناول قصة من شعر كانت في يد حرسي يقول يا اهل المدينة اين علماؤكم سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم ينهى عن مثل هذه ويقول انما هلكت بنو اسرائيل حين اتخذ هذه نساؤهم

حمید بن عبد الرحمن بن عوف شنید از معاویه بن ابی سفیان در آن سال که حج کرد و او ایستاده بود بر منبر حالی که بدست خود گرفت خصله از موی که بدست پیاده بود میگفت ای اهل مدینه کجا اند علما شما شنیدم از آنحضرت صلی الله علیه وسلم که نهی میفرمود از مثل این و میگفت هلاک شدند بنو اسرائیل وقتیکه ساختند زنان ایشان این خصلها را باب يستحب ان

يرجل شعر الراس ويكره ان يدعه ثائرًا مستحب ست که شانه کند موی سر خود را و مکروه ست که بگذارد آن را پریشان شده

مالك عن زيد بن اسلم ان عطاء بن يسار اخبره قال كان رسول الله صلى الله عليه وسلم في المسجد فدخل رجل ثائر الراس واللحية فاشار اليه رسول الله صلى الله عليه وسلم بيده ان اخرج كانه يعني اصلاح شعر راسه ولحيته ففعل الرجل ثم رجع فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم اليس هذا خيرًا من ان ياتي احدكم ثائر الراس كانه شيطان رسول الله صلی الله علیه وسلم نشسته بود

در مسجد پس داخل شد مردی پریشان موی سر و ریش پس اشاره فرمود بسوی او رسول الله صلی الله علیه وسلم بدست خود که بیرون شو از مجلس گویا اراده می فرمود درست کردن موی سر و ریش او را پس چنان کرد آن مرد بعد از آن باز آمد پس فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم آیا نیست این بهتر از آنکه بیاید یکی از شما پریشان موی سر شده گویا وی شیطانست باب

هل يدهن جمته كل يوم آیا روغن بمالد موی سر را که رسیده باشد بر منکبین هر روز **مالك** عن يحيى بن سعيد ان ابا قتادة الانصاري قال لرسول الله صلى الله عليه وسلم ان لي جمة افارجلها فقال له رسول الله صلى الله عليه وسلم نعم واكرمها فكان ابو قتادة ربما دهنها في اليوم مرتين لما قال له رسول الله صلى الله عليه وسلم واكرمها ابو قتاده انصاری گفت

در جناب آنحضرت صلی الله علیه وسلم هر آئینه مرا جمه هست آیا شانه کنم آن را پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم آری و گرامی دار آن را بعد از آن ابو قتاده گاهی روغن میمالید در جمه خود در یک روز دو بار بسبب فرمودن آنحضرت صلی الله علیه وسلم

و او را گرامی دار آن را باب يستحب الفرق مستحب است دو حصه ساختن موی یکی را بر کتف راست گذارد و یکی را بر کتف چپ **مالك** عن زياد بن سعد عن ابن شهاب انه سمعه يقول سدل رسول الله صلى الله عليه وسلم ناصيته

ماشاء الله ثم فرق بعد ابن شہاب میگفت مرو یرا سدل کردیعنی فرو گذاشت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم موی پیشانی خود را

او فتیکہ خوشستہ بود خدا تعالی بعد ازان فرق کردیعنی دو حصہ فرمود یکی بجانب راست و یکی بجانب چپ **باب**

جواز خضاب الشعر و بیان جواز خضاب موی **مالک** عن یحیی بن سعید قال اخبرنی محمد بن ابراہیم التیمی عن ابی سلمۃ بن عبد الرحمن ان عبد

الرحمن بن الاسود بن عبد یغوث قال وکان جلیسا لہم وکان ابیض الراس واللحیۃ فغدا علیہم ذات یوم وقد حمرہا فقال له

القوم ہذا احسن فقال ان امی عائشۃ زوج النبی صلی اللہ علیہ وسلم ارسلت الی البارحۃ جاریتہا نخیلۃ فاقسمت علی

لاصبغن واخبرتنی ان ابابکر الصدیق کان یصبغ ابو سلمہ بن عبد الرحمن گفت کہ عبد الرحمن بن اسود ہمنشین ایشان بود و سفید

بود موی سر او وریش او پس روزی بوقت صبح آمد بر ایشان حال آنکہ سرخ کردہ بود سر و ریش خود را پس گفتند او را قوم

این بہتر است پس گفت ہر آئینہ مادر من حضرت عائشہ زوجہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم فرستادہ ی شب گذشتہ بسوی من کنیزک

خود نخیلہ را پس قسم دادہ مرا کہ البتہ خضاب کنم و خبر دادہ مرا کہ حضرت ابوبکر صدیق خضاب مینمود **باب** النہی عن خاتم

الذہب للرجال و بیان منع از انگشتری طلا برای مردان **مالک** عن عبد اللہ بن دینار عن عبد اللہ بن عمر ان رسول

اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کان یلبس خاتما من ذہب ثم قام رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فنبذہ فقال لا البسہ ابدا فنبذ

الناس خواتیمہم رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم میپوشید انگشتری طلا بعد ازان ایستاد آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم پس بیند اخت

آنرا و فرمود نپوشم این را ہرگز پس برانداختند مردمان انگشتریہا خود را مترجم گوید زیور طلا حرام است مطلقا بر مردان

و رخصت دادہ شد زنان را در زیور زر و از معاویہ مرویست ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نہی عن لبس الذہب الا مقطعا

خطابی تفسیر کردہ است مقطع را بچیزی اندک مانند خاتم و مکروہ داشتہ است ازان آنچہ عادت اہل اسراف است و زینت

اہل خیلا و تکبر است و تعبیر کردہ است چیزی اندک را بآنچہ واجب نمیشود دران زکوۃ و نزد فقیر ظاہر نیست کہ مقطع عبارت

از چیزیست مانند خاتم و چیزیکہ در ریسمان کشیدہ شود و اما آنچہ مثل زنجیر طلا و طوق و خلخال و سوار و قرط باشد پس

آن جائز نیست و ہر آئینہ درین پنج قسم احادیث نہی وارد شدہ است واللہ اعلم **باب** رخص للرجال فی خاتم فضۃ

رخصت دادہ شدہ است مردان را در انگشترین از نقرہ **مالک** عن صدقۃ بن یسار قال سالت سعید ابن المسیب عن لبس

الخاتم فقال البسہ واخبر الناس انی افتیتک بذلک صدقہ بن یسار گفت سوال کردم سعید بن المسیب را از پوشیدن انگشتری

یعنی انگشترین نقرہ پس گفت بپوش آنرا و خبر دہ مردمان را کہ من فتوی دادم ترا این **باب** یجوز للانسان دخول المسجد

ونحوہ وہو متنعل جائز است انسان را داخل شدن در مسجد و مانند آن حالانکہ نعلین پوشیدہ باشد **مالک**

عن عمہ ابی سہیل بن مالک عن ابیہ عن کعب الاحبار ان رجلا نزع نعلیہ فقال لم خلعت نعلیک لعلک تاولت ہذہ الایۃ فاخلع

فیا حبذا لذی سلطان فانہ یحتاج الیہ لختم الکتب وبعضہم عللہ بالتوسعۃ لیکون من کرائم الجنۃ فیا حبذا لذی سلطان

١٦٩

نعليك انك بالواد المقدس طوى ثم قال كعب اتدري ما كانتا نعلا موسى قال مالك لا ادري ما اجابه به الرجل فقال كعب كانتا
من جلد حمار ميت ابو سهيل از پدر خود مالک وی از کعب روایت کرد که مردی برآورد نعلین خود را پس گفت کعب احبار
برای چه افگندی نعلین خود را شاید تو تاویل کردی این آیت را فاخلع نعليك الخ بعد ازان گفت کعب آیا میدانی
چه چیز بود نعلین حضرت موسی گفت مالک نمیدانم چه چیز بود که جواب داد او را آن مرد پس گفت کعب بودند آن دو نعل
از پوست خر مردار حاصل کلام آنکه وقتی که نجس باشد یا باشد بروی نجاستی پس خشک شده باشد پس آنرا مالید دور
کرد تا آنکه زایل شد بعد ازان منع دخول در مسجد نیست **باب** تسن البداية باليمنى اذا انتعل وباليسرى اذا نزع
سنت است شروع کردن بپای راست وقتیکه نعل در پا کند و وقتی که برآرد شروع از پای چپ نماید **مالك** عن ابی
الزناد عن الاعرج عن ابی هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال اذا انتعل احدكم فليبدء باليمين واذا نزع فليبدء بالشمال
ولتكن اليمنى اولهما تنعل واخرهما تنزع رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود چون نعل در پا کند یکی از شما باید که شروع کند بپای
راست خود و چون برآرد نعل را پس باید که شروع کند بپای چپ خود باید که باشد پای راست اول این هر دو پای وقت
نعل پوشیدن و آخر این هر دو وقت برآوردن **باب** لا يمشى فى نعل واحدة راه نرود در یک نعل **مالك**
عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لا يمشين احدكم فى نعل واحدة لينعلهما جميعا
وليحفهما جميعا رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود راه نرود یکی از شما در یکپای نعل باید که در نعل کند هر دو پا را همه
جا یا برهنه کند هر دو پا را همه یک جا **باب** يحرم اللعب بالنرد وما فى معناه حرام است بازی کردن نرد و آنچه
در معنی او باشد **مالك** عن موسى بن ميسرة عن سعيد بن ابی هند عن ابی موسى الاشعري ان رسول الله صلى الله
عليه وسلم قال من لعب بالنرد فقد عصى الله ورسوله رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود هر که بازی کند به نرد پس نافرمانی
کرد خدا و رسول او را **مالك** عن علقمة بن ابی علقمة عن امه عن عائشة زوج النبى صلى الله عليه وسلم انه بلغها
ان اهل بيت فى دارها كانوا سكانا فيها وعندهم نرد فارسلت اليهم لئن لم تخرجوها لاخرجنكم من داري وانكرت
ذلك عليهم خبر رسید بحضرت عایشه که اهل خانه از ساکنان سرای او که ساکن بودند در آن سرای نزدیک ایشان
نرد هست پس آدمی فرستاد بسوی ایشان که والله اگر بیرون نکنید این نرد را البته برآرم شما را از سرای خود و
انکار کرد بجهت نرد را بر ایشان **مالك** عن نافع عن عبد الله بن عمر انه كان اذا وجد احدا من اهله يلعب بالنرد
ضربه وكسرها عبد الله بن عمر وقتیکه می یافت کسی را از اهل خانه خود که بازی میکرد نرد را میزد او را و ریزه ریزه میکرد
نرد را **قال** يحيى وسمعت مالكا يقول لا خير فى الشطرنج وكرهها وسمعته يكره اللعب بها وبغيرها من الباطل وتلو

١٦٩

هذه الاية فماذا بعد الحق الا الضلال گفت یحیی شنیدم مالک را که میگفت هیچ خیر نیست در شطرنج و ناپسند داشت آنرا و شنیدم از مالک که ناپسند می داشت بازی کردن شطرنج و غیر آن از باطل و تلاوت میکرد این آیه فماذا بعد الحق الا الضلال یعنی نیست بعد از حق مگر گمراهی مترجم گوید بازی نرد حرام است باتفاق علما و بازی شطرنج و بازی کبوتران نزد شافعی مکروه است بکراهت تنزیهی مگر آنکه قمار بازد بآن پس حرام است و حرام گفتند جماعه ائمه نزد و **باب** تحریم اقتناء الکلب الا للصید او حراسته حرام است نگاهداشتن سگ مگر برای شکار یا نگاهبانی خانه و زراعت و مواشی **مالک**

عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال من اقتنى كلبا الا كلبا ضاريا او كلب ماشية نقص من عمله كل يوم قيراطان رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود هر که نگاهدارد سگی مگر سگی شکاری یا سگ مواشی ناقص کرده میشود هر روز از عمل او دو قیراط **مالک** عن يزيد بن خصيفة ان السائب بن يزيد اخبره انه سمع سفيان بن زهير وهو رجل من شنوءة من اصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم يحدث ناسا معه عند باب المسجد فقال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول من اقتنى كلبا لا يغني عنه زرعا ولا ضرعا نقص من عمله كل يوم قيراط قال انت سمعت هذا من رسول الله صلى الله عليه وسلم قال اي ورب هذا المسجد سائب بن یزید شنید از سفیان بن زهیر و او مردی بود از قبیله شنوءه از اصحاب آنحضرت صلی الله علیه وسلم سخن میگفت با جماعه که با او بودند نزدیک دروازه مسجد پس گفت شنیدم از آنحضرت صلی الله علیه وسلم که میفرمود هر که نگاهدارد سگی که نفع نمیدهد در زراعت و یا در مواشی ناقص کرده میشود از عمل او هر روز یک قیراط گفت سائب آیا تو شنیدی این را از آنحضرت صلی الله علیه وسلم گفت آری قسم به پروردگار این مسجد

باب ما جاء في قتل الكلاب حکمی که در بیان قتل سگها آمده **مالک** عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلى الله عليه وسلم امر بقتل الكلاب رسول الله صلی الله علیه وسلم امر فرمود بکشتن سگها مترجم گوید این حکم در اول اسلام بود از جهت عموم بلوا بنگاهداشتن سگان و ترک نمیکردند نگاهداشتن آنها مگر بحکم قتل بعد از ان منسوخ شد بقول انها امة من الامم و وجوب فرمود در حق سگ هفت بار شستن را یعنی آوندی که دران سگ در وی رسید آنرا هفت بار باید شست **باب** النهي عن تغيير خلق الله در بیان منع فرمودن از تغییر دادن خلقت خدا تعالی

قال الله تعالى ان يدعون من دونه الا اناثا وان يدعون الا شيطانا مريدا لعنه الله وقال لاتخذن من عبادك نصيبا مفروضا ولاضلنهم ولامنينهم ولآمرنهم فليبتكن آذان الانعام ولآمرنهم فليغيرن خلق الله فرمود خدا تعالی که نمی پرستند یعنی مشرکان بجز خدا تعالی مگر بتانی که بنام دختران مسمی کرده اند و نمی پرستند مگر شیطان دور رفته از رحمت که لعنت کرد او را خدا و گفت شیطان البته بگیرم از بندگان تو حصه که در علم ازلی متعین شده گمراه کنم ایشان را و البته

درآرزوی اجل افگنم ایشانرا والبته بفرمایم ایشانرا تا بشگافند گوش چهارپایان والبته بفرمایم ایشان را تا تغییر دهند
آفرینش خدا را یعنی مانند خصی کردن وسوزن زدن بربدن تا سرخ یا کبود کنند والله اعلم **مالک** عن نافع عن عبد الله
بن عمر انه کان یکره الاخصاء ویقول فیه نماء الخلق عبد الله بن عمر مکروه میداشت خصی کردن حیوان را ومیگفت در ترک خصی
کردن زیادة خلق است مترجم گوید تشبه مردان بزنان وتشبه زنان بمردان ومثله کردن ووشم وخصا وبریدن گوش چهارپایان
داخل است درین حکم وجهانیدن خر برابر اسپ ماده تا نتیجه وبد استر را همین هم حکم دارد والله اعلم **باب ما جاء**
فی قتل الحیات دربیان آنچه در کشتن ماران وارد شده **مالک** عن نافع عن ابی لبابة ان رسول الله صلی الله
علیه وسلم نهی عن قتل الحیات التی فی البیوت رسول الله صلی الله علیه وسلم منع فرمود از کشتن آن ماران که در خانها می
مانند وایذا نمیرسانند **مالک** عن نافع عن سائبة مولاة لعائشة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم نهی عن قتل الحیات
التی فی البیوت الا ذا الطفیتین والابتر فانهما یخطفان البصر ویطرحان ما فی بطون النساء رسول الله صلی الله علیه وسلم
نهی فرمود از کشتن آن ماران که در خانها میباشند مگر ماری که دو خط بر پشت خود دارد مانند دو برگ مقل وماری دم بریده یعنی کوتاه
دم پس هر آئینه این دو قسم از ماران دو رمیکنند بعبارت نظر کننده یا نها و می افگنند آنچه در شکم زنان باشد یعنی بچها که در
شکم زنان حامل باشد **مالک** عن صیفی مولی ابن افلح عن السائب مولی هشام بن زهرة انه قال دخلت علی ابی سعید الخدری
فوجدته یصلی فجلست انتظره حتی قضی صلاته فسمعت تحریکا تحت سریر فی بیته فاذا حیة فقمت لاقتلها فاشار الی ابو سعید
ان اجلس فلما انصرف اشار الی بیت فی الدار فقال اتری هذا البیت قلت نعم فقال انه قد کان فیه فتی حدیث عهد بعرس فخرج
مع رسول الله صلی الله علیه وسلم الی الخندق فبینا هو به اذ اتاه الفتی یستاذنه فقال یا رسول الله ائذن
لی احدث باهلی عهدا فاذن له رسول الله صلی الله علیه وسلم وقال خذ علیک سلاحک فانی اخشی علیک بنی قریظة فانطلق
الفتی الی اهله فوجد امرأته قائمة بین البابین فاهوی الیها بالرمح لیطعنها وادرکته غیرة فقالت لا تعجل حتی تدخل وتنظر
ما فی بیتک فدخل فاذا هو بحیة منطویة علی فراشه فرکز فیها رمحه ثم خرج بها فنصبه فی الدار فاضطربت الحیة فی راس الرمح
وخر الفتی میتا فما یدری ایهما کان اسرع موتا الفتی ام الحیة فذکر ذلک لرسول الله صلی الله علیه وسلم فقال ان بالمدینة
جنا قد اسلموا فاذا رأیتم منهم شیئا فآذنوه ثلثة ایام فان بدا لکم بعد ذلک فاقتلوه فانما هو شیطان سائب گفت داخل شدم
بر ابو سعید خدری پس یافتم او را در حال نماز پس نشستم انتظار او میکشیدم تا آنکه تمام کرد نماز خود را پس شنیدم در اثنا انتظار
جنبشی زیر سریری که در خانه او بود پس ناگاه دیدم که ماری هست پس برخاستم تا بکشم او را پس اشاره کرد ابو سعید
خدری بسوی من که بنشین پس نشستم پس وقتی که باز گشت یعنی فارغ شد از نماز خود اشارت کرد بجانب خانه از آن

قوله ... الذی یبدل الحدیث الموضوع علیه ان معناه المخالف لمقتضی الصورة النوعیة بحکم العادة فیشمل المثلة والوشم وتشبه الرجال والنساء والخصاء والوشم وقطع الاذان من الانعام ۱۲ وقد یدخل فیه ایضا ازالة الحجر الذی علی الخیل لیحصل النسل قوله فیه نماء ای فی ترک الاخصاء نماء وهو مفهوم من النهی ۱۲

سرای پس گفت آیا می بینی این خانه را گفتم آری گفت هر آئینه حال این ست که بود جوانی درین خانه نزدیک بود حال او

بعروسی پس برآمد همراه آنحضرت صلعم بجانب خندق پس دران هنگام که آنحضرت صلی الله علیه وسلم در خندق بود ناگاه

آمد آنجوان پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم دستوری میگرفت و گفت یا رسول الله دستوری ده مرا که تازه کنم بر اهل خود

ملاقات خود را پس دستوری داد او را رسول الله صلی الله علیه وسلم و فرمود بگیر با خود سلاح خود را پس هر آئینه من میترسم

بر تو از بنی قریظه که متعرض تو شوند پس روان شد آنجوان بطرف اهل خود پس یافت زن خود را استاده درمیان دو

دروازه یعنی میان دروازه اندرون و بیرون پس مائل کرد آنجوان بجانب زن خود نیزه را تا بزند بنیزه او را در رسید

بخاطر او غیرتی پس گفت زن شتابی مکن تا آنکه درآئی بخانه و به بینی چیزی را که درخانه تست پس درآمد پس ناگاه دید رو برو

ماریست درپیچیده بر بالین او پس خلانید در وی نیزه خود را بعد ازان برآورد او را پس برافراشت نیزه را او در سرای

پس جنبش کرد مار بر سر نیزه و بیفتاد جوان مرده شد پس دانسته نمیشد که کدام یک ازین دو زود تر بود در مرگ آیا آن

جوان زود تر مرد یا آن مار پس عرض نموده شد این ماجرا بجناب آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس فرمود هر آئینه در مدینه

جنیان هستند که ایمان آورده اند پس چون به بینید از ایشان چیزی را خبر دار کنید او را سه روز پس اگر ظاهر شد پیش شما

بعد ازان بکشید او را پس جز این نیست که او شیطانی است **مالک** عن ابن شهاب ان عمر ابن الخطاب امر بقتل

الحیات فی الحرم عمر بن الخطاب امر کرد بکشتن ماران در حرم مترجم گوید ظاهر انست که منع از کشتن ماران خانگی در اول اسلام بود

که مسلمانان چنین نمیدانستند قباحت در ترسانیدن مسلمانان لکن بعد ازان منسوخ شد **باب** جواز معالجة المرض

بالدواء جائز است علاج مرض بدوا **مالک** عن زید بن اسلم ان رجلا فی زمان رسول الله صلی الله علیه وسلم

اصابه جرح فاحتقن الجرح الدم وان الرجل دعا رجلین من بنی انمار فنظرا الیه فزعم ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال

لهما ایکما اطب فقالا او فی الطب خیر یا رسول الله فزعم زید ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال انزل الدواء الذی انزل

الادواء زید بن اسلم گفت هر آئینه مردی را در زمان رسول الله صلی الله علیه وسلم جراحتی رسید پس بند شد خون در جراحت

و این مرد طلب کرد دو کس را از بنی انمار یعنی دو طبیب را پس دیدند بجانب او گفت زید بن اسلم که آنحضرت صلی الله علیه

وسلم فرمود ایشان را که کدام یک از شما دانا تر است بعلم طب پس گفتند آن دو شخص آیا در علم طب خیر است یا رسول

الله پس گفت زید که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود فرود آورده است دوا را کسی که فرود آورده است

بیماریها را یعنی منافی توکل نیست و فرار از قدر لازم نمی آید مترجم گوید همین است اتفاق مسلمانان که هیچ باک نیست

بمعالجه امراض بدوا و مختلف اند در تداوی بچیزی که نجس باشد و اکثری جائز داشتند دوا کردن بآن مگر خمر که آنحضرت

١٧٢

صلى الله علیه وسلم در باب خمر فرمود انها لیست بدواء ولکنها داء و رخصت داد در شرب بول شتران چنانچه جماعۀ عرینیین را
تجویز فرمود و نزدیک بعضی جائز نیست تداوی بچیز نجس مطلقا از جهت نهی آنحضرت صلی الله علیه وسلم از دواء خبیث
و مراد بآن خبیث نجاست است و بعضی دیگر مراد داشتند خبیث از جهت طعم و سم را **باب** الترغیب فی الحجامة
باب در تجویز خون کشانیدن **مالک** انه بلغه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال ان کان دواء یبلغ الداء فان
الحجامة تبلغه رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود که اگر در عالم دوا هست که میرسد بمرض یعنی دفع آن میکند پس هر آئینه
خون کشانیدن دفع آن میکند **باب** یجوز العلاج بالکی عند الضرورة جائز است معالجه کردن بداغ دادن
وقت ضرورت **مالک** عن نافع ان عبد الله بن عمر اکتوی من اللقوة ورقی من العقرب عبد الله بن عمر داغ خورد بسبب
اللقوه و افسون کرد بسبب نیش کژدم **مالک** عن یحیی بن سعید قال بلغنی ان سعد بن زرارة اکتوی فی زمان
رسول الله صلی الله علیه وسلم من الذبحة فمات سعد بن زراره داغ خورد در زمان رسول الله صلی الله علیه وسلم
بسبب ذبحه پس مرد مترجم گوید ذبحه دردی است که در حلق پیدا میشود بسبب خون یا قرحه که ظاهر شود در گلو و بند میشود گلو
بسبب آن قرحه و منقطع میشود نفس **باب** اذا وقع الوباء بارض فلا تدخلها ولا تخرج منها وقتی که واقع شود وبا در زمینی
پس باید که در نیائی در انجا و باید که بیرون نیائی از انجا **مالک** عن ابن شهاب عن عبد الحمید بن عبد الرحمن بن زید بن الخطاب
عن عبد الله بن عبد الله بن الحارث بن نوفل عن عبد الله بن عباس ان عمر ابن الخطاب خرج الی الشام حتی اذا کان بسرغ لقیه امراء الاجناد
ابو عبیدة بن الجراح واصحابه فاخبروه ان الوباء قد وقع بالشام قال ابن عباس قال عمر ابن الخطاب ادع لی المهاجرین الاولین فدعاهم
فاستشارهم واخبرهم ان الوباء قد وقع بالشام فاختلفوا فقال بعضهم قد خرجت لامر ولا نری ان ترجع عنه وقال بعضهم
معك بقیة الناس واصحاب رسول الله صلی الله علیه وسلم ولا نری ان تقدمهم علی هذا الوباء فقال ارتفعوا عنی ثم قال ادع
لی الانصار فدعوتهم فاستشارهم فسلکوا سبیل المهاجرین واختلفوا کاختلافهم فقال ارتفعوا عنی ثم قال ادع لی من کان
ههنا من مشیخة قریش من مهاجرة الفتح فدعوتهم فلم یختلف علیه منهم رجلان فقالوا نری ان ترجع بالناس ولا تقدمهم علی هذا
الوباء فنادی عمر ابن الخطاب انی مصبح علی ظهر فاصبحوا علیه فقال ابو عبیدة افرارا من قدر الله فقال عمر لو غیرك قالها یا ابا عبیدة
نعم نفر من قدر الله الی قدر الله ارایت لو کانت لك ابل فهبطت وادیا له عدوتان احدهما مخصبة والاخری جدبة الیس
ان رعیت الخصبة رعیتها بقدر الله وان رعیت الجدبة رعیتها بقدر الله قال فجاء عبد الرحمن بن عوف وکان غائبا فی بعض حاجته
فقال ان عندی من هذا علما سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول اذا سمعتم به بارض فلا تقدموا علیه واذا وقع
بارض وانتم بها فلا تخرجوا فرارا منه قال فحمد الله عمر ثم انصرف عمر بن الخطاب برآمد بجانب شام تا چون رسید بموضعی که

(حاشیه: طرفان ۱۲)

(حاشیه: ام قلت وعلی هذا عمل المسلمین ۱۲)

(حاشیه: اللقوة مرض یعرض للوجه فیمیل الی احد جانبیه ۱۲)

(حاشیه: ۱۷۳ قلت وعلی هذا اهل العلم الذبحة بفتح الباء وقد تسکن وجع فی الحلق من الدم وقیل قرحة تظهر فیه فینسد معها وینقطع النفس ۱۲)

ـسے است بسرغ ملاقات کردند با وی سرداران لشکر یا که ابوعبیده بن الجراح و یاران او بودند پس این سرداران خبر دادند
عمر بن الخطاب را که وبا واقع شده است بسرزمین شام گفت ابن عباس پس فرمود عمر بن الخطاب بخوان برای من مهاجران
اولین را پس پیش خود خواند ایشان را و طلب مشوره کرد از ایشان و خبر داد ایشان را که وبا واقع شده است بسرزمین شام پس
اختلاف کردند مهاجران با یکدیگر پس گفتند بعض ایشان هر آینه برآمده برای کاری و صلاح نمی بینیم که باز گردی اعراض کرده
ازان کار و گفتند بعض ایشان که با تو باقی ماندگان اند از مردمان و با تو یاران آن حضرت اند صلی الله علیه وسلم و نیک نمی بینیم
که داخل کنی ایشان را برین وبا پس گفت عمر بن الخطاب برخیزید از من بعد ازان فرمود بخوان برای من انصار را پس خواندم
ایشان را پس طلب مشوره کرد از ایشان پس رفتند براه مهاجران و اختلاف کردند با یکدیگر مانند اختلاف مهاجران پس
فرمود برخیزید از پیش من بعد ازان گفت بخوان برای من هر که اینجا باشد از کلان سالان قریش از جمعی که هجرت کردند نزدیک
فتح مکه پس خواندم ایشان را پس مختلف نشدند از الجماعه دو کس بحضور عمر بن الخطاب پس گفتند می بینیم مصلحت که باز گردی
با مردمان و داخل نکنی ایشان را بر وبا پس ندا کرد حضرت عمر که من داخل شونده ام در وقت صبح سوار شده بر دابه خود پس شما
نیز داخل شوید در وقت صبح سوار شده بر دواب خود پس گفت ابوعبیده که باز میگردی بجهت گریز از تقدیر خدا تعالی پس
گفت حضرت عمر آرزو کردم که کاش این کلمه غیر تو کسی میگفت یعنی مناسب علم تو نیست که این کلمه بگوئی ای ابوعبیده آری ۱۷۴
میگریزیم از تقدیر خدا تعالی بجانب تقدیر او آیا دیدی اگر باشد ترا جمعی از شتران پس فرود آئی بمیدانی که دو کرانه باشد او را
یکی سبز و دیگری خشک بی گیاه آیا نیست که اگر بچرانی کرانه سبز را چرانیده باشی بتقدیر خدا تعالی و اگر بچرانی کرانه خشک بی
گیاه را چرانیده باشی بتقدیر خدا تعالی گفت ابن عباس پس آمد عبد الرحمن بن عوف و او غائب بود بجهة بعض حاجت خود پس
گفت نزدیک من علمی هست ازین باب شنیدم از رسول الله صلی الله علیه وسلم که میفرمود چون بشنوید وبا را که واقع شده
بزمینی پس داخل نشوید بروی و چون واقع شود وبا بزمینی که شما در انجا باشید پس بیرون نیائید بجهة گریز از وبا گفت ابن عباس
پس حمد گفت خدا تعالی را عمر بن الخطاب بعد ازان بازگشت مالک عن محمد بن المنکدر و عن سالم ابی النضر مولے
عمر بن عبید الله عن عامر بن سعد بن ابی وقاص عن ابیه انه سمعه یسال اسامة بن زید ما سمعت من رسول الله صلی الله علیه وسلم
فی الطاعون فقال اسامة قال رسول الله صلی الله علیه وسلم الطاعون رجز ارسل علی طائفة من بنی اسرائیل او علی من کان قبلکم
اذا سمعتم به بارض فلا تدخلوا علیه واذا وقع بارض وانتم بها فلا تخرجوا فرارا منه قال یحیی وسمعت مالکا یقول قال ابو النضر
لا یخرجکم الا فرارا منه سعد بن ابی وقاص سوال کرد اسامه بن زید را چه شنیدی از آنحضرت صلی الله علیه وسلم در باب طاعون
و آن دانه ایست که بر می آید در بغل و ران آدمی پس هلاک میکند او را والله اعلم پس گفت اسامه که فرمود رسول الله صلی

الله عليه وسلم طاعون عذابی ست که گماشته شد بر جمعی از بنی اسرائیل یا گفت بر گروهی از آنانکه بودند پیش از شما چون بشنوید آن را
که واقع شده ست بزمینی پس در میائید بروی و وقتیکه واقع شود بزمینی و شما آنجا باشید پس بر میائید بجهت گریختن ازان
گفت یحیی و شنیدم مالک را که میگفت که گفت ابو النضر نه برآرد شما را مگر گریختن ازان **مالك** عن ابن شهاب عن
عبد الله بن عامر بن ربيعة ان عمر بن الخطاب خرج الى الشام فلما جاء سرغ بلغه ان الوباء قد وقع بالشام فاخبره عبد الرحمن بن عوف
ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال اذا سمعتم به بارض فلا تقدموا عليه واذا وقع بارض وانتم بها فلا تخرجوا فرارا منه
فرجع عمر ابن الخطاب من سرغ عمر بن الخطاب برآمد بجانب شام پس وقتیکه رسید بسرغ خبر رسید او را که وبا واقع شده ست در
شام پس خبر داد او را عبد الرحمن بن عوف که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود و چون بشنوید وبا را که واقع شده ست بزمینی
پس داخل نشوید بروی و چون واقع شود بزمینی و شما آنجا باشید پس بر میائید بجهة گریختن ازو پس رجوع کرد عمر بن الخطاب
از سرغ **مالك** عن ابن شهاب عن سالم بن عبد الله ان عمر بن الخطاب انما رجع بالناس عن حديث عبد الرحمن بن عوف
سالم بن عبد الله گفت که عمر بن الخطاب رجوع نکرد با مردمان مگر از جهت حدیث عبد الرحمن بن عوف **مالك** انه قال بلغني
ان عمر بن الخطاب قال لبيت بركبة احب الي من عشرة ابيات بالشام قال مالك يريد لطول الاعمار والبقاء ولشدة
الوباء بالشام مالک گفت خبر رسید بمن که عمر بن الخطاب فرمود یک خانه در رکبة دوست تر ست نزدیک من از ده خانه
که در شام باشد و رکبه موضعی ست در حجاز گفت مالک اراده میکند حضرت عمر بجهت طول عمرها و طول بقا یعنی در حجاز
بجهت شدت وبا در شام **باب** ما جاء من تبريد الحمى بالماء باب در بیان آنچه از تبرید آب وارد شده **مالك**
عن هشام بن عروة عن فاطمة بنت المنذر ان اسماء بنت ابي بكر الصديق كانت اذا اتيت بالمرأة وقد حمت تدعو لها اخذت الماء
فصبته بينها وبين جيبها وقالت ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يامرنا ان نبردها بالماء اسماء بنت ابي بكر الصديق
وقتیکه آورده میشد پیش او زنی را که تپ رسیده بودی او را دعا خواندی بروی میگرفت آب پس میریخت آن را میان او و میان
گریبان او و میگفت هر آینه رسول الله صلی الله علیه وسلم امر میفرمود که سرد کنیم تپ را بآب **مالك** عن هشام
بن عروة عن ابيه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال ان الحمى من فيح جهنم فابردوها بالماء رسول الله صلی الله علیه
وسلم فرمود هر آینه تپ از جوش دوزخ ست پس سرد کنید او را بآب مترجم گوید ظاهر ست که این حکم برای کسی ست که از شهرهای
گرم باشد و رسیده باشد او را حمی یوم و غسل بآب نفع میدهد او را یا آنکه نیست این حکم بر طور طب بلکه امریست که مفوض
ست معرفت حقیقت آن بسوی شارع والله اعلم **باب** جواز الاسترقاء من الشكوى والعين وبيان ان العين
حق باب در جواز افسون خواندن بجهة بیماری و چشم زخم و بیان آنکه چشم زخم حق ست **مالك** عن حميد بن

فائدة [illegible] نقل [illegible] اهل العلم [illegible] وسكون الراء [illegible] بوادي تبوك [illegible] المرصدين للقتال الى فلسطين والاردن ودمشق وحمص وقنسرين [illegible] الاول التي [illegible] علما [illegible] ابا النضر [illegible] انتهى

١٢٥ [illegible] اذا كان [illegible] ركبة [illegible] هو القرار [illegible] موضع بالحجاز [illegible]

فائدة [illegible] ان هذا الخطاب [illegible] الحجاز [illegible] حمى اليوم والغسل بالماء البارد [illegible] الطب [illegible] انتهى

قيس المكي انه قال دخل على رسول الله صلى الله عليه وسلم بابني جعفر بن ابي طالب فقال لحاضنتهما مالي اراهما ضارعين فقالت
حاضنتهما يا رسول الله انه تسرع اليهما العين ولم يمنعنا ان نسترقي لهما الا انا لا ندري ما يوافقك من ذلك فقال
رسول الله صلى الله عليه وسلم استرقوا لهما فانه لو سبق شيء القدر لسبقته العين آورده شد بحضور آنحضرت صلى الله
عليه وسلم دو پسر جعفر بن ابي طالب را پس فرمود آنحضرت صلى الله عليه وسلم بزني که در کنار گرفته بود ایشانرا چیست مرا
که می بینم ایشانرا لاغر و ضعیف پس گفت در کنار گیرنده ایشان یا رسول الله زود اثر میکند بر ایشان چشم زخم و منع کرد
ما را ازانکه افسون خوانیم برای ایشان مگر آنکه نمیدانیم که چه چیز موافق طبع شریف تو می افتد از افسونها پس فرمود
رسول الله صلی الله علیه وسلم افسون خوانید برای ایشان پس هر آینه حال اینست که اگر پیشدستی میکرد چیزی بر تقدیر
الهی هر آینه پیشدستی کردی بروی چشم زخم **مالك** عن يحيى بن سعيد عن سليمان بن يسار عن عروة بن الزبير حدثه
ان رسول الله صلى الله عليه وسلم دخل بيت ام سلمة زوج النبي صلى الله عليه وسلم وفي البيت صبي يبكي فذكروا
ان به العين قال عروة فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم الا تسترقون له من العين رسول الله صلى الله عليه وسلم
داخل شد بخانه ام سلمه و در انجا کودکی بود که میگریست پس ذکر کردند مردم خانه پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم که آن
کودک را چشم زخم رسیده است پس فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم آیا افسون نمیخوانید برای او از جهت چشم زخم
مالك عن يحيى بن سعيد عن عمرة بنت عبد الرحمن ان ابا بكر الصديق دخل على عائشة وهي تشتكي ويهودية
ترقيها فقال ابو بكر ارقيها بكتاب الله حضرت ابوبکر صدیق درآمد بر حضرت عائشه و او بیمار بود و یهودیه افسون میخواند بروی
پس فرمود ابوبکر صدیق افسون خوان بکتاب خدا تعالی **باب** الرقية من الاوجاع در بیان افسون از جهت
دردها **مالك** عن يزيد بن خصيفة ان عمرو بن عبد الله بن كعب السلمي اخبره ان نافع بن جبير بن مطعم اخبره عن عثمان
بن ابي العاص انه اتى رسول الله صلى الله عليه وسلم قال عثمان وبي وجع قد كاد يهلكني قال فقال رسول الله صلى الله
عليه وسلم امسحه بيمينك سبع مرات وقل اعوذ بعزة الله وقدرته من شر ما اجد قال فقلت ذلك فاذهب الله ما
كان بي فلم ازل آمر بها اهلي وغيرهم عثمان بن ابي العاص آمد در خدمت آنحضرت صلی الله علیه وسلم گفت عثمان مرا دردی
بود نزدیک بهلاک ساخته بود مرا پس فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم مسح کن آن درد را بدست راست خود
هفت بار و بگو اعوذ بعزة الله وقدرته من شر ما اجد گفت پس خواندم آنرا پس دور ساخت خدا تعالی آنچه با من بود
یعنی درد پس همیشه امر میکردم باین امر اهل خود را و غیر ایشانرا **باب** الرقية من الحمى وغيرها در افسون خواندن
بجهت تب وغیر آن **مالك** عن ابن شهاب عن عروة بن الزبير عن عائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم ان

ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان اذا اشتكى يقرأ على نفسه بالمعوذات وينفث قالت فلما اشتد وجعه
كنت انا اقرأ عليه وامسح عليه بيمينه رجاء بركتها حضرت عائشه روايت نمود كه رسول الله صلى الله عليه وسلم وقتى
كه بيمار ميشد ميخواند بر نفس خود معوذات را يعني قل هو الله احد وقل اعوذ برب الفلق وقل اعوذ برب الناس و دم ميزد
گفت حضرت عائشه پس وقتيكه سخت شد مرض آنحضرت صلى الله عليه وسلم ميخواندم من بروى و مسح ميكردم بروى
دست راست او را بجهة اميد بركت دست آنحضرت صلى الله عليه وسلم **باب** الرقية من عفاريت الجن در
افسون خواندن از عفاريت جن **مالك** عن يحيى بن سعيد انه قال اسرى برسول الله صلى الله عليه و
سلم فرأى عفريتا من الجن يطلبه بشعلة من نار كلما التفت رسول الله صلى الله عليه وسلم رآه فقال له جبريل
افلا اعلمك كلمات تقولهن اذا قلتهن طفئت شعلته وخر لفيه فقال رسول الله صلى الله عليه
وسلم بلى فقال جبريل فقل اعوذ بوجه الله الكريم وبكلمات الله التامات التي لا يجاوزهن بر ولا فاجر من
شر ما ينزل من السماء ومن شر ما يعرج فيها ومن شر ما ذرأ في الارض ومن شر ما يخرج منها ومن فتن الليل والنهار
ومن طوارق الليل الا طارقا يطرق بخير يا رحمن برده شد آنحضرت را صلى الله عليه وسلم در شب معراج پس ديد
ديوى را از جنيان ميجست كه ضرر رساند بآنحضرت صلى الله عليه وسلم بشعله از آتش هرگاه التفات ميفرمود آنحضرت
ميديد او را پس گفت آنحضرت را صلى الله عليه وسلم جبريل عليه السلام آيا نيا موزم ترا كلماتى كه بخوانى
آن كلماتست را وقتى كه بخوانى آن كلماتست را فرو ميميرد شعلهٔ آتش او و فرمود آنحضرت صلى الله عليه وسلم آرى پس فرمود
جبريل بگو اعوذ بوجه الله الكريم الخ يعني پناه ميگيرم بذات خدا كرم كننده و بكلمات خدا كه كامل اند آن كلماتى كه نگذرد
از آنها هيچ نيكى و نه هيچ بدى از شر آنچه فرود مى آيد از آسمان و از شر آنچه بالا ميرود در آن و از شر آنچه پيدا كرده است در
زمين و از شر آنچه بر مى آيد از زمين و از فتنهاى شب و روز و پيش آينده هاى شب مگر پيش آينده كه پيش آيد بنيكى
اى بسيار بخشايش مهربان **باب** الامر بغسل العائن وصب غسالته على المعين در باب امر كردن بغسل شخصى كه
چشم زخم از وى رسيده باشد و ريختن آب غسل او بر كسيكه چشم زخم واقع شود بروى **مالك** عن محمد بن ابى
امامة بن سهل بن حنيف انه سمع اباه يقول اغتسل ابى سهل بن حنيف بالخرار فنزع جبة كانت عليه و
عامر بن ربيعة ينظر قال وكان سهل رجلا ابيض حسن الجلد قال فقال له عامر بن ربيعة ما رأيت كاليوم ولا
جلد عذراء فوعك سهل مكانه واشتد وعكه فأتى رسول الله صلى الله عليه وسلم فاخبر ان سهلا وعك
وانه غير رائح معك يا رسول الله واتاه رسول الله صلى الله عليه وسلم فاخبره سهل بالذى كان من شان

[illegible]

مالك ١

... الخيمة تكنى بها عن العذل لبطيه اي صرع وسقط الى الارض

عامر فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم علام يقتل احدكم اخاه الا بركت عليه ان العين حق توضأ له فتوضأ

له عامر فراح سهل مع رسول الله صلى الله عليه وسلم غسل كرد سهل بن حنيف بخرار وخرار بفتح خا معجمه وتشديد را

مهمله اولی موضعی است قریب جحفه پس از بر خود کشید جبه را که بروی بود و عامر بن ربیعه نظر میکرد بسوی او وبود

سهل مرد سفید رنگ نیک نرم بود پوست او پس گفت او را عامر بن ربیعه ندیدم هیچ چیز را مانند آنچه دیدم

امروز و نه هیچ جلد دختر بکر را مانند این دیدم پس تپ گرفته شد سهل برجای خود یعنی همانجا وسخت شد گرمی تپ او

پس شخصی آمد پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس خبر داد که سهل را تپ گرفت است و او وقت شام کوچ کننده

نیست همراه تو یا رسول الله وآمد آنحضرت صلی الله علیه وسلم نزدیک سهل پس خبر داد او را سهل آن ماجرا که بود

از حال عامر پس فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم عامر را برچه گناه میکشد یکی از شما برادر خود را چرا بارک الله نگفتی

بروی هر آینه چشم زخم واقعی است وضو کن برای او پس وضو کرد برای او عامر پس کوچ کرد وقت شام سهل

با آنحضرت صلی الله علیه وسلم **مالك** عن ابن شهاب عن ابي امامة بن سهل بن حنيف انه قال رای عامر

بن ربيعة سهل بن حنيف يغتسل فقال ما رايت كاليوم ولا جلد مخباة فلبط بسهل فاتي رسول الله صلى

الله عليه وسلم فقيل يا رسول الله هل لك في سهل بن حنيف والله ما يرفع راسه فقال هل تتهمون

به احدا قالوا نتهم عامر بن ربيعة قال فدعا رسول الله صلى الله عليه وسلم عامرا فتغيظ عليه وقال علام

يقتل احدكم اخاه الا بركت اغتسل له فغسل عامر وجهه ويديه ومرفقيه وركبتيه واطراف رجليه

وداخلة ازاره في قدح ثم صب عليه فراح سهل مع الناس ليس به باس ويد عامر بن ربيعه سهل بن حنيف را

دران حال که غسل میکرد پس گفت ندیدم چیزی مانند آنچه دیدم امروز و نه پوست هیچ دختر در پرده نشانیده را

مانند آن دیدم پس افگنده شد سهل پس آمد کسی بجناب آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس گفت یا رسول الله آیا

ترا فکری هست در شان سهل بن حنیف والله بر نمیدارد سر خود را از بالین پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه

وسلم آیا تهمت میکنید کسی را بسبب او گفتند تهمت میکنیم عامر بن ربیعه را پس خواند آنحضرت صلی الله علیه وسلم

عامر را پس خشم گرفت بروی و فرمود برچه گناه میکشد یکی از شما برادر خود را چرا بارک الله نگفتی غسل کن برای

او پس شست عامر روی خود را و دو دست خود را و دو آرنج خود را و دو زانوی خود را و اطراف پایهای

خود را و اندرون ازار خود را در پیاله بعد از ان ریخت آن غساله را بر سهل پس وقت شام روان شد سهل

با مردمان و نبود با او هیچ مرض **باب** الرقية من العقرب در باب افسون خواندن از نیش کژدم **مالك**

عن سهيل بن ابي صالح عن ابيه عن ابي هريرة ان رجلا من اسلم قال ما نمت هذه الليلة فقال له رسول الله صلى
الله عليه وسلم من اي شيء فقال لدغتني عقرب فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم اما انك لو قلت حين
امسيت اعوذ بكلمات الله التامات من شر ما خلق لم يضرك مردي از قبيله اسلم گفت نخفتم من امشب پس
فرمود او را رسول الله صلى الله عليه وسلم بسبب كدام چيز پس گفت آمد و نيش زد مرا كژدم پس فرمود رسول الله
آگاه باش اگر ميگفتي وقتيكه داخل ميشدي در شام اين كلمات را اعوذ بكلمات الله التامة ضرر نميرسانيد ترا **باب**
الرقية من السحر افسون خواندن از سحر **مالك** عن سمي مولى ابي بكر عن القعقاع بن حكيم ان كعب الاحبار
قال لولا كلمات اقولهن لجعلتني اليهود حمارا فقيل له وما هن فقال اعوذ بوجه الله العظيم الذي
ليس شيء اعظم منه وبكلمات الله التامات التي لا يجاوزهن بر ولا فاجر وباسماء الله الحسنى كلها ما
علمت منها وما لم اعلم من شر ما خلق وذرأ وبرأ كعب احبار گفت اگر نبودي كلماتي كه ميگويم من آنها را هرآينه
گردانيدي مرا يهود خر پس گفته شد او را كدام اند آن كلمات پس گفت اعوذ بوجه الله العظيم الخ يعني پناه ميگيرم
بذات خداي بزرگ آنكه نيست هيچ چيز بزرگتر از وي و پناه ميگيرم بكلمات خدا كه كامل اند آنكه در نميگذرد از آنها
هيچ نيكوكاري و نه هيچ بدكاري و پناه ميگيرم بنام هاي خداتعالى كه نيك اند همه آنها آنچه ميدانم از ان اسما و آنچه
نميدانم از شر چيزيكه آفريد و منتشر كرد آنرا و آفريد **باب** ما يقول من يروع في منامه چه چيز بگويد كسيكه ترسانيده شود
در خواب خود **مالك** عن يحيى بن سعيد انه قال بلغني ان خالد بن الوليد قال لرسول الله صلى الله
عليه وسلم اني اروع في منامي فقال له رسول الله صلى الله عليه وسلم قل اعوذ بكلمات الله التامة من
غضبه وعقابه وشر عباده ومن همزات الشياطين وان يحضرون خالد بن الوليد گفت در خدمت
آنحضرت صلى الله عليه وسلم هرآينه من ترسانيده ميشوم در خواب خود پس فرمود او را آنحضرت صلى الله عليه وسلم
بگو اعوذ بكلمات الله التامة الخ يعني پناه ميگيرم بكلمات خداتعالى كه كامل است از غضب او و از عذاب او و از شر بندگان
او و از تاثيرات شياطين و از آنكه حاضر شوند شياطين بمن **باب** لا عدوى ولا هام ولا صفر ولا
يحل الممرض على المصح عدوى نيست و هام نيست و صفر نيست و فرود نيايد صاحب جانوران مريض بر جاي صاحب
جانوران تندرست **مالك** انه بلغه عن بكير بن عبد الله بن الاشج عن ابن عطية ان رسول
الله صلى الله عليه وسلم قال لا عدوى ولا هام ولا صفر ولا يحل الممرض على المصح وليحلل المصح حيث
شاء فقالوا يا رسول الله وما ذاك قال رسول الله صلى الله عليه وسلم انه اذى رسول الله صلى الله عليه

١٧٩

فرمود نیست عدوی و نیست هام و نیست صفر معنی لاعدوی آنست که در جاهلیت گمان میکردند که انسان یا جانور صحیح را چون بمریض نزدیک سازند مرض او بصحیح میرسد پس آنحضرت صلی الله علیه وسلم آنرا نفی فرمود بآنمعنی که این از اسباب خفیه است و هیچ حکمی بر آن وا نیست مثل قصاص و استهلاک و غیر آن معنی لا هام آنست طایری که بشب می پرد اهل جاهلیت از وی شگون بد میگرفتند و گمان میکردند که روح مقتول بصورت وی ممثل میشود و بنام او ندا میکند تا انکه کین او بظهور آید و آنرا هامه میگفتند و جمع آن هام است پس آنحضرت صلی الله علیه وسلم نفی آن فرمود و معنی لا صفر آنست که اهل جاهلیت گمان میکردند که در شکم آدمی ماری پیدا میشود که نزدیک گرسنگی ایذا میرساند و آنرا صفر میگفتند پس آنحضرت صلی الله علیه وسلم نفی آن فرمود و امر فرمود که فرود نیاید صاحب شتران مریض بقرب صاحب شتران تندرست و فرود آید صاحب شتران تندرست هر کجا که خواهد پس گفتند اصحاب یا رسول الله چیست این حکم یعنی چرا است این حکم فرمود این نوعی از ایذا است

مالك عن عبد الله بن ابی بکر بن حزم عن ابن ابی مُلَيكة ان عمر بن الخطاب مر بامراة مجذومة وهی تطوف فی البیت فقال لها یا امة الله لا تؤذی الناس لو جلست فی بیتك فجلست فمر بها رجل بعد ذلك فقال لها ان الذی كان نهاك قد مات فاخرجی فقالت ما كنت لاطیعه حیا واعصیه میتا عمر بن الخطاب گذشت بر زنی صاحب مرض جذام و حال آنکه وی طواف میکرد کعبه را پس گفت او را عمر بن الخطاب ای کنیزک خدا ایذا مده مردمان را آرزو کردم که در خانه نشینی تو یعنی بیرون نیائی پس نشست آن زن در خانه پس بگذشت بروی مردی بعد از آن پس گفت آن زن را هر آئینه آنکس که ترا نهی کرده بود از برآمدن هر آئینه مرد پس برآ پس گفت آن زن نیستم من که فرمان برم او را حال آنکه زنده باشد و نافرمانی کنم او را حال آنکه او مرده است

باب ما يتقى من الشؤم در بیان آنکه پرهیز کرده شود از گرفتن شگون بد

مالك عن ابی حازم بن دینار عن سهل بن سعد الساعدی ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال ان كان ففی الفرس والمرءة والمسكن یعنی الشوم رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود اگر باشد در اسپ و زن و خانه خواهد بود مراد میدهد بدشگونی را

مالك عن ابن شهاب عن حمزة وسالم ابنی عبد الله بن عمر عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال الشوم فی الدار والمرءة والفرس رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود بدشگونی در خانه میباشد و در زن و در اسپ

مالك عن یحیی بن سعید انه قال جاءت امراة الی رسول الله صلى الله عليه وسلم فقالت یا رسول الله دار سكناها والعدد

كثير والمال وافر فقل العدد وذهب المال فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم دعوها ذميمة امد

آمد زنی پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس گفت یا رسول الله خانه هست که ساکن شدیم در آن خانه حال آنکه شمار

قبیله بسیار بود و مال وافر بود پس کم شد شمار و رفت مال پس فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم بگذارید آن

خانه را بد خانه ایست او مترجم گوید نزد فقیر حاصل معنی این حدیث آنست که این چیزها از اسباب خفیه اند باید که

ترک کند وقتی که به بیند علامات آنرا بتجربه و امثال آن و بپرهیز نماید ازان والله اعلم باب القاب اب

و در بیان نام نیک مالک عن يحيى بن سعيد ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال للقحة تحلب

من يحلب هذه فقام رجل فقال له رسول الله صلى الله عليه وسلم ما اسمك فقال له الرجل مرة فقال

له رسول الله صلى الله عليه وسلم اجلس ثم قال من يحلب هذه فقام رجل فقال له رسول الله صلى الله

عليه وسلم ما اسمك فقال حرب فقال له رسول الله صلى الله عليه وسلم اجلس ثم قال من يحلب هذه

فقام رجل فقال له رسول الله صلى الله عليه وسلم ما اسمك فقال يعيش فقال له رسول الله صلى الله

عليه وسلم احلب رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود برای ماده شتر شیردار که مهیا کرده بودند برای دوشیدن

که میدوشد این را پس برخاست مردی پس فرمود او را رسول الله صلی الله علیه وسلم که چیست نام تو پس

آنمرد گفت نام من مره است پس گفت رسول الله صلی الله علیه وسلم که بنشین بعد ازان فرمود که میدوشد این

را پس برخاست مردی پس فرمود او را رسول الله صلی الله علیه وسلم که چیست نام تو گفت حرب است

یعنی نام او پس فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم او را که بنشین بعد ازان باز فرمود که میدوشد این را پس

برخاست مردی دیگر پس فرمود او را رسول الله صلی الله علیه وسلم چیست نام تو پس گفت آنمرد یعیش است

نام من پس امر فرمود او را رسول الله صلی الله علیه وسلم که بدوشد باب الرؤيا الصالحة جزء من ستة واربعين

جزءا من النبوة خواب نیک پاره ایست از چهل و شش پاره از پیغامبری مالك عن اسحق بن عبد الله

بن ابي طلحة الانصاري عن انس بن مالك ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال الرؤيا الحسنة من الرجل

الصالح جزء من ستة واربعين جزءا من النبوة رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود خواب نیک از مرد صالح پاره

ایست از چهل و شش پاره از نبوة مالك عن ابي الزناد عن الاعرج عن ابي هريرة عن رسول الله صلى

الله عليه وسلم مثل ذلك بروایت ابوهریره آمده است از آنحضرت صلعم مانند آنچه گذشت مالك عن

اسحق بن عبد الله بن ابي طلحة عن زفر بن صعصعة بن مالك عن ابيه عن ابي هريرة ان رسول الله

صلی الله علیه وسلم کان اذا انصرف من صلوة الغداة یقول هل رای احد منکم اللیلة رؤیا ویقول
لیس یبقی بعدی من النبوة الا الرؤیا الصالحة رسول الله صلی الله علیه وسلم وقتیکه باز میگشت از نماز بامداد
میفرمود آیا دیده است کسی از شما امشب خوابی را ومیفرمود وباقی نخواهد ماند از پیغامبری بعد از من مگر خواب
نیک **مالک** عن زید بن اسلم عن عطاء بن یسار ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال لن یبقی بعدی
من النبوة الا المبشرات فقالوا وما المبشرات یا رسول الله قال الرؤیا الصالحة یریها الرجل الصالح
او تری له جزء من ستة واربعین جزءا من النبوة رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود باقی نخواهد ماند بعد از
من از خصال نبوت مگر مبشرات یعنی خوابهای بشارت دهنده صاحب خود را بالخیر آینده پس گفتند اصحاب وچیست مبشرات
یا رسول الله فرمود خواب نیک که به بیند آن را مرد صالح یا دیده شود برای او پاره ایست از پاره ها چهل وشش
گانه از نبوة **مالک** عن هشام بن عروة عن ابیه انه کان یقول فی هذه الآیة لهم البشری فی الحیوة
الدنیا وفی الآخرة قال هی الرؤیا الصالحة یریها الرجل او تری له عروه میگفت در تفسیر این آیت لهم البشری
که آن خواب نیک است که به بیند آن را مرد یا دیده شود برای او **باب** اذا رای فی منامه ما یکره فلینفث
ثلثا ولیتعوذ بالله من الشیطان وقتی که به بیند در خواب آنچه ناپسند میکند پس باید که تف کند سه مرتبه وپناه بگیرد
بخدا از شیطان **مالک** عن یحیی بن سعید عن ابی سلمة بن عبد الرحمن انه قال سمعت ابا قتادة
بن ربعی یقول سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول الرؤیا الصالحة من الله والحلم من الشیطان
فاذا رای احدکم الشیء یکرهه فلینفث عن یساره ثلث مرات ولیتعوذ بالله من شرها فانه لن تضره ان
شاء الله تعالی قال ابو سلمة ان کنت لاری الرؤیا هی اثقل علی من الجبل فلما سمعت هذا الحدیث فما
کنت ابالیها ابو سلمه بن عبد الرحمن گفت که شنیدم ابو قتاده را که میگفت شنیدم از آنحضرت صلی الله علیه وسلم
که فرمود خواب نیک از جانب خدا تعالی است وخواب پریشان از شیطان است پس وقتیکه به بیند یکی از شما
چیزی را که ناپسند میکند آن را پس باید که تف کند بجانب چپ خود سه بار وباید که پناه گیرد بخدا تعالی پس هر آینه
آن خواب ضرر نخواهد رسانید او را گفت ابو سلمه هر آینه میدیدم خوابی که گران تر بود بر من از کوه پس وقتی
که شنیدم این حدیث را هیچ پروا نکردم آن را **باب** یجب الاستیذان اذا دخل بیت غیره واجب است
طلب اذن نمودن وقتی که قصد در آمدن بخانه غیری کند قال الله تعالی یا ایها الذین آمنوا لا تدخلوا بیوتا غیر
بیوتکم حتی تستانسوا وتسلموا علی اهلها ذلکم خیر لکم لعلکم تذکرون ای مسلمانان داخل نشوید بخانه ها غیر خانهای خود

قلت ... وتایید یقول ... فی حق الانبیاء ... لان النبوة ... صلی الله علیه وسلم ...

قوله الرؤیا الصالحة ... من الله ... والحلم من الشیطان ...

یکون ذلک من مزاج الطبیعة کمن غلب علیه الدم یری الفصد والرعاف والحمرة ومن غلب علیه الصفراء یری النار والاشیاء ...

خود تا آنکه دستوری طلب کنید و سلام گوئید بر اهل آن خانها این بهتر است برای شما تا باشد که شما پند پذیرید فان لم

تجدوا فیها احداً فلا تدخلوها حتی یؤذن لکم وان قیل لکم ارجعوا فارجعوا هو ازکی لکم والله بما تعملون

علیم لیس علیکم جناح ان تدخلوا بیوتاً غیر مسکونة فیها متاع لکم والله یعلم ما تبدون وما تکتمون

پس اگر نیابید در آنجا هیچکس را در میائید آنجا تا آنکه دستوری داده شود شما را و اگر گفته شود شما را که باز گردید پس

باز گردید باز گردیدن پاک تر است شما را و خدا بآنچه میکنید داناست نیست بر شما گناهی در آنکه در آئید بخانهائے که

مسکن کسی نیست در آنجا منفعتے باشد شما را یعنی رباط و وقف و خدا میداند آنچه آشکار میکنید و آنچه پوشیده مے

دارید قال واذا بلغ الاطفال منکم الحلم فلیستاذنوا کما استاذن الذین من قبلهم و چون رسند کودکان

از شما بحد احتلام باید که دستوری طلب کنند چنانکه دستوری میطلبیدند آنانکه پیش از ایشان بودند **مالک** انه

بلغه انه یستحب اذا دخل البیت غیر المسکون یقال السلام علینا وعلی عباد الله الصالحین مالک را رسید

از اهل علم که مستحب است وقتیکه داخل شود در خانه غیر مسکون یعنی آنجا ساکن نباشد گفته شود السلام علینا وعلی

عباد الله الصالحین **باب** یستحب الاستیذان اذا دخل بیت نفسه او بیتاً واحد من محارمه

مستحب است دستوری طلب کردن وقتی که داخل شود در خانه خود را یا خانه یکی از محرمان خود را **مالک** عن

صفوان بن سلیم عن عطاء بن یسار ان رسول الله صلی الله علیه وسلم سأله رجل فقال یا رسول الله

استاذن علی امی فقال نعم فقال الرجل انی معها فی البیت فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم استاذن

علیها فقال الرجل انی خادمها فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم استاذن علیها اتحب ان تریها

عریانة قال لا قال فاستاذن علیها سوال کرد مردی آنحضرت را صلی الله علیه وسلم پس گفت یا رسول الله

آیا دستوری طلب کنم بر مادر خود پس فرمود آری پس گفت آنمرد هر آئینه من با او باشم در یک خانه پس فرمود

رسول الله صلی الله علیه وسلم دستوری طلب کن بر وی پس گفت آنمرد هر آئینه من خدمت کننده اویم پس فرمود

آنحضرت صلی الله علیه وسلم دستوری طلب کن بر وی آیا دوست میداری که به بینی او را برهنه گفت نمیخواهم گفت

پس دستوری طلب کن بر وی **باب** الاستیذان ثلث فان اذن دخل والا رجع دستوری خواستن

تا سه مرتبه است پس اگر اذن داده شود در آید بخانه والا باز گردد **مالک** عن الثقة عنده عن بکیر بن عبد

الله بن الاشج عن بسر بن سعید عن ابی سعید الخدری عن ابی موسی الاشعری انه قال قال رسول الله

صلی الله علیه وسلم الاستیذان ثلث فان اذن لک فادخل والا فارجع فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم

استیذان سه بار است پس اگر اذن داده شود در آ والا بازگرد مالک عن الثقة عنده عن بکیر بن عبد الله بن الاشج عن بسر بن سعید عن ابی سعید الخدری
عن غیر واحد من علمائهم ان ابا موسی الاشعری جاء یستاذن علی عمر بن الخطاب فاستاذن ثلثا ثم رجع
فارسل عمر بن الخطاب فی اثره فقال مالک لم تدخل فقال ابو موسی الاشعری سمعت رسول الله صلی الله
علیه وسلم یقول الاستیذان ثلث فان اذن لک فادخل والا فارجع فقال عمر بن الخطاب ومن یعلم هذا
لئن لم تاتنی بمن یعلم ذلک لافعلن بک کذا وکذا فخرج ابو موسی حتی جاء مجلسا فی المسجد یقال له مجلس
الانصار فقال انی اخبرت عمر بن الخطاب انی سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول الاستیذان
ثلث فان اذن لک فادخل والا فارجع فقال لئن لم تاتنی بمن یعلم هذا لافعلن بک کذا وکذا فان سمع ذلک
احد منکم فلیقم معی فقالوا لابی سعید الخدری قم معه وکان ابو سعید اصغرهم فقام معه فاخبر
ذلک عمر بن الخطاب فقال عمر لابی موسی اما انی لم اتهمک ولکنی خشیت ان یتقول الناس علی رسول
الله صلی الله علیه وسلم ابو موسی اشعری آمد دستوری طلب میکرد بر عمر بن الخطاب پس دستوری خواست سه بار
بعد از آن بازگشت پس آدم فرستاد حضرت عمر بن الخطاب دنبال او پس گفت چیست ترا که داخل نشدی گفت
ابو موسی شنیدم از رسول الله صلی الله علیه وسلم که میگفت خواستن دستوری سه بار است اگر اذن داده شود
ترا در آ والا بازگرد پس گفت عمر بن الخطاب وکیست آنکه بداند این حدیث را قسم بخدا اگر نیاری پیش من کسیکه
دانسته باشد این حدیث را خواهم کرد ترا چنین وچنان پس برآمد ابو موسی تا آنکه آمد بمجلسی که در مسجد بود گفته میشد
او را مجلس انصار پس گفت هر آئنه خبر دادم عمر بن الخطاب را که من شنیده ام از رسول الله صلی الله علیه وسلم
که میفرمود استیذان سه بار است پس اگر اذن داده شد ترا فبها والا بازگرد پس گفت عمر بن الخطاب والله اگر
نیاری پیش من کسی را که میداند این حدیث را خواهم کرد با تو چنین وچنان پس اگر شنیده باشد کسی از شما پس باید که
برخیزد با من پس انصار گفتند ابو سعید خدری را برخیز با ابو موسی وبود ابو سعید خردتر ایشان پس برخاست با او
پس خبر داد عمر بن الخطاب را پس گفت حضرت عمر ابو موسی را آگاه باش هر آینه من تهمت ننهاده ام بر تو ولکن ترسیدم
از آنکه دروغ بندند مردمان بر رسول الله صلی الله علیه وسلم **باب** یجب رد السلام بمثل ما سلم علیه
او افضل منه واجب است جواب سلام باز دادن مانند صیغه که سلام داده شده است بآن یا بروی یا بهتر از آن
قال الله تعالی واذا حییتم بتحیة فحیوا باحسن منها او ردوها ان الله کان علی کل شیء حسیبا وقتی که دعا خیر
داده شود شما را یعنی سلام گفته شود بر شما پس دعا خیر کنید بکلمه که وی بهتر است از آن کلمه اولی یا باز دهید همان

۱۸۴

کلمه راهر آئینه خداتعالی هست بر هر حرف حساب کننده یعنی اگر گوید سلام علیکم ده حسب میشود یکی ازین دو یا گوید السلام
علیکم و رحمة الله این بهتر است یا گوید وعلیکم السلام واین جائزست متر جم گوید ابتدا السلام سنت است وجواب
سلام واجب و وقتی که السلام علیکم جواب دهنده رامی باید که وعلیکم السلام بگوید واگر السلام علیکم هم درجواب
بگوید جائزست بنابر قول صحیح واگر تنها وعلیک بگوید نیز ادا میشود ومستحب است مجیب را که بگوید وعلیکم السلام
ورحمة الله وبرکاته **باب** هل یزید المسلّم علی قوله السلام علیکم آیا زیاده کند سلام دهنده بر السلام علیکم **مالك**

عن وهب بن کیسان عن محمد بن عمرو بن عطاء انه قال کنت جالسا عند عبد الله بن عباس فدخل علیه رجل
من اهل الیمن فقال السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته ثم زاد شیئا مع ذلك ایضا قال ابن عباس وهو یومئذ
قد ذهب بصره من هذا قالوا هذا الیمانی الذی یغشاك فعرّفوه ایاه قال فقال ابن عباس ان السلام انتهی
الی البرکة محمد بن عمرو گفت نشسته بودیم نزدیک عبد الله بن عباس پس داخل شد بروی مردی از اهل یمن پس گفت
السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته بعد ازان زیاده کرد چیزی را باین کلمات پس گفت ابن عباس ودمی آنروز رفته
بود بصارت او کیست آن سلام کننده یاران گفتند آن یمنی هست که حاضر میشود نزدیک تو پس تعریف کردند او را
بآن شخص تا بشناخت پس گفت ابن عباس هر آئینه سلام تمام شد نزدیک لفظ برکت **مالك** عن یحیی بن سعید

ان رجلا سلم علی عبد الله بن عمر فقال السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته والغادیات والرائحات فقال له عبد
الله بن عمر وعلیك الفا کانه کره ذلك مردی سلام گفت بر عبد الله بن عمر پس گفت باین صیغه السلام علیکم و
رحمة الله وبرکاته والغادیات والرائحات پس گفت او را عبد الله بن عمر و بر تو باد این هزار بار گویا که عبد الله بن عمر
مکروه داشت این صیغه را و ناپسند داشت آنرا **باب** یسلم الراکب علی الماشی واذا اجاب واحد من الجماعة
اجزأ عنهم باید که سلام دهد سوار بر پیاده و وقتی که جواب سلام داد یکی از جماعه کفایت میکند از همه **مالك** عن زید
بن اسلم ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال یسلم الراکب علی الماشی واذا سلم واحد من القوم اجزأ عنهم رسول
الله صلی الله علیه وسلم فرمود سلام کند سوار بر پیاده و وقتیکه جواب سلام دهد از قوم یک شخص کفایت میکند
همه را **باب** اذا سلم الیهودی کیف یجیبه وقتیکه سلام دهد یهودی چگونه جواب دهد او را **مالك** عن

عبد الله بن دینار عن عبد الله بن عمر انه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ان الیهود اذا سلم علیکم
احدهم فانما یقول السام علیکم فقل علیك رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود هر آئینه یهود وقتی که سلام
میدهد بر شما کسی از ایشان پس غیر این نیست که میگوید السام علیکم یعنی مرگ باد بر شما پس تو در جواب او بگو بر تو باد

فکلمت حدیث الترمذی تخلف مجلس رجال الی داود جاء رجل الی النبی صلی الله علیه وسلم فقال السلام علیك فقال النبی صلی الله علیه وسلم عشر وزاد آخر ورحمة الله فقال عشرون وزاد آخر وبرکاته فقال ثلاثون وفی روایة وزاد آخر ومغفرته فقال اربعون وقال هکذا تکون الفضائل

فکلمت العلم علیم هذا اهل العلم ومسألة ١٨٥

تسلیم الراکب علی الماشی مفرزة من نظائرها فان السنة ان یسلم الماشی علی الجالس والقائم علی القاعد والصغیر علی الکبیر

فکلمت ٢٢ قد روی وعلیکم واختلف العلماء فیه فذهب قوم الی ان الصواب فیه حذف الواو حتی یصیر قولهم بعینه مردودا علیهم وبادخال الواو یقع الاشتراك وقال آخرون یجوز ادخال الواو وکانه یقول الموت یاتی علینا وعلیکم والسام

يستحب افشاء السلام على من تعرف وعلى من لا تعرف مستحب است اظهار سلام بر هر كه شناسى او را و بر هر كه
نشناسى **مالك** عن اسحاق بن عبد الله بن ابى طلحة ان الطفيل بن ابى بن كعب اخبره انه كان يأتى عبد الله
بن عمر فيغدو معه الى السوق قال فاذا غدونا الى السوق لم يمر عبد الله بن عمر على سقاط ولا على صاحب بيعة
ولا مسكين ولا احد الا سلم عليه قال الطفيل فجئت عبد الله بن عمر يوما فاستتبعنى الى السوق فقلت
له وما تصنع فى السوق وانت لا تقف على البيع ولا تسأل عن السلع ولا تسوم بها ولا تجلس فى مجالس
السوق قال واقول اجلس بنا ههنا نتحدث فقال لى عبد الله بن عمر يا ابا بطن وكان الطفيل ذا بطن انما نغدو
من اجل السلام نسلم على من لقينا طفيل پسر ابى بن كعب مى آمد پيش عبد الله بن عمر پس وقت بامداد مى رفت همراه او
بجانب بازار گفت طفيل پس وقتيكه بگاه مى رفتيم بجانب بازار نميگذشت عبد الله بن عمر بر سقط فروشى و نه بر صاحب
فروختن و نه بر فقيرى و نه بر هيچ يكى مگر كه سلام ميگفت بر وى گفت طفيل پس آمدم پيش عبد الله بن عمر روزى
پس طلب كرد از من كه از پى او روم بجانب بازار پس گفتم او را چه چيز ميكنى در بازار يعنى چرا ميروى و حال آنكه
تو استاده نميشوى بر فروختن و نه سوال ميكنى از متاعى و نه نرخ آن مقرر ميكنى و نمى نشينى در مجلسى از مجلسهاى بازار
گفت و من ميگويم يعنى سبب آمدن و رفتن ببازار بيان ميكنم بنشين اينجا تا با يكديگر سخن ميگوييم پس گفت مرا عبد الله
بن عمر اى صاحب شكم و بود طفيل صاحب شكم بزرگ خبر اين نيست كه بگاه ميرويم از براى سلام تا سلام دهيم
بر هر كه ملاقات كنيم با او **باب** يستحب المصافحة والهدية مستحب است مصافحه كردن و هديه فرستادن
مالك عن عطاء بن عبد الله الخراسانى انه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم تصافحوا يذهب
الغل وتهادوا وتحابوا وتذهب الشحناء رسول الله صلى الله عليه وسلم با يكديگر مصافحه كنيد تا دور شود كينه
وبا يكديگر هديه فرستيد تا با يكديگر محبت شويد يعنى دوستى پيدا كنيد تا دور شود دشمنى **باب** يستحب للانسان
اذا لقى اخاه يقول كيف انت او كيف حالك ويستحب له ان يجيب فيقول احمد الله تعالى
اليك مستحب است آدمى را وقتى كه ملاقات كند با برادر خود بگويد چگونه تو يا چيست حال تو و مستحب است او را
كه جواب دهد پس گويد شكر ميگويم خدا تعالى را متوجه شده بسوى تو **مالك** عن اسحق بن عبد الله بن ابى
طلحة عن انس بن مالك انه سمع عمر بن الخطاب وسلم عليه رجل فرد عليه السلام ثم سال عمر الرجل
كيف انت فقال احمد اليك الله تعالى فقال ذلك الذى اردت منك انس بن مالك شنيد عمر بن الخطاب
وسلام داد بروى مردى پس رد كرد بروى جواب سلام بعد از آن پرسيد حضرت عمر آن مرد را چگونه هستى تو پس

قوله ... قوله ... قال النووي ان المصافحة سنة مجمع عليها عند كل لقاء واما ما اعتاده الناس من المصافحة بعد صلوتي الصبح والعصر فلا اصل له في الشرع على هذا الوجه ولكن لا باس به فان اصل المصافحة

١٩٦

سنة وكونهم حافظوا عليها في بعض الاحوال وفرطوا فيها في كثير من الاحوال او اكثرها لا يخرج ذلك البعض عن كونه من المصافحة التي ورد الشرع باصلها اقول وهكذا ينبغي ان يقال في المصافحة يوم العيد وعلى ... قوله ... هذا الرجل ...

گفت حمد میگوئیم متوجه شده بسوی تو خدا ایں فرمود حضرت عمر نیست آنچه اراده میکردم از تو **باب** الامر بتشمیت العاطس الحامد غیر المزکوم باب در حکم یرحمک الله گفتن بعطسه زننده که حمد گفته باشد و صاحب مرض زکام نباشد **مالک** عن عبد الله بن ابی بکر عن ابیه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال ان عطس فشمته ثم ان عطس فشمته ثم ان عطس فشمته ثم ان عطس فقل انت مضنوك قال عبد الله بن ابی بکر لا ادری ابعد الثالثة او الرابعة رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود اگر عطسه زند عطسه زننده پس یرحمک الله بگو او را بعد از ان اگر باز عطسه زند پس یرحمک الله بگو او را بعد از ان اگر باز عطسه زند پس یرحمک الله بگو او را بعد از ان اگر باز عطسه زند پس بگو تو صاحب زکامی گفت عبد الله نمیدانم آیا بعد سه مرتبه گفت یا بعد چهار مرتبه یرحمک گوید مستحب است عاطس را که بعد عطسه الحمد لله گوید و اگر الحمد لله رب العالمین گوید بهتر است وسنت است یرحمک الله گفتن بر کسی که حمد عاطس را شنود و مستحب است نزد شافعی و اصحاب مالک مختلف اند در وجوب تشمیت عاطس **باب** یستحب ان یجیب المشمت مستحب است که عاطس جواب دهد یرحمک الله گوینده را **مالک** عن نافع ان عبد الله بن عمر کان اذا عطس فقیل له یرحمك الله قال یرحمنا الله و ایاکم ویغفر لنا ولکم عبد الله بن عمر وقتی که عطسه میزد و پس گفته میشد او را یرحمک الله میگفت یرحمنا الله و ایاکم ویغفر لنا ولکم **باب** التاکید فی حفظ المنطق در بیان تاکید در نگاهبانی از سخن بکر و ناپسند **مالک** عن سعید بن ابی سعید المقبری عن ابی شریح الکعبی ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال من کان یومن بالله والیوم الاخر فلیقل خیرا او لیصمت مختصر رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود هر که ایمان آرد بخدا تعالی و روز آخر پس باید که بگوید سخن نیک یا سکوت کند **مالک** عن محمد بن عمرو بن علقمة عن ابیه عن بلال بن الحارث المزنی ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال ان الرجل لیتکلم بالکلمة من رضوان الله ما کان یظن ان تبلغ ما بلغت یکتب الله له بها رضوانه الی یوم یلقاه وان الرجل لیتکلم بالکلمة من سخط الله ما کان یظن ان تبلغ ما بلغت یکتب الله له بها سخطه الی یوم یلقاه رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود هر آئنه آدمی میگوید کلمه از باب رضامندی خدا تعالی گمان نمیکند که برسد تا آنجا که رسید مینویسد خدا تعالی برای او بسبب آن کلمه رضامندی خود تا روزیکه ملاقات کند با خدا و هر آئینه مرد میگوید سخنی از باب غضب خدا تعالی گمان نمی برد که برسد تا آنجا که رسید مینویسد خدا تعالی برای او بسبب آن کلمه ناخوشنودی خود تا روزیکه ملاقات کند با خدای تعالی **مالک** عن عبد الله بن دینار عن ابی

قوله علی هذا اهل العلم انهم اتفقوا علی انه یستحب للعاطس ان یقول عقیب عطاسه الحمد لله فان قال الحمد لله رب العالمین کان احسن ویستحب لکل من سمعه ان یقول یرحمک الله

١٨٧

قال النووی استحباب التشمیت هو مذهبنا واختلف اصحاب مالک فی وجوبه ١٢

قوله علی هذا اهل العلم وهذا ادب ١٢

صالح السمان انه اخبره ان ابا هريرة قال ان الرجل ليتكلم بالكلمة ما يلقي لها بالاً يهوي بها في نار جهنم
وان الرجل ليتكلم بالكلمة ما يلقي لها بالاً يرفعه الله بها في الجنة گفت ابوهریره بر آئینه مرد بر زبان آرد کلامی
متوجه میکند بجانب او دل را یعنی عظم او بخاطری آرد می افتد بسبب او در آتش دوزخ و هر آئینه مرد بر زبان می
آرد کلمه را که متوجه کرده است بسوی او دل را بر میدارد خدا تعالی آن مرد را بسبب آن کلمه در بهشت **مالك**
عن زيد بن اسلم عن عطاء بن يسار ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال من وقاه الله شر اثنين ولج
الجنة فقال رجل يا رسول الله الا تخبرنا فسكت رسول الله صلى الله عليه وسلم ثم عاد رسول الله صلى
الله عليه وسلم فقال مثل ذلك ايضا مثل مقالته الاولى فقال له الرجل الا تخبرنا يا رسول الله فسكت
رسول الله صلى الله عليه وسلم ثم قال رسول الله صلى الله عليه وسلم مثل ذلك ايضا فقال الرجل
الا تخبرنا يا رسول الله ثم قال رسول الله صلى الله عليه وسلم مثل ذلك ايضا ثم ذهب الرجل يقول
مثل مقالته الاولى فاسكته رجل الى جنبه فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم من وقاه الله شر اثنين ولج
الجنة ما بين لحييه وما بين رجليه ما بين لحييه وما بين رجليه ما بين لحييه وما بين رجليه رسول الله
صلی الله علیه وسلم فرمود هر که او را نگاه دارد خدای تعالی از شر دو چیز در آید به بهشت پس گفت مردی یا رسول ۱۸۸
الله آیا خبر نمیدهی ما را پس خاموش شد آنحضرت صلی الله علیه وسلم بعد از ان باز فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم
مانند آن سخن نخستین پس گفت او را آن مرد آیا خبر نمیدهی ما را یا رسول الله پس خاموش شد بعد از ان فرمود آن
حضرت صلی الله علیه وسلم مانند آن سخن پس گفت آن مرد آیا خبر نمیدهی ما را یا رسول الله بعد از ان فرمود آنحضرت
صلی الله علیه وسلم مانند آن سخن پس شروع کرد آن مرد که بگوید سخن نخستین خود پس خاموش گردانید او را مردی
که بر پهلوی او نشسته بود پس فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم هر که نگاه دارد او را خدای تعالی از شر دو
چیز در آید به بهشت ما بین دو کله خود و ما بین دو پای خود ما بین دو کله خود و ما بین دو پای خود ما بین دو
کله خود و ما بین دو پای خود یعنی از شر زبان و از شر ما تحت ازار **مالك** عن يحيى بن سعيد ان
عيسى ابن مريم عليه السلام لقي خنزيرا فقال له انفذ بسلام فقيل له تقول هذا الخنزير فقال عيسى
ابن مريم عليه السلام اني اخاف ان اعود لساني المنطق بالسوء عیسی بن مریم علیه السلام بر خورد بخوکی پس
گفت او را برو بسلامتی پس گفتند او را آیا میگوی این کلمه مر خوک را پس گفت عیسی علیه السلام هر آئینه من میترسم که عادت
کنم زبان خود را سخن بد **مالك** انه بلغه ان عيسى بن مريم عليه السلام كان يقول لا تكثروا الكلام

ما القى له بالاً اى ما استمع اليه ولا جعل قلبه نحوه ١٢

فلتة بقال

سانه

بغير ذكر الله فتقسو قلوبكم فان القلب القاسي بعيد من الله ولكن لا تعلمون ولا تنظروا في ذنوب الناس
كانكم ارباب وانظروا في ذنوبكم كانكم عبيد فانما الناس مبتلى ومعافى فارحموا اهل البلاء واحمدوا
الله على العافية حضرت عيسى علیه السلام میفرمود سخن بسیار مگوئید بدون ذکر خدا تعالی پس سخت شود دل شما پس هر آئینه
دل سخت دور است از خدا ولیکن نمیدانید و نظر مکنید در عیبهای مردمان گویا که شما خدا وندید و نظر کنید در گناهان
خود گویا که بندگان هستید پس جز این نیست که مردم دو قسم هستند مبتلا و عافیت داشته شده پس رحم کنید بر اهل
بلا و شکر گوئید بر عافیت **باب** ما جاء في الكذب حرام است دروغ گفتن **مالك** عن صفوان بن
سليم انه قال قيل لرسول الله صلى الله عليه وسلم ايكون المؤمن جبانا فقال نعم فقيل ايكون المؤمن
بخيلا فقال نعم فقيل له ايكون المؤمن كذابا قال لا گفته شد در جناب آنحضرت صلی الله علیه وسلم آیا میباشد
مسلمان بزدل فرمود آری پس گفته شد در خدمت آنحضرت صلی الله علیه وسلم آیا میباشد مسلمان بخیل فرمود آری
پس گفته شد اورا صلی الله علیه وسلم آیا میباشد مومن دروغگوی فرمود نی **مالك** انه بلغه ان عبد الله بن
مسعود كان يقول عليكم بالصدق فان الصدق يهدي الى البر والبر يهدي الى الجنة اياكم والكذب
فان الكذب يهدي الى الفجور والفجور يهدي الى النار الا ترى انه يقال صدق وبر وكذب وفجر عبد الله
بن مسعود میگفت لازم گیرید راست گوئی پس هر آئینه راست گوی راه می نماید بجانب نیکو کاری و نیکو کاری راه
نماید به بهشت و دور دارید خود را از دروغ گفتن پس هر آئینه دروغ گفتن راه مینماید بسوی بدکاری و بدکاری
راه می نماید بسوی دوزخ آیا نمی بینی که گفته میشود راست گفت و نیکو کاری کرد و دروغ گفت و بدکاری کرد
مالك انه بلغه ان عبد الله بن مسعود كان يقول لا يزال العبد يكذب وتنكت في قلبه نكتة
سوداء حتى يسود قلبه فيكتب عند الله من الكاذبين عبد الله بن مسعود میفرمود همیشه دروغ میگوید بنده
و اثر کرده میشود در دل او اثری سیاه تا آنکه سیاه میشود دل او پس نوشته میشود نزدیک خدا تعالی از دروغگویان
مالك انه بلغه انه قيل للقمان ما بلغ بك ما نرى يريدون الفضل فقال لقمان صدق الحديث
واداء الامانة وترك ما لا يعنيني گفته شد لقمان را چه چیز رسانید ترا تا این مرتبه که می بینیم مراد میداشتند مرتبه بزرگی
پس گفت حضرت لقمان راست گفتن سخن و ادا امانت و ترک کردن من مالا یعنی را یعنی آنچه فائده نمی بخشید
باب مرخص في وعد الرجل امراته بما ليس عنده رخصت داده شد یعنی دروغ گفتن در وعده دادن
مرد زن خود را بچیزی که نیست نزدیک او **مالك** عن صفوان بن سليم ان رجلا قال لرسول الله صلى

فائدة ... وهي من ... قالت لم اسمعه ... صلى الله عليه وسلم يرخص في شيء مما يقول الناس ... الا في ثلث الحرب والاصلاح بين الناس وحديث الرجل امراته والمراة زوجها وهذا الحديث يدل على اباحة بعض الكذب للمصلحة ... الكذب ... الصدق ...

١٨٩

الله علیه وسلم اکذب امراتی فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا خیر فی الکذب فقال الرجل
اعدها واقول لها فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا جناح علیک مردی عرض کرد در خدمت آن
حضرت صلی الله علیه وسلم آیا دروغ گویم زن خود را فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم هیچ نیکی نیست در دروغ
گفتن پس گفت آنمرد آیا وعده کنم با او وسخن بملاطفه گویم با او پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم هیچ گناهی نیست
بر تو

باب تحریم السخریة واللمز والتنابز وظن السوء والتجسس والغیبة والنمیمة

حرام است استهزا کردن وعیب کسی نمودن ولقب بد بر کسی نهادن وبدگمانی کردن وعیب جوئیدن وغیبت کردن وسخن چینی
نمودن قال الله تعالی یا ایها الذین امنوا لا یسخر قوم من قوم عسی ان یکونوا خیرا منهم ولا نساء من نساء
عسی ان یکن خیرا منهن ولا تلمزوا انفسکم ولا تنابزوا بالالقاب بئس الاسم الفسوق بعد الایمان
ومن لم یتب فاولئک هم الظلمون ای مسلمانان تسخر نکنند قومی با قومی شاید که ایشان بهتر باشند از آن تسخر کنندگان
و باید که تسخر نکنند زنان با زنان شاید که ایشان بهتر باشند از آن تسخر کنندگان وعیب مکنید جماعه خود را یعنی
مسلمانان را ومخوانید یکدیگر را بلقبهای بد بدست نامی که آن گناه است بعد مسلمان شدن یعنی بدست نام نهادن
کسی را آن نام نهادن گناه باشد مانند فاسق وکافر هر که توبه نکند پس آنجماعه ایشان ستمگارانند قال الله تعالی
یا ایها الذین امنوا اجتنبوا کثیرا من الظن ان بعض الظن اثم ولا تجسسوا ولا یغتب بعضکم بعضا ایحب
احدکم ان یاکل لحم اخیه میتا فکرهتموه واتقوا الله ان الله تواب رحیم ای مسلمانان احتراز کنید از بسیاری
از گمان بد هر آئینه بعض گمان گناه است وتفحص عیب کسی مکنید وغیبت مکنند بعضی از شما .... بعضی را آیا
دوست میدارد یکی از شما که بخورد گوشت برادر خود را در حالی که مرده است اگر بخورید ناپسند دارید او را و
بترسید از خدا هر آئینه خدا توبه پذیرنده مهربان است قال الله تعالی ولا تطع کل حلاف مهین هماز مشاء بنمیم
وفرمان بری مکن هر بسیار سوگند خورنده را خوار شده را عیب کننده بر مردم دونده بسخن چینی را

مالك

عن الولید بن عبد الله بن صیاد ان المطلب بن عبد الله بن حنطب المخزومی اخبره ان رجلا سائل
رسول الله صلی الله علیه وسلم ما الغیبة فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم ان تذکر من المرء ما
یکره ان یسمع قال یا رسول الله .... وان کان حقا قال رسول الله صلی الله علیه وسلم
اذا قلت باطلا فذلک البهتان مردی سوال کرد آنحضرت صلی الله علیه وسلم که چیست غیبت پس فرمود آنحضرت
صلی الله علیه وسلم غیبت آنست که ذکر کنی از مردی چیزی که وی ناپسند دارد آنرا اگر بشنود پس گفت یا رسول الله

١٩٠

ای رجل بقصد الافساد والهمزة العیب بالغیب واللمزة العیب فی الوجه ١٢

واگرچه آن حق باشد پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم وقتی که گوئی دروغ پس آن بهتان است **باب** النهی
عن انتهار الفقراء والیتمی در منع بانگ زدن بر فقیران و یتیمان قال الله تعالی فاما الیتیم فلا تقهر واما
السائل فلا تنهر اما بر یتیم پس ستم مکن اما سائل را پس بانگ مزن و درشت مگو **باب** تحریم ذکر محاسن النساء
عند الرجال ویخرج من البیوت من یفعل ذلک حرام است ذکر حسن زنان نزدیک مردان کردن و برآورده
شود از خانها کسی که کند این کار را **مالک** عن هشام بن عروة عن ابیه ان مخنثا کان عند ام سلمة
زوج النبی صلی الله علیه وسلم فقال لعبد الله بن ابی امیة ورسول الله صلی الله علیه وسلم یسمع
یا عبد الله ان فتح الله علیکم الطائف غدا فانا ادلک علی بنت غیلان فانها تقبل باربع وتدبر بثمان
فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا یدخلن هؤلاء علیکم بود مخنثی نزد ام سلمه زوج نبی صلی الله علیه
وسلم پس گفت عبد الله پسر ابی امیه را حال آنکه آنحضرت صلی الله علیه وسلم می شنید ای عبد الله اگر مفتوح ساخت خدای
تعالی بر شما طائف را روز فردا پس من راه می نمایم ترا بر دختر غیلان پس هر آئینه وی پیش می آید بچهار شکن و پشت
میدهد بهشت شکن پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم باید که داخل نشوند این جماعه بر شما **باب** لا یحل
لمسلم ان یهجر اخاه فوق ثلث لیال الا لغرض شرعی من نهی منکر ونحوه حلال نیست هیچ مسلمانی را که مهجور
سازد برادر خود را یعنی ترک ملاقات کند زیاده بر سه شب مگر برای غرض شرعی از قبیل نهی منکر باشد یا مانند آن
مالک عن ابن شهاب عن عطاء بن یزید اللیثی عن ابی ایوب الانصاری ان رسول الله صلی الله
علیه وسلم قال لا یحل لمسلم ان یهجر اخاه فوق ثلث لیال یلتقیان فیعرض هذا ویعرض هذا وخیرهما
الذی یبدء بالسلام رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود حلال نیست مر مسلمان را که ترک ملاقات کند با برادر
خود زیاده از سه شب ملاقات کنند با یکدیگر پس اعراض کند این شخص واعراض کند آن شخص وبهترین ایشان آن کس
است که ابتدا کند بسلام **مالک** عن ابن شهاب عن انس بن مالک ان رسول الله صلی الله علیه
وسلم قال لا تباغضوا ولا تحاسدوا ولا تدابروا وکونوا عباد الله اخوانا ولا یحل لمسلم ان یهجر اخاه فوق
ثلث لیال رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود با یکدیگر کینه نکنید و با یکدیگر حسد نکنید و با یکدیگر پشت ندهید و
باشید ای بندگان خدا تعالی برادران یکدیگر و حلال نیست هیچ مسلمان را که ترک ملاقات کند با برادر خود زیاده
از سه شب **مالک** عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم
قال ایاکم والظن فان الظن اکذب الحدیث ولا تجسسوا ولا تحسسوا ولا تنافسوا ولا تحاسدوا

قولت علی هذا اهل العلم

قولت علی هذا اهل العلم وفی حکمه العلم العبد منه بیده وبحیزاته علی سیده و

۱۹۱

المرأة علی زوجها ما لم یکن ذریعة الی فساد وقد ذکر فی ذلک احادیث

ولا تباغضوا ولا تدابروا وكونوا عباد الله اخوانا رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود دور دارید خود را از گمان
بد پس هر آینه گمان بد دروغ ترین سخن است و تجسس مکنید عیوب مردمان را و با یکدیگر افزون طلبی مکنید و با یکدیگر حسد مکنید و با
یکدیگر پشت مدهید و باشید ای بندگان خدا تعالی برادران یکدیگر **باب** النهي عن سب الدهر منع از
بد گفتن زمانه **مالك** عن ابي الزناد عن الاعرج عن ابي هريرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم
قال لا يقولن احدكم يا خيبة الدهر فان الله هو الدهر رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود نگوید کسی از شما
ای خواری زمانه پس هر آینه خدا است کسی که بزمانه تعبیر کنند مترجم گوید معنی فان الله هو الدهر آنست که اوست مدبر و
متصرف در امور و مراد منبداردازدهر مگر تصرف کننده و تدبیر نماینده را فحش گوید او را مگر از گردشهای
ناگواری او نزد این قائل و در اصل اینهمه از جانب خدا تعالی است والله اعلم **باب** يحرم مخاطبة
المسلم بيا كافر حرام است خطاب کردن مسلمان بیا کافر **مالك** عن عبد الله بن دينار عن عبد الله
بن عمر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال من قال لاخيه كافر فقد باء بها احدهما رسول الله صلی الله علیه
وسلم فرمود هر که بگوید برادر خود را ای کافر پس رجوع کرده است باین کلمه یکی از ایشان یعنی آن شخص اگر مستحق این کلمه
است بروی واقع میشود و اگر نیست وبال آن برین گوینده راجع میشود **باب** ما جاء من ذم قوله هلك
الناس باب در آنچه آمد از بدی قول گوینده که بگوید هلاک شدند مردمان **مالك** عن سهيل بن ابي صالح
عن ابيه عن ابي هريرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال اذا سمعت الرجل يقول هلك الناس
فهو اهلكهم رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود وقتیکه بشنوی مردی را که گوید هلاک شدند مردمان پس او هلاک
شونده ترین ایشانست **باب** لا يتناجى اثنان دون ثالث سخن پنهان نکنند دو شخص ترک کرده شخصی سوم
را یعنی اگر سه کس باشند باید که دو کس با یکدیگر سخن پنهان نکنند و آن سیوم را نشنوانند **مالك** عن نافع عن
عبد الله بن عمر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال اذا كان ثلثة نفر فلا يتناجى اثنان دون واحد
رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود وقتیکه باشند سه کس باید که سخن پنهان نگویند دو کس ترک کرده سیوم را **مالك**
عن عبد الله بن دينار قال كنت انا وعبد الله بن عمر عند دار خالد بن عقبة التي بالسوق فجاءه رجل
يريد ان يناجيه وليس مع عبد الله احد غيري وغير الرجل الذي يريد ان يناجيه فدعا عبد الله بن عمر رجلا
اخر حتى كنا اربعة فقال لي وللرجل الذي دعا استرخيا فاني سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم
يقول لا يتناجى اثنان دون واحد فان ذلك يحزنه عبد الله بن دينار گفت بودم من و عبد الله بن عمر

ابن مسعود ما راه المسلمون حسنا فهو عند الله حسن ١٢ **قلت** على هذا اهل العلم والنهي نهي تاديب ١٢

قلت ١٢ عليه اهل العلم ... الحقيقة من الله ... وانما ذلك ... المكروه ... فان الله هو المدبر ... المتصرف ... اهل العلم ... قلت على هذا ...

قلت على هذا اهل العلم وقوله فقد باء بها اي رجع بحمل هذه الكلمة ... قلت ... اسم البود ...

١٩٣

لما يرى يعني من الناس فانه يريد به التهاون في الناس ... قال ذلك الناس فهو ... اقول وهو ان يخالف آخر ... جمهور المسلمين وعامة ... علماء ... والطعن فيهم وعليهم ... النبي صلى الله عليه وسلم اذا لا ... عليكم بالسواد ... وقال

جانب خالد بن عقبه که در بازار ست پس آمد پیش او شخصی که میخواست سخن پنهان گوید با او بود با عبد الله هیچ یکی
سوای من و سوای آن شخص که میخواست پنهان گفتن سخن را پس خواند عبد الله بن عمر مردی دیگر را تا آنکه ما چهار کس شدیم پس گفت
مرا و آن شخص دیگر را باز پس روید پس هر آئینه من شنیدم از رسول الله صلی الله علیه وسلم که سخن پنهان نگویند دو
کس ترک کرده یک کس را پس هر آئینه این معامله اندوهگین میکند او را **باب** ذم ذی الوجهین در مذمت صاحب
دو روی **مالك** عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال
من شر الناس ذو الوجهین الذی یاتی هولاء بوجه وهولاء بوجه رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود بد
ترین مردمان صاحب دو روی ست می آید این جماعه را بیک روی و آن جماعه را بروی دیگر یعنی این از خصال نفاق است
باب قول النبی صلعم ان من البیان لسحرا در معنی قول آنحضرت صلی الله علیه وسلم که بعض فصاحت سحر
ست **مالك** عن زید بن اسلم انه قال قدم رجلان من المشرق فخطبا فعجب الناس لبیانهما
فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم ان من البیان لسحرا او ان بعض البیان لسحر آمدند دو مرد از
جانب مشرق پس خطبه خواندند پس تعجب کردند مردمان از فصاحت ایشان پس فرمود رسول الله صلی الله علیه
وسلم هر آئینه بعض فصاحت سحر ست مترجم گوید در تاویل این حدیث علما را اختلاف ست بعضی بر ذم آن شخص حمل
کرده اند یعنی کسب می نماید این کلام آنچه کسب مینماید ساحر از گناه بسحر خود و این از آن جهت ست که در زبان خود
تکلف و تصنع بکار می برد از غیر ضرورت پس داخل میشود در آن ریا و کذب و مینماید باطل را بصورت حق و بعضی
بر مدح قایل حمل نموده اند یعنی در کلام او تاثیر ست مانند تاثیر سحر لکن این حلال ست و سحر حرام و دلالت میکند بر توجیه
ثانی قرینه که در حدیث دیگر آمده ان من الشعر حکما والله اعلم **باب** الحلف بغیر اسم الله تعالی در بیان
حکم سوگند خوردن سوای نام خدا تعالی **مالك** عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلی
الله علیه وسلم ادرك عمر بن الخطاب وهو یسیر فی الرکب وهو یحلف بابیه فقال رسول الله صلی
الله علیه وسلم ان الله ینهاکم ان تحلفوا بآبائکم فمن کان حالفا فلیحلف بالله او لیصمت رسول الله
صلی الله علیه وسلم دریافت عمر بن الخطاب را حالی که حضرت عمر سیر میکرد میان جماعتی از شتر سواران و او سوگند
میخورد به پدر خویش پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم هر آئینه خدا تعالی نهی میکند شما را از آنکه سوگند خورید به پدر
خود پس هر که سوگند خورد باید که سوگند خورد بنام خدای تعالی یا اینست که خاموش ماند مترجم گوید که سوگند خوردن
بنام غیر خدا تعالی باعتقاد تعظیم او بحدی که اگر حانث شود گمان کند که موجب عقوبت دنیا و آخرت خواهد بود

شرکست و بغیر این تعظیم مکروه است و علما را درین امر تفصیلی است والله اعلم **باب** صیغ الحلف ذکر الله

تعالی فی القرآن العظیم بالله و والله و تالله دربیان صیغهای سوگند ذکر کرده خدا تعالی در قرآن عظیم بالله و والله

و تالله **مالک** انه بلغه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم کان یقول لا و مقلب القلوب رسول

الله صلی الله علیه وسلم پیغمبر بود در قسم خود لا و مقلب القلوب مترجم میگوید منعقد شود سوگند بنام خدای تعالی و باسمی از

اسماء خدا تعالی یا بصفتی از صفات ذات او و همین است قول علما **باب** الایمان ثلثة اقسام لغو لا کفارة

فیه و منعقدة تجب فیها الکفارة ان حنث و غموس اختلف فی کفارتها ایمان سه قسم است یکی لغو که کفارة

نیست در وی دوم منعقده که واجب شود در وی کفارة سیوم غموس که در کفارة آن اختلاف کردند قال الله

تعالی لا یؤاخذکم الله باللغو فی ایمانکم ولکن یؤاخذکم بما عقدتم الایمان فکفارته اطعام عشرة

مساکین من اوسط ما تطعمون اهلیکم او کسوتهم او تحریر رقبة فمن لم یجد فصیام ثلثة ایام ذلک

کفارة ایمانکم اذا حلفتم واحفظوا ایمانکم کذلک یبین الله لکم ایته لعلکم تشکرون و قال الله

تعالی ان الذین یشترون بعهد الله و ایمانهم ثمنا قلیلا الخ در گرفت نمیکند با شما خدا تعالی بلغو از سوگندان

شما ولکن در گرفت میکند با شما بستن قسمها یعنی بقصد قسم خوردن پس کفارت او در وقت حنث طعام خورانیدن

ده مسکین است از میانه غله که میخورانید اهل خود را یا پوشانید ایشان را یا آزاد کردن برده پس هر که نیابد این هر سه کفارت را پس

کفارت او روزه گرفتن سه روز است اینست کفارت سوگندان شما وقتی که سوگند خورید و نگاه دارید سوگندان

خویش را همچنین بیان میکند خدا تعالی برای شما آیات خود را تا بود که شما شکر کنید **مالک** عن هشام

بن عروة عن عائشة ام المؤمنین انها کانت تقول لغو الیمین قول الانسان لا والله بلی والله

حضرت عائشه میگفت لغو سوگند گفتن آدمی لا والله بلی والله است یعنی آنچه بر زبان میرود بحکم عادت بغیر

قصد **قال** مالک احسن ما سمعت فی هذا ان اللغو حلف الانسان علی الشیء یستیقن انه کذلک

ثم یوجد علی غیر ذلک فهو اللغو قال مالک وعقد الیمین ان یحلف الرجل ان لا یبیع ثوبه بعشرة

دنانیر ثم یبیعه بذلک او یحلف لیضربن غلامه ثم لا یضربه و نحو هذا فهذا الذی یکفر صاحبه

عن یمینه ولیس فی اللغو کفارة قال مالک واما الذی یحلف علی الشیء وهو یعلم انه آثم و یحلف

علی الکذب وهو یعلم لیرضی به احدا او لیعتذر به الی معتذر الیه او لیقطع به مالا فهذا اعظم من

ان یکون فیه کفارة گفت مالک بهترین اقوالی که شنیدم آنرا درین باب اینست که لغو سوگند خوردن آدمی بر چیزی است

قلت الیمین ینعقد بالله وباسم من اسماء الله او بصفة من صفات ذاته وعلی هذا اهل العلم ۱۲ مصفی

قلت ذهب الشافعی فی تفسیر اللغو الی قول عائشة وابو حنیفة الی ما ذهب مالک وذهب الشافعی فی الغموس الی ان فیه الکفارة وقال ابو حنیفة بمثل قول مالک ۱۲

۱۹۴

که یقین میداند که وی بیجا انست که قسم خورده است بعد ازان یافته شود برخلاف الحالت پس لغو همان است و عقد
یمین آنست که قسم خورد مردی که نفروشد جامه خود را بده دینار بعد ازان بفروشد آن را بده دینار یا قسم خورد
که بزند غلام خود را بعد ازان نزند او را و مانند این پس یمین قسم است آنکه کفارت دهد حانث او و از قسم خود نیست در لغو
کفارت گفت مالک اما کسی که سوگند میخورد بر چیزی و او میداند که او گناه گار است سوگند میخورد بر دروغ و
او میداند تا رضامند کند با کسی را یا عذر نماید بآن بسوی کسیکه عذر باو گفت یا اتلاف مال تا ببرد بسبب آن مالی را پس
این سخت تر است از آنکه باشد در وی کفارتی مترجم گوید اختیار امام شافعی در تفسیر لغو قول حضرت عائشه است و
مختار امام اعظم در لغو مانند استحسان امام مالک است و مذهب شافعی در غموس وجوب کفارت است و قول ابی
حنیفه در غموس مانند قول مالک است **باب** من حَلَفَ علی یمینٍ فرأى غيرَها خيراً منها تَحَلَّلَ ويُكَفِّر هر که
سوگند خورد بر چیزیکه بران سوگند خورده میشود پس دید خلاف آن سوگند را بهتر از فعل آن باید که بکند آنچه بهتر را و
کفارت دهد **مالک** عن سهیل بن ابی صالح السمان عن ابیه عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه
وسلم قال من حلف بیمین فرأى خيرا منها فليكفر عن يمينه وليفعل الذي هو خير رسول الله صلی الله
علیه وسلم فرمود هر که قسم بخورد بر چیزی که بران سوگند خورده میشود پس دید چیزی دیگر بهتر از ان پس باید که کفارت
دهد سوگند خود و باید که بکند آنچه بهتر است **باب** من استثنى في حلفه فلا حنث عليه هر که ان شاء الله گوید
در قسم خود پس حنث لازم نمی آید بروی **مالک** عن نافع عن عبد الله بن عمر انه كان يقول من قال
والله ثم قال ان شاء الله ثم لم يفعل الذي حلف عليه لم يحنث عبد الله بن عمر میگفت هر که گفت والله
بعد ازان گفت ان شاء الله بعد ازان نکرد چیزیکه قسم خورده است بران حانث نمیشود **قال مالک** احسن
ما سمعت في الثنيا انها لصاحبها ما لم يقطع كلامه وما كان من ذلك نسقا يتبع بعضه بعضا قبل
ان يسكت فاذا سكت وقطع كلامه فلا ثنيا له گفت مالک بهترین اقوال که شنیدم در استثنا آنکه مر صاحب
خود را نفع میدهد تا وقتیست که قطع کلام خود نکرد و آنچه باشد ازان کلام به نسقی که در پی همدیگر و بعض آن بعض را
یعنی متصل باشد پیش از آنکه سکوت کند پس وقتیکه سکوت کند و قطع کلام نماید پس استثنا نیست او را یعنی اگر بعد
انقطاع کلام ان شاء الله گفت حانث میشود **باب** الرجل يحلف بالكفر در حکم شخصی که قسم بخورد و کفر
قال مالک في الرجل يقول كفر بالله او اشرك بالله ثم يحنث انه ليس عليه كفارة وليس بكافر ولا مشرك
حتى يكون قلبه مضمرا على الشرك والكفر وليستغفر الله ولا يعد الى شيء من ذلك وبئس ما صنع گفت

قلت قال الله تعالى لا يؤاخذكم الله باللغو في ايمانكم ... واختلفوا في ... فقال ابو حنيفة ... ان الله تعالى ...

... فليكفر عن يمينه وليفعل الذي هو خير ... الكفارة ... فاذا قرأت القرآن فاستعذ بالله

الشافعي يجوز تقديمها على الحنث الا ان يكفر بالصوم وعلى قياس هذا كل حق مالي تعلق بشيئين يجوز تقديمه على احد الشيئين كالزكوة اذا تم النصاب ولم يتم الحول

قلت هذا اهل العلم على ان الاستثناء اذا كان موصولا باليمين فلا حنث عليه

قلت ... كفارة اليمين ...

مالک در باب شخصی که میگوید یعنی قسم خورد باین لفظ کفر باشد و شرک باشد بعد از ان حانث شد هر آئینه نیست بروی
کفارت و نیست او کافر نه مشرک تا وقتیکه باشد دل او پوشیده دارنده بر شرک یا بر کفر و باید که طلب مغفرت کند
از خدای تعالی و باز عود نکند بسوی چیزی ازین کار بد و بد چیزیست که کرد مترجم گوید قد صح قوله صلی الله علیه وسلم
من حلف علی ملة غیر الاسلام فهو کما قال یعنی کسی که قسم خورد بر ملتی سوای ملت اسلام پس او همچنان ست که
گفت و اختلاف کردند درین قول علما امام شافعی گفت لغو آورد و امر عظیمی و نیست کافر و لازم نیست بروی
کفارت و ابوحنیفه میگوید کافر نمیشود و لکن بروی لازم ست کفارهٔ یمین وقتی که حانث میشود **باب** کفارة
الیمین در بیان کفارهٔ سوگند قال الله تعالی لا یؤاخذکم الله باللغو فی ایمانکم ولکن یؤاخذکم بما عقدتم
الایمان فکفارته اطعام عشرة مساکین من اوسط ما تطعمون اهلیکم او کسوتهم او تحریر رقبة
فمن لم یجد فصیام ثلثة ایام ذلک کفارة ایمانکم اذا حلفتم واحفظوا ایمانکم کذلک یبین الله لکم آیته
لعلکم تشکرون در گرفت نمیکند خدای تعالی باشما بلغو از سوگندان شما ولکن مواخذه میکند شما را ببستن قسمها
یعنی بقصد قسم خوردن پس کفارت آن در وقت حنث طعام خورانیدن ده مسکین ست از میانه غله که میخورانید
اهل خود را یا پوشانیدن ایشان یا آزاد کردن یک برده پس هر که نیابد این مذکور را پس کفارت او سه روز روزه
گرفتن ست این است کفارهٔ سوگندان شما وقتی که سوگند خورید و محافظت کنید سوگندان خود را همچنان بیان
میفرماید خدای تعالی برای شما آیات خود را تا بود که شما شکر کنید **مالک** عن نافع عن عبد الله بن
عمر انه کان یقول من حلف بیمین فوکدها ثم حنث فعلیه عتق رقبة او کسوة عشرة مساکین ومن
حلف بیمین فلم یوکدها فحنث فعلیه اطعام عشرة مساکین لکل مسکین مد من حنطة فمن لم
فصیام ثلثة ایام عبد الله بن عمر میگفت هر که سوگند خورد بقسمی پس موکد ساخت آن قسم را بعد از ان حانث شد
پس بروی واجب ست آزاد کردن برده یا پوشانیدن ده مسکین و هر که سوگند خورد بقسمی پس موکد نساخت
آن را بعد از ان حانث شد پس بروی لازم ست طعام دادن ده مسکین برای هر مسکینی یک یک مد از گندم
پس هر که نیابد پس لازم است بروی روزه گرفتن سه روز **مالک** عن نافع عن عبد الله بن عمر انه
کان یعتق المرار اذا وکد الیمین عبد الله بن عمر آزاد میکرد چندبار وقتی که موکد میساخت قسم را قال مالک
فاما التوکید فهو حلف الانسان فی الشیء الواحد یردد فیه الایمان یمینا بعد یمین کقوله والله لا
انقصه من کذا وکذا یحلف بذلک مرارا ثلثا او اکثر من ذلک قال فکفارة ذلک واحدة مثل کفارة الیمین

قوله فلیتم ... ذهب ابن عمر الى ان ... او قدمنا التعمیم بالتنصیر وتعقبه عامة اهل العلم بالقیاس الجلی على ان فیه المعنى فی الاجر [illegible] یخیر الرجل بین ان یطعم عشرة من المساکین او یکسوهم او یعتق رقبة فان عجز عنها صام ۱۹۴ ثلثة ایام

گفت مالک توکید آنست که سوگند خورد آدمی در یک چیز مکرر کند در آنچیز قسمها را قسم بعد قسم مانند گفتن او والله که نخورم از این قیمت مثلا و همچنین قسم خورد و بآن لفظ چند بار سه بار یا زیاده از آن پس کفارت آن یک کفاره است مانند کفارهٔ یمین بغیر فرق

باب قدر الطعام والکسوة در بیان اندازه خورانیدن و پوشانیدن

مالک عن نافع عن عبد الله بن عمر انه کان یکفر عن یمینه باطعام عشرة مساکین لکل مسکین مد من حنطة

مختصر عبد الله بن عمر کفاره میداد از سوگند خود بطعام دادن ده مسکین هر مسکینی را یک مد از گندم

مالک عن یحیی بن سعید عن سلیمان بن یسار انه قال ادرکت الناس وهم اذا اعطوا فی کفارة الیمین اعطوا مدا من حنطة بالمد الاصغر ورأوا ذلک مجزئا عنهم سلیمان بن یسار گفت یافتم مردمان را وایشان وقتی که میدادند کفارت سوگند میدادند یک مد از گندم بمد کم وزن و دیدند این را کفایت کننده از خود قال مالک احسن ما سمعت فی الذی یکفر عن یمینه بالکسوة انه ان کسی الرجال کساهم ثوبا ثوبا وان کسی النساء کساهن ثوبین ثوبین درعا وخمارا وذلک ادنی ما یجزئ کلا فی صلوته گفت مالک بهترین اقوالی که شنیدم در باب کسی که کفارت دهد از قسم خود بپوشانیدن هر آئینه او اگر بپوشاند مردان را باید که بپوشاند ایشان را یک یک و اگر بپوشاند زنان را بپوشاند ایشان را دو دو جامه خمار و کرته و این ادنی چیزیست که کفایت میکند هر کدام را در نماز او

باب یجب الوفاء بالنذر واجب است وفا کردن بنذر

قال الله تعالی یا ایها الذین آمنوا اوفوا بالعقود ای مومنان وفا کنید بعهدها یعنی عهدی که با خدا بستید در التزام احکام او تعالی و قال تعالی یوفون بالنذر وفا میکنند بنذر در مدح جماعه که نذر را وفا کنند فرمود مترجم گوید جمهور علما بر آنند که هر که نذر کند طاعتی را لازم میشود وفا بر آن اگرچه معلق بچیزی نباشد و بعضی گفتند لازم نمیشود نذر مگر وقتی که معلق باشد بچیزی

باب اذا قال لله علی ان افعل کذا فذلک النذر ادخل لفظ النذر اولم یدخل وقتیکه گوید لله علی یعنی واجب است بر من که بکنم فلان کار را پس آن نذر است داخل کند لفظ نذر را یا نکند

مالک عن عبد الله بن ابی حبیبة قال قلت لرجل وانا یومئذ حدیث السن ما علی الرجل ان یقول علی مشی الی بیت الله ولم یقل علی نذر مشی فقال لی رجل هل لک ان اعطیک هذا الجرو لجرو قثاء فی یده وتقول علی مشی الی بیت الله قال فقلت نعم فقلته وانا یومئذ حدیث السن ثم مکثت حتی عقلت فقیل لی ان علیک مشیا فجئت سعید بن المسیب فسالته عن ذلک فقال علیک مشی فمشیت قال مالک وهذا الامر عندنا عبد الله بن ابی حبیبه گفت که گفتم شخصی را و من آنروز نوجوان بودم نیست چیزی لازم بر مرد در آنکه

بگوید بر من پیاده رفتن است بجانب خانه کعبه وگفت بر من نذر است که پیاده بروم پس گفت مرا مردی آیا رغبت
است ترا در آنکه بدهم ترا این خیار خود را و اشاره کرد بخیاری که در دست او بود و تو بگوئی که بر من پیاده رفتن است
بسوی خانه خدا پس گفتم آری پس گفتم آن کلمه را و من از روز نوجوان بودم بعد از آن درنگ کردم تا آنکه هوشیار
شدم پس گفته شد مرا که بر تو واجب است پیاده رفتن پس آمدم پیش سعید بن المسیب پس سوال کردم از وی از آن
ماجرا پس گفت بر تو لازم است پیاده رفتن پس رفتم پیاده گفت مالک وهمین است حکم نزدیک ما **باب** آنکه
نذر دان ینحر ابنه او غیر ذلک مما لم یبحه الشرع لم یفعل وهل فی ذلک کفارة وقتی که نذر کند که نحر کند
پسر خود را یا سوای آن از آن قسم که مباح نکرده است آنرا شرع نکند آن کار را و آیا درین نذر کفارت لازم
است **مالک** عن یحیی بن سعید عن القاسم بن محمد انه سمعه یقول اتت امراة الی عبد الله بن
عباس فقالت انی نذرت ان انحر ابنی فقال ابن عباس لا تنحری ابنك وکفری عن یمینك فقال شیخ
عند ابن عباس وکیف یکون فی هذا کفارة فقال ابن عباس ان الله قال والذین یظاهرون منکم
من نسائهم ثم جعل فیه من الکفارة ما قد رایت آمد زنی پیش عبد الله بن عباس پس گفت هر آئینه من نذر کردم
که نحر کنم پسر خود را پس گفت ابن عباس نحر مکن پسر خود را و کفارت ده از سوگند خود پس گفت مرد پیری که نشسته بود
نزدیک ابن عباس وچگونه باشد درین صورت کفارت یعنی این نذر معصیت است پس کفارت چرا لازم آید پس
گفت ابن عباس هر آئینه خدا تعالی فرموده است والذین یظاهرون منکم من نسائهم بعد از آن مشروع فرمود در ظهار
از قسم کفارت آنچه دیدی **باب** من نذر قربة وغیر قربة ترك ما لا قربة فیه ولا کفارة فی ترکه
هر که نذر کرد طاعتی را وغیر طاعت را ترک کند آنچه نیست طاعت در آن وکفارت لازم نیست در ترک آن
مالك عن حمید بن قیس وثور بن زید الدیلی انهما اخبراه عن رسول الله صلی الله علیه وسلم
واحدهما یزید فی الحدیث علی صاحبه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم رای رجلا قائما فی الشمس فقال
ما بال هذا قالوا نذر ان لا یتکلم ولا یستظل ولا یجلس ویصوم فقال رسول الله صلی الله علیه
وسلم مروه فلیتکلم ولیستظل ولیجلس ولیتم صیامه رسول الله صلی الله علیه وسلم دید مردی را استاده
در آفتاب پس فرمود چیست حال این شخص گفتند نذر کرده است که سخن نگوید و زیر سایه نباشد و ننشیند و روزه
دارد پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم امر کنید او را که سخن بگوید و در سایه باشد و بنشیند و تمام کند
روزه خود را قال یحیی قال مالك ولم اسمع ان رسول الله صلی الله علیه وسلم امره بکفارة وقد امره

قوله ذهب ابو حنیفة الی ان قول ابن عباس ان فیه الکفارة وتمسك الشافعی بما روی عن عمران بن حصین قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا نذر فی معصیة الله قال نافع لا نذر ولا وفاء ولا کفارة

198

رسول الله صلى الله عليه وسلم ان يتم ما كان لله طاعة ويترك ما كان لله معصية گفت مالک شنیدم

که آنحضرت صلی الله علیه وسلم امر کرد او را بکفارت و هر آئینه امر کرد او را رسول الله صلی الله علیه وسلم که تمام کند

آنچه طاعت بود برای خدا تعالی و ترک کند آنچه معصیت بود برای خدا تعالی **باب** نذر اللجاج والغضب

یعنی تخصیص بر سبیل جهل و غضب اگر گوید که اگر نکنم این کار را مال من در راه خدا است یا وقف باب کعبه است چه چیز

لازم می آید **مالک** عن ایوب بن موسى عن منصور الحجبي عن امه عن عائشة ام المؤمنين انها

سئلت عن رجل قال مالي في رتاج الكعبة قالت عائشة يكفره ما يكفر اليمين حضرت عائشه سوال کرده

شد از حکم مردی که گفت مال من در رتاج کعبه است پس فرمود حضرت عائشه کفاره میشود این را آنچه کفاره میشود

سوگند را رتاج یعنی باب است یعنی دروازه **باب** من نذر ان يمشي الى بيت الله ثم عجز كيف يفعل

انقضى ام يهدي هديا در حکم کسی که نذر کرده پیاده رفتن را بجانب خانه خدا تعالی یعنی در عمره یا حج بعد از آن

درمانده شد آیا قضا کند آن پیاده رفتن را از انجا که مانده شده باشد یا قربانی ذبح کند بجای او **مالک**

عن عروة بن اذينة الليثي انه قال خرجت مع جدة لي عليها مشي الى بيت الله حتى اذا كنا ببعض الطريق

عجزت فارسلت مولى لها يسال عبد الله بن عمر فخرجت معه فسال عبد الله بن عمر فقال له عبد

الله بن عمر مرها فلتركب ثم لتمش من حيث عجزت عروه بن اذینه گفت برآمدم همراه جده خود که بر وی

واجب شده بود پیاده رفتن بسوی خانه خدا تعالی تا آنکه رسیدیم بعض راه را درماند آن جده پس فرستاد مولی از آن

خود را پیش عبد الله بن عمر تا سوال کند عبد الله بن عمر را پس برآمدم من همراه او پس سوال کرد عبد الله بن عمر را

پس گفت او را عبد الله بن عمر که امر کن او را که سوار شود ابتدا از آن بار دیگر باید که پیاده رود از انجا که درمانده شد

مالک انه بلغه ان سعيد بن المسيب وابا سلمة بن عبد الرحمن كانا يقولان مثل قول عبد الله بن عمر سعید

بن المسیب و ابو سلمه بن عبد الرحمن میگفتند مانند قول عبد الله بن عمر **مالک** عن يحيى بن سعيد انه قال كان

علي مشي فاصابتني خاصرة فركبت حتى اتيت مكة فسالت عطاء بن ابي رباح وغيره فقالوا عليك هدي

فلما قدمت المدينة سالت فامروني ان امشي مرة اخرى من حيث عجزت فمشيت یحیی بن سعید گفت

بر من واجب بود پیاده رفتن پس رسید مرا درد پهلوی پس سوار شدم تا آنکه رسیدم بمکه پس سوال کردم عطا بن

ابی رباح را که مفتی مکه بود و غیر او را پس گفتند واجب است بر تو قربانی پس وقتیکه برآمدم بمدینه سوال نمودم یعنی از علما

پس امر کردند مرا که بروم بار دیگر از انجا که درماندم پس راه رفتم مترجم گوید ابو حنیفه و شافعی قایل اند بانکه بر این شخص

لازم ست و م یک بری و نزد بعضی از علما واجب نیست مگر بطریق احتیاط از جهت حدیث انس بن مالک درین قسم
واقعه قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ان الله عزوجل لغنی عن تعذیب هذا نفسه ثم امره فرکب ولم یذکر بدیا و
لا قضا یعنی فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم هر آئینه خدای عزوجل بی نیاز ست از تعذیب این شخص نفس خود را
پس امر فرمود او را یعنی سوار شو و پس سوار شد و ذکر نکرد قربانی و نه قضا را **باب** قضاء النذر عن المیت
در قضا کردن نذر از جانب میت **مالک** عن ابن شهاب عن عبید الله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود
عن عبد الله بن عباس ان سعد بن عبادة استفتی رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال ان امی قد
ماتت وعلیها نذر ولم تقضه فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم اقضه عنها سعد بن عباده طلب فتوی
نمود از رسول الله صلی الله علیه وسلم پس گفت هر آئنه مادر من مرده ست و بروی لازم بود نذری و ادا نکرد آن را
پس فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم قضا بکن از طرف او **مالک** عن عبد الله بن ابی بکر عن عمته
انها حدثته عن جدته انها کانت جعلت علی نفسها مشیا الی مسجد قباء فماتت ولم تقضه فافتی عبد
الله بن عباس ابنتها ان تمشی عنها عبد الله بن ابی بکر از عمه خود روایت کرد که وی گفت که جده عبد الله بن ابی
بکر نذر کرد بر خود پیاده رفتن بسوی مسجد قبا بعد از آن بمرد و ادا نکرده بود نذر را پس فتوی داد عبد الله بن عباس
دختر او را که قضا کند از جانب او **باب** لم یقبل النبی صلی الله علیه وسلم ممن اراد ان ینخلع من
ماله صدقة الی الله ورسوله ارادته ذلك واشار الی التصدق بثلث ماله قبول نفرمود آنحضرت
صلی الله علیه وسلم از کسیکه خواست که برآید از مال خود برای تصدق خدا و رسول او آن اراده او را و اشاره
فرمود بجانب تصدق بسیوم حصه مال خود **مالک** عن عثمان بن حفص بن عمر بن خلدة عن ابن شهاب
انه بلغه ان ابا لبابة بن عبد المنذر لما تاب الله علیه قال یا رسول الله اهجر دار قومی التی اصبت
فیها الذنب واجاورك وانخلع من مالی صدقة الی الله والی رسوله فقال رسول الله صلی الله علیه
وسلم یجزئك من ذلك الثلث ابن شهاب را رسید که ابو لبابه انصاری وقتی که قبول فرمود توبه او را خدای
تعالی گفت یا رسول الله ترک کنم آن سرای خود را که رسیدم آنجا گناه و همسایه تو شوم و برآیم از مال خود در
حالی که آن مال صدقه باشد برآیم از مال بسوی خدا و رسول او پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم
کفایت میکند ترا ازین صدقه سیوم حصه از مال **باب** تحریم مسافرة المرءة الا مع ذی محرم منها
حرام ست سفر کردن زن مگر با مردیکه صاحب قرابت و محرمیت باشد **مالک** عن سعید

۲۰۰

بن ابی سعید المقبری عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال لا یحل لامرأة تؤمن بالله
والیوم الآخر تسافر مسیرة یوم ولیلة الا مع ذی محرم منها رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود حلال
نیست هیچ زنی را که ایمان آورده است بخدا و روز آخر که مسافرت کند در راه یک شبانه روز مگر در ین حال که
همراه باشد صاحب قرابت و محرمیت او **باب** کراهیة الوحدة فی السفر باب در مکروه بودن تنها رفتن
در سفر **مالک** عن عبد الرحمن بن حرملة عن عمرو بن شعیب عن ابیه عن جده ان رسول الله
صلی الله علیه وسلم قال الراکب شیطان والراکبان شیطانان والثلثة رکب رسول الله صلی الله
علیه وسلم فرمود یک شتر سوار شیطان است و دو شتر سوار دو شیطان اند و سه شتر سوار سواران اند **مالک** عن
عبد الرحمن بن حرملة عن سعید بن المسیب انه کان یقول قال رسول الله صلی الله علیه وسلم
الشیطان یهم بالواحد والاثنین فاذا کانوا ثلثة لم یهم بهم رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود شیطان
قصد رسانیدن مشقت میکند بیک شخص و دو شخص پس وقتیکه باشد سه کس قصد رسانیدن مشقت نمیکند بایشان
مترجم گوید معنی قوله الراکب شیطان آنست که تنهائی و تنها روی در سفر از فعل شیطان است و سر درین امر
آنست که شخص واحد مسافر که نباشد همراه او کسیکه معاونت کند او را در برداشتن بار و در نگاهبانی ال
و در خدمت و وقتیکه سه کس باشند یا زیاده بایکدیگر مددگاری کنند و به نوبت قیام خدمت یکدیگر نمایند و نماز را بجماعت
گذارند و اگر تنها مسافر بمیرد و کسی نداشته باشد که غسل او بدهد و کفن بپوشاند و دفن کند و کدام کس را وصیت کند
در مال خود و نگه بسپارد و کدام کس بردارد ترکه او را و رساند بجانب اهل او و خبر کند ایشان را بمردن او
و نکاح کنند زن او و تقسیم کرده شود میراث او و همچنین قباحت تنهائی و فوائد جماعت بسیار است والله
اعلم **باب** قطع القلائد والاوتار من اعناق الابل در بریدن قلاید ها و زه کمان از گردن ها
شتران **مالک** عن عبد الله بن ابی بکر عن عباد بن تمیم ان ابا بشیر الانصاری اخبره انه کان
مع رسول الله صلی الله علیه وسلم فی بعض اسفاره قال فارسل رسول الله صلی الله علیه
رسولا قال عبد الله بن ابی بکر حسبت انه قال والناس فی مقیلهم ان لا تبقین فی رقبة بعیر قلادة
من وتر او قلادة الا قطعت قال یحیی سمعت مالکا یقول اری ذلک من العین ابو بشیر انصاری
بود با آنحضرت صلی الله علیه وسلم در بعض سفرها او گفت ابو بشیر پس فرستاد آنحضرت صلی الله علیه وسلم پیامبر
را و مردمان در خواب نیمروز خود بودند باین مضمون که باقی گذاشته نشود در گردن هیچ شتر قلاده از زه کمان

یا گفت هیچ قلاده گر بریده شود گفت مالک می بینم ان قلاده را البسب چشم زخم **باب** الامر بالرفق
بالابل والترغیب فی السیر باللیل والنهی عن التعریس علی الطریق باب در امر برفق و نرمی با شتران
و رغبت دادن در سیر در شب و نهی از آخر شب فرود آمدن بر سر راه **مالک** عن ابی عبیدة بن سلیم
عن خالد بن معدان یرفعه قال ان الله تبارک وتعالی رفیق یحب الرفق ویرضی به ویعین علیه
ما لا یعین علی العنف اذا رکبتم هذه الدواب العجم فانزلوها منازلها فان کانت الارض جدبة
فانجوا علیها بنقیها وعلیکم بسیر اللیل فان الارض تطوی باللیل ما لا تطوی بالنهار وایاکم والتعریس
علی الطریق فانها طرق الدواب وماوی الحیات خالد بن معدان بحدیث مرفوع روایت کرد که هر آئینه الله تبارک
و تعالی نرم خوست و دوست میدارد نرم خوئی را و مدد میکند بر نرم خوئی مددی که نمیکند آنرا بر درشت خوی و وقتی
که سوار شوید برین جانوران بی زبان پس باید که فرود آرید آنها را بر جای آنها یعنی جائیکه فایده چریدن دواب باشد
پس اگر باشد زمین بی گیاه پس خلاص شوید از آن و ادی بران جانوران با مغز استخوان آن جانوران یعنی پیش
از انکه لاغر شوند و لازم گیرید رفتن شب را پس هر آئینه زمین در نوردیده میشود در شب آنقدر که در نوردیده
نمیشود در روز و خود را دور دارید از فرود آمدن در آخر شب بر راهها پس آن رهگذر جانوران است و ۲۰۲
جای ماران **باب** الدعاء اذا اراد الخروج الی السفر در بیان دعائیکه وقت بر آمدن برای سفر باید
خواند **مالک** انه بلغه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم کان اذا وضع رجله فی الغرز وهو
یرید السفر یقول بسم الله اللهم انت الصاحب فی السفر والخلیفة فی الاهل اللهم ازولنا الارض
وهون علینا السفر اللهم انی اعوذ بک من وعثاء السفر وکآبة المنقلب ومن سوء المنظر فی الاهل
والمال رسول الله صلی الله علیه وسلم وقتیکه می نهاد پای خود را در رکاب شتر در اراده سفر مو سفر را میخواند
بسم الله الخ یعنی بنام خدا شروع میکنم در سفر بار خدایا ..... تو ئی همراه من در سفر و توئی جای نشین من در
اهل خانه بار خدایا در نورد برای ما زمین را و آسان کن بر ما سفر را بار خدایا هر آئینه من می پناهم بتو از مشقت
سفر و بدی باز گشتن و بدی نمائش در مال و اهل **باب** الدعاء اذا نزل منزلا باب در بیان دعا
وقتیکه فرود آید در منزلی **مالک** عن الثقة عنده عن یعقوب بن عبد الله بن الاشج عن
بسر بن سعید عن سعد بن ابی وقاص عن خولة بنت حکیم ان رسول الله صلی الله علیه وسلم
قال من نزل منزلا فلیقل اعوذ بکلمات الله التامات من شر ما خلق فانه لن یضره شیء حتی یرتحل

۱۵ قلت علی هذا اهل العلم

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود هرکه فرود آید بمنزلی پس بگوید این کلمات را اعوذ بکلمات الله التامات
الخ یعنی می پناهم بسخنان خدا که کامل اند از شر آنچه آفریده است پس هر آئینه حال اینست که ضرر نرساند او را چیزی
تا آنکه بکوچد **باب** اذا قضی حاجته فلیعجل الرجوع الی اهله وقتی که ادا کند حاجت خود را پس باید
که شتاب کند رجوع بجانب اهل خانه خود **مالک** عن سمی مولی ابی بکر عن ابی صالح السمان عن ابی هریرة
ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال السفر قطعة من العذاب یمنع احدکم نومه وطعامه و
شرابه فاذا قضی احدکم نهمته من وجهه فلیعجل الی اهله رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود سفر
پاره از عذاب است باز میدارد یکی را از شما از خواب خودش و از طعام خودش و از آشامیدنی خودش پس وقتیکه تمام
کند یکی از شما مقصود خود را از این جانب خود پس باید که زود متوجه شود بجانب اهل خانه خود **کتاب الرقاق**
رقائق در اصطلاح اهل حدیث آن احادیث را گویند که مرقق دلهای مردمان باشد از بیان آیات قدرت
و عظمت خدا تعالی و بیان تقلب دنیا و فضائل اعمال بر و عقوبت اعمال اثم و بیان عذاب قبر و هول حشر و ذکر
جنت و نار و بیان فضیلت صبر و مانند آن و حث بر حسن خلق و نکوهش خلق بد و مانند آن **باب** کل
شیء بقدر هر چیز بتقدیر الهی است **مالک** عن زیاد بن سعد عن عمرو بن مسلم عن طاوس الیمانی
انه قال ادرکت ناسا من اصحاب رسول الله صلی الله علیه وسلم یقولون کل شیء بقدر وقال طاوس
وسمعت عبد الله بن عمر یقول قال رسول الله صلی الله علیه وسلم کل شیء بقدر حتی العجز والکیس
طاوس گفت یافتم جماعتی از اصحاب آنحضرت را صلی الله علیه وسلم که میگفتند هر چیز بتقدیر الهی واقع میشود و بو
بر حسب آن ظاهر میگردد و گفت طاوس شنیدم از عبد الله بن عمر که میگفت فرمود رسول الله صلی الله
علیه وسلم هر چیزی بتقدیر الهی است حتی احمقی و دانائی مترجم گوید رضی الله عنه ایمان بقدر فرض لازم است و
آن اینست که اعتقاد کند که حق تعالی پیدا کننده اعمال بندگان خود است نیک باشد آن افعال یا بد نوشته است
آن افعال را بر ایشان در لوح محفوظ پیش از آنکه پیدا کند ایشان را و بنده را کسب و اختیار است و کسب
و اختیار بنده نیز مخلوق اوست تعالی پیدا میکند آن را خدا تعالی وقتیکه کسب می نماید و اختیار میکند **باب**
احتجاج آدم وموسی فی القدر در بیان خصام حضرت آدم و حضرت موسی علیهما السلام در باب قدر
مالک عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال تحاج
آدم وموسی فحج آدم موسی فقال له موسی انت آدم الذی اغویت الناس واخرجتهم من الجنة

فائدة
الایمان بالقدر فرض لازم وهو ان یعتقد ان الله تعالی خالق افعال العباد خیرها وشرها کتبها علیهم فی اللوح المحفوظ قبل ان یخلقهم والعبد له کسب واختیار وکسبه واختیاره مخلوق یخلقه الله تعالی حالة ما یکسبه ویختاره ۱۲
۲۰

فقال آدم انت موسى الذي اعطاه الله علم كل شيء واصطفاه على الناس برسالته قال نعم قال افتلومني

على امر قد قدر علي قبل ان اخلق رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمود مناظره كردند با يكديگر آدم و موسى پس غالب آمد

آدم بر موسى پس گفت موسى اورا تو آن آدمی كه گمراه كردی مردمان را و بيرون آوردی ايشانرا از بهشت پس گفت اورا

آدم تو آن موسائی كه داد اورا خدا تعالى دانش هر چيز و برگزيد اورا بر مردمان به پيغامبری خود گفت آری گفت

آدم آیا ملامت ميكنی مرا بر كاری كه مقدر شد بر من پيش از ان كه آفريده شوم **باب** اخذ الميثاق من ذرية

آدم عليه السلام در بيان گرفتن عهد خدا تعالى از اولاد آدم عليه السلام **مالك** عن زيد بن انيسة عن

عبد الحميد بن عبد الرحمن بن زيد بن الخطاب انه اخبره عن مسلم بن يسار الجهني ان عمر بن الخطاب سئل

عن هذه الآية واذ اخذ ربك من بني آدم من ظهورهم ذريتهم واشهدهم على انفسهم الست بربكم قالوا

بلى شهدنا ان تقولوا يوم القيمة انا كنا عن هذا غفلين فقال عمر بن الخطاب سمعت رسول الله صلى الله

عليه وسلم يسأل عنها فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم ان الله تبارك وتعالى خلق آدم ثم مسح

ظهره بيمينه فاستخرج منه ذرية فقال خلقت هؤلاء للجنة وبعمل اهل الجنة يعملون ثم مسح ظهره

فاستخرج منه ذرية فقال خلقت هؤلاء للنار وبعمل اهل النار يعملون فقال رجل يا رسول الله ففيم العمل

فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم ان الله تبارك وتعالى اذا خلق العبد للجنة استعمله بعمل اهل الجنة

حتى يموت على عمل من اعمال اهل الجنة فيدخله به الجنة واذا خلق العبد للنار استعمله

بعمل اهل النار حتى يموت على عمل من اعمال اهل النار فيدخله به النار عمر بن خطاب را پرسيده شد از معنی اين آية

واذ اخذ ربك الآية پس گفت عمر بن خطاب شنيدم از آنحضرت صلى الله عليه وسلم كه سوال كرده ميشد آنحضرت

را صلى الله عليه وسلم از تفسير اين آية فرمود هر آئينه خدا تعالى آفريد آدم را بعد از ان رسانيد بر پشت او دست

خود را پس برآورد از وی اولاد او را پس فرمود آفريدم ايشان را برای بهشت و كردار اهل بهشت كار

كنند بعد از ان دست ديگر رسانيد بر پشت او پس برآورد از وی اولاد او را پس فرمود آفريدم ايشان را

برای دوزخ و بكردار اهل دوزخ كار كنند پس گفت مردی يا رسول الله پس در چه حساب است عمل پس فرمود

رسول الله صلى الله عليه وسلم هر آئينه خدا تعالى وقتی كه آفريند بنده را برای بهشت عامل كند او را بعمل اهل

بهشت تا آنكه بميرد بر كرداری از كردار اهل بهشت پس داخل كند او را بسبب آن عمل به بهشت و وقتيكه آفريند

بنده را برای دوزخ عامل كند او را بعمل اهل دوزخ تا آنكه بميرد بر كرداری از كردار های اهل دوزخ پس

داخل اور السبب آن عمل بد و زخ مترجم گوید رضی الله عنه حاصل جواب اینست که قدر متعلق آن باسباب و مسببات

و بسببیت آنها دفعةً پس قدر همه را بر روی کار آورده است پس مزاحمت بسببیت اسباب نمیکند و با اسباب

معارضه نمی نماید فتدبر **باب** كل مولودٍ يُولد على فطرة الاسلام هر فرزندی که متولد میشود بر فطرة

اسلام **مالك** عن ابي الزناد عن الاعرج عن ابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال كل

مولود يولد على الفطرة فابواه يُهوّدانه ويُنصّرانه كما تُناتج الابل من بهيمة جمعاء هل تحسّ من جدعاء

قالوا يا رسول الله ارايت الذي يموت وهو صغير قال الله اعلم بما كانوا عاملين رسول الله صلى الله

عليه وسلم فرمود هر فرزندیکه متولد میشود متولد میشود بر فطرت اسلام بعد از ان پدر و مادر را و یهودی میسازند

او را یا نصرانی میسازند او را چنانچه از شکم ماده شتر متولد میشود جانور تمام الخلق آیا می بینی در روی هیچ جانور

گوش و بینی بریده گفتند یا رسول الله آیا دیدی کسی را که بمیرد و حال آنکه او کودک است فرمود خدا دانا تر است

بانچه عمل میکردند **باب** كل ما يكون فهو بارادة الله وخلقه ولا يقال مُطرنا بنوء كذا هر چه واقع میشود

آن بارادت خدا تعالی است و آفرینش او و گفته نشود باران باریده شد بر ما باثر فلان ستاره **مالك** عن

صالح بن كيسان عن عبيد الله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود عن زيد بن خالد الجهني انه قال

صلى لنا رسول الله صلى الله عليه وسلم صلوة الصبح بالحديبية على اثر سماء كانت من الليل فلما انصرف

اقبل على الناس فقال اتدرون ماذا قال ربكم قالوا الله ورسوله اعلم قال قال اصبح من عبادي

مؤمن بي وكافر بي فاما من قال مطرنا بفضل الله ورحمته فذلك مؤمن بي وكافر بالكوكب واما من

قال مطرنا بنوء كذا وكذا فذلك كافر بي ومؤمن بالكوكب زيد بن خالد جهنی گفت نماز صبح گذارد با ما آنحضرت

صلی الله علیه وسلم در حدیبیه عقب بارانی که بوجود آمده بود در شب پس وقتیکه باز گشت از نماز روی آورد

بر مردمان پس فرمود آیا میدانید چه چیز فرمود پروردگار شما گفتند خدا و رسول او داناتر است فرمود که خدا تعالی

فرمود وقت صبح در آمدند از بندگان من دو فریق باور دارنده بمن و کافر بمن پس اما کسیکه گفت باران آمد بر ما

بفضل خدا و رحمت او پس او مومن است بمن و کافر است بستاره و اما کسیکه گفت باران آمد بر ما بنوء فلان

و فلان پس آن شخص کافر است بمن و باور دارنده بکوکب **مالك** انه بلغه ان ابا هريرة كان يقول

اذا اصبح وقد مطر الناس مُطرنا بنوء الفتح ثم يتلو هذه الاية ما يفتح الله للناس من رحمة فلا ممسك

لها وما يمسك فلا مرسل له من بعده ابو هریره وقتی که صبح میکرد و حال آنکه باران آمده بود بر مردمان

میگفت باران رسید بما بنور فتح بعد ازان تلاوت میکرد این آیه را ما یفتح الله للناس الآیة یعنی آنچه میگشاید خدا تعالی
برای مردمان از بخشایش پس نیست هیچ بازدارنده آنرا و آنچه باز میدارد پس نیست هیچ فرستنده آنرا بعد
ازان **باب** لا مانع لما اعطى الله وكل شيء عنده بمقدار هیچکس منع کننده نیست چیزیرا که داده
است خدا تعالی و هر چیز نزدیک او باندازه است **مالك** عن يزيد بن زياد عن محمد بن كعب القرظي
انه قال قال معاوية بن ابي سفيان وهو على المنبر ايها الناس لا مانع لما اعطى الله ولا معطي
لما منع الله ولا ينفع ذا الجد منه الجد من يرد الله به خيرا يفقهه في الدين ثم قال سمعت هؤلاء
الكلمات من رسول الله صلى الله عليه وسلم على هذه الاعواد گفت معاویه بن ابی سفیان حال آنکه
او استاده بود بر منبر ای مردمان هیچکس بازدارنده نیست چیزیرا که خدا تعالی داده است و هیچکس عطا کننده نیست
چیزیرا که نداده است خدا تعالی و سود نمیدهد صاحب بخت و بزرگی را از امضای تقدیر الهی بخت و بزرگی
و هر که بار اراده فرماید خدا تعالی در حق او نیکی دانشمند گرداند او را در علم دین بعد ازان گفت معاویه شنیدم
این کلمات را از رسول خدا صلی الله علیه وسلم برین چوبهای منبر **مالك** انه بلغه انه كان يقال
الحمد لله الذي خلق كل شيء كما ينبغي الذي لا يعجل شيئا اناه وقدره حسبي الله وكفى سمع الله لمن
دعا ليس وراء الله مرمى مالك را خبر رسیده گفته میشد در زمان سلف ستایش آن خدایرا که آفرید هر چیزی
چنانکه می باید آن خدایرا که زود حاصل کرده نمیشود چیزی که دیر انداخت آنرا و اندازه مقرر فرمود برای
او بس است خدا و کفایت کرد شنید خدا تعالی دعا کسیکه دعا کرد نیست آنطرف خدای مقصدی **باب**
ان الله هو الهادي والفاتن در بیان آنکه خدا تعالی اوست راه نماینده و گمراه کننده **مالك**
عن زياد بن سعد عن عمرو بن دينار انه قال سمعت عبد الله بن الزبير يقول في خطبته ان
الله هو الهادي والفاتن عبد الله بن زبیر میگفت در خطبه خود هر آئینه خدا تعالی همون است راه نماینده
و گمراه کننده **باب** الاجمال في طلب الرزق در بیان اجمال در طلب رزق **مالك** انه بلغه
انه كان يقال ان احدا لن يموت حتى يستكمل رزقه فاجملوا في الطلب خبر رسیده مالک که گفته میشد
در زمان سلف هر آئینه هیچکس نخواهد مرد تا آنکه تمام کند رزق خود را پس آهستگی کنید در طلب معیشت مترجم
گوید معنی اجمال در طلب رزق آنست که اگر در دل شخصی چیزی از مکاسب غالب آمد باید که نظر کند
بعقل و احتیاط اگر موافق شریعت باشد کند و الا ترک نماید والله اعلم **باب** لا يعتد لغير شرعا

قلت لا مذهب اهل الحق ١٢ قلت هو مذهب اهل الحق ١٢ قلت هو مذهب اهل الحق ان خلقة الهداية و الاضلال بيد الله تعالى والاسباب عادية في الظاهر ١٢ قلت قال الحافظ ابو عمر هذا ٢٠٦ حديث مرفوع روى من وجوه حسان ومعنى الاجمال والطلب انه ان هاجت داعية في قلبه لشيء من المكاسب نظر بصحيح عقله هل يوافق الشرع ام لا فان وافقها اخذ به والا ترك ١٢

حتی یخلص نیتہ للہ ولا یعمل بریاء او عادۃ روی مالک فی روایۃ غیر یحیی قولہ صلی اللہ علیہ وسلم

انما الاعمال بالنیات در بیان آنکہ فائدہ مند نمیشود ہیچ عملی از روی شرع تا آنکہ خالص کند نیت خود را

برای خدا تعالی و نکند آن عمل را برای نمودن مردم یا از روی عادت مالک روایت کردہ است در غیر روایت

یحیی قول آنحضرت را صلی اللہ علیہ وسلم انما الاعمال بالنیات یعنی معتبر نیست اعمال مگر بنیتہا **مالک**

عن زید بن اسلم عن ابی صالح السمان عن ابی ہریرۃ ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال الخیل لثلثۃ

لرجل اجر ولرجل ستر وعلی رجل وزر فاما الذی ہی لہ اجر فرجل ربطہا فی سبیل اللہ فاطال لہا فی

مرج او روضۃ فما اصاب فی طیلہا ذلک من المرج والروضۃ کان لہ حسنات ولو انہا قطعت

طیلہا ذلک فاستنت شرفا او شرفین کان آثارہا وارواثہا حسنات لہ ولو انہا مرت بنہر فشربت

منہ لم یرد ان یسقی بہ کان ذلک لہ حسنات فہی لہ اجر ورجل ربطہا تغنیا وتعففا ولم ینس حق

اللہ فی رقابہا ولا ظہورہا فہی لذلک ستر ورجل ربطہا فخرا ورئاء ونواء لاہل الاسلام فہی علی

ذلک وزر وسئل النبی صلی اللہ علیہ وسلم عن الحمر فقال لم ینزل علی فیہا شیء الا ہذہ الآیۃ الجامعۃ

الفاذۃ فمن یعمل مثقال ذرۃ خیرا یرہ ومن یعمل مثقال ذرۃ شرا یرہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمود

گلہ اسپان سہ قسم است برای مردی سبب حصول اجر است و برای مرد دیگر پردہ است یعنی پناہ است از فقر و

سوال و دزدی و مانند آن و بر مرد دیگر گناہ است اما آنکس کہ برای او اجر است پس مردیست کہ بست اسپان را

در راہ خدا تعالی پس رسن بست برای آن در سبزہ زاری یا در بوستانی پس ہرچہ بکار برد دران رسن خود از آن

سبزہ زار یا از آن بوستان باشد برای آن شخص حسنہا و اگر آن اسپان گسلند آن رسن را پس شتاب روان شوند

یک بار شتاب رفتنی یا دو بار شتاب رفتن باشد آثار آن اسپان و سرگین آن اسپان نیکوئیہا برای آن شخص و

اگر اسپان گذر کنند بر نہری پس آب نوشند ازان نہر کہ نخواستہ بود صاحب آن اسپان کہ آب خوراند آنہا را

ازان نہر باشد این آب خوردن برای آن شخص نیکیہا پس گلہ اسپان درینصورت برای آن شخص سبب حصول اجر است

و مردی است کہ بست اسپان را بجہتہ حصول غنا و بجہتہ حصول پرہیزگاری و فراموش نکرد حق خدا تعالی در گردنہای

اسپان و نہ در پشتہای اسپان پس گلہ اسپان درینصورت برای آن شخص پردہ است و مردی است کہ بست

اسپان را بجہتہ حصول خودستائی و خودنمائی و بجہتہ دشمنی کردن با اہل اسلام پس گلہ اسپان درینصورت

برای آن شخص گناہ است و سوال کردہ شد آنحضرت را صلی اللہ علیہ وسلم از حال خران پس فرمود فرود نیامدہ است

علی قلت ہذا اہل العلم المرج ذات الارض الواسعۃ ذات نبات کثیر الطول والغلیظ بالکسر الحبل الطویل یشد احد طرفیہ فی وتد او غیرہ والطرف

۲۰۷

الآخر فی ید الفرس لیدور فیہا ویرعی استن الفرس ای عدا لمرحہ ونشاطہ شرفا ای شوطا النواء والمناواۃ المعاداۃ ۱۲

برمن و رباب آخران جزی الا این آیه که جامع صورتهای بسیارست تنها هست در جامعیت خود فمن یعمل الآیة یعنی
هر که عمل کند هم سنگ یک ذره عمل خیر را خواهد دید آنرا یعنی جزای آنرا و هر که عمل کند هم سنگ یکذره کار بد را
به بیند آن را **مالك** عن یحیی بن سعید ان عمر بن الخطاب کان یقول کرم المؤمن تقویه و دینه
حسبه و مروته خلقه والجرأة والجبن غرائز یضعها الله حیث یشاء فالجبان یفر عن ابیه وامه والجری
یقاتل عمن لا یؤوب به الی رحله والقتل حتف من الحتوف والشهید من احتسب نفسه علی الله عمر بن
الخطاب میفرمود بزرگی آدمی تقوی اوست و دین او فخر اوست و آبروی او خلق اوست و جرأة بزدلی طبیعتها
ست می نهد خدا تعالی آن را هر جا که خواهد پس بزدل میگریزد از پدر و مادر خود و صاحب جرأت قتال میکند او فع
کند شر را از کسیکه باز نمیگرداند او را بسوی خانه خود یعنی از طرف مرد اجنبی و قتل مرگیست از مرگها و شهید کسی
که طلب اجر کند در عمل نفس خود از خدا تعالی **باب** ثواب الوضوء در بیان ثواب وضو **مالك** عن
العلاء بن عبد الرحمن عن ابیه عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم خرج الی المقبرة فقال
السلام علیکم دار قوم مؤمنین وانا ان شاء الله بکم لاحقون وددت انی قد رایت اخواننا قالوا
یا رسول الله السنا باخوانك قال انتم اصحابی واخواننا الذین لم یاتوا بعد وانا فرطهم علی الحوض فقالوا
یا رسول الله کیف تعرف من یاتی بعدك من امتك قال ارایت لو کانت لرجل خیل غر محجلة فی خیل دهم
بهم الا یعرف خیله قالوا بلی یا رسول الله قال فانهم یاتون یوم القیمة غرا محجلین من الوضوء مختصر
رسول الله صلی الله علیه وسلم برآمد بسوی گورستان پس گفت السلام علیکم دار قوم مؤمنین وانا ان شاء الله بکم لاحقون
یعنی خطاب فرمود بمردگان که سلام باد شما ای باشندگان سرای قومی از مسلمانان و هر آئینه ما اگر خواسته است خدا
تعالی بشما لاحق شویم بعد از ان فرمود آرزو کردم که کاش میدیدم برادران خویش را صحابه گفتند آیا ما نیستیم
برادران تو فرمود نه بلکه شما اصحاب منید و برادران من آنکسان اند که هنوز نیامده اند یعنی در وجود نیامده اند
و من فرط ایشانم بر حوض و فرط قوم کسی است که پیش از ایشان برود و آب و دلو برای ایشان مهیا سازد صحابه
گفتند یا رسول الله چگونه خواهی شناخت کسی را که بیاید بعد از تو فرمود آیا دیدی اگر باشد مردی را اسپهای سفید پیشانی
سفید پایها در گله از اسپان سیاه که خالص باشد سیاهی ایشان از رنگ دیگر آیا نمی شناسد اسپان خود را گفتند آری
یا رسول الله فرمود پس ایشان خواهند آمد روز قیامت سفید پیشانی شده سفید پای گشته بسبب وضو **مالك**
عن زید بن اسلم عن عطاء بن یسار عن عبد الله الصنابحی ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال

له قلت الغریزة الطبیعة والخلق والجبلة عنه ... مجمع ١٢

٢٠٨

اذا توضأ العبد المؤمن فمضمض خرجت الخطايا من فيه واذا استنثر خرجت الخطايا من انفه واذا غسل
وجهه خرجت الخطايا من وجهه حتى تخرج من تحت اشفار عينيه فاذا غسل يديه خرجت الخطايا من يديه
حتى تخرج من تحت اظفار يديه فاذا مسح براسه خرجت الخطايا من راسه حتى تخرج من اذنيه فاذا غسل
رجليه خرجت الخطايا من رجليه حتى تخرج من تحت اظفار رجليه قال ثم كان مشيه الى المسجد وصلوته
نافلة له رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمود چون وضو كند بنده مسلمان پس مضمضه كند بر مى آيد گناهان از دهان او
وچون بينى مى افشاند بر مى آيد گناهان از بينى او پس چون بشويد روى خود را بر مى آيد گناهان از روى او تا
حدى كه بر مى آيد از زير پلكهاى چشم او پس چون بشويد دستهاى خود را بر مى آيد گناهان از دو دست او تا آن حد
كه بر مى آيد از زير ناخنهاى او پس چون مسح ميكند سر خود را بر آيد گناهان از سر او تا آنكه بر مى آيد از گوشهاى او پس چون
بشويد دو پاى خود را بر مى آيد گناهان از پاهاى او تا آن حد كه بر مى آيد از زير ناخنهاى او و فرمود بعد از آن مى
باشد راه رفتن او بسوى مسجد و نماز گذاردن او زياده براى او **مالك** عن سهيل بن ابى صالح عن ابيه عن
ابى هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال اذا توضأ العبد المسلم او المؤمن فغسل وجهه خرجت
من وجهه كل خطيئة نظر اليها بعينيه مع الماء او مع آخر قطر الماء او نحو هذا فاذا غسل يديه خرجت من
يديه كل خطيئة بطشتها يداه مع الماء او مع آخر قطر الماء حتى يخرج نقيا من الذنوب رسول الله صلى الله
عليه وسلم فرمود چون وضو كند بنده مسلمان يا گفت بنده مومن در اين شك راويست پس بشويد روى خود را
بر آيد از روى او گناهى كه بسوى او نظر كرده بود بچشمهاى خويش يعنى هر گناهى كه حاصل شده از نظر بجانب جمال غير حليله
بر مى آيد همراه آب يا گفت همراه آخر چكيدن آب يا گفت كلامى ديگر هم معنى اين شك راويست پس چون بشويد
دو دست خود را بر آيد از دو دست او گناهى كه گرفته است او را دو دست او يعنى حاصل شده است از
گرفتن بدست بر مى آيد همراه آب يا گفت همراه آخر چكيدن آب تا حديكه بر مى آيد اين بنده مومن صافى شده از
جميع گناهان و در روايت بغوى زياده است كه فاذا غسل رجليه خرجت كل خطيئة مشتها رجلاه مع الماء او مع آخر قطر
الماء يعنى پس چون بشويد دو پاى خود را بر آيد هر گناهى كه رفته است بسوى آن دو پاى او يعنى حاصل شده است از مشى
با آب يا آخر چكيدن آب **باب** ثواب من خرج من بيته يريد الصلوة دربيان ثواب كسيكه بر آيد از خانه
خود و اراده كند نماز را **مالك** عن نعيم بن عبد الله المجمر انه سمع ابا هريرة يقول من توضأ فاحسن
وضوءه ثم خرج عامدا الى الصلوة فانه فى صلوة ما كان يعمد الى الصلوة وانه يكتب له باحدى خطوتيه حسنة

٢٠٩

لغات — الجلد الثاني

الخطوة بالضم ما بين القدمين وبالفتح المرة الواحدة ١٢

غمر هو الكثير الماء ودرنه وسخه ١٢

وتمحى عنه بالاخرى سيئة فاذا سمع احدكم الاقامة فلا يسع فان اعظمكم اجراً ابعدكم داراً قالوا لم يا
اباهريرة قال من اجل كثرة الخطى ابوهريره ميگفت كسيكه وضو كند پس نيك كند وضوء خود را يعنى برعايت اركان
واسباغ بعد از ان برآيد قصد كننده بسوى نماز پس هرآئينه او در نماز خودست تا وقتى كه قصد ميكند بسوى نماز و هرآئينه
نوشته ميشود براى او بيكى از دو گام او يك حسنه و محو كرده ميشود بديگر گام گناهى پس وقتيكه ميشنود يكى از شما اقامت
را پس بايد كه شتاب نرود پس هرآئينه بزرگترين شما از روى اجر كسيست كه دورترست از روى خانه يعنى مسافت
خانه او تا مسجد دورست گفتند بچه سبب يا اباهريرة يعنى زيادتى اجر گفت از جهت زيادتى گامها **مالك**
عن سمي مولى ابي بكر ان ابا بكر بن عبد الرحمن كان يقول من غدا او راح الى المسجد لا يريد غيره ليتعلم خيراً
او ليعلمه ثم رجع الى بيته كان كالمجاهد في سبيل الله رجع غانماً ابوبكر بن عبد الرحمن ميگفت هر كه در نصف
نخستين روز برود بسوى مسجد يا در نصف آخرين روز برود بسوى مسجد اراده نميكند غير مسجد را تا بخواند علم خير يا تعليم
كند آن را بعد از ان باز گردد بسوى خانه خود باشد مانند مجاهد در راه خداى تعالى كه باز گشته باشد غنيمت حاصل كرده

باب مثل الصلوة في تكفير الخطايا بيان صفت نماز در تكفير گناهان را **مالك** انه بلغه عن عامر

٢١٠ بن سعد بن ابي وقاص عن ابيه انه قال كان رجلان اخوان فهلك احدهما قبل صاحبه باربعين ليلة
فذكرت فضيلة الاول عند رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم الم
يكن الاخر مسلماً قالوا بلى يا رسول الله وكان لا باس به فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم وما يدريكم
ما بلغت به صلوته انما مثل الصلوة كمثل نهر غمر عذب بباب احدكم يقتحم فيه كل يوم خمس مرات
فما ترون ذلك يبقي من درنه فانكم لا تدرون ما بلغت به صلوته سعد بن ابي وقاص گفت بودند دو شخص
برادر يكديگر پس مرد يكى از ايشان پيش از برادر خود بچهل شب پس ذكر كرده شد فضيلت شخص اول نزديك آنحضرت
صلى الله عليه وسلم پس فرمود آنحضرت صلى الله عليه وسلم آيا نبود آن شخص ديگر مسلمان گفتند آرى يا رسول الله
مسلمان بود و هيچ باك نبود در وى پس فرمود رسول الله صلى الله عليه وسلم و چه چيز مطلع ساخت شما را بمقامى
كه رسانيد او را آن مقام نماز او جز اين نيست كه صفت نماز مانند صفت نهرى شيرين عميق است پيش دروازه
يكى از شما در مى آيد در وى هر روزى پنج بار پس چه چيز را مى بينيد كه ميگذارد آن غسل بكرار از چرك بدن وى
پس هرآئينه شما نميدانيد بمقامى را كه رسانيد او را آن مقام نماز وى

باب اول ما ينظر فيه من عمل العبد الصلوة اول چيزيكه نظر كرده شود در روى از عمل بنده نماز است **مالك** عن يحيى بن سعيد انه قال بلغني

ان اوّل ما ينظر فيه من عمل العبد الصلوة فان قبلت منه نظر فيما بقي من عمله وان لم تقبل منه لم ينظر
في شيء من عمله يحيى بن سعيد گفت رسيده است بمن كه اول چيزيكه نظر كرده شود دران از عمل بنده نماز است پس اگر قبول
كرده شد نماز را از وی نظر كرده خواهد شد در آنچه باقی مانده است از عمل او واگر قبول كرده نشد نماز را از وی نظر كرده
نشود در هيچ چيز از عمل او **باب** خير اعمالكم الصلوة بهترين عمل شما نماز است **مالك** انه بلغه ان
رسول الله صلى الله عليه وسلم قال استقيموا ولن تحصوا واعملوا وخير اعمالكم الصلوة ولا يحافظ على الوضوء
الا مؤمن گفت مالك كه خبر رسيده است او را كه رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمود راست شويد واحاطه جميع
وجوه خير نتوانيد كرد وعمل كنيد وبهترين اعمال شما نماز است ومداومت نميكند بر وضو مگر مسلمان كامل مترجم گويد
رضي الله عنه هر شخصی را بر خلقی آفريده اند اگر اين خلق را در طاعت خدا تعالى صرف كند استقامت وی باشد و
اگر در شهوت و غضب افگند اعوجاج وی باشد وطاعت خدا تعالى بغير خلقی كه او را بر آن آفريده اند ميسر نيست
مثلا شخصی را بر شجاعت وجرات آفريده اند اگر اين شجاعت را در جهاد صرف كند كمال او باشد اگر در رياست
و پادشاهی دنيا صرف كند وبال او باشد وشخصی ديگر را بر حلم وانجام آفريده اند اگر حلم برای خدا كند كمال اوست
واگر برای خوف از اعادی باشد وبال اوست وهمچنين ذكا وبلادت وغير آن وتفصيل اين طولی دارد و ٢١١
در روايتي ديگر آمده است واعلموا ان خير اعمالكم بجای واعملوا **باب** فضل انتظار الصلوة بعد الصلوة
في المسجد بيان فضيلت انتظار كردن برای نماز بعد نماز در مسجد **مالك** عن نعيم بن عبد الله المجمر
انه سمع ابا هريرة يقول اذا صلى احدكم ثم جلس في مصلاه لم تزل الملائكة تصلي عليه اللهم اغفر له
اللهم ارحمه فان قام من مصلاه فجلس في المسجد ينتظر الصلوة لم يزل في الصلوة حتى يصلي ابو هريره گفت
وقتيكه نماز گذارد يكی از شما بعد از ان نشست برجای نماز خود هميشه فرشتگان درود ميفرستند بر وی ميگويند بار
خدايا بيامرز او را بار خدايا رحم كن بر وی پس اگر برخاست از جای نماز كردن خود پس نشست در ناحيه ديگر
از مسجد انتظار ميكشد نماز را هميشه وی در نماز است تا آنكه نماز گذارد **باب** اجتماع ملائكة الليل والنهار
في صلوة الفجر والعصر وبيان جمع شدن فرشتگان شب و روز در وقت نماز فجر ونماز عصر **مالك** عن
ابي الزناد عن الاعرج عن ابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال يتعاقبون فيكم ملائكة بالليل
وملائكة بالنهار ويجتمعون في صلوة العصر وصلوة الفجر ثم يعرج الذين باتوا فيكم فيسألهم وهو اعلم بهم
كيف تركتم عبادي فيقولون تركناهم وهم يصلون واتيناهم وهم يصلون رسول الله صلى الله عليه وسلم

از پی یکدیگر می آیند در میان شما یک جمع از فرشتگان در شب و یک جمع در روز و باهم جمع میشوند در نماز عصر و نماز فجر
بعد از ان بالا میروند آنکه شب گذرانیده بودند در میان شما پس سوال میکند ایشانرا خدا تعالی و او دانا تر است
بحال بندگان خود که چگونه گذاشتید بندگان مرا پس میگویند گذاشتیم ایشانرا در حالیکه نماز میگذاردند و آمدیم بایشان در انحال که نماز میگذاردند

باب فضل خصال ممايتعلق بالصلوة در بیان فضیلت خصلتی چند از آنچه متعلق اند به نماز **مالك** عن سمي مولى
ابي بكر بن عبد الرحمن عن ابي صالح السمان عن ابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لو يعلم الناس
ما في النداء والصف الاول ثم لم يجدوا الا ان يستهموا عليه لاستهموا ولو يعلمون ما في التهجير
لاستبقوا اليه ولو يعلمون ما في العتمة والصبح لاتوهما ولو حبوا رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمود اگر بدانند
مردمان فضیلتی راکه در بانگ نماز و صف اول است بعد از ان رغبت کنند بآن و مناقشه نمایند در ان و نیابند
طریق فیصل کردن مناقشه الا آنکه قرعه زنند بر بانگ نماز و صف اول البته قرعه میزدند و اگر بدانند فضلی که
در وقت زوال است یعنی در هنگام گرمی رفتن برای نماز ظهر هر آئینه شتابی میکردند بسوی آن و اگر بدانند فضلیکه در حضور
نماز عشا و نماز صبح است هر آئینه می آمدند آنها را و اگرچه بطریق حبو باشد یعنی راه رفتن بر دو دست و دو زانو باشد

باب فضل سورة الفاتحة در بیان فضیلت سوره فاتحه **مالك** عن العلاء بن عبد الرحمن بن يعقوب ان ابا سعيد مولى
عامر بن كريز اخبره ان رسول الله صلى الله عليه وسلم نادى ابي بن كعب وهو يصلي فلما فرغ من صلوته لحقه فوضع رسول الله
صلى الله عليه وسلم يده على يده وهو يريد ان يخرج من باب المسجد فقال اني لارجو ان لا تخرج من المسجد حتى تعلم سورة ما انزل في التوراة ولا
في الانجيل ولا في القرآن مثلها قال ابي فجعلت ابطئ في المشي رجاء ذلك ثم قلت يا رسول الله السورة
التي وعدتني بها فقال كيف تقرأ اذا افتتحت الصلوة قال فقرءت عليه الحمد لله رب العلمين حتى اتيت
على آخرها فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم هي هذه السورة وهي السبع المثاني والقرآن العظيم
الذي اعطيت رسول الله صلى الله عليه وسلم ندا کرد ابی بن کعب را حال آنکه او نماز میگذارد پس وقتیکه فارغ شد
از نماز خود رسید بخدمت آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس نهاد آنحضرت صلی الله علیه وسلم دست خود را در دست او حال
آنکه آنحضرت صلی الله علیه وسلم میخواست که بر آید از در دروازه مسجد پس فرمود هر آئینه من امید وارم که نه بر آئی
از مسجد تا آنکه بیاموزی سورتی که فرود نیامده است در توریة و نه در انجیل و نه در قرآن مانند آن گفت ابی
پس شروع کردم که آهستگی میکردم در رفتن خود بامید انجاز آن وعده بعد از ان گفتم یا رسول الله سورتی
که وعده دادی مرا آن کدام است فرمود چگونه میخوانی وقتیکه شروع میکنی نماز را گفت پس خواندم پیش

قوله ان يستهموا ان يقترعوا
التهجير التبكير الى الصلوة في الهاجرة ثم قيل لمطلق التبكير

۲۱۴

حبوا بسكون الباء اي مشيا على اليدين والركبتين ۱۲

آنحضرت صلی الله علیه وسلم الحمد لله رب العالمین تا آنکه رسیدم بآخر آن پس فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم این
هست آن سورة موعوده و همانست سبع مثانی و قرآن عظیم که داده شدم **مالك** عن العلاء بن عبد الرحمن
بن يعقوب انه سمع ابا السائب مولى هشام بن زهرة يقول سمعت ابا هريرة يقول سمعت رسول الله صلعم يقول
قال الله تعالى قسمت الصلوة بيني وبين عبدي نصفين فنصفها لي ونصفها لعبدي ولعبدي ما سأل قال
رسول الله صلى الله عليه وسلم اقرءوا يقول العبد الحمد لله رب العالمين يقول الله تعالى حمدني عبدي
يقول العبد الرحمن الرحيم يقول الله تعالى اثنى علي عبدي يقول العبد مالك يوم الدين يقول الله مجدني
عبدي يقول العبد اياك نعبد واياك نستعين فهذه الاية بيني وبين عبدي ولعبدي ما سأل يقول
اهدنا الصراط المستقيم صراط الذين انعمت عليهم غير المغضوب عليهم ولا الضالين فهؤلاء لعبدي
ولعبدي ما سأل فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم که گفت خدا تعالی قسمت کردم نماز را یعنی قراءت سورة
فاتحه را درمیان خود و درمیان بنده خود و نیمه پس نصف آن مر است و نصف آن بنده مراست و بنده مراست
آنچه سوال میکند فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم بخوانید میگوید بنده الحمد لله رب العالمین میگوید خدا تعالی
ستایش گفت مرا بنده من میگوید بنده الرحمن الرحیم میگوید خدا تعالی ثنا فرستاد بر من بنده من میگوید بنده مالک
یوم الدین میگوید خدا تعالی تعظیم کرد مرا بنده من میگوید بنده ایاک نعبد وایاک نستعین میگوید خدا تعالی این آیت
مشترک هست میان من و میان بنده من و بنده مر هست آنچه طلب میکند و بنده میگوید اهدنا الصراط المستقیم الآیة
میگوید خدا تعالی پس اینکلمات بنده مر هست و بنده مر هست آنچه سوال میکند **باب** فضل قل هو الله احد در
فضیلت سوره قل هو الله احد **مالك** عن عبد الرحمن بن عبد الله بن ابي صعصعة عن ابي سعيد الخدري انه سمع
رجلا يقرء قل هو الله احد يرددها فلما اصبح جاء الى رسول الله صلى الله عليه وسلم فذكر له ذلك وكأن
الرجل يتقالها فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم والذي نفسي بيده انها لتعدل ثلث القرآن ابو سعيد
خدری شنید مردی را که میخواند قل هو الله احد تکرار میکرد آن را پس وقتیکه صبح کرد آمد پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم
وگویا آن شخص شمرده که عبارت از ابو سعید هست قلیل میدانست آن سوره را پس فرمود رسول الله صلی الله علیه
وسلم قسم بذات پاکی که نفس من در دست اوست هر آئینه این سوره برابر سیوم حصه قرآن میشود **مالك** عن عبيد
الله بن عبد الرحمن عن عبيد الله بن حنين مولى آل زيد بن الخطاب انه قال سمعت ابا هريرة يقول اقبلت
مع رسول الله صلى الله عليه وسلم فسمع رجلا يقرء قل هو الله احد فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم

قوله فلهذه قلت سميت السبع المثاني ای سبع آیات وهی تثنی وتکرر في كل صلوة وقيل لانها تثنى في الصلوة يعني الفاتحة ان الركعة العباده واتمم... سوقوله صلى الله عليه وسلم ... نصفين يعني ان ثلث آیاتها منها تمجيد الله تعالى وواحدة مشتملة على تعظيم البارى والاستعانة والعبادة به واقراره بالعبادة له وثلث منها سوال ودعاء ۱۲ ۱۲

وجبت فسألته ماذا يا رسول الله قال الجنة قال ابو هريرة فاردت ان اذهب الى الرجل فابشره ثم فرقت

ان يفوتني الغداء مع رسول الله صلى الله عليه وسلم فآثرت الغداء مع رسول الله صلى الله عليه

ثم ذهبت الى الرجل فوجدته قد ذهب ابو هریره گفت آمدم همراه آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس شنید آنحضرت

صلی الله علیه وسلم شخصی را که میخواند قل هو الله احد پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم واجب شد پس سوال

کردم آنحضرت صلی الله علیه وسلم وگفتم چه چیز واجب شد یا رسول الله فرمود بهشت واجب شد گفت ابو هریره

پس قصد کردم که بروم بسوی آن شخص پس بشارت دهم او را بعد از آن ترسیدم که فوت شود طعام چاشت همراه

آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس اختیار کردم طعام چاشت را همراه آنحضرت صلی الله علیه وسلم بعد از آن رفتم بسوی

آنمرد پس یافتم او را که رفته بود **باب** فضل تبارك الذي بيده الملك دربيان فضيلت سوره ملك **مالك**

عن ابن شهاب عن حميد بن عبد الرحمن بن عوف انه اخبره ان قل هو الله احد تعدل ثلث القرآن وان تبارك

الذي بيده الملك تجادل عن صاحبها حميد بن عبد الرحمن گفت قل هو الله احد برابر میشود بسیوم حصه قرآن را

در ثواب وتبارك الذي بيده الملك خصومت میکند از طرف خواننده خود یعنی شفاعت میکند بجانب او یعنی در قبر با ملائکه خصومت

در قیامت دفع میکند از خواننده خود عذاب را **باب** فضل انا فتحنا لك دربيان فضيلت سوره انا فتحنا لك **مالك** عن زيد بن اسلم

عن ابيه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يسير في بعض اسفاره وعمر بن الخطاب يسير معه ليلا فسأله

عمر عن شيء فلم يجبه رسول الله صلى الله عليه وسلم ثم سأله فلم يجبه ثم سأله فلم يجبه فقال عمر ثكلتك

امك عمر نزرت رسول الله صلى الله عليه وسلم ثلاث مرات كل ذلك لا يجيبك قال عمر فحركت

بعيري حتى اذا كنت امام الناس وخشيت ان ينزل في القرآن قال فما نشبت ان سمعت صارخا يصرخ بي

قال فقلت لقد خشيت ان يكون نزل في قرآن قال فجئت رسول الله صلى الله عليه وسلم فسلمت عليه

فقال لقد انزلت علي في هذه الليلة سورة هي احب الي مما طلعت عليه الشمس ثم قرأ انا فتحنا لك فتحا مبينا

رسول الله صلی الله علیه وسلم سیر میکرد در بعض سفرهای خود وعمر بن الخطاب نیز سیر میکرد همراه آنحضرت صلی الله علیه

وسلم در وقت شب پس سوال کرد عمر بن الخطاب آنحضرت را صلی الله علیه وسلم از چیزی پس جواب نداد او را

آنحضرت صلی الله علیه وسلم بعد از آن باز سوال کرد آنحضرت را صلی الله علیه وسلم پس جواب نداد او را بعد

از آن باز سوال کرد پس جواب نداد او را پس گفت عمر بخود گم کنند ترا مادر تو ای عمر تشویش دادی آنحضرت را صلی الله

علیه وسلم سه بار در هر بار جواب نمیداد ترا گفت عمر پس جنبانیدم شتر خود را تا آنکه شدم پیش پیش مردمان و ترسیدم

قوله فلت ١ بتشديد اللام اي يعتقد انها قبيلة فوتت اي خفت از فوت آنحضرت ١٢

٢١٤

٢ قوله تجادل اي تجادل الملائكة في القبر وفي القيامة لدفع عنه العذاب ٣ العذاب

٤ قوله ثكلتك امك يدعو عليها ٥ قوله نزرت اي الححت ٦ اي فقدتك اي نفقد ومعناه على النفس والبناء ... الاتيشم ...

زراء محففا اي الححت عليه حتى ثقل عليه ذلك والنشب بكسر الشين المعجمة ... ساكتة اي لم اتعلق بشيء غير ما ذكرت والمعنى لم البث ١٢

که نازل شود در باب من آیتی از قرآن پس درنگ کردم که شنیدم آواز دهنده را که آواز میداد مرا گفتم می
ترسم که نازل شده باشد در باب من آیتی پس آمدم پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس سلام گفتم بروی پس فرمود
هر آئینه فرود آمده بر من امشب سورتی هر آئینه آن سورة دوست ترست نزدیک من از هر چه روشن شده است بروی
آفتاب بعد از آن خواند انا فتحنا لك فتحا مبينا **باب** فضل ذكر الله تعالى فضيلت ذكر خدا تعالى **مالك**
عن زياد بن ابي زياد قال قال ابو الدرداء الا اخبركم بخير اعمالكم وارفعها في درجاتكم وازكاها عند
مليككم وخير لكم من اعطاء الذهب والورق وخير لكم من ان تلقوا عدوكم فتضربوا اعناقهم ويضربوا
اعناقكم قالوا بلى قال ذكر الله وقال زياد بن ابي زياد قال ابو عبد الرحمن معاذ بن جبل ما عمل ابن آدم
من عمل انجى له من عذاب الله من ذكر الله گفت ابو الدرداء آیا خبر ندهم شما را به بهترین عملهای شما و بلند کننده
ترین اعمال شما درجات شما را و پاکیزه ترین عملهای شما نزدیک پادشاه شما و آنچه بهتر است شما را از دادن طلا
و نقره و بهتر است شما را از آنکه ملاقات کنید با دشمن خویش پس شما بزنید گردن ایشان را و ایشان بزنند گردن شما
را حاضران گفتند آری خبر بده ما را گفت آن ذکر خداست و گفت زیاد بن ابی زیاد که گفت معاذ بن جبل عمل
نکرده است فرزند آدم هیچ عملی که نجات دهنده باشد او را از عذاب خدا تعالی زیاده تر از ذکر خدا تعالی **باب** ٢١٥
الباقيات الصالحات بيان باقيات صالحات قال الله تعالى والباقيات الصالحات خير عند ربك ثوابا
وخير املا فرمود خدا تعالی حسنات پاینده شائسته بهتر اند نزدیک خدا از جهت ثواب و خوب تر اند از جهت امید
داشتن **مالك** عن عمارة بن صياد عن سعيد بن المسيب انه سمعه يقول في الباقيات الصالحات
انها قول العبد الله اكبر وسبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله ...... ولا حول ولا قوة الا بالله عمارة بن صیاد
شنید سعید بن المسیب را که میگفت در باب باقیات صالحات هر آئینه آنها گفتن بنده است این کلمات را الله اکبر
وسبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله ...... ولا حول ولا قوة الا بالله **باب** فضل الحمد لله تعالى
فضیلت گفتن کلمه الحمد لله **مالك** عن نعيم بن عبد الله المجمر عن علي بن يحيى الزرقي عن ابيه عن رفاعة
بن رافع الزرقي انه قال كنا يوما نصلي وراء رسول الله صلى الله عليه وسلم فلما رفع رسول الله
صلى الله عليه وسلم رأسه من الركعة وقال سمع الله لمن حمده قال رجل وراءه ربنا ولك الحمد حمدا
كثيرا طيبا مباركا فيه فلما انصرف رسول الله صلى الله عليه وسلم قال من المتكلم آنفا قال الرجل انا
يا رسول الله فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم لقد رأيت بضعة وثلاثين ملكا يبتدرونها ايهم

یکشنبہ ۸ ذیقعدہ ۱۱۴۵ رفاعه بن رافع گفت نماز میگذاردیم ما روزی پس پشت آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس وقتی که
بر داشت آنحضرت صلی الله علیه وسلم سر مبارک خود را از رکوع وگفت سمع الله لمن حمده گفت مردی که پس پشت
آنحضرت صلی الله علیه وسلم بود ربنا لك الحمد الی آخره ای پروردگار ما تراست ستائش آن ستائیشی که بسیار است
وپاکیزه وبرکت نهاده شده دران پس وقتیکه بازگشت آنحضرت صلی الله علیه وسلم از نماز فرمود که بود این
سخن گوینده اکنون گفت آن مرد منم یا رسول الله پس فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم هر آئینه دیدم سی وچند
فرشته را شتابی میکردند بسوی این کلمات تا کدام یک از ینها نویسد آن را نخستین همه **باب** فضائل الدعاء دربیان
فضائل دعا قال الله تعالی ادعونی استجب لکم فرمود خدای تعالی بخوانید مرا یعنی دعا کنید بجناب من تا قبول کنم
دعا شما را **مالك** عن زید بن اسلم انه کان یقول ما من داع یدعو الا کان بین احدی ثلث اما ان
یستجاب له واما ان یدخر له واما ان یکفر عنه زید بن اسلم میگفت نیست هیچ دعا کننده که دعا میکند مگر که میباشد
حال او یکی ازین سه خصلت یا این است که قبول کرده شود دعا را او یا ذخیره نهاده شود برای او یا زائل کرده شود از
وی گناهان او را **باب** العزم فی المسئلة دربیان فضیلت قصد تمام کردن در سوال **مالك** عن ابی
الزناد عن الاعرج عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال لا یقل احدکم اذا دعا اللهم اغفر لی ۲۱۶
ان شئت اللهم ارحمنی ان شئت لیعزم المسئلة فانه لا مکره له رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود باید که
نگوید یکی از شما وقتیکه دعا کند بار خدایا بیامرز مرا اگر خواهی بار خدایا رحم کن مرا اگر خواهی باید که بقصد تمام کند سوال
را پس هر آئینه هیچکس جبر کننده نیست خدا را **باب** کراهیة الاستعجال فی الدعاء دربیان مکروه بودن
شتاب طلبی در دعا **مالك** عن ابن شهاب عن ابی عبید مولی ابن ازهر عن ابی هریرة ان رسول الله
صلی الله علیه وسلم قال یستجاب لاحدکم ما لم یعجل فیقول قد دعوت فلم یستجب لی رسول الله صلی الله
علیه وسلم فرمود دعا قبول کرده میشود برای یکی از شما تا وقتیکه شتاب طلبی نه کرده است میگوید هر آئینه دعا
کردم پس قبول کرده نشد برای من **باب** السنة ان لا یجهر فی الدعاء ولا یخافت به مسنون است
در دعا که بلند خوانده نشود و پست خوانده نشود آن را **مالك** عن هشام بن عروة عن ابیه انه قال انما
انزلت هذه الآیة ولا تجهر بصلوتك ولا تخافت بها وابتغ بین ذلك سبیلا فی الدعاء عروه گفت نازل
شد این آیة ولا تجهر بصلوتك الآیة در باب دعا معنی آیة این است بلند مخوان نماز خود را واین همه پست مخوان
آن را وبجوی میان این وآن راهی یعنی توسط درمیان جهر واخفا **باب** کلمات مبارکات دویست من

دعاء النبي صلى الله عليه وسلم واصحابه کلمات بابرکاتی که روایت کرده شد از دعاء آنحضرت صلی الله علیه
وسلم واصحاب او **مالك** عن يحيى بن سعيد انه بلغه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يدعو
فيقول اللهم فالق الاصباح وجعل الليل سكنا والشمس والقمر حسبانا اقض عني الدين واغنني من
الفقر وامتعني بسمعي وبصري وقوتي في سبيلك رسول الله صلی الله علیه وسلم دعا میکرد پس میگفت اللهم
فالق الاصباح الخ یعنی ای بارخدایا ای شگافنده صبح ای گرداننده شب را وقت آرام وای گرداننده آفتاب
وماه را رونده بحساب مقرر اداکن از من قرض مرا و بی نیاز کن مرا از فقر و بهره مند کن مرا از شنوائی من و بینائی
من و قوت من در راه خود **مالك** انه بلغه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يدعو فيقول اللهم
اني اسئلك فعل الخيرات وترك المنكرات وحب المساكين واذا اردت في الناس فتنة فاقبضني اليك
غير مفتون رسول الله صلی الله علیه وسلم دعا میکرد ومیگفت بارخدایا هرآئینه من سوال میکنم ترا کردن کارهای
نیک و ترک نمودن کارهای ناپسند و وقتیکه اراده کنی در میان مردمان فتنه را پس قبض کن مرا بسوی خود بغیر
فتنه **مالك** انه بلغه ان عبد الله بن عمر قال اللهم اجعلني من ائمة المتقين عبد الله بن عمر در دعا
گفت ای بارخدایا گردان مرا از جمله پیشوایان جمیع پرهیزگاران **مالك** انه بلغه ان ابا الدرداء كان يقوم ٢١٧
من جوف الليل فيقول نامت العيون وغارت النجوم وانت الحي القيوم ابو الدردا بر مناجات در میان
شب پس میگفت بخواب رفتند چشمها و فرو رفتند ستارها و تو زنده بر پا دارنده و تدبیر کننده عالم **باب** فضل
الثلث الآخر من الليل در بیان فضائل سیوم حصه از آخر شب **مالك** عن ابن شهاب عن ابي
عبد الله الاغر وعن ابي سلمة بن عبد الرحمن عن ابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال ينزل
ربنا تبارك وتعالى كل ليلة الى السماء الدنيا حين يبقى ثلث الليل الآخر فيقول من يدعوني فاستجيب
له ومن يسالني فاعطيه ومن يستغفرني فاغفر له رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود فرود آید پروردگار
ما هر شبی بسوی آسمان دنیا نزدیک وقتیکه باقی میماند سیوم حصه آخر شب پس میفرماید کیست که دعا کند بجناب من
پس قبول کنم دعا او را وکیست که سوال کند از من پس بدهم او را وکیست که طلب آمرزش گناهان کند از من
پس بیامرزم گناهان او را **باب** تدبير الامور العظام بالليل **مالك** عن يحيى بن سعيد عن ابن شهاب
ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قام من الليل فنظر في افق السماء فقال ماذا فتح الله الليلة من الخزائن
وماذا وقع من الفتن كم من كاسية في الدنيا عارية يوم القيمة ايقظوا صواحب الحجر رسول الله صلی الله

علیه وسلم برجاست و ربعض از اوقات شب پس نظر کرد بکرانه آسمان پس فرمود چه قدر گشاده است خدای تعالی شب
از خزانها و چه قدر واقع شده است در زمین از فتنها بسیار جامه پوشنده زن لباس پوشنده در دنیا برهنه در روز
قیامت بیدار کنید زنان ساکنان حجرها مترجم گوید احادیث و آیات متظاهر اند که حقتعالی با وصف تعالی از
زمان و زمانیات تخصیص فرموده است بعضی از ازمنه را ببعضی وقایع وانقدر از ضروریات دین است که بتواتر ثابت
و نیز از ضروریات ثابت است که وقت آخر شب عهده اوقاتی است که بندگان در آن وقت به پروردگار نزدیک
میشوند و نزول رحمت الله در آن وقت بیشتر از دیگر اوقات ظهور میکند و قبول طاعات و اجابت دعوات و
تقدیر حوادث در آن وقت اکثر از اوقات دیگر واقع میشود و درین حدیث دلیل است بر آنکه معانی مصور میشوند
در عالمی فوق عالم ناسوت و نازل میشوند بر ارض قبل از وجود محسوس که نهایتش فتح خزائن و نزول فتن که بعد از رحلت
آنحضرت صلعم واقع شد وقت نزول بر آنحضرت منکشف گشت والله اعلم **باب** فصل صلوة اللیل در بیان
فضیلت نماز شب **مالك** عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم
قال یعقد الشیطان علی قافیة رأس احدکم اذا هو نام ثلث عقد یضرب مکان کل عقدة علیك لیل
طویل فارقد فان استیقظ فذکر الله انحلت عقدة فان توضأ انحلت عقدة فان صلی انحلت عقدة
فاصبح نشیطا طیب النفس والا اصبح خبیث النفس کسلان رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود میزند
شیطان بر آخر سر یکی از شما وقتیکه بخواب میرود سه گره دم میکند بجای هر گره این کلمه را علیك لیل طویل فارقد
یعنی باقی مانده است بر تو شب دراز پس بخواب رو پس اگر بیدار شود و پس یاد کند خدا را گشاده گردد یک
گره پس اگر وضو کند گشاده گردد گره دیگر پس اگر نماز گذارد گشاده گردد گره دیگر پس صبح کند با نشاط و خوش
دلی و اگر چنین نکند صبح کند پریشان دل و کسلمند شده **باب** الشهداء سبعة سوی القتل فی سبیل الله
شهیدان هفت کس اند سوای قتل در راه خدای تعالی **مالك** باسناده فی قصة عیادة النبی صلی الله علیه وسلم
عبد الله بن ثابت وصیاح النسوة علیه قالت ابنته والله ان کنت لارجو ان تکون شهیدا فانك قد
کنت قضیت جهازك فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم ان الله قد اوقع اجره علی قدر نیته و
ما تعدون الشهادة قالوا القتل فی سبیل الله فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم الشهداء سبعة
سوی القتل فی سبیل الله المطعون شهید والغریق شهید وصاحب ذات الجنب شهید والمبطون شهید والحرق شهید
والذی یموت تحت الهدم شهید والمرأة تموت بجمع شهیدة گفت دختر عبد الله بن ثابت قسم بخدا که من

۲۱۸

امید میدارم که باشی تو شهید پس هر آئینه تو مهیا کردی سامان جهاد را پس فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم
هر آئینه خدای تعالی ثابت داشت اجر او را بقدر نیت او وچه چیز را میشمارید شهادة گفتند قتل در راه خدای تعالی پس
فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم شهیدان هفت اند سوای قتل در راه خدای تعالی مرده بطاعون شهید است و غرق شده شهید است
ومرده بسبب سوختن شهید است وصاحب مرض ذات الجنب شهید است ومرده بمرض شکم شهید است وکسیکه
بمیرد زیر دیوار افتاده شده شهید است وزنیکه بمیرد بسبب حمل شهید است **باب** المصائب تکفر الذنوب
مصیبتها زائل میکنند گناهان را **مالک** عن یزید بن خصیفة عن عروة بن الزبیر انه قال سمعت زوج
النبی صلی الله علیه وسلم تقول قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا یصیب المؤمن من مصیبة حتی
الشوکة الا قص بها او کفر من خطایاه لا یدری یزید ایهما قال عروة رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود
نمیرسد بمسلمان هیچ مصیبتی تا آنکه میرسد او را خاری مگر آنکه عوض آن داده میشود یا گفت زائل کرده میشود گناهان او
نمیداند یزید که راوی این حدیث است که کدامی کلمه ازین دو کلمه گفت عروه **مالک** عن محمد بن عبد
الله بن ابی صعصعة انه قال سمعت ابا الحباب سعید بن یسار یقول سمعت ابا هریرة یقول قال رسول
الله صلی الله علیه وسلم من یرد الله به خیرا یصب منه رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود هر که خدای
تعالی اراده کند در حق او خیر مصیبت میرساند او را **مالک** انه بلغه عن ابی الحباب سعید بن یسار
عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال ما یزال المؤمن یصاب فی ولده وحامته حتی یلقی الله
ولیس له خطیئة رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود همیشه است مسلمان که مصیبت رسانیده میشود او را
در فرزندان او ونزدیکان او تا آنکه ملاقات کند با خدای تعالی ونیست او را هیچ گناهی **مالک** عن سمی مولی
ابی بکر عن ابی صالح السمان عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال الشهداء خمسة المطعون
والمبطون والغرق وصاحب الهدم والشهید فی سبیل الله رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود شهیدان
پنج فریق اند مرده بسبب طاعون ومرده بسبب مرض شکم ومرده بسبب غرق شدن وصاحب افتادن دیوار
وشهید در راه خدای تعالی **باب** ثواب المریض اذا احتسب وحمد فی مرضه در بیان ثواب بیمار وقتیکه
طلب اجر کند بصبر وشکر گوید در بیماری خود **مالک** عن زید بن اسلم عن عطاء بن یسار ان رسول الله
صلی الله علیه وسلم قال اذا مرض العبد بعث الله تبارک وتعالی الیه ملکین فقال انظرا ماذا یقول
لعواده فان هو اذا جاءوه حمد الله واثنی علیه رفع ذلک الی الله وهو اعلم فیقول لعبدی علی ان اتوفیته

219

قوله صح
قوله حامته
ای قرابته وخاصته ۱۲

ان ادخله الجنة وان انا شفيته ان ابدل له لحما خيرا من لحمه ودما خيرا من دمه وان اكفر عنه
سيأته ...... رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمود وقتيكه بيمار شود بنده مى فرستد بسوى او خدا تعالى دو
فرشته راپس ميفرمايد ببينيد چه چيز ميگويد بيمار پرسى كنندگان را پس اگر وى وقتيكه بيمار پرسندگان آمدند پيش او
حمد گفت خدا تعالى را و ثنا گفت بروى برداشته شد اين مقوله بسوى خدا تعالى و او داناتر است پس ميگويد
وعده است بنده مرا بر ذمه من كه اگر قبض كنم روح او را داخل كنم او را در بهشت و اگر شفا دهم او را عوض
دهم او را گوشتى بهتر از گوشت او و خونى بهتر از خون او و زائل كنم از وى گناهان او را مالك عن يحيى
بن سعيد ان رجلا جاءه الموت فى زمان رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال له رجل هنيئا له مات
ولم يبتل بمرض فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم ويحك وما يدريك لو ان الله ابتلاه بمرض يكفر به من
سيأته مردى رسيد او را موت در زمان آنحضرت صلى الله عليه وسلم پس گفت او را مردى حالة خوش است او را
بمرد حال آنكه گرفتار نشد به بيمارى پس فرمود رسول الله صلى الله عليه وسلم واى باد بر تو وچه چيز معلوم كرد ترا اگر
خدا تعالى مبتلا ميكرد او را بمرضى زائل ميكرد بسبب آن مرض بعض گناهان او را باب ثواب من مات
له الاولاد اذا احتسبهم دربيان ثواب كسى كه مرد او را فرزندان وقتيكه طلب اجر كند بصبر بر ايشان
مالك عن ابن شهاب عن سعيد بن المسيب عن ابى هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم
قال لا يموت لاحد من المسلمين ثلثة من الولد فتمسه النار الا تحلة القسم رسول الله صلى الله عليه وسلم
فرمود نمى ميرد كى از مسلمانان را سه تن از فرزندان پس برسد او را آتش مگر براى حلال كردن قسم مالك
عن محمد بن ابى بكر بن محمد بن عمرو بن حزم عن ابيه عن ابى النضر السلمى ان رسول الله صلى الله
عليه وسلم قال لا يموت لاحد من المسلمين ثلثة من الولد فيحتسبهم الا كانوا له جنة من النار
فقالت امراة عند رسول الله صلى الله عليه وسلم يا رسول الله او اثنان قال او اثنان رسول الله
صلى الله عليه وسلم فرمود نمى ميرد كى از مسلمانان را سه تن از فرزندان پس طلب اجر كنند بصبر بر ايشان مگر
باشند اين فرزندان سپرى براى او از آتش دوزخ پس گفت زنى كه نشسته بود نزديك آنحضرت صلى الله
عليه وسلم يا رسول الله اگر ميرند دو تن فرمود يا دو تن باب جامع الحسبة فى المصيبة ... مات له ميت او فاتت
من يده فايت دربيان سخن نفع دهنده براى كسى كه مرد او را ميتى يا گم شد از دست او چيزى مالك عن
يحيى بن سعيد عن القاسم بن محمد انه قال هلكت امراة لى فاتانى محمد بن كعب القرظى يعزينى بها

قالت فتمسه بالنصب جوابا للنفي تحلة القسم بفتح المثناة وكسر الحاء المهملة وتشديد اللام اى ما ينحل به القسم وهو اليمين والمراد ٢٢٠ بالقسم قوله تعالى وان منكم الا واردها وتحلته الجواز على الصراط تسلى بعض ... والاسم ...

فقال انه كان فی بنی اسرائیل رجل فقیه عالم عابد مجتهد وکانت له امراة وکان بها معجبا ولها محبا فماتت
فوجد علیها وجدا شدیدا ولقی علیها اسفا حتی خلی فی بیت وغلق علی نفسه الباب واحتجب من الناس
فلم یکن یدخل علیه احد وان امراة سمعت به فجاءته فقالت ان لی الیه حاجة استفتیه فیها لیس یجزینی
فیها الا مشافهته فذهب الناس ولزمت بابه وقالت ما لی منه بد فقال له قائل ان ههنا امراة
ارادت ان تستفتیك وقالت ان اردت الا مشافهته وقد ذهب الناس وهی لا تفارق الباب
فقال ائذنوا لها فدخلت علیه فقالت انی جئتك استفتیك فی امر قال وما هو قالت انی استعرت
من جارة لی حلیا فکنت البسه واعیره زمانا ثم انهم ارسلوا الی فیه افاؤدیه الیهم فقال نعم والله فقالت
انه قد مکث عندی زمانا فقال ذلك احق لردك ایاه الیهم حین اعاروکیه زمانا فقالت ای یرحمك الله
افتاسف علی ما اعارك الله ثم اخذه منك وهو احق به منك فابصر ما کان فیه ونفعه الله بقولها
قاسم بن محمد گفت مردزنی ازان من پس آمد پیش من محمد بن کعب قرظی تعزیه میکرد مرا درباب آن زن پس
گفت هرآئینه سخن نیست که بود در بنی اسرائیل مردی فقیهی عالمی عابدی ریاضت کشنده وبود او را زنی و
بود شیفته بآن زن ودوست دارنده او پس مرد آن زن پس غمگین شد بروی بغم شدید ویافت بروی غمی تا
آنکه تنها شد درخانه وبست برخود دروازه او در پرده شد از مردمان پس داخل نمیشد بروی هیچکس وهرآئینه
زنی شنید این ماجرا پس آمد پیش او پس گفت هرآئینه مرا بسوی این فقیه عابد حاجتی هست فتوی طلب خواهم
کرد از وی دران حاجت کفایت نمیکند مرا در آن صورت مگر روبرو سخن گفتن با او پس رفتند مردمان
از دروازه عابد ونرفت آن زن ولازم گرفت دروازه او را وگفت نیست مرا از ملاقات او هیچ چاره
پس گفت پیش آن عابد گوینده که بر دروازه زنی هست اراده کرده هست که طلب فتوی کند از تو وگفت نمیخواهم
مگر روبرو سخن گفتن با او پس رفتند مردمان واو جدا نمیشود از دروازه پس گفت عابد دستوری دهید او را پس
داخل شد بروی پس گفت هرآئینه آمدم پیش تو سوال میکنم از تو در کاری گفت عابد چیست آن کار
گفت هرآئینه عاریت گرفتم از زنی که همسایه منست زیوری را پس میپوشیدم آن را وعاریت میدادم آن را
زمانی بعد از ان آن مردمان آدم فرستادند پیش من درباب آن زیور را یا رد کنم آن را بسوی ایشان گفت آری
بخدا قسم پس گفت هرآئینه آن زیور در نگ کرده بود نزد یکی من زمانی پس گفت عابد این درنگ کردن
زیور نزد یکی تو اولی ترمیکند رد تو آن زیور را بایشان وقتیکه عاریت دادند ترا زمانی پس گفت آن زن

لم قلت ما ذکرته من العادات انما هو من جهة ٢٣١ ضرب المثل لا یدخل فی مفهوم الکذب کان قولك زید اسد اذا اردت انه شجاع لیس بکذب واذا اردت انه الحیوان المعروف فذلك کذب ١٢

ای عابد رحم کنا خدا ترا آیا افسوس میکنی بر چیزیکه عاریت داد ترا خدا یتعالی بعد از آن گرفت آنرا از تو و او
مالک تر است با وی بنسبت تو پس عابد بینا شد بآنچه در وی بود و نفع داد او را خدا یتعالی بسبب سخن آن زن ۱۰

باب فضل الصوم در بیان فضیلت روزه داشتن مالك عن ابي الزناد عن الاعرج عن ابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال والذي نفسي بيده لخلوف فم الصائم اطيب عند الله من ريح المسك انما يذر شهوته وطعامه وشرابه من اجلي فالصيام لي وانا اجزي به مختصر رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود قسم بذاتی که نفس من در دست قدرت اوست هر آئینه بوی دهان روزه دار خوشبوتر است نزدیک خدا یتعالی از بوی مشک خدا یتعالی میفرماید جز این نیست که میگذارد شهوت خود را یعنی جماع را و طعام خود را و آشامیدن خود را برای من پس روزه برای من است و من جزا میدهم بعوض آن او را

باب فضل شهر رمضان در فضائل ماه رمضان مالك عن عمه ابي سهيل بن مالك عن ابيه عن ابي هريرة انه قال اذا دخل رمضان فتحت ابواب الجنة وغلقت ابواب النار وصفدت الشياطين ابوهریره گفت وقتیکه درآید رمضان کشاده کرده میشود درواز های بهشت و بسته میگردد درواز های دوزخ و در زنجیر کرده میشوند شیاطین

باب فضل قيام رمضان در بیان فضیلت شب خیزی در رمضان مالك باسناده ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يقول من قام رمضان ايمانا واحتسابا غفر له ما تقدم من ذنبه رسول الله صلی الله علیه وسلم میفرمود هر که شب خیزی کند در رمضان از سر ایمان و طلب اجرت آمرزیده شود برای او آنچه گذشت پیش از آن از گناهان او

باب فضل ليلة القدر در بیان فضیلت شب قدر مالك انه سمع من يثق به من اهل العلم يقول ان رسول الله صلى الله عليه وسلم اري اعمار الناس قبله وما شاء الله من ذلك فكانه تقاصر اعمار امته عن ان لا يبلغوا من العمل مثل الذي بلغ غيرهم في طول العمر فاعطاه الله ليلة القدر خير من الف شهر مالک شنید از شخصی که اعتماد داشت بر وی از اهل علم که میگفت هر آئینه رسول الله صلی الله علیه وسلم را نموده شد عمرهای مردمانی که پیش از آنحضرت صلی الله علیه وسلم بودند یا آنقدر که خدا یتعالی خواست از اعمار ایشان پس گویا کوتاه پنداشت آنحضرت صلی الله علیه وسلم عمرهای امت های خود را از آنکه برسند از عمل مثل آنچه رسیده بودند بآن غیر ایشان در طول پس عطا فرمود او را خدا یتعالی شب قدر که وی بهتر است از هزار ماه

باب فضل الصدقة بیان فضیلت صدقه مالك عن يحيى بن سعيد عن ابي الحباب سعيد بن يسار ان رسول الله صلى الله عليه وسلم

عليه وسلم ذكر بعض عباد بني اسرائيل عبد الله ثمانين عاما او الف شهر لم يعص الله طرفة عين فعجب الصحابة من ذلك فنزلت ليلة القدر ۱۲

قال من تصدق بعدل تمرة من كسب طيب ولا يقبل الله الا طيبا كان انما يضعها في كف الرحمن يربيها
له كما يربي احدكم فلوه او فصيله حتى تكون مثل الجبل رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود هر که تصدق
کند صدقه از کسب پاک و قبول نمیکند خدا تعالی مگر پاک را جز این نمیباشد که می نهد آن صدقه را در دست
خدا تعالی پرورش میدهد آن را برای آن صدقه دهنده چنانکه پرورش میدهد یکی از شما بچه اسب خود را یا بچه شتر
خود را تا آنکه میشود آن صدقه مانند کوه **باب** للسائل حق وان جاء على فرس سوال کننده را حق است
اگرچه بیاید بر اسپ **مالك** عن زيد بن اسلم ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال اعطوا السائل
وان جاء على فرس رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود بدهید سوال کننده را اگرچه بیاید بر اسپ **باب**
الصدقة بالشیء القليل بیان صدقه چیز اندک **مالك** عن زيد بن اسلم عن عمرو بن معاذ الاشهلي
الانصاري عن جدته انها قالت قال رسول الله صلى الله عليه وسلم يا نساء المؤمنات لا تحقرن
احديكن لجارتها ولو كراع شاة محرق رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود حقیر ندانید یکی از شما زنی را که همسایه
او ست یعنی بترک هدیه و اگرچه پاچه بز سوخته شده هدیه کند **مالك** عن زيد بن اسلم عن ابن بجيد الحارثي
عن جدته ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال ردوا المسكين ولو بظلف محرق رسول الله صلی الله علیه
وسلم فرمود باز گردانید مسکین را اگرچه بسم سوخته باشد **مالك** قال بلغني ان مسكينا استطعم عائشة
ام المؤمنين وبين يديها عنب فقالت لانسان خذ حبة فاعطه اياه فجعل ينظر اليها ويعجب فقالت
عائشة اتعجب كم ترى في هذه الحبة من مثقال ذرة مالک گفت که خبر رسید مرا هر آئینه مسکینی طلب طعام
کرد از حضرت عائشه و پیش او بود انگور پس فرمود آدمی را بگیر یک دانه پس بده آن را بآن مسکین پس میدید او
بجانب حضرت عائشه و تعجب میکرد پس فرمود عائشه آیا تعجب میکنی چه قدر می بینی در این حبه از هم سنگ ذره **باب**
حق الاقارب در بیان حق اقارب **مالك** باسناده في قصة ابي طلحة حين تصدق ببيرحاء قال
رسول الله صلى الله عليه وسلم اني ارى ان تجعله في الاقربين فقال ابو طلحة افعل يا رسول الله
فقسمها ابو طلحة في اقاربه وبني عمه فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم ابو طلحه را وقتی که قصد کرده بود که
تصدق کند در راه خدا بیرحاء را هر آئینه من مصلحت می بینم که قسمت کنی آن را در میان اهل قرابت خویش گفت
ابو طلحه چنین کنم یا رسول الله پس قسمت کرد آن را ابو طلحه در میان نزدیکان خود و اولاد عم خود **مالك**
عن عبد الرحمن بن عبد الله بن عبد الرحمن بن ابي صعصعة عن سليمان بن يسار انه قال دخل رسول الله

۲۲۳

صلی الله علیه وسلم بیت میمونة بنت الحارث فاذا ضباب فیها بیض ومعه عبد الله بن عباس وخالد
بن الولید فقال من این لکم هذا فقالت اهدته لی اختی هزیلة بنت الحارث فقال لعبد الله بن
عباس وخالد بن الولید کلا فقالا او لا تاکل انت یا رسول الله فقال انی تحضرنی من الله حاضرة
فقالت میمونة اسقیك یا رسول الله من لبن عندنا فقال نعم فلما شرب قال من این لکم هذا فقالت
اهدته لی اختی هزیلة فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم ارایتك جاریتك التی استامرتنی فی
عتقها اعطیها اختك وصلی بها رحمك ترعی علیها فانه خیر لك واخل شد رسول الله در خانهٔ میمونه بنت
حارث که یکی از ازواج آنحضرت بود صلی الله علیه وسلم پس ناگاه آنجا سوسمارهاست درآن سوسمار بیضهاست
وهمراه آنحضرت عبد الله بن عباس وخالد بن ولید بود پس فرمود از کجا آمد شما را این طعام گفت میمونه هدیه فرستاد
بمن خواهر من هزیله دختر حارث پس فرمود عبد الله بن عباس را وخالد بن ولید را شما بخورید ایشان گفتند تو
نمیخوری یا رسول الله فرمود هر آئینه حاضر میشود نزدیک من از جانب خدا تعالی حاضر شوندهٔ پس گفت میمونه آیا نوشانیم
ترا یا رسول الله از شیری که نزدیک ماست پس فرمود آری پس وقتیکه نوشید فرمود از کجاست شما را این
شیر پس گفت میمونه هدیه فرستاد برای من خواهر من هزیله پس فرمود رسول الله میمونه را آیا دیدی تو آن کنیزک ۲۲۴
خود را که طلب مشورت کردی از من در آزاد کردن او بده او را بخواهر خود ووصل کن با قرابت خود را
تا خدمت کند او را هر آئینه این چیز بهتر است ترا **باب** فضل کفالة الیتیم فضیلت خبرداری کردن یتیم
مالك عن صفوان بن سلیم انه بلغه ان النبی صلی الله علیه وسلم قال انا وکافل الیتیم له او
لغیره فی الجنة کهاتین اذا اتقی واشار باصبعه الوسطی والتی تلی الابهام رسول الله صلی الله علیه وسلم
فرمود من وخبرداری کنندهٔ وتربیت نمایندهٔ یتیم وآن یتیم از آن او باشد یا از غیر او در بهشت مانند این دو
انگشت باشیم وقتیکه پرهیزگاری نماید واشاره فرمود بانگشت وسطی وانگشتی که متصل ابهام است **باب**
لا یاخذ الصدقة الا باضطرار نگیرد صدقه را الا باضطرار **مالك** عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی هریرة
ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال والذی نفسی بیده لان یاخذ احدکم حبله فیحتطب علی
ظهره خیر من ان یاتی رجلا اعطاه الله من فضله فیساله اعطاه او منعه رسول الله صلی الله علیه وسلم
فرمود قسم بذاتی که نفس من در دست اوست اگر بگیرد یکی از شما ریسمان خود را پس هیزم کند بر پشت خود بهتر
است از آنکه بیاید در پیش مردی که داده است او را خدا تعالی از فضل خود یعنی توانگری پس سوال کند از وی

میدہد او را یا ندہد او را یعنی خیر **مالک** عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال وهو
علی المنبر وهو یذکر الصدقة والتعفف عن المسألة الید العلیا خیر من الید السفلی والید العلیا هی
المنفقة والسفلی هی السائلة رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود حال آنکه آنحضرت صلی الله علیه وسلم بر منبر بود
و ذکر میکرد صدقه را و خود را باز داشتن از سوال پس فرمود دست بالا بهتر است از دست زیرین و دست بالا عطا
کننده است و دست زیرین سوال کننده است **مالک** عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی هریرة ان رسول الله
صلی الله علیه وسلم قال لیس المسکین بهذا الطواف الذی یطوف علی الناس فترده اللقمة واللقمتان والتمرة
والتمرتان قالوا فما المسکین یا رسول الله قال الذی لا یجد غنی یغنیه ولا یفطن الناس له فیتصدق علیه
ولا یقوم فیسأل الناس رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود نیست مسکین حقیقی طواف کننده که بر میگردد بر مردمان
پس باز میگرداند او را یک لقمه و دو لقمه و یک خرما و دو خرما گفتند پس کیست مسکین یا رسول الله فرمود مسکین کسی است که نمی یابد
مالی که بی احتیاج گرداند او را و مطلع نمیشوند مردمان بروی تا صدقه داده شود او را و بر نمی خیزد تا سوال کند از مردمان
مالک عن زید بن اسلم عن ابیه قال قال عبد الله بن الارقم ادللنی علی بعیر من المطایا استحمل علیه امیر
المؤمنین فقلت نعم جملا من الصدقة فقال عبد الله بن الارقم اتحب ان رجلا بادنا فی یوم حار غسل لك ما
تحت ازاره ورفغیه ثم اعطاکه فشربته قال فغضبت وقلت یغفر الله لك اتقول لی مثل هذا فقال عبد
الله بن الارقم انما الصدقة اوساخ الناس یغسلونها عنهم گفت عبد الله بن ارقم اسلم را که دلالت کن مرا بر شتری
از شتران سبک رو تا طلب کنم از امیر المؤمنین که سوار کند مرا بر آن پس گفتم آری شتری هست از صدقه پس گفت
عبد الله بن ارقم آیا دوست میداری که مردی فربه در روز گرم بشوید برای تو آنچه زیر ازار اوست و میان
ران و عانه را بعد از آن بدهد ترا پس بنوشی آنرا گفت پس خشم گرفتم و گفتم خدا بیامرزد ترا آیا میگوی مرا مثل
این سخن پس گفت عبد الله بن ارقم جز این نیست که صدقه وسخ مردمان است میشویند آنرا از خویش **باب**
ما نقصت صدقة من مال ناقص نکرد صدقه مال را **مالک** عن العلاء بن عبد الرحمن انه سمعه یقول
ما نقصت صدقة من مال وما زاد الله عبدا بعفو الا عزا وما تواضع عبد لله الا رفعه الله قال مالک
لا ادری أیرفع هذا الحدیث عن النبی صلی الله علیه وسلم ام لا مالک شنید علا بن عبد الرحمن را که میگفت
ناقص نکرد هیچ صدقه مال را و زیاده نمیدهد خدا تعالی بنده را بسبب عفو مگر عزت را و تواضع نکرد هیچ بنده برای
خدا مگر که بر میدارد او را خدا تعالی مالک گفت نمیدانم که این حدیث بر داشته میشود یعنی نسبت کرده میشود یا نه

حضرت صلی الله علیه وسلم باب فضل الصبر والتعفف عن المسئلة در فضیلت صبر و باز ماندن از
سوال مالک عن ابن شهاب عن عطاء بن یزید اللیثی عن ابی سعید الخدری ان ناسا من الانصار
سالوا رسول الله صلی الله علیه وسلم فاعطاهم ثم سالوه فاعطاهم ثلثا حتی نفد ما عنده ثم قال
ما یکون عندی من خیر فلن ادخره عنکم ومن یستعفف یعفه الله ومن یستغن یغنه الله ومن یتصبر
یصبره الله وما اعطی احد عطاء هو خیر واوسع من الصبر جماعه از انصار سوال کردند آنحضرت را صلی الله
علیه وسلم پس داد ایشان را بعد از ان سوال کردند پس داد ایشان را تا سه نوبت تا آنکه خرج شد آنچه نزدیک او بود
بعد از ان فرمود آنچه میباشد نزدیک من از مال پس هرگز ذخیره نخواهم کرد آن را و موقوف داشته از شما و هر که عفت طلب کند
عفت دهد او را خدا تعالی و هر که بی نیازی طلبد بی نیاز گرداند او را خدا تعالی و هر که صبر طلبد صابر گرداند او را
خدا تعالی و نداده است خدا تعالی هیچکس را عطای که وی بهتر باشد و فراخ تر از صبر باب ما جاء لک
من غیر مسئلة فخذه ومالا فلا تتبعه نفسک چیزی که بیاید ترا بغیر سوال پس بگیر آن را و آنچه نیاید پس از پی او
مگردان نفس خود را مالک عن زید بن اسلم عن عطاء بن یسار ان رسول الله صلی الله علیه وسلم ارسل
الی عمر ابن الخطاب بعطاء فرده عمر فقال له رسول الله صلی الله علیه وسلم لم رددته فقال یا رسول
الله الیس قد اخبرتنا ان خیرا لاحدنا ان لا یاخذ من احد شیئا فقال له رسول الله صلی الله علیه وسلم
انما ذلک عن المسئلة فاما ما کان من غیر مسئلة فانما هو رزق یرزقکه الله فقال عمر ابن الخطاب اما
والذی نفسی بیده لا اسأل احدا شیئا ولا یاتینی شیء من غیر مسئلة الا اخذته رسول الله صلی الله
علیه وسلم فرستاد بسوی عمر بن الخطاب عطا را و را پس باز گردانید آن را عمر بن الخطاب پس فرمود او را رسول الله
صلی الله علیه وسلم چرا باز گردانیدی آن را گفت یا رسول الله آیا خبر نداده بودی ما را که بهتر است هر شخصی را
از میان ما که نگیرد از کسی چیزی فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم جز این نیست که این حکم در گرفتن بعد سوال است
اما آنچه باشد بغیر سوال پس جز این نیست که وی روزی خداست که میدهد آن را به تو خدا تعالی پس گفت حضرت عمر
قسم بذات پاکی که نفس من بدست اوست سوال نکنم از کسی چیزی و نیاید چیزی بمن بغیر سوال مگر بگیرم آن را
باب ثلاث یرضی بها الله وثلاث یسخط علیها الله سه خصلت است که رضامند میشود بآنها خدا تعالی
و سه خصلت است که خشم میگیرد بر آنها خدا تعالی مالک عن سهیل بن ابی صالح عن ابیه ان رسول
الله صلی الله علیه وسلم قال ان الله یرضی لکم ثلاثا ویسخط لکم ثلاثا یرضی لکم ان تعبدوه ولا تشرکوا

قوله فلن ادخره ای لن اجعله ذخیرة لغیرکم او لن احبسه واخبئه وامنعکم ایاها قوله ومن یستعفف ای من یطلب من الله ان یجعله عفیفا عن النفس ای عن سوالهم یعفه الله ای یجعله عفیفا ویرزقه منه الکفاف ومن یستغن ای بما عنده من الیسیر عن المسئلة ومن یتصبر ای من یتعمل بالصبر ویتکلف لطلبه یجعله الله صابرا او یوفقه للصبر ۱۲

بہ شیئا وان تعتصموا بحبل الله جمیعا وان تناصحوا من ولاه الله امرکم ویسخط لکم قیل وقال واضاعة

المال وکثرة السوال رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود ہر آئینه خدا تعالی پسند میکند در حق شما سه خصلت را

و ناخوش میدارد در حق شما سه خصلت را پسند میکند در حق شما که عبادت کنید او را و شریک مقرر نکنید با او

چیزی را و آنکه چنگ زنید بریسمان خدا تعالی همه یکجا و آنکه نیک خواهی کنید در حق هر که والی ساخت خدا تعالی امور

شما را یعنی خلیفه را و ناپسند میکند در حق شما ذکر اقوال مختلفه بی فائده گفته شد چنین و فلان گفت چنان و

ضائع کردن مال و بسیاری سوال مترجم گوید مراد از اعتصام بحبل الله اتباع کتاب خدا و سنت رسول

الله است صلی الله علیه وسلم و اختلاف نکردن در عقائد اسلامیه و در چیزیکه حکم آن از شرع واضح شده

باشد مراد از قیل وقال اکثار کلام و خوض در گفتگوهای بیهوده است و مراد از اضاعة مال عدم حفظ آن

و صرف نمودن در معاصی است و کثرت سوال عبارت از سوال مسائل اغلوطه که اصلی نداشته باشد و نیز از

سوال مال اعتبار نموده اند والله اعلم **باب** ثواب الحج والعمرة در بیان ثواب حج و عمره **مالک**

عن سمی مولی ابی بکر بن عبد الرحمن عن ابی صالح السمان عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم

قال العمرة الی العمرة کفارة لما بینهما والحج المبرور لیس له جزاء الا الجنة رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود

عمره تا عمره دیگر کفارت است آن گناهان را که درمیان این هر دو بوده است و حج مبرور نیست آن را جزا

مگر بهشت حج مبرور آنست که مخلوط نباشد بآن چیزی از گناه **مالک** عن یحیی بن سعید عن محمد

بن یحیی بن حبان انه سمعه یذکر ان رجلا مر علی ابی ذر بالربذة وان ابا ذر ساله این ترید فقال اردت

الحج فقال هل نزعک غیره قال لا قال فائتنف العمل قال الرجل فخرجت حتی قدمت مکة ثم مکثت

ماشاء الله ثم اذا انا بالناس منقصفین علی رجل قال فضاغطت علیه الناس فاذا الشیخ الذی وجدت

بالربذة یعنی ابا ذر قال فلما رانی عرفنی فقال هو الذی حدثتک یحیی بن سعید شنید از محمد بن یحیی بن حبان

که ذکر میکرد مردی را که گذشت بر ابی ذر در ربذه و ابو ذر سوال کرد او را که کجا میخواهی که بروی گفت قصد

حج دارم گفت آیا مشتاق کرده است ترا غیر حج یعنی سوای این قصد هم چیزی داری گفت نی گفت

ابو ذر از سر نو کن عمل را یعنی همه گناهان تو محو شد گفت آن مرد پس برآمدم تا آنکه رسیدم بمکه پس درنگ کردم

مدتی بعد از آن ناگاه رسیدم بجماعه از مردمان که ازدحام کرده بودند بر شخصی گفت پس مزاحمت کردم بر وی

با مردمان پس ناگاه همان پیر است که یافته بودم او را در ربذه یعنی ابو ذر پس وقتیکه دید مرا شناخت پس

گفت سخن همان است که گفته بودم اتو **باب** ثواب العمرة فی شهر رمضان دربیان ثواب عمره در رمضان **مالک**

عن سمی مولی ابی بکر انه سمع ابابکر بن عبد الرحمن یقول جاءت امراة الی رسول الله صلی الله علیه وسلم فقالت

انی کنت تجهزت للحج فاعترض لی فقال لها رسول الله صلی الله علیه وسلم اعتمری فی رمضان فان عمرة

فیه کحجة آمد زنی پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس گفت هر آئینه من سامان کرده بودم برای حج پس عارضی پیش

آمد مرا پس فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم او را که عمره کن در رمضان پس هر آئینه عمره در رمضان مانند حج است

باب فضل الجهاد فی سبیل الله دربیان فضیلت جهاد در راه خدا تعالی **مالک** عن ابی الزناد عن

الاعرج عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال مثل المجاهد فی سبیل الله کمثل الصائم

القائم الدائم الذی لا یفتر من صلوة ولا صیام حتی یرجع رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود صفت جهاد

کننده در راه خدا تعالی مانند صفت روزه دارنده نماز شب گذارنده است عمل دوام کننده مانده نمیشود از

نماز و از روزه تا آنکه باز گردد **مالک** عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله

علیه وسلم قال تکفل الله لمن جاهد فی سبیله لا یخرجه من بیته الا الجهاد فی سبیله وتصدیق کلماته

ان یدخله الجنة او یرده الی مسکنه الذی خرج منه مع ما نال من اجر او غنیمة رسول الله صلی الله علیه وسلم

فرمود ضامن شد خدا تعالی کسی را که جهاد کرده است در راه او و برنمی آرد او را از خانه او مگر جهاد در راه خدا تعالی

و باور داشتن وعدهای او که داخل کند او را به بهشت یا باز آرد او را بخانه او که برآمده بود از آن با وجود آنچه

حاصل کرد از اجر یا غنیمت **باب** فضل الجهاد فی البحر بیان فضیلت جهاد در دریا **مالک** عن اسحق

بن عبد الله بن ابی طلحة عن انس بن مالک قال کان رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا ذهب الی قباء

یدخل علی ام حرام بنت ملحان فتطعمه وکانت ام حرام تحت عبادة بن الصامت فدخل علیها رسول الله

صلی الله علیه وسلم فاطعمته وجلست تفلی رأسه فنام رسول الله صلی الله علیه وسلم ثم استیقظ

وهو یضحک قالت فقلت ما یضحکک یا رسول الله قال ناس من امتی عرضوا علی غزاة فی سبیل الله یرکبون

ثبج هذا البحر ملوکا علی الاسرة او مثل الملوک علی الاسرة یشک اسحق قالت فقلت یا رسول الله ادع الله

ان یجعلنی منهم فدعا لها ثم وضع رأسه فنام ثم استیقظ وهو یضحک قالت فقلت یا رسول الله

ما یضحکک قال ناس من امتی عرضوا علی غزاة فی سبیل الله یرکبون ثبج هذا البحر ملوکا علی الاسرة او

مثل الملوک علی الاسرة کما قال فی الاولی قال قالت فقلت یا رسول الله ادع الله ان یجعلنی منهم

قال انت من الاولين قال فركبت البحر في زمان معاوية بن ابي سفيان فصرعت عن دابتها حين خرجت
من البحر فهلكت بود رسول الله صلی الله علیه وسلم معتاد آنکه وقتیکه میرفت بسوی قبا داخل میشد بر ام حرام بنت
ملحان پس طعام حاضر میکرد پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم و بود ام حرام در نکاح عباده بن صامت پس داخل شد بروی رسول
الله صلی الله علیه وسلم روزی پس طعام خورانید آنحضرت را صلی الله علیه وسلم و نشست پس میجید از سر مبارک
آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس بخواب رفت آنحضرت صلی الله علیه وسلم بعدازان بیدار شد حال آنکه میخندید گفت
ام حرام پس گفتم چه چیز درخنده می آرد ترا یا رسول الله فرمود جماعه از امت من نموده شدند بمن درحالیکه غازی
باشند در راه خدا تعالی سوار شوند بر دوش این دریا حال آنکه پادشاهان باشند نشسته بر تختها یا گفت مانند
پادشاهان نشسته بر تختها شک میکند اسحق که کدام کلمه فرمود پس گفتم یا رسول الله دعا کن بجناب خدا تعالی که معین
کند مرا از جمله ایشان پس دعا کرد برای وی بعدازان نهاد سر مبارک خود را پس بخواب رفت بعدازان بیدار
شد خنده کنان گفت ام حرام پس گفتم یا رسول الله چه چیز درخنده می آرد ترا گفت جماعه از امت من نموده
شدند بمن درحالیکه غازی باشند در راه خدا تعالی سوار شوند بر دوش این دریا حال آنکه پادشاهان باشند نشسته
بر تختها یا گفت مانند پادشاهان نشسته بر تختها چنانکه فرموده بود در مرتبه اولی پس گفتم یا رسول الله دعا کن
بجناب خدا تعالی که بکند مرا از جمله ایشان فرمود تو از جمله نخستینانی گفت انس پس سوار شد در دریا در زمان
معاویه پس افگنده شد از جانور سواری خود وقتیکه برآمد از میان دریا پس مرد **باب** فضل الشهادة
في سبيل الله بیان فضیلت شهادة در راه خدا تعالی **مالك** عن يحيى بن سعيد عن ابي صالح السمان عن
ابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لولا ان اشق على امتي لاحببت ان لا اتخلف عن
سرية تخرج في سبيل الله ولكن لا اجد ما احملهم عليه ولا يجدون ما يتحملون عليه فيخرجون ويشق
عليهم ان يتخلفوا بعدي فوددت اني اقاتل في سبيل الله فاقتل ثم احيي فاقتل ثم احيي فاقتل رسول
الله صلی الله علیه وسلم فرمود اگر نبودی خوف آنکه مشقت افگنم بر امت خود دوست داشتمیکه نمانم پس
پشت هیچ لشکری که بیرون می آید در راه خدا تعالی ولکن نمییابم آنچه سوار کنم ایشانرا بران ونمی یابند چیزیکه
سوار شوند بران تا برآیند وشاق میشود برایشان که باز مانند از رفاقت من پس دوست داشتم که من جنگ
میکردم در راه خدا تعالی پس کشته شوم باز زنده کرده شوم من پس کشته شوم باز زنده کرده شوم مرا پس
کشته شوم **مالك** عن ابي الزناد عن الاعرج عن ابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم

قال والذي نفسي بيده لوددت اني اقاتل في سبيل الله فاقتل ثم احيي فاقتل ثم احيي فاقتل فكان
ابو هريرة يقول ثلثا اشهد بالله ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال رسول الله صلى الله عليه وسلم
فرمود قسم بذاتی که نفس من در دست اوست هر آینه آرزو کردم که من کارزار کنم در راه خدا تعالی پس
کشته شوم بعد از ان زنده کرده شوم پس کشته شوم باز زنده کرده شوم پس کشته شوم ابوهریره گفت
سه بار گواهی میدهم بخدا که آنحضرت صلی الله علیه وسلم این کلمه فرمود **مالك** عن ابي الزناد عن
الاعرج عن ابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال يضحك الله يوم القيمة الى رجلين
يقتل احدهما الآخر كلاهما يدخل الجنة يقاتل هذا في سبيل الله فيقتل ثم يتوب الله على القاتل فيقاتل
فيستشهد رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود میخندد خدا تعالی التفات کرده بسوی دو شخص میکشد یکی ازیشان
آن دیگر را هر دو داخل شوند در بهشت کارزار میکند این یک در راه خدا پس کشته میشود بعد از ان رجوع برحمت
میفرماید خدا تعالی بران کشنده پس کارزار میکند در راه خدا پس شهید میشود **مالك** عن ابي الزناد
عن الاعرج عن ابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال والذي نفسي بيده لا يكلم احد
في سبيل الله والله اعلم بمن يكلم في سبيله الا جاء يوم القيمة وجرحه يثعب دما اللون لون ٢٣٠
دم والريح ريح مسك رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود قسم بذاتی که نفس من در دست اوست زخمی
کرده نمیشود هیچکس در راه خدا تعالی و خدا تعالی دانا ترست بکسی که زخمی کرده میشود در راه خدا مگر که می آید روز
قیامت حال آنکه زخم او روان است بخون رنگ مانند رنگ خونست و بوی مانند بوی مشک **مالك**
عن يحيى بن سعيد ان رسول الله صلى الله عليه وسلم رغب في الجهاد وذكر الجنة ورجل من الانصار
ياكل تمرات في يده فقال اني لحريص على الدنيا ان جلست حتى افرغ منهن فرمى ما في يده فحمل بسيفه
فقاتل حتى قتل رسول الله صلی الله علیه وسلم رغبت فرمود مردمان را در جهاد و یاد داد ایشان را بهشت
و مردی از انصار میخورد خرما چند که در دست او بود پس گفت هر آینه من حریصم بر دنیا اگر بنشینم تا وقتیکه
فارغ شوم ازین خرماها پس بینداخت آنچه در دست او بود پس حمله کرد بشمشیر خود پس کارزار کرد تا آنکه
کشته شد **مالك** عن يحيى بن سعيد عن معاذ بن جبل قال الغزو غزوان فغزو تنفق فيه الكريمة
ويياسر فيه الشريك ويطاع فيه ذو الامر ويجتنب فيه الفساد فذلك الغزو خير كله وغزو لا
ينفق فيه الكريمة ولا يياسر فيه الشريك ولا يطاع فيه ذو الامر ولا يجتنب فيه الفساد فذلك الغزو لا يرجع صاحبه كفافا معاذ بن جبل گفت غزا دو قسم است یکی قسم

لو فلت

الكلوم يجرح تثعب جرحه دما سال

غزا انست که بخرج کرده میشود دران متاع نفیس و بخوبی شخوئی صحبت داشته میشود با شریک و فرمانبرداری کرده میشود صاحب امر را
واحتراز کرده میشود از فساد پس این غزا خیر است همه آن و قسم دیگر از غزا این است که خرج کرده نمیشود دران متاع نفیس و
بخوبی شخوبی صحبت داشته نمیشود با شریک و فرمانبرداری کرده نمیشود صاحب امر را دران واحتراز کرده نمیشود از فساد دران
پس این غزا رجوع نمیکند صاحب آن غزا بکفاف و برادر بسر **باب** من قتل فی سبیل الله محتسبا مقبلا یکفر عنه الخطایا الا الدین
بیان شخصیکه کشته شود در راه خدا تعالی حال آنکه طلب اجر کننده باشد و روی آورده باشد بر جنگ زایل کرده شود از وی گناهان مگر قرض

عن یحیی بن سعید عن سعید بن ابی سعید المقبری عن عبد الله بن ابی قتادة عن ابیه انه قال جاء
رجل الی رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال یا رسول الله ان قتلت فی سبیل الله صابرا محتسبا مقبلا
غیر مدبر ایکفر الله عنی خطایای فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم نعم فلما ادبر الرجل ناداه رسول
الله صلی الله علیه وسلم او امر به فنودی له فقال له رسول الله صلی الله علیه وسلم کیف قلت فاعاد
علیه قوله فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم نعم الا الدین کذلک قال لی جبریل آمد مردی کنار
آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس گفت یا رسول الله اگر کشته شوم در راه خدا حال آنکه صبر کننده باشم و طلب
کننده اجر روی آورده باشم بر جنگ نه پشت داده بجنگ آیا زایل کند خدا تعالی از من گناهان مرا پس فرمود
رسول الله صلی الله علیه وسلم آری پس وقتیکه پشت کرده روان شد آواز داد او را آنحضرت صلی الله علیه
وسلم یا حکم فرمود بخواندن او پس آواز داده شد بحکم آنحضرت صلی الله علیه وسلم او را پس فرمود او را آنحضرت صلی الله علیه وسلم
چگونه گفتی پس باز دیگر عرض کرد سخن خود را پس فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم آری زایل کند خدا تعالی گناهان را مگر قرض را یعنی حقوق
العباد همچنین گفت مرا جبرئیل **باب** وجوب الاعتصام بالکتاب والسنة در بیان وجوب چنگ
زدن کتاب و سنت **مالک** انه بلغه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال ترکت فیکم امرین
لن تضلوا ما تمسکتم بهما کتاب الله وسنة نبیه رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود گذاشته ام در میان
شما دو چیز که هرگز گمراه نشوید تا آنکه چنگ در زنید بآن کتاب خدا تعالی و سنت پیغمبر او صلی الله علیه وسلم
باب فضل من دعا الی هدی بیان فضیلت شخصیکه دعوت میکند بجانب هدایت **مالک** انه بلغه
ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال ما من داع یدعو الی هدی الا کان له مثل اجر من اتبعه لا
ینقص ذلک من اجورهم شیئا وما من داع یدعو الی ضلالة الا کان علیه مثل اوزارهم لا ینقص
ذلک من اوزارهم شیئا رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود نیست هیچ دعوت کننده که بخواند بسوی هدایت

اگر که باشد او را مانند اجر کسی ... که پیروی او کنند و کم نمیکنند از اجرها ایشان چیزی و نیست هیچ خواننده که بخواند
بسوی گمراهی مگر که باشد بر وی مانند گناهان ایشان یعنی گناهان پی روان او و ناقص نمیکند از گناهان ایشان چیزی
باب التلطف فی الامر بالمعروف در صفت ملایمت در امر معروف **مالك** انه بلغه ان عاملا
لعمر بن عبد العزیز کتب الیه یذکر ان رجلا منع زکوة ماله فکتب الیه عمر ان دعه ولا تاخذ منه زکوة
مع المسلمین قال فبلغ ذلك الرجل فاشتد علیه فادی بعد ذلك زکوة ماله فکتب عامل عمر الیه
یذکر له ذلك فکتب الیه عمر ان خذها منه عاملی از ان عمر بن عبد العزیز نامه نوشت بسوی او ذکر میکرد که مردی
نمیدهد زکوة مال خود را پس نوشت بجانب او عمر بن عبد العزیز آنکه بگذار او را و مگیر از وی زکوة همراه مسلمانان
گفت پس رسید این خبر آن شخص را پس دشوار شد بر وی پس ادا نمود بعد از آن زکوة مال خویش پس نوشت عامل عمر بسوی
او و ذکر میکرد برای او این ماجرا پس نوشت عمر بن عبد العزیز بسوی عامل آنکه بگیر و آنرا از وی **باب** عذاب
العامة بعمل الخاصة اذا قصروا فی النهی عن المنکر در بیان عذاب عام بسبب عمل خاصان وقتیکه تقصیر کنند در
نهی از منکر **مالك** انه بلغه ان ام سلمة زوج النبی صلی الله علیه وسلم قالت یا رسول الله انهلك وفینا
الصالحون فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم نعم اذا کثر الخبث ام سلمه زوجه آنحضرت صلی الله علیه و
سلم التماس نمود که یا رسول الله آیا هلاک شویم باحال آنکه در میان ما نیکوکاران هستند پس فرمود آنحضرت صلی الله
علیه وسلم آری وقتیکه پیدا شود و بسیار زشتی **مالك** عن اسمعیل بن حکیم انه سمع عمر بن عبد العزیز
یقول کان یقال ان الله تبارك وتعالی لا یعذب العامة بذنب الخاصة ولکن اذا عمل المنکر جهارا
استحقوا العقوبة کلهم عمر بن عبد العزیز گفت که گفته میشد در زمان پیشین که عذاب نمیکند خدا تعالی عامه را به
گناه خاصه لیکن وقتیکه کرده شود کار بد علانیه مستحق عقوبت شوند همه ایشان **باب** فضل الاعتزال من الناس
اذا خاف منهم فتنة بیان فضیلت گوشه گیری از مردمان وقتیکه خوف فتنه از ایشان معلوم کند **مالك** عن
عبد الرحمن بن عبد الله بن عبد الرحمن بن ابی صعصعة عن ابیه عن ابی سعید الخدری انه قال قال رسول
الله صلی الله علیه وسلم یوشك ان یکون خیر مال المسلم غنم یتبع بها شعف الجبال ومواقع القطر
یفر بدینه من الفتن رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود نزدیک است که باشد بهترین مال مسلمانان رمه که از
پی رود بسبب آن بلندی کوهها را و جای افتادن قطر باران میگریزد بدین خود از فتنه ها **مالك** عن عبد
الله بن عبد الرحمن بن معمر الانصاری عن عطاء بن یسار انه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم

الا اخبرکم بخیر الناس منزلا رجل اخذ بعنان فرسہ یجاهد فی سبیل الله الا اخبرکم بخیر الناس منزلا

بعده رجل معتزل فی غنیمۃ یقیم الصلوۃ ویؤتی الزکوۃ ویعبد الله وحده ولا یشرك به شیئا

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود آیا خبر ندهم شما را به بهترین مردمان از روی منزلت مردیکه بدست گرفته

لگام اسپ خود را جہاد میکند در راه خدا آیا خبر ندهم شما را بهترین مردمان از روی منزلت بعد ازین یعنی

بعد آن مجاهد مردیست که گوشه گرفته است در میان رمه بر پا میدارد نماز را و میدهد زکوۃ را و عبادت

میکند خدا تعالی را تنہا و شریک مقرر نمیکند با او کسی را **باب** ترك ما یشغل عن ذکر الله در ترک چیزی

که مشغول میکند از یاد خدا تعالی **مالك** باسناده اهدی ابو جهم بن حذیفۃ لرسول الله خمیصۃ

شامیۃ لها علم فشهد فیها الصلوۃ فلما انصرف قال یعنی لعائشۃ ردی هذه الخمیصۃ الی ابی جهم

فانی نظرت الی علمها فی الصلوۃ فکاد یفتننی هدیه فرستاد ابو جهم برای آنحضرت صلی الله علیه وسلم یک چادر

از خز دار آنرا علم بود پس حاضر شد آنحضرت صلی الله علیه وسلم در ان خمیصه نماز پس وقتیکه بازگشت از نماز گفت

یعنی حضرت عائشه را باز گردان این خمیصه را بسوی ابو جهم پس هر آئینه من نگاه کردم بسوی علم آن در نماز

۲۳۳ پس نزدیک بود که مشغول گرداند مرا **مالك** عن عبد الله بن ابی بکر ان رجلا من الانصار کان یصلی

فی حائط له بالقف واد من اودیۃ المدینۃ فی زمان التمر والنخل قد ذللت فهی مطوقۃ بثمرها فنظر

الیها فاعجبه ما رأی من ثمرها ثم رجع الی صلوته فاذا هو لا یدری کم صلی فقال لقد اصابتنی فی مالی

هذا فتنۃ فجاء عثمان بن عفان وهو یومئذ خلیفۃ فذکر له ذلك وقال هو صدقۃ فاجعله فی سبیل

الخیر فباعه عثمان بن عفان بخمسین الفا فسمی ذلك المال الخمسین مردی از انصار نماز میگذارد در بوستانی

از آن خود در وادی قف که وادیست از وادیهای مدینه در زمان خرما حال آنکه خرمایان بسبب بسیاری

خوشها سر فرو کرده بود پس آن خرمایان طوق پوشانیده شده بودند بمیوه ها پس نظر کرد آن مرد انصاری بسوی

آن خرمایان پس خوشوقت ساخت او را آنچه دید از حال ثمر آن خرمایان بعد از آن بازگشت بسوی

نماز خود پس ناگاه وی نمیدانست که چه قدر نماز گذارده است پس گفت در دل خود هر آئینه رسید مرا بسبب

المال من فتنه پس آمد پیش حضرت عثمان و وی آنروز خلیفه بود پس ذکر کرد پیش او این ماجرا و گفت آن

بوستان صدقه است پس نه او را در راه خیر پس فروخت آنرا حضرت عثمان به پنجاه هزار پس نامیده شد

آن بوستان بخمسین **باب** سبعۃ یظلهم الله فی ظله یوم لا ظل الا ظله هفت کس اند که در می آرد

خداتعالی ایشان در سایه خود روزیکه نیست سایه الا سایه او تعالی **مالك** عن حبیب بن عبد الرحمن
الانصاری عن حفص بن عاصم عن ابی سعید الخدری او عن ابی هریره انه قال قال رسول الله صلی
الله علیه وسلم سبعة یظلهم الله فی ظله یوم لا ظل الا ظله امام عادل وشاب نشأ فی عبادة
الله ورجل قلبه معلق بالمسجد اذا خرج منه حتی یعود الیه ورجلان تحابا فی الله اجتمعا علی ذلك
وتفرقا ورجل ذکر الله خالیا من قلبه ففاضت عیناه ورجل دعته ذات حسب وجمال فقال انی
اخاف الله رب العلمین ورجل تصدق بصدقة فاخفاها حتی لا تعلم شماله ما تنفق یمینه رسول
الله صلی الله علیه وسلم فرمود هفت تن هستند که درمی آرد خداتعالی ایشانرا در سایه خود روزیکه هیچ سایه نیست
مگر سایه او پادشاه دادگر وجوانی که پیدا شده است در عبادت خداتعالی و مردیکه دل او وابسته است به مسجد وقتیکه
برمی آید از مسجد تا آنکه بازگردد بسوی او و آن دو شخص که با یکدیگر دوستی کردند در راه خدا جمع شدند بر دوستی
ومتفرق شدند بر دوستی و مردیکه یاد کرد خداتعالی را تنها از دل خود پس جاری شد دو چشم او و مردیکه خواند
او را زنی صاحب عزت ومال پس گفت هر آئینه من میترسم از خداتعالی پروردگار عالمها و مردیکه در راه
خداتعالی صدقه داد پس پنهان کرد آنرا تا آنکه نمیداند دست چپ او آنچه میدهد دست راست او **باب** ۲۲۴
عقوبة خصال من الاثم در بیان عذاب خصلتها از گناه **مالك** عن یحیی بن سعید انه بلغه عن عبد
الله بن عباس انه قال ما ظهر الغلول فی قوم قط الا القی فی قلوبهم الرعب ولا فشی الزنا فی قوم
قط الا کثر فیهم الموت ولا نقص قوم المکیال والمیزان الا قطع عنهم الرزق ولا حکم قوم بغیر الحق
الا فشی فیهم الدم ولا ختر قوم بالعهد الا سلط علیهم العدو عبد الله بن عباس گفت ظاهر نشده است
غلول در هیچ قومی هرگز مگر آنکه انداخته است خداتعالی در دل ایشان ترس و بیم وظاهر نشده است زنا در قومی
هیچگاه مگر بسیار واقع شد در ایشان موت و ناقص نکرد هیچ قومی پیمانه و ترازو را مگر باز گرفت از ایشان
خداتعالی رزق را وحکم نکرد هیچ قومی بغیر حق مگر ظاهر شود در ایشان خون ناحق و نشکسته است هیچ
قومی عهد را مگر مسلط میکند خداتعالی بر ایشان دشمن را **باب** فضل المتحابین فی الله در بیان فضیلة
باهم دوستی وارندگان برای خدای تعالی **مالك** عن عبد الله بن عبد الرحمن بن معمر عن ابی الحباب
سعید بن یسار عن ابی هریرة انه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ان الله تبارك وتعالی
یقول یوم القیمة این المتحابون لجلالی الیوم اظلهم فی ظلی یوم لا ظل الا ظلی رسول الله صلی الله علیه وسلم

قلت ـ الجبوة بالكسر والضم ـ الاسم من الاحتباء ١٢

فرمود ہر آئنہ خدای تبارک وتعالی میفرماید روز قیامت کجا اند با یکدیگر دوستی دارندگان برای رعایت بزرگی من
امروز داخل کنم ایشانرا در سایہ خود روزیکہ ہیچ سایہ نیست مگر سایہ من **مالك** عن ابی حازم بن دینار
عن ابی ادریس الخولانی انہ قال دخلت مسجد دمشق فاذا فتی شاب براق الثنایا واذا الناس معہ
اذا اختلفوا فی شیء اسندوا الیہ وصدروا عن قولہ فسالت عنہ فقیل لی ھذا معاذ بن جبل فلما
کان الغد ھجرت فوجدتہ قد سبقنی بالتھجیر ووجدتہ یصلی فانتظرتہ حتی قضی صلوتہ ثم جئتہ
من قبل وجھہ فسلمت علیہ ثم قلت واللہ انی لاحبک فی اللہ فقال آللہ فقلت آللہ فقال آللہ
فقلت آللہ قال فاخذ بحبوۃ ردائی فجبذنی الیہ وقال ابشر فانی سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ
وسلم یقول قال اللہ تبارک وتعالی وجبت محبتی للمتحابین فی والمتجالسین فی والمتزاورین فی
والمتباذلین فی ابو ادریس خولانی گفت داخل شدم مسجد دمشق پس ناگاہ جوانی ست درخشان دندان پیش
او و ناگاہ مردمان ہمراہ اویند وقتیکہ اختلاف میکنند در چیزی متوجہ میشوند بسوی او و رجوع میکنند بموافق
گفتہ او پس سوال کردم از حال او پس گفتہ شد مرا کہ این شخص معاذ بن جبل است پس وقتیکہ صبح شد وروز
ہاجرہ رفتم بہ مسجد پس یافتم او را کہ سبقت کردہ است در رفتن ہاجرہ بآمدن بر من پس یافتم او را در آنحال ٥
کہ نماز میگذارد پس انتظار او کشیدم تا آنکہ تمام کرد نماز خود را بعد از ان آمدم پیش او از جانب روی او پس سلام
گفتم بروی بعد از ان گفتم قسم بخدا کہ من دوست میدارم ترا برای خدا پس گفت قسم میخوری بخدا پس گفتم
قسم میخورم بخدا پس گفت قسم میخوری بخدا پس گفتم قسم میخورم بخدا پس گرفت حبوہ ردای مرا پس کشید مرا
بسوی خود و گفت خوشوقت شو ہر آئنہ من شنیدم رسول اللہ را صلی اللہ علیہ وسلم کہ میفرمود کہ گفت
خدایتعالی لازم شد محبت من برای آن دو کس کہ با یک دیگر محبت دارند برای من و برای آن دو کس
کہ با یکدیگر ہمنشینی میکنند برای من و برای آن دو کس کہ با یکدیگر زیارت میکنند برای من و برای آن دو کس کہ با یکدیگر
مال خرچ میکنند برای من **باب** محبۃ اللہ عز وجل وفضل قبول الناس اذا کان لصلاح الرجل
وتقواہ بیان محبت خدایتعالی وفضیلت قبول مردمان وقتیکہ باشد بسبب صلاح مرد و پرہیزگاری او
مالك عن سہیل بن ابی صالح عن ابیہ عن ابی ہریرۃ ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال
اذا احب اللہ عبدا قال لجبریل علیہ السلام یا جبریل قد احببت فلانا فاحبہ فیحبہ جبریل ثم ینادی
فی اھل السماء ان اللہ قد احب فلانا فاحبوہ فیحبہ اھل السماء ثم یضع لہ القبول فی الارض

فاذا ابغض الله العبد قال مالك لا احسبه الا انه قال في البغض مثل ذلك رسول الله صلى الله عليه
وسلم فرمود وقتیکه دوست میدارد خدا تعالی بنده را میگوید جبریل را ای جبریل هر آئینه دوست فرستم فلان شخص
را پس تو دوست گیر او را پس دوست میگیرد او را جبریل بعد از ان ندا میکند جبریل در اهل آسمان که هر آئینه خدای
تعالی دوست داشته است فلان را پس دوست دارید او را پس دوست دارند او را اهل آسمان بعد از ان
نهاده میشود برای او قبول در زمین و وقتیکه ناخوش دارد خدا تعالی بنده را گفت مالک نمیدانم آنحضرت را
صلی الله علیه وسلم مگر آنکه فرموده است در باب بغض آنچه مذکور شد در باب حب **مالك** عن عمه ابی
سهیل بن مالك عن ابيه عن كعب الاحبار انه قال اذا احببتم ان تعلموا ما للعبد عند ربه فانظروا
ماذا يتبعه من حسن الثناء کعب احبار گفت وقتیکه بخواهید که بدانید که چه مرتبه است بنده را نزدیک پروردگار خود
پس ببینید که چه چیز از پی وی می آید از ثنای مردمان نیکو **باب** فضل مجالسة العلماء بیان فضیلت همنشینی
با علما **مالك** انه بلغه ان لقمان الحكيم اوصى ابنه فقال يا بني جالس العلماء وزاحمهم بركبتيك فان
الله يحيي القلوب بنور الحكمة كما يحيي الارض الميتة بوابل لقمان حکیم وصیت کرد پسر خود را پس گفت ای پسرک
من همنشینی کن با عالمان و مزاحمت کن با ایشان بزانوی خود پس هر آئینه خدا تعالی زنده میسازد دلها را بنور علم
چنانکه زنده میسازد زمین مرده را به باران بزرگ **مالك** عن اسحاق بن عبد الله بن ابي طلحة عن ابي مرة
مولى عقيل بن ابي طالب عن ابي واقد الليثي ان رسول الله صلى الله عليه وسلم بينما هو جالس في المسجد
والناس معه اذ اقبل نفر ثلثة فاقبل اثنان الى رسول الله صلى الله عليه وسلم وذهب واحد فلما
وقفا على رسول الله صلى الله عليه وسلم سلما فاما احدهما فراى فرجة في الحلقة فجلس فيها واما
الآخر فجلس خلفهم واما الثالث فادبر ذاهبا فلما فرغ رسول الله صلى الله عليه وسلم قال الا اخبركم
عن النفر الثلثة اما احدهم فاوى الى الله فآواه الله واما الآخر فاستحيى فاستحيى الله منه واما
الآخر فاعرض فاعرض الله عنه ابو واقد لیثی گفت در ان هنگام که رسول الله صلی الله علیه وسلم نشسته بود
در مسجد و مردمان با او بودند ناگاه روی آوردند سه کس پس آمدند دو کس و رفت یک کس پس وقتیکه ایستادند آن
دو کس نزدیک آنحضرت صلی الله علیه وسلم سلام گفتند اما یکی از ایشان فرجه دید در حلقه پس نشست در ان فرجه
واما آن دیگر پس نشست پس پشت ایشان واما آن سیوم پس پشت داد و روان شده پس وقتیکه فارغ شد
رسول الله صلی الله علیه وسلم از سخن خود فرمود آیا خبر ندهم شما را از حال این سه کس اما یکی از ایشان جای گرفت

قوله الوابل المطر عظيم القطر ١٢

٢٣٦

قوله فآواه الله يحتمل ان يكون منزلة القرب منه قوله فاستحيى اي ترك المزاحمة حياء من النبي صلى الله عليه وسلم ومن الحاضرين او استحيى من الذهاب عن المجلس فاستحيى الله منه اي لم يطرحه من اجابه قوله فاعرض الله عنه اي سخط عليه وهذا محمول على المنافق او الخائب نصيبا ١٢

بسوی خدا پس جای داد او را خدا و اما آن دوم پس حیا کرد از خدا پس حیا کرد خدا تعالی از وی و اما آن دیگر پس اعراض کرد
اعراض کرد خدا تعالی از وی یعنی خشم گرفت خدا تعالی بر وی و بی نصیب ساخت او را از خیر **باب** الترغیب
فی الخلق الحسن در رغبت دادن خلق نیک **مالک** عن معاذ بن جبل قال آخر ما اوصانی به رسول
الله صلی الله علیه وسلم حین وضعت رجلی فی الغرز انه قال لی احسن خلقک للناس معاذ بن جبل
معاذ بن جبل گفت آخر چیزیکه وصیت فرمود مرا آن رسول الله علیه وسلم وقتی که نهادم پای خود را در رکاب شتر آن
بود که فرمود مرا نیک کن خلق خود را برای مردمان ای معاذ بن جبل **مالک** عن یحیی بن سعید انه قال
بلغنی ان المرء لیدرک بحسن خلقه درجة القائم باللیل الظامی بالهواجر یحیی بن سعید گفت که خبر رسید مرا
یعنی از سلف هر آئنه مرد در می یابد بسبب نیکی خلق خود درجه کسیکه بنماز شب استاده باشد در شب و روزه گرفته شده
باشد در نیم روز **مالک** انه بلغه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال بعثت لاتمم حسن
الاخلاق فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم فرستاده شدم من تا تمام کنم حسن اخلاق را **باب** فضل القصد
والتؤدة بیان فضیلت میانه روی در وجه معاش و بردباری **مالک** انه بلغه عن عبد الله بن عباس انه
کان یقول القصد والتؤدة وحسن السمت جزء من خمسة وعشرین جزءا من النبوة عبد الله بن عباس
میگفت میانه روی در امور معاش و بردباری و خوشخوئی حصه ایست از بیست و پنج حصه نبوة **باب** مداراة
الناس در صفت مداراة کردن با مردمان **مالک** انه بلغه عن عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم
انها قالت استاذن رجل علی النبی صلی الله علیه وسلم قالت عائشة وانا معه فی البیت فقال رسول
الله صلی الله علیه وسلم بئس ابن العشیرة ثم اذن له قالت عائشة فلم انشب ان سمعت ضحک
رسول الله صلی الله علیه وسلم معه فلما خرج الرجل قلت یا رسول الله قلت فیه ما قلت ثم لم
تنشب ان ضحکت معه فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم ان من شر الناس من اتقاه الناس
لشره از حضرت عائشه مرویست که دستوری طلب کرد شخصی از آنحضرت صلی الله علیه وسلم و من با آنحضرت
بودم در خانه پس آنحضرت فرمود بد قبیله است این شخص بعد از آن دستوری داد او را گفت حضرت عائشه
پس درنگ نکردم از آنکه شنیدم تبسم کردن آنحضرت صلی الله علیه وسلم با او پس وقتیکه برآمد آن مرد از خانه
گفتم یا رسول الله گفتی در حق وی آنچه گفتی بعد از آن درنگ نکردی از آنکه تبسم کردی با او پس فرمود
آنحضرت صلی الله علیه وسلم هر آئنه بدترین مردمان کسی است که پرهیز کنند مردمان از ملاقات او از جهت

قوله قلت: الخلق الحسن حاصل ... ستة منها احسن ... في الاخذ والعطاء ... الاهل ومنها المجتنبة ... العفو عمن ظلم ... ترك الغضب ... نصف النهار

قلت: القصد هو الاقتصاد والتوسط في بذل المال والجهد وغير ذلك التؤدة التأني السمت حسن الهيئة والمنظر في الدين

بدخوئی او **باب** فضل ترك الرجل ما لا يعنيه در فضيلت ترك كردن مرد چيزی را كه در كار نيست او را

مالك عن ابن شهاب عن علي بن حسين بن علي ابن ابي طالب ان رسول الله صلى الله عليه وسلم

قال من حسن اسلام المرء تركه ما لا يعنيه رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمود از كمال و از حسن اسلام

است ترك كردن آدمی آنچه در كار نيست او را **باب** الاقبال على الضعفاء وحسن تعهدهم

در بيان فضيلت متوجه شدن برجال ضعيفان وحسن خبرداری كردن با ايشان **مالك** عن هشام

بن عروة عن ابيه انه قال انزلت عبس وتولى في عبد الله بن ام مكتوم جاء الى رسول الله صلى الله

عليه وسلم فجعل يقول يا محمد استدنيني وعند النبي صلى الله عليه وسلم رجل من عظماء المشركين

فجعل النبي صلى الله عليه وسلم يعرض عنه ويقبل على الآخر ويقول يا ابا فلان هل ترى بما اقول

باسا فيقول لا والدماء ما ارى بما تقول باسا فانزلت عبس وتولى ان جاءه الاعمى عروه گفت

كه فرود آورده شد عبس وتولى در باب عبد الله بن ام مكتوم آمد بسوی آنحضرت صلى الله عليه وسلم پس

شروع كرد كه ميگفت يا محمد نزديك خود گردان مرا و نزديك آنحضرت صلى الله عليه وسلم در آن وقت مردی

بود از عظمای مشركين پس آنحضرت صلى الله عليه وسلم اعراض ميكرد از وی و متوجه بود بر آن ديگر كه از رؤسا ۲۳۸

مشركين بود و ميفرمود ای فلان آيا می بينی بچيزيكه ميگويم عيبی پس ميگفت او نی قسم بخونها كه نمی بينم

بچيزيكه ميگوئی هيچ عيبی پس فرود آورده شد عبس وتولى ان جاءه الاعمى **باب** في كل ذات كبد

رطبة اجر در احسان با هر جانوری كه جگر تر دارد ثواب است **مالك** عن سمي مولى ابي بكر عن ابي

صالح السمان عن ابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال بينما رجل يمشي بطريق اذ اشتد

عليه العطش فوجد بئرا فنزل فيها فشرب وخرج فاذا كلب يلهث ياكل الثرى من العطش فقال الرجل

لقد بلغ هذا الكلب مثل الذي بلغ مني فنزل البئر فملأ خفه ثم امسكه بفيه حتى رقي فسقى

الكلب فشكر الله له فغفر له فقالوا يا رسول الله ان لنا في البهائم لاجرا فقال رسول الله صلى الله

عليه وسلم في كل ذات كبد رطبة اجر رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمود در آن هنگام كه مردی ميرفت

در راهی ناگاه بشدت رسيد او را تشنگی پس يافت چاهی پس فرود آمد در آن چاه پس آب خورد و پس برآمد ناگاه

ديد آنجا سگی را كه زبان بر می آورد از دهان خود ميخورد خاك نمناك را بسبب تشنگی پس گفت آن مرد

رسيده است اين سگ را از تشنگی مانند آنچه رسيده بود بمن پس فرود آمد در چاه پس پر كرد موزه خود را پس بدندان

نگهداشت از ایدیان خود تا آنکه بر آمد پس آب نوشانید سگ را پس قبول کرد خدا تعالی از وی این عمل پس بیامرزید
او را پس گفتند یا رسول الله آیا ما را در چارپایان مزدی است پس فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم در هر جانوری
که جگر تر دارد ثواب است **باب** فضل الحیاء بیان فضیلت حیا **مالک** عن ابن شهاب عن
سالم بن عبد الله عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم مر علی رجل وهو یعظ
اخاه فی الحیاء فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم دعه فان الحیاء من الایمان رسول الله صلی
الله علیه وسلم گذر فرمود بر شخصی حال آنکه آن مرد پند میگفت برادر خود را در باب حیا پس فرمود آنحضرت
صلی الله علیه وسلم بگذار او را زیرا که حیا از ایمان است **مالک** عن سلمة بن صفوان بن سلمة الزرقی
عن زید بن طلحة بن رکانة یرفعه الی النبی صلی الله علیه وسلم لکل دین خلق وخلق الاسلام الحیاء
فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم هر دینی را خلقی است وخلق دین اسلام حیا است **باب** فضل
کظم الغیظ فضیلت فرو خوردن خشم **مالک** عن ابن شهاب عن سعید بن المسیب عن ابی هریرة
ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال لیس الشدید بالصرعة انما الشدید الذی یملک نفسه
عند الغضب رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود پهلوان نیست آنکه کشتی گرفتن مغلوب کند مردم را بلکه ٢٣٩
نیست که پهلوان کسی است که قادر باشد بر ذات خود نزدیک خشم **مالک** عن ابن شهاب عن
حمید بن عبد الرحمن بن عوف ان رجلا اتی الی رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال یا رسول
الله علمنی کلمات اعیش بهن ولا تکثر علی فانسی فقال رسول الله لا تغضب هر آینه مردی آمد
پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس گفت یا رسول الله تعلیم کن مرا چند کلمه که گذران کنم بسبب آن
و بسیار مفرما بر من که آنگاه فراموش خواهم کرد پس فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم خشم مگیر **باب**
ذم الشحناء والحقد باب مذمت کینه **مالک** عن سهیل بن ابی صالح السمان عن ابیه عن
ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال تفتح ابواب الجنة یوم الاثنین والخمیس فیغفر
لکل عبد مسلم لا یشرک بالله شیئا الا رجل کانت بینه وبین اخیه شحناء فیقال انظروا هذین
حتی یصطلحا انظروا هذین حتی یصطلحا رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود کشاده کرده میشود دروازه
بهشت روز دوشنبه و روز پنجشنبه آمرزیده میشود هر بنده مسلمان را که شریک مقرر نمیکند با خدا چیزی را مگر مردی را
که بود در میان او و در میان برادر او کینه پس گفته میشود یعنی ملائکه را که مهلت دهید این دو شخص را تا آنکه

صلح کنند با یکدیگر مهلت دهید این دو شخص را تا آنکه صلح کنند با یکدیگر **مالک** عن مسلم بن ابی مریم

عن ابی صالح السمان عن ابی هریرة انه قال تعرض اعمال الناس کل جمعة مرتین یوم الاثنین ویوم

الخمیس فیغفر لکل عبد مؤمن الا عبدا کانت بینه وبین اخیه شحناء فیقال اترکوا هذین حتی

یفیئا او ارکوا هذین حتی یفیئا ابو هریره گفت عرض کرده میشود عملهای مردمان در هر جمعه دو بار روز

دوشنبه و روز پنجشنبه پس آمرزیده میشود هر بنده مسلمان را مگر بنده که بود میان او و میان برادر او کینه پس گفته

میشود بگذارید این دو شخص را تا آنکه رجوع کنند باخلاص یا گفته میشود موخر کنید این دو شخص را تا آنکه رجوع کنند

مالک عن یحیی بن سعید انه قال سمعت سعید بن المسیب یقول الا اخبرکم بخیر من کثیر

من الصلوة والصدقة قالوا بلی قال اصلاح ذات البین وایاکم والبغضة فانها هی الحالقة

سعید بن المسیب گفت آیا خبر ندهم شما را بچیزیکه بهتر است از بسیاری از نماز و صدقه گفتند آری فرمود صلاح

بابین و دور دارید خود را از بغض پس هر آئینه وی زائل کننده دین است **باب** اتقاء دعوة المظلوم

در پرهیز کردن از دعا ظلم رسیده **مالک** باسناده ان عمر ابن الخطاب استعمل مولی له یدعی هنیا

علی الحمی فقال یا هنی اضمم جناحک عن الناس واتق دعوة المظلوم فان دعوة المظلوم مجابة مختصر ۲۴۰

عمر بن الخطاب عامل ساخت مولی از آن خود را که خوانده میشد او را هنی بر حمی پس گفت یا هنی بند کن بازوهای خود را

از مردمان و بترس دعا مظلومان را پس هر آئینه دعا مظلوم مقبول است **باب** ذم اساءة الظن والتجسس

والتحاسد والتباغض در مذمت بدگمان شدن و جستجوی عیب مردمان نمودن و با هم حسد کردن و بغض

ورزیدن **مالک** عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم

قال ایاکم والظن فان الظن اکذب الحدیث ولا تحسسوا ولا تجسسوا ولا تنافسوا ولا تحاسدوا

ولا تباغضوا ولا تدابروا وکونوا عباد الله اخوانا رسول الله علیه وسلم فرمود دور دارید خود را از

گمان بد پس هر آئینه گمان بد دروغ ترین سخن است و عیب جوئی مکنید و تفتیش عیب یکدیگر منمائید و مناقشه

باهم مکنید یعنی غلبه بر چیزی بایکدیگر مکنید و حسد مکنید و بغض بایکدیگر مکنید و پشت نه گردانید از یکدیگر و باشید

ای بندگان خدا برادران باهم **باب** الترغیب فی شکر نعم الله عز وجل باب در رغبت دادن در

شکر نعمتهای خدای عز وجل **مالک** انه بلغه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم دخل المسجد

فوجد فیه ابا بکر الصدیق وعمر بن الخطاب فسألهما فقالا اخرجنا الجوع فقال رسول الله صلی

قلت قوله ارکوا هذین ای اخروهما ۱۲

الله علیه وسلم وانا اخرجنی الجوع فذهبوا الی ابی الهیثم بن التیهان الانصاری فامر لهم بشعیر عنده
یعمل وقام فذبح لهم شاة فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم نکب عن ذات الدر فذبح لهم شاة و
استعذب لهم ماء فعلق فی نخلة ثم اتوا بذلک الطعام فاکلوا منه وشربوا من ذلک الماء فقال
رسول الله صلی الله علیه وسلم لتسألن عن نعیم هذا الیوم رسول الله صلی الله علیه وسلم داخل شد در
مسجد پس یافت در وی ابوبکر صدیق را و عمر بن الخطاب را پس پرسید از ایشان پس گفتند برآورد ما را گرسنگی
پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم و مرا نیز بیرون آورده است گرسنگی پس رفتند بسوی ابو الهیثم
انصاری پس ابو الهیثم فرمود اهل خود را برای ایشان مهیا ساختن قدری جو که نزدیک او بود که ساخته شود
و برخاست تا ذبح کند برای ایشان بزی پس فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم دور شو از بزی که شیر
دار باشد یعنی بز شیردار ذبح مکن پس ذبح کرد برای ایشان بزی را و آورد آب شیرین برای ایشان پس آویخت
آن را در خرمابنی بعد از ان حاضر کرده شد پیش ایشان طعام را پس خوردند از ان طعام و نوشیدند از آن آب
سرد پس فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم البته سوال کرده خواهد شد شما را از نعمت امروز

باب فضل الخوف من الله عز وجل در بیان فضیلت خوف از خدا تعالی **مالک** عن ابی الزناد عن
الاعرج عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال قال رجل لم یعمل حسنة قط لاهله
اذا مات فاحرقوه ثم اذروا نصفه فی البر ونصفه فی البحر فوالله لئن قدر الله علیه لیعذبنه
عذابا لا یعذبه احدا من العالمین فلما مات الرجل فعلوا ما امرهم به فامر الله البر فجمع ما فیه
ثم امر الله البحر فجمع ما فیه ثم قال لم فعلت هذا قال من خشیتک یا رب وانت اعلم قال فغفر
له رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود که گفت مردی که نکرده بود هیچ گاه کار نیک یعنی وصیت کرد اهل خود
را وقتیکه بمیرد این شخص بسوزید او را بعد از ان برباد دهید نصف او را در خشکی و نصف او را در دریا پس قسم خورد
که اگر دست یابد بر وی خدا البته عذاب خواهد کرد او را عذابی که نکند این صفت هیچکس را از عالمیان پس
وقتیکه بمرد آن شخص بجا آوردند وصیت او را اهل او و کردند آنچه فرموده بود ایشان را پس حکم فرمود
خدا تعالی بر را پس جمع کرد آنچه در وی بود و بعد از آن حکم کرد دریا را پس جمع کرد آنچه در وی بود بعد از ان
فرمود چرا کردی این همه گفت بار خدایا از ترس تو و تو دانا تری فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس بیامرزید
او را

باب فضل حب لقاء الله بیان فضیلت محبت ملاقات خدا تعالی **مالک** عن ابی الزناد

ق نکب ای اعرض عن ذات الدر ای عن الشاة اللبون ۱۲

ق ثم اذروا ای اطیروا تذروا الریح حتی تفرقوا قوله فی البحر قیل لئن قدر الله علیه ای ضیق کما فی قوله تعالی ومن قدر علیه رزقه معناه لئن کان ذلک القدرة علیه بالعذاب ویحتمل ان یکون هذا الرجل فی زمن الفترة حین ینفع مجرد التوحید

۱۲ نطقه بعدم القدرة علی وجه الخطاء ما یجوز وجود ما لا یقدر علیه فی اعتقاده

ق نصفه فی البر ونصفه فی البحر لان یحمل اعادته لا یجوز مثل ذلک الکفر الا الکلام من صفات الله تعالی والروایة انها فی قوم لم یبلغهم الدعوة والله اعلم ان یعفو عنهم ۱۲

عن الاعرج عن ابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال قال الله تبارك وتعالى اذا احب
عبدي لقائي احببت لقائه واذا كره لقائي كرهت لقائه رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمود که فرمود
خدا تعالی وقتیکه دوست دارد بنده من ملاقات مرا دوست میدارم ملاقات او را وقتیکه ناخوش میدارد ملاقات
مرا مکروه میدارم ملاقات او را مترجم گوید معنی حب لقاء الله اینست که وقت مفارقت از حیات دنیا و رسیدن
بسوی آنچه نزدیک خدا تعالی هست دوست تر و لذیذتر باشد نزدیک او از دنیا و آنچه در ویست و نقصان
نمیکند این دوستی را مکروه داشتن موت و بیم آنکه عذاب کرده شود او را بگناهان او و معنی کراهة لقاء الله
آنست که باشد لذات دنیوی دوست تر نزدیک او از بخالت و صفت این باشد مومن هست که دوست دارد
حج را و میداند که حج گذاردن سعادت آدمیست لیکن بعد از آن میترسد از مشقتهای سفر والله اعلم **باب**
الایمان بعذاب القبر در باور داشتن عذاب قبر **مالک** عن یحیی بن سعید عن عمرة عن عائشة
زوج النبي صلى الله عليه وسلم ان يهودية جاءت تسألها فقالت اعاذك الله من عذاب القبر
فسألت عائشة رسول الله صلى الله عليه وسلم أيعذب الناس في قبورهم فقال رسول الله صلى الله
عليه وسلم عائذا بالله من ذلك ثم ركب رسول الله صلى الله عليه وسلم ذات غداة مركبا
فخسفت الشمس فرجع ضحى فمر بين ظهراني الحجر ثم قام يصلي وقام الناس وراءه ثم انصرف
فقال ما شاء الله ان يقول ثم امرهم ان يتعوذوا من عذاب القبر مختصر یهودیه آمد نزدیک حضرت عائشه
پس سوال میکرد از وی پس گفت آن یهودیه پناه داد ترا خدا تعالی از عذاب قبر پس سوال کرد حضرت عائشه رسول
الله را صلی الله علیه وسلم آیا عذاب کرده خواهند شد مردمان در قبرهای خود پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه
وسلم پناه میجویم از خدا تعالی از عذاب قبر بعد از آن سوار شد آنحضرت صلی الله علیه وسلم یکروز مرکبی را پس گرفته
شد آفتاب پس رجوع فرمود وقت ضحی پس گذر کرد در میان حجرها بعد از آن ایستاد تا نماز گذارد و ایستادند
مردمان پس پشت او و بعد از آن برگشت از نماز پس فرمود چیزی که خواست خدا تعالی که بگوید یعنی دعا نمود بعد
از آن امر کرد مردمان را که پناه بجویند از عذاب قبر **باب** سوال منکر و نکیر باب در سوال منکر و
نکیر **مالک** عن هشام بن عروة عن فاطمة بنت المنذر عن اسماء بنت ابي بكر انها قالت اتيت
عائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم حين خسفت الشمس فاذا الناس قيام يصلون واذا هي
قائمة تصلي فقلت ما للناس فاشارت بيدها نحو السماء وقالت سبحان الله فقلت آية فاشارت

قوله معنی حب لقاء الله ان يكون حالة الانقطاع عن الحيوة الدنيا والوصول الى ما عند الله احب عنده والذ من الدنيا وما فيها ولا يغير ذلك كراهية الموت وخوف عذاب على معاصيه ومعنى كراهية لقاء الله ان تكون اللذات احب عنده ٣٢

قوله اللذات الدنيوية احب اليه ومثل ذلك حاله ومثل المؤمن كمثل ذلك المسافر يعني ان سعادة الحج وان نشأت من قبل السفر وفيه مشقة ٣٣

قوله عائذا منصوب بالعامل المحذوف وهو عائذ نعوذ بالله ١٢

براسها ان نعم قالت فقمت حتی تجلانی الغشی وجعلت اصب فوق راسی الماء فحمد الله رسول الله
صلی الله علیه وسلم واثنی علیه ثم قال ما من شیء کنت لم اره الا وقد رایته فی مقامی هذا حتی الجنة
والنار ولقد اوحی الی انکم تفتنون فی القبور مثل او قریبا من فتنة المسیح الدجال لا ادری ایتهما
قالت اسماء یوتی احدکم فیقال له ما علمک بهذا الرجل فاما المومن او الموقن لا ادری ای ذلک
قالت اسماء فیقول محمد رسول الله جاءنا بالبینات والهدی فاجبنا وآمنا واتبعنا فیقال له نم
صالحا قد علمنا ان کنت لمومنا واما المنافق او المرتاب لا ادری ایتهما قالت اسماء فیقول لا ادری
سمعت الناس یقولون شیئا فقلته اسماء بنت ابوبکر گفت آمدم نزدیک عائشه وقتیکه گرفته شده آفتاب
پس ناگاه دیدم که مردمان ایستاده اند نماز میگذارند و ناگاه دیدم که عائشه ایستاده است نماز میگذارد پس گفتم
چیست حال مردمان پس اشاره کرد عائشه بدست خود بجانب آسمان یعنی بسبب کسوف نماز میگذارند و
گفت سبحان الله پس گفتم آیا این کسوف نشانه ایست از نشانهای قدرت پس اشارت کرد بسر خود که آری گفت
اسماء پس ایستادم بنماز تا آنکه غالب آمد بر من بیهوشی و شروع کردم که میریختم بالای سر خود آب را پس حمد
خدا تعالی گفت آنحضرت صلی الله علیه وسلم و ستایش او گفت بعد از ان فرمود نبود هیچ چیزی که ندیده بودم
آنرا مگر که دیدم او را در مقام خود تا آنکه دیدم بهشت را و دوزخ را و هر آئینه وحی فرستاده شد بسوی من
که شما را سخت گرفته خواهد شد در قبور نزدیک بسختی مسیح دجال یا گفت مانند سختی مسیح دجال آورده شود
یکی را از شما پس گفته شود چیست اعتقاد تو در حق این مرد یعنی در حق آنحضرت صلی الله علیه وسلم اما مومن
یا گفت یقین دارنده نمیدانم که کدام یک ازین کلمه گفت اسماء پس میگوید این مرد محمد است پیغامبر خدا آمد
نزدیک ما بمعجزها و هدایت پس قبول کردیم وعده او را و ایمان آوردیم باو و پیروی کردیم او را پس گفته
شود او را بخواب رو در حالتیکه خوشوقت هستی هر آئینه دانسته بودیم که تو مسلمان بودی اما منافق یا گفت
شک کننده نمیدانم که کدام یک کلمه گفت اسماء پس میگوید نمیدانم شنیدم مردمان را که میگویند چیزی پس
گفتم آنرا **باب** عرض الجنة والنار علی المقبور در بیان آنکه عرض کرده شود بهشت و دوزخ بر میت
در قبر **مالک** عن نافع عن عبد الله بن عمر قال ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال ان احدکم
اذا مات عرض علیه مقعده بالغداة والعشی ان کان من اهل الجنة فمن اهل الجنة وان کان من اهل
النار فمن اهل النار فیقال له هذا مقعدک حتی یبعثک الله الی یوم القیمة رسول الله صلی الله علیه

(۱) قوله فقمت تجلانی ای غطانی و ... تجللنی فابدلت ... اصله ... الغشی بفتح الغین وسکون الشین و تخفیف الیاء وروی بکسر الشین و تشدید الیاء وهما بمعنی واحد ...

وسلم فرمود هر آئینه یکی از شما وقتیکه میمیرد ظاهر کرده میشود بروی جای نشستن او هر صبح وشام اگر از اهل بهشت است پس وی از اهل بهشت است در نمودن جائی واگر از اهل دوزخ است پس وی از اهل دوزخ است باعتبار جای گفته میشود او را اینست جای نشستن تو تا وقتیکه برانگیزد ترا خدا تعالی تا روز قیامت

باب نسمة المؤمن طیر یعلق من شجر الجنة روح مومن جانوریست که میخورد از درخت های بهشت

مالك عن ابن شهاب عن عبد الرحمن بن کعب بن مالك الانصاری انه اخبره ان اباه کعب بن مالك کان یحدث ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال انما نسمة المؤمن طیر یعلق فی شجر الجنة حتی یرجعه الله الی جسده یوم یبعثه رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود جز این نیست که روح مومن مرغیست که میچرد در درختان بهشت تا آنکه باز گرداند او را خدا تعالی بسوی جسد او روزیکه برانگیزد او را

باب المستریح والمستراح منه

مالك عن محمد بن عمرو بن حلحلة الدیلی عن معبد بن کعب بن مالك عن ابی قتادة بن ربعی انه کان یحدث ان رسول الله صلی الله علیه وسلم مر علیه بجنازة فقال مستریح ومستراح منه قالوا یا رسول الله ما المستریح وما المستراح منه قال العبد المومن یستریح من نصب الدنیا واذاها الی رحمة الله والعبد الفاجر یستریح منه العباد والبلاد والشجر والدواب گذرانیده شد بر آنحضرت صلی الله علیه وسلم جنازه را پس فرمود صاحب جنازه یا خود راحت یابنده است یا راحت می یابند از وی مردمان اصحاب عرض نمودند چیست راحت یابنده وراحت یافته شده از وی فرمود بنده مومن راحت می یابد از تصدیعات دنیا وایذا آن بسوی رحمت خدا تعالی وبنده فاجر راحت می یابند از وی بندگان وشهرها ودرختان وجانوران

باب تغیر الناس

مالك عن یحیی بن سعید ان عبد الله بن مسعود قال لانسان انك فی زمان کثیر فقهاؤه قلیل قراؤه تحفظ فیه حدود القرآن وتضیع حروفه قلیل من یسال کثیر من یعطی یطیلون فیه الصلوة ویقصرون الخطبة یبدؤن اعمالهم قبل اهوائهم وسیاتی علی الناس زمان قلیل فقهاؤه کثیر قراؤه تحفظ فیه حروف القرآن وتضیع حدوده کثیر من یسال قلیل من یعطی یطیلون فیه الخطبة ویقصرون الصلوة یبدؤن اهواءهم قبل اعمالهم عبد الله بن مسعود گفت شخصی را هر آئینه تو در زمانی هستی که بسیار اند معنی فهمان او وکم خوانندگان او نگاهداشته میشود درو حدود احکام قرآن وحروف او ضائع کرده میشود طریق تلفظ حروف را کم اند آنانکه سوال کنند بسیار اند آنانکه عطا میکنند دراز میکنند درو نماز را وکوتاه میکنند خطبه را وشروع میکنند اعمال خود را پیش از آرای فاسده خود ونزدیک است که بیاید

زمانی که کم باشند معنی فهمان او بسیار باشند خوانندگان او نگاهداشته شود در وی لفظ حروف قرآن و ضایع کرده شود احکام قرآن بسیار است آنکه سوال کند و کم است آنکه بدهد دراز کنند در وی خطبه را و کوتاه سازند در وی نماز را ابتدا کنند آرای فاسده پیش از عمل خود **باب** اخبار النبی صلی الله علیه وسلم بان الفتن تحدث من شرقی المدینة وبان الفخر والخیلاء فی اهل الخیل والابل والسکینة فی اهل الغنم باب در خبر دادن آنحضرت صلی الله علیه وسلم با آنکه فتنه پیدا میشود از جانب شرقی مدینه و با آنکه خودستائی و تکبر در اهل گله اسپان و شتران است و اطمینان و نرم خوئی در اهل رمه است **مالك** عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال راس الکفر نحو المشرق والفخر والخیلاء فی اهل الخیل والابل الفدادین اهل الوبر والسکینة فی اهل الغنم رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود سر کفر و معظم او جانب مشرق است و خودستائی و بزرگ بینی در اهل گله اسپان و شتران است آنانکه آواز بلند میکنند اهل خیمها اند و اطمینان و نرم خوئی در اهل رمه است **مالك** انه بلغه ان عمر ابن الخطاب اراد الخروج الی العراق فقال له کعب الاحبار لا تخرج الیها امیر المومنین فان بها تسعة اعشار السحر وبها فسقة الجن وبها الداء العضال عمر بن الخطاب خواست بر آمدن بسوی عراق پس گفت او را کعب احبار بیرون میا یا امیر المومنین بسوی عراق پس هر آینه در عراق نه حصه از حصهای ده گانه سحر است و در عراق فاسقان جن اند و در عراق بیماری سخت است **باب** شدة المصائب عند قرب القیمة باب در بیان سختی مصیبتها نزدیک آمدن قیامت **قال** عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال لا تقوم الساعة حتی یمر الرجل بقبر الرجل فیقول یا لیتنی مکانه رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود قائم نشود قیامت تا آنکه بگذرد مرد بر قبر مردی پس گوید ای کاش من بودمی بجای او شدائد مصائب بحدی رسد که آدمی تمنا کند موت را **مالك** عن ابن حماس عن عمه عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال لتترکن المدینة علی احسن ما کانت حتی یدخل الکلب او الذئب فیغذی علی بعض سواری المسجد او علی المنبر فقالوا یا رسول الله فلمن تکون الثمار ذلک الزمان قال للعوافی الطیر والسباع رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود گذاشته خواهد شد مدینه را یعنی اهل مدینه قیامت با حالتی که بهترین احوال وجود اوست یعنی آباد و غیر خراب پس در آید سگ یا گرگ و بول کند بعض ستونهای مسجد یا گفت بر منبر پس گفتند یا رسول الله پس کرا خواهد بود میوها و در آن زمان فرمود

برای جانوران مرغان و درندگان **باب** خلق ابن آدم عند الحشر من عجب الذنب در بیان آفرینش
فرزند آدم وقت حشر از استخوان ذنب **مالك** عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی هریرة ان رسول
الله صلی الله علیه وسلم قال کل ابن آدم تأکله الارض الا عجب الذنب منه خلق وفیه یرکب
رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود تمام آدمی را میخورد زمین مگر عجب ذنب از ان عجب ذنب آفریده شده
و در وی مرکب کرده خواهد شد عجب ذنب استخوانی که در اسفل پشت میباشد نزدیک عجز و عجز جائیست که
میروید دم حیوان از آن **باب** شفاعة النبی صلی الله علیه وسلم لامته فی الآخرة **مالك**
عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی هریره ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال لکل نبی دعوة یدعو
بها فارید ان اختبئ دعوتی شفاعة لامتی فی الآخرة رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود هر پیغامبر را
دعائیست که دعا میکند بآن پس میخواهم که پنهان نگاه دارم دعای خود را بجهة شفاعت برای امت خود
در آخرت **باب** حوض النبی صلعم وذود المرتدین عنه وبعث امة محمد صلی الله علیه وسلم
غرا محجلین من آثار الوضوء باب در بیان حوض آنحضرت صلعم و راندن مرتدین از وی و برانگیخته شدن امت
آنحضرت صلی الله علیه وسلم بصفت غر محجل از آثار وضوء **مالك** عن العلاء بن عبد الرحمن عن ابیه
عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم خرج الی المقبرة فقال السلام علیکم دار قوم
مومنین وانا ان شاء الله بکم لاحقون وددت انی قد رأیت اخواننا قالوا یا رسول الله السنا
باخوانك قال بل انتم اصحابی واخواننا الذین لم یأتوا بعد وانا فرطهم علی الحوض فقالوا یا رسول
الله کیف تعرف من یأتی بعدك من امتك قال ارأیت لو کانت لرجل خیل غر محجلة فی خیل
دهم بهم الا یعرف خیله قالوا بلی یا رسول الله قال فانهم یأتون یوم القیمة غرا محجلین من الوضوء
وانا فرطهم علی الحوض فلا یذادن رجل عن حوضی کما یذاد البعیر الضال اناد یهم الا هلم الا هلم
الا هلم فیقال انهم قد بدلوا بعدك فاقول فسحقا فسحقا فسحقا رسول الله صلی الله علیه وسلم
برآمد بسوی گورستان پس گفت السلام علیکم دار قوم مؤمنین وانا ان شاء الله بکم لاحقون یعنی خطاب بمردگان
فرمود که سلام بر شما باد ای باشندگان سرای قومی از مسلمانان و هر آئینه اگر خواسته است خدا تعالی بشما لاحق
شویم بعد از ان فرمود آرزو کردم که کاش میدیدم برادران خویش را صحابه گفتند آیا نیستیم برادران تو
گفت نه بلکه شما اصحاب منید و برادران من آنکسانند که هنوز نیامده اند یعنی در وجود و من فرط ایشانم بر

٢٤٦

حوض من و فرط قوم کسی است که پیش از ایشان برود و آب و دلو برای ایشان مهیا سازد صحابه گفتند یا رسول
الله چگونه خواهی شناخت کسی را که بیاید بعد از تو فرمود آیا دیدی اگر باشد مردی را اسپهای سفید پیشانی سفید
پایها در گله از اسپان سیاه که خالص باشد سیاهی ایشان از رنگ دیگر آیا نمی شناسد اسپهای خود را گفتند آری
یا رسول الله میشناسد فرمود ایشان خواهند آمد روز قیامت سفید پیشانی شده سفید پایها گشته بسبب وضو
و من فرط ایشان باشم بر حوض پس باید که دور کرده نشود شخصی از حوض من یعنی سعی کند که از شما عملی باعث
محرومی از آن حوض بوجود نیاید چنانکه دور کرده میشود شتر بیگانه که گاه خود را گم کرده و بر حوض غیر صاحب
خود رفته من ندا کنم ایشان را که هان بیائید هان بیائید هان بیائید پس گفته شود مرا یعنی فرشتگان گویند
هر آئینه ایشان بدل کردند دین خود را بعد از تو گویم پس دوری باد ایشان را پس دوری باد ایشان را پس دوری
باد ایشان را **باب** شدة نار جهنم در بیان سختی آتش دوزخ **مالک** عن ابی الزناد عن
الاعرج عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال نار بنی آدم التی یوقدون جزء
من سبعین جزء من نار جهنم فقالوا یا رسول الله ان کانت لکافیة قال انها فضلت بتسعة و
تسعین جزء رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود آتش آدمیان که می افروزند آنرا پاره ایست از هفتاد
پاره از آتش دوزخ پس گفتند یا رسول الله هر آئینه این آتش که بیش آدمیانست کفایة کننده بود در عقوبت
فرمود هر آئینه آتش دوزخ را افزون کرده شد به نود و نه جزء **مالک** عن عمه ابی سهیل بن مالک
عن ابی هریرة انه قال اترونها حمراء کنارکم هذه لهی اسود من القار قال مالک القار الزفت ابو هریره
گفت آیا گمان کرده میشود شما را که آتش دوزخ سرخ است مانند آتش شما هر آئینه آتش دوزخ سیاه است
از قار گفت مالک قار زفت است **کتاب سیر النبی** صلی الله علیه وسلم واصحابه
کتاب در بیان احوال آنحضرت صلی الله علیه وسلم و یاران او **باب** اسماء النبی صلی الله علیه وسلم **مالک**
عن ابن شهاب عن محمد بن جبیر بن مطعم ان النبی صلی الله علیه وسلم قال لی خمسة اسماء انا محمد و انا احمد و انا الماحی الذی
یمحوا الله بی الکفر و انا الحاشر الذی یحشر الناس علی قدمی و انا العاقب رسول الله صلی الله علیه وسلم
فرمود مرا پنج نام است من محمدم و من احمدم و من ماحی ام که محو میکند خدا تعالی بسبب من کفر را و من حاشرم که برانگیخته
خواهند شد بر قدم من و من عاقبم یعنی بعد از همه انبیا آمدم مترجم گوید که معنی علی قدمی است که وی صلی الله
علیه وسلم امام و پیشوای ایشان باشد روز حشر و همه محتاج باشند سوی شفاعت او یا آنکه آنحضرت صلی الله

قلت: قوله ان کانت ان هی مخففة یعنی ان نار الدنیا کافیة فی تعذیب اهل الکفر

٣٤٧

قلت: قیل معنی قوله علی قدمی انه امامهم یوم الحشر یحتاجون الی شفاعته وقیل معناه انه اول من ینشق عنه الارض ثم ینشق عن الناس عقیبه و معنی العاقب انه آخر الانبیاء لیس بعده نبی

علیه وسلم اول کسی ست که شق شود زمین از وی بعد ازان شق شود از سایر خلایق عقب او علیه الصلوة والسلام

ومعنی عاقب آنکه بعد از وی پیغامبری نیست والله اعلم **باب** صفة النبی صلی الله علیه وسلم

وکمیة عمره حین اوحی الیه وحین هاجر وحین توفی دربیان صفت آنحضرت صلی الله علیه وسلم

وچه قدر بود عمر او وقتی که وحی کرده شد بسوی او ووقتیکه هجرت فرمود ووقتیکه متوفی شد صلی الله علیه

وسلم **مالك** عن ربیعة بن ابی عبد الرحمن عن انس بن مالك انه سمعه یقول کان رسول الله

صلی الله علیه وسلم لیس بالطویل البائن ولا بالقصیر ولیس بالابیض الامهق ولا بالآدم و

لا بالجعد القطط ولا بالسبط بعثه الله علی راس اربعین سنة فاقام بمکة عشر سنین و

بالمدینة عشر سنین وتوفاه الله علی راس ستین سنة ولیس فی راسه ولحیته عشرون

شعرة بیضاء صلی الله علیه وسلم انس بن مالک گفت نبود رسول الله علیه وسلم دراز قامت بافراط ونه

کوتاه قامت ونه سفید رنگ که سفیدی خالص داشته باشد ونه سفید رنگ که سفیدی او مائل بسیاهی باشد

ونه زنگوله موی که پیچش موی او بنهایت رسیده باشد ونه کشاده موی مانند آنکه شانه کرده باشد به پیغامبری

فرستاد او را خدا تعالی نزدیک تمامی چهل سال از عمر شریف او پس اقامت فرمود بمکه ده سال وبمدینه

ده سال ومتوفی کرد او را خدا تعالی نزدیک تمامی شصت سال ونبود در سر مبارک او ودر ریش شریف

او صلی الله علیه وسلم بیست موی سفید **باب** کیف کان یاتیه الوحی دربیان آنکه چگونه می آمد

آنحضرت را صلی الله علیه وسلم وحی **مالك** عن هشام بن عروة عن ابیه عن عائشة زوج

النبی صلی الله علیه وسلم ان الحارث بن هشام سال النبی صلی الله علیه وسلم کیف یاتیك

الوحی فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم احیانا یاتینی فی مثل صلصلة الجرس وهو اشده

علی فیفصم عنی وقد وعیت ما قال واحیانا یتمثل لی الملك رجلا فیکلمنی فاعی ما یقول قالت

عائشة ولقد رایته ینزل علیه فی الیوم الشدید البرد فیفصم عنه وان جبینه لیتفصد عرقا

حارث بن هشام سوال کرد آنحضرت را صلی الله علیه وسلم چگونه می آید پیش تو وحی پس فرمود آنحضرت

صلی الله علیه وسلم در بعض اوقات می آید بمن وحی در صورتیکه مانند آواز جرس واین سخت ترین اقسام

وحی است بر من پس منقطع گردانیده میشود از من حال آنکه در دل نگاهداشته ام مضمون او را ودر

بعض اوقات متمثل میشود برای من فرشته بشکل مردی پس سخن میگوید با من پس یاد میگیرم آنچه میگوید

گفت حضرت عائشه و هر آئینه دیدم آنحضرت را صلعم که فرود می آمد بروی وحی در روز سخت سرد
پس منقطع گردانیده میشد از آنحضرت صلی الله علیه و سلم حال آنکه جبین مبارک او جاری میشد بعرق **باب**
هَدْيِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم در بیان خصلت آنحضرت صلی الله علیه و سلم **مالك** عن ابن شهاب
عن عروة بن الزبير عن عائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم انها قالت ما خُيِّرَ رسول الله صلى
الله عليه وسلم في امرين قط الّا اخذ ايسرهما ما لم يكن اثمًا فان كان اثمًا كان ابعد الناس منه وما
انتقم رسول الله صلى الله عليه وسلم لنفسه الّا ان تُنتهك حرمة الله فينتقم لله بها حضرت
عائشه فرمود اختیار داده نشد آنحضرت را صلی الله علیه و سلم در دو کار هیچگاه مگر اختیار میفرمود آسان
ترین هر دو را تا وقتیکه نباشد آن آسان تر گناه پس اگر گناه میبود آنحضرت صلی الله علیه و سلم دورترین
مردمان بودی از وی و انتقام نکشید آنحضرت صلی الله علیه و سلم برای نفس خود مگر وقتیکه بر کشته شود
حرمتی از آن خدا تعالی پس انتقام میکشید برای خدا تعالی بسبب آن حرمت **مالك** باسناده كان رسول
الله صلى الله عليه وسلم يعود المساكين ويسأل عنهم رسول الله صلی الله علیه و سلم بیمار پرسی میفرمود مسکینان را
و سوال مینمود از حال ایشان **مالك** باسناده ان خياطًا دعا رسول الله صلى الله عليه وسلم
لطعام صنعه له قال انس فذهبت مع رسول الله صلى الله عليه وسلم الى ذلك الطعام فقرّب
اليه خبزًا من شعير ومرقًا فيه دُبَّاء دُبّاء در زری خواند آنحضرت را صلی الله علیه و سلم بسوی طعامی که ساخته بود
برای آنحضرت صلی الله علیه و سلم گفت انس رفتم همراه آنحضرت صلی الله علیه و سلم بسوی آن طعام پس
نزدیک گردانید بسوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم نانی از جو و شوربائی که در وی کدو بود **مالك**
باسناده ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال والذي نفسي بيده لو افاء الله عليكم مثل سمر تهامة
نعمًا لقسمته عليكم ثم لا تجدوني بخيلًا ولا جبانًا ولا كذابًا رسول الله صلی الله علیه و سلم فرمود
قسم بذاتی که نفس من در دست قدرت او ست اگر عائد گرداند خدا تعالی بر شما مانند درختهای مغیلان تهامه
چهارپایان هر آئینه قسمت میکنم آن را بر شما بعد از آن نمی یابید مرا بخیل و نه بزدل و نه دروغگو **مالك**
انه بلغه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال ما من نبي الا وقد رعى غنمًا قيل وانت يا
رسول الله قال وانا صلى الله عليه وسلم رسول الله صلی الله علیه و سلم فرمود نیست هیچ پیغامبری مگر
که چرانیده است رمه گوسفندان گفته شد و تو هم یا رسول الله چرانیده فرمود و من نیز چرانیده ام

ع
قلت الهناك
خرج الستة عما وساعة
۹ م ۲

باب اجتهادِ النبي صلى الله عليه وسلم في عبادة ربه در بیان کوشش آنحضرت صلعم در عبادت
پروردگار خود **مالك** عن يحيى بن سعيد عن محمد بن ابراهيم بن الحارث التيمي ان عائشة
ام المومنين قالت كنت نائمة الى جنب رسول الله صلى الله عليه وسلم ففقدته من الليل
فلمسته بيدي فوضعت يدي على قدميه وهو ساجد يقول اعوذ برضاك من سخطك و
بمعافاتك من عقوبتك وبك منك لا احصي ثناء عليك انت كما اثنيت على نفسك حضرت عائشه
فرمود خفته بودم بر پهلوی آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس نیافتم آنحضرت را صلی الله علیه وسلم در بعض
اوقات شب پس جستم آنحضرت را صلی الله علیه وسلم بدست خود پس افتاد...... دست من بر هر دو قدم
آنحضرت صلی الله علیه وسلم سجده کرده بود و میخواند می پناهم برضای تو از خشم تو و بعافیتی که از جانب تو
باشد از عقوبت تو و می پناهم بتو از تو شمار نمیتوانم کرد ثنا را بر تو تو آنچنانی که خود ثنا گفتی بر ذات تو

باب دعاءِ النبي صلى الله عليه وسلم لامته در بیان دعای آنحضرت صلی الله علیه وسلم برای امت جمع
مالك عن عبد الله بن عبد الله بن جابر بن عتيك بن الحارث بن عتيك انه قال جاءنا عبد الله
بن عمر في بني معاوية وهي قرية من قرى الانصار فقال الدرون اين صلى رسول الله صلى الله عليه
وسلم من مسجدكم هذا فقلت له نعم واشرت الى ناحية منه فقال لي هل تدري ما الثلاث التي دعا
بهن فيه رسول الله صلى الله عليه وسلم فقلت نعم قال فاخبرني بهن فقلت دعا بان لا يظهر
عليهم عدوا من غيرهم وان لا يهلكهم بالسنين فاعطيهما ودعا بان لا يجعل باسهم بينهم فمنعها
قال صدقت قال عبد الله فلن يزال الهرج الى يوم القيمة عبد الله بن عبد الله بن جابر گفت آمد
پیش ما عبد الله بن عمر در بنی معاویه و آن دهی ست از دیهای انصار پس گفت آیا میدانید کجا نماز گذارد
آنحضرت صلی الله علیه وسلم درین مسجد شما پس گفتم برای وی آری میدانم و اشارت کردم بسوی جانبی از آن
مسجد پس گفت مرا آیا میدانی چیست آن سه کلمه که دعا کرد آنحضرت صلی الله علیه وسلم بآنها درین مسجد
پس گفتم آری پس گفت خبر ده مرا بآن کلمات پس گفتم دعا کرد آنحضرت صلی الله علیه وسلم بآنکه خدا تعالی
غالب نکند بر مسلمانان دشمنی را از غیر مسلمانان و بآنکه ایشان را هلاک نکند بقحطها پس داده شد آنحضرت
را صلی الله علیه وسلم این دو سوال و دعا کرد بآنکه پیدا نکند جنگ ایشان در میان ایشان یعنی با هم
مسلمانان جنگ نکنند پس داده نشد این مطلب گفت عبد الله بن عمر راست گفتی گفت عبد الله پس همیشه

قلت الفرق بين العافية والعفو انها السلامة من البلاء وانه محو الذنب وترك المؤاخذة بها و المعافاة فتكون مفاعلة من العافية والعفو المعنى ان يجعله في العافية بسلامة من البلاء وتكون من العفو المعنى انه يترك المؤاخذة على الذنب ١٢

قلت واخبرني بهن اي بتلك الدعوات قوله لا يظهر عليهم اي لا يجعل العدو غالبا عليهم قوله بالسنة القحط باسهم حربهم الهرج القتال ١٢

قوله صلی الله علیه وسلم ای ... او صلعم

خواهد بود خشناک وجدل تا روز قیامت **باب** شفاعة النبي صلى الله عليه وسلم لمن مات
من امته در بیان شفاعت آنحضرت صلی الله علیه وسلم برای کسی که مرد از امت او **مالك** عن
علقمة بن ابي علقمة عن امه انها قالت سمعت عائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم تقول قام
رسول الله صلى الله عليه وسلم ذات ليلة فلبس ثيابه ثم خرج قالت فامرت جاريتي بريرة
تتبعه فتبعته حتى جاء البقيع فوقف في ادناه ماشاء الله ان يقف ثم انصرف فسبقته
بريرة فاخبرتني فلم اذكر له شيئا حتى اصبح ثم ذكرت ذلك له فقال اني بعثت الى اهل البقيع
لاصلي عليهم حضرت عائشه فرمود برخاست رسول الله صلی الله علیه وسلم شبی پس پوشید جامهای خود
را بعد از آن برآمد گفت حضرت عائشه پس فرمودم کنیزک خود را که بریره نام داشت که از پی آنحضرت
صلی الله علیه وسلم رود پس از پی آنحضرت صلی الله علیه وسلم رفت تا آنکه رفت آنحضرت صلی الله علیه
وسلم به بقیع پس ایستاد در جانب متصل مدینه از بقیع تا وقتی که خدای تعالی خواسته بود که ایستاده ماند بعد
از آن بازگشت پس پیشتر از آنحضرت صلی الله علیه وسلم آمد بریره پس خبر داد مرا پس ذکر نکردم پیش
٢٥١ آنحضرت صلی الله علیه وسلم چیزی تا آنکه در وقت صبح در آمد بعد از آن ذکر کردم آن ماجرا پیش او صلعم
پس فرمود هر آئینه من فرستاده شدم بسوی اهل بقیع تا دعا کنم برای ایشان **باب** ما اكرم الله
نبيه صلى الله عليه وسلم بزيادة الماء والطعام ببركته در بیان اکرام خدای تعالی به پیغامبر خود صلی
الله علیه وسلم بافزایش آب و طعام بسبب او **مالك** عن اسحاق بن عبد الله بن ابي طلحة عن
انس بن مالك انه قال رايت رسول الله صلعم وحانت صلوة العصر فالتمس الناس وضوءا
فلم يجدوه فاتي رسول الله صلى الله عليه وسلم بوضوء في اناء فوضع رسول الله صلى الله عليه
وسلم في الاناء يده ثم امر الناس يتوضؤن قال انس فرايت الماء ينبع من تحت اصابعه فتوضأ
الناس حتى توضؤا من عند آخرهم انس گفت دیدم رسول الله را صلی الله علیه وسلم حال آنکه وقت نماز
عصر رسیده بود پس طلب کردند مردمان آب وضو را پس نیافتند آنرا پس آورده شد پیش آنحضرت
صلی الله علیه وسلم آب وضو در آوندی پس نهاد آنحضرت صلی الله علیه وسلم در آن آوند دست مبارک
خود را بعد از آن فرمود مردمان را که وضو کنند ازین آب گفت انس پس دیدم که روان میشود آب از زیر
انگشتان مبارک آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس وضو کردند مردمان تا آنکه وضو کردند تا آخر ایشان

مالك عن اسحاق بن عبد الله بن ابي طلحة انه سمع انس بن مالك يقول قال ابو طلحة لام
سليم لقد سمعت صوت رسول الله صلعم ضعيفا اعرف فيه الجوع فهل عندك من شيء فقالت
نعم فاخرجت اقراصا من شعير ثم اخذت خمارا لها ثم لفت الخبز ببعضه ثم دسته تحت
يدي وردتني ببعضه ثم ارسلتني الى رسول الله صلى الله عليه وسلم قال فذهبت به فوجدت
رسول الله صلى الله عليه وسلم جالسا في المسجد ومعه الناس فقمت عليهم فقال رسول الله صلى
الله عليه وسلم ارسلك ابو طلحة قال فقلت نعم قال لطعام قال فقلت نعم فقال رسول الله صلى
الله عليه وسلم لمن معه قوموا قال فانطلق وانطلقت بين ايديهم حتى جئت ابا طلحة فاخبرته
فقال ابو طلحة يا ام سليم قد جاء رسول الله صلى الله عليه وسلم بالناس وليس عندنا من الطعام
ما نطعمهم فقالت الله ورسوله اعلم فانطلق ابو طلحة حتى لقي رسول الله صلى الله عليه وسلم
فاقبل رسول الله صلى الله عليه وسلم وابو طلحة معه حتى دخلا فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم
هلمي يا ام سليم ما عندك فاتت بذلك الخبز فامر به رسول الله صلى الله عليه وسلم ففت و
عصرت عليه ام سليم عكة لها فادمته ثم قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ما شاء الله ان ٢٥٢
يقول ثم قال ائذن لعشرة فاذن لهم فاكلوا حتى شبعوا ثم خرجوا ثم قال ائذن لعشرة فاذن لهم
فاكلوا حتى شبعوا ثم خرجوا ثم قال ائذن .... لعشرة فاذن لهم فاكلوا حتى شبعوا ثم
خرجوا ثم قال ائذن لعشرة فاذن لهم فاكلوا حتى شبعوا ثم خرجوا ثم قال ائذن لعشرة حتى اكل
القوم كلهم وشبعوا والقوم سبعون رجلا او ثمانون رجلا گفت انس که گفت ابو طلحه بزن خود ام
سلیم هر آئنه شنیدم آواز آنحضرت صلی الله علیه وسلم ضعیف شده میشناسم درین آواز آنحضرت صلی الله
علیه وسلم گرسنگی را پس آیا هست پیش تو چیزی گفت آری هست پس برآورد کرده چند از جو بعد ازان
گرفت واملی ازان خود پس پیچید نان را ببعض آن بعد ازان درآورد آنرا زیر دست من وبشکل چادر
پوشانید مرا ببعض ازان بعد ازان فرستاد مرا بسوی آنحضرت صلی الله علیه وسلم گفت انس بروم آن طعام را
پس یافتم آنحضرت را صلی الله علیه وسلم نشسته در مسجد وبا آنحضرت مردمان بودند پس ایستادم برایشان
فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم آیا فرستاده است ترا ابو طلحه گفتم آری فرمود فرستاده است برای طعام
گفتم آری پس فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم بآن مردمان که همراه او بودند برخیزید گفت انس پس رفت

آنحضرت صلی الله علیه وسلم و روان شدم من تا پیش آنحضرت صلعم تا آنکه آمدم پیش ابو طلحه پس خبر دادم او را
پس گفت ابو طلحه ای ام سلیم هر آئینه آمد رسول الله صلی الله علیه وسلم با مردمان و نیست نزدیک ما از قسم طعام
آنچه خورانیم ایشانرا پس گفت ام سلیم خدا و رسول خدا داناتر است پس رفت ابو طلحه تا آنکه ملاقات کرد با آنحضرت
صلی الله علیه وسلم پس روی آورد آنحضرت صلی الله علیه وسلم و ابو طلحه همراه او تا آنکه داخل شدند هر دو بخانه
پس فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم بیار ای ام سلیم آنچه نزدیک تست پس آورد آن نان را پس امر فرمود رسول الله
صلی الله علیه وسلم بمهیا کردن آن پس ریزه ریزه کرده شد و افشرد بر سر آن ریزها ام سلیم آوند روغن از
چرم پس نانخورش مخلوط ساخت او را بعد از آن فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم از قبیل ادعیه آنچه
خدا تعالی خواسته بود که بگوید بعد از آن فرمود دستوری ده ده کس را پس دستوری داد ایشان را پس خوردند
تا آنکه سیر شدند بعد از آن برآمدند بعد از آن فرمود دستوری ده ده کس را پس دستوری داد ایشانرا پس خوردند
تا آنکه سیر شدند بعد از آن برآمدند بعد از آن باز فرمود دستوری ده ده کس را پس دستوری داد ایشانرا پس
خوردند تا آنکه سیر شدند بعد از آن برآمدند بعد از آن باز فرمود دستوری ده ده کس را پس دستوری داد ایشان
را پس خوردند تا آنکه سیر شدند بعد از آن برآمدند بعد از آن باز فرمود دستوری ده ده کس را پس دستوری داد
ایشانرا پس خوردند تا آنکه سیر شدند بعد از آن برآمدند و همچنین میشد تا آنکه خوردند همه ایشان و سیر شدند و آن
قوم هفتاد کس بودند یا هشتاد کس بودند **مالك** عن ابی الزبیر المکی عن ابی الطفیل عامر بن واثلة ان
معاذ بن جبل اخبره انهم خرجوا مع رسول الله صلی الله علیه وسلم عام تبوك فكان رسول الله صلی
الله علیه وسلم یجمع بین الظهر والعصر والمغرب والعشاء جمیعا قال فاخر الصلوة یوما ثم خرج
فصلی الظهر والعصر جمیعا ثم دخل ثم خرج فصلی المغرب والعشاء جمیعا ثم قال انكم ستاتون غدا ان
شاء الله عین تبوك وانكم لن تاتوها حتی یضحی النهار فمن جاءها فلا یمس من ماءها شیئا حتی اتی فجئناها
وقد سبقنا الیها رجلان والعین تبض بشیء من ماء فسالهما رسول الله صلی الله علیه وسلم هل
مسستما من ماءها شیئا فقالا نعم فسبهما رسول الله صلی الله علیه وسلم وقال لهما ما شاء الله ان
یقول ثم غرفوا بایدیهم من العین قلیلا قلیلا حتی اجتمع فی شیء ثم غسل رسول الله صلی الله علیه
وسلم فیه وجهه ویدیه ثم اعاده فیها فجرت العین بماء كثیر فاستقی الناس ثم قال رسول الله
صلی الله علیه وسلم یوشك یا معاذ ان طالت بك حیوة ان تری ما ههنا قد ملئ جنانا معاذ بن جبل

فائدة
قوله سحابت بالمجاعة ...
قوله قربت ... النبی
ای طلب وضوء بفضله
الوا والماء المهیا للنبی
ینبع ای ینفجر ویجری
قوله تشتبه ای احتقر
قوله تنتی ای جعلت بعضه
الی الثلثه ...
جلوه مسلم ... والعسل
۲۵۳
قوله ادمته بالمد والقصر والتشدید جعلت فیه اداما
قوله تبض بالصاد غیر المعجمة ای تبرق كذا رواه یحیی ویروی ایضا بالمعجمة ای تقطر وتسیل ۱۲

روایت کرد که اصحاب بر آمدند همراه رسول الله صلی الله علیه وسلم سال غزوه تبوک پس آنحضرت صلی الله علیه
وسلم جمع میکرد در میان ظهر و عصر و در میان مغرب و عشا گفت معاذ بن جبل پس تاخیر کرد نماز را یک روز بعد
از ان بر آمد پس گذارد نماز ظهر و عصر همه یک جا بعد از ان داخل شد در خیمه بعد از ان بر آمد پس گذارد
نماز مغرب و عشا یکجا بعد از ان فرمود هر آئینه شما خواهید آمد فردا ان شاء الله بچشمه تبوک و هر آئینه شما
نخواهید رسید بآن چشمه تا آنکه گرم شود روز پس هر که برسد آنجا باید که دست نرساند از آب او چیزی تا
آنکه بیایم من پس آمدیم ما بآن چشمه حال آنکه پیشتر از ما رسیده بودند بآن چشمه دو مرد و آن چشمه کم کم جاری بود
بچیزی از آب پس سوال فرمود آن دو کس را آنحضرت صلی الله علیه وسلم آیا دست رسانیده اید از آب
این چشمه بچیزی پس گفتند آری پس دشنام داد ایشان را رسول الله صلی الله علیه وسلم و گفت ایشان را
از باب توبیخ و تهدید آنچه خواسته بود خدا تعالی که گوید بعد از ان غرفه غرفه جمع کردند بدستهای خود از
چشمه اندک اندک تا آنکه جمع شد در آنجا چیزی بعد از ان شست آنحضرت صلی الله علیه وسلم در ان
آب روی مبارک خود را و دو دست خود را بعد از آن باز ریخت آب را در ان چشمه پس روان شد
چشمه بآب بسیار پس آب خوردند مردمان بعد از آن فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم نزدیک است
ای معاذ اگر دراز شد در حق تو زندگانی که ببینی مواضعی که اینجاست پر کرده شود به بوستانها **باب**
ما اکرم الله تعالی باستجابة دعائه فی طلب الغیث لهم بیان آنچه اکرام فرمود خدا تعالی آنحضرت
را صلی الله علیه وسلم بقبول کردن دعا او در طلب باران برای ایشان **مالك** عن شریك
بن عبد الله بن ابی نمر عن انس بن مالك قال جاء رجل الی رسول الله صلی الله علیه وسلم
فقال یا رسول الله هلکت المواشی وتقطعت السبل فادع الله فدعا رسول الله صلی الله علیه
وسلم فمطرنا من الجمعة الی الجمعة قال فجاء رجل الی رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال یا رسول
الله تهدمت البیوت وانقطعت السبل وهلکت المواشی فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم
اللهم ظهور الجبال والآکام وبطون الاودیة ومنابت الشجر قال فانجابت عن المدینة انجیاب
الثوب انس بن مالک گفت آمد مردی در خدمت آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس گفت یا رسول الله هلاک شدند مواشی
یعنی بسبب قحط باران و بریده شد راهها یعنی چهارپایان بسبب ضعف نمیتوانند رفت یا نمی یابند گیاه را
در راه پس دعا کن بجناب الهی پس دعا کرد آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس باران بارید شد بما از جمعه

تا جمعه دیگر گفت انس پس آمد شخصی بسوی آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس گفت یا رسول الله منهدم شد خانها و
منقطع شد راهها یعنی بسبب شدت باران و هلاک شدند مواشی پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم
ای بار خدایا ببار بر بلندی کوهها و تلها و در میان وادیها و جای روئیدن درختان گفت راوی پس دور شد
ابر از مدینه مانند دور شدن ثوب **باب** ما اكرمه الله تعالى بإخبار المغيبات فكان كما اخبر
بیان اکرام خدای تعالی آنحضرت را صلی الله علیه وسلم بخبر دادن اخبار غیب پس میبود چنانچه خبر میداد
مالك عن عبد الله بن دينار عن عبد الله بن عمر انه قال رايت رسول الله صلى الله عليه
وسلم يشير الى المشرق ويقول ان الفتنة ههنا من حيث يطلع قرن الشيطان عبد الله بن عمر گفت
دیدم رسول الله را صلی الله علیه وسلم اشاره میفرمود بسوی مشرق و میگفت هر آئینه فتنه که بر می آید شاخ شیطان
یعنی مشرق مترجم گوید همچنین واقع شد که آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرموده بود زیرا که اختلال امر خلافت و
مقاتله مردمان بر آن ظاهر شد و مذاهب باطله اکثر آن در مشرق بود که عراق و خراسان باشد **مالك**
باسناده ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال يخرج فيكم قوم تحقرون صلوتكم مع صلوتهم
وصيامكم مع صيامهم واعمالكم مع اعمالهم يقرؤن القرآن ولا يجاوز حناجرهم يمرقون من الدين كما
يمرق السهم من الرمية تنظر في النصل فلا ترى شيئا وتنظر في القدح فلا ترى شيئا وتنظر في الريش
فلا ترى شيئا وتتمارى في الفوق رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود خواهند بر آمد در میان شما قومی که بی
قدر دانید نماز خود را در برابر نماز ایشان و روزه را در برابر روزهای ایشان و عمل خود را برابر عملهای ایشان
میخوانند قرآن را حال آنکه قرآن تجاوز نمیکند از گلوها ایشان بدلهای ایشان نمیرسد یا که بر آیند از دین چنانچه
بر می آید تیر از شکاری که بسوی او تیر انداخته باشد نگاه میکنی در پیکان پس نمی بینی چیزی و نگاه میکنی در
چوب تیر پس نمی بینی چیزی و نگاه میکنی در پر پس نمی بینی چیزی و شک میکنی در سوفار مترجم گوید این واقعه
چنانچه فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم واقع شد زیرا که خوارج بر آمدند در عهد حضرت علی رضی الله عنه
و ایشان منکر بودند حوض آنحضرت را صلی الله علیه وسلم و غیر آنچه ثابت شده است وجود آن باحادیث
مشهوره و قتال میکردند با مسلمانان پس قتال کرد با ایشان حضرت علی رضی الله عنه تا آنکه اکثری را کشت
مالك عن اسحق بن عبد الله بن ابي طلحة عن انس بن مالك قال كان رسول الله صلى الله عليه
وسلم اذا ذهب الى قباء يدخل على ام حرام بنت ملحان فتطعمه وكانت ام حرام تحت عبادة بن الصامت

قوله قلت فان قال صلعم قد وقع ما قال فان امر الخلافة وقد اختلال الناس عليها تقاتلوا الباطلة وظهور المذاهب الكثر ذلك في المشرق العراق وخراسان ١٢

قوله قلت قد وقع ما قال صلى الله عليه وسلم فان الخوارج خرجوا في زمان علي رض وكانوا ينكرون حوض النبي صلى الله عليه وسلم وغير ذلك ٢٥٥ مما ثبت بالاحاديث المشهورة وكانوا يقاتلون المسلمين فقاتلهم علي رضي الله عنه حتى قتل اكثرهم ١٢

فدخل عليها رسول الله صلى الله عليه وسلم فاطعمته وجلست تفلي رأسه فنام رسول الله صلى الله عليه
وسلم ثم استيقظ وهو يضحك قالت فقلت ما يضحكك يا رسول الله قال ناس من امتي عرضوا
علي غزاة في سبيل الله يركبون ثبج هذا البحر ملوكا على الاسرة او مثل الملوك على الاسرة يشك اسحق
قالت فقلت يا رسول الله ادع الله لي ان يجعلني منهم فدعا لها ثم وضع رأسه فنام ثم استيقظ
وهو يضحك فقلت يا رسول الله ما يضحكك قال ناس من امتي عرضوا علي غزاة في سبيل الله
يركبون ثبج هذا البحر ملوكا على الاسرة او مثل الملوك على الاسرة كما قال في الاولى قال قالت
فقلت يا رسول الله ادع الله ان يجعلني منهم قال انت من الاولين قال فركبت البحر في زمان
معاوية بن ابي سفيان فصرعت عن دابتها حين خرجت من البحر فهلكت بود رسول الله صلى الله
عليه وسلم معتاد باآنكه هرگاه ميرفت بسوي قبا داخل ميشد بر ام حرام بنت ملحان پس طعام حاضر ميكرد پيش
آنحضرت صلى الله عليه وسلم وبود ام حرام در نكاح عبادة بن صامت پس داخل شد بروي رسول الله صلى الله
عليه وسلم روزي پس طعام خورانيد آنحضرت را صلى الله عليه وسلم ونشست ام حرام ميجيد شپش را از سر مبارك
آنحضرت صلى الله عليه وسلم پس بخواب رفت آنحضرت صلى الله عليه وسلم بعد از آن بيدار شد حال آنكه مي خنديد ۲۵۶
گفت ام حرام پس گفتم چه چيز در خنده مي آرد ترا يا رسول الله فرمود جماعه از امت من نموده شدند بمن در
حاليكه غازي باشند در راه خدا تعالى سوار شوند بر وسط اين دريا حال آنكه پادشاهان باشند نشسته بر تختها يا گفت مانند
پادشاهان نشسته بر تختها شك ميكند اسحاق كه كدام كلمه فرمود پس گفتم يا رسول الله دعا كن بجناب خدا تعالى
كه معين كند مرا از جمله ايشان پس دعا كرد براي او بعد از آن نهاد سر مبارك خود را پس بخواب رفت بعد
از آن بيدار شد خنده كنان گفت ام حرام پس گفتم يا رسول الله چه چيز در خنده مي آرد ترا گفت جماعه
از امت من نموده شدند بمن در حاليكه غازي باشند در راه خدا تعالى سوار شوند بر وسط اين دريا حال آنكه پادشاهان
باشند نشسته بر تختها يا گفت مانند پادشاهان نشسته بر تختها چنانكه فرموده بود در كرة اولى پس گفتم يا رسول
الله دعا كن بجناب الهي كه بكند مرا از جمله ايشان فرمود تو از نخستيني گفت انس پس سوار شد در دريا در زمان
معاويه بن ابي سفيان پس افگنده شد از جانور سواري خود وقتي كه بر آمد از ميان دريا پس مرد **مالك**
عن هشام بن عروة عن ابيه عن عبد الله بن الزبير عن سفيان بن ابي زهير انه قال سمعت رسول
الله صلى الله عليه وسلم يقول تفتح اليمن فيأتي قوم يبسون فيتحملون باهليهم ومن اطاعهم والمدينة

خيرلهم لوكانوا يعلمون تفتح الشام فياتي قوم يبسّون فيتحملون باهليهم ومن اطاعهم والمدينة خير لهم
لوكانوا يعلمون وتفتح العراق فياتي قوم يبسّون فيتحملون باهليهم ومن اطاعهم والمدينة خير لهم
لوكانوا يعلمون رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمود فتح شود يمن پس بيايند قومی از مهاجران وانصار که
بسرعت ميرانند شتران را پس بردارند اهل خود را وهر كه فرمان برد ايشانرا ومدينه بهترست ايشان را اگر
ميدانستند وفتح شود شام پس بيايد قومی بسرعت ميرانند شترانرا پس بردارند اهل خود را وهر كرا كه فرمان
برد ايشان را ومدينه بهترست ايشانرا اگر ميدانستند وفتح كرده شود عراق پس بيايند قومی كه بسرعت ميرانند
شتران را پس بردارند اهل خود وهر كرا كه فرمان برد ايشانرا ومدينه بهترست ايشانرا اگر ميدانستند مترجم گويد
همچنين واقع شد آنچه فرموده بود رسول الله صلى الله عليه وسلم برآمدند جم غفير از مدينه بسوی يمن وشام وعراق
سواي آن ازين بلاد بسوی اطراف زمين **مالك** عن يحيى بن سعيد عن محمد بن يحيى بن حبان ان
زيد بن خالد الجهني قال توفي رجل يوم حنين وانهم ذكروه لرسول الله صلى الله عليه وسلم فزعم
زيد انه قال صلوا على صاحبكم فتغيرت وجوه الناس لذلك فزعم زيد ان رسول الله صلى الله عليه
وسلم قال ان صاحبكم قد غل في سبيل الله قال ففتحنا متاعه فوجدنا فيه خرزات من خرز يهود
ومايساوي درهمين زيد بن خالد جهني گفت بمرد مردی روز حنين وهر آئينه اصحاب ذكر كردند حال او برای
آنحضرت صلى الله عليه وسلم پس گفت زيد كه رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمود اصحاب را كه نماز گذاريد بر يار خود
پس متغير شد رنگ روی مردمان بسبب اين سخن پس فرمود هر آئينه اين يار شما غلول كرده است در راه خدا تعالى
گفت پس كشاديم متاع او را پس يافتيم در وی نگينها چند از نگينهاء يهود كه برابر نميشد بدو درهم **مالك**
عن يحيى بن سعيد عن عبد الله بن مغيرة بن ابي بردة الكناني انه بلغه ان رسول الله صلى الله عليه
وسلم اتى الناس في قبائلهم يدعولهم وانه ترك قبيلة من القبائل قال وان القبيلة وجدوا في بردعة
رجل منهم عقد جزع غلولا فاتاهم رسول الله صلى الله عليه وسلم فكبّر عليهم كما يكبّر على الميت
رسول الله صلى الله عليه وسلم آمد پيش مردمان در قبيله های ايشان ودعا ميكرد برای ايشان وهر آئينه وی ترك
كرد قبيله را از قبائل وهر آئينه آن قبيله يافتند در پالان خری از آن مردی از ميان قبيله عقد جزع كه خيانت كرده بود
پس آمد بايشان رسول الله صلى الله عليه وسلم پس تكبير گفت بر ايشان چنانكه تكبير ميگفت بر مرده **باب** ما
اكرمه الله تعالى به ويبة الجنة والنار والمسيح ابن مريم عليه السلام وغير ذلك بيان آنچه اكرام فرمود

قوله يبسون بفتح اوله وضم الموحدة وكسرها ثم سين مهملة مشددة ثم واو ساكنة ثم نون من البس وروي بضم التحتية مع كسر الموحدة فتكون اللفظة ثلاثية ورباعية ومعناه يسوقون والبس سوق الابل والمراد انهم يتحملون باهليهم الى البلاد المخصبة وقد وقع ما قال صلى الله عليه وسلم فقد خرج جمع كثير من المدينة الى اليمن والشام والعراق ثم من هذه المواضع الى اقطار الارض ١٢

قوله عقد جزع الجزع بالفتح الخرز اليماني واحده جزعة ١٢

٢٥٧

خدا تعالی او را صلی الله علیه وسلم بدیدن جنت و دوزخ و مسیح بن مریم علیه السلام وغیر آن **مالك** باسناده
فی صفة صلوٰة الکسوف قالوا یا رسول الله رایناك تناولت شیئا فی مقامك هذا ثم رایناك
تكعكعت فقال انی رایت الجنة فتناولت منها عنقودا ولو اخذته لاكلتم منه ما بقیت الدنیا ورایت
النار فلم ار كالیوم منظرا قط افظع ورایت اكثر اهلها النساء قالوا لم یا رسول الله قال بكفرهن قیل
ایكفرن بالله قال یكفرن العشیر ویكفرن الاحسان لو احسنت الی احداهن الدهر كله ثم رات
منك شیئا قالت ما رایت منك خیرا قط گفتند صحابه یا رسول الله دیدیم ترا که دست انداختی بر چیزی در
مقام خود بعد از آن دیدیم که باز پس گشتی پس گفت هر آینه من دیدم بهشت را پس دست انداختم بسوی خوشه
انگور و اگر میگرفتم آنرا البته میخوردید از آن تا وقتیکه باقی ماند دنیا و دیدم دوزخ را پس ندیدم مانند دیدن امروز
نمایشی هولناک تر هیچگاه و دیدم که زیاده تر اهل دوزخ زنان اند گفتند یا رسول الله چرا ایشان زیاده تر
اهل نار شدند فرمود ناسپاسی میکنند گفته شد یا رسول الله آیا کافر میشوند بخدا فرمود بلکه ناسپاسی شوهر میکنند و
منکر احسان میشوند اگر احسان کنی بسوی یکی از ایشان تمام عمر بعد از آن ببیند از تو چیزی یعنی خلاف مرضی گوید
ندیدم از تو هیچگاه چیزی **مالك** عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم ۲۵۸
قال ارانی اللیلة عند الكعبة فرایت رجلا آدم كاحسن ما انت راء من ادم الرجال له لمة كاحسن
ما انت راء من اللمم قد رجلها فهی تقطر ماء متكئا علی رجلین او علی عواتق رجلین یطوف بالكعبة
فسالت من هذا قیل لی هذا المسیح ابن مریم ثم اذا انا برجل جعد قطط اعور العین الیمنی كانها
عنبة طافیة فسالت من هذا فقیل هذا المسیح الدجال رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود بخواب
نمودند خود را امشب نزدیک کعبه پس دیدم مردی گندم رنگ و سفیدی بسیاهی آمیخته مانند نیکوترین آنچه دیده باشی
از مردانی که رنگ سفیدی با سیاهی آمیخته باشند مر او را موی سر است نیکوترین آنچه دیده باشی از موی سر شانه
کرده است آنرا پس از آن موی میچکید آب تکیه کرده بر کتف دو مرد و طواف میکرد کعبه پس پرسیدم کیست این
شخص گفته شد مرا این مسیح ابن مریم است بعد از آن ناگاه من روبرو دیدم شخصی زنگوله موی نهایت رسیده
پیچش موی کور است چشم راست او گویا چشم او دانه انگور است از آب بر آمده پس پرسیدم کیست این گفته شد
این مسیح دجال است **باب** ما اكرمه الله تعالی بانه كان یری من وراء ظهره كما كان یری من قبل وجهه
بیان آنچه اکرام فرموده است خدا تعالی آنحضرت را صلی الله علیه وسلم بآنکه میدید از پس پشت خود چنانچه میدید

قوله تكعكعت ای تاخرت قوله افظع [illegible] العشیر الزوج قوله [illegible] آدم [illegible] الناس [illegible] قوله [illegible] شعر [illegible] الشحمة [illegible] طافیة [illegible] علی عینه [illegible]

رو برو می‌خود مالک عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال

اترون قبلتی ههنا فوالله ما یخفی علی خشوعکم ولا رکوعکم انی لاراکم من وراء ظهری رسول الله صلی الله

علیه وسلم فرمود آیا می‌بینید قبله من اینجا پس قسم بخدا که پنهان نمی‌ماند بر من خشوع شما و نه رکوع شما هر آئینه من می‌بینم

شما را از پس پشت خود مترجم گوید ظاهر نزد فقیر آنست که خدا تعالی خلق فرموده ادراکی را در قفای آنحضرت صلی

الله علیه وسلم که میدید بآنچیز را که خلاف عادت است ادراک آن از آنچه که سابق بود یا آینده میشود و آنچه

پوشیده است از چشم او یا آنچه نیست در برابر بصر او و آن ادراک بمنزلهٔ رویة بصر بود در حصول علم تام والله

اعلم **باب** ما اکرمه الله تعالی بان عینیه تنامان ولا ینام قلبه بیان آنچه اکرام فرمود او را خدا

تعالی بآنکه دو چشم او بخواب میرود و بخواب نمیرود دل او صلی الله علیه وسلم **مالک** باسناده قالت عائشة

قلت یا رسول الله اتنام قبل ان توتر فقال یا عائشة ان عینی تنامان ولا ینام قلبی گفت حضرت عائشة

که گفتم یا رسول الله بخواب میروی پیش از آنکه بگذاری وتر را پس فرمود یا عائشه هر آئینه دو چشم من بخواب میروند و

بخواب نمیرود دل من **باب** ما اکرمه الله تعالی بالتخییر فی موته بیان چیزیکه اکرام فرمود او را صلی

الله علیه وسلم خدا تعالی باختیار در موت خود **مالک** انه بلغه ان عائشة زوج النبی صلی الله علیه

وسلم قالت قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ما من نبی یموت حتی یخیره قالت فسمعته وهو

یقول اللهم الرفیق الاعلی فعرفت انه ذاهب گفت حضرت عائشه که فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم

نیست هیچ پیغامبری که بمیرد تا آنکه اختیار داده شود او را گفت پس شنیدم آنحضرت را صلی الله علیه وسلم

بارخدایا اختیار کردم مجلس بلند را پس دانستم که آنحضرت صلی الله علیه رونده است ازین عالم **باب** ما

تکلم به النبی صلی الله علیه وسلم عند موته بیان آنچه کلام فرمود بآن آنحضرت صلی الله علیه وسلم وقت موت

خود **مالک** عن هشام بن عروة عن عباد بن عبد الله بن الزبیر ان عائشة زوج النبی صلی الله

علیه وسلم اخبرته انها سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم قبل ان یموت وهو مستند الی

صدرها واصغت الیه یقول اللهم اغفر لی وارحمنی والحقنی بالرفیق الاعلی گفت حضرت عائشه شنیدم

آنحضرت را صلی الله علیه وسلم پیش از آنکه متوفی شد و او تکیه زده بود بسوی سینه حضرت عائشه و گوش نهادم

بسوی آنحضرت صلی الله علیه وسلم میفرمود بارخدایا بیامرز مرا و رحم کن بر من و لاحق کن مرا برفیقان مجلس

بلند **باب** قصة وفات النبی صلی الله علیه وسلم قصه وفات آنحضرت صلی الله علیه وسلم

فائدة قال النووی معناه ان الله تعالی خلق له ادراکاً فی قفاه یبصر به من ورائه وقد انخرقت له العادة ...

۲۵۹ قلت قوله الرفیق الاعلی ای اخترت الرفیق الاعلی وهم جماعة الانبیاء الذین یسکنون اعلی علیین وقیل هو من اسماء الله تعالی والرفیق من الرافة واللطف والرفیق المرافق ...

قلت قوله اصغت ای امالت اذنها التستم

مالك انه بلغه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم توفى يوم الاثنين ودفن يوم الثلثاء وصلى
عليه الناس افذاذا لا يؤمهم احد فقال ناس يدفن عند المنبر وقال آخرون يدفن بالبقيع فجاء ابو بكر الصديق
فقال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول ما دفن نبى قط الا فى مكانه الذى توفى فيه
فحفر له فيه فلما كان عند غسله ارادوا نزع قميصه فسمعوا صوتا يقول لا تنزعوا القميص فلم ينزع
القميص وغسل فيه صلى الله عليه وسلم متوفى شد رسول الله صلى الله عليه وسلم روز دوشنبه ومدفون شد
روز سه شنبه ونماز جنازه کردند بر آنحضرت صلى الله عليه وسلم مردمان تنها تنها امامت نمیکرد ایشان را هیچکس پس
گفتند جمعی دفن کرده شود آنحضرت صلعم نزدیک منبر وگفتند دیگران دفن کرده شود در بقیع پس آمد ابو بکر الصدیق
پس گفت شنیدم که رسول الله صلى الله عليه وسلم میفرمود دفن کرده نشده است هیچ پیغامبری هیچگاه مگر
در جائیکه متوفى شده است آنجا پس کافته شد قبر برای آنحضرت صلى الله عليه وسلم در خانه پس وقتیکه رسید وقت
غسل آنحضرت صلى الله عليه وسلم خواستند که برکشند قمیص آنحضرت را صلعم پس شنیدند آوازی که کسی میگوید
برمکشید قمیص پس کشیده نشد قمیص و او غسل داده شد حالانکه قمیص بر بدن آنحضرت بود صلى الله عليه وسلم

مالك باسناده كان بالمدينة رجلان احدهما يلحد والآخر لا يلحد فقالوا ايهما جاء اول
عمل عمله فجاء الذى يلحد فلحد لرسول الله صلى الله عليه وسلم بودند دو شخص در مدینه یکی لحد میکند
ودیگری لحد نمیکند پس گفتند صحابه هرکدام ازین دو کس که می آید اول کار کند کار خود پس آمد شخصی که لحد میکند
پس لحد ساخت برای آنحضرت صلى الله عليه وسلم **مالك** انه بلغه ان ام سلمة زوج النبى صلى الله
عليه وسلم كانت تقول ما صدقت بموت رسول الله صلى الله عليه وسلم حتى سمعت وقع الكرازين
حضرت ام سلمه گفت باور نداشتم موت آنحضرت را صلى الله عليه وسلم تا آنکه شنیدم آواز زدن کلندها **مالك**
عن يحيى بن سعيد ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كفن فى ثلثة اثواب بيض سحولية
رسول الله صلى الله عليه وسلم کفن پوشانیده شده در سه جامه سفید سحولیه سحول قریه ایست از یمن **باب** تسلية
موت النبى صلى الله عليه وسلم على امته سختی مصیبت موت آنحضرت صلى الله عليه وسلم بر امت او **مالك**
عن عبد الرحمن بن القاسم ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال ليعز المسلمين فى مصائبهم
المصيبة بى رسول الله صلى الله عليه وسلم فرموده باید که تسلی دهد مسلمانان را در مصائب آنها مصیبتی که حاصل
است ایشان را بسبب موت من مترجم گوید معنی این است که مرد مومن وقتیکه فکر کند که اگر در زمان ملاقات

قوله الکرازین جمع کرزین بالفتح الفاس الواحد المسحاة
سحولية بالفتح منسوبة الى سحول قرية باليمن ١٢
قوله معناه ان المؤمن اذا تفكر فى كان يحصل له لو لقى النبى صلى الله عليه وسلم ورآه وصحبه ثم تألم بسبب فقد ذلك وصبر ٢٦٠
استرجع حصل له الثواب الجزيل واذا اصابته مصيبة فى اهله وماله فتفكر فى هذه المصيبة العامة التى اصيب بها المسلمون كافة اولهم واخرهم استحقر فى جنبها تلك المصيبة وهان عليه وقعها فترك الجزع ونحوها ١٢

آنحضرت صلی الله علیه وسلم مشرف میشد و در می یافت خدمت و صحبت او را صلی الله علیه وسلم بعد از آن متألم میشد از
جهت نایافت آن سعادت و صبر میکرد و بران حاصل میشد او را ثواب عظیم و هرگاه میرسد او را مصیبتی در اهل
و مال او پس فکر میکند دران مصیبت عامه که واقع شده است بر همه مسلمانان از اول ایشان تا آخر ایشان
حقیر میشمارد و در پهلوی آن مصیبت خود را و آسان میشود بروی وقوع این حادثه پس ترک جزع و فزع
نماید برای آن **باب** حکم تركة النبي صلى الله عليه وسلم حکم میراث آنحضرت صلی الله علیه وسلم
مالك عن ابن شهاب عن عروة بن الزبير عن عائشة ام المؤمنين ان ازواج النبي صلى الله عليه
وسلم حين توفي رسول الله صلى الله عليه وسلم اردن ان يبعثن عثمان ابن عفان الى ابي بكر
الصديق فيسألنه ميراثهن من رسول الله صلى الله عليه وسلم فقالت لهن عائشة رضي الله عنها
اليس قد قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لا نورث ما تركنا صدقة زنان آنحضرت صلی الله علیه
وسلم وقتیکه متوفی شد آنحضرت صلی الله علیه وسلم خواستند که بفرستند حضرت عثمان را پیش ابوبکر الصدیق پس
سوال میکردند از وی میراث خود از ترکه آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس گفت ایشان را حضرت عائشه آیا نگفته
است رسول الله صلی الله علیه وسلم هیچکس وارث نمیشود و آنچه گذاشته ایم پس آن صدقه است **مالك** عن
ابي الزناد عن الاعرج عن ابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لا يقتسم ورثتي دينارا
ما تركت بعد نفقة نسائي ومؤنة عاملي فهو صدقة ابو هریره روایت کرد که هر آئینه رسول الله صلی الله
علیه وسلم فرمود قسمت نکنند وارثان من دیناری را آنچه گذاشتم بعد نفقه زنان من و خرچ عامل من پس آن
صدقه است **باب** اداء ابي بكر رضي الله عنه عدات النبي صلى الله عليه وسلم وفا کردن ابوبکر
صدیق رضی الله عنه وعدهای آنحضرت را صلی الله علیه وسلم **مالك** عن ربيعة بن ابي عبد الرحمن انه
قال قدم على ابي بكر الصديق مال من البحرين فقال من كان له عند رسول الله صلى الله عليه وسلم
وأي او عدة فليأتني فجاء جابر بن عبد الله فحفن له ثلث حفنات آمد پیش ابوبکر صدیق مالی از جانب
بحرین پس فرمود هر کرا باشد در پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم وعده پس باید پیش من پس آمد پیش او جابر
بن عبد الله پس بدست گرفته داد او را سه بار **باب** سيرة ابي بكر الصديق رضي الله عنه وفضائله
دربیان سیرت حضرت ابوبکر الصدیق و فضائل او رضی الله عنه **مالك** عن ابن شهاب عن حميد
بن عبد الرحمن بن عوف عن ابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال من انفق زوجين

قوله اتفق اهل السنة على هذا الحكم وقد روى هذا الحديث اكثر من عشرة من اصحاب النبي صلى الله عليه وسلم فليس بخبر تفرد به ابو بكر الصديق رضي الله عنه خلافا لمن زعمه ۱۲

قوله الوأي الوعد والفعل وأى يأي وأيا والعدة العطية ۱۲

فی سبیل الله نودی فی الجنة یا عبد الله هذا خیر فمن کان من اهل الصلوة دعی من
باب الصلوة ومن کان من اهل الجهاد دعی من باب الجهاد ومن کان من اهل الصدقة دعی من
من باب الصدقة ومن کان من اهل الصیام دعی من باب الریان فقال ابو بکر الصدیق یا رسول
الله ما علی من یدعی من هذه الابواب من ضرورة فهل یدعی احد من هذه الابواب کلها
قال نعم وارجو ان تکون منهم رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود هر که خرج کند دو چیز از یک جنس در
راه خدا تعالی ندا کرده شود در بهشت ای بنده خدا این بهتر است پس هر که باشد از اهل نماز خوانده شود او را
از دروازه نماز و هر که باشد از اهل جهاد خوانده شود او را از دروازه جهاد و هر که باشد از اهل صدقه خوانده شود
او را از دروازه صدقه و هر که باشد از اهل روزه خوانده شود او را از دروازه ریان نام پس گفت ابو بکر
صدیق یا رسول الله نیست بر کسی که خوانده شود ازین همه دروازها هیچ حاجتی پس آیا خوانده شود کسی ازین درو
همه یکجا فرمود آری و امید دارم که تو از جمله آنانی **مالك** عن زید بن اسلم عن ابیه ان عمر بن الخطاب
دخل علی ابی بکر الصدیق وهو یجبذ لسانه فقال له عمر مه غفر الله لك فقال ابو بکر هذا اوردنی
الموارد عمر بن الخطاب داخل شد بر ابو بکر صدیق حال آنکه او بعنف میکشید زبان خود را پس گفت او را عمر ٢٦٢
بس کن بیامرزاد ترا خدا تعالی پس گفت ابو بکر همین زبان فرود آورده مرا بر جاهای فرود آمدن **مالك**
عن ابن شهاب عن عروة بن الزبیر عن عایشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم انها قالت ان ابا بکر
الصدیق کان نحلها جاد عشرین وسقا من ماله بالغابة فلما حضرته الوفاة قال والله یا بنیة
ما من الناس احد احب الی غنی بعدی منك ولا اعز علی فقرا بعدی منك وانی کنت نحلتك جاد
عشرین وسقا فلو کنت جددتیه واحتزتیه کان لك وانما هو الیوم مال وارث وانما هو اخواك
واختاك فاقتسموه علی کتاب الله قالت عایشة فقلت یا ابت والله لو کان کذا وکذا لترکته
انما هی اسماء فمن الاخری فقال ذو بطن بنت خارجة اراه جاریة ابو بکر صدیق عطا کرده بود حضرت
عایشه را غله از زمین بریده شده که بیست وسق بود از مال خود که در غابه بود پس وقتیکه حاضر شد او را موت
فرمود والله ای دختر که هیچکس نیست از مردمان که دوست باشد نزدیک من توانگری او بعد از من زیاده
تر از تو و نه هیچکس که دشوار باشد فقر او بعد از من زیاده از تو و هر آینه من عطا کرده بودم ترا غله بریده شده
که بیست وسق است پس اگر بریده باشی آنرا و در خزانه آورده باشی آن را از آن تو باشد و جز این نیست

که مال من امروز مال وارث است وغیر ازین نیست که وارثان دو برادر تو اند و دو خواهر تو پس قسمت کنید آن مال
را بر حسب کتاب خدا تعالی گفت حضرت عائشه پس گفتم ای پدر من والله که اگر اینقدر و اینقدر بودی مے
گذاشتم آنرا جز این نیست که یک خواهر اسماست پس کیست آن خواهر دیگر پس گفت ابو بکر صدیق آنکه در شکم بنت
خارجه است گمان میشود مرا که دختر است **مالك** عن يحيى بن سعيد ان عائشة زوج النبي صلى الله عليه
وسلم قالت رأيت ثلاثة اقمار سقطن في حجرتي فقصصت رؤياي على ابي بكر الصديق قالت فلما توفي
رسول الله صلى الله عليه وسلم ودفن في بيتها قال لها ابو بكر هذا احد اقمارك وهو خيرها
گفت حضرت عائشه بخواب دیدم که سه قمر فرود آمدند در حجره من پس ذکر کردم خواب خود را پیش ابو بکر
الصدیق پس وقتیکه متوفی شد آنحضرت صلی الله علیه وسلم و دفن کرده شد در خانه حضرت عائشه گفت
اورا ابو بکر نیست یکی از سه ماه تو و او بهترین همه ها است **مالك** عن يحيى بن سعيد انه قال
بلغني ان ابا بكر الصديق قال لعائشة وهو مريض في كم كفن رسول الله صلى الله عليه وسلم
فقالت في ثلاثة اثواب بيض سحولية فقال ابو بكر الصديق خذوا هذا الثوب لثوب عليه
قد اصابه مشق او زعفران فاغسلوه ثم كفنوني فيه مع ثوبين آخرين فقالت عائشة وما هذا
فقال ابو بكر الحي احوج الى الجديد من الميت وانما هذا للمهلة ابو بكر الصديق گفت حضرت عائشه
را حال آنکه او مریض بود در چند جامه کفن کردند آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس گفت حضرت عائشه در
سه جامه سفید منسوب بقریه سحول پس گفت حضرت ابو بکر صدیق بگیرید این جامه را اشاره کرد بجامه که
بروی بود رسیده بود آنرا مشق یا زعفران پس بشوئید او را بعد از ان در کفن کنید مرا در وی با دو جامه
دیگر پس گفت حضرت عائشه و چیست این یعنی جامه کهنه را چرا در کفن باید کرد پس فرمود حضرت ابو بکر
که زنده محتاج تر است بسوی جامه نو از مرده و کفن برای ریم و خون است **مالك** عن ابي النضر
مولى عمر بن عبيد الله انه بلغه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لشهداء احد هؤلاء
اشهد عليهم فقال ابو بكر الصديق يا رسول الله السنا باخوانهم اسلمنا كما اسلموا وجاهدنا
كما جاهدوا فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم بلى ولكن لا ادري ما تحدثون بعدي
قال فبكى ابو بكر ثم بكى ثم قال ائنا لكائنون بعدك رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود در حق شهداء
احد اینانند که گواهی میدهم در حق ایشان پس گفت ابو بکر الصدیق آیا نیستیم ما نیز برادران شهداء احد

اسلام آوردیم چنانکه ایشان اسلام آوردند وجهاد کردیم چنانکه ایشان جهاد کردند پس فرمود رسول الله صلی
الله علیه وسلم آری هستید ولکن نمیدانم که چه چیز نو بپیدا خواهید کرد بعد از من پس بگریست حضرت ابوبکر
بعد از آن باز گریست بعد از آن گفت آیا ما باقی خواهیم ماند بعد از تو **باب** سیرة عمر بن الخطاب رضی
الله عنه در بیان سیرت حضرت عمر بن الخطاب رضی الله عنه **مالك** عن اسحق بن عبد الله بن ابی طلحة
انه قال قال انس بن مالك رایت عمر بن الخطاب وهو یومئذ امیر المومنین وقد رقع بین کتفیه
برقع ثلث لبّد بعضها فوق بعض گفت انس بن مالک دیدم عمر بن الخطاب را و او آن روز امیر المومنین
بود حال آنکه بر دوخته بود در میان دو کتف خود سه رقعه یکی بر دیگری دوخته بود و بعض را بالای بعض
مالك عن اسحق بن عبد الله بن ابی طلحة عن انس بن مالك قال رایت عمر بن الخطاب و
هو یومئذ امیر المومنین یطرح له صاع من تمر فیاکله حتی یاکل حشفها انس بن مالک گفت دیدم
عمر بن الخطاب را و او آن روز امیر المومنین بود انداخته میشد برای وی یکصاع از خرما پس میخورد آن را تا آنکه
میخورد ردی آن را **مالك** عن اسحق بن عبد الله بن ابی طلحة عن انس بن مالك قال
سمعت عمر بن الخطاب وخرجت معه حتی دخل حائطاً فسمعته وهو یقول بینی وبینه جدار
وهو فی جوف الحائط عمر بن الخطاب امیر المومنین بخ بخ یا ابن الخطاب لتتقین الله او
لیعذبنك انس بن مالک گفت شنیدم عمر بن الخطاب را و برآمدم همراه او تا آنکه داخل شد در بوستانی
پس شنیدم او را حال آنکه میگفت در میان من و در میان او بود دیواری و او در میان بوستان بود
عمر بن الخطاب امیر المومنین است زهی زهی قسم بخدا ای ابن الخطاب پرهیزگاری کن برای خدا یا این
که عذاب خواهد کرد ترا خدای تعالی **مالك** عن زید بن اسلم عن ابیه ان عمر بن الخطاب کان یصلی
من اللیل ما شاء الله حتی اذا کان من آخر اللیل ایقظ اهله للصلوة یقول لهم الصلوة الصلوة
ثم یتلو هذه الآیة وأمر اهلك بالصلوة واصطبر علیها لا نسئلك رزقا نحن نرزقك والعاقبة
للتقوی عمر بن الخطاب نماز میگذارد در بعض شب چیزیکه میخواست خدای تعالی تا آنکه میبود از آخر شب بیدار
میکرد اهل خود را برای نماز میگفت ایشان را الصلوة الصلوة بعد از آن تلاوت میکرد این آیه را
وأمر اهلك الخ یعنی بفرما کسان خود را به نماز کردن و شکیبائی کن بر ادائی آن نمی طلبیم از تو روزی
دادن ما روزی میدهیم ترا و خیر عاقبت اهل تقوی راست **مالك** عن زید بن اسلم انه قال

وهو قوله صلی الله علیه وسلم کان ینبغی الصبر یعنی ان یکونوا الغابرین واذا نهضت هذا السکران عن الحدیث وکلما یجری مجراه من مناقب الشیخین ... ذکر النبی صلی الله علیه وسلم ... کان صلی الله علیه وسلم ...

۳۶۴

وسلم ... قال الله تعالی ... ویعلمهم الکتاب والحکمة

شرب عمر بن الخطاب لبنا فاعجبه فسال الذی سقاه من این هذا اللبن فاخبره انه ورد علی ماء قد

سماه فاذا نعم من نعم الصدقة وهم یسقون فحلبوا لنا من البانها فجعلته فی سقائی فهو هذا فادخل

عمر بن الخطاب یده فاستقاه زید بن اسلم گفت آشامید عمر بن الخطاب شیر را پس خوش ساخت او را آن

شیر پس سوال کرد از آنشخص که نوشانیده بود او را از کجاست این شیر پس خبر داد او را که این شخص وارد شد

برابی که نام برد آنرا پس ناگاه شتران هستند از شتران صدقه و راعیان آب میدادند آنشتران را پس دوشیدند

برای من شیر آن شتران پس نهادم آنرا در مشک خود پس آن شیر اینست پس درآورد عمر بن الخطاب دست

خود را در حلق خود پس قی کرد آنرا **مالك** عن زید بن اسلم عن ابیه انه قال لعمر بن الخطاب ان

فی الظهر ناقة عمیاء فقال عمر ادفعها الی اهل بیت ینتفعون بها قال فقلت وهی عمیاء قال یقطرونها

بالابل قال فقلت کیف تاکل من الارض قال فقال عمر امن نعم الجزیة هی ام من نعم الصدقة

فقلت بل من نعم الجزیة فقال عمر اردتم والله اکلها فقلت ان علیها وسم نعم الجزیة فامر بها عمر

فنحرت وکانت عنده صحاف تسع فلا تکون فاکهة ولا طریفة الا جعل منها فی تلك الصحاف فبعث

بها الی ازواج النبی صلی الله علیه وسلم ویکون الذی یبعث به الی حفصة ابنته من آخر ذلك فان

کان فیه نقص کان فی حظ حفصة قال فجعل فی تلك الصحاف من لحم تلك الجزور فبعث بها الی

ازواج النبی صلی الله علیه وسلم وامر بما بقی من لحم تلك الجزور فصنع فدعا علیه المهاجرین والانصار

اسلم گفت عمر بن الخطاب را که هر آینه در جانوران ماده شتری هست کور پس فرمود حضرت عمر بده او را باهل

یک خانه بهره مند شوند بآن گفت اسلم پس گفتم وی کور است پس گفت حضرت عمر در قطار خواهند بست آنرا

همراه شتران پس گفتم چگونه بچرد از زمین پس فرمود حضرت عمر آیا از جانوران جزیه است یا از جانوران

صدقه پس گفتم بلکه از جانوران جزیه است پس گفت حضرت عمر میخواهید شما والله خوردن آن پس گفتم هر آینه

بر وی هست داغ جانوران جزیه پس امر کرد عمر بن الخطاب پس نحر کرده شد او را بود نزدیک حضرت عمر

نه پیاله پس نمیبود میوه یا تحفه مگر که می نهاد بعض آن میوه در آن پیالها پس میفرستاد آنرا بسوی ازواج

آنحضرت صلی الله علیه وسلم و میبود آنچه فرستد آنرا بحضرت حفصه دختر خود آخر همه پس اگر نقصانی باشد در

حصه آن نقصان در حصه حفصه باشد گفت اسلم پس انداخت در آن پیالها بعض گوشت آن شتر و فرستاد

آنرا بسوی ازواج آنحضرت صلی الله علیه وسلم و امر کرد در حق آنچه باقی مانده بود از گوشت آن شتر پس طعام

مهیا کرده شد پس نخواند بروی مهاجرین وانصار را **مالك** عن زید بن اسلم عن ابیه انه قال خرج
عبد الله وعبید الله ابنا عمر بن الخطاب فی جیش الی العراق فلما قفلا مرا علی ابی موسی الاشعری و
هو امیر البصرة فرحب بهما وسهل ثم قال لو اقدر لکما علی امر انفعکما به لفعلت ثم قال بلی ههنا مال
من مال الله ارید ان ابعث به الی امیر المؤمنین ویکون لکما الربح فقالا وددنا نفعل وکتب الی
عمر بن الخطاب ان یاخذ منهما المال فلما قدما باعا فاربحا فلما دفعا ذلك الی عمر بن الخطاب قال
اکل الجیش اسلف مثل ما اسلفکما قالا لا فقال عمر بن الخطاب ابنا امیر المؤمنین فاسلفکما
ادیا المال وربحه فاما عبد الله فسکت واما عبید الله فقال ما ینبغی لك یا امیر المؤمنین هذا لو
نقص المال او هلك لضمناه فقال عمر ادیاه فسکت عبد الله وراجعه عبید الله فقال رجل من
جلساء عمر یا امیر المؤمنین لو جعلته قراضا فقال عمر قد جعلته قراضا فاخذ عمر راس المال
ونصف ربحه واخذ عبد الله وعبید الله نصف ربح المال اسلم گفت برآمد عبد الله وعبید الله پسران
عمر بن الخطاب در لشکری بسوی عراق پس وقتیکه بازگشتند گذشتند بر ابو موسی اشعری وامیر بصره بود پس
مرحبا گفت ایشانرا ودعا بسهل گفت بعد از ان گفت اگر قادر میبودم برای شما بر امری که نفع رسانم شمارا ٢٦٦
بآن هر آئینه میکردم بعد از ان گفت آری اینجا مالیست از بیت المال میخواهم که بفرستم آن را بجانب
امیر المؤمنین وباشد برای شما نفع آن پس هر دو گفتند دوست داشتیم یعنی این معامله را پس کرد ابو موسی
ونوشت بسوی عمر بن الخطاب آنکه بگیرد از ایشان آن مال را پس چون آمدند هر دو بمدینه فروختند آن مال
را ونفع یافتند پس وقتیکه دادند آن مال را بحضرت عمر گفت آیا تمام جیش را قرض داد مثل آنچه قرض داد
شما را گفتند نی پس فرمود عمر بن الخطاب پسران امیر المؤمنین یعنی شما را پسران امیر المؤمنین دانست
وبرای همین قرض داد شما را ادا کنید مال را ونفع آنرا تمام اما عبد الله پس خاموش ماند واما عبید الله
پس گفت لائق نیست ترا ای امیر المؤمنین اینمعنی اگر نقصان میرسید مال را یا هلاک میشد البته ضامن میشدیم
ما آن را پس گفت عمر بن الخطاب ادا کنید آنرا پس خاموش ماند عبد الله ومراجعت نمود عبید الله یعنی گفت
چنانچه اول گفته بود پس گفت مردی از همنشینان حضرت عمر یا امیر المؤمنین دوست دارم که گردانی
آنرا قراض پس فرمود حضرت عمر هر آئینه گردانیدم آنرا قراض پس گرفت حضرت عمر اصل مال ونصف
نفع آن وگرفتند عبد الله وعبید الله نصف نفع مال را **مالك** عن زید بن اسلم قال کتب ابو عبیدة

بن الجراح الى عمر بن الخطاب يذكر له جموعا من الروم وما يتخوف من اهريهم فكتب اليه عمر اما بعد
فانه مهما ينزل بعبد مومن منزل شدة يجعل الله بعده فرجا وانه لن يغلب عسر يسرين و
ان الله يقول فى كتابه يايها الذين آمنوا اصبروا وصابروا ورابطوا واتقوا الله لعلكم
تفلحون نامه نوشت ابوعبيدة بن الجراح بسوی عمر بن الخطاب ذکر میکرد برای او اجتماع لشکرها از روم
وذکر کرد ترسیدن خود از ایشان پس نوشت بسوی او حضرت عمر اما بعد هر آئنه حال اینست هرگاه نازل
شود بر بنده مسلمانی شدتی میسازد خدا تعالی بعد از وی کشادگی هر آئینه حال اینست که غالب نمی آید
یک مشقت بر دو آسانی یعنی واین مدلول قول خدا تعالی است فان مع العسر یسرا ان مع العسر
یسرا و هر آئنه میگوید خدا تعالی در کتاب خود یایها الذین آمنوا اصبروا وصابروا ورابطوا الخ یعنی ای
مسلمانان صبر کنید بر مشقت کشیدن در جهاد واسپان را مهیا وارید برای جهاد و بترسید از خدا
باشید که شما رستگار شوید مالک عن زید بن اسلم ان عمر بن الخطاب کان يقول اللهم لا تجعل
قتلى بيد رجل صلى لك سجدة واحدة يحاجني بها عندك يوم القيمة عمر بن الخطاب در دعا گفت
بار خدایا مگردان قتل من بدست مردی که گذارده است برای تو یک سجده نماز تا خصومت کند با من
بسبب آن یک سجده نزد تو روز قیامت مالك عن زيد بن اسلم ان عمر بن الخطاب كان
يقول اللهم انى اسئلك شهادة فى سبيلك ووفاة ببلد رسولك عمر بن الخطاب میگفت ای
خدایا هر آئنه من سوال میکنم از تو شهادت در راه تو و موت در شهر پیغمبر تو صلی الله علیه وسلم ملك
عن يحيى بن سعيد ان عمر بن الخطاب كان ياكل خبزا بسمن فدعا رجلا من اهل البادية
فجعل ياكل ويتبع باللقمة وضر الصحفة فقال له عمر كانك مقفر فقال والله ما اكلت سمنا
ولا رايت آكلا به منذ كذا وكذا فقال عمر لا آكل السمن حتى يحيى الناس من اول ما يحيون
عمر بن خطاب میخورد نان با روغن پس بخواند شخصی را از اهل بادیه پس شروع کرد آن مرد که میخورد لقمه را
میگردانید بر آنچه متعلق شده بود بآن صحفه از اثر روغن پس گفت او را حضرت عمر گویا تو کم خرچی بے
نانی روغن را پس گفت والله نخورده ام روغن وندیده ام خورنده طعام را همراه روغن از ابتدای
چنین وچنان پس گفت حضرت عمر نخورم روغن تا آنکه باران داده شود مردمان را در اول آنکه
باران داده شود مالك عن يحيى بن سعيد ان عمر بن الخطاب ادرك جابر بن عبد الله و

٢٦٧

معه حمال لحم فقال ما هذا فقال يا امير المؤمنين قرمنا الى اللحم فاشتريت بدرهم لحما فقال
عمر ما يريد احدكم ان يطوي بطنه عن جاره وابن عمه اين تذهب عنكم هذه الاية اذهبتم
طيباتكم في حياتكم الدنيا واستمتعتم بها عمر بن الخطاب یافت جابر بن عبد الله را و همراه
او یک بار گوشت بود پس پرسید عمر بن الخطاب چیست این پس گفت جابر ای امیر المؤمنین مشتاق شدیم
بسوی گوشت پس خرید کردم بیک درهم گوشت را پس گفت حضرت عمر چه اراده میکنید یکی از شما درین که
بپیچاند شکم خود یعنی اعراض کند از همسایهٔ خود و پسر عم خود کجا میرود از خاطر تو این آیه اذهبتم طیباتکم
الخ یعنی خرج کردید نعمتهای خود را در زندگانی دنیا و بهره مند شدید ازان **مالك** عن يحيى بن
سعيد ان عمر بن الخطاب كان يقول كرم المؤمن تقواه ودينه حسبه ومروته خلقه والجراة
والجبن غرائز يضعها الله حيث يشاء فالجبان يفر عن ابيه وامه والجرئ يقاتل عمن لا يؤب
به الى رحله والقتل حتف من الحتوف والشهيد من احتسب نفسه على الله عمر بن الخطاب میگوید
بزرگی آدمی پرهیزگاری اوست و دین او فخر اوست و آبروی او خلق اوست و جراة و بزدلی طبیعتها است
می نهد خدا تعالی آنرا هر جا که خواهد پس بزدل میگریزد از پدر و مادر خود و صاحب جراة قتال میکند تا دفع کند
شر را از کسیکه باز نمیگرداند او را بسوی خانه خود یعنی از طرف مرد اجنبی و قتل مرگیست از مرگها و شهید کسی
است که طلب اجر کند در عمل نفس خود از خدا تعالی **مالك** عن يحيى بن سعيد عن سعيد بن
المسيب ان عمر بن الخطاب اختصم اليه مسلم ويهودي فراى عمر بن الخطاب ان الحق لليهودي
فقضى له عمر فقال له اليهودي والله لقد قضيت بالحق فضربه عمر بن الخطاب بالدرة ثم
قال وما يدريك فقال اليهودي انا نجد انه ليس قاض يقضي بالحق الا كان عن يمينه ملك
وعن شماله ملك يسددانه ويوفقانه للحق ما دام مع الحق فاذا ترك الحق عرجا وتركاه
در پیش عمر بن الخطاب خصومت کردند مسلمانی و یهودی پس دید عمر بن الخطاب که حق از آن یهودیست
پس حکم کرد برای او پس گفت او را یهودی والله هر آئینه حکم کردی بحق پس زد او را عمر بن الخطاب بدره
بعد ازان گفت و چه چیز مطلع ساخت ترا پس گفت یهودی هر آئینه ما می یابیم در کتاب که نیست هیچ قاضی
که حکم کند بحق الا میباشد بجانب راست او فرشته و بجانب چپ او فرشته بر راه راست میدارند او را
و توفیق میدهند او را براه حق تا وقتیکه آن قاضی با حق باشد پس وقتیکه ترک کرد حق را بالا میروند فرشتگان

وسكذا بدا او را ما**مالك** عن يحيى بن سعيد ان عمر بن الخطاب قال لرجل ما اسمك فقال جمرة
قال ابن من قال ابن شهاب قال ممن قال من الحرقة قال اين مسكنك قال بحرة النار قال بايها
قال بذات لظى فقال عمر ادرك اهلك فقد احترقوا قال فكان كما قال عمر بن الخطاب عمر
بن الخطاب پرسید کہ چیست نام تو گفت جمره گفت پسر کیستی گفت پسر شہاب گفت از کدام قبیله گفت
از حرقه گفت کجاست مسکن تو گفت در حرة النار گفت در کدام محله از حرة النار گفت در ذات لظی
گفت حضرت عمر دریاب اہل خود را پس ہر آئینہ ایشان سوختند پس شد چنانکہ گفته بود عمر بن الخطاب
مالك عن يحيى بن سعيد ان عمر بن الخطاب كان يحمل في العام الواحد على اربعين الف
بعير يحمل الرجل الى الشام على بعير ويحمل الرجلين الى العراق على بعير فجاءه رجل من اهل
العراق فقال احملني وسحيما فقال له عمر بن الخطاب انشدتك بالله اسحيم زق قال نعم
عمر بن الخطاب سوار میکرد در یک سال بر چہل ہزار شتر و چہار سوار میکرد یک مرد را بسوی شام بر یک
شتر و سوار میکرد دو مرد را بسوی عراق بر یک شتر پس آمد پیش او مردی از اہل عراق پس گفت او
کن مرا و سحیم را ایں فرمود او را حضرت عمر سوال میکنم ترا قسم داده بنام خدا تعالی آیا سحیم مشک
است گفت آری **مالك** عن يحيى بن سعيد عن سعيد بن المسيب انه سمعه يقول لما
صدر عمر بن الخطاب من منى اناخ بالابطح ثم كوم كومة ثم طرح عليها رداءه واستلقى
ثم مد يديه الى السماء فقال اللهم كبرت سني وضعفت قوتي وانتشرت رعيتي فاقبضني
اليك غير مضيع ولا مفرط ثم قدم المدينة في عقب ذي الحجة فخطب الناس ثم قال ايها
الناس قد سننت لكم السنن وفرضت لكم الفرائض وتركتم على الواضحة الا ان تضلوا
بالناس يمينا وشمالا وضرب باحدى يديه على الاخرى ثم قال اياكم ان تهلكوا عن آية الرجم
ان يقول قائل انا لا نجد حدين في كتاب الله فقد رجم رسول الله صلى الله عليه وسلم و
رجمنا والذي نفسي بيده لولا ان يقول الناس زاد عمر بن الخطاب في كتاب الله لكتبتها الشيخ
والشيخة اذا زنيا فارجموهما البتة فانا قد قرانا ها قال يحيى بن سعيد فقال سعيد بن
المسيب فما انسلخ ذو الحجة حتى قتل عمر بن الخطاب رحمه الله سعيد بن المسيب گفت وقتیکه باز
گشت عمر بن الخطاب از منی خوابانید شتر را در ابطح بعد از آن بلند ساخت توده از سنگریزہا بعد از آن

اندخت بر آن لنبدی جادر خود را ودراز کشید بعد ازان برداشت دو دست خود را بسوی آسمان پس گفت
ای خدایا دراز شد عمر من وناتوان شد قوت من وپراگنده شد رعیت من پس قبض کن روح مرا بسوی خود
دران حال که ضایع کرده نشده باشم ونه تقصیر کننده در حق تو بعد ازان آمد بمدینه در آخر ذی الحجه پس
خطبه خواند برای مردمان بعد ازان گفت ای مردمان هر آئینه مقرر کرده شد برای شما سنتها وفرض کرده
شد برای شما فرضها وگذاشته شد شما را بر جاده واضحه لکن تخوف آنست که گمراه کنید مردمان را از راه
راست بجانب راست یا بجانب چپ وبزد یک دست خود را بر دست دیگر بعد ازان گفت دور دارید
خود را از آنکه هلاک شوید از آیة رجم بسبب آنکه گوید گوینده هر آئینه نمی یابیم دو حد در کتاب خدا تعالی
پس هر آئینه رجم کرد رسول الله صلی الله علیه وسلم ورجم کردیم ما قسم بذات پاکی که نفس من در دست اوست
اگر خوف آن نمی بود که گویند مردمان زیاده کرد عمر در کتاب خدا تعالی البته می نوشتم آیة رجم را در
مصحف آیه این است الشیخ والشیخة اذا زنیا فارجموهما البتة یعنی مرد محصن وزن محصنه وقتیکه زنا
کنند پس سنگسار کنید ایشان را البته پس هر آئینه ما خواندیم آنرا گفت یحیی گفت مالک گفت سعید بن المسیب پس آخر
نشد ذی حجه تا آنکه کشته شد عمر بن الخطاب رحمت کناد خدا تعالی بر وی ٢٧٠ **مالک** عن نافع انه سمع
اسلم مولی عمر بن الخطاب یحدث عبد الله بن عمر ان عمر بن الخطاب رای علی طلحة بن عبید الله
ثوبا مصبوغا وهو محرم فقال ما هذا الثوب المصبوغ یا طلحة فقال طلحة یا امیر المؤمنین انما هو
مدر فقال عمر انکم ایها الرهط ائمة یقتدی بکم الناس فلو ان رجلا جاهلا رای هذا
الثوب لقال ان طلحة بن عبید الله قد کان یلبس الثیاب المصبغة فی الاحرام فلا تلبسوا
ایها الرهط شیئا من هذه الثیاب المصبغة مطلب عمر بن الخطاب دید بر طلحه بن عبید الله جامه رنگین وحال
آنکه او محرم بود پس گفت حضرت عمر چیست این جامه رنگین ای طلحه پس گفت طلحه یا امیر المؤمنین جز این
نیست که این خاک است پس فرمود حضرت عمر هر آئینه شما این جماعه پیشوایان هستید اقتدا میکنند بشما
مردمان پس اگر مرد جاهلی ببیند این جامه را البته میگوید هر آئینه طلحه بن عبید الله می پوشید جامهای
رنگین در احرام پس نپوشید ای جماعه چیزی را از قسم این جامها رنگ کرده شده تنبیه مترجم گوید مقام مقتضی آن
بود که جمله از سیرت حضرت عثمان وحضرت علی رضی الله عنهما درین جا مذکور شود لیکن چون شرط کتاب
روایه یحیی بن یحیی است وبروایت او در موطا چیزی ازین باب منقول نشد ودر مصنفات فقیر که سوای

شرح موطاست ذکر مناقب وسیر این بزرگان وسایر صحابه رضوان الله علیهم اجمعین خصوصا در کتاب ازالة الخفاء عن خلافة الخلفاء بشرح وبسط تمام مسطور ومذکور شده است

باب سيرة جمع من الصحابة رضي الله عنهم اجمعين

ذکر سیرت جمعی از صحابه رضی الله عنهم اجمعین

مالك عن اسحق بن عبد الله بن ابي طلحة انه سمع انس بن مالك يقول كان ابو طلحة اكثر انصاري بالمدينة مالا من نخل وكان احب امواله اليه بيرحاء وكانت مستقبلة المسجد وكان رسول الله صلى الله عليه وسلم يدخلها ويشرب من ماء فيها طيب قال انس فلما نزلت هذه الاية لن تنالوا البر حتى تنفقوا مما تحبون قام ابو طلحة الى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال يا رسول الله ان الله تبارك وتعالى يقول لن تنالوا البر حتى تنفقوا مما تحبون وان احب اموالي الي بيرحاء وانها صدقة لله ارجو برها وذخرها عند الله فضعها يا رسول الله حيث شئت قال فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم بخ بخ ذلك مال رابح ذلك مال رابح قد سمعت ما قلت فيه واني ارى ان تجعله في الاقربين فقال ابو طلحة افعل يا رسول الله فقسمها ابو طلحة في اقاربه وبني عمه

انس گفت بود ابو طلحه بسیارترین انصار در مدینه باعتبار مال که عبارت از خرمائیان باشد وبود دوستترین مال او نزد او بیرحا وبود این بوستان روبروی مسجد وآنحضرت صلی الله علیه وسلم در می آمد درانجا ومی آشامید آب آنجا که خوش بود گفت انس پس وقتیکه فرود آمد این آیه لن تنالوا البر حتی تنفقوا مما تحبون ایستاد ابو طلحه بحضور آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس گفت یا رسول الله هر آئینه خدایتعالی میفرماید لن تنالوا البر حتی تنفقوا مما تحبون وهر آئینه دوستترین اموال من نزد من بیرحاست وهر آئینه وی صدقه است برای خدایتعالی توقع میدارم نفع آنرا وذخیره بودن آن نزدیک خدایتعالی پس بنه آنرا یا رسول الله هر جا که خواهی پس فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم زهی زهی این مالیست وقت شب باز آینده این مالیست وقت شب باز آینده یعنی عوض آن زود بدست تو خواهد آمد وهر آئینه شنیدم آنچه در حق آن گفتی وهر آئینه من مصلحت می بینم که قسمت کنی آن را در اهل قرابت خود پس گفت ابو طلحه چنین کنم یا رسول الله پس قسمت کرد آنرا ابو طلحه درمیان نزدیکان خود واولاد عم خود

مالك عن عبد الله بن ابي بكر ان ابا طلحة الانصاري كان يصلي في الحائط فطار دبسي فطفق يتردد يلتمس مخرجا فاعجبه ذلك فجعل يتبعه بصره ساعة ثم رجع الى صلوته فاذا هو لا يدري كم صلى

فقال لقد اصابتني في مالي هذا فتنة فجاء الى رسول الله صلى الله عليه وسلم فذكر له الذي اصابه
في حائطه من الفتنة وقال يا رسول الله هو صدقة لله فضعه حيث شئت ابو طلحه انصاری
روزی نماز میگذارد در بوستان خود پس پرید مرغی دبسی پس آغاز کرد که مطلبید راه برآمدن بسبب
هجوم شاخ و برگ درختان پس خوش کرد او را اینحال پس شروع کرد ابو طلحه در پی او انداخت چشم
خود را یک ساعت بعد از آن باز رجوع کرد بسوی نماز خود پس ناگاه او در نمی یابد که چه قدر نماز خوانده
است پس گفت هر آئنه رسید مرا بسبب این مال فتنه پس آمد بسوی رسول الله صلی الله علیه وسلم پس ذکر
کرد در پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم آنچه رسید او را در باغ خود از فتنه وگفت یا رسول الله این باغ
صدقه است برای خدا پس بگذار آنرا هرجا که خواهی **مالك** انه بلغه عن عائشة زوج النبي صلى الله
ان مسكينا سالها وهي صائمة وليس في بيتها الا رغيف فقالت لمولاة لها اعطيها اياه فقالت
ليس لك ما تفطرين عليه فقالت اعطيها اياه قالت ففعلت قالت فلما امسينا اهدى لنا
اهل بيت او انسان ما كان يهدى لنا شاة وكفنها فدعتني عائشة فقالت كلي من هذا هذا
خير من قرصك بینوائی سوال کرد حضرت عائشه را حال آنکه وی روزه دار بود و نبود در خانه ایشان
مگر یک نان پس فرمود یک زن آزاد کرده خود را که بده این سائل را آن نان پس گفت آن زن آزاد
کرده اش نیست برای تو آنچه افطار کنی بر آن پس فرمود حضرت عائشه بده او را آن نان پس کرد موافق
فرموده حضرت عائشه گفت آن زن پس وقتیکه در وقت شام داخل شدیم ناهدیه فرستاد برای ما اهل
خانه یا شخصی که هدیه نمی فرستاد برای ما یک بزی و جانب آن قدری از نان پس بخواند مرا حضرت عائشه
پس گفت بخور که این بهتر است از نان تو **مالك** عن هشام بن عروة عن ابيه انه قال ما احب
ان ادفن بالبقيع لان ادفن في غيره احب الي من ان ادفن فيه انما هو احد رجلين اما ظالم
فلا احب ان ادفن معه واما صالح فلا احب ان تنبش لي عظامه عروه گفت دوست نمیدارم
که دفن کرده شوم در بقیع این که دفن کرده شود مرا در غیر بقیع بهتر است نزدیک من از آنکه دفن
کرده شود مرا در بقیع حال جز این نیست که آن شخص که سابقا در آن قبر بود یکی از دو مرد خواهد بود
یا ظالم است پس نمیخواهم که دفن کرده شود مرا با او یا صالح است پس دوست نمیدارم که برآورده
شود برای من استخوانها او را **مالك** عن يحيى بن سعيد قال لما كان يوم احد قال

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من يأتيني بخبر سعد بن الربيع الانصاري فقال رجل
انا يا رسول الله فذهب الرجل يطوف بين القتلى فقال له سعد بن الربيع ما شأنك فقال
الرجل بعثني اليك رسول الله صلى الله عليه وسلم لآتيه بخبرك قال فاذهب اليه
فاقرئه مني السلام واخبره اني قد طعنت اثنتي عشرة طعنة واني قد أنفذت مقاتلي و
اخبر قومك انه لا عذر لهم عند الله ان قتل رسول الله صلى الله عليه وسلم وواحد
منهم حي روزيكه غزوه احد واقع شده بود فرمود رسول الله صلى الله عليه وسلم كيست كه بيارد من
خبر سعد بن الربيع انصاري را پس گفت مردي من آرم يا رسول الله پس رفت آن مرد ميگشت در ميان
كشتگان پس گفت او را سعد بن الربيع چيست حال تو گفت او را آن مرد فرستاده است مرا بسوى
تو رسول الله صلى الله عليه وسلم تا بيارم پيش او خبر ترا گفت پس برو بسوى آنحضرت صلى الله عليه
وسلم پس بخوان بر آنحضرت صلى الله عليه وسلم از جانب من سلام و خبر ده او را كه به نيزه زده شد
مرا دوازده زخم و هر آئينه زخم گذرنده رسانيده شد بجاى كه زخم آنجا ميكشد از بدن من و خبر رسان
بقوم خود كه ايشان را عذرى نيست نزديك خدا تعالى اگر كشته شود رسول الله صلى الله عليه
وسلم و يكى از ايشان زنده باشد مالك عن عبد الرحمن بن عبد الله بن عبد الرحمن بن ابي
صعصعة انه بلغه ان عمرو بن الجموح وعبد الله بن عمرو الانصاريين ثم السلميين كانا
قد حفر السيل عن قبرهما وكان قبرهما مما يلي السيل وكانا في قبر واحد وهما ممن استشهد
يوم احد فحفر عنهما ليغيرا من مكانهما فوجدا لم يتغيرا كأنهما ماتا بالامس وكان احدهما
قد جرح فوضع يده على جرحه فدفن وهو كذلك فأميطت يده عن جرحه ثم أرسلت فرجعت
كما كانت وكان بين احد وبين يوم حفر عنهما ست واربعون سنة عمرو بن الجموح وعبد الله
بن عمرو هر دو انصارى وسلمى كنده بود سيل زمين را متصل قبر ايشان و بود قبر ايشان نزديك سيل و بودند
هر دو در يك قبر و ايشان هر دو از آن جماعه بودند كه شهيد شده بودند روز احد پس كافتند مردمان زمين را
از بالاى ايشان تا نقل كرده شود ايشان را از جاى ايشان پس يافته شد اين هر دو را كه متغير نشده اند
گويا كه ايشان مرده اند ديروز و يكى از ايشان زخمى شده بود و پس نهاده بود دست خود را بر جراحت خود پس
دفن كرده شد او را حال آنكه او باين صفت بود و پس زائل كرده شد دست او را از زخم او بعد از آن گذشته

شد پس باز رجوع کرد چنانچه بود و بود درمیان احد و درمیان روزیکه کافته شد زمین از بالای ایشان جهل و شش سال

مالك عن ابن شهاب عن سليمان بن يسار ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يبعث عبد الله بن رواحة الى خيبر فيخرص بينه وبين يهود خيبر قال فجمعوا له حليا من حلي نسائهم فقالوا هذا لك وخفف عنا وتجاوز في القسم فقال عبد الله بن رواحة يا معشر يهود والله انكم لمن ابغض خلق الله الى وما ذاك بحاملي على ان احيف عليكم فاما ما عرضتم من الرشوة فانما هي سحت وانا لا ناكلها فقالوا بهذا قامت السموات والارض

رسول الله صلى الله عليه وسلم میفرستاد عبد الله بن رواحه را بسوی خیبر پس خرص میکرد درمیان خود و درمیان یهود پس جمع کردند یهود برای او زیوری از جمله زیورهای زنان خود پس گفتند عبد الله بن رواحه را که این زیور ترا و سبک کن از ما و تجاوز کن در قسمت پس گفت عبد الله ای قوم یهود والله که هر آئینه شما ناخوشترین خلق خدائید نزدیک من و نیست این ناخوشی باعث مرا برآنکه ظلم کنم برشما اما آنچه پیش آوردید از رشوت پس این حرام است و هر آئینه ما نمیخوریم آن را گفتند یهود باین عدل ایستاده است آسمانها و زمین

مالك عن محمد بن عمرو بن حلحلة عن حميد بن مالك بن خثيم انه قال كنت جالسا مع ابي هريرة بارضه بالعقيق فاتاه قوم من اهل المدينة على دواب فنزلوا عنده قال حميد فقال لي ابو هريرة اذهب الى امي فقل ان ابنك يقرئك السلام ويقول اطعمينا شيئا قال فوضعت ثلثة اقراص في صحفة وشيئا من زيت وملح ثم وضعتها على راسي وحملتها اليهم فلما وضعتها بين ايديهم كبر ابو هريرة وقال الحمد لله الذي اشبعنا من الخبز بعد ان لم يكن طعامنا الا الاسودين الماء والتمر فلم يصب القوم من الطعام شيئا فلما انصرفوا قال لي يا ابن اخي احسن الى غنمك وامسح الرعام عنها واطب مراحها وصل في ناحيتها فانها من دواب الجنة والذي نفسي بيده ليوشك ان ياتي على الناس زمان تكون الثلة من الغنم احب الى صاحبها من دار مروان ۲۷۳

گفت حمید بن مالک نشسته بودم با ابوهریره در زمین او که در وادی عقیق واقع بود پس آمدند پیش او قومی از اهل مدینه سوار برجانوران پس فرود آمدند نزدیک ابوهریره گفت حمید پس گفت مرا ابوهریره برو بسوی مادر من پس بگو که پسر تو سلام میفرستد بر تو و میگوید طعام بده مرا چیزی گفت پس نهادم سه قرص نان در صحفه و قدری از زیت و نمک بعد از آن نهادم آنرا بر سر من و برداشتم آنرا بسوی ایشان پس وقتیکه گذاشتم

آزاریش ایشان الله اکبر گفت ابوهریره و گفت سپاس خدا تعالی را که سیر ساخت ما را از نان بعد از آنکه نبود طعام ما مگر دو اسود که عبارت از آب و خرما باشد پس تناول کردند قوم از طعام چیزی پس وقتیکه باز گشتند گفت ابوهریره مر ای پسر برادر من معامله نیک کن با رمه خود و بدست پاک کن و دور کن خاک و خاشاک را از ایشان و نیک کن جای ماندن ایشان وقت شب و نماز بگذار در گوشه از مکان ایشان زیراکه گوسفندان از جانوران بهشت اند قسم بذات پاکی که نفس من در دست اوست نزدیک است که بیاید بر مردمان زمانی که باشد رمه گوسفندان بهتر نزدیک صاحب آن از خانه مروان **مالک** عن اسحاق

ابن عبد الله بن ابی طلحة ان الطفيل بن ابی بن كعب اخبره انه كان يأتی عبد الله بن عمر فيغدو معه الى السوق قال فاذا غدونا الى السوق لم يمر عبد الله بن عمر على سقاط ولا على صاحب بيعة ولا مسكين ولا احد الا سلم عليه قال الطفيل فجئت عبد الله بن عمر يوما فاستتبعني الى السوق فقلت له وما تصنع فی السوق وانت لا تقف على البيع ولا تسال عن السلع ولا تسوم بها ولا تجلس فی مجالس السوق قال واقول اجلس بنا ههنا نتحدث قال فقال لی عبد الله بن عمر يا ابا بطن وكان الطفيل ذا بطن انما نغدو من اجل السلام نسلم على من لقينا طفيل بن ابی بن کعب می آمد پیش عبد الله بن عمر پس عبد الله وقت صبح میرفت همراه او بسوی بازار گفت طفیل پس وقتیکه میرفتیم بسوی بازار نمیگذشت عبد الله بر سقط فروشی و نه بر صاحب بیعی و نه بر مسکینی و نه بر هیچکسی مگر که سلام میکرد بروی گفت طفیل پس آمدم پیش عبد الله بن عمر روزی پس طلب کرد از من که از پی او روم بسوی بازار پس گفتم او را چه چیز میکنی در بازار و تو نمی ایستی بر بیعی و سوال نمیکنی از کالای و نرخ مقرر نمیکنی کالای را و نمی نشینی در مجلسی از مجلس بازار گفت و من میگویم بنشین همراه ما اینجا تا بایکدیگر سخن گوئیم پس گفت مرا عبد الله ای صاحب شکم و بود طفیل بزرگ شکم جز این نیست حال که وقت صبح میروم برای سلام تا سلام گوئیم با هر که ملاقات کنیم **مالک**

انه بلغه ان عبد الله بن عمر مكث على سورة البقرة ثمانی سنين يتعلمها عبد الله بن عمر درنگ کرد بر سورهٔ بقره تا هشت سال می آموخت آن را **مالک** انه بلغه ان عبد الله بن عمر قال اللهم اجعلنی من ائمة المتقين عبد الله بن عمر دعا میکرد و میگفت بار خدایا بگردان مرا از ائمه متقیان **مالک** انه

بلغه ان ابا الدرداء كان يقوم من جوف الليل فيقول نامت العيون وغارت النجوم وانت الحی القيوم ابو درداء برمیخاست در نصف شب پس میگفت بخواب رفتند چشمها و فرو رفت ستارها

و تو زنده برپا دارنده و تدبیر کننده **باب** فضل مدینة النبی صلی الله علیه وسلم باب در بیان
فضائل مدینه آنحضرت صلی الله علیه وسلم **مالک** عن اسحاق بن عبد الله بن ابی طلحة الانصاری
عن انس بن مالک ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال اللهم بارک لهم فی مکیالهم و
بارک لهم فی صاعهم ومدهم یعنی اهل المدینة رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود بار خدایا برکت
ده ایشان را در پیمانه ایشان و برکت ده ایشان را در صاع ایشان و مد ایشان مراد میدارد اهل مدینه را
مالک عن سهیل بن ابی صالح عن ابیه عن ابی هریرة انه قال کان الناس اذا رأوا اول الثمر جاؤوا
به الی رسول الله صلی الله علیه وسلم فاذا اخذه رسول الله صلی الله علیه وسلم قال اللهم
بارک لنا فی ثمرنا وبارک لنا فی مدینتنا وبارک لنا فی صاعنا وبارک لنا فی مدنا اللهم ان ابراهیم
عبدک وخلیلک ونبیک وانی عبدک ونبیک وانه دعاک لمکة وانی ادعوک للمدینة بمثل
ما دعاک به لمکة ومثله معه ثم یدعو اصغر ولید یراه فیعطیه ذلک الثمر گفت ابوهریره بودند مردم
باین صفت وقتیکه میدیدند اول میوه می آوردند بحضور آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس وقتیکه میگرفت آنرا رسول
الله صلی الله علیه وسلم میگفت یعنی دعا میکرد بار خدایا برکت ده ما را در میوه ما و برکت ده ما را در شهر ما و
برکت ده ما را در صاع ما و برکت ده ما را در مد ما بار خدایا هر آئینه ابراهیم علیه السلام بنده و دوست و پیغمبر تست
و هر آئینه من بنده تو ام و پیغامبر تو ام و هر آئینه ابراهیم دعا کرد در جناب تو برای مکه و هر آئینه من دعا میکنم
برای مدینه در جناب تو بمثل آنچه دعا کرد ابراهیم بآن در جناب تو برای مکه و مانند آن همراه آن بعد
ازان میخواند خوردترین طفلی را که میدید او را پس عطا میفرمود او را آن میوه **مالک** عن قطن
بن وهب بن عویمر بن الاجدع ان یحنس مولی الزبیر بن العوام اخبره انه کان جالسا عند
عبد الله بن عمر فی الفتنة فاتته مولاة له تسلم علیه فقالت انی اردت الخروج یا ابا عبد
الرحمن اشتد علینا الزمان فقال لها عبد الله بن عمر اقعدی لکع فانی سمعت رسول الله صلی
الله علیه وسلم یقول لا یصبر علی لأوائها وشدتها احد الا کنت له شفیعا او شهیدا یوم
القیمة یحنس نشسته بود نزد عبد الله بن عمر در ایام فتنه پس آمد پیش او زن آزاد کرده شده او وسلام میکرد
بر وی پس گفت آن زن هر آئینه خواستم بیرون آمدن از مدینه ای ابا عبد الرحمن سخت شد بر ما زمانه پس گفت او را عبد
الله بن عمر بنشین ای بی عقل پس هر آئینه شنیدم از آنحضرت صلی الله علیه وسلم که میفرمود صبر نمیکند بر شدت

۲۷۶

وان كان الغالب المعنى الحقيقي فهو الغالب واما ماليجه به المتفلسفون والمعتزلة من تاويل الكتاب والسنة على حسب اهوائهم مع كون القرائن القالية والحالية ابية

مدینه و نحتی او هیچکس مگر که من میباشم برای او شفاعت کننده یا گواهی دهنده روز قیامت **مالك** عن محمد بن المنكدر عن جابر بن عبد الله ان اعرابيا بايع رسول الله صلى الله عليه وسلم على الاسلام فاصاب الاعرابي وعك بالمدينة فاتى النبي صلى الله عليه وسلم فقال يا رسول الله اقلني بيعتي فابى النبي صلى الله عليه وسلم ثم جاءه فقال اقلني بيعتي فابى ثم جاءه فقال اقلني بيعتي فابى فخرج الاعرابي فقال النبي صلى الله عليه وسلم انما المدينة كالكير تنفي خبثها وينصع طيبها

جابر بن عبد الله گفت هر آئنه اعرابی بیعت کرد با آنحضرت صلی الله علیه وسلم بر اسلام پس رسید آن اعرابی تپ شدید در مدینه پس آمد پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس گفت یا رسول الله باز ده بمن بیعت من پس قبول نکرد آنحضرت صلی الله علیه وسلم بعد از آن دیگر بار آمد پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس گفت یا رسول الله باز ده بمن بیعت من پس قبول نه کرد آنحضرت صلی الله علیه وسلم بعد از آن باز آمد پس گفت باز ده بمن بیعت من پس قبول نفرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس بر آمد آن اعرابی از مدینه پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم غیر ازین نیست که مدینه مانند آتش دان آهنگر است دفع میکند خبث آهن را و خالص میسازد پاک او را **مالك** عن يحيى بن سعيد انه قال سمعت ابا الحباب سعيد بن يسار يقول سمعت ابا هريرة يقول قال رسول الله صلى الله عليه وسلم امرت بقرية تاكل القرى يقولون يثرب وهي المدينة تنفي الناس كما ينفي الكير خبث الحديد ابو هريره گفت که فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم حکم کرده شدم بدیهی که میخورد دیهها را میگویند او را یثرب و آن مدینه است دفع میکند از خود مردمان را چنانکه دفع میکند آتش دان آهنگر خبث آهن را **مالك** عن هشام بن عروة عن ابيه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لا يخرج احد من المدينة رغبة عنها الا ابدلها الله خيرا منه رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود بر نمی آید از مدینه هیچکس اعراض کرده از وی مگر که بدل او می آرد خدایتعالی در مدینه بهتر را از وی **مالك** انه بلغه ان عمر بن عبد العزيز خرج من المدينة التفت اليها فبكى ثم قال يا مزاحم اتخشى ان نكون ممن نفت المدينة عمر بن عبد العزیز و قتیکه بر آمد از مدینه التفات کرد بسوی او پس گریست بعد از آن گفت ای مزاحم آیا میترسی که باشیم از جماعه که دور کرد ایشان را از خود مدینه **مالك** عن هشام بن عروة عن ابيه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم طلع له احد فقال هذا جبل يحبنا ونحبه عروه گفت هر آئنه رسول الله صلی الله علیه وسلم نمودار شد

برای او کوه احدیس فرمود این کوهی ست که دوست میدارد ما را و دوست میداریم او را مالك عن

هشام بن عروة عن ابيه عن عائشة ام المؤمنين انها قالت لما قدم رسول الله صلى الله عليه وسلم

وعك ابو بكر وبلال قالت فدخلت عليهما فقلت يا ابت كيف تجدك ويا بلال كيف تجدك قالت

وكان ابو بكر اذا اخذته الحمى يقول **شعر** كل امرئ مصبح في اهله ✤ والموت ادنى من شراك نعله

وكان بلال اذا اقلع عنه يرفع عقيرته فيقول **شعر** الا ليت شعري هل ابيتن ليلة ✤ بواد

وحولي اذخر وجليل ✤ وهل اردن يوما مياه مجنة ✤ وهل يبدون لي شامة وطفيل ✤

قالت عائشة فجئت رسول الله صلى الله عليه وسلم فاخبرته فقال اللهم حبب الينا المدينة كحبنا

مكة او اشد وصححها وبارك لنا في صاعها ومدها وانقل حماها واجعلها بالجحفة قال مالك وحدثني

يحيى بن سعيد ان عائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم قالت وكان عامر بن فهيرة يقول

شعر قد رايت الموت قبل ذوقه ✤ ان الجبان حتفه من فوقه حضرت عائشة فرمود وقتيكه تشريف

آورد رسول الله صلى الله عليه وسلم در مدينه تپ زده شدند حضرت ابو بكر و بلال گفت حضرت عائشه پس

داخل شدم برايشان پس گفتم اى پدر من چگونه مى يابى خود را واى بلال چگونه مى يابى خود را گفت پس بود

ابو بكر وقتيكه ميگرفت او را تپ ميگفت كل امرئ الخ يعنى هر مرد كه دعا خير كرده ميشود او را در وقت

صبح در اهل خود و موت نزديكتر است از شراك پاپوش او و بود بلال وقتيكه برداشته ميشد تپ را از وى

برميداشت آواز خود را پس ميگفت الا ليت شعري الخ يعنى آگاه شو كاش شناخت من حاصل ميشد

كه آيا شب خواهم گذرانيد شبى از شبها در وادى و گرداگرد من اذخر و جليل باشد و آن دو گياهى هستند بمكه

و آيا وارد شوم روزى بآبهاى مجنه و آن جائيست متصل بمكه و آيا ظاهر خواهند شد در نظر من شامه و طفيل و آن

دو كوه اند از كوهها كه گفت حضرت عائشه پس آمدم پيش آنحضرت صلى الله عليه وسلم پس خبر دادم او را پس

فرمود بار خدايا دوست گردان نزديك ما مدينه را چنانكه دوست ميداريم مكه را يا زياده تر از آن و خوش

هوا ساز آن را براى ما و بركت ده ما را در صاع ما و مد ما و نقل كن تپ او را پس قرار ده آن را در جحفه كه قريه بود

گفت مالك در حديث و خبر داد مرا يحيى بن سعيد كه حضرت عائشه ميگفت و عامر بن فهيره ميگفت قد رايت الخ

يعنى ديدم موت را پيش از چشيدن او هر آينه بزدل مرگ او از بالاى اوست يعنى قريب بخوف ملاك ميشود

مالك عن نعيم بن عبد الله المجمر عن ابي هريرة انه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم على

للقلب ماله التاريخ + قال لي ان ذا الكتاب بديع +

انشد القاضي طلا محمد خان الفشاوري تاريخ المسوى بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله رب العلمين على اتمام طبع المسوى

سفر بليغ بديع كامل حسن + ناهيك عن كل سفر خط في الخبر + وزنه بلا غير نوره بلا شرر +

انقاب المدينة ملائكة لا يدخلها الطاعون ولا الدجال رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمود بر گذرهای
مدینه فرشتگان هستند که داخل نخواهد شد آنجا طاعون ونه دجال مالك عن يحيى بن سعيد قال كان رسول
الله صلى الله عليه وسلم جالسا وقبر يحفر بالمدينة فاطلع رجل في القبر فقال بئس مضجع المؤمن
فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم بئس ما قلت فقال الرجل اني لم ارد هذا يا رسول الله انما اردت
القتل في سبيل الله فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم لا مثل القتل في سبيل الله ما على الارض
بقعة هي احب الي ان يكون قبري بها منها ثلث مرات رسول الله صلى الله عليه وسلم نشسته بود وکاوش کرده می
شد قبری در مدینه پس نگاه کرد مردی در قبر پس گفت بد خوابگاه مسلمان است قبر پس فرمود رسول الله
صلی الله علیه وسلم بدسخنی است که گفتی پس گفت آنمرد اراده نه کردم این معنی را یا رسول الله یعنی اراده کرده
ام که مسلمانان را الله مردن تعذیب خواهد شد غیر ازین نیست که اراده کرده ام مرگ کشته شدن در راه خدا تعالی
پس فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم نیست هیچ جایی مانند کشته شدن در راه خدا تعالی نیست بر روی زمین بقعه
که دوست داشته شده باشد نزدیک من که باشد قبر من آنجا زیاده از مدینه سه بار فرمود این کلمه را مالك
٢٧٩ عن يحيى بن سعيد عن عبد الرحمن بن القاسم ان اسلم مولى عمر بن الخطاب اخبره انه زار عبد الله
بن عياش المخزومي فرای عنده نبيذا وهو بطريق مكة فقال له اسلم ان هذا الشراب يحبه عمر بن
الخطاب فحمل عبد الله بن عياش المخزومي قدحا عظيما فجاء به الى عمر بن الخطاب فوضعه في
يده فقربه عمر الى فيه ثم رفع راسه فقال عمر ان هذا الشراب طيب فشرب منه ثم ناوله رجلا عن
يمينه فلما ادبر عبد الله ناداه عمر بن الخطاب فقال انت القائل لمكة خير من المدينة فقال
عبد الله فقلت هي حرم الله وامنه وفيها بيته فقال عمر لا اقول في بيت الله ولا في حرمه شيئا ثم قال
عمر انت القائل لمكة خير من المدينة قال فقلت هي حرم الله وامنه وفيها بيته فقال عمر لا اقول في
حرم الله ولا في بيته شيئا ثم انصرف اسلم مولى عمر بن الخطاب زیارت کرد عبد الله بن عیاش را این زیارت
او دید نبیذ را حال آنکه او در راه مکه بود پس گفت او را اسلم هر آئینه این آشامیدنی است که دوست میدارد
آنرا عمر بن الخطاب پس برداشت عبد الله بن عیاش قدحی بزرگ پس آورد آنرا بسوی عمر بن الخطاب پس نهاد
آنرا در دست حضرت عمر پس نزدیک ساخت آنرا حضرت عمر به دهان خود پس فرمود هر آئینه این خوش
آشامیدنی است پس آشامید از آن بعد از آن داد آنرا بمردیکه بر دست راست او نشسته بود پس وقتیکه

نیست این سو کرده روان شد عبدالله او را آواز داد عمر بن الخطاب پس گفت تو حق آنکه بگوئی که بهتر است از شما
پس گفت عبدالله که گفتم که حرم خداست و جائی امن او ست و در یکه خانه خداست پس فرمود حضرت عمر نمی‌گویم خانه
خداوند در حرم او چیزی بعد ازان باز گشت عمر بن الخطاب تو حق آنکه بگوئی که بهتر است از مدینه گفت پس گفتم که
که حرم خداست و جائی امن او ست و در یکه خانه خداست پس فرمود حضرت عمر نمی‌گویم در حرم خداوند و خانه او چیزی

بعد ازان باز گشت عبدالله

خلاصه تحریر مولوی محمد عاشق صاحب تلمیذ مصنف رح

الحمد لله و سلام علی عباده الذین اصطفی

اما بعد فقیر محمد عاشق بر ضمیر صفا پذیر طالبان صادق واضح میگرداند که چون این کتاب مصفی شرح موطا امام مالک از قلم فیض رقم حجت الله حضرت شاه ولی الله صاحب رضی الله عنه دار ضیاء تسوید رسید بسبب اشتغال باشغال دیگر توجه به ترتیب و تهذیب آن مسودات مبذول نشد و مدتی غیر مرتب ماند هر چند گوشه خاطر مبارک بآن طرف همیشه مصروف بود و لیکن صورت نمیگرفت تا آنکه روح پر فتوح ایشان بملاء اعلی پرواز فرمود و چون این واقعه رو نمود کسی را از عقیدتمندان هوشی نماند که متفحص آن اوراق پردازد تا بعد مدت پنج یا شش ماه صالحی حضرت ایشان را در خواب دید که گویا میفرمایند به ترجمه موطا شوق بسیار دارم و اظهار شغف آن میفرمایند الغرض بنزد کاتب حروف آن بشری را بیان نمود از همان وقت شغفی متعلق به ترتیب و تبییض آن مسودات بخاطر افتاد و نزد حافظ کلام رب العالمین خواجه محمد امین ولی اللهی که تلمیذ خاص محرم با اختصاص جناب حضرت ایشان بود شغف خود اظهار نمودم ایشان آن مسودات را بیرون آورده و کتاب مسوی را پیش روی نهاده ترتیب و تبییض گرفتند و مدتی جهت طبع نموده احسن انتظام یافت تا من عشره شوال یوم الاحد عند ارتفاع النهار سنه ۷۹ تسع و سبعین بعد الالف والمائة مرتب و مهذب گردید الحمد لله علی ذلک حمدا کثیرا

الحمد لله که جلد ثانی مصفی شرح موطا مع مسوی در دهلی در مطبع مرتضوی باهتمام فتح عزیز الدین الطباع پذیرفت سنه ۱۲۹۳

قطعه تاریخ از کاتب جلد ثانی محمد امام الدین صاحب پنجابی
مصفی طبع شد شرح موطا ٭ به ترتیب خوش متن و دستور یکتا
سروش غیب گفتا از سر لطف ٭ بسال عشرت طبع شد مصفا ٭ ۱۲ ۹۳

اشتهار

لیا جاتا ہے - شایق علم بھی ہر وقت علمی بیان
دیکھتے دیکھتے کبھی اکتا جاتا ہے - بہتیرے شاید
ایسے بھی لوگ ہین جو ان مضامین کی ہجو کرینگے
جنکو صاحب پنجابی اخبار نے براہ قدردانی تعریف
یاد کیا ہے اور اردو ہندسے کے جھگڑے ہی کو شوق
سے ملاحظہ فرماوینگے - ایک عذر اور بھی قابل
سماعت ہے کہ کل مضامین ایسے رسالون مین
ایک شخص نہین لکھہ سکتا خصوص جب وہ اہل [illegible]
ہو اور ہمارے ہموطن لوگ تحریری مدد دینی مین
خصوص جب مضامین علمیہ کے فرمایش ہو اکثر [illegible]
قابلیت پہلوتہی کرتے ہین اگر صاحب پنجابی اخبار
امر مین سعی فرماوین اور خود بھی اعانت کرین
اور اپنے دوست اور احباب سے امداد کی سفارش
کرین تو عجب نہین کہ رسالہ مخزن الفواید کے
بخت خفتہ بیدار ہو جاوین اور جا بجا اعتراض [illegible]

ہین اور ایسے کمالات بین سے ایک شمہ ہے - گورنمنٹ
بھی انکی یکتائی کی مقر ہے کوئی کتاب ایسی پیش
نہین کیجہ جو مورد انعام نہین ہوئی اس چھوٹے سے
رسالہ کو بھی گورنمنٹ نے نظر عنایت سے قبول
فرمایا اور مولف صاحب کو خاطر خواہ صلہ دیا
ایک ہزار جلد بھی خریدی -
مضمون اس رسالہ کا یہہ ہے کہ طالب علمون کو
علم کے آداب سکھائے جاوین اور انکو بتایا
جاوے کہ کس طریق پر کاربند ہونے سے جلد
علم حاصل ہو سکتا ہے - مبتدیون کے واسطے
تو مفید ہے ہی منتہی کو بھی اس سے بہت کچھہ مدد
مل سکتی ہے - طالب علمون کو اسکا مطالعہ بلکہ
ازبر کرنا ضروری معلوم ہوتا ہے تاکہ اس سے
کامل فایدہ اوٹھاوین اور اسپر عمل کرنے سے
نشاط اندوز جاوید ہون

[illegible] بھی میسر نہین ہوتے ہین اپنے سر پر اوٹھا [illegible]
قلی کو دیجاوے - اس تشدد کی صرف دو وجہ معلوم
ہوتی ہین ایک یہہ کہ کرایہ کا نقصان ہونے پاوے
اور کوئی شخص بغیر ٹکٹ سوار نہونے پاوے - یہہ
ایک خام خیالی کی بات ہے اول تو چاہیے کہ یہہ
انتظام محافظ گاڑی کی سپرد ہو وہی ٹکٹ کا امتحان
کرلیا کرے اگر یہہ بھی نہوا تو اوترنے کی وقت خود
معلوم ہو جائیگا کہ کسی نے کرایہ ادا کیا یا نہین
اگر نہین کیا تو ریلوی کمپنی کا نقصان کیا ہے اوسی وقت
گارد مین بٹھلا کے کرایہ وصول کر لینگی - یہہ درست ہے
کہ رندون اور قلاشون سے یون بھی کرایہ نہین وصول
ہوتا سو ایسی شخصون کو بیشک پلیٹ فارم پر نجانے
دینا چاہیے غضب تو یہی ہے کہ ایسے لوگ چلے
جاتے ہین اور اشراف آدمی ناکام رہین - دوسرے
وجہ یہہ ہے کہ ہجوم ہونے پاوے یہہ بھی ہمیں [illegible]
سے [illegible] روانہ ہوجانے کی بعد دیکھنا چاہیے اسٹیشن [illegible]

کرکے سنائی گئی تھی ایک ضمیمہ مین نہ وہ صورت
ہے نہ وہ کثرت - مولوی صاحب نے بہت سی
مشاطگی کرکے بہار نکالی ہے جو ین تو کچھہ بڑ گیا
مگر یہہ بات بڑی اعتراض کے قابل ہے کہ مشاعرہ پر
کچھہ دکہاتے ہین اور ضمیمہ مین کچھہ اور چھپواتے ہین -
بہلا بہونڈی صورت کہین اوپر سے بناؤ سنگار
سے دل لبہانے والی ہو سکتی ہے - مولوی صاحب
نے جو مشاعرہ مین جامع اشعار کو اپنی مثنوی نہین
دی تہی اب معلوم ہوا کہ اسی محو و اثبات کی لیے
نہین دیتی تہی - خیر مولوی صاحب کا تو یہہ معمول
ہو چکا ہے پانچوین چہٹی روز مثنوی دیا کرتے تہے
مگر فکر یہہ ہے کہ مولوی صاحب کی دیکہا دیکہی اور شاعر
بہی ایسا ہی کرنے لگین - مین یقین کرتا ہون کہ
صاحب سکرتری اس امر کی طرف ضرور توجہ فرماوینگے

راقم ایک حاضر جلسہ

خاکروبون کا کیا قصور ہے جب تک مرمت اوسکی
نہو جاوے اور پتہرا نہ لگایا جاوے وہ کیونکر صاف
کرین - کہاری کہوئی سے چوپالی کو سیڑہیون
کے سامنے سے جو سڑک جاتی ہے اوسمین بڑی
بڑی گڑہے پڑے ہوئے ہین دویل اوس سڑک
مین ہین دونون کی چہت ٹوٹی ہوئی ہے -
یہہ درست ہے کہ اشراف آدمی اوس طرف سے
بہت کم گزرتے ہین مگر غریب غربا بہی تو آخر
آدمی ہین اونکی آسایش مد نظر رکہنا کیا برا ہے
خاص چوپالی مین ایک نالی ہے جسمین ارد گرد
کے محلون کا پانی جمع ہوتا ہے اور شہر سے باہر
نکل جاتا ہے - یہہ نالی بہی کچی ہے اور بڑی فراخ
ہے - جبتک بارش ہو پانی اسمین سے کبہی نہین
نکل سکتا تعفن اسمین ایسا ہے کہ وہان سے گزرنا
دشوار ہو جاتا ہے - صاحبان میونسپل کمیٹی

شکایت کی تو جبہی ہے علم کے نام سے ایسے ہو
ایسا بہاگتے ہین جیسا کوئی درندہ جانور سے بہاگے
تیسرے رسالہ کے دیباچہ مین جو کچھہ ہماری نسبت کہا ہے
اوسکی نقل ذیل مین کرتے ہین اور اوس نقل کرنیکی
وجہ یہ ہے کہ مولف صاحب کی حسن اخلاق کا اظہار
منظور ہے اور یہہ بہی کہ اوسکو دیکہکر اہل علم کی ہمت
بندہین اور مولف صاحب کو علمی مضامین لکہنے مین
مدد دین اور نہ اونکو بلکہ اپنے کل بہائیون کو اپنا
مشکور بنائین -
دفعہ - صاحب پنجابی اخبار کا ہین زیادہ تر ممنون ہین
کہ اونہون نے کچھہ تہوڑے سے عیوب بہی اس
تالیف کے بڑی درد دل کے ساتھہ دوستانہ اور ناصحانہ
طور پر اپنی رای کے موافق بلا رد و رعایت بیان کرکے
اور حق حضرت صادق کا ادا کیا - اونکا اعتراض
بالاجمال یہہ ہے کہ علمی رسالون مین قصہ کہانی کیوں